ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 1 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3435 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՍԱՆՃԱՔ»ԻՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆ ԱԼ ԱՆՑԱՒ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը մեծ յաջողութիւն մը արձանագրած եղաւ, կարգադրելով Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանին վէճը, որ անստոյգ վիճակ մը կը ներկայացնէր, դեռ անցեալ շաբթու :

Ինչպէս կը հաստատեն վերջին տեղեկութիւնները, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը այլեւս աւելորդ համարած է պնդել իր նոր պահանջներուն վրայ — լեզուական հարց եւ սահմանավէճ — եւ Ա. Դ. Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկած է մշակուած սահմանադրութիւնը :

Ուրեմն, վիճելի շրջանը կը մնայ անվթար իր սահմաններով, իբրեւ ամբողջական մասը Սուրիոյ եւ անոր գերիշխանութեան տակ: Ազգաժողովին կողմէ պաշտօնեայ մը — Ֆրանսացի — պիտի հսկէ Սանճաքի հիմնական օրէնքին գործադրութեան: Պաշտօնական լեզու կը համարուի ինչպէս արաբերէնը, նոյնպէս թրքերէնը: Շրջանը պիտի ունենայ իրեն յատուկ խորհրդարան մը եւ գործադիր իշխանութիւն: Արտաքին, դրամական, մաքսային յարաբերութիւնները կապուած պիտի մնան Սուրիոյ հետ, որ իր անկախութեան կը տիրանայ 1939 Սեպտեմբերին, համաձայն Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագրին: Շրջանը զինուորական կազմակերպութիւն պիտի չունենայ, բացի ներքին բարեկարգութեան եւ ապահովութեան յատկացուած ուժէն (ոստիկանութիւն):

Միւս մանրամասնութիւնները հրատարակած ենք օրը օրին, եւ տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու, երբ հրատարակուի հիմնական օրէնքին պաշտօնական բնագիրը:

Այսպէս, ուրեմն, կը հանդարտի փոթորիկ մը որ քանի մը անգամ լուրջ մտահոգութեան մատնեց քաղաքական աշխարհը :

Արդարեւ, Թուրքերը այնպիսի ընթացք մը բռնած էին, մանաւանդ անցեալ աշնան, որ շատեր անխուսափելի կը կարծէին արշաւանք մը:

Թուրքերը բազմիցս փորձուած վարպետներ են «կատարուած իրողութիւններ» ստեղծելու արհեստին մէջ, եւ կրնային այս անգամ եւս անակնկալ մը ստեղծել, օգտուելով հողատար իշխանութեան ներքին հոգերէն, Սուրիոյ տկարութենէն եւ միջազգային կացութեան նպաստներէն: Թուրք մամուլն ալ նոյն տրամադրութիւնը կը մշակէր 8 - 10 ամիսէ ի վեր, նոյնիսկ Հայերը չոյելով, ի հարկին սպառնալիքներ տեղացնելով:

Այնպէս որ, այժմ շատերուն համար զարմանալի կը թուի ներկայ համաձայնութիւնը, — այն ալ երկու օրուան մէջ: Ճիշդ է որ տեղական թերթերը դոհ կ'երեւային, Լէօն Պլումի եւ Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւի սիրալիր տեսակցութենէն (Մայիս 8 - 9) · բայց ենկլիզի եւ իր մամուլը անկէ վերջն էր որ դարձեալ ուժգնօրէն կը պնդէին երկու վիճելի հարցերու մասին — լեզու եւ սահմանավէճ :

Ցետոյ, կը յուսացուէր թէ Թուրքիոյ վարչապետը նորէն Փարիզ պիտի հանդիպի, Լոնտոնէն վերադարձին, մինչդեռ ան մէկ շոգեկառքէն միւսը նետուեցաւ, շուտ առնելու համար Աթէնքի մէջ: Իր շրջուն գործակալն ալ, Թ. Ր. Արաս, ուղղակի Ժընեւ գնաց, առանց Փարիզ հանդիպելու :

Միւս կողմէ, ինչպէս կը տեսնուի հրատարակուած տեղեկութիւններէն, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, որ կը սպառնար փոթորիկ յարուցանել Ազգաժողովին մէջ, նախընտրած է կարճ կապել:

Ի՞նչպէս պատահեցան այս բոլորը: Հոգեփոխութի՞ւն մը կատարուեցաւ ենկլիզի մէջ, թէ աւելի զօրաւոր ազդակներ յանկարծ կացութեան դարձուցին ձայնը :

Օրուան լուրերը կ'ըսեն թէ՝ Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան հետ զուգընթաց, կնքուեցան երկու դաշնագիրներ, մէկը՝ Սանճաքին, միւսը՝ Սուրիոյ սահմանագլուխի ապահովութեան մասին:

Հրատարակելով այս տեղեկութիւնը, տեղական թերթերը անմիջապէս կը շեշտեն Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց սերտացումը եւ ճամբան հարթուած կը նկատեն փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրի մը համար:

Այստեղ կը կայանայ անակնկալ համարուած կարգադրութեան գլխաւոր գաղտնիքը :

Թուրքիա, միշտ մտահոգ վաղուան համար, անշուշտ բախտաւոր պիտի նկատէ ինքզինքը, եթէ օր առաջ կնքուի այդպիսի դաշնագիր մը: Փարիզի մէջ շատեր կան որ կը տրտնջան թէ Թուրքիա երկար ատենէ ի վեր ձեռք երկարած է, բայց Ֆրանսան է որ ընթացք չի տար: Այս պարագան մասնաւորապէս կը յիշեցնեն ձախակողմեան թերթերը, իսկ «Իւմանիթէ» անոր ձախողումը կամ յետաձգումը կը վերագրէր արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ որջացած հին - գլուխներու …

Տարակոյս չկայ որ, Մեծն Բրիտանիան ալ գործօն դեր կատարած է, իր արտաքին նախարարին միջոցաւ, Թուրքերը չափաւորութեան հրաւիրելու համար: Լոնտոնի մէջ ապահովաբար յիշեցուցած են իտալական կամ գերմանական սպառնալիք մը, յառաջիկային համար:

Ուշագրաւ է որ խորհրդային մամուլն ալ կամ բարեացակամ չէզոքութիւն պահեց, եւ կամ չափաւորութիւն յորդորեց Թուրքիոյ, միեւնոյն մտահոգութեամբ,—բաց դուռ չձգել երկու ոխերիմ թշնամիներուն, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ առջեւ :

Ու վերջապէս, հասկնալի է որ Ֆրանսայի զինուորական նախարարութեան բանած դերքն ալ վճռական ազդեցութիւն ունեցաւ պաղ ջուր լեցնելով Թուրքիոյ սաւառնաթեւ տրամադրութեանց վրայ: Եթէ ենկլիզի խելք ըրած էր արտակարգ ուժեր կեդրոնացնել ցամաքի վրայ, Փարիզը չէր որ պիտի անճրկէր, օդանաւային կատարելագործութեանց այս շրջանին :

Ամէն պարագայի մէջ, բարեդէպ է ձեռք բերած յաջողութիւնը, այնքան տագնապալի պահու մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔ ՄԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Երկու օդանաւեր ռմբակոծեցին «Տէօյչլանտ» զրահաւորը

23 ՍՊԱՆԵԱԼ, 83 ՎԻՐԱՒՈՐ

Շաբաթ գիշեր ծանրակշիռ դէպք մը պատահեցաւ սպանիական ջուրերուն մէջ, Պալէարեան կղզիներուն շուրջը, Իպիզայի մօտ: Երկու կառավարական օդանաւեր ռմբակոծեցին գերմանական «Տէօյչլանտ» զրահաւորը, սպաննելով 23 նաւաստիներ եւ վիրաւորելով 83 հոգի :

Ինչպէս սա հասարակ, այս անգամ ալ կողմերէն մէկը կ'ամբաստանէ միւսը: Սպանիոյ Հանրապետական կառավարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց դէպքի մասին.—

Այսօր, շաբաթ, իրիկուան ժամը 5ին երկու օդանաւեր հետազօտութիւն կը կատարէին Պալէարեան կղզիներուն վերեւ: Իպիզայի վերեւ անցած ատեն, ծովեզերքէն 200 մեթր անդին կեցած մարտանաւ մը ծանր ռմբակոծութիւն մը բացաւ մեր օդանաւերուն դէմ, թէեւ անոնք ոչ եւ է յարձակում կատարած չէին այդ մարտանաւին կամ ուրիշ նաւերու վրայ: Օդանաւերը յարձակման պատասխանեցին 12 ռումբեր ձգելով, որոնց չորսը ինկան նաւուն մէջ, չորս պայթիւններ յառաջ բերելով: Կը թուի թէ, եւ համաձայն աւելի վերջը հասած անթել հեռագիրներու, յարձակող նաւն էր գերմանական «Տոյչլանտ Շէր» մարտանաւը (յետոյ ճշդուեցաւ որ «Տէօյչլանտ»ն է): Ինչպէս յայտնի է, հսկողութեան յատկացուած օտար մարտանաւերը իրենց պաշտօնը պէտք է կատարեն ծովեզերքէն առնուազն տասը մղոն հեռու: Յարձակող նաւը կը գտնուէր Իպիզայի ծոցին մէջ, շատ մօտ քարափէն: Անկէ զատ, Իպիզայի հսկողութիւնը յանձնուած է ֆրանսական նաւաբաժնին, հետեւաբար գերմանական մարտանաւը օրինական պաշտօն չունէր սպանիական ջուրերուն մէջ»:

Իսկ Պերլինի մէջ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ գերմանական մարտանաւը երբեք տեղի չէր տուած «պոլշեւիկեան օդանաւերու կատարած եղեռնական յարձակումին»: Կիրակի օրուան թերթերուն առաջին էջերը յատկացուած էին այս դէպքին, սուգի նշաններով,— բան մը որ տեղի չէր ունեցած նոյնիսկ «Հինտէնպուրկ»ի աղէտին առթիւ: Երբ լուրը Պերլին հասաւ, Հիթլէր եւ արտաքին նախարար Մ ֆոն Նէօյրաթ կը գտնուէին, երկրագործական ցուցահանդէսին բացման առթիւ: Ծովակալ Ռէտէր Մ ֆոն Պլոմպերկ թռաւ օդանաւով, եւ երեքը միասին մայրաքաղաք վերադարձան: Մարաջախտ Պլոմպէրկի իրենց կը սպասէր վարչապետարանին մէջ ուր խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ անմիջապէս: Զօր. Կէօրինկ ալ Պերլին սուրաց օդանաւով:

Զարմանալի է որ գերմանական թերթերը դէպքէն 24 ժամ առաջ կ'ազդարարէին սպանիական կառավարութեան՝ թոյլ չտալ որ իր օդանաւերը մօտենան գերմանական մարտանաւերուն: Ազդարարութիւնը կ'ըսէր.— « Մարտանաւը զգեթէ անպաշտպան է իր վրայ նետուած ռումբերուն դէմ, հետեւաբար ստիպուած է իր յարձակումը ուղղել թշնամիին դէմ երբ ան կը մօտենայ: Պարզապէս գերման հրամանատարներուն պաշտպանութեան շնորհիւ է որ թղթանօթները լուռ մնացած են մինչեւ հիմա, թէեւ ռումբեր նետուեցան Փալմայի առջեւ: Ահա ուրեմն այս անվերջ ազդարարութիւնները կ'ուղղուին Վալենցիայի զինուորական իշխանութեան պոլշեւիկ վերակացուներուն »:

Պերլինի պաշտօնական զեկոյցը այսպէս հաղորդեց դէպքը.— «Հրէշային եւ աներեւակայելի դէպք մը. Սպանիոյ պոլշեւիկեան օդանաւերը առանց որ եւ է պատճառի կը ռմբակոծեն գերմանական մարտանաւը որ խարիսխ նետած էր սպանիական ծովափին բացերը: Քսաներեք արի գերման նաւազներ հերոսաբար մեռան: Գերմանական կառավարութիւնը բացորոշ պատասխան մը պիտի տայ Սպանիոյ ոճրագործներուն այս հրէշային զրգռութեան »:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, գերմանական կառավարութիւնը Լոնտոն հաղորդած է իր արտակարգ ժողովին որոշումները: «Տէօյչլանտ» Ճիպրալթար տարաւ մեռեալներն ու վիրաւորները :

Կ'ըսուի թէ սպառնալով հանդերձ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբին եզրակացութեանց, Գերմանիա եւ Իտալիա այժմէն կը խորհրդակցին, համաքական գործողութեամբ մը ապահովելու համար իրենց շահերը: Երկու երկիրներն ալ մեծապէս ազդուած են այս դէպքէն, որ կրնայ ծանր հետեւանքներու յանգիլ :

*** Կռիւները կը շարունակուին գլխաւոր ճակատներուն վրայ: Ապրստամբները նոր յաջողութիւններ կը կատարեն Պիսքայի ճակատէն, հերքելով իրենց նահանջը: Մատրիտ նորէն ռմբակոծուեցաւ: Սարագոսայի կրակի մը տակ առնուեցաւ Պարսելոնան ալ: Ապստամբ օդանաւերը ռումբեր տեղացնելով, սպաննեցին 64 եւ վիրաւորեցին 88 հոգի :

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՎԷՃԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԷ ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒ՞Ը

Երկու դաշնագիրներ ստորագրուեցան երկու երկիրներուն միջեւ

Մայիս 29ին վերջնապէս լուծուեցաւ Ալէքսանտրէթի վէճը, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհրդին առջեւ: Ֆրանսա զոհացում տուաւ երկու կէտերու մասին որ առկախ կը մնային — լեզուի խնդիրը (արաբերէն) եւ երեք սահմանամերձ շրջաններու խնդիրը :

Նոյն առտուն ստորագրուեցան երկու դաշնագիրներ, որոնց մէկով Ֆրանսա եւ Թուրքիա կ'երաշխաւորեն Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը, իսկ միւսով՝ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմանագլուխը, 6 — 800 քիլոմեթր: Այս գործողութեններէն վերջը, Ա. Դ. Խորհուրդը ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ վաւերացուց Սանճաքին հիմնական օրէնքը: Ուրիշ խօսքով, Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը նոյնութեամբ ընդունեց խորհուրդին որոշումները, մէջն ըլլալով արաբերէնի պաշտօնական հանգամանքը եւ մասնագէտներու որոշած սահմանագիծը: Բոլորովին անսպասելի կը համարուէր այս ելքը, նկատի առնելով երկու երկիրներուն միջեւ տիրող դիւանագիտական ձգտումը՝ վեց ամիսէ ի վեր :

Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ շատ բարեդէպ համարելով

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ գիշեր անսովոր բազմութիւն մը խռնուած էր « Փըթի Ժուռնալ»ի սրահը, Մայիս 28ի տարեդարձին տօնակատարութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ նախագահութեամբ Ա. Խատիսեանի: Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին շատ մը Ֆրանսացի ականաւոր դէմքեր, Կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները, ինչպէս եւ ծանօթներ՝ ազգային շրջանակէ :

Բացումը կատարուեցաւ «Մարսէյեզ»ով եւ « Մեր հայրենիք»ով, որոնք երգուեցան Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Ա. Պարթեւեանի: Նախագահին ֆրանսերէն եւ հայերէն բացման ճառէն վերջ, խօսեցաւ ընկեր Հ. Սամուէլ, բացատրելով Մայիս 28ի տօնին իմաստը եւ պարզելով Դաշնակցութեան տեսակէտները՝ օրուան պահանջներու մասին:

Ցայտագրէն զուրս խօսք առին Զօր. Պրէմօն, հրամանատար Պլնուա տ'Անգի (գրաւոր), Ադրբէջանի ներկայացուցիչը (գրաւոր), Վրաստանի նախկին նախագահ Ն. Ժորտանիա (գրաւոր), տարագիր Վրացիներու ազգ. միութեան նախագահը, Հիւսիսային Կովկասի ներկայացուցիչը, Ուկրայնայի ներկայացուցիչը :

Այս բեմ հրաւիրուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի շրջանին ընդհ. քարտուղարը, Շ. Փիվէր: Այս բոլորը տեւեցին մինչեւ ժամը 11.30, յետոյ շարունակուեցաւ յայտագրին մնացեալ մասերուն գործադրութիւնը, — արտասանութիւն, երգ եւայլն: Հանդէսին պաշտօնական մասէն վերջ, սկսան պարերը, իսկ յարակից սրահներուն մէջ, բազմաթիւ հայրենակիցներ սեղաններու շուրջը խմբուած՝ լուսացուցին երգերով եւ հայկական խաղերով: Այստեղ ալ մինչեւ առտու մնացին խումբ մը Վրացիներ :

Մանրամասնութիւնները յաջորդով: — Հ.

Մայիս 28ը Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլէն կը հեռագրեն մեզի.— Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ մեծ յաջողութեամբ եւ խուռն բազմութեամբ, շաբաթ գիշեր, տեւելով մինչեւ լոյս :

Ի՞նչ վիճակի մէջ է զինուորագրութեան խնդիրը

« Յառաջ »ի խմբագրութեան կողմէ տրուած հարցարանի մը համաձայն, ներկայանալով պատերազմական նախարարութեան զինուորագրութեան ճիւղին, հետեւեալ տեղեկութիւնները քաղեցի զինուորագրութեան մասին.—

ՀԱՐՑՈՒՄ — Ի՞նչ նոր որոշումներ տրուած են, 1936 դեկտեմբերի պաշտօնական յայտարարութենէն վերջ, որ հայրենադարձները զինուորագրութեան ենթակայ կը համարէր, համաձայն 1928 մարտ 31ի օրէնքին:

ՊԱՏ — Ոչ մէկ նոր որոշում :

— Անոնք որ բժշկական քննութեան ենթարկուած եւ ծառայութեան յարմար նկատուած են, պիտի կանչուի՞ն 1937 հոկտեմբերին:

— 20էն 21 տարեկանները պիտի կանչուին 1937 հոկտեմբերին, նախարարական խորհուրդի հրամանագրէն վերջ:

— Ո՞ւր պիտի կատարեն իրենց զինուորութիւնը :

— Տակաւին որոշ չէ, հաւանաբար այնպէս ինչպէս Ֆրանսացիները: Ամուսնացածները պիտի ծառայեն իրենց բնակած նահանգին շրջականները, միւսները՝ արեւելեան շրջանին մէջ :

— Անոնք որ 21 տարեկանէն վեր են, մինչեւ 33 տարեկան, եւ արձանագրուած, պիտի կանչուի՞ն, թէ իրենց կամքէն կախուած է:

— 21էն վեր եղածներն ալ պիտի հրաւիրուին, բնդհանրապէս անոնք որ հպատակութեան դիմում կատարած են կամ կ'ուզեն փութացնել իրենց հպատակութիւնը :

— Ի՞նչ նոր դիւրութիւններ կ'ընծայուին հպատակութեան համար, բացի օրէնքին տրամադրութիւններէն :

— Ոչ մէկ նոր որոշում այդ մասին:

— Ի՞նչ նպաստ պիտի ստանան զինուորներու ընտանիքները (հայր, մայր, կին, զաւակներ):

— Մեկնելէ առաջ, պէտք է իրենց շրջանի քաղաքապետութեան յանձնեն անհրաժեշտ փաստաթուղթերը, հաստատելով իրենց ընտանեկան հոգերը: Այս բոլորը քննուելէ վերջ, պիտի տրուի այն նպաստը ինչ որ կը տրուի Ֆրանսացիներուն :

— Ինչո՞ւ տեղ - տեղ 33 — 49 տարեկաններն ալ կանչուած են :

— Անոնք միայն պիտի արձանագրուին, բայց ոչ զինուորութիւն պիտի կատարեն, ոչ ալ մարզանքի շրջան մը (période).— Հրանուշ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ այցելուներուն թիւը 105,000ի հասած էր կիրակի օր, հակառակ հրակէզ արեւին որ 29 աստիճան կը ցուցնէր շուքին մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով, դուռները բացուած էին ժամը 9էն 21 : Երէկուընէ ի վեր արուեստահանդէսը հասարակութեան առջեւ բաց է ժամը 12.30էն 21 :

ԿՈՄՈՒՆԱՅԻ ՋՈՀԵՐՈՒՆ յիշատակը փառաւոր ցոյցերով յարգուեցաւ կիրակի օր: Այս առթիւ կազմուած թափօրը սկսելով ժամը 1ին, տեւեց մինչեւ 20.15: Ցոյցը միեւնոյն ատեն փառաբանութիւնն էր ժողովրդական ճակատի յաղթանակին:

ԿԱԶԻՆ ԳԻՆԸ 1.20ի բարձրացաւ երկուշաբթի օրէն սկսեալ: Նախապէս 1.05 էր: Մեթրոյի նոր սակացոյցին գործադրութիւնն ալ սկսաւ երէկ, իսկ թերթերը 40 սանթիմի պիտի ծախուին այսօրուընէ սկսեալ (1 յունիս):

ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ վեհապետը, Էմիր Ապտուլլահ, որ Լոնտոն գացած էր թագադրութեան հանդէսներուն առթիւ, Պոլիս հասաւ շաբաթ օր եւ գնաց Էնկիւրի, ուր կարեւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Աթաթիւրքի հետ :

ՇԱԲԱԹԸ 32 ԺԱՄ.— Օրէ օր կը սաստկանան բանուորական խլրտումները՝ Մ. Նահանգներուն մէջ: Քլիվլէնտի մետաղագործարաններու բանուորներէն 90,000 հոգի գործադուլ հռչակեցին: Այս առթիւ կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան, ճամբաներ քանդուեցան եւ կառախումբեր գիծէն դուրս հանուեցան: Ֆորտ, հռչակաւոր գործարանատէրը, որ չի հանդուրժեր արհեստակցական կազմակերպութեանց, նոր անակնկալ մը ստեղծեց. յայտարարելով թէ շաբաթական աշխատանքը 32 ժամուան կ'իջեցնէ իր 150,000 բանուորներուն համար: Քսան տարիէ ի վեր վճարումի արձակուրդ ալ հաստատած էր:

24 ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ օդանաւի ութ արկածներ պատահեցան Անգլիոյ մէջ, զանազան փորձերու ընթացքին: 13 հոգի մեռան, 6 հոգի վիրաւորուեցան :

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՍԵՒԱՆ-ՀՐԱԶԴԱՆԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Որքան ժամանակ որ Ս. Միութեան մէջ իշխում է ստալինեան խմբակի դիկտատուրան՝ Ս. Հայաստանի սահմանների ընդարձակման ու տարագիրների ազատ վերադարձի արդար պահանջները կը հանդիպին միայն ատամների կրճտոցի։ Սակայն պատմութիւնը երկաթուղագծերի վրայ սահող կառախումբ չէ, այլ միմեանց դէմ պայքարող անհամար կամքերի ու ձգտումների հեղեղ, որի ընթացքը երբեք չի նախատեսուել։ Իր «արտակարգ դէպքերով» մի օր նա ուրիշ հարցերի հետ զուգէ լուծէ նաեւ Հայաստանի ամբողջացման հարցը։

Մինչ այդ, յստակօրէն ըմբռնուած իրական պայմանները բաժանում են դերերը հայրենիքում եւ տարագրութեան մէջ ապրող Հայերի միջեւ։ Ներքին պայքարն ազգային զօրացման որքան հնարաւոր է, պատկանում է Հայաստանի աշխատաւորութեան, իսկ քանի նա զուրկ է ազատօրէն արտայայտուելու հնարաւորութիւնից, արտաքին պայքարը նրան իրաւազրկողների դէմ ծանրացած է մեզ վրայ։ Արդէն բաց թողեցինք մի յարմար առիթ — սահմանադրութիւն հաստատող խորհուրդների համագումարը՝ բողոքելու Ս. Հայաստանի անդամահատ վիճակի դէմ։ Միութեան ապագայ առաջին «ընտրեալ» խորհրդարանի բացումն էլ չի արթնացրել անկազմակերպ ու անգիտակից տարագրութիւնը իր քնից եւ առել տալու պաշտպանութեան խօսքը յօգուտ հայրենիքի։ Հակառակ այս թերացումների տարագրութեան յեղափոխական կազմակերպութիւնը շարունակաբար ենթակայ է Ամասունիների հալածանքին։ Եթէ դա հայ բոլշեւիկների վրայ դրուած ազգային պարտականութիւնը յաջողութեամբ կատարելու միջոցներից մէկն է, ներենք, պայմանով որ լեզուի ու գրչի ցնդաբանութիւններին զուգընթաց կատարուի գրական ու շօշափելի գործը, ձեռնարկուած իրենց կողմից իբրեւ «մեծ նպատակասեւեռում» — դարձնել Ս. Հայաստանը բարձր ճարտարարուեստի երկիր։ Երբ Հայաստանը դառնայ Կովկասի Բելժիան, իրօք սահմանների հարցը կը կորցնէ այսօրուան իր հիւանդագին բնոյթը եւ կը դառնայ կուտակուած ուժերը դասաւորելու եւ տեղաւորելու օրկանական անհրաժեշտութիւն։

Բայց, մի խոր յուսահատութիւն համակում է մեզ, երբ մենք դիտում ենք Ս. Հայաստանի մանկամիտ առաջնորդների ոչ միայն թոյլ, այլեւ դաւաճանական ընթացքը երկրի շինարարութեան խնդիրներում։ Նրանք իրենց ժամանակն ու ուժերը վատնում են տրոցկիստ ու Դաշնակցական արաւլու առյուշային հիւանդութեան (Ստալինի սիրած արտայայտութիւն) վրայ, փոխանակ զբաղելու լուրջ աշխատանքով։ Մեծամասնական տիրապետութեան տասնեօթը տարիների ընթացքում Հայաստանում շինուած ջրանցքներն ու ելեկտրակայանները կամ Երեւանի ու Լէնինականի շինութիւնները չեն կարող ծածկել բանիրականութիւնը, — Հայաստանը մինչեւ այսօր կրիայի քայլերով է կտրում իր յառաջադիմութեան ուղին։ Գիւղը մանաւանդ մնում է մոռացուած ու ժողովրդի հոծ մեծամասնութիւնը՝ գիւղացիները շարունակում են ապրել քսենոֆոնեան ժամանակի խարխուլ խրճիթներում, զուրկ տարրական բարեկեցութիւնից, համայնավարական միակողմանի ու սահմանափակ մշակոյթի մարդը այլանդակող մթնոլորտի մէջ։

Դժբախտութիւնը կատարեալ դարձնելու համար, Հայաստանին պահապան են դրել վրացի ազգայնամոլների, որոնք որդերի տպարակը ծնօտքերին պտտում են հայկական պարտէզում եւ ուր որ մի պտուղ են տեսնում հասնելու մօտ, իսկոյն որդը մէջն են դնում, որպէսզի ժամանակից առաջ նա գետին ընկնի։ Մինչդեռ Ս. Հայաստանը ունի անթիւ առաւելութիւններ արագօրէն թեւակոխելու ընկերվարական ծաղկեալ կենցաղի մի շրջան ու հիմնովին բարեփոխելու իր բնակիչների կենցաղը։ Կլիմայական բազմերանգ պայմանները հնարաւորութիւն են տալիս զարգացնել հողատնտեսութեան տարբեր ձեւեր, բամբակի ու ծխախոտի մշակումից մինչեւ արդիւնաբերական անասնապահութիւն, հանքային հարստութիւնները արժէքաւոր են, բայց որ ամենակարեւորն է՝ Հայաստանը օժտուած է ջրային ուժի կամ սպիտակ քարածուխի հսկայական քանակութեամբ, իսկ աժան ու յարմար, այս դէպքում ելեկտրական ուժը՝ ճարտարարուեստի նախապայմանն է ու հիմքը երբ նա դուրս կորզուի իր բնական անպէտ վիճակից ու ծառայութեան լծուի, կեանք կուտայ բարձր ճարտարարուեստին եւ իր վրայ կը քաշէ հարեւան երկիրների հում նիւթերը։ Հայաստանի բազմաթիւ արագավազ, գրեթէ ջրվիժային գետերի ուժը կարող է լիովին բաւարարել երկրի ընթացիկ կեանքի պահանջներին, իսկ Սեւան-Հրազդանի ծրագիրը բացում է նոր հեռանկարներ նրա առջեւ. ահա ինչ է գրում նրա մասին «Լը Ժուռնալ տը Մոսկու»։

—«Բնութեան մի քմահաճոյք ստեղծել է լեռների մէջ, ծովի մակերեւոյթից 2000 մեթր բարձրութեան վրայ մի հսկայական աւազան, լեռնային մի խակական ծով 1500 քառ. քիլոմեթր մակերեւոյթով եւ 58.5 միլիառ խորանարդ մեթր ջրի պարունակութեամբ։ Աղմաղանի լեռնաշղթայից, որի գագաթները տեղ տեղ հասնում են 3500 մեթր բարձրութեան, 30 գետեր տարեկան բերում են Սեւանին 700 միլ. խոր. մեթր ջուր, մինչդեռ այնտեղից դուրս է գալիս միայն մի գետ — Հրազդանը տանելով տարեկան միայն 30 միլ. խոր. մեթր ջուր. այս հսկայ տարբերութիւնը սակայն տարիների ընթացքում չի փոփոխում լճի մակերոյթի բարձրութիւնը։ Ջրաչափները երկար ուսումնասիրութիւնից յետոյ բացատրել են մօտ 700 միլ. խոր. մեթր ջրի անհետացումը։ 55 միլ. խոր. մեթր կորչում է լճը եզերող ժայռերի անցքերով, իսկ 600 միլ. խ. մեթր գոլորշիանում է։ Այստեղից ծընում է Սեւան-Հրազդանի ծրագրի հիմնական գաղափարը — իջեցնել լճի մակերեւոյթը 50 մեթրով։ Լիճը զգալապէս փոքրանալով կը նուազի նաեւ գոլորշիացումով։ Լճից ոչ հեռու, 58 մեթր նրա այժմեան մակերեսից ցած կը փորուի մի ջրանցք ու հսկայ խողովակներով կը միացուի լճին, ջուրը կամաւորէն լցուելով այդ խողովակների մէջ իր ուժը կը փոխանցէ ելեկտրա-արտադրիչներին։ Տարեկան մէկ միլիառ խոր. մեթր ջուր կերթայ ոռոգելու Հայաստանի դաշտերը։ 60 տարուց յետոյ լճի մակարդակը կ'իջնէ 50 մեթր. գոլորշիացումը կը սահմանափակուի միայն 200 միլ. խոր. մեթրով եւ 30 գետերի ջրերը գրեթէ լիովին կ'օգտագործուեն երկրի համար. ելեկտրականութեան արտադրութիւնը կը հասնի 800.000 քիլովաթի։ Մի քանի տասնեակ քիլոմեթր երկարութեամբ ջրանցքներու փապուղիներ կը կտրեն շրջակայ լեռները, հաւաքելու համար ջրերը պահեստի աւազաններում՝ 150 հազարից մինչեւ 150 միլ. խոր. մեթր բովանդակութեամբ, որպէսզի կարելի լինի կանոնաւորել ելեկտրակայանների ջրի հոսանքը։

Դժուար է մի այլ տեղ գտնել այնպիսի յաջող զուգադիպումներ, որպիսիք կան Հայաստանում. տաք կլիմայ, մի հսկայ ջրաւազան երկու քիլոմեթր բարձրութեան վրայ Սեւանը, որընթաց եւ հզօր հոսանքը Հրազդանի, անսպառ քանակութիւն քիմիական նախանիւթերի։

Սեւանի ջրերը ելեկտրա-արտադրիչները անուցանելուց յետոյ կ'երթան ոռոգելու հարիւր հազարաւոր հեկտար այսօր անապատ հողեր ու կը դարձնեն Հայաստանի դաշնակցային Հանրապետութիւնը մի հարուստ եւ ծաղկեալ ճարտարարուեստի երկիր»։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԳԻՆԻ

Վերջապէ՛ս ...

Բացուեցաւ միջազգային մեծ ցուցահանդէսը։ Մոգական հէքեաթաշխարհ մը, ոստան մը հրաշքներու, աստուածային հարմնատուն մը, տուն մը արուեստներու եւ գիտութեան, արգիական դրախտ մը, հանճարներու ուղեղէն ծաղկակերտուած արքայութիւն մը, պար մը պալատներու, պարտէզներու լաբիւրինթոս մը եւ անմահութեան գանձարան մը։

Բացուեցաւ մեծ ցուցահանդէսը հազարումէկ սքանչելիքներով ձեւի, ձայնի, գոյնի, լոյսի, ջուրի եւ գինիի։

Այո՛, գինիի ալ։

Կառուցուած է գեղակերտ աւազան մը՝ որուն կեդրոնէն հիահրաշ եւ եօթն անգամ դիւթական շատրուան մը պիտի ցայտեցնէ, քանի մը տասնեակ մեթր բարձրութեամբ, անմահական Գոտայի գինի։

Մինչեւ հիմակ գինին վար կը հոսէր, ասկից վերջը վեր պիտի հոսի։

Վար հոսի, վեր հոսի, աջ հոսի թէ ձախ հոսի, օրհնեա՛լ է գինին, բիւրբիւր օրհնեալ, մեծագոյն գիւտը մարդկութեան, զուարթարար հուր, լուսեղէն հուր, արեգակի արիւն, գերմարդու աւիւն։

Հեղուկ ճառագայթ է գինին — կ'ուզէք ըսէք ռէօնթկէնեան կամ խայեամական ճառագայթ — որ մտնելով մարդուն մէջ՝ կը ցրուէ ամպերը, կը լուծէ մառախուղը, կը հալածէ տրտմութիւնը, կը զուարթացնէ, կը կենդանացնէ, կը հաշտեցնէ ու մանաւանդ կը լուսաւորէ միտքն ու հոգին։

Բաժակ մը գինի խմելը բաժակ մը գրականութիւն եւ գիտութիւն ըմպելուն հաւասար է, նոյնիսկ աւելի։

Առէք համալսարանական մը ու առէք նաեւ կարաս մը գինի խմած մահկանացու մը եւ քննեցէք։ Համալսարանականը ցաւագարի մը պէս պիտի կակազէ, պապանձի ու խոնարհի գինեպաշտին առջեւ որ համակ քերթուած է ու փիլիսոփայութիւն, համակ շարժում է ու եռանդ, համակ իմաստութիւն։

Քանի՛ն գովելի է մեծ ցուցահանդէսին մէջ գինեշատրուան մը կառուցանելու հանճարեղ միտքը։

Օ՛, գինին, հազարներով են իր հրաշքները։

Ան վախկոտը հերոս կ'ընէ։

Կծծին շռայլ։

Համրերուն լեզուն կը բանայ։

Կոյրերուն ալ աչքը կը բանայ։

Կաղերը կը շտկէ։

Կուզերը կ'ուղղէ։

Շիտակները կը թոցնէ։

Թզուցածները կը շտկէ։

Տգեղը գեղեցիկ կը ցուցնէ։

Գեղեցիկը երբեք տգեղ չի ցուցներ։

Մեռելը ոտքի կը հանէ։

Քառասուն տեսակ աղանդները մէկ հոգիի կը կերցնէ։

Քրիստոնեան հեթանոս կ'ընէ ու հեթանոսը կաթոլիկ։

Անխելքը խելացի կը շինէ,

Խելացին իմաստուն,

Ու իմաստունը մարգարէ։

Ամէն մարդու մէջ Խայեամ մը, Հաֆըզ մը, Քրիստոս մը ու Մուհամմէտ մը կը հանգչի։

Գինին, հրաշագործ գինին այդ բոլորը ոտքի կը հանէ։

Ու գինին եօթնաստուն ծիծաղներով վեր պիտի հոսի ու բխէ.

— Ահա ես բարձր եմ բոլորէն։ Մինչեւ հիմակ վար կը հոսէի, քանզի կը սիրէի հողիներու խորութիւնը։ Արդ վեր կը հոսիմ, քանզի բարձրութիւնն ալ կը սիրեմ։

Ու գինեպաշտները պիտի բոլորուին այդ շատրուան աւազանին շուրջը, եւ առաջին անգամ ըլլալով աշխարհի մէջ, պիտի աղաղակեն, իրենց սրտին մէջ ունենալով մէկ մէկ բաժակ գինի.

— Գինի, հեզուկ աստուածութիւն, մենք մինչեւ հիմա խմեր ենք հազար բանի կենացը, սակայն, երբեք չենք խմեր քու կենացդ։ Ահա հիմա կը գոչենք բարձրաղաղակ — «Կենացդ, գինի»։

Եւ վստահ եղէք որ պիտի գտնուին ջերմեռանդ հոգիներ որոնք պիտի ուզեն յաւէտ նուիրուիլ գինիի աստուածութեան՝ նետուելով գինեկից աւազանին մէջ։

Եթէ թեւէս չբռնէք, ես ալ պիտի նետուիմ ...

Կամ ինչպէս շատրուանի մը ջուրին վրայ գնդակ մը կը դնեն որ կ'ելեւէջէ, պիտի դնեմ գլուխս գինիի շատրուանին վրայ որ լուացուի եւ օրօրուի անմահօրէն։

ՍԱՓՐՈՂԱԿԱՆ

Սափրիչները ընդհանուր գործադուլ մը սարքեցին։ Ձախողեցաւ, սակայն, իրենց փորձը։ Պատճառը մնացած էր մութ։

Որեւէ դիմացս եղող առաջին սափրիչին հարցուցի պատճառը ու ահա թէ ի՛նչ պատասխանեց.

— Մեր գործադուլը ձախողեցաւ պարզապէս բանախօսներուն պատճառով։

— Մեղա՛յ, տէր, ի՞նչպէս...

— Ողջ ըլլան միջազգային հռետորները, անոնք շաբաթը քանի մը անգամ կ'ածիլեն ժողովուրդը։

— Արդեօք հայ հռետորնե՞րն ալ նոյնը կ'ընեն։

— Տասը տառ հարիւրի գրութեամբ լաւ տախտակի վրայ կ'արդուկեն։ Այդ պատճառով է որ արդուկող գործաւորները երբեք պիտի չհամարձակին գործադուլ յայտարարել։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Պատերազմը ընդունուած է իբրեւ ոչնչացնող եւ մահացնող գործողութիւն մը։

Ասիկա իր մէկ երեսն է։ Պատերազմը, սակայն, ամէն բանի նման երկերես է։ Ան ունի նաեւ ուրիշ երես մը։ Ստեղծագործականը։

Գիտեմ որ պիտի ըսէք.

— Ի՞նչեր ծնած են պատերազմէն։

— Ընդհանուր պատերազմէն ծնած բազմաթիւ պետութիւններ. ինչպէս Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Ֆինլանտիա, Լատվիա, Լիթուանիա։ Կովկասի մէջ Ատրպէյճան, Վրաստան, ինչպէս նաեւ Հայաստան։ Ասիոյ մէջ Սուրիա, Պաղեստին, Իրաք, Անդրյորդանան եւ արաբական պետութիւններ։ Ո՞ր մայրը կրցած է այսքան զաւակ ծնիլ չորս կարճ տարիներու ընթացքին։ Չինեւճապոնական պատերազմէն ծնաւ Մանչուքօն։ Իսկ հիմա, սպանիական ներքին պատերազմէն ըսկած են երկուորեակներ ծնիլ. Քաթալոնիոյ կառավարութիւն, Պասքեան կառավարութիւն, Հանրապետական Սպանիոյ կառավարութիւն, ապստամբներու կառավարութիւն, Անիշխանաց կառավարութիւն։ Ու վստահ եղէք որ պատերազմին արգանդը ցամքած չէ։

Դեռ ի՞նչեր կան ծնելիք։

Ես ծնրադիր եւ բազկատարած կ'աղօթեմ Արէս աստուծոյ որ ծննդաբերութեան նոր Թուրքիոյ մէջ եւ ծնի հետեւեալ զաւակները.

— Մեծ Հայաստան, Կիլիկիա, Քիւրտիստան, Պոնտոս, Բիւթանիա, Լիւդիա, Լիկիա, Պափլագոնիա, Կապադովկիա, Փռիւգիա, Միսիա, Պամփիւլիա, Թրակիա եւ Բիւզանդիոն։

Ես իմ աղօթքիս ու անէծքիս վրայ վստահ եմ։

Պիտի լսուի իմ խնդիրս Արէսէն։

Սովորական զաւակ մը ինը ամիսէն կը ծնի։ Ապօրինիներն են որ կանուխ կը ծնին։ Թուրքիոյ մէջ ծնելիք զաւակները ըլլալով աւելի քան հարազատ՝ պիտի ծնին քիչ մը ուշ։

Եւ սակայն պիտի ծնին։

Ողջ մնայինք եւ գինի խմէինք այդ ծննդոց մեծ օրը, ո՛վ տէր։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ

ՏԻՄԱՂ

Ամրակում բաղնիք գնաց երէկ։ Լոգցաւ, հանգստացաւ եւ դուրս ելաւ ջուրէն։ Երբ պիտի հագուէր, նշմարեց որ տաբատը չկայ։ Կանչեց բաղնեպանը, որ ամէն կողմ փնտռելէ վերջ, յուսահատ, հարցուց Ամրակումի.

— Վստա՞հ ես որ, բաղնիք եկած ատենդ, հագած էիր տաբատդ...

*** Աղուոր տղեկ մըն է Գեւոկը, 4 տարու։ Թուշերը խնձոր դարձած են արդէն։ Մօրքուրը շատ կը սիրէր համբուրել այդ խնձորները։ Այնքան որ Գեւոկ, արամնացած, օր մը ըսաւ.

— Ո՛չ, պաչիկ չկայ, այսօր ածիլուած չեմ։

Յաղագս ազնուականութեան

Անցեալ օր գրած էինք թէ երբ Անգլիոյ նախորդ վարչապետը՝ Սթէնլի Պոլտուին կոմսութեան տիտղոս ստանայ, իր անդրանիկ որդին, Օլիվըր Պոլտուին ինքնաբերաբար գեր-կոմս պիտի նշանակուի։

Շփոթութեան տեղի չտալու համար, ահաւասիկ կարգ մը լուսաբանութիւններ այդ առթիւ.—

Հինգ տարբեր աստիճաններ ունի Անգլիոյ ազնուականութիւնը՝ դուքս, մարքիզ, կոմս, գեր-կոմս եւ պարոն։ Իշխանութիւնն ու դքսութիւնը յատուկ են միայն արքայական գերդաստանի անդամներու։ Անշուշտ արքայական ընտանիքէ չպատկանող դուքսեր ալ կան, բայց անոնք ժառանգած են պարզապէս դարեր առաջ իրենց նախահայրերուն տրուած տիտղոսը։ Ուրեմն նոր դքսութիւններ չեն ստեղծուիր հիմա։

Դուքսէն զատ, մնացեալները ընթացիկ լեզուով կը կոչուին «լորտ»։ Բոլորն ալ անդամ են լորտերու ժողովին որ Անգլիոյ Ծերակոյտն է մօտաւորապէս։ Այս տիտղոսները օրուան վեհապետն է որ կը շնորհէ ծանօթ անձնաւորութեանց ի վարձ «բարւոք ծառայութեանց», բայց միշտ կառավարութեան թելադրութեամբ։ Այսինքն, իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւնն է որ լորտերու ժողով կը փոխադրէ իր ուզած դէմքերը որպէսզի իր դատը պաշտպանողներ ունենայ այդ մեծափարթամ արիսպագոսին մէջ։

Ասպետական աստիճանը (սըր) ազնուականութեան մաս չի կազմեր։ Հինգ տիտղոսներն ալ ժառանգական են։ Անդրանիկ որդին է որ կը ստանայ տիտղոսը իր հօրը մահէն յետոյ միայն։ Գալով Օլիվըր Պոլտուինի պարագային, պէտք է շեշտել կարեւոր մանրամասնութիւն մը — սովորութիւնը կը պահանջէ որ տիտղոսաւոր անձնաւորութեան մը առաջին զաւակը իր հօրը մահէն առաջ ալ ստանայ պատուակալ տիտղոս մը. այսպէս, դուքսին անդրանիկ զաւակը կը կոչուի մարքիզ, մարքիզին զաւակը՝ կոմս, կոմսին զաւակը գեր-կոմս, իսկ այս վերջինին զաւակը «մեծարգոյ»։ Այս տիտղոսները որ եւ է իրաւական արժէք չունին եւ բացարձակօրէն անուանական են. ըսել կ'ուզենք թէ անոնք իրաւունք չունին լորտերու ժողովին մասնակցելու։ Այդ է պատճառը որ խորհրդարանի 615 անդամներուն մէջ կան նաեւ 7-8 «լորտեր»։ Եթէ Օլիվըր Պոլտուին երեսփոխան ընտրուի, խորհրդարան կրնայ մտնել «վայքաունթ» անուանական տիտղոսով։

Շահեկան է իմանալ թէ ընկերվարական Օլիվըրը պիտի սիրէ՞ այդ խորջումը։ Ընկերվարութեան յայտնի տեսաբաններէն Սիտնի Ուէպն ալ տիտղոս ստացաւ Մաքտոնըլտի կառավարութեան օրով (լորտ Փէսֆիլտ), բայց կը նախընտրէ գործածել իր նախորդ անունը։

Օլիվըր Պոլտուին ստիպուած է նոր մականուն մըն ալ ճարել։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Անյայտ հերոսներու յիշատակին

Արեւը շատոնց մարը մտած, եւ գիշերուան մթութիւնը սկսած էր պաշարել ընդարձակ հովիտին բարձունքները։ Իրիկնամուտի այն պահն էր, ուր մթութիւնը հետզհետէ զգալի կը դառնար, միայն վերջալոյսի ամպերը դեռ կը փայլէին արեւի ձգած վերջին նշոյլէն։

Քառորդ ժամ յետոյ աքսորի կարաւանը կանգ առաւ կանաչ սարալանջին փռուած ընդարձակ մարգագետնին վրայ։ Այնտեղ գիշերելով, յաջորդ առաւօտ պիտի քալէր սովորականին պէս, անծանօթ ուղղութեամբ։

Մինչեւ այդ օրը կարաւանին մէջ ոչ մէկ արտակարգ դէպք էր պատահած, բացի ընկերացող ոստիկաններու լըպիրշ խօսքերէն, հայհոյանքներէն, եւ բռնաբարումի քանի մը անյաջող փորձերէ։

Կարաւանին մէջ, առաջ անցնողները իրիկուան հացը ուտելով քնանալու պատրաստուած էին, իսկ վերջինները մութին մէջ դեռ նոր էին սկսած տեղաւորուիլ։ Անոնք ալ իրենց կարգին իրենց ընտանեկան պարագաներուն հետ բոլորակներ կազմած էին քով քովի սեղմուելով, քանի մը պատառ հաց ուտելու եւ հանգստանալու համար։ Քանի մը հիւանդներ չկարենալով տոկալ օրական 10էն 12 ժամ տեւող տաժանելի ճամբորդութեան, արդէն իրենց հոգին կ'աւանդէին։

Երիտասարդ հարս մը, յղութեան վերջին օրերը ըլլալով, ազարբերքի ցաւեր կը զգար։ Քանի մը պառաւ մամիկներ իրարու քով գալով բոլորակ մը կազմեցին դժբախտ հարսնուկին շուրջը եւ իրենց կարելին ի գործ դրին, օգտակար ըլլալու համար այդ խեղճին։

Երկնքի վրայ քանի մը փայլատակումներ տեսնուեցան, լուսինը ամպերուն մէջէն արագօրէն կը քալէր, մերթ ամպի մը տակ ծածկուելով, մերթ դուրս ելլելով եւ խրելով տարաօր պէս դէմը ցցուող ուրիշ ամպի մը մէջ։

Կէս ժամ վերջը տեսարանը բոլորովին փոխուեցաւ, ամպերը անհետացան, իրենց հետ տանելով կայծակն ու որոտումը, աստղերը հետզհետէ շատցան, վաղող լուսինը կանգ առաւ, կարծես ականատես ըլլալու համար կատարուելիք չարագործութեան։

Բլուրին գագաթը կը գտնուէր քիւրտ ու թիւրք խուժանէ կազմուած հարիւրաւոր բազմութիւն մը, որ փոքր աղմուկով մը կը սպասէր յարձակելու եւ անպաշտպան ժողովուրդը ոչնչացնելու համար։

Այդ վայրկեանը չուշացաւ։ Կարաւանին մէջ բոլորը իրարու քով սեղմուած՝ քնացեր էին, երբ յանկարծ հրացանաձգութեան ձայնը լսուեցաւ։ Աղմուկ, իրարանցում, լացուկոծ, փախուստ անծանօթ ուղղութեամբ։ Գիշերային այդ ժամուն որո՞ւ դիմէր դժբախտները այս բազմութիւնը, որո՞ւ աղերսէր։ Մարդիկ արդէն գալլ կտրելով եկած էին զիրենք յօշոտելու, որսորդի հրացան ու դանակ մը ձեռք ձգողը ինկած էր մէջտեղ, աւար մը աւելի ձեռք ձգելու տենչով։

Քիւրտ ցեղապետ մը յափշտակած աւարներուն հետ միասին որոշած էր հետը տանիլ նաեւ գեղեցիկ հայ աղջիկ մը։ Օրհասական այդ ժամուն ո՞վ իրեն արգելք պիտի հանդիսանար։ Աւազակը ձիէն վար իջնելով յանձնեց ծառային, մօտեցաւ գեղանի կնոջ մը, եւ հրամայեց որ իրեն հետեւի։ Կինը մերժեց։ Երկրորդ ազդարարութիւն մը աւելի սպառնական, դարձեալ մերժում։ Կինը կը նախընտրէր հոն մեռնիլ քան թէ հնազանդիլ Քիւրտի հրամանին։

— Կեավուրի աղջիկ, դուն դիս մերժելու համարձակութի՞ւն ալ ունիս, ըսաւ Քիւրտը եւ բանի թեւէն քաշելով տարաւ։

×

Հոռփիլ հայկական տիպար գիւղ մըն էր 70 տունի մօտ, կալուած Բէֆահէք գաւառին (Կիրճէնիա)։

Հոռփիլի մէջ կը տիրէր դեռ նահապետական դրութիւնը։ Շատ մը տուներու մէջ կարելի էր հաշուել 35էն 40 հոգի, այնպէս որ գիւղին բնակչութիւնը կը հաշուէին մօտաւորապէս 1200 հոգի։

Թուրք աղաներ շատոնց իրենց թաթը գիւղի երակներուն վրայ դրած ըլլալով, կը քամէին գիւղացիներու աշխատանքին արդիւնքը։ Խեղճ գիւղացիները տարին 12 ամիս աշխատելով հանդերձ, չէին կրնար փակել իրենց պարտքերը։ Այս պատճառաւ շատ մը երիտասարդներ երեսի վրայ ձգելով իրենց ընտանեկան բոյնը, կը բռնէին պանդխտութեան ճամբան, որպէսզի շահած դրամով կարենան պարտքերը վճարել ու ինքնուրոյն դառնալ ...

Այս անտանելի վիճակը թերեւս տակաւ մը դեռ շարունակուէր, եթէ 1908ի սահմանադրութիւնը ուշանար։ Արդարեւ սահմանադրութենէն վերջ կացութիւնը քիչ մը փոխուեցաւ։ Թիւրք աղաները նախկին համարձակութեամբ չէին մօտենար գիւղացիներուն, իրենց պարտքերը պահանջելու համար։ Նահապետական դրութեան մէջ ապրող գիւղացիին հոգեբանութեան մէջ ալ փոփոխութիւն մը կատարուեցաւ, վերջապէս հասկցաւ որ իր աշխատութեան արդիւնքը ինք վայելելու իրաւունք ունի։

Գիւղին մէջ գոյութիւն ունէր դըպրոց մը։ Ընդհանրապէս դպրոցի աշակերտներուն թիւը ձմեռ ատեն կ'աւելնար, իսկ գարնանային եղանակէն սկսեալ կը պակսէր։ Ծնողները իրենց զաւակներու աշխատանքին պէտք ունենալով, գարնանային եղանակէն սկսեալ դպրոց չէին ղրկեր այլեւս։ Բոլոր աշակերտներուն մէջ ամէնէն չարը եւ կռուազանը կը կոչուէր Միքայէլ Շահինեան։

Միքայէլ շատ անգամ դպրոցէն փախուստ տալով, երեք չորս օր մէջտեղ չէր ելլեր, ու իր փախստականի օրերը կ'անցընէր լեռներու մէջ։ Տղան լեռնային կեանքին այնքան վարժուած էր եւ դպրոցէն փախուստը այնքան յաճախադէպ էր դարձեր, որ բոլոր գիւղացիները Միքայէլի նկարագրին համապատասխան անուն մըն էին տըւած, զայն կը կոչէին լերան Տղան։

×

Սահմանադրութեան վրայէն հինգ տարի սահած անցած էր։ Շատ մը պանդուխտ երիտասարդներ վերադարձեր էին հայրենիք ու նուիրուած գիւղական աշխատանքի։

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(1)

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ ԱՆԳԼԻՈՅ

Համաժողովն ընթացիկ տարուան հաշիւներուն բրիտանական կառավարութիւնը հետեւեալ գումարները կը պահանջէ բարեկամ կամ դաշնակից պետութիւններէն.—

Պատերազմական պարտքեր	ստերլինգ
Ֆրանսա	755,875,000
Իտալիա	252,938,000
Ռումանիա	30,375,000
Փորթուգալ	22,425,000
Սերպիա	31,750,000
Յունաստան	22,375,000
Ռուսիա	1,377,654,000
Վերաշինական պարտքեր	
Պելճիքա եւ Քոնկօ	12,600,000
Լեհաստան	3,899,000
Ռումանիա	2,101,000
Սերպիա	1,945,000
Աւստրիա	8,825,000
Զանազանք	
Լաթվիա, Յունաստան, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա, Էսթոնիա, Լիթվիա	3,340,000
ՀԱՅԱՍՏԱՆ	
Նպաստ եւ վերաշինութիւն	225,000
Զէնքեր եւ զեղօրայք	1,631,000
Գումար	1,856,000

Ինչպէս կը տեսնէք, տարուէ տարի կ'աճի պարտքը, տոկոսներու բարդումով:

Կեանքը Պելժիոյ մէջ

ՊՐՈՒՍԷԼ, 26 մայիս.— Գաղութին ներկայացուցչական ժողովի եռամեայ շրջանը լրացած ըլլալով, կանոնագրի համաձայն, ընտրողական յանձնախումբը կիրակի օր ձեռնարկեց նոր մարմինի ընտրութեան, (անդամներու թիւը 20 է Պրիւքսէլի համար, եւ 10 Անվերսի համար):

Ներկայացուցչական մարմինը տարին անգամ մը իր մէջէն կամ դուրսէն կ'ընտրէ Կեդր. Վարչութիւնը, որ կը բաղկանայ ութ անդամներէ, հինգը Պրիւքսէլէն եւ 3ը Անվերսէն:

Կեդր. Վարչութիւնը հաւաքաբար կը վարէ Պելժիոյ գաղութին ընդհ. գործերը: Իր պաշտօնավարութեան շրջանը մէկ տարի է, որմէ յետոյ հաւաքաբար կը հրաժարի, եւ այդ առթիւ Ներկայացուցչական մարմինին կը ներկայացնէ իր գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական համարատուութիւնը:

** Պրիւքսէլի Հայ Երիտ. Միութիւնը, Ուս. Միութեան հետ համախորհուրդ, գովելի գաղափարը յղացած է տեղիս հայ ակումբին մէջ կազմակերպելու մտերմական հաւաքոյթներ, վիճաբանական ժողովներ, բանախօսութիւններ եւն.:

Առաջին հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ մայիս 31ին: Այդ առթիւ Պ. Արրակ Մխիթարեան պիտի խօսի Ն. Գիպոսի «Էլ Քաղցի» պեղումներու մասին, ներկայացնելով իր նիւթը շօշափող լուսապատկերներ: Պարոնը շրջանաւարտ է Պրիւքսէլի հնագիտական վարժարանէն, մասնագէտ է եգիպտական հնութեանց, եւ վերջերս Թանգարաններու վարչութեան կողմէ հրաւիրուած էր մասնակցելու Եգիպտոսի մէջ կազմակերպուած պեղմ հնագիտական խուզարկութեանց:

Երիտ. Միութիւնը կը խորհի Ակումբին մէջ հիմնել դրադարան ընթերցարան մը, ուր իր անդամներուն տրամադրութեան տակ պիտի դրուին օրաթերթեր, պարբերաթերթեր, հայերէն գիրքեր եւն.: Այդ նպատակով կազմուած է մասնախումբ մը, որուն պատուակալ նախագահութիւնը ստանձնած է փրոֆ. Ադոնց:

Միութիւնը ամառուան եղանակին պիտի կազմակերպէ նաեւ զբօսական պտոյտներ եւ դաշտահանդէսներ:

Հ. ՏԷՐՈՒՍԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՆԻՍ, 26 Մայիս.— Մայիս 15ին, տեղի ունեցաւ Հ. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղին երեկոյթը: Մեր մէջ սովորութիւն եղած է ամենախրախուսն հանդէսն իսկ համեստօրէն անուանել: Թոյլ տուէք որ այս անգամ ալ մենք մեր հանդէսը աննախընթաց կոչենք, որովհետեւ իրապէս Նիս այս տեսակ կանոնաւոր հանդէս մը չէր ունեցած: Անշուշտ մեր այս յաջողութիւնը կը պարտինք մեր անձնուէր Թուրքէնին եւ իր ազնիւ տիկնոջ աշխատանքին:

Ժամը ճիշդ 9ին ժողովուրդին ծափերուն մէջ սրահ մտաւ հանդէսին հովանաւորողը՝ Պ. Ժան Ժաքօ, քաղաքապետ Ընկերվ. կուսակցութեան Նիսի մասնաճիւղին եւ դաստիարակ Լիսէի, իրեն ընկերանալով Պ. Մօռալտօ գանձապահ Հայատակութեան դրասենեակի տնօրէնը եւ կարգ մը ուրիշ ընկերներ:

Հանդէսին առաջին մասը յատկացուած էր Տէր եւ Տիկ. Թուրքէնին: Անոնց արուեստին մասին գնահատականներ գրել եւ կամ բանաստեղծութիւններ հիւսել իմ կարողութենէս շատ վեր է: Արդէն ի՛նչ պէտք ունին գովասանքի: Աշխարհի բոլոր անկիւններէն, ցեղեր ու ազգեր գրեցին, խօսեցան, գովեցին եւ գնահատեցին: Միայն բան մը: Մենք բոլորս պէտք է շնորհակալ ըլլանք, որ երկիրէ երկիր կը թափառին, մեծ մեծ դժուարութիւններով եւ զոհողութիւններով եւ արար աշխարհին կը ծանօթացնեն հայ երգը եւ բանաստեղծութիւնը:

Մեր հիւրերը իրենց աչքերը յառած Թուրքէնին քիմէնչէին եւ ճապոնին, մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէին: Իւրաքանչիւր եղանակ կը վերջանար ծափերու տեղատարափով մը: Երկրորդ մասին սկիզբը բեմ առաջնորդուեցաւ Պ. Ժաքօ եւ կէս ժամու չափ խօսեցաւ շատ ոգեւորուած եւ լաւ տպաւորութեան տակ: Կ'արժէ այստեղ արձանագրել վերջին խօսքերը.

— «Հոս, ձեզի խօսք կուտամ հանգիստարապէս (բաները չեմ ծախեր, այլ կը խոստանամ) ինչ բանի որ պէտք ունենաք, ինչ ցաւ որ ունենաք, մի վարանիք, մի քաշուիք, եկէք մեզի, եկէք ինծի, մենք բոլորս պատրաստ ենք ձեզի զարման գտնելու, ձեզի օգտակար ըլլալու եւ աջակցելու»:

Նորապէս ոգեւորուած, ինչպէս քարը բեմ ցատկեց մեր գաղութի եռանդուն երիտասարդներէն Պ. Մոսկոֆեան եւ Ֆրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց յարգելի հիւրերուն: Յետոյ Պ. Աշարոն Տիկ. Թուրքէնի դաշնակի ընկերակցութեամբ երգեց մանաւանդ մեծ յաջողութեամբ «Հով նուրբը»: Շատ լաւ պարեցին ժամկոչեան փոքրիկ քոյրերը: Ապա Սայաթ Նովայէ հատուած մը երգեց մեր Նիսի սոխակը՝ Գեղամը Շէհրէեան ընկերուհի մը հետ եւ յետոյ պարեցին:

Հանդէսը վերջացաւ պատուիրով մը «Անուշ»էն, զոր մեր Կ. Խ.ի սանուհիները ներկայացուցին զարմանալի յաջողութեամբ: Մինչեւ հիմա որ եւ է միութիւն չէր դիմած Տէր եւ Տիկին Թուրքէնին, անոնց աջակցութիւնը խնդրելու: Ուրախ ենք որ այնքան օգտուեցանք նիւթապէս եւ մանաւանդ բարոյապէս:

Այս առթիւ Հ. Կ. Խ.ի Նիսի մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ աշխատաւոր դասուն, որ մինչ կը քաշկռտէ մեզ, Տիկ. Քէօլէեանին որ 200 Ֆր. դրկած էր մեզ քաջալերելու համար: Բոլոր գեղարուեստներու եւ մեզ աջակցողներուն:

** Մայիս 21ին Թուրքէն իր տիկնոջ հետ գնաց նուագելու ձրիաբար մանուկներու լիսէին 4-500 աշակերտներու, դաստիարակներու եւ երաժիշտներու առջեւ: Հոս ալ Պ. Ժան Ժաքօ Թուրքէնը ներկայացուց իբրեւ հոյակապ հայ աշուղ, որ աշխարհի չորս դին բռնած է եւ տեղեկութիւններ հաղորդեց հայ ժողովուրդի տառապանքներուն մասին բացատրեց թէ ինչու ընդհանրապէս տխուր է մեր երգը: Աշակերտները մեծ հետաքրքրութեամբ լսեցին եւ սրահը թնդացուցին ծափերով: Թուրքէն իր նկարները բաժնել տուաւ ձրիաբար: Վերջապէս իրենց ներկայութիւնը Նիսի մէջ շատ մը օգուտներ ունեցաւ:

Թուրքէն եւ Տիկինը մայիս 22ին դարձին Տրակինեան: Նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք իրենց:

Գարունիկ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՐԿԷ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄՕՏԵՆԱԼ

Թուրքերէն Թան կը գրէ.— Այն մտաւորականները որ Ֆրանսական մշակոյթով են սնած, յետադիմութիւն կը նկատեն ժողովուրդին մօտ ըլլալը: Անոնք կ'ուզեն որ ժողովուրդը իրենց գայ:

Այս մտայնութիւնը, մանաւանդ պէտք մեր երկրին մէջ, մտաւորականներուն ու ժողովուրդին միջեւ բացած անդունդ մը զոր կարելի չէ լեցնել: Մտաւորական բլիթը, պարզապէս անձուկ դասակարգի մը ձեւով, ինքնիրեն կազմակերպուած է: Մտաւորական մասին կենցաղը, զգայնութիւնը, աշխարհահայեացքը, վերջապէս ամէն ինչը բոլորովին կը տարբերի ժողովուրդին կենցաղէն, աշխարհահայեացքէն եւ զգայնութենէն:

Մէկ կողմը շատ ետ մնացած, շատ տգէտ հանրային մեծ բազմութիւն մը, միւս կողմը անբնական զարգացումի արժանացած մտաւորական բլիթ մը: Այս տեսակէտէն Թուրքը մտայնութիւնը կը նմանի տխեղծ տղու մը որ տարիքին անհամապատասխան մեծ ու անբնական մարմին մը ունի:

Այդ է պատճառը, որ հանրութիւնը անհաղորդ է մտաւորականներու գործունէութեան:

Օրինա՞կ կ'ուզէք: Ահա Հալքէվիները:

Հալքէվիները մեր երկրին մէջ այն առաջին կազմակերպութիւններն են որոնք պէտք է աշխատին ժողովուրդին քով ըլլալու: Մինչեւ այժմու կազմակերպութիւնները կը մնային բարձրը ու չէին շահագրգռուիր հանրութեան ցաւերովն ու պահանջներովը: Այդ պատճառաւ ժողովուրդը զանոնք օտար կը նկատէր, անոնց չէր մօտենար: Հալքէվիները չեն ուզեր բարձրը մնալ: Եւ կ'ուզեն հասարակութիւնը իրենց մէջ առնել: Ատոր համար ալ, Հալքէվիներուն մէջ անչափ անհաշիւ կազմակերպութիւններ կը հիմնուին եւ ճիգեր կը թափուին: Կարգ մը տեղեր կը յաջողին, իսկ կարգ մը տեղեր ալ չեն յաջողիր: Պատճառը պարզ է,— կարգ մը տեղեր լաւ մէթոտներ կը կիրարկուին, ուրիշ տեղեր գէշ մեթոտներ:

Վեց ամիսէ ի վեր, մեր գրչեղբայրը Վալա Նուրէտտին, Ինէպոլուի Հալքէվիի մէջ կ'աշխատի: Պատրաստեր է պարզ թատերգութիւն մը, որուն նիւթը կը շահագրգռէ հասարակութիւնը: Հալքէվիի թատերական ճիւղին միջոցաւ բեմադրեր է: Բայց ներկայացումին եկեր են միայն պաշտօնեաներն ու քիչ շատ ուսում առած ցողները: Ժողովուրդը անտարբեր մնացեր է: Այն ատեն, Վալա մտածեր է.

— Քանի որ ժողովուրդը մեզի չի գար, մենք իր մօտ երթանք:

«Պազարի օր մը, երբ գիւղացիները քաղաք կ'իջնեն, իր հետ առեր է թատերական մասնաճիւղը, տարեր գուռնայով պատեր է թաղերն ու շուկան, եւ հանրութեան յայտարարեր է թէ պազարին մէջտեղը ձրի ներկայացում մը պիտի տրուի: Եւ հրապարակը առանց բեմի ու հանդերձի, սօրթա օյուն ձեւի նման իր թատերգութիւնը ներկայացուցեր է: Պազարը գտնուող ամբողջ բազմութիւնը, երեսն վրայ ձգելով իր զբաղումը եւ առեւտուրը, եկեր դիտեր է: Եւ այնքան գոհ մնացեր է որ Ինէպոլուի Հալքէվին այդ ներկայացումները աւելի յաճախ կուտայ այժմ:

Ուրեմն, մեթոտ խնդիր է:

Եթէ գիտենք ժողովուրդին մօտ իջնել, կրնանք գտնել միջոց մը զայն շահագրգռելու համար:

Բայց, այնքան ատեն որ բարձրը կը մնանք եւ կը սպասենք, որ ինք մեզի մօտենայ, մեր յաջողութիւնը միշտ կէս կ'ըլլայ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Սելանիկի «Հորիզոն» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 մայիս).

— «Քանի մը ամիսէն ճիշդ տասնըհինգ տարի անցած պիտի ըլլայ այն թուականէն ասդին, երբ Փոքր Ասիայէն եւ այլ շրջաններէ փախստական հայ գաղթականութեան որոշ մէկ համրանքը ապաստանեցաւ Յունաստանի սահմաններէն ներս եւ տունտեղ ըլլալով այս հողերուն վրայ, դարձաւ յունահայ գաղութ: Այդ համրանքին մէջ կարեւոր համեմատութեան մը ներկայացուցին այսպէս կոչուած անցորդները, այսինքն գաղթականութեան այն մասը, որ քանի մը տարիներ Յունաստան բնակելէ վերջ, զանազան պատճառներով գաղթեց Հայաստան եւ այլ երկիրներ: Այսպէսով նօսրացաւ գաղութը եւ իջաւ իր այս օրուան թիւին, որ այլ եւս կը նկատուի վերջնական կերպով հոս հաստատուած գաղութ, քանի որ առաջուան պէս ուրիշ երկիրներ երթալու հնարաւորութիւն չունին, շատ մը պատճառներու բերմամբ: Միակ երկիրը, որ տակաւին կրնայ քանի մը հազար հայեր ընդունիլ իր սահմաններէն ներս, խորհրդային Հայաստանն է, բայց անոր ալ դռները առայժմ ամբողջովին փակուած են եւ մօտ ժամանակէն բացուելու ոչ մէկ հաւանականութիւն կը ներկայացնեն: Ներգաղթի նոր կարաւանի մը կամ կարաւաններու մասին խօսք չկայ եւ ապահովաբար չպիտի ալ ըլլայ դեռ բաւական երկար ատեն:

Այս բոլորը, հետեւաբար, ցոյց կուտան, որ յունահայ գաղութը, գոնէ իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, դարձած է այս երկրին մնայուն բնակիչը, մանաւանդ որ անոր կարեւոր մէկ մասն ալ — եթէ ոչ մեծամասնութիւնը — եղած է հելլենահպատակ եւ կապուած է իր ճակատագիրը այս երկրին: Որոշած է ան ապրիլ այս հողերուն վրայ բացարձակ հաւատարմութեամբ եւ ծառայել անոր շահերուն անձնուիրօրէն, իբրեւ պարկեշտ եւ գործունեայ քաղաքացի:

Պէտք է արդէն նկատել, որ յունահայ գաղութի դիմագիծը այսօր չէ մնացած այն, ինչ որ էր իր կազմութեան առաջին տարիներուն: Մէկուկէս տասնամեակի շրջանը, ինչպէս նաեւ հելլենական իւրայատուկ միջավայրը բաւական եղած են, որ զգալի չափով մը նոր տեսք ու կերպարանք ստանայ այդ դիմագիծը: Ժամանակին ու մեզ շրջապատող պայմանները ծրգած են իրենց դրոշմը մեր գաղութին վրայ: Եթէ իբրեւ ամբողջութիւն, հին սերունդը կը պահէ տակաւին որոշ գիծեր իր երբեմնի բարքերէն, սովորութիւններէն եւ բնութենէն, եթէ անիկա չէ կրցած — եւ ապահովաբար պիտի չկրնայ — բոլորովին թօթափել իր ապրած նոր միջավայրին հետ, նոր սերունդը, սակայն, որ մանկական տարիքին հոս բերուած, կամ այստեղ ծնած ըլլալով հետեւաբար յիշատակն իսկ չունի իր ծնողներու երբեմնի շրջապատին եւ այդ շրջապատի մասնաւոր պայմաններուն, բոլորովին յարմարած է հելլենական միջավայրին եւ իր էութեամբ շաղախուած է անոր հետ: Յունահայ նոր սերունդի այժմու միջավայրը եւ այդ միջավայրին մէջ ստացած դաստիարակութիւնը, զինքը դարձուցած են հայ եւ հելլէն, հաւասարապէս: Հայ՝ իր ցեղային ծագումով եւ աւանդութիւններով, արիւնով ու բնազդով եւ Հելլէն՝ իրեն ջամբուած արդիական կրթութեամբ, հելլենական բարքերով եւ Յունաստանի նկատմամբ նոյնքան բնազդական սիրով ու զգացումով:

Յունահայ նոր սերունդը հասակ նետած է եւ կը շարունակէ նետել՝ իւրացնելով այս բոլոր յատկանիշները, Թէեւ, պայմաններու հարկադրանքով եւ պահելով հանդերձ իր ուրոյն դիմագիծը, խառնուած է ան այսօր յունահայ հին սերունդին հետ, բայց ժամանակը, հետզհետէ պիտի անջատէ զայն այս խառնուրդէն, քանի որ երթալով պիտի նօսրանայ հինը եւ իր տեղը պիտի տայ նորին: Քանի մը տասնամեակներ վերջը, ուրիշ ամէնէն աւելի, պիտի ունենանք այս երկրին մէջ գրեթէ միատարր եւ այժմու նոր սերունդին յատկանիշները ունեցող յունահայ գաղութ մը, որ իր ցեղային ինքնութիւնը պահպանելով մէկտեղ, պիտի գտնայ հարիւրին հարիւր հելլէն իր հոգեբանութեամբ, իր մտածումներով, իր կեցուածով եւ բարքերով»:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստանի կառավարութիւնը, յաւերժացնելու համար Միքայէլ Նալբանդեանի յիշատակը, անոր մահուան եօթանասունամեակին առթիւ որոշեց.

1. Երեւանի մէջ կանգնեցնել Նալբանդեանի արձանը:
2. Հրատարակել Նալբանդեանի ամբողջական գործերը չորս հատորի մէջ:
3. Հրատարակել Նալբանդեանի գործերէն հատընտիր հաւաքածոյ մը:
4. Հրատարակել Նալբանդեանի կենսագրութիւնը հայերէն եւ ռուսերէն:
5. Նալբանդեանի նուիրել հատոր մը:
6. Պատմութեան եւ գրականութեան կաճառին մէջ ուսումնասիրութեան նիւթ դարձնել Նալբանդեանը:
7. Հոկտեմբերին, Երեւանի, Լէնինականի եւ Կիրովականի մէջ հանդէսներ սարքել ի յիշատակ Նալբանդեանի:
8. Հոկտեմբերին, Գրական Թանգարանին մէջ բանալ ցուցահանդէս մը, Նալբանդեանի գործերուն նուիրուած:
9. Գրական Թանգարանին մէջ Նալբանդեանի նուիրել բաժին մը:
10. Պետական Համալսարանին մէջ թոշակ յատկացնել գրականութեան 2 ուսանողի, իբրեւ Նալբանդեանի սաներ:
11. Երեւանի մէջ բացուելիք վարժարաններէն մին անուանել Նալբանդեանի անունով:

Նալբանդեանի Յոբելինական Յանձնաժողովը կազմուած է հետեւեալներէն.— Գ. Սրով, Ա. Շահումարեան, Զ. Բաշինջաղեան, Ց. Գօղասեան, Ե. Զուբար, Ն. Դուրաղեան, Ա. Վարդապետեան, Հ. Գիւլքէշօվեան, Աւ. Իսահակեան, Ն. Զարեան, Ս. Զօրեան եւ Հ. Գաբրիէլեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (288)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Նշանը ձեռքի շարժումով մը հասկցուց, որ իրեն հետեւին, մինչ ընկերը մօտեցաւ դարպասին, ու ժամանակ վաստկելու համար, առանց դուռը բանալու, ձայնեց.

— Ո՞վ է ...

— Ջահրումար, դուռը բաց,— լսուեցաւ դրսէն խիստ ձայն մը,— շուտ դուռը բաց...

— Բանամ, բանամ ... բայց ըսէ, դուն ո՞վ ես ...

— Զօլ Աղան եմ ... դուռը ...

— Ո՞ր Զօլ Աղան ես, է՞ն Զօլ Աղան, որ Քաղաքամէջը դիւքան ունի:

— Շուտ դուռը բաց, անհաւատի տղայ !— լսուեցաւ մէկու մը հրամայելու վարժ ձայնը, որ թուրքերէն կը խօսէր.— շուտ դուռը բաց, թէ չէ ոսկորներդ իրար կ'անցընեմ ...

— Զօլ Աղա, էդ մարդ ի՞նչ կ'ըսէ, ես թրքերէն չեմ հասկնար ... դուն է՞ն Զօլ Աղան ես, որ ...

— Շան զաւակ, դուռը բաց,— լսուեցաւ Զօլ Աղայի բարկացած ձայնը,— Հաճի Պէքիրի պին պաշին է հետս... շուտ դուռը բաց ...

— Բացի, բացի ... վեր իմ աչքիս, վեր իմ գլխիս տեղ ունէք ... բա, որ ձեզ համար չբանամ ... խաղար բարով, էս անտէրը չէ թարսվում, ետ չի դառնար ... երկաթը ժանգոտած է ... Հը, հը բացուաւ ...

Հօտաղը փայտէ ծանր սողնակը որչափ թէ դժուարութեամբ ետ քաշեց ու դրան մէկ փեղկը կիսակին վրայ բացաւ: Դրան մէջ երեւցաւ մեր նախծանօթ Զօլ Աղան թուրք զինուորականի մը հետ: Երկուքն ալ ատրճանակները պատրաստ բռնած՝ դրան մէջ կանգ առին:

— Վանքին մէջ դրսէն մարդ կա՞յ, — հօտաղին ապտակ մը իջեցնելով՝ հարցուց Զօլ Աղան,— շան զաւակ, ադ ո՞րքան առաւ դուռ մը բանալդ ...

— Վայ, ամման ... չէ, վալլահ, դրսէն մարդ չկայ ... էնա ժամ պատարագ ...

Զօլ Աղան զգուշութեամբ չորս դին պրպտելով՝ հազարապետին հետ ներս մտաւ դարպասէն տասնեակ մը հետեւորդներով, մինչ զինուորներու բազմութիւնը դուրսը մնաց, հեռուէն հեռու շրջապատելով վանքը:

Զօլ Աղան եւ զօրքի հրամանատարը շիտակ վանահօր սենեակը բարձրացան: Նշան, Առիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սատանան եկեղեցիի պահարանի մէջ թաքցնելէ վերջ, վանահօր սենեակը բարձրացած եւ լուր տուած էր անոր զօրքի անակնկալ այցելութեան մասին: Վանահայրը 93 տարեկան պատկառելի ծերունի մըն էր, համբաւուած՝ որպէս արդար եւ ճշմարտախօս սուրբ մարդ մը: Հայ ժողովուրդի նման թուրքերն ու մինչեւ իսկ կառավարական բարձր պաշտօնեաները շատ մեծ յարգանք ունէին անոր հանդէպ:

Հրամանատարի հետ մտնող զինուորները, մինչ իրենց մեծը Զօլ Աղայի ընկերակցութեամբ հարցուփորձի կ'ենթարկէր վանահայրը, ի զուր ամբողջ վանքը տակնուվրայ ըրին, ֆետայիներու հետքը գտնելու համար: Վանահօր հաստատական խօսքն ալ, որ վանքին մէջ ոչ ֆետայի կայ եւ ոչ ալ եկած են, կրցան համոզել հազարապետն ու Զօլ Աղան, մանաւանդ վերջինը, որ Լեւոնէն լսած էր Առիւծ Գեւոյի եւ Թոփալ Սատանայի վանքը գտնուելուն մասին:

Վանահօր սենեակէն վար իջնելով Զօլ Աղայի առաջնորդութեամբ նորէն վանքի քունջ ու պուճախը տակնուվրայ ըրին: Վանքի ծառայողները հաւաքեցին թոնրատան մէջ: Խեղճ էրիկները, որոնք բանէ մըն ալ լուր չունէին, ի զուր երդում պատառ եղան, որ վանքին մէջ սովորաբար ծառայողներէն զատ օտար մարդիկ չեն եկած: Ի հարկէ, անոնց խօսքին չհաւատացին, մանաւանդ Զօլ Աղան, որ հրամայեց զինուորներուն նորէն ամէն անկիւն մտնել, ուշադրութեամբ քննել, հետք մը գտնալու համար: Երբ ամէն փնտռտուք ի զերեւ ելաւ, Զօլ Աղան, կատաղութենէն ինքնիրմէ ելած, մտրակով սկսաւ ծեծել կիներն ու երկու հօտաղները, որոնք շարունակ միեւնոյն խօսքը կը կրկնէին. «Վանքին մէջ դրսէն մարդ չկայ, եւ ոչ ալ եկած է»:

Զօլ Աղան մոլեռանդաբար այնքան ծեծեց Նշանը, որ խեղճ երիտասարդը, զգայազիրկ վիճակի մէջ, գետին փռուեցաւ: Թուրք հրամանատարը բոլորովին համոզուեցաւ, որ Զօլ Աղայի տուած տեղեկութիւնը սխալ է, ատոր բարկացաւ ու հրամայեց օգնական սպային, որ զօրքը հաւաքէ ու անմիջապէս ճամբայ ելլէ:

— Զօլ աղա,— մտրակը թափահարելով սպառնաց հրամանատարը,— մէկ օրուան մէջ երկու անգամ խայտառակեցիր մեզ, վախնամ՝ վրադ ծանր պիտի նստի այս խաբերայութիւնդ:

— Աման, պէյ էֆէնտի, ինչ բաներ կ'ըսէք, Աստուծոյ անունով կ'երդնում որ Լեւոնը ամբողջ ցերեկը իմ տանս մէջն էր: Հոս գտնուող ֆետայիներու մասին ալ իրմէն լսեցի ...

— Հապա ո՞ւր են, դէ, գտիր տեսնամ,— բարկութենէն շառագունեցաւ հրամանատարը,— պոշ խօսք չուզեր. այդ մարդիկը յարդի չիւղ ալ լինէին, նորէն կը գտնէինք .... Այս խայտառակութեան պատասխանատուն դուն ես. տեսնենք Ֆերիք փաշան ի՞նչ պիտի ըսէ ...

Զօլ Աղան գլուխը կախած՝ հետեւեցաւ հրամանատարին, արդարացումի բառ մըն իսկ չկրնալով գտնել, մինչ անողոք հրամանատարը շարունակեց.

— Շիտակը կ'ուզե՞ս, ես չեմ հաւատար, որ Լեւոն էֆէնտին ձեր տունը եղած ըլլայ ...

— Պէյ էֆէնտի,— բարկութենէն խեղդուած ձայնով բողոքեց Զօլ Աղան:

— Շատ խօսք չուզեր,— խստօրէն ընդմիջեց պայն հրամանատարը,— եթէ Լեւոն էֆէնտին ձեր տանն էր, կողք կողքի նստած էք եղեր քիւրսիի տակ, անոր կուրծքին ատրճանակ մը սեղմելը քեզի պէս ցած մարդու մը համար շատ ալ մեծ բան մը չէր ... Ձե՞ր որ Լեւոն էֆէնտին քու տունը եկած էր,— ու հրամանատարը զզուանքով՝ Զօլ Աղան ոտքէն գլուխը չափչփելով՝ գլուխը անդին դարձուց եւ զօրքի հետ միասին առաջ ինկաւ:

Զօլ Աղան կատաղութենէն ատամները կճրտացնելով՝ հետեւեցաւ շարքով անցնող զօրքին: Եթէ միայն ժամանակին մտածած ըլլար, հիմա Լեւոնը չուած էր անդիի աշխարհը, իր գրպանն ալ ծանրացած հազար հատ հնչիւն ոսկիով, որ կառավարութեան կողմէ նշանակուած էր:

— Բախտը մէկ անգամ ոտքս եկաւ,— ատամներու արանքէն սուլեց Զօլ աղան,— աւանակի նման ձեռքէս փախցուցի ....

✕

Լեւոնը հազիւ Զօլ Աղայենց այգիի պատը մագլցելով՝ յաջորդ այգին մտած էր, երբ հեռուէն նկատեց անորոշ ստուերներ, որոնք կողքի այգիէն դէպի իր կողմը կը շարժէին: Ուրիշ ճար չկար, պէտք էր կերպով մը ծածկուիլ: Սողալով մօտեցաւ ու ինքզինք նետեց երկու որթատունկերու թումբերու արանքը:

Ինչպէս նախօրօք ըսինք, Զօլ Աղայենց այգին ընդարձակ տարածութիւն մը բռնած էր, բարձր պատերով շրջապատուած:

Երբ առաջին անգամ տեսած ստուերները, որոնք մարդկային ձեւ բռնած էին, Լեւոնի մօտէն անցնելով Զօլ Աղայենց այգիի պատի մօտ դիրք բռնեցին, Լեւոնը նոր նկատեց, որ զանազան ուղղութիւններով եկած զինուորներ ամէն կողմերէ շրջապատած էին այգին: Թէեւ Լեւոնը այդ շրջանակէն դուրս էր, բայց այնքան մօտ կը գտնուէր զինուորական շղթային, որ պառկած տեղէն չէր կրնար ապահովաբար շարժիլ:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

այս լուծումը, կ՚ըսեն թէ բոլորն ալ շահեցան գոյացած համաձայնութենէն: Սուրիա շահեցաւ իր ընդարձակ սահմանադրութեան ապահովութիւնը, Թուրքիա՝ «իր ծաւալումը նոր նահանգի մը մէջ», իսկ Ֆրանսա՝ աջանշելի մթնոլորտ մը, որուն շնորհիւ շատ չանցած կարելի պիտի ըլլայ բանակցութիւններ վարել, աւելի լուրջ եւ աւելի ընդարձակ համաձայնութիւններ կնքելու համար Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Շատեր հիմակուընէ կը կարծեն թէ արդէն կնքուած համաձայնութիւնները նախադրանը կը կազմեն փրանքօ-թրքական փոխադարձ աջակցութեան դաշինքի մը Մոտաւոր Արեւելքի մէջ:

Փառաբանական ճառեր համաձայնութեան առթիւ

Գոյացած համաձայնութեան առթիւ, շնորհաւորելով ձեռք բերուած յաջողութիւնը, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ըսաւ.

— «Ալէքսանտրէթի խնդիրը մասնաւորապէս փափուկ հանգամանք մը կը ներկայացնէր: Հարկ էր լուծել վէճ մը որ ծագած էր Ազգաց Ընկերութեան երկու անդամներուն միջեւ, երկու բարեկամ պետութեանց միջեւ. վէճ մը որուն մէջ մէկը եւ միւսը ինկած էին ոչ թէ իրենց յատուկ շահով մը, այլ բուն իսկ Ազգաց Ընկերութեան կողմէ արուած պաշտօնով մը: Միշտ ուշադիր՝ յարգելու այդ պաշտօնին (հոգատարութեան) պայմանները եւ ապահովելու իր խնամակալութեան տակ դրուած պետութեան շահերուն պաշտպանութիւնը, Ֆրանսական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մեթոտներուն մէջ գտաւ անաչառ կարգադրութեան մը երաշխաւորութիւնը: Այսպէս Ազգաց Ընկերութիւնը անգամ մը եւս պսակեց մեր յոյսերը»:

Պ. Իվօն Տէլպոս յոյս յայտնեց թէ Ալէքսանտրէթի կազմական կանոնագրին եւ հիմնական օրէնքին շնորհիւ, Սանճաքին զանազան բնակչութիւնները պիտի կրնան շարունակել այն ներդաշնակ զարգացումը որուն նուիրուած են հոգատար իշխանութեան ջանքերը՝ 17 տարիէ ի վեր: Գալով նոյն օրն իսկ ստորագրուած դաշնագիրներուն, արտաքին նախարարը բացատրեց թէ անոնց շնորհիւ հաստատուեցաւ որ Ֆրանսա եւ Թուրքիա նոյն տեսակէտներն ունին Սուրիոյ եւ Լիբանանի անկախութեան մասին: Այդ համաձայնութիւնները միեւնոյն ատեն կը զօրացնեն բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, եւ կը նուիրագործեն երկու երկիրներուն սահմանագլուխը՝ Ֆրանսայի երաշխաւորութեամբ: Պ. Տէլպոս շարունակեց.

— «Սակայն զուր չանցան մեր ջանքերը: Ոչ միայն վէճ մը կարգադրուեցաւ, այլեւ այդ կարգադրութեան շնորհիւ Ֆրանսա եւ Թուրքիա պատեհութիւն կ՚ունենան անգամ մը եւս սեղմելու բարեկամութեան կապերը եւ հաստատելու իրենց ուղղամիտ գործակցութիւնը ընդհ. հովանաւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Արդարեւ, կնքուած համաձայնութեանց տարողութիւնը կ՚անցնի բուն հարցին սահմանը: Ընդունելով Եգիպտոսը Ազգաց Ընկերութեան մէջ, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը տաքի օր չեշտեց թէ իր երկիրը ինչպէս փարած է Միջերկրականի գոյավիճակին: Ալէքսանտրէթի Սանճաքի հարցին կարգադրութիւնը այսօր Թուրքիան կը կապէ Մոտաւոր Արեւելքի խաղաղութեան համար եւ այսպէս կը լրացնէ այն գործը զոր ստանձնեց Ֆրանսական կառավարութիւնը՝ Ֆրանքօ-սուրիական եւ Ֆրանքօ-լիբանանեան դաշնագիրներուն ստորագրութեան ատեն: Միաժամանակ կապուած՝ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ, պատրաստակամ՝ օգնելու անոնց իրենց շահերը հաշտեցնելու, Ֆրանսա ուրախութեամբ կը հաստատէ որ Ազգաց Ընկերութեան խրախուսութեան դիմելով, արդիւնաւորապէս ապահովեց տակաւին իր խնամակալութեան ենթակայ երկրին շահերը, միեւնոյն ատեն դրական աջակցութիւն մը բերելով Ազգաց Ընկերութեան հաստատուած խաղաղութեան»:

Ցետոյ խօսք առաւ Թ. Ր. Արաս, իր կատարեալ համամտութիւնը յայտնելով Պ. Իվօն Տէլպոսի: Շնորհակալութիւն յայտնեց ատենապետ Պ. Սանտլէրի եւ միւսներուն եւ շեշտեց թէ վէճէն դուրս կ՚ելլենք բարեկամութեան կապերը աւելի սեղմուած եւ համաձայնութեամբ մը որ մեծապէս պիտի նպաստէ Միջերկրականի գոյավիճակին պահպանման:

Անգլիոյ արտաքին նախարարն ալ խօսք առնելով, իր կարգին յոյս յայտնեց թէ այս համաձայնութիւնը յօժարակամ պիտի ընդունուի Սանճաքի եւ շրջականերու բնակչութեանց կողմէ:

Պ. Լիթվինով շնորհակալութիւն յայտնեց գոյացած համաձայնութեան համար, որ յաջողութիւն մը կը կազմէ խաղաղութեան համար եւ շեշտեց թէ իր երկիրը մասնաւորապէս բարեկամական յարաբերութիւններով կապուած է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ հետ: Տեղեկաբեր Պ. Սանտլէր իր ջերմ յարգանքը յայտնեց երկու կողմերուն հաշտարար տրամադրութեանց առթիւ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց: Ա. Դ. Ծարհուրդին նախագահը յայտարարեց թէ տեղեկագիրը եւ բանաձեւը ընդունուած են: Այն ատեն Պ. Իվօն Տէլպոս յայտարարեց թէ Ֆրանսա եղած կարգադրութիւնը կ՚ընդունի իբրեւ հարցին վերջնական լուծումը եւ կը ստանձնէ իրեն ինկած բոլոր պատասխանատուութիւնները: Թ. Ր. Արաս ալ յարանման յայտարարութիւններ ըրաւ:

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ՄԻՄԱՌՈՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 Ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala 66 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H. Samuel 51 rue Mr. le Prince, Paris.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ՚Իթալիի սրճարանի վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատեարներով:

ԱՆԻԷՐ-ԿՈԼԱ-ԲՈԼՈՆՅԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՅԻՍ 28

կազմակերպուած Գանէլօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ
5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ,
Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ:
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Լ. ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ
Կը խօսին Ֆրանսացի ընկերվարական ԹԱՆԿԻ ՓՐԻԺԱՆ
եւ ընկ. Ե. ԺԱՆԿԷՕՁԵԱՆ
Մուտք 3 ֆր.:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻ Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՍԷՆԹ՚ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 6ԻՆ »
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ »
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ
ՅԱՌԱՋ.— Կը խնդրուի փութացնել մանրամասնութիւնները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»ներ

Ա. Շարք, Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1.— ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:
H. Malakian, 3 Bld. Theodore Thurner, Մարսէյլ

Երգահանդէս Տիկ. Արփիկ Արդո Քէսէի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ
78, Ռիւ Քարտինէ եւ 114 պիս Պուլ. Մալզէրպ:

Ցայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի, Տիւփարքի, Շուպէրթի, Բլինկի, Պորոտինի, Մուսորկսկիի, Չերեփնինի, Ֆօրի կտորները ինչպէս նաեւ Ա. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ՚ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ՚օրքէսթր A. LABINSKY

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 եւ 7 Ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրանտ Սամուէլ:

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԵՒ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ վարժարաններու հարիւրամեայ Յոբելեանը պիտի կատարուի Յունիս 6ի կիրակի օրը ժամը 15ին, Սեւրի Մուրատեան Վարժարանի հանդիսասրահին մէջ. Նախագահութեամբ Գեր. ՍՐԱԳԻՈՆ Վ. ՈՒՂՈՒՀԼՈՒՃԵԱՆի, ընդհ. Աբբայ Միխիթարեան Միաբանութեան.

Մուտքը մասնաւոր հրաւիրագիրով:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Հ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
ի նպաստ Սպանիացի տարագիր մանուկներու
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՂԱՐԱԳԵՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ
Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ գերասան ՈՒՋՈՒՆԵԱՆի
Յունիս 5 շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 142 rue Villeneuve:
Գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 Ֆր.

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն առդ կարող գործաւորուհիներ: Տեւական գործ: Դիմել Յ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆի, 2 Rue Pierre Mareel Gentilly, Seine. Հաղ. միջ.— Փորթ տ՚Օրլէանէն առնել 125 թիւ օթօպիւս (1 թէք):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Daguerre, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Դ.

Ո՞վ մերկացրեց Ազեւին:

Ասում են, որ յայտնի է այն հինգ կանանց անունները, «որոնց ձեռների վրայ մնաց Շոփէնը»: Ես չեմ ցանկանում որ գրանով մեծ մատնիչի մերկացումը նման մի վէճի առիթ տայ: Բայց եթէ ապագայ պատմաբանը ձեռնամուխ լինի պարզելու, թէ արդեօք ինչպէ՞ս ո՞վ է պատկանում այդ պատուի իրաւունքը, նա հարկադրուած պիտի լինի ընտրելու աննշան տասը անուններ:

Մեր ձեռքի տակ կան տեղեկութիւններ, բստ որոնց Ազեւի ուսուցիչներից մէկը արտայայտուելով Ազեւի մասին, նրան «լրտես» է անուանել: Դժբախտաբար չկարողացայ այդ դերմանացի ուսուցչի անունը իմանալ, որ յեղափոխականներից եւ ոստիկանութիւնից աւելի մօտի թափանցողութիւն է ունեցել:

1905ի ամառը, Պետերբուրգի յայտնի սոց. յեղափոխական Ռաստովսկին իր պաշտօնատեղիում մի անստորագիր նամակ ստացաւ, որի մէջ նրան հաղորդում էին, որ կուսակցութեան մէջ կան «լուրջ լրտեսներ», «նախկին աքսորական ոմն Թ. եւ ինչ որ հրեայ ճարտարապետ՝ Ազեւ»:

Երբ Ռաստովսկին գործից տուն վերադարձաւ, նրա մօտ հիւր էր եկել «Իվան Նիկոլայեւիչ» անուան տակ իրենց ծանօթ կարեւոր մի հիւր՝ Ազեւը: Առանց երկար մտածելու, Ռաստովսկին ցոյց տուեց Ազեւին իր ստացած նամակը: «Իվան Նիկոլայեւիչը» կարդաց եւ ասաց. «Թ. այդ Թաթարովն է, իսկ Ազեւը՝ այդ ես եմ, Ազեւը»:

Թէ Ռաստովսկին եւ թէ կուսակցութեան միւս առաջնորդները ուշադրութիւն չդարձրին այդ անստորագիր նամակի վրայ: Բայց ինչպիսի ինքնազգացում եւ ինչպիսի ջիղեր պիտի ունենար մարդ, որպէսզի ոչնչով չմատնէր իրեն այդպիսի անակնկալ դէպքի ժամանակ եւ բաւականաչափ միայն հեգնական խօսքերով՝ «Ազեւը, այդ ես եմ, Ազեւը»:

Նման մի դէպք էլ տեղի ունեցաւ ժընեւում, նոր տարուայ գիշերը (1905 թ.): Հաւաքուել էին ռուսական գաղութի բոլոր յեղափոխականները: «Յօռուեցին հրաշունչ եւ յանդուգն ճառեր, խմբուած երիտասարդութիւնը երգում էր եւ պարում հսկայ սրահում»: Ազեւը մօտ էր դռներ սրահում եւ հրճուում երիտասարդութեամբ: Երբ ճառերը, երգերն ու պարերը ձանձրացին, նստեցին «ափոսօտ» խաղալու, որին հակառակ չէր եւ Ազեւը: Նա «ինքնավստահ եւ ներողամիտ» կերպով բաց արեց եւ կամացուկ կերպով կարդաց իրեն ուղղուած նամակը, որի մէջ նրան անուանել էին սրիկայ, անպիտան եւ մատնիչ:

Տարբեր ժամանակներում Ազեւի դէմ կասկածներ յայտնեցին Կրեստանինովը, Մելնիկովը, Մորոզովը, Դելեւսկին, Աղաֆոնովը, Տիւտչեւը, Տրաուբերգը: Կուսակցութեան ղեկավարները, սկսած Գերշունիից եւ Գոցից մինչեւ Չերնովն ու Սաւինկովը, արհամարհանքով էին վերաբերւում դէպի այդ կասկածները եւ դրա հետեւանքով էլ իրենց վարկաբեկում էին յեղափոխական եւ ոչ-յեղափոխական շրջաններում: «Լաւ կուսակցութիւն է, որտեղ նման անհատներ կարողանում են գոյութիւն ունենալ 16 տարի շարունակ», ասել է Լոպուխինի պաշտպան Պասովերը:

Այժմ, անաչառ կերպով մօտենալով այդ խնդրին, կարելի է ասել, որ այդ ժամանակ բոլորն էլ անզգոյշ էին եւ դիւրահաւան: Անզգոյշ էր եւ ոստիկանութիւնը, մի հիմնարկութիւն, որ շատ հեռու է դիւրահաւան լինելուց:

Բայց ուրիշի հոգին՝ մի մութ անդունդ է եւ ոչ ոք չի կարող կարդալ ուրիշի հոգին: Ուրեմն եւ չի կարելի մեղադրել եւ յեղափոխականներին նրա համար, որ նրանք չը կարողացան Ազեւի մէջ տեսնել մատնիչին:

(Շար.)

Բացուած է

ԲԱՑՈՒԱԾ է (Մարսէյլ) Սէն-Պավէլ փողոցին մէջ թիւ 53 նպարավաճառի խանութ մը, կայարանին մօտ, հոն պիտի գտնէք ամէն տեսակ նպարեղէններ, հրապարակի գինէն միշտ աժան: Մէկ քառ սուրճ 4.50 Ֆր. 100 հատ կանանչ դրոշմանիշով: Դրոշմանիշը կը տրուի գնուած բոլոր ապրանքներուն համար: Այցելեցէք եւ պիտի համոզուիք:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ յունիս 1ին երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ Բանքորդական տան մէջ, Մեթրօ Կար տիւ Նօռ կամ Փուասոնիէռ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Վարչութեան ընթերցումն եւ տարեկան հաշուետուութիւն:

Կը խնդրուի անգամ եւ ոչ անդամ բոլոր արհեստակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Զառացի Տօնիկ էլ ճուկեանի աղջկան հօրեղբոր աղջիկները՝ Մէսիմիա եւ Արմենուհի էլ ճուկեանները: 1924ին Յունաստանի որբերու հետ միասին Եգիպտոս մեկնած են: Իմացնել Մարիամ Ղուկասեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, Seine, France: Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 2 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3436 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԵԿՈՅ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ...

Շուտով կը լրանայ սպանիական եղբայրասպանութեան առաջին տարին,— եւ դեռ անորոշ է ամէն բան։ Ոչ միայն անորոշ, այլ եւ չարաշուք ։

Արդարեւ, քանի կ'երկարաձգուի այս ահռելի սպանդը, որ շատ կը յիշեցնէ ռուսականը, այնքան կը մթագնի հորիզոնը, նորանոր, նորանշան ամպերով ։

Ահա վերջին դէպքը․— կրակ գերմանական մարտանաւի մը վրայ, փոխադարձաբար կրակ՝ սպանիական քաղաքի մը դէմ։ Զոհեր երկու կողմէն ալ, եւ ակռաներու կճրտոց մը որ չես գիտեր ո՛ւր կրնայ յանգիլ ։

Ո՞վ է պատասխանատուն այս նոր դէպքերուն ։

Մինչեւ հիմա կրցա՞ծ են ճշդել թէ ո՛վ էր պատասխանատուն աշխարհատարած սպանդին, 1914ի պատերազմին...

Գալիցիկաններու համար՝ «մանրամասնութիւններ» են ինչպէս պատասխանատուները, նոյնպէս պատահած դէպքերուն զոհերը ։

Տեսէք, օրուան վարիչները կը գոհանան ցաւ յայտնելով երկու դէպքերուն համար, եւ կ'ազդարարեն, երբեմն ալ կը պաղատին, որպէսզի նորէն տասնի բաներ չպատահին։ «Զգուշացէք, ի սէր Աստուծոյ․ արդէն կրակի վրայ նստեր ենք, նոր փորձանքներ մի հանէք»...

Եւ ի՛նչ կրակ։ Ամէն մէկը կայծ մը, դիւրավառ նիւթ մը, վառելափայտ կամ քարիւղ նետած է հնոցին մէջ, եւ հեռուէն կը դիտէ, մինչ ամբողջ ժողովուրդ մը կը կոտորուի մէկ տարիէ ի վեր, քաղաքներ կը փլին, վաստակներ կ'ոչնչանան, որբերու եւ այրիներու բազմութիւնները արդէն կը հաւասարին բանակներու ։

Անշուշտ միջոցներ ձեռք առնուած են պատերազմը սահմանափակելու, այլ եւ «մարդավարի» վիճակի մը վերածելու համար։

Այսպէս, արգիլեցին զէնքի եւ ռազմանիւթի արտածումը, մինչդեռ պէտք եղածէն աւելի ամբարուած էր արդէն, երկու կողմերուն համար ալ ։

Արգիլեցին կամաւորներու աքսորումը,— երբ արդէն բանակի մը չափ ուժ կը ներկայացնեն անոնք, դարձեալ երկու ճակատներուն վրայ ։

Եւ, ժողով ժողովի վրայ գումարելով, առաջգական բանաձեւ մը մշակեցին,— ոչ - միջամտութիւն։ Մինչդեռ, միջամտութեան ձեւ չմնաց որ կատարուած չըլլար, երկարաձգելու համար քաղաքացիական պատերազմը։

Եւ հիմա մանուկներ ու կիներ կը հաւաքեն, անոնց համար ուտեստ ճարելու միջոցներ կը փորձեն։

Ծիրը ինչպէս հայաջինջ սարսափներու շրջանին։

Այն առեն հաւաքական գործողութիւն մը պիտի բաւէր խափանելու ե՛ւ ջարդը ե՛ւ աւարը, մնացեալ ահ ու սարսափով։ Այսօր ալ, կրնային սկիզբէն իսկ, եթէ ոչ խափանել, գոնէ սահմանափակել սպանիական արհաւիրքը ։

Բայց ոչ․ շահեր կան անջատ եւ հակամարտ։ Ծրագիրներ գոյնզգոյն։ Ո՞ւր պիտի գտնեն այնքան բեղուն ռազմադաշտ մը,— Սպանիան ինքն իր մէջ պառակտուած, երկու - երեք ճակատի բաժնուած, մէկը միւսը զգետնելու երդումով պնդուած ։

Եւ արիւնը կը հոսի, դաւերն ալ իրարու կը յաջորդեն։ Միայն մէկ բանի մէջ համաձայն են, իրար կը դիմաւորեն աջն ու ձախը, կարմիրն ու գեղինը,— չըլլա՛յ թէ մեր երգիքն ալ բռնկի ...

Այս է որ կը կոչուի պահպանել խաղաղութիւնը ։

Վեց ամիսէ ի վեր, այնպէս կը կարծուէր թէ վճռական շրջանի մը հասած է սպանիական սպանդը։

Եւ սակայն, քանի կ'երկարաձգուի կռիւը, այնքան կը բարդանայ կացութիւնը։

Երկու կողմերն ալ, հանրապետականներն ու ազգայնականները, իրենց կռնակն ունին հսկայական ուժեր եւ նոյն ուժգնութեամբ կը շարունակեն փոխադարձ յօշոտումը ։

Ապստամբները չկրցան գրաւել ոչ Մատրիտը, ոչ ալ Պիլպաօն։ Երկու քաղաքներուն մէջ ալ վճռական դեր կը կատարեն օտար մասնագէտները, ինչպէս ազգայնական ճակատին վրայ ։

Գաղտնիք չէ որ եթէ Սպանիացիները ուզեն իսկ, պիտի չկրնան դադրեցնել պատերազմը եւ միջին ճամբայ մը գտնել։ Ինչպէս իրենց զէնն ու դրամը, նոյնպէս ներշնչումը դուրսէն ըլլալով, հանրապետականներն ու այսպէս կոչուած Ֆաշականները ազատ չեն վճիռներ արձակելու իրենց հայեցողութեամբ։ Եւ արդէն շատ ուշ է ատոր համար։

Սպանիական սպանդը կրնայ դադրիլ այն առեն, երբ պարտուի կամ նահանջէ արտաքին ազդակներէն մէկը,— խորհրդային կամ Ֆաշական։ Ուրիշ խօսքով, երբ երկու կողմերը համոզուին թէ մինակ են։

Այդպիսի հեռանկար չի տեսնուիր այժմ, եւ դժուար թէ տեսնուի այսուհետեւ ։

Պայքարը հասած է իր սաստկագոյն, ճակատագրական աստիճանին։ Մէկ օրէն միւսը պատահած դէպքերն ալ միշտ պատրուակներ կ'ընծայեն մէկ եւ միւս կողմին — արտաքին ազդակներուն — աւելի վճռական դեր կատարելու համար։

Նոր ճիգ մըն է որ կը փորձուի յանուն խաղաղութեան, երբ սպանիական կրակը արդէն կ'աստառէ ծովերուն վրայ, սրելով կասկածելի ախորժակներ ։

Խաղաղութիւնը փրկելու այս փորձերուն հետ զուգընթաց կ'երթայ չափուելու ճիգը, երեւութապէս վարչապետական, բայց իրականին մէջ քաղաքական գետնի վրայ,— Միջերկրակա՞ն։

Ազդեցութեան նոյն պայքարը, երբեմն արեւելքէն, երբեմն արեւմուտքէն ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՎՐԷԺ ԼՈՒԾԵՑ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼՈՎ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔ ՄԸ

Գերմանիա եւ Իտալիա կը քաշուին Չէզոքութեան յանձնախումբէն եւ միջազգային հսկողութենէն

Իբրեւ հետեւանք գերմանական «Տէօյչլանտ» մարտանաւուն ռմբակոծութեան, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, գերմանական հինգ մարտանաւեր երկուշաբթի առտու ռմբակոծեցին Սպանիոյ Ալմերիա քաղաքը, առանց նախապէս լուր տալու։ Նաւահանգիստին շինութիւնները քանդելէ եւ մարտկոցները լռութեան դատապարտելէ վերջ, գերմանական մարտանաւերը դադրեցուցին ռմբակոծութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական զեկոյցը։ Ուրիշ գերմանական մարտանաւեր անմիջապէս ճամբայ ելան, զօրացնելու համար սպանիական ջուրերու գերմանական տորմիղը։

Այս գործողութեան հետ զուգընթաց, Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին գերման ներկայացուցիչը հրահանգ ստացաւ նախագահին յանձնել գերմանական մարտանաւին դէմ կատարուած յարձակման տեղեկագիրը եւ յայտնել թէ գերմանական կառավարութիւնը որոշած է չմասնակցիլ միջազգային հսկողութեան կամ ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին խորհրդակցութեանց, ցորչափ բացարձակ երաշխիքներ չեն տրուիր թէ նմանօրինակ դէպքեր պիտի չկրկնուին։ Գերմանական կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել Վալէնցիայի կառավարութեան դէմ ։

Իտալական կառավարութիւնն ալ նկատի առնելով որ շարունակ յարձակումներ կը կատարուին իտալական եւ գերմանական նաւերու դէմ, որոշեց քաշուիլ միջազգ. հսկողութեան շրջանակէն եւ ետ կանչել իր ներկայացուցիչը՝ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբէն, մինչեւ որ յանձնախումբը ինք անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնէ, խափանելու համար «այսպիսի եղեռնական յարձակումները»։ Այս որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Լոնտոնի յանձնախումբին ։

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ գերմանական հինգ մարտանաւեր մօտ 200 ռումբ արձակած են Ալմերիայի վրայ։ Սպաննուած են առնուազն 19 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 60 հոգի։ Քարուքանդ եղած են 35 շէնքեր եւ ամրութիւններ ։

Գերմանական կառավարութիւնը հրամայեց երեք օր սուգ պահել, «Տէօյչլանտի զոհերուն համար ։

Սպանիական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, Գերմանիան ամբաստանելով իբրեւ նախայարձակ ։

Սպանիական «Պարսելոնա» շոգենաւը ընկղմեցաւ Քաթալոնիոյ բացերը, սուզանաւի մը յարձակման հետեւանքով։ Ցիսուն հոգի խեղդուեցան։ Կ'ըսուի թէ սուզանաւը իտալական էր։ Ընկղմեցաւ նաեւ «Կըրնատա» նաւը, իսկ ուրիշ նաւի վրայ թորփիլ արձակուեցաւ, առանց վնասելու ։

«Տէօյչլանտի դէպքը, Ալմերիայի ռմբակոծութիւնը եւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հրաժարումը խոր տպաւորութիւն գործեցին Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբին մէջ, որ արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ։ Լոնտոն, Փարիզ եւ Ուաշինկթըն յարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին։

Դէպքին ազդեցութիւնը երկիրէ երկիր

Ալմերիայի զինուորական հրամանատարը հետեւեալ կերպով կը պատմէ քաղաքին ռմբակոծութիւնը —

Այսօր, երկուշաբթի, առտուան ժամը 5·45ին գերմանական զրահաւոր մը եւ չորս թորփիլահալածներ նշմարուեցան սպանիական ծովեզերքին բացերը, կառավարական հետադօտիչներու կողմէ։ Հինգ մարտանաւերը ռազմական դիրք բռնեցին Ալմերիայէն 12ական մղոն անդին եւ 7ական մղոն հեռուէն կրակ բացին քաղաքին վրայ, առանց ազդարարութեան։ Մարտանաւերը որոշ նպատակէտ մը չունէին, բացի բուն քաղաքէն։ Իբր 200 ռումբեր ինկան Ալմերիայի վրայ։ Ծովեզերեայ մարտկոցները պատասխանեցին մօտ 70 ռումբեր արձակելով եւ կը թուէր թէ թորփիլահալածներէն մէկը վարնուեցաւ։ Ժամը 6.50ին ռմբակոծութիւնը դադրեցաւ եւ մարտանաւերը անհետացան ծուխի վարագոյրի մը տակ։ Թշնամին կրակ բացաւ նաեւ կառավարութեան ականահաւաք նաւերուն վրայ որ կը բանէին նաւահանգիստին մէջ ։

*** Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, իրիկուան դէմ ունկնդրութեան ընդունելով Լոնտոնի գերմ. դեսպանը, երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ։ Դեսպանը հաստատած է թէ իր կառավարութիւնը ուրիշ գործողութիւններ պիտի չկատարէ Սպանիոյ դէմ։ Պ. Իտըն ցաւ յայտնեց թէ Ալմերիայի եւ թէ «Տէօյչլանտի ռմբակոծութեան համար․ եւ ուշ առեն, Փարիզի հետ համաձայնօրէն խորհրդակցելէ վերջ, հեռագիր մը ուղղեց Վալէնցիա, դիտել տալով թէ միջազգային խաղաղութիւնը կրնայ վտանգուիլ, եթէ կրկնուին «Տէօյչլանտի նման դէպքեր ։

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ հարցումներ ուղղուեցան երկու դէպքերու մասին։ Պ. Իտըն պատասխանելով յայտարարեց թէ գերմանական կառավարութեան խմացուցած է պէտք եղածը։ Անգլիա կը յուսայ թէ Գերմանիա պիտի զգուշանայ որ եւ է քայլէ որ կրնայ աւելի ծանրացնել կացութիւնը ։

Երկու դէպքերը մեծ յուզում պատճառեցին նաեւ Փարիզի մէջ։ Պ. Լէօն Պլում ունկնդրութեան ընդունեց անգլիական դեսպանը, խորհրդային գործակատարը եւ յետոյ սպանիական դեսպանը։ Վարչապետը եւ արտաքին նախարար Պ. Տէլպոս ազդարարեցին սպանիական դեսպանին թէ միջազգային բարդութիւններ կրնան ծագիլ, եթէ կրկնուին «Տէօյչլանտի ռմբակոծման նման դէպքեր ։ Արտաքին նախարարը միեւնոյն առթիւ տեսակցութիւններ ունեցաւ նաեւ լեհական, պելճիական եւ գերմանական դեսպաններուն, ինչպէս եւ արտաքին գործերու յանձնաժողովի նախագահին հետ։ Ցաւ յայտնելով երկու դէպքերուն առթիւ, նախարարը բացատրեց գերմանական դեսպանին թէ դժուար է չէզոքութեան յանձնախումբէն պահանջել երաշխաւորութիւն մը որ չի կրնար տալ եւ թէ Գերմանիան քաշուելով զօրացուցած չըլլար յանձնախումբին դիրքը։ Ցետոյ աւելցուց թէ համախորհուրդ՝ Պ. Իտընի հետ, պիտի ջանայ պաշտպանութեան եղանակ մը գտնել օտար նաւերու համար։

*** Գերմանական մամուլը կը շարունակէ կրակ տեղալ Մոսկուայի գըլխուն, ամբաստանելով իբրեւ հրձիգ ։ Բոլոր յարձակումներուն միտքը կարելի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԱՐ ՏՐՏՈՒՆՋ ՄԸ

Նորէն դէպ մը նամակներ Ցառաջի, հարցի մը առթիւ որ իսկապէս «հրատապ» հանգամանք ունի, քանի որ կապուած է ամբողջ տարին եւ արձակուրդին հետ ։

Երկու հատ հրատարակեր էինք արդէն, բայց շարքը չէ դադրած ։

Ահա վերջինը, Վիէննէն (30 մայիս)․

— « Անցեալ տարի երբ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը քուէարկեց վճարովի արձակուրդի օրէնքը, երկաթուղիներու վարչութիւնը կաբեւոր զեղչ մը կատարեց, որպէսզի արձակուրդ առնող բանուորները կարենան աժան ճամբորդել իրենց ուզած վայրերը ։ Դժբախտաբար հայ բանուորները չօգտուեցան այս առիթէն, ինչ որ իրենց ալ արդար իրաւունքն էր, քանի որ հաւասարապէս օգտուեցան վճարովի արձակուրդէն ։

Անցեալ տարուան անարդարութիւնը շատ ալ ցաւ չպատճառեց հայ բանուորներուն։ Օրէնքը նոր էր եւ բոլորն ալ այն յոյսը ունէին թէ յառաջիկայ տարի խոստումները կը վերցուի եւ հայ բանուորներն ալ պիտի կրնան վայելել նոյն իրաւունքները ։

Արդ, այս տարի ալ աւելի խստութեամբ կը մերժեն այդ իրաւունքը հայ բանուորներուն։ Անցեալ օր մեր աշխատած կօշիկի գործարանի հաշուապահը երբ երկաթուղիներու զեղչի տոմսակները կը ցրուէր անգլիացի եւ ուրիշ ազգի բանուորներուն, ես ալ ուզեցի այդ տոմսակէն հատ մը ունենալ, բայց անմիջապէս մերժուեցայ ։ Պաշտօնեան յայտարարեց թէ դժբախտաբար Հայերը յիշուած չեն այս խնդրին մէջ եւ վերէն վար շարեց այն ազգերը որ նշանակուած են։

Ինչպէս կը տեսնուի, այս տարի ալ հայ աշխատաւորները զրկուած են այս իրաւունքէն։ Իմ կարծիքով, այս պարագան հետեւանք է մեր պաշտօնական մարմիններու անճարակութեան, եթէ ոչ այդքան բազմաթիւ ազգերու կողքին միայն Հայերս անտեսուած պիտի չըլլայինք։ Քանի ուշ չէ, մեր այդ իրաւասու մարմինները պէտք է լուրջ դիմումներ կատարեն առ որ անկ է »։

Նոյն պատմութիւնը՝ Լա Գոֆայէն․

— « Ի՞նչ տեսակ արդարութիւն է այս․ զինուորութեան կը հրաւիրեն մեզ, ժընեւի մէջ ալ կ'որոշեն ամէն դիւրութիւն ընծայել հայ եւ ռուս գաղթականներուն, բայց տարրական իրաւունք մը կը զլեն մեզ։ Երբ այսպէս կը խօսէի Ֆրանսացիներու հետ, կը խնդային միամտութեանս վրայ։ Պաշտօնեան, որ ազնիւ մարդ մըն էր, ըսաւ թէ զուք վարիչ մարմին չունի՞ք, գրեցէք, թող դիմումներ կատարեն »։

Այս ալ Փարիզէն, համառօտելով․

— « Սիրելի « Ցառաջ », ես ալ մեր կայարանը ներկայացայ զեղչեալ տոմսակ առնելու համար․ բայց պատասխանեցին թէ իրաւունք չունիմ օգտուելու։ Ճարահատ ցոյց տուի քաղաքացիութենէն կնքուած թուղթս, որ կը հաստատէր թէ 1936ի դասուն կը պատկանիմ․ պաշտօնեան նկատի չառաւ եւ պատասխանեց որ հպատակութեան վկայական մը բերեմ։ Մենք հայ երիտասարդներս, որ ուշ - կանուխ զինուոր պիտի երթանք, ինչո՞ւ համար մեր ընտանիքներով չօգտուինք այս դիւրութիւններէն ։ Մեր զոյգ Օֆիսները որ եւ է առեն զբաղա՞ծ են այս հարցով »։

Ամբողջ հարցը ներկայացուցած ենք։

Դարմա՞նը.— անշուշտ Օֆիսներուն կ'իյնայ մտածել։ Արդէն շատ ուշ մնացած են։

Անհրաժե՞շտ էր յիշեցնել։

ՎԱՀԷ

Ց. Գ.— Հ. Հ. Օֆիսէն մեզի կը հաղորդեն թէ անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարուած են ։

«Մենք բուրք ենք, ոչ թէ փոքրամասնութիւն»

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովին մէջ, կրթական նախարարութեան վիճաբանութեան առթիւ, յայն երեսփոխան Աթամաթ խօսնաւոր խօսք առնելով հետեւեալ չնաշխարհիկ ճառը խօսեր է․ (այս թշուառականն ալ Փափա էֆթիմի կուսակիցներէն է, « քրիստոնեայ Թուրք», ինչպէս կ'ըսեն․

— « Ընկերներ, ձեր թոյլտուութեամբ կ'ուզեմ ձայնս բարձրացնել եւ քոլորիդ ուշադրութիւնը հրաւիրել։ «Փոքրամասնութիւն» բառը շատ գէշ կ'ազդէ ազգային մոլեռանդութեանս, հայրենասիրական մտածումիս եւ զգացումներուս։ Շատ կը ջղայնանամ ։ Ի՞նչ բան է ասիկա։ Ան որ թուրք գրոշին կ'ապրի, թուրք մշակոյթը կ'իւրացնէ, իր հոգին, սիրտը թուրք հայրենիքէն կը ներշնչուի։ Ամէն թուրք հայրենակից, ինչ կրօնք ալ ունենայ, պետութեան կազմուածքին մէջ ամբողջական վիճակով անբաժանելի թուրք անդամ մըն է։ Փոքրամասնութիւն, եւ ատոր յարակից փոքրամասնութեանց իրաւունքներ եւ քաղաքական ուխտեր բացարձակապէս ոչ մէկ իմաստ եւ տեղ կրնան ունենալ։ Այսպիսի մտածումներ, որոնք ինկած հոգիներու յատուկ են եւ երկրին պահանջներուն չեն պատշաճիր, միայն ու միայն թուրք չեղող եւ իսկապէս փոքրամասնութեան գաղափարը կրող օտարներուն քով պէտք է փնտռել ։ Ընկերներ, ինչպէս անցեալ տարի, հիմա ալ խիստ բացայայտ ճշմարտութիւն մը կը կրկնեմ.— Լեզուն մեծ ազդեցութիւն ունի զգացումին վրայ եւ այս պատճառաւ է որ ամէն ազգ ու պետութիւն մեծնախանձախնդրութիւն ցոյց կուտայ իրմայր լեզուին հանդէպ։ Բնական եւ շատ տեղին է որ մենք, Թուրքերս ալ կ'ուզենք որ մեր այս հայրենակիցներուն տղաքը հաւաքաբար թուրք դպրոցները ուսանին, եւ երբ կը պնդենք այս մասին, նկատելով որ մեր ազգային մէկ իրաւունքին իրագործումը կը պահանջենք, երբեք չենք քաշուիր, այլ հաճոյք կը զգանք ։ Թուրք եմ, երանի ինծի »։

Այս եղանակը երգեցին եւ դեռ կ'երգեն խումբ մը հայ սրիկաներ ալ, « Թիւրք Կրէկորիէն» միութիւն մը կազմելով, ինչպէս գրած ենք ժամանակին։ Թուրքերը պատկերալից բացատրութիւն մը ունին այսպիսիներու հանդէպ, — «ալչա՛ք»...

ՀԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆԵՑ ուրիշ Հայ մը, 50 ֆրանք առնելիքի մը համար, Իթալիի պողոտային վրայ։ Մարդասպանն է Գաղտասար Գէտիկեան, 31 տարեկան, զոհը՝ Սողոմոն Քալարով, 29 տարեկան։ Գաղտասար առնելիքը գանձելու գացած էր եւ բանավէճէն կատղելով, դանակը քաշեց եւ երեք տեղէ վիրաւորեց։ Ոճրագործը ձերբակալուեցաւ ։

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ տեղի ունեցան Շիքակոյի մէջ, 1500 բանթողներու եւ 200 ոստիկաններու միջեւ։ Չորս հոգի մեռան, 88 հոգի վիրաւորուեցան, 7ը ծանրապէս։ 4 — 500 գնդակ պարպուեցաւ քանի մը վայրկեանի մէջ։ Գործադուլ հռչակած են 75.000 բանուորներ ։

« ՏԷՕՅՉԼԱՆՏ » ԶՐԱՀԱՒՈՐԸ, որ կրակի բռնուեցաւ Սպանիացիներուն կողմէ, շինուած էր 1931ին, 3.750.000 անգլ. ոսկի ծախքով։ Առաջինն էր այն մանրանկար զրահաւորներէն զոր շինելու արտօնութիւն ստացաւ Գերմանիա, համաձայն Վերսայլի դաշնագրին։ Հակառակ սահմանափակ տարողութեան, օժտուած է բոլոր կատարելագործութիւններով, շնորհիւ ճարտարագիտական նորութեանց ։

Ո՞Վ ԿԸ ՓՈՐԷ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՀԻՄԵՐԸ

Ինչպէս կ'իմանանք Քալիֆորնիայէն եկած տեղեկութիւններէն, Գարեգին արքեպ. Յովսէփեան կարգալոյծ ընելու սպառնալիքով յաջողած է Ֆրեզնոյի Ս. Երրորդութեան եկեղեցիի ժողովուրդէն հեռացնել անոր հովիւը՝ Գեղամ վարդապետը: Եւ, ինչ որ ոչ նուազ յատկանշական է, ան նոյն սպառնալիքը կ'ընէ այժմ այդ եկեղեցիի ժողովուրդին ու հոգաբարձութեան կողմէ հրաւիրուած նոր հովիւին դայն եւս հեռացնելու, չէզոքացնելու համար, եթէ ան յանդգնի չենթարկուիլ իր հրամաններուն:

Գարեգին Սրբազան, որքան ալ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ ըլլայ, իրաւունք չունի, սակայն, կամայական կերպով, առանց բաւարար ու միանգամայն արդարացուցիչ հիմերու, կարգալոյծ ընելու կամ սպառնալ կարգալոյծ ընելու այն բոլոր քահանաները, որոնք չեն կրնար կամ չեն ուզեր ենթարկուիլ իր քմահաճ եւ աչառու կարգադրութիւններուն: Հարկաւ, էջմիածին իրաւունք ունի կարգալոյծ ընելու այս կամ այն հոգեւորականը կրօնական, դաւանական եւ բարոյական ծանր սայթաքումներու, թերացումներու կամ յանցանքներու համար: Բայց էջմիածին, եթէ իրաւունք ունի իսկ, պէտք չէ երբեք թոյլ տայ իրեն կարգալոյծ ընելու այս կամ այն հոգեւորականը զուտ կարգապահական թերացումներու համար: Մինչդեռ, ինչպէս Հայր Մարգուէքեանի եւ Նշան քահանայ Փափազեանի օրինակն ալ ցոյց տուաւ, էջմիածին ի չարը կը գործածէ կարգալոյծ ընելու իր իրաւունքը: Իսկ այսօր էջմիածինէն ալ շատ աւելի առաջ կ'երթայ Գարեգին Սրբազանը:

Սակայն, էջմիածին եւ անոր կողմէ խօսող Գարեգին Սրբազան, որ զուտ կարգապահական թերացումներու համար այնքան դիւրութեամբ ու այնքան անխնայ ու անիրաւ կերպով կարգալոյծ կ'ընեն կամ կարգալոյծ ընելու սպառնալիքներ կ'ուղղեն աջ ու ձախ, աչքկոցուցիչ եւ բացարձակապէս դատապարտելի ներողամտութիւն եւ նոյնիսկ քաջալերութիւն ցոյց տուած են ցարդ եւ այժմ ալ ցոյց կուտան յայտնի հոգեւորականներու հանդէպ, որոնք բարոյական կամ կրօնական ամենածանր յանցանքները գործած են:

Օրինակ, էջմիածին մինչեւ այժմ չուզեց կամ չկրցաւ պատժել Թուրէն եպ. Մանասեանը, որ վարդապետ եղած ատեն Մանչուրիա գացած էր եւ հոն, Թարբին քաղաքին մէջ, փորձած էր բռնաբարել 18 տարեկան ճապոնացի աղջիկ մը,— գայթակղալից արարք մը, որու մասին տեղական հայ համայնքը բաւեն բողոք ներկայացուց եւ տեղական թերթերն ալ արձագանգ տուին: Էջմիածին, դայն կարգալոյծ ընելու փոխարէն, եպիսկոպոս ձեռնադրեց եւ Գաղատա իբր Առաջնորդ ղրկեց:

Էջմիածին չկրցաւ կամ չուզեց ցարդ պատժել նաեւ այն հոգեւորականները, որոնք տարիներէ ի վեր ամէն սրբեկայութիւն կ'ընեն Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ՝ ոչ միայն նիւթապէս վնասելով հայ եկեղեցին, այլ եւ բարոյապէս քանդելով անոր հիմերը:

Էջմիածին չփորձեց կարգալոյծ ընել նոյնիսկ Բենիկ վարդապետի նման հոգեւորականները, որոնք կրօնական ու դաւադրական ծանր յանցանքներ գործեցին՝ բացարձակ ըմբոստութեան դրօշ պարզելով Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի դէմ եւ բոլշեւիկներու ըղղումով առաջ բերին «Ազատ Եկեղեցի» անունը կրող պառակտիչ շարժումը:

Էջմիածին չուզեց պատժել մինչեւ անգամ տխրահռչակ Գուսան վարդապետը, որ իր ծանօթ գայթակղեցուցիչ վարք ու բարքին համար կարգալոյծ էր եղած արդէն Պոլսոյ Հայոց կրօնական ժողովին կողմէ: Ընդհակառակն, էջմիածնի ներկայ Գերագոյն Խորհուրդը անոր վերադարձուց կարգը:

Իսկ այժմ, ինչպէս կ'իմանանք Քալիֆորնիոյ թերթերէն, էջմիածնի լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին Սրբազանը վերահաստատած է կարգը Հըմայեակ (վարդ.) Գաղտատարեանի, որ կարգալոյծ էր եղած ակէ առաջ, բարոյական ծանր յանցանքներու համար:

Այս տարօրինակ եւ այնքան վրդովեցուցիչ վերաբերումին գաղտնիքը դժուար չէ գտնել: Բարոյական եւ կրօնական ամէն յանցանք ու սրբապղծութիւն կատարող հոգեւորականները չեն պատժուիր էջմիածնի կողմէն, որովհետեւ անոնք Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան հովանաւորեալներն են: Մինչդեռ էջմիածին եւ իր ներկայացուցիչ Գարեգին Սրբազան դաժան ու անխնայ են բոլոր այն քահանաներուն հանդէպ, որոնք թէեւ բարոյական եւ կրօնական կամ դաւանական ո եւ է յանցանք չեն գործած, բայց, անսալով իրենց խղճի թելադրութեանց, կարգապահական անհնազանդութիւն ցոյց կուտան Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ հովանաւորուած անձերու կամ մարմիններու հանդէպ:

X

Սակայն, կայ ուրիշ ծանրակշիռ պարագայ մը եւս, զոր անհրաժեշտ կը նկատենք յանձնել հայ հասարակութեան մտադիւր եւ շատ լուրջ ուշադրութեան:

Ինչպէս էջմիածնի Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդը, այնպէս ալ իր ներկայացուցիչ Գարեգին արք. Յովսէփեան կը հետեւին քաղաքականութեան մը, որ բացարձակապէս հակառակ է հայ եկեղեցիի դարաւոր ժողովրդապետական սկզբունքներուն, կանոններուն եւ աւանդութիւններուն: Եթէ պահ մը ընդունինք նոյնիսկ, թէ էջմիածին անսահման իրաւունք ունի կամայականօրէն կարգալոյծ ընելու ո եւ է քահանայ, մինչեւ անգամ շատ աննշան կարգապահական թերացման համար, սակայն էջմիածին ոչ մէկ իրաւունք ունի զրկելու հաւատացեալ ժողովուրդը կամ անոր ո եւ է կարեւոր մասը իր սեփական հովիւն ազատօրէն ընտրելու իրաւունքէն: Առաքելական հայ եկեղեցիին պատկանող անդամներու կամ ժողովուրդի անբռնաբարելի ու դարերով նուիրագործուած իրաւունքն է ընտրել իր հովիւը: Մինչդեռ էջմիածին վերջին տարիներու ընթացքին, բոլշեւիկեան բռնակալութեան ճնշման տակ, յամառ փորձեր կ'ընէ անտեսելու, ոտնակոխ ընելու այդ իրաւունքը կամ անկարելի դարձնելու այդ իրաւունքի գործածութիւնը:

Եթէ էջմիածին (կամ իր ներկայացուցիչ Գարեգին Սրբազան) անյարմար կամ անարժան կը գտնէ հովիւ մը եւ հայ եկեղեցիի շահերու տեսակէտով անհրաժեշտ կը նկատէ զայն հեռացնել կամ կարգալոյծ ընել, այդ չի նշանակեր երբեք, թէ էջմիածին իրաւունք ունի նաեւ սահելու ժողովուրդը որ հրաւիրէ այնպիսի նոր հովիւ մը, որուն ինք (ժողովուրդը) հակառակ է, բայց որ հաճելի է էջմիածնին:

Օրինակ, եթէ Գարեգին Սրբազան պէտք է տեսած Ֆրեզնոյի եկեղեցիէն հեռացնելու Գեղամ վարդապետը, ան ոչ մէկ իրաւունք ունի սպառնալու Ֆրեզնոյի հայութեան, թէ պիտի զրկէ զայն իր հրաւիրած նոր հովիւէն ալ, եթէ վերջինս չենթարկուի իր նախասիրած անձերուն:

Գարեգին Սրբազան Ամերիկա եկած է իբր Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայացուցիչ եւ ամէնէն աւելի պարտականութիւն ունի յարգելու հայ եկեղեցիի դարաւոր ժողովրդապետական սկզբունքները, կանոններն ու աւանդութիւնները: Մինչդեռ իր Ամերիկա գալէն ի վեր, ան թոյլ կուտայ իրեն բացարձակօրէն խախտելու մէկը հայ եկեղեցիի այդ կանոններէն ու աւանդութիւններէն, որով հաւատացեալ ժողովուրդի անբռնաբարելի իրաւունքն է ընտրելու իր հովիւները, իսկ էջմիածին պարտական է ընդունիլ այդ հովիւները, եթէ անոնք բարոյական, կրօնական կամ դաւանական ծանր մեղք մը գործած չեն:

Փառք Աստուծոյ, ոչ Միջին դարերու մէջ կ'ապրինք եւ ոչ ալ Խորհրդային բռնակալ լուծին տակ: Հետեւաբար ամերիկահայ գաղութը պէտք չունի երբեք հրաժարելու իր դարաւոր անբռնաբարելի իրաւունքն է ընտրելու իր հովիւները, իսկ էջմիածին պարտական է ընդունիլ այդ հովիւները, եթէ անոնք բարոյական, կրօնական կամ դաւանական ծանր մեղք մը գործած չեն:

Փառք Աստուծոյ, ոչ Միջին դարերու մէջ կ'ապրինք եւ ոչ ալ Խորհրդային բռնակալ լուծին տակ: Հետեւաբար ամերիկահայ գաղութը պէտք չունի երբեք հրաժարելու իր դարաւոր անբռնաբարելի իրաւունքէն եւ պէտք չէ նաեւ թոյլ տայ, որ հայ եկեղեցիի շահերն ու կանոնները պաշտպանելու կոչուած բարձր հոգեւորական մը քմահաճօրէն ոտնակոխ ընէ հայ եկեղեցիի ժողովրդապետական ամէնէն թանկագին մէկ օրէնքն ու աւանդութիւնը:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՄԻՋՏ ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

Համբերատարութեան բառը մեր լեզուին ամէնէն շատ չարչարուած բառերէն մին եղաւ: Տեղի անտեղի գործածեցինք զայն: Շատ անգամ մենք ալ համոզուած էինք որ, ձմբան ծխնապատ ծառէն պտուղ սպասելու պէս անհնարին եւ անբնական բան մըն էր մեր ուզածը: Բայց, մեր համեստ, միամիտ ժողովուրդին՝ համբերատար, արդար, գիտակից, հայրենասէր, ազգասէր երեւալու համար, անդադար յեղյեղեցինք զայն: Եւ ի հարկէ գտնուեցան շատեր որ հաւանեցան տարր կամ անոր:

— «Տեսա՞ր, մարդը համբերատարութիւն կը քարոզէ, միանանք կ'ըսէ, ազգին եւ հայրենիքին շահը կը պահանջէ որ ձեռք ձեռքի գործենք, կ'ըսէ: Այսքան ջարդուելէ յետոյ, այսքան վնասներէ վերջ, ալ ինչո՞ւ մէկ սիրտ մէկ հոգի չըլլանք, կ'ըսէ: Շիտակը, մարդը իսկական Հայ եւ հայրենասէր է, եւն., եւն.»:

Եւ մեր ժողովուրդի խոշոր մէկ մասը մնաց միշտ միամիտ: Խօսքէն դատեց մարդը կամ կուսակցութիւնը, փոխանակ անոր գործէն դատելու: Խօսքին հաւատաց եւ անոր գործունէութիւնը անտեսեց: Իսկ մեր մէջ, յաճախ պատահեցաւ որ, մարդ կամ կուսակցութիւն՝ ճիշդ իր խօսածին հակառակը գործէ: Հնչակեանը ես համայնավար չեմ բաւեր, բայց համայնավարներուն միացաւ: Ռամկավարը ազգին վիճակը ողբաց եւ կուրծքը հեծեց, բայց միշտ աշխատեցաւ որ ազգը բաժան բաժան մնայ: Հայ բոլշեւիկը «Հօկ»ը հայրենիքի օգնութեան մարմին է բաւ, բայց Հօկին մէջ իրկարմիր մանածը ներկեց: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ինքզինքը միշտ դրաւ ամբողջ հայ ճակատներու առջեւ եւ ի գուր վտանգի շեփորը հնչեցուց որ մարդիկ քիչ մը ցնցուին եւ ուշքի գան:

Լայն համբերատարութեան մը հաւատացողներէն չենք: Բայց կարգ մը կենսական կէտեր կան, որոնց շուրջ չհամակցիլն ալ ոճիր է մեր ներկային, եւ ազգային դէմ: Կուսակցական անհասկացողութիւնն ու պայքարը յայտնի է որ պիտի շարունակուին: Բայց երբ հարցը յաւիտենական մեր հայրենիքին եւ մեր ցեղին գոյութեան համար է, ինչո՞ւ դարձեալ պիտի յամառինք ու կռուոց կռուելու պիտի գանք: Մենք անցաւոր անհատներ ենք ցեղի եւ հայրենիքի յաւիտենական ճանապարհին: Մենք մահկանացուներս ինչո՞ւ անմահ եւ յաւերժական ցեղին կեանքը եւ հայրենիքին գոյութիւնը պիտի վտանգենք մեր անտարբերութեամբ, մեր ներքին տնաքանդ պայքարներով: Վերջ ի վերջոյ մենք իրաւունք չունինք խաղալու ցեղի մը ճակատագրին հետ, որ չորս հազար տարի ապրեր է, հուրի եւ սուրի մէջէն անցնելով:

Երբ գիտակցինք որ ամէն մէկս, առաջնորդէն մինչեւ յետին զինուորը, մէկ կոչում ունինք միայն, մէկ պաշտօն, մէկ նպատակ՝ ծառայել մեր առաքինի ցեղին եւ մեր թանկագին հայրենիքին, այն ատեն մեր մէջ դիւրին կ'ըլլայ լուծել եւ, եւ չուշանար մեր ցրուած ուժերու կեդրոնացումն ու գործի ներդաշնակութիւնը:

Չէ, մենք աշխարհ չենք եկեր խաղաղ կեանքի համար, հարստութիւն դիզելու համար, անցաւոր եւ մեղատր բաներով զբաղելու համար: Եկեր ենք յաւերժական ցեղէն, որու ժամանակով մը անոր օգտակար ըլլալու եւ, մեր պաշտօնի կատարումէն յետոյ, մեռնելու համար:

Մեր ժողովուրդը պիտի չկապուի, պիտի չպրտի առօրեայով, անցաւոր բաներով, փոքրոգի եսերով, մարդկային անոտի քմայքներով եւ տկարութիւններով: Պիտի գրալի, պիտի աշխատի, պիտի ձգնի, պիտի զոհաբերէ յաւիտենականին համար, որուն ճանապարհին մենք ուխտ ենք, մենք հիւր ենք:

Այս գիտակցութեան տիրացումը մի զուգէ մեզ պիտի փրկէ ապագայ պառակտումին տալիք վնասէն եւ մանաւանդ պիտի փրկէ մեր գոյութեան հիմերը, որոնք դժբախտաբար, սպառնալիքի տակ են եւ մենք չենք ուզեր դատապարտելի կերպով հասկնալ ատիկա:

Երբ մենք մեր այսօրուան կեանքին կը նայինք, եւ միւս կողմէ ուրիշ ժողովուրդներու, մանաւանդ Թուրքին, պատրաստութիւններն աչքի առջեւ կ'ունենանք, արդեօք չե՞նք խռովիր, արդեօ՞ք մենք մեզ ապահով կը զգանք:

Մեր կեանքը բաւական անիմաստ, անհոգ՝ օրը իրիկուն ընել մը չդարձա՞ւ արտասահմանի մէջ: Երեկոյթ մը, հանդէս մը կամ պզտիկ ձեռնարկներ մեզի ինչո՞ւ բաւարարութիւն տուին եւ մենք խանդավառուեցանք այն բաներով, որոնք մեր ճակատագրին, մեր քաղաքական նպատակներուն եւ մեր ծրագիրներուն հետ կապ չունէին:

Ճիշդ է, մեր այսօրուան պայմաններն ու միջավայրը թոյլատու չեն ազատ գործունէութեան, բայց պէտք է խոստովանիլ թէ, շատ բան կարելի էր ընել ամէն ճակատի վրայ եւ մենք զբաղեցանք ներքին վէճերով եւ մանր գործերով:

Ժողովուրդը ապրուստին ետեւէն ինկաւ: Օրուան հացը շահիլը եւ անօթի չմնալը նպատակ դարձաւ: Ո՞վ կը մերժէ բնական պահանջը: Միայն իրողութիւնը կը մոռնանք որ մխիթարական չէ մեզ համար: Ժողովուրդ մը երբ ստիպուած է, օտարութեան մէջ, միայն իր հացը մտածել եւ ակամայ մոռացութեան տալ իր գոյութեան ապահովութիւնն ու իր հայրենիքին հարցը, այդ ժողովուրդը, չենք գիտեր, տեղ կրնա՞յ ունենալ այս աշխարհի վրայ, երբ այնքան դժուար է եւ այնքան մեծ ուժ կը պահանջէ իր ազատ ու անկախ գոյութեան պաշտպանութիւնը կամ պահպանումը:

Գաղութներու մէջ մենք այսօր ի՞նչ ուժ ունինք, վաղը, հայրենիքը վտանգի մէջ եղած ժամանակ անոր փրկութեան փութալու համար:

Այս մղձաւանջը, այս ծանր հարցը, այս կսկիծ մտահոգիչ խնդիրը միայն Հ. Յ. Դաշնակցութեա՞ն կը պատկանի: Մեր վաղուան մասին մտածելը, անսպասելի եւ աննպաստ դէպքերու հետեւանքով ծագելիք ճակատագրական բարդութիւնները, միայն Հ. Յ. Դաշնակցութի՞ւնը պէտք է մտածէ:

Հսկայ պետութիւններ, իրենց ահաւոր ուժերով, վախի մէջ են ու ինքզինքնին վտանգուած կը զգան եւ ամէն ժամ կը պատրաստուին դիմադրելու ամէն հաւանական դէպք: Միայն մե՞նք ենք ամենաերջանիկ ժողովուրդը աշխարհի վրայ, որու փոքրիկ հայրենիքը շրջապատուած է ամեհի թշնամիներով, եւ որուն կէսը՝ ցրիւ է եղած աշխարհի չորս ծագերուն, բայց ոչ վախ ունի, ոչ մտահոգութիւն եւ ոչ ալ այդ ուղղութեամբ մտածելու առաքինութիւն:

Մեր ցեղի գոյութեան եւ հայրենիքի անկախութեան հարցն է որ մեզ տէրտալի է ըրեր, ժողովուրդ Հայոց: Գլուխ ենք դարձեր, մոռցած մեր անհատական անթիւ հոգերն ու անպատեհութիւնները, քու հաւաքական գոյութեանդ եւ ապահովութեան ցաւը կ'երգենք օտարութեան փուշը մեր կուրծքին սեղմած: Ու դարձեալ բարեկամդ ու թշնամիդ չես կրնար ջոկել: Արդարութի՞ւն է այս, իմ շուար ժողովուրդ: Տեսա՞ծ ես որ ռամկավարը, հնչակեանը, համայնավարը քու ներկայով եւ ապագայով զբաղին:

Թերթեր կը լեցնեն, գիրքեր կը տպեն, բայց անգամ մը հանդիպա՞ծ ես որ մտահոգութիւն մը յայտնեն քու մասին, յաւերժական ապահովութեան համար աշխատին, ծրագիր մը մշակեն, տեսակէտ մը յայտնեն եւ ուղղութիւն մը ցոյց տան: Ու երբ այնքան պերճախօս փաստերով, այնքան ազդարարող ճշմարտութիւններով, պատմական փորձառութեամբ ձեզի ցոյց կուտանք վտանգն ու մեր հոգերը, դատապարտելով միւսներուն մեղաւոր լռութիւնը, մեռելային անշարժութիւնը եւ ստրկամիտ հոգեբանութիւնը, որ խունկ ծխել կուտայ անոնց օրուան տէրերուն առջեւ, ձայն ծպտուն չես հաներ, ամէնը մէկ կը դասես, ու այնքան անյիշաչարօրէն կը միացնես զանոնք քու ներողամիտ լռութեամբդ:

Չենք գիտեր թէ հնչակեան ու ռամկավար «կուսակցութիւնը» ինչո՞ւ համար գոյութիւն ունի, ի՞նչ է անոնց տեսակէտն ու ծրագիրը: Երբ Դաշնակցական մամուլը բիւրաւոր յօդուածներով ու Դաշնակցական գործիչները բեմերէն եւ գիրքերով, մեր դատը կը պաշտպանեն, մեր շուրջ հիւսուող վտանգի օղակները ցոյց կուտան, ռամկավարն ու հնչակեանը, երջանիկ անհոգութեամբ, «մենք դատ չունինք, բան մըն ալ չկայ, իսկ եթէ ըլլայ, Թուրք մեր կանաչն է», կ'ըսեն ու կը գոհանան: Իսկ այսօրուան Հայաստանի իշխանութիւնը չի կրնար մտածել մեր վաղուան համար որ անորոշ է եւ անակնկալներով լի: Չի կրնար կ'ըսենք, որովհետեւ եթէ նոյնիսկ ուզէ, թոյլ չի տրուիր իրեն, քանի որ մեր մեծագոյն թշնամին Թուրքն է, եւ Թուրքն ալ Ռուսիոյ ամենամօտիկ դաշնակիցն է: Ի՞նչ կը մնայ ընել մեզի արտասահմանի մէջ: Քանի որ ռամկավարն ու հնչակեանը բոլշեւիկեան քնաբեր օրօրը պիտի երգեն մեր գլխուն, եւ գոնէ արտաքին թշնամին եւ վտանգին շուրջ պիտի չուզեն հասկցուիլ, մենք պիտի ջանանք Դաշնակցական զանգուածը եւ անոր համակիր ժողովուրդը դարձնել կարգապահ բանակ, ուժ յարձակողական հոգեբանութեամբ դաստիարակուած եւ միշտ պատրաստ ուխտուածներ ցեղի եւ հայրենիքի գաղափարին համար մեռնելու:

Այսօր, դարձեալ Դաշնակցութիւնն է կեցած պատնէշի վրայ ու պիտի մնայ հոն մինչեւ որ իր համահայկական գաղափարները իրականանան:

Մեր պատնէշէն ճերմակ դրօշ պիտի չպարզուի երբեք: Մենք նահատակին պիտի չդաւաճանենք:

Ուրիշներ կրնան ամեն ազգասիրութիւն ծախել քաղցր խօսքերով: Ուրիշներ կրնան իրենց կեանքին վրայ դող դողալ եւ վտանգ զգալ իրենց իրենք, պատնէշի վրայ կանգուն մնալու տոկունութենէն զրկուած ըլլալով. բայց Դաշնակցութիւնը պատնէշի վրայ է ու կը մնայ հոն, առանց իր ազգ. քաղաքականութենէն մազաչափ շեղելու եւ առանց համայնավարութեան հետ հաշտուելու փորձութիւնը ունենալու:

Միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ քաղաքական տեսակէտներ ու առաջադրութիւններ ունի: Ան է որ հայկական դատի գոյութիւնը կ'ընդունի: Ան է որ Հայաստանի բռնագրաւուած հողամասերու մասին պայքար ունի եւ մտահոգութիւն, ունի՝ ցրուած հայութիւնը Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան փոխադրելու:

ՄԱՆԿԱՐԱՏԻ

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Գիւղին անտեսական վիճակը քիչ մը բարւոքուած կ'երեւէր, գիւղացի աշխատաւորներուն թիւը աւելցած էր, քանի մը աշխատաւոր գիւղացին եկած էին իբրեւ չափահասներ, որոնք պէտք է ընտանիք կազմելու մասին խորհէին: Ամէն տեղ Հայաստանի գաւառներուն մէջ սովորութիւն դարձած էր զաւակները փոքր տարիքին մէջ ամուսնացնել: Քիչ մը հասակ ունեցողը ամուսնութեան մասին կը մտածէր, իսկ ամուսնանալ ուզող մը ինչպէ՞ս կրնայ գիւղը չարունակել...

Այդ շրջանը թեւակոխած էր նաեւ Լերան Տղան, Միքայէլ Շահինեան:

Տարիներուն հետ փոխուած էր նաեւ Միքայէլի բնաւորութիւնը, նախկին կռուազան, ըմբոստ, անհանդարտ բնութիւնը չէր գտներ իր վրայ, սակայն նոյն Լերան Տղան էր: Ամէնէն շատ սիրած զբաղումն էր որսորդութիւնը: Լեռներու ազատութիւնը Միքայէլի սրտին մէջ դրած էին ազատ ապրելու եւ շնչելու գաղափարը: Ստրուկի վիճակին վարժուած գիւղացիներու կենցաղը անբնական կը գտնէր, սակայն մինակը ի՞նչ կրնար ընել, որո՞ւ կրնար բացատրել միտքը: Երիտասարդութիւն մը կար գիւղին մէջ, սակայն մարդել պէտք էր, ո՞վ պիտի համարձակէր այդպիսի պատասխանատու պաշտօն մը ստանձնել:

Դրացի կիներ Միքայէլի մեկուսացած վիճակին տարբեր մեկնութիւններ կուտային, իբրեւ թէ սիրահարած ըլլայ այսինչին աղջկան: Քանի մը հոգի ինքնաբերաբար յանձն առին Միքայէլի միտքը շօշափել:

Մամիկներու անակնկալ առաջարկէն վերջ, Միքայէլի միտքը սկսաւ չարչարուիլ երկու ուղղութեամբ: Վերջապէս ինքն ալ երիտասարդ էր, պէտք էր ամուսնանար, տուն տեղ ըլլար, զաւակներու տէր ըլլար:

Նախ քան վերջնական հաւանութիւն տալը, որոշեց աղջկան հետ առանձին տեսնուիլ ու կարծիքի փոխանակութիւն մը ունենալ:

Առիթը օր մը ինքնին ներկայացաւ:

Օրուան աշխատանքը լրացնելէ վերջ, իրիկուան դէմ սկսած էր մառն դալ փողոցները: Այսպէս թարթափուն եւ մտացրաղ ինքզինքը գտաւ գիւղին դուրս, դէպի այգիները երկարող խորտուբորդ ճամբաներուն մէջ: Ձախիվերը քիչ մը եւս քալելով, կանգ առաւ դարերու պատմութիւն ունեցող հսկայ ծառի մը տակ, եւ ակնարկը ուղղեց գիւղին կողմը: Գարնանային եղանակին ինչքան գեղեցիկ էր իրենց գիւղը, ամէն կողմ ծառ ու ծաղկաստան, գիւղը կորսուած էր կարծես կանաչութեան մէջ:

Եռուզեռ մը պատած էր գիւղին ամէն կողմը, իրիկնամուտի այդ պահուն ամէն կողմէ ոչխարներու բառաչներ, եզներու ձայներ կը լսուէին: Գեղջուկները օրուան գործը լրացնելով գիւղ կը վերադառնային:

Ցանկարծ ոտնաձայն մը հասաւ ականջին, անցորդը մօտերէն՝ անցնող մէկը պէտք էր ըլլար, անշուշտ հասարակ բանուոր մը, մշակ մը: Նախազգացում մը ունեցաւ ետին նայելու, եւ ահա իր ետին տեսաւ այն աղջիկը որու մասին խօսուած էր: Յանցանքի վրայ բռնուողներու պէս կարմրեցան երկուքն ալ, իրենց ակնարկները դարձուցին իրարու, յետոյ ուղղուեցան գետին... Լուռ ակնարկներով սիրոյ առաջին սարսուռը անցաւ երկու երիտասարդ էակներու սիրտերէն...

— Թոյլ կուտա՞ս քեզի քանի մը հարցումներ ուղղեմ, ըսաւ Միքայէլ:

Աղջիկը ոտքէն մինչեւ գլուխը ցնցուեցաւ առանց պատասխանելու:

— Կը տեսնե՞ս Նազելի, մինչեւ այսօր իրարու հետ շատ անգամներ խօսած ենք առանց ո եւ է նպատակի, բայց այսօրուան իմ խօսակցութեան նիւթը գաղտնիք մը պէտք չէ ըլլայ նաեւ քեզի համար, մեր երկուքին ճակատագիրը իրար կապելու դրոյցներու մասին պիտի խօսիմ, իսկ իմ վերջնական հաւանութիւնս կախում ունի ինծի տալիք պատասխաններէդ:

Դրացի մամիկներ բնաւորութեանս մէջ փոփոխութիւն մը տեսնելով, զայն վերագրեցին սիրահարութեան ու այդ կարծեցեալ սիրահարն ալ ներկայացուցին քեզ... Ամուսնութեան մասին մինչեւ այսօր ոչ մէկ օր մտածած եմ, իմ ամբողջ խորհուրդս, մտատանջութիւնս արդիւնք է մեր ներկայ անտանելի կացութեան: Ես իբրեւ Հայ, իբրեւ երիտասարդ, չեմ կրնար հանդուրժել վայրենի բնազդով սնած ազգի մը սադրանքներուն, ինչո՞վ ենք մեղաւոր մենք որ տարեկան աշխատանքի արդիւնքին մեծ մասը տանին ու լեցնեն մեզ շահագործողներուն ամբարները: Կը տեսնե՞ս, Նազելի, գիւղի երիտասարդութեան աչքը դուրսն է, պանդուխտ պէտք է երթան օրուան հոգերը մոռնալու, տունին վրայ ծանրացող պարտքերէն ազատելու յոյսով: Եթէ մեր պապերը կրցած են ստրկութեան լուծը տանիլ մինչեւ այսօր, ներկայ երիտասարդութիւնը պէտք է սթափի ...

« Իմ մտատանջութեան գլխաւոր նիւթը այս էր, իսկ մամիկները տարբեր նկատումներու վերագրելով, ինծի այս առաջարկութիւնը ըրին, որ այլապէս սկսաւ տանջել զիս: Չէի կրնար վերջնական որոշումս յայտնել առանց քեզի հետ խօսելու: Դուն գիտես որ ես լեռները մեծցած մէկն եմ, պիտի կրնա՞ս համակերպիլ միակութեան կեանքին, եթէ մեր ամուսնութենէն վերջ, օրին մէկը տարբեր նպատակներով լեռ բարձրանալու ստիպուիմ»:

Այս խօսակցութենէն Նազելի այնքան ազդուած էր որ, քիչ առաջուան մելամաղձոտ ու ամօթխած աղջիկը մէկէն փոխուեցաւ Միքայէլի աչքին:

—Որքան ճիշդ խօսեցար, գիտեմ ցաւդ, աշխատէ ծոյլ ու ինքնակոչ Թուրք աղաներուն քսակը պարարտացնելու համար: Ախ, հրաշք պիտի ըլլար եթէ բոլոր երիտասարդներն ալ քեզի պէս մտածէին, իսկ եթէ ճակատագիրը սահմանած է մեզ իրար կապել, կ'երդնում որ, ոչ թէ պիտի համակերպիմ միակութեան կեանքին, այլ քեզի նման պիտի բարձրանամ լեռները: Եթէ դուն լերան տղան ես, ես ալ պիտի ըլլամ լերան աղջիկը:

— Տուր ձեռքդ, Նազելի,

— Ահա շրթներս, Միքայէլ...

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ

(2)

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻ ԲԱՆԱԿԷՆ

— • —

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Ապահովութեան կազմակերպութեան օրինագիծը Ազգ. Մեծ Ժողովի օրակարգը անցած է: Օրինագծին Ա. յօդուածը կ'ըսէ.—

1. Ներքին գործավարը պատասխանատու է երկրին ընդհ. ապահովութեան եւ անդորրութեան գործերուն համար: Ան կրնայ օգտուիլ այս գործերուն վերաբերեալ օրէնքներուն սահմանին մէջ գործող ընդհ. ապահովութեան տեսչութենէն, ընդհ. ոստիկան զօրքի հրամանատարութենէն եւ ի հարկին գործավարներու խորհուրդի որոշումով բանակի ուժերէն:

2. Ներքին գործավարին նախագահութեան տակ կը կազմուի «Ապահովութեան Յանձնաժողով» մը, որուն կ'անդամակցին Մեծ Սպայակոյտի մէկ ներկայացուցիչը, ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը, ոստիկան-զօրքի, մայրաքաղաքին եւ անտառային հսկիչ ընդհանուր հրամանատարները, գործավարութեան կողմէ ընտրուած երկու ընդհ. քննիչ եւ հինգ կուսակալներ: Այս յանձնաժողովին էնկիւրի գտնուած անդամները ամիսը անգամ մը, եւ ընդհ. յանձնաժողովը առ նուազն տարին անգամ մը — ներքին գործավարին պէտք տեսած ատենները — կը գումարուի եւ ընդհ. ապահովութեան գործերը քննելով, կը յայտնէ իր խորհրդակցական կարծիքը:

Օրինագծին մէջ, զինեալ եւ անզէն ըլլալով երկուքի բաժնուած է ընդհ. ոստիկ. կազմակերպութիւնը: Զինեալ բաժինը կը կազմեն ոստիկանները եւ ոստիկան-զօրքերը, ինչպէս նաեւ մասնաւոր զինեալ ոստիկ. ուժերը, իսկ անզէն բաժինը՝ տեղեկատուութեանց եւ գործառնութեանց պաշտօնեաները, ինչպէս նաեւ մասնաւոր անզէն ոստիկ. պաշտօնեաները:

Ոստիկանութիւնը որ կը բաղկանայ զինեալ գործադիր եւ կարգապահական ուժէ, համազգեստաւոր եւ քաղաքական երկու մաս ունի: Այս մասերը առանձին թէքնիք բաժանմունք պիտի ունենան:

Ցաւեկոյթ

— • —

Հայ Արծիւ Ակումբի անդրանիկ ցերեկոյթ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ մայիս 23ին, կիրակի օր: Ժամը 16ին օդուորութիւնը սկսած էր, գեղեցիկ սրահներուն մէջ որ կը պատկանին իշխանուհի տը Փոմփատուրի: Մինչեւ ժամը 21 նուագախումբը անընդհատ նուագեց, 21ին սկսաւ գեղարուեստական մասը: Ակումբի երկսեռ անդամներու կողմէ երգուեցաւ Հայ Արծիւի քայլերգը զոր դաշնաւորած է Գ. Ռ. Քէչէճեան եւ յօրինած: Ա. Ահարոնեանէ արտասանեց Գ. Էլմասեան, Գ. Գարամեան ջութակի վրայ նուագեց սէրէնատ տը Շուպէն, որուն դաշնակով ընկերացաւ Օր. Ֆօնթանաթօ, Գ. Ռ. Քէչէճեան երգեց իտալերէն ու հայերէն ներկաներուն փափաքին համաձայն: Պարերը դարձեալ սկսան ու շարունակուեցան մինչեւ 23.30:

Տ. Ն. Կ.

Ա. գլխոյ դիմը

— • —

Լոնտոնէն Վիէննա շատ կարեւոր հեռագիր մը ղրկուած է.— Հոն գումարուած դաղթային ժողովը ընդհ. կերպով փափաք յայտներ է որ Մեծն Բրիտանիա շատ զգուշութեամբ շարժի միջազգային խնդիրներու մէջ: Հաբէշիստանի մասին Նոր Զելանտա եւ Հարաւ. Ափրիկէի գաղութը միայն կարծիք յայտներ են որ Անգլիա կարելի եղածին չափ տակաւին չհռչակէ Հաբէշիստանի վերջնական ընջումը իբրեւ անկախ պետութիւն: Բայց միւսները տարբեր կարծիք յայտներ են եւ այս է անշուշտ պատճառը որ Անգլիա այսօր վարը այլ եւս բնաւ նկատի պիտի չառնէ Հաբէշը: Գալով բուն եւրոպական գործերուն, դաղթային պատուիրակութիւնները պնդեր են որ Անգլիա Իտալիոյ հետ իր յարաբերութիւնները խաղաղիկ միջոցներով ճշդէ, խորամուխ չըլլայ եւրոպական ցամաքի գործերուն, որոնցմէ պէտք է կարելի եղածին չափ հեռի մնայ: Այս տեսակէտը ամէնէն աւելի առաջ քշողը եղած է Գանատա, որ մինչեւ իսկ կը յայտարարէ որ եթէ խառնաշփոթութիւն մը ծագի Եւրոպայի մէջ եւ Անգլիա եւս միջամուխ ըլլայ, Գանատա կրնայ մինչեւ իսկ չէզոք մնալ:

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ.— Լոնտոնէն կը հեռագրուի, թէ վերջերս հոն տեղի ունեցած դիւանագիտական խօսակցութիւններուն արանցքը կը կազմէր, Մեծ Պետութիւններուն շրջանակէն դուրս, ընել այնպիսի կարգադրութիւն մը, որուն համեմատ Փոքր Պետութիւնները չպարտաւորուին մեծերուն որոշումներուն համաձայն շարժիլ անպատճառ: Այդ պետութիւններուն խորհրդակցութիւններուն մէջ մեծ դեր խաղացին Չեխոսլովաքիոյ վարչապետ Տոքթ. Հոճա եւ Լեհաստանի արտաքին նախարար Պէք, որոնք առաջարկեցին եւ ջատագովեցին չէզոք պետութիւններու ցանց մը, որ Պալթիկ ծովէն տարածուի մինչեւ Սեւ ծով.— Միութիւն երկու տեսակ, Պալթիկեան եւ Սկանտինաւեան, եւ երկրորդ՝ Միջին Եւրոպական: Բացէ ի բաց փափաք յայտնուեցաւ սերտ գործակցութեան, որպէսզի Մեծ Պետութիւններուն ազդեցութեան շրջագիծէն դուրս կարելի ըլլայ պահպանել եւրոպական խաղաղութիւնը:

Անգլիա մասնաւորապէս այժ կուտայ այսպիսի դիւանագիտութեան մը, երբ միւս մեծերը այնքան խանդավառ չեն Թուրք:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Հրէական համաժողովին վարչական խորհուրդը հանդիսաւոր նիստ մը գումարեց Վիէննա: Համաշխարհային հրէական ժողովին այս վարչութիւնը 1936 օգոստ.ին առաջին անգամ ըլլալով գումարուեցաւ Ժընեւի մէջ: Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ բնակող ու ցրուած Հրեաներուն ընդհանուր կացութիւնը նկատի առաւ, եւ կարգ մը կարեւոր որոշումներ տրուեցան պաշտպանելու համար Հրեաները ուր որ անոնց դէմ հալածանք կամ աննպաստ կացութիւն մը ստեղծուած է: Մասնաւորապէս նկատի առնուեցաւ փոքրամասնութեանց իրաւունքը: Թէեւ տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին, բայց մասնաւորապէս այսօր Թուրքիոյ մէջ է որ բոլորովին դանց առնուած է այդ իրաւունքը եւ հոն ճնշում կը բանեցնեն՝ որպէսզի Հայերը — Հրեաներուն օրինակին հետեւին եւ ... թուրքերէն խօսին: Այդ հարստահարող երկրին իշխանութիւններուն վրայ պէտք է ճնշում բանեցնէ Ազգաժողովը, իր կարգին, որ իր չափը ճանչնայ եւ կրօնքով տարբեր ու քաղաքականութեամբ շատ տարբեր այդ երկիրը — Թուրքիա — դադրի հալածելէ Հայ եւ Հրեայ համայնքները եւ չպարտաւորէ զանոնք իրենց դպրոցները թրքութեան ժանտ վառարաններ դարձնել: Արդեօք Լոնտոնի մէջ յարգապատիւ լորտ Գօլտուին, դեռ երէկ վարչապետ, այս մասին մէկ երկու խօսք չըսա՞ւ Ինէօնիւին ականջին:

ՖԻԶՈՒԼԻԻ ՄԱՍԻՆ

— . —

Թուրիան Թան կը գրէ «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ.—

Թէքրիպաշեանի Հայերէն գործը, որ կը կրէ Ֆիզուլիի անունը, սկսած է արժէքաւոր հանքի մը հանգամանքը ստանալ: Մենք, ընդունելով հանդերձ անոր արժէքը, ըսինք թէ ան կը նկատուի չատոնց երեւան հանուած եւ օգտագործուած հանք մը, որուն տեսակէն ուրիշ հանքեր կան եւ թէ ոչ ոք իրաւունք ունի զայն գտնողի իրաւունք տալ իրեն: (Կ'ակնարկէ ուրիշ Թուրք թերթի մը):

Քաջ գիտնալով թէ ինչպէս պէտք է վերաբերուիլ անտեղի աղմուկներուն հանդէպ, հարկ է որ խնդանք ու անցնինք, բայց ճշմարտութիւնը ոտքի տակ կ'երթայ աւա: Այդ պատճառաւ, այս առիթին մէջ անգամ մը եւս այդ նիւթին կ'անդրադառնամ:

Հայերէն Ֆիզուլիի գործը իրենք երեւան հաներ են, կ'ըսեն: Զեռք ձգուած այդ հանքը ոչ միայն գտնողները չեն իրենք, այլ այդ հանքին տեսակին ալ ծանօթ չեն: Եթէ այդպէս չըլլային, տեսած պիտի ըլլային թէ 1929-ին տպագրուած երկրորդ հատորին գլուխը տպուած են, կարգով, այն գրչագրութիւնները, որոնք երեւցան Պոլսոյ թերթերուն մէջ՝ առաջին հատորի տպագրութեան առթիւ: Եւ, հետեւաբար, չէին իյնար ծիծաղելի վիճակի մէջ, ըսելով թէ այդ գործը առաջին անգամ իրենք տեսած են: Երկին երկրորդ հատորին գրութիւններուն միջեւ Վազըրէն եւ Ֆրանսերէն Խալտթ թերթէն քաղուածքներ կան: Աւելի տարօրինակն ըսեմ,— հինգ տարի առաջ ես գրութիւն մը ստորագրած եմ այդ գիրքի մասին. ու այդ գրութիւնս երեւցած է այն թերթին մէջ որ այսօր կը պարծենայ թէ նոր է երեւան հանուած գիրքը՝ իր կողմէ ... Աւելի իսկ լուր չունին անոնք որ կը հպարտանան թէ չատոնց գտնուած հանք մը երեւան հանած են ...

Այժմ կ'անցնիմ Թէքրիպաշեանի գործին: Առաջին հատորը կը սկսի Ֆիզուլիին կենսագրութեամբ: Այդ բաժնին մէջ, պատմական յարաբերութեամբ մը, Քանունի Սիւլէյմանի, Իպրահիմ փաշայի կեանքին, եւ անոնց ու Ֆիզուլիի չփուճներու մասին երկար էջեր կան: Ցետոյ, Իրաքի, Հիլլէի, Պաղտատի, Քէրպէլայի, Նէճէֆի ճամբին գեղեցիկ վերլուծումները, Ֆիզուլիին՝ Ալիապայի հանդէպ սընուցած սիրոյ մասին վերլուծումներ. աւելի յետոյ բանաստեղծին տղայութիւնն ու երիտասարդութիւնը, յետոյ՝ գործերը, լեզուն եւ ոճը, Ֆիզուլիի եւ իրեն սարեկից Թուրք բանաստեղծները (Պաքի եւ ուրիշներ): Իսկ ամէնէն վերջ՝ Ֆիզուլիի եւ Փէթրարքայի միջեւ բաղդատութիւն մը:

Երկրորդ հատորին մէջ իսլամութեան հայեցողութեամբ բնազանցութիւն, սէր, գինի եւն. երկարօրէն բացատրուած են եւ ըսուած է,թէ Ֆիզուլի ինչ ձեւով մօտեցած է այդ նիւթերուն: Թէքրիպաշեան, այս Թուրք մեծ բանաստեղծը լաւ բացատրած ըլլալու համար, Մէվլանան, Հաֆըզը, Սաադի, Փեթրարքան, Փասքալը, Վիրգիլիոսը, Ովիդիոսը, Տանթէն, Միլթոնը աչքէ անցընելն ուՖիզուլիին ու անոնց միջեւ մօտեցումի եւ զգացողութեան նմանութիւնը — առանց նկատի առնելու ժամանակի եւ վայրի տարբերութիւնը — փնտռած ըլլալը կը յիշէ իր գիրքին վերջաւորութեան:

Իմ այս կարճ խօսքերէս կը հասկցուի որ Թէքրիպաշեանի գործը ոչ միայն նոր մէջտեղ հանուած չէ, այլ եւ մեզի լայնօրէն ծանօթ է: Աւելին,— այդ գործը, քանի մը բարեկամներու կողմէ, դարձեալ երեք չորս տարի առաջ, կրթական գործավարներէն Ճէմալ Հիւսնիին ցոյց տրուած է, ինչպէս նաեւ Քէօփրիւլու Ֆուատին:

Այդ պարագային՝ ի՞նչ իմաստ ունի «Մենք գտանք», դուք մեզմէ տեղեկացաք աղաղակը: Մենք շատ առաջ երբ այդ գործը տեսանք եւ իր արժէքը գրութեամբ մը հաստատեցինք, երբեք այդպէս չվերաբերուեցանք ու հնարողի հանգամանքը մենք մեզի չվերապրեցինք: Որովհետեւ, մենք այդ հանգամանքին չէինք կարօտիր: Մենք, Ֆիզուլին — արաբերէն ու պարսկերէն գործերովը — բառ բառ կարդացած ենք:

Բայց, հայերէն Ֆիզուլին արդիւնքն է մեծ աշխատանքի մը, ու գրուած է բանաստեղծին հանդէպ սրտային խանդավառութեամբ մը: Գիտական արժէք ունի: Այդ պատճառաւ, օգտակար կը գտնենք զայն Թուրքերէնի թարգմանել:

ՍԻՍԱԴ

— Գարոն տնօրէն, հաճեցէք ամսականիս վրայ յաւելում մը ընել, Աստուած հինգերորդ զաւակ մըն ալ շնորհեց:

— Այդ մասին ձեզ հետ պայման չունինք, այս անգամ ալ զաւակը շնորհողին դիմեցէք:

×

ՓԱՐԻԶՑԻՆ.— Այդ ձեր ըրած պատմութեան հաւատալ կարելի չէ, արդէն Մարսիլիացիները շատ սուտ կը խօսին:

ՄԱՐՍԻԼԻԱՑԻՆ.— Ոչ թէ կը խօսին այլեւ կը ստեղծեն, ինչ որ Փարիզցին չի կրնար ընել:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

Արէւի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 մայիս).

— «Ազգային վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը հանդիսաւորապէս տօնելու համար, Փարիզի մէջ կազմուած Կեդրոնական Յանձնախումբին կոչը հրատարակեցինք անցեալ օր:

Րաֆֆին համազգային դէմք է մեր մէջ, մեր գրականութեան ստմանթիկ վարպետներէն մին, որ կնիքը դրած է մեր ազգային — քաղաքական վերջին յիսուն տարուան շարժումներուն վրայ:

Անոր շունչով ու ոգիով սերունդներ պատրաստուեցան, անոր գրչին ազդեցութեամբ աչքեր բացուեցան նոր հորիզոններու, անոր գիրքերը եղան օրօրոցը հայ յեղափոխութեան եւ ազգային գաղափարաբանութեան:

Րաֆֆի մեր ժողովուրդին առջեւ բացաւ նոր աշխարհ մը, ցոյց տուաւ նոր ճամբաներ, յեղաշրջեց հին ու նոր մտայնութիւնները, ուզեց ստեղծել նոր Հայը, արի, գիտակից ու կուռող Հայը, անոր մէջ բորբոքելով հայրենասիրութեան կայծը եւ զարթնելով դիմադրական ոգին:

Այս հայեցակէտէն դիտելով, մեր ազգային գրողներուն մէջ Րաֆֆի հոյակապ եւ պատկառելի դէմք մըն է, որուն կատարած մեծ գործը երախտագիտանք կը պարտադրէ ժողովուրդին:

Յանուն ճշմարտութեան պէտք է յիշել, որ ինքը ծագումով յեղափոխական, այս մեծ վիպասանը մէկ օրէն միւսը դարձաւ ժողովրդական ու փնտռուած գրող, մը ինչ որ խորհիլ կուտայ թէ անոր արտայայտած գաղափարները առանց դժուարութեան կը մարսուէին զանգուածներուն կողմէ, համապատասխանելով անոնց ձգտումներուն եւ ցանկութիւններուն:

Զկայ Հայ մը, որ կարդացած չըլլայ Րաֆֆին, չկայ հայ երիտասարդ մը, որ ոգեւորուած չըլլայ անոր շունչով: Մեծ ու պզտիկ, յափշտակուած են անոր վէպերէն, տարուած են անոր երազներով, երեւակայական հերոսութիւններով, եւ հայրենասիրութեան վսեմ գաղափարներով:

Հոս է գաղտնիքը այն համակրանքին ու պաշտամունքին, որ հայ ժողովուրդը ունի իր տաղանդաւոր զաւկին հանդէպ: Անոր գործերը արժանացած են քանի մը տպագրութիւններու, իսկ թերթօն թերթերու էջերէն հրամցուած են ընթերցողներու: Ոչ մէկ հայ գրող այնքան ազատութիւն թողած չէ ժողովուրդին վրայ, որքան Րաֆֆին, որ նոյնացած, ձուլուած եւ ազուցուած է ժողովուրդին հետ:

Ան արժանի է ցեղին յարգանքին եւ պաշտամունքին: Ուրախալի է որ Փարիզի հայ մտաւորականները պահ մը մոռցած իրենց հատուածական վէճերն ու տարակարծութիւնները, քով քովի եկած են մեր համազգային դիպասանին յիշատակը պանծացնելու եւ անոր փառքը տարփողելու հանդէսներով ու հրատարակութիւններով:

Տխուր է միայն արձանագրել թէ երախտագիտական այս արտայայտութեան մասնակցութիւն չի բերեր Հայաստանը: Մինչ Մոսկուան՝ Պուշկինները, Տոլթոյեվսկիններու եւ Թոլսթոյներու փառքը կ'ոգեկոչէ, մեծ հանդիսութիւններ կազմակերպելով, անդին, Երեւան՝ ուրացումի ճամբան կը բռնէ, Հայութեան արժանաւոր զաւկին գլանալով երախտագիտական ցոյց մը, որ կրնար ուրախութեամբ համախմբել բոլոր հայ սրտերը:

Րաֆֆին կուսակցութիւններուն չի պատկանիր, ան սեփականութիւնն է ժողովուրդին ու Հայաստանին: Երեւան արդարացում չունի անդարձ մնալու, մանաւանդ որ Րաֆֆիի գրականութեան մէջ տարբեր կան, որոնք սիրելի պէտք է ըլլան Երեւանի:

Գիտի փափաքէինք որ Կեդր. Յանձնախումբը պաշտօնապէս դիմէր Երեւանի կառավարութեան, մասնակցութիւն ապահովելու համար Րաֆֆիի հարիւրամեակի տօնախմբութեան»:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

— . —

Շնորհակալութեամբ ստացանք Հ. Յ. Դ. Թանգարանի համար.—

Տիկ Ա. եւ Ն. Գէորգեաններէ, Իշխանի (Արգութեան) հեռագիրները, մեծադիր նկարը եւ ակնոցները:

Տիկ. Արմ. Գեւոնեանէ, Մշոյ Գեղամի, Գիւլիզարի եւ Ս. Կարապետի պատմ. վանքի մեծադիր նկարները:

Յով. Թագէոսեանէ (Թէհրան) Քրիստափորի 1903ին գրած բացիկը:

Սարհատէն, Քրիստափորի արծաթէ ջրի գաւաթը, որ նուիրել է իրեն 1902ին:

Սա. Եսայեանէ (Պահիրէ) խմբագրութեան «Հայրիկ» թերթը, լոյս տեսած Կեսարիա, 5 մայիս 1912ին:

Զ. Ո. Մ. ի վարչութենէն Միօրեայ թերթը, որ լոյս տեսած է օգոստ. 2ին (1920) Հայաստանի անկախութեան փախստութեան առթիւ, Թիֆլիս:

Գ. Գորգիկեանէ, Վարդանի, Քեռիի եւ Համազասպի մեծադիր խմբանկարը:

Հր. Սամուէլէն Ալիշանի մեծադիր նկարը:

Արշակ Արզումանէ ուլունքաւոր ձեռագործ գործուած Իզմիրի բնիկներէն Դասպար Տէմիրճեանի ձեռքով, Իզմիրի գաւառի բանտին մէջ:

Երուանդ Հմայեանի մեծադիր նկարը (շրջանակով ու ապակիով) որ կը ներկայացնէ եռագոյն դրօշը եւ Հ. Յ. Դ. զինանշանը:

Հր. Բալաեանէ, «Զուարթնոց» տարեգիրքը:

Աստմ Պէրպէրեանէ (Պահիրէ) Դաշնակցութեան Ծրագրի արաբերէն տպագրուած հրատարակութիւնները եւ մէկ օրինակ Հայաստանի Հանրապետութեան փախստութեան առթիւ հրատարակուած կոչը, տպագրուած Աղեքսանդրիա, 28 սեպտ. 1920ին:

Գ. ԱՐՑԱԽԵԱՆ
(Վարիչ Թանգարանի)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (289)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Երեան ի վար պառկած ձիւնի վրայ, առանց իր պաղարիւնը կորսնցնելու, ան կը մտածէր այդ վտանգաւոր տեղէն հեռանալու մասին: Պարզ էր, որ Զօլ Աղայի տան խուզարկութիւնը երեւան պիտի բերէր իր փախուստը:

Բնականաբար, շրջակայ այգիներն ու տները պիտի ենթարկուէին մանրակրկիտ խուզարկութեան մը: Այդ պայմաններու մէջ, լաւագոյն թաքստոցը կրնար ըլլալ հեռաւոր թաղ մը, Այգեստանի հակառակ կողմը: Պէտք էր ուրեմն, շատ շուտով հեռանալ, քանի դեռ իր փախուստը չէր յայտնուած: Բայց ինչպէս:

Տատամսելու ժամանակ չէր. հարկաւոր էր վճռական որոշում մը տալ: Ամէն վտանգ աչք առած՝ Լեւոնը փորսող տալով սկսաւ առաջ շարժուիլ: Բայց այնքան զգուշութեամբ եւ կամաց կ'առաջանար, որ երբ թումբի ծայրը հասաւ, հազիւ քսան քայլ տարածութիւն մը կարած էր: Եթէ այդպէս շարունակելու ըլլէր, երկար ժամանակ պիտի առնէր մինչեւ դիմացի պատը հասնելը. մինչ ամէն վայրկեան իր փախուստը կրնար յայտնուիլ:

Լեւոնը պառկած տեղէն գլուխը բարձրացուց եւ առջին փռուած տարածութիւնը ուշադրութեամբ աչքէ անցուց: Այգիի կէսը հասած էր, բայց յաջորդ այգին, որու պատը բոլորովին քանդուած էր, ինչ որ սովորական երեւոյթ մըն էր, աւելի ընդարձակ՝ գրեթէ շարունակութիւնը կը կազմէր իր գտնուած այգիին: Եթէ միայն կարողանար հասնիլ մինչեւ հեռաւոր պատը, անկէ անդին հետքը կորցնելը հեշտ կը լինէր: Պէտք էր փորձել:

Լեւոնը ծունկերուն վրայ բարձրացաւ, մրցումի համար վազողներու ձեւը առնելով, ու յանկարծ վեր ցատկելով սատրիկ արագութեամբ սկսաւ վազել, առանց ուշադրութիւն դարձնելու, որթատունկերու ձիւնէն դուրս ինկած ճիւղերուն, որոնք դէմքին ու ձեռքերը կը մտրակէին:

— Քաչար, օլան, թութըն (փախաւ, ծօ, բռնեցէք),— ձայն ձայնի տուին զինուորները, որոնք յանկարծակիի եկան, երբ ձիւնի վրայէն խելագարի նման փախչող ստուերը տեսան:

Առանց գիտնալու, թէ փախչողը Լեւոնը կրնայ ըլլալ, որ իրենց կարծիքով Զօլ Աղայի տան մէջ պաշարուած էր, զինուորներէն տասնեակ մը, երիտասարդ սպայի մը առաջնորդութեամբ, սկսան հետապնդել փախստականը,մինչ քանի մը զինուորներ ծունկերնին գետին դրած՝ իրարու ետեւէ կրակեցին փախստականի ուղղութեամբ:

Այգիէ այգի հետապնդուելով, Լեւոնը հասաւ տներու երկար շարքին մօտ, որոնք Նորաշէն փողոցը կը դառնէին այգիներէն: Ետ դառնալ չէր կրնար, իսկ փողոց ելլել՝ առանց այդ տներէն մէկը մտնելու նոյնպէս չէր կրնար: Առաջին հանդիպած տան այգիի դուռը փորձեց բանալ: Դուռը պինդ գոցուած էր ներսէն, երկրորդ տան դուռը՝ նոյնպէս: Զինք հալածողներու հայհոյնները մօտէն կը լսուէին:

Առաջին անգամ ըլլալով՝ ծանր թախիծ մը, յուսալքում մը պատեց Լեւոնի հոգին, անտառի երէի նման հալածական, բոլորովին մինակ դէպ, ասրճանակը պինդ սեղմեց ափին մէջ եւ գլուխը բարձրացուցած՝ Նայեցաւ տներու շարքին, որոնք պարիսպի նման ճամբան գոցած էին:

Կեցած տեղէն երկու տուն վար, երկյարկանի տներու շարքին մէջ, միայարկ խեղճուկ տուն մը կար: Այդ տան տեղը նոր յայտով լեցուց Լեւոնի սիրտը, նոր կորով ու աշխոյժ տըւաւ անոր յոգնած մարմնին: Լեւոնը դէպի այդ տունը սկսաւ վազել: Ցանկարծ բարաքներու շարքի մը ետեւէն՝ դուրս նետուեցան երեք զինուորներ, որոնք զինք հալածող զինուորներէն էին եւ փախստականը երկու կողմէն պաշարելու մտադրութեամբ այգիի միւս կողմէն անոր ճամբան կտրած՝ ծառերու ետին պահուած էին: Զինուորներէն մէկը, որ հազիւ վեց եօթը քայլ հեռու էր Լեւոնէն, սուինաւոր հրացանը հորիզոնական դիրքով բռնած՝ պոռաց.

, Թեսլիմ օլ, թեսլիմ (անձնատուր եղիր, անձնատուր):

Առանց վազքը դադրեցնելու, Լեւոնը ատրճանակը բարձրացնելով կրակեց: Զինուորը սարսափելի աղաղակ մը արձակելով փռուեցաւ գետին, հաւի ճուտի նման թփրտալով, մինչ ընկերները առանց ետ նայելու փախան:

Լեւոնը վազելով հասաւ ցած կտուրով տանը, կապիկի դիւրութեամբ եւ արագութեամբ մագլցելով, բարձրացաւ տանիքի վրայ: Մէկէն բազմաթիւ հրացաններու որոտը լսուեցաւ, ու քանի մը գնդակներ վզզալով անցան Լեւոնի քովէն:

Այգեստանի մէջ ապրած երեք տարիներու ընթացքին, Լեւոնը վարժուած էր պատերը մագլցիլ, ինչ որ ամէն յեղափոխական քիչ թէ շատ յաջողութեամբ կրնար ընել: Սակայն, իր ընկերներէն ոչ ոք կրնար գերազանցել Լեւոնը, որ արտակարգ ուժի հետ զարմանալիօրէն ճկուն մարմին ունէր ու արագ շարժումներ:

Լեւոնի տանիք բարձրանալը ու փողոց ցատկելը մէկ եղաւ: Նորաշէն փողոցի մէջ էր: Մինչեւ որ զինքը հետապնդողները փողոց ելլէին, անոր տակաւին քանի մը րոպէ պիտի առնէր: Լեւոնը անմիջապէս սկսաւ վազել փողոցով դէպի վեր, դէպի Նորաշէնի եկեղեցիի կողմը:

Զախ թեւին վրայ կը բացուէր Գունդապի նեղ փողոցը: Հոն հասնելուն՝ վազքը դադրեցուց: Գունդապի փողոցի վերէն, պահակախումբ մը, հրացաններու ծայրերը լարած, դէպի Նորաշէնի փողոցը կը վազէր: Լեւոնը՝ ինքզինք երկու փողոցներու անկիւնը նետելով՝ անմիջապէս սկսաւ կրակել պահակախումբի ուղղութեամբ, զանոնք շփոթեցնելու եւ անոնց վազքը կասեցնելու համար, ու առանց սպասելու նորէն առաջ նետուեցաւ Նորաշէն փողոցով:

Դեռ Սօսոյի փողոցը չհասած՝ Նորաշէնի վրայ, ձախ թեւի ուղղութեամբ, անել կարճ փողոց մը կը բացուէր: Լեւոնը լաւ ուսումնասիրած էր այդ փողոցներու կազմութիւնը: Գիտէր, որ եկեղեցին քիչ անցած՝ պահականոց մը կար. ետեւի կողմէն պահակախումբը քանի մը րոպէ վերջ Նորաշէն ելլելով՝ երկու կրակի մէջ պիտի առնէին զինք: Լեւոնը վճռեց անել փողոցը մտնել:

Շատ անգամ այդ տեղով ինք ու իր ընկերները անցած էին: Փողոցի խորքը այգիի դուռ մը կար: Լեւոնը այդ դրանը հասնելով՝ կանակը կթնցուց անոր, ու դերմարդկային ուժով սկսաւ հրել, ատքերը պրկած, երկաթի ձողերու նման: Փայտէ փականքի լեզուակը, Լեւոնի ճնշումին չդիմանալով կոտրուեցաւ եւ դուռը կռնակի վրայ բացուեցաւ: Լեւոնը ներս ցատկեց ու անմիջապէս դուռը վրայ բերաւ:

Դրան արանքէն սկսաւ դիտել: Պահակախումբը զգուշաւոր քայլուածքով վեր կը բարձրանար Նորաշէնի փողոցով: Զինուորները պահ մը կանգ առին անել փողոցի առջեւ ու ապա շարունակեցին իրենց ճամբան: Լեւոնը հանդարտ քայլուածքով հեռացաւ դրան քովէն ու ինքզինքը գտաւ այգիներու նոր ցանցի մը մէջ:

Յաջորդաբար երկու այգի անցնելով՝ Լեւոնը հասաւ Թէրլէմեզենց ընդարձակ այգին, որու կեդրոնը շինութիւն մը կար. Տեղացիք քէօշկ անուանը տուած էին այդ շինութեանը, թէեւ քէօշկի նմանութիւն չունէր: Լեւոնը սատրիկ յոգնած՝ ծանր ծանր կը հեւար, ու հակառակ սաստիկ ցուրտին՝ արիւն քրտինք մտած էր: Մէջքը կը թնցուց քէօշկի պատին ու նստաւ, քանի մը րոպէ հանգստանալու համար:

(Շար.)

ՄԱԽԱՍ

է խտացնել այսպէս.— «Կոմինտէրնը կը ջանայ կրակի տալ Եւրոպան, դրհա-ցնելու համար համայնավարութեան ամենագլխաւոր պահանջը.— բոլոր կարելի եւ երեւակայելի միջոցներով խրախուսել համաշխարհային յեղափոխութիւնը»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ԿՆՔՈՒԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք, շաբաթ օր երկու համաձայնութիւններ կնքուեցան Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Ալէքսանտրէթի Սանճաքին եւ Սուրիոյ սահմաններու մասին։

Դաշնագիրներէն մէկը, որ կ'ապահովէ Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը, կը նախատեսէ երկու սպայակոյտներուն գործակցութիւնը, ի հարկին հաւաքական գործողութիւն մը կատարելու համար։ Դաշնագիրը կը գծէ նաեւ այն պայմանները որոնց մէջ երկու պետութիւնները պիտի գործակցին, եթէ վտանգուի Սանճաքին իրաւական վիճակը։

Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանագլուխին վերաբերեալ համաձայնութիւնը կը հաստատէ այդ սահմանագլուխին վերջնական հանգամանքը եւ կ'երաշխաւորէ անոր անբռնաբարելիութիւնը։ Անկէ զատ երկու պետութիւնները յանձն կ'առնեն թրքական եւ սուրիական հողի վրայ արգիլել որ եւ է գործունէութիւն միւս երկրի կարգուսարքին եւ ապահովութեան դէմ։

Մասնաւոր յօդուած մը կը ճշդէ թէ սահմանագլուխին Ֆրանսական երաշխաւորութիւնը պիտի պահպանուի հոգատարութենէն վերջն ալ։ Այս կէտին մէջ Ֆրանսայի ստորագրութիւնը յանձնառութեան տակ կը դնէ թէ Ֆրանսան եւ թէ Սուրիան։ Ֆրանսական եւ թրքական կառավարութիւնները այժմէն յանձն կ'առնեն որ Սուրիան ալ ստորագրէ այս դաշնագիրը։

Այս երկու համաձայնութեանց կցուած են հաւաքական յայտարարութիւն մը, առենագրութիւն մը եւ նամակներու փոխանակութիւն մը։ Յայտարարութիւնը կը հաստատէ ֆրանսական եւ թրքական քաղաքականութեանց համերաշխութիւնը, Լօզանի դաշնագրով հաստատուած հողային կարգ ու սարքի պահպանումը, խաղաղութեան ամրապնդումը, այդ նպատակով գործակցութիւն՝ Ազգաժողովի ծոցին մէջ եւ ապահովութեան ամրապնդումը արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Այս սկզբունքներէն ներշնչուելով յանձն կ'առնեն յարգել Սուրիական եւ Լիբանանեան հողին ամբողջութիւնը եւ աջակցիլ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ազատագրութեան, համաձայն Ազգաժողովի կանոններուն եւ Ֆրանքօ-սուրիական եւ Ֆրանքօ-լիբանանեան համաձայնութեանց տրամադրութեան։

Առենագրութիւնը կը ճշդէ երկու պետութեանց յանձնառութիւնը՝ Սուրիոյ փոխանցելու համար զանազան պարտաւորութիւններ որ կը բխին հոգատար իշխանութեան կողմէ իր անունով եւ իր հաշւոյն կնքուած համաձայնութիւններէ։ Իսկ նամակներու փոխանակութիւնը կը կարգադրէ հպատակութեանց փոփոխութեան խնդիրը, որ առկախ կը մնայ տարիներէ ի վեր։

Տեղական թերթերը նորէն կը շեշտեն թէ բանակցութեանց բարեյաջող ելքը պիտի նպաստէ անգամ մը եւս ամրապնդելու Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ բարեկամական յարաբերութիւնները եւ կարգադրելու որ եւ է խնդիր որ կապ ունի թուրքօ-սուրիական յարաբերութեանց հետ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ վերջերս կարգ մը յայտարարութիւններ ուղղելով ամերիկեան թերթի մը, յայտնած էր թէ կարելի է համաձայնիլ սպառազինութեանց կրճատման մասին, եթէ ժողովի մը նախաձեռնութիւն առանձնէ Մ. Նահանգներու նախագահը։ Այս առթիւ «Առաջնորդ»ը կարելի կը գտնէր գործակցութիւն մը՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ։ Միջազգային մամուլը կրկին կ'արծարծէ այս հարցը, հետեւողութեամբ իտալական մամուլին։

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ ՎԱՌԵՑԱՒ, կայծակ ինկած ըլլալով շէնքին վրայ, ահռելի փոթորիկէ մը վերջ։ Կարելի եղաւ ժամանակին պարպել 450 հիւանդները։

ՀԱՄԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ կազմուեցաւ Վիէննայի մէջ, ոչ միայն Աւստրիոյ, այլեւ բովանդակ աշխարհի արիական տարրերուն միջեւ գործակցութիւն հաստատելու համար, թէ մտաւոր եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ։ Միութեան նախագահն է գործարանատէր մը։ Կասկածողներ կան թէ այս կազմակերպութիւնը նախկին գերման ժողովրդական միութիւնն է, ընչացուած ազգային քաղաքականութիւն մը վարելու համար։

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակուի Թուրքիոյ մէջ։ Հանրօգուտ շինութեանց գործավարը յայտնեց թէ 17 միլիոն ոսկի ծախսած եղայ տարի։ Սըվաղէն Տիվրիկ պիտի վերջանայ սեպտեմբերին։ Կը յուսան գիծը Երզնկա հասցնել 1938 սեպտեմբերին, իսկ 1939 սեպտեմբերին ալ Կարին։ Որոշուած է նաեւ Տիարպէքիրը միացնել Մուսուլի։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՆՈՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ պիտի հաստատուի Տէսիէի մէջ, ուր պիտի համախմբին Մասովայի եւ Ասապի (Էրիթրէա) ճամբաները։ Զանազան պետութեանց հիւպատոսութիւնները Տէսիէ պիտի փոխադրուին, իսկ Ատտիս-Ապէպա պիտի մնայ առեւտրական մայրաքաղաք։ Այս տեղափոխութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ կարելի չէ երկաթուղիով միացնել Ասապը, Տէսիէն եւ Ատտիս-Ապէպան։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանի վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատեարներով։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԳՈԼՈՆԳԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ճաշարանին։

ՄԱՅԻՍ 28

Կազմակերպուած Պանթէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ
5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Լ. ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ

Կը խօսին Ֆրանսացի ընկերվարական ԹԱՆԿԻ ՓՐԻԺԱՆ
(Ֆրանսացի ամենաերիտասարդ երեսփոխանը)
եւ ընկ. Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ. Պ. Պ. Դ. ՄԷՀՏԵՐԵԱՆ. ԷՖ. ՍԷՐՃԵԱՆ (երգ). ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ. ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ, ընկեր ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ (արտասանութիւն)։
Հայկական պարեր «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբի անդամներուն կողմէ։
Պ. ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ (թառ)։
Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր առաջնորդութեամբ Gario Canti յայտնի նուագախումբի։
ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃՈԽ ԳԻՒՖԷ։
Մուտք 3 ֆր.։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն FI օթօպիւսը, Շաթլէյէն եւ Սէն Միշէլէն 93 օթօպիւսը, իջնել՝ Մէռի տը Քաշան։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ։
5 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Պ. Քաղաքապետարանի սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ. Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԵՒ S. F. I. O.Ի ԿՈՂՄԷ ԸՆԿ. BORDAT

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին կողմէ
5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պետ. Թատերասրահին վերնայարկը
Foyer de Théâtre
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ե. ՓՈՍՏԵԱՆ

— o —

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ. ՅՈՒՆԻՍ 6ԻՆ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, 3 ՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

Ընկերահամախմբական խնջոյք Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ
5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,
Բիւ տը լա Ցէլյանս, Իսի։
Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, արտասանութիւն եւլն.
Կը նուագէ ԹԱՌՈՒՍ ԳԱՐԵԳԻՆ։
Մուտք 5 ֆրանք։

Ընտանեկան պաշտամանդես

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ս. Անթուանի ենթամասնաճիւղի կողմէ
Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
6 յուն. իս. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Նաճարեանի ագարակը, Դամբանի թոյերի լէ բէն տը Գասթիտ, ծառախիտ եւ օդասուն պարտէզին մէջ. Ս. Անթուան։
Կը խօսի ՏԻԿ. Ն. ԲԻՊՐԻԹՃԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկերներ, հայկական պարեր եւ անակնկալներ Սէնթ Անթուանի սանուհիներու կողմէ։
Ազատեան թատերախումբը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը։
Մուտք 3 ֆր.։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փլաս տ'Իթալիէն առնել Թիւ 26 հանրակառքը եւ իջնել Սէթրուա Սէնթ Անթուանէն մէկ կայարան վեր։

Թատերական ներկայացում Տեսինի մէջ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ
6 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։
Կը ներկայացուի «ՎԱՆԱԿԱՆԻՆ» չարունակութիւնը՝

Աւազակապետը եւ Թիապարտը
(6 արար)

Երգահանդէս Տիկ. Արփիկ Արղութեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ
78, Ռիւ Քարտինէ եւ 114պիս Պուլ. Մալզէրպ։
Յայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի Տիւփարքի, Շուպէրթի, Քլինկի, Պօրոտինի, Մուսորկսկիի, Չերեփնինի, Ֆօրի կտորները ինչպէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ'ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ'օրքէսթր A. LABINSKY
Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 եւ 7 ֆր., կարելի է գտնել Գրասուն Հրանդ Սամուէլ։

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Մամուաճիւղին կողմէ
ի Նպաստ Սպանիացի տարագիր մանուկներու.
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ
Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի.
[illegible] 9.30ին. Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ. 142 rue Villeneuve:
Գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 ֆր.։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն առպ կարող գործաւորուհիներ. Տեսակցիլ գործ. Դիմել Յ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ, 2 Rue Pierre Mareel Gentilly, Seine. Հաղ. միջ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 125 թիւ օթօպիւսը (1 թիքէ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Դիլեւսկին բաւականաչափ փաստեր հաւաքեց Ազեֆի դէմ. բայց փաստերը, ինչքան էլ նրանք լուրջ լինեն, երբեմն տարբեր կերպով են բացատրւում։ Այդ ժամանակներում, չարամտութիւնից եւ թեթեւամտութիւնից զրկուած, աննպաստ լուրեր էին տարածւում ամենայայտնի մարդկանց հասցէին անգամ։ Մի անգամ Գոցը Պլեխանովին յայտնեց, որ կուսակցութեան մէջ Ազեֆի դէմ լուրեր են պտտւում։ Պլեխանովը անհոգ կերպով պատասխանեց. «Իմ եւ Լաւրովի մասին էլ նոյն բաներն էին ասում»։

Այն ժամանակ Ազեֆը մի անհասանելի հերոս էր, մեծ համբաւով առաջնորդ եւ համբերա մի սուրբ՝ իր կուսակիցների համար։

V.

Ազեֆին մերկացրեց Բուրցեւը։ Որպէս «թամբաստղի» պատւոյ դատարանում նրան ոչ ոք ձեռք չը տուեց։ 17րդ նիստից յետոյ, այսինքն համարեա դատի վերջում (ընդամէնը 18 նիստ տեղի ունեցաւ), Վերա Ֆիգները ասաց Բուրցեւին, «Դուք սարսափելի մարդ էք, դուք թամբաստցէք հերոսին, ձեզ մնում է միայն անձնասպան լինել»։ Բուրցեւը պատասխանեց. «Ես անձնասպան կը լինեմ, եթէ պարզուի, որ Ազեւը մատնիչ չէ»։

1906 թուի մայիսին «Անցեալ» թերթի խմբագիր Բուրցեւին գաղտնի կերպով ներկայացաւ մի անծանօթ երիտասարդ եւ ինքն իրեն յանձնարարեց բաւական անսպասելիօրէն. «Ըստ իս եւ էս-էր եմ, իսկ ծառայում եմ Ոխրանկայութեան մէջ»։

Այս ձեւի յանձնարարութիւնը այնքան էլ յաջողութիւն չէր խոստանում երիտասարդին։ Նրա կեղծ անունն էր «Միխայլովսկի»։ Բուրցեւի տեղ ուրիշը երեւի կը խնդրէր «Միխայլովսկուն» հեռանալ։ Բայց Բուրցեւը վարւեց այնպէս, ինչպէս թելադրեց իրեն իր խելացիութիւնը։ Նա սրտաբաց կերպով խօսեցաւ Ոխրանկաութեան պաշտօնեային։ Մարդ - Բուրցեւը ընդունեց Մարդ - Միխայլովսկուն. եւ լաւ արեց։ Պարզւեց, որ Ոխրանկաութեան պաշտօնեայ սոց. յեղափոխական ուղղամիտ եւ արժէքաւոր լրտես է։ Նա բազմաթիւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուեց, որոնցից անհամեմատ ամենահետաքրքրականը այն էր, որ սոց. յեղափոխական կուսակցութեան մէջ կայ չափից դուրս կարեւոր մի լրտես, որ յայտնի է Ոխրանկաութեան մէջ «Ռասկին» կեղծ անունով։

Բուրցեւը շատ լաւ էր ճանաչում սոց. - յեղափոխական կուսակցութեան պարագլուխներին։ Նա սկսեց մտածել, թէ ո՞վ կարող է լինել այդ «Ռասկինը»։ Բայց ոչ մի եզրակացութեան չը յանգեց։

Սարսափելի ժամանակ էր՝ 1906 թիւը։ Բուրցեւին հետեւում էին։ Նա նկատել էր այդ, բայց առանձին նշանակութիւն չէր տալիս, որովհետեւ նա այնքան էլ մեծ յանցանքներ չունէր։

Մի անգամ ամառը, Բուրցեւը դուրս եկաւ զբօսանքի։ «Այդ անգամ ես նոյնիսկ մոռացայ նայելու, թէ արդեօք ինձ հետեւո՞ւմ են, թէ ոչ»։ Ցանկարծ նրա աչքին ընկան ծանօթ դէմքեր՝ կառքի մէջ. Ազեֆն էր իր կնոջ հետ։

Բուրցեւը գիտէր, որ Ազեֆը լինելով մարտական կազմակերպութեան ղեկավարը, հետեւաբար Ռուսաստանի ամենավտանգաւոր յեղափոխականն էր։ Նրա կինը շարքային սոցիալիստ էր։ 1906 թուին ահաբեկիչների առաջնորդի հետ ունեցած ծանօթութիւնը կարող էր շատ անցանկալի հետեւանքներ ունենալ, մանաւանդ որ Բուրցեւի յետեւից ամենայն հաւանականութեամբ լրտեսներ էին ման գալիս։ «Ազեֆի կնոջ հետ ես լաւ ծանօթ էի եւ ինձ սարսափեցնում էր այն միտքը, որ կարող է պատահել նա ինձ բարեւի»։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue Duranne PARIS (11)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒՆԻՍ JEUDI 3 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3437

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅ-ԱՐԱԲԱԿԱՆ

Թերեւս ոչ մէկ ատեն այնքան բան գրուեցաւ հայ-արաբական յարաբերութեանց մասին, որքան Ալէքսանտրէթի տագնապին առթիւ։

Երբ տագնապը սուր հանգամանք չէր առած տակաւին, Սուրիոյ Արաբները վերապահ, թերեւս ալ կասկածոտ դիրք մը բռնած էին հայ գաղթականութեան հանդէպ։ Եւ անախորժ դէպքեր ալ պատահեցան ինչպէս Պէյրութի, նոյնպէս Հալէպի մէջ։

Սակայն, երբ Թուրքերը հետզհետէ փրփրեցան, եւ Հայերու անունն ալ խառնեցին վրան-բաց խեղկատակութեամբ, ամէնէն նախապաշարուած Արաբն ալ զգաց թէ որքան ծուռ գաղափար կազմած է իր հիւրընկալած ժողովուրդի մասին։ Իսկ աչքերն ու միտքերը աւելի բացուեցան, երբ Թուրք թղթակիցներն ու գործակալները քնարեր սուտերու ցուցահանդէս մը սարքեցին, երկու ժողովուրդները իրար ձգելու համար։

Այդ օրերու պատմութիւնը չէ որ պիտի պատմենք։ Բոլորդ ալ գիտէք որ ինչպէս Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի, նոյնպէս ամբողջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ եւ այլուր հայ ժողովուրդը պահեց իր պաղարիւնը, զգուշացաւ թրքական դաւերէն եւ միշտ մնաց Արաբին հետ։

Մնաց որ, արդարութիւնն ալ այն կողմն էր։ Թուրքիա ի զուր կը փորձէր պղտորել ջուրերը, իրարու դէմ հանելու համար երկու ժողովուրդներ որոնք դեռ նոր ազատած էին իր ժանիքներէն։

Հիմա որ դատը շահուած է, կարելի տառերութիւններով, եւ այլեւս պատմական «Սանճաք»ը վերջնապէս մաս կը կազմէ սուրիական պետութեան, նորէն սեղանի վրայ կուգայ հայ-արաբական յարաբերութեանց խնդիրը։

Ալէքսանտրէթի խնդիրը միջադէպ մըն էր։ Անդին կայ՝ բուն հարցը — Սուրիոյ անկախութեան հաշտաուծը, որ իրականութիւն պիտի դառնայ մինչեւ երեք տարի։

Արդ, մենք ալ, մեր կարգին, անհրաժեշտ աշխատանքներուն ձեռնարկա՞ծ ենք, նոր կացութեան պահանջները գիմաւորելու համար։

Այս հարցումը կ'ուղղենք անոր համար որ, մենք վարժուած ենք, ընդհանրապէս, եւանդ սպասել տագնապալի կամ հանգիստ օրերու մէջ, յետոյ բախտին ձգել ամէն բան։ Եւ այս՝ քիչ մը ամէն տեղ։

Արդ, այս օրերս ուշագրաւ աշխուժացում մը կը նկատուի հայկական շամուլին մէջ, նորէն իբրեւ հետեւանք զանազան դէպքերու։

Տեսակցութիւններ, հանդիպումներ, հաւաստիքներ։

Քանի մը շաբաթ առաջ, Գահիրէի ռամկավար օրկանը տեսակցութիւն մը ունեցած էր Տոքթ. Շահպէնտէրի հետ, որ դեռ նոր վերադարձաւ իր հայրենիքը, տասնամեայ աքսորէ մը վերջ։ Արաբ գեկավարը, որ այսօր-վաղը կրնայ նախարար դառնալ, ուրախութիւն յայտնելով հայ-արաբական յարաբերութեանց բարելաւման առթիւ, հետեւեալ թելադրութիւնն ըրած էր.

— « Բարեկամական պատգամս ըլլայ ձեր հայրենակիցներուն. միշտ եղէք համարաբական շարժումին հետ. ձեր լաւ ըմբռնուած շահը այդ կը պահանջէ »։

Մայիսի վերջերը Պէյրութի « Ազդակ »ն ալ տեսակցութիւն մը կ'ունենայ Տոքթ. Շահպէնտէրի հետ, որ կը յայտարարէ.

— « Մենք շատ գոհ ենք Հայերու դիրքէն թէ՛ Սուրիոյ եւ թէ՛ Սանճաքին մէջ։ Հայերու հանդէպ մեր ունեցած վստահութիւնն ու համակրանքը աւելի ամրացան վերջերս, տեսնելով որ անոնք համարաբական շարժման կողմնակից են եւ կ'ուզեն արաբական երկիրներու միացումն ու ուժեղացումը։ Եգիպտոսի մէջ ալ Հայերու մօտ տեսայ այդ զգացումը։ Սուրիոյ անկախացման համար Հայերը համակրանք ցոյց տուին-շատ շնորհակալ ենք։ Մենք ամէն տեղ Հայերը կը նկատենք մեր բարեկամները եւ վստահ ենք որ անոնք որ եւ է առանձին քաղաքական նպատակներ չեն հետապնդեր մեր երկրին մէջ եւ իրենց ձգտումներն ու իտէալները միացուցած են մերինին հետ։

Մայիս 23ին, Դամասկոսի մէջ կը սարքուի հայ-արաբական մարզահանդէս մը, հովանաւորութեամբ Տոքթ. Շահպէնտէրի։ Մրցումին կը մասնակցին արաբական «Ֆէյհա» խումբը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբը։ Ուժերը անհաւասար ըլլալով, հայկական խումբը կը շահի մրցումը, 5—1։

Բայց բուն հարցը այս գնդախաղի մրցումը չէ, այլ անոր բարոյական արժէքը։ Մրցումը կը դառնայ փայլուն ցոյց մը հայ-արաբական եղբայրութեան։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներէն երիտասարդ մը արաբերէն բանախօսութեամբ մը ողջունելով Սուրիոյ ազգային հերոսը, կ'ըսէ.

— « Մենք, Հայերս, իբրեւ Սուրիացի քաղաքացիներ, միշտ ձեզի հետ ենք, ոչ միայն մարզադաշտին վրայ, այլ եւ դուրսը՝ արտաքին աշխարհին մէջ »։

Փոխադարձ « կեցցէ »ներ կը թնդացնեն օդը, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ։

Արձանագրելով այս բարենշան երեւոյթները, կ'ուզէինք հաւատալ թէ անոնք նախաբանը կը կազմեն ծրագրեալ եւ տեւական աշխատանքի մը։ Բարեկամութիւններն անգամ գիտակից աշխատանք, մշակում եւ օդ ու ջուր կը պահանջեն։

Որ եւ է մեղրալուսին ի վերջոյ կը դառնայ յիշատակ մը ինչպէս անհատական, նոյնպէս քաղաքական կեանքի մէջ։ Հարկ է տպաւորութիւնները, առօրեայ տեսութիւնները հաշտեցնել իրական պահանջներուն հետ։

Այդ հողը ունինք մասնաւորապէս արեւելքի մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼՐՈՑ, ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՃԻԳԵՐԸ ՆՈՐ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նոր մարտանաւեր սպանիական ջուրերուն մէջ

Ալմերիայի ռմբակոծութեան խնդիրը յարոյց է մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դիւանագիտական մեքենան, որ երկու օրէ ի վեր կը բանի անընդհատ։ Երկու կառավարութիւններն ալ արտակարգ ճիգեր կը թափեն, որպէսզի Գերմանիա եւ Իտալիա ետ առնեն իրենց որոշումը եւ շարունակեն մասնակցիլ չէզոքութեան յանձնախումբին աշխատանքներուն, ինչպէս եւ Սպանիոյ միջազգային հսկողութեան։ Գերմանիա երաշխաւորութիւններ պահանջած ըլլալով, ծրագիր մը կ'որոճան Լոնտոնի մէջ, ապահովութեան գօտիներ հաստատելու համար։ Սպանիոյ հանրապետական եւ ապստամբ կառավարութեանց պիտի առաջարկուի ընդունիլ այս ծրագիրը։ Կը կարծուի թէ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբը հաւաքական գործողութիւն պիտի կատարէ, եթէ ապահովութեան գօտին բռնաբարուի այս կամ այն կառավարութեան կողմէ։

Զարը խափանելու համար ձեռնարկներ կը կատարէ նաեւ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը։ Պերլինի ամերիկեան դեսպանը երեքշաբթի օր Գերմանիոյ արտաքին նախարարին ներկայանալով, 15 վայրկեան խօսեցաւ եւ բացատրեց կացութեան վտանգները։ Միեւնոյն ատեն ցանկալի պատու որ ետ կանչուին օտար կամաւորները, որպէսզի ճամբան հարթուի խաղաղ լուծման մը համար։

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարն ալ խոստովանեցաւ թէ խնդրած է Գերմանիայէն եւ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութենէն որ ամէն միջոց ձեռք առնեն, բարեկամաբար լուծելու համար վերջին տագնապը։ Նախարարը տեղեկութիւններ քաղելով երկու երկիրներու դեսպաններէն, բացատրած է թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը չէզոք մնալով հանդերձ, հարկադրուած է թելադրութիւններ ուղղել այս բացառիկ հանգամանքներուն մէջ։

Մինչ այս մինչ այն, շահակից պետութիւնները կը շարունակեն զգուշական միջոցներ ձեռք առնել։ Գերմանական « Լայփցիկ » յածանաւը երեքշաբթի օր ճամբայ ելաւ դէպի Սպանիա։ Ուրիշ մարտանաւեր ալ պիտի երթան քանի մը օրէն։ Հիթլէր հրամայեց Գերմանիա փոխադրել «Տէօյչլանտ»ի 24 նահատակները։

Մուսոլինի, որ օդափոխութեան գացած էր, Ալմերիայի ռմբակոծութենէն անմիջապէս վերջը Հռոմ վերադարձաւ օդանաւով։ Այս առթիւ, նկատելով որ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարն ալ Հռոմ եկած է, իտալական թերթերը թելադրեցին գերմանօ-իտալական պատժական արշաւանք մը կազմակերպել «կարմիր Սպանիոյ դէմ»։ Այսպէս, «Իլ Փիքքոլօ» թերթը Վալենցիայի կառավարութիւնը համարելով «խմանիկ մը օտար անպատասխանատու ձեռքերու մէջ», կը գրէ.— « Անհրաժեշտ պիտի ըլլայ զայն ոչնչացնել նոյնիսկ պատժական արշաւանքի մը միջոցաւ, եթէ կ'ուզենք լրջօրէն կանխել նոր հրդեհ մը »։

Ուրիշ թերթեր ալ կը շեշտեն թէ իտալ-գերմա(ն) գործակցութիւնը ազդակ մըն է խաղաղութեան համար, որովհետեւ կրնայ գործել արագ եւ ազդու, միացեալ ճակատով, ընդդէմ համայնավարութեան, « որ ոչ միայն կը սպառնայ ֆաշական իշխանութեանց, այլ եւ Եւրոպայի քաղաքակրթութեան հիմերուն »։

Ուրիշ նշանակալից պարագայ մը,— Ճափոնի մէջ ծրագիր մը կ'որոճան, Իտալիոյ հետ ալ կնքելու դաշնագիր մը, յար եւ նման գերմանօ-ճափոնականին եւ ուղղուած համայնավարութեան, ուրիշ խօսքով Խ. Միութեան դէմ։ Այս առաջարկութեամբ մօտերս Հռոմ կը սպասուի երեւելի մը, իշխան Շէչեպու։

Հետեւելով Գերմանիոյ օրինակին, Անգլիա եւ Ֆրանսա եւս նոր մարտանաւեր ղրկեցին սպանիական ջուրերը։ Իտալիա թէեւ չի մասնակցիր միջազգային հսկողութեան, բայց մտադրութիւն չունի սպանիական ջուրերէն ետ քաշելու իր մարտանաւերը, ընդհակառակն նորեր պիտի ղրկէ։

*** *Գերմանական մարտանաւերը հրաման ստացան զարնել, եթէ սպանիական օդանաւեր կամ ռազմանաւեր փորձեն մօտենալ։*

*** *Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը պարզելով դէպքին ծագումը, կ'ըսէ թէ գերմանական կառավարութիւնը «պատրուակներ կը փնտռէ մեր երկիրը արշաւելու համար»։ Այս առթիւ կը կրկնէ թէ կառավարութիւնը որոշած է անսասան պաշտպանել իր հայրենիքին ազատութիւնն ու անկախութիւնը։*

*** *Իտալացի մը, Քամփէլլի, փորձեց օդը հանել Սպանիան Ֆրանսայի միացնող փապուղին, դժոխային մեքենայ մը գնելով. սակայն ձերբակալուեցաւ։ Կալանաւորը 55 տարեկան մարդ մըն է, իտալական անցագրով։*

Բոլորն ալ խաղաղութեան մասին կը ճառեն

Գերմանական թերթերը խօսելով Ալմերիայի ռմբակոծութեան մասին, կը յայտարարեն թէ Գերմանիա այդ գործողութեամբ նպաստեց խաղաղութեան պահպանման։ « Ալկէմայնէ Ցայթունկ » կը գրէ.— « Գերմանիա եւ Իտալիա ետ պիտի մղեն որ եւ է յարձակում։ Ճիշդ այս ընթացքն է որ պիտի պահպանէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Աղտոտ սպարէզ ձգել ռճիրին՝ կը նշանակէ Եւրոպայի մնացեալ մասին վրայ տարածել սպանիական խռովութիւնները »։

« Լօքալ Անցայկեր » աւելի բաց կը խօսի.— «Գերմանական առօրեայի ընթացք գործողութիւնը մաքրեց մթնոլորտը։ Գերմանիա եւ Իտալիա յելուզակներ կը նկատեն պոլշեւիկները։ Անոնք կը չէզոքացնեն գրգռութիւնները։ Անոնք Եւրոպայի խաղաղութիւնը իրենց թնդանօթներուն պաշտպանութեան տակ կ'առնեն ընդդէմ այն ոճրագործներուն որոնք ռումբեր կ'արձակեն։ Գերմանիա եւ Իտալիա առ այժմ չեն մասնակցիր միջազգային հսկողութեան։ Այս ալ ծառայութիւն մըն է զոր կը մատուցանեն խաղաղութեան։ Երանի՜ թէ ըմբռնէին եւ օգտուէին »։

« Պէրլինէր Թակպլատ » եւս նոյն տեսակէտները պարզելով, կ'ըսէ թէ «պոլշեւիկները այնքան յանդգնութիւն ստացած պիտի չըլլային, եթէ չքաջալերուէին անհասկնալի ներողամտութեամբ մը »։

Մէկ խօսքով, բոլոր թերթերը գոհ են կատարուած գործողութենէն։ «Մեր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ամէնուն ծանօթ աղի մասին է խօսքը։

Ֆրանսերէն թերթի մը մէջ, յօդուածագիր մը վրդովեր է իմանալով որ Հայերը աղ կը ցանեն նոր ծնած երեխաներուն վրայ։

Ֆրանսացիին վրդովումը մէկ կողմ, իմ միտքս եկան աղի զանազան գործածութիւնները։

Նախ ժամանակին, աղի գին կը վճարուէր Հռովմայեցի զինուորներուն, (սա թէ ինչու «salaire» կը կոչուի աշխատավարձը ֆրանսերէնի մէջ)։

Յետոյ, իբրեւ ռուհրական ընծայաբերութիւն՝ հին Արեւելքի ժողովուրդները աղ կը մատուցանէին իրենց աստուածներուն։

Աղը խորհրդանշան մըն է բարեկամութեան եւ առողջականութեան, — այսպէս աղ ու հացով կը դիմաւորուին, արեւելքցի ժողովուրդներու մէջ, երկրին մեծամեծները։

Աղը խորհրդանշան մըն է նաեւ անմահութեան, եւ երբ Յիսուս «աշխարհի աղը» կ'անուանէր իր աշակերտները, բոլ կ'ուզէ թէ անոնք կը ներկայացնեն քրիստոնէական սկզբունքներուն պահպանումը։

Աղը, վերջապէս, համն է մեր սընունդին, — մարդկային մարմինը չի կրնար տոկալ առանց աղի։ Կը հիւանդանայ, կը ծիւրի, կը հիւծի մարմինը, երբ աղը կը պակսի։ Եւ կենդանիները ի՜նչ ագահութեամբ կ'ուտեն խոտը, երբ քիչ մը աղ կը խառնէք մէջը։ Աղը, սակայն, երբ շատ կը գործածուի, դուռ կը բանայ դարձեալ հիւանդութիւններու։ Մի՛ մոռնաք որ աղը հականեխական է, մանրէն չապրիր աղին մէջ։

Բայց հականեխելո՞ւ համար է արդեօք, որ Հայերը աղի մէջ կը դնեն նոր ծնած երեխաները։ Թող Ֆրանսացին չվրդովի այդքան, — ճիշդ է որ հականեխելու եղանակ մը չէ այդ։ Արեւելքցի բազմաթիւ ժողովուրդներ կան, որոնք աղի մէջ կը դնեն երեխան որ կը ծնի, այն հաւատքով կամ նախապաշարումով թէ չար ոգիները զերծ կը մնան *աղած երեխան*։

Բայց մեր ժողովուրդը խօսք մը ունի.

— Աղեմ որ չհոտիս։

Եւ ես ո՜րքան կ'ուզէի բացագանչել մեր նախապաշարումներէն վրդովուած սա Եւրոպացիներուն.

— Աղեմ որ չհոտիք։

Արդարեւ տեսանք որ հոտեցան ու նեխեցան Եւրոպացիներուն մեզի ծախած սկզբունքները, բարոյական թէ ընկերային, մարդկային թէ քաղաքական։

Երեւի աղը պակաս էր այդ սկզբունքներուն վրայ, — ինչպէս փորձով հասկցանք մենք՝ եւրոպական հոտած սկզբունքներու հառատարիմ յանախորդներս։

ԱՐԱՔ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մոնփէլիէի Իրիքօգնութեան միութենէն	250
Մայիս 28ի գումարը	5238
Ընդհ. գումար	5488

ԽՄԲ.— Այս նորակազմ երիտասարդական Միութիւնը իր անդամներուն մէջ հաւաքած է 500 ֆրանք, 250ը յատկացնելով յուշարձանին, 250 ալ Րաֆֆիի հարիւրամեակի տօնակատարութեան։ Մանրամասնութիւնները վաղուան թիւով։

Կարմիր զօրավար մը անձնասպան

Երկուշաբթի գիշեր Մոսկուայի մէջ հրատարակուեցաւ կարճ զեկոյց մը որ կը ծանուցանէր թէ Կեդր. Կոմիտէի նախկին անդամներէն Կամարնիք, օգնական գործավար ազգային պաշտպանութեան, հակախորհրդային յարաբերութիւններ ունեցած ըլլալով եւ մերկացումէ վախնալով անձնասպան եղած է։

Գ. Կամարնիք տարիներէ ի վեր օգնական գործավար էր, 43 տարեկան։ Կուսակցութեան անդամ էր 22 տարեկանէն ի վեր։ Քաղաքացիական պատերազմի ատեն բանակներու լիազօր եղաւ. յետոյ բարձր պաշտօններ վարեց կուսակցական կազմակերպութեան մէջ Օտեսա, Քիեւ եւ Մայր. Արեւելք։ 1928ի սկիզբը, 15րդ համագումարին կողմէ անդամ ընտրուեցաւ Կեդր. Կոմիտէի։ 1931էն ի վեր Վորոշիլովի առաջին օգնականն էր։ Ինչպէս կը յիշուի, պաշտօնանկ եղաւ միւս օգնականն ալ, մարաջախտ Թուխաչեւսկի։

Կամարնիքի պարագան շատ կը յիշեցնէ Թոմսկիի անձնասպանութիւնը 1936 սեպտեմբերին։ Դէպքը անակնկալ մը եղաւ մանաւանդ անոր համար որ Կամարնիքի անունը երբեք արտասանուած չէր որ եւ է քաղաքական ընդդիմութեան առթիւ։

*** *Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ Կամարնիք անձնասպան եղաւ ճիշդ այն պահուն երբ Չեկային պաշտօնեաները իր յարկաբաժինը կը մտնէին, զինքը ձերբակալելու համար։ Կ'ըսուի թէ Կամարնիք մեղսակից է Մոսկուայի պահակազօրքին մէջ գործող թրոցքիական դաւադրութեան մը՝ ընդդէմ Սթալինի, Մոլոթովի եւ Վորոշիլովի։ Այս դաւին յայտնութեան եւ Կամարնիքի անձնասպանութեան հետեւանքով, Սթալին հրամայեց ազդու մաքրագործումներ կատարել կարմիր բանակի քաղաքական վարիչներուն միջեւ։*

*** *Սթալինկրատի սովետը արտակարգ նիստ գումարելով, վտարեց իր նախագահը՝ Շթուտեննեցքին եւ փոխ-նախագահը՝ Եգորովը, իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ։ Նոր նախագահ նշանակուեցաւ Սոբոլևաղով, որ մասնակցած է քաղաքացիական պատերազմին եւ Կարմիր Դրօշի պատուանշան ստացած։ Ժողովը հաստատեց թէ Սթալինկրատի Սովետը լեցուած է թրոցքիական եւ ուրիշ վնասակար տարրերով եւ երկու տարի որ եւ է հաշիւ չէ տուած իր ընտրողներուն։*

*** *«Փրավտա» Կամարնիքի անձնասպանութիւնը կը հաղորդէ երկտող լուրով մը (ինչպէս Ա. Խանջեանի պարագային)։ Կամարնիք առաջին կարգի հրամանատարի աստիճան ունէր կարմիր բանակին մէջ։ Մինչեւ Թուխաչեւսկիի պաշտօնանկութիւնը ազգային պաշտպանութեան գործավարութեան առաջին օգնականն էր, վարիչը՝ կարմիր բանակի քաղաքական բաժնին, մէկ խօսքով՝ գլուխը բանակին քաղաքական կազմակերպութեան։ Տարբեր բացատրութեամբ կուսակցութեան արթուն աչքն էր բանակին վրայ եւ պատասխանատուն անոր հաւատարմութեան, այսինքն Սթալինեան գծին։*

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒ կռիւին առթիւ, սխալ մը սպրդած էր երէկ։ Վիրաւորը ոչ թէ Սողոմոն Ղազարովն է, այլ Գաղտասար Գեւոնեան։ Դանակը այս վերջինը քաշած է, սակայն Ղազարոս ձեռքէն խլելով, խրած է անոր վիզին, ուսին եւ փորին։ Վիրաւորը կը դարմանուի հիւանդանոցին մէջ։

ՌՈՒՆՃԸՐԻ ԴՈՒՔՍԸ (նախկին Էտուըրտ Ը.) կ'ամուսնանայ այսօր, իր սիրած կնոջը հետ, Քանտէի դղեակին մէջ։ Արարողութեան մասնակցելու արտօնութիւն ստացած են միայն հինգ թղթակիցներ, երեք լուսանկարիչներ եւ շարժանկարիչ մը։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻՆ 6րդ շարքին վիճակահանութիւնը կը կատարուի շաբթ, 5 յունիս, Քլէրմոն Ֆէռանի մէջ։

ՁԳՈ՛ՅՑ, ՁԳՈ՛ՅՑ ՕՏԱՐԻՆ ԱՐԵՒԷՆ...

Հայ գարուններ վառ վառ ծաղիկներ: Հայ գարուններ քնքոյշ փայփայանքներ, հայ գարուններ գգուշ ու դգուեալ սիրուած աչքեր: Հայ գարուններ երական անուշ երազներ, երբ անոնց ծաղիկները հայ արեւուն տակ կը բացուին, երբ անոնց շրթունք որդանկարմիրով կը կարմրին, երբ այդ երկու գարուն սրտեր իրենց պսակի թագը կը հիւսեն հայրենիքի մարգարուն ճերմակ ծաղիկներով:

Օտարին հարս դացող հայ հարսը կ'ողբար.
Իմ հօրն ու մօրն ի՞նչ ասեմ՝
Ինձ տուին օտար տղի:

X

Հայ աղջիկ թէ հարսնաս ես, աղքատ հայ պատանի մը գտիր, նշան տուր անոր, նշան առ անկէ, սրտով անոր հետ կապուէ, պսակի անկողինդ Նարեկին աղօթքով օրհնէ:

Հայ պարմանի թէ հարսնաս ես, աղքատ հայ աղջիկ գտիր, սիրտդ անոր սրտէն անբաժան ըրէ, ու օրօրոցանէն ներս մտիր ու երգէ անոր.
Աղջի, ի՞նչ լաւ մազ ունիս,—
Սոխակի փարւազ ունիս ...

Ան խօսքիդ ջուղապ կուտայ, շատ նազ չընէր, քեզ պաչիկ կուտայ ու տունդ դրախտ կը դարձնէ:

X

Հայ գարուն սրտեր՝ թէ կը հեռանաք հայ անկողինէն, թէ պսակի բաժակը չի լեցուիր հայ այգիներու գինիով, օտար թաղարներու մէջ շուտով կը թառամին այդ գարուն ծաղիկները:

Պատիւ չէ քեզ հայ ծնողք՝ օտարին գրկին մէջ նետել քո զաւակ: Պատիւ չէ հայ հարսնաս՝ օտար բուրաստանի մէջ փնտռել ծաղիկ քո ծաղկամանին համար. մի՞թէ քո աղուն յարմար կը պակսին մեր երկրին մէջ ալքերով չալ - չալ հարսնցու աղջիկներ:

X

Հայ աղջիկներ, իրենց հօր ծառին ոսկի պտուղներ, չար բախտով օտարին նետ կը զարնէ այդ սրտեր. օտարին տունը անոնք կ'ուզեն հարս երթալ, ու եթէ օտարը փող կ'ուզէ, փող կուտան անոնք, եթէ հող կ'ուզէ, հող ալ կուտան անոնք, իսկ եթէ ատով ալ գոհ չի մնար օտար պարմանին, հայ աղջիկը հոգին ալ կը հանէ փոխ կուտայ անոր:

Հայ հարսնցուներ, մի ըլլաք հողմակոծ ալիքներու նման օտարամոլութեան բուռն հոսանքէն մղուած, մի խեղդամահ մնաք օտար ամուսնի ձեռք: Եղիշէի օրինակներէն օրինակ առէք եւ առանց տարրալուծուելու, օտարին ձեռք տալէն եւ խօսքկապ ընելէն զգուշացէք: Խորթ ազգէն ծնած խանդակաթ զաւակ չի լուար Արաքսի մեր մաքուր ջուրը:

Հայ հարսնաս ծնողք, անափառ կրքէն մղուած, ինչո՞ւ կ'ուզես ուրանալ քու ազգ, չես ընթանար հօրդ ու պապերուդ շաւղէն եւ կ'ուզես խորթացնել գերդաստանդ, դուրս հանելով պայն լոյս Լուսաւորչի աւազանէն օրհնեալ:

X

Հայ պարմանի, հայ օրիորդ, ինչո՞ւ օտարին ձեռք կուտաք, եւ կ'ուրանաք ձեր ազգին անունը: Առուակին կաթիլ մը ջուրին պէս ինչո՞ւ ովկիանոսին մէջ կ'ուզէք կորսնցնել ձեր ցեղին վեհապանծ նկարագիրը:

Հայ երիտասարդ, հայրենիքի պէտք չէ ըլլալ խորթ զաւակ, հայ բուրաստանէն քաղած մեղրդ անուշ, ինչո՞ւ օտար փեթակին մէջ կ'ամբարես:

Պայտերուդ տակ Արտաւազդեան դու Պեգաս, ոտքերուդ տակ ջախջախէ գինիին բաժակը օտարացած հարսերուն:

X

Հայ օրիորդ, կոյս գեղեցիկ, հայ արեւով արեւ հագած, հայ բուրաստանին մէջ կուրծքիդ զարդ ծաղիկ մի՞թէ կը պակսի, դու կ'այցելես օտարներու պարտէզէն ներս: Ի զուր վաղը դառնացած, պիտի ըսես,— ափսո՜ս, որքան փշոտ է օտարին վարդը:

Սէր, սէր, մի կապեր աչքերը հայ տղուն, զարկ դուռը անոր խղճին, հասկցուր անոր որ սիրտը հայ կոյսին մաքուր է Տրապիզոնի կէչէլ ջուրին պէս. եւ անկողինն անոր՝ հաւատարմութեան առաքինութիւնով ուժգին պարսպուած:

Մի՛, մի՛ հայ օրիորդ դուն քու պապերուդ ցանկապատէն դուրս նետուիր, զուր տեղը մի փնտռեր օտար աւազանին վրայ ցեղիդ պարկեշտութեան ոսկի ծորակը:

Ազգասիրութի՛ւն դուն առաջնորդէ հարս փնտռող, մանչ փնտռող երիտասարդներուն, մտիր անոնց սրտէն ներս, ցուցէ անոնց աչքերը որ չխաբուին օտարներուն նենգ ու պատիր ժպիտներով: Զգացուր անոնց հեշտանքը անուշ՝ հայ անկողինին:

X

Դուն հայ օրիորդ, օտարին հետ ամուսնութիւն կնքելով բախտդ մի փորձեր, մի տար քո կամքով կեանքիդ բոլոր օրերը թունաւորել լեղի արցունքով. օտար ամուսինին վառ վառ համբոյրներուն տակ յիշէ՛, մի՛ մոռնար, Ցասումի սառ սիրտն է ծածկուած:

Դուն, հայ օրիորդ, յիշէ մի մոռնար, որ երբ աղուորներուն աղուոր անուշ Մարգարիտն ինքն իր կամքով Մեֆիստոֆէլի գիրկը նետուեցաւ, հրեշտակները զինք ետ չքաշեցին:

Հայ հարսնաս աղջիկ, թէ քաղաքիդ մէջ չգտար սրտիդ սիրելի հայ մէկ պարմանի, նախընտրէ երթալ գիւղ, ապրէ հօտաղներու հետ, գեղջուկներուն սէրը կոշտակին պղինձ բերնով է օրհնուած, նախընտրէ հայ մաճկալին սէրը օրհնած, այդ սիրոյ մէջ ապահով դուն կրնաս գտնել ամուսնութեան քո բախտ:

X

Մայր իմ, մայր իմ, ինչե՛ր ունիմ քեզ ըսելու, սիրտս դող, լեզուս կարկամ, բայց կ'ուզեմ խօսիլ, պատմել քեզի, քեզ ուրացող զաւակներուդ պատմութիւնը:

Դահիճը հասաւ իր վերջին նպատակին, ան ոտքերդ կապեց, ան աչքերդ փորեց, ան գլխուդ զարկաւ, դուն կաթուածահար անկենդան մնացիր: Դուն անկարող շարժելու, դուն անկարող տեսնելու, դուն անկարող մտածելու:

Դուն զգացիր որ վշտերով ուռած սրտինքէդ կախ զաւակներդ՝ այլ եւս յուսահատ, հեռացան քովէդ:

Դաւաճան զաւակներդ՝ բոլորովին անհաւատ, մահէն վերջը վերածնունդի լոյս չունեցան բնաւ:

Վա՜խ այդ անմիտներուն, անոնք չուզեցին գիտնալ թէ մեծ վիշտերուն ետեւէն մեծ յաջողութիւններ կը հասնին:

Քեզի մայր, սաղմոս քաղող զառամ ծերեր, արիւնիդ մէջ մկրտուած երիտասարդ ռազմիկներ, փառքիդ ջահակիր քաջեր, հինցած անձնուէր մտաւորականներ, օրօրոցէն մինչեւ գերեզմանի խաչքարը՝ քեզի մայր հաւատարիմ մնացին:

Մա՛յր, մա՛յր, օրհնէ կեանքը զաւակներուդ որ քու քղանցքէդ անբաժան կը մնան փառքի օրերուդ, քու խաչուած ժամերուդ:

Օրհնէ նոյնպէս օրերը քեզ ուրացող զաւակներուդ, որ օտարութեան մէջ, արծաթին տաք սէրը չհալեցնէ իրենց ճակտին քսուած միւռոնը Լուսաւորչի սուրբ աւազանին:

Մայր, ներէ, հազար անգամ ներէ, զի օրը մարդուն արդ դարձած է դառնութիւն, երբ դրօշ ունեցողը մերկ կը զգայ, չունեցողին վիճակը ի՞նչ կ'ըլլայ:

Սէրը հայրենիքին դարման է ամէն չարիքի, օտարութեան մէջ կարելի է ապրիլ առանց արեւի, բայց կարելի չէ ապրիլ առանց հայրենիքը սիրելու:

Գաղթական Հայ, սիրէ հայրենիքդ, զի անոր արեւը միայն կրնայ հալեցնել սրտիդ վրայ եղած օտարամոլութեան ցօղը: Սիրէ հայրենիքդ, զի այդ սէրը միայն կրնայ հալեցնել սրտիդ վրայ սառ կապած ազգուրացութիւնդ զզուելի: Սիրէ հայրենիքդ, զի այդ սէրը փոթորկելով կը վանէ սրտէդ ազգդ ուրանալու անամօթ մշուշը:

Տարագրեալ Հայ, յիշէ մայրդ մարտիրոս, զգոյշ, զգոյշ օտարին արեւէն, մի, մի երբեք հաւատար. պանդուխտը ուր որ ըլլայ, արեւէն զրկուած՝ տառապանքի, զրկանքի, ու հալածանքի մէջ սահմանուած է ապրելու: Չեմ ուզեր նկատի առնել բացառութիւն կազմող խարխափ մոլորեալները՝ որոնք դժոխքին շուքին տակ իրենց ուրացումով երջանիկներ կը համարուին:

Մայր, մայր քու սէրդ մեզի պէս պանդուխտ զաւակներուդ համար, թէեւ կապարի նման ծանրանայ, սակայն քու ամէնէն ծանր խաչդ մենք մեր ուսին առած, շատ թեթեւ կը գտնենք, զի քու օրհնութիւնդ կը թեթեւցնէ ամէն ծանրաբեռն ծանրութիւն. մենք օտարութեան մէջ քու բեռներուդ բեռնակիր, քու խաչերուդ խաչակիր մնալով կրցած ենք Հայ ապրիլ:

Լսելէ:

Արտաքին դրախտին հաւերուն փետուրները ոչ մէկ ատեն պիտի գոցեն ճաղատ գլուխը այն կրեստ Հայերուն՝ որ օտարին առջեւ Հայ կոչուիլը իրենց համար համարած են նախատինք:

Դուք ձեր մայրը ուրացող զաւաճան օտարամոլ Հայեր, որքան գլխապտոյտ կը պատճառէք, երբ դուք վսեմաչուք քաղաքակրթութեան հովեր առած, բարեւ չէք տար այն մարդուն, որ բախտով կրցած է Հայ ծնիլ ու Հայ մնալ նաեւ խաչին վրայ, կրակի ու սուրերու մէջ:

Ես ձեզ կը հարցնեմ, Հայուն աւետարանը ուրացողներ, Հայուն լեզուն ծաղրողներ, Հայուն արժանիքները անարգողներ, մի՞թէ հողին տակ նոյն որդերը չեն որ աղճատ Հայուն ուղեղը կրծելէն վերջը, ձեր սրտի ճարպերուն վրայ պիտի խուժեն առանց խտիր դնելու:

Հայրենիք, դուն որո՞ւն հետ կը խօսիս, ես որո՞ւն հետ կը խօսիմ: Քեզ ուրացողները իմ լեզուս չեն հասկնար զի ես քու լեզուդ կը խօսիմ:

Քեզ ուրացող զաւակներդ իմ երգս չեն լսեր, զի ես քու սէրերդ կ'երգեմ, զի ես քու բողոքներուդ արձագանգը կ'ըլլամ:

Քեզ ուրացողները՝ եղէգէ սրինգը չեն սիրեր, անոնք ախոռէն ելած, պալատներու մէջ մեծցած, նաշխուն եղունգ մատներով այլ եւս չեն դարձներ Նարեկի էջերը, անոնք հայ զաւակներն են որ կը խորշին, կը նետուին օտար պալերու գիրկը:

Այս իմ գրածներս, մայր իմ, պիտի մտնե՞ն արդեօք քեզ ուրացողներու պալատներէն ներս, քանի որ անոնք անկրթութիւն կը համարին Հայթերթի մը գրուիլ բաժանորդ, քանի որ անոնց համար նախատինք մեծ է ձեռք առնել հայերէն մէկ օրագիր, կամ մէկ գիրք:

Մա՛յր, մա՛յր, հայ հայրենիքի մեր այրի մայր, մի՛, մի՛ շատ ցաւիր, քեզ ուրացողները արժանի չեն անունդ կրելու, անոնց ուրացումը քու անտարբերութեանդ խոր փոսին մէջ թաղէ. թող որ անոնք իրենց պատիւին ոսկի սափորը կոտրեն ազնուապետական անտառականոցներու մարմար յատակին վրայ:

Մա՛յր, մա՛յր, օրհնէ դուն այն զաւակներդ որ արիւն քրտինք կը թափեն ամէն գնով ու կ'ուզեն մշակել հայ բարբառը ոսկի եւ հայ նկարագիրը աղամանդ:

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏ ՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Վրաց սոց. դեմոկրատ կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Բրձոլիս խմա» թերթը հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է ապրիլի թիւին մէջ, առանց ստորագրութեան.—

Երկար ժամանակ է, որ հայկական «Դաշնակցութիւն» կուսակցութիւնը իր հրատարակութիւններուն մէջ պայքար կը վարէ վրաց սոց. դեմոկրատ կուսակցութեան դէմ: Մենք չէինք պատասխանած, ընթերցողներու ուշադրութիւնը չէինք ուզած հրաւիրել այդ արշաւին վրայ: Սակայն ախորժակը ուտելով կը բացուի: Արշաւը մեզի դէմ իրենց անուշ եկաւ, անոնք խանդավառուած, պայքարը վերջացուցին անով, ինչպէս բնականօրէն պիտի վերջանար, որ յարձակեցան ամբողջ վրաց ազգի վրայ: Մեզի դէմ մղուած պայքարը պայքար է միեւնոյն ժամանակ Վրաստանի դէմ, ամբողջ վրաց ժողովուրդին դէմ, որուն ղեկավարութիւնը պատմութիւնը վիճակած է մեր կուսակցութեան: Հասկնալի է այդ պատճառով թէ ինչու Վրաստանի բոլոր թշնամիները կը ձգտին առաջին առթիւ կոտրել անոր գլխաւոր քաղաքական ողնաշարը, անոր ամենազօրաւոր, զոհաբերող խմբակցութիւնը, ցանկալով դիւրացնել ջախջախումը մեր ազգային կազմին: Հայերը նոյնպէս կը մտածեն որ մենք բաւարար չափով ծեծուած ենք, ուրեմն ժամանակ է հարուածելու Վրաստանը: Այստեղ լռելը արդէն հաւասար է ոճիրի:

Դաշնակները առաջին առթիւ մեծարանքներ կ'ուղղեն «Կովկաս» թերթին եւ անոր ղեկավար Գամատին, պնդելով թէ «գլխաւոր հարցի մը մէջ համաձայն ենք. թէ սխալ եւ կործանարար է փոքրամասնականներու (մենշեւիկ) գիծը, թէ այդ կուսակցութիւնը, Ժորդանիայի ղեկավարութեամբ արժանի չէ Վրաստանի անցեալին եւ զուրկ է Կովկասի ընդհանուր աշխարհագրական շահերու հասկացողութենէն»:

Այն տպաւորութիւնը կը ստացուի թէ մեր (սոց. դեմոկրատ) բանաձեւումը հետեւեալն է. «Մի մօտենաք հայկական կործանող նաւին» կամ «Հայերուն եւ Հայաստանին մահուան դատավճիռը տրուած է, հեռու անոնցմէ»: (Տես «Յուսաբեր», 22—27 յունուար 1937): Այդ բոլորէն կը հետեւի որ մենք դէմ ենք Կովկասի ամբողջականութեան, կողմնակիցներ ենք Հայերու մեկուսացման, եւ իրենք կողմնակից են Կովկասին եւ դէմ են իրենց մեկուսացման: Իրականին մէջ բոլորովին հակառակն է անոնց առաջարկութիւնը: Վրաստանի անկախութեան հռչակումէն մինչեւ հիմա Հայերը եւ ղեկավար շրջանակները ժխտական դիրք են ցոյց տուած մօտենալու եւ կապեր հաստատելու մեզի եւ մեր կովկասեան հարեւաններուն հետ եւ այդ գիծը կը շարունակեն վարել մինչեւ հիմա: Մերձենալու կովկասեան ոչ մէկ կոչ անոնք չընդունեցին, այսինքն կամաւոր կերպով ուզեցին դուրս մնալ կովկասեան ճակատէն, իսկ հիմա այդ բոլորը մեր վրայ կը ձգեն: Եթէ ճիշդ է, որ անոնք կը հաւատան «կովկասեան աշխարհհագրութեան», իրականին մէջ ինչո՞վ պէտք է բացատրել յարաճնական անոր խախտումը կամ անկէ դուրս մնալը: Բացատրութիւնը մէկ է, անոնք չունին կովկասեան ուղղութիւն եւ այդ կը փարատուի բանավէճով: Անոնք կը գրեն.— «Բոլոր պրոմէթէական Վրացիները եւ համաձայնութիւնները կ'ընդունին, որ Կովկասի համար միակ չարիքը Ռուսաստանն է, անոր հաստակորդներէն (?) մէկը պիտի ըլլայ Թուրքիան: Այս տեսակէտը մենք լիովին չենք կրնար ընդունիլ» (Տես նոյն անդր)(*):

Այդ յստակ է: Ռուսաստանը գրաւած է Կովկասը եւ ոչ թէ Թուրքիան: Մեր նպատակն է ազատել այդ գերին Ռուսաստանի գերիշխանութենէն: Այդ իրողական վիճակը, այդ տրամադրութիւնը Դաշնակներու համար չէ գրուած, անոնք այդ չեն ընդունիր, որովհետեւ «Թուրքիան եւս վտանգ է Կովկասի անկախութեան համար ինչպէս Ռուսաստանը»: Հոս իրական եւ հեռանկար վտանգները միեւնոյն գծին վրայ գրուած են եւ պայքարը [illegible] դէմ ցոյց կը տրուի իբրեւ իրական քաղաքականութիւն: Մենք բնաւ չենք ժխտեր, թէ Թուրքիան կրնայ դառնալ թշնամի ազատագրուած Կովկասին, նոյն դիրքը կրնան ընդունիլ եւ ուրիշ աշխարհակալ երկիրներ: Նուաճել ուրիշները, այդ իրենց բնութիւնն է եւ ահա ատոր համար է, որ մենք կողմնակից ենք Կովկասեան համադաշնակցութեան, Ռուսաստանի ճնշուած ժողովուրդներու համախմբումին, որպէսզի կարենանք պատնէշներ դնել բոլոր արտաքին եւ ներքին վտանգներու առջեւ, որ կողմէն ալ գալու ըլլան: Դաշնակները կը մերժեն բոլոր այդ խմբակցութիւնները, կը խուսափին գտնել ընդհ. լեզու, այսինքն կը խուսափին միաւորել բոլոր ուժերը եւ կը գերադասեն մնալ մեկուսացած եւ մերթ ընդ մերթ մեզ կը հիւրասիրեն բառախաղերով: Իրականին մէջ անոնք Ռուսաստանը չեն հաշուեր թշնամի Կովկասին, ինչ որ պարզ կ'ըսէ իրենց մէկ ուրիշ թերթը՝ «Հայրենիք»ը: «Ինչո՞ւ մենք պիտի չմտածենք, թէ ուշ - կանուխ Ռուսաստանը պիտի ազատագրուի կարմիր բռնակալութենէն եւ պիտի դառնայ ժողովրդավար երկիր, ինչպէս են Անգլիան կամ Ամերիկան: Այդ ժամանակ ինչո՞ւ չկարծել թէ ազատ եւ ժողովրդավար Ռուսաստանը պիտի չուզենայ ուրիշ դիրք կովկասեան ժողովուրդներու հանդէպ, պահելով անոնց ազատութիւն եւ անկախութիւն, ինչպէս բրիտանական կայսրութեան մէջ» (Տես 25—12—1936):

Հիմա գիրքերը պարզ են, Ռուսաստանը կ'ըլլայ բարեկամ, իսկ Թուրքիան կը մնայ յաւերժական թշնամի: Դաշնակը կը մնայ հոն, ուր յաւիտեան եղած է. ռուսական ուղղութիւնը (օրիենթացիոն) իրենց հաւատոյ հանգանակն է: Իրենց տեղեկութեանց համաձայն, նոյն ճամբուն վրայ է այսպէս կոչուած «Հայ - վրացական միութիւնը»: «Ան նման չէ կովկասեան ժողովուրդներու այն միութեանց, որոնք ունին հակախորհրդային բնոյթ, ոչ, հայ - վրացական Միութիւնը կը կրէ գլխաւորաբար հակաթուրք բնոյթ» (Տես 28—1—1937): Այսպէսով դաշնակ կուսակցութիւնը պէտք չէ հակամոսկովեան ճակատ կազմէ, այլ հակաթուրք եւ այդ գծով ան կը փնտռէ դաշնակիցներ Վրացիներու մէջ: Կարելի էր սպասել, որ իր որոնումներու մէջ ան (Դաշնակ.) խնայէր Վրաստանը եւ իր բարկութիւնը ուրիշ կողմ դարձնէր, սակայն այդ կուսակցութիւնը ե՞րբ է ունեցած բաց, անկեղծ քաղաքականութիւն իր հարեւաններու հանդէպ, որ երեւան բերէր հիմա: Իրենց մամուլին մէջ կան կարգ մը յօդուածներ, որոնցմէ կը պարզուի թէ անոնք խորհրդային իշխանութեան հետ գաղտնի աշխատանքներ են վարած, կերպով մը Ախալքալաքի գաւառը պոկել Վրաստանէն եւ միացնել Հայաստանին, ատոր համար մինչեւ իսկ ղրկուած էր զօրական մը այստեղէն, ամն Զօղանեան, որ Գ. Ա. Վրացեանի խօսքերու համաձայն ունեցեր է «քաղաքական քաջութիւն խորհրդային իշխանութեան առջեւ դնելու իրական հայկական պահանջները»: Այդ փորձը, ինչպէս կ'երեւի վերջացած է անյաջողութեամբ: Սակայն, ինչպէս կը յայտարարէ նոյն հեղինակը «արհամարհանք է ամենայն դէպի հայկական ցանկութիւնները. Նոր սահմանադրութեան համաձայն հայկական սահմանները մնացեր են անփոփոխ: Ղարաբաղը եւ Նախիջեւանը Ազրբէջանին, Ախալքալաքը Վրաստանին»: («Յառաջ», 24—12—1936):

Մէկ խօսքով, հայ տարագիրները եւ հայ մեծամասնականները այդ նպատակով միացեր են, որ գաղթավայրի իրենց հաշիւները մաքրեն հարեւաններուն հետ, զոհելով անոնցմէ հողեր եւ վերին հրամանով միացնեն Երեւանին, չհարցնելով համաձայնութիւնը շահագրգռուած ժողովուրդներուն:

Խորհրդային բռնատիրութեան մէջ ներքին սահմանները կորսնցուցած են իրենց քաղաքական կամ տնտեսական նշանակութիւնը: Միայն այդ բռնակալութեան անկումէն եւ ժողովուրդներու ազատութենէն յետոյ, սահմանները կը ստանան իրենց նշանակութիւնը: Այդ դէպքին առթիւ, համադաշնակցութեան դաշինքին մէջ պարզ ըսուած է թէ բոլոր վիճելի հողային խն-

(*) (Վերի նախադասութիւնը վրացական թարգմանութեան մէջ բացարձակապէս անհասկնալի է մնացած):

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Երբ 1914ի ընդհ. պատերազմը ծագեցաւ, երկու բարեկեցիկ ընտանիքներու զաւակները, Միքայէլ ու Նազելի, մէկ տարուան ամուսնացածներ էին: Կառավարութիւնը արդէն ծուռ կը նայէր Հայերուն: Շատ անգամ տասնեակ մը ոստիկաններ գիւղ իջնելով, կը նեղէին գիւղացիները կամ ո եւ է յայտնի մարդ, զարմանալի պատմութիւններ հիւսելով: Աքսորի հրամանէն մէկ ամիս առաջ, մօտ 50 ոստիկաններ գիւղ մտնելով, երկու հայ զինուորներ պահանջեցին, իբրեւ փախստական, մինչդեռ պահանջուած երկու զինուորներուն մահուան գոյժը եկած էր պատերազմի ճակատէն, դեռ մէկ շաբաթ առաջ: Խեղճերուն ծնողքները սուգի մէջ էին, դեռ իրենց աչքին արցունքները չչորցած, յիսնապետը խոժոռ կերպով ցցուեցաւ դրան առջեւ եւ սպառնական շեշտով մը պահանջեց որ փախստական զինուորները իրենց յանձնեն: Տունին ամենածեր մամիկը, 80ի մօտ, գաւազանի օգնութեամբ մօտեցաւ յիսնապետին ակամայ ժպիտ մը կեղծելով, եւ հազիւ հասկնալի թուրքերէնով մը հասկցուց թէ իր թոռնիկին մահուան լուրը առեր են դեռ մէկ շաբաթ առաջ, հետեւաբար ի՞նչպէս կրնան պատերազմի մէջ մեռած զինուոր մը տուն բերելով ողջ վիճակի մէջ իրենց յանձնել: Յիսնապետը գրպանէն թուղթ մը հանելով կարդաց պարունակութիւնը որ «փախստական» զինուորի մասին որոշումներ կը պարունակէր եւ կրկին սպառնական ոճով մը աւելցուց թէ մահուան լուրը սուտ էր, հետեւաբար, պէտք է անմիջապէս փախստականը յանձնեն: Այս կացութեան առջեւ մամիկը շուարած մնաց, մեռած մէկը ի՞նչպէս կարելի էր ողջցնել, գոնէ մարմինը իրենց մօտ ըլլար»:

Յիսնապետը ձեռքին մտրակով անխնայ հարուածեց խեղճ կինը, մինչեւ որ ուժաթափ գետին տապալեց: Այս ողբալի տեսարանը դեռ պիտի շարունակուէր տան միւս անդամներուն գլխուն, եթէ տասնեակ մը ոսկիներ սահեցուցած չըլլային յիսնապետին գրպանը: Թուրք ոստիկանները գտած էին եկամուտի անսպառ աղբիւրը, երբ իրենց գրպանին դրամը կը պակսէր, երեւակայական սուտեր յօրինելով կը սկսէին նեղել գիւղացիները, մինչեւ որ քանի մը ոսկի ապահովէին:

Այս անտանելի վիճակը երթալով ծանրացաւ, կառավարութիւնը ոչ թէ կը պաշտպանէր այս կարգի թշուառները, այլ ինք եւս նախաձեռնարկ կ'ըլլար ու կը կազմակերպէր նման չարանուած դաւեր:

Այս շփոթ կացութեան շրջանին աքսորի շշուկներ սկսան շրջան ընել, իսկ շաբաթ մը վերջ փոքր կարաւան մը եկաւ ու անցաւ Կարնոյ շրջանէն:

Կառավարութիւնը իր ծրագրած դաւադրութեան մասին կասկած չարթնցնելու համար, այս փոքր կարաւանը ճամբայ հանած էր բաւական հանգիստ պայմաններու մէջ: Աքսորականները կը ճամբորդէին ձիերով, կառքերով, ամէն տեսակ ուտելիք, դրամ, նոյն իսկ շատեր զինուած վիճակի մէջ: Կարաւանը մինչեւ Մալաթիա ճամբորդեց առանց որ եւ է դէպքի, իսկ Մալաթիոյ կուսակալը դաւադրաբար հաւաքեց զէնքերը, եւ բոլորը մէկէն սպաննել տուաւ: Առաջին կարաւանին յաջորդեցին, երկրորդը, երրորդը, եւ չորրորդը սկսաւ ամէն կողմէ: Ամէն օր նորանոր կարաւաններ զանազան շրջաններէ ճամբայ կը հանուէին հարիւրներով, հազարներով ...

Կարգը եկած էր Րիֆահիյէ գաւառին. Հոռփիլ գիւղն ալ խիստ հրամանն ստացաւ քանի մը օրուան մէջ պատրաստուելու եւ շրջաններէն հաւաքուած աքսորի կարաւաններուն միանալու համար:

Մէկ շաբթուան մէջ ամբողջ գաւառին Հայերը հաւաքուած եւ աքսորի ճամբան բռնած կը քալէին առանց գիտնալու թէ ինչ վախճան կը սպասէ իրենց, քանի մը օր վերջ:

Երիտասարդ ուժերէ զրկուած դժբախտներու այս բազմութիւնը իր ճակատագրին համակերպելէ զատ, ուրիշ ի՞նչ կրնար ընել. երեք չորս օր վերջ կարաւանը ստուարացաւ ուրիշ շրջաններէ եկած նորեկներով: Կը քալէին անընդհատ, առտուն արեւուն հետ ճամբայ կ'ելլէին ու կը քալէին մինչեւ արեւմուտ: 15 օր անընդհատ քալելէ վերջ, Աղճատաղ կոչուած լեռնային ու քարաքնակ վայրերու մէջ կանգ առին, գիշերը անցընելու համար:

Այս այն կարաւանն էր որ գիշերային մթութեան մէջ յարձակում կրեց քիւրտ ու թուրք խառն խուժանի մը, եւ ուր քիւրտ աղան սպառնաց հայ կին մը առեւանգել: Այդ կինը ուրիշ մէկը չէր, եթէ ոչ Միքայէլ Շահինեանի կինը՝ Նազելին:

Հակառակ Քիւրտի սպառնալիքին, Նազելի ամէն միջոց կը փորձէր զարշելի մարդուն ճիրաններէն ազատելու համար: Նազելի այդ միջոցին նոր որսացուած վագրի մը կատաղութեամբ կը դիմադրէր, կ'ընդդիմախօսէր իր թեւերէն բռնած Քիւրտերուն որոնք առանց ականջ կախելու անոր պոռչտուքներուն, մօտեցուցին մասնաւոր պատրաստուած ձիու մը եւ ուզեցին վրան առնելով անհետացնել:

Նազելի վտանգը այլ եւս անխուսափելի կը գտնէր: Աչքին առջեւ պատկերացուց Քիւրտերու վայրի կենցաղը, հարէմը եւ ուրիշ տառապանքներ: Եթէ առեւանգումը յաջողէր, զոհերէն մէկն ալ ինք պիտի ըլլար, բայց ինք կը նախընտրէր մեռնիլ քան թէ այդպիսի կեանք մը ունենալ: Յանկարծ բոլոր ուժովը պոռաց.

— Միքայէլ, ո՞ր ժամուն կը սպասես, հասիր, եւ ազատէ զիս ...

Անակնկալ պատահարները եւ մանաւանդ Նազելիի առեւանգումը Միքայէլը ապշած վիճակի մը մէջ դրած էին, թերեւս դեռ ատեն մը քարէ արձանի նման անշարժ սպասէր, եթէ Նազելիի աղիողորմ ճիչը իրեն օգնութեան չհասնէր: Այո, երազ չէին աչքին առջեւ կատարուածները: Նազելիի ազատութիւնը կը ցանկար մահուան գնով: Բայց ի՞նչպէս կրնար սպաննել իր հոգեհատորը, ոճրագո՞րծ դառնար սիրական կնոջ հանդէպ: Ձեռքը տարաւ ատրճանակին, որուն մէջ փամփուշտները միշտ պատրաստ կը սպասէին, քիչ մը վարանեցաւ դուրս քաշելու, քանի մը քայլ առաւ դէպի յառաջ, ու ականջին նորէն հասաւ նոյն աղիողորմ ճիչը,— Միքայէլ, ազատէ զիս, վայրկեան մը վերջ շատ ուշ է ...

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(3)

(Շար.)

...ները պիտի լուծուին պարտադիր [բռնութ]եամբ, կը նշանակէ թէ ...ական յաւակնութիւններուն հա- ...գոյ չեն դադրեր։ Սակայն անոնք ...ժէին այդ դաշինքը, չեն ստորա- ... եւ սահմաններու խնդիրը կը ...ին լուծել կովկասեան ժողո- ...ներուն դուրս, Մոսկուայի օժան- ...դութեամբ։ Վրացիներու դէմ ա- ... պահանջներ կը ներկայացնեն ...ցիները ստրկացնողներու անոր ...իներու մօտ եւ այդ բոլորը դաշ- ...ի, Թաքուն ճամբաներով։ Ա- ... Դաշնակները, ...թեան, անոնք վրացի համայ- ...երը կը շփոթեն բոլոր Վրացի- ... (ժողովրդի) հետ եւ անոնց (մը- ...մանիավոր) քայլերը կը համա- ...ն Վրաստանի քայլերը։ Այդ նպա- ...ով, անոնք հնարած են նաեւ հէք- ...մը եւս, որ իբր թէ վրացի մենշ- ...նականները Վրաստանին կցած են ... նոր հողեր եւ այս հէքիաթը փո- ...ած են ռուս մամուլին («Զարյա Վոստոկա», 13—14 մարտ 1937)։

...րականին մէջ մենշեւիկեաններն ... Արդահանի եւ Արդուինի շրջաններ- ... կցած են Վրաստանին եւ յանձնած ...ին, իսկ Բորչալուի գաւառին ... մասը, որ կը մտնէր Հանրապե- ...թեան սահմաններուն մէջ, տուած ... Հայաստանին։ Այսպէս գլխիվայր ...ած են ճշմարտութիւնը իրենց ...ական քաղաքականութեան հա- ...։ Անոնք կը գրեն — «Երեւանի ...ավար Թերթի մէջ տպուած է ... վրացի հայրենադավներու ան- ... լաքէյին՝ Ամատունիին»։ Այդ ...ին չի տար ամբողջ պատկերը ... յարձակումներուն զորս վրացի ...ները կը կատարեն Հա- ...նի եւ անոր մշակոյթի վրայ։ ... Հայերը այսօր կը հանդուրժեն ...ութեանց, այդ միայն անոր ... է, որ վրացի Ստալինը, Օրջո- ...ձէ, Էլիավան, Բերիան եւ միւս- ... անհրաժեշտ գտան կլլել հայկա- ... հողերը, Թուլցնելու համար հայ- ... ... եւ կ՚իրագործեն վրաց ...նականներու խաչալը, — իրա- ... Վրաստանի գերիշխանութիւնը ... մէջ։ Անդրկովկասեան Դաշ- ...ութիւնը անոնք լուծեցին եւ հայ- ... հողերը դարձուցին աւար վը- ... ազգայնականներու անկուշտ ա- ...ներուն («Հայրենիք», 14, 15, 16 յունուար 1937)։

Մէկ խօսքով Վրացիները կը ծաղրեն Հայերը, ուրեմն զարկէք։ Այդ ... կը հիմնաւորեն ... ... Հիմա ... Հայերու ... կը կատարուին Վրացիներու դրդու-..., կարծես թէ ուրիշ ժողովուրդներու գաւառները, առաջին հերթին Վրացիներէն ոչ ոք չէ ձերբակալուած, ... Թալանուած։ Մէկ ... դաւադիր քաղաքակա- ...ութիւնը կը յայտարարուի վրաց ժողովրդի ազգային խոչալ, իսկ մեծա- ...կանները՝ դրօշակիրները վը- րաց ժողովրդին։ Մէկ խօսքով բացար- ...պէս առանց ամօթի, հակառակ ...ութեան կը վառեն վրաց-հայ- կական առնչութեան խարոյկը։ Հիմա ...ը կը դառնայ այն անցանկա- ... ...թիւնը որ պատահեցաւ Թիֆլիսի մէջ, Հայերու եւ Վրացինե-

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— . —

Ամէն անգամ որ մեր արուեստագէտներէն մէկն ու մէկուն յաճախ եւ տոկուն աշխատանքին արդիւնքը ներկայացնող հանդէսի մը նախօրեակին կը գտնուիմ, յուզումով եւ խանդաղանքով կը լեցուի հոգիս։ Արուեստագէտին սրահը եւս տպաւորիչ կը դառնայ իր բովանդակութեամբ, երբ կ՚ուզես տեսնել քու հասարակութիւնդ՝ զայն գնահատելու, անկէ համ զգալու որոշ վիտակցութեան եւ ճաշակին հասած։

Եւ ինչ խորհրդածութիւններու կը տարուիմ Տիկին Արփիկ Արղութեանի երգահանդէսին, յայտագիրը ձեռքս բռնած

Ամէն բարձրութեան դժուար է հասնիլ այս ծով քաղաքին մէջ, որ արդար թէ չափազանցուած համբաւով մը նըկատուած է աշխարհի մայրաքաղաքը, մտքի լուսաւոր ջահը, արուեստի տաճարը, գեղեցկութիւններու կեդրոն։ Բայց դժուար է հասնիլ մասնաւորաբար երաժշտական բարձրութեան։ Եթէ զանգուածով «ընտրեալ» մը չենք, գանէ կրնանք ընտրեալներ նուիրել նոյնիսկ միջազգային արուեստի տաճարին. հոգ չէ թէ մարդիկ այնքան պզտիկ ըլլան որ ուզեն զանոնք զատաւորել «մեծ» ժողովուրդներու շարքին ու անոնց անունով կոչել զանոնք, մէկը դարձնելով պարսիկ, միւսը ռուս, երրորդը անգլիացի, չորրորդը բնաւ չյիշելով ու այսպէս խումբ խումբ։

Թողունք օտարին կիցը, — Ո՞րն է մեր գնահատութիւնը, մեր չափը, մեր տուրքը հայ արուեստագէտին, գրեթէ ոչինչ։ Նախ մենք անկախ պատճառներով, ինչպէս օրինակ մեր «պզտիկ» եւ «անէտէր» ըլլալու մեղքը, արուեստի մասին մեր ունեցած թերի ըմբռնումը եւայլն։ Կարծես այդքանը չէր բաւեր, ահա եւ անտարբեր, անպատճառ մերինին չհաւնելու եւ օտարինը գնահատելու մոլութեամբ։ Ամէն բան «հայկական էջ»ի նման անճոռնի բառով մը հեգնելու ողբութեամբ։ Ի՞նչ ըսել արուեստագէտին, որ ուզէ, տուկայ, գրկուէ, չարաչար աշխատէ վերջ երբ կը հասնի որոշ տեղ մը, նախ կը փորձէ մեր արքին իսկ նիշեր գնահատման չափը, յուսախաբ կ՚ըլլայ եւ կը սկսի օտար դուռներ ափ առնել, փորձել բախտ, նոյն իսկ հայ ճարելու մտահոգութեամբ։ Եւ եթէ երբեմն հայրենադարձութեան ախտէն բռնուի եւ ուզէ որ ինքը ծափահարող ձեռքերը իր միւսին ու արիւնէն ըլլան, կարծես ոճրագործ եղած ըլլար, պաղ նայուածք մը կ՚ըլլայ մեկէ ստացածը։

Ահա այդ հայրենադարձներէն մէկը, տիկին Արփիկ Արղութեան որ տարիներու յաճախ եւ լուրջ աշխատանքէ մը վերջ, հասաւ տեղ մը, «պատուոյ տեղ մը»։ Թուական օրէն յայտ խումբին մէջ տարիներ չարունակ ընդհատելի բաժին մը ունենալէ վերջ, ան վերջերս մասնակցեցաւ Ֆօնսէր Լամուրէօյի նման դժուարամատչելի նուագախումբի մը, իբրեւ մեներգող, բացառիկ յաջողութիւն մը որ մեր համակրելի արուեստագէտուհին կը պարտի ոչ միայն իր ձայնին անուշ, որոտագրաւ եւ տպաւորիչ չըլլալուն, այլեւ իր տարիներու լուրջ, յարատեւ եւ բացառիկ նուիրումով տարած աշխատանքին։

Իր առաջին երգահանդէսը մեր առանին մէջ, վստահ ենք որ նոր յաջողութիւն մը պիտի ըլլայ իրեն համար եւ իրական վայելք մը մեզի։

Մեր բոլոր արուեստագէտները համեստ են նիւթական ակնկալութիւններու համար, չատ եւ դժբախտաբար խիստ շատ անգամ բարոյական յաջողութեան մը միայն կը պսակէ իրենց ջանքերը եւ յոյսերը

Մի յուսահատիք, սիրելի նուիրեալներ, կրկնագթէմ որ օր մը յաջողիք մեր հասարակութիւնը ձեզի մօտեցնելու, բարձրացնելու ձեր ճիգերուն մէջ, մինչ այդ ալ ուշ մեր տան դուռը ափ առնել։ Մեր պզտիկ տան ու հացն ալ իր համն ու հոտը ունի։

Ա. ԱՅԱՏ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԻՐՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Թուրքերէն Թան կը գրէ. —

Ներքին գործավար ու կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Շիւքրի Քայա մեր գրագէտներուն ուղղած է մէկ ժէկ նամակներ, ու զանոնք հրաւիրած է ժողովուրդին համար երկեր գրելու։ Այս ձեռնարկը պէտք է նկատենք մշակութային վերելքի մը սկիզբը։

Գիւղական վարժարաններու դրութիւնը, զոր սկսած է կիրարկել կրթական գործավարութիւնը, քիչ տարիէն պիտի ստուարացնէ գրել-կարդալ գիտցողներուն թիւը։ Ի՞նչ պիտի կարդացնենք ժողովրդ. այն զանգուածներուն, որոնք, այդ ձեւով, իրենց աչքերը պիտի բանան մտաւոր կեանքին վրայ։

Այս հարցումը տեղին է, որովհետեւ վաղը աւելի չատ պիտի ըլլայ կարդացողներուն թիւը.

Մամուլի ընդհ. տեսչութիւնը, որ քննութիւն մը կատարած է իմանալու համար թէ հանրութիւնը ինչքան կը կարդայ եւ ինչ կը կարդայ, եկած է այն եզրակացութեան թէ մեր գիւղերուն մէջ գիրքը կը ծախուին. մեծ տառերով եւ 10.000 —15.000 տպաքանակով մէկ երկու պրակնոց գիրքերը։ Աւոր հակառակ մտաւորականներուն համար ու ամէնէն անուանի գրողներուն կողմէ գրուած գիրքերուն տպաքանակը 1000—2000էն աւելի չէ։ Խոստովանինք որ ժողովուրդի լայն խաւերուն կողմէ կարդացուած գործերը լեզուի, ոճի եւ նիւթի տեսակէտէն կը պատկանին մէկ քանի դար առաջուան։ Այսպէս, — Քէրպէլայի գոհերը, Հազրէթը Ալիի կռիւը, Հայտարի բերդը եւն.։

Այն միակ միջոցը, որ նման գիրքերուն գիւղերուն ու քաղաքներուն մէջ տարածման արգելք կրնայ ըլլալ, աւելի լաւերուն — եւ թերեւս աւելի աժաններուն — տպագրութիւնն է։ Ներքին գործավարն ալ իր նամակով այդ է որ կը պահանջէ։ Առաջին չարքը պիտի բաղկանայ տասը գիրքերէ ու այդ տասը գիրքերը պիտի ըլլան հանրութեան ծանօթ երկեր. — Աքիֆ Կարիմ, Քէօփրիւլիւ, Լէյլա վէ Մէճնուն եւայլն. Անոնք պիտի գրուին, նիւթի տեսակէտէ, այժմուան պահանջներուն համաձայն։

Կ՚ընդունինք որ գիրքին չէ այն ինչ որ կ՚ուզուի մեր գրագէտներէն։ Եւ ճիշդ ատոր համար ալ, վստահ ենք թէ մեր գրողները պիտի յմբռնեն թէ գործին դժուարութեան համար իրենց դիմուած է։ Եթէ ուզուի՝ Նասրէտտին Հօճան չէ՞ կրնար խօսիլ, ամենապարզ իր լեզուովը, անուշէն կամ ճարտարարուեստական վերելքէն։

Հարցը հետեւեալն է, — Թուրք յեղափոխութիւնը, ժողովուրդին ուղղուած գիրքերու միջոցաւ, իւրացնել տալ մեր գիւղերուն ու քաղաքներուն լայն զանգուածին կողմէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

— o —

ՌՕՄԱՆ. — Կ. Խաչի մասնաճիւղը օգտուելով Տիկ. Էլ. Բիւզանդի ճամբորդութենէն, սարքեց գաստիարակական ժողով մը, որ տեղի ունեցաւ ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Ներկայ էին 25 հոգի։ Խաչուհիները խմբերգով մը բացին դաստիարակութիւնը եւ ապա հրաւիրեցաւ մեր սիրելի ընկերուհին, որ խօսեցաւ ճիշդ երկու ժամ, նիւթ ունենալով Հայ Հերոսներ։ Իր խօսքերով այնքան ոգեւորեց ներկաները որ անոնք պահ մը մոռցան թէ օտար ափերու վրայ կը գտնուին եւ սկսան երգել դաստիարակութեան մէջ յիշուած երգերը։ Նրանի թէ այսպիսի դաստիարակութիւններ գոնէ տարին երկու երեք անգամ տեղի ունենային գաւառի մէջ, երբ կ՚ուզենք որ Հայը Հայ մնայ, մանաւանդ նոր սերունդը.

Ցետոյ արուեցան հարցեր ներկաներու կողմէ, որոնց պատասխանեց ընկերուհին։ Դաստիարակութիւնը վերջացաւ կէս գիշերին եւ ներկաները հեռացան չատ գոհ տպաւորութեան տակ։ Այդ պահուն ի՞նչ կը բանէին հայ երիտասարդները Թոմանի մայթերուն վրայ, կամ պարահանդէսներու եւ սինեմաներու մէջ։

Աստղիկ

ՍԽԱԼ

Փիէր, որ դեռ նոր ամուսնացեր էր Տիկ. Ժանէթին հետ, որուն երկրորդ ամուսինը կ՚ըլլար, ըսաւ սրտնեղած.

— Ալ ձանձրացայ լսելով առաջին ամուսնոյդ գովեստը

— Լաւ, ըսաւ Ժանէթ, կ՚ուզես որ երկրորդ ամուսնոյս գովե՞ստը ընեմ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՒՂԱՒԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ

— o —

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ հիւղաւաններու քանդումին առթիւ, որ վերջնական հանգամանք ստացած է ինչպէս Ցաւոսստանի, նոյնպէս Սուրիոյ մէջ (22 մայիս).

— «Գրած էինք Քարանթինայի շրջանին մէջ մնացած պարագները քանդելու կառավարական որոշման մասին։ Քանի մը օրուան մէջ արդէն քանդուեցան արդէն մօտ 70 պարագներ, անպատսպար ու անպաշտպան թողելով 70 ընտանիքներ, որոնք մէկ կողմէ կը պայքարին անգործութեան պարտադրած անողոք թշուառութեան դէմ, միւս կողմէ ալ վատառողջ բնակարաններու պատճառած հիւանդութեանց դէմ։

Այժմ այդ բոլորին վրայ կը ծանրանայ նաեւ արեւի ու անձրեւի տակ անօթեւան մնալու սպառնալիքը։ Շատ քիչեր անոնցմէ կրցած են իրենց հեռաւոր կամ մօտաւոր ազգականներու խրճիթներուն մէջ ապաստանիլ, քանի մը օր վերջ կրկին արտանետուելու համար նախկին դժբախտ վիճակին։ Շատ ողբերգական եւ սրտաճմլիկ է պարզուած տեսարանը. ծերեր ու երախաներ, հիւանդներ ու անկարներ բոլորն ալ մնացած են գետնի վրայ, բաց երկնքի տակ եւ ոչ ոք կը հետաքրքրուի անոնց վիճակով։ Առժամեայ պատսպարան մը հայթայթելու մտահոգութիւնը կը պակսի բոլորի մօտ։ Բարեգործականը, որուն պարտականութիւնն էր նման դժբախտ պարագաներուն օգնութեան փութալ եւ մեղմացնել մեր խեղճ հայրենակիցներու դժբախտութիւնները, կը մնայ անհետաքրքիր։

Անկէ առաջ, մօտ տասը հազար Հայեր որոնք հիւղակներու եւ վրաններու ներքեւ կը բնակէին, տեղաւորուեցան եւ տուն տեղ եղան։ Վստահ ենք, կը տեղաւորուին նաեւ մնացածները, որոնք համեմատաբար աննշան թիւ մը կը ներկայացնեն։ Սակայն, անհրաժեշտ է ցոյց տալ անոնց պատսպարան եւ հնարաւորութիւն։ Ցաւաջացող տնտեսական տագնապին եւ անգործութեան պատասխանատուները, ամէն պարագայի մեր հայրենակիցները չեն։ Պէտք է դիւրութիւններ տալ ցարդ հիւղակներու մէջ մնալու դատապարտուող մեր անօգ եւ անճար հայրենակիցներուն, որոնք կը վայելեն նաեւ Տեղաւորման Գրասենեակի օժանդակութիւնը։ Այս ուղղութեամբ փրկաբար դեր մը կրնայ կատարել Բարեգործականը, եթէ մօտէն տեղեակ դառնայ տիրող թշուառութեան

Ինչպէս ըսած էինք, պիտի քանդուին Պէյրութի շրջաններուն եւ Անդր-Նահրի մէջ մնացած պարագները. Քարանթինայի շրջանի պարագներուն համար, երկար դիմումներէ եւ աշխատանքներէ վերջ հազիւ կարելի եղաւ 20 օր պայմանաժամ ստանալ։ Եւ այդ երկարաձգումը ներքին նախարարի ուղղակի միջամտութեան շնորհիւ։ Քսան օր վերջ պիտի սկսին քանդումի գործողութիւնները ոչ միայն նախապէս մատնանշուած շրջաններու մէջ, այլ, համաձայն քաղաքապետութեան վերջին հրահանգին, մնացած բոլոր հիւղաւաններու եւ պարագաչէ թաղերու մէջ։ Քաղաքապետը դեռ երէկ, պաշտօնապէս Առաջնորդին հաղորդեց այդ որոշումը, որպէսզի, վերջը, դիմումներ չկատարուին երկարաձգելու խնդրանքով։ Փորձն ալ արդէն ցոյց տուաւ որ անհետեւանք պիտի մնան դիմումները, քանի որ կառավարութեան որոշումը վճռական է եւ անյետաձգելի։ Նոյն իսկ, քաղաքապետութիւնը մասնաւոր կարգադրութեամբ առանձին մասերու բաժնած է մնացած պարագները եւ իւրաքանչիւր բաժանումին համար յատկացուած մասնաւոր թուական մը։ Այդ հաշուով մինչեւ յառաջիկայ օգոստ. 5 քանդուած պիտի ըլլան բոլոր հիւղաւաններն ալ։

Արդ, այդ գիտակցութեամբ, առանց վայրկեան կորսնցնելու գործի պէտք է լծուին մեր հայրենակիցները եւ հոգեր ապահովին յատկացնելու համար իրենց տեղաւորման։ Վերջապէս ինչ որ անհրաժեշտ է պէտք է կատարուի այժմէն եւ շուտով, որպէսզի Քարանթինայի մեր հայրենակիցներու դժբախտ ճակատագրին չենթարկուին միւս հայրենակիցներն ալ։

Տեղաւորման գործին ցարդ յաջողութիւնը կը պարտինք գլխաւորաբար Նանսէնեան Օֆիսի ներկայացուցչութեան լայն օժանդակութեան։ Մեր այն բոլոր հայրենակիցները որոնք տուն տեղ եղած են եւ առանձին թաղեր հաստատած, վայելած են անվերապահ աջակցութիւնը այդ հաստատութեան, ներկայիս ալ, վստահ ենք, Պ. Պրիւնիէն իր զուրգուրանքին պիտի արժանացնէ հիւղակներու ներքեւ կամ անպատսպար մնացած մեր հայրենակիցները։

Արդ, իբրեւ ամփոփում կը կրկնենք։ Մինչեւ յառաջիկայ Օգոստոս 5, այսինքն երկու եւ կէս ամսուան ընթացքին պիտի քանդուին մայրաքաղաքիս շրջականերուն եւ Անդր-Նահրի շրջանին մէջ գտնուող բոլոր պարագները։ Կառավարութիւնը հաստատապէս որոշած է նոր պայմանաժամեր չշնորհել։ Մեր հայրենակիցները, խուճապի չենթարկուելու համար այժմէն պէտք է աշխատանքի լծուին, որպէսզի վերջին րոպէին անպատսպար չի մնան։ Քաղաքապետութիւնը, Առաջնորդ Սրբազանին կարուհ կերպով հաղորդեց քանդումի որոշումը»։

ՍԿՈՎՏԱՑԻ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ ՄԸ, Սըր Ա. Կրէնթ, որ մեռաւ վերջերս 4ուկէս միլիոն Ֆրանք կտակած է նախկին վարչապետ Մաքտօնըլտի, անոր եկամուտովը ապրելու համար (տարեկան 150,000 Ֆրանք)։ Ողջ եղած ատեն ալ կարեւոր գումարներ տրամադրած եւ ինքնաշարժ մը նուիրած էր երբեմնի ընկեր վարչական վարիչին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Սովորաբար խաղաղ Այգեստանը այդ իրիկուն արտակարգ կերպով կենդանացած էր։ Հեռուէն հեռու կը լսուէին զինուորական չեխերներու ձայները, հառ ու կտոր հրացանի բոմբիւններ, որոնք հեռուէն կուգային։ Անշուշտ հիմա Այգեստանի ամբողջ փողոցները զինուորներով բռնուած են, մտածեց Լեւոնը, դէմքի քրտինքը սրբելով։ Հիմա ո՞ւր պիտի երթար, ո՞ւր տեղ կուտար իրեն նման վըտանգաւոր փախստականի մը, որու գլուխը կառավարութեան կողմէ հազար ոսկիով գնահատուած էր։ Եթէ առաջ Լեւոնը յոյս մը ունէր ընկերներու մօտ թաքնուելու, Զօլ Աղայի պատահութեններէն վերջ, այդ յոյսն ալ մեծապէս պղտորեցաւ։ Իսկ զինուորներու այդ գիշերուան չարժումը, հրացաններու ձայները, անշուշտ փակած պիտի լինէին ամէն յոյսի դուռ, ամէն հաւանականութիւն։ Եթէ միայն կարենար ինքզինքը կրկին Փաչի փողոցը նետել, այդ հեռաւոր ծայրամասը, ուր աղքատ բնակիչները, հայ-ժամ արհեստաւորներ կ՚ապրէին, թաքնուելու տեղ մը գտնելը անհնար չէր։ Բայց մինչեւ հոն հասնելու համար հարկաւոր էր եկած ճանապարհով անցնիլ, որ այլ եւս անկարելիութիւն մըն էր։

Լեւոնը կրակած փամփուշտներու տեղ նորերով լեցուց ատրճանակը ու բարձրացաւ տեղէն։ Աւետիսեանի երկյարկանի տունը բռնած էր այգիի ամբողջ ճակատը։ Այդ կողմով դուրս չէր կրնար գալ։ Անցաւ անոր առջեւէն ու անկէ երկու երեք տուն վարը գտնուող այգիի դուռ մը մեղմօրէն ծեծեց.

Կարծես թէ մէկը դրան ետեւ կը սպասէր։ Հազիւ թխկոցի արձագանգը տան մէջ մեռած՝ թոյլ ձայն մը լսուեցաւ դրան ետեւէն.

— Ո՞վ է...

— Մարէ, դուռը բաց, փողոցը պիտի եկլեմ։

Դուռը անմիջապէս բացուեցաւ, ու դրան մէջ երեւցաւ պառաւ կին մը, որ չոր մը նետած ուսերուն՝ մէկ կողմ քաշուեցաւ, Լեւոնին ճամբայ տալու համար.

— Վա՜յ, քոռնամ ես... արի՛, արի թոնրատունը... ձեռք ու ոտքդ տաքցուր... դուն վո՞վ ես...

Լեւոնը չուզեց կամ չկրցաւ խաբել պառաւը, որ այնքա՜ն անձնուիրաբար իր տան դուռը բացեր էր փախստականի մը առջեւ։ Ցայտնեց, որ ինք Լեւոնն է, որ անմիջապէս փողոցի միւս կողմը պիտի անցնի։

— Վայ խազար բարով... Աստուած քէ քէօմէկ էղնի... արի, արի թոնրատունը... չուն Թուրքի օճախը քանդուի... մեղ էս օրին ձգեց... արի տաքցիր... քէ մատաղ, դուրս մի երթար... հոս կեցիր... դուրսը ասկեարները...

Լեւոնը կանգնած բակի մէջտեղը, գլուխը կախած՝ կը լսէր պառաւի փսփսոցը։ Անհնարին յուզումով լեցուեցաւ սիրտը։ Խեղճ անկար կին մը սրտին հետ տունը կը բանար իր առջեւ։

- Զէ մարէ՛, — սաստիկ զգածուած խօսեցաւ Լեւոնը, — շատ շնորհակալ եմ, բայց ժամանակ չունիմ տաքնալու, մէկ դուռը բաց՝ փողոց ելլեմ..

— Քոռնամ ես... դաւակս, դուրսը ասկեարները.. մեղք ես.. հոս կեցիր.. Աստուծով...

Լեւոնը, առանց պատասխանելու, պահ մը մտածեց։ Պէտք էր այդ շրջանէն հեռանալ, որքան որ հնարաւոր էր։ Գլուխը բացատրաբար շարժեց ու մէկ երկու քայլ առաւ դէպի դուռը։ Պառաւը ճամբան կտրեց.

— Ո՞ւր պիտի երթաս... կեցիր մէկ ես դուռը բանամ... Դուն դուրս մի՛ գար, — շնչեց պառաւը, — ես գիմացի տան դուռը բանալ տամ...։

Փողոցը վեր ու վար քննելով՝ պառաւը փողոցը լայնքէն կտրեց ու բաւեց դուռ մը ծեծել։ Լեւոնը սեմին վրայ կանգնած՝ կը հետեւէր պառաւի շարժումներուն։

Վերջապէս դուռ մը բացուեցաւ։ Լեւոնը անմիջապէս Խամօյր Քէսէնը կտրելով՝ անցաւ դիմացի տանը, որու տանտէրը, տարիքը առած մարդ մը, անմիջապէս որ Լեւոնը ներս մտաւ, դուռը վրայէն գոցեց։

Լեւոնը սաստիկ ափսոսաց որ պառաւին շնորհակալութիւն յայտնելու ժամանակ իսկ չունեցաւ։ Տանտէրը, Լեւոնի ներկայութենէն ազատուելու համար անմիջապէս այգիի դուռը բացաւ։ Այնքանն ալ բաւական էր, որ իր տան դուռը բացած էր վտանգաւոր մարդու մը առջեւ։ Լեւոնին ուրիշ բան չէր մնար ընել՝ եթէ ոչ անմիջապէս դուրս գալ այգին

Շուտով կէս գիշեր կը լինէր։ Թաքստոց մը գտնելու փորձերը չէին յաջողած։ Որքան ալ որ Լեւոնը բնաւորութեամբ սառնարիւն, յամառ նկարագիր մը ունէր, բայց երկու օրերու Ֆիզիքական յոգնութիւնը, ապրած հոգեկան դառնութիւնները ջլատած էին անոր դիմադրական կարողութիւնը, հոգեկան թափը։ Անգամ մը վտանգէն առժամաբար ազատուած՝ ան ծանր քայլերով սկսաւ այգիէ այգի անցնիլ այնքան անհոգ զանգաղութեամբ, որ կարծես զբօսանքի ելած էր ուշ գիշերով։

Ցուսահատ՝ այլ եւս ճիգ ալ չէր ըներ թաքստոց մը գտնելու համար։ Գիտէր պատահէր՝ ինչ որ պիտի պատահէր. կ՚արժէ՞ր որ պայքարը շարունակէր անկարելիութեան դէմ։ Քանդուած պատի մը մօտ նստաւ, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած։ Շատ երկար պարզ էր մեռնելու համար, բայց վերջի շաբաթներուն իրարու յաջորդող դժբախտութիւնները, խորտակած էին վառ արշալոյս մը, մարած՝ յոյսերու վառ ջահը, այնպէս որ Լեւոնի աչքին, իր կեանքը այնքան ալ արժէքաւոր բան մը չէր այլ եւս։ Ապրած անյոյս վիճակը, կեանքին հաւանական վերջաւորութեան մօտիկութիւնը անոր մտքի ուղղութիւնը փոխեցին դէպի անցած օրերը, եւ վառ գոյներով վերականգնացաւ անցեալը։ Անհուն քնքշանքով յիշեց մայրը, հայրը, Նարինէն... Ցանկարծ՝ Լեւոնը ոտքի ցատկեց։

— Սոնիա՛, Սոնիա՛, Սոնիա՛, — լսելի ձայնով մրմնջեց, թեւերը առաջ պարզած, կարծես աղջիկը մօտը կանգնած լինէր...— Սոնիա, անգին...

Ի՞նչպէս մինչեւ այդ րոպէն չէր մտածած Սոնիայի մասին. անշուշտ անոր քով ապահով թաքստոց մը կրնար գտնել, մանաւանդ որ հոն էր Սարոնցի Ցակոբը, մտերմական ընկեր մը, որուն բացարձակապէս կրնար վստահիլ։

Սոնիան՝ թեւաւոր աստղ մը եղաւ Լեւոնի յուսալքուած տրամադրութիւնը բարձրացնող։ Տեսակ մը փրկութեան խարիսխ՝ նոր եռանդ ու վճռականութիւն ներշնչող։ Դեռ ապրելու, գործելու եւ պայքարելու ցանկութիւնը զօրացուց իր հոգին, պրկեց իր ջիղերը։ Երկաթի ծանրութեամբ ոտքերը բեկցնելով սառած գետնի վրայ, Լեւոնը քայլերը ուղղեց դէպի Վարագայ սարի ուղղութեամբ։ Մեծ Քէնտրչիի վրայ բացուող նեղ փողոց մը կը պատէր գինք այն շրջանէն, ուր Սոնիան Համուա Աղի զօրանոցի դիմաց, տուն մը վարձած էր։ Բայց այդ տունը երթալ, պիտի նշանակէր երթալ ու թշնամիի փէշերուն տակ թաքնուիլ։ Այս գաղափարը զուարթացուց Լեւոնը, որ անգիտակցօրէն սկսաւ երգ մը մրմռալ ու քայլերը արագացուց։

Մեծ Քէնտրչիի հրապարակին քիչ վերօք, դէպի Սղգեայի Ջաղ. տանող փողոցէն՝ պէտք էր անցնէր։ Առանց դժուարութեան փողոց նայող պատին վրայ բարձրացաւ։ Մարդ մարդասանք չկար։ Վար նետուեցաւ, ու դիմացի այգիի պատը բարձրացաւ, որ երկու տներու արանքը կը գտնուէր։ Լեւոնը այդ շրջանին մէջ երբեք չէր գտնուած։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

կառավարութիւնը գերման նաւաղներու սպանութեան պատասխանեց ոչ թէ ծանուցագիրներով, այլ գործքով»: Այս առթիւ կը յիշեն թէ 1900ին միջազգային արշաւախումբ մը ղրկուեցաւ Չինաստան, երբ Պոքսըրները ապստամբելով սպաննեցին գերմանական դեսպանը:

Թմբակոծութեան հետեւանքներ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական ռազմիկին ռմբակոծութիւնը կործանած է Ալմերիայի գրեթէ բոլոր կարեւոր շէնքերը: Գերմանական մարտանաւերը մօտ 300 ռումբ արձակած են մէկուկէս ժամուան ընթացքին: Մայր եկեղեցին, որ կառավարական ապարանքին դիմացը կը գտնուի, զարնուած է ռումբի մը: Ս. Սեբաստիանոս եկեղեցին ալ վնասուած է: Մեքսիկայի հիւպատոսարանը ամբողջովին քանդուած է, ինչպէս եւ օգնութեան կայան մը: Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուին երկու Ամերիկացիներ: Զոհերուն թիւն է 20 մեռեալ եւ 150 վիրաւոր: Այս վերջիններուն մէջ կը գտնուին շատ մը կիներ եւ մանուկներ: Թաղերը քանդած են կարգ մը հեռաձայնի գիծեր, կազի, ջուրի եւ ելեկտրականութեան խողովակներ. Քաղաքը լքուած է եւ մարդիկ խարխափելով կը քալեն աւերակներուն մէջ. Շատեր գիւղերը ապաստանած են, վախնալով նոր ռմբակոծութիւններէ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ԿՈՒՏԱՅ ՎԱՏԻԿԱՆԻ

Գերմանական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Վատիկանի, պահանջելով ներողութիւն խնդրել կարտինալ Մունտէլայնի անարգանքներուն համար որոնք ուղղուած էին Հիթլէրի դէմ. այլապէս յարաբերութիւնները պիտի խզուին: Ուրեմն տեսակ մը վերջնագիր է որ կ'ուղղուի: Իրականին մէջ, դիւանագիտական յարաբերութիւնները արդէն դադրած են երկու պետութեանց միջեւ եւ պիտի վերահաստատուին, երբ Գերմանիա գոհացում ստանայ:

Պերլինի պապական նուիրակը ետ կանչուեցաւ, իսկ Վատիկանի գերմանական դեսպանը, որ լրացուցած է տարիքի սահմանը, արձակուրդ առաւ: Կ'ըսուի թէ նոր դեսպան պիտի չնշանակուի իր տեղը: Առ այժմ երկու կողմն ալ գործակատարներ ձգած են: Վատիկանի մէջ լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ կաթոլիկներու կացութեան մասին: Եթէ կացութիւնը աւելի ծանրանայ, բնականաբար չեղեալ պիտի համարուի երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած դաշնագիրը:

*** «Ալ ձանձրացանք հովուական թուղթերէն: Ա՛լ չենք ուզեր տեսնել գանոնք, ոչ ալ պապական կոնդակներ»: Այս յայտարարութիւնն ուղղեց Տոքթ. Ֆրիք, Գերմանիոյ ներքին նախարարը, կուսակցական ժողովի մը մէջ: Եթէ հռոմէական կաթոլիկ եկեղեցին կ'ուզէ պատերազմ հռչակել մեզի դէմ, կ'ընդունինք պայքարը: Ամբողջ գերմանական մամուլը դնահատական խմբագրականներ կը հրատարակէ այս ճառին, ինչպէս եւ Տոքթ. Կէօպէլսի արտայայտութեանց առթիւ:— Պերլինի մամուլը առանց 4 — 18 ամիս բանտարկութեան դատապարտեց Աստուածաշունչի ուսանողներու ընկերութեան 42 անդամներ, ամբաստանելով թէ «քաղաքական մութ գործերով կը զբաղին, կրօնական դիմակի տակ»:

Գրագէտ Կուպրին Ռուսաստան վերադարձաւ

«Թան »ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Գ. Ալէքսանդր Կուպրին, ռուս ծանօթ գրագէտ, որ արտասահման կ'ապրէր յեղափոխութենէն ի վեր, Մոսկուա հասաւ: Խորհրդային իշխանութիւնները չընդդիմացան իր վերադարձին, թէեւ Կուպրին, նախկին սպայ, երկար ատեն թշնամի համարուած է խորհրդային իշխանութեան:

Ուշադրութեան արժանի է «Ալլիկներու փոսը» հեղինակին այս վերադարձը եւ կրնայ հետեւորդներ ունենալ: Մինչեւ հիմա Ռուսաստան վերադարձած են քանի մը տարագիրներ անհատական հանգամանքով: Այժմ շարժումը կը չեշտուի եւ կը թուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը սկզբունքով հակառակ չէ: Անկարելի չէ որ օր մը ականատես ըլլանք խմբական վերադարձներու: Կուպրինէն առաջ Մոսկուա վերադարձած էր ուրիշ ռուս գրագէտ մը, Միրսկի: Խորհրդային մամուլը համակրութեամբ կ'արձանագրէ Կուպրինի վերադարձը «դէպի իր հայրենիքը», առանց խորհրդածութիւններ կատարելու:

*** Կուպրինի գործերէն «Մուրամիլիքը» Հայերէնի թարգմանուեցաւ Պոլսոյ մէջ, «Ձանասամարտ»ի միջոցաւ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ ՄԸ պիտի հաստատուի Զուիցերիոյ մէջ.— Ռոմաներէնը: Դաշնակցային խորհուրդը առաջարկ մը պիտի ներկայացնէ այս մասին: Այժմ պաշտօնական կը համարուին Ֆրանսերէնը, Գերմաներէնը եւ Իտալերէնը:

«ԷՔՕ ՏԸ ՓԱՌԻ» վարչական խորհուրդին եւ խմբագրութեան միջեւ վէճեր ծագած ըլլալով, տնօրէն - խմբագրապետը՝ Պ. Անրի Սիմոն հրաժարեցաւ խմբագիրներուն եւ աշխատակիցներուն հետ եւ յունիս 9էն սկսեալ նոր թերթ մը պիտի հրատարակէ, «Լ'Էփոք»: Իրեն հետ են գրեթէ բոլոր աշխատակիցները:

Երգահանդէս Տիկ. Արփիկ Արդութեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ

78, Պուլ. Մալզէրպ եւ 114պիս Ռիւ Քարտինէ:

Ցայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆոռէ, Տիւփարքի, Շուպէրթի, Կլինկի, Պորոտինի, Մուսորկսկիի, Չերեփնինի, Ֆոսի կտորները ինչպէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ'ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ'օրքէսթր **A. LABINSKY**

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 եւ 7 ֆր., կարելի է գտնել Դրատուն Հրանտ-Սամուէլ:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Վ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
Ի Նպաստ Սպանիոյ տարագիր մանուկներու

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ**

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ դերասան ՈՍԿՈՒՆԵԱՆԻ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 142 rue Villeneuve:
Գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 ֆր.

Le Gérant: H STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17 Rue Damesme. PARIS (13)

Բացուած է

ԲԱՑՈՒԱԾ է (Մարսէյլ) Սէն - Պաղիլ փողոցին մէջ թիւ 53 նպարավաճառի խանութ մը, կայարանին մօտ, հոն պիտի գտնէք ամէն տեսակ նպարեղէններ, հրապարակի գինէն միշտ աժան: Մէկ քառ սուրճ 4.50 ֆր. 100 հատ կանանչ գրոշմանիշով: Դրոշմանիշը կը տրուի գնուած բոլոր ապրանքներուն համար: Այցելեցէք եւ պիտի համոզուիք:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանի վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատեարներով:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԻՌ-ԲՈԼՈՆԻԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette.

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկեր կաքօ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին. կը դասախօսէ ընկ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ.

ՄԱՅԻՍ 28

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐՇԻԼ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Քաշանի քաղաքապետարանին Նորակառոյց շէնքին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Լ. ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ **ԹԸՆԿԻ ՓՐԵԺԱՆ**
(ֆրանսացի ամենաերիտասարդ երեսփոխանը)
ԵՒ ԸՆԿ. **Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Պ. Պ Գ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ, ԷՖ. ՍԷՐՃԵԱՆ (երգ.), ՕՐ Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ, ընկեր ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ (արտասանութիւն).

Հայկական պարեր «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի անդամներու կողմէ,

Պ. ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ (թառ)

Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր առաջնորդութեամբ Garıo Cantı յայտնի նուագախումբի
ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ.

Մուտք 3 ֆր.

ՃԱՄԲ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն FI օթօպիւսը, Շաթլէյէն եւ Սէն Միշէլէն 93 օթօպիւսը, իջնել՝ մէռի տը Քաշան.

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ:
5 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Պ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ **ԸՆԿ. Ը. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**
ԵՒ **S. F. I. O.**Ի ԿՈՂՄԷ ԸՆԿ. **BORDAT**

Օտար արուեստագէտներէ բաղկացած ընտիր նուագախումբ մը պիտի նուագէ հայկական եւ եւրոպական կտորներ.

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկ. Պ. ԱՇԱՐՈՆԵԱՆ, ՕՐ. Ծ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ և Պ. Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ). կ'արտասանէ՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, Պ. Զ. ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ շավլեան կիթառ).

Ցանկացողներու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆր.:
Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք.

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին կողմէ
5 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Թատերասրահին վերնայարկը
Foyer du Théâtre

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ե. ՓԱՍԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՄԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ Օսէթ Միքայէլեան (դաշնակ). կը մեներգեն՝ Տիկիններ Վեհանուշ Մարգարեան եւ Տիկ. Մարգարեան, կ'արտասանեն՝ Մ. Պօյաջեան, Մ. Դաւիթեան, Ա. Մարգարեան, Ա. Խաչիկեան, Մ. Ճէվահիրճեան, Թ. Եղիկեան.

Մուտք 1 ֆր.:

— o —

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ. ՅՈՒՆԻՍ 6ԻՆ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ,3 ՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

Ընկերահամակրական խնջոյք Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ
5 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,
Րիւ տը լա Յէֆանս, Իսի.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, արտասանութիւն եւլն.
Կը նուագէ ԹԱՌԻՍՏ ԴԱՐԵԳԻՆ.

Մուտք 5 ֆրանք.

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի
մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի
եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի
6 յունիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Ալիս Պրլըճեան, Տիկ. Արաքսի Սարգիսեան, ընկ. Մարտիրոս Դաւիթեան, Պ. Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան, Վարդգէս Թէչէճեան, Սիմոն Շիշմանեան, Վարդգէս Տէրտէրեան.

Մուտքը ազատ է.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Անուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի
6 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն 8, Bois des Condos-ի մէջ:
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ եւլն., Հայկական եւ եւրոպական պարեր, ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ:
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 4 JUIN 1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3438

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Այսօր, 4 յունիս, առաջին տարելիցն է Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատի կառավարութեան: Շրջան մը, որ կոչուած է խոր հետքեր ձգելու այս երկրին պատմութեան մէջ: Մանաւանդ ընկերային եւ տնտեսական գետնի վրայ:

Արդարեւ, ինչ որ տեղի ունեցաւ 1936 յունիս 4էն մինչեւ այսօր, կրնայ աննախընթաց համարուիլ: Ե՛ւ իբրեւ ծրագիր ե՛ւ իբրեւ գործք:

Առաջին անգամ չէ որ ձախակողմեան տարրեր միացեալ ճակատ կը կազմեն Ֆրանսայի մէջ:

Տարիներ առաջ այս երկիրը ունեցաւ հռչակաւոր «Քարթէլ»ը, ձախակողմեան տարրերու խմբակցութիւնը, առաջնորդութեամբ արմատական կուսակցութեան: Եւ անոր դէմ ճակատեցան աջերը, որոնք շատ աւելի խայտաբղետ պատկեր մը կը ներկայացնեն, մինչեւ այսօր:

Բայց, տարբերութիւնը շատ մեծ է այդ ձախակողմեան խմբակցութեան եւ այսօրուան ժողովրդական ճակատին միջեւ:

Այն ատեն, հոսանքին վարիչ ոգին կը կազմէր արմատական կուսակցութիւնը, աւելի չափաւոր տարրերու հետ: Ընկերվարականները յաճախ բացասական դիրք մը կը բռնէին, երբեմն ալ աջակցութիւն կը խոստանային որոշ պայմաններով: Այս կամ այն հարցին մէջ, միշտ պահելով իրենց անկախութիւնը:

Իսկ համայնավարները զանցառելի քանակութիւն մը կը կազմէին երեսփ. ժողովին մէջ, 7—10 ներկայացուցիչներով: Դուրսն ալ այնքան ծաւալած չէր իրենց ազդեցութիւնը: Կը համարուէին խառնելի տարր: Մանաւանդ որ, անձնոնի խաչակրութիւն մը բացած էին ընկերվարութեան դէմ, իբրեւ քաղաքէն դարձած գինի: Իրենց ամէնէն թեթեւ յատանքն էր «սոցիալ - դաւաճանք», Մոսկուայէն արձակուած «փաղաքշանքներով»: Պայքարը յորդած էր թերթերէն եւ ժողովներէն դուրս, եւ յաճախ ընդհարումներ կը պատահէին փողոցներու մէջ:

Երբ կարմիրները այսքան լարուած էին ընկերվարականներուն դէմ, աւելորդ է բացատրել թէ ի՛նչ կը խորհէին արմատականներու հովանաւորած «Քարթէլ»ի մասին:

Ցեստոյ, «Քարթէլ»ը չունէր մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած եւ յստակ, պարտաւորիչ ծրագիր:

Իր առաջադրութիւնները կը բխէին ընթացիկ հոգերէ եւ պատահական հանդիպումներէ: Կարելի է ըսել թէ աւելի շատ զբաղած էր արտաքին, քան ներքին հոգերով:

Մինչ դուրսը, Ֆրանսայի սահմանին վրայ խլրտումներ, յեղաշրջումներ կը կատարուէին, Ֆրանսա լճացած վիճակ մը կը ներկայացնէր, հետզհետէ բորբոքելով աջակողմեան հոսանքներու առաջատարները:

Գաղտնիք չէ թէ ի՛նչ բանի կը ձգտէր, օրինակ, Տումէրկի դահլիճը, ճամբայ բանալով դէպի սահմանադրութեան վերաքննութիւնը:

Ու վերջապէս, օրէ օր անտանելի կը դառնար երկրին տնտեսական կեանքը, մանաւանդ աշխատաւոր բազմութեանց վիճակը, իրբեւ հետեւանք յարաճուն տագնապի մը:

Ոչ միայն անչնչելի դարձած էր աշխատանքի չուկան, մօտ կէս միլիոն գործազուրկներով, այլեւ Ֆրանսա միլիոններ կը կորսնցնէր, արտածումներու նուազումով եւ դրամագլուխի փախուստով:

Այս բոլոր պարագաները եւ արտաքին վտանգներ նպաստեցին մերձեցում հաստատելու ձախակողմեան երեք թեւերուն միջեւ:

Նախ ընկերվարականներն ու համայնավարները տաժանելի աշխատանքի մը լծուեցան, թիւրիմացութիւնները հարթելու եւ միացեալ ճակատ կազմելու համար: Ցետոյ տեղի ունեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն միացումը (1936 յունուար 28), որ վաւերացուեցաւ Թուլուզի մէջ, 1936 մարտ 2-5ին:

Այս յաջողութեան առջեւ, արմատականները չէին որ բացասական դիրք պիտի բռնէին: Միացեալ ցոյցեր, ժողովրդական համախմբումներ, — ու վերջապէս ժողովրդական ճակատ, նուազագոյն ծրագրով մը, որ ճիշդ ժամանակին կը հասնէր:

Երեք թեւերն ալ շատ լաւ կազմակերպուած էին երեսփոխանական ընտրութեանց համար, այնպէս որ յաղթանակը անվիճելի կը համարուէր ընտրութիւններէն ամիսներ առաջ:

Յաղթանակին մեծագոյն անակնկալը կազմեց համայնավար երեսփոխաններուն բազմութիւնը,— 72 հոգի, փոխան տասնի, երկու ալ ծերակուտական: Ընկերվարականները շահած էին 146 աթոռ, իսկ արմատականները՝ 116 (փոխան 159ի), ուրիշ ձախակողմեան խմբակներ ալ՝ 44, որով ժողովրդական ճակատը կ՚ունենար 378 երեսփոխան, իսկ աջակողմն ու կեդրոնը՝ միայն 240:

Եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը որոշեց ստանձնել իշխանութիւնը, հրաւիրելով նաեւ միւս երկու կազմակերպութիւնները:

Արմատականները արդէն պատրաստ էին, իսկ համայնավարները մերժեցին դահլիճին մէջ մտնել, իրենց յատուկ ռազմավարութեամբ մը: Անոնք չէին ուզեր վարկաբեկուիլ, պատասխանատուութիւններ ստանձնել: Կ՚ուզէին «արթուն պահակ»ի, աչքի դեր կատարել դահլիճին վրայ, միշտ յիշեցնելով, խրախուսելով կամ ճնշելով: «Զանգուածներու նախարարութիւն», ինչպէս կ՚ըսեն իրենք:

Ուրիշ նոր ազդակ մը, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, նոյնպէս դարձաւ անպաշտօն նախարարութիւն:

Եւ առաւօտիկ տարին կը լրանայ արդիւնքով մը որ իսկապէս աննախընթաց է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՊԼՈՄՊԵՐԿ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Միշտ նոր վտանգներ դէպի Սպանիա

Չորեքշաբթի օր օդանաւով Հռոմ հասաւ մարաջախտ Պլոմպէրկ, Գերմանիոյ զինուորական նախարարը: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, նոյն օրն իսկ իտալական մամուլը կը թելադրէր որ Անգլիա եւ Ֆրանսա օգնեն ֆաշական պետութեանց, խորտակելու համար համայնավարութիւնը Սպանիոյ մէջ: Հռոմի մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ ներկայ տագնապին մէջ, մանաւանդ Ալմերիայի ռմբակոծութենէն վերջ, ամէն բան կախում ունի Անգլիոյ բռնելիք դիրքէն: «Հարցը այն չէ թէ ինչ երաշխաւորութիւններ պիտի տրուին հսկողութեան յանձնուած մարտանաւերու ապահովութեան համար. այլ թէ Սպանիոյ կարմիրներուն թոյլ պիտի տրուի՞ որ պատերազմի մղեն Եւրոպայի մեծ պետութիւնները: Խնդիրը շատ պարզ է եւ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի կ՚իյնայ լուծել զայն: Մենք արդէն լուծած ենք»:

Ուրիշ նշանակալից խօսք մը,— կարեւոր թերթ մը, «Աւանթի Ֆաշիստա» կը գրէ — «Սպանիոյ կարմիրներուն համար, նկատի առնելով ազգայնականներուն յամր այլ անդորր յառաջխաղացութիւնը, որուն շնորհիւ օգնութեան պիտի հասնին բազմաթիւ նոր զինուորներ, փրկութեան միակ ելքը կը կազմէ եւրոպական պատերազմ մը յարուցանել»:

Մուսոլինի եւ մարաջախտ Պլոմպէրկ զորահանդէսէ մը վերջ, ամբողջ մէկ ժամ խորհրդակցեցան ոչ միայն Սպանիոյ, այլեւ ընդհանուր կացութեան եւ երկու երկիրներու զինուորական գործակցութեան մասին: Առ այժմ հաւանական չի համարուիր զինակցութիւն մը: Մարաջախտը յետոյ այցելեց Իտալիոյ թագաւորին: Այսօր, ուրբաթ, ռազմափորձեր պիտի կատարուին ի պատիւ գերման հիւրին, իսկ երկուշաբթի օր՝ նաւահանդէս մը:

Ինչպէս կ՚երեւայ, երկու պետութիւնները կ՚ուզեն ի լուր աշխարհի պանծացնել իրենց ուժերուն կարեւորութիւնը, Եւրոպայի ու ատլանտեան կացութեան մէջ:

*** Գերմանական չորս սուզանաւեր ճամբայ ելան դէպի սպանիական ջուրերը: Իտալական նաւեր ալ կը սպասուին:

Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին, ապահովութեան ձեւ մը գտնելու համար: Այսպէս, պիտի առաջարկուի ընդարձակել հսկողութեան շրջանակը եւ պարտադրել որ Սպանիոյ երկու ճակատները յարգեն միւս պետութեանց գօտիները: Միեւնոյն ատեն ծրագիր մը կ՚ուսումնասիրուի, օտար կամաւորները ետ կանչելու համար: Փորթուկալ վերապահ դիրք մը բռնած է, Գերմանիա կը շարունակէ երաշխաւորութիւն պահանջել, իսկ Իտալիա կը սպասէ դէպքերու ընթացքին:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը եւ մանաւանդ նախագահ Րուզվէլթ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին եւ թէ անոնց դիրքը մեծապէս ազդած է Գերմանիոյ վրայ:

Զօր. Կամարնիի անձնասպանութեան շուրջ

Կարմիր բանակի փոխ - գործավարին անձնասպանութիւնը կը շարունակէ յուզել միտքերը, թէեւ խորհրդային մամուլը գոհացաւ միայն չոր լուրը հաղորդելով: Կ՚ըսուի թէ անձնասպանութեան գաղափարը ներշնչած է Վորոշիլով, նախապէս լուր տալով ձերբակալութեան մասին: Արդէն իսկ ձերբակալուած են խումբ մը կարմիր սպաներ, բայց յայտնի չէ թէ Կամարնիք ինչպէս կամ ի՛նչ ատիճան մասնակցած է դաւադրութեան: Հաւանաբար իրեն դէմ եղած յայտնութեանց հետեւանքով էր որ վերջերս քաղաքական քննիչներ նշանակուեցան կարմիր բանակին համար, բացառիկ լիազօրութիւններով:

*** Իրազեկ մը կը պատմէ — Կամարնիք միշտ բացայայտ հակառակորդ մը եղած էր Թրոցքիի եւ Սթալինի վլխաւոր աջակիցներէն մէկը եղաւ, կարմիր բանակին մաքրագործման համար: Այն բաժինը որուն վարիչն էր — կարմիր բանակին քաղաքական տեսչութիւնը — կուսակցութեան հաւատարիմ եւ անձնուէր աչքը եղած էր բանակին վրայ: Միւս կողմէ Կամարնիք անդամ ըլլալով Կեդր. Կոմիտէին, կը մասնակցէր նաեւ Քաղաքական բիւրոյին: Հակառակ իր մատուցած գնահատելի ծառայութեանց, Կամարնիք զոհ գնաց «երիտասարդական սխալի մը»: 1919ին, քաղաքացիական պատերազմի ամէնէն տաք շրջանին, ծանր վէճ մը ծագեցաւ իրեն եւ Վորոշիլովի միջեւ որ այն ատեն հրամանատարն էր Ուկրայնայի կարմիր բանակին: Այս վէճէն ծնած հակառակութիւնը, որուն վրայ կ՚աւելնար Վորոշիլովի հանրածանօթ հակահրէականութիւնը, երթալով սաստկացաւ: (Կամարնիք հրեայ է, Քիեւէն, երբեմն անդամ հրէական Բունդին): Վորոշիլով օգտագործեց կազմալուծում մը որ երեւան հանուած էր վերջերս: Հետեւանքը պիտի ըլլար Կամարնիկի կատարեալ շնորհազրկութիւնը, մինչեւ կուսակցութենէ վտարում: Ուստի ամբաստանեալը նախընտրեց անձնասպան ըլլալ:

*** «Փոփիւլէռ»ի աշխատակիցը խօսելով այս անձնասպանութեան մասին, գիտել կուտայ թէ դէպքը սովորական ոճիր - արկած մը չէ: Ընդհակառակն: «Այն մարդը որ վերջ տուաւ իր կեանքին, բաւական խորհրդաւոր պարագաներու մէջ, կը պատկանէր խորհրդային վարիչներու խիստ սահմանափակ շրջանակին: Մինչեւ իր մահը ան աջ բազուկն էր Վորոշիլովի եւ Թուխաչեւսկիի հետ կը բաժնէր կարմիր բանակին գերագոյն հրամանատարութիւնը: Մինչ Թուխաչեւսկի զինուորական հրամանատարութիւնը կը վարէր, Կամարնիք կը զրաղէր զօրքին բարոյականով: Կը հսկէր անոր հոգեկան վիճակին վրայ: Կը հսկէր սպաներուն եւ անոնց հաւատարմութեան վրայ: Մէկ խօսքով ահարկու իշխանութիւն մը ունէր: Բայց հոգ չէ սահմանափակուիլ այս երիտասարդ զօրավարին գործունէութիւնը (մեռաւ 43 տարեկան): Ինքն էր վարիչը կարմիր բանակին նիւթական եւ բարոյական կերպարանափոխութեան: Ինք վարեց բանակին մեքենաշարժ կազմակերպութիւնը: Եւ ինքն էր որ խորհրդային բանակին տուաւ այն ազգային նկարագիրը որ կը տեսնուի ատենէ մը ի վեր»:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը յետոյ յիշելով զանազան գրոյցներ, կը գրէ — Կ՚ըսուի թէ Եժով՝ Չեկային ներկայ վարիչն է որ ահաբեկելով Սթա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ԱԿԱՆՋՆԵՐԸ ԹՐՔԱՑՆԵԼՈՒ

Պոլսոյ «Ժամհուրիյէթ»ը ամենօրեայ քրոնիկագիր մը ունի, «Չէքիճ» (Մուրճ),— նոյնինքն խմբագրական քարտուղարը, Ապէտին Տավէր, որ պարբերաբար մուրճի հարուածներ կ՚իջեցնէ փոքրամասնութեանց գլխուն:

Թերու ազգայնական, ինչպէս օրուան վարիչներն ու գրիչները, յօդուածագիրը այս անգամ ալ ոչ - թուրքերուն... ականջներէն բռնած է:

Կարդացէք եւ իմացէք. (29 մայիս).

— «Վերջերս Պիւյիւքատէրէին կուզայի. շոգենաւին մէջ երիտասարդ հայ հայրենակիցներէ բաղկացած խումբ մը կար: Կ՚երեւայ եկեղեցիի մը այցելութենէ կը դառնային: Շոգենաւին մէջ երգեցին, կատակեցին, խնդացին, զուարճացան:

Իրենց խօսքերն ու երգերը գրեթէ ամբողջութեամբ հայերէն էին: Թուրքերէն ըլլալով Տասնամեակի քայլերգը եւ Նէճիպ Ֆէյզիի «Սունա Թանկօ»ն երգեցին միայն: Այս երկու թուրքերէն երգերուն փոխարէն շարք մը հայերէն երգեր... Մինչդեռ ժամանակ մը թուրք երաժշտութիւնը հայերուն ալ երաժշտութիւնն էր. Զուհաճեան, Գրիգոր Զուլհաեան եւ Գիմէնի նման շատ մը հայ արժէքաւոր դաշնակահարներ եւ արուեստագէտներ թուրքերէն դաշնաւորած եւ երգած են բոլոր գործերը:

Այս պարագան խորհելով, նեղուեցայ երբ տեսայ որ այդ օրը շոգենաւը գտնուող հայ երիտասարդները այսքան անտարբեր են թուրքերէնի եւ թուրք երաժշտութեան հանդէպ:

Դարձեալ այսպիսի պտոյտէ մը վերադարձող յոյն դպրոցի մը աշակերտներն ալ տեսայ որ բացի միակ դըպրոցին երգէն, թուրք երաժշտութենէ բան մը չերգեցին: Կը հետեւի որ երաժշտութեան ուսուցիչները այս աշակերտներուն թուրքերէն երգեր չեն սովրեցուցած: Եթէ գիտնային, անպաշտ կ՚երգէին»:

Ապէտին Տավէրի «քէյֆ»ը տեղը պահեր են միայն երեխայ մանչերն ու աղջիկները.

— «Ուշադրութիւնս գրաւեց մանաւանդ սա պարագան որ նախապէս Ֆրանսերէնէ եւ «Խառաքօյերէն»է տարբեր բան չգիտցող հրեայ աղջիկները զատ մը թուրքերէն երգեր սորվեր են եւ հաճոյքով կ՚երգեն»:

Եզրակացութիւն,— «Փոքրամասնութեանց եւ օտար դպրոցներուն մէջ երաժշտութիւնը պէտք է դասաւանդուի թուրք մշակոյթով հասած բըռնուած ուսուցիչներու կողմէ»:

—«Ցեղով թուրք չեղող թուրք հայրենակիցներու տղայոց մէջ մշակոյթը պէտք է թափանցէ ականջներն այ»:

Քանի որ փողոցէ փողոց, մինչեւ իսկ թէյարաններու եւ շոգենաւերու մէջ հետապնդել սկսան, վաղը կ՚սկսին սպասակ դնել տուներու առջեւ, իմանալու համար թէ ի՛նչ լեզու կը խօսին ներսը կամ ի՛նչ կ՚երգեն:

Բայց կ՚արժէ՞ այսքան իրարանցում:

Ապէտին Տավէր ծամրու ծախք չունի՞,— թող քիչ մը դուրս ելլէ իր երկրին սահմաններէն, դէպի Սուրիա, Պալքաններ կամ Ֆրանսա, եւ ուրախութենէն պիտի խենդենայ:

Պիտի տեսնէ որ թուրք մշակոյթը շատո՜նց տեղաւորուած է հայկական ականջներուն մէջ, այլ մանաւանդ երիտասարդակա՜ն շրթունքներու վըրայ:

Ես գրաւ կը դնեմ որ «Իսկիւտարա կիտէր իքէն»ը կամ «Գոնեալը»ն եւ «Աստանալը»ն շատ աւելի... թրքավարի կ՚երգեն հոս, Փարիզի մէջ, «ցեղով թուրք չեղող թուրք հայրենակիցներ», քան ի ծնէ թուրքեր Թուրքիոյ մէջ:

ՎԱՀԷ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի Chèque - postal-ի թիւն է Paris 1678 - 63, ինչպէս կ՚երեւայ ճակատը:

Ի՞ՆՉ ԵՂԱԾ ԵՆ Ս. ԿԱՍԵԱՆ ԵՒ Պ. ՄԱԿԻՆՑԵԱՆ

Կրկին աչքէ անցընելով Երեւանի թերթերը, միջանկեալ կը հանդիպինք բացատրութիւններու որոնք պարզապէս ... մերկացումներ են:

Այսպէս, «Խ. Հայաստան»ի ապրիլ 18ի թիւին մէջ, Ե. Զուրար ուսումնասիրութիւն մը հրատարակելով, կը սահեցնէ հետեւեալ տողերը.—

«Պատահական չէ նաեւ այն որ, Ս. Կասեանը — ՈՐԸ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԻՑ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ է հակայեղափոխական տրոցկիստներին 1927 թւին աջակցած լինելու համար »— եւայլն:

Դարձեալ «Խորհրդային Արուեստ»ի ապրիլ 16 թիւին մէջ, Ալեքսանդր Շատուրեանի մասին հրատարակուած գրութեան մը մէջ, հեղինակը դիտել կուտայ թէ բանաստեղծը հալածուած է քաղքենի քննադատներու կողմէ: Եւ կը շեշտէ.— «Պատահական չէ որ այդ հալածանքն սկսել են ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՏՐՈՑԿԻՍՏ ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏ Պ. ՄԱԿԻՆՑԵԱՆ ու դաշնակ Նիկոլ Աղբալեանը»:

Ինչպէս յայտնի է, Ս. Կասեան Հայաստանի առաջին «վարչապետ»ն էր եւ իր օրով ծագեցաւ փետրուարեան ապստամբութիւնը, իսկ Մակինցեան քանիցս եղած է անդամ կառավարութեան, ինչպէս եւ ներկայացուցիչ՝ Պոլսոյ եւ Իտալիոյ մէջ:

Թիֆլիսի օփերայի տնօրէնը սպաննուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն երեքշաբթի օրուան թուականով.— Այսօր հաղորդուեցաւ Թիֆլիսի օփերայի տնօրէնին՝ ականաւոր վրացի բոլշեւիկ Զգոնիայի սպանութիւնը: Մանրամասնութիւններ չկան Թիֆլիսի լուրին մէջ, որ կ՚ըսէ թէ մայիս 29ին Զգոնիա «սպաննուեցաւ ժողովուրդի թշնամիի մը կողմէ»: Ցուցարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ: Ներկայ էին հազարաւոր քաղաքացիներ որոնք նախապէս իրենց յարգանքը մատուցած էին, երբ մարմինը ցուցադրուեցաւ թատրոնին մէջ:

Պողպատի գործարանին վարիչն ալ ձերբակալուած

Խորհրդային մամուլը դղրդալի յայտնութիւններ կը հրատարակէ պողպատի հռչակաւոր գործարանին՝ Մակիյեւկայի տնօրէն Զախարիայի դէմ, որ երբեմն հրաշագործ յեղափոխական մը կը համարուէր եւ հիմա գետնէ գետին կը զարնուի իբրեւ թրոցքիական եւ խափանարար: Մանր ճարտարագործութեան օրկանը կը գրէ թէ ամբաստանեալը կը գործէր առաջնորդութեամբ Փիաթոքովի որ գնդակահարուեցաւ անցեալ յունուարին եւ թէ յաջողած էր ջլատել աշխատանքները, գիտակցօրէն խանգարելով զանոնք: Ցետոյ խարդախութիւններ կատարած է հաշիւներուն մէջ, ամբաստանելով թէ հաստատութիւնը 1,000,000 անգլ. ոսկի շահ ունեցած է 1935ին, մինչդեռ իրականին մէջ ծանր կորուստներ կրած էր: Եւ վերջապէս 1932էն ի վեր մսխուած է 50,000,000 ոսկի, որ յատկացուած էր շինութեանց: Մակիյեւկա կը գտնուի Ուկրայնայի մէջ եւ Խ. Միութեան պողպատին 10 առ հարիւրը կ՚արտադրէ: Թերթերու հրատարակութիւններէն կ՚երեւայ որ ուրիշ մետաղագործական հաստատութեանց մէջ ալ խափանարար աշխատանքներ կատարուած են ղեկավարներու կողմէ:

ԿԱՐՄԻՐ ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ոչ միջնադարեանը, սպանիական դաժան հաւատաքննութիւնը. ոչ կրօնականը։

Այլ քաղաքականը, մտաւորականը, ընկերայինը, մարդկայինը, եթէ կ'ուզէք, մինչեւ իր ուղն ու ծուծը քրքրող։

Կարմիր, այսպէս կոչուած՝ յեղափոխական հաւատաքննութիւնը.

Եւ ոչ թէ Ֆրանսայի, Իտալիոյ կամ պժբախտ Սպանիոյ մէջ, այլ մեր ծեծուած ու ծուատուած հայրենիքին մէջ։

Հոն՝ ուր եղերերգութիւնը դարձած է առօրեայ երեւոյթ։

Ալեկոծութիւն կայ նորէն Երեւանի մէջ։

Ամբողջ ժողովուրդ մը նետուած է կրակին մէջ, ու կը խորովուի։

Երէկ քաղաքական ճակատն էր որ կը ծեծուէր ու կը ջախջախուէր. կ'այրուէր դաժանօրէն այն, ինչ որ պաշտուեցաւ տարիներով. Խանջեանի արիւնաթաթաւ դիակը եկաւ վերջ տալու պանծացումին ու հանդէսը վերածելու ողբերգութեան։

Ու դիակին հետ՝ զանգուածներ հալածանքի տակ, կենդանի դիակներու վերածուած։ Մաքրագործում դաժան միջոցներով եւ բոլոր ճակատներուն վրայ։

Այսօր, ամիսներէ ի վեր, մահացու խոլչակը կը փչէ գրականութեան ճակատին վրայ։

Հաւաքուեր են բոլոր գրողները, — կը պատմէ մեզ Երեւանի «Գրական Թերթ»ը (23 ապրիլ) եւ յաջորդական ժողովներու մէջ քններ են «հիմնական խնդիրներ» ..

Ժողովին ներկայ եղած են բոլոր նշանաւորները, եւ ներկայ եղած է նաեւ Մոսկուայի աչքը՝ «ընկ.» Վ. Կիրպոտին, անշուշտ գրականագէտ.

Ու բոլորը կ'արթննան յանկարծ, կը սթափին ու կը դատեն «զգօն».

Կ'այրուին երէկ պաշտուածները. անկցի «լրտես Սիմոնեանը, Բակունցը, Թոթովենցը ու նրանց շայկան» (յեղուզակախումբ), «հակայեղափոխական», «նացիոնալիստ», «տրոցկիստ» ...

Բարեկամները, «հովանաւորեալ»-ները «չերկերեանի տրոցկիստ-նացիոնալիստ հակայեղափոխական խանջեանի» ...

Անկցի՜ն։

Այսինքն՝ անոնք որ խորհրդային Հայաստանի նոր գրականութիւնը կը ներկայացնէին, աւելի քան տասնամեակ մը։

Այդ գրականութեան ներկան ու ապագան։

Ու կեցցէ Ագայեանը, Պռօշեանը, Սունդուկեանը, Նալբանդեանը, «անտեսուած», վարկաբեկուած» եւ «գրպարտուած» ... եւ միջնադարի «մեր ըմբոստ բանաստեղծ Ֆրիկը» ...

Այսինքն՝ անոնք որ անցեալը, հինը եւ երէկը կը ներկայացնէին։

Ի՛նչ յուզիչ վերահաստատո՛ւմ, արդարութի՛ւն եւ արժեւորի ու գրականութեան սէր։

Սուտ, խաբէութիւն եւ գլխիվայր իրականութիւն։

Անտեսուածներ, մոռցուածներ ու այրուածներ տարիներ իբրեւ «փտած» ու «հակայեղափոխական», ու այսօր պանծացումի առարկայ ..

Փռուած է Խանջեանի դիակը եւ կեդր. Կոմիտէն որոշեր է փրկե՛լ հին արժէքները։

Մարդը՝ իր է, ատարկայ, քար ու փայտ, կենդանի ու անտառուն խարհր. կարգի տակ, կ'որոշէ Կ. Կոմիտէն ու դէմքերը կը տապալին. գրականութիւն ու արուեստ կը փլչին. ու նորէն կ'որոշէ եւ ահա նոր շէնքեր կը շինուին, նոր դէմքեր կը ծնին ու նոր գրականութիւն կը ծաղկի ...

Ի՞նչ է պատահեր։ Շատ բան, ու ահա շատերէն մէկը։

Տեսնուեր է որ «թթացում» կայ եւ «զզօնութեան» պակաս գրողներու շարքերուն մէջ։

Գրողները չեղեր են, դաւեր, տրոցկիստ-հակայեղափոխական եւ դաշնակ «աւէնտօ» դարձեր եւ իրենք լո՛ւր չունեին. ճիշդ «չերկերեանի» Խանջեանի պէս։

Թելքի պէտք է բերել։ Աւագակներու մէկ խումբը՝ «շայկան» քշուած է արդէն, բայց դեռ կան ուրիշներ. քիչ մը խոշորկեկ, ճետերու կարգին — Իսահակեանը, Զ. Եսայեանը, Զարենցը եւ ուրիշներ։

Հարկ է որ խոստովանին իրենց «չեղումները», սխալները, մեղքերը։

Խոստովանեցան ուրիշներ Մոսկուայի մէջ, իրենց գլուխներու գինովը։

Պէտք է խոստովանին Երեւանի մէջ ալ, գրական ճակատին վրայ։

Պէտք է մեղայի գան։

Եւ կուգան։

Նախ՝ Իսահակեանը. այս քամեկէ-անը։ Մարդը ներկայ եղեր է չուրջ քառասուն գրողներու «ելոյթներուն» եւ յետոյ «հիւանդացեր» ու տունը մնացեր է, գրաւոր ղրկելու համար իր խոստովանագիրը

Գիտէ գրել, գիտէ ճկել, շողմել, խոստովանիլ ու ... փրկել իր մորթը։

«Շատ» յուզուեր է «չատ յարգելի ընկեր Կիրպոտինի» «գեղեցիկ ելոյթ»էն, իր գրականութեան մասին։

Ու իր կենսագրութիւնը տուեր է — Սոց. դեմոկրատ, անիշխանական, պեսիմիստ, բուդդայական, դաշնակցական «ոչ երկրորդական գործիչ» եւ վերջապէս երկար պայքարներէ ետք «ազատ կամքով ու համոզմունքով», այրելով բոլոր նաւերը, անվերադարձ դարձեր է ընկերվարական, այսինքն եկեր է այն աշխարհը, ուր «հոյակապ գործ» կը կատարուի ...

Եւ խօսելէ ետք իր սերունդի երազներէն, «ոչ երկրորդական գործիչը» կը բացագանչէ.

«Ո՛վ կարող էր երեւակայել որ մեր իղձերը այսպէս շռայլօրէն կարող լին իրականանալ» ։Շնորհիւ անշուշտ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան եւ Լէնին-Ստալինի ...։

«Մենք ունենք հիմա հող մեր ոտներ տակ, — կ'ըսէ ան, — մենք ունենք կազմակերպուած, կոմպակտ ազգաբնակութիւն, ունենք մեր պետութիւնը՝ հաւասար անդամը 11 հանրապետութիւնների ... եւն. եւն. «շռայլօրէն» բռուած խօսքեր, որոնք կը փոխէին իրականութենէն, Լէնին-Ստալինի շուքին առջեւ երբ իբրեւ «ոչ երկրորդական գործիչ»ը ծնրադրելով, լաւ գիտէ թէ չարաչուք ինչ դեր ունեցաւ այդ ստուերը ..

Ու ան, դեռ խորհուրդ կուտայ երիտասարդներուն ուսումնասիրել — ինչպէս ինք ուսումնասիրե՛ր է — Մարքսը, Էնգէլսը, Լէնին-Ստալինը

«Այրուել մեծ հարցերով — համամարդկային, համամարդկային, դուրս գալ իր ցանկապատից, ազատագրուել, շովինիստական միջնից, ազգային սահմանափակութիւնից» ...

Պէտք են այս բոլորը երիտասարդներուն համար, ու իրեն համար, որ պէտք խոստովանի իր մեղքերը արտասահմանի մէջ ,7 տարուան շրջանին։

«Իմ անվերապահ ճանաչումն է ՀՀ Հայաստանի հանդէպ բազմիցս փորձուած է, սակայն, ես, անշուշտ, շատ սխալներ գործած կարող եմ լինել, որոնք վերագրելի են այն հանգամանքին, որ ես հազար քիլոմեթրերով հեռու եմ եղել մեր իրականութիւնից։ Եւ ետեւաբար չէի կարող իրազեկ լինել։

Ինձ շատ մեծ վիշտ պատճառեց նաեւ մի քանի գրողների ձերբակալութիւնները, որոնց մէջ ունէի անձնական ընկերներ, բայց երբ վերադարձայ Երեւան եւ հնար եղածի չափ ծանօթացայ իրերի եւ իրադարձութիւնների հետ, տեսայ որ մեր կառավարութիւնը (որին անպայման վստահում ենք) եւ ժողովուրդը ուրիշ կերպ չէին կարող վարուել նրանց հետ։

Որովհետեւ նրանք շեղուել են ուղիղ, տրամաբանական ճանապարհից եւ ընթացել են մի դատապարտելի ճանապարհով, որ միայն վնաս է բերում մեր բազմաչարչար ժողովուրդին։

Որովհետեւ, «դրանք չեղուել են ուղիղ, տրամաբանական ճանապարհից», ահա թէ ինչու արժանի էին հարուածուելու։

Հայոց բանաստեղծ եւ «ոչ երկրորդական գործիչ», որ կը վաւերացնէ հայ գրագէտներու խոշտանգումը, ճզմումը եւ արիւնոտ ճակատագիրը, իր ճակատագիրը եւ իր մորթը փրկելու համար։

Փռուած փորի վրայ՝ հայ բանաստեղծը կ'ըսէ առանց կարմրելու.

«Տեսայ որ մեր կառավարութիւնը (որին անպայման վստահում ենք) եւ ժողովուրդը, ուրիշ կերպ չէին կարող վարուել նրանց հետ»։

Կառավարութեան հետ «ժողովուրդը» ալ։

Բայց այդ ժողովուրդը խօսք ունի բոլոր Իսահակեաններուն հետ եւ գառն ու անողոք խօսք։

Կարմիր հաւատաքննութիւնը գոհ չէ դեռ սակայն. նոր զոհեր կը պահանջէ, եւ կարգը կուգայ Եսայեանին ու Զարենցին։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՌՈՒՍ ԶՕՐԱՎԱՐԻ ՄԸ ԽՕՍՔԵՐԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՍԻՆԶԻՆ (Մանչուրիա), 10 մայիս. — Ռուս տարագիր բարձրաստիճան սպայ մը, էփով, որ թէ մեծ պատերազմէն առաջ եւ թէ պատերազմի ընթացքին ծառայած է կովկասեան բանակին մէջ, անհատական խօսակցութեան ժամանակ շատ շահեկան յայտարարութիւններ ըրաւ հայկական ազատօնի առթիւ եւ իր կարծիքը յայտնեց ռուս քաղաքականութեան մասին հանդէպ կովկասեան ազգերու եւ Հայերու։ Կ'ամփոփեմ իր խօսքերը.

— Հայեր, դուք պարտաւոր էք սրգալ, ձեր վիշտը շատ խոր է եւ ակիները անջնջելի Քասներորդ դարուն ամբողջ քաղաքակիրթ մարդկութեան առջեւ, ձեր ազգին հանդէպ գործուեցաւ ոճիր մը որ իր զարհուրանքով գերազանցեց մարդկային գազանութեան ամենաքստմնելին։Մանաւանդ որ այդ ոճիրը կատարուեցաւ ոչ անհատ աւազակներու վայրենական կրքի ազդեցութեան տակ, այլ կազմակերպուած կառավարութեան մը քաղաքակիրթ ճանչցուած նախարարներու հրամանով։ Անոնք պատրաստուած ծրագրով վճռեցին ձեր ազգը ջնջել աշխարհի երեսէն։ Ազգ մը որ քանի մը հազար տարուան պատմութիւն ունի, ազգ մը որ Փոքր Ասիոյ եւ կովկասեան ազգերու մէջ ամէնէն լուսաւորեալ եւ քաղաքակիրթ քաղաքավարներէն մին եղած է։ Հայեր, դուք ոչ միայն պէտք է ողբաք, այլ եւ բողոքէք կատարուած ոճիրին դէմ եւ ըղձանքով, արդահաղթանքով լեցուիք ձեր դահիճներուն եւ անոնց ընչաքաղց պաշտպան բարեկամներուն դէմ.

Ափսոս որ կայ մութ կէտ մը որ մինչեւ հիմա չէ լուսաբանուած։ Լսած ենք խուլ ըսի ըսաներ որոնք ուղղակի կ'ամբաստանեն նախկին ռուսական կառավարութիւնը եւ մանաւանդ կովկասեան բանակի հրամանատարութիւնը թէ անուղղակի պատասխանատու է հայկական կոտորածներու, երբեւ թէ Ռուսաստանը կ'ուզէր Հայաստանը գրաւել առանց Հայաւ եւ ատոր համար ալ իր արշաւանքը գիտմամբ յետաձգեց, որով Թուրքը ժամանակ ունեցաւ, իր գազանային հայաջինջ ծրագիրը իրագործելու։ Պարոններ այդ ամբաստանութիւնը սխալ է եւ կարծիքները անհիմն։ (ԽՄԲ.— Դժբախտաբար փաստերը ճիշդ հակառակը կ'ապացուցանեն)։

Ես զինուորական եմ, լաւ գիտցէք որ ոչ մէկ զինուորական արշաւախումբի համար ձեռնտու չէ գրաւել ամայի երկիրներ։ Բացարձակապէս սխալ է այն կարծիքը թէ ռուս կառավարութիւնը եւ կամ ռուս ժողովուրդը հայատեաց են։ Ընդհակառակն, լայնատարած ռուս կայսրութեան մէջ բազմաթիւ այլազան ցեղերու մէջ Հայերը միշտ ամէնէն հաւատարիմ եւ հարազատ բարեկամներն եղած են ռուս կառավարութեան, բոլոր հիմնարկութիւնները իրենց դռները լայն բացած էին հայ քաղաքացիներու առջեւ։ Ես հազարաւոր Հայեր գիտեմ որոնք թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական ասպարէզին մէջ ամէնէն պատասխանատու պաշտօնները վարած են։

Իրաւ է որ եղած են բարձրաստիճան պաշտօնեաներ որոնք Հայերու հանդէպ բացասական դիրք բռնած եւ շատ մը անախորժութիւններու տեղի տուած են, բայց ատոնք մասնակի դէպքեր են եւ կարճ ժամանակի մէջ դարմանուած։ Երբեք արդար չէ անհատներու սխալը ռուս ազգին կամ կառավարութեան վերագրել։ (ԽՄԲ. — Մենք երբեք ռուս ժողովուրդին վերագրած չենք կառավարութեան մեղքերը, ինչպէս ցարական, նոյնպէս բոլշեւիկեան իշխանութեան օրով)։ Հաւի մէկ դար է Ռուսերը գրաւած են Կովկասը եւ այդ շրջանին Հայերը թէ նիւթապէս եւ թէ ֆիզիքական բարգաւաճած են. Ռուսահայաստանի մէջ մէկ դարու ընթացքին Հայերու թիւը կրկնապատկուած է, մինչ նոյն շրջանին Թրքահայաստանը կէս առ կէս կորսնցուցած է իր հայ բնակչութիւնը։

Թուրքերը իրենք զիրենք կ'արդարացնեն թէ Հայերը յարեցան մեզի, կամաւորներ տուին, ուստի իրենք հարկադրուեցան վերջ տալու Հայերը աքսորելով եւ ջարդելով։ Ամօթ է նոյն իսկ այդ տեսակ արդարացում. Զինուորական տեսակէտով Թուրքերուն ըրածը յիմարութիւն էր, իրենց հպատակ Հայերու պէս աշխատասէր շինարար ժողովուրդ մը փճացնելով՝ իրենք իրենց ձեռքով իրենց երկիրը աւերակ դարձուցին։Քաղաքակիրթ ազգ մը որ կառավարութիւն ունի, օրէնք եւ դատարան ունի, զայրանալով քանի մը հարիւր ապստամբներու դէմ, ամբողջ ազգ մը իր անմեղ երեխաներով, կիներով եւ ծերերով կը կոտորէ՞։

Եթէ կառավարութեան դէմ դաւադրող մարդոց կ'ըլլան ու երեխան պատժել պէտք է, Կովկասի մէջ մենք մէկ հատ Թուրք, Թաթար թողուցած պիտի չըլլայինք։ Մեր ամբողջ տիրապետութեան շրջանին եւ մանաւանդ պատերազմի ընթացքին Թուրքերու աւազակութեանց, դաւաճանութեանց չափ սահման չկար, բայց մենք խաղաղ ազգաբնակչութեան չդպանք, այլ աշխատեցանք ձերբակալել, դատել եւ պատժել միայն մեղաւորները։

Բայց ինչո՞ւ հեռուն կ'երթանք եւ հայկական կոտորածներու պատճառներ կը փնտռենք. Մեր ձեռքին տակ կան հարիւրաւոր փաստաթուղթեր։ Թուրք կառավարութիւնը եւ անոր դեկավար կուսակցութիւնը նպատակ ունենալով որ օսմ. կայսրութիւնը իր եւրոպական կալուածները կորսնցուց եւ հոն քրիստոնեայ, ոչ թուրք ազգաբնակչութիւնը մեծամասնութիւն կազմած է, առիթէն օգտուեցաւ եւ կոտորեց Հայերը, որպէսզի պատմի հայկական հարցէն. ոչնչացուց Հայերը ... եւ Հողերուն։ Թուրքը միայն կը ... ոճրագործ, կողոպտող, ոճիրը մարդասպանութիւնը հայրենասիրութիւն նըկատել։

Պէտք է խոստովանիլ որ մենք կովկասեան ճակատին վրայ շատ դանդաղ շարժեցանք։ Մենք չէինք հաւատար որ յոգնած քայքայուած օսմ. կառավարութիւնը մեզի դէմ պատերազմ կը յայտարարէ։ Թշնամութիւնները սկսելէ վերջն ալ Սարըղամիշի մէջ էնվէր փաշայի բանակը ոչնչացնելով, մենք շատ քիչ կը մտածէինք թրքական ճակատի մասին։ Մեր ամբողջ ուշադրութիւնը յառած էինք գերմանական եւ աւստրիական ճակատի վրայ, մանաւանդ որ Ռումանիան ալ տատանումներու մէջ էր, եւ միայն մեր դէպի Կարպատեան լեռները յառաջացումը Ռումանիան հակեց մեր կողմը։ Այն ատեն մենք այնքան ջրդայնացած էինք որ Հայաստանի մասին շատ անտարբեր գտնուեցանք։Անշուշտ մեր անտարբերութենէն Հայերը վնասուեցան, բայց չէ՞ որ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նախօրեակին աւելի անտարբեր գտնուեցանք մեզի հանդէպ։ Մեզի համար ներելի՞ է որ մեծամասնական ցանցառ ուժերը յափշտակեն մեր կառավարութիւնը եւ պատերազմի ընթացքին յոգնած զինուորները եւ գիւղացի դժգոհ տարրերը կազմակերպելով, հսկայ Ռուսաստանին տիրէին եւ քար ու քանդ ընէին մեր երկիրը։ Մեր անտարբերութեան դուք ալ տուժեցիք, բայց մենք աւելի տուժեցինք ... հիմակ ալ մեր երկիրը կը ... կազմակերպուած աւազակախումբ ձեռքը որ ժողովուրդը թալլելով երկրին տէր դարձաւ։ Այդչափ քան ... ուսեան մէջ տասնեակ միլիոն գիւղացիութիւն, այժմ ուրիշ գործեր փնտռել ... բար կը զգեն։ Պատմութիւն ... մենք մեր մեր սխալները ... ուղղել։ Այժմ մեր ճակատագիրը ... թէ միեւնոյնն է. այլ եւս չկան ... դարար Թալէաթներ եւ Էնվէրներ ... կան նաեւ Լէնիններ եւ Թրոցկիներ, բայց անոնց յաջորդած են Քէմալ ... Իսմէթ, Ստալինն ու Մոլոթովներ որոնք հայ կամ ռուս ազգայնութեան ոխերիմ թշնամիներն են ... բարու դաշնակից Թէեւ այդ բռնակալները ներկայիս ուժեղ են, բայց ... յաղթելի չեն, անոնց իշխանութիւնը հիմնուած է բռնի ուժի վրայ. Պատմութիւնը մեզի կ'ըսէ թէ որ եւ է իշխանութիւն որ հիմնուած է բռնի ուժի վրայ, ուշ կանուխ իրմէ աւելի ուժերու պիտի հանդիպի եւ վերջոյ արդարութիւնը, ժողովրդապետութիւնը պիտի յաղթեն

Հայեր, միշտ արթուն գտնուեցէք համերաշխեցէք իրարու հետ, ... բաշխեցէք ձեր հարեւան ժողովուրդներուն հետ, մի հաւատաք ոչ ... յական քաղաքականութեան եւ ոչ ... տալինեան կեղծ ... թեան Անհատներու կեանքը ... ներով կը հաշուեն, իսկ ազգերը ... րով կ'ապրին։ Մի յուսահատիք ... տով կուգայ ժամանակը երբ մենք ... երկրին տէրը կը դառնանք, ձեր ... կան հովանաւորները, բնական ... նակիցները մենք Ռուսերս ենք, ... Թուրքը չէք, բայց հաւատարիմ ... տատանցիներ էք, առանց մեզի ... ձեզ չէք կրնար պաշտպանել թա ... բարոյական ... Բայց դուք արժանի էք մեր ... ցը դառնալու եւ ազատ ինքնավար ... թիւն ունենալու, դուք մեր բնական յառաջապահներն էք։

Անկեղծ ոճրագործ Թուրքն ու բոլշեւիկեան ... եւ դաշնակից հայրենազուրկ ... վարութիւնը։ Բոլշեւիկները ... հարստահարուած ազգերու կը խաբեն աշխարհի բանուորութիւնը ... մեր առջեւն է աշխարհի ամէնէն ... բանական բաղաքակիրթ ազգերէն ... կը՝ դուք, բայց, ձեր երկիրը ձեր ... հիճներուն նուիրեցին, ... Թրքահայաստանը մէկ ... Թուրքին բարեկամութեան գոհեցին այդ քիչ էր, երկու նահանգ ալ Ռուսահայաստանէն տուին. վկայ՝ Նեկայ խորհ. Հայաստանի սահմանները վկայ՝ Պրէսթ-Լիթովսկի դաշնագիր։ Ձեր թշնամին Թուրքն է, իսկ նոր պաշտպանը բոլշեւիկեան կառավարութիւնը, ուրեմն ձեր եւ մեր թշնամին միեւնոյնն են։Զգուշացէք ... այլ միանանք եւ գործենք, ... կայ ռուս կառավարութիւնը, ... կայ մեծ Ռուսաստանը եւ Ռուս ... Ռուսաստանցի ժողովուրդ, որ ... րի եւ շուտով ի վիճակի պիտի ... Պրէսթ-Լիթովսքի պէս դաշնագիրները քուրջի վերածելու։

ՍԳԱԿԻՐ ՄԸ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Կարաւանին մէջ չարունակ հրացանաձգութիւն տեղի կ'ունենար, այնպէս որ ոչ մէկ կասկածի տեղի տուաւ, երբ Միքայէլ վերսկսաւ տարճանակը կրկին լեցնել, մէջի պարունակութիւնը պարպելէ վերջ։

Իրմէ տասը քայլ հեռու գետին փռուած էին երեք դիակներ, որոնց երկուքը Նազելին առեւանգող Քիւրտերն էին, իսկ երրորդը ... Նազելին էր, կուրծքէն զարնուած։

Աշխարհ մը փլաւ կարծես Միքայէլի գլխուն, քիչ առաջուան քարացած տղան կատղած գազան դարձաւ։ Նորէն մտաւ կարաւանին մէջ օգնութեան հասնելու համար Նազելիի վիճակին նեթարկուող դժբախտներուն, բայց մութին մէջ ի՞նչ կարելի էր զանազանել, ամէն կողմէ աղաղակ, լաց, սպառնալիք, հրացանաձգութիւն, ամէն կողմ շարժում, բոլորն ալ իրար խառնուած.

Միլիոնաւոր աստղերուն հետ լուսինը միայն համդարտ ու անխռով կեցած, իր աղօտ լոյսով կը լուսաւորէր այս զարհուրելի տեսարանը։

Միքայէլ արագ քայլերով սկսաւ շրջագայիլ Սողոմ Գոմորի տեսարանը պարզող կարաւանին մէջ, ի՞նչ կը մտածէր, ո՞վ կը փնտռէր, Նազելի՞ն ... Նազելին այլեւս յանձնուած էր յաւիտենականութեան ... իսկ ինք երազի մը ազդեցութեան տակ թաղուած մնաց, երբ անցեալէն մինչեւ այդ օրը ասուերի մը պէս պատկերացաւ աչքին առջեւ։ «Ես ի՞նչով կը տարբերիմ այս կոտորածը կազմակերպող ոճրագործներէն, ես ալ ձեռքս արիւնով ներկեցի, իմ պաշտելի Նազելիիս արիւնովը ... Այո, պէտք է երթամ ներողութիւն խնդրեմ, եթէ կը ներուի ինծի պէս ոճրագործի մը»։ Շտապով սկսաւ քալել Նազելիի կողմը, ու տասը քայլ հեռուէն ծնրադիր վիճակով սկսաւ մօտենալ նահատակուած պաշտելի արարածին որուն կուրծքէն հոսող արիւնը դեռ չէր դադրած։

Զգուշութեամբ վերցուց գլուխը, առաւ գիրկին մէջ, ու սկսաւ մանուկի պէս արտասուել, անհասկնալի բառեր մրմնջելով։

Նազելիի սրտի բաբախումը դեռ չէր դադրած, քանի մը վայրկեան անցնելէ վերջ, աչքերը կէս մը բացաւ ու գոցեց, նորէն բացաւ, կարծես մէկը կը փնտռէր.

— Միքայէլ ... դո՞ւն ...

— Այո, ես եմ, սիրելիս, ես թշուառականս.

— Լաւ ... Մի...քայէլ ... ինչ որ ... րրիր, մի ցաւիր ...այս մա...հր.. ես .... ես ցանկացի ... ուրիշ չակի .. մը ... գոյութիւնը զգայի ...մէջս .. ցաւէ ... միայն .. անոր վրայ .. ես ինչ որ եղայ .. եղայ, դուն . փախիր ...ու հոգիդ ազատէ ... եթէ ... ողջ մնաս մեր արդար ... վրէժը.. չմոռնաս ... չմոռնաս ... չմոռնաս...

Վերջին ակնարկ մըն ալ Միքայէլի վրայ ձգելով Նազելի վերջնականօրէն փակեց աչքերը .

Միքայէլ վերջին համբոյրը դրոշմելով Նազելիի սառած շրթներուն վրայ, մեքենաբար ոտքի ելաւ ու բոլորս չորս կողմը դիտել։ Ցարմար վայր մը կը փնտռէր Նազելիի դիակը թաղելու համար ..

Կարաւանին մէջ կոտորածն ու աւարը նոյն թափով կը շարունակուէին, ժողովուրդին մէկ մասը լեռները ապաստանելով մէկ մասը կոտորուելով զգալապէս նուազած էր։ Կատաղած խուժանը դեռ գործի վրայ էր։ Ուրիշ բան չգտնելով սկսած էին վիրաւոր կամ մեռելներու գրպանները խուզարկել, ատամները յօշոտել, Ճանկագին ատամներ ձեռք ձգելու յոյսով։ Թուրք հարիւրապետը անխռով ու հանգիստ կը դիտէր դժոխային տեսարանը, ու իր ստորադաս պաշտօնեաներուն հետ չարունակ զարկել կատաղիներ կ'ընէր Միքայէլ ուսերուն վրայ առնելով Նազելիի մարմինը, սկսաւ յառաջանալ մթութեան մէջ։ Հազիւ հարիւր քայլ առած էր, երբ քանի մը ոստիկաններ զինք կեցուցին, ու սկսան տեղի անտեղի հարցումներով նեղել։

— Ինդրեմ, էֆէնտիներ, թոյլ տուէք պահ մը, կինս քիչ առաջ սպաննուեցաւ, կ'ուզեմ աս մօտերը տեղ մը թաղել ,յետոյ կը պատասխանեմ ձեր հարցումներուն.

— Դուն կինդ պիտի թաղես, հապա քեզ ո՞վ պիտի թաղէ, սկսաւ զաւեշտօրէն կատակել ոստիկան մը ։

— Թող փոսը քիչ մը խորունկ փորէ, ըսաւ ուրիշ մը։

Երրորդ մը դիակին մօտենալով — գեղեցիկ կին ալ է եղեր, մեղք որ սպաննուած է ...

Միքայէլ առանց պատասխանելու ուզեց յառաջանալ, սակայն ստորնաւոր ոստիկան մը դէմը կանգնելով հրամայեց որ դիակը գետին նետէ եւ ունեցած դրամը իրենց յանձնէ, եթէ կ'ուզէ ողջ մնալ։

— Ծշմարիտ կ'ըսեմ, էֆէնտիներ, քովս դրամ չմնաց, ինչ որ ունէինք կողոպտեցին տարին, ի՞նչ կ'ուզէք որ ձեզի տամ։

Առանց ուրիշ հարցում ընելու, ոստիկաններն մէկը զօրաւոր ապտակ մը իջեցուց Միքայէլի երեսին, իսկ ընկերները դիակը առնելով գետին նետեցին, եւ ուզեցին գրպանները խուզարկել։

Միքայէլ աջ ձեռքը միշտ գրպանը ըլլալով դրամ պարունակող քսակի մը կասկածը արթնցուցած էր ոստիկաններուն մէջ, իսկ դրամի փոխարէն ատրճանակը ուղղուեցաւ իրենց դէմքին։ Ազատելու ժամանակ այլ եւս չունեցան իրենց երկուքը փռուեցան գետին, իսկ երրորդը փախելով սկսաւ օգնութիւն աղաղակել։

Միքայէլ ուզեց Նազելիի դիակը վերցնել ու տանիլ։ Հազիւ գետին ... ռած էր, չորս հոգի միատեղ վրան ... փեցան եւ ուզեցին կենդանի ... կատղած Հայորդին, վերջը իրենց ... ցած ձեւով չարչարելու, եւ իրենց ... սատակ ընկերներուն վրէժը լուծելու համար։

Պահեր կան, որ մարդ ինքզինքը ... տուած կը զգայ արտակարգ ուժով ... Միքայէլ որ բնականէն ուժով էր կրկնապատկուած զգաց իր ուժը ... միջոցին կատաղի վազք մը ... թէ յաղթէր Միքայէլի։ Ոստիկանները այդ կարգի դիմադրութեան չէին ... սար իրենց հակառակորդէն. ... կերած բռունցքները եւ երեսի վրայ ... սկրթուքները մոռնալով բոլորը ... պշած մնացին, երբ նշմարեցին Միքայէլի անհետանալը.

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(4)

(Շար

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

«Թանի» թղթակիցը կը գրէ Պաղտատէն (1 յունիս) —

Դամասկոսէն Պաղտատ

ժամանակին, — հազիւ տասնամեակ մը կայ դեռ, — Օմայեան հին մայրաքաղաքը Աբբասեան մայրաքաղաքին կը միանար կարաւանային ճամբով մը, 800 քիլոմեթր երկար, որ կ'անցնէր, անհունօրէն միապաղաղ գիծով մը, սուրիական անապատին մէջէն, սկիզբէն մինչեւ վերջը անջրդի եւ անհիւրընկալ։ Այսօր այդ ուղին, ապահով եւ կանոնաւոր, կարելի է կտրել 20 ժամուան մէջ՝ անգղիական հսկայ ինքնաշարժներով, կամ 250 վայրկեանի մէջ՝ լաւ հաստատուած եւ արագաթռիչ օդանաւերով, որոնք կը պատկանին տեղական եւ գաղթային (Մարսէյլ-Սայկոն) օդագնացութեան երկու ստարկութեանց.

Բրիտանական, իտալական եւ ֆրանսական օդային ու ցամաքային հաղորդակցութեանց գիծերու նոր ստեղծումով եւ ընդարձակումով, — այդ գիծերը բոլորն ալ կ'անցնին Պաղտատէն եւ քանի մը ժամուան մէջ իրար կը կապեն Սուրիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ Իրանի մայրաքաղաքները, — այնքան կերպարանափոխուած են Արեւելքի քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները, որ քանի մը տարուան մէջ արաբական աշխարհի այս երկրամասը, դարերէ ի վեր խոր թմրութեան մէջ եւ գրեթէ ընդհանուր մեկուսացումի մը մէջ ընդարմացած, — յանկարծ իր դուռները բացաւ Արեւմուտքի թափանցումին, գաղափարներուն, ճաշակներուն եւ վաճառականութեան։

Այս երկար թմրութենէն վերջ Պաղտատ կը վերածնի արագօրէն։ Բախտաւոր պայմաններու եւ պարագաներու բերումով, — Ֆէյսալի թագաւորելը, արժանաւոր վեհապետ եւ ճարտար պետական մարդ, ինչպէս եւ բրիտանական ազատամտութիւնը հոգատարութեան սկզբունքներուն մէջ, — Իրաք կրցաւ, օսմ. կայսրութեան բոլոր հին նահանգներուն մէջէն առաջինն ըլլալով, ստանալ իր անկախութիւնը, ազատիլ օտար քաղաքական խնամակալութենէն եւ մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Որով զարմանալու բան չկայ, եթէ, արաբական այս աշխարհին մէջ, որ պատերազմէն ի վեր խռովայոյզ վիճակ մը կը պարզէր իր կատաղի կռիւներով, Պաղտատ կրցաւ արագօրէն գրաւել կարեւոր դիրք մը, հակառակ ներքին արիւնահեղութիւններուն։ Իրբեւ արեւելեան քաղաքականութեան կեդրոն, իբրեւ համաարաբական շարժումին անվիճելի մայրաքաղաքը, Աբբասեան խալիֆաներուն այս հին ոստանը չդադրեցաւ, անցած տարիներու ընթացքին, դեր մը խաղալէ Մերձաւոր Արեւելքի ամբողջ քաղաքականութեան մէջ։ Հաշէմեան վեհապետը, — որ վաղաժամ մեռաւ 8 սեպտ. 1933ին, եւ զոր կը ճանչնային Յորդանանի եզերքներէն մինչեւ Եփրատի եւ Որոնդէսի ափերը՝ բոլոր Արաբները, իբրեւ իրենց ազգային ցանկութիւններուն ընտրեալ պաշտպանը, — իր գործունէութեամբ, նախարարական խումբի մը (Եասին փաշա եւ Հաշիմի, Նուրի փաշա եւ Սայիտ, Ճաֆար փաշա եւ Ասքարի) պատրաստակամ աջակցութեամբ, շարունակաբար իշխանութեան գլուխ մնալը, բրիտանական հոգատարութեան արագօրէն վերջ գտնելը, վերջապէս անգլիական դաշինքին կնքումը Իրաքի պարգեւեցին անխախտ կառավարութիւն մը, որ նպաստեց արաբ ժողովուրդներու մէջ իր հեղինակութեան ճառագայթումին եւ իր ներքին բարեկարգութեան։

Արաբական կայսրութեան ռահվիրաները, այդ կայսրութեան իրականացումը, որ ծրագրուած էր նոյնիսկ պատերազմէն առաջ, Սուրիոյ մէջ, ընտրանիի մը կողմէ, որ այլ եւս յոգնած էր օսմանեան լուծը կրելէն, «անապատային ըմբոստութեամբ մը» շօշափելի ձեւ առաւ 1916ին եւ մեծ խոստումներ կը ներկայացնէր, — Իրաքի անկախութեան, Ֆէյսալի բախտաւոր գործունէութեան մէջ կը տեսնէին իրենց համարաբական ծրագիրներուն առաջ յաղթանակին առաջին հանգրուանը.

Դամասկոս, Երուսաղէմ եւ Ամման ինչպէս եւ քանիցս Եգիպտացի ազգայնականները գաղափարի եւ գործի միութիւն մը ցոյց կու տային Իրաքի վարիչներուն գործունէութեան հետ, կը հետեւէին անոնց հրահանգներուն, իրենց բաժինը կը բերէին անոնց ճիգերուն։

Ֆէյսալ թագաւորին անակնկալ մահով համարաբական շարժումը կը զրկուէր իր գործունեայ առաջնորդէն եւ տիպար առաջնորդէն։ Այդ դէպքը խորապէս եւ անկեղծօրէն յուզեց բովանդակ Սուրիան եւ արաբական Պաղեստինը, — բոլորը անդարմանելի կը գտնէին կորուստը։ Երիտասարդ թագաւորը, Կազի, հօրը գծած ուղիին հետեւելու ջանադրութեամբ, պահեց բոլոր նախարարները, որոնք մնացած վեհապետին հետ՝ աշխատած էին Իրաքի անկախութեան համար։

Աւելի քան երեք տարի, ամենայն յաջողութեամբ շարունակեցին իրագործել Ֆէյսալեան ծրագիրները, [illegible] ներս եւ կառավարութեան մէջ. Ասորիներու, Եազիտներու եւ Քիւրտերու կրած խռովութիւններէն վերջ խաղաղութիւն կը տիրէր երկրին մէջ, սահմանադրական վարչաձեւը ամրացած կը թուէր, ու մինչ Արեւելքի մէջ խռովութիւնը կը տարածուէր, Իրաք այն տպաւորութիւնը կը թողուր թէ խաղաղօրէն կ'ընթանայ դէպի իր ապագան։

*** Թղթակիցը յետոյ տեղեկութիւններ հաղորդելով վերջին պետական հարուածի մասին, կը գրէ թէ նոր վարչապետը, Հիքմէթ պէյ Սուլէյման, եղբայրն է հռչակաւոր Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի։ Հիքմէթ պէյ պարզելով Իրաքի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւնը, գոհունակութեամբ յայտնած է թէ մօտերս պիտի ստորագրուի արեւելեան դաշինքը՝ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ։ Գալով ներքին քաղաքականութեան, կառավարութիւնը ձեռնարկած է նոր բնակիչներ տեղաւորելու աւերեալ շրջաններուն մէջ, պետական ծախքով։ Արքունի հողերը պիտի բաժնուին գիւղացիներուն, հանրօգուտ շինութիւններ պիտի կատարուին, ինչպէս Մուսուլի երկաթուղին, վաչկատուն ցեղերը տանտեղ պիտի ըլլան եւն.։ Բոլոր Իրաքցիները կը համարուին հաւասար, առանց կրօնի կամ ցեղի խտրութեան։ Առաջին քաղաքական կուսակցութիւնը որ կազմուած է կառավարութեան աջակցութեամբ, կը կոչուի «ազգ. բարենորոգման կուսակցութիւն» եւ կը բաղկանայ բոլոր ցեղերու եւ դաւանանքներու ներկայացուցիչներէն, զանազան փոքրամասնութիւններէ։

ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԸ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՑ

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ — Մեր փոքրաթիւ գաղութն ալ վայելեց Թուրքէնը, մայիս 23ին։ Իր հրաշագործ կանտոցին առաջին հարուածներով իսկ «զէմանչէ»ն տիրեց ամբողջ սրահին, մինչ իր «Ցուցք Հայաստանի»ն յուշիկ յուշիկ կը թափանցէր հայրենակարօտ սրտերէ ներս։ Հոգիէ հոգի միայն եւ ըզգացումի ճամբով տեղի ունեցող սփիւռքահայական ժառանգի ասուլիս մըն էր «Ձեռքի կուզաս զարկը պլպուլը», որ հռչակաւոր Սայաթ Նովայի հին հին օրերէն եկեր էր թառիլ Թուրքէնի նրբին թելերուն վրայ։ Ահա թէ ինչու լեզուի կուզար հայկունթակը եւ հոգի առնող բառերով։

Թուրքէնի նուագահանդէսը կատարեալ յաղթանակ մը եղաւ։ Յօրինեց յուզումով լսեցինք հայ երգի ու նուագի վարպետներէն Կոմիտասի, Տիգրանեանի, Ռ. Մելիքեանի, Գ. Սիւնիի, Ա. Սպենդիարեանի եւ դժբախտ Մակարովի գլուխ-գործոցները։ Եւ օտարներ իսկ խանդավառ արտայայտութիւններ ցոյց տուին գործնապէս։ Ֆըրէժիւսէն ու Սէն Ռաֆայէլէն ալ հայրենակիցներ սիրով փութացեր էին լսելու մեծ վարպետը։ Եւ սրահը կը թնդար ծափերու մէջ։

Կեանքի ու գաղափարի իր շնորհալի ընկերուհին ալ արուեստի գեղեցիկ համագործութիւն մը կազմած է իր ամուսնոյն հետ։ Տիկինը իր ճարտար մատներով դաշնակի վրայ կատարեալ յաջողութեամբ կը հետեւէր նուագի բոլոր նրբութիւններուն։ Հայ հովիւին սրինգը ժամանակ, իր շատ մը հեղինակութիւններէն մէկը, հոգեկան բարձրագոյն վայելք մը եղաւ։ Ձերմակ սիրուն ու անմեղ գառնուկներու մէ՜յ, մէ՜յն կ'արձագանգէր կարծես հայրենի մարմանդներու ծոցը, զուլալ ջուրերու եզերքը, ուրկէ յանկարծ ետ կը դառնային անոնք հմայուած իրենց արի ու բարի հովիւին դիւթական սրինգէն։ Հրաշալի էին նաեւ Ռ. Քորսաքովի եւ քանի մը օտար կտորներ։

Տէր եւ Տիկ. Թուրքէն բոլորովին նուիրուած իրենց կոչումին, չքեղ գեղապանութիւն մը կազմած եւ նուիրական առաքելութիւնը ստանձնած են ծառայելու մեր մշակոյթին, հայ նուագը ծանօթացնելով արտաքին աշխարհին։

Երգը աւելի տարբեր քան բառն ու բանաստեղծութիւնը՝ անհուն դեր ունի անշուշտ ազգապահպան կենսական գործին մէջ։ Ներկայ պայմաններուն մէջ, գանձով ու սրտով քիչ չաա հարուստ ն եւ է մեկենաս կամ Հ. Բ. Ը. Մ.-ը հայկական մշակոյթի զարգացման պատմութեան ուղեգրքին մէջ յաւագոյն գործը արձանագրած պիտի ըլլար, եթէ տպագրութեան յանձնէր Թուրքէնի բազմաթիւ գործերը, որպէսզի այս պատուական ամոլը ժամանցի նուիրուէր նորանոր ստեղծագործութիւններու։

Երուանդ Ա. Թէրզեան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի իրիկուն տեղի ունեցաւ Յ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի Գ. դասախօսութիւնը։ Դասախօսն էր Հ. Սահակ Ց. Մովսէսեան, նիւթը՝ «Հայ կինը դերը ընկերութեան մէջ»։ Դժբախտաբար ցանցառ թիւ մը կը կազմէին ներկաները, անշուշտ անոր համար որ ... պար չկար։ Հ. Սահակ շատ գեղեցիկ կերպով բացատրեց իգական սեռին բարերար ազդեցութիւնը թէ ընտանիքի եւ թէ ընկերութեան մէջ։ Յիշեց օրինակներ անցեալի պատմութիւններէն, Մամիկոնեաններու օրերէն։ Քաջ Վարդանի դուստրը՝ Շուշանիկ ուզեց մինչեւ իսկ պատերազմի մասնակցիլ։ Նոյն եւ մանաւանդ մայրերու դերը շատ աւելի պատասխանատու ու ծանր պաշտօն մըն է, որովհետեւ մանուկին առաջին հայերէն բառը ինքն է որ պիտի սորվեցնէ ու զաւակի դաստիարակութեան հոգը մեծ մասամբ ծանրացած է մօր վրայ։ Մայրերը պէտք է ամէն ջանք թափեն որպէսզի մանուկը նախ սորվի մաքուր հայերէն խօսիլ եւ ոչ թէ խառնուրդ մը ֆրանսերէնի եւ թուրքերէնի։ Մեր հայերէնի նման գեղեցիկ ու ճոխ լեզու չկայ, եթէ գործածուի այնպէս ինչպէս որ է։ Դասախօսը ծանրացաւ այլասերման պարագաներու վրայ եւ թուեց իրենք զիրենք բարձր դաս համարող ընտանիքներ որոնք իրենց զաւակներուն հետ անգամ հայերէն խօսիլ չեն ուզեր, կարծելով թէ այդպէսով եւրոպականացած կ'ըլլան եւ իրենց կապերը բոլորովին կը խզեն խոնարհ դասակարգին հետ։ Իր կարծիքով, աշխատելու է աղջիկներու համար եւս ունենալ բարձրագոյն վարժարան մը, ինչպէս որ մանչերուն համար կայ Մուրատեանը։

Այս բովանդակալից դասախօսութենէն վերջ, վարչութեան կողմէ Գ. Մասիս Սայլանճեան շնորհակալութիւն յայտնելով Հ. Սահակի՝ խնդրեց որ ուրիշ անգամ եւս մեզ տայ այդ տեսակ օգտակար դասախօսութիւններ։ Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ։

Ներկայ մը

ՍՏԱՑԱՆՔ

La Question d'Alexandrette et les Arménien. Ed. «Azdak», Beyrouth, 1937.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԸ, ձայնագրեալ պատկերազարդ երգարան։ 46 հատընտիր երգեր ծանօթ հեղինակներէ, իւրաքանչիւրին նկարներով, ինչպէս եւ կենսագրական տեղեկութիւններ։ Կոմիտաս Մատենաշար թիւ 2։ Խմբագրեց եւ հրատարակեց Գէորգ Աճէմեան, Տպ. Դպրեվանուց, Անթիլիաս։ Գին 7 ֆրանք։ Հասցէ — Catholicossat Arménien, Antélias (Liban).

ՄԱՄՈՒԼ

. . ԲԱՅՑ ԱՓՍՈ՜Ս ՈՐ ԵՐԱԶ Է

Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը նորէն անդրադառնալով աշխարհի սպառնացող փոթորիկներուն, մտահոգութիւն կը յայտնէ նաեւ մեր հայրենիքի մասին եւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ իր վերջին խմբագրականին մէջ (29 մայիս).

— «Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը եթէ արտաքին կամ ներքին կռիւի մը բռնկումովը յանկարծ ինքզինքնիս գտնենք ինքնապաշտպանութեան ահաւոր հարցին առջեւ։

Ինչ որ պատահեցաւ 1917ին եւ 1920ին կրնայ անգամ մը եւս պատահիլ, հայ ազգը մինակ ձգելով իր դժբախտ ճակատագրին հետ։

Թէ արտաքին եւ թէ ներքին պատերազմներու առեն ծայրագաւառները միշտ աւելի տուժողներն են երբ կայ դրացի պետութիւն մը որ քաղաքական կռուաններ կը փնտռէ իր անմիջական սահմաններէն դուրս։

Հայ բանակը կազմող կորիզներուն զոհաբերութեան ոգին ցեղային աւանդութիւն մըն է որուն վրայ ոչ մէկ կասկած ունինք։ Բայց ոչ թէ մեր այլ մեզմէ աւելի ամուր զինուորական աւանդութիւններ ունեցող ազգերու մէջ իսկ տեսնուած է որ երբ կառավարութիւնը ժողովուրդին չէ ծնած, այլ պարտադրուած է անոր, երբ բանակը ազգային պաշտպանութենէ աւելի վարչաձեւի պաշտպանութեան համար կազմակերպուած է, ան որ եւ է լուրջ եւ յամառ կռիւի ատակ չէ։

Հեռուները պէտք չէ երթալ օրինակներ փնտռելու համար։

1920ի Կարսի անփառունակ պարտութիւնը ամէնէն փաստացի օրինակն է այս ճշմարտութեան եւ շատ դժբախտ բան պիտի ըլլար որ մեր սերունդին ամէնէն մօտիկ պատմական դասէն մենք իսկ չօգտուէինք։

Չենք փափաքիր, չենք ալ մաղթեր որ Ռուսիա ոչ արտաքին պատերազմի մը մէջ պարտուի եւ ոչ ալ ներքին յեղափոխութեան մը նշաւակը ըլլայ։

Վարդապետական համոզումներէ վեր մենք այն անկեղծ համոզումը ունինք, որ ընկերվարական-սովետական հանրապետութիւններու համադաշնակցութեան մաս կազմող տասն եւ մէկ պետութիւններէն ամէնէն աւելի այդ դաշնակցութեան պէտք ունեցողը հայ ազգն է։

Բայց երբ ազգ անհրաժեշտ է խորհիլ նաեւ այն ամէն հաւանականութիւններուն վրայ որոնք կրնան իրականանալ անկախաբար կամ հակառակ մեր կամքին։

Արտաքին դժբախտ պատերազմի մը մէջ ռուսական ներքին յեղափոխութիւն մը անխուսափելի է։ Ներքին յեղափոխութեան մը պարագային, արտաքին պատերազմ մը անվրէպ հետեւանք մըն է։

Երկու պարագաներուն ալ երբ ծայրագաւառի ազգաբնակչութիւն, անպայման պիտի գտնուինք ինքնապաշտպանութեան հարցին առջեւ, հարց՝ որ ալ աւելի պիտի դժուարանայ, երբ խորհինք որ շատ հաւանաբար անոնք որ, ներկայիս այդ պաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը ունին, ներքին, յանկարծական տագնապին պատճառով, ճգնաժամային պահուն չկարենան իրենց հրամանատարութեան դիրքին վրայ գտնուիլ։

Պէ՞տք է որ այս հաւանականութեան վրայ խորհինք ազգովին։ Այո։

Որովհետեւ ազգ. պաշտպանութիւնը կուսակցական հարց չէ. ան մէկն է այն սակաւաթիւ բայց հիմնական պարտականութիւններէն որոնց առջեւ ժողովուրդ մը պէտք է ներկայանայ մէկ ազգ՝ առաջնորդ ունենալով իր կազմակերպուած հոսանքները.

Ուրեմն Հայաստանի վարիչներուն, կամ աւելի ճիշդ վարիչին կ'իյնայ խորհիլ յաջորդութեան վրայ։

Ինչպէս անհատ մը նոյնպէս ալ կառավարութիւն մը — որուն գլխաւոր պարտականութիւնն է կանխատեսութիւնը, պէտք է մտածէ թէ ի՞նչ դրութիւն պիտի ձգէ երբ ինք այլեւս գոյութիւն չունենայ, քանի որ ոչ մէկ երեւոյթ այս աշխարհի մէջ տեւական չէ։

Ասոր համար ալ պէտք է դադրին ներկայիս Հայաստանի մէջ գործադրուած նողկալի հալածանքնութիւնները, եւ արտասահմանի կազմակերպութիւններուն դէմ մղուած կոյր խաչակրութիւնները.

Ինչ որ ալ ըլլայ ներքին կուսակցական թաքթիքի անհրաժեշտութիւնը որ առեն առեն կը մղէ Հայաստանի վարիչները անբացատրելի բռնութեամբ յարձակումներ գործելու [illegible]ութեան դէմ. ինչ որ ալ ըլլան պատճառները — փետրուարեան ապստամբութիւն — [illegible] խափանարար ընդդիմութիւն — որոնք իրարմէ կը բաժնեն Դաշնակցութիւնը եւ Հայաստանի կառավարութիւնը, նորէն ատոր իրական պետին — ըլլայ ան Ամատունի, կամ ուրիշ մը — կ'իյնայ նախաձեռնարկ ըլլալ հաշտեցութեան մը համար վերոյիշեալ հոսանքներու լիդրներու հետ հիմ ունենալով միակ նպատակ մը՝ ազգային ինքնապաշտպանութիւնը ամէն հաւանականութեան դէմ։

Պէտք չէ ըսել որ Հայաստանի վարիչները անկախ չեն, թէ Մոսկուա չի կրնար նոյնիսկ ընդունիլ այդպիսի բանակցութեան մը սկզբունքը։

Տրամաբանական անհրաժեշտութիւն է որ Ազգ. պաշտպանութեան հոգը ըլլայ ազգային եւ ոչ թէ կուսակցական, այդ պարագային կարելի է գտնել այդ գործակցութեան ճամբան որուն օրինակները կու տայ պատմութիւնը։

Գիտենք որ շատերու կողմէ մեր գաղափարը պիտի նկատուի յախուռն եւ անիրականալի։

Ամէն գաղափար որ անակնկալօրէն կը նետուի բորբոքած մտքերու մէջ, պէտք է սպասէ այսպիսի ընդունելութեան մը։

Բայց եթէ գաղափարը ճիշդ է, պէտք է շինէ իր ճամբան։

Կարսը չմոռնանք, նոր Կարսի աղէտ մը կրնայ վերջին էջը դառնալ Հայոց պատմութեան»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Զօրանոցին եւ պահակատան մօտ ըլլալուն, յեղափոխականները կը զգուշանային այդ շրջանը գալէ։ Լեւոնը Գարեգինէն լսած էր այդ տան վարձուելու, տեղի եւ դիրքի մասին, բայց այդքան միայն։ Անգամ մը այգիներու մէջ ինկած, Լեւոնը ընդհանուր ուղղութիւն մը բռնած սկսաւ քալել, բայց շուտով զգաց, որ ուղղութիւնը կորսնցուցած է։ Այգիներու մէջէն, ան ալ գիշերով, դժուար էր գտնել անկիւնի տունը։

Երկար թափառելէ վերջ, Լեւոնը ենթադրաբար մօտեցաւ տան մը, որ իրեն կը թուէր թէ՝ անկիւնի տուն մըն է։ Եթէ միայն կարողանար բարձրանալ այդ տան տանիքը, տեսնէր փողոցը, այն ժամանակ հաստատ կը գիտնար ուր գտնուիլը։ Երկյարկանի տուն մըն էր այդ, ընդարձակ բակով, որուն մէկ կողմը կը գտնուէր թոնրատունը։ Դժուարութեամբ՝ բայց վերջապէս յաջողեցաւ բարձրանալ թոնրատան տանիքը, Լեւոնը ինքն ալ չգիտցաւ, թէ ի՞նչպէս ոտքը առաւ տանիքի ջրթոնին, ու փայտէ խողովակը աղմուկով ինկաւ բակը։ Այդ պատահական դիպուածը պատճառ եղաւ, որ բակի մէջ շղթայուած շունը կատաղօրէն հաչելով արթնցնէ ոչ միայն այդ տան մէջ գտնուողները, այլ եւ դրացիները։ Թէեւ Լեւոնը անմիջապէս երեսն ի վար տափեցաւ թոնրատան երդիքի վրայ, բայց անպիտան շունը փոխանակ հանդարտելու, ալ աւելի կատղած, շղթան կտրել կը փորձէր։

Լեւոնը թէեւ պառկած տեղէն չէր տեսներ, բայց լսեց, որ թոնրատան դուռը բացուեցաւ, ու մէկը սաստեց շունը։ Կասկած չկար, որ այդ Ուրանցի Յակոբի ձայնն էր։ Լեւոնը ուրախացած կը պատրաստուէր բարձրանալով բակը ցատկել, երբ տան արտաքին դուռը զրկէն սկսան ծեծել։

— Նէ օլմուշ, քափուի աչըն (ի՞նչ է պատահած, դուռը բացէք)։

Դուռը բացուեցաւ ու Լեւոնը բազմաթիւ ոտնաձայներ լսեց բակին մէջ։

— Ի՞նչ է եղեր, — մէկը թուրքերէն կը հարցնէր, — ասկէ կ'անցնէինք, զալմաղալ լսելով եկանք, ըսինք տեսնենք ի՞նչ պատահեր է խանում տաքթորի տունը։

Այդ պահուն Լեւոնը պառկած տեղէն տեսաւ, որ երկրորդ յարկի պատուհանը բացուեցաւ, ու կանացի գլուխ մը վայրկեան մը դուրս կախուեցաւ։ Լեւոնը կասկած չունէր որ վերէն նայողը Սոնիան էր ու զինք տեսած լինելու էր։ Հապա՞ եթէ յանկարծ կարծելով թէ սովորական գող մըն է տանիքի վրայ պառկողը, Սոնիան աղմուկ բարձրացնէր, կամ յայտնէր պահակախումբին տանիքի վրայ պառկող օտարականի մասին ...

Լեւոնը, որու սիրտը մուրճի նման կը զարնէր, մեծապէս հանգստացաւ, երբ կանացի գլուխը ներս քաշուելով պատուհանը գոցուեցաւ։

Պատուհանէն նայողը իրօք Սոնիան էր։ Շան արտակարգ հաչոցը արթնցուցեր էր Սոնիան, որ կարծելով թէ տան մէջ օտարական մը մտեր է, անկողնէն ցատկելով վազած էր պատուհանի մօտ ճիշդ այն պահուն, երբ տանիքի վրայ Լեւոնը փայտէ խողովակին անկումէն ու շան հաչոցէն վախնալով պառկեր էր։

Սոնիան պատուհանը բացած կ'ուզէր այդ մասին ձայն տալ Յակոբին, երբ անցնող պահակախումբը կարծելով թէ բան մը պատահած է օտարական խանումի տան մէջ, որ կուսակալի հովանաւորութիւնը կը վայելէր, բակէն ներս կը մտնէր եղելութիւնը իմանալու։

Սոնիան արթնամտութիւնն ունեցաւ լռելու, ու վրան խալաթ մը նետելով՝ աճապարեց վար իջնել։ Մեր նախածանօթ Ուրանցի Յակոբը, որ Վահէի յանձնարարութեամբ Սոնիայի մօտ մտած էր, անճրկած՝ չէր կրնար պահակախումբի առաջնորդ ոստիկանին բացատրել շան կատաղութեան պատճառը։

— Էֆէնտիմ, չեմ գիտեր ի՞նչ պատահեցաւ, այնպէս կատղած կը հաչէր ... կարծես գող մտած լինի մեր տունը ...

— Մենք հիմա կը փնտռենք ...

Այդ պահուն Սոնիան դուրս ելաւ բակը ու շնորհալի ժպիտով մը բարեւեց ոստիկանը։

— Խանում էֆէնտի, — քաղաքավարութեամբ մօտեցաւ ոստիկանը ու թէմէննահ մը ըրաւ, — փողոցով կ'անցնէինք, ձեր տունէն զալմաղալ լսելով եկանք ... ձեզ օգնել ...

— Բա՛ն չկայ, — որպէս թէ բոլորովին անհոգ, Սոնիան ծիծաղիլ սկսաւ, — իմ Շէյթանս (շան անունը Շէյթան էր), գրեթէ ամէն գիշեր այսպիսի օյիններ կը խաղայ մեր գլխուն, մանաւանդ լուսնակ գիշերները ... շատ շնորհակալ եմ ձեր ուշադրութեան համար ... Յակոբ եղբայր, անմիջապէս Շէյթանը թոնրատուն տար ու կապէ ... Հա, ձեր անունը ի՞նչպէս է

— Ձեր ծառան, փոլիս Օսման։

— Շնորհակալ եմ, Օսման էֆէնտի, վաղը կուսակալին երթալուս ձեր ուշադիր վերաբերմունքի մասին պիտի խօսիմ կուսակալին ... անպիտան Շէյթանը բոլորս ալ անհանգստացուց ... Գիշեր բարի ձեզ։ Յակոբ եղբայր, դուռը բաց էֆէնտիներուն համար ... երթաք բարով։

Փոլիսն ու զինուորներու մէկ մասը, որոնք ներս մտած էին, թէմէննահ ընելով դուրս ելան։ Յակոբը դուռը ամրացուց ու կ'ուզէր իր գետնայարկի վրայ գտնուող սենեակը մտնել, երբ վերի յարկէն լսեց Սոնիայի ձայնը։

— Յակոբ եղբայր, վայրկեան մը վեր եկէք։

Սոնիան ճրագը վառած՝ անկողնին մէջ նստած՝ ամբողջ մարմնով կը դողար։

— Աստուծոյ սիրուն, օրիորդ Սոնիա՛, ձեզ ի՞նչ պատահեցաւ, — օրիորդը այդ վիճակին մէջ տեսնելով վախցած՝ հարցուց Յակոբը, — ինչպէս դեղներ էք ու կը դողաք. բան չկայ, հանգստացէք ...

— Բան կայ, բան կայ ... Յակոբ եղբայր, մեր թոնրատան տանիքի վրայ ...

— Տանիքի՞ն վրայ ... ի՞նչ կայ որ։

— Մարդ մը կայ ... օտարական մը ... շունը որ հաչել սկսաւ, տեսայ որ մարդ մը մեռածի նման փռուեցաւ տանիքին վրայ — թերեւս հիմա փախած լինի ... սիրտս այնպէս թունդ ելաւ ... սարսափելի մարդ մը կ'երեւէր ... բարձրահասակ ...

— Երանի ոստիկանին ըսէինք ... ինչ որ է ... ես հիմա կը տեսնեմ։

Յակոբը պատուհանին մօտեցաւ։ Իրօք, տանիքի վրայ մարդ մը անշարժ պառկած էր։ Եթէ հասարակ գող մը լինէր այդ մարդը, մտածեց Յակոբը, հիմա շատոնց փախած կը լինէր։ Յանկարծ փայլակի նման արագ, գաղափար մը լուսաւորեց միտքը, թերեւս յեղափոխական փախստական մըն է. չէ՞ որ վերջերս Այգեստանի մէջ այնքան բազմացեր էին կառավարական հետապնդումներէ խուսափող փախստականները։ Յակոբը յիշեց այդ գիշերուան Այգեստանի արտակարգ շարժումը, զինուորական շփոթներու ձայները, հրացաններու տրաքոցը։ Որքան որ կրնար՝ հանգստացուց Սոնիան ու վար իջաւ։

Սոնիան անմիջապէս ճրագը մարելով՝ վազեց պատուհանի մօտ։ Յակոբը սանդուղը կռթնցուցած թոնրատան պատին, կէս մէջքէն վեր բարձրացաւ կտուրէն վեր։ Սոնիան մէկ ալ տեսաւ որ դիակի նման ինկած մարդը շարժեցաւ, կուզէ կուզ մօտեցաւ տանիքի եզրին, ու Յակոբէն վերջ վար իջաւ բակը։ Սոնիան ուշադրութեամբ կը դիտէր բակի մէջ կատարուածը։ Երբ անծանօթը սկսաւ վար իջնել, Յակոբը ձեռքի ահագին լախտը օտարականի գլխուն զարնելու պատրաստ վիճակի մէջ պահած էր։ Սոնիան քիչ մնաց սոսկումէն պիտի ճչար։ Մէկ ալ զարմանքէն ապշած մնաց Սոնիան, անկարող աչքերուն հաւատալու։ Յակոբը ձեռքէն փայտը մէկդի նետեց, վրայ վազեց ու բարձրահասակ օտարականը գրկելով՝ սկսաւ զայն համբուրել։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

լինը, ամէն անգ հետզհետէ ընդարձակ եւ համարձակ դատապրութիւններ «երկուան հանելով», դայն կը մղէ մահացումներով «մաքրագործելը իր ամէնէն մօտիկ աշխատակիցները: Եւ այսպէս պարապութիւն մը կը բացուի Սթալինի շուրջը:

Գրագէտ Կուպրինի վերադարձը

Մոսկուայէն կը գրեն.— Գրագէտ Ալեքսանտր Կուպրին, որուն վերադարձը հաղորդեցինք երէկ, Մոսկուայի մէջ ընդունուեցաւ Գրողներու Միութեան քարտուղարին եւ խումբ մը գրագէտներու կողմէ: Կուպրին ուրախութիւն յայտնեց որ բախտ կ'ունենայ իր հայրենիքը վերադառնալու: «Այս վերջին օրերս այնքան անհամբեր էի որ պատրաստ էի քալելով Մոսկուա գալու: Անհունապէս երախտապարտ եմ խորհրդային կառավարութեան որ հնարաւորութիւն ընծայեց իմերկիրս վերադառնալու: Որքան տառապեցայ հայրենիքէն հեռու գտնուելուս համար: Երջանիկ եմ որ ռուսերէն լեզուն կը լսեմ շուրջս: Շատոնց կ'երազէի տեսնել նոր Ռուսաստանը եւ անոր նոր սերունդները, գրականութիւնս շարունակելու համար»: Ներկաները ջերմ ընդունելութիւն մը կատարելով, ծաղիկներ մատուցին Տիկին Կուպրինի:

Թիարաններու կը ջնջուին

Արդէն իսկ երեսփ. ժողովի սեղանին վրայ կը գտնուի օրինագիծ մը, որուն համաձայն պիտի ջնջուին Կուլյանայի հաշակաւոր թիարանները, Սատանայի կղզին եւն.: Այս արմատական բարենորոգումը գլուխ հանելու համար եռանդով աշխատանքի լծուած է մեր բարեկամը՝ գաղթային նախարար Գ. Մութէ, աջակցութեամբ դատական նախարար Գ. Ռիւքարի: Որոշուած է այլ եւս նոր դատապարտեալներ չղրկել ծանօթ աքսորավայրերը, մինչեւ որ վերջնական որոշում տրուի:

Հրաժարեալ արքան պսակուեցաւ

Երէկ, հինգշաբթի, տեղի ունեցաւ Անգլիոյ հրաժարեալ թագաւորին՝ Էտուըրտ Ը.ի ամուսնութիւնը, Քանտէի պատմական դղեակին մէջ: Առտուն ժամը 11.30ին կատարուեցաւ քաղաքային արարողութիւնը, որուն ներկայ եղան միայն հինգ հոգի: Նէս օրին տեղի ունեցաւ կրօնական պսակը, որուն ներկայ ըլլալու արտօնութիւն ստացած էին միայն 48 հոգի, մէջն ըլլալով հինգ թղթակիցներ, 15 ծառաներ եւ ոստիկաններ, Ոչ մէկ ներկայացուցիչ՝ Անգլիոյ արքունիքէն կամ ազնուականութենէն. Անկլիքան եկեղեցին ալ արգիլած էր որ եւ է կղերականի մասնակցութիւնը, բայց անկախ կրօնաւոր մը, Հ. Ճարտին, ինքնաբերաբար յանձն առաւ կատարել պսակադրութիւնը, անսալով իր խղճին: «Ոչ արտօնութիւն խնդրած եմ եկեղեցական իշխանութենէն, ոչ ալ ստացած: Միայն իմ խղճիսհարցուցի: Գիտեմ թէ դուքսը եւ տիկինը ջերմապէս կ'ուզէին որ կրօնական արարողութիւն ալ կատարուի: Ես ինքնաբերաբար առաջարկեցի եւ ընդունեցին»:

Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին արտօնութեամբ, եպիսկոպոս մը, որուն իրաւասութեան տակ է Ֆրանսայի անկլիքան եկեղեցին, զեկոյց մը հրատարակեց եւ յայտարարեց թէ Հ. Ճարտին ստանձնած է պսակը կատարել առանց իր հաւանութեան կամ նոյնիսկ գիտութեան:

Տըրհէմի թեմակալ եպիսկոպոսն ալ յայտարարեց թէ պսակադիր եկեղեցականը իրաւունք չունի որ եւ է արարողութիւն կատարելու իր թեմէն դուրս:

Պսակադրութենէն վերջ, սեղան մը սարքուեցաւ, յետոյ նորապսակ ամոլը Աէնիփլոնի ճեպընթացը նստելով, գնաց Հարաւային Աւստրիա, ուր պիտի անցընէ մեղրալուսինը: Անգլիական արքունիքը մերժած ըլլալով «Նորին Արքայական Բարձրութիւն» տիտղոսը շնորհել հարսին, Ամերիկացի տիկինը, այժմ դքսուհի Ուինզըրի, պիտի կոչուի «Ներշնորհափայլ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՇԻ Խասգիւղացի Եղիշէ Մովսէսեան ասպետ 30ի առտուն սպաննուած գտնուեր է Կրանիթ Սիթի (Մ. Նահանգներ), իր դարեջրատան ետեւի մասին մէջ. Քանի մը օր յետոյ ձերբակալուած է Բալուի Արթխան գիւղացի Սարգիս Նախալեան, իբրեւ կասկածելի: Իր սենեակին մէջ գտնուած են ղոհին երկու ժամացոյցները եւ չորս արծաթ տոլարներ:

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, որուն կը մասնակցին 16 երկիրներ, իր 11րդ ժողովը գումարեց Միւնխի մէջ: Նոր միջոցներ պիտի ծրագրեն, համայնավարութեան դէմ կռուելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփոխաններուն տարեթոշակը 400էն 600 ոսկիի պիտի բարձրանայ դահլիճին առաջարկութեամբ, քանի որ յաւելում եղաւ նախարարներու թոշակին վրայ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Պելկրատ, Սոֆիա եւ Փէշթա պիտի երթայ յառաջիկայ շաբթու:

Երգահանդէս Տիկ. Արփիկ Արդուրեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ

78, Ռիւ Քարտինէ եւ 114պիս Պուլ. Մալզէրպ:

Ծայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի Տիւփարքի, Շուպէրթի, Քլինկի, Գորոտինի, Մուսորկսկիի, Ջերեփնինի, Ֆօսի կտորները ինչպէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ'ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ'օրքէսթր A. LABINSKY

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 եւ 7 Ֆր., կարելի է գտնել Գրասուն Հրանտ Սամուէլ:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ,
ի Նպաստ Սպանիացի տարագիր մանուկներու.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

5 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 142 rue Villeneuve:

Գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 Ֆր.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 5էն սկսեալ ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 — 4: Իրաւագէտ-փաստաբան Գ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի միութեանս կեդրոնատեղին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ (10), իրաւագիտական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն.) ձրի տալու, միութեանս անդամներուն եւ համակիրներուն:

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ՍԷՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին. Salle Gaveauի մէջ
45 Rue La Boëtie, մէթրօ Miromesnil

Պատօ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette.

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկեր կաքօ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին. կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան խումբը կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները 6 յունիս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին.

ՄԱՅԻՍ 28

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԹԸՆՆԿԻ ՓՐԷԺԱՆ (ֆրանսացի ամենաերիտասարդ երեսփոխանը)

ԵՒ ԸՆԿ. Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ. Գ. Գ. Գ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ. ԷՖ. ՍԷՐՃԵԱՆ (երգ.), ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ. ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ. ընկեր ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ (արտասանութիւն).

Հայկական պարեր «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի անդամներուն կողմէ:

Գ. ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ (թառ).

Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր առաջնորդութեամբ Garlo Canti յայտնի նուագախումբի:

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃՈԽ ԳԻՒՖԷ.

Մուտք 3 Ֆր.

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փոքր տ'Օրլէանէն FI օթօպիւսը, Շաթլէէն եւ Օէն Միշէլէն 93 օթօպիւսը, իջնել Մէռի տը Քաշան:

Ընկերահամակրական խնճոյք Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ

5 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գալլաւէ Օզեանի սրահին մէջ, Րիւ տը լա Ռէֆիւպ. [illegible]

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, արտասանութիւն եւն.

Կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ՏԱՐԵՑԻՆ

Մուտք 5 Ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ,

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ:

5 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԵՒ Ս. F. I. O.ի ԿՈՂՄԷ ԸՆԿ. BORDAT

Օտար արուեստագէտներէ բաղկացած ընտիր նուագախումբ մը պիտի նուագէ հայկական եւ եւրոպական կտորներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. Գ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, ՕՐ. Ս. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ե Պ. Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ), կ'արտասանէ՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, Պ. Զ. ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ (ջութակ).

Տախտերու մասնակցութեան համար մուտք 1 Ֆր.:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնճոյք.

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին կողմէ

6 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. Թատերասրահին վերնայարկը Foyer du Théâtre

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ե. ՓԱՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՄԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. Օսէթ Միքայէլեան (դաշնակ), կը մեներգեն՝ Տիկիններ Վեհանուշ Մարգարեան եւ Տիկ. Մարգարեան, կ'արտասանեն՝ Մ. Պըլըքեան, Մ. Դաւիթեան, Ա. Մարգարեան, Ա. Խաչիկեան, Մ. Ճէզվահիրճեան, Թ. Եղիկեան.

Մուտք 1 Ֆր.:

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ.

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Աստղ» ենթակոմիտէի

6 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Երմոնի տը ՍԷնթ'Էթիէնի» սրահին մէջ (Սինէմա Ժոյեալի մօտ).

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՇԱԿ ՊՈՂԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.

Տիկ. ԼԻԼԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ֆրանսուհի) պիտի երգէ հայկական կտորներ.

Կը ներկայացուի «Էլ Մի Աղօթիր»ը

Տախտերու մասնակցութեան համար 2 Ֆր.

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ, (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի

6 Յունիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Ալիս Բըլըճեան, Տիկ. Արաքսի Սարգիսեան, ընկ. Մարտիրոս Դաւիթեան, Պ. Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան, Վարդգէս Քէչէճեան, Սիմոն Շիշմանեան, Վարդգէս Տէրտէրեան:

Մուտքը ազատ է.

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Առնուվիլի «Վարդան» կոմիտէի Յունիս 6ի գաշտահանդէսը:

Թատերական ներկայացում Տեսինի մէջ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ

6 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Կը ներկայացուի «ՎԱՆԱԿԱՆԻՆ» շարունակութիւնը՝

Աւազակապետը եւ Թիապարտը

(6 արար)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, իր կեդրոնատեղին, 22 րիւ Բիշէ, Փարիզ: 5 յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21 — 22.30, կը դասախօսէ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ.

Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԱՐԱԲՕ» Յարօն Յուլուբիւլանի Հայրենակցական Միութեան ընդհանուր անդամական ժողովը, 6 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Փաւլի Ակումբին մէջ, 52 rue Gustave Courbet, Պանթէօ Բեաւտիւրուբ. Ներկայանալ դամատեսով: Փոքր տ'Օրլէանէն առնել 88 Թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Grange Ory.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) ... Rue Dareau. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
5
ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI
5 JUIN
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3439

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾՐՈՒԱՆ ՀՈԳԸ._ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամիսներու հակասական լուրերէն, խժալուր աղմուկներէն եւ ժողովներէն վերջ, տարագիրներու զինուորագրութեան խնդիրը այսօր կը գտնուի նոյնքան անորոշ վիճակի մը մէջ, որքան վեց ամիս առաջ :

Մինչ այս մինչ այն, ահա իրարանցումի մատնուած են 22 — 37 տարեկանները, նոր անակնկալի մը առջեւ գտնելով իրենք զիրենք :

Անոնք ստացած են կամ հետզհետէ կը ստանան տոմսեր՝ իրենց շրջանին զինուորագրութեան գրասենեակէն, «առիպողական» մասնագրութեամբ եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ .

— Բժշկական քննութեան խորհուրդը ձեզ յարմար նկատած է զինուորական ծառայութեան, համաձայն պատերազմական նախարարութեան 1937 փետրուար 4 (24?) թուակիր շրջաբերականին: Դուք ենթակայ չէք որեւէ գործօն ծառայութեան : Սակայն եթէ կ'ուզէք ծառայել, օրինակի համար հպատակութեան ստացման ձեւակերպութիւնները փութացնելու համար, կրնաք դրօշի տակ առնուիլ 1937 հոկտեմբերին, կատարելու համար գործօն ծառայութեան այն շրջանը որ պարտաւորիչ է ձեր դասու Ֆրանսացիներուն համար (18 ամիս) :

Իւրաքանչիւր ազդարարութեան վրայ նշանակուած է պայմանաժամ մը (մեր տեսածները՝ յունիս 5 կամ 6), պատասխանելու համար այո կամ ոչ :

Կը յիշուի թէ մօտաւորապէս այս իմաստով ազդարարութիւն մըն ալ ուղղուած էր Սէնթ Էթիէնի տարագիրներուն, անցեալ ապրիլ 29ին: Անշուշտ ուրիշ տեղերու մէջ ալ կատարուած է կամ պիտի կատարուի նոյն գործողութիւնը :

Արդ, անոնք որ ներկայացած են այս քանի մը օրերու ընթացքին, Փարիզի այս կամ այն թաղին մէջ, կը գտնուին անորոշ տպաւորութեան մը տակ :

Անձկութիւն մը համակած է բոլորը: Եւ իրաւամբ :

Երթա՞ն թէ չերթան: Կարելի՞ է մէկ անգամէն որոշում տալ այսքան կարճ պայմանաժամի մը մէջ:

Երթալով, հպատակութիւն եւ ուրիշ առաւելութիւններ պիտի չահին. իսկ եթէ չերթան, սեւ նիշ մը ստացած չե՞ն ըլլար, ապագային համար ... Գիտնալով հանդերձ որ ըստ օրինի ենթակայ չեն զինուորութեան, ինչպէս կ'ըսէ ազդարարագիրն ալ:

Շատերը որ կանչուած են, փորձեր են գիտնալ թէ անպատեհութիւններ կրնա՞ն ծագիլ, եթէ իրենց պատասխանը ժխտական ըլլայ, բայց չեն կրցեր աւելի բան հասկնալ: Անշուշտ գրասենեակի պաշտօնեաներուն չի յինար լուսաբանել այսպիսի հարցերը: Մանաւանդ որ, իրենք եւս լրիւ ծանօթութիւններ չունին շատ մը հարցերու մասին :

Արդ, ունի՞նք ուրիշ աղբիւրներ կամ հիմքեր, հարցը ամբողջովին լուսաբանելու համար :

Դժբախտաբար ոչ, գոնէ առ այժմ :

Դեռ անցեալ օր թղթակից մը գրկած կ'ընք պատերազմական նախարարութեան պաշտօնատունը, շարք մը հարցումներով, եւ պատասխաններն ալ հրատարակեցինք :

Ինչպէս կը հաստատուէր անգամ մը եւս, շատ մը կէտերու մասին վերջնական որոշումներ չեն տրուած տակաւին, եւ կամ եթէ տրուած են, չեն յայտնուիր :

Այնպէս որ, մեզի կը մնայ տրամաբանական եզրակացութիւններ հանել, մինչեւ հիմա քաղուած տեղեկութեանց հիման վրայ :

Առաջին եզրակացութիւնը այն է որ, ամենայն հաւանականութեամբ յառաջիկայ հոկտեմբերին պիտի կանչուին 20 — 21 տարեկանները, իրենց Ֆրանսացի դասակիցներուն հետ :

Երկրորդ.— որ եւ է փոփոխութիւն չէ կատարուած հպատակութեան օրէնքին մէջ: Ուրիշ խօսքով, կառավարութիւնը չընդունիր որ զինուորցուները հպատակ համարուին զօրանոց մտած օրէն իսկ, ինչպէս խնդրուած էր զինուորցուներու ժողովներով եւ ադերսագիրներով: Կ'երթաս կը ծառայես, յետոյ կը դառնաս հպատակ: Անշուշտ աւելի շուտ եւ դիւրին քան սովորական խնդրարկուները :

Այս պարագան կը հաստատէ, նաեւ 21–33 տարեկաններուն ուղղուած ազդարարագիրը :

« Ըստ օրինի զինուոր չես», կ'ըսեն. բայց եթէ կ'ուզես դիւրացնել հպատակութեան գործողութիւնները ...

Ուրեմն, եթէ կ'ուզես օր առաջ հպատակ դառնալ, վճարէ գինը,— ծառայէ քու Ֆրանսացի դասակիցներուդ պէս, 18 ամիս:

Այստեղ է որ կը ծագի բուն անձկութիւնը, ինչպէս բացատրեցինք :

Անշուշտ ոչ մէկը կ'ուզէ խուսափիլ զինուորութենէ: Ծառայութեան տեւողութիւնը, 18 ամիսն է որ մտահոգութիւն կը պատճառէ շատ շատերուն, իբրեւ ընտանիքի եւ գործի տէր :

Հիմնուելով մեր տեսած գրաւոր ազդարարութեանց վրայ, կը կարծենք թէ որ եւ է անպատեհութիւն չի կրնար ծագիլ, եթէ կանչուածներ բացատրեն թէ ինչո՛ւ ի վիճակի չեն հաստատական պատասխան տալու :

Շատ - շատ, հպատակութեան ստացումը կրնայ ձգձգուիլ, այսինքն մնալ այն վիճակին մէջ ուր կը գտնուինք ամէնքս ալ, առանց զինուոր երթալու .

Կը թուի թէ այս նոր ստուգումով ալ — կ'ուզե՞ս ծառայել — զինուորական իշխանութիւնը կ'ուզէ իմանալ թէ ի վերջոյ ո՛րքան տրամադրելի զինուորցուներ կան հայ կամ ռուս տարագիրներուն մէջ, անոր համեմատ կազմակերպելու համար ամբողջ գործը :

Ամէն պարագայի մէջ, իւրաքանչիւր երիտասարդ ինքն է իր ճակատագրին տէրը: Իսկ իրաւասու մարմիններուն կ'իյնայ օր առաջ կարելի լուսաբանութիւններն ստանալ այս մասին, փարատելու համար զանազան մտավախութիւններ.

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

Ալեքսանտրէթի համաձայնութեան դէմ

— o —

Դամասկոսէն կը հեռագրեն յունիս 3 թուակիրով — *Ընդհ. գործադուլ մը ծագեցաւ եւ օրէ օր կ'աճի, իբրեւ բողոք Ալէքսանտրէթի մասին կնքուած համաձայնութեան: Դպրոցները փակուած են, ինչպէս եւ խանութները, մէջն ըլլալով նպարեղէնի խանութներն ալ: Ուսանողները ցոյցեր կատարեցին: Սանճաքի պաշտպան Կոմիտէն կը խրախուսէ ընդհանուր գործադուլը :*

ԶՕՐ. ՄՈԼԱ ԶԱՐԴՈՒՓՇՈՒՐ ԵՂԱՒ

Օդանաւային արկածի մը հետեւանքով

Զօր. Էմիլիօ Մոլա, Սպանիոյ ապստամբներու հիւսիսային շրջանի հրամանատարը, որ ամիսներէ ի վեր կը գործէ Պիլպաոյի դէմ, մեռաւ հինգշաբթի առտու, օդանաւային արկածի մը հետեւանքով, երբ հետազօտութիւն կը կատարէր: Պաշտօնական զեկոյց մը լուրը հաստատելով հանդերձ, մանրամասնութիւններ չի հաղորդեր: Անպաշտօն լուրերու համաձայն, օդանաւը գերմանական էր, ինչպէս եւ երկու վարիչները Գերմանացիներ էին: Զօրավարէն զատ սպաննուած են իր թիկնապահը, երկու բարձրաստիճան սպաներ եւ երկու վարիչները: Օդանաւը զարդուփշուր եղած էր, իսկ զօրավար Մոլայի մարմինը 25 հարյուր անդին նետուած: Այնքան անճանաչելի դարձած էր որ կարելի եղաւ ճանչնալ միայն պատառուած վերարկուէն եւ մետաքս գօտիէն: Կը կարծուի թէ օդանաւը լերան մը կատարին զարնուած է, թանձր մշուշին մէջ: Օդը այնքան ամպոտած էր որ, հետազօտութիւնը թէ գժուար էր եւ թէ վտանգաւոր: Զօրավարին մարմինը Պուրկոս փոխադրուելով, զետեղուեցաւ հեծելազօրքի զօրանոցին մէջ, ուրկէ ազի ժողովուրդը կարենայ իր յարգանքը յայտնել :

Այս արկածին հետ զուգընթաց, Պասքերը կատաղի յարձակողականի մը ձեռնարկելով, յաջողեցան հռ առնել Լեմոնայի լեռնաշղթան: Ապստամբները հարկադրուեցան արագօրէն նահանջել վեց մղոն տարածութեան վրայ :

Զօր. Մոլա 50 տարեկան էր, ծնած՝ Քուպա: Հայրը Սպանիացի էր, իսկ մայրը Քուպացի: Արագօրէն բարձրացաւ զինուորական ասպարէզին մէջ, Մարոքի կռիւներուն շնորհիւ: 1930ին, միապետական դիկտատուրայի շրջանին Սպանիոյ ոստիկանութեան ընդհ. վերատեսուչն էր եւ այդ առթիւ հանրապետականներուն առնելութիւնը գրգռեց, անոնց դասերը երեւան հանելով եւ հեղինակները բանտարկելով: Երբ հանրապետութիւն հաստատուեցաւ, Մոլա ձերբակալուելով հանգստեան կոչուեցաւ: Այդ օրէն մինչեւ 1935 մեկուսացած էր, եւ հակահանրապետական գիրքեր կը գրէր: Երբ, 1935ին, յետադիմական Ժիլ Ռոպլէս պատերազմական նախարար եղաւ, Մոլա հրամանատար նշանակուեցաւ Սպանիական Մարոքի բանակին: Ժողովրդական ճակատի յաղթանակէն վերջ Սպանիա կանչուելով հրամանատար նշանակուեցաւ հիւսիսային շրջանին մէջ, իսկ 1936 յուլիս 18ին, երբ ապստամբութիւնը պայթեցաւ, ստանձնեց հիւսիսային ճակատին հրամանատարութիւնը: Հակառակ բոլոր դժուարութեանց, յաջողեցաւ կապ հաստատել Զօր. Ֆրանքոյի բանակին հետ, որ հարաւէն կը յառաջանար, եւ կարեւոր դեր կատարեց Մատրիտի յարձակումներուն մէջ: Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին իր գլխաւոր նպատակն էր գրաւել Պիլպաոն կամ քար քարի վրայ չձգել: Բազմաթիւ քաղաքներ կործանեցան իր յառաջխաղացութեան ճամբուն վրայ :

ՍՊԱՆԻՈՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Անգլիա եւ Ֆրանսա նոր ծրագիրներ կ'որոճան

Պ. Տէլ Վայօ, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան նախորդ արտաքին նախարարը, Փարիզ եկած է, կարեւոր պաշտօնով մը: Առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ եւ գոհ կ'երեւայ արդիւնքէն: Կ'ըսուի թէ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է, օտար կամաւորները ետ կանչելու համար :

Անգլիական կառավարութիւնը Փարիզ, Պերլին եւ Հռոմ ղրկեց երկու ծրագիրներ, որոնց նպատակն է դիւրացնել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վերադարձը՝ չէզոքութեան յանձնախումբին մէջ, ինչպէս եւ անոնց մասնակցութիւնը միջազգային հսկողութեան: Առաջին ծրագիրը կը տրամադրէ ընդարձակել ապահովութեան գօտիները՝ օտար մարտանաւերուն համար, Սպանիոյ զանազան նաւահանգիստներուն մէջ: Դիմումներ պիտի կատարուին Սպանիոյ հանրապետական եւ ազգայնական իշխանութեանց, որպէսզի երաշխաւորեն այդ գօտիներուն ապահովութիւնը: Երկրորդ ծրագրին համաձայն, օտար պետութեանց տորմիղները պիտի գործակցին, եթէ մէկն ու մէկը յարձակուած կրէ: Այդ գործակցութենէն առաջ խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի հրամանատարներուն միջեւ :

Ինչպէս կ'երեւայ, Անգլիոյ նպատակն է ամէն գնով կանգուն պահել ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը՝ այլապէս կարելի չէ նախատեսել հետեւանքները: Ֆրանսա եւս նոյն տեսակէտն ունի: Իտալիա տրամադիր կ'երեւայ նորէն մասնակցելու չէզոքութեան յանձնախումբին, եթէ սպանիական կառավարութիւնը երաշխաւորէ թէ նոր դէպքեր պիտի չպատահին: Գալով Գերմանիոյ, առ այժմ զբաղած է նոր մարտանաւեր ղրկելով սպանիական ջուրերը:

**** Կարգ մը թերթեր զարմանազան պատմութիւններ կը պատմեն «Տէօյչլանտ»ի ռմբակոծման մասին, գրելով թէ յարձակումը ծրագրուած էր Մոսկուայի մէջ եւ գործադրուած՝ խորհրդային օդանաւորդներու միջոցաւ: Ուրիշ պատմութեան մը համաձայն, ռմբակոծութիւնը հետեւանք է սխալի մը :*

Օտարականները Ռոնի նահանգին մէջ

Պաշտօնաթերթը Բչ. օրուան թիւով կը հրատարակէ քանի մը որոշումներ, որոնց համեմատ կը սահմանափակուի օտար գործաւորներուն աշխատութիւնը Ռոնի (Լիոն) նահանգին ներկարաններու (թէնթիւրըրի) եւ հիւսուածեղէններու եւ թելերու դրոշմաւորման ճարտարարուեստներու մէջ:(Յայտնի է թէ այդ գործերով զբաղող գործարաններուն մէջ բազմաթիւ հայ գործաւորներ կ'աշխատին կամ կ'աշխատէին եւ հիմա անգործ են ։):

ԹՈՒՐՔ ԱՌԱՋԻՆ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻՆ, Սապիհա Կէօքչէն, ականաւոր շքանշան մը ստացաւ Էնկիւրիի մէջ, արտակարգ հանդիսաւորութեամբ: Վարչապետը ինք աղջկան կուրծքին անցուց շքանշանը, կրակոտ ճառ մը խօսելով եւ շեշտելով օդագնացութեան կարեւորութիւնը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿԸ ԱՆՈՒԱՅ ՀԱՆԵՐ Է...

— o —

Այս միջոցին մէկը միւսէն համով բաներ կը կարդամ ամսկալար թերթերուն մէջ :

Խեղճերը այնքան աճոցի կերան աջէն եւ ձախէն, մինչեւ անգամ իրենց երախտաւորեալներէն որ, այժմ սկըսեր են սկսայ ցուցնել ամէնուն դէմ : Եւ ցցուիլ, ցցուի՜լ, մազերը հավին տուած :

Տեսէք ինչե՞ր կը ծամէ «Արեւ» մամիկս, իր Ռորոպոյս ակռաներով. (19 մայիս).

— « Մեզմէ շատեր կ'ըսեն թէ Թուրքիոյ Հայութիւնը չէր ունենար վերջին պատերազմի ահաւոր կորուստները, եթէ ...: Կ'ըսեն թէ՝ Հայաստանի նորագոյն Հանրապետութիւնը իր խանձարուրքին մէջ չէր խեղդուէր, եթէ .: Կ'ըսեն թէ Կիլիկիան չէր պարպուէր, եթէ ...:

Կը պատմուի թէ Կիլիկիոյ ժողովուրդին վերջին յուսահատ մարտնչումներու շրջանին հայաշատ կեդրոնի մը մէջ կ'ապրէր հարուստ Հայ մը, որ անտարբեր կը դիտէր իր շուրջը անցած դարձածները եւ ինքնապաշտպանութեան համար « եւ է զոհողութիւն չէր ուզեր ընել, ըսելով. « Եթէ ... գան, ծանրութեանս չափով ոսկի կը վճարեմ եւ ինքզինքս կը փրկեմ»: «Անոնք» եկան, այդ հարուստ Հայուն ծանրութեան կրկին ու եռապատիկ ոսկիները գրաւեցին եւ իրեն ալ ջնջեցին: Եթէ այդ հարուստ Հայը հաւանած ըլլար, աղէտը հասնելէն առաջ, « իր ծանրութեան» կէսին կամ քառորդին չափ ոսկի տալ հայ կամաւորներու զէնք եւ պարէն հայթայթելու համար, թերեւս ոչ այդ քաղաքին հայութիւնը կը ջարդուէր, ոչ ալ ինքը կը խողխողուէր »:

Այսքան սրամիտ եւ խորամիտ օրկան մը անշուշտ վտանգը կանխելու միջոցներն ալ գիտէ:

— « Միջոցներ՝ որոնք միայն զէնքը եւ սովորական իմաստով «ինքնապաշտպանութիւնը» չեն, այլ «քաղաքականութիւնը», — այն քաղաքականութիւնը որմէ խորշելով կը խորշինք — յարաբերութիւններ մշակելը, բարեկամներ ճարելը, ու թշնամիին ակնածանք — եւ ինչո՞ւ չէ—վախ ալ ներշնչելն է: Այս բոլորը կամ առանց մէկ մէկն անգամ չի կրնար ընել Եկեղեցին, որ կրօնական հաստատութիւն է, Դպրոցը որ մշակութային հիմնարկութիւն մըն է, Բարեգործականը, որ վերաշինութեան, ներգաղթի եւ մշակոյթի ծրագիրը ունի միայն, Վերաշինացները, որոնք Հայաստանի մէջ նոր աւաններ կը շինեն եւ այլն »:

Ուրեմն որո՞ւ սպասինք, ի սէր Ալլահի, շուտ ըսէ:

Ո՞րն է այն միակ ուժը որ կրնայ կատարել այդ բոլոր գործերը:

Հանգստացէք, մամիկս կէս ճամբան մնացողներէն չէ.

— « Միայն մէկ կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի մեր մէջ, որուն նըպատակն ու գործունէութիւնը կ'ընդգրկեն մեր ժողովուրդին գոյութեան եւ ինքնապահպանման հետ կապ ունեցող բոլոր հարցերը, մէջն ըլլալով ինքնապաշտպանութիւնը, Եկեղեցին, Դպրոցը, Բարեգործականը, Վերաշինացները եւայլն, եւ անիկա կը կոչուի ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ »:

Կը կարծեմ թէ լայն շունչ մը առած եղաք:

Ի՞նչ պիտի ընէիք, եթէ, փոխանակ բացէ ի բաց յայտնելու հրաշագործ գաղտնիքը, իրեն պահէր եւ ձեզ ձգէր շփոթութեան մէջ ..

Պարապ տեղը չէ որ ռամկավար Լոռ ֆայլերգը կը սկսի այսպէս.

Զինուոր ենք ռամկավար եւ ազատ,
Հայ ցեղի պաշտպաններ հարազատ ,
Զրահուած հայրենեաց հաւատքով ,
Կը քալենք անվեհեր քովէ քով :

Պզտիկ հարցում մը, եթէ կը ներէք:

Այս «կը քալենք անվեհեր» եւ մանաւանդ «քովէ քով»ը Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի Արամն եւ Կաննան Ակումբներու աննախընթա՛ց պարահանդէսներէն առա՞ջ ալ գիտէին, թէ վերջը սորվեցան:

Այս մանրամասնութիւնը շատ կարեւոր է, դիրք ճշդելու համար :

ՎԱՀԷ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին նոր ճամբորդութեան: Ֆոն Նէօրաթ ճամբայ պիտի ելլէ այսօր, շաբաթ, նախ Պելկրատ երթալով, յետոյ անցնելով Սոֆիա եւ Փէշթա : Պերլինի թերթերը չեն ծածկեր թէ Գերմանիա մեծապէս շահագրգռուած է Պալքաններու եւ Դանուբեան շրջանի խնդիրներով: Պերլինի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ ալ մեծ նշանակութիւն կուտան այս ճամբորդութեան :

Փարիզի մէջ եւս ուշադրութեամբ կը հետեւին այս ճամբորդութեան: Կ'ըսուի թէ Ֆոն Նէօրաթ Եուկոսլավիոյ տրամադրութիւնները պիտի շօշափէ, ճամբայ մը գտնելու համար Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ վերազինման: Արդարեւ, այդ երկու երկիրները մինչեւ հիմա կաշկանդուած կը մնան հաշտութեան դաշնագիրներով, մինչդեռ ուրիշներ անընդհատ կը վերազինուին :

Միւս կողմէ, տնտեսական փոխանակութիւնները մեծապէս աճած են Եուկոսլավիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ : Քրուփի զինագործարանը նոր վերջացուց հսկայ մետաղագործարան մը որ իր տեսակով ամենամեծ է Եուկոսլավիոյ մէջ :

Գերմանիա սկիզբէն ի վեր կ'աշխատէր Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մերձեցման համար որ յանգեցաւ Պելկրատի համաձայնութեան :Իրադէպներու կարծիքով, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ շահերը իրարու հակառակ չեն Պալքաններուն մէջ: Այժմ հարց է, թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը ո՛ր աստիճան պիտի յաջողի հակաբոլշեւիկ ճակատին կապել Եուկոսլավիան, Հունգարիան եւ Պուլկարիան: Առաջին երկու երկիրները յաճախ ցոյց տուած են իրենց թշնամութիւնը խորհրդային Ռուսաստանի հանդէպ: Պուլկարիա միշտ աւելի վերապահ եղած է:

10,000 տոլար հարսնիքին նկարագրութեան համար

Երէկուան թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակէին Անգլիոյ հրաժարեալ թագաւորին ամուսնութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ հինգշաբթի օր, Քոնտէի դղեակին մէջ: Բուն արարողական մասէն աւելի հետաքրքրական են կողմնակի մանրամասնութիւնները :

Դղեակը խիստ հսկողութեան տակ առնուած էր իր շրջականերով: Աւելի քան 200 թղթակիցներ եւ լուսանկարիչներ փութացած էին աշխարհի բոլոր մասերէն, բայց դղեակէն ներս մտնելու արտօնութիւն ստացան միայն հինգ թղթակիցներ: Դղեակին ճամբան բռնած էին 120 ոստիկան - զինուորներ եւ շրջջուն պահակներ եւ մարդ չէին ձգեր առանց մասնաւոր արտօնագրի:

Տոքթ. Շարլ Մէտսիէ, Մոնի քաղաքապետը, որ կատարեց քաղաքային արարողութիւնը, ամուսնութեան նկարագրութիւնը գրած եւ ծախած էր անգլիական գործակալութեան մը, 10,000 տոլարի. բայց ներքին նախարարը արգիլեց :

**** Անգլիոյ հանրային կարծիքը սկսաւ ըմբոստանալ, եկեղեցական իշխանութեանց բռնած դիրքին պատճառով: Ինչպէս գրած էինք երէկ, Անկլիքան եկեղեցին արգիլած էր ո եւ է կրօնաւորի մասնակցութիւնը, բայց երէց*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ԽՕՍՈՒԱԾ ՃԱՌԵՐՈՒՆ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ

Ինչպէս գրած էինք, Մայիս 28ի տարեդարձը տօնուեցաւ շաբաթ գիշեր խուռներամ բազմութեամբ:

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին շատ մը ֆրանսացի եւ կովկասեան ներկայացուցիչներ, երեք Մխիթարեան վարդապետներ, Տոքթ. Թորգոմեան, Գ. Տիրան Թէքէեան՝ հաշտութեան զինուորի մը հետ եւն.: Նախագահ ընկ. Ա. Խատիսեան, հայերէն եւ ֆրանսերէն բացման ճառէն վերջ, կարդաց շարք մը նամակներ ու հեռագիրներ գաղթային նախարար Մ. Մութէէ, Ժ. Կոտաաէ, Լ. Հիւաէյէ եւ ուրիշ ծանօթ բարեկամներէ: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Հր. Սամուէլ, որ պարզելով Մայիս 28ի նշանակութիւնը, շեշտեց.

— Այն Հայաստանը որ այսօր կայ, կը պարտինք 1918 Մայիս 28ին, առանց այդ թուականին թափուած արիւնին, մենք երբեք պիտի չունենայինք անկախութիւն: Փաստն այն է որ ներկայ վարիչները 17 տարիէ ի վեր թիզ մըն ալ չկրցան աւելցնել եղածին վրայ: Ընդհակառակն Մոսկուան թոյլ տուաւ որ Հայաստանը անդամահատուի ներքին եւ արտաքին սահմաններով: Հայկ. դատը մեզի համար լուծուած չէ դեռ եւ կը մնայ կենդանի, որքան ատեն որ օտար աստղերու տակ կը տառապին հարիւր հազարաւոր անտէր ու հայրենազուրկ հայմաթլոս Հայեր: Հ. Յ. Դ. կը մնայ աննկուն ախոյեանը Հայկ. դատին եւ երբեք վար պիտի չդնէ դրօշը, մինչեւ որ այս ժողովուրդին տայ ազատ եւ անկախ հայրենիք մը: Այսօրուան Հայաստանը կորիզն է միացեալ եւ անկախ Հայաստանին: Մենք կը սիրենք զայն եւ ուժ կուտանք անոր վերելքին, առանց նկատի առնելու այնտեղ տիրող վարչաձեւը:

Վարչաձեւերը եւ սահմանները տեւական չեն: Աշխարհ կրկին կը փոթորկի, ազգերը հեւիհեւ կը սպառազինուին եւ զինակիցներ կը փնտռեն:

Իսկ մենք տասը ճակատի բաժնուած իրարու դէմ կռիւ կը մղենք, մեր ուժերը կը ջլատենք, փոխանակ միացեալ եւ համազգային ճակատ մը կազմելու՝ մեր ազգային գերագոյն գաղափարներուն շուրջ: Գաղութներու մէջ այն գաղափարը կար թէ ներկայ Հայաստանը կը գոհացնէ մեզ, բայց մէկ տարիէ ի վեր Հայաստանի մէջ պատահած դէպքերը, սահմանային խնդրին մէջ նոր սահմանագրութեամբ մեզի եղած անիրաւութիւնը, ազգ. շահեր հետապնդող վարիչներու եւ գրագէտներու ձերբակալութիւնն ու բանտարկութիւնը, բանտարկութիւնները եւ սեւագրէքեան աշխատանքները այլ եւս ամէնէն բարեմիտներն իսկ այն համոզումին բերած են, որ տարագիր ժողովուրդը մեծ յոյս չի կրնար ունենալ Հայաստանէն եւ պէտք է ազգ. ինքնապաշտպանութեան ճակատ պատրաստէ արտասահմանի մէջ, որպէսզի այս ժողովուրդը չձուլուի եւ չնօսրանայ: Այդ է որ կը պահանջէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տարիներէ ի վեր, եւ հայ ժողովուրդը անոր մէջ համախմբուելով եւ զօրավիգ հանդիսանալով պէտք է իրագործէ այդ ծրագիրը: Միայն ներքին ճակատին վրայ հայութեան բոլոր դրական ու շինարար ուժերուն համախմբումովն է որ մենք կրնանք դիմագրել վաղուան վտանգներուն:

Իսկ արտաքին ճակատին վրայ նոյնպէս պէտք է զինակից ու բարեկամներ փնտռենք մեզի համար: Մեր ուժերը անբաւական են: Անգլիան անգամ դաշնակիցներ կը փնտռէ, իսկ Ֆրանսա եւ Իտալիա իրարու ձեռքէ կը խլեն պզտիկ ազգերը. Մեր հարեւանները պէտք չէ արհամարհենք եւ անոնց հետ համագործակցինք, որպէսզի երբ ժամը հնչէ փոխանակ թշնամիի, բարեկամներով շրջապատուած ըլլանք.

Բանախօս ընկերը վերջացուց ամփոփելով Դաշնակցութեան տեսակէտները.—

Ա.—Հայկ. դատը չէ լուծուած դեռ մեզի համար եւ ոչ մէկ գնով կը հրաժարինք անկախութեան գաղափարէն: Բ.— Ներկայ Հայաստանը կը նկատենք կորիզ եւ կ'աջակցինք անոր վերելքին. Գ.— Սփիւռքի հայութեան ինքնապաշտպանութեան համար կը պահանջենք բոլոր ուժերու համախմբում եւ ազգային գործերու շուրջ համերաշխութիւն, Դ.— Արտաքին ճակատին վրայ, բարեկամութիւն հարեւան ժողովուրդներու հետ: Ե.— Անսասան հաւատք հայութեան ապագային մասին: Անպայման պիտի գայ ժամանակը, երբ արդարութիւն պիտի գործուի այս ժողովուրդին համար եւ ի վերջոյ բոլորս ալ պիտի երթանք մեր ցանկալի հայրենիքը:

Ընկ. Հր. Սամուէլի ճառէն վերջ բեմ բարձրացաւ Զօր. Գրէժան: Կիլիկիոյ նախկին կառավարիչը յայտնեց թէ ուրախ է որ կրկին կը գտնուի Հայերու մէջ, որոնք տարուէ տարի աւելի կենսունակ կ'երեւին իրեն՝ ինչպէս անտառ՝ կանանչ կը փայլի փոթորիկէն վերջ: «Մնացէք Հայ, պահեցէք հայ լեզուն եւ մշակոյթը, եղէք լաւ քաղաքացիներ: Ի սրտէ կը ցանկամ ձեզ ազատ եւ անկախ հայրենիք, ժողովրդավար հանրապետութիւն մը, որ քոյրն ըլլայ Ֆրանս. հանրապետութեան»:

Հրամանատար Գրնուա Տ'Անժի դրաւոր ճառով մը ոգեկոչեց հայ ժողովուրդի ապրելու կամքը, Թրքական բռնակալութեան սարքած ջարդերն ու տարագրութիւնը, Ճէպէլ-Մուսան, Թալէաթի սպանութիւնը, աշխարհակալ պետութեանց վարած շահադիտական քաղաքականութիւնը եւ շեշտեց.—

«Արիւնոտ փորձութեանց բովէն անցած հայ ժողովուրդը, կը հաւատամ, պիտի տիրանայ օր մը իր հայրենիքին եւ իր անկախութեան: Կեցցէ Ֆրանսան-եւ կեցցէ Հայաստանը»:

Յետոյ արտայայտուեցան կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները: Ազրբէջանի կողմէ գրաւոր ճառ մը կարդաց Ալիպէկով, ցոյց տալով կովկասեան ժողովուրդներու ճակատագրի եւ պատմութեան նոյնութիւնը, ցարական բռնութիւնն ու անոր ցանած ատելավառ սերմերը, փոխադարձ թշնամութիւններն ու կիրքերը, պայքարներն ու կռիւները, անկախութեան իրականացումը, կովկասեան ժողովուրդներու դատի արդարութիւնը եւ բացագանչեց.— Կեցցէ՛ անկախ Հայաստանը, կեցցէ՛ անկախ Ազրբէջանը».

Յօսք առաւ նաեւ Վրաստանի նախկին անկախ կառավարութեան նախագահ Ն. Ժորդանիա: Իր գրաւոր ճառը կ'ոգեկոչէր անցեալի հայ-վրացական բարեդրացիական յարաբերութիւնները, միացեալ պայքարը բռնութեանց եւ հալածանքներու դէմ, ազատութեան սէրը, անկախութեան համար մղուած պայքարները, անխափան ազգային պետութեան վերատեղծումը, կովկասեան ժողովուրդներու համերաշխ գործելու անհրաժեշտութիւնը: Ապա բանախօսը շեշտեց.— «Ինչպէս անցեալին մէջ հայ եւ վրացի ժողովուրդները կողք-կողքի պայքարեցան յանուն ազատութեան, այսօր անկախութեան այս տարեդարձը խորհուրդ մը թող ըլլայ անցեալէն ներշնչուելու եւ նոյն ոգիով գործելու մինչեւ վերջնական իրականացումը Վրաստանի եւ Հայաստանի անկախութեան»:

Բժ. Ղամբաշիձէ, վրաց Ազգ. Կեդրոնի նախագահը, խօսեցաւ Սեւ եւ Կասպից ծովերու միջեւ տարածուող կովկասեան նեղուցի միջազգային դերի մասին, ցոյց տուաւ կովկասեան ժողովուրդներու միակամ ըլլալու անհրաժեշտութիւնը, ոգեկոչեց անկախութեան խանդավառ օրերը եւ յարեց.— «Ազգերու պարտէզին մէջ, որքան ալ փոքր ըլլանք, կը գիտակցինք մենք մեզի ինկած պարտականութեանց կարեւորութեան եւ ձեռք ձեռքի, ինչպէս անցեալին, նոյնպէս եւ այժմ, պիտի աշխատինք որ Հայաստանն ու Վրաստանը ձեռք բերեն իրենց անկախութիւնը: «Կեցցէ՛ Հայաստան» (Այս վերջին երկու խօսքը հայերէն արտասանեց):

Հիւսիսային Կովկասի ներկայացուցիչը ըսաւ թէ իր երկիրը թէեւ հեռու է Հայաստանէն եւ սահմաններու շփում չունի, բայց ամէնքս ալ կովկասեան ընտանիքի զաւակներն ենք, ըլլանք հեռու թէ մօտ: Ու ջերմ խօսքերով ողջունեց Հայաստանի եւ կովկասեան միւս ժողովուրդներու անկախութիւնը:

Նոյն զգացումներով ողջոյնի խօսքեր ըրաւ Ուկրայնայի ազգ. կեդրոնական մարմնի ներկայացուցիչը՝ Գ. Գրոկոպով

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի նահանգի դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարներէն քաղաքացի Շառլ Փիվէր:

Ընկ. Փիվէր ջերմ ու խանդավառ շեշտով կանգ առաւ ժողովրդապետութեան բարիքներու, խաղաղութեան եւ ազատութեան անհրաժեշտութեան վրայ եւ բացատրելով Լ. Պլումի կառավարութեան փրկարար դերը, ըսաւ.

— «Ժողովրդապետական կարգերու եւ միջազգային եղբայրութեան ուժով միայն Հայաստանը եւ ճնշուած ժողովուրդներ կրնան տիրանալ իրենց ճակատագրին: Ինքնորոշման արդար իրաւունքը պէտք չէ զլացուի որ եւ է ազատատենչ ժողովուրդի: Մեր մեծ կուսակցութեան ողջոյնը կը բերեմ եւ Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին եւ կը մաղթեմ անկախ եւ ազատ Հայաստան»:

** Ընկ. Խատիսեան իր ֆրանսերէն ճառին մէջ ջերմապէս ողջունեց Ֆրանսան, «ախոյեանը անհատական եւ ազգային ազատութեանց», ինչպէս եւ Ազրբէջանի, Վրաստանի, Հիւս. Կովկասի, Ուկրայնայի, Ազատ Թաթարներու եւ Թուրքեստանի ժողովուրդներու ներկայացուցիչները: Ապա մեծարեց յիշատակը այն հերոսներուն եւ մարտիրոսներուն որ ինկան հայրենիքի ազատութեան համար: Ողջոյն մըն ալ ուղղեց Հայաստանի ժողովուրդին, «որ չի կրնար ազատօրէն արտայայտել իր զգացումները»: Եւ եզրակացուց.— «Ազատ եւ անկախ Հայաստանի իտէալը չէ փոխուած: Ներկայ հանրապետութեան սահմաններուն ընդարձակումով, ջերմապէս կը մաղթենք որ վերջապէս ներս առնուին իր բոլոր զաւակները եւ կարելի ըլլայ վարել տնտեսական եւ քաղաքական կեանք մը՝ ժողովրդապետական կարգերով ինչպէս ազատ Ֆրանսայի մէջ»:

Յիշեց ընկ. Ա. Ահարոնեանի անունը եւ բարեմաղթութիւններ ըրաւ:

** Գեղարուեստական բաժինն ալ ճոխ էր: Բացի Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբէն, որ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց հայրենասիրական եւ ժողովրդական երգերով, ծանօթ երգիչ Ա. Իսահակեան յաջողութեամբ երգեց երկու կտորներ, «Հայ եմ» եւ «Հայաստան», իսկ Տիկ. Արդութեան՝ «Այ վարդը» եւ «Իմ երգը», ջերմ ծափերու մէջ: Բանաստեղծ Ժան Էջաոի «Հայաստանը» արտասանեց Գ. Գերճ Կարապետեան, իսկ Օր. Ռանժէլեան՝ իր ինքնագիր մէկ բանաստեղծութիւնը:

Կէս գիշերը անցած էր արդէն, երբ վերջացաւ հանդէսին պաշտօնական մասը եւ սկսան պարերն ու կերուխումը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ անգամ տուինք Տոքթ. Փիբոնիոյի ուսումնասիրութիւնը այս հարցին մասին: Կ'երեւի թէ ֆրանսացի բժիշկները վերջերս մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը ցոյց կուտան ապածնութեան հարցին մասին: Բժիշկները մօտիկ յարաբերութիւն ունին ընտանիքներու հետ, այնպէս որ դիւրին էր անոնց համար հետաքրքրուիլ այս հարցով:

Արդ, բժիշկներու կատարած հարցաքննութիւններէն այնպէս կը թուի որ ապածնութիւնը արդիւնք է որքան տնտեսական դէշ պայմաններու, նոյնքան բարոյական տագնապի: Երեւան եկած է ախտաւոր անհատապաշտութիւն մը, եսասիրութիւն մը,— ամէն ամուսնացող կին կամ այր կը նախընտրէ վայելել ազատութիւնը, կեանքի հաճոյքները, ճամբորդել կամ ինքնաշարժ ունենալ, եւ զաւակն է միայն որ արգելք կ'ըլլայ իրեն: Ուրեմն ... պակաս ըլլայ զաւակը: Դարու ոգին կը մատնուի նաեւ հետեւեալ երգութեան մէջ— Վերջերս մայր մը կ'ուզէր ամուսնացնել իր աղջիկը եւ 20.000 ֆր. դրամօժիտ կը խոստանար իր ապագայ փեսային, այն պայմանով որ զաւակ չունենան որպէսզի մեծ-մայրիկի տեղ չանցնի ինք:

Կարեւոր ազդեցութիւն մը կը թողու նաեւ կրօնական զգացումին չինջումը: Այդ էր որ բարոյական տագնապ ստեղծեց, հիւանդագին անհատապաշտութիւն մը ծնոյց զանգուածին մէջ: Ասկէ զատ հոգեբանական նոր մտայնութիւն մը թուլցուց ընտանեկան կապերը. Ոմանք կը գոհանան մէկ զաւակով, իսկ ուրիշներ չեն ալ մտածեր ընտանիք կազմելու մասին. Ընտանիքը դպրոց մըն է ճիգի եւ կամքի, բայց հիմա շատեր կը խուսափին ճիգ ընելէ:

Այնպէս առեղծուած է հաւաքական կամազրկութիւն մը (aboulie), որ վարակիչ է: Սակայն այս երեւոյթը կը կազմէ հոգեկան անբնականութիւն մը, քաղաքակրթութեան անկումին ախտանշանը: Կամազրկութիւնն է, դարձեալ, որ հոգեկան անկարողութեան, հայրութենէ վախի կը դատապարտէ չափահասները,— այսպիսիները, երբ զաւակ ալ ունենան, չափազանցութեան կը տանին իրենց խնամքը, կը խենթենան իրենց մէկ հատիկին վրայ: Որդեսիրութենէ աւելի հոգեկան տկարութենէ, տարօրինակ վախէ մը կը ծնի այդ հոգածութիւնը:

Արդ, պէտք է տալ այնպիսի դաստիարակութիւն մը, որ առողջ դերին պատրաստէ, ծնունդները դառնան վարձատրութեան մը նման ցանկալի, ընտանեկան կապերը զօրանան նահապետական աւանդութիւններով:

Այս խորհրդածութիւններէն վերջ, Տոքթ. Փիբոնիօ կ'առնէ Լա Ռոշէլի բնակչութիւնը, որուն աճումը կը քննէ ըստ դասակարգի.—

1. Բանուորական դասը, որ կ'ապրի օրը օրին, իր աշխատավարձով՝ համեստ, միշտ անբաւական, միջին հաշուով 3.5 զաւակ ունի տուն գլուխ: Բանուորական ընտանիքներու մէջ, հազուադէպ չէ տեսնել ընտանիքներ, որոնք տասնէ աւելի զաւակ ունին:

2. Պաշտօնեաներու եւ արհեստաւորներու ընտանիքը, որ կ'ապրի սահմանափակ այլ բաւարար աշխատավարձով մը եւ որուն ապագան ապահովուած է, միջին հաշուով 1.7 զաւակ ունի տուն գլուխ:

3. Վաճառականներու եւ խանութպաններու ընտանիքը, որ բարեկեցիկ է միշտ, միջին հաշուով 1.9 զաւակ ունի տուն գլուխ:

4. Ազատ ասպարէզներու հետեւորդներու (բժիշկ, փաստաբան եւն.) ընտանիքը միջին հաշուով ունի 2.8 զաւակ տուն գլուխ:

5. Քաղքենի բարձր դասու ընտանիքը, (հաստատուներու, սեփականատէրերու, ճարտարարուեստի վարիչներու դասը), տուն գլուխ ունի միջին հաշուով 3.4 զաւակ,— այս դասակարգի ընտանիքներուն մէջ եւս հազուադէպ չէ տեսնել մինչեւ 10 զաւակ ունեցող օջախներ:

Ինչպէս կը տեսնուի, երկու ծայրերն են,— մէկ կողմէ աղքատ, միւս կողմէ հարուստ դասակարգերը,— որոնք բազմանդամ ընտանիք կազմած են: Միջին դասակարգը, ընդհակառակն, կը նուազի հետզհետէ: Այս այն դասակարգն է, որ ընչազրկութենէն, ընկերային ամէնէն դժբախտ պայմաններէն վեր է բարձրացած շնորհիւ իր ճիգերուն, կեանքի պայքարի իր ընդունակութեան, իր «հերոսութեան», բայց պէտք է գիտնալ որ ճիգը սահման մը ունի եւ ամէն մարդ օժտուած չէ ճիգի, եռանդի, ուժի, կամքի արտայայտութեամբ: Պէտք է զօրացնել կամքը միջին դասակարգին մէջ, որովհետեւ ամէն պետութիւն կը կռթնի միջին դասակարգին, նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւններով՝ դիւրացնելու համար օջախ կազմելու, աճելու եւ բազմանալու անոր ճիգերը: Ատիկա անշուշտ գործն է պետութեան, որ պարտաւոր է միջոցներ ստեղծել, որպէսզի ոչ միայն չանհետանայ միջին դասակարգը, պետութեան ողնասիւնը, այլ եւ աճի ու զօրանայ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի Chèque-postalի թիւն է Paris 1678-63, ինչպէս կ'երեւայ ճակատը:

«ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐԸ»

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տօնական օր մըն էր Մայիս 23ը, կազմակերպուած Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Շրջ. Վարչութեան կողմէ, Սէնթ Անտրէի օպառան եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ, ներկայութեամբ բազմահարիւր [illegible] հանդիսականներու:

Լեցուած էր հանդիսավայրը, լեցուած էին նաեւ երկու կողմի բակերը:

Շատերը առաւօտ կանուխէն եկեր ու տեղ բռներ էին սեղաններու շուրջ:

Հանդիսականներու մեծամասնութիւնը կը բաղկանար երիտասարդներէ: Դիւցազնամարտի մը, Սարդարապատի հերոսամարտին 20րդ տարեդարձն էր որ կը տօնուէր: Ներկայ էին նաեւ բաւական թիւով Ասորիներ, Ուրմիոյ եւ Սալմաստի շրջաններէն.

Բեմին երկու կողմը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական դրօշներ: Երբ Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին սանուհիները երգչախումբը ղեկավարութեամբ Տիկ. [illegible] գումարմանի սկսաւ երգել «Մեր Հայրենիք»ը, հանդիսականները մէկ մարդու նման ոտքի կանգնեցան, իրենց երախտագիտութեան ու պաշտամունքի պարտքը կատարելու հանդէպ անոնց որ ինկան պատնէշին վրայ ու [illegible] մահով փրկեցին եօթանասուն հազարէ աւելի Հայ եւ Ասորի բախտակից բազմութիւններ.

Ապա հանդէսը բացուած յայտարարուեցաւ եւ ընկ. Աշոտ Մարտիրոսեան խօսեցաւ աւուր պատշաճ ճառ մը: Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի երգչախումբը նորէն երգեց հայրենասիրական երգեր: Կ. Թիւթիւնճեան, Գ. Վարոնեան, Ն. Մանուկեան եւ Բրուտեան, օրիորդներ՝ Մարի Հայրապետեան եւ Անտոնեան արտասանեցին ընտիր քերթուածներ:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Միութեան նախագահ դոկ. Տ. Բաղդասարեան, որ խանդավառ բանախօսութեամբ մը վերլուծեց նախապատերազմեան շրջանի հայկական կեանքի զանազան երեւոյթները, թուեց Թուրքիոյ դաւադրական ծրագիրները, [illegible] նութիւնը: Մատնանշեց զէնքով զինադրելու եւ այդ միջոցով միայն փրկուելու կարելիութիւնները եւ իր փաստ, յիշեց Վասպուրականի, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի, Մուսա լեռան, Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Ատրպատականի հերոսամարտերը: Ու չմոռցաւ յիշատակել նաեւ այն մեծ դերը զոր կատարած են հայ քաղաքական կուսակցութիւնները դարերու ստրկութենէն սթափեցնելով հայ ժողովուրդը ու զայն առաջնորդելով մինչեւ ինքնապաշտպանութիւն, [illegible]: Կամաւորական գունդերու կազմակերպութիւնը եւ ի վերջոյ նաեւ հերոսամարտը եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը:

Բանախօսը յուզուած շեշտով մը նկարագրեց հայութենէն կտրուած [illegible] վեց ամիս շարունակ Ատրպատականի մէջ պաշարուած Վասպուրականցի եւ տեղացի Հայերու ինչպէս նաեւ Ասորիներու վիճակը, այդ երկու բախտակից ազգերու բեկորներուն սպառնացող բնաջնջումի սպառնալիքը: Յայտնեց թէ երկու Թուրք փաշաներ Ալի Իհսան եւ Նուրի բազմահազար զօրքով, համխմբէ Բիւրուերով եւ Թօ-

---

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Միքայէլ հրաշքով, կամ աւելի ճիշդը քաջութեամբ ազատուելով ոստիկաններու ճանկերէն, հեռացաւ ու անհետացաւ մթութեան մէջ:

Բաւական մը քալելէ վերջ, տաքութիւն մը զգաց սրունքներէն վար: Կանգ առաւ քարի մը տակ, բացաւ սրունքները ու զարմանքով տեսաւ որ ամբողջութեամբ արիւնով է ներկըւած: Ոստիկաններուն հետ կռուած ժամանակ բնաւ չէր զգացեր վիրաւորուիլը: Արդարեւ Միքայէլ դանակի բաւական ծանր հարուած մը ստացեր էր փորէն, ուրկէ արիւնը անընդհատ կը հոսէր: Ուժաթափութիւն մը զգաց, ոտքերը սկսան դալաճանել, մարմինը դող մը պատեց: Ի՞նչպէս պիտի բուժէր վէրքերը: Չկարենալով երկար քալել, նստաւ լեռնային ամայութեան մէջ մինակը, ապառաժի մը տակ: Հինգ տասը վայրկեան այդ վիճակով սպասելէ վերջ, մէկը նշմարեց որ իր կողմը կուգար: Անծանօթը փոխեց իր ուղղութիւնը, երբ քարին տակ պառկող մարդը տեսաւ, մինչ վիրաւորը պաղատագին կ'աղաչէր որ իրեն մօտենայ եւ զարման մը ընէ իր վէրքին:

Միքայէլին կողմը եկողը յիսունի մօտ հայ կին մըն էր, որ ջարդի մէջէն փախչելով սարն ի վեր կը բարձրանար: Երբ լսեց անծանօթին պաղատանքը, չկրցաւ համբերել, բոլոր վախերը սրտէն ելան, ու կարեկցութեամբ մօտենալով հարցուց.

— Ի՞նչ ունիս, զաւակս:

— Վիրաւորուած եմ, մայրիկ:

— Ո՞ր կողմէդ:

— Ահաւասիկ, փորէս:

Միքայէլ ցոյց տուաւ փորին վրայ բացուած վէրքը, որ այդ արիւնաթաթախ վիճակին մէջ սոսկում պատճառեց մօտեցող կնոջ:

— Մեծ բան մը չէ ... կ'անցնի, զաւակս, միայն թէ քիչ մը արիւն կորսնցուցած ես.

— Եւ պիտի կորսնցնեմ դեռ:

— Չէ, հիմա ճարը կը նայինք ... Հոգ մի ըներ:

Վիրաւոր երիտասարդը քաջալերելու համար՝ պառաւական մայրիկը ստիպուած էր մխիթարական խօսքեր ըսել, այլապէս ինքն ալ գիտէր թէ օրհասական այդ ժամուն ի՞նչպէս կարելի էր օգնել վիրաւորին:

— Քիչ մը ջուր, մայրիկ:

— Հա, տղաս, նախ վէրքդ կապեմ:

— Ինչո՞վ պիտի կապես ...

— Հիմա կը տեսնես ..

Կինը հանեց իր շապիկը, պատռեց քանի մը անգամ եւ իրարու ծայր կապելով երկար բարակ կտոր մը շինեց: Յետոյ մօտեցաւ վիրաւորին, հանեց անոր ալ շապիկը ու սկսաւ մաքրել վէրքին շուրջ բոլորուած արիւնը:

— Ցաւի կը դիմանա՞ս, տղաս:

— Ի՞նչ պիտի ընեմ, մայրիկ:

— Աղէկով փորդ պիտի կարեմ, պիտի տեսնես որ 15 օրէն պիտի առողջանաս:

— Այո, պիտի դիմանամ ...

Քանի մը վայրկեանէն վիրաւորին փորը կարուած էր, իսկ արիւնը դեռ չէր դադրած, պէտք էր անոր ալ միջոց մը գտնէր ...

— Տեսա՞ր տղաս, փորդ կարուեցաւ հիմա արիւնահոսութիւնն ալ պիտի դադրեցնեմ:

Քանի մը քայլ հեռու քալելով, քովը գտնուող պատաթի մը մէջ միզեց եւ այդ մէզով սկսաւ լուալ վիրաւորին վէրքը ...

Հինգ-տասը վայրկեան ալ այս գործողութիւնը տեւեց, եւ ինչպէս դադրեցաւ արիւնահոսութիւնը: Հիւանդապահուհին յաջողած էր իր դերին մէջ:

Գիշերը սահեցաւ, յաջորդ առաւօտ արեւը սովորականին պէս ժպտելով դուրս ելաւ սարի մը կատարէն: Քրտական հօտեր երեւցան զանազան կողմերէ, օրինկներու ձայները կը լսուէին ամէն կողմէ, շուները սկսան հաչել, թռչունները երգել:

Քարայրի ձեւ առած ապառաժին տակ մեզի ծանօթ երկու անձերը իրարու քով կծկուեր նստեր էին, համարձակութիւն չունէին իրենց տեղերէն շարժելու, որպէսզի մարդու չերեւան: Այս վիճակով թէեւ յաջողեցան քանի մը ժամ պահուած մնալ, սակայն հովիւներու անպիտան շուները իրենց հոտառութեամբ եկան կանգ առին երկու դժբախտ փախստականներուն առջեւ, ու իրենց անընդհատ հաչոցներով ուշադրութիւն հրաւիրել տուին հովիւներուն, որոնցմէ երկու հոգի շատ չանցած եկան եւ կանգ առին քարայրին առջեւ:

— Ո՞վ էք դուք, հարցուց մէկը կասկածօրէն:

Կինը բաւական քիւրտերէն գիտնալով նկարագրեց երէկ գիշերուան ջարդը, ու Միքայէլի արիւնաթաթախ շապիկը ցուցնելով ըսաւ թէ ծանրապէս վիրաւորուած է փորէն:

Հովիւը մեղքնալով մօտեցաւ վիրաւորին, քակեց վէրքը, պալուսակը վար առաւ, մէջէն տուփ մը հանեց, եւ անոր մէջ եղած դեղը սկսաւ քսել վէրքին վրայ, շուրջը հաւաքուած արիւնը մաքրելէ վերջ: Ընդհանրապէս բոլոր հովիւներն ալ շատ մը անհրաժեշտ բաներ միասին կը պտտցնեն, հասարակ արկածներ նկատի առնելով: Քիւրտին դեղը կազմուած էր նոր ծնած մուկի ձագերէ, որ մեծ օգուտներ ունի:

Կէս ժամուան չափ դեղը սաստիկ ցաւ պատճառեց վիրաւորին, բայց հետզհետէ ցաւը սկսաւ մեղմանալ: Վիրաւորին վրայ տաքութիւն մը եկաւ, յետոյ քրտինք մը պատեց ամբողջ մարմինը: Միքայէլ քնացած էր: Երբ աչքերը բացաւ, արեւը սկսած էր մայրամուտին մօտենալ, չորս կողմ ամայութիւն, լռութիւն, իր հաւատարիմ հիւանդապահուհին զատ ոչ ոք մնացած էր քովը:

— Ախ, ի՜նչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ երկար ատեն այսպէս քնացած մնայի.

— Հիմա նորէն պիտի քնանաս, եւ քանի մը օրէն լաւ մը պիտի առողջնաս:

— Այո, պիտի առողջանամ քանի մը օրէն ... Այս ամայի քարայրին մէջ վիրաւոր, անօթի, առանց վերմակի, գիշերները վայրի կենդանիներէն վախցիր, ցերեկները մարդ գազաններէն, եթէ ողջ իսկ մնանք ո՞ւր պիտի երթանք, որո՞ւ քով, որո՞ւ տուն, ո՞ւր, ըսէ ինծի, մայր, ո՞ւր ...

— Դուն հիմա հանգիստ ըրէ, որդի, մի խորհիր վաղուան կամ գալիքին վրայ, մէկ մը առողջացիր, յետոյ կը խորհինք մեր ընելիքին մասին.

Այս խօսակցութեան մէջ [illegible] ձայն մը լսեցին.

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Շար.)

(5)

թար ղեկավարներով, ուժեղ հրեաներու օժանդակութեամբ, հրաման ստացած էին ոչնչացնել Աստրպատականի 75.000 քրիստոնեաները, բնաջնջել Արարատեան դաշտին մէջ եղած հայութիւնը, թաղելով ընդմիշտ հայկական հարցն ու հայ ժողովուրդը, ստանալ Բագու եւ տէր դառնալ հարաւ նաւթահորերուն: Թուրք փաշաները սակայն չհասան իրենց նպատակին, վասնզի, Աստրպատականի քրիստոնեաները կրցան միանալ, կազմակերպուիլ եւ կռուիլ, ձախողութեան մատնելով թրքական ծրագիրները եւ փրկելով իրենց կեանքն ու պատիւը:

Գնդապետը տուաւ նաեւ տեղեկութիւններ հերոսամարտի ղեկավարութեան, կազմակերպական ձեւերու եւ յաջողութեանց մասին: Ի վերջոյ, թելադրեց կազմակերպուիլ, միանալ եւ միշտ գործել համերաշխութեամբ, գիտակցիլ սեփական ուժի կարեւորութեան եւ յոյս չդնել օտարներու վրայ (Բուռն ծափեր):

Այս ճառէն վերջ Կ. Յաչի Լա Վիլեթի սանուհիներու կողմէ երգուեցաւ Մովհ. Թումանեանի «Աղթամար»ը, որուն մէկ մասը արտասանուեցաւ սանուհիի մը կողմէ, նուագի ընկերակցութեամբ:

Նոյն սանուհիներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Համբարձման վիճակ»ի ստանդական արարողութիւնը ղեկավարութեամբ տիկ. Մանուշ Շահմիրեանի: Հայկական տարազով զարդարուն, պճլտուն աչքերով սանուհիները, գուարթ եւ աշխոյժ կատարեցին իրենց դերերը, հանդիսականներու յիշողութիւնները թարմացնելով եւ զանոնք հայրենի բնաշխարհին ծոցը սաւառնեցնելով:

Տարեցները ընկղմած էին անուշ յիշատակներու ծովերուն մէջ, երիտասարդները հաճոյքով ու հետաքրքրութեամբ կը դիտէին հայրենի սովորութիւններէն իրենց հրամցուած այդ փշրանքները եւ ակներեւ էր նաեւ անոնց գոհունակութիւնը: Կ. Յաչի Փուլվար Օտտոյի եւ Լա Վիլեթի սանուհիները մեծ տուրք նաեւ հայ ազգային եւ ժողովրդական երգերէն գեղեցիկ փունջ մը, որ պզտիկներու երգչախումբին կողմէ երգուեցաւ յաջողութեամբ:

Երրորդ բանախօսն էր Մարսէյլի հայ լեռնականներու նախագահ Գ. Տիրան Թէքքեան, որ մօտ կէս ժամ անցեալ իր հայրէն բանախօսութեամբ գնահատեց Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը, իր համակրանքը յայտնեց գնդ. Բաղտասարեանի հանդէպ: Յարգելի բանախօսը նոյնպէս չկշտեց միութեան, համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը եւ կարգ մը խիստ կարեւոր թելադրանքներ ըրաւ ներկաներուն: Իր բանախօսութիւնը քանիցս ընդհատուեցաւ բուռն ծափերով:

Երգերէ, պարերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, բեմ ելաւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Գ. Յովհաննէս Հացագործեան, որ կարդաց Հայր. Մարզական Երիտ. եւ ուրիշ միութեանց կողմէ ղրկուած ուղերձներ եւ քաջալերական նամակներ, որոնցմէ իբր նմոյշ եւ երիտասարդական անկեղծ արտայայտութիւն կ'ընդօրինակենք «Զարթօնք» Երիտ. Միութեան գրութիւնը —

«Մեր Երիտ. Միութիւնը բաղկացած թրքական արհաւիրքի օրերէն վերապրող սերունդէն, կը խոնարհի Աստրպատականի մէջ զոհուած այն բոլոր հերոսներու առջեւ, որոնք ինկան մեր ժողովուրդի ազատութեան փշոտ ճանապարհին, հայ տառապակոծ ցեղին փրկութիւնը կերտելու համար:

Ուրիշ խօսք չունինք: Սրտաբուխ կերպով կ'ողեկոչենք այն բոլոր մարտիկները, որոնք կուրծք տուին թշնամիին դէմ, Հայոց աշխարհի ազատութեան համար: Մենք բոլորս լիաթոք կ'աղաղակենք՝ կեցցէն մեր բոլոր նահատակները, կեցցէն Աստրպատականի հերոսամարտը մղողները, եւ կեցցէ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, որ այսպէս պարբերաբար հայ ժողովուրդի մէջ կ'արծարծէ առնական ոգին եւ ազատութեան հաւատամքը»:

Ուղերձներ եւ քաջալերական նամակներ ղրկած էին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Տարօն Տուրուբերանի Նահանգ. Հայրենակցականը, Քղիի Հայրենակցականը, Հայ Լեգէոն. Միութիւնը, Սալնոյ Զորի Հայրենակցականը, Վասպուրականի հայրենակցականը, «Զարթօնք» հայ երիտասարդական եւ այլ բազմաթիւ միութիւններ, որոնց ինչպէս նաեւ Գ. Տ. Թէքքեանի, Կ. Յաչի մասնաճիւղերուն (Փուլվար Օտտոյի եւ Լա Վիլեթի), բանախօսներուն, հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած անձերուն եւ հանդիսականներուն հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ:

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 6ին: Բայց ստեղծուած մթնոլորտէն գինովցած հանդիսականները բոլորուած աւանդական առատ սեղաններու շուրջ, շարունակեցին ուրախութիւնը մինչեւ ուշ ատեն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆՎԵՐՋ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դժուար է ամբողջական գաղափար մը կազմել այն ասեկոսէին մասին, զոր ստալինեան խորհուրդը պատճառեց Հայաստան աշխարհին մէջ, գէթ Խանջեանի սպանութենէն աւելի: Օրը օրին արձանագրեցինք գրական եւ քաղաքական դէմքերու ձերբակալութիւնները, որ կատարուեցան Հայաստանի մէջ,— այժմ պէտք է ըսել թէ ծանօթ մտաւորական չմնաց այլ եւս, բոլորը գացին բանտ կամ Սիպերիա:

Սակայն ծանօթ դէմքերէն զատ, ձերբակալուած են նաեւ անծանօթ կամ նորահաս մտաւորականներ:

Գաղափար մը տալու համար, քաղուածք մը կատարենք Խորհ. Հայաստան թերթէն, որ ձերբակալուածներու մասին լուր չուղեր տալ, բայց յօդուածի մը մէջ, քննադատութեան մը մէջ, բանաձեւի մը մէջ յանկարծ անուններ կուտայ՝ խոստովանելով անոնց ձերբակալութիւնը

Մեր այսօրուան քաղուածքը հազիւ մէկ քսաներորդը կը կազմէ ձերբակալուածներուն.—

Ձերբակալուած են

Երեւանի քաղաքային խորհուրդի պաշտօնէութենէն՝ Կ. Սահփանեան եւ Ա. Գրիգորեան, աւելորդ է ըսել՝ իբրեւ տրոցկիստ, հակայեղափոխական, եւն..

Երեւանի համալսարանի դասախօսներէն՝ Բոխեան, Մ. Խաչատրեան, Ենգիբարեան, Վ. Կոստանեան:

Գարենաւորման վարչութեան պաշտօնեաներէն՝ Յովակիմեան, Հայկ Աբրահամեան, Խաչիկ Մարգարեան, Թոռնիկ Գրիգորեան, Ս. Գալուստով, Գառնիկ Իսահակեան, Գ. Սոսամբոլեան

Սեւան-Զանգի գծին շինութեանց ճարտարագէտներէն՝ Տիգրան Մակարեան, Տիգրան Յարութիւնեան, Ծատուրեան, Գրիգորեան, Քումարջեան, Տրդատեան, Մկրտչեան, Թուխիկեան, Արտաւազդ Հայրապետեան, Մկրտումեան, Գուրգէն Բակունց (գրագէտ Ակսել Բակունցի եղբայրը):

Հողային գործավարութեան պաշտօնէութենէն՝ Ա. Մելքեան, Ա. Բաղրամեան, Խ. Ավդալբէկեան, Աբրամ Մելքումեան, (սոնց ամբաստանագրին բանաձեւը կ'ըսէ. «Ճապոն գերմանական ֆաշիզմի ագենտուրա հանդիսացող հակայեղափոխական-տրոցկիստական-դաշնակցական վնասարարներ, որոնք նախատեսելով ոչնչացնել մեծ քանակութեամբ խաղողի այգիներ, պտղատու ծառեր, կրճատել բամպակի համար պիտանի հողերի տարածութիւնները, խճճել են սերմնաբուծութեան գործը՝ նպատակ ունենալով դժգոհութիւն ստեղծել խորհ. իշխանութեան եւ կոմունիստ կուսակցութեան հանդէպ»):

Հայաստանի խճուղիներու վարչութենէն Հ. Զարդարեան, Մարօ Խաչատրեան, Մարկոսեան եւ «ուրիշներ»:

Գորիսէն՝ Արշակ Շալունց, (իր եղբայրը Լ. Շալունց եւս ամբաստանութեան տակ կը գտնուի կապ պահած ըլլալով Արշակ Շալունցի հետ):

Սնունդի արդիւնաբերութեան վարչութենէն՝ Խ. Դէմիրճեան, Գ. Ղազարեան, Վ. Դարաղեան, Վ. Գեորգեան, Քամալեան, Սանթուրեան:

Առ այժմ այսքան, նմոյշի համար. կարելի չէ յիշատակել բոլորը: Խորհ. Հայաստան (24 ապրիլ) կը հրատարակէ երկար ցանկ մը կուսակցութենէն վտարուածներու, որոնց ճակատագիրը ոչ մեզի յայտնի է, ոչ ալ ... իրենց անշուշտ

[illegible] ԳԱՒԱՌՆ

ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՍԸ

ՎԻԷՆ, 31 մայիս (Յառաջ).— Մօտաւորապէս մէկ տարի կ'ըլլայ որ Վիէնի մէջ կազմուած է Հայ. Կամ. եւ Մարտիկներու մասնաճիւղ մը, քանի մը նախկին կամաւորներէ որ պատերազմի ժամանակ կռուած են զանազան ճակատներու վրայ: Իրենց կազմութենէն ի վեր որ եւ է հրապարակային ձեռնարկ չէին ըրած, միշտ սպասելով պատեհ առիթի մը: Այդ առիթը ներկայացաւ անցեալ կիրակի, 30 մայիս: Նախապէս համաձայնած ըլլալով Վասպուրականցի հայրենակիցներու հետ, իրենց բացման հանդէսը կատարեցին Վանի հերոսամարտի տարեդարձով, ռամկավարներու ակումբին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Օրուան նախագահ Հայր Կ. Տէրմոյեանի բացման խօսքէն վերջ, երգուեցաւ «Հերոս մռնչեց» խմբերգը: Ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգեցին հերոսներու յիշատակը, յետոյ կարգով արտասանեցին Գ. Գ. Յակոբ Մաթոսեան (Արիւնոտ տասնամեակը), Մեսրոպ Ճիկէրճեան (Ազրելու անձր), Մուշեղ Մուրատեան երգեց «Միլար բլբուլը» եւ Վանայ «Կիւթանը»:

Փոքրիկն Սիրվարդ Մաթոսեան այս անգամ ալ յաջողապէս արտասանեց «Հայաստանը եւ «Հայ դրօշին», որ հպարտութեամբ կը ծածանէր բեմին աջ կողմը: Գեղեցիկ արտասանութիւն մը ըրաւ նաեւ Օր. Աստղիկ Յակոբովիչ: Օրուան բանախօսն էր գնդ. Տ. Բաղտասարեան որ ամէնէն վերջը բեմ հրաւիրուելով փաստացի ներկայացուց ոչ միայն Վասպուրականի 1896—915ի երկու պատմական հերոսամարտերը, այլ եւ յիշեց այն բոլոր հերոսամարտերը որոնք մղած են հայ ժողովուրդի անձնուէր զաւակները յանուն հայրենիքի ազատութեան: «Սիրելի հայրենակիցներ, մի կարծէք թէ այս բոլոր հերոսամարտերը պարապ տեղը մղուած են, այս օրուան Հայաստանը որուն վրայ ներկայիս կ'ապրին մէկ միլիոն Հայեր, նաեւ կէս միլիոն ալ անմիջապէս Հայաստանի սահմանակից հողերու վրայ, արդիւնքն են այդ կռիւներուն»: Յետոյ անցնելով Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, համառօտակի բացատրեց իրենց կազմակերպութեան նպատակը եւ ըսաւ.— Թէեւ չարախօսներ տարբեր անունով կ'որակեն մեզ, բայց եւ բացէ ի բաց կը յայտարարեմ ձեզ որ մեր կազմակերպութիւնը որ եւ է քաղաքական հոսանքի չի պատկանիր Մենք Հայ ենք եւ հայկական քաղաքականութեան դատը կը հետապնդենք. մեր պատգամը ազգային հերոս Անդրանիկի պատգամն է.— «Գործս կէս մնաց»: Մեր հայրենի ժառանգութեան մեծագոյն մասը պարապ է, մեր դաւադիր եւ վատ թշնամին զանազան միջոցներու դիմեց այդ պարապութիւնը լեցնելու համար, բայց չյաջողեցաւ. եւ պիտի չյաջողի: Ինչպէս որ մէկ կլիմայի տունկը ուրիշ կլիմայի մը մէջ չի բուսնիր, այնպէս ալ բացի հայ ժողովուրդէն ուրիշ ոչ մէկ ժողովուրդ կրնայ հաստատուիլ մեր հայրենի ժառանգութեան վրայ: Այս խօսքերը վերջացան ջերմ ծափերով:

Նոյն օրը երեկոյեան Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու մասնաճիւղը խնջոյք մը սարքած էր որուն սեղաններուն շուրջ համախմբուած էին քանի մը տասնեակ երիտասարդներ եւ նախկին կամաւորներ: Մինչեւ գիշերուան ուշ ատեն սրահը կը թնդար ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Այս խնջոյքին մէջ ալ գնդ. Տ. Բաղտասարեան քանի մը տեղեկութիւններ հաղորդեց Ֆրանսահայ երիտասարդներու զինուորութեան մասին, որմէ յետոյ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Գաբունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՖՈՒԹՊՈԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի պահեստի խումբը մայիսի վերջի կիրակի օրուան կիզիչ արեւուն տակ մրցեցաւ Ֆ. Ք. Գալանթուար Ա. խումբին դէմ որուն վրայ տարած 2ի դէմ 0 յաղթանակով փակեց իր ֆութպոլի եղանակը:

** Ֆրանս. Ֆութպոլի Ֆէտէրասիոնը 1937 ցուցահանդէսի առթիւ կազմակերպեց միջազգային չորս հետաքրքրաշարժ թունուա մը, հրաւիրելով եօթը ազգերու ախոյեան կամ ազգային բաժակ շահող խումբերը (Փըրանսերէն Auto մարզական թերթի արձորէնութիւնը կը նուիրէ շահող խումբին արժէքաւոր բաժակ մը):

Այս գեղեցիկ մարզահանդէսին մէկ չորրորդ ֆինալը տեղի ունեցաւ կիրակի 30 մայիս Ֆրանսայի չորս կարեւոր քաղաքներու մէջ.

Ա) Սթատ տը Քոլոմպի մէջ ութ հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան Գոլոնեը իր ճկուն ու արագ խաղարկութեամբ ջախջախիչ պարտութեան մատնեց Ֆ. Ք. Սօշոն 4—1ով:

Բ) Հավրի մէջ Օսթրիա տը Վիէնը իր գիտական եւ նուրբ խաղարկութեամբ յաղթեց Լայպցիկի 2—0ով, եօթը հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան

Գ) Սթրազպուրկի մէջ, Սլավիա տը Պրագ դժուարաւ յաղթեց Ֆէօյիւս տը Պուտափէշտի 2—1ով:

Դ) Ժուան լէ Փէնի մէջ Օլէմփիք տը Մարսէյլ եւ Լոնտոնի Շէլզաի հաւասար մնացին 1—1ով, նոյն իսկ խաղի երկարաձգութենէն վերջ: Անգլիական խումբը թէեւ բաւական յոգնած, կեդրոնական Եւրոպայի մէջ իր կատարած քանի մը կարեւոր մրցումներէն, սակայն եւ այնպէս ամէն ճիգ թափեց եւ չթողուց որ իր հակառակորդը յաղթանակը խլէ: Ըստ թունուայի կազմակերպութեան կանոնագրին, այս երկու խումբերուն յաղթանակը որոշուեցաւ քուէարկութեամբ եւ բախտը ժպտեցաւ անգլիական խումբին: Անգլիացիները համաշխարհային ֆութպոլի վարպետները՝ սկզբունքով հակառակ են իրենց լաւագոյն կազմով մրցիլ օտար երկիրներու մէջ:

ՀԵԾԱՆԻՒ.— Կիրակի տեղի ունեցաւ 43րդ Պորտօ-Փարիզ (572 քիլ.) հեծելանիւի (շարժանիւի ետեւէ) մեծ մրցումը: Այս անտանելի եւ դժուարին մրցումը վիճակուած էր երիտասարդներու, կը մասնակցէին միայն ինը ախոյեաններ որոնց եօթը Ֆրանսացի եւ երկուքը Պելժիացի:

Առաջին հանդիսացաւ 20 տարեկան Ժօզէֆ Սօմէրս պելժիացի վազորդ երիտասարդը որ 572 քիլ. վազեց 12 ժամ. 46 վայր. 57 երկվ. որ միջին հաշուով կ'ընէ 44 քիլ. 745: Մեծապէս գնահատելի է այս երիտասարդին յաջողութիւնը:

Երկրորդ՝ Լուի Թիէթաւ Ֆրանսացի 12 ժ. 48 վրկ., այս վերջինը վազքի ընթացքին մայրաքաղաքէն 100 քիլ. առաջ 26 վայրկեան ուշ մնացած էր իր հակառակորդէն, բայց շնորհիւ իր յամառ կամքին երկու վայրկ. միայն ուշ հասաւ Փարիզ առաջինէն: Նոյն իսկ պիտի կրնար առաջնութիւնը շահիլ, եթէ Սէն Քլուի բարձունքին վրայ չիյնար: Երրորդ՝ Պէնուա Ֆօռ, 13 ժ. 54 վ. 4րդ, Տըպէն 14 ժ. 48 վ. Մնացեալ հինգ ախոյեանները հեռացուցին տաքէն չդիմանալով ստիպուեցան լքել կէս ճամբան:

ԹԷՆԻՍ.— Ֆրանսայի 1937 արական թէնիսի ախոյեան հանդիսացաւ գերմանացի Հէնքէլ, յաղթելով անգլիացի նշանաւոր Օսթէնի 6—1, 6—4, 6—3: Իգական ախոյեանութիւնը շահեցաւ տանըմարքացի Տիկ. Սփէրլինկ յաղթելով Ֆրանսուհի տիկ. Ս. Մաթիէօի 6—2, 6—4:

ՁՈՂՈՎ ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆ.— Լօս Անճելոսի մէջ երկու Ամերիկացիներ, Պիլ Սիֆթըն եւ Ըրլ Միտօուզ աշխարհի մրցանիշը կոտրեցին 4 մ. 54 ցատկելով, նախկին մրցանիշը կրկին իրենց կը պատկանէր 4 մ. 48ով: Արդեօք մինչեւ ո՞ւր պիտի բարձրանան:

Միսաք Երամեան

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԵՒ ՐԱՖՖԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄՈՆՓԷԼԻԷ, 31 մայիս (Յառաջ).— Ապրիլ 15ին, Մոնփէլիէ բնակող խումբ մը Հայեր քով քովի գալով կազմեցինք իրերօգնութեան միութիւն մը, որ արձանագրուեցաւ կառավարութեան մօտ մայիս 18ին: Միութեան նպատակն է Հայը Հայ պահել ու պատրաստել լաւագոյն զաւակներ հայրենիքին համար: Միութեանս նպատակն է դարձեալ աջակցիլ ամէն ազգօգուտ ձեռնարկներու: Եւ ահա մեր առաջին քայլը եղաւ պատասխանել Անդրանիկի եւ Րաֆֆիի յանձնախումբերու կոչերուն:

Միութիւնս իր անդամները ընդհ. ժողովի հրաւիրելով առաջարկեց հանգանակութիւն մը կատարել ի նպաստ վերոյիշեալ՝ երկու նպատակներուն, Ամէնքն ալ սիրով ընդունեցին առաջարկը եւ հաւաքուեցաւ 500 ֆր.: Ահա մանրամասնութիւնները.— Ղուկասեան եղբայրներ՝ 90ֆր., Յարութիւն Թահմազեան 20, Տիգրան Փէշէքճեան 20, Աւետիս Գեոյեան 20, Օհաննէս Յակոբեան 15, Արիստակէս Քոչոյեան 10, Սարգիս Գասպարեան 25, Արմենակ Մարգարեան 50, Մկրտիչ Ճուհարիկեան 55, Գրիգոր Գաճաքճեան 50, Սուրէն Քոչոյեան 70, Արամ Տ. Վարդանեան 50, Միութեան դանձէն 25, ընդհ. գումար 500 ֆր.:

Յարգելի խմբագիր, բարի եղէք յանձնել 250 ֆր. Անդրանիկի յուշարձանի յանձնախումբին, իսկ 250 ֆր. ալ Րաֆֆիի յանձնախումբին:

(Կնիք)

ԽՄԲ. - Տես «Յառաջ» 3 յունիս:

ԾԻԾԱՂ

Հայկակ շատ կը սիրէ արամաբանել: Մայրը բացատրեց իրեն, երբ կեռաս կ'ուտէր, թէ կեռասը ուտելէ վերջ կուտը որ հողին մէջ թաղես, կեռասենի մը կը բուսնի:

Օր մըն ալ, երբ ճագարի միս կ'ուտէին, կապար մը գտնուեցաւ միսին մէջէն, ճիշդ կուտի պէս:

— Այս կուտն ալ որ տնկենք, ճագար կը բուսնի՞, մայրիկ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ ([illegible])

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Թէ բակի մէջ դառնուողները ի՞նչ խօսեցան, Սօնիան ի հարկէ չլսեց, բայց տեսաւ, որ Յակոբը անծանօթի թեւը մտած՝ առաջնորդեց իր սենեակը: Սօնիային այնպէս թուեցաւ, որ օտարականի քալուածքը իրեն ծանօթ էր, տեղ մը տեսած էր մէկը, որ այդպէս ձախ ոտքէն կաղալով կը քալէր, բայց թէ ո՞րտեղ, ո՞վ էր այդ մարդը, Սօնիան չկրցաւ յիշել:

Քիչ առաջուան Սօնիայի սարսափը տեղի տուած էր անզսպելի հետաքրքրութեան առջեւ: Ո՞վ էր այդ անծանօթը: Ինչու Յակոբը վեր չէր գար այդ մարդու մասին տեղեկութիւն տալու: Դժուարութեամբ ծանրացած կոպերը բաց պահելով՝ Սօնիան երկար սպասեց, բայց Յակոբը վեր չեկաւ: Երկու անգամ անկողնէն ելաւ, բակի մէջ դառնող Յակոբի սենեակը դիտեց: Պատուհանը աղօտ կերպով լուսաւորուած էր: Վերջապէս սպասելէ յոգնած, քնատ աչքերը փակեց ու դեռ այդ գիշերուան յուզումներու ազդեցութեան տակ անհանգիստ քնով՝ քնացաւ:

—.—

ՍՕՆԻԱՅԻ ՄՕՏ

— Խօսէ՛, պարոն Լեւոն, աչքիս լոյսը, - ընկերոջ արեխները հանելուն օգնելով կ'ըսէր Յակոբը՝ ուրախութենէն ինքն իրմէ ելած,— երկնքէ՞ն իջար, էս ինչ հալի մէջ ... Ազգի տունը քանդուեցաւ, քանդողի տունը քանդուի ... Ոը գիտնաս թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է քաղաքը ... անշուշտ լսած կը լինիս ... Կեցանի Արզուլյան բէկի դէպքը լսեցինք ... Խե՞ղճ Գեորգս .. փառք Աստուծու, որ սաղ սալամաթ եկար ... շատ գործ կայ կատարելու, դաւաճան շունը ... Երբ կը մտածեմ, որ եթէ առաջ չգիտնայի տանիքի վրայ գտնուիլդ, կրնայի ոստիկանին յայտնել ... մեղա՛յ, մեղա՛յ, մեղա՛յ ... արիւնդ պիտի մնէի ... Բայց ո՞վ կը սպասէր ... Կէս գիշերէն վերջը պարոն Լեւոնս տանիքի վրայ ... Աստուած օրհնէ մեր օրիորդը, հակառակ սարսափին ի՞նչ ալ ստոնարիւն կերպով գլխէն ցանեց ոստիկանը ... Վեր ելլեմ տեսնեմ՝ տերեւի նման կը դողայ ... տանիքի վրայ մէկը կայ կ'ըսէ ... բայց ի՞նչպէս գիտցաւ լսել ... Խելօք աղջիկ է, նմանը չկայ ...

Լեւոնը երկնցած Յակոբի անկողնին վրայ՝ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր անոր խօսքերուն: Ընկերոջ մօտ, ապահով տեղ մը գտնուելու գաղափարը, զարմանալի կերպով անդրադարձաւ իր մինչ այդ պրկուած ջիղերուն վրայ, յանկարծ սաստիկ յոգնած զգաց գրեթէ շարժելու անկարող վիճակի մէջ: Բայց հակառակ Յակոբի թախանձանքին, որ քնի ու հանգստանայ, նորէն մինչեւ լոյս նստած՝ խօսեցաւ ընկերոջը հետ, աւելի շիտակ, խօսեցուց Յակոբը, վերջի շաբաթներուն քաղաքի անցուդարձերը պատմել տալով:

Լոյսը վաղուց բացուած էր: Յակոբը հրապը մարած՝ կը շարունակէր տեղեկութիւններ տալ փախստական ընկերներու՝ բանտը գտնուող ընկերներու մասին:

— Երկու անգամ Սաթենիկը քովս եկաւ,— շարունակեց Ուրանցի Յակոբը,— քու մասին լուր մը կը հարցնէր. վերջէն Կայծակը որ եկաւ՝ անոր քովը գնաց ... Ափսոս Կայծակը. Սաթենիկ, մօրաքրոջ տունը պահուած էր, կառավարութիւնը բոլորովին պատահական կերպով այդ թաղը շրջապատեց ... Ափսոս, շատ ափսոս եղաւ Կայծակին ... Քու մասին կ'ըսէին, Գուգայի կողմերն ես ... շատ զօրք գնաց այն շրջանը: Կը պատմեն թէ Բաղէշէն ալ զօրք կ'երթայ Կաղզուան վրայ, կ'ըսեն Գէորգը Կաղզուան անցեր է ...

— Յակո՛բ,— ընկերոջ խօսքը ընդմիջեց Լեւոնը,— կրնա՞ս Սաթենիկը մօտս կանչել, կամ մեր պատանեկական խմբի տղաքներէն մէկուն հետ յարաբերութեան մէջ մտնել ...

— Կրնալը՝ կրնամ, բայց աւելի լաւ է, մէկ օրիորդին յայտնել քու հոս գտնուելուդ մասին: Քիչ վերջը տան բակը կը լեցուի հիւանդ կիներով, աղջիկներով ... Հայն ալ կուգայ, Թուրքն ալ, Քիւրտն ալ, իսկական վանքի տուն դարձեր է մեր տունը ...

Օրիորդն ըսես, ոչ ոքի խաթրին չի դիպիր, հիւանդներուն դեղ կուտայ, աղքատներուն դրամով կ'օգնէ ... Շատերը կը խաբեն, «աղքատ ենք» ըսելով դրամ կը փրցնեն օրիորդէն, ան ալ առանց ձայն հանելու կուտայ: «Օրիորդ» կ'ըսեմ, «էգոնց բոլոր խօսքերուն մի հաւատար»: Բայց ո՞ւր կ'ըսես. Ժպտելով դէմքիս կը նայի: «Վնաս չունի, Յակոբ եղբայր», կ'ըսէ, «երբ որ կրնամ, ինչո՞ւ չօգնեմ. ամբողջ եկողներն ալ խաբեբաներ չեն, շատերը կտոր մը հաց չունին ուտելու»: Խօսք չի հասկնար: Կ'ըսեմ «Լաւ որ պիտի օգնես, գէթ միայն Հայերուն օգնէ, Քիւրտին, Թուրքին ինչո՞ւ կուտաս»: Աչքերը խոշոր խոշոր բացած՝ բարեկամաբար կը ժպտի: Ալ ի՞նչ կրնամ ըսել. նորէն իր գիտցածին պէս կ'ընէ: Հա, օրիորդին յայտնեմ քու հոս գտնուիլդ ... մէկ ալ որ շատ մարդիկ կուգան այցելութեան. կուսակալի կինը ամէն շաբաթ այցելութեան կուգայ, Ռուսաց քոնսուլը, Հայաստանցի Քրոսերու աղան՝ Հիւսէյին բէկը, մանաւանդ կինը ամէն օր հոս է, ան ալ Կովկասի կողմերէն է, Չէրքէզ ...

— Իսկ Սօնիան ... օրիորդը ըսել կ'ուզեմ, անմիջապէս ինքզինք ուղղեց Լեւոնը,— կասկածուած չէ՞, կառավարութիւնը ի՞նչ վերաբերմունք ցոյց կուտայ անոր հանդէպ ...

— Առաջ մեր տունը հսկողութեան տակ էր, օրիորդի ամէն մէկ քայլին կը հետեւէին, նոյն իսկ, երբ ընդհ. խուզարկութիւնը սկսաւ, որպէս թէ տանց կուսակալի գիտութեամբ, մեր տունը պաշարեցին, երբ օրիորդը դուրսը կը գտնուէր: Ամէն ծակ ու ծուկ խուզարկելով, օրիորդի բոլոր նամակները առին ու հեռացան: Իրիկուան կողմ, փոխ-քոմիսարը կուսակալի կողմէ ներկայացաւ ու ներողութիւն խնդրեց ցաւալի պատահարի համար: Անշուշտ նամակները աչքէ անցուցած էին, որոնց մէջ կասկածելի բան մը չկար: Թիֆլիսի թրքական քոնսուլէն ալ շատ ծգաստաւոր տեղեկութիւն ստացած են Ալբանովներու մասին, որ անոնք հայկական շրջաններէ կարուած մեծահարուստ ընտանիք մըն են, որ մեր օրիորդը ռուս իշխանի մը հետ նշանուած ու յետոյ նշանը ետ եղած ըլլալուն՝ աշխարհէն ձեռք քաշեր է ու ինքզինքը տուեր է բարեգործութիւններու ... Անկէ վերջ մեր տան վրայէն հսկողութիւնը վերցաւ: Օրիորդն ալ շատ խելօք վարուեցողութիւն մը ունի ... Հա՛, պարոն Լեւոն, իրա՞ւ որ մեր օրիորդը ռուս իշխանի մը նշանուեր է ...

Լեւոնը ուսերը վեր քաշեց, բանէ տեղեկութիւն չունեցողի նման եւ տարակուսանքով նայեցաւ ընկերոջը, որպէս թէ ըսել ուզէր. «Ես ալ նոր ճանչցայ օրիորդը, ի՞նչ գիտնամ թէ որու նշանուած է»:

Այդ պահուն յանկարծ դուռը բացուեցաւ ու սեմին վրայ երեւցաւ Սօնիան, որ կիսախաւար սենեակին մէջ եղողները յստակօրէն տեսնելու համար՝ վիզը քիչ առաջ ծռած, աչքերը լարած կը նայէր:

— Ահա օրիորդը,— Յակոբը տեղէն բարձրանալով մօտեցաւ Սօնիային,— ես ալ հիմա վեր պիտի գայի լուր տալու .. գիշերուան անծանօթ մարդը պարոն Լեւոնն է...

— Պարոն Լեւո՞նը,— զարմացած, քիչ մըն ալ վախցած հարցուց Սօնիան՝ ակամայ քայլ մը ընկրկելով,— պարոն Լեւոնը հո՞ս ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

մը, «աղքատներուն հոգեւոր հովիւը», կատարեց դուքսին պսակը, անսալով իր խղճի ձայնին :

Երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, աշխատաւորական երեսփոխան մը վարչապետին հարցուց թէ կառավարութիւնը շնորհաւորութեան հեռագիր մը ուղղա՞ծ է կամ պիտի ուղղէ՞ Ուինդըրի դուքսին ամուսնութեան առթիւ :

Մահաշունչ լռութիւն մը կը տիրէր ամբողջ սրահին մէջ: Վարչապետը չպատասխանեց, իսկ ատենապետը յայտարարեց.— Անցնինք օրակարգին :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՑ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ երկարաձգուեցան Մաթինեօնի համաձայնութիւնները եւ պարտաւորիչ իրաւարարութեան օրէնքը, երեսփ. ժողովին վաւերացումով :

ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԷՆՔԻՆ քննութեան առթիւ, Ծերակոյտը շարք մը առարկութիւններ բանաձեւած ըլլալով, առջի օր վարչապետը ժողովին ներկայացաւ եւ ուժգին ճառ մը խօսեցաւ. « Ես ալ օրագրող էի երէկ եւ նորէն պիտի ըլլամ վաղը չէ միւս օր... Ես օրէնք մը կ'առաջարկեմ զրպարտութեան, դրամական ուժերու տիրապետութեան դէմ: Ծերակոյտը կ'ընդունի՞ թէ անհրաժեշտ է զսպել հանրային մարդոց դէմ եղած զրպարտութիւնները: Հանրային մարդոց պատիւը մաս կը կազմէ ազգային ժառանգութեան »:

51 ԵՐԿԻՐՆԵՐԷ 415 պատգամաւորներ կը մասնակցին Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին, որ բացուեցաւ Ժընեւի մէջ, հինգշաբթի օր: Օրակարգի գլխաւոր հարցերէն մէկն է շաբաթական 40 ժամուան օրէնքին ընդհանրացումը :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ թերթերը առաջին անգամ ըլլալով սկսան ցանկեր հրատարակել Սպանիոյ իտալական կորուստներու մասին: Առաջին ցանկը առնուած է Մալակայի ճակատամարտէն, 64 սպաննուածներու անուններով: Ցանկերու հրատարակութիւնը պիտի շարունակուի .

ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ բոլոր գաղթավայրերու մէջ տարածելու համար նոր աշխատանքներ պիտի կատարէ գաղթային նախարարութիւնը: Այս առթիւ բացորոշ յայտարարութիւններ ըրաւ գաղթային նախարարը, երեսփ. ժողովին մէջ, եւ բացատրեց թէ Մալթայի, Կիպրոսի մէջ եւ այլուր այլեւս փարատած են անգլերէնի մասին տիրող նախապաշարումները :

ՀԻՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՄԵՌԱՒ Պուլվառ տէ զ'Իթալիէնի վրայ, սրճարանի մը առջեւ, երբ շէնքին հինգերորդ յարկին տանիքէն քարի կտոր մը փրթելով ինկաւ գետին. Ուրիշ երեք յաճախորդներ ալ վիրաւորուեցան :

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Դրօշականի ցանցնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 8 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Դիւանը

ԹԱՐՕՆՑԻ իշխան խումբը կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները 6 Յունիս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին. ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՅԻՍ 28

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԺԱՆԿԻ ՓՐԷԺԱՆ

(Ֆրանսացի ամենաերիտասարդ երեսփոխանը)

ԵՒ ԸՆԿ. Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ ՕՐ. ԱՕՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Գ. Գ. Գ. ՄԷՀՑԷՐԵԱՆ, ԷՖ. ՍԷՐՃԵԱՆ (երգ), ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ, ընկեր ԶԱՐԷՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Հայկական պարեր «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի անդամներուն կողմէ։

Գ. ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ (թառ)։

Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր առաջնորդութեամբ Gario Canti յայտնի նուագախումբի:

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃԱՇ ԲՈՒՖԷ։

Պարզապահութեամբ կը հսկեն Հայ Արծիւները։

Մուտք 3 ֆր.։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն FI օթօպիւսը, Շաթլէյէն եւ Սէն Միշէլէն 93 օթօպիւսը, իջնել՝ Մէռի տը Քաշան:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ,

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ :

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ S. F. I. O.-Ի ԿՈՂՄԷ ԸՆԿ. BORDAT

Օտար արուեստագէտներէ բաղկացած ընտիր նուագախումբ մը պիտի նուագէ հայկական եւ եւրոպական կտորներ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ՏԻԿ. Գ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, ՕՐ. Ծ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ եւ Գ. Ա. ԱՐԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ). Կ'արտասանէ՝ Գ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, Գ. Զ. ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ (հավայեան կիթառ)։

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆր.:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ,

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաղ. Թատերասրահին վերնայարկը

Foyer du Théâtre

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ե. ԳԱՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՄԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ Օւէթ Միքայէլեան (դաշնակ), կը մեներգեն՝ Տիկիններ Վեհանուշ Մարգարեան եւ Տիկ. Մարգարեան, կ'արտասանեն՝ Մ. Գրիգորեան, Մ. Դաւիթեան, Ա. Մարգարեան, Ա. Խաչիկեան, Մ. Ճէվահիրճեան, Թ. Եղիկեան։

Մուտք 1 ֆր.

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ,

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Աւետաք» ենթակոմիտէի

6 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արմենի տը Սէնթ'Էթիէնի» սրահին մէջ (Սինէմա Ռոյեալի մօտ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.

Տիկ. ԼԻԼԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ֆրանսուհի) պիտի երգէ հայկական կտորներ։

Կը ներկայացուի «Էլ Մի Ազօթիր»ը

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.։

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ, (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պօմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի եւ համանուագութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի

6 Յունիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Ալիս Գրիգորեան, Տիկ. Արաքսի Սարգիսեան, ընկ. Մարտիրոս Դաւիթեան, Գ. Գ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան, Վարդգէս Բէջէճեան, Սիմոն Շիշմանեան, Վարդգէս Տէրտէրեան։

Մուտքը ազատ է։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սուրգունեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»ներէն

Ա. Շարք երեք երգ. դաշնակի բաժինով։

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք՝

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ: H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 5էն սկսեալ ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 — 4, իրաւաբան փաստաբան Գ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի միութեան կեդրոնատեղին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ (10), իրաւագիտական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն) տալու, միութեան անդամներուն եւ համակիրներուն :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, իր կեդրոնատեղին, 22 բիւ Րիշէ, Փարիզ: 5 յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21 – 22.30, կը դասախօսէ Գ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ։

Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր :

[illegible]

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերանի նահանգային Հայր. Միութեան ընդհանուր անդամական ժողովը, 6 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, [illegible] խաչի ակումբին մէջ, 52 rue Gustave Courbet, Պանթէօ. Խնդրուի կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով: Փորթ տ'Օրլէանէն 88 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Grange Ory.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Բայց ամէն ինչ լաւ անցաւ: Ազեֆի կինը չըարեւեց Բուրցեւին: « Ես շարունակեցի քայլել փողոցներով, ուրախանալով, որ այդ հանդիպումը, որը կարող էր շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ, յաջող ելք ունեցաւ »:

Եւ յանկարծ Բուրցեւի գլխում ծագեց մի սարսափելի միտք, մի անորոշ եւ անբացատրելի կասկած՝ յայտնի մատնիչ «Թասկինի» եւ սոց. յեղափոխական կուսակցութեան մարտական կազմակերպութեան առաջնորդի միջեւ :

Այդ միտքը այնքան տարօրինակ էր եւ անհնարին, որ Բուրցեւը չը կարողացաւ իր գլխում որոշ կերպով դասաւորել այն: Նա մտածում էր, որ եթէ դրասենիկային մի մարդ, ինչպիսին է «Անցեալ»ի խմբագիր Բուրցեւը, շրջապատուած է լրտեսներով, ապա ինչպէս է, որ Ռուսաստանի ամենավտանգաւոր ահաբեկիչը առանց ծպտուելու ազատ զբօսնում է փողոցներում :

Ճիշդ է, յեղափոխականները աւելի յանդուգն գործեր էին կատարում: Օրինակ, դրանից մի քանի տարի առաջ, Գերշունին, որին ամբողջ Ռուսաստանում ցերեկ ու գիշեր հարիւրաւոր լրտեսներ էին փնտռում, անպատիժ կերպով երեք օր ապրեց Պետերբուրգում, իր սեփական անունը ստորագրելով քաղաքամասի ոստիկանատունում: Գերման Լոպատինը իր ժամանակին գնում էր Ալեքսանդրեան թատրոնը, իր մօտ ունենալով իր համախոհների բազմաթիւ հասցէներ: Բայց չը նայած այդ բոլորին, Բուրցեւն աշխատեց աւելի խորանալ այդ մտքի մէջ: Ոստիկանութիւնը չի ձերբակալում Ազեֆին, նշանակում է այդ բանը նրան առայժմ ձեռնտու չէ, նշանակում է ոստիկանութեան մօտ կայ ինչ որ մատնիչ (Թասկինը), որից նրանք կարեւոր տեղեկութիւններ են ստանում, նշանակում է պիտի զգուշացնել Ազեֆին սպառնացող վտանգի մասին : Բուրցեւն այդպէս էլ արեց: Ինդրից յայտնել Ազեֆին իր օգտակար նախազգուշացումը :

« Չեմ յիշում ինչպէս եղաւ, մի օր ես ինքս ինձ հարց տուեցի, թէ նա ինքը չէ՞ արդեօք այդ Թասկինը: Բայց այդ ենթադրութիւնը այնքան հրէշային եւ անմիտ թուաց ինձ, որ ես սարսափեցի այդ մտքից : Ես լաւ գիտէի, որ Ազեֆը Մարտական կազմակերպութեան ղեկավարն է եւ Պլեւէյի, մեծ իշխանի եւ ուրիշների սպանութիւնների կազմակերպիչը, ես աշխատեցի նոյնիսկ կանգ չառնել այդ ենթադրութեան վրայ. Բայց այդ ժամանակուանից սկսած ես չը կարողացայ հեռացնել ինձնից այդ միտքը, որը որպէս մի անբաժանելի գաղափար ամէն տեղ հետապնդում էր ինձ ... »:

Ազեֆը, ժամանակակից « նախազգուշացումից » յետոյ, սկսեց հսկել, իմանալու համար թէ արդեօք իրեն հետեւու՞մ են, թէ ոչ: Բայց շուտով իրերի դրութիւնը պարզուեց նրա համար եւ նա արեց այն, ինչ որ պիտի անէր բուն Դոստոյեւսկու հերոսը: Ազեֆը եկաւ Բուրցեւի մօտ որպէս հիւր: Տեսարանը խիստ այնպէս որ տարօրինակ էր : Բուրցեւը գիտէր, որ Ազեֆը մատնիչ է : Ազեֆն էլ գիտէր, որ Բուրցեւը այդ գիտէ եւ հետախուզելու եւ կամ էլ « հոտ առնելու » համար էր եկել: Նրա համարձակութիւնը բաւական լաւ էր : Բայց այս դէպքում բաւական չեղաւ :

« Ազեֆը ուրախ տեսքով, համարձակ քայլերով եւ մտերմաբար մօտեցաւ ինձ, ըստ երեւոյթին կամենալով գրկախառնուել եւ համբուրուել ինձ հետ : Բայց ես անփութակցաբար ձեռքերիս մէջ եղած թղթերը հաւաքեցի, իսկ աջով բարեւեցի Ազեֆին եւ ապա նստեցրի նրան իմ դիմաց դրուած բազկաթոռի վրայ »:

Նրանց խօսակցութիւնը խաղաղ էր. խօսեցին ամէն տեսակ նիւթերի մասին, բացի մատնութիւնից: Բուրցեւը իսկական ապացոյցներ չունէր. Ազեֆը այդ շատ լաւ գիտէր: Ես այդ այցելութեան մասին յիշատակեցի, որովհետեւ այդ շատ յատկանշական է : Ազեֆի անամօթութիւնն էլ նոյնքան անչափ էր, ինչքան նրա ինքնազսպումը. Բացի այդ, նրա գործունէութեան սարսափելի ասպարէզը վարժեցրել էր նրան յանդգնութեան :

(Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

22 Մայիս - 3 Յունիս

ՏԷՍԻՆ, Գործ — 200:
ԳԼԻՆԵԷՕ, Անդ — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տ. Ս — 140:
ԼԻՈՆ, Գործ — 1055.40:
ԼԱ ՊՕԼ, Գարդ. 50
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, ՍԱ Սար — 25:
ՇԱԼԷԹ, Գ — 20:
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման — 40:
ԱԹԷՋԱՆ, Այթ — 90:
ՓԱՐԻԶ (11), Օ. Ս — 35:
ՎԵՋԻՆ, Յ. Գ — 70 :
ՕՊԸՆԱ, Բիւզ — 100:
ՊՈՒՔՐԷՇ, Ման — 206:
ԻՍՌ, Տ. Գ — 140:
ԼԻՈՆ, Օր. Մ. Աճ — 280:
ՎԻՎԻԷ, Ե. Խ. — 50:
ՊՕՐՏՕ, Շ. Ս — 140:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, Գործ — 150:
ԱՖՐԻԷ, Նաճ — 35:
ՖՐԷՕԶՕ, Յ. Ա — 70:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ս. Զ — 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 323:
ՖՐԷԺԻՒՍ, Ս. Բ — 70:
ՊՕՄՈՆ, Գործ — 202.05:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է
ԱՇԽԱՐՀԱԴԱՐՁ
(Եղեռնի դրուագներ
Անդրէասի եւ շրջանի

Անդրէասի եւ շրջանի հայրենակիցներուն կը յայտնեմ, ի պատասխան բազմաթիւ նամակներուն թէ [illegible] մամուլի տակ է [illegible] մօտերս լոյս պիտի տեսնէ: Բազմաթիւ նկարներով եւ Անդրէասի ու շրջանի բոլոր հայրենակիցներու [illegible] Գիրքը լոյս պիտի տեսնէ [illegible]

Յարութիւն Ա. Գէփէ[illegible]

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Զառայի Տօսիկ էֆ. ճուկեանի աղջկան հօրեղբօր աղջիկները՝ Մէսիմիա եւ Արմենուհի էֆ. ճուկնեանները: 1924ին Յունաստանի որբերու հետ միասին Եգիպտոս մեկնած են: Իմացնել Մարիամ Գուկասեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, Seine, France: Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER-AGOPIAN
17 Rue [illegible]

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 6 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3440

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

Այսօր Սէվրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին մէջ հանդիսաւորապէս կը տօնուի Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին հարիւրամեայ յոբելեանը, ներկայութեամբ Մխիթարեանց Աբբահօր եւ հայ ու օտար հրաւիրեալներու :

Անցեալ օգոստոսին նոյն յոբելեանը տօնուեցաւ Վենետիկի մէջ, աւելի մեծ հանդէսներով, որ օրեր տեւեցին: Շուտով Ֆրանսայի Կաճառի շէնքին մէջ պաշտօնական հանդէս մը տեղի պիտի ունենայ՝ նոյն առիթով:

Այս երբեակ մեծ հանդէսներով հայութիւնը իր երախտագիտութեան տուրքը կը հատուցանէ կրթական հաստատութեան մը, որ ամբողջ դար մը սերունդ հասցուցած է :

Եթէ չենք սխալիր, առաջին անգամն է որ հայ վարժարանի մը հարիւրամեակը կը տօնուի: Ունեցած ենք մշակոյթի ուրիշ վառարաններ ալ, Պոլսոյ Կեդրոնականն ու Պէրպէրեանը, Կարնոյ Սանասարեանը, Թիֆլիզի Ներսէսեանը, Էջմիածնի Գէորգեան եւ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանները, Արմաշի դպրեվանքը եւայլն, սակայն առանցմէ ոչ մէկը արժանացած է հարիւրամեայ յոբելեանի: Բոլորն ալ — բացի Կեդրոնականէն որ հոգեվարքի օրեր կ'ապրի — խափան անհետացած են հայկական կեանքէն, զոհուելով Մեծ Պատերազմին եւ անոր յաջորդող յեղափոխութեանց եւ քաղաքական վերիվայրումներուն ։

Հայկական մշակոյթի այս ընդհանուր տխուր պատկերին առջեւ ո՛րքան սփոփարար է տեսնել կրթական հիմնարկութիւն մը, որ հարիւր տարի կրցած է կուրծք տալ ամէն կարգի դժուարութեանց դէմ եւ այսօր հանրութեան կը ներկայանայ՝ դափնիներով վարդարուած, իր ետեւ ձգելով բեղուն գործունէութեան փառաւոր անցեալ մը :

Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը հայութեան տուած է մտաւորականներու փաղանգ մը — բանաստեղծներ, գրագէտներ, ուսուցիչներ, մտիկներ, պետական դէմքեր, որոնք պատիւ բերած են իրենց պատկանած ազգին, ծառայելով անոր իրենց կարողութեան չափով :

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան մը եւ Դանիէլ Վարուժան մը հասցուցած ըլլալը միայն բաւական պիտի ըլլար անոր փառքը կերտելու : Մինչդեռ անոնց կողքին, Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը տուած է ուրիշ բազմաթիւ դէմքեր, որոնց անուններուն յիշատակութիւնը երկար պիտի ըլլար: Պէշիկթաշլեանի եւ Վարուժանի շունչը դեռ մեր օրերուն իսկ կը խանդավառէ հայրենասէր երիտասարդութեան հոգին :

Հայութիւնը ընդմիշտ երախտապարտ է երկու բարերարներուն, որոնք գիտցան իրենց յիշատակը յաւերժացնել անխորտակելի կոթողներով, Եւրոպայի լուսաւորութեան կեդրոններուն մէջ կանգնելով զոյգ մը վարժարաններ — Լոյսի վառարաններ, Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեանը (1836) եւ Փարիզի Սամուէլ Մուրատեանը (հիմնուած նախ՝ Փատուա 1834ին, յետոյ փոխադրուած Փարիզ 1846 — 1870, վերաբացուած Սէվրի մէջ 1929ին) :

Եդուարդ Ռափայէլ Ղարամեանց՝ Նոր Ջուղայեցի, Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատեան՝ Հնդկաստան ծնած Ջուղայեցի ծնողք՝ խաղաղ անծանօթ անուններ պիտի մնային հայութեան համար եւ իրենց հարստութիւններն ալ պիտի փճանային անարժան ժառանգորդներու կողմէ, եթէ կարեւոր գումարներ կտակած չըլլային Մխիթարեան միաբանութեան (Եդուարդ Ռափայէլ՝ 65,000 ֆրանք ոսկեդրամ, Սամուէլ Մուրատեան՝ 1,815,100 ֆրանք ոսկեդրամ) :

Դիւրին չեղաւ սակայն այս կտակուած գումարները գանձել : Տասնեակ տարիներ տքնաջան աշխատանք թափեցին Մխիթարեան հայրերը՝ քանիցս Վենետիկէն Հնդկաստան, անկէ Լոնտոն երթալ գալով, անարգանքներու ենթարկուելով, նոյնիսկ բանտ նստելով: Ի վերջոյ սակայն յաջողեցան կտակուած գումարները գանձել դատարանի վճռով եւ լրիւ փոխադրել Վենետիկ :

Ի պատիւ Մխիթարեան Միաբանութեան, պէտք է ըսել որ ան եղած իր կոչումին բարձրութեան վրայ մնացած է, կտակի տրամադրութիւնները գործադրելով անշեղ եւ հակառակ հարիւր տարուան ընթացքին իրեն դէմ ցցուած հարիւրաւոր դժուարութեանց, Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանը սերունդէ սերունդ փոխանցելով՝ բերած հասցուցած է մինչեւ մեր օրերը :

Անուրանալի է Մխիթարեան զոյգ միաբանութեանց կատարած անհուն ծառայութիւնը Հայոց պատմութեան, լեզուի եւ բանասիրութեան մարզերուն մէջ: Առանց Եւրոպայի խաղաղ ու ապահով ոստաններուն մէջ խարիսխ նետած մեր գիտնական վարդապետներուն, հայ մշակոյթը այսօր զրկուած պիտի ըլլար բազմաթիւ անգին գանձերէ :

Խօսելով Վենետիկի Մխիթարեանց մասին, կրթական մարզին մէջ եւս անոնց գործունէութեան դաշտը եղած է բաւական ընդարձակ, Վենետիկէն մինչեւ Պոլիս, Տրապիզոն ու Կովկաս, Փարիզէն մինչեւ Եգիպտոս ու Սուրիա: Անոնք անձրնտիր ու անշահախնդիր մինչեւ այսօր կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը, ամէնուրեք արժանանալով հայ ժողովուրդի անվերապահ գնահատանքին

Այսօր ալ Փարիզի մէջ պահելով Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը, անոնք թանկագին ծառայութիւն մը կը մատուցանեն Ֆրանսայի հայ գաղութին: Պայմանները թոյլ չեն տար անշուշտ որ աւելի մեծ թիւով հայորդիներ, մանաւանդ չքաւոր ընտանիքի զաւակներ ուսում առնեն այդ երկրորդական վարժարանին մէջ : Փափաքելի էր որ բախտէն նպաստաւորուած հայրենակիցներ իրենց նիւթական օժանդակութեամբ այդ պատեհութիւնը ստեղծէին :

Ողջունելով Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի հարիւրամեայ յոբելեանը, Մխիթարեան հայրերուն կը ցանկանք նորանոր նուաճումներ հայ մշակոյթի զանազան մարզերուն մէջ :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԾՐԱԳԻՐԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

Ոչ մէկ համաձայնութիւն ցակառին

Հակակշռել Սպանիոյ ծովեզերքները՝ արգիլելու համար որ եւ է արտաքին միջամտութիւն Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն մէջ, ծրագիր մըն է որ ... խնչեփառի ոտքեր ունի : Անգլիա պատասխանի կը սպասէ իր վերջին ծրագրին, որով կ'աշխատի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին վերադարձնել Իտալիան եւ Գերմանիան: Անգլիական ծրագիրը կը կայանայ ապահովութեան նոր գօտիներ ստեղծել հակակշռող նաւատորմին համար, հրաւիրելով Սպանիոյ կռուող կողմերը, որ յարգեն ապահովութեան գօտիներու անբռնաբարելիութիւնը .

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՃՇԴԵԼ ՊԱՏԺԱՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Տակաւին հասած չեն պաշտօնական պատասխանները: Սակայն կիսապաշտօնական շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիա գոհացուցիչ չի գտներ անգլիական ծրագիրը, ու կը պահանջէ որ առաջուընէ ճշդուին նաեւ պատժամիջոցները, որոնք պիտի գործադրուին՝ երբ ապահովութեան գօտին բռնաբարուի կամ «Տէօյչլանտ»ի դէպքին նման յարձակումներ կատարուին: Միւս կողմէ Պերլինեան թերթ մը գրել կուտայ թէ անգլիական ծրագրին պատասխանը խմբագրելու համար անհրաժեշտ է երկար ժամանակ :

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՎԱԽՆԱՅ ՈՐ ՆՈՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻՆ

Այս տպաւորութիւնը կը թողու, արդէն, Պերլինի կառավարութեան դանդաղաշարժութիւնը այս հարցին մէջ, ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ: Բրիտանական արտաքին դեր - նախարարը, խորհրդարանին մէջ իր մէկ յայտարարութեամբ, գիտել տուաւ թէ պէտք է անապարել, որպէսզի նոր կամաւորներ չղրկուին սպանիական ծովեզերքներու հակողութեան նոր ծրագիրը չընդունուած :

(« Փըթի Ժուրնալ» կ'իմանայ թէ 40 հազար Իտալացի կամաւորներ կը պատրաստուին Սպանիա մեկնելու) :

ՖՐԱՆՍԱ ԴԷՄ Է ԶՕՐՔԵՐՈՒ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայն է անգլիական ծրագրին, միայն թէ գիտել կուտայ որ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովին կը մասնակցին 27 պետութիւններ, բայց միայն 4 պետութիւններու կը յանձնուի Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութեան պաշտօնը, ինչ որ պիտի ստեղծէր տեսակ մը « Զօրքերու համաձայնութիւն», դուրս թողլով, օրինակ, Ռուսիան :

Ցետոյ Ֆրանսա կը փափաքի որ չէզոք «դիտողներ» զրուին անգլիական, ֆրանսական, իտալական, գերմանական հսկիչ մարտանաւերուն մէջ :

ԻՏԱԼԻԱ, ի զարմանս իր դաշնակիցին, աւելի տրամադիր կը թուի համաձայնութեան մը գալու :

ԻՍԿ ՎԱԼԷՆՑԻԱ ԵՐԱՇԽԻՔ ԿՈՒԶԷ

Միւս կողմէ, Վալէնցիայի կառավարութիւնը բողոքագիր մը ղրկած է Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան, բարբարոսութիւն անուանելով Ալմերիա քաղաքին ռմբակոծութիւնը :Նոյն բողոքագիրը կ'աւելցնէ թէ կատարուած ռմբակոծութիւնը բռնաբարում մըն է Սպանիոյ վեհապետական իրաւունքներուն եւ նախատինք մը երկրին պատւոյն դէմ : Իրեն վերապահելով հանդերձ ամէն իրաւունք բարոյական եւ նիւթական վնասուց հատուցում պահանջելու համար, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը կը սպասէ որ իրեն ամէն ապահովութիւն տրուի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբի անդամ պետութեանց կողմէ՝ չկրկնուելու համար նման յարձակումներ իր ջուրերուն եւ հողերուն վրայ :

...Մինչդեռ իր վիճին, ուրիշն իր ձոտի

Անգլիոյ ծրագրին շուրջ դիւանագիտական խօսակցութիւնները մինչ կը շարունակուին այսպէս, եւ երբ Պերլինի եւ Վալէնցիայի թերթերը իրար կ'ամբաստանեն,— Գերմանացիները կը պնդեն թէ Մոսկուայի մէջ սարքուած դաւ մըն էր «Տէօյչլանտ»ի ռմբակոծումը համեւրոպական պատերազմի վերածելու համար Սպանիոյ ներքին կռիւները, այլապէս կրնային 36 ժամ չանցած ներողութիւն խնդրել, մինչ Վալէնցիոյ թերթերը կը պնդեն թէ Գերմանացիները առաջին անգամ չէ որ յարձակման ենթարկուողի դերքին մէջ կը դնեն իրենք զիրենք, վկայ Նուրըմպէրկի դէպքը, պատերազմէն առաջ,— անդին սակայն կը շարունակուին կռիւները :

Մատրիտէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, հանրապետականները կը պատրաստուին ընդհ. յարձակողականի մը, որ պիտի տարածուի Արակոնի, Կորդուայի, Ավիլայի ճակատներուն վրայ :

Իսկ Զօր. Ֆրանքօ զբաղած է իր բանակներուն վերակազմութեամբ: Հիւս. բանակներու ընդհ. հրամանատար նշանակուեցաւ, Զօր. Մոլայի տեղ, Զօր. Տավիլա, այժմ 64 տարեկան :

Զրոյց կը չըջի թէ Զօր. Մոլա զոհ գացած է դաւադրութեան մը: Իր թռիչք կատարած շրջանին մէջ ոչ մէկ լեռ կայ, որուն զարնուած ըլլար: Կ'ըսուի թէ օդանաւին մէջ զաղտնապէս զետեղուած էր ժամացոյցով ումբ մը: Բժիշկ բժիկ եղած իր մարմինն իսկ կը վկայէ որ ումբաի զոհ գացած է:

Պլոմպէրկ իր ճենէ իտալական բանակը

Մարաջախտ Պլոմպէրկ, որ այս միջոցիս Հռոմ կը գտնուի, աչքէ կ'անցընէ իտալական ցամաքային, օդային եւ ծովային բանակը .

Հռոմի դաշտերուն առջեւ, առջի օր կատարուեցան սքանչելի ռազմախաղեր, ամբողջ 3 ժամ մայր - հայրենիքին եւ գաղութներուն հեծելազօրքը, թեթեւ հրասայլերը, ինքնաշարժ գնդացիրները իրարու հետ կը մրցէին ռազմարուեստի զանազան խաղերով: Դուչէն, որ մարաջախտ Պլոմպէրկի կողքին կը հետեւէր այս ռազմախաղերուն, հրճուանքէն կը ճառագայթէր՝ լսելով գերման զօրավարին գնահատանքը :

ՔԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն դահաժառանգի մը ծնունդին: Թագուհին Վրանկայի զղեակը փոխադրուած է: Պուլկարական սահմանադրութեամբ միայն ուղղակի թագաւորին արու զաւակը կրնայ յաջորդել գահին: Ներկայիս յաջորդ չկայ. նոյնիսկ եթէ սահմանադրութիւնը փոխուի, թագաւորին եղբայրը՝ իշխան Կիրիլ կրնայ յաջորդել միայն անմիջական ա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՄԵԼՈՒ ՋՐԻ ՄԱՍԻՆ

— o —

Այս տարերուն՝ կ'արժէ խմբագրական մը գրել խմելու ջրի մասին, — մամուլի փոքրոգոյի դէ՞մ է կ'ըսէք, բայց խնդրեմ, *Թայմզ* թերթն անգամ խմբագրական գրեց... մյուկերու մասին :

Եւ յետոյ այնքան ալ դժուար չէ գրել պաղ - ջրին, որքան մյուկին մասին: Հին եղկէն ծարաւածները մրրցանակ կուտային անոր որ կրնար գովեստն հիւսել փայտօչկիին, — այնքան դժուար էր այդ : Ընդհակառակն, ճախակրթարանի աշակերտն անգամ կրնայ պանծացնել պաղ - ջուրը, նոյն իսկ վէպ մը գրել լուս - աղբիւրներուն եւ կուժով ջուր առնելու գացող աղջիկներուն վրայօք՝ եթէ *խմբրը* չմնայ մեր նոր գրողներուն, հիմա Փարիզին դարձած :

Ի՞նչ կ'ուզեն բող ըսեն,— ամբողջ պատմութիւն մը կ'արժէ մեր գիւղական աղբիւրներուն նկարագրութիւնը: Այդ աղբիւրներուն երգով կը սկսի մեր աղջիկներուն հովուերգութիւնը, հայրենի գիւղերուն կեանքը եւ մանկութեան հանգիստի պահը, կարկաչուն գուտին առջեւ :

Առանց աղբիւրի հայկական գի՞ւղ կ'ըլլայ :

Զարմանալի է, սակայն: Ամէն անգամ որ *Թորք. Հայաստան* թերթը կը կարդամ, աչքիս կը զարնէ լուր մը թէ Այնալու գիւղին խմելու ջուր բերեր են, Զահրումար գիւղին պաղ - ջուր բերեր են: Եւ դեռ ուրիշ չհաւատալիք բաներ,— թէ տարիներէ ի վեր այսինչ կամ այնինչ գիւղը խմելու ջուր չունէր, առուի ջուր կը խմէր :

Տարօրինա՞կ, տարօրինա՞կ: Առանց ալ Հայաստա՞ն կ'ըլլայ: Մեր գիտցածը այն էր որ միայն Հայաստանի մէջ կարելի է խմել ջուրը՝ ծաղիկի պէս պայծառ, ձիւնի պէս զով եւ համե՛ղ, համե՛ղ, — չոր հացը զա՛րկ ժայռին, պատառ մը ծամէ եւ ումպ մը ջուր խմէ վրայէն, այնպէս մը կը կշտանաս որ կարծես բազմաճաշակ սեղանէ ելլէիր: Եւ յետոյ ջուր ըսածդ Հայաստանի բանաստեղծութիւնն իսկ է, — ի՛նչ աղուոր անուններ ունէինք աղբիւրներու համար: Մարդոց անունները այնքան աղուոր չէին որքան մեր աղբիւրներուն անունները ,— Լուս - աղբիւր, խաչ - աղբիւր, խառնուտիկ - աղբիւր (որուն ջուրը, փոտին գայն - զգայն խճերուն պատճառով՝ ծաղկի պէս խառնուտիկ կ'ըլլար), եւայլն : Վերջապէս աղիւրներ ունէինք որ չարակամ կ'երգէին կամ տէրտէրի ձայնով կ'օրհնէին անցորդները, աղբիւրներ՝ որ սրինգ կ'ածէին, կամ յեզու առած՝ «աղջի Մարիամ, ե՛կ ջուր տամ» կը կրկնէին առտու - իրիկուն: Եղեր անգամ ջուր որ խմէին, դունչը գառին վրայ կախած՝ պահ մը մտիկ կ'ընէին աղբիւրին ձայնին:

Աղուո՛ր, աղուո՛ր Հայաստան:Բայց այս ի՞նչ Հայաստան է որ խմելու ջուր չունի: Մեր պզտիկ գիւղին մէջ ութ աղբիւր կար, ալ չեմ յիշեր ակերը: Եւ աղբիւր շինելը ժամ մը շինելու չափ մեծ բարեգործութիւն էր ունեւոր գիւղացիին համար:

Այդ ի՞նչ ցայ է եղեր, որ աղբիւր մը անգամ չէ շիներ վերին Հայաստանի մէջ: Այդ ի՞նչ խաչագողութ Ռուս է եղեր, որ պաղ - ջուր մը անգամ չէ խմցուցեր հայ գիւղացիին :

Ի՞նչպէս չըսել հայ գիւղացիին հետ.
— Գետին անցնիք դուք, բոլոր դիկտատորներդ, որ գինետուներ կը սարքէք ձեր ծուխերուն, բայց պաղ ջուրն անգամ կը զլանաք խեղճ գիւղացիին:

ԱՐԱՋ

ՏԻԿ ՀԱՅ ԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

— . —

Մասնաւոր նամակէ մը կը քաղենք այս սխուր լուրը.— Տիկին Հայաստան Գէորգեան ոչ եւս է...

Անողոք հիւանդութիւնը ամենուրեք միշտ կը հնձէ...

Տակաւին նոր էր, որ երիտասարդ գրագիտուհին մուտք գործեց մեր գրական անդաստանէն ներս իր «Վիշտերի Աշխարհ» զգայուն հատորով: Վերջերս եկած էր Փարիզ: Անդադար կը գրպտէր, որոնումներ ու ուսումնասիրութիւններ կը կատարէր մեծ խանդավառութեամբ: Պատրաստած էր *Վիշտերի Աշխարհ*ի երկրորդ հատորը եւ ձեռնարկած էր երրորդին:

Կենսուրախ էր եւ խիստ համեղի պատմող: Կը տառապէր հայրենի կարօտով եւ կ'երազէր երկիր վերադարձնալ: Յաճախ կը յիշէր իր ծերունի հայրը, եղբայրները եւ քոյրերը, որ Հայաստան կը գտնուին: Մայրը շատոնց կորսնցուցած էր:

Փոթորկալից կեանք մը ապրեցաւ տարաբախտ գրագիտուհին օտարութեան մէջ: Անսահման սիրով կապուած էր հայ ժողովուրդին եւ առատ համար որ եւ է քաղաքական խօսանքի սահմաններուն մէջ չէր կրնար տեղաւորուիլ :

1915ին եղած էր կամաւոր: 1917 — 18ի ճակատագրական կռիւներուն Կարին էր, Դ. գունդի մէջ: Նախանձի արերուն վիրաւորուած եւ պժմանացած էր Ս. Գէորգի խաչին:

Իր ետեւ կը ձգէ երկու որբեր եւ վշտահար ամուսինը՝ Հանց Վիլէրէր, գիտնական եւ համալսարանի դասախօս:

Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր բոլոր պարագաներուն եւ բարեկամներուն:

Շուտով կ'անդրադառնանք իր եղերախտ կեանքին:

ՎԱՀԱՆ

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Դեռ ամէն բան որոշուած չէ

Ինչպէս երէկուան մեր խմբագրականին մէջ կ'արձանագրէինք, որոշ մտահոգութեան մը մատնուած են Ֆրանսաբնակ հայ երիտասարդները, որոնք տպագրուած հարցարաններ ստացած են՝ ճշդելու համար թէ կ'ուզե՞ն զինուորագրուիլ, « փութացնելու համար Ֆրանսահպատակութեան իրաւունքներու ստացումը » :

ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան կողմէ, երկրորդ անգամ ըլլալով Օր. Հրանոյշ ներկայացաւ պատերազմական Նախարարութեան զինուորագրութեան ճիւղին՝ լուսաբանութիւն խնդրելու համար:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— ա) Տպագրուած այդ հարցարաններուն առաքումը պարզ ձեւակերպութիւն է, տրուելիք պատասխաններէն կախում չունի նախարարութեան որոշումը: բ) Հայրենազուրկ երիտասարդութենէն հաւանական է որ զինուոր չերթան անոնք որ 30 տարեկանէն վեր են: գ) Իսկ անոնք 20 — 30 տարեկանները, որ զինուոր պիտի երթան, պիտի կրնան ընտրել այն զօրամասը ուր կ'ուզեն կատարել իրենց զինուորական ծառայութիւնը: դ) Զին. ծառայութեան շրջանը վերջնապէս ճշդուած չէ տակաւին :

— o — —

ՀԱԿԱՀՐԹԻԼԵՐԱԿԱՆ լուրեր եւ ճառեր կը տարածէր խորհրդային ձայնասփիւռ մը, Ֆրանքօ-գերմանական սահմանագլուխին վրայ: Քննութեանց հետեւանքով ձերբակալուեցաւ գերման տարագիր մը եւ երեւան հանուեցաւ հզօր գործիք մը որ զետեղուած էր ծառերու տակ պահուած կառքի մը մէջ:

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ նոր խռովութիւններ ծագած են քաղաքին մէջ :

ԻԼԻԱ ՃԱՎՃԱՎԱՁԷԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ԽՄԲ.— Այս տարի հոկտեմբերին կը լրանայ վրացի հռչակաւոր գրագէտին՝ Իլիա Ճաւճաւաձէի ծննդեան հարիւրամեակը։ Մինչ Երեւանցիները կը դղրդան Րաֆֆիի անունը արտասանած ատեն, նոյնքան կարմիր Վրացիները փառաւոր տօնակատարութիւն մը սարքած են, այս տարի։ Յոբելեանի հանդէսները սկսան Մայիս 29ին, եւ պիտի շարունակուին մինչեւ յունիս 15։ «Գրական Թերթ»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ Ճաւճաւաձէի կեանքի եւ գործի մասին.—

Իլիա Ճաւճաւաձէն մէկն է 19րդ դարու վրացի մեծագոյն գրողներէն, որ իր բանաստեղծութիւններով եւ պատմուածքներով հանդէս է եկած ազնուական-ճորտատիրական բռնութիւններու եւ դաժանութիւններու դէմ եւ իր գրուածքներուն մէջ իրապաշտօրէն վերարտադրեր է ճնշուածներու եւ շահագործուողներու վիճակը։ Ըլլալով մեծ արուեստագէտ, ան հանդէս է եկեր եւ իբրեւ խոշոր հանրային գործիչ։

Իլիա Ճաւճաւաձէն ծնած է 1837 հոկտեմբեր 27ին, Ղվարելի մէջ (Կախէթ)։ Անոր հայրը՝ Գրիգորը՝ միջին ազնուական տոհմէն էր եւ կը ծառայէր Նիժնի Նովկորոտի մէջ իբրեւ սպայ։ Հրաժարելով բանակի աշխատանքէն կը վերադառնայ գիւղ եւ մինչեւ մահը կը մնայ հոն։

Իլիայի մայրը՝ Մագդան վրացա-հայ էր, եւ լրիւ ծանօթ իր ժամանակի վրացական գրականութեան։ Ան ամուսնացած էր 14 տարեկան հասակին եւ ունեցած վեց երեխայ։

Մագդան շատ հոգատար մայր էր։ «Երեկոները իր շուրջը կը նստեցնէր, կ'ըսէ Իլիան,— եւ կը կարդար մեզ համար պատմուածքներ ու լուրեր։ Կարդալէն վերջ կը պատմէր անոնց բովանդակութիւնը եւ երկրորդ օրուան երեկոն կը հարցնէր թէ մեզմէ ո՞րուն լաւ իւրացուցած է իր կարդացածները։ Եւ մեզմէ ան որ աւելի լաւ կը պատմէր, կը գուրգուրար եւ կը գովէր զայն»։

Իլիան տասը տարեկան հասակին կը զրկուի մօրմէն. անկէ վերջ ան կը դաստիարակուի հօրաքրոջ քով։ Գիւղին մէջ գրել-կարդալ սորվելէ վերջ 1848ին կ'երթայ Թիֆլիս եւ կ'ընդունուի Ծանիշեւի եւ Հակէլի գիշերօթիկ դպրոցը, ուրկէ [illegible] շատ չի մնար եւ 1850ին կը մտնէ Թիֆլիսի գիմնազիան։ 1856ին աւարտելով գիմնազիան, մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ Փեթերպուրկի համալսարանը մտնելու, որովհետեւ այն ատեն գոյութիւն չունէր երկաթուղի։ 1857 յունիս 20ին, Ի. Ճաւճաւաձէն կը մտնէ Փեթերպուրկի համալսարանի իրաւաբանական բաժինը։

Փեթերպուրկի օդը կ'ազդէ Իլիայի առողջութեան վրայ։ Անոր թոքերէն արիւնահոսութիւն մը կը սկսի։ Իր նամակներէն մէկուն մէջ կը գրէ.— «Շատ ուրախութիւն կայ, բայց ինծի համար ոչինչ է ատիկա, անոր համար որ ամէն վայրկեան եւ ամէն րոպէ գրպանիս հետ խռոված եմ եւ ահա այս խռովութեան պատճառով մարդ քայլ մը իսկ չի կրնար ընել»։

Համալսարան կը յաճախէ մինչեւ 1863 հոկտ. 12 եւ համաձայն իր դիմումին կ'արտօնուի 4րդ (վերջին) դասընթացքին։ Ուսանողութեան ատեն Ի. Ճաւճաւաձէն կը հետաքրքրուի իր ժամանակի քաղաքական հարցերով։ Առանձնապէս զինք կը հետաքրքրէ ազգային յեղափոխական շարժումը։ Եղաւ ատեն մը, երբ ան կը պատրաստուէր Իտալիոյ նշանաւոր ազատագրող Կարիպալտիի խումբը մտնել. Կարիպալտին այն ատենուան արմատական երիտասարդութեան հերոսն էր եւ ահա Իլիան ոգեւորուած կը գրէ.—

Ձայն եմ լսում, ձայն ցանկալի,
Ձայն կապանքից ազատութեան։
Խաղխի արդար ձայնն է գալիս՝
Վերջ կեղծիքին ու ճորտութեան։
Եւ այդ ձայնով տարւում եմ ես,
Յոյսն է սրտիս խորքում վառվում,
Աստուա՜ծ, Աստուած, այս ձայնը վէս
Ինձ լսել տուր իմ աշխարհում։

1867ին մեծ յոյսերով Ճաւճաւաձէն կը վերադառնայ Վրաստան։ Սկիզբէն ան կասկածի մէջ էր ինկած.— «Կարո՞ղ եմ արդեօք հայրենիքիս հարազատ խօսքեր ըսել, որ այդ խօսքով անճարին ճար ընեմ, լաց եղողի արցունքները սրբեմ, մշակի աշխատանքը դիւրացնեմ», իսկ վերջը ան հաստատօրէն կ'ըսէ՝ «Կարող եմ»։

60ական թուականները նշանաւոր են ինչպէս Ռուսաստանի, այնպէս ալ Վրաստանի կեանքի մէջ։ Ռուսաստանի պարտութիւնը Ղրիմի պատերազմին մէջ վերջնապէս երեւան բերաւ ցարական ռեժիմի փտած ըլլալը։ Այս բանը արդէն կը տեսնէին ազնուական դասի առաջաւոր տարրերը։ Ծաւալեցան նաեւ գիւղացիական ապստամբութիւնները, որոնց հետեւանքով ցարական Ռուսաստանի մէջ մտցուեցան 1861ի բարենորոգումները։ 1861ին Ռուսաստանի, իսկ 1864—66ին Վրաստանի ճորտատիրութիւնը վերցաւ։ Վրաստանի ազնուականներէն կոմիտէ մը ստեղծուեցաւ, որ պէտք է հաստատէր թէ ինչպէս պիտի տեղի ունենար բարենորոգումներու իրագործումը։ Երբ կոմիտէն աշխատանքները վերջացուց, ազնուականութեան ընդհանուր ժողով հրաւիրեցին։ Այս ժողովին ներկայ էր նոյնպէս Իլիան։ Ճաւճաւաձէն հոն իր ելոյթին մէջ կը պահանջէ, որ «գիւղացիներուն հող պէտք է տրուի»։ Այս խօսքերէն կը յուզուին ժողովականները եւ ազնուականներէն մէկը ղալիոնը ձեռքը հայհոյելով կը դիմէ դէպի Իլիան եւ կը բացագանչէ.— «Թողէք, թողէք, այս րոպէիս պէտք է սպաննեմ զայն»։ Իլիա Ճաւճաւաձէն այս վայրենի յարձակումէն կ'ազատի։ Ազնուականներու երկրորդ ժողովին արդէն կը խօսի Զօր. Մուխրանսկին եւ կը յայտարարէ. «Առանց հող տալու, գիւղացիներու ազատագրման կողմնակից են բոլոր ազնուականները, իսկ հողով ազատագրուելու կողմնակից են քանի մը մարդուկ»։ Ի. Ճաւճաւաձէն հռետորը կը բռնէ, կը քաշէ իր կողմը եւ կը հարցնէ, թէ ո՞վ են այդ «մարդուկ»ները։ Մուխրանսկին կը պատասխանէ թէ ինք սխալած է եւ քանի մը մարդուկի փոխարէն մարդ պէտք է ըսէր։ Ի հարկէ, ինչպէս սպասելի էր, Իլիայի թշնամիներու խօսքն անցաւ եւ գիւղացիները Վրաստանի մէջ «ազատեցան» առանց հողի։

Ի. Ճաւճաւաձէի խմբագրութեամբ 1863ին լոյս կը տեսնէ «Սաքարթվելոս Մոամբէ» թերթը։ Հակառակ մէկ տարուան գոյութեան, Վրաստանի մէջ մեծ աշխատանք է կատարած այդ թերթը, որուն մէջ կը տպագրուէին Բելինսկիի եւ Դոբրոլյուբովի յօդուածներու թարգմանութիւնները, նամակներ Ամերիկայի ստրուկներու մասին, Փրուտոնի «Աղքատութիւնը», յօդուածներ երկրի ներքին կեանքէն, եւն.։ Ի վերջոյ թերթին մէջ տպուեցաւ ազնուականութեան մասին երգիծանք մը, ինչպիսին է Ի. Ճաւճաւաձէի «Կացիա Ադամիանին»։

1864 ապրիլ 10ին փոխարքայի հրամանով Ի. Ճաւճաւաձէն կը մեկնի Դուշէթի մարզը, պաշտօն ունենալով ազնուականներու եւ գիւղացիներու յարաբերութեանց պարզաբանումը։ Անկէ վերջ Դուշէթի մէջ կը կատարէ այլ աշխատանքներ։ 1872ին Դուշէթէն իր ընկերոջ գրած նամակներէն մէկուն մէջ Ի. Ճաւճաւաձէն կ'ըսէ.— «Հիմակուան իմ անիծուած կացութիւնս այնպէս է, որ գրելու ժամանակ իսկ չունիմ եւ ատոր համար անիմաստ եւ անօգուտ կ'անցնի իմ կարճ կեանքը։ Շատ կը տանջուիմ այս կացութենէն, բայց որ եւ է տեղէ օգնութեան յոյս չունիմ։ Կը մտածեմ աշխատանքը ձգել, բայց ինչով ապրիմ, իսկ եթէ աշխատանքը ձգեմ, գիտեմ որ նորէն ժամանակ պիտի չգտնեմ, որովհետեւ պիտի ինկամ կտոր մը հացի ետեւէն»։

1874ին Իլիա Դուշէթէն կը տեղափոխուի Թիֆլիս եւ հոն կը մտնէ դրամատան մը մէջ ծառայութեան։ Թիֆլիսի մէջ Ճաւճաւաձէն մեծ հնարաւորութիւն ունեցաւ մասնակցելու գրական կեանքին։

50ական թուականներէն Ի. Ճաւճաւաձէն կանոնաւորապէս կը գրէ բանաստեղծութիւններ եւ կը զբաղի թարգմանութիւններով։ 1850—56ին, կը գրէ ինը բանաստեղծութիւններ, 1857—61ին կուտայ 66 կտոր գրուածքներ, որոնց մէջ կը մտնեն Ուրուականը, Վրացին մայրը, Կակօ աւազակը եւ 62 բանաստեղծութիւններ ու 20 թարգմանութիւններ։ 1861—94ին՝ 22 գրուածք եւն.։

Ճաւճաւաձէն իբրեւ նշանաւոր անձնաւորութիւն մասնակցած է 900-ական թուականներուն յեղափոխական Գուրիա ուղարկուած զօրքը ետ կանչելու գործին մէջ։ Այսպէսով Գուրիան ժամանակաւորապէս կ'ազատի աւերումէն։ Ի. Ճաւճաւաձէն յամառօրէն կը պաշտպանէր այն գործը, որ իրեն ճիշդ կը թուէր։ Ան թոյլ չէր տար դէմ գալու իր դէմ ոչ ոքի. այդ պատճառով քանի մը անգամ մենամարտի է կանչուած զօր. Մուխրանսկիի, զօր. Սումբաթաշվիլիի, Մ. Նիկոլաձէի եւ ուրիշներու կողմէ։

Ի. Ճաւճաւաձէն իր կեանքի վերջին տարիներուն կ'ապրէր Սագուրամոյում (Վրաստան)։ 1907 օգոստ. 30ին, երբ ան կը վերադառնար իր կնոջ հետ Թիֆլիսէն Սագուրամօ, ճամբան չորս աւազակներ կը յարձակին եւ կը սպաննեն զայն թալանելու նպատակով։

ԳԱՐՈՒՆ

(Իլիա Ճավճավաձէ)

Կանաչ է նորից,
Ծիծառը երգում,
Վազը հըրճուանքից
Լալիս է այգում։

Հովիտ ու լեռինք
Ծաղկել են պէս-պէս.—
Իսկ դո՛ւ, հայրենի՛ք,
Ե՞րբ պիտի ծաղկես

Թարգմ. ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Ժողովուրդներու երկինքին վրայ յաճախ համաստեղութիւններ կը ծընին։ Երիտասարդ գրագէտներու այն սերունդը որ կը հասնի համիտեան վերջին տարիներէն մինչեւ մեծ եղեռնը, ինծի կուտայ պայծառ ու հզօր փայլատակումի մը պահը։ Հոն է որ կը ներկայանայ կատարեալ արտայայտութիւնը հայ հոգիին, գրականութեան եւ արուեստի պրիսմակներէն լուսաբեկուած։

Արուեստագէտ ու յեղափոխական այս երիտասարդութիւնը, որ դարաւոր նուաստութեան եւ ստրկութեան լուծը կ'ուզէր թօթափել ի խնդիր հոգիներու մեծութեան, արդարութեան տիրապետումին եւ ի վերջոյ հայ հանճարի վերածնունդին՝ արդէն կ'արտայայտէր իր ներքին փոթորկող անձկութիւնները, ու կը բանակէր խանդավառ բարձունքին վրայ արուեստին։

Մինչ Ռուբէն Զարդարեան կ'արթնցնէր մարդոց հոգիներուն մէջ սուլթանները ու Վարուժան հսկայ սերմնացանի մը նման գեղեցկութեան հունտերը կը նետէր հայ հոգիներու անդաստաններուն վրայ,— փայլածիրին մէջ արուեստի այդ նուիրեալներուն՝ կը տեսնենք երիտասարդ դիմագիծը քերթողի մը, որ պիտի ըլլար ցեղային հանճարին ու նոր Մեսրոպին երգիչը — Գեղամ Բարսեղեան։

Համաստեղութիւնը արդէն տիրական էր հայ գրականութեան վրայ ու կը բանար նոր անկիւնադարձ մը։ Կը կանգնէր մեծամեծ նոր հեթանոսութեան եւ սրբազան խանդութեան։

Ու յաղթական փառասիրութեամբ մը գգուող այս գաղափարապաշտութիւններ, հերոսական արարքներու քուռն կարօտը՝ ռոմանթիքական այդ ուժն է որ կարմիր լոյսի մը պէս կ'երկարի, կը դալարուի Բարսեղեանի գրականութեան մէջ։ Այդ գրականութիւնը՝ արտաքին ձեւի ու արտայայտութեան բոլոր խստապահանջ կանոններէն մարակուած, բծախնդրութեամբ ու կարգապահական խստութեամբ կը յառաջանայ արուեստի արահետէն, կը բախէ ցեղային գանձարանին դռները, կը ցոլէ բոլոր պաշտածները [illegible], կը հրպարտի, կը մօտենայ, կը մեղմանայ եւ ապա կը մարախէ իր զգայնութիւնը՝ յառաջանալու համար համամարդկային սահմաններուն՝ պահելով հայկեան բարձրաքանդակ ասպարէ ի ձեռին։

X

Ուրեմն, ամփոփումով մը, Բարսեղեանի ստեղծագործութիւնը կրնանք բաժնել երկու գլխաւոր շրջանի։ Առաջինը՝ մինչեւ 1908ի վերջերը համիտեան գրաքննութեան շրջան։ Երկրորդը՝ 1909էն մինչեւ 1914, հինգ տարուան կարճատեւ շրջան մը՝ առաւել նպաստական Թուրքիոյ ազատութիւններուն մէջ։

Առաջին շրջանին մէջ կը տեսնենք թարթափումներու եւ սկզբնաւորութեան Գեղամը, իրար խաչաձեւող ազդեցութիւններու տակ։

Ու երկրորդին մէջ ի յայտ կուգան արդէն իր կազմութեան հիմերն ու վերջնական ձգտումները։ Գրողին չափ հոն կը շեշտուի պայքարողը։ Տիրական գիծ՝ ոխ ամէն կաշկանդումի եւ բռնութեան դէմ։ Ազատագրութեան տենչ՝ քաղաքական թէ գրական գետնի վրայ։ Յեղափոխական ամէն տեսակ Արեւելքին ազատագրութեան արշաւներուն ջերմ հետաքրքրութիւն եւ հակամ [illegible] ընկերվարական անիշխանական շարժումները. Այս երկու հակամարտ հոսանքները, աւելի ուշ,— սահմանադրական շրջան— դէմ դիմաց պիտի գան իր մէջ, եւ ազգայնականական վտանգի մը որ եւ է մէկ նախագլխացումը (Վանեցի երիտասարդներու նոր սերնդական շարժում, օրինակ, որ Պոլսոյ մէջ ալ իր ջատագովները կ'ունենար) իր մէջ խախտել պիտի տայ պահ մը ազգային ու համամարդկային երկու նժարներուն հաւասարակշռութիւնը՝ յօգուտ ի նպաստ առաջինին ծանրութեան, սակայն իր արդարութեան ծարաւի հոգին երբեք պիտի չկրնայ իրեն անտես ձգել տալ համամարդկային տենչանքները, ազգային անիրաւութեանց դարմանումը, այն նկատելով իր կարգին, տիեզերական երջանկութեան մէկ մասնիկին իրագործումը։

1904էն 1909ի յառաջանիշները՝ գրական եղբայրակցութիւն մը, նոյն ձգտումներով տոգորուած երիտասարդներու,— Մեծարենց, Շ. Միսաքեան, Վահրամ Թաթուլ եւն.։ Շաւարշ Միսաքեան արուեստագէտ՝ աւելի շատ իրապաշտ հակումներով՝ թերեւս գրական որոշ հեռաւորութեան մը վրայ կը կանգնէր, իր ջղուտ գրիչը խրելով մանաւանդ ազգային յեղափոխական գործին։

Գեղամ Բարսեղեան, Մեծարենց եւ իր ընկերները սկզբնապէս հակումով ալ չղեկավարուած էին իրարու եւ կը կազմէին տեսակ մը ազգային գրական դպրոց, որ Հայրենիքէ գրական [illegible] վերջ, հակառակ իր [illegible] բացութեան ու գեղանկար շունչին [illegible] թարմութիւն մը կը զգացնէր Պոլսոյ [illegible] ժողովրդական մէջ։

X

Հետաքրքրական է։ Մինչ արեւմտահայ ժամանակակից գրականութիւնը կը յառաջանար իր նախնական [illegible] գիւղին ճամբաներէն մենք պէտք է կենանք ըմբռնելու համար [illegible] այն խոյանքը որ կը մեկնէր գաղափարական ու իմացական բարձր մակարդակէ մը՝ [illegible] սերունդին հոգիէն։

X

Այնպէս՝ ինչպէս որ է՝ Գեղամ Բարսեղեան կը զբաղէ իր յատուկ տեղը մեր գրականութեան մէջ իր [illegible] «Վէրքը»՝ հրեղէն այն հերոսին պատկերն է, որ կը մեկնի ապառաժէն, ի խնդիր ստոյգ յաղթութիւններու։ Սակայն՝ դաժան ճակատագիր, մենք կը տեսնենք այդ հերոսը դալուկ ձեռքէ մահացած՝ ճանապարհի կէսին։

Ես այստեղ ձեռնհասութիւնը չունիմ խօսելու Բարսեղեանի անձին ու [illegible] մական կեանքին մասին, այն [illegible]

ԳԻՒՂԻ ՍԻՒԹԵՐ, ԵԱՐՈՃ ԵՐԳԵՐ

ՄԵՐ ԳԻՒՂԻ ԲՈԼՈՐ ՁԻՒՄՊԻԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

Հայրենի՜ք ուզեմ մալըս բերէ՜ք, լուանակն ալ ին'տը ցաթէ,
Եօթը լեռնէն ամպին լոյսն երթայ խայտուկս արծաթէ.
Մալխը կարմիր համրայր տայ՝ վարդով ծաղկող գիւղակին,
Լուանակն արծաթ ճրճոյց տայ՝ ինծի եկող հարսնուկին։

Բարձրը լեռնէ՛ն քաղեցէք, մալխն ապտղերէն վառեցէք,
Մալխը վառի չխաւոնի, սրտիկս լըր'ն զուգեցէք.
Եօթը լեռ, եօ՛թը տղեկոր, լերան հոգին կը վառի,
Եարս ելեր տա՛ւնըս կուգայ, ճամբու ոսկին չըմարի։

Վեց լեռն անցայ, եօթն եկայ, մարխին դէմ շունչն է վարկեր,
Եօթն աղբիւրէն ջո՛ւր տարէք, եարըս հիւանդ է պառկեր,
Ճերմակ-կարմիր ճարօտով բլկուճքին վարս է հիւսեր,
Եօթը լերան վրայ փեսան՝ յուսընկան եարս է կարծեր։

X

Պիտի կանգնեմ աշտարակ, բարձր. ա՛յնչափ բարձր աշտարակ,
Մարմար քարով աշտարակ պիտի շինեմ լերան տակ.
Պիտի չըլլայ պատուհան,— լուսընկան ներս կը մտնէ,
Եւ ոչ ալ դուռ,— եավն իրեն մուրացկան ներս կը մտնէ։

Ներսը պղնձիկ ոսկի լոյս, պղնձիկ ճրագ մը վառի,
Արծաթ ճրագ մը վառի, լոյսն ալ բարակ չըմարի։
Ներսը ոգին երգակիս, դուրսը ճօճին լրճակին,
Ջիւմպի՛լ, իրար փաթթըւած՝ մէջտեղ նօճին երկուքիս։

Ջիւմպի՛լ, ճերմակ ճաւակով, ճերմակ խայտուկս ոյ բերեն՞
Աշտարակին մէջ անդուռ քառասուն օր չայչարինք.
Աշտարակին մէջ թո՛ղ լայ, Աստուած լեռն չըլլրայ,
Տէ՛ս, լուսընկան մանչու պէս եկեր վերեն կը խոժնայ։

Ջիւմպի՛լ, եարս որ թաղուարկենք, ո՞ր փակ դուռնէն դուրս ելլենք,
Ներսը դրմշխէ վառեցի, ո՞ր տաք փուռէն դուրս ելլենք.
Ջիւմպի՛լ, ես ճեղ խարեցի, սիրտս աշտարակ շինեցի,
Սիրտս աշտարակ, ճեղ ալ ճերմն արծաթ ճրագ վառեցի։

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Տարիներէ ի վեր իր պատանին մէջ ամփոփուած, բանաստեղծ Ահարոն կը շարունակէ երգել ու մշակել, խոկալ ու քերթել։ Ուրախութեամբ կը հաղորդենք թէ, արդէն իսկ տպագրութեան յանձնուած է իր բանաստեղծութեանց առաջին հատորը, «ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ»։

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՅԱՂԱԳՍ ՊԱԿԱՍՈՒԹԵԱՆ

Անտես առնուած յատկութիւն մըն է պակասութիւնը։

Զըմրունուած, չգնահատուած շնորհ մըն է պակասութիւնը։

Մարդիկ կատարելութեան կը ձգտին՝ չգործածելով առաջացնող խթանը որ պակասութիւնն է։

Ինչպէս չկայ լեցուն առանց պարապին՝ այնպէս ալ չկայ ամբողջը առանց պակասին։

Կեանքի մէջ յաջողելու համար մարդ պարտի ունենալ պակասաւորում մը. (ժողովրդականօրէն խօսելով, մէկ կողմը պակաս ըլլալու է)։

Պակասութիւնը պէտք է ըլլայ կամ մարմնական, կամ մտային եւ կամ հոգեկան։ Կրնայ երեքը մէկ ալ ըլլալ։ Վերջապէս պակաս մը։

Ձեռքը ոտքը տեղը եղողները շատ անգամ անօթի մնացած են։ Կրնա՞ք գտնել, սակայն, մէկ ձեռք կամ բնաւ ձեռք չունեցող մը որ անօթի մնացած ըլլայ։ Ձեռքով գրողներուն ապագան՝ յաճախ թշուառութիւնն է. ոտքով գրող մը, սակայն, իր յաջորդ սերունդին ալ կրնայ ապահովել նիւթապէս։

Կեանքի նաւակը աւելի հեշտ կը տանի ա՛ն որ պակասաւոր է։

Շատ անգամ կ'ըսենք տխմարաբար.

— Այդ խենթին ի՞նչը սիրեր է...

Բայց այդ խենթին պակասութիւնն է որ սիրուած է։

Ակնարկ մը արձակեցէք ձեր շուրջը ու պիտի տեսնէք որ բոլոր երանելիները եւ երջանկութեան դրացիները պակասաւորներ են։

Քննեցէք մեծահարուստները ու պիտի տեսնէք որ կարեւոր պակաս մը կայ անոնց մէջ։ Հոգիի պակաս, խիղճի պակաս, սիրտի պակաս, գութի պակաս, զգացման պակաս, սիրոյ պակաս, արդարամտութեան պակաս կամ խելքի պակաս։

Միթէ կարելի՞ է հարստանալ առանց այդ պակասներէն մէկուն.— Ո՛չ։

Ուրեմն ով որ հարստութեան, փառքի, բարձունքի կը ձգտի՝ անհրաժեշտ է որ ունենայ պակասութիւն մը։

Չէ՞ որ տասնի կարգ անցած խօսք է հետեւեալը.— «Մեծ մարդիկ՝ մեծ պակասութիւններ կ'ունենան»։

Ու մի՛ երբեք կարծէք թէ դիւրին բան է միշտ պակասաւոր ըլլալը։ Ամբողջ փիլիսոփայութեան մը գործադրութիւնն է ան։ Ջի-կա-Ջօ ճենացի գիտունը ըսած է.— «Դժուարը կեանքի մէջ՝ ըլլալն է պակասաձեռն»։ Ի՞նչ կը նշանակէ վերջին բառը, որուն «սակաւաձեռն» ալ կրնանք ըսել. մէկ բան ըսել է ան.— Չափաւոր։ Ու՛ պարզաբանելով չափաւորութիւնը, կ'ունենանք իմաստուն եւ զգաստ սահմանումը, պակասութիւնը կիրքի, պակասութիւնը զթասրտութեան, պակասութիւնը զգացման ու մտածմամբ արտայայտելու, պակասութիւնը անկեղծութեան, մէկ խօսքով՝ պակասութիւնը լաւագոյն կամ յոռեգոյն յատկութիւններու։

Եթէ կան տկար պակասաւորներ, թող ուրեմն չամչնան այսուհետեւ։

Պակասաւորն է պատկառելը։

Պակասաւորն է հանճարեղը, հարուստը, վեհեցիկը, երկարակեացը, դիւրակեացը, սուրբը...

Բոլոր «Թուղթը պակաս» կոչուածները ահագին թղթադրամ ունին։

Բոլոր «ռամպակը պակաս» մակոյկները մեծաքանակներու եւ անդունդներու վրայ են։

Բոլոր «տախտակը պակաս» եղողները՝ բարձրաթոռներու վրայ նստած են։

Բոլոր «կուսը պակաս» եղողները կուռի շտեմարաններ ունին։

Ու բոլոր պակասամիտները տէրն են աշխարհին։

Գանք առողջութեան մարմնական։

Ամէն մարդ ալ գիտէ որ այրերը աւելի ուժեղ են եւ առողջ քան կիները, որոնք միշտ պակաս բան մը ունին իրենց առողջութեան մէջ։

Ո՞վ որը կը թաղէ սակայն. այսինքն ո՞վ է որ երկար կ'ապրի։ Կինն է որ հոգատարութեամբ կը թաղէ իր ամուսինը եւ երկրորդի մը ձեռք կը զարնէ ...

Նոյնն է պարագան ազգերու կեանքին մէջ։ (Ըսել չենք ուզեր որ ազգերը էգ ազգերն են)։

Կ'ապրի, կը տեւէ այն ազգը որ պակաս բան մը ունի։ Հեթիթները, Խալտէրը, Սումերները, Փղշտացիները, Մարերը, Փիւնիկեցիները, Կարթագենացիները չկան, որովհետեւ անպակաս ազգեր էին։ Մեր ազգը, սակայն, հակառակ իր սիրոյ պակասին՝ գոյութեան հանդէպ, հակառակ պակասին իւրօրինութեան, հակառակ իր բախտի պակասին՝ ապրեր է դարերով։ Ապրեր է ուրեմն շնորհիւ իր պակասներուն։ Հիմակ է որ մեծագոյն վտանգը գոյութիւն ունի իր կեանքին համար քանզի հիմակ է որ եւրոպական եւ ամերիկեան քաղաքակրթութեանց մէջ սկսած է կատարելագործուիլ, այսինքն պակաս ըլլալէ դադրիլ՝ որով ձուլուիլ, մեռնիլ։

Նոյնն է պատկերը ամէն ժամանակ, ամէն տեղ, ամէն բանի մէջ։

Բազմահազար անդամներ, կազմակերպական ոգի, գաղափարական զօրաւոր ուղեգիծ, կարկառուն դէմքեր եւ ժողովրդական լայն համակրութիւն ունեցող կուսակցութիւններ կրնան յանկարծ, դէպքերու բերումով, քըռուիլ հրապարակէն ու մահանալ.

Կա՛յ, սակայն, մէկ հատիկ մարդ, ամբողջ երկրագունդիս վրայ, որ կարծէ թէ օր մը նոյնը կրնայ պատահիլ հայ ռամկավար կամ սոցիալ դեմոկրատ հնչակեան կուսակցութիւններուն համար։ Ո՛չ։ Ի՞նչ է պատճառը անոնց անմահութեան. Այն է պարզապէս որ այս երկու կուսակցութիւնները լաւ ըմբռնած են ապրելու, յարատեւելու գաղտնիքը որ պակասութիւնն է։ Եւ իրենք ունին պակասութիւն գաղափարի, պակասութիւն գործիչի, պակասութիւն քաղաքացիական քաջութեան ու պակասութիւն անդամի։

Եթէ նոյն իսկ աշխարհիս վրայ մի հայ մէկ Վահան անունով փաշա, պէյ, էֆէնտի, տէր, [illegible] բաւական է ապրեցնելու համար ռամկավար-ազատական պատկառելի կուսակցութիւնը։ Գալով «յեղափոխութեան ձայնատու» Հնչակին, ան ալ [illegible] այն պիտի ապրի, այլ ուրիշ երկուքը [illegible] եականներ ալ պիտի ծնի՝ քանի որ պակասութիւնն իսկ է։

Իբրեւ եզրակացութիւն [illegible] մարդկութեան տառապանքին մեծ մասը [illegible] կուգայ պակասութեան [illegible]

Շատ անգամ գլուխը չորս [illegible] տրամ խելք ունեցող մը՝ չորս [illegible] բեր տրամ հացին ետեւէն կը վազէ անդադար, հազիւ հասնելով։

Այս աշխարհի մէջ մէկ պակաս կայ միայն՝ ցաւալի, սոսկալի, [illegible] լի, դարհուրելի, քամահելի, խղճալի, ողբալի, եղկելի, արգահատելի, [illegible] անբուժելի, դրամի պակասը [illegible]

Եւ որպէսզի ընկղմուինք այդ [illegible] պակասին՝ պակսեցուցէք ձեր մէջ մարդասիրութենէն, արդարասիրութենէն, [illegible] ... եթէ անշուշտ [illegible] կասին ունիք։

ՆՇԱՆ ՓԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ու մրրկոտ ադոտն, պտուած ըլլալով որ իր անմիջական ընկերներն իսկ, լասալոյնս պիտի ընէին առնիս, որոնց հեգնական եղբայրակցութեան մէջ ալ չափազանցուած էր իր պայծառ հոգին.

Հետեւելով նորագոյն քննադատութեան տարրալուծական մէկ ձեւին, հեղինակին գործածած բառերն իսկ կը բաւեն լիովին ատլու համար հոգեբանական գոյավիճակը որով կլանուած է ան:

Փոքրիկ հատուած մը իր «Վազուան Հայերէն»-էն —«Միրանի փառքեր կ'անցնին, մեծաթափոր, արիւնոտ Ցորդանաններու մէջէն, հոգիիս մէջէն, դէպի վայր երթալու համար եւ կը լսեմ ատոնք որոնցմով անոնք հանդիպակաց եզերքներուն վրայ կը գոյացնեն գեղեցկութեան տիրապետութիւնը ու-ժի եւ գերմարդու կրօնքին ...»

Ու ցեղային եւ համամարդկային այդ մթնոլորտը արդէն տիրական է ամէնուրեք: Ուրիշ էջի մը մէջ կ'ըսէ —

«... Երբեմ որպէս հեծելազօրի ախտաւոր, դէպի արկածախնդրութիւնը նորատեսիլ վէպերուն, անցնիլ անտառներուգիւղերուն եւ մոլեգին կախիներուն մէջէն, որոնց փոխարիկները կը հրամայեն, մեծ քաղաքներու յորձանապատոյտ վերիվայրումներուն մէջէն, որ կը զառանցեն. հրդեհներու չարաչուք լոյսերուն մէջէն զորս վերամբեւ երազներու տանջանքն ու արիւնը կ'արծարծեն, փութալ դէպի հարիւրները մթնամած ու լուսաւոր, որ նոր գիւտերներն ու նորանոր տեսլաները պիտի բանան իմ առջեւ, արհամարհելով, ճամբուս վրայ, բոլոր ատոնք որ պիտի ապշարարեն. «Ալատէ» ...: Ա՛լ չեմ սպասեր »:

×

Դիւցազնական քաղցրութիւն մը ունի Գեղամ Բարսեղեանի հոգին: Ուժի եւ գեղեցկութեան պաշտամունքը կը բարախէ իր ամէն մէկ էջին վրայ, մտնելով՝ այսպէս՝ հեղինակին ներքին ու խորունկ անձկութիւնը՝ կեցած՝ դէմ յանդիման կեանքին եւ անոր քառուղիներուն:

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Գու ճամի ճերդը

Գարնան պէտք է մեռնիմ, երբ անտրբ-
տում
Կ'ուզեմ մեռնիլ, երբ մարգերը ծաղ-
կայեն
Խայտախարիւ կը պերճանան ոսկե-
վարս,
Եւ իրենց նոր բոյն կը շինէ ծիծեռնակ:

Բայց թրթռուած, երբ ամառուան է եր-
կինք
Ու կ'երազեն մօտենդ ալ, ու փոքրիկ
այն
Շնորհալի մեղսակներն ալ կը երգեն:
Թնացէ՛ք: Ես ալ կ'ուզեմ Տիրոջ վրա-
ւտանիլ:
Հոգիս զրնարբ, թեթեւ, անոր կը դառ-
նայ,
Կարծես թռչնակ մը, որ տես վան-
դակէն
Կը սահի դուրս ու կը սուրայ:—Բա՛խտ
հեշտին:
Հրաժեշտ կուտայ գեղգեղանքով մը
հեզնտ
Այս աշխարհին, իր վանդակին, կերա-
ցին:
Այն տան բո՛ւն կեանքը կ'ապրիմ, թէ
մեռնիմ:

Թարգմ. գերմ. ԵՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕԳՏԱԳՈՐԾԵՆՔ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Թողէք Սատուլ Նորօրինակ եւ հետաքրքրական ձեռնարկի մը լծուած է,— ստեղծել մտաւորական գիւղեր: Հեռաւոր գաւառի մը մէջ՝ հիմնել գիւղ մը, ուր պիտի հաւաքուին երիտասարդ գրողներ եւ արուեստագէտներ, նուիրուելու համար հողային եւ մտաւորական աշխատանքներու:

Հարցը ունի զանազան երեսներ:

Նախ, Ֆրանսա (ինչպէս եւ բոլոր ծայրայեղօրէն ուսանողական երկիրները, որոնք հանդստաւէտ կեանք ստեղծած են) ցաւով կը դիտէ որ կը պարպուին գիւղերը,— այսպէս կը մեռնի ընկերային ամէնէն անուշ կեանքը, զոր հողագործ մարդկութիւնը ստեղծած էր քաղաքակրթութեան առաջին օրերէն սկսեալ.

Երկրորդ, մտաւորական դանդաղած կ'աճի տարածութեամբ (բայց ոչ խորութեամբ),— Վերածնունդին՝ այնքան շատ չէին մտաւորականները, որքան հիմա: Այժմ ամէն երիտասարդ մտաւորական քիչ թէ շատ պաշար մը ունի, թէեւ ոչ այնքան խոր: Եւ ասկէ՝ տագնապ մը: Կարելի չէ գոհացնել կամ վարձատրել բոլոր մտաւորականները: Ու չվարձատրուած մտաւորականը կը դժգոհի, կը զառանայ, կը դաւէ, կը շաղուէ այլ զաւակարգերու դժգոհութիւնը, կը խմորէ եւ ըմբոստութեան կը վերածէ:

Մտաւորական գիւղեր հիմնելու ծրագիրը, ըստ նախաձեռնարկ մտաւորականներուն, դարման մըն է այդ ցաւերուն: Եւ դեռ ունի այլ առաւելութիւններ ալ:

Արուեստագէտը, մտաւորական գիւղին մէջ գտնելով ապրուստի բոլոր պայմանները, հանդարտ միջոցով կրնայ նուիրուիլ ստեղծագործութեան, որուն պիտի նպաստէին խաղաղութիւնը, ներշնչող լռութիւնը, գեղեցիկ հորիզոնները: Փղոսկրեայ աշտարակի նոր ձեւ մը,— արուեստագէտը միջոց կ'ունենայ ինքնամփոփուելու, հասարակ կեանքի պայմաններէն անջատուելու, եւ փոխանակ մեղի՝ բրապաշտութեան անունին տակ՝ ռամկական տրամախօսութիւններ և գռեհիկ պատկերներ ներկայացնելու, կուտայ ազնուական աշխատանքներ: Ձեռնարկը բոլորովին նորութիւն մը չէ անշուշտ, — տարիներ առաջ, Ժորժ Տիւհամէլ եւ իր ընկերները Քրէթէյի մէջ հիմնած էին մտաւորական աբբայարան մը, արուեստագէտներուն ընծայելով ժամանակ եւ պայման խորհրդածելու խաղաղութեան մէջ, ազատ պարտէզի մը խորը, ջուրին եզերքը, հերկելով հողը եւ մշակելով միտքը:

Խաման Ժալու, ողջունելով այս ձեռնարկը, կը հարցնէ թէ կարելիութիւն կա՞յ, սակայն, որ փիլիսոփական յօդնութենէ մը վերջ արուեստագէտին հոգին աշխատի եւ ստեղծագործէ: Իր կարծիքով, մտաւորական աշխատանքը երկու շրջան ունի,— խորհրդածութեան շրջան (ըսէք՝ պատրաստութեան, ներշնչումի պահ) եւ արտայայտութեան շրջան: Ամէն արուեստագէտ պահեր ունի, զորս անգործ կամ անշարժ կ'անցընէ,— այդ պահուն, հոգւոյն ներքը, կը վառի մտաւորական ճրագը, ձեւ կ'առնէ ըստեղծագործութիւնը, մինչեւ որ յորդի եւ սկսի արտայայտութիւնը: Մտաւորական գիւղին բնակիչն ալ, հողային աշխատանքով զբաղած պահուն՝ հազար ու մէկ մանրամասնութիւններու զննութեամբ կը լեցնէ իր հոգին, ենթագիտակցական աշխարհին մէջ կը խորասուզի շարունակ,— մտաւորական աշխատանքը կը կատարուի թաքուն կշռոյթով մը, կը հասունանայ խմորի պէս, մինչեւ որ դայ արտայայտութեան պահը:

Հետեւաբար, Խաման Ժալու անկարելի չի գտներ ձեռնարկին յաջողութիւնը: Փոխանակ փղոսկրեայ աշտարակներ շինելու հին ձեւով, (ամէն մէկ մտաւորական իր խոզակին մէջ ծածկուելու եղանակ մը պիտի ըլլար այդ), հիմնել մտաւորականներու հաւաքական ինքնամփոփումի պայմաններ,— արուեստագէտներու աբբայարաններ կամ մտաւորական գիւղակներ: Ինչպէս չյիշել, այս առթիւ, Զ. Ռ. Միութեան հանգստանակը,— գիւղատնտեսական միարանութիւնը, մտաւորական ագարակը ...:

ՔԻՓԼԻՆԿԻ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոնի մէջ լոյս տեսաւ Ռըտեարտ Քիփլինկի կարճ այլ շատ հետաքրքրական ինքնակենսագրութիւնը,— Քիչ մը իմ մասիս:

Այս յուշերուն ընթերցումով կը հասկցուի, որ Ճղէգնուտին գիրքը (Le livre de la jungle) գրողը դժնդակ մանկութիւն մը ապրած է: Հնդկաստանի մէջ, հայրը զինք կը դնէ «վարպետ լինկ: Բայց բարբոսէն աւելի՝ վարժարանը», գիշերօթիկ: Բոբբոս կը հատէր այս վարժարանը, կ'ըսէ Քիփլինկ. Բայց Բոբբոսէն աւելի՝ վարժուհիին կրօնամոլութիւնն էր, որ ամէնէն աւելի անհանդուրժելի կը դարձնէր իր կեանքը: Հայրը կը յորդորէր որ չուտով սորվի գրել-կարդալը, որպէսզի նամակ գրէին իրեն, մինչ վարժուհին կը խօսէր Աստուծոյ եւ Ս. Հոգւոյն մասին: Անոնց դժոխային նկարագրութիւնը լսելու, Քիփլինկ արդէն ծանօթացեր էր դժոխքին,— այնքան անտանելի էր այն «տուրը կինը»:

Վարժուհին զաւակ մըն ալ ունէր, 13 տարեկան, մօրը նմանակ, թերեւս աւելի: Ցխուտով խնթեցած թշուառներ: Քիփլինկ միաժին նոյն սենեակը կը պառկէր վարժուհիին տղուն հետ, որ մօրը պակաս ձգածը կը լրացնէր եբեկոյին: Ցերեկը մայրը, գիշերը՝ տղան, կարծես առաքելութիւնն ունենային կասկարայի վրայ խորովելու ապագայ վիպասանը: Երբ քնանալու ժամը կը հասնէր եւ կոպերը կը ծանրանային, վարժուհիին տղան կը բակէր հարցաքննութիւնը,— ի հեճուկս՝ հակառակ պատասխաններ կուտար Քիփլինկ, բայց յաջորդ առաւօտ փառաւոր «դաս» մը կը ստանար վարժուհիէն, որ պատիժը կը ամփոփէր գիշերուան միջոցին Քիփլինկի տուած պատասխաններուն վրայ: Այսպէս կը քալէր իր չկործած մեղքերը: Սակայն, կ'ըսէ Քիփլինկ, հոդ էր որ սորվեցայ սուտ խօսիլը, ստեղը որ անհրաժեշտ էր իր փրկութեան համար, ստեղը որ յետոյ, ինչպէս ամէն գրական գործի մէջ, անհրաժեշտ պիտի դառնար իր ստեղծագործութիւններուն հէնքին:

Մեծէն վախնալով՝ ճիգ կ'ընէ նաեւ կարդալ սորվելու: Եւ օր մը, յանկարծ, զգաց թէ ընթերցումը չի ծառայեր միայն կրկնելու «Հատուն կը քնանայ ոչխարին տակ», այլ եւ տեսնելու կախարդական աշխարհ մը: Եւ առա կը սկսի կարդալ ինչ որ կ'իյնայ ձեռքը: Սակայն կարելի՞ էր որ մեծերան թողուր կարդալ ամէն գիրք, բացի Ս. Գիրքէն: Ի՞նչ փոյթ, Քիփլինկ գաղտնօրէն եւ անօթիի պէս գիրք կը ճարէ կարդալու համար, որպէսզի օր մը գրէր իր կախարդական վէպերը:

ՀԱ. ԱՐՈՒՄԷԿ ԱՌԱԿԱՒՈՐ ԲԱՆՔ

Նետը բռնու ղեղէն,
Ետ չը դառնար՝ ա՛յ եղբայր,
Խօսքը բռնու քո բերնէն,
Ետ դարձընել չես կրնար:

×

Փողին սուտը՝ պակասը
Տիրոջն է, քեզ ի՞նչ վրնաս,
Խօսքին սուտը՝ պակասը
Տիրոջն է, քեզ ի՞նչ վրնաս:

×

Խօսքը կարբենին կէսն է,
Ուժ ու զէնքը միւս կէսն է.
Այս կէսը ծախի պէս է,
Աջն աւելի գործ տեսնէ:

×

Ուրիշի չըլնով թէ խիճես հարը,
Կէս ճամբան չեկած՝ անկանես խորը.
Օտարի խօսքով գործի ձեռք զարնես,
Գործը կէս չալած՝ փլնուրեւս նորը:

×

Փրտտած յարդը առող եզին
Վ.րնաս չանիր ամենեւին.
Անխելք մարդը խելօք մարդուն
Վրնաս չանիր ամենեւին:

×

Կուզը ե՞րբ կը շըտկուի,
— Երբ ի գերեզման մըտնի.
Զարը ե՞րբ կը շըտկուի,
— Երբոր գաւազան ուտի:

×

Ինչ որ տնես՝ զայն կը գըտնես,
Ինչ որ ցանես՝ զայն կը հընձես.
Աշխարհիս բանն այս է, եղբայր,
Թէ նոս չառիր՝ նոն կը գըտնես:

×

Բարձրախօսակ բանձրամօրաւս՝
Ցիմար կ'ըլլի անտարակոյս:
Կարճախօսակ՝ կրօնակը կո՞ւզ,
Թող մայրն աւէ, վա՛յ իմ գըլխուս:

⁂

Մատնիչըդ մատիտ պահիր՝
Թէ չուզես որ կորընչին.
Գաղտնիքըդ սըրտիդ պահիր,
Մի՛ թողուր բերնէդ բըռչին:

×

Անբանին սանձէն
Բանականին լեզուէն
Կը բռնեն մարդիկ՝ եղբայր,
Ըզգուշացիր ծուռ խօսքէն:

×

Թուրքն ասաց՝ կեր, յետոյ խօսէ,
Հայն ասաց՝ համ կեր համ խօսէ,
Քուրտն ասաց՝ բող ես ուտեմ,
Դուն ո՛րքան ուզես՝ խօսէ:

×

Հարրստին ծոցը փող կայ,
Աչքերուն վըրայ քօղ կայ.
Կը նայի՝ բայց չը տեսներ
Թէ իր տանը մէջ գող կայ:

ԳԱՐ. ԱՐՔ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ

«ՑՈՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Վիչս ու ժպիտ

Երնէ՜կ բակի մեր հաւերուն,
Ունին հազուստ - փետուր փայլուն,
Կը կտկտան առտու իրկուն,
Ոչ դաս ունիմ ոչ մտածում,
Ոչ ալ ինծի պէս օրն ի բուն
Բանտարկուին դպրոցէն տուն.
Ծուտիկ մ'ըլլայի
Նատէի չուքին,
Ճանճեր որսայի
Զուարճանայի:
Երնէ՜կ երկնի թռչուններուն,
Օդանաւին կ'ընեն մրցում,
Արգելք չունին, կ'երթան հեռուն
Որ կարող չեն տանիք մէկուն,
Որ չեն սորվիր մեծ գիտութիւն,
Բայց միշտ ունին իրենց կեր, բոյն:
Միտիկ մ'ըլլայի,
Ծառին բառէի,
Ծաղկի ու բոյրի
Կարօտս առնէի:
Երնէ՜կ ան մեծ արտի ծառին,
Երնէկ վճիտ հոսուն ջրին,
Ծաղիկ ծամող ենրմակ զառին,
Ու սուրացող մեղմ հովիկին,
Որ պէտք չունին գրքին, գրչին,
Վարժապետին ու հայրիկին:
Ծաղիկ մ'ըլլայի,
Առուի եզերքին
Լոգանք առնէի,
Զեփիւռ դառնայի:
Դեռ շատ փոքրիկ, ինծ դրացի
Նիհար դալուկ խե՜ղճ Արսէնի
Սրտէն թռչող իր բաղձի
Այս խօսքերը երբ լսեցի,
Գուրգուրանքով իր մօտ գացի,
Դեռ կ'երազէր դաշտ ու այգի:
Գտիկ տղայ, սիրուն քնքուշ,
Ի՞նչ կ'երազես, ըսի, անոյշ
Կեանքի սեմին եղիր զգոյշ,
Ու մի տխրիր այդպէս անյոյս,
Մի չփոթեր պատրանքն ու լոյս,
Կեանքը ադ չէ անտարակոյս,
Հանոյք երազ շատ կուտան խոյս,
Ըլլան անոնք ոսկի, սնդուս:

Խ. ԱՐԱՄԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Շուտով լոյս կը տեսնէ, Մոսկուայի մէջ, Խորհրդային Միութեան Ժողովուրդներու Ստեղծագործութեանց Տարեգիրքը, որուն Բ. հատորին մէջ կը մտնեն, Հայաստանի Գրողներու ընկերակցութեան վկայով, Ա. Իսահակեանի, Դ. Դէմիրճեանի, Զ. Եսայեանի, Արազիի, Վշտունիի, Ն. Զարեանի, Սիրասի, Գ. Սարեանի, Ամիրէ - Ավզալի գործերէն նմոյշներ:

Հ Ց ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԱԶԵՐԻ ԼԵԶՈՒՈՎ

Ազրբէյճանի Պետհրատը կը պատրաստուի հրատարակելու ժողովածու մը ազերի լեզուով, Հայաստանի գրողներու գործերէն: Այդ ժողովածուին մէջ կը մտնեն, միջտ Խորհ. Գրողներու Ընկերակցութեան վկայով, Ա. Իսահակեանի, Դ. Դէմիրճեանի, Զ. Եսայեանի, Ս. Զօրեանի, Մանուէլ - ...

ՕՐ. ՄԱՌԻ ԳՈՒՋԱԳՃԵԱՆ
եւ
ՕՀԱՆԷՍ ՆՈՐԿԱՆՃԵԱՆ
Նշանուած
Կնքահայրութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռ. Բ. Նէմէնճեանի (Jalline (Isère):
29 Մայիս 1937

եանի, Սիրասի, Արազիի գործերը: Առանձին գիրքերով պիտի հրատարակուին Ն. Զարեանի, Վշտունիի, Գ. Սարեանի բանաստեղծութիւնները:

Արդէն լոյս տեսած են Շիրվանզադէի Նամուսը, Մ. Արմէնի Սկաուտ թիւ 89ը, Դէմիրճեանի Ռաշիդը:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Թաթարական Պետական Հրատարակչականը խնդրած ըլլալով նմոյշներ տալ հայ գրողներու ստեղծագործութիւններէն՝ թաթարերէնի թարգմանելու եւ հրատարակելու համար ժողովածուով մը, Հայաստանի Գրողներու ընկերակցութիւնը ներկայացուց վերը յիշուած գրողներու գործերը:

ՔԱՄԻԷԼ ՖԼԱՄԱՐԻՈՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նշանաւոր աստեղագէտ եւ Հայասէր Քամիյլ Ֆլամարիոնի մահուան 12րդ տարեդարձին առթիւ յունիս 3ին ուխտագնացութիւն մը կատարուեցաւ իր գամբարանին, Ժիւվիզիի դերեզմանատան մէջ: Ներկայ էին Տիկ. Ֆլամարիոն, ֆրանսացի աստեղագէտներ ու համակիրներ, ինչպէս նաեւ Հայ Գաղթականաց յանձնաժողովէն Գ. Արամ Ինճէճեան, աստեղագէտ Գ. Լեւոն Աստուրեան և երեք հայ սկաուտներ, Գ. Գ. Ցակոբ Սահակեան, Գեորգ Ջըրկանեան եւ Էմիլ Ալյանեան, որոնք ծաղկեփունջեր դրին հանգուցեալին շիրիմին վրայ:

Գ. Լեւոն Աստուրեան որ մարմարեայ փոքրիկ յիշատակարան մը զետեղեց Ֆրանսացի վարպետին դամբարանին վրայ, քանի մը խօսք արտասանեց յայտնելով թէ այս ուխտագնացութիւնը աւելի ջերմ եւ աւելի յուզիչ նըկարագիր մը կը ստանայ, որովհետեւ «Ժամանակին ու Ցիշատակին հակընդդէմ պայքարէն Քամիյլ Ֆլամարիոն յաղթական դուրս կուգայ որուն ապացոյցն է մեր ներկայութիւնը հոս: Կը խոնարհիմ դամբանին վրայ այն անձին որ գիտցաւ նոր հորիզոններ բանալ դէպի աստեղագիտութիւն, հաւատարիմ իր յիշատակին եւ հաւատարիմ իր փառքին»:

Ուխտագնացութիւնը վերջացաւ ցաւակցութիւն յայտնելով հանգուցեալին արժանաւոր այրիին:

Ց.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Ցառաջ»ի Chèque - postalի թիւն է Paris 1678 - 63, ինչպէս կ'երեւայ ճակատը:

«ՑՈՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (193)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Լեւոնը անկողնին մէջ նստած լուռ, անտարբեր կը նայէր Սոնիային: Ահա որպէս փախստական, այդ պայմաններու մէջ երկրորդ անգամ լինելով՝ կը հանդիպէր վաղուցուան պաշտած աղջկան: Եթէ Վարագի վանքի հանդիպումէն կրցած էր շուտով փախչիլ, այժմ սակայն, երբ տեղ չունէր երթալու, կամայ ակամայ մէկ երկու օր պիտի մնար հոդ, անխուսափելի կերպով շփման մէջ գալով Սոնիայի հետ:

— Այո, ես եմ, օրիորդ Սոնիա,— յուզումը զսպելով խօսեցաւ Լեւոնը,— պարագաները այնպէս դասաւորուեցան, որ ակամայ այստեղ ապաստանեցայ ... Գիտեմ, որ ձեզ համար եւս վտանգաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ հոս գտնուիլս ... կ'աշխատիմ այս երեկոյ ուրիշ տեղ մը ճարել ..

— Օ՜, չէ,— արդէն սեմէն ներս մտնելով ջերմօրէն խօսեցաւ Սոնիան,— մանաւանդ ներկայիս ձեր ներկայութիւնը քաղաքի մէջ անհրաժեշտ է ... Կը խնդրեմ չմտածել դիւս փառելու մասին ... Բայց դուք այս սենեակին մէջ չէք կրնար մնալ, շուտով այստեղ կը լեցուի հիւանդներով ...

Ցակոբ եղբայրը, տան մէջ ո՞րտեղ կրնանք պահել պարոն Լեւոնը ..

— Եթէ սենեակին դուռը գոցենք,— տարակուսած ըսաւ Ցակոբը:

— Չէ, աւելի լաւ կը լինի, եթէ պարոն Լեւոնը վերի յարկը բարձրացնենք,— վայրկեան մը մտածելէ վերջ ըսաւ Սոնիան,— հոն բացի հիւրերէն, մարդ չի բարձրանար: Իմ սենեակի կողքի դատարկ սենեակը լաւ կ'ուզեմ, Ցակոբ եղբայր, հոն անկողին մը փռեցէք ... Դուք գէտք է կազդուրուիք, պարոն Լեւոն, շատ նիհարցած կ'երեւիք, ձեզի կարեւոր նորութիւններ ունիմ հաղորդելիք: Դժբախտաբար հիմա երկու հին հիւանդներու պիտի այցելեմ: Ցակոբ եղբայրը ձեր հանգստութեան հոգ կը տանի: Բոլորովին անհոգ եղէք, այստեղ այնքան մութ է, որ հազիւ իրար կարելի է տեսնել: Կ'աշխատիմ շուտով վերադառնալ:

Սոնիան թէեւ քանի մը քայլ առաւ դէպի դուռը, բայց անմիջապէս վերադառնալով, խօսքը ուղղեց Ցակոբին.

— Ցակոբ եղբայր, եթէ Խատիճէ հանումը գայ, կ'ըսէք որ վերադարձեր ա... սպասէ,— ու Սոնիան սենեակէն դուրս ելլելով պայուսակը վերցուց ու մեկնեցաւ:

Լեւոնը ապշանքով մտիկ ըրած էր Սոնիային: Որքա՜ն փոխուած էր: Ո՞ւր այն հպարտ աղջիկը, որ հազիւ կը հանդուրժէր ուրիշի հետ խօսիլ, մանաւանդ երբ ան լինէր իր դասէն դուրս մէկը, եւ ո՞ւր ներկայի Սոնիան, որ այնքան ջերմօրէն Ցակոբ եղբայր կը կանչէր Ուրանցի գեղջուկ մը: Բայց ասկէ աւելի Լեւոնին ապշեցուց Սոնիայի ինքնավստահ խօսելաձեւը, ծանր պայմաններ դիմագրաւելու վճռականութիւնը: Դառն ժպիտ մը գծագրուեցաւ Լեւոնի դէմքին: Գառանելութեամբ կ'երազէր Սոնիային հետ նուիրուիլ հանրային աշխատանքի, անոր հետ միասին ծառայել ազգին: Ահա իր երազը իրականացած կը տեսնէր, բայց ի՜նչ պայմաններու մէջ: Կեանքը անանցանելի անդունդ մը բացած էր երկուքի միջեւ: Լեւոնը բնազդօրէն ձեռքը այլանդակուած դէմքին տանելով՝ շօշափեց զայն ու դառնութեամբ լեցուն հայեացքը ինկաւ հաշմուած ձեռքին վրայ: Իրօք, Վարդանը մեռած էր ու տեղը կը մնար անճանաչելի մարդ մը, հաշմանդամ Լեւոն մը, որուն հետ Սոնիան կը գործակցէր, որպէս օտարական երիտասարդի մը:

Այդ գիտակցութիւնը դառնութեամբ լեցուց Լեւոնի սիրտը, թէեւ կը զգար որ այդ պայմաններու մէջ աղէկ աւելին պահանջելու իրաւունք չունէր. ինք պարզապէս անծանօթ պարոն Լեւոն մըն է Սոնիային համար, յեղափոխական ղեկավար մը:

Ո՛վ գիտէ, թերեւս լաւ որ ինք պարզապէս անծանօթ երիտասարդ մըն է Սոնիայի համար, մտածեց Լեւոնը: Եթէ յանկարծ աղջիկը իմանար իրողութիւնը, Լեւոնը կասկած չունէր որ այդ սարսափելի հարուած մը պիտի լինէր Սոնիայի համար, պիտի խորտակուէր անոր սիրտը: Աննկարագրելի յուսահատութեամբ Լեւոնը ատամները սեղմեց, հաստատ որոշած, որ իր ինքնութեան մասին կասկածելու առիթ պիտի չտայ, որ միշտ ըղգուշաւոր պիտի մնայ Սոնիայի հետ, մինչեւ որ մէկ երկու օրէն հեռանայ այդ տեղէն:

Ցակոբը վերի սենեակը պատրաստելէ վերջ, օգնեց Լեւոնին երկրորդ յարկը բարձրանալու: Վերմակով զայն ծածկելէ վերջ, երբ կը պատրաստուէր սենեակէն դուրս գալու, Լեւոնը գլուխը բարձրացնելով ըսաւ..

— Ցակո՛բ, աշխատէ Սաթենիկին հետ յարաբերութեան մտնել, պէտք ունիմ անոր. մէկ ալ տես, կրնա՞ս Մելքոյի ուր լինելը իմանալ, շատ կարեւոր է. յետոյ կը բացատրեմ քեզի ... աչքերս չեմ կրնար բաց պահել ...

Հազիւ Լեւոնի վրայէն դուռը կղպած էր Ցակոբը, երբ Լեւոնը երեք օրերու անքնութենէ կակծացող աչքերը խփելուն պէս՝ մեռելի նման քնացաւ:

Կէս օր չեղած՝ Սոնիան վերադարձաւ հիւանդները այցելելէ: Տան բակին մէջ հիւանդներու սովորական բազմութիւն մը հաւաքուած էր արդէն: Մինչեւ ժամը երեքը, Սոնիան հիւանդներով զբաղեցաւ:

Ցակոբը մէկ երկու անգամ մտաւ Լեւոնի սենեակը, կէս օրուան ճաշը տանելու համար, բայց այնպէս խոր քնով մը քնացած գտաւ զայն, որ սիրտ չըրաւ արթնցնելու: Ուտելէն աւելի լաւ է, մտածեց ան, Լեւոնի քնանալն ու հանգստանալը:

Երեկոյեան կողմ, երբ Հիւսէյին բէկի կինը՝ մեր նախածանօթ Խատիճէն եկաւ այցելութեան, Սոնիան գործը նոր վերջացուցած քաշուեր էր իր սենեակը: Երկու բարեկամուհիները առանձին ջերմութեամբ գրկուեցան իրարու հետ: Երկուքն ալ որպէս մէկ երկրացի, օտարութեան մէջ շատ շուտով բարեկամացեր էին իրարու: Աղէկ գատ, կար այն, որ Վահէն, Խատիճէի հետ ունեցած տեսակցութեան ժամանակ, յանձնարարած էր անոր, որ բարեկամանայ Սոնիայի հետ:

Լեռնականի պարզ բնաւորութեան տէր՝ Խատիճէն շուտով բարեկամացեր էր Սոնիային, մանաւանդ Վահէի ձերբակալումէն վերջ: Ցաւէն խելագարուած Խատիճէի համար, Սոնիան այդ անծանօթ քաղաքին մէջ միակ մխիթարութիւնն էր: Ամէն վերապահում մէկդի դրած՝ Զէքքիզուհէն պատմած էր Սոնիային Վահէի հետ ունեցած հանդիպումը Թադէոս Առաքեալի վանքին մէջ, իրենց փոխադարձ սէրը: Դառնօրէն արտասուելով՝ գրկած էր Սոնիան, ու խոստովանած, որ իր զաւկին՝ Ալիի հայրը Վահէն էր: Այս հանգամանքը ալ աւելի իրարու մօտեցուց երկու կիները:

Վահէի ձերբակալումէն վերջ, գրեթէ ամէն օր Խատիճէն կ'այցելէր Սոնիային: Ժամերով կողք կողքի կը նստէին: Խատիճէն սիրտը կը բանար. արտասուելով կը պատմէր իր դժնդակ կեանքէն, կը խօսէր իր անբախտ սէրէն ու այն սարսափելի տառապանքէն, որ Վահէի ձերբակալուելով՝ իրեն բաժին ինկած էր: Սոնիան մեծ քրոջ նման, կ'աշխատէր մխիթարել մանկամարդ կինը, անորոշ յոյսերով, որոնց պատրանք լինելը ինքն ալ շատ լաւ գիտէր:

Երկու օր առաջ Խատիճէն եկած էր Սոնիայի մօտ բոլորովին այլայլած ու գունաթափ դէմքով: Հազիւ թէ երկու ընկերուհիները առանձնացած էին, երբ Խատիճէն այլ եւս ինքզինք պահելու անկարող՝ հեկեկալով ինկած էր Սոնիայի գիրկը: Լալով պատմած էր, որ Վահէի մասին առանձին հրահանգ եկած է Պոլսէն, որ անոր կեանքին լուրջ վտանգ կը սպառնայ եւ որ այդ լուրը լսած է, երբ կուսակալի օգնականը Հիւսէյին բէկի մօտ, գալով՝ պատմած էր Պոլսէն եկած նոր կարգադրութեան մասին:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

պարագային համար, քանի որ ամուսնացած չէ: Վրանեանի դղեակը ուղղակի հեռաւորութեամբ կապուած է ոչ միայն աղջկան նախարարին պալատանոտան եւ տէնտոտական ընտանիքներին հետ, այլեւ Սոֆիայի զօրանոցին հետ, ուր 101 թնդանօթ պիտի արձակեն, եթէ նորածինը մանչ ըլլայ եւ 21 հարուած՝ եթէ աղջիկ ըլլայ: ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ մէջ, ինչպէս կը հաղորդէ ծիսակարգի հսկողը, յղութիւնը է ծագած:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Փարիզի Զոլակոմիտէի ընդհանուր դաստիարակչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 8 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին մինչեւ առաւօտ:
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Բացուած է

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy** ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւնները:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ԱՌՆՉՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՏԱՂԵՐԳՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, **Salle Gaveau**ի մէջ **45 Rue La Boëtie**, Մէթրօ **Miromesnil**

Ծրագրի ընդհ. փափագին վրայ պիտի երգուին Հայ նախատամպներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԳԱՅԱՐԱԳԻՆ ԵՐԳԻՆԵՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԱՐ ԵՐԳԵՐԷՆ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆՏԻՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.

Ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կտորներ գործեր:

Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր. կը վաճառուին Հրատու Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հայաս Շրջանի «Յառաջ»ի Բարեկամներու Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարաննե

Յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր, Բուլէնեան, **Grand Arbre, Maison Fiquet**ի մէջ.

(Ամբողջ պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ

(Երկրորդ անգամ ըլլալով, բազմաթիւ խնդրանքներու վրայ գոհացում)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ **«ՀԻՒՄՆԻՏԵՍ»**

կատակերգութիւնը Մէկ գործողութեամբ.

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին:

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՂԵԿ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

ՃՈԽ ԵՒ ԱՃԱՆ ՊԻՒՖԷ

Գին 3 ֆրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փոքր տ'օրլէանէն առնել օծօպիւս եւ իջնել Թէրմինիւս:

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9տարեկան)

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, **Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8)**

Մասնակցութեամբ գաղութահանութեան ՕՐ. ՌՈՒԶԱՐԻԱ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

Փայլուն ԱՆԺԷԼ պիտի նուագէ կտորներ՝ ԲԱԽԷն, ՇՕՓԷՆԷՆ, ՄՈՑԱՐԹէն, ՇՈՒՄԷՆէն, ՇՈՓԷՆէն, ՔԱՋԲՈՂՆՈՒԷն, ԲԱՐԹՈՒԹԱՐԵԱՆէ, ԱՂԵԼԻՆՋԷն, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏէ եւ իր յօրինած երեք պարերգները:

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԴԻՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՆՈՒՇ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

25 Յուլիս, կիրակի

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՔ. ԱՂՈՒՆԱՄ

Ամսագրին 5րդ թիւը (Մայիս), պատկերազարդ եւ հետաքրքրական բովանդակութեամբ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Խմբագրին Յուշատետրը: ԱՐ. ՍԱՐԱԳԵԱՆ՝ Դիլէսը մը աստղերուն հետ. ՄԻՆԱՍ ՔՈԼԷԵՕԼԵԱՆ՝ Արուեստ ու Մարդիկը: ԿՐՕՆ ՁԱԼԸՄԵԱՆ՝ Գրականութիւն, Արուեստ եւ Գիտութիւն (Փարիզի մէջ Յուշանոցէն ղեկին բացման առթիւ): ՀՐ. ԴԱՅԶԱԿԵԱՆ՝ Հայաստանի աստղամէն եկեղեցիները: Ա. ԱՐԱԶԵԱՆ՝ Գիրքեր եւ Դէմքեր: ՔԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԵԱՆ՝ Պատառիկ մը: Այս թիւին մէջ կան նկարներ՝ Եղիշէ Չարենցի, Ա. Իսահակեանի, Արամ Խաչատուրեանի, Սարբ ... Սրապեանի, չորս լուսանկարներ Մասնաշրջանի եկեղեցիներէն, եւ երկու նըկար՝ Փարիզի մէջ Յուցահանդէսէն:

Խմբագրութիւնը նպաստաւոր պայմաններով զործակալներ կը փնտռէ հետեւեալ քաղաքներուն համար, Լիոն, Մէյլրօէ, Հալէպ, Դամասկոս, Երուսաղէմ, Աղեքսանդրիա, Պէյրութ, Անվերս եւ Գերմանաստանի հայաշատ գլխաւոր քաղաքներ:

Բաժանորդին Ֆրանսայի համար 30 ֆր., արտասահման՝ 40 ֆրանք:

Դիմել՝ Մ. ԳԱՐՍՍՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON
4 — 10 Յունիս

Կառավարական ժ. 2.30ին երեկոյեան 8.30ին

3 Artilleurs au Pensionnat avec Larquey, Raymond Cordy. Roland Toutain

Գինը 5 եւ 7 ֆր. location gratuite.

Dancing-Cigale avec five Boy's chrcoesrt Jazz-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8,30էն եւ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն, իսկ երեքշաբթի ժամը 8,30էն:

REXY CINÉMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
4 — 10 Յունիս

Երեկոյեան ժամը 8.30

...

Derville dans Sans Famille

Գինը 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

...

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Զատուածները ժամադրութեամբ:

Tailleur de ST. BERNARD
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*
Թէլէֆօն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հաճախորդի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՄՏԱԾԷՔ ՆԱԽ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՆԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ.

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փարթով) սկսեալ 280—400 ֆր. Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յաւ է գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փարդ) համար կարելի է նուէր առնել մուշտակավոր ֆեր: Հայկական Ֆիլմ...ն արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 3 imitation marire, պայմանաւ որ գնորդը վերանուայ բամանորդագրուի Յառաջին: Օգտուեցէք պայմաններէն ներկայացնելով Յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnière մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիլորամասնելի գիներով *d façon*, նորոգութիւն, հետափոխութիւն եւ լրքիսանում:
Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ԿԱՐԱՊԵՏ Ց. ԷՍՄԷՐԵԱՆ
Maison E. CHARLES *Հիմնուած 1869*
29 rue Mathis, Métro Crimée
Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50 71

Կը ծախէնք՝ զոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ զոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բրլոճ, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի հնօրյ գնուած ոսկեղէն ու զոհարեղէններն անփոխելի են զանեն իրենց արժէքը:

Ցուցափեղկը եղած ապացոյցն երր եր կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

«ՇԻՐԱԿ» Արեւելքի միակ եւ լաւագոյն օղին է: Անզուգական: Անվրէպ: Անխառնակ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչէ ... Հայ աւանդական օղանին զարոր

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette. Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

Կը ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ գործ, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Առևտրական պարագաներու ..., խորհրդատու: Ավեան գործը, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նոտարական գործերու, ժառանգութիւններ եւ ... անհատական պայմաններու: Ամէն տեսակ գործերու խորհրդակցութիւն: Դրամագիտական գիտելիքներ եւ մեր...: Ծառերու եւ գաւառական ... 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ի կիտակցութեամբ

1.— ՄԻՍԱՐԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՌԻՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ (Մելքոնեան)

Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H. Samuel 51 rue Mr le Prince, Paris.

Կ'ՈՒՋՈՒԻՆ գործ նորոգող վարդ եւ լաւ գործ ասղնագործներ իրենց ընտանիքներին մէջ աշխատելու համար: Տեսակցելու գործ ՝ Դիմել Օսմանճեանի, 24 Rue de Passy. Մէթրօ Passy.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Փարիզի Յարօն Քուրսէ ... Նաֆանաւարն Հայր. Միութեան ընդհանուր ժողովը. 6 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Կ. ... 52 rue Gustave Courbet. Գանձէնե ... կարեւոր օրակարգ. Ներկայանալ անդամ կարգով: ... փոքր տ'օրլէանէն առնել 88 թիւ օծօպիւսը եւ իջնել Grange Ory.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայրենակից Միութեան ... Միութեան ընդհանուր ժողովը ... 45 rue de la Defense. բացի ... երեկոյեան ժամը 8—10:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie ... & ORB (AGOPIAN)
17 ...

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
146 Rue Lafayette (Gare du Nord)
Թէլէֆօն **Nord 84-04** (անփոփոխ)
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, կիրակի եւ տօնօրեր ժամադրութեամբ

Champs Elyséesի մօտ
ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱՏԱՆՕԹ
Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris
9 rue Lord Byron
à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ...

Agence de Voyage et de Tourisme
OCEANIA

Paris		Marseille
4 Rue de Castellane		54 Rue de la République
Tél. Anjou 22-24, 22-25		Tél. Colbert 0942

Ծամբորդին եւ ծովային ճամբորդութեան համար ամէն ... , ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով: Գաղթականական գրասենեակ ... Կը կատարենք ... ձեւակերպութիւնները ... Ամերիկայի ... համար

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA
Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՁԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ.
9 Rue de Provence, Paris (9)
Մէթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Աղանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով:
Մասնաւոր սրահ հարսանեկան եւ ընտանեկան հաւաքոյթներու համար:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opera 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչը:
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ընկնալ Թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Studio PHÉBUS
23 Bld. Bonne Nouvelle, Paris
Tél. Louvre 69-83

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ — ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
Ճաշարանն **ՏԼՕՐԻԱ**
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Odéon եւ Սէն Միշէլ — Լիւքսամպուրկ Danton
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՆՇԱՐԺԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԵՆ ՏԵՂ

75 տարիէ ի վեր ամէնէն կողմէ գնահատուած

ՌԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ

PHENIX օղին թորուած է մասնաւոր խնամքով եւ ան յարմարեցուած է ... կերակուրներու ... Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնները համաշխարհային ... ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ:
Օղին սիրահարները համառօտ են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ ամէնէն լաւ օղիները:

ALBERT BACRI, Agent général
19 Rue Turbigo, Paris (2), Tél. Central 83-17

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 8 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3441

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ «ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ»Ը

Թուխաչեւսքի, Գարախան եւ ուրիշներ ձերբակալուած (՞)

Կրեմլի պալատին տագնապը վերջ չէ գտած տակաւին, ու թերեւս երբեք վերջ չգտնէ: Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին: Վերջին լուրերու համաձայն, ձերբակալուած է մարաջախտ Թուխաչեւսքի, ինչպէս նաեւ Քրեսթինսքի, որ ժամանակ մը դեսպան նշանակուած էր Պերլին, յետոյ՝ արտաքին փոխ-գործավար, ապա դատական փոխ-գործավար: Ձերբակալուած են նոյնպէս Գրուբեմէրիչ, ծանր ճարտարարուեստի փոխ-գործավար, Էվլիմով, թեթեւ ճարտարարուեստի փոխ-գործավար, Բուցուռակ, Քաղաքական Բիւրոյի փոխ-անդամ: Զրոյց կը շրջի թէ նոյն ճակատագրին ենթարկուած է մարաջախտ Պլիւխէր, ընդհ. հրամանատար Ծայր. Արեւելքի կարմիր բանակներուն:

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած են նոյնպէս Գարախան եւ Ռոզենպէրկ,— առաջինը եղած է արտաքին փոխ-գործավար, դեսպան Փէքինի եւ Էնկիւրիի, դեռ վերջերս էր որ ետ կանչուեցաւ Թուրքիոյ մայրաքաղաքէն: Երկրորդը եղած է խորհրդային Փարիզի առեւտրական դեսպանատան, իսկ 1936-ին՝ Մատրիտի դեսպան:

Հաւաս կը հեռագրէ Մոսկուայէն թէ սնունդի արդիւնաբերութեան փոխ-գործավարը, Լեվիտին, պաշտօնանկ եղաւ եւ դատի յանձնուեցաւ:

Ուշագրաւ է ըսել թէ Մոսկուայի պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն այս լուրերը դիւանագիտական բանաձեւով մը: Մինչ Վարշաւայէն հասած հեռագիր մը կը պնդէ թէ ճիշդ է որ ձերբակալուած է մարաջախտ Թուխաչեւսքի, որուն ձերբակալութիւնը կատարուած է յունիս 1ին, իսկ Գարախանի ձերբակալութիւնը աւելի քան 15 օր առաջ: Հաւաս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ, հակառակ հերքումներուն, ստոյգ է որ «մաքրագործումը» կը շարունակուի կուսակցական թէ պետական կազմակերպութիւններու մէջ: Այսպէս, պաշտօնանկ եղած է Օստրովսքի, սովխոզներու փոխ-գործավարը, որուն տեղ պաշտօնի կոչուած է Թեմնիկ: Պաշտօնանկ եղած է նոյնպէս Կոմզա, սովխոզներու շեկային պետը, որուն տեղ պաշտօնի կոչուած է Կուտրիավցեւ:

«Փրավտա», խօսելով Գամարնիկի մասին, ազգ. պաշտպանութեան փոխ-գործավար, որ անձնասպան եղաւ՝ ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ տրոցկիստ-հակայեղափոխական, կրակ կը ժայթքէ դաւաճաններու դէմ, որոնք, ինչպէս երեւան եկաւ Ռատէկի դատավարութեան ընթացքին, երկաթուղիի արկածներ կը սարքէին ոճրագործ կամ դաւադրական նպատակներով, կամ, ինչպէս ազգ. պաշտպանութեան փոխ-գործավարը, գերմանական եւ ճափոնական պետութեանց կը ծախէին խորհրդային գաղտնիքներ: Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, յետոյ, սպառնալից կը յայտարարէ. «Պոլշեւիկեան դիկտատուրային սուրը ոչ բթացած է, ոչ ալ ժանգոտած»: «Փրավտա» կը թելադրէ չխնայել ոչ տրոցկիստներուն, ինչպէս եւ «աջ թեքում» ցոյց տուողներուն, Ռիկովի եւ Պուխարինի հետեւորդներուն, զորս հաւասարապէս կ'ամբաստանէ իբրեւ «լրտես» եւ «տէրորիստ»:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Թուրքիա կ'ուզէ Կովկասը անջատել...

«Ձնամիա Ռոսիի» պարբերականը, որ կը հրատարակուի Փրակայի մէջ Ս. Ս. Մասլովի խմբագրութեամբ, կը գրէ.—

— Կոմունիստ կուսակցութեան մաքրագործումի ալիքը կը տարածուի ամբողջ Ռուսիոյ մէջ: Վնասարարներ, լրտեսներ եւ տրոցկիստներ կը նկատուին մասնաւորաբար հին ու փորձառու պոլշեւիկները, զորս կը ձերբակալեն ու կ'աքսորեն: Արդէն մեծ չափերու հասած են ձերբակալութիւնները Անդրկովկասեան հանրապետութեանց մէջ: Գործավարութեանց նախկին նախագահներ, նախկին գործավարներ, կուսակցական ամէնէն մեծ դէմքերը, հասարակական գիտաշխատութեան պատասխանատու գործիչները կը ձերբակալուին խումբ առ խումբ: Ձերբակալութիւնները ոչ թէ կը նուազին, այլ ընդհակառակն կը ծաւալին: Այսպէս, Վրաստանի մէջ ձերբակալուած են՝ Մտիվանիէն վերջ, Ծախարիձէ, Քիլիիվաձէ, Ճաջապիա, Ռուխաձէ եւ ուրիշներ: Ատրպէյճանի մէջ՝ Աղամէրովեւ, Թաղիեւ, Բունիաթզատէ, Շախտախթ, Կաղիմով, եւն.— Շիրվանզի, Մելքումով, Փէթէրսոն: Հայաստանի մէջ՝ Կասյանեան, Աւագով, Միասյեան, Շորքեան, Աւետիսով եւայլն: (ԽՄԲ.— Այս հայկական անունները, եթէ աղաւաղուած չեն, մեզի անծանօթ կը մնան):

Ձերբակալութեանց ընդհանուր պատճառ կը նկատուի, ինչպէս ամբողջ երկրին մէջ, ձերբակալեալներուն փաստական կամ կարծեցեալ կապը վարչաձեւի ընդդիմադիր հոսանքին: Բայց, կայ նաեւ ուրիշ ազդակ մը, որ ծնունդ կ'առնէ Անդրկովկասի մերձաւորութենէն Թուրքիոյ եւ Իրանի սահմաններուն:

Սովետ իշխանութեան յարաբերութիւնները, այդ պետութիւններուն հետ, որոշ ատենէ մը ի վեր, արագօրէն վատթարացան: Ապագային՝ միջազգային կացութեան զարգացումով, նոյնիսկ եթէ պատերազմ տեղի չունենայ, Թուրքիա եւ Իրան կրնան փոխել ճակատը եւ մտնել հակապոլշեւիկ պետութեանց շարքին մէջ: Այդ պատճառաւ, այժմէն կը մեկուսացուին անոնք, որոնք կասկածելի են իբրեւ անջատողականներ եւ թրքասէրներ, իսկ ամէնէն ազդեցիկ ու հեղինակաւոր պոլշեւիկները, թրքասէր կամ անջատողական հակումով, կը ձերբակալուին իբրեւ տրոցկիստներ: Սովետական իշխանութիւնը կը վախնայ, որ յանձին անոնց՝ կրնայ ամենավտանգաւոր թշնամիներն ունենալ, որոնք ընդունակ ըլլան նոյնիսկ զէնքով գործակցելու դրացի պետութեան մը հետ:

Հարկ է ըսել թէ իրապէս կայ վտանգը Անդրկովկասեան հանրապետութիւնները սովետական միութենէն անջատելու կողմէ: Թուրք գործակալներ կորովի կերպով կ'աշխատին եւ գետին շահած են նոյնիսկ Անդրկովկասեան հանրապետութեանց պատասխանատու դիրքերուն մէջ: Թուրքերը կ'առաջարկեն, որոշ պայմաններով, իրենց օժանդակութիւնը բերել՝ Կովկասը ազատագրելու համար սովետական իշխանութենէն, երաշխաւորելով անջատ պետութեանց անկախութիւնները: Անոնք ամէնէն նպաստաւոր տրամադրութիւնը կը գտնեն Ատրպէյճանի մէկ քանի ղեկավարներուն մօտ, իսկ անկէ վերջ՝ Վրաստանի մէջ: Անշուշտ դժուար է Հայերու պարագան, քանի որ վերջինները կը սնուցանեն դարաւոր թշնամութիւն եւ անվստահութիւն հանդէպ Թուրքերուն: Եւ նկատի ունենալով այս պարագան, Թուրք գործակալները բանակցութիւններ կը կատարեն Հայերուն հետ՝ ոչ թէ ուղղակի, այլ պարսիկ եւ վրացի իրենց համակիրներուն միջոցաւ: Երաշխաւորելով Հայաստանի ամբողջական անձեռնմխելիութիւնը իր սահմաններուն մէջ, Թուրք գործակալները կը յայտարարեն թէ իրենց խոստումները կրնան ապահովել եւրոպական-արեւմտեան մէկ քանի պետութեանց երաշխաւորութեամբ:

Նախատեսելով այս բոլորը եւ չվստահելով Անդրկովկասի համայնավարներուն, Մոսկուա կը դիմէ ինքնապաշտպանութեան: Անշուշտ, բոլոր ձերբակալութիւնները միջազգային բովանդակութիւն չունին: Ներքին կացութիւնը կը պրկուի նաեւ կեդրոնական իշխանութեան ազգային քաղաքականութեան պատճառաւ: Վտանգը կուգայ նաեւ անկէ որ ներքին դժգոհութիւնը միջազգային գիծերու վրայ կը նետուի ու շատ մը համայնավարներ — Անդրկովկասի ազգային գործիչներէն — իրենց աչքերը կ'ուղղեն դէպի արտասահման:

Պերլին եւ Հռոմ զին. դաշի՞նք կը կնքեն

Անգլիական թերթ մը արձագանգ կուտայ զրոյցի մը թէ Հռոմ եւ Պերլին զինուորական գաղտնի դաշնագիր մը կնքած են մարաջախտ Պլոմպէրկի Հռոմ այցելութեան առթիւ:

Այս զրոյցը յուզում պատճառեց անգլիական քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Կ'ըսուի թէ Իտըն «բարեկամական ազդարարութիւն» մը ուղղած է Գերմանիոյ՝ հիմ բռնելով շրջան ընող այդ զրոյցները: Եւ երբ Ֆոն Ռիպպընթրոփ կիրակի օր օդանաւով Պերլին մեկնեցաւ, Սպանիոյ հարցին մասին անգլիական ծրագիրը ներկայացնելու Հիթլէրի, նոյն թերթը կ'աւելցնէ թէ Իտըն խնդրած է որ Հիթլէր հերքէ գերման եւ իտալական զինուորական գաղտնի դաշնագրի մը մասին շրջան ընող զրոյցները:

ՍՊԱՆԻՈ՞Յ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒԸ

Չէզոքութեան ապահովման համար

Անգլիական կառավարութիւնը ստացած է արդէն իտալական եւ գերմանական պատասխանները ոչ-միջամտութեան իր ծրագրին մասին: Թէեւ մամուլին չեն հաղորդուած այդ պատասխանները, սակայն Պերլինի թերթերուն արտայայտութիւններէն կարելի է հետեւցնել, որ գերման կառավարութիւնը սկզբունքով համաձայն է անգլիական տեսակէտին, միայն թէ իրեն կը վերապահէ փոխադարձելու եւ պատժական անօրինութիւններու իրաւունքը՝ երբ յարձակում կը կրէ իր նաւատորմը:

Բրիտանական կառավարութիւնը չի ժխտեր օրինական ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը, սակայն առիթ պատճառ մը չէ որ հսկողութեան մարմնի ամէն անդամ ինքնագլուխ պատժական կարգադրութիւններու ձեռնարկէ: Յարձակումի ենթարկուած մարտանաւ մը կրնայ նոյն մէջ այդ յարձակումը փոխադարձելով կրակին, բայց չի կրնար աւելի յառաջ երթալ՝ առանց խորհրդակցելու միւս պետութեանց հետ:

Այս տեսակէտները անգամ մը եւս պարզելու համար բրիտանական կառավարութիւնը նոր գիր մը ուղղեց գերմանական կառավարութեան:

«Սընտէյ Տայմզ» թերթին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, անմիջապէս որ Գերմանիա վերադառնայ ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին մէջ, բրիտանական կառավարութիւնը ամէն ճիգ պիտի թափէ, որպէսզի Սպանիայէն ետ կանչուին կամաւորները, եւ կնքուի արեւմտեան դաշնագիր մը: Այդ դաշնագրին յաջողութեան համար առաջին քայլը առնուած պիտի ըլլայ այն ատեն, երբ Գերմանիա մտնէ անգլիական-պելճիական-ֆրանսական համաձայնութեան մէջ, որ հիմնուած է Պելճիոյ չէզոքութեան ապահովման վրայ:

Այս բանակցութիւնները կը թուի թէ հաճոյք չեն պատճառեր Մոսկուայի, որ կը տրտնջայ եւ ցաւ կը յայտնէ թէ ինչո՛ւ խօսակցութիւնները կը կատարուին միայն արեւմտեան չորս պետութիւններու միջեւ, բայց կարծիք չեն հարցներ Ռուսիոյ, որ նոյնպէս անդամ է ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին:

Կռիւը կը շարունակուի

Վալենսիայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքին ծովեզերքին բացերը հանրապետական ջրամբար — նաւ մը յարձակում կրեց անծանօթ սուզանաւի մը կողմէ: Նաւը թէեւ չընկղմեցաւ, բայց մեծ վնաս կրեց: Այս չորրորդ նաւն է որ յարձակում կը կրէ անծանօթ սուզանաւերու կողմէ: Այնպէս որ Վալենսիայի կառավարութիւնը մտահոգութիւն կը յայտնէ, թէ եւրոպական պետութիւն մը սուզանաւային պատերազմի մը ձեռնարկած է ընդդէմ հանրապետական կառավարութեան, ի հաշիւ ապստամբներուն:

Ապստամբներու պատերազմական պեկոյցէն կը տեղեկանանք որ հիւսիսային ռազմաճակատին վրայ յառաջխաղացութիւն մը կատարած են եւ գրաւած՝ Լեմոնայի լերան բարձունքները, զորս քանի մը օր առաջ լքած էին:

Ժողովրդական Ճակատին տարեդարձը

Կիրակի, Լիւնա-Փարքի մէջ տեղի ունեցաւ Ժող. Ճակատի տարեդարձը փառաւոր հանդէսով մը: Պարտէզը զարդարուած էր դրօշներով եւ արձանագրութիւններով, ինչպէս «Ընկերվարական կուսակցութիւնը դէպի յաղթանակ կ'առաջնորդէ Ժող. Ճակատը»: Հազարումէկ խաղերէ վերջ, Մանոնի ներկայացումէն ետքը, բազմահազար երիտասարդներու խանդավառ ցոյցերուն մէջ, բեմ բարձրացաւ վարչապետ Լէոն Պլում եւ պատմականն ըրաւ Ժող. Ճակատի կառավարութեան առաքելութեան: Յիշեց իր մէկ տեսակցութիւնը Մակտոնալտի հետ, որ կ'ըսէր. «Գիտեմ թէ ինչ վտանգներ կը սպառնան մեզի, գիտեմ որ մեծ բան մը պիտի չկարենանք ընել, բայց ուզեցինք կազմել աշխատաւորական կառավարութիւն մը, հասկցնելու համար թէ կարելի է ունենալ նման կառավարութիւն մը, որու կազմութեան հետեւանքով կայծակ չիյնար քաղաքներուն վրայ, հողը չի պատռիր եւ բրիտանական կղզիները չեն ընկղմիր»: Մենք, ըսաւ Պլում, կառավարութիւնը ստանձնեցինք՝ ցոյց տալու համար թէ ընկերվարականները եւս գիտեն կառավարել: Եւ ընկերվարականները գիտեն կառավարել տարբեր ձեւով քան ուրիշներ: Մենք առիթ ցոյց տուինք առանց դուրս ելլելու սահմանադրութենէն, եւ հաւատարիմ՝ Ժող. Ճակատի հանգանակին:

Ժող. Ճակատի կառավարութիւնը փոխեց երկրին դիմագիծը, եւ տարուան մը նուաճումներէ վերջ ոչ կառավարութեան ծոցին, ոչ ալ Խորհրդարանի մեծամասնութեան մէջ ոչ մէկ տարակարծութիւն ունինք: Ֆրանսայի մէջ տեսնուած չէ կառավարութիւն մը, որ այնքան համերաշխ, միաձոյլ զանգուած մը ներկայացնէր, մտերմօրէն իրարու կապուած:

Եթէ այս կառավարութիւնը իյնայ, շատ ծանր պիտի ըլլար այդ՝ երկրին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՌԱՒ ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀԻՒԱՆԴ ՋԻՂԵՐԸ

Ալպեան ձիւնապատ բարձրութեանց վրայ ծանօթ է Սէն-Պեռնարի վանքը, որ կառուցուած է 982 թուականին, հին մեհեանի մը հիմերուն վրայ: Այստեղ կ'ապրին խումբ մը վանականներ, որոնք Սէն-Պեռնար կոչուած շուներու օգնութեամբ՝ ամէն ձմեռ փրկչական հրեշտակի դեր կը կատարեն ձիւներուն մէջ կորսուած մարդոց համար: Կ'ըսեն թէ այս շուներուն վիզէն կախուած է քոնեակի շիշ մը, զոր ձիւնին մէջ կորսուած, արդէն սառելու մօտ, ճամբորդը կ'առնէ եւ կը խմէ: Երբ բոլորովին սառած է, շունը կը խածնէ անոր զգեստներէն եւ քաշելով կը տանի վանք: Կամ կը հաչէ, օգնութեան կը կանչէ իր ցեղակիցները եւ վանականները:

Քանինե՞ր ազատած են այս շուներուն շնորհիւ:

Անցեալ շաբաթ, աղջնակ մը իր ծնողքին հետ կ'այցելէ Սէն-Պեռնարի վանքը, ճիշդ այն պահուն՝ երբ կ'արձակէին շուները: Աղջնակը կը սարսափի տեսնելով շուներուն ցատկռտուքը իր շուրջ: Վախին մէջ, երբ շուները զինք կը հոտոտեն՝ կը կորսնցնէ հաւասարակշռութիւնը եւ գետին կ'իյնայ կռնակի վրայ, ու զանգը կը ջախջախուի: Այն ատեն շուները, իրենց սովորական առաքելութիւնը կատարելու թնդացով, կը խածնեն զգեստներէն եւ կը քաշքշեն դէպի վանքին դուռը:

Լրագրողները նի՞ւթ գտան.— նկարագրութեամբ մը, այնքան ողբերգական որքան ընել կրնային, ըսին թէ շուներէն մէկը կատղած էր, թէ կատղած շունը խածաւ աղջնակը, եւն., եւն.: Լիոնի «Փրոկրէ»ն անգամ փիլիսոփայական եւ մարդկայնական խորհրդածութիւններ փորձեց այս դէպքին առթիւ,— այսօր, մեր աշխատակիցը, վերջնաններէն մին հայ հրապարակագիր, ... թարգմանելով այդ խորհրդածութիւնները, անոնց քիչ մը աւելի համ կուտայ իր եզակի դարձուածքներով, դառ մըն ալ՝ Փրոկրէին: Այս դէպքը խորհրդածութեան մղած է նաեւ ակադեմական Էտմոն Ժալուն,— բացահայտ գրագէտը եւ հոգեբանը:

Էտմոն Ժալու դիտել կուտայ, որ ներկայ օրերուն մէջ նշմարելի կը զարգանայ զգացումներու տարրնակութիւն մը (perversité),— ինչպէս կան այլասերած մարդիկ, այնպէս ալ կան այլասերած յուզումներ: Շատեր կը սիրեն զգալ ոչ թէ բնական յուզում մը կամ գեղեցկագիտական դող մը, այլ անբնական սարսուռ մը կամ ախտագին սարսուռ մը: Պատերազմի՞ արդիւնք,— բայց պատերազմէն առաջ, կը յիշեմ կարդացած ըլլալ որ մեծահարուստ Ամերիկացի մը, ուզելով զգալ այն վախը, զոր կ'ունենայ ամէն մարդ՝ երբ դէմ առ դէմ կուգայ աւազակի մը, կը նստի արեւելեան նեղերթացին մէջ, որ Պալքաններէն անցած ատեն յաճախ կ'ենթարկուէր յարձակումներու՝ գողերու կողմէ:

Մեծ յուզումներ պատճառելու, սիրտը թունդ հանող պատմութիւններ ստեղծելու մէջ՝ պէտք է նախ ամբաստանել պոլպուլ թերթերը, որոնք տարօրինակ հաճոյք մը կը զգան ոճիրներ, արկածներ նկարագրելու ժամանակ, նոյնիսկ քիչ մըն ալ իրենց վրայ կը դնեն, աւելի եղերական կը դարձնեն,— ճիշդ ինչպէս Սէն Պեռնարի շուներու պատմութիւնը: Զգայացունց լուրեր տալու հիւանդագին նաշակով՝ առաջին թղթակիցը դէպքին եղերականութիւն մը տուաւ, թերթերն իրար անցան, չէ՞ որ ընթերցողներու մէջ շատեր կան երեւակայութենէ դուրս սարսռալի արկածներու սիրահար:

Ցնցող կուզան սինեմաները,— մանաւանդ ամերիկեան ժապաւէնները, աւազակներու կողմէ առեւանգումի եւ սպանութեան տեսարաններով, կամ կէս-քաղաքական դաւերով՝ երբ օդը կը հանուին մարտանաւերը եւ օտար հիւպատոսարանները:

Ինծի կը թուի թէ սարսռալի դէպքերու եւ անբնական վայրագութեանց իրենց ծարաւն անցընելու համար էր, որ Եւրոպացիները, ժամանակ մը, հետաքրքրուեցան հայկական ջարդերով: Պէտք էր որ թունդ ելլէին ջիղերը, այրէ՜ին, այրէ՜ին, գոսացած զգայարանքները բանէին, ծանրացած սիրտերը բաբախէին: Եւ որովհետեւ հոգեկան այնտեղ վարակուածները միշտ փոփոխութիւն, նորութիւն կ'ուզեն, շուտով մոռցան մեզ եւ իրենց ուշադրութիւնը դարձուցին... Եթովպացիներուն, իբրեւ զոհ չտեսնուա՞ծ բարբարոսութեանց (sic):

Գուցէ չէ՞ր որ մեզմով, մեր դժբախտութեամբ եւ նահատակներով հետաքրքրուելու կը մղէր հիւանդ Եւրոպան, այլապէս կա՞յ աւելի յուզիչ եւ գրաւչարժ տեսարան քան հայ ժողովուրդին ներկայ վիճակը, հողին վրայ տարուբեր, ոչ երդիք ունի, ոչ հող, եւ ոչ ալ ... անուն:

Ի՞նչ է կարծիքը ակադեմական Էտմոն Ժալուի:

ԱՐԱԶ

Հայ գաղթականները կրնան օգտուիլ Ազգ. խնամատարութենէ

Արտաք. նախարարութեան 8 մայիս 1937 թուակիր շրջաբերականով, Ֆրանսայի բոլոր նահանգապետներուն հրահանգ կը տրուի հայ գաղթականներուն եւս շնորհել ազգ. խնամատարութեան բարիքները (հիւանդանոց, սանաթորիոմ), Ֆրանսացիներուն հետ համահաւասար:

Ահաւասիկ այդ շրջաբերականը (ամփոփ).—

13 Յունուար 1937 թուակիր շրջաբերականով, ի կատարումն 20 հոկտեմբեր 1936 թուակիր օրէնքին եւ 16 նոյեմբեր թուակիր հրովարտակին, ձեզի հրահանգ տուի որպէսզի ռուս, հայ, ասորի, քաղդէացի, Թուրք գաղթականները եւ Սարի տարագիրները եւս օգտուին ազգ. խնամատարութեան մասին ընդունուած օրէնքներէն, պայմանով որ Նանսէնեան ինքնութեան վկայագիր ներկայացնեն:

Արդ, ինծի հաղորդուեցաւ քանիցս որ նման վկայագիրներ ստանալու համար գաղթականները կ'ենթարկուին կարգ մը դժուարութիւններու եւ ծախքերու: Այս պատճառով, որոշեցի որ այսուհետեւ բաւական նկատուի իրենց ինքնութեան թուղթը, որուն վրայ արդէն նշանակուած է ինչ որ անհրաժեշտ է:

Հարկ կը տեսնեմ յիշեցնելու ձեզի, որ 7 մայիս 1934 թուակիր օրէնքին եւ անոր գործադրութեան հրովարտակներուն, մասնաւորաբար 16 յուլիս 1934 թուակիր հրովարտակին, յետոյ բարեփոխուած 29 եւ 30 յուլիս 1936 թուակիր հրովարտակին տրամադրութիւններուն համաձայն, գաղթականներու ինքնութեան թուղթերուն վրայ Նանսէնեան դրոշմաթուղթ կը փակցուի, իսկ այդ դրոշմաթուղթի ծախքը վճարելէ ազատ կացուցուած գաղթականներուն ինքնութեան թուղթին վրայ մասնաւոր արձանագրութիւն մը կը դրուի:

Այդ դրոշմաթուղթը կամ արձանագրութիւնը կրնայ ճշդել թէ որո՛նք են Նանսէնեան գաղթականները:

Իսկ երբ, բացառիկ պարագաներու մէջ, ինքնութեան թուղթ չկարենան ներկայացնել ազգ. խնամատարութեան դիմող գաղթականները, այն ատեն պէտք է պահանջել որ վկայագիր մը բերեն Գաղթականաց Օֆիսներէն, որոնք կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան Ներկայացուցիչին հսկողութեան տակ, համաձայն 30 յունիս 1928 թուակիր համաձայնութեան, որ հրատարակուած է պաշտօնաթերթին մէջ 17 յունուար 1930ի թիւով:

Փարիզի մէջ՝ Օֆիսին հասցէն է 71 Ave. Kléber, Մարսիլիոյ մէջ՝ 37, Rue du Tapis - Vert:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԵՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մայիս 29ին Պրէսան Մարսէյլի ընդարձակ սրահը նորէն լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ մը:

Հանդէսին մասնակցելու հրաւիրուած էին Մարսէյլի բոլոր հայրենակցական, երիտասարդական եւ մարմնամարզական միութիւնները:

Բեմը զարդարուած էր Ֆրանսական եւ հայ եռագոյններով, պատշաճ նկարներով. Բեմին երկու կողմը, պահակ կեցած էին հայ արիները:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ապա երգուեցաւ նաեւ «Մարսէյեզ» եւ «Բամ Փորոտան»:

Հանդէսին բացումը կատարեց ընկ. Հ. Սէքրէնկիւլեան, որ շեշտեց թէ «անկախութիւնը պատմութիւն մըն է եւ Հայերս չենք կրնար չտօնել մեր անկախութիւնը, երբ նկատի ունենանք մեր նախկին վիճակը:

Հայ ժողովուրդը ամէնէն աւելի մեծ զոհողութիւններ յայտնաբերած է անկախութեան համար:

Ու Հայաստանի անկախութեան համար մեծ է կամաւորական գունդերու կատարած աշխատանքներուն արժէքը, մեծ է նաեւ մեր մայրերու, քոյրերու կատարած դերը: Առաւել չափով այդ անկախութեան կապուած է հայ ժողովուրդի մշակոյթը: Առէք որ եւ է ազգէ իր անկախութիւնն ու տեսէք թէ ինչ կ'ըլլան այդ ազգին պատկանող հոսանքներն ու զանգուածները: Այսօր հայ ժողովուրդի մէկ մասը իր դէմ կը գտնէ՝ ոչ միայն իր դարաւոր թշնամիները, այլ եւ իր ազգին այն մասը, որ կը յամառի չմասնակցիլ մեր անկախութեան տօնին, բայց կը մասնակցին այնպիսի տօներու, որոնք Հայաստանի անկախութեան տօներ կարելի չէ համարել: Հայ ժողովուրդի օրացոյցէն սակայն կարելի չէ վերցնել իր անկախութեան տօնը:

Արդի Հայաստանը եղբայրադաւ հալածանքներու շրջան մը կը բոլորէ: Ոչ ոք կուտայ մեզի մեր իրաւունքը: Ուստի, պէտք է որ մեր յոյսը մեր վրայ դնենք: Իսկ տօնը մենք պիտի տօնենք մեզի համար, մեր պատանիներուն եւ երիտասարդներուն համար:

Եթէ հայ գիտակից տարրը զէնք չվերցնէր անկախութեան համար, մենք չէինք ունենար ոչ այսօրուան կոչուած Հայաստանը, ոչ ալ այս եռագոյնը:

Պէտք է համախմբուիլ մեր շուրջը: Պէտք է ուժ առնել: Եկէք մեզի: Եթէ ոչ, մենք կը շարունակենք մեր պայքարը առանց ձեզի»... (Ծափեր):

Բացման խօսքէն ետք, Օր. Մառի Սիմոնեան երգեց «Աղջի անապատուած», «Եկէք քոյրեր» եւ «Զինչ ու զինչ». Եւ ջերմ ծափերու արժանացաւ: Պ. Հայկ Թիւթիւնճեան նուագեց «Հայաստան» եւ ուրիշ եղանակներ: Իսկ Օր. Թագա Թաւլաճեան արտասանեց «Ափ մը մոխիր»ը, նոյնպէս ջերմ ծափեր խլելով

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Ս. Վրացեան, որ խօսեցաւ մօտաւորապէս հետեւեալ ճառը.—

«Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը կը տօնուի այսօր: Տասնըինը տարի է որ Հայը տարին անգամ մը իր յարգանքի եւ հիացումի տուրքը կուտայ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման: Անցեալին հայրենի հողին վրայ եւ ապա տարագրութեան մէջ ցանուցիր Հայերը նոյն յուզումով եւ նոյն յոյսերով կը տօնեն անկախութեան տարեդարձը

Փոյթ չէ թէ շատեր կան, որոնք մեզի հետ չեն այսօր, որովհետեւ չունին այս տօնին անհրաժեշտ գիտակցութիւնը, կամ այնպիսի պայմաններու մէջ դրուած են որ չեն կրնար կամ չեն ուզեր հասկնալ անոր նշանակութիւնը: Բայց եւ այնպէս այսօրուան տօնը նուիրական է: Որովհետեւ, եթէ շատերու համար քաղաքական պայքարի ծառայող պատրուակ կը համարուի եւ կրնայ տարակարծութիւններ յառաջ բերել, միւս կողմէ, պէտք չէ մոռնալ որ հանրապետութեան ստեղծումը քաղաքական դէպք է, ոչ ոք կրնայ ուրանալ: Միեւնոյն ատեն, հանրապետութեան ստեղծումը ոչ միայն պատմական դէպք մըն է որ կը մնայ իբրեւ յիշատակ եւ խորհուրդ գալիք սերունդներուն համար, այլ եւ գաղափարական դրօշակ է, որուն շուրջը բոլորուած են բազմահազարներ եւ այդ գաղափարի իրականացումով միայն հայրենի հողին վրայ կը հաւաքուին բոլորը: Պէտք է ամփոփուինք մենք մեր մէջ, անդրադառնանք քաղաքական խորհուրդներուն, պարզենք քաղաքական կարելիութիւնները եւ գտնենք այն ճամբան, որ անհրաժեշտ է հասնելու համար Մայիս 28ի մեզ համար դրած հանգրուանին: Այդ պատճառաւ թոյլ տուէք խօսիլ այսօրուան անցքերու մասին: Պատմութիւնը արժէք է այն չափով, որչափ կարեւոր է գալիքը ըմբռնելու եւ անոր հասնելու համար:

Եթէ այսօրուան կացութեան վրայ խորհինք, կը տեսնենք որ ամբողջ աշխարհը անհանդարտ վիճակի մէջ կը գտնուի: Մարդկութիւնը բռնուած է հիւանդագին տենդով մը, ջղային մթնոլորտ ստեղծուած է երկրագնդի վրայ:

Շատերը երազեցին թէ մարդկութեան հանգիստի եւ երջանկութեան միջոցն է խաղաղութիւնը: Այսօր կը տեսնենք որ չկայ այդ խաղաղութիւնը: Ազգերու մէջ չկայ սէր, խաղաղութիւն, վստահութիւն: Այլ կը տիրէ անստոյգ, ջղային վիճակ մը, որմէ բռնուած է մարդկութիւնը եւ ի զուր կը փորձէ ազատիլ այդ կացութենէն:

Մարդկութիւնը բաժնուած է երկու հակադիր խմբակցութիւններու, երկու թշնամի բանակներու, որոնք կանգնած են դէմ դիմաց ու կը պատրաստուին շարունակ

Երկու մեծ խմբակցութիւններ, ե՛ւ պետական սկզբունքներու եւ գաղափարական եւ քաղաքական շահերու տեսակէտէն:

Մէկ կողմէն կ'ուզեն խաղաղութիւն, միջոցներ կը փնտռեն չխանգարելու խաղաղութիւնը:

Մեծ պատերազմին յաղթական համարուածները իրենց նուաճումները կ'ուզեն օգտագործել: Պարտուածները ներքին կամ արտաքին պատճառներով կը հետապնդեն խաղաղութիւնը:

Այդ երկու հակառակ բանակները թէեւ գործելակերպով կը զանազանուին իրարմէ, բայց յաճախ կ'ընթանան իրարու հետ:

Այսպէս ուրեմն կան ազգեր, որոնք կ'ուզեն պահպանել եղածը,— պահպանողական ազգեր:

Միւս կողմէ կան ազգեր ալ, ինչպէս Գերմանները, որ կ'ուզեն փոխել դաշնագիրները, առնել ինչ որ իրենց իրաւունք կը կարծեն: Կ'ուզեն փոխել ազգերու հաւասարակշռութիւնը, իրենց ձգտումներով յեղափոխել ազգերը եւ փոփոխել եղածը:

Երկու մասերուն ձգտումն է իրենց շահը: Տարբեր քաղաքականութիւն ունեցող ազգեր, տարբեր պետականութեան, իշխանութեան նոր սկզբունքներ կ'ուզեն ստեղծել:

Հիները կ'ուզեն հին գաղափարաբանութիւնը պահել, անոնցմէ են Անգլիան եւ Ֆրանսան:

Հիներու, պահպանողականներու կողքին է այսօր եւ Խորհ. Ռուսիան, որ իր պետական կազմակերպութեան ձեւով, պէտք է գտնուէր Ֆաշականներու կողքին, բայց միացած է առաջիններուն խմբակցութեան հետ, պահելու համար այն կարգերը որ ըստ իր կարծիքին արդար են. բայց իր պետական շահերը զինք կը միացնեն առաջիններուն, պահպանողականներուն:

Թուրքիա նոյնպէս միացած է այս կայմին եւ կը ջանայ պահել ցարդ իր առացածները:

Ֆաշական կողմն ալ կան դժգոհներ, նոր փոփոխութիւն կատարելու կողմնակիցներ.

Ճափոնեւգերման եւ այլ պետութեանց միութիւն մը կայ, որ իր ուրոյն շահերը կը հետապնդէ:

Ինչպէս միշտ այժմ ալ կան շահակից եւ հակամարտ պետութեանց խմբաւորումներ, զանազան գաղափարներու եւ դրօշներու շուրջ բոլորուած:

Խաղաղութեան գաղափարը Ազգերու Դաշնակցութեան դրօշին տակ սնանկ դուրս եկաւ:

Փոխանակ ժողովրդապետական գաղափարներու, երեւան եկաւ միահեծանութիւնը իբր հետեւանք ազգերու միջեւ եղած հակամարտութեանց, առիթներ ստեղծելով համաշխարհային նոր փլուզումի:

Երկու տարի առաջ այս բեմէն ես կարգ մը խորհիրդներ մատնանշեցի, այսօր ալ կը կրկնեմ նոյնը՝ որ շատ հեռու ենք խաղաղութենէն: Կը լինի՞ պատերազմը, ե՞րբ եւ ի՞նչպէս, չգիտենք: Բայց ճիշդ է որ այսօր աւելի մօտիկ կը գտնուինք պատերազմին:

Այն վախն ու զարշանքը չունի մարդկութիւնը այժմ, ինչ որ կար մեծ պատերազմէն անմիջապէս ետքը:

Նոր սերունդը անծանօթ է պատերազմի արհաւիրքին:

Հին սերունդի մէջ կ'արթննան պատերազմի տրամադրութիւնները: Ամէն մարդ պէտք է գիտակցի որ ազգերը քայլ առ քայլ, բայց հաստատուն կերպով կը քալեն դէպի համաշխարհային փլուզում: Ամէն ազգ կը մտածէ թէ պատերազմի պարագային ինչ կրնայ ըլլալ:

Եթէ դիտէք ձեր շուրջը, կը տեսնէք որ ամէն ազգ կը պատրաստուի: Մամուլ, տնտեսական յարաբերութիւններ, ամէն բան կը դառնայ մէկ մտավախութեան շուրջ,— ի՞նչ ընել պաշտպանուելու համար:

Չկան գաղափարական մարդասիրական խօսքեր, որոնք առաջ գոյութիւն ունէին եւ ըստ որոնց, մեծ ազգերը պիտի օգնէին փոքրերուն: Անսանձ պայքարը իր բովանդակ մերկութեամբ կը գործէ մարդկութեան մէջ:

Ծուատուած է Հապէշիստանը: Ու հիմա կը մտածեն թէ ինչպէս ընեն որ բազէէն ծուատուած այդ թոյլ թռչունը կեր դառնայ բազէին այնպէս, որ ուրիշներ չզգան թէ ինչպէս կ'ուտուի:

Սպանիա կ'ուզէ ինքնիշխան ապրիլ: Դուրսէն եկած երկու կողմի ուժերը քարուքանդ կ'ընեն երկիրը: Ժընեւի մէջ կը մտածեն պատերազմի ձեւերը մեղմացնել, մինչ Սպանիա կը քանդուի: Անհրաժեշտ է պատերազմի համար նախափորձեր կատարել եւ կը կատարեն: Զինուորական մասնագէտները կը մատնանշեն գործածուած զէնքերու առաւելութիւններն ու թերութիւնները: Այսօր չկայ խղճալ եւ խղճալիս: Կան շահ եւ ուժի տիրապետութիւն: Ոչ մէկ ազգ տրամադրութիւն, շահ եւ ժամանակ ունի մտածելու համար ուրիշ ազգի մասին:

Մենք, Հայերս ոչ ոքի անհանգստութիւն չենք պատճառեր: Հետաքրքրութիւն եւ արժէք չենք ներկայացներ որ մեզմով զբաղողներ ունենանք: Պէտք է որ մենք զբաղինք մեզմով, պարտաւոր ենք իբր անհատ, ժողովուրդ ու հաւաքականութիւն, քննել մեր վիճակը եւ հաշուի առնել գալիքը:

Այս է այսօրուան մեզի եղած հարցադրանքը

Հայ ժողովուրդը երկու մասի բաժնուած է, Հայաստանի մէջ եւ գաղութները:

Այսօր փաստ է որ արտասահմանի եւ Հայաստանի Հայերը իրարմէ կտրուած են: Հայաստանը իր սահմաններու մէջ, իսկ արտասահմանի Հայը ցրուած եւ զուրկ շարք մը իրաւունքներէ:

Հայաստանի գոյութիւնը, արժէքը կամ մասնակցութիւնը չենք զգար մեր կեանքին մէջ:

Հայաստանի ղեկավարութիւնը, որ Հայաստանը կրնար ներկայացնել, չկայ, գոյութիւն չունի: Հայաստանէն բշուած են ղեկավարները թէեւ անոնք համայնավարներ էին:

Որոշ փորձառութիւն եւ պատրաստութիւն ունեցող ղեկավարներէ զուրկ է Հայաստան եւ ան ձգուած է անպատրաստ մարդոց վերէն նշանակուած իշխանութիւն է:

Արտասահմանի հայութեան տեսակէտով այդ ղեկավարութիւնը հնարաւորութիւն չունի արտասահմանի հայութեան խնդրով զբաղելու:

Հօկը արտասահմանի հայութիւնը Հայաստանի համար օգտագործելու կազմակերպութիւն չեղաւ եւ ձախողեցաւ:

Ու արտասահմանի հայութեան նիւթական ու բարոյական ուժերը օգտագործելու տեսակէտէն ալ անկարող հանդիսացաւ.

Վերաշինացները նոյն ճրագով կը գործեն եւ նոյն վախճանին պիտի յանգին:

Հայաստանի ղեկավարութիւնը վերէն նշանակուած է եւ միամտութիւն է անկէ որ եւ է արդիւնք սպասել, մանաւանդ որ արտասահմանի եւ Հայաստանի յարաբերութիւնները դեռ կը մնան միեւնոյնը: Արտասահմանի Հայերու ճակատագրով զբաղող չկայ եւ ինքն է որ պէտք է զբաղի իր ճակատագրով, իր կամքին, ուժին եւ ինքնապաշտպանութեան բնազդին ապաւինելով: Հայաստանը չի կրնար զբաղիլ մեզմով, Խ. Ռուսիան ալ պարտաւոր չէ: Շատոնց է որ կը խորհուի ազգային ընդհանուր ինքնապաշտպանութեան մասին, բայց գաղթահայութիւնը դեռ ի վիճակի չէ ըմբռնելու իր կացութիւնը եւ զայն բարւոքելու միջոցներու մասին գիտակցելու: Եթէ անգամ խորհի, չի կրնար ալ դառնալ իր իրաւունքին, եթէ չունենայ իր հայրենիքը:

Հայը պահելու եւ հայ ժողովուրդի գոյութեան եւ զարգացման ընթացքը որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել, Հայաստանը իբրեւ ուժ պէտք է տարածուի նաեւ գաղութներու վրայ, որ երբ դռները բանայ Հայաստանը դառնայ ամենայն Հայոց Հայաստան եւ իշխանութիւնը ամենայն Հայոց իշխանութիւն.

Եթէ ամէն պատմական դէպք պէտք է ծառայէ իբրեւ դաս ապագային համար եւ եթէ կարենանք ըմբռնել հանրապետութեան տարեդարձը, կը տեսնենք մեր առջեւ մեր ապագան: Ու մեր ապագան պէտք է ներկայանայ հետեւեալ ձեւով.—

Պէտք է համոզուիլ որ արտաքին ոչ մէկ ուժ կրնայ օգնել մեզ երբ հարկ ըլլայ:

Հայաստան եւս չի կրնար օգնել հասկնալի պատճառներով:

Պէտք է ըլլալ իրատես, հեռատես, արթուն եւ ի բացնել բոլոր լաւագոյն ազդակները եւ պատեհութիւնները.

Պէտք է կազմակերպուիլ, միանալ եւ պահպանել հայութիւնը արտասահմանի մէջ, պատրաստուիլ եւ ջանալ ստեղծել մէկ միացեալ Հայաստան»: (Բուռն ծափեր):

Ընկերոջ բանախօսութիւնը ելեկտրականացուց սրահը, եւ անոր խորհուրդներն ու թելադրանքները խոր տպաւորութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ:

Ընկեր Նախագահը կարդաց սուր պատշաճ ուղերձներ եւ քաջալերական նամակներ իրենց մասնակցութիւնը բերելու հրաւէր առացած հայրենակցական, մարմնակրթական, մշակութային, երիտասարդական եւ այլ միութեանց կողմէ: Հրաւիրուած միութեանց ցանկը «Յառաջ»ի մէջ յայտարարուած ըլլալով դանց կ'առնենք անոնց կրկնութիւնը:

Գեղարուեստական բաժնի վերջաւորութեան, զերաստան Ղազարեանի խումբը ներկայացուց «Այ քեզ միջնորդութիւն» կատակերգութիւնը

Կէս գիշերին, սկսան ազգային պարերը, մինչ քովինի մեծ սրահին շուրջը հաւաքուած ընկերները, համակիրները եւ բազմաթիւ չէզոքները գիշերը լուսցուցին երգերով, պարերով, արտասանութիւններով եւ սրտառուչ խօսքերով, անօրինակ խանդավառութեան մը մէջ:

Թ.Ղ.Թ.ԱԿԻՑ

ՍԻՖԱՂ

ԿԻՆԸ.— Սիրելի ամուսինս, այսօր այս մանեակը տեսայ եւ հաւնեցայ, պայմանով առի որ տեսնէք, երկու հազար գին դրած է, ամուսնութենէն կասկածեցայ որ կեղծ ըլլայ:

ԱՅՐԸ.— Սիրելիս, կը նախընտրեմ ձեր աքանչելի մարմինը տեսնել առանց կեղծ քարերու:

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ (15 ԳԻՒՂ)

ԽՄԲ.— Ամերիկեան «Քրիսչըն Սայընս» թերթին թղթակիցը հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Ասորիներու տեղաւորման մասին.—

Մինչ ազգաժողով Խորհուրդը մնայուն հայրենիք մը կը փնտռէ Ասորիներուն համար, այս վերջիններու ժամանակաւոր տեղաւորումը յառաջդիմութիւն կ'ընէ Վերին գետին եզերքը:

Աւելի քան 8500 Ասորի ապաստանեալներ այժմ հաստատուած են հիւսիսարեւելեան Սուրիոյ անկիւնը:

Անոնք կը բնակին բոլորովին նորաշէն 15 գիւղերու մէջ, որոնց կառուցման ծախքերը առնուած են Իրաքի, Անգլիոյ եւ Ազգաժողովի ճարած գումարներէն: Գիւղերէն 11ը կը գտնուին Խապուր գետի ձախ ափին եւ 4 գիւղերն ալ աջ ափին վրայ:

Այդ շրջանի կլիման տաք է եւ կը յարմարի Ասորիներուն, թէեւ անոնք սկզբնապէս լեռնականներ էին:

Ապրիլէն մինչեւ Հոկտեմբեր գրեթէ անձրեւ չի տեղար, հետեւաբար շրջանի հողերուն ոռոգումը էական կը դառնայ: Այս ոռոգումը կը կատարուի ջուր հանող երեք կայաններով եւ եօթը ինքնաշարժ ջրակայաններով: Ոռոգման գլխաւոր ջրանցքներն այժմ կը սպասարկեն աւելի քան 23.000 ոտք երկարութեան վրայ: Ջրային կայանները շարժման մէջ կը դնեն նաեւ երեք ջրաղացներ, որոնք ալիւր կը հայթայթեն Ասորիներուն:

Խապուր լայն գետ մըն է, որուն մէջ կը թափին բազմաթիւ աղբիւրները Ռաս իւլ Այնի գաւառէն: Ջուրը ըմպելի է ու եւ է եղանակի, առանց քամելու:

Համաձայն տեղական սովորութեան, գիւղերը շինուած են ցեխաղիւսով եւ տանիքները ծածկուած են նոյն նիւթով, վասնզի անտառ շատ քիչ կայ այդ կողմերը: Միայն դուռներն ու պատուհանները փայտէ են: Իւրաքանչիւր ընտանիքի համար շինուած տանիքներու կամ դմբէթներու թիւը կը զանազանի ըստ տունին մեծութեան: Աքիրները շինուած գիւղերուն մէջ չորս անձի համար դմբէթ մը շինուած էր: Խոհանոցները տունէն դուրս կը գտնուին:

Ու որպէսզի ներդաշնակութիւն ըլլայ շրջապատին հետ, գրեթէ բոլոր վարչական շէնքերը ցեխաղիւսով կառուցուած են եւ տուներու նման ճարտարապետական ոճով:

Հին գիւղերու մեծ մասն ունին իրենց եկեղեցիները, մատուռները եւ դպրոցները:

Գիւղախումբին մայրաքաղաքն է Թէլ Թամեր, որ վարչական կեդրոնն ալ է: Հոս բնակող բարձր պաշտօնէութիւնը կը բաղկանայ երկրագործական ճարտարապետէ մը, հաշուակալէ մը, ընդհանուր վերակացուէ մը եւ գլխաւոր մեքենագէտէ մը: Այս փոքր գիւղն ունի նաեւ երկրագործական մեքենաներու խանութ մը եւ քանի մը հատ մեքենայ նորոգող խանութներ:

Գետին երկու կողմերու հողերը անհրապոյր եւ կաւոտ տեսակէն են, յարմար արմտիքի մշակութեան, եթէ ոռոգուին: Բանջարեղէնի որոշ տեսակներու արտադրութեան համար հողը պէտք ունի աւելի աւազի եւ պարարտացուցիչներու:

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Քանի մը վայրկեան վերջ մեզի ծանօթ քիւրտ հովիւը բարի ժպիտով մը մտնեցաւ տնակին մէջ զանազան ուտելիքներով լեցուն, ու տուաւ իւրաքանչիւրին մէկ մէկ հատ ծածկոց, գիշերուան ցուրտէն պատսպարուելու համար: Ինք ձեռքով փռեց ծածկոցները, բերած ուտելիքը ամբողջութեամբ հոն ձգեց, մօտեցաւ վիրաւորին, վիճակը հարցուց եւ ըսաւ որ ուտելիքի մասին բնաւ հոգ չընեն, ինք ամէն օր այցելելով պէտք եղած խնամքը պիտի տանի:

Հրա՞շք, երբ անդին ուրիշ Քիւրտեր ջարդով եւ թալանով զբաղած էին:

Բարի Քիւրտը քսան օրուան միջոցին չթողուց որ երկու ապաստանեալները անօթութեան համար նեղութիւն քաշեն: Ինք ամէն օր որոշեալ ժամուն գալով կը ձգէր բերած ուտելիքները եւ կը փորձէր մխիթարել. իսկ երեք օրը անգամ մը կը փոխէր վիրաւորին վիրակապը:

Շնորհիւ տարուած խնամքին, վիրաւորին վէրքը բաւական բուժուեցաւ, այլ եւս վտանգ չէր տեսներ: Միքայէլ կամաց կամաց սկսաւ գտնել նախկին ուժը:

Այդ երեկոյ Քիւրտը տխուր երեւցաւ, յայտնի էր բան մը ըսել կ'ուզէր, բայց համարձակութիւնը կը պակսէր:

— Ի՞նչ կայ, ինչո՞ւ այսօր տխուր ես, յարեց Մամիկը սկամայ ժպտելով:

— Ձեզի դժբախտ լուր մը պիտի տամ, բայց պէտք չէ վախնաք:

— Վախը մեր սիրտերէն անհետացած է, ինչ որ կայ ըսէ, առանց քաշուելու:

— Վաղը գիշեր ուրիշ կարաւան մը պիտի հասնի այստեղ, եւ ձեզի պատահած դժբախտութիւնը պիտի պատահի նաեւ անոնց.

— Ինչէ՞ն գիտես:

— Քանի մը թուրք ոստիկաններ գիւղ գալով գիւղապետին հետ տեսնուեցան եւ պատուիրեցին որ այս գիշերուան համար պատրաստ ըլլան.. բոլոր գիւղացիները արդէն գիտեն այս գիշերուան պատահելիքը, որպէսզի դուք այդտեղ վայրէն հեռու մնաք, պէտք է աւելի ապահով տեղ մը փոխադրեմ ձեզ այս երեկոյ:

— Նորէ՞ն ջարդ, նորէ՞ն աւարառութիւն, ո՜վ գիտէ որքան Նազելիներ պիտի առեւանգուին, պիտի սպաննուին կամ անպաշտպան պիտի մնան, ո՞վ գիտէ որքան մանուկներ պիտի որբանան կամ մայրեր իրենց զաւակներէն զրկուին:

Եթէ վիրաւորուած չըլլար, Միքայէլ դժուար թէ Քիւրտին առաջարկը ընդունէր, որ եւ է միջոցով մը պիտի մտնէր կարաւանին մէջ, ձեռքէն եկած օգնութիւնը տալու համար զոհերուն ... Միքայէլ Քիւրտին ըսաւ թէ ամենամեծ բարիքը ըրած պիտի ըլլայ եթէ իրեն քրտական հագուստ մը բերէր:

Քիւրտը գիւղ վերադարձաւ եւ հագուստը ճարելով բերաւ հագցուց Միքայէլի: «Քիւրտ օղլու Քիւրտ եղար, ըսաւ, այլ եւս վախնալու պատճառ մը չունիս»:

Արեւը մարը մտնելէն մէկ ժամ վերջ, երեքը միասին ճամբայ ելան, երկու ժամ անընդհատ քալեցին զանազան ուղղութեամբ միշտ խոյս տալով նկխաւոր ճամբաներէն:

— Դեռ շատ պիտի քալե՞նք, ոտքերուս վրայ ուժ չմնաց, յարեց Մամիկը:

— Մինչեւ այս բլուրին գագաթը պիտի բարձրանանք:

Իսկապէս բլուրին գագաթը ապառաժուտ քարերու կողքին քարայր մը կը գտնուէր, որ միայն լեռնային թափառաշրջիկներն ու հովիւները կրնային գիտնալ:

— Հոս պէտք է ատեն մը մնաք շարունակեց Քիւրտը, կը յուսամ որ այս աղէտը երկար չի տեւեր, եւ դուք ալ ձեր գիւղերը վերադառնալով, առաջուան պէս հանգիստ կ'ընէք. Հիմա անօթի չէ՞ք, քիչ մը հաց կերէք, այս առաւօտ ալ բան մը չկերաք:

— Անօթի եմ, բայց ախորժակ չունիմ, չեմ գիտեր երկու օրէ ի վեր ինծի ինչ եղած է, պատասխանեց Մամիկը:

Քիւրտը քակեց տոպրակը, մէջէն հաց ու քրտական պանիր հանելով հրաւիրեց որ նախ ուտեն:

Հազիւ ճաշի նստած էին, երբ հրացանաձգութեան ձայներ սկսան լսուիլ: Արձագանգը մէկ սարէն միւսը զարնուելով ահռելի որոտումներու տպաւորութիւնը կը ձգէր գիշերային լռութեան մէջ:

Միքայէլի բերանէն կը թափէր, աչքերը մթագնեցան, սարսուռ մը պատեց ամբողջ մարմինը ու գլխի զանազան շարժումներ ընելով սկսաւ բաներ մը կմկմալ:

Օրհասական այդ ժամուն իր ազգակիցներուն օգնութեան չկարենալ հասնելուն համար նուաստացած զգաց ինքզինքը:

Մամիկը նոյնպէս, հացի պատառը բերանը առած ակնապիշ, կոնակը քարին տալով անշարժ նստած էր:

Քիւրտին աչքերուն մէջ արցունքի քանի մը կաթիլներ տեսնուեցան: Իսկ հրացանաձգութիւնը կէս ժամի չափ տեւելէ վերջ դադրեցաւ:

... ...

— Կոտորածը իր վախճանին հասած ըլլալու է, յարեց Միքայէլ ...

— Դուն շատ պէտք չէ մտածես, դեռ հիւանդ ես, կրնաս աւելի տկարանալ, շարունակէ, քանի մը պատառ հաց կեր, աւելցուց Քիւրտը:

— Այո, կերակուր ուտենք, ի՞նչ ախորժակով կերակուր ուտենք . .

— Իսկ մամիկ, դուն անօթի մի՛ նայիր, գոնէ քանի մը պատառ կեր:

Մամիկը դեռ նոյն վիճակին մէջ անշարժ կը սպասէր . . .

Այո, քանի մը պատառ կեր գոնէ, մօտեցաւ Միքայէլ, քանի մը խօսք ալ ինք աւելցնելով:

— Ի՞նչ, ինչո՞ւ չես պատասխաներ

Ծռեցաւ նայելու համար, ու յանկարծ սարսափած, ա՜խ, դուն .. դուն . . մեռա՞ծ, ինչո՞ւ համար դուն ալ մեռար, սիրելի մամիկ, չէ՞ որ մենք իրարու պէտք էինք, ասկէ վերջ ո՞վ պիտի մնայ քովս, ո՞վ պիտի մխիթարէ զիս . . .

Ու չամթահարի նման անշարժ կեցաւ քովը, առանց կարենալ ուրիշ խօսք արտասանելու: Մամիկը ինչպէս մեռած էր հացի պատառը բերնին մէջ:

— Այս գիշերուան ջարդի զոհերէն մէկն ալ այս է, այս խեղճը, որովհետեւ միշտ կ'ըսէր թէ իր գերդաստանի անդամներուն մնացեալ կէսը մաս պիտի կազմէին այս կարաւանին:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Շար.)

(6)

Միւս կողմէ, արօտներն ընդարձակ են եւ բոլորովին կը բաւարարեն Ասորիներու հօտերուն, զորս իրենց հետ բերած են անոնք Իրաքէն։

Ասորիներն հոս ունին 7992 գլուխ կենդանի.— 3502 ոչխար, 3991 այծ, 77 կով, 144 հորթ, 134 գոմէշ, 14 ձի եւ 30 էշ։

Առաջին տարին ցանքը ուշ եղաւ, վասնզի հողը փորող մեքենաները (թրաքթոր) ուշ յանձնուեցան եւ այս պատճառաւ ալ արմտիքի բերքը վնասուեցաւ։ Բայց ուր որ ցանքը յարմար եղանակին կատարուեցաւ, բերքերը եղան « գերազանց, հաստատելով հողի տեսակէն եղած ակնկալութիւնները »։

Բանջարանոցներն ալ լաւ դուրս եկան։ Սեխերու, ձմերուկներու, սոխի եւ սխտորի վաճառումէն լաւ շահ գոյացաւ։ Երկու գիւղեր փաթթաթեխի ալ լաւ բերք ունեցան։ Այս շրջանին մէջ փաթթաթէխը հողին կը մշակուի։

Տեղաւորման այս շրջանի առաջին արդիւնքները պէտք չէ շատ քննադատօրէն դատել, յիշելով որ Ասորիները երկար ատենէ ի վեր լեռնական տափերու ցեղ մը եղած են։ Անկէ զատ, անոնցմէ շատերը կը յուսային փոխադրուիլ Ղապի շրջանը (Ալեփփենի երկիր) եւ զուգէ այնքան եռանդով գործի չփարեցան, որքան որ կրնային փարիլ։

Ազգ. Լիկը փիրձնազէս լրեց Ղապի ծրագիրը, նկատի ունենալով որ կրօնական խառնակում առաջ գալ քրիստոնեայ սուրիացիներու եւ իրենց հիւրընկալ իսլամներու միջեւ՝ այն ատեն երբ Սուրիա երեք տարի ետք կը ստանայ իր ամբողջական անկախութիւնը եւ վերջ կը գտնէ Ֆրանսական հոգատարութիւնը։ Այսուհանդերձ Խապուրի գաղթականութիւնը սուրիական սահմաններուն մէջ պիտի մնայ, եւ շատ մօտ Թուրքիոյ եւ Իրաքի, որոնցմէ երկար ատեն հալածական Ասորիները փախան անցեալին մէջ։ Խապուրի ուրիշ մէկ անպատեհութիւնը իր հեռաւորութիւնն է։

Այս ներհակ պարագաները նկատի ունենալով է որ Ազգ. Լիկը այլեւս չի թոյլատրեր նոր գաղթականներու անցափոխութիւնը Իրաքէն, ուր դեռ կը պատեն 12,000 Ասորիներ։ Անգլիոյ համար [illegible] է, վասնզի Իրաքի Ասորիները տակաւին խառնուած են գաղթականներու եւ ուրախութեամբ պիտի ուզէին Իրաքէն դուրս ելլել, ինչպէս որ նոյնը պիտի ուզէին իրենց այժմու հիւրընկալները։

Ասորիները դեռ կը հաւատան ջերմօրէն թէ Ազգերու Լիգը նորէն պիտի արծարծէ հարցը անոնց համար մնայուն բնակավայր մը գտնելու, եթէ ոչ մեծ պատերազմի ատեն զաշնակիցներու եւ յատկապէս Բրիտանիոյ դատին հանդէպ Ասորիներու ցոյց տուած հաւատարմութեան սիրոյն, գոնէ Միջազգային հանդուրժողութեան համար ընդհանրապէս։

Մինչ այդ, Խապուրի վրայ մէկ տարուան փորձառութիւնը ցոյց կուտայ որ հոն հաստատուած գաղթականութիւնը կարելի է պահել լաւ արդիւնքներով, առանց անցնելու սկզբնական գնահատումները։ Սակայն կը թուի որ բաղձալի պիտի ըլլար լքել այժմու համայնական մշակութեան սիստէմը, որ չի յարմարիր առօրական նկարագրին։ Կ'առաջարկուի նոյնպէս սահմանափակել արմտիքի յատկացուած հողերը նուազագոյնի՝ ապահովելով իւրաքանչիւր ընտանիքի անուցման պահանջները, եւ նոյն համեմատութեամբ աւելցնել բանջարամշակութեան հողերը։

Կենդանաբուծութիւնն ալ պէտք է քաջալերել, մանաւանդ ոչխարաբուծութիւնը, վասնզի կը թուի որ Ասորիներն ամէնէն աւելի վարժ են այդ ճիւղին եւ հողն ալ շատ յարմար է ատոր։ Ասոնցմէ զատ, ոչխարները ծախելու նպաստաւոր պատեհութիւններ կան։ Իրաքի միայն Մուսուլի շրջանը ամէն տարի 350,000 ոչխար կը ներածէ Սուրիայէն։

Այսպիսի ծրագիր մը կը պահանջէ մեծամեծ ծախքեր մաքիներ գնելու համար, վասնզի բազմաթիւ ընտանիքներ կան, որոնք այծ մը անգամ չունին։

«ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄ ՇՈՒՆԵՐԸ»

Այս է ճշգիւ վերնագիրը Ֆրանսական թերթի մը քրոնիկին։ Ընդհանուր իմաստը այն է թէ ամէն բան փոխուած է աշխարհի մէջ, նոյնիսկ շուները իրենց բնազդներուն հակառակ կը շարժին, գութ, գորով չունին հիմա բնաւ, ինչ որ ունէին առկից առաջ։ Եւ Ֆրանսերէն թերթը ցաւ կը յայտնէ « մեր բարեկամ շուներուն խառնուածքի այս փոփոխութեան վրայ։ Մեր կարծիքով, քանի որ մենք ալ, եթէ քրոնիկագիր չենք, գոնէ թարգմանիչ ենք, կ'երեւի թէ շուներուն հին բնազդները — գութ, գորովի, կարեկցութեան բնազդները — մարդոց փոխանցուած են, եւ իրենց մնացած է վայրենութիւնը, որով կը խածնեն, կը պատառեն։

Բայց խօսքը տանք «Մեր Բարեկամ Շուները» վերնագրող Ֆրանսերէն « Փրօկրէ » թերթին.—

Ի՞նչ կ'ըլլանք այսպէս հետզհետէ։ Մեր ամէնէն հին ու նուիրական ըմբռնումները այսպէս մի առ մի հիմնայատա՞կ պիտի ըլլան արդեօք։ Այս աշխարհը այլեւս ոչ գլուխ եւ ոչ պոչ պիտի չունենա՞յ արդեօք։ Ոչ պոչ ոչ գլուխ, — պէտք է առաջ պոչը ըսենք, քանի որ հոս հիմա շուներուն վրայ պիտի ընենք մեր խորհրդածութիւնները, որոնք յոռետես են։

Կ'իմանանք թէ Ս. Պէրնառ (նշանաւոր կերպով ուշիմ եւ պարկեշտ եւ արգահատող) շուն մը տասը տարեկան աղջնակի մը վրայ յարձակելով պատառեր է զայն եւ խածեր է անգթօրէն։ Հէք աղջնակը մեռեր է վէրքերուն վրայ։ Այս վերջին օրերս ալ, յարկարաժինի փոքրիկ շուն մը — չըՆիկ — օրօրոցի երեխային հետ մինակ մնացած, յարձակեր պատռեր է անոր ականջները...։ Ուրեմն, պէ՞տք է արդեօք որ փոխենք մեր գաղափարները շնական ազգին հաւատարմութեան, բարութեան եւ քաղցրաբարոյութեան մասին, եւ պէ՞տք է արդեօք մանուկներուն սահմանուած ընթերցարաններէն ջնջել այն պատկերները, որոնք Ս. Պէրնառեան խոշոր շուները, լեռան այդ բարի շուները կը ներկայացնեն, երբ անոնք օգնութեան կը հասցնեն ճամբայ կորսնցնող ուղեւորներուն, ձիւնակոյտերու վտանգին տակ շուարած մարդոց, եւ կամ առաջնորդ կը ծառայեն կոյրերուն, չորքոտանի այդ բարիները երկոտանիներուն առաջնորդ։ « Մեր բարեկամ շուները»։ Այս անունով գիրք մըն ալ հրատարակուած է, ուր ցոյց կը տրուի շունը իբրեւ անխռով բարեկամ աղքատին ու հարուստին, մուրացկանին եւ միլիառատէրին։ Վերջերս մեռնող Ճօն Րաքֆէլլըրի ամէնէն հաւատարիմ եւ անշահախնդիր բարեկամը իր շունն էր։ Բայց հիմա այլեւս պէտք չէ՞, արդեօք վստահիլ այդ բարի կենդանիներուն այնքան արտայայտիչ նայուածքներուն, զոր երբեմն մինչեւ իսկ մարդկային կ'անուանէինք։

Մինչեւ հոս գովեստ վասն շան։ « Փրօկրէ » անմիջապէս եւ բացարձակ անկեղծութեամբ կը հարցնէ թէ մա՞րդը ինչպէս կը վարուի մարդուն հետ որ ելեր գութ գորով կը պահանջենք շուներէն։ Եւ կը ներկայացնէ մարդոց գիրար պատառելու համար իրարու դէմ անհատապար կամ խմբական յարձակումները, գոնէ, կ'ըսէ, շուները ազգեր ուրիշ շուներու ազգերու դէմ պատերազմ չեն հռչակեր եւ հազարներով գիրար չեն պատառեր։ Շուները դատապարտելէ առաջ, կ'ըսէ Լիոնի մեծ օրաթերթը, մենք մեզ նայինք, եւ արտաքուստ կարեկցութեամբ կը մեղադրէ մարդոց իրարու հանդէպ անուցած հաւաքական ատելութիւնները եւ անոնց կատարած ոճրագործութիւնները։ Մինչեւ իսկ կը համարձակի — ո՛վ ճշմարտախօսութիւն, որ հազուադէպ.. կենդանի մըն ես, դուն ալ — այո, « Փրօկրէ » մինչեւ իսկ կը համարձակի ըսել — Եթէ շիտակը կ'ուզէք, շուները մարդոցմէ աւելի կ'արժեն։ Ապացոյցը այն է որ, կ'ըսէ, պատերազմներուն մէջ մարդիկ զիրար կ'ուտեն, իսկ շուները վիրաւորները կը փնտռեն եւ կը հոգան...

Ֆրանսական թերթին այս հովուերգութիւնը քիչ անգամ այնքան կորովով եւ այսպիսի ձեւով կը ներկայացուի լրագրութեան մէջ։ Ամէն պարագայի մէջ մարդասիրական ճանճ մը կը թուի խայթած ըլլալ մեր Լիոնի պաշտօնակիցը։ Միայն վերացական այս ու այս տեսակ հովուերգութիւններով գործ չի լմննար։ Պէտք է մատը դնել բուն վէրքին վրայ։ Երբ այդ փափուկ ու քնքուշ խօսքերէն վերջ յանկարծ հարկ ըլլայ քաղաքականութեան կնճռոտ, փշոտ, կամ յայտնապէս բարբարոսական անցեալի մը յիշատակութիւնը ընել, «Մեր բարեկամ շուները » կը սկսինք գովել, փառաբանել, եւ ոեւէ գութ կամ կարեկցութիւն ցոյց չենք տար «Մեր բարեկամ շուներուն» զոհերուն համար։

Ահա հովուերգութիւնը կամ, աւելի, հոգեկան ախտը կամ աղտը եւրոպական միջազգային մամուլին, որուն գլխաւոր աշխատակիցներն են «պետական մարդիկ» կոչուած հին Նախարարներ, որոնք կամ հանգստեան կոչուած են, կամ բարի բախտի մը հարուածին կը սպասեն նոր պաշտօներու բազմական ըլլալու համար։

••

«ՅԱՌԱՋ»
ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆՏԱՌՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

Թուրքերէն Ճումհուրիէթի մէջ Նուռուս Նատի կը գրէ.—

Տեղեակ ենք թէ՝ մեր անտառներու պահպանումին համար ձեռք առնուած են միջոցներ, որոնք մեծ զոհողութիւններ կը պահանջեն։ Եթէ շարունակենք խորհիլ թէ անտառներու պահպանումը այսինչ գործավարութեան յատուկ պարտականութիւն մըն է, իրաւունք պիտի չունենանք ակնկալելու զոհողութեանց համապատասխան արդիւնքներ։ Ասիկա կ'ըսենք դեռ գործի սկզբնաւորութեանն իսկ։ Որովհետեւ այդպէս հիւանդ մտայնութիւն մը կայ գլուխը այն ազդակներուն, որոնք կը փճացնեն մեր անտառները։ Մեր երկրին մէջ այն մտայնութիւնը կը տիրէ թէ անտառները պահպանելը պաշտօնն է երկրագործական գործավարութեան պաշտօնեաներէն մէկ մասին։ Մեզմէ ոչ ոք բաւարար չափով մտահոգութիւն ցոյց կուտայ մեր անտառներու պահպանումին համար։ Նոյն իսկ, ինչ որ ամենադաժան է, ամէնքս ալ մեզի համար ներելի կը նկատենք փճացնել մեր անտառները՝ որքան որ կրնանք։ Երկրի մը մէջ, հանրային անտառներու մասին զգայութիւն ունեցող մտաւոր չհասկցողութիւնը եթէ այսպէս ըլլայ, այդ երկրին անտառներուն պահպանումին ու նոր անտառներուն աճումի գործին յաջողութեանց համար իրապէս անկարելի կ'ըլլայ հնարաւորութիւններ գտնել։

Անկեղծօրէն կը շնորհաւորենք երկրագործական գործավարութիւնը, որ անտառային գործերուն համար կարգադրութիւն մը ուզած է հաստատել։ Երբ կ'ըսուի թէ անտառ պէտք չէ հատանել, ասիկա չի նշանակեր թէ անտառը երբեք պիտի չկտրուի։ Եթէ մեր որոշումները տրամաբանական չըլլան, զուրկ կը մնան կիրարկելու հնարաւորութենէն։ Էնկիւրիի մէջ փախստական ատաղձ կը վաճառուի, ու մեզմէ ոչ ոք կ'անդրադառնայ։ Այդ փախստական ատաղձները գնողներուն մէջ կան անշուշտ պետական պաշտօնեաներ ալ։ Անկարելի է դայրոյթէն չդողալ եւ զարմանքէն չցատկել, ի տես փախստական ատաղձի կամ անտառի փճացումին հանդէպ այս անտարբերութեան։

Շատ տարօրինակ ու շատ դէշ մտայնութիւն մըն է պետական ուրիշ պաշտօնեաներու եւ ազգային անհատներու այն կարծիքը թէ անտառային գործերը կը շահագրգռեն միայն անտառային պաշտօնեաները։ Այնքան ատեն որ այս վիճակը կը շարունակուի, մենք անկարող կ'ըլլանք այս խնդիրը լուծել մեր ուզած ձեւով, եթէ նոյն իսկ ամէն ծառի տակ մէյմէկ պահապան կարգենք։ Պետական ու ազգային մեր մեծագոյն խնդիրներէն մէկն է մեր անտառներուն պահպանումն ու նորերու աճումը։ Սա կէտը լաւ գիտնանք որ մարդ մը սպաննող ոճրագործէն բնաւ տարբերութիւն չունի այն անձը, որ անտեղի ու վնասակար ձեւով ծառ մը կը կտրէ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Պէյրութի « Ազդակ »ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մայիս).

— « Այն — Ճալթայի մերձ, Սոֆարէն քառորդ ժամ ինքնաշարժով դէպի վար՝ Աղունիյէ եւ Այն — Տարա գիւղերու մէջտեղ օդասուն եւ արեւոտ վայրի մը վրայ արդէն իսկ կը պարզուին բրիչի առաջին հարուածները հողին՝ բարձրացնելու համար նոր ու շքեղ ազգային դարմանատուն մը, ուր պիտի փոխադրուին Սամըլթէնի մեր թոքախտաւոր հայրենակիցները։ Համաձայն, խնամակալ մարմնի կոչին, Սամըլթէյնը իր ներկայ կազմուածքով ու պայմաններով ի վիճակի չէր պահանջուած դարմանումը տալու հիւանդներուն։ Ասոր իբրեւ պատճառ ցոյց կը տրուի արդի բուժարանին աննպաստ վայրն ու օդը եւ թէքնիք յարմարութիւններու պակասը զոր կարելի պիտի ըլլայ լրացնել նորակառոյց շէնքին մէջ։

Խնամատար մարմինը երկար քննութենէ ետք կանգ կ'առնէ ահա նոր սանաթօրիոմի կառուցման որոշումին վրայ, ու 1700 օսմ. ոսկի կարեւոր գումար մը ապահովելէ վերջ՝ կ'անցնի գործնական աշխատանքի.

Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան համար արդիւնական դարմանատուն մը ունի առաջնակարգ նշանակութիւն։

Դարմանատուն մը իր անունը կ'արդարացնէ այն ժամանակ երբ իր պատսպարած հիւանդները իրապէս կը խնամէ ու կը բուժէ։ Սամըլթէյնը ցարդ եղաւ աւելի կայան մը քան բուժական դարմանատուն մը։ Այժմ խնամակալ մարմինը հանրութեան ձեռնտուութեամբ պիտի օժտէ մեր գաղութը հաստատութեամբ մը, որ թոքախտաւոր հայրենակիցներուն լուրջ դարմանումին ի նպաստ ոչ մէկ ջանք պիտի չխնայէ։

Այս բոլոր բացատրութիւններէն յետոյ պարզ է այլ եւս կարեւորութիւնը նոր ձեռնարկին, որ կոչուած է իրական բարիք մը ըլլալու մեր շրջապատին համար։

Ծրագրուած շէնքը կառուցանելու համար կը նախատեսուի 2500 օսմ. ոսկիի ծախք մը. կը պակսի ուրեմն 800 օսմ. ոսկի, որուն համար խնամատար մարմինը մեր եւ քոյր գաղութներու մօտ պիտի կատարէ հարկ եղած դիմումը՝ ձեռնարկը աւարտելու համար։

Քաղաքական եւ տնտեսական լաւագոյն պայմաններու մէջ իսկ հայութիւնը Պոլսոյ եւ Իզմիրի պէս մեծ քաղաքներու մէջ պահեց ազգային սեփական հիւանդանոցներ. այսօր երբ թշուառութիւնն ու աղէտը հարուածած են մեր արենակիցները, պերճանք մը չէ բնաւ թոքախտաւորներու հայկական սանաթօրիոմ մը, ուր կարելի պիտի ըլլայ մինչեւ 64 անկողին զետեղել եւ պատսպարել ու դարմանել հիւանդներ. Մնաց որ նախատեսուած ծախքին երկու երրորդը արդէն պատրաստ է։

Գովելի նուիրումով մը ու լուռ մնջիկ՝ խնամակալ մարմինը տարիներէ ի վեր լծուած է գործի ու շնորհիւ իր կատարած աշխատանքին՝ այս պահուս կառուցելիք շէնքին համար նախատեսուած գումարին մեծագոյն մասը ապահովուած է։

Շինութեան ստիպողականութիւնը կը շեշտուի անով մանաւանդ երբ անկարելի կը դառնայ Սամըլթէյնի արդի դարմանատան մէջ ապաստան տալ 30է աւելի հիւանդներու, մինչդեռ այս պահուս օտար հիւանդանոցներու մէջ կան թոքախտէ վարակուած շատ մը Հայեր. ուրիշներ նիւթական անկարողութեան պատճառով կը մնան իրենց ընտանիքին մօտ ու պատճառ կը դառնան իրենց [illegible] վարակման։

Կառուցելիք սանաթօրիոմը պիտի բաւարարէ մեր շրջապատի պահանջը, ու պիտի առնէ առաջքը շատ մը անպատեհութեանց ու վտանգներու, որոնք կը սպառնան ֆիզիքապէս քայքայել հայ բազմաթիւ ընտանիքներ։

Խնամակալ մարմինը իր ծրագրի մէջ անցուցած է նաեւ դարմանատունը կարելի եղածին չափ շատ օժտել հիւանդութեանց ախտաճանաչութիւնը դիւրացնող գիտական նորագոյն գործիքներով, ինչ որ ամէն յոյս կը ներշնչէ տիպար դարմանատուն մը ունենալու տեսակէտով»։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՐԱԿԱ, 28 մայիս (Յառաջ).— Մայիս 27ին Չեխոսլովաքիոյ հայ փոքրիկ գաղութը ինչպէս միշտ, նոյնպէս եւ այս տարի տօնեց Հայաստանի անկախութեան 19րդ տարեդարձը։ Նոյն իսկ հեռաւոր շրջաններէ հայրենակիցներ փութացեր էին ներկայ ըլլալ պատմական այդ մեծ տօնին։ Նախագահ Պ. Բարխեան հանդէսը բանալով քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը եւ բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկ. Բաղալեան։ Ընկերը պատկերալից ձեւով ներկայացուց Մայիս 28ի պատմութիւնը եւ այսօրուան Հայաստանին վիճակը։ Յետոյ խօսք առաւ ընկ. Ն. Գարսամեան, որ ոգեկոչեց մեր ազատագրական պայքարը եւ վաղուան Հայաստանը։ Ընկ. Իսահակեան նկարագրեց հայ-թրքական պայքարը եւ յաղթանակները 1918ին, բացատրելով միաժամանակ, որ մայիս 28ը ստեղծուեցաւ բացառապէս հայ ժողովուրդի պայքարի շնորհիւ։ Յետոյ յոտնկայս յարգուեցաւ ազատութեան ճամբուն ինկած ռազմիկներու յիշատակը։ Պաշտօնական մասէն վերջը, մտերմական մթնոլորտի մէջ երգուեցան հայրենաշունչ երգեր եւ հաւաքոյթը փակուեցաւ «Մեր հայրենիք» խմբերգով ուշ գիշերին։

Ամբողջ Չեխոսլովաքիոյ մէջ մօտ 50 Հայեր կան, որոնց մէկ երրորդը Փրակայէն դուրս ցրուած են զանազան շրջաններ։

Ա.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի **Chèque - postal**ի թիւն է **Paris 1678 - 63**, ինչպէս կ'երեւայ ճակատը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (194)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

«Պէտք է, պէտք է կերպով մը ազատել Վահէն», մրմնջալով լացեր էր Խաթիճէն. «Սոնիա՛, հրեշտակս, դուն ռուս հիւպատոսին մօտ բարեկամ ես... կերպով մը պէտք է ազատել Վահէն. չէ՞ որ ան ալ ռուսահպատակ է»։ Սոնիան խոստացեր էր անպատճառ տեսնել հիւպատոսը։ Այդօրը Խաթիճէն եկած էր լուր մը առնելու համար։

Երկու ընկերուհիները մէկ երկու վայրկեան լուռ մնացին։ Խաթիճէի աչքերը լալէն կարմրած՝ արտասուոտ կերպով կը փայլէին. լռանական անզուսպ կատաղութիւն մը կը վառէր անոնց մէջ։ Սոնիան ինքնամփոփ՝ տխրութեամբ կը նայէր ընկերուհիին։ Ի՞նչ ըսէր։ Հիւպատոսը վճռապէս մերժած էր որ եւ է միջամտութիւն, քանի որ Վահէն չէր խոստովանած ռուսահպատակ ըլլալը, թէեւ այդ ալ մեծ տարբերութիւն պիտի չընէր հիւպատոսին կարծիքով, որովհետեւ ձերբակալուելու պահուն՝ Վահէն դիմադրելով սպաննած էր ժանդարմ մը եւ երկու զինուորներ ու վիրաւորած ուրիշ երկուքը, որոնցմէ մէկը հիւանդանոցի մէջ մեռած էր։

— Գիտեմ,— շրթները սեղմած բռկաւ խօսիլ Խաթիճէն,— լաւ լուրեր չունիս... բայց ... ի սէր Աստուծոյ, ի՞նչ կ'ընեն ձեր այդ յեղափոխականները, պիտի ձգե՞ն, որ իրենց ընկերը անարգ ոճրագործի նման չուանէ մը կախուի ..։ Ձեւ մը, միջոց մը պէտք է գտնել, ահա՛, Սոնիա՛, ինչ ունիմ չունիմ...

Խաթիճէն ծոցէն փոքր կապոց մը հանեց ու բանալով դրաւ Սոնիայի առջեւ։ Բազմաթիւ մատանիներ կային կապոցին մէջ, ապարանջաններ, օղեր, ոսկի շղթայ եւ ժամացոյց։ Հարեւանցի ակնարկ մը նետելով կապոցի բովանդակութեան վրայ՝ Սոնիան հարցական հայեացքը ուղղեց ընկերուհիի տառապանքէ երկարած դէմքին։

— Ծախենք, Սոնիա, հրեշտակս, ծախենք ... թերեւս կարելի ըլլայ կաշառել դատաւորները ...

— Բայց չէ՞ որ ամուսինդ կրնայ կասկածիլ, երբ զարդերդ չտեսնէ,— հարցուց Սոնիան։

— Հոգս,— ... ուսերը թափահարելով պատասխանեց Խաթիճէն,— բաւական է որ Վահէն ազատի ... իմ մասին մտածելու ժամանակը չէ, Սոնիա՛, դրամով ...

Սոնիան ծրարը վրայ բերելով՝ երկարեց Խաթիճէին։

— Վերցուր, սիրելիս, եթէ խնդիրը հնարաւոր լինի դրամով կարգադրել, դրամ գտնելը հեշտ է, ես ուրիշ նորութիւն մը ունիմ քեզի յայտնելու ..

— Ի՞նչ նորութիւն,— եւ Խաթիճէի յուսալից աչքերը սկսան կայծկլտալ։

— Պարոն Լեւոնը քաղաք եկած է, լաւ եւ անշուշտ։

— Ես ալ քեզի պիտի խօսէի այդ մասին։ Երէկ գիշեր զինուոր մը սպաններ են։ Այս գիշեր ընդհանուր խուզարկութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Այգեստանի մէջ։

— Խուզարկութիւնը իր կարգին ... Անշուշտ գիտես, Պարոն Լեւոնը Վահէի ամենամօտ ընկերն է ...

— Ո՞ւր է, ո՞ւր, կ'ուզեմ զայն տեսնել ... հիմա՛, անմիջապէս անոր քով կ'երթամ, Սոնիա, հրեշտակս, ո՞ւր է պարոն Լեւոնը ...

Սոնիան առանց պատասխանելու վայրկեան մը մտածեց։ Արդեօք իրաւունք ունէ՞ր Խաթիճէին յայտնելու գաղտնիք մը, որ ոչ ոք պիտի չգիտնար. կրնա՞ր վստահիլ անոր գաղտնապահութեան։ Խաթիճէն, սիրտը աչքերուն մէջ, կախուած էր Սոնիայի դէմքէն։

— Խաթիճէ, մտիկ ըրէ, սիրելիս,— մեղմօրէն սկսաւ խօսիլ Սոնիան,— դուն գիտես որպէս միջոցներու տէր մանկաբարձուհի մը, որ այս հեռաւոր քաղաքը եկած է ժողովուրդին ծառայելու համար ...

Խաթիճէն շունչը բռնած մտիկ կ'ընէր։

— Այդ թէեւ ճշմարտութիւն մըն է, բայց ամբողջը չէ ...

Աչքերը մեծ մեծ բացած՝ Խաթիճէն զարմանքով կը նայէր ընկերուհիին, կարծես առաջին անգամն էր որ զայն կը տեսնէր։

— Սոնիա՛, Սոնիա՛։

— Սիրելիս, ես ալ պարոն Լեւոնի, Վահէի գաղափարակից ընկերներէն մէկն եմ, միեւնոյն մեծ նպատակին նուիրուած ...

— Դո՛ւ, դո՛ւ Սոնիա,— ու այլ եւս անկարող շարունակելու՝ Խաթիճէն գրկեց Սոնիան, ինչպէս մէկը կը գրկէ մայրը ու գլուխը անոր կուրծքին դրած՝ սկսաւ հեկեկալով արտասուել։

— Սոնիա, հրեշտակս, պէտք է ազատենք Վահէն ... Ես կը զգայի որ դուն մեծ կին մըն ես, հրեշտակ մը ... երանի քեզի, Սոնիա, որ կեանքդ զոհած ես ազգիդ ... Ա՜խ, ես, ես Քրտի մը կինն եմ ... Սոնիա, հրեշտակս, պէտք է ազատել Վահէն ...

— Այդ մասին պէտք է խորհրդակցիլ պարոն Լեւոնի հետ ... Եթէ բան մը կարելի է ընել, ան լաւագոյնը կ'ընէ ... Անշուշտ քաղաք գալու նպատակներէն մէկն ալ Վահէի մասին է։

— Բայց ո՞ւր է. երթանք, Սոնիա, ժամանակ չկորսնցնենք, երթանք անոր քով ...

Սոնիան առանց պատասխանելու ցուցամատը բարձրացնելով՝ ուղղեց դէպի կողքի սենեակի դուռը։

Հո՞ն ...

Խաթիճէն ակամայ ցնցուեցաւ։ Մտքէն իսկ չէր կրնար անցընել, որ Սոնիան կրնար իր տան մէջ տեղ տալ հռչակաւոր յեղափոխականի մը, որու մասին այնքա՛ն սարսափելի բաներ լսած էր ինք։ Ու ինչե՜ր չէին պատմեր այդ մարդու մասին քրտական շրջաններու մէջ։

Երբ մութը կոխելուն՝ Խաթիճէն կառքով կը վերադառնար տուն, բազմոցի անկիւնը սեղմուած կը մտածէր Լեւոնի բառերուն մասին։ Անոր յուսադրիչ խօսքերը կը դարձնէր մտքին մէջ, ու շաբաթներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, յոյսի փոքր շողք մը լուսաւորած էր սիրտը։ Ապագան այնքան ալ խաւար չէր երեւնար Խաթիճէին, ինչպէս առաջ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿՈՉ ՄԸ ԵՒ ԳՈՒՄԱՐ ՄԸ ՏԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

Դայրէնի (Մանչուրիա) մեր թղթակիցներուն միջոցաւ ստացած եւ համապատասխան մարմնին յանձնած ենք 3030 (երեք հազար երեսուն Ֆր.), յանուն ինքնապաշտպանութեան։ Այս առթիւ մեր հայրենակիցները սրտառուչ կոչ մըն ալ ղրկած են, հրատարակութեան համար, բայց առ այժմ կը վերապահենք, ջերմապէս շնորհաւորելով իրենց հայրենասիրութիւնը։

Հանգանակութեան մասնակցած են հետեւեալ հայրենակիցները.— Վ. Գարոյեան 900 ֆրանք, Ա. Յարութիւնեան 300, Կ. Ասպետեան 1200, Վ. Մինասեան 30, Ա. Մամինեան 120, բժ. Գէորգեան 36, Կ. Ղազարեան 30 Ֆր., Գ. Խաչատուրեան 60, Ոմն 54, Մ. Շարոյեան 300, գումար 3030 Ֆրանք։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յղուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

համար ։

Բայց Լէոն Պլում յայտարարեց թէ հաւատացած է որ պիտի չպատահի այդպէս ։ Ու վերջացուց ․

— Գալ տարուան համար ժամադրութիւն կուտամ ձեզի այստեղ, խօսելու ձեզի նոյն հաւատքով ։

Տալատիէ եւ Ժուհօ կը խօսին

Տալատիէ, ազգ․ պաշտպանութեան գործավարը, կիրակի օր ճառ մը խօսելով Սէն - Կոտանի մէջ, փառաբանեց Ժող․ Ճակատի կառավարութեան կատարած նուաճումները ։

Ժուհօ, խօսելով Քլէրմոն - Ֆէրրանի մէջ, Աշխատանքի Ընդհ․ Դաշնակցութեան վստահութիւնը յայտնեց օրուան կառավարութեան, եւ ըսաւ թէ, ինչ ալ պատահի, Աշխատանքի Ընդհ․ Դաշնակցութիւնը պիտի կանգնի կառավարութեան կողքին՝ իբրեւ անոր յենարան, առանց որ եւ է մենաշորհ պահանջելու իրեն համար ։

93ին Ֆրանսայի ժողովուրդը հիմնեց քաղաքական ժողովրդապետութիւն մը, 1935ին՝ ընկերային ժողովրդապետութիւն մը, սահմանելով աշխատանքի իրաւունքներ բանուոր դասակարգին համար ։

Ֆրանսայի Ազգ. Պարգեւախաղը

Ազգ․ պարգեւախաղին 6րդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ, շաբաթ կէսօրէ վերջ, Քլէրմոն - Ֆէրրանի մէջ ։

3 միլիոնի պարգեւը շահեցաւ 0,241,746 թուակիր տոմսը, որ ծախուած էր Թուլոնի մէջ։ 59 տոմսեր, որոնք մէկ թուանշանով կը տարբերին շահող թիւէն, կը շահին 30,000ական ֆրանք ։

Հետեւեալ 4 թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի մէկ միլիոն — 0,778,842, 0,799,899, 1,167,972, 1,122,525։ Իսկ 236 տոմսեր, որոնք մէկ թուանշանով կը տարբերին շահող 4 թիւերէն, կը շահին 10,000ական ֆրանք ։

Հետեւեալ 6 թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի կէս միլիոն — 0,029,545, 0,674,529, 1,107,443, 1,443,664, 1,128,428, 0,309,074։ Իսկ 354 տոմսեր, որոնք մէկ թուանշանով կը տարբերին շահող 6 թիւերէն, կը շահին 5000ական ֆր․ ։

38,671 եւ 08,538 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 120.000 ֆր․ ։

0.352 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 50.000 ֆրանք ։

930 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 10,000 եւ 5000 ֆրանք (ուրեմն 15,000 ֆրանք, 930 թիւը 2 անգամ ելաւ)։

47 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 1000 ֆրանք ։

28 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 500 ֆրանք ։

7 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 120 ֆրանք ։

ՉՄՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՈՆԻՆԵՐՈՒ պատրիարքը Փարիզ եկաւ, ֆրանսական կառավարութեան հրաւէրով ։ Շաբաթ օր ներկայացաւ Հանրապետութեան նախագահին ։

ՍՊԱՍԱՎԱՐՁԵՐՈՒ (pourboire) սովորութիւնը ջնջելու համար, ֆրանս․ կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուց Երեսփ․ Ժողովին ։ Օրինագիծը ընդունուեցաւ, այժմ Ծերակոյտն է որ պիտի քննէ զայն ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ, Ֆրանսայի մէջ, այս տարի պիտի սկսի 25 յուլիսին եւ պիտի վերջանայ 30 սեպտեմբերին ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»էն

Ա. Շարք. Երեք երգ դաշնակի քաժինով։

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք։

Գրատուն Հ. Թամուլի, 51 rue M. le Prince. Փարիզ։
H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ։

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (Ցեստնկան)

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8)

Մասնակցութեամբ գաշնակահարուհի ՕՐ. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

Օրիորդ ԱՆԺԷԼ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՈՎԷՆԷՆ, ՄՈՑԱՐԹԷՆ, ՇՈՒՄԷՆԷՆ, ՇՈՓԷՆԷՆ, ԶԱՅՔՈՎՍԻԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԹԱՐԵԱՆԷ, ԱԼՊԷՆԻԶԷՆ, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները։

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

25 Յուլիս, կիրակի

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Գրօշականտի ցաճանախմբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 8 յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 11 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատեղով։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին.

ՍԷՐԻԲԼԸ ԿԱԹՈԼԻԿ սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՂԱՒԱՐԴ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխացուած բաժին։
18 փոքրիկներու կողմէ ժողովրդական հիւսելու պարը։
Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւններ եւլն.։
Տախսերու համար մուտք՝ 1 ֆր.

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը —

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հոսանքներ	10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Ազատ Բերել	8 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Հնչ. Ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՐՋԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՉԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի Ջահեր	3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայօրդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ.Յ.Դ.(Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Փափազեան եւ Յ. Աքրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ) Մայիսի 28	4 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ տառապը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹ. ԹԵՐՈՒԹԻՒՆԵՐԸ	1 »
ԹԱԼԷԱԴԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին — «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ ։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականներու եկեղ. վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ կիրակի 13 յունիս Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան անուան տարեդարձին առթիւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ վարդապետ Պօղոսեան հանդիսաւորապէս Ս. պատարագ մատուցանել եւ իր քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները ։

Այս առթիւ ըստ սովորութեան հին եւ նոր ննջեցելոց յիշատակին հանգստեան պաշտօն եւ մատաղի բաշխում պիտի կատարուի ։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30-ին, պատարագ ժամը 10.30ին ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 5րդ թիւը (Մայիս), պատկերազարդ եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ —

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Խմբագրին Յուշատետրը։ ԱՐ. ՍՐԱՊԵԱՆ՝ Գիշեր մը աստղերուն հետ։ ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ՝ Արուեստ ու Մարդիկը։ ԿՐՕՆ ՊԱԼԸԳԵԱՆ՝ Գրականութիւն, Արուեստ եւ Գիտութիւն (Փարիզի մէջ Յուցահանդէսին բացման առթիւ)։ ՀՐ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ՝ Հայաստանի աստղաձեւ եկեղեցիները։ Ա. ԱՐԱԶԵԱՆ՝ Գիրքեր եւ Դէմքեր ։ ՃԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԵԱՆ՝ Գեղանկար մը։ Այս թիւին մէջ կան նկարներ՝ Եղիշէ Չարենցի, Ալ. Խատիսեանի, Արամ Մալիսի Սրապեանի, չորս յառակագիծ Մասթարայի եկեղեցիին, եւ երկու նկար՝ Փարիզի մէջ Յուցահանդէսէն։

Խմբագրութիւնը նպաստաւոր պայմաններով գործակալներ կը փնտռէ հետեւեալ քաղաքներուն համար, Լիոն, Պէյրութ, Հալէպ, Դամասկոս, Երուսաղէմ, Աղեքսանդրիա, Թրիպոլի, Անվերս եւ Պարսկաստանի հայաշատ գլխաւոր քաղաքները ։

Բաժնեգին Ֆրանսայի համար 30 ֆր., արտասահման՝ 40 ֆրանք։
Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9).

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) ... PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳԱՒԱՌԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ.

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ազեւի բնաւորութեան այդ գիծը աւելի լուսաբանելու համար յիշեմ մի ուրիշ դէպք, որ մինչեւ հիմա դեռ չի հրատարակուել։ Դուրնովոյի դէմ մահափորձ կազմակերպուելու ժամանակ Ազեւը անսպասելի կերպով այցելեց Փ. Ն. Միլիւկովին (նրանք մինչ այդ իրար հանդիպել էին միայն մի անգամ Փարիզի Միջազգային կոնֆերանսում, որի՝ մասնակցում էր Միլիւկովը Ստրուվէյի եւ իշխան Դոլգորուկի հետ)։ Ազեւը գործում էր եկել։ Նա խնդրեց ձեռք բերել իր համար Դուրնովոյի նկարը։ Այդ այցելութիւնը շատ սարօրինակ էր թէ իր նպատակով եւ թէ իր պատրուակով ։ Դուրնովոյի նկարը կարելի էր գտնել ամէն մի թերթի մէջ։ Բայց դա Ազեւի ձեւն էր։ Հազիւր անգամներ նա այդ ձեւով ցանցի մէջ էր գցել երիտասարդներին. Այս անգամ էլ ժտածեց, որ մի զուցէ յաջողուի եւ այդպէս «ունել» Միլիւկովին։ Հին խաղանենգի տարութիւն, որ չը գիտեա ինչի՛ վրայ յենուած է այդ քայլն անում։ Մարդ - Միլիւկովը վռնտեց մարդ - Ազեւին․ եւ հասկնալի է, որ նոյնպէս լաւ արեց։ Դէպքերը տարբեր էին։ Ամէն մի մեթոտ իր առաւելութիւններն ու պակասութիւններն ունի ։

VI

Բուրցեւի մտքում ծագած այդ գաղափարը չարաշուշակ փաստերով աստիճանաբար աճեց․ բայց Ազեւի դէմ եղած այդ ուղղակի եւ անուղղակի փաստերը ոչինչի չէին յանգի եւ նոյնիսկ կարող էր պատահել, որ ժամանակին ոչնչացնելով որոշ անցանկալի թղթեր, որոնք գտնւում էին Ֆոնտանկայում եւ Մոյնկում, Ազեւը յեղափոխութիւնից յետոյ լինէր աչքի ընկնող նախարար, եթէ այդ գործին չը խառնուէր, հակառակ իր կամքին, մի ուրիշ մարդ։ Դա Ա. Ա. Լոպուխինն էր ։

Լոպուխինի բնաւորութեան եւ գործունէութեան մէջ շատ բան անըմբռնելի է։ Նրա հետ ունեցած հարեւանցի ծանօթութեան դէպքում երկու յատկանշական բան աչքի էր խփում։ Մը - տաւոր պատրաստութեամբ եւ շրջապատով նա ազատամիտ էր, իսկ ծագումով, արտաքինով եւ սովորութիւններով՝ արիստոկրատ։ Եւ այս յատկանշական երկու գծերը նրա բարդ նկարագրի մէջ խիստ եւ նշանակալից կերպով իրար չէին բախւում ։

Ռուս ազատամիտները լաւ անգամ չէին ցանկանում Ոստիկանութեան մասին, իսկ ռուս արիստոկրատները այս հիմնարկութեան հանդէպ զզուլ վերաբերմունք ունէին, թողնելով նրա մէջ պաշտօնավարելու աննշան ծագումով մարդկանց։ Լոպուխինը, որ շատ առաջադէմ հայեացքների տէր եւ Ռուսաստանի մէջ ամենայայտնի մարդկանցից մէկն էր, ոստիկանութեան տեսուչն էր, այն էլ ամենայետադէմ ժամանակում՝ Պլեւէյի օրօք։ Ինչով բացատրել այդ երեւոյթը, չը գիտեմ։ Կարծում եմ, որ նա գնահատում էր յայտնի նախարարի իմացականութիւնը եւ անձնապէս երախտապէտ էր նրա հանդէպ։ Պլեւէն առաջինը եղաւ, որ իշխանութեան բարձր դասին պատկանող մարդկանց մէջ նկատեց Լոպուխինի աչքի ընկնող ընդունակութիւնները։ Բայց սա, ի հարկէ, բաւարար բացատրութիւն չէ։ Աւելացնեմ, որ նրանք ոչ թէ հայեացքներով, այլ եւ երկրի քաղաքական դրութեան մասին ունեցած իրենց կարծիքներով տարբերւում էին իրարից։ Լոպուխինը ռուսական յեղափոխութեան ուժերը շատ լուրջ էր համարում յաղթանակի համար։ Պլեւէն, միակը հին սերունդի մեծ ներկայացուցիչներից, չէր հաւատում, որ Ռուսաստանում ամուր իշխանութեան ժամանակ կարող է յեղափոխութիւն առաջ գալ ։

Պլեւէն երբեմն ունենում էր եւ մըտքի լուսաւոր րոպէներ։ Ըստ երեւոյթին այսպիսի մի րոպէի էլ նա առաջարկեց Լոպուխինին Ոստիկանութեան տեսչի պաշտօնը ։ Այդ ժամանակ Լոպուխինը արդարադատութեան նախարարութեան մէջ բարձր պաշտօն էր վարում Նրա առաջադիմութեան փայլուն էր. 38 տարեկան հասակում նա արդէն Խարկովի դատական պալատի դատախազ էր։ Այնտեղ, պաշտօնի բերմամբ կատարած իր ճամբորդութեան ժամանակ, հանդիպեց Պլեւէյին, որի հետ քաղաքական խնդիրների շուրջ խօսակցութիւն ունեցաւ։ «Լսելով ինձ, գրում է Լոպուխինը 1917 թուին, իր արծարծած խնդիրների շուրջ Պլեւէն իր կարծիքը յայտնեց նոյն խօսքերով, ինչպէս նա արտայայտուել էր Թագաւորի մօտ՝ ներքին գործոց նախարարի ընտրութեան ժամանակ. «Եթէ, ասաց Պլեւէն, քսան տարի առաջ, երբ Ոստիկանութեան տեսուչ էի, ինձ ասէին, որ Ռուսաստանում հնարաւոր է յեղափոխութիւն, ես կը ծիծաղէի. իսկ այժմ մենք յեղափոխութեան նախօրեակին ենք գտնւում»։ Համաձայն Լոպուխինի խօսքերի, Պլեւէն այն ժամանակ յաճախ էր մտածում Լորիս - Մելիքեան սահմանադրութեան մասին։ Հանդիպելով անվստահութեան եւ կասկածոտ վերաբերմունքի, նա «այդ անյաջողութեան եւ յեղափոխական ահաբեկչութեան առաջանալու պատճառը» այն պահ, երբ քաղաքականութիւնը շուռ տալու դէպի աւելի բռնութիւն»։ Աւելացնեմ, որ Լոպուխինը մինչեւ իր վերջին օրերն էլ Պլեւէյին համարում էր անըմբռնելի մի անձնաւորութիւն ։ «Նրա հետ լինում էր աշխատել», ասում էր նա. «խելօք մարդկանց հետ միշտ էլ հաճելի է գործ ունենալ, թէկուզ նրանք տարբեր հայեացքների տէր մարդիկ էլ լինեն»։

Լոպուխինը իր պաշտօնի բերմամբ ճանաչում էր թէ յեղափոխականներին եւ թէ գաղտնի գործակալներին

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒՆԻՍ MERCREDI 9 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3442

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅ ՄՆԱՑԷՔ...»

Անցեալ օր, Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած հանդէսին մէջ, Կիլիկիոյ Նախկին կառավարիչ զօրավար Պրէմոն, քանի մը խօսք ըսելու հրաւիրուելով, հետեւեալ պատգամն արձակեց «Փըթի ժուռնալ»ի սրահին մէջ խռնուած հոծ բազմութեան.

— Հայ մնացէ՛ք. պահեցէք ձեր լեզուն եւ մշակոյթը, եղէք լաւ քաղաքացիներ:

Քանի մը տարի առաջ, Սէվրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին մէջ, ծերակուտական Պ. Ժիւսթէն-Կոտար բանախօսութեան մը ընթացքին սա խօսքերն ըսաւ.

— Դուք զաւակներն էք հին ցեղի մը, որ դարեր առաջ ազգային մշակոյթ ունեցած է: Ֆրանսա ո՛չ մէկ շահ ունի այս երկրին մէջ ապրող շուրջ 75,000 հայութիւնը ձուլելէն: Դուք պէտք է պահէք ձեր ազգութիւնը, ձեր լեզուն ու տոհմային բարքերը եւ-ըլլաք բարեկամ Ֆրանսայի: Այն ատեն Ֆրանսա աւելի շատ պիտի օգտուի ձեզմէ: Փոքր ազգերու բարեկամութիւնը շատ սիրելի է ինծի: Մի՛ մոռնաք որ վաղը ձեր հայրենիքը պիտի վերադառնաք:

Կը թուի թէ պարբերաբար օտարներու նման պատգամները անհրաժեշտ են՝ ցնցելու համար Ֆրանսահայութիւնը, որուն մէկ մասին մէջ այլասերման ու ձուլումի որդը սկսած է արդէն աւերներ գործել:

Քանի՛ կ'երկարի մեր պանդուխտի կեանքը այս օտար երկինքին տակ, այնքան զգալի կը դառնայ գործուած աւերը:

Մէկէ աւելի պատճառներ կան անշուշտ այս երեւոյթին մէջ: Նիւթական ու տնտեսական հոգերը արհամարհելի դեր մը չէ որ կը խաղան: Մարդ ամէն բանէ առաջ իր ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանելու ստիպուած ըլլալով, պարտաւոր է փնտռել իր հացի ճամբան: Եւ այդ ճամբուն վրայ յաճախ կը ստիպուի զոհել զանազան սկզբունքներ, որոնք «փոր չեն կշտացներ»:

Բայց ողբալիութիւնը աւելի մեծ դեր կը խաղայ այս գետնին վրայ:

Յաճախ գրուած է հայերէն խօսելու անհրաժեշտութեան մասին: Նոր սերունդը կը նախընտրէ Ֆրանսերէն խօսիլ, աւելի դիւրին գտնելով արտայայտուիլ այդ լեզուով: Անշուշտ հայ նախակրթարաններու պակասը գլխաւոր պատճառն է ատոր: Մանաւանդ աշխատաւոր ընտանիքներ կանուխէն պարտաւորուած ըլլալով դպրոց ղրկել իրենց պզտիկները, այս վերջինները ժամանակ չեն ունենար բաւարար կամքով սորվելու հայերէնը:

Բայց ծնողքներու ողբալիութիւնը շատ դէշ անդրադարձում կ'ունենայ այս մարզին մէջ: Մայրեր կան, որ կը կարծեն թէ տան մէջ հայերէն խօսելով, տղան լաւ չի կրնար սորվիլ Ֆրանսերէնը: Ուրիշներ՝ իրենց գործին պատճառով կը քաշուին հայերէն խօսելէ տան մէջ եւ կը պարտադրեն իրենց զաւակներն ալ Ֆրանսերէն խօսելու:

Անոնք կը մոռնան որ այս երկրին մէջ ծնող եւ հասակ նետող փոքրիկները, դեռ դպրոց չգացած, փողոցի դրացիներէն կը սորվին տեղական լեզուն: Իսկ դպրոցին մէջ պարտաւոր են սորվելու զայն՝ մայրենի լեզուի պէս: Յաճախ տեսնուած է որ հայ աշակերտներ Ֆրանսերէն լեզուի մէջ աւելի յաջող են քան իրենց Ֆրանսացի ընկերները եւ մրցանակ կը ստանան: Ուրեմն այս կողմէն ոեւէ վախ չկայ: Ընդհակառակն եթէ մայր մը կ'ուզէ որ իր տղան մաքուր Ֆրանսերէն սորվի, բերանը պէտք չէ բանայ անոր առջեւ՝ իր սխալ շեշտով եւ աղքատ չարադասութեամբ լեզու մը խօսելու համար անոր հետ: Ծնողքը միայն հայերէն պէտք է խօսի տան մէջ իր զաւակներուն հետ:

Գալով գործի պատճառաւ տան մէջ Ֆրանսերէն խօսելու պատրուակին, այդ ալ քննադատութեան չի դիմանար: Երբ Ֆրանսացին հայ դերձակի մը կամ կարուհիի մը կը դիմէ հագուստ շինել տալու համար, գիտէ արդէն անոր օտարական ըլլալը: Եթէ ուրիշ ոեւէ փաստ գոյութիւն չունենայ, Ֆրանսերէն խօսելու իր շեշտը առաջին նախադասութենէն իսկ կը մատնէ զինքը:

Ջուր մատվախութիւններ են ասոնք: Կարելի է ըսել թէ որոշ տրկամութիւն կայ այս երեւոյթին մէջ: Շատեր Ֆրանսական անուններ տուած են իրենց զաւակներուն եւ Ֆրանսական քաղաքացի արձանագրած զանոնք, օգտուելու համար զանազան առաւելութիւններէ: Վերջին պարագան հասկնալի է:

Առիկա սակայն պատճառ պէտք չէ ըլլայ բոլորովին այլասերելու: Շատեր Ֆրանսական քաղաքացի դառնալով, կը կարծեն թէ այլեւս կրնան ամէն կապ կտրել հայութեան հետ: Հո՛ս է որ ողբալիութիւնը աւերներ կը գործէ:

Մանուկներու դաստիարակութեան հիմը կը դրուի տան մէջ: Իւրաքանչիւր հայ ծնողք պատասխանատու է իր տղուն կրթութենէն: Մանաւանդ մեծ է մայրերուն դերը: Անոնք պէտք է մանկան ներշնչեն հայութիւնը, տոգորեն զայն ազգային զգացումներով, սորվեցնեն մեր ազգային պատմութիւնը, մեր դարաւոր քաղաքակրթութիւնը, Ոսկեդարը, մեր առասպաններն ու ազատատենչ մարտնչումները, մեր հաւատքն ու յոյսերը ապագային մասին: Մէկ խօսքով՝ անոր ներշնչեն հայ ծնած ըլլալու հպարտութիւնը:

Դէպքերու բերումով նետուած ենք այս օտար հողերուն վրայ: Պէտք է գիտակցինք մեզի բաժին ինկած պարտականութեան, այն է՝ Հայր Հայ պահել օտարութեան մէջ, թոյլ չտալ որ անիկա լուծուի օտար աւելի բարձր քաղաքակրթութեան մը հալոցին մէջ:

Իսկ այլասերման ճամբան բռնողներուն, ամէն վայրկեան պէտք է յիշեցնենք մեր օտար բարեկամներուն պատգամը.

— Հայ մնացէ՛ք, պահեցէք ձեր լեզուն եւ մշակոյթը:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԵԹԻ ՄԷՋ

Ընդհարում Թուրքերու եւ Արաբներու միջեւ

Թուրքիա կը սպառնայ ձայնասփիւռով

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պէյրութէն թէ պատերազմական վիճակ յայտարարուած է Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, այն ծանր բախումներուն հետեւանքով որոնք տեղի ունեցած են Ուրբաթ եւ Շաբաթ, Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ, Թուրքերու եւ Արաբներու միջեւ: Այս բախումներուն ընթացքին՝ Անտիոքի մէջ ծանրապէս վիրաւորուած են 15 հոգի, Ալեքսանտրէթի մէջ 17 հոգի: Զօրքը միջամտելով կարելի եղաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ, այս խռովութիւններէն վերջ, Թուրքիա ձայնասփիւռով կը հաղորդէր որ երկու թրքական զօրաբաժին հրահանգ ստացած են յառաջանալ դէպի սուրիական սահմանագլուխ: Այս լուրը ծանր տպաւորութիւն գործեց Սուրիոյ մէջ:

Դամասկոսի մէջ Արաբները բազմամբոխ միթինկներ կազմակերպեցին, ազգայնական կուսակցութեանց վարիչները իրենց կրակոտ ճառերով խրախուսեցին ժողովուրդը բողոքել Ալեքսանտրէթի համաձայնութեան դէմ, զոր վաւերացուց Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Սուրիական բազմաթիւ քաղաքներու մէջ ճարտարարուեստական եւ առեւտրական հաստատութիւններ փակեցին իրենց դուռները ի նշան բողոքի:

«Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անտիոքէն.—

Կրգռութիւնը, որ յառաջ եկաւ իբրեւ հետեւանք Ալեքսանտրէթի համաձայնութեան, կը շարունակուի Սանճաքին մէջ: Ուրբաթ օր տեղի ունեցան բախումներ, որոնց ընթացքին վիրաւորուեցան 4 հոգի, մէկը ծանրապէս: Թուրք պաշտօնէութեան դիրքը շատ փափուկ է, շատեր նախատինքներու ենթարկուեցան ու խոշտանգուեցան:

Կիրակի առաւօտ, Անտիոքի կառավարչատան մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը, իրերամարտ տարրերը հաշտեցնելու մասին: Այդ խորհրդակցութեան կը մասնակցէին Տիւրիէօ, մարզպանութեան ներկայացուցիչը, ինչպէս նաեւ թրքական եւ արաբական կուսակցութեանց առաջնորդները:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒՆ

«Գուրուն» Թուրքերէն թերթը կը գանգատի թէ Պուլկարիոյ մէջ վրէժխնդրական ոգիով լեցուած կարգ մը մարդիկ գրգռութիւններ կատարած են Թուրքիոյ դէմ: Ցոյց տալէ ետք ըսելով որ միայն Թրակիոյ մէջ գտնուած թրքական ուժը բաւական է հանգիստ քնացնելու Թուրքիան, կ'աւելցնէ. «Պուլկարիոյ մէջ պայթող փոթորիկին չարժաւիթը ինչ որ ալ ըլլայ, մենք մատներնիս ըլթակին վրայ կեցած ենք: Թուրք հայրենիքին վրայ յարձակողները իրենց գլուխները կը թողուն աս նուիրական հողերուն վրայ իբր աղբ ծառայելու համար: Անոնք որ կ'ուզեն թափանցել Մարիցայէն դէպի Արշիպեղագոս, պէտք չէ մոռնան որ այդ ճամբով Տէտէ Աղաճի ծովեզերքը ոչ թէ իբր պուլկարական սահմանագլուխ կրնայ գծուիլ, այլ այնտեղ պուլկար արիւն կրնայ հոսիլ: Մենք արի, կորովի, իր խօսքին տէրը եւ կուշտ աչք դրացի մըն ենք: Ոչ մէկուն հողին չենք ուզերդղչիլ, բայց չենք կրնար ներել որ ուրիշները թակարդ լարեն մեզ: Պալքանները չեն կրնար հանդուրժել ամէնուն անհանդարտութիւն պատճառող «փորձանք»ի: Առիկա պէտք չէ մոռնալ»:

Ֆոն Նէօրաթ Պելկրատ հասաւ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը օդանաւով Պելկրատ հասաւ երկուշաբթի առաւօտ.

Օդանաւէն իջած ատեն ընդունուեցաւ սերպ վարչապետին, պատերազմական նախարարին, Գերման, հունգար եւ պուլկար դեսպաններուն կողմէ: Սթոյատինովիչ ջերմ բառերով բարի գալուստ մաղթեց: Պելկրատի գերմանական դպրոցին աշակերտները երեք անգամ «Հայլ» բացագանչեցին եւ Հիթլերեան ողջոյն տուին: Ֆոն Նէօրաթ իջաւ Պելկրատի ամէնէն շքեղ հիւրանոցը: Մայրաքաղաքը ամբողջովին զարդարուած է գերմանական եւ սերպիական դրօշներով:

Ֆոն Նէօրաթ նման ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ նաեւ Հունգարիոյ մայրաքաղաքին մէջ, նախ քան Պելկրատ հասնիլը: Եուկոսլավիոյ մայրաքաղաքին մէջ իր տեսակցութիւնները կատարելէ վերջ օդանաւով պիտի մեկնի Սոֆիա:

Մուսոլինի-Հիթլեր տեսակցութիւն ի պատիւ մարաջախտ Պլոմպէրկի

Ի պատիւ մարաջախտ Պլոմպէրկի, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարին, ցամաքային եւ օդային բանակի տողանցքէն վերջ՝ Դուչէն հրամայեց ծովային բանակի տողանցք մըն ալ կատարել, երկուշաբթի օր:

Կաէթօ պատերազմական նաւահանգիստին մէջ, որ աքանչելապէս ամրացուած է պաշտպանելու համար նաւատորմը որ պիտի պաշտպանէ Հռոմը եւ Նափոլին ընդդէմ թշնամիին յարձակումներուն, առատօրեն կանուխ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին հիւրերուն:

Ժամը 8ին հասաւ վիթխարի ջրօդանաւ մը, ուրկէ վար իջան Դուչէն եւ իր նախարարները եւ շարժանաւով գացին բարձրացան այն զրահաւորը, ուր կը գտնուէր ծովակալ Թաօն տէ Ռէվէլ, շնորհելու ծովակալին հետ: Քիչ վերջ ջրօդանաւով մը կը հասնի նաեւ մարաջախտ Ֆոն Պլոմպէրկ իր հետեւորդներով: Մուսոլինի զանոնք կ'ընդունի պատիւներով:

Եւ կը սկսի նաւամարտը, որուն կը մասնակցին 130 մարտանաւեր: Կատարուեցան զանազան ռազմափորձեր: Կէս օրէ վերջ Մուսոլինի հացկերոյթ մը տուաւ ծովակալին զրահաւորին մէջ, յետոյ մարտանաւերը տողանցք մը կատարեցին:

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԶԵԿՈՅՑԸ ՖՐԱՆՍԱ ԱՊՐՈՂ ԵՒ ՈՉ ՄԷԿ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆ ԱՐԴԱՐԱՑՆՈՂ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարին այս զեկոյցին փրանս. բնագիրը լոյս կը տեսնէ միաժամանակ «Թան» ի այսօրուան թիւին մէջ.—

1.— Այն պահուն, երբ ընթացք է տրուած զինուորագրութեան օրէնքի տրամադրութիւններէն մէկուն եւ կառավարութիւնը սկսած է զինուորագրել արդէն Ֆրանսա ապրող եւ ոչ մէկ ազգութիւն արդարացնող երիտասարդները, անհրաժեշտ է տալ այս օրէնքի իմաստի, կարեւորութեան եւ գործադրութեան վերաբերեալ կարգ մը լուսաբանութիւններ

1928 Մարտ 31ի օրէնքի 3րդ յօդուածի գործադրութիւնը, որ մինչեւ այս տարի յետաձգուած էր պատշաճապոյն կարգադրութիւն մը ընելու կարեւորութենէն մղուած, ինչպէս գիտէք, կ'ըսէր,— «Ֆրանսա ապրող եւ ոչ մէկ ազգութիւն արդարացնող երիտասարդները դրօշի տակ կանչուած են իրենց դասակիցներուն հետ»: Այս կարգադրութեան ենթականերէն ոմանք յուզումի մատնուեցան այս բացատրութենէն, աններդաշնակ գտնելով օրէնքը իրենց ազգային հաւաքականութեան մը պատկանելու գիտակցութեան հետ: Փարատելու համար այս թիւրիմացութիւնը, նախ եւ առաջ ճշդենք որ «ոչ մէկ ազգութիւն կ'արդարացնէ» բացատրութեան գործածութեամբ Ֆրանսական օրէնքը կ'ուզէ բնորոշել փաստական կացութիւն մը եւ վարչական արդի իրողութիւն մը: Եւ ատով բնաւ յաւակնութիւն չէ ունեցած լուծելու ազգութեան հարցը, քանի որ իր ձեռնհասութեան սահմաններուն մէջ ալ չէ արդէն.

Ջօրակոչի ենթակայ այն երիտասարդները, որ պիտի չկարողանան իրենց ազգութեան վերաբերեալ ապացոյց մը ունենալ՝ ճանչցուած օտար կառավարութեան մը կողմէ, այդպիսիները Ֆրանսայի կողմէն որ եւ է ձեւով պիտի չնկատուին իրենց սկզբնական ազգութիւնը զրկողներ եւ յետագային անոնց հնարաւորութիւն պիտի տրուի վերստանալու իրենց ազգութիւնը:

Հակառակ ատոր Ֆրանսական կառավարութիւնը զանոնք Ֆրանսացիներ ալ չի կրնար նկատել, որովհետեւ Ֆրանսահպատակութիւնը շնորհ մըն է եւ միայն ազատ կամքով կարելի է ստանալ: Հպատակութեան զիջումները պիտի ընծայուին անոնց, որոնք կը կատարեն իրենց զինուորական պարտականութիւնը: Բայց, որպէսզի զինուորցուները բնորութեան բացարձակ ազատութիւն ունենան, Ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայն է որ այդպիսիները իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարեն, սակայն պահեն իրենց սկզբնական ազգութիւնը, քանի որ շօշափելի առաւելութիւններ եւ շահեր ունին:

2.— Այն պատճառները որ, Ֆրանսական Խորհրդարանը մղեցին երիտասարդներէն խնդրելու վերեւ տրուած լուսաբանութեանց համաձայն զինուորական ծառայութիւն կատարել, եւ որ ուրիշ օտարականներէ չի պահանջուիր, կը բխի անոնց Ֆրանսայի մէջ ունեցած խիստ մասնաւոր կացութենէն:

Տարագիրներու վերաբերեալ ընդհանուր համաձայնութիւններու գործադրութիւնները, որուն Ֆրանսան ազատ կամքով ընդունած ու մասնակցած է, եւ որոնց շնորհիւ տարագիրները կը վայելեն զանազան հարցերու մէջ (խնամակալութիւն, ընկերային նախատեսութիւն, կրթութիւն, աշխատանք եւն.) իրաւունքներ եւ առաւելութիւններ, դէթ ա՛յն օտարականներուն համահաւասար, որոնք կ'օգտուին աւելի նպաստաւորեալ ազգի պայմաններէն, եւ որոնք չեն գործադրուիր օտար երկիր ապրող Ֆրանսացիներուն վերաբերմամբ, եւ Ֆրանսայի բրած ծախքերը օտար ենիրներու հետ հաշուեյարդարի չեն ենթարկուիր ու չեն հատուցուիր. եւ վերջապէս, այս իրաւունքներն ու առաւելութիւնները չեն վերաքննուիր ու ջնջուիր Ֆրանսայի եւ օտար պետութեանց միջեւ կնքուած դաշնագիրներու մերժման եւ կամ պայմանաժամի լրացման պատճառով, կը ստեղծեն կայուն վիճակ մը եւ փոխադարձութեան բացակայութիւն մը, որ իրենց կացութիւնը կը մօտեցնէ աւելի ճիշդ Ֆրանսացիներուն քան օտարականներուն, ի հարկէ, այս պայմաններուն մէջ օրէնսդիր մարմինը բնական կը համարի Ֆրանսացիներէն քիչ տարբերութեամբ առաւելութիւններ վայելող օտարականներէն՝ ստանձնել Ֆրանսայի հանրային պարտականութիւններէն մաս մը, երբ որ իրենց հայրենի կառավարութեան հետ յարաբերութեանց չգոյութիւնը, — դէթ ժամանակաւորապէս— չի հարկադրեր զիրենք օրինական կնճիռներու մէջ մխրճելու:

Այս նկատումներով, օրէնքի պարտադրութիւնները պէտք է որ նկատուին ենթականերուն համար բնակութեան իրաւունքի արդար եւ պատուաւոր փոխադարձութիւն մը, որ Ֆրանսական կառավարութիւնը ջանացած է լայնօրէն ընծայել:

3.— Պարտականութիւններու եւ իրաւունքներու հաւասարակշռութիւնը արդարօրէն յարգելու մտահոգութեամբ, Ֆրանսական կառավարութիւնը չուզեց որ զինուորական ծառայութիւն պարտադրուի նաեւ անոնց, որոնց Ֆրանսա բնակութիւն հաստատելու պարագան չի ներկայացներ միայն եւ յօժար հանդամանք մը: Օրէնքի միանգամայն ազատ մեկնութեամբ Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց «Ֆրանսաբնակ» չնկատել եւ զինուորական պարտաւորութեան չենթարկել այն երիտասարդները, որոնք մտադրութիւն ունին Ֆրանսայէն դուրս հաստատուելու: Այդպիսիներու վերաբերմամբ, իրենց ընելիք յայտարարութեանց եւ Ֆրանսան որոշ պայմանաժամերու մէջ թողելու պա-

(Մնացեալ շարունակութիւնը նայիլ Դ. Էջ)

Ստալին կ'ամուսնանայ

Տրոցկիստներու եւ բոլոր ընդդիմադիրներու արեան բաղնիքէն վերջ, ի՛նչ լաւ առիթ ամուսնանալու, Ստալինի համար: «Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը Վարշաւայէն կը հեռագրէ թէ Ստալին մտադիր է ամուսնանալու այս աշնան:

Երրորդ ամուսնութիւնն է այս: Նշանածը կը կոչուի Տիկ. Սերիովա, կարմիր բանակի հրամանատարներէն մէկուն այրին, որ կը գործէ ծանր ճարտարարուեստի գործավարութեան մէջ: 4 տարի առաջ, երբ Տիկին Սերիովա ծանր ճարտարարուեստի վերաբերեալ բարդ հարցի մը մասին զեկոյց մը ներկայացուց Ստալինի, կարմիր ցարը հիացաւ այն խոր իմացականութեան վրայ, որով օժտուած է Տիկին Սերիովա: Այդ օրէն ի վեր Տիկին Սերիովա ծանր ճարտարարուեստի գործավարութեան տեղեկաբերը դարձաւ Կրեմլի պալատին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը, անցեալ չաբթու, «վիճաբանութեան ենթարկեց» նոր ելմտացոյցը:

Չակերտեցինք բառը, պարզ այն պատճառաւ որ երեսփոխաններու արտայայտութիւնները իրապէս խորհրդարանական վիճաբանութիւններու ձեւ չունին ու չեն ալ կրնար ունենալ ենիքերիմէյի: Հակառակատոր, սակայն, անոնց արտայայտութիւններէն կարելի է հանել եզրակացութիւններ, որոնք յաճախ կը քօղարկուին Թուրք կառավարութեան կողմէ:

Ելմտացոյցի թողած առաջին տպաւորութիւնը այն է, որ այս տարի 20 միլիոն 150.000 ոսկիի յաւելում մը եղած է: Այսպէս, մինչ անցեալ տարուան պիւտճէն շուրջ 210 միլիոն էր, այստարի բարձրացած է 231,017,776ի: Ելմտական նախարարութիւնը նախապէս ներկայացուցած էր աւելի պակաս պիւտճէ մը՝ ելմտացոյցի յանձնաժողովին: Ետոյ, սակայն, «երբ ի ձեռին ունեցած է անցեալ տարուան 11 ամիսներու եկամուտները, կարելի նկատած է աւելցնել պիւտճէն»:

Կը յիշուի, ապահովաբար, որ տարիներ առաջ ալ Թուրքիա իր պիւտճէն բարձրացուց մինչեւ 230 միլիոն: Ետոյ, սակայն, ստիպուեցաւ իջեցնել մինչեւ նոյն իսկ 150 միլիոն, որովհետեւ տնտեսական տագնապը չափազանց նուազեցուցած էր հասոյթները: Կը թուի թէ 1935ը եւ մանաւանդ 1936ը տնտեսական բարւոքման տարիներ եղան Թուրքիոյ համար, միշտ անտես չառնելով, անշուշտ, եւ տուրքերու յաւելումէն գոյացող բացառիկ հասոյթները: Բաղդատելով, ուրեմն նախորդ տարիներուն, Թուրքիա, իր արդի ելմտացոյցով, տնտեսական-ելմտական բարելաւումի մը ապացոյցը կու տայ: Եւ սակայն, երբեք պէտք չէ անտես առնել այն պարագան թէ, Թուրքիոյ տարածութեամբ ու բնակչութեամբ երկրի մը համար 230 միլիոնի իբրեւ պիւտճէ՝ շատ փոքր գումար մըն է:

Համաձայն այս ելմտական նախարարին յայտարարութեան, 20 միլիոնի տարբերութեան 6 միլիոնը դրուած է Հանրային Պարտուց պիւտճէին մէջ, փոխան այն պարտքերուն, որոնք գոյացած են արտաքին հասոյթներէ՝ «իբրեւ հետեւանք կարգ մը ծրագիրներու կիրարկումին, որով ելմտացոյցին մէջ տեղ գտած չէին»: 3.200.000 յատկացուած է բանակին նոր կցուած սպաներուն ամսաթոշակներուն: 2.400 հազար ոսկի ազգային պաշտպանութեան համար եղած գնումներու մասնակի հատուցումին:

Ուշադրաւ է որ կրթական պիւտճէին վրայ եղած յաւելումը կրկին շատ քիչ է: Այսպէս, աւելցուած է միայն 2.275.000 ոսկի: Թուրք թերթերը մասնաւոր կերպով կ'ընդգծեն այս յաւելումը, նպատակ ունենալով, անշուշտ, ցոյց տալ թէ հանրապետական կառավարութիւնը մեծ հոգածութիւն ցոյց կու տայ դէպի կրթական գործը: Հանրային շինութեանց պիւտճէին մէջ դրուած է 664.000 ոսկի՝ կրթական գործին յատուկ շինութեանց համար: Բաղդատելով նաեւ այս գումարը, կ'ունենանք որպէս կրթական պիւտճէ, 12.886.000 ոսկի: Ուրեմն ընդհանուր պիւտճէին շուրջ մէկ քսաներորդը:

Ճիշդ է, որ դարձեալ ինքն իր հետ բաղդատելով, կրթական պիւտճէն եւս ընդհանուր պիւտճէին նման, աւելցած է: Նոյն իսկ տարիներու ընթացքին, կրկնապատկուած է, 6 միլիոնէն հասնելով մինչեւ 12 միլիոնի: Բայց, այս կրթ. պիւտճէն Թուրքիոյ նման յետամնաց ու ընդէտ երկրի մը համար, չափազանց անբաւարար ու քիչ է: Հարկ չկայ պարզելու թէ դպրոցական գործը որքան թշուառ վիճակ մը ունի Քեմալի երկրին մէջ: Շէնքի, ուսուցչի, կազմածներու պակաս: «Պարտադիր կրթութեան» օրէնքը անիմաստ դարձած է անկարելիութեան առջեւ: Այս տարի կրկին կուսակալութեանց ու գաւառային թաղապետութեանց թողուած են դպրոցներու կառուցման գործերը: Անլոյծ կը մնայ գաւառային դպրոցները երեք թէ հինգ կարգ ընելու խնդիրը: Իսկ առ հասարակ դպրոցի չգոյութիւնը անդարմանելի ցաւ մը կը շարունակէ ըլլալ Թուրքիոյ համար: Կրթական գործավարը, Սաֆֆէթ Արըքան, իր զեկուցումին մէջ կ'ըսէր թէ «անցեալ տարի ուսման տարիքը ունեցող տղոց թիւն էր 680.000, իսկ այս տարի 730.000ի բարձրացած է»: Անորոշ կը մնայ թէ գործավարը «ուսման տարիք ունեցող» ըսելով որո՞նք կը հասկնայ,— առ հասարակ ամբողջ Թուրքիոյ տղա՞քը, թէ միայն անոնք որ դպրոց կը յաճախեն: Եթէ առաջին պարագան է, առպա ուրեմն համապատասխան չէ «18 միլիոն» բնակչութեան. Իսկ եթէ երկրորդն է՝ ճիշդ չէ, քանի որ գիւղերուն մեծ մասը դպրոցէ զուրկ են, վասնզի, գործավարը իր նոյն ճառով կ'ընէր հետեւեալ խոստովանութիւնը.

— «Ընկերներ, հիմնական գործը գիւղի ուսումի խնդիրն է: Ձեր բոլորին ներկայացուած է թուղթ մը ուր ցոյց կը տրուի թէ մեր բնակչութեան 3.799.000ը գիւղաքաղաքներու եւ քաղաքներու մէջ կը բնակին: 2.388.000ը՝ աւելի քան 200 բնակիչ ունեցող գիւղերու մէջ, 3.173.000ը՝ 400—800 բնակիչ ունեցող գիւղերու մէջ, իսկ 3000 գիւղերու մէջ, որոնց բնակիչները 400էն աւելի են՝ 6.836.000 հոգի: Մեր նպատակն է 5 դասարաննոց վարժարաններ հիմնել 800էն վեր բնակիչ ունեցող գիւղերու դպրոցներուն մէջ, իսկ 400—800 բնակիչ ունեցող գիւղերու 2 — 3ին համար հասարակաց վարժարաններ հիմնելու միջոցները կը փնտռենք»:

Անորոշ կը մնայ թէ այդ փնտռտուքը ե՞րբ պիտի վերջանայ: Տասը տարի է Թուրքիա ուսուցիչ հայթայթելու միջոցներ կը փնտռէ: Կը փնտռէ պիւտճէ: Բայց, միշտ ալ երկրին մեծ մասը զուրկ կը մնայ դպրոցներէ: Կրթական պիւտճէի քուէարկումի առթին, երեսփոխան մը կը դանգատէր թէ «30ը հազար գիւղեր առանց դպրոցի մնացած են»: Իսկ ուրիշ մը կը դժգոհէր դպրոցներու շինութիւնը կուսակալութեանց թողելու սխալմին դէմ, «որովհետեւ, կ'ըսէր, մեր գիւղաքաղաքին դպրոցին յատակագիծը պատրաստուեցաւ, պիւտճէն քուէարկուեցաւ, հիմը դրուեցաւ, բայց վեց տարիէ ի վեր շէնքը չի լրանար ...»:

Ծանրաբեռնուած՝ պաշտպանութեան յատուկ հոգերով ու ծախքերով, Թուրքիա հարկադրաբար կ'անտեսէ կրթական գործը, որ հիմնական է, անշուշտ, «վերականգնող» ու «յեղափոխուող» երկրի մը համար, երբ մանաւանդ այդ վերականգնումին ու այդ յեղափոխութեան աշխատանքը կը շարունակէ բախիլ թանձրացած մտայնութիւններու. «Յեղափոխութիւնը գիւղ տանելու» ծրագիրը, այս անբաւարար պիւտճէով, կրկին պիտի մնայ պատրանք մը կամ բաղձանք մը:

Նոր պիւտճէի ելքի գլուխներէն մին կը կազմէ հանքերու յատկացուած գումարը: Մէկ միլիոն ոսկի տրամադրուած է ստորերկրեայ հարստութիւնները պեղելու գործին: 200 հազար ոսկի՝ ելեկտրականութեան քննական ձեռնարկներու: Իսկ կէս միլիոն ոսկի՝ «աշխատանքի օրէնքի» կիրարկումի եւն., որու մասին պիտի խօսինք առանձին:

Տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայարի տուած ծանօթութիւններուն համաձայն, Մարտինի մէջ, առաջին պեղումին, որոշ արդիւնք մը ձեռք ձգուած չէ՝ քարիւղի ակերու մասին: Գտած են օդային կազ՝ մեծ քանակութեամբ: Միւրէֆէի մէջ վեց հորեր բացուած են: Միայն մէկ հորին մէջ ջրախառն քարիւղ գտնուած է: Ատանայի մէջ կատարուած պրպտումները յուսադրիչ են եղած: Ճորոխի պղինձի հանքերու մասին կատարուած պրպտումները բերած են այն եզրակացութեան թէ տարեկան 5—10 հազար թոն պղինձ կարելի պիտի ըլլայ արտահանել անկէ:

Իսկ Քրոմի արտադրութեան մէջ համաշխարհային մրցանիշը ունինք ու պիտի պահենք»

Հաւանալի է թէ քուէարկուած այդ փոքր գումարով անկարելի է բոլոր այդ հանքերը պրպտել կամ շահագործել. Ենիքերի իր համեստ պիւտճէին հակառակ՝ մեծ ծրագիրներ կը հետապնդէ: Ու, խոստովանինք, յամառօրէն կը ջանայ գլուխ հանել զանոնք:

Տնտեսական գործավարի ընդարձակ զեկոյցէն կը պարզուի նաեւ որ Թուրքիա շատ կը նեղուի նաւահանգիստներու չգոյութենէն: «Նաւահանգիստի պակասէն զատ զատ խօսեցաւ» կը խոստովանի թերթերը: «Սեւ ծով կ'երթան, յաճախ, նաւերը. ու ճամբորդ կամ ապրանք չառած կը վերադառնան: Զօնկուլտաք, ածուխ առնելու գացող նաւերը երբեմն օրերով կը սպասեն: Մերսինի առջեւ, փոթորիկը ամէն ինչ կը ջախջախէ»:

Ճէլալ Պայարի ճառին մէջ ուշագրաւ էր նաեւ այն հատուածը որ կը վերաբերի պետականացումի դրութեան:

«Մեր առեւտրական եւ ճարտարարուեստական հաստատութիւններուն մէջ, բաւական, հակողութիւն գոյութիւն չունի, կը գանգատէին ոմանք: Ճիշդ է: Բայց պատճառը այն է որ ձեռնարկներու խճողեալ շրջանի մը մէջ ենք: Այն նիւթական հաստատութիւնները որոնք պետական դրամագլուխով են հիմնուած, պէ՞տք է ենթարկուին դիւանին հակողութեան: Այս գաղտ ամբողջ աշխարհի գտած է: Ես իբրեւ տնտեսական գործավար, ամէնքէն աւելի կը ցանկամ վերայիշեալ հաստատութեանց վրայ հակողութիւնը: Ես չեմ աշխատողը: Իսկ եթէ աշխատողները սխալին, պատասխանատու եմ ես: Այս մեծ բեռէն ազատելու համար, պէտք է որ ամէնքէն աւելի ես պահանջեմ հակողութիւնը: Բայց, այն հակողութիւնը զոր կ'ուզեմ՝ այն հակողութիւնը չէ, որ գոյութիւն ունի պետական շէնքին մէջ եւ որ նեղ է, խիստ եւ նախաձեռնութեան ուժը կը կոտրէ: Իմ ուզածս հաստատութեանց սեփական - ներքին հակողութիւնն է: Թղթածրար մը հաւաքեցի այն մասին թէ ուրիշ երկիրներ ինչ ուղղութեամբ կ'ընթանան: Կարգ մը ընկերներ բաքն թէ կ'ընթացուի դէպի հաշուական դիւան: Ընդգրկուած ուղղութիւնը ատոր ճիշդ հակառակն է: Իսկ ատիկա բնական է: Մարդկութիւնը դէպի պետական դրութիւն կ'ընթանայ: Այդ գործերուն յաջողութեան համար հարկ է բաւարարուիլ թէքնիք հակողութեամբ: Աշխարհի ամէն կողմը, նիւթական բոլոր հաստատութիւնները այդ ձեւով կ'աշխատին: Մէկ կողմ ձգենք այլ երկիրները: Մեր ամենամեծին բաժնին համաձայն, մենք մեզի կը նմանինք: Մեր կուսակցական ծրագրին մէջ եւս, հակողութեան այս ձեւը անհրաժեշտ նկատուած է»:

Շարունակենք հետեւիլ կատարուած վիճաբանութիւններուն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՅՈՐԴԱՆԱՆԷՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԱՊԱԳԱՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 1 յունիս — Անցեալ տարի սկսած արաբական շարժումը փութացուց Պաղեստինի հագնելիք քաղաքական նոր տարազը: Այս պահուս հրեայ եւ արաբ քաղաքական շրջանակները իրենց ականջները սրած կը սպասեն Լոնտոնի արքայական յանձնախումբի վճիռին:

1937 Ապրիլ 19ի արաբական ընդհ. գործադուլը, յարակից ցոյցերով ու դէպքերով, տեւեց մօտ վեց ամիս: Արաբները կը պահանջէին ամբողջ Պաղեստինը դարձնել արաբ ինքնավար պետութեան մը տունը:

Հրեաները սակայն պարապ չկեցան, Լոնտոնի իրենց ներկայացուցիչները աշխուժութեամբ պաշտպանեցին տրուած խոստումը հրէական օճախի կազմութեան մասին, թէեւ պահ մը կարծուեցաւ թէ օդը կ'երթէ Պալֆուրեան հանդիսաւոր յայտարարութիւնը: Արքայական Յանձնաժողովը, որ այս ձմեռ Երուսաղէմի մէջ լսեց կողմերը, մեկնեցաւ Լոնտոն իր զեկոյցը ներկայացնելու համար գաղթային նախարարութեան:

Անգլիական մամուլը ցարդ բաւական միտք պատրաստեց Պաղեստինի հագնելիք քաղաքական նոր տարազին համար: Տրուած լուրերուն եթէ նայինք, ինչ որ հաւանական կը թուի, բուն Պաղեստինի միջազգային պատասխանատու անձերու արտայայտութեան, ամբողջ ծովեզերքը, բացի Հայֆայէն, պիտի կազմէ հրէական օճախը, ինչպէս Աքեայ, Եաֆա, Թէլ-Ավիվ, Գազա եւն.: Երուսաղէմ իր շրջակայքով պիտի գտնայ առանձին շրջան մը բրիտանական վարչութեան ներքեւ, Հայֆա չէզոք գօտի՝ դարձեալ Լոնտոնի շունչին տակ, իսկ Պաղեստինի մնացեալ մասը՝ արաբական շրջան: Կը կարծուի թէ այս վերջին մասն ալ պիտի միացուի Ամմանի էմիր Աբտուլլահի իշխանութեան, բայց բրիտ. հոգատարութեան տակ: Ուրեմն Պաղեստին նոր վարչաձեւով կը դառնայ տեսակ մը զուիցերական քանթոններու միութիւն մը

Արաբ շրջանակները, հարկաւ դժգոհ նման կարգադրութենէ մը, բողոքեցին. բողոքեցին նաեւ անջատուելիք Պաղեստինի մասը էմիր Աբտուլլահի թագաւորութեան ենթարկելու ծրագրին դէմ: Զօրաւոր հոսանք մը, Լոնտոնի իր ներկայացուցչին բերնով, Լոնտոնի գաղթային նախարարութեան յիշեցուց որ «եթէ Անգլիա որոշած է անպատճառ բաժնել Պաղեստինը, արաբական մասին թագաւոր հռչակուի Երուսաղէմի մեծ մուֆթին, Հաճ Էմին էֆէնտի էլ Հիւսէյնի»: Էմիր Աբտուլլահն ալ հարկաւ պարապ չի նստիր. իր բաղձանքն է ընդարձակել Անդրյորդանանի իր թագաւորութեան հողամասը: Էմիրը իր կուսակիցները ունի նաեւ Պաղեստինի մէջ:

Իսկ համայնավար Հրեաներ ձուկ որսալ կ'ուզեն պղտոր ջուրի մէջ: Անոնք ալ պարապ չեն նստած, Մոսկուայի ծառայելու համար կողմերու մէջ գրգռութիւն սերմանելու ջանք ու ճիգ կը թափեն շարունակ: Սիոնական Հրեաներու մօտ լուրջ քննադատութեան կ'ենթարկուի Տոքթ. Հայիմ Վայցման, որ «Թոյլ քաղաքականութիւն» վարեց եւ չկրցաւ իւրացնել ամբողջ Պաղեստինը: Վայցման, որուն կը վերագրուի դիւանագիտական անվիճելի ճկունութիւն, կ'երթայ-կու գայ, օգտուելով քանիցս ճամբորդեց Լոնտոնէն Պաղեստին եւ ահա դարձեալ Բրիտանիոյ մայրաքաղաքը: Հրեաները շատ բան կը պարտին Լոնտոնի անգլիացի իրենց ցեղակիցներուն, որոնք տիրացած են բարձր դիրքերու եւ դայեակը կը հանդիսանան ծնելիք Հրէական Տունին:

** Երկրին տնտեսական կեանքը կ'ընթանայ քայքայուած վիճակի մէջ: Անգործները, մանաւանդ Հրեաներու մէջ, օրէ օր կ'աւելնան, իսկ կեանքը, բաղդատելով դրացի երկիրներու հետ, շատ սուղ է:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐՈՒ ՎՐԷԺԸ

Վերջերս եւրոպական մամուլը արձանագրեց նորէ տարօրինակ լուր մը, որ մեզի կը յիշեցնէ աւելի տասը տարի առաջ փարաւոններու վրէժխնդրութեան մասին տարածայնուած դէպքերը:

Անցեալ տարի, Ալեքսանդր Սըթըն ու իր կինը պտոյտի համար Եգիպտոս կը մեկնին, ու հոն կ'այցելեն փարաւոններու գերեզմանները: Այդ առթիւ իբր յիշատակ իրենց հետ Անգլիա կը տանին ոսկորի կտոր մը, զոր յաջողած էին ձեռք ձգել արաբ ուղեցոյցի մը միջոցաւ: Երբ Անգլիա կը վերադառնան, այդ ոսկորին կտորը կը դնեն բիւրեղէ ապակի տուփի մը մէջ:

Ամիս մը վերջ, ամուսինը կը հիւանդանայ, իսկ կինը տեւական անհանգստութիւն մը կը զգայ: Գիշեր մը, երբ իրենց մօտիկ մէկ ազգականը հիւր եկած էր եւ բարեկամի սենեակին մէջ լոգանք կ'առնէր, յանկարծ սուր ճիչ մը կ'արձակէ ու կը սկսի բարձրաձայն հեծկլտալ: Ետոյ վազելով հիւրասրահ կու գայ եւ կը պատմէ թէ մարդու կերպարանքով մէկը տեսած էր, որ պատէն մէջէն դանդաղօրէն կը յառաջանար եւ դէպի ինքն յան կ'ուղղէր իր քայլերը: Ուրիշ օր մը այդ միեւնոյն կերպարանքով մարդը այցելու ուրիշ բարեկամուհիի մը կ'երեւայ:

Մարտ ամսուն, երբ այր ու կին նստած հիւրի մը հետ թղթախաղով կը զուարճանային, յանկարծ երեքն ալ թաքուն ու խորհրդաւոր զօրութեան մը ներգործութիւնը կը կրեն: Յաջորդ օրը ամուսինը կրկին կը հիւանդանայ, իսկ կինը ծանր տագնապի մը կը մատնուի: Տունին սպասուհին, ինչպէս նաեւ ծծկեր մանուկը իրենց կարգին կը հիւանդանան: Այս յաջորդական հիւանդութեանց մասին բժիշկները չեն կրցած որ եւ է բացատրութիւն տալ:

Ի վերջոյ, այր ու կին որոշում կու տան առժամապէս ազգականի մը տունը բնակիլ: Բարեկամներ եւ ծանօթներ խորհուրդ կու տան Եգիպտոս դրկել այդ աղետաբեր ոսկորը, միանգամ ընդ միշտ ազատելու համար նոր չարաղէտ ազդեցութենէն: Ամուսինը տուն կու գայ, ծրարի մը մէջ կը փաթթէ ոսկորը եւ զայն կը դնէ աշխատութեան սեղանին վրայ: Յաջորդ օրը երբ տուն կը վերադառնայ ծրարը նամակատուն տանելու համար, զարմացումով կը տեսնէ թէ ծրարը քակուած ու պատռած էր, սակայն տունին մէջ ոչ մարդ կար եւ ոչ ալ որ եւ է կենդանի:

Այն ատեն տեղեկացիք կ'որոշեն ոսկորը կրկին դնել բիւրեղէ ամանին մէջ եւ աւելի յարմարագոյն վերաբերում մը ունենալ անոր հանդէպ:

Այս առթիւ տեղին է վերյիշել Թութանխամոնի վրէժխնդրութեան մասին պատմուած քանի մը դէպքեր, որոնք ժամանակին բաւական աղմուկ հանեցին եւրոպական մամուլին մէջ:

1922ին, անգլիացի միլիոնատէր Քառնարվըն Եգիպտոսի մէջ երեւան հանեց Թութանխամոնի արքայական դամբարանը, լեցուն հնութիւններով եւ արժէքաւոր գանձերով: Անգլիացի լորտը միասին տարած էր իր սիրական դեղձանիկը, եւ պեղումներու ատեն զայն կախած էր ներքնալի մօտ ջին վրայ: Յանկարծ բարակ սեւ օձ մը վանդակէն ներս սողոսկելով կը յարձակի թռչնիկին վրայ եւ վայրկենապէս խեղդամահ կ'ընէ զայն: Ուրիշ օր մը միջատ մը կը խայթէ Քառնարվընի վիզը: Երկու օր ետք, խայթուած տեղին վրայ նորօրինակ ուռեցք մը (էրիզիպէլ) երեւան կու գայ: Լորտը 15 օր շարունակ կը տառապի այդ ժանտաբոյր ախտէն, որ իր մարմինին մէջ տարածուելով, կը մահացնէ զինք:

Անոր մահէն քիչ յետոյ, գիտական առաքելութեան ուրիշ կարեւոր մէկ անդամը, Քառթըր կը մեռնի Յորդանանի մէջ խորհրդաւոր ջերմի մը հետեւանքով:

Ժորժ Ժէյ - Կուլտ անունով անգլիացի ուրիշ միլիոնատէր մը փարաւոններու գերեզմաններուն մէջ պտոյտներ կատարած ժամանակ ժանտախտի մանրէէն կը վարակուի եւ Քառնարվընի բախտին կ'արժանանայ: Ուրիշ միլիոնատէր մը եւս միեւնոյն պայմաններու մէջ վերջ կու տայ իր կեանքին:

Ի՞նչ բանի վերագրելի են այս յաջորդական մահերը:

Դարերէ ի վեր ստորերկրեայ մթին ու խոնաւ դամբարաններուն մէջ պահուած են կենդանիներու մարմիններ, պղնձեղէններ, կերակուրներ եւ ուրիշ վերաբերեալ ամէն տեսակ նիւթեր, զորս Եգիպտացիք սովորութիւն ունէին իբր նուէր մեռեալներուն հետ թաղելու, որպէսզի երբ միւս աշխարհ գան, իրենց քով պատրաստ գտնուին պէտք եղած հագուստները

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Ով գիտէ ինչեր խորհած ըլլալու է հրացանաձգութեան ժամանակ. Բայց բաւ ինծի, ո՛վ բարի քիրվա, ինչո՞ւ համար դուն այսքան բարեսիրտ ես ու կ'ուզես օգնել մեզի՝ պէս թշուառներուն, երբ կրնայիր դուն ալ միւսներուն պէս առիթէն օգտուիլ եւ հարստանալ. չէ՞ որ բոլոր Քիւրտերը Թուրքերուն հետ ձեռք ձեռքի տուած, կը ջանան աւար մը աւելի յափշտակել, մարդ մը աւելի սպաննել:

Կը կարծես որ բոլոր Քիւրտերը կողմնակի՞ց են այս կացութեան:

— Հապա ինչո՞ւ Թուրք ոստիկաններու ձեռքը խաղալիկ կը դառնաք:

— Կը հաւատա՞ս, երբ ըսեմ որ Թուրք ոստիկաններու տուած այս զարհուրելի հրահանգը շատ մը ընտանիքներու հանգիստն է խռոված, որովհետեւ այդ կիներէն շատեր մեզի կը պատմէին որ իրենց մեծ հայրերը Հայ են եղած ... Իսկ մենք մեզի ծանօթ Հայերուն հետ այնքան սիրով էինք, ի՞նչպէս կրնայինք մէկ օրէն միւսը մոռնալ այս բոլորը եւ զէնք բարձրացնել անոնց վրայ: Դժբախտաբար մեր Քիւրտերուն մէջ հազար ու մէկ տեսակ մարդեր կան, որոնք կողոպուտ ու ջարդը սովորական գործ մը կը նկատեն: Այս մոլութիւնը ընդհանրացած է մեծամասնութեան մէջ եւ Թուրք կառավարութենէն եկած ջարդի կամ թալանի հրամանին ի հարկէ սիրով պիտի պատասխանեն, եւ շատ պէս ոչինչ հնազանդին անոնց հրամանին: Եթէ քիչ մը տեղեակ ըլլան իրենց պատմութեան, Քիւրտերը դժուար թէ խաղալիկ դառնան կառավարութեան ձեռքը:

— Հիմա դուն կ'ընդունի՞ս որ քու մեծ հայրերդ Հայեր են եղած:

— Այո, կ'ընդունիմ, եւ ճիշդ ատոր համար չեմ ուզեր Հայերուն գէշութիւն ընել:

Ժամերը սահեր անցեր էին, վերջապէս յիշեցին որ լոյսը ծագելէն առաջ պարտականութիւն մը ունէին կատարելիք,— մամիկը թաղել ...

Երկուքը մէկէն փոս մը պատրաստեցին ու դժբախտ կինը թաղեցին մէջը: Թաղումէն վերջ Քիւրտը ըսաւ թէ մեր գիւղին մէջ հաց պատրաստելու համար երբ խմորը պատրաստեն, վրան այսպէս խաչաձեւ գիծ մը կը քաշեն: Եւ նոյն խաչաձեւ գիծը քաշեց նաեւ հողակոյտին վրայ, եւ երկուքը մէկ լռելեայն իրենց աղօթքը ընելով քաշուեցան քարայրին մէջ:

- Աւելի լաւ չըլլա՞ր, քիրվա, որ զիս փոխադրես ուրիշ տեղ մը:

— Այո, հիմա իսկ պիտի մեկնինք, ես հովիւ եմ, դուն ալ ինծի պէս հովիւ պիտի ըլլաս, այս հագուստով քեզ ոչ ոք չի ճանչնար:

Միքայէլ քիւրտ հովիւ դարձաւ, բայց հազիւ մէկ ամիս անցած, քանի մը հակառակորդ Քիւրտեր հասկնալով իր Հայ ըլլալը, գիշեր մը քիչ մնաց պիտի սպաննէին, եթէ իր պաշտպան Քիւրտը օգնութեան չհասնէր:

Այս դէպքէն վերջ Միքայէլ որոշեց ձգել հեռանալ: Իր նպատակը յայտնեց պաշտպան Քիւրտին որ ամէն հնարաւորիք տուաւ թէ բան չի պատահիր որքան ատեն որ իր քովն է: Սակայն Միքայէլի միտքը փոխուած էր, ամէն գնով ուզեց հեռանալ:

Երկու օր վերջ, առտուն կանուխէն պատրաստուելով մօտեցաւ ընկերոջ հրաժեշտ առնելու: Միքայէլի դէմքին վրայ փոփոխութիւն մը կը նշմարուէր: Ինքն ալ չէր գիտեր թէ ի՞նչ բառերով հրաժեշտ պէտք էր ուղէր: Վերջապէս Քիւրտը մասամբ մը կեանքն էր փրկած էր, եղբայրական օգնութիւն էր ընծայած:

— Ուրեմն վերջնապէս որոշած ես հեռանա՞լ, հարցուց ընկերը:

- Այո, պէտք է երթամ:

— Ո՞ւր:

— Ես ալ չեմ գիտեր ..

— Չե՞ս կարծեր որ Հայ ըլլալդ մատնեն եւ քեզի վնաս մը պատահի:

— Ճակատս ինչ որ գրուած է թող պատահի, ի՞նչ ընենք:

Երկու մտերիմ ընկերները երեք անգամ համբուրուեցան, ու իրարմէ բաժնուեցան տխուր յիշատակի մը տպաւորութեամբ

Միքայէլ հանդիպակաց բլրակը դառնալէ առաջ ետին դարձաւ վերջին ակնարկ մը նետելու համար: Ամէն ինչ խաղաղ էր եւ բնական, իսկ ընկերը նոյն քարին վրայ անշարժ կեցած, առանց տեղէն շարժելու, վերջին հրաժեշտ մը, բարեւ մը կը ղրկէր Միքայէլին, որ թաշկինակը քանի մը անգամ շարժեց ու անհետացաւ:

Լերան տղան առանց դադար առնելու քալեց խորտուբորդ ճամբաներէ: Կարելի եղածին չափ կը զգուշանար չնշմարուելու համար: Երկու չաբաթ թափառեցաւ լեռներու ամայութեան մէջ: Ուտելիքը սպառած էր, իսկ վայրի պտուղներով կարելի չէր ամէն օր սնանիլ: Ի՞նչ պիտի ընէր, վերադառնա՞ր Քիւրտին քով: Ոչ այդ անկարելի էր, արժանապատուութիւնը չէր ներեր: Այդ գիշեր անցուց առանց բան մը ուտելու:

Յաջորդ առտու, երբ արեւը սովորականին պէս կը ծագէր եւ թռչունները կը ճռուողէին, հանդիպեցաւ նորէն վայրի պտուղներու, որոնք դեռ չէին հասած: Պարապ ստամոքսին մէջ բան մը լեցնելու ու ծարաւը յագեցնելու համար, սկսաւ ագահօրէն ուտել: Որքան ալ անոյշ են եղեր, ու շարունակեց ուտել, քիչ մըն ալ պայուսակին մէջ լեցուց յաջորդ օրուան համար: Վերջապէս ուտելու բան մը գտած էր: Քիչ հեռուն գտնուող ծառի մը տակ գնաց նստաւ, յոգնութիւն առնելու համար:

Յանկարծ երկինքը ինքն իր վրայ սկսաւ դառնալ, ծառերը, լեռները, արեւը իրենց գոյնը փոխեցին, ալ կարծես խաւարով պատեցաւ: Միքայէլ ինքզինքը իր գիւղին մէջ կը [illegible] ծեց, ահա մայրը, բակին մէջ տան գործերը կը կատարէ, գեղջուկները խումբ առ խումբ գործի կ'երթան, փողոցներու մէջ իրար խաչաձեւելով ամէն կողմ [illegible] երգի ձայներ, ահա վերջապէս Նախլէին քոյրը նստած եկած կեցած է Միքայէլի քով, անոր հետ կատակել կ'ուզէ, կը ժպտի, նա եւ քանի [illegible] քայլ կ'առնէ, նորէն կու գայ, ձեռքը անոր կ'երկարէ ու կը սկսի խօսիլ. Ալօ, Միքայէլ, գիտնաս թէ որքա՞ն կը սիրեմ քեզ ...

Միքայէլ քնացած էր ...

Երբ աչքերը բացաւ եւ ուշքի եկաւ արեւը նոր ծագած էր եւ երկնքի վրայ ամպի քանի մը կտորներ կ'երեւային:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(7)

ՄԱՅԻՍ 28

Կիլիկեան Թագաւորութեան կործանումէն ասդին մօտ վեց դարեր (1375—1918), իսկ Բագրատունեաց Հայաստանի կործանումէն մօտ ինը երկար դարեր (1080—1918) անցած էին, և հայ ժողովուրդը ապրած էր իբրեւ ստրուկ, անիրաւուած եւ անարգուած.

1918 մայիս 28ին հայ ժողովուրդը տէր դարձաւ իր ճակատագրին եւ Հայաստան, որ մինչ այդ աշխարհագրական անուն մըն էր լոկ, դարձաւ պետութիւն մը ճանչցուած դրացի եւ հեռաւոր պետութիւններէն։

Հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը նոր չէ։ Դեռ 17րդ դարու վերջերը, երիտասարդ Իսրայէլ Օրին Եւրոպէն սկսած, գլխովին ձգտում էր կար հայ ազգին համար վերստեղծելու ազատ ապրելու իրաւունք, ազատ պետութիւն։ Պայքարը շարունակուեցաւ. Դաւիթ Բէկի ժամանակ եւ յետագայ հանգրուաններէ վերջ հասաւ մինչեւ մեր օրերը։

Հայ ազգը, իրաւ է, օտար լուծի ներքեւ ճզմուած եւ հալածուած էր, սակայն իր մէջ չէր մարած կը մնար մշակութային ինքնուրոյնութիւնը եւ չէր մեռած ազատութեան ոգին։ Ազատութեան եւ անկախութեան սիրոյ կայծը չէր մարած երբեք Հայոց մէջ, ընդհակառակն աւելի հրահրեցաւ 19րդ դարու սկիզբէն ասդին։

Ներսէս Աշտարակեցիի շարժումներէն ետք ահա Խաչատուր Աբովեանը, այդ հայ ցեղի խոկական զաւակը իր «Վէրք Հայաստանի»ի եւ «Վարթանի» երգերուն մէջ կ'երգէ Հայաստանի անցեալ փառքը եւ կը գոչէ անոր մարդուն համար, որ օր մը պիտի գայ ազատելու Հայաստանը.

Ախ, ես էն ձեռին կհամբուրեմ ջուրբան կ'անեմ,
Որ կոխած հողին երեսս կը քսեմ,
Այրեմ իմ արինս նրան մատաղ կ'անեմ,
Մեռնեմ՝ հողիցն էլ միշտ նրան կ'օրհնեմ:

Աբովեանէն երկու տասնեակ տարի ետք Միքայէլ Նալբանդեանն է, որ կը տոգորեցնէ հայ ցեղին ոգին.

Մենակ տեղը մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի որ իւր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի:

...ունիւնները։ Նեխումի ենթակայ այդ զանազան նիւթերը ցոց միջավայրի մէջ մնալով, դամբարաններուն այդ անբռնակալելի ապականուած եւ ծնունդ տուած են ամփայլին մանրաճճիններու, ժանտային մանրէներու, վճռական ու վարակիչ հիւանդութեանց մանրէներու, թունաւոր որդերու, ճճիներու, թրթուրներու, ժժմներու, օտղուններու, որոնք անթիւ ու անհամար բազմութեամբ կը խռնեն ստորերկրեայ այդ փտտարոզ կուղներուն մէջ։

Եթէ վերոյիշեալ ձեռնարկութիւնը համախմբական ամէն միջոց եւ նախազգուշութիւն ձեռք առած ըլլային, ապահովաբար գոհ պիտի չերթային իրենց անխոհեմութեան։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԻԿ

Ահա այս շունչն էր որ ցնցեց անգամ մըն ալ հայ մարդը, ցեղին այս կոչն էր որ արձագանգ գտաւ ամէն հայ սրտի մէջ եւ նախապատրաստեց Մայիս 28ը։

Ահա եւ «Հիմի՞ էլ լռենք»ը.—

Հիմի՞ էլ լռենք, եղբարք, հիմի՞ էլ,
Երբ մեր թշնամին իր սուրն է դրել,
Իր օրհասական սուրը մեր կրծքին՝
Անկանչ չի դնում մեր լացու կոծին,
Ասացէք, եղբարք, Հայեր, ի՞նչ անենք,
Հիմի՞ էլ լռենք …
… Թող լաէ մուխքը, անդամալոյծը
Կամ որոյ քաղցր է թշնամու լուծը,
Բայց մենք որ ունենք հոգի եւ սիրտ քաջ,
Եկ, անվախ ելնենք թշնամու առաջ,
Գոռէ՛ մեր փառքը մահով ետ խլենք
Եւ այնպէս մեռնենք:

Իսկ հայ գիւղացին, որ դարերէ ի վեր զէնք ու սուր չէր տեսած, դաշտը ձգեց, սուր-հրացան բահի տեղ առաւ։ «Հայ տիկինը աղաչելով կը խնդրէր երթալ իր ամուսինին հետ կռուելու թշնամիին դէմ, վէրք տալու, վէրք ստանալու»։ Մինչ «հայ ծերունին, ցուպը ձեռքին, լալով կը խնդրէր հայրենիքի ազատութիւնը տեսնել եւ ապա մեռնիլ»։

Վառած էր ազատութեան հուրը ամէն գիտակից Հայու սրտին մէջ եւ սոսկալի հալածանքներն անգամ չէին կրնար հանել հայ սրտէն ազգին վերածնունդին հաւատքը։ Հայրենասիրական երգ մը երգած ըլլալուն կամ իր տունէն հայերէն գիրք մը գտնուած ըլլալուն համար մինչեւ կախաղան կը տանէին Հայը, բայց «կախաղանէն, խեղդուկ ձայնով, ան կը գոչէր, «Ախ, Հայաստան»։

1915ի ապրիլեան արհաւիրքէն եւ դժնդակ օրերուն իսկ ի յայտ եկաւ հայ ցեղի հերոսականութիւնը։ Մենք տեսանք Վասպուրականի վճռական ինքնապաշտպանութիւնը եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումի նախօրեակին՝ Արարատեան աշխարհին մէջ մղուած օրհասական եւ հերոսական կռիւները։

Հսկայական զոհողութիւններով, հայ ժողովուրդի արիւնով եւ գառն արցունքներով շաղախուեցան Հայաստանի նոր պետականութեան հիմերը։

Այն ազգը, որ չի գիտեր զոհաբերել չի կրնար ազատ ըլլալ։ Իսկ հայ ազգը զոհաբերեց եւ տիրացաւ իր հայրենիքին, եթէ ոչ ամբողջին, գոնէ անոր մէկ մասին։

Իր ցեղին մեծութեան հաւատքը եւ լուսաւոր ապագային յոյսն էր, որ մղեց հայ մարդը քաջութեան եւ հերոսութեան, արդիւնքը եղաւ Մայիս 28ը։

Այսօր օտար հիւրընկալ հողերու վրայ, կը տօնենք մեր անկախութեան օրը, յոյս ունինք սակայն որ ուշ չէ այն օրը, երբ մենք սրբազան Արարատի հովանիին տակ գոհ եւ երջանիկ պիտի տօնենք այս մեծ տօնը։

Ցաւը, սակայն, առանձին՝ վիպականութիւն է, եթէ անոր կռնակ չէ կեցած երկաթեայ կամք, հոն ուր կամք կայ, հոն յաջողութիւն կայ։ Հայ ազգը ունի յոյս եւ կամք։ Ատոր համար ալ անպայման պիտի յաջողի իր նպատակներուն մէջ։

Ինչպէս անհատական կեանքը, նոյնպէս ալ ազգերու կեանքը շարունակական պայքար մըն է։ Ազգի մը ամէն մէկ անդամը մաս մը ունի տանելու այդ պայքարէն իր ազգին եւ հայրենիքին բարօրութեան եւ բարգաւաճումին համար։ Ամէն հայ մարդ պէտք է գիտակցի իր այդ պարտականութեան։

Ստեղծուած պայմանները մեզ կը ստիպեն համախմբուիլ եւ գործակցիլ ամէն առթիւ, պահել հայ գաղթական ժողովուրդը օտարութեան մէջ իր բարձր ցեղին եւ մշակոյթին հաւատարիմ՝ մէկդի նետելով կրաւորական ազգասիրութիւնը եւ դառնալ գործունեայ (աքթիվ) հայկական պետութեան եւ հայ ազգին օգտին համար։

Ինչպէս որ դարերու տարկութիւնը չկրցաւ մեռցնել Հայուն մէջ ցեղային բարձր ձիրքերը, ինչպէս որ ցեղը ստեղծեց մշակոյթ եւ զէնքի կարկառուն հերոսներ, այնպէս ալ նոյն ցեղը նորէն պիտի պարգեւէ ազգին նոր նոր հերոսներ։

Թող անմոռաց մնայ յիշատակը ծանօթ եւ անծանօթ հայ զինուորներուն, որոնք կերտեցին Մայիս 28ը։

Տ. ՓՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 Յունիս — Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Պուլվար Օտտոյի Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէին նախաձեռնութեամբ մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Հ. Հանրապետութեան 19րդ տարեդարձը։

Ժամանակէն շատ առաջ արժանական ցեղի արի զաւակները եկած էին արբենալու մեծ հերոսամարտներու պանծալի յաղթանակով, եւ ազատագրութեան պայքարի դիւցազնապայա մարտական Հ. Յ. Դաշնակցութեան շունչով։

Հանդէսը բացուեցաւ Կ. Խաչի սանուհիներու «Մեր հայրենիք» խմբերգով։ Օրուան նախագահ ընկեր Արամ Մայիս 28ի պատմականն ընելով դատափետեց բոլոր անոնք, որոնց ժամանակ մը կարելի էր մասամբ հանդուրժել, բայց երբ 19 տարի է անցեր, համաշխարհային համբաւ ունեցող զօրավարներ՝ Լուտենտորֆ յայտարարեր են, որ եթէ չըլլար հայ ժողովուրդը եւ Բագուն իր հերոսամարտով՝ Գերմանները եւ իրենց զինակիցները 2 տարի եւս պիտի շարունակէին պատերազմը, եւ սակայն ունինք խմբակներ որ չամչնալով կ'ըսեն թէ Թուրքին շնորհած Մայիս 28ն է այս տօնը։ Բայց կ'արժէ՞ զբաղիլ այս բուշներով։ Ցետոյ բեմ բարձրացաւ ընկ. Ա. Վրացեան, որ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ։ Դժուար թէ կարենամ տալ ընկ. Վրացեանի կուռ բանախօսութիւնը, այսքանը ըսեմ որ ժողովուրդի մէջ մեծ խանդավառութիւն տիրած էր եւ կը խնդրէին անգամ մը եւս հրաւիրել ընկ. Վրացեանը խօսելու, անոր տաք խօսքերուն կարօտով։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Տիկ. Արզումանեան, ընկեր Գ. Քէնտիրեան, Օր. Է. Տէրտէրեան, Գ. Գ. Ս. Բրուտեան եւ Ս. Տէր Նազարէթեան, ինչպէս նաեւ Կ. Խաչի սանուհիները, որոնք իրենց խմբերգներով բացառիկ փայլ մը տուին հանդէսին, գեղավարութեամբ տիկին Գ. Արզումանեանի։

Ա. Արմաղանեան

ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐԸ

Ֆուզուլիի մասին Թէրզիպաշեան գերապայծառի գրի առած աշխատասիրութեան առթիւ, «Դուրուն», կը հրատարակէ Հասան Ֆէհմի Թուրքալի հետեւեալ յօդուածը, միաժամանակ հրատարակելով Թէրզիպաշեանի լուսանկարը։

Այսպիսի գործի մը տպագրութիւնը պէտք եղած կարեւորութեամբ դիմաւորուեցաւ Թուրք մտաւորականներու կողմէ։ Թէրզիպաշեանի մասին զգացումները կը փոխուին անոնց մօտ որոնք գիտեն թէ, եթէ ոչ Թէրզիպաշեանի պէս, բայց Ֆուզուլիի «կազէլ»ներու նման մեծ «տիվան»ներ կազմելու աստիճան եւ Թուրք աշուղներու նման երբեմն «աէյթան» բռող, երբեմն «գօշմա»ներ պատրաստող եւ «սազ» ի ձեռին հոս հոն ման եկող հարիւրաւոր հայ աշուղներ կային։

Մենք, եթէ այսօր չգրենք ու չթողունք այս բանաստեղծներուն կենսագրութիւնը, ինչպէս որ չենք կրնար այսօր զանազանել քանի մը դար առաջ պետական արձանագրութեանց մէջ իրենց անուններ յիշատակուած հայ ընտանիքները, անոնք ալ չպիտի կրնան այս բանաստեղծները զանազանել միւս Թուրք բանաստեղծներէն։

Եթէ գրացած ըլլայի վերջին դարու արձանագրութիւններով, հիմա պիտի կրնայի յիշել թէ Թէրզիպաշեանի մեծ հայրերէն մէկուն անունը Տօղան, հօրեղբայրներէն ոմանց անունը Գութլու, ոմանց Գալի եւ կամ Մութլու էն։ Անոնք որ տեսած են Անգարայի 3—4 դար առաջուան արձանագրութիւնները, լսած են կէս դար առաջուան հարսանիքի երգերը, չեն վարանիր յայտնելու թէ, այսպիսի օրօրներով մեծցող մէկը, երբ Թէրզիպաշեանի նման իր կատարելութեան հասնի, իբր օսմանեան գիտուն մը, պիտի կրնայ նման գործ մը տալ։ Օրինակ, 997ին (1619), Անգարայի մէջ բռնուած դատարանական արձանագրութեան մը մէջ կը տեսնենք.— Մանիկ աղջիկ Սրրմա, Գրգլարպէյի աղջիկ Աղջէ, Իսքէնտէրի աղջիկ Գութլու Մելիք անունները։ Այս հայ ընտանիքին ոչ-իսլամ ըլլալը Մանիկ անունի միջոցաւ է որ կը հասկնանք։

Նոյնպէս տեսնենք միեւնոյն թուականին գրուած հետեւեալ անունները.— Գութլուի որդի Սէրգիս, Արսլանի որդի Սինան, Սինանի որդի Գայա, Խաչատուրի որդի Իսքէնտէր եւն.։

Հազարաւորներ կան այս օրինակներէն. Գայսէրիի, Գոնիայի, Սվազի, Անգարայի կուսակալութեանց մէջ կատարած մեր քննութեանց ընթացքին կը հանդիպինք որքան յատկանշական անուններու, որոնք իսլամ Թուրքերու միջոցաւ մինչեւ մեզի չեն կրցած հասնիլ։

Մանաւանդ անթիւ են բնութենէն առնուած Գարեգտը, Կիւմուշտաշի նման անուններ։ Իսկ անոնք որ կը լսեն Թէմուրի աղջիկ Հաթուն փաշայի անունները, այնպէս կը կարծեն թէ Միջին Ասիայէն նոր եկած ընտանիքի մը անունը կը լսէ։

«Սազի հայ բանաստեղծներուն (աշուղ) գործերը Հայերէն գիրերով գրուած ըլլալով, կը դիւրանայ հին Թուրքերէն բառերու ճիշդ ընթերցումը։ 1858 թուականներուն, Գայսէրիի Հայերուն վերաբերեալ հարսանեկան երգերը գրի առած է Գէորգ անուն քահանայ մը, որմէ ընդօրինակած է Գ Աճէմ.

Գալով արձանագրութիւններով կը հաստատուի թէ, Մունճուսուն գիւղի Հայերուն մէջ կային Գարափէշէլի Թուրքեր որոնք ընդունած են լուսաւորչական կրօնքը։

Յօդուածագիրը տալով կարգ մը հարսանեկան երգեր կը շարունակէ.—

Այս երգերուն մէջ ցոյց կը տրուի հարսանիքի համար կառավարութեան մօտ կատարուած դիմումը, քահանաներու տրուած արտօնագրերուն օրինակը եւ այլ հարսանեկան սովորութիւնները, պատրաստութիւնները՝ մինչեւ փեսին ածիլուիլը։

Մտաւորական մը որ իր օրօրները այս խօսքերով եւ եղանակներով կը լսէ ու կը մեծնայ, երբ կատարելութեան հասնի, Անգարացի Թէրզիպաշեանի նման պտուղներ կուտայ։

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի խմբագրական մասնախումբի քարտուղարութիւնը կը փութայ յայտնել շահագրգռուողներուն, թէ նկատի ունենալով հեռաւոր երկիրներու մէջ գտնուող աշխատակիցներու պարագան, Րաֆֆիի կեանքին ու գրականութեան նուիրուելիք հատորին համար աշխատակցութեան վերջին պայմանաժամ նշանակուած է յուլիս 31ը, փոխանակ յունիս 30ի, (մէկ ամիս աւելի ուշ)։

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել այս կոչը։

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Տաղանդաւոր հայ ջութակահար Նայրանդեան, որ յեղափոխութենէն առաջ իր մասնակցութեամբ փայլ կուտար Փեթերպուրկի եւ Մոսկուայի հայ ուսանողական երեկոյթներուն եւ մեր գաղութներու պարծանքի առարկան էր իբրեւ Ռուսաստանի առաջնակարգ ջութակահարներէն մէկը, այժմ ուսուցչապետ է Լէնինկրատի Երաժշտանոցին մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
եւ
ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ
Նշանուած
Պուրկ լա Ռէն 6 յունիս 1937 Փարիզ

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՊՂԾՈՂՆԵՐԸ

Այս խորագրին տակ «Հայրենիք» կը գրէ (20 մայիս).

— «Ուոթըրթաունի մէջ Հայ Առաքելական եկեղեցիին ռամկավար - հնչակ - Հոկճի հոգաբարձութիւնը, ինչպէս կ'երեւի հրատարակուած ծանուցումներէն, եկեղեցիի ներքնասրահը տրամադրած է «Արշին Մալ Ալան» թատերական օփէրէթի ներկայացման համար։

Ամէն մարդ գիտէ, թէ «Արշին Մալ Ալան»ը վաւաշոտ արեւելեան սիրախաղ մըն է, որ ոչ մէկ պարագայի տակ կրնայ յարմար նկատուիլ որ եւ է եկեղեցիի յարկին տակ խաղցուելու համար։

Ի՞նչպէս չզարմանալ եւ չվրդովուիլ, երբ ռամկավար - հնչակ - Հոկճի այդ պարոնները դեռ երէկ անթոյլատրելի կը նկատէին, որ Հայոց ազգային դրօշակը համեստ հանդէսներու առեն ցուցադրուէր հայ եկեղեցիներու ներքնասրահներուն մէջ, մինչդեռ այժմ չեն ամչնար հիւրընկալելու «Արշին Մալ Ալան»ի նման թեթեւ թատերական սիրախաղերու ներկայացումը։ Դեռ երէկ այդ մարդիկ եկեղեցիի վեհութիւնը խախտուած կը նկատէին, երբ կը տեսնէին Հայոց ազգային եռագոյն դրօշակը, իսկ այսօր խղճի ամենայն հանգստութեամբ անոնք կը հանդուրժեն, որ հայ եկեղեցիի սրահին մթնոլորտը լեցուի արեւելեան սիրերգներով եւ անպատշաճ պարերով։

Տարիներ առաջ ռամկավարները ահագին վայնասուն բարձրացուցին այն պատճառով միայն, որ Դաշնակցութիւնը Թուրքիոյ գաւառական քաղաքներու կամ գիւղերու մէջ կ'ուզէր օգտուիլ հայ եկեղեցիներու սրահներէն՝ հրապարակային կամ դասախօսական ժողովներ սարքելու համար։ Իսկ այսօր ռամկավարները չնականօրէն իրենց եկեղեցիին սրահը կը տրամադրեն վաւաշոտ թատերական օփերէթի մը ներկայացման եւ իրենց քահանաներուն ալ թոյլ կը տրուի ներկայ գտնուիլ։

Եւ խորհիլ, թէ այս մարդիկն են որ կը վայելեն Էջմիածնի լիազօր Գարեգին սրբազանի վստահութիւնը։ Եւ խորհիլ, թէ այսպիսիներու ձեռքն է որ ան կ'աշխատի ամէն գնով յանձնել ամերիկահայ գաղութի բոլոր եկեղեցիները, Ֆիլատելֆիայէն սկսած մինչեւ Ֆրէզնօ։ Եւ խորհիլ թէ ասոնց նմաններն են որ կը կոչուին բարձր պահելու հայ եկեղեցիին վարկը Ամերիկայի մէջ։

Սակայն, պէտք չէ զարմանալ երբեք։ Մարդիկ, որ ընդունակ եղան պղծելու Հայոց ազգային նուիրական դրօշը, ինչո՞ւ ընդունակ պիտի չըլլան նաեւ պղծելու հայ եկեղեցին»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (295)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Առաջին անգամ, զարմանալի կերպով ճնշող տպաւորութիւն էր ձգած Լեւոնը Խատիճէի վրայ։ Երբ Սոնիայի հետ մտած էին անոր վարագուրուած սենեակը, հսկայ երիտասարդ մը տեղէն բարձրացած՝ թեթեւ մը կաղալով մօտեցեր էր իրեն։ Ձախ այտի տեղ կալարներով ծածկուած վէրք մը, աջ աչքի հարիւրաւոր կապտագոյն բծերը, սարսափեցնող տպաւորութիւն մը ձգած էին Խատիճէի վրայ։ Մի՞թէ այդ էր Լեւոնը, Հայերու պատանի Լեւոնը, որու քաջութեան մասին Թուրքերը այնքա՜ն առասպելական պատմութիւններ կը պատմէին, որու կռիւներու մասին այնքան քրտական երգեր կային, որոնցմէ մէկ երկուքը գիտէր Խատիճէն։

Այդ երիտասարդը, կուռքի նման անշարժ, գլուխը կախած լսած էր Սոնիան, որ երկու խօսքով ծանօթացուցեր էր Խատիճէն։ Միայն անգամ մը, երբ Սոնիան կմկմալով կը բացատրէր Խատիճէի Վահէի մասին ունեցած հետաքրքրութեան պատճառը, ներողամիտ ժպիտի նման բան մը ուրուագծուեր էր Լեւոնի դաժան դէմքի վրայ. Խատիճէն խօսած էր այնպէս, ինչպէս սիրող կին մը կրնայ խօսիլ, մտիկ ըլլալով լացեր էր ու յայտներ Լեւոնին, որ ինչ ունի չունի պատրաստ է զոհելու Վահէի համար, եթէ կարելի ըլլի նոյն իսկ կեանքը, միայն թէ Վահէն ազատէր վերահաս վտանգէն։ Սոնիան ալ պատմեր էր հիւպատոսի հետ ունեցած խօսակցութիւնը, անոր տրուած մերժողական պատասխանը։ Լեւոնի անշարժ նստուածքը, դէմքի դաժան արտայայտութիւնը ու քարէ արձանի նման պահած լռութիւնը փոթորկեր էր Խատիճէի հոգին։ Ինչո՞ւ եկած էին այդ մարդու մօտ, դառնութեամբ մտածեց Խատիճէն, որ թերեւս չէր ալ լսեր իրենց խօսքերը, ու դեռ, որպէս թէ Վահէի ամենամօտ ընկերն էր այդ մարդը։ Ի՞նչ ընկեր, երբ երկու խօսք չէր գտներ խօսելու համար, ճիգ մը չէր ըներ՝ ընկերը փրկելու։

Բայց երբ Լեւոնը երկու կիները լսելով, քանի մը բոպէ մտածելէ վերջ սկսաւ խօսիլ, Խատիճէին այնպէս թըւեցաւ որ յանկարծ կերպարանափոխուած՝ նոր մարդ մըն էր խօսողը, Վահէի մօտ հարազատը։ Թաւ կրծքի ձայնով մը կը խօսէր Լեւոնը ու ձայնին մէջ նկատելի յուզում մը կար, թէեւ դէմքը դիմակի նման սառն՝ չէր փոխուած։ Բացատրեց, որ եթէ հրամանը Պոլսէն կուգար, հաւնիւ թէ տեղական դատաւորը կաշառելը օգուտ մը ունենար եւ որ Վահէի կեանքը փրկելու համար՝ տարբեր միջոցներու դիմելու է։ Բայց այդ միջոցներու մասին բացատրութիւն մը չըտուաւ.

Երբ Խատիճէն Սոնիայի հետ դուրս ելաւ Լեւոնի մօտէն, արդէն այն համոզումը գոյացեր էր իր մէջ, որ եթէ Վահէին օգնող մը կրնայ ըլլալ, այդ միայն Լեւոնը կրնար ըլլալ։ Այդ բիրտ կուան ընդհանուր խուզարկութիւնը Սոնիային կրկին անգամ յիշեցնելով՝ մեկնեցաւ Խատիճէն։

Սոնիան դէպի բակը նայող պատուհանին առջեւ նստած՝ կը մտածէր։ Որքան ալ վստահ էր որ ընդհանուր խուզարկութենէ ազատ էր իր տունը, բայց կառավարութիւնը, առջի անգամուան նման կրնար խաղ մը խաղալ, եւ վերջին, Թրքական «Թիւրքմոցութեան»ը կատարուած խուզարկութեան համար ցաւ յայտնել։ Սոնիան խոհեմաբար խուզարկութեան մասին բան մը չէր ըսած Լեւոնին՝ վախնալով որ վերջինս կրնայ զինք չվտանգելու մտահոգութեամբ հեռանալ եւ վտանգել ինքզինքը։ Սոնիայի համար պարզ էր, որ Լեւոնը պահել կը նշանակէ փրկել շարժումը վերջնական փլուզումէ։ Հետեւաբար պէտք էր ամէն միջոցի դիմել իր տունը խուզարկելէ ազատ պահելու համար։

Արմուկը պատուհանի շրջանակին՝ գլուխը յենած ձեռքին, Սոնիան եկք մը կը մտածէր, երբ դէմքին վրայ հեգնական չարաճճի ժպիտ մը գծագրուեցաւ։ Անշուշտ այդպէս պէտք էր ընել։ Սոնիան անմիջապէս նստաւ, երկու տոմսակներ գրեց ու Ցակոբի հետ ճամբեց, ու վար իջնելով կարգադրեց որ Մարիամը՝ խոհարար պառաւը, որ ցերեկները կ'աշխատէր, այդ գիշեր մնայ իր մօտ։

— Այս երեկոյ հիւրեր պիտի ունենամ,— ըսաւ Սոնիան Մարիամին,— կ'ուզեմ որ ճոխ ընթրիք մը պատրաստես։

— Շատ լաւ։ Օրիորդ, ի՞նչ կ'ուզէք որ պատրաստեմ։

— Սիրելիս, ինչ որ կ'ուզես, միայն աճապարէ։

Մինչ Մարիամը թեւերը սոթտած՝ գործի սկսաւ, Սոնիան բարձրացաւ իր սենեակը գոհունակօրէն ժպտելով։ Կէս ժամ վերջը, Ցակոբը վերադառնալով՝ կ'օգնէր պառաւին։

Սկսած էր մթնիլ։ Սոնիան ճրագը վառեց, ու կողքի սենեակը թխկացնելով՝ ներս մտաւ Լեւոնի մօտ։

— Պարոն Լեւոն, կը ցաւիմ, որ այս գիշեր ձեզ խաւարի մէջ ձգել ստիպուած եմ,— անհոգօրէն խօսեցաւ Սոնիան,— հիւրեր պիտի ունենամ, բոլորովին անխռով՝ հանգստացէք. թէեւ կը վախնամ որ մեր խօսակցութիւնը ձեզ խանգարէ …

— Վնաս չունի, օրիորդ Սոնիա, ես խաւարի մէջ ալ տեսնելու վարժուած եմ … միայն թէ Ցակոբին պատուիրած էի, այս գիշեր Սաթենիկը …

— Գիտեմ,— վրայ բերաւ Սոնիան,— բայց հաւնիւ թէ այս գիշեր Սաթենիկը յաջողի գալ … Վաղը գիշեր, անպատճառ … Հիմա կը ներէք, որ ձեզ խաւարի մէջ ձգեմ,— ու Սոնիան դուռը գոցելով՝ բանալին զգեստի արանքէն, կուրծքին վրայ պահեց։

Սոնիայի մեկնելէն վերջ, Լեւոնը անկողնին վրայ երկնցած՝ կը մտածէր ընկերներուն մասին։ Նախ՝ պէտք էր մնացած ուժերը համախմբել, դեռ կառավարութեան ձեռքը չանցած պահեստները ապահով տեղեր փոխադրել, անտիրական մնացած զաւակներու հետ կապ հաստատել։ Բայց ատոնցմէ ամենակարեւորը, Վահէի վիճակն էր։ Պարզ էր, որ Թուրք կառավարութիւնը սարսափեցնելու համար ժողովուրդը, ջլատելու համար յեղափոխական շարժումը՝ Վահէի հանդէպ ամենախիստ վճիռ մը պիտի տար։ Պաղ սարսուռ մը անցաւ Լեւոնի մարմնէն։ Գիտէր պատահելիքը։

Սոնիայի սենեակէն հեզահեղ բարձրացող խօսակցութեան բազմաթիւ ձայներ կուգային պնակներու աղմուկին հետ Լեւոնի լռութիւնը սրած՝ սկսաւ ուշադրութեամբ մտիկ ընել։ Ինչ որ զարմացուց զինք՝ կողքի սենեակէն լսուող բազմալեզուեան խօսակցութիւնն էր։

Երբեմն ռուսերէն, երբեմն հայերէն, իսկ ընդհանրապէս Ֆրանսերէն կը տարուէր խօսակցութիւնը։ Լեւոնը որոշապէս կը լսէր ձայները մէկէ աւելի կիներու, որոնք քրքջալով, երբեմն խօսքի կը խառնուէին։

Ատեն մը կողքի սենեակէն լսուող խօսակցութեան հետեւելէ վերջ, Լեւոնը անձնատուր եղաւ միտքը չարչարող խորհուրդներուն։ Թէ որքան ատեն անցաւ, ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր, երբ դրսէն եւեւէջաւոր չափի ձայն մը լսուեցաւ։ Վայրի կատուի արագութեամբ ցատկեց անկողնէն՝ ձեռքը ատրճանակին նետած։ Մտածեց, որ ինք Սոնիայի տունը կը գտնուի, Համուտ Աղի զօրանոցի դէմն ու դէմը։

Այս պայմանադրական չափերին անմիջապէս արձագանգ տուին Այգեստանի բազմաթիւ կէտերէն։ Լեւոնը ականջները սրեց, անպատճառ դուրսը արտակարգ բան մը կը կատարուէր, բայց թէ ի՞նչ, ի հարկէ հասկնալի չէր։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

բազան չունող մասնաւոր կարգադրութեան մը առարկայ պիտի ըլլայ եւ պիտի ծանուցուի հրապարակաւ.

4.— Ֆրանսական կառավարութիւնը զինուորագրութեան օրէնքի ճշգրիտ գործադրութեան վերաբերող եւ ի նպաստ տարագիրներուն՝ երկու կէտեր եւս բարեփոխած է.

Առաջին աւթիւ որոշած է՝

1. - Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ կանչել այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 Յունուար 1էն առաջ: Բայց, եթէ անոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ'ուզեն հպատակութիւն առնել եւ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է իրենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ

2.— 1937 Հոկտեմբերին զօրակոչի պիտի ենթարկուին մէկ տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 Յունուար 1ի և 1916 Փետրուար 28ի միջեւ: Անոնք կանոնաւորապէս կանչուած պիտի ըլլային 1936 Հոկտեմբերին երկու տարուան ծառայութեան համար.

3.— 1937 Հոկտեմբերէն սկսած պիտի կանչուին երկու տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1916 Մարտ 1էն:

Երկրորդ՝ որոշած է

Այն երիտասարդները որ օտար զօրամասերու մէջ կ'ուզեն կատարել իրենց զինուորական պարտականութիւնը, պիտի մտնեն այդ կարգի զօրագունդերու մէջ: Իսկ չուզողները՝ Ֆրանսացիներուն հետ Ֆրանսական զօրամասերու մէջ պիտի ծառայեն: Պիտի հաստատուի միայն մէկ ցուցակ, ուր Ֆրանսացիներն ու օտարականները, հաւասարապէս խառն, պիտի բաժնուին եւ իրենց զօրամասերու յանկացումներն ալ պիտի կատարուին համաձայն ընդհանուր կանոններուն:

Այն երիտասարդները որ զինուորական տարրական գիտելիքներու վերաբերեալ վկայական ունին, Ֆրանսացիներուն համահաւասար պիտի վայելեն առաւելութիւններ, ինչպիսին են մասնաւոր զօրագունդերու (*) մասնակցութիւն, պահակազօրք եւ պիտի առանան աստիճանի բարձրացում:

Զինուորական ծառայութեան պահուն, այս երիտասարդներուն պիտի տրուին պաշտօնի ենթասպայութեան աստիճաններ, Ֆրանսացիներուն համարժէք պայմաններուն մէջ: Իսկ այնպիսիները, որ կ'ուզեն զինուորական ասպարէզն ընդգրկել, պիտի կրնան արձանագրուիլ եւ ծառայութենէն վերջ նորոգել իրենց պայմանաժամը ճիշդ Ֆրանսացիներուն պէս:

Այն երիտասարդները որ ընտանիքի նեցուկ են եւ դրօշի տակ եղած ատեն կը մտահոգուին իրենց պարագաներով, Ֆրանսական կառավարութիւնը այդպիսիներուն համար որոշած է Ֆրանսացիներուն յատուկ պայմանները գործադրել. այսինքն Ֆրանսա բնակող իրենց ընտանիքներուն պիտի տայ այն օժանդակութիւնները, ինչ օժանդակութիւն որ կը ստանան Ֆրանսացիները:

Արդ, այս կարգադրութեանց ամբողջութիւնը թոյլ պիտի տայ զինուորական գործօն ծառայութեանց մէջ գտնուող երիտասարդներուն Ֆրանսացիներուն համահաւասար կացութիւն մը ունենալու:

5.— Այն պարագային երբ զինուորցուները ցանկութիւն կը յայտնեն Ֆրանսահպատակ ըլլալու, հարկ եղած բոլոր միջոցները պիտի գործադրուին, որպէսզի իրենց գործօն ծառայութենէն վերջ ստանան այդ շնորհը: Իրենց խնդրագիրներու քննութիւնը պիտի ըլլայ շատ բարեհաճօրէն երբ դրօշի տակ են, եւ անոնց թոյլ պիտի տայ զինուորական պարտաւորութեան լրացումէն յետոյ հպատակ ըլլալու: Սակայն, ինչպէս բնինք, ենթակաները բոլորովին ազատ են հպատակութիւն ուզելու կամ չուզելու: Վերջին պարագային (չուզելու ատեն), որոշուած է անոնց գործօն ծառայութեան եւ օտարականի հանգամանքը պահելու պարագան ճշդող ինքնութեան թուղթ մը, որպէսզի աշխատանքի վերաբերեալ օրէնքներուն առջեւ օտարականին յատուկ տարբերութիւնը չգործադրուի:

Կը յուսանք թէ վերեւ տրուած բացատրութիւններու լոյսին տակ, զինուորական ծառայութեան ենթակայ երիտասարդներու մտավախութիւնները բոլորովին պիտի փարատին եւ սիրով պիտի կատարեն զիրենք հիւրընկալող երկրին հանդէպ այն պարտականութիւնները, որ զիրենք աւելի սերտօրէն պիտի կապէ Ֆրանսական մեծ ընտանիքին հետ:

(*) 1923 Ապրիլ 1ի օրէնքով նախատեսուած եւ 18 տարեկանէն վար երիտասարդներուն համար:

Այրի Տիկին Գ. Պետիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Անտոն Պետիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օգլնեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մելքոնեան եւ բոլոր պարագաները դառն կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

որ 31 տարեկան երիտասարդ հասակին զոհ գնաց եղերական ոճիրի մը, յունիս 3, հինգշաբթի օր:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, 9 Յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ **1.30ին**, **Institut Médico - Légale**ի մէջ, **Quai de la Rappée, Pont d'Austerlitz**, ուրկէ թափօրը պիտի երթայ Փարիզի հայ եկեղեցին եւ արարողութենէն յետոյ մարմինը պիտի ամփոփուի Թանթիյեի գերեզմանատունը:

ԾԱՆ. - Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— . —

Էլլէն Բիւզանդ եւ Տօքթ. Յ. Կիլիկեցի իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն M. H. Winkler/ի եւ պարագաներուն՝ Տիկին ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՎԻՆՔԼԷՐի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ հինգշաբթի 10 Յունիս, ժամը 21ին, Sociétés Savantes/ի մէջ, Դ. յարկ, 28 rue Serpente, Փարիզ:

Դասախօս՝ Փ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 11 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավենիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամներով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Թուղթ մը Վ. Սարգսեանի ջօրինած «ԱՆՈՒՇ»էն

Ա. Շարք.— Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԽԱՅԼԱ

Գին 12 Ֆրանք

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:
H. Malakian, 3 Bld. Theodore Thurner, Մարսէյլ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)   17, Rue Damesme,   PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՕՐԹԷՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԸՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 10 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ 13e Année No. 3143

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ

Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ֆոն Նոյրաթ պտոյտի ելած է Պալքանեան մայրաքաղաքները, մասնագէտներու կարեւոր շքախումբով մը: Պելկրատէն ու Սոֆիայէն վերջ պիտի այցելէ նաեւ Փեշթա.

Անցեալ նոյեմբերին Գերմանիոյ ազգային տնտեսութեան նախարար եւ Ռայխսպանքի տնօրէն Տոքթ. Շախթ նման այցելութիւն մը տուած էր յիշեալ երկիրները :

Արդէն Գերմանիա սկսած է լրջօրէն հետաքրքրուիլ Պալքաններով եւ Դանուբեան աւազանով: Կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի այս երկիրներունկարեւորութիւնը Գերմանիոյ համար՝ անուրանալի է.

Գերմանիա միայն առեւտրական – տնտեսական շահեր չէ որ կը հետապնդէ այնտեղ: Տոքթոր Շախթի պաշտօնն էր առեւտրական փոխանակութեանց շահաւոր խայծին շնորհիւ այդ երկիրները կապել Գերմանիոյ: Եւ իր պաշտօնին մէջ յաջողեցաւ որոշ չափով Այսօր ո՛չ միայն Թուրքիա, այլ եւ Պուլկարիա, Եուկոսլաւիա, նոյնիսկ Յունաստան իրենց արտածման գլխաւոր շուկան դարձուցած են Գերմանիան:

Ցնցող մը նուիրուած ապատաղինութեան, Հիթլէրի երկիրը իրեն անհրաժեշտ զանազան նախանիւթերն ու արմտիքը կը գնէ յիշեալ երկիրներէն, փոխարէն անոնց հայթայթելով առաւելապէս զէնք եւ ռազմանիւթ :

Մեծ պատերազմի պարտեալներէն միայն Թուրքիան էր որ ապառազինուելու եւ բանակ պահելու մասին սեղմումներու չեն – թարկուեցաւ: Լորտ Քերզընի Անգլիան այդ բացառիկ շնորհը տուաւ Լօզանի մէջ Թուրքիոյ առաջին պատուիրակ զօրավար Իսմէթի, որուն, ինչպէս նաեւ Աթաթիւրքին համար՝ իբրեւ զինուորականներու՝ մեծագոյն յաղթանակը կը նկատուէր ասիկա: Այդ շնորհին փոխարէն Քերզըն կ'ապահովէր մէկ կողմէն Մուսուլի քարիւղները, միւս կողմէն Նեղուցներու բանալին :

Գերմանիա եւ Աւստրիա պատեցին Վերսայլի եւ Սէն-Ժէրմէնի դաշնագիրները, պարտադիր զինուորութիւն հաստատելով եւ սպառազինուելով: Կարգը եկած է այժմ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ, որոնք այլեւս ո եւ է պատճառ չունին յարգելու իրենց պարտադրուած դաշնագիրները:

Ուրեմն Հունգարիա եւ Պուլկարիա եւս պիտի սկսին չուտով սպառազինուելու :

Գերմանիա հետաքրքրուած է այս խնդրով, ոչ միայն զէնք ու ռազմանիւթ ծախելու համար այդ երկու երկիրներուն, այլ եւ զանոնք օգտագործելու՝ իր քաղաքական նպատակներուն :

Տարակոյս չկայ որ, ինչպէս անցեալին մէջ, ներկայիս ալ մրցում կայ մեծ պետութեանց միջեւ՝ իրենց ազդեցութեան ենթարկելու փոքր երկիրները, մանաւանդ Պալքանեան պետութիւնները Առաջ Ռուսիան եւ Աւստրօ-Հունգարիան կը կազմէին մեծ մրցակիցները: Այժմ այդ երկու հանգուցեալ կայսրութեանց տեղը բռնած են Ֆրանսա եւ Իտալիա՝ որուն կը գործակցի Գերմանիա: Իտալիոյ հետ դաշնակցելով, Գերմանիա կը ջանայ Ֆրանսական ազդեցութիւնը տկարացնել Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ :

Վերջին ամիսներու դէպքերը ցոյց կուտան թէ՝ այս ծրագիրը որոշ չափով յաջողելու յոյսեր կը ներշնչէ :

Փոքր Համաձայնութիւնը այսօր այլեւս այն համախումբ ուժը չի ներկայացներ ինչպէս քանի մը տարի առաջ: Կարեւոր ճեղքուածքներ բացուած են արդէն անոր կազմին մէջ :

Պալքանեան Համաձայնութիւնը, որ առաջինին լրացուցիչ մասը կազմելու կոչուած էր, նոյնպէս ներկայիս իր նախկին դիրքին վրայ չի մնար

Այն օրէն ի վեր որ Գերմանիան՝ արեւմտեան ճակատին վրայ Լոքառնոյի գիծը ամրացնելէ վերջ, ձեռքերը ազատ զգաց Դանուբեան աւազանով եւ Պալքաններով զբաղելու, բաւական փոփոխութիւններ առաջ եկան այդ շրջանին մէջ :

Իտալիոյ հետ սերտ գործակցութեան դաշինք կնքելէ վերջ, Գերմանիա մղեց զայն նախ հաշտուելու Եուկոսլաւիոյ հետ, որ իր անմիջական դրացին է եւ որուն հետ հակամարտ շահեր ունի Ադրիականի մէջ: Եուկոսլաւիոյ թշնամութիւնը միշտ վտանգ մըն է Իտալիոյ համար: Թուրքիա զինակցութիւն կնքեց Եուկոսլաւիոյ հետ, պարզապէս աջակից մը ունենալու համար իրեն՝ Իտալացիին դէմ: Եթէ եթովպական պատերազմը երկարէր եւ Իտալիա ձախողութեան ենթարկուէր, տարակոյս չկայ թէ՝ Անգլիա պիտի գրգէր Եուկոսլաւիան, Թուրքիան ու Յունաստանը՝ կռուիլ Իտալիոյ դէմ :

Գծելով գործունէութեան նոր ծրագիր մը Եւրոպայի ամէնէն փափուկ մասին մէջ, Գերմանիոյ առաջին գործն եղաւ ուրեմն հաշտեցնել Իտալիան եւ Եուկոսլաւիան : Երկրորդ քայլը պիտի ըլլայ այս երկիրը բոլորովին ձերբազատել Ֆրանսական ազդեցութենէն :

Գերմանիա նոյն աշխատանքը կը տանի նաեւ Ռումանիոյ մէջ, ուր Ֆրանսասէր Թիթուլեսքոյին չէ այլեւս արտաքին քաղաքականութեան ուղղութիւն տուողը :

Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ մերձեցումը, գերմանեւիտալական ծրագրին ուրիշ մէկ երեսն է:

Քաղաքական շփումներ անպակաս են նաեւ Չեխոսլովաքիոյ, Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ: Այս վերջնոյն Հանրապետութեան նախագահին Պուքրէշ այցելութիւնը նո՛յնքան յատկանշական է :

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ՝ Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ նոր խմորումներ տեղի կ'ունենան : Գերմանիա եւ Իտալիա կը ջանան իրենց կողմը շահիլ այդ երկիրները, ի հեճուկս Ֆրանսայի եւ անոր դաշնակից Խորհրդային Միութեան :

Այսօր ալ, ինչպէս երէկ, Պալքանները կարեւոր ազդակ մըն են Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի խաղաղութեան ու ներդաշնակութեան համար :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Մատրիտ եւ Գիլպաօ ռմբակոծուած

Երկուշաբթի գիշեր ապստամբականները սաստիկ ռմբակոծութեան մը են-թարկեցին Մատրիտը: Նախ փորձ մը կատարեցին ճեղքելու Քարապանչէլի դիրքերը, երբ անյաջողութեան մատնուեցան, հրետանին 3 ժամ անընդհատ ռմբակոծեց մայրաքաղաքը:Ռմբակոծութիւնը այնքան արագկատարուեցաւ որ ռումբերու տեղատարափի մը ենթարկուեցաւ Մատրիտ: Վնասուեցան գլխաւորաբար Քուաթրօ Քամինոս եւ Պարրիատա թաղերը, Մոնթէրա փողոցը, Համալսարանին շրջակայքը: Բազմաթիւ անձեր սպաննուեցան իրենց անկողիններուն կամ փողոցներուն մէջ՝ ապաստան մը փնտռած ժամանակ: Զոհերուն թիւը կը հաշուէին 200, մեծ մաս կիներ :

Նոյն գիշերը սաստիկ ռմբակոծութեան մը ենթարկուեցաւ նաեւ Գիլպաօ քաղաքը: Բազմաթիւ զոհեր կան: Այս ռմբակոծութիւնը կը թուի թէ յախանշան մըն է նոր յարձակողականի մը, ամէն գնով գրաւելու համար Պասք մայրաքաղաքը: Ապստամբական հետեւակազօրքը, կարճ եւ պատրաստ գիրք բռնած Գիլպաօյէն 12 քիլոմեթր հեռու, կը սպասէ որ հրետանին ճեղք մը բանայ քաղաքին արտաքին պաշտպանութեան ճակատին վրայ: Այդ նպատակով օդանաւերը սաստիկ ռմբակոծութեան մը ենթարկեցին Կալտաքանօ գիւղը, որ կը գտնուի Գիլպաօյի արեւելքը, 7 քիլոմեթր հեռու՝ աշխատելով այս կողմէն խորտակել պաշտպանութեան գիծերը: Գիւղին վրայ նետուած է աւելի քան 100 ռումբ:

Հանրապետական զօրքը ստիպուեցաւ պարպել Օրտունա քաղաքը, որ ռմբակոծութենէն վնասուած էր եւ պաշարման վտանգին տակ կը գտնուէր .

Համաձայնութիւն ոչ-միջամտութեան ծրագրին մասին

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութեան յանձնուած նաւատորմերու ապահովութեան մասին անգլիական ծրագիրը ընդունուած է սկզբունքով Վերջնական համաձայնութիւնը կարելի կ'ըլլայ կնքել այսօր միայն .

Համաձայնութեան վերջնական խմբագրութիւնը պիտի կատարուի այս շաբթու Լոնտոնի մէջ :

Ըստ այդ համաձայնութեան,

1. — Ապահովութեան գօտիները կ'ընդարձակուին

2. — Սպանիոյ կռուող կողմերուն կողմէ ապահովութիւն կը տրուի թէ ոե եւ է յարձակում պիտի չփորձուի ծովեզերքներուն վրայ հսկող նաւատորմերուն դէմ :

3.— Այն պարագային երբ միջադէպեր ստեղծուին, պատժական միջոցներու մասին խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի չորս պետութեանց միջեւ:

Փարիզեան թերթ մը կ'ենթադրէ թէ պիտի առաջարկուի նաեւ մարտանաւերուն տեղ, որոնք սուղի կը նստին իրենց կառավարութիւններուն, հսկողութեան յանձնել սպառազինուած մաւնաւոր նաւեր :

Ցուցադրական Տանցիկ

« Լոփօ » կը գրէ թէ Տանցիկ կը գտնուի նոր անակնկալներու նախօրեակին: Գերմանիա ամէն ճնշում կը բանեցնէ գետին պատրաստելով ապագայ յառաջխաղացումի մը: Տանցիկի ընդդիմադիր ծերակուտականները բանտարկելով, (պարտադրելու համար որ հրաժարին ծերակոյտի իրենց աթոռներէն), ընդդիմադիր մամուլը ճնշելով ու լռեցնելով, կ'աշխատի ընդունիլ տալ նացի սահմանադրութիւնը: Անուղղակի « ազատ քաղաքը» ինքնաբերաբար կը յանձնուի Գերմանիոյ :

Միշտ « Լոփօ »ի տեղեկութեանց համաձայն, Յունիս 15ին, Հիթլէրի գործակիցներէ 600 հոգի պիտի հաւաքուին Պերլինի մէջ: Տոքթ. Կէօպէլս յանուն կառավարութեան բարիգալուստ մաղթելէ վերջ՝ անոնց պիտի ներկայացնէ արշաւի ծրագիր մը: Այդ արշաւը, որ տեղի պիտի ունենայ դէպի Տանցիկ, պիտի կատարուի Ռուտոլֆ Հէսի առաջնորդութեամբ: Արշաւախումբը ճամբայ ելած ատեն, ջահակիրներու թափօր մը պիտի հետեւի անոնց՝ մինչեւ կայարան : Այս «խորհրդանշական արշաւ»էն վերջ, Տանցիկի մէջ տեղի պիտի ունենան հրախաղութիւններ, ճառախօսութիւններ, տօնահանդէսներ: Ցեռոյ արշաւախումբը պիտի վերադառնայ արեւելեան Փրուսիայէն, ուր զինուորական ցոյցեր պիտի կատարուին «պանծացնելու համար Գերմանիոյ արեւելեան սահմանները »:

Գերմանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ յարաբերութիւններ

Երկուշաբթի երեկոյ, Եուկոսլաւիոյ վարչապետ, Ստոյատինովիչ, ճաշկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Ֆոն Նէօրաթի, Գերմանիոյ արտաքին նախարարին: Ճաշկերոյթին ներկայ էին կառավարութեան անդամները եւ Պելկրատի դիւանագիտական մարմինը:

Ստոյատինովիչ, իր բաժակը պարպելով Ֆոն Նէօրաթի կենաց, ըսաւ.

— « Անհունապէս ուրախ եմ որ պատիւը կ'ունենամ ողջունելու, Եուկոսլաւիոյ մայրաքաղաքին մէջ, շատ սիրելի հիւր մը: Արքայական կառավարութիւնը, ինչպէս եւ Եուկոսլաւ ժողովուրդը, ձեր այցելութեան մէջ կը տեսնէ նուիրագործումը այն բարեկամական յարաբերութիւններուն, որոնք կը կապեն մեր երկու երկիրները իրար եւ այն յոյսը կը ներշնչեն թէ այդ կապերը աւելի եւս պիտի ամրանան, աւելի եւս պիտի զարգանան: Միջազգային ներկայ կացութիւնը չափազանց բարդ է եւ կնճռոտ, այնքան հարուստ իր հրապարակ դրած հարցերով, որքան աղքատ անոնց տուած լուծումով:Իրերու այս վիճակին մէջ, արքայական կառավարութիւնը, համախորհուրդ իր բարեկամներուն հետ, անհրաժեշտ կը գտնէ ստեղծել եւ զարգացնել համագործակցութիւն մը այն երկիրներուն հետ, որոնց հետ կարելի եւ օգտակար է գործակցութիւնը

Նման գործակցութեան մը փայլուն օրինակներէն մին է, ի շահ ոչ միայն մեր երկու երկիրներուն, այլ եւ ընդհ. խաղաղութեան, գործակցութիւնը որ տարիներէ ի վեր կը միացնէ մեր պետութիւնը մեծ Գերմանիոյ հետ, որ իր առաջնորդին հովանաւորութեան տակ կը յառաջդիմէ վստահաքայլ : Մեր փափաքն է շարունակել եւ զարգացնել այդ գործակցութիւնը, ինչպէս եւ մշակութային ու տնտեսական յարաբերութիւնները, խաղաղութեան եւ միջազգային յանձնառութեանց ներդաշնակ կատարման ուղիով» :

Այս բաժակաճառին պատասխանեց Ֆոն Նէօրաթ, ըսելով.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԻՄ ԹԵՐԹՍ »

Ռոքֆէլլըր, Ամերիկայի թագաւորը օր մըն ալ վերջերս, իր անձնական թերթն ունէր: Բժիշկը արգիլած էր կարդալ ամէնուն թերթը, որ կրնար լեարդին մէջ արեան խուժում յառաջացնել ծանր արկածի մը նկարագրութեամբ, սիրտը պայթեցնել նաւթահանքերու հրդեհի մը լուրով: Երեւակայեցէք, ուրեմն, որ մահկանացուներս ի՛նչ ծանր վտանգներու ենթակայ ենք ամէն օր, կարդալով օրուան թերթերը եւ լուրերուն բոլոր տեսակները :

Ամէն առտու, Ռոքֆէլլըր կ'ելլէր անկողինէն, քիչ մը կաթ կը խմէր, յետոյ երբ կաթով սուրճը կը բերէին իր առջեւ՝ լոյս կը տեսնէր իր անձնական թերթը, որ կը խմբագրուէր յատկապէս պաշտօնի կոչուած գրողներու կողմէ ու կը տպուէր սեփական տպարանի մէջ: Բժիշկին յանձնարարութեամբ, օրուան լուրերը մաղէ անցնելով՝ կը տրուէին այն լուրերը միայն, որոնք ոչ պաղ են, ոչ ալ տաք: Եւ յետոյ պէտք էր որ զուարթութիւն մը շողար անոր մէջ, որպէսզի լեարդը կամ փայծաղը չյոգնէին անելորդ յուզումի մը պատճառած արիւնախռնումով :

Այսպէս է որ այս Կրեսոսը ապրեցաւ 98 տարի: Իր դեղը, ուրեմն, զուարթութիւնն էր,— հաճելի լուրեր, որ հոգին շոյէին, երգիծական տողեր, որ փորը թանէր ու խնդար :

Մարդ ակամայ կը խորհի, — ի՞նչ դժբախտ եմ, որ ամէն առաւօտ թերթը բանալով՝ ստիպուած եմ կարդալ թէ մեթրոյին մէջ գեղանի աղջիկ մը սպաննած են, դանակը խօթելով վիզէն, թէ գերմանական մարտանաւերը այս պահուս կը ռմբակոծեն սպանիական քաղաքները եւ քաղաքակ. կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ մէկ վայրկեանէն միւսը կրնայ համեւրոպական պատերազմ մը սկսիլ, եւայլն:

Բայց միայն Ռոքֆէլլըրը չէր որ անձնական թերթ ունէր, Հայոց մէջ ալ ունինք նման թագաւորներ, որոնք չեն հաներ կարդալ մահկանացուներուս թերթը, ունին իրենց անձնական թերթերը, զորս յանախ իրենք ալ չեն կարդար, այլ կարդացնել կուտան: Ի՞նչ լաւ է, անձնական թերթդ կուտաս անձնական ընթերցողիդ եւ դուն մտիկ կ'ընես՝ քիթդ տնկած առաստաղին: Օրինակ, կ'ըսեն թէ Մալէզեանն ալ ունի անձնական թերթ, որ չի տպուիր, այլ (իր «անձնական ընթերցող»ը ճարտար խմբագիր մը ըլլալուն համար) օրուան թերթերու մէջէն քաղուածքներով կը հրամցուի Հայոց թագաւորին, որպէսզի չըլլա՛յ թէ Մալէզեանի լեարդը բորբոքի, կամ փայծաղը ճաթի մահկանացուներուս յատուկ վտանգաւոր լուր մը առնելով:

Այսպէ՛ս կ'ապրին Կրեսոսները, զուարթ եւ անխռով, իրենց ջիղերը փաթթած՝ բամպակներու մէջ եւ հոգին՝ բարիքներու մէջ:

Ամէն մարդու տրուած չէ Կրեսոս ըլլալ: Եթէ Ռոքֆէլլըր աշխարհի քարիւղի թագաւորն է, Մալէզեանն ալ հայկական արցունքի թագաւորն է:

ԱՐԱԶ

Հայ գաղթականներու աշխատանքի իրաւունքին եւ առձեռնուրիի դիւրութեանց մասին

Գալթականաց գրասենեակի նախագահ Գ. Խատիսեան մեզի գրած է պատճէնը այն նամակին, որով Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Լիկին ընդհ. քարտուղարը կ'իմացնէ թէ դիմած է Աշխատանքի նախարարութեան, որպէսզի Ֆրանսայի մէջ աշխատող հայ գործաւորները տասնյի կերպով չենթարկուին հարիւրին 10ի օրէնքին խստութեանց: Նախարարը կը պատասխանէ թէ 10 օգոստոս 1932ի օրէնքը որ եւ է թոյլտուութեան տրամադրութիւն չունի, այսուհանդերձ Աշխատանքի նախարարութիւնը պիտի աշխատի՝ ցոյց տալ կարելի բարեացակամութիւնը :

*** Դարձեալ Գ. Խատիսեան մեզի կը հաղորդէ թէ, ի պատասխան իր կատարած դիմումին, պատկան մարմինները հրահանգ տուած են որ Նանսէնեան անցագրով հայ գործաւորներն ալ օգտուին արձակուրդի առթիւ շոգեկառքի հարիւրին 40ի զեղչէն:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՌՃԱՔԸ ԽԱՂԱՂԱԾ

Գէյրութէն կը հեռագրեն « Փըթի Փարիզիէն »ի.—

Այն լուրերը, որ հրատարակուեցան արտասահմանի մէջ Ալեքսանտրէթի խռովութեանց մասին, չափազանցուած են: Ծանրակշիռ հանգամանք չունէին խռովութիւնները, որոնց արձագանգ տրուեցաւ: Կարգ մը խանութներու փակումին հետեւանքով բախումներ տեղի ունեցան Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի մէջ,— զոհերուն թիւն է մէկ մեռեալ եւ տասնեակ մը վիրաւոր: Անկայն խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ շուտով: Կարելի է ըսել թէ սանձարձակ խռովութիւնները վերջ գտած են :

Եռագոյն դրօշ եւ «Էնթէրնասիոնալ»

Ֆրանսական ծերակոյտին մէջ, երեքշաբթի, Շարլ Ռէպէլ հարցապնդում մը բրաւ, քննադատելով կառավարութիւնը որ թոյլ կուտայ կարմիր դրօշ պարզելու ցուցահանդէսին մէջ, « Էնթէրնասիոնալ» երգելու Օփերա - Քոմիքին մէջ

Լէօն Պլում հեգնական արտայայտութեամբ մը պատասխանեց թէ ցուցահանդէսին մէջ Թունիզի դրօշ ալ պարզուած է, կարմիր պաստառի վրայ ճերմակ մահիկով : Իսկ եթէ Օփերա -Քոմիքին մէջ «Էնթէրնասիոնալ» են երգած, պատճառն այն է որ այդ օրը Օփերա - Քոմիքը վարձուած էր ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ :

— Ճիշդ է որ, շարունակեց Լէօն Պլում, Ֆրանսա ունի միայն մէկ դրօշ, եռագոյնը, եւ մէկ ազգային քայլերգ՝ « Մարսէյէզ »ը, որ երբեմն խռովարարներու քայլերգ կը համարուէր :Կան եւ կուսակցութիւններ, որ ունին իրենց դրօշը եւ քայլերգը, ինչպէս իմ կուսակցութիւնս իրեն խորհրդանշան ընտրած է կարմիր դրօշը եւ կ'երգէ «Էնթէրնասիոնալ»ը: Իսկ եթէ երբեք, կառավարութեան անդամներէն մէկն ու միւսը ընդունուած են «Էնթէրնասիոնալ»ով, նորութիւն մը չէ ասիկա, քանի որ նոյն երգով ընդունուած են նաեւ Վալտէք – Ռուսօ, Քոմպ եւ ուրիշներ: Աւելցնեմ որ յեղափոխական կուսակցութիւնները հիմա կ'երգեն « Մարսէյէզ»ին հետ « Էնթէրնասիոնալ»ն ալ, ինչ որ համերաշխութեան նշան մըն է :

Ծերակոյտը այս «հրատապ հարցէն» վերջ ուրիշ վիճաբանութիւն չունեցաւ, կը գրէ « Փոփիւլէր »:

*** Դահլիճը, երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ որոշեց շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի ծրագիրը գործադրել նաեւ Ալճերիոյ մէջ :

Արտաքին նախարարը ներկայացուց քաղաքական ընդհ. կացութիւնը.

Հրատարակչական տուներու տագնապին առթիւ որոշուեցաւ քննութիւն մը կատարել եւ տագնապը դարմանելու միջոց մը գտնել :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Բ.

1937 տարուան յաւելեալ ելմտացոյցէն 900.000 ոսկի յատկացուած է անտառներու: Ազգ. Ժողովը աւելէ առաջ քուէարկեց անտառներու համար նոր օրինագիծ մը, որ «անտառային գործերու մէջ անկինաղարձ մը պիտի կազմէր» Ցարդ 2 միլիոն 450 000 ոսկի կը յատկացուէր անտառներու ընդհ. տնօրէնութեան: Այդ գումարէն 1.850 000ը կը տրուէր պատկան իշխանութեան պաշտօնէութեան: Կը մնար 600.000, որ բարդուելով 900 հազարին, 1.500.000ի գումար մը յատկացուած կ'ըլլայ անտառներու գործին:

Երեք միլիոն ոսկի յատկացուած է երկրագործական Քոմպինաներու: Երկու ամիս առաջ քուէարկուեցաւ օրէնք մը, որուն համաձայն, յառաջիկայ ամառէն սկսած, կը կազմուին Երկրագործական Քոմպինաներ: Առհասարակ գիւղացիութեան հանդէպ մասնաւոր ուշադրութիւն մը կ'ուզեն ընծայել: Քուէարկուեցաւ նաեւ օրէնք մը գիւղացիներու պարտքերու մասին: Վճարումի երկար պայմանաժամ է տրուած՝ «գիւղացիներու նիւթական աննախանձելի վիճակը նկատի առնելով», եւ, ի հարկին, կրկին պիտի երկարաձգուի:

Ելմտացոյցի քուէարկումի առեն եօս երեսփոխաններ գանգատեցան գիւղի ծանր պայմաններէն:

Վիճաբանութեանց ընթացքին երեսփոխանները կրկնակի անդամներ անդրադարձան երկրի ներքին ապահովութեան: Պերճ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան) օրինակ, բանէ վերջ թէ «սահմանային հրոսակները ջախջախուած են եւ ժողովուրդը անդորր կեանք մը կ'ապրի հիմա», չարունակեց.

— «Մասնաւորապէս մեր սահմաններուն վրայ հարկ է, որ կատարեալ ընդհ. ապահովութիւն մը հաստատենք. հոն ապաստաններուն ամսաթուականներէն դատ յատկացումներ ընելու է»: Նոր պիւտճէին մէջ, ներքին ապահովութեան յատուկ գլուխին վրայ աւելցած է 1.500.000 ոսկի: Ամէն տարի այս գումարը կը բարձրանայ, թէեւ ամէն տարի ներքին գործավարը կը խօսի ներքին անդորրութենէն: Համաձայն տրուած ծանօթութիւններուն «արեւելքի մէջ» (Հայկական նահանգներ) նոր հինգ դատարաններ պիտի հաստատուին: Կը թուի թէ անդորրութեան կամ «թրքացումի» որոշ ծրագրի մը արդիւնք է եւ այս որոշումը, քանի որ տրուած կապուած է ... ստորին - պէտական պիւտճէին հետ:

Պիւտճէն նախատեսած է, անշուշտ, հանրային շինութիւններ ալ: Արդէն, Թուրքիոյ ելմտացոյցը երկու գլխաւոր նպատակներու յատկացուած է,— պաշտպանութիւն եւ շինարարութիւն: Այս վերջինն ալ, անշուշտ, միշտ պաշտպանութեան նախատեսութիւններով:

Երկաթուղիներու շինութեան համար պիւտճէին մէջ գոյութիւն ունի 9 միլիոնի մօտ գումար մը: Այս տարի պիտի հայթայթուի նաեւ Սեբաստիա - Կարին գիծին փոխառութեան 4րդ մասը, որ 4,5 միլիոն ոսկի է: «Աբաակարդ արդիւնքներ» գոյացուած է 4.320.000 ոսկի: Այս ձեւով «1937ի շինարարական ծրագիրը ամբողջովին իրականացնել կարելի պիտի ըլլայ»: Երկաթուղային ծրագիրը կ'իրականացուի միեւնոյն թափով: Մասնաւորապէս Սեբաստիա - Կարին գիծը գրաւած է էնկիւրիի ուշադրութիւնը, այդ գիծը նկատելով «Հայրենիքին մայր երակը»: Ծանօթ է որ Սեբաստիա - Զէթինքայա գիծը բացուած է արդէն: Զէթինքայաէն Տիվրիկ կը մնայ մօտաւորապէս 70 քիլոմեթր տարածութիւն մը: Մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբեր պիտի լրանայ եւ այդ մասը: Այս տարուան ընթացքին է դարձեալ որ գիծը պիտի հասնի մինչեւ Իլիճ, իսկ անկէ անդին՝ մինչեւ Երզնկա: Զէթինքայայէն մինչեւ Մալաթիա գիծը լրացած է: Այս կերպով Էնկիւրի - Սեբաստիա - Մալաթիա - Տիգրանակերտ գծին, Պոլսոյ կողմէն առնելու պայմանաւ, 200 քիլոմեթր ճամբայ կը շահուի: Պիտի շինուի նաեւ Զաթալաղըղէն Զոնկուլտաք երկարող փապուղիին կարճրմասը մինչեւ սեպտեմբեր: Սկսուած գիծերը երկու մասի կը բաժնուին,— Աֆիոնէն Անթալիա գիծին Պուրտուրէն Անթալիա երկարող մասը, իսկ միւսը՝ Երզնկայէն Էրէյլի երկարող մասը: Այս գիծերուն համար, նոր ելմտացոյցին մէջ որ եւ է գումար գրուած չէ: Բայց, հանրօգուտ շինութեանց գործավարին տուած ծանօթութեան համաձայն, «անոնց համար գումար մը պիտի հայթայթուի եւ անպատճառ պիտի սկսուի անոնց շինութեան»: Որոշուած է նաեւ մինչեւ Մուշ գիծի մը շինութիւնը, սկսելով Տիգրանակերտէն: Տիգրանակերտէն մինչեւ Իրաքի սահմանը 300 քիլոմեթր է: Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ գոյացած է համաձայնութիւն մը, ըստ որուն Թուրքիա պիտի շինէ մինչեւ սահմանը երկարող մասը, իսկ Իրաք՝ իրը: Ու երկու մասերն ալ պիտի սկսին միաժամանակ: Ուսումնասիրութեան պիտի ձեռնարկուի այս տարի: Թուրքիա մեծ օգուտներ կ'ակնկալէ այս գիծէն:

Նախատեսուած է նաեւ կարգ մը ցամաքային ճամբաներու եւ կամուրջներու շինութիւնը: Թուրքիոյ կամուրջներու թիւը հասած է 73ի, որոնցմէ 16ը 1936ին շինուեցան: 17 հատ պիտի շինուին 1937ին:

Հանրային շինութեանց ծրագրին մաս կը կազմէ ոռոգելու գործը: Գործավարը յայտնեց թէ «այս գործը եւս գոհացուցիչ ձեւով յառաջ կը տարուի»: Այս մասին բաւական դժգոհութիւններ եղան: Խորհրդի երեսփոխաններէն՝ Գայան Ֆաթմա դանգատեցաւ թէ ոչինչ կը կատարուի Մարիցա գետին յորդումներուն դէմ: Էսկիշէհիրի երեսփոխանը՝ Էմին Սաչաք աւելի կրծու եղաւ.

— Ճամբու տուրք մը կը գանձենք, բայց փալի պէյին ինքնաշարժին կը ծախսենք: Մինչդեռ իրրեւ ճամբու տուրք գանձուած դրամը պէտք է ճամբու յատկացուի: Ասոր հակառակ չարժում մը կը փայլէ՞ այս կառավարութեան ու ժողովին:

Մէհմէտ Սօնէր (Թէօթահիա).— Էնկիւրիի մէջ երկաթագծոց պարտէզ մը պիտի շինուէր: Գումար ալ յատկացուեցաւ, ինչո՞ւ չշինուեցաւ ցարդ: Այդ դրամը ուրի՞շ նպատակի ծախսուեցաւ:

Նոր պիւտճէն նախատեսած է նաեւ ներգաղթի եւ տեղաւորումի գործը: Եւ սակայն, այդ գործին յատկացուած է միայն 2.500 000 ոսկի, գումար մը, որ երբեք չի համապատասխաներ մեծ թիւով գաղթականներ բերելու ծրագրին Այսքանը՝ ծախսի բաժնին համար: Հասոյթներու ընդհանուր գումար նախատեսուած է 231.020.000 ոսկի: Նախորդ տարուան 11 ամսուան ընթացքին, ընդհանուր հասոյթը եղած է 219.500.000 ոսկի: Այսինքն՝ 22 միլիոն ոսկի աւելի՝ քան 1935ի 11 ամիսներու հասոյթը: Եկամուտներու այս յաւելումը արդիւնք է գլխաւորաբար մաքսերու եւ կալուածային տուրքերու յաւել.-ման: Այս տարի՝ մաքսերէն կը սպասուի 100 միլ. 238 հազար ոսկի. 36.825.000 ոսկի եկամուտներու եւ հարստութեանց տուրքերը: 37 959.000 ոսկի, մենաշնորհներէ, իսկ 50 միլիոն ոսկի զանազան եկամուտներէ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին եղան արտայայտութիւններ, տուրքերու թեթեւացման կամ վերացման մասին. Մասնաւորապէս հաւասարութեան տուրքի մասին հարցումներ եղան: Վարչապետը սակէ առաջ պաշտօնապէս յայտարարած էր թէ պիտի վերցուի: Երեսփոխան մը համարձակեցաւ յիշեցնել:

1936ի վերջաւորութեան, ոսկի պլուքին ցրւումը եւ Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ, Հոլանտայի եւ Իտալիոյ դրամներուն արժեզրկումը որ եւ է ազդեցութիւն գործած չէ Թուրքիոյ դրամին վրայ: Կեդրոնական դրամատան ոսկիի պահեստը անցեալ տարուան մայիսի սկզբնաւորութեան 30 միլիոն Թրքական ոսկիի հասած էր, այժմ՝ 36 700 000 ոսկի է:

Վերջացնելէ առաջ ելմտացոյցի թրքական բաժինը, մէջբերումներ ընենք երեսփոխաններու արտայայտութիւններէն.

[illegible]

— Դուսակալութեանց եւ զատուածներու մէջ այնպէս չենքեր ունինք, որոնցմէ ներս մտնել կը վարանի մարդ: Սրտի ցաւով կ'ուզեմ խոստովանիլ որ շատ մը տեղեր պաշտօնեաները քարիւղի սնտուկներէն սեղան ու աթոռ են շինած»:

Նէջիպ Աթըլըս իր ճառին մէջ անդրադարձաւ ընթերցումի գործին.

—«Անոնք որոնք կրնան գրել բանել այնպէս մը կը գրեն որ միայն իրենք կը հասկնան: Զագուածին ձեռքը ընթեռնլի գիրք տրուած չունի: Այսօրուան թերթերուն լեզուն պալատի լեզու է: Մեր երաժշտութիւնը պալատի երաժշտութիւն է տակաւին: Մեր շատ մը գրողները սանդուղին վերի աստիճանին են կեցած ու ժողովուրդը կը կանչեն հոն: Պէտք է վար իջնեն եւ հանրութեան ձեռքէն բռնեն»:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԳԻՑԱՆՔ

ԿԱՐՕՏԱԿԵԶ ՆԱՄԱԿ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ԱՏԱՓԱՁԱՐՑԻՒ ՄԸ

Կը փափաքէի որ այս Նամակս ստացողը Ուզուն - Զաքարէն Վարդերես Ախպար մը, կամ Ղարա — Ղալլըճէն Վարդանուշ քուրիկ մը ըլլայ: Ձեզ ուզեր մտաւորականի հետ տեսնուիլ այս պահուս, որովհետեւ տախտակած չըլլամ սա-ի գիծով անցրնել, կամ կար մըր քաշել նախադասութիւններու: Կ'ուզեմ անկաշկանդ ըլլալ Մելքիսեդեկենց գոմէշներուն պէս, որովհետեւ ամբողջ ձմեռը գոմերու կիսամութին մէջ անցընելէ ետք, գարնան առաջին արեւաշատ առաւօտ մը գոմին դուռը բաց գտնելով՝ ծայրայեղի մազաթուրծը ղէպի երկինք՝ խենդեցած վազեմ դաշտերը, բարձունքները ձիւնապատ Այս կերպով աւելի անկեղծ կ'ըլլամ ու ինքզինքս աւելի լաւ կրնամ բացատրել:

Այս Նամակս երբ ստանաս, կ'ուզեմ որ Առաքաղարի մէջ դտնուիս, որ եւ է կէտի մը վրայ: Դարեգինի ազէյվէն, Սեֆէի Պազարը, Ղարա Ակոբին փուռին առջեւ, Ս. Կարապետի ժամին «աւլուն», Հայր Արթինին Խնծորլուխը, Զարխին Քէնէրը, Հա՛յ Սիրաքանին Ախպուրին քով, վերջապէս ուր որ կը փափաքիս: Զեռքիդ մէկը զրպանդ, միւսը դօտիդ արած, տէշտին կանգդ, չորսդ հիւսած փայրկեանիդ, փաթաուըրմեց խաղացած պահուդ, ըգալփին բէէր կոնծած առեն, հողին, արեւին, մրջիւնին, դառաստաներին, ճրագին,քիրած փայլկեանիդ: Ինչ դիրքի մէջ կ'ուզես եղիր, ինծի համար Մարուշէ ճղեռուրէն աւելի արգար ես, Միդրնայ սապարաքանէն աւելի սուրբ ես: Սա վայրկեանիս նոյնը կրծելս կուզուս, գրաւե՛ս ինչո՞ւ:

Անցեալ օր լաւ գործէ մը վերջ դաշնակ արատ պատահմանէն ղարս կը նայէի, երբ թէ ինծի պէս զարտակարակ մարդու մը հանդիպելու համար անթափին մէջ: Ձեզ զիտեր ի՛նչպէս, յանկարծ հին, գրեթէ մոռցուած երգ մը վերյիշեցի.— « Տալդա տալդա կ'ըլլայ Իզմիրին ծովը.— Ի՞նչ անուշ կը փչէ Աւայլին հովը»... Ա՜խ, Վարդերես Ախպար կամ Վարդանուշ քուրիկ, ցնդեցաւ զարտակարտութեան պղպջակի մը պէս, ինչպէս կարմին կրակը հագիւ խոյր եւ ... փոխարէնը որ, դանուած տեղս էչիէկի ապաստանին դազաթը ըլլայ. Զարխին «գէյէլի ղէյվէն» բրածիս նման՝ ցնծիմ այն լալովս համար պարապին մէջ: Աւա թէ ինչու խորհեցայ այս գիրը գրել քեզի: Որովհետեւ դուն ալ զինտաս թէ այս լուռ-չանդրդի տառապերկիրներուն մէջ հազիւ ինչպէս կը ճգրտող Կոկանց Կարապետ Ախպարին փշոթյանները պէս: Իզմիրին ծովը ... Աւայլին հովը ... եւ անոր կարօտը հոգիիս խորը:

Սիրելի Վարդերես Ախպարս, նորէն տաժ ջուան պէս չարաթակադ առնելէյս եօքը, Ղարդաճէն տակը Մանային ծափը կ'երթա՞ս, տէրտերդ մոռնալու համար քանի մը բէէ կոնծելու [illegible] դարձեալ: Զէօպէլեկենց Արթինը կը չարունակէ՞ պալամուտ ձուկ ծախել: Օխան քանի՞: Այս բաներուն մասին մտածելս անգամ չէր դար այն առեններէ, հիմա կ'ուզեմ ամենաչնչին մանրամասնութիւնն իսկ գիտնալ կամ վերյիշել օրերով: Ի՞նչ եղաւ կեդրոնական մը չինելու ծրագիրը: Գիւղը պիտի կրնա՞ն հանել: Սաեփաննոս առաջնորդը հանգամանքութիւնը սկսա՞ւ, Սուլէքեան Գիրգոր էֆէնտին իր պատմական ճառը արտասանե՞ց: Քանի որ կեդրոնականին խօսք բացուեցաւ, չմոռցած ըսեմ: Գնա Տնտես Աբրահամ Ախպարը անգամ մը տես եւ ըսէ որ, աչքը թող չորս բանայ, ինչու որ Ի թիմլէթէն տղան, Միքայէլ, պաղ տաղոցի տնօրէնին սենեակը պիտի մտնէ՝ իր ընկերներուն գէրօնները ինքն կամ տասնի վերածելու համար: Քանի որ գամոցը յանձն առիր, խնդրեմ, սա մեր Զօհիկենց Պերեսս Ախպարին բսէ, որ փուրնային պուռոլչները Զարդոթին փուռը չտանի, աղջիկը բոբան է տուած: Սարը Ակոբին փուռը թէ նոր, թէ Լուսաւորչականի է: Հոն ալ տէզկէհատար Մալթը կայ, ուշադրութիւն թող ընէ նիկարա մը փաթթելու համար ծխատուփը հրամցուցած առեն, ինչու որ այդ չարաճճին, ամէն անգամ Զարխ երթալուն, ջուրի պոլիկ օծ մը կը բանէ եւ ծխախոտին տուփին մէջ կը բանտարկէ, միամիտները սարսափեցնելու համար: Ղարդըճին Տակի Հաճի Կարպիսին բարեւ տուր, եւ հարցուր թէ այս տարի Վաքֆարգենց քարաանձին ծառը պտուղ հասունցու՞ց առաջ ծախու առաւ թէ վերջը: Նորէն Կոկոյին հետ սուրը հողինին կը ցուցնե՞ն Քիւփճիենց Արթինին անմաշական ըրալիքով եւ Վոյվոտին էկլի ոչնեյով: Յախիրին տապկած ձուկին հոտը Պլօրէկճենց Հաճի Մարին ըթին կը բուրէ՞: Դողիկը ո՞ւր է, Հասլիպը ձին ծախե՞ց, դրամով ըստախին կենծելու համար:

Այս հարցումներուս պատասխանել օժար երես թուղթի վրայ: Եթէ դուն գիր չես գիտեր, դնա մեր ժամուն լուսարար Կարապետ Ախպարը գտիր, իմ կողմէս բարեւ խօսէ եւ պատասխանդ գրել տուր: Այս առթիւ հարցուր իրեն թէ, տօնամսյին իրիկուն եէէֆիպէի պարաէկը երթալու համար Փէտրին փետսիլը մը ճարե՞ց: Թող շատ չփճացնէ Ըոլ Դըմնթիկենց Գէորգ Ախպարին հետ, թէ որթայի խորանին մոմերը վառելու համար Թուղթի մը շամային ծայրը վառած մոմի կը կրոտր երկարելն է միակ միջոցը: Այսօր գիտութիւնը այնքան է յառաջացած, որ կանթեղի մը վրայ կոճակը բռնակէ է ամէն ինչ կրակի տալու համար: Ելեկտրիկի զօրութեամբ: Ըսէ իրեն նաեւ որ, եթէ անգամ մըն ալ յարութեան մեղեդին «Այսօրէն վերյան ձայնը չխաղցնէ Տօնտօնենց Մարդիկին պարտին պէս, Տէր Գրիգորը պիտի կտրէ բարեկութենէն: Քանի որ ժամին «աւլուն» ես, սա մեր գլխուն գասու անդամներուն այցելութիւն մը տուր: Ս. Սոփիանեանի տանին ատնթիւ Մը կոչումին Մնացականն ալ պիտի հրաւիրե՞ս, ձայնը աքանչելի է, անոր սէրելու՝ Սպահենց Մարիամ Սալւան տնտիկին մէջ Եղիս մարդու բէին ձեռքը պաղաւ:

Հիմա այլ եւս եկեղեցիի բակէն դուրս ելիր, օխար երես Նամակդ զօրելից ... Անդրի Ալլէմ Ճանի Ճենց տան առջեւէն, Կամիթենց Գիրգորին խանութին առջեւէն, բարեւ մը տուր Ճրճեանց Հոսիանեանին, Ջուր մը խմէ Մրտան «գէյվէն», Փուլճի Սպասային հալը հարցուր եւ մտիր Կամիկենց արալըխէն ներս: Հոն Մաթաենց պզտի - մարին հարցուր թէ, Սախսաին Էճեյի Բէչըքէն Սիրանուշ մարդուն ի՞նչը պիտի առնես:

—Ի՞նչ միջոցներով պիտի օդտուիս: Երիտասարդի միամտութեան վրայ Թուրքը քէին տակէն խնդալէ վերջ չարունակեց.

— Այս զոյգ մը եզները կը տեսնե՞ս. առանց ինծի դրացի Հայէ մը փոխ առած եմ, որ այլ եւս առանց չուրքը անդամ չի կրնար տեսնել, եթէ պահանջէ պատասխանը շատ դիւրութեամբ կը սատնայ, իսկ մէկ երկու չարաթէն մեր գիւղի Հայերը ամբողջութեամբ պիտի աքսորուին, Թանկագին սաէթ մը պիտի ներկայանայ միզի, որմէ եթէ չկարենանք օգտուիլ, այլ եւս թող իբրեւ մարդ չապրինք աշխարհի վրայ:

— Այս ... իբրաւունք ունիս ... քիչ մը կենալէ վերջ —պատառ մը հաց ունի՞ս, ադա, շատ անօթի եմ, դուռ խօսօ քանի մը օրէ ի վեր ցաւ մը կայ:

— Հա, կեցիր քեզի քիչ մը հաց տամ :Եւ տոպրակը բանալով կտոր մը հաց եւ պանիր երկարեց Միքայէլին:

— Հիմա ո՞ր կողմը պիտի երթաս.

— Կը խորհիմ գիւղերը գործ մը ճարել ու կենալ, քաղաքները վտանգաւոր կ'ուսան ըլլալ:

— Եթէ մեր գիւղը ոստիկաններու կողմէ վտանգաւոր չըլլար, կ'ու-

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Գրաքսակ դէպքուէ կը կը ծողունք արձակուրդի այս տաք օրերուն, եւ միջամուխ կ'ըլլանք ... թերթ, աւելի - բանաստեղծական դէտվիքներու, որոնք, հետաքրքրութեան չափ, սթափում եւ սրտանց կը պատճառեն մեզի եւ մեր հետեւողներուն, որոնց մէջ, կը թուի, շատ խորթ մարդիկ ալ կան

Բայց կը խնդրեմ որ, այժմէն, պատասխանատուութեան դանալու՝ Թղթապէն արտայայտելու անոր նշանաւորը, իր ժամանակի իշխաններուն, հոգեւորականներուն եւ ընկերային ամէն կառակարգի մարդոց հասցէին.— Ուրի՛ է ... Հայոց աշխա՞րհ: Օր մը:

Երբ հարցումներով կ'ողողուիս, պատճառ շատ դժուար է ջուրերէն դուրս վերցնել եւ, ըստ պատեհի, պատասխաններ տալ կամ վանել: — Այսպէս քու իսկ միջնորդութեամբ հարցուած հարցարանին այն կէտը, թէ «յառաջիկային կը կազմուի », «երկան այս տարի կ'ունենայ », եւ ... կարգի սահմանական ներկայ ժամանակով նախադասութիւններ կարելի գործածել արդեօք, փոխանակ ապառնի ժամանակի ձեւին, թէ յառաջիկային պիտի կազմուի ... [illegible]

... չին հետ կարդացեր՞, ... թալոքը ճիրաններուն [illegible] ... Այս բաները գիտնալ շատ կը փափաքիմ: Մի՛ նեղուիր, սիրելի Վարդերես Ախպարս: Զահմէթիկ փոխարէն եկող տարի եթէ Աբմաշ դաս Կոնծայթին մէյխանէն ալածքը չափօղի պիտի խմցնեմ քեզի: Կը յիշե՞ս Զիֆլիկին ճաշկերը, թաղէ թաղէ տաքուկ տաքուկ, տասը փարայի հացքան փարայի ձուկ, չէ՛ մըն ալ պէ, սանկ չաէբը ՔԷՖ կ'ըլլայիր ալ, կանմոցուած էնք, որ միայն չօղով կայ Հայոց փրկութիւնը երգը գասազաղած առենդ, Գաանիկ Ալլայէն թաթերը գետին կը թափէին բիւրեղով: Կը յիշե՞ս: Ես այս վայրկեանիս այդ բոլոր անցեալը կ'ապրիմ իր մանրամասնութիւններով: Դեռ երէկուան պէս կը յիշեմ քեզ, Վարդանուշ քուրիկ Փոսաթիկենց էշը, գերեղմանին պատահման Սոյլմանտիս բար, լօրը, Քիւգին, Կէյէթենց Մարխամատ, Չոնկօլենց Եղինէն, ձեռնամ հանեց Եսայր, Զուրճի Ռեկայի Ալլան, Խոսենց Արազ անունով շանը, Քէֆճենց ամէն հաւը, Ցախին կուլտէ. Եսնեքճին ճաւվալը ....

Ալ չեմ կրնար երկար գրել, սիրելի Վարդերես ախպար, ինչու որ, եթէ իրաքանչիւր յիշած անունիս հետ սիրտս եւ ուղեղս թէլ մը փրթի վազ առտու կանուխ Տաճատին եւ հայկին հետ ինքզինքս փրկէ կը գանեմ Հավեղրխէ, դարձեալ մտաւոր երեսներուս ... դուն մոռցած ըրէ ... , օխար ղուլաճ զօռիդ, Փէփին փոխարէն...

Ընդգրկեմ այս Վ. ՍԻՒՃ

Ց. Գ.— Զմոռնաս յիշած երգս որպէս կան ուժ հարիւր քառասունը օխար անգամ կրկնել —

Տալդա տալդա կ'ըլլայ Իզմիրին ծովը
Ինչ անուշ կը փչէ Աւայլին հովը
Հայրենիքիս բոցակեզ կարօտով
Կը տառապիմ անդադար Թուլ [illegible] խոր

ՆՈՅՆ

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով.

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

— Ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար եթէ 12 ժամ եւս քնանայի, գոնէ օր մը եւս անցած կ'ըլլար, բայց չէ՞ որ մէկ օր վերջն ալ անպատճառ պիտի ուզէի բան մը ընել ...

Նորէն սկսաւ թափառիլ. անօթութիւնը գլխուն ցաւ մը տուած էր, կը սատտկանար: Հեռուէն մշակի մը արտ հերկելը նշմարեց: Ամէն վտանգ աչքին առնելով որոշեց մօտենալ եւ քիչ մը ուտելիք ուզել: Եւ սկսաւ արագօրէն քալել, կէս ժամ յետոյ մշակին քովն էր, անոր հագած հագուստն ու դիմագիծը կասկած չէին ձգեր իր թրքութեան մասին: Միքայէլ Թուրքերէն բարեւով մը մօտեցաւ եւ մօտակայ քաղաքի մը մասին ծանօթութիւն ուզեց:

Թուրքը ուղղութիւն մը ցոյց տալով բսաւ որ այս ճամբով չորս ժամէն Խարբերդ կրնաս հասնիլ:

— Ուրեմն Խարբերդի մօտե՞րն եմ:

— Այո, այս կողմն ալ Տէրսիմի նահանգն է:

Խարբերդ ու Տէրսիմ, ո՞ր կողմը երթալ. մէկ կողմը Թուրք, միւսը՝ Քիւրտ: Որո՞ւն մարդասիրութեան կարելի է վստահիլ եւ դութ ակնկալել, երկու ազգերն ալ իրարմէ վայրենի, երկուքն ալ Հայուն թշնամի:

— Ներողութիւն, էֆէնտի, դուք գիւղերական փախստակա՞ն էք, վերսկսաւ հարցնել Թուրքը:

— Այո, պատերազմին մէջ վիրաւորուեցայ, դեռ լաւ մը չբուժուած նորէն ճակատ ղրկել ուզեցին, երկու ընկերներով որոշեցինք փախիլ, ընկերս մեռաւ 15 օր առաջ, իսկ ես մինակ մնացի, հինգ օրէ ի վեր բան մը կերած չեմ եւ անօթութեան հետեւանքով չեմ կրնար քալել. կրնա՞յ ինծի պատառ մը հաց տալ:

— Ի՞նչ է ձեր անունը:

Անունս Ռիզա է:

Ո՞ր տեղացի ես:

— Տրապիզոնի նահանգէն եմ:

— Թո՞ւրք ես թէ Լազ:

—Մայրս Լազ է, իսկ հայրս Թուրք:

— Ես ալ Լազի թոռ եմ. մեծ հայրս ժամանակին հոս հաստատուելով դը-նած է այս կալուածները, երեք եղբայր ենք, գիւղին մէջ առանձին տուներ ունինք, ընտանիք, զաւակներ ունինք:

— Աստուած աւելին պարգեւէ:

— Գիտե՞ս, այս միջոցին ամբողջ կիսավուրները պիտի մաքրուին

Միքայէլը ոտքէն մինչեւ գլուխը ցնցուեցաւ. պահ մը մտածեց բանել իր դիմացինին կոկորդէն, սարսռալ չան սատակ ընել, սակայն խոհեմութիւն սեպեց պաղարիւն մնալ: Իր մարմը ոտքի մէկու մը վրայ թափելով ի՞նչ պիտի շահէր: Իսկ Թուրքը այնքան էր խանդավառուած որ, ընաւ բան մը չհասկցաւ դէմը կեցող երիտասարդին հոգեկան խռովութենէն:

— Այո, ատանկ բաներ մը լսեցի, բայց չեմ գիտեր թէ ո՞ր կողմի Հայերն են որ պիտի աքսորուին:

— Բոլոր Հայերն ալ առանց խտրութեան պիտի աքսորուին: Խարբերդի մէջ Հայերուն մեծերը հաւաքելով բանտերը լեցուցին, որոնք մօտ ատեններն պիտի մաքրուին, երիտասարդներ գինուոր են, իսկ իրենց քով գտնուած հրացաններն ալ սկսան հաւաքել, անանկ որ եթէ ըմբոստութիւն փորձեն, իրենք զիրենք պաշտպանելու անկարող վիճակի մէջ պիտի գտնեն:

—Կարծեմ յանցաւորները պիտի գտնեն, իսկ մնացեալները հանգիստ պիտի ձգեն:

Կեավուրին լաւը կամ գէշը կ'ըլլա՞յ, ամբողջը մաքրել պէտք է, որ պէտք մեր օճիքը ազատենք:

— Այս մարդիկը ի՞նչ յանցանք գործած են, ընդհակառակն մինչեւ վերջը պետական պիւտճէն լեցնողները, արհեստաւորները, առեւտրականները, գիտունները, բժիշկները, եւ ամէնէն խելացի մարդիկը Հայերն են, չէ՞ք կարծեր որ անոնց ոչնչացմամբ վերջը երկիրը պիտի տուժէ:

— Երկի՛րը կը տուժէ, կառավարութի՞ւնը կը տուժէ թէ մենք կը տուժենք, այդքանին խելքս չի հասնիր, քանի որ կեավուր են, պէտք է մաքրուին, անհետանան:

— Դուն ալ կեավուր ջարդելու պիտի երթա՞ս, հարցուց Միքայէլ:

— Պէտք ջանամ ուրիշ միջոցներով օգտուիլ, ջարդուելու գացողներուն վրայ գրեթէ բան ձգած չունին, մերկ ղէն քիչ մեր գիւղը տանիլ, մանաւանդ սա Հայերու աքսորէ խնդիրը մէջտեղ իյնալէն ի վեր ոստիկաններէն շատ գիւղէն պակաս չեն, միեւնոյն առեն գինուորական փախստականներու համար ալ շատ խիստ են.

— Շնորհակալ եմ, աղա քու մեծ քաջութենէդ. քանի մը օր ալ պէտք կը մնամ անդրանիկ, ... ամեն մը փորձեմ

Երկու ժամէ ի վեր մեղմ հով մը կը չէր կորով հեւալով սկսած անձրեւ հայի դառնալ: Ճամբաները ցեխոտ գած էին փոսիկներուն մէջ: ... քալելու համար պէտք անձկաց բանից Միքայէլ սկսաւ քալել հովին ուղղութեամբ: Արեւը մարը առաջ ապահով տեղ մը պէտք էր գտնել: Բարձրացաւ բլրակի մը գագաթը, ու սկսաւ դիտել չորս կողմը: Բնութեան տեսարանները գեղեցիկ տեսարաններ, ... ծաղիկները, արեւը, կապոյտ երկինքը ի՞նչ արժէք կրնային ունենալ իրեն համար: Ինք գիշերուան համար ապահով ապաստան մը ունենալ ոչ մէկ բանի արժէք կու տար:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(8)

չէ Երկայ ձեւով գործածութիւնը : Անգլիացին եւ Գերմանացին ալ նոյն ձեւով կը գործածեն յաճախ, եւ Ֆրանսերէնի մէջ եւս անծանօթ չէ, թէեւ տարբեր գործածութեամբ, բայց Երկայ ժամանակով. ինչպէս՝ Va avoir (կ'ունենայ կամ, ինչ որ նոյնն է, պիտի ունենայ. « Հիմա ունիմ'ի խընդիր չկայ : Գրաբարի մէջ աւելի կանգնի Երկան ապառնիի տեղ այս ձեւը, որովհետեւ կը չկայ : Այդ կը ձեւն է որ բուն ներկայ ժամանակի չիմա, այս միջոցիս) անմիջական իմաստը կուտայ : Այլապէս, թէ՛ գրաբարին եւ թէ ռամկօրէնին մէջ ներկայով ապագայ հասկնալու բայլին ձեւը սխալ չէ, եւ մեզի համար գործածուած , ինչ է որ շատ աւելի՝ Ռուսահայերուն մէջ :

Արհեստ (métier), ուր գործ կը տեսնեն ձեռքն ու վարժութիւնը, կամ ստոյգ քանի մը սահմանուած ու ֆորմաւորուած գրաղումներ՝ որոնց մէջ միայն աւելի ձեռքը կամ սովորամոլութիւնը կը գործէ : Արուեստ (art), ուր միտքը կը գործէ աւելի, ուր մինչեւ իսկ բանաստեղծութիւն կայ, գիւտ եւ ստեղծ կայ, եւ ուր կը յաջողին մասնաւոր կարողութիւններով օժտուածներ — Նկարչութիւն, երաժշտութիւն, ճարտարապետութիւն, իրենց միջակ սահմաններով կամ բարձրաթռիչ հանգամանքով արուեստ են, համառօտագրելու համար : Ցեխերական չինծու), մաացածին պատկերներ արուեստ են, պատ ծեփելու վարժութիւնը՝ արհեստ, այլովքն հանդերձ: Կ'ըսենք արհեստաւոր, միւսին՝ արուեստագէտ: Այս առիթով գիտեցնք Հայերէնի մէջ իմաստի կարեւոր փոփոխութեան ծառայող երկու ձեւերուն (ե եւ ու) տարբերութիւնը, չէ՞ : Ու փնտած է, եւ փոխանակ ըլլալու ուելու. չունչ մը (հ) դրուեր, եղեր է սրեստ : Եթէ կրկնել հարկ ըլլար, պիտի ներկայացնէինք ոգի — հոգի, շունչ - հունչ, աւ - հաւ եւ այս կարգի ուրիշ ձեւեր, որոնց յաճախ անխառակած ենք:

Սիրելի Արամ, թոյլ տուր որ essenceի մասին կարծիք մը յայտնեմ, ինչ որ կը հետաքրքրէ նաեւ շատերը, քանի որ այդ բառին գործածութիւնը երբեմն կը ծաւալի կ'ընդհանրանայ: Էութիւն, իսկութիւն է բովանդակիչ իմաստով: Իմաստասիրական ասութիւններու մէջ կը գործածուի հայերէնով էութիւն, իսկութիւն :

Բայց աւելի չէ՞ք գտներ աղեկօք որ նոյն բառը, երբ կը գործածուի ծանօթ հեղուկներուն համար, հայերէն ըլլայ հեղանիւթ, այսինքն՝ հեղուկ նիւթ, որ գրական ալ բառ է : Եւ աւելի ամփոփելով զայն՝ ըսենք հիւթ, նիւթ պահելով վերացական բառերու (այսինքն նիւթը, եւն.) եւ հատուածի տարբերութեան համար: Այս առիթով, դարձեալ հրաշալի չէ՞ք գտներ հեղ արմատին ի գիրը՝ գրուած նիւթին Ը գիրին տեղ — Նիւթ — Հիւթ (երկրորդը միշտ հեղուկ, կամ գրեթէ): Այս բանասիրական ... դրսանք մեզ կը մղէ ենթադրելու թէ նիւթին, հիւթին արմատական ձեւն է ուրեմն իւթ, չէ՞

Բոլոր, ամէն, ամբողջ. — Գերլինի մեր ուշիմ հետաքրքիրը գիտ ու քով կը գնէ «այս կամ ոչ» կարուկ հրամականին (impératif catégorique) առջեւ : Չէ՞ որ Քանթի հայրենիքին մէջ կ'ապրի Երջանիկ հետաքրքիրը: Համենայն բառերու գործածութեան համար Քանթին պահանջած կարուկ սահմանը չենք կրնար — կարելի չէ — գծել: Առ առաւելն, ընդհանուր միտք, սովորութիւնը իբրեւ կանոն կրնանք յայտնել: Այսպէս՝ ընդհանրական իմաստով կ'առնուի ամէնը, որուն տեղը չեն կրնար բռնել ոչ ամբողջը ոչ բոլորը: Պարզէն սկսելով՝ ամէն օր չի կրնար փոխանակուիլ բոլոր կամ ամբողջով : Ամէնը ամէն է ամէն պարագայի եւ ամեն երկիրներու մէջ: Ամէնը ամէն է ամէն մարդու եւ ամէն զաւակարգերու համար : Ամէնին նշանակածը ընդհանրական իմաստ ունի, ուրեմն : Բայց սովորութիւն է ծչքիւ ըսել — մարդուն բոլոր կարողութիւնները (գումարը ամբողջ առնելով) Այս վերջին օրինակներէն իսկ դիւրաւ կը հասկցուի, թէ ամէն ընդհանրականին պատկանող մասնաւոր ամբողջութիւններ են բոլորն ալ, ամբողջն ալ: Ասկէց անկէց մասնաւոր թիւեր իրարու տակ կը գրենք, կը գումարենք եւ ամբողջը կը գտնենք (այդ թիւերուն ամբողջը), կ'ըսենք բոլոր պարտէզին շրջանը ըրի: Պարտէզը հոս ամբողջութիւն մըն է, իր կարգին: Բայց կ'ըսենք եւ պէտք է ըսենք — Ամէն պարտէզ իր մասնաւոր գեղեցկութիւնը ունի: Գերլինի մեր զգաստ եւ պատուական հետեւողին հետաքրքրութիւնը ո՛րքան գովելի է :

Իսկ հեռաւոր Մոնթէվիտօյին անոււշ գեփիւռներու դիրդ թեւերով ժամանած հարցումին, թէ ինչո՞ւ Մեծն Բրիտանիա եւ ոչ Մեծ Բրիտանիա, — յաջորդով

Բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունի առ մեր այլապէս ծանօթ Բրիտանիային Առ կամ առանց Ն ին մեծ ըլլալը: Մենք հրճուինք որ այդ անզուգական մարդերուն մէջ Հայկեան բարբառը իր արժանաւորը կը առնի Յառաջի թեւերով ու շունչով, կուռ եւ չնչին:

ՏԱՐԱԶ

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

— . —

Կիրակի օր Սէվրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեայ յոբելեանը: Կը նախագահէ Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանրական Աբբայ Սրապեան վրդ. Ուլուհոճեան, երկու կողմերն ունենալով Վաւժչապուհ եպիսկ.ն ու Փահապանեան գերապայծառը: Ներկայ էին հրաւիրեալներ՝ ամէն դասակարգէ :

Բացումը կատարուեցաւ դպրոցի աշակերտներուն խմբերգով, որմէ վերջ վարժարանին տեսուչ Հ. Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեան պատմականն ըրաւ Մուրատ եւ Ռափայէլի կտակներուն, վեր հանելով երկու բարերարներու գործին նշանակութիւնը: Բացատրեց Մխիթարեան միաբանութեան կատարած դերը, մանաւանդ Հ. Սարգիս վրդ. Թէոդորեանի հաստատակամ աշխատանքը՝ կտակուած գումարները գանձելու մասին :

Մուրատ - Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Կարօ Խուպիկեան, չեշտելով կրթական մարզին մէջ հարիւր տարիէ ի վեր Մխիթարեան միաբանութեան տարած աշխատանքը, յիշատակեց կարգ մը թիւեր եւ թուականներ՝ 18րդ դարէն ի վեր Մխիթարեանց բացած դըպրոցներուն մասին, ըսաւ թէ անոնց վիճակուած է աշխատիլ միայն գաղութներու մէջ, պատրաստելու համար հայրենասէր Հայեր, ու Միութեան անկեղծ զգացումներուն թարգմանը հանդիսացաւ :

Գ. Վ. Մալէզեան խօսեցաւ Մուրատ Ռափայէլեան դրական եւ քաղաքական գիտուոր դէմքերու մասին (Մ. Գէ. չիքթաշլեան, Թ. Թէրզեան, Մ. Ա. ճէմէեան, Ա. Արփիարեան, Հիսարլեան, Մ. Մամուրեան, Գ. Վարուժան, Միքայէլ Փորթուգալ փաշա, Ցովհ. Սագըզ, Գ. Սինապեան, Մ. Տաժատեան եւայլն): Տիկին Ա. Բուղաղեան ալ երախտագիտական քանի մը խօսք ըրաւ :

Ամէնէն վերջ արքահայրը շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, վեր հանեց զոյգ բարերարներու եւ անոնց կտակին գործադրիչ Մխիթարեան Միաբանութեան կատարած աշխատանքը, Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններու հասցուցած սերունդին դերը եւ ըսաւ թէ ներկայ հարիւրամեակը առաջին հանգրուան մըն է, այսուհետեւ կրթական գործը աւելի եռանդով առաջ պիտի տարուի:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան եւ Գ. Ժ. Վարդանեան (երգ), Գ. Գ. Ժ. Տէր - Թովմասեան, Հ. Քէօսէեան, Հ. Տարօնեան եւ Ն. Մարգարեան (արտասանութիւն) : Հանդէսը վերջացաւ վարժարանին քայլերգով

Յունիսի ընթացքին նոր հանդէսներ տեղի պիտի ունենան Փարիզի մէջ հարիւրամեակին առթիւ, մասնաւորաբար Ֆրանսացիներու համար :

Յ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ա. ԸՍԻՆՔ, ՀԱՐԿ Է ԸՍԵԼ ՆԱԵՒ Բ.

Թուրքերէն Թան եռեւեալ խմբագրականը հրատարակած է.—

Մեր երկիրը յանկարծ մտաւ մեքենայի շրջանին մէջ: Այն երկաթ գործիքները, զորս արտասահմանէն բերինք, մեր երկրին շատ մը վայրերուն մէջ սկսած են բանիլ: Գիշեր ցերեկ կը բանին: Անոնց մեծ մասը առոր կամ անոր չեն պատկանիր: Մեր բոլորին սեփականութիւնն են:

Անոր մաքերու հովանաւորութեամբ պիտի բարգաւաճի ծանր ճարտարարուեստը: Եթէ անիկա մասնաւորներու սեփականութիւնը ըլլար, ...ոչ մը անպայման պիտի զղջայինք : Այս ճարտարարուեստը կը գտնուի ազգային դրամատներուն ձեռքը: Ուրեմն, վաստակներուն գամը եւ կրհարաւաւորներն եւ կը ճարտարարուեստականացնեն երկիրը. Բայց, այս իրողութիւնը կը ներկայացնէ ուրիշ մտահոգութիւն մը: Կը զոզանք մեր ապրանքներուն վրայ: Մեզ բոլորս կը չարչարէ այն մտածումը թէ, «մեր այդ մեքենաները լաւ կը խնամուի՞ն. իրական արդիւնքը ձեռք կը ձգուի՞»:

Անշուշտ ոչ մարդ մաքէն կ'անցընէ անխնամ թողուլ զանոնք եւ համամիտ ըլլալ քիչ արդիւնք ձեռք ձգելու:Կասկած չունինք ազգային դրամատներու բարեացակամութեան ու շահագրգռութեան մասին: Անշուշտ, կը գերնահատուի ամենատոր ու ամենալաւ կերպով գործածելու սկզբունքը:

Կան կարգ մը թերիներ, որոնք ծընունդ կ'առնեն մեր ընկերային գոյավիճակէն: Մեր բոլորին պարտականութիւնն է անոնց մասին միջոցներ խորհիլ եւ երբ ընդհանրական խնդիր միասարանութեան ենթարկել զանոնք

Իբրեւ օրինակ՝ այսօր երկու կէտերու վրայ կանգ պիտի առնենք: Մեր գործարանները, իրենց առաջին քայլերուն մէջ, շատ անփորձ գործաւորներ կ'աշխատցնեն: Անոնցմէ քիչ արտադրութիւն կը ստանան: Նպատակն է քիչ ու ընտիր գործաւորներ աշխատցնել, շատ արտադրութիւն ձեռք ձգելով արժեգինը իջեցնել: Միւս կողմէ ալ՝ վարպետ գործաւորին տալ անպիտի օրական մը որ մարդավարի կարենայ ապրիլ: Դէպի այս նպատակը ընթանալու համար, հարկ է երկրին մէջ ստեղծել, գործարաններուն կարողութենէն ու տարողութենէն դուրս, կարգ մը ընկերային կազմակերպութիւններ եւ հաստատութիւններ :

Գերմանացիները խօսք մը ունին,— «Մարդ երբ Ա. կ'ըսէ, պէտք է կարենայ Բ.ը ըսել»: Ճարտարարուեստական կեանքին մէջ մտնելէ վերջ, եթէ այդ հաստատութիւնները մէջտեղ չըբերենք, անկարող պիտի ըլլանք ապահովել այն առաձգականութիւնը որ անհրաժեշտ կը դարձնէ դէպի կատարեալը ընթացող բարգաւաճումը: Մեր գործը կէս կը մնայ:

Ըսենք թէ գործաւորներուն մէջէն վարպետներ հասան: Անոնցմէ մէկը երեք կամ չորս անփորձ գործաւորի գործը կը տեսնէ : Որպէսզի գործարանը աւելի շատ արտադրելու ձեւով աշխատի, հարկ է հեռացնել գործաւորներու թիւը իջեցնել եւ արժեգինը նուազեցնել: Աղէկ թէ գործարանը պիտի օգտուի եւ թէ սպառողները: Բայց այդ ընելու համար պէտք է գործաւորներ դուրս ձգել ... իսկ ազգային գործարանի մը համար դժուար բան է ասիկա: Եթէ աւելորդ գործաւորները դուրս ձգէ, թշուառութիւնը ծայր պիտի տայ, իսկ եթէ պահէ, պիտի չկարենայ բարգաւաճումի պայմաններուն համաձայն ընթանալ ..

Երկիրը կը կարօտի բազուկի ուժի, ոչ ոք բացը կը մնայ, անպայման գործ մը կը գտնէ: Բայց, մենք չունինք միջնորդող հաստատութիւններ եւ ժամանակաւոր կամ տեւական տեղափոխութեանց յատուկ կազմակերպութիւններ, որոնք շատ անհրաժեշտ են յանկարծ ճարտարարուեստացումի ճամբուն մէջ մտնող երկրի մը եւ բացը մնացող բանուորին գործ ապահովելու համար:

Երկրորդ կէտն է գործաւորին ու մեքենային յարաբերութեան առնչութիւնը: Այսօր մենք կամայ ակամայ անփորձ ձեռքերուն ենք յանձնած այնքան սուղ արժող մեքենաները: Անոնք հազիւ կրնան մեքենաները քիչ շատ աշխատցնել: Ծանօթ չեն թէ մեքենաները ի՞նչպէս պէտք է խնամել ու չեն օրերը իրենց այդ ամենօրեայ ու անձկալի ընկերները:

Ամէնէն լաւագոյն տարրը այն է որ աշկերտութենէ յառաջ պիտի գայ : Բոլոր գործարաններն ալ կ'աշխատին աշկերտներ հասցնել: Բայց այդ գործը տակաւին ձեռք առնուած չէ որպէս ձեռնարկ մը որ երկրի ճարտարարուեստին յատուկ է: Հարկ է, այդ մարզին մէջ, նախակրթարանին հետ գործակցութիւն մը հաստատել: Ցեղայ, գործաւոր հասցնելը քիչ մըն ալ հոգեբանական լապորաթուարի գործ է: Մեր գործերը պատահականութենէ կը փրկենք, եթէ օգտուինք հոգեբանական լապորաթուարներու, վերջին գրութեամբ սրբագրուած մեթոտներէն: Համալսարանի այդ ճիւղը, որ կը ղեկավարուի աշխարհի ամէնէն անուանի մասնագէտներէն մէկուն կողմէ, շատ կարեւոր աւանդիրայ մը կրնար ըլլալ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ «ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ»Ը ՃՄԼՔՈՒԱԾ

— . —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 յունիս) .

Նիւ Եորքի հայ համայնավար «Բանուոր» թերթը վերջերս հրատարակած էր պաշտօնական այն նամակները, զորս իրարու մէջ փոխանակած են Ամերիկայի հայ համայնավարները եւ ռամկավարները՝ միացեալ ուժերով կամ ճակատով գործելու խնդրի մասին :

Ինչպէս յայտնի է, համայնավարները, քաջալերուած ռամկավարներու հետ միասին Դուրեանի գլխակը չահագործելու «յաջողութիւններէն», ենթադրած եւ յաման ջանքեր կ'ընեն տեւականօրէն իրենց կառքին լծելու ռամկավարները, ինչպէս որ կրցին լծել հնչակեանները :Այդ նպատակին համար անոնք նոյնիսկ կազմած են «Ամերիկահայ ժողովրդական համագործակցութիւն» անուամբ կրօղ մարմին մը, որ ծածկելով իր համայնավար ըլլալը՝ կը ձգտի աւելի մօտենալ դառնալ ռամկավարներուն համար :

Ամերիկայի մէջ անցեալ տարի համայնավարները յաջողեցան իրենց տարքած թակարդին մէջ ձգել ռամկավարները եւ անոնց հետ միասին տօնել նոյնիսկ Հայաստանի «խորհրդայնացման», այսինքն՝ սարկացման օրը, իբրեւ ազգային տօն մը: Սակայն ռամկավարները կ'երեւի թէ գոհ չեն մնացած իրենց գործակցութենէն համայնավարներուն հետ եւ այժմ նահանջի ճամբան կը բռնեն : 16 մարտ 1937 թուակիր նամակով մը, ռամկավարներու կեդր. վարչութիւնը կը հաղորդէ համայնավարներուն, թէ իր կուսակցութիւնը ի վիճակի չէ այլեւս մասնակցելու համագործակցութեան մարմնին :

Ռամկավարները հակառակ են գործակցութեան, պատճառաբանելով նաեւ թէ այսօր ամերիկահայ գաղութին մէջ կը պակսին հոգեբանական պրոշ եւ նպաստաւոր ազդակներ համագործակցութեան համար :

Բայց իրականին մէջ, կը թուի թէ, վարագոյրներու ետեւ փոխուեր է ռամկավարներու «հոգեբանութիւնը»՝ համայնավարներու հետ միացեալ ճակատով գործելու նպատակայարմարութեան եւ արդիւնաւորութեան մասին :

Հարկաւ միամտութիւն պիտի ըլլար ենթադրել, թէ ռամկավարները այլեւս չեն ուզեր պայքար մղել Դաշնակցութեան դէմ կամ կը հրաժարին խորհրդային կառավարութեան ի նպաստ պրոպագանտընելէ . Այդտեսակէտէն ոչինչ փոխուած է ռամկավարներու հոգեբանութեան մէջ, գէթ դատելով իրենց տխուր գործերէն եւ մամուլի դրդուիչ արտայայտութիւններէն : Սակայն, ռամկավարները իրենց պայքարը այժմ կը նախընտրեն մղել առանձին եւ ոչ համայնավարներու հետ կողք կողքի: Եւ այդ կ'ընեն՝ ըստ երեւոյթին, երկու պատճառներով . —

Նախ որ՝ ռամկավարները դառն փորձով կը հասկնան այժմ, որ համայնավարներու հետ սերտ գործակցութիւնը թանձր ստուեր մը կը ձգէ իրենց վրայ, բոլորովին կը խառնէ զիրենք համայնավարներուն հետ, իրենց ձեռքէն կը խլէ իրենց նոր սեւուռնդը, կը չէզոքացնէ իրենց բարեգործականը, կը քայքայէ իրենց շարքերը եւ կը վարկաբեկէ զիրենք յաչս հայ հանրութեան եւ օտարներու :

Երկրորդ՝ համայնավարներէն անջատ գործելով՝ ռամկավարները կըրնան ժամանակ մը եւս քնացնել իրենց հետեւորդներէն կամ համակիրներէն անոնք,որ հակառակ են համայնավարներուն: Ըստ երեւոյթին, այսպիսիները վերջերս սկսած են աւելի զգալի դարձնել իրենց դիրքն եւ ուժը ու սաստկել ռամկավար ղեկավարները, որ աւելի հեռու կենան համայնավարներէն, երբեմն երբեմն նոյն իսկ հակահամայնավարական «ելոյթներ» ընեն, որպէսզի անարգել կարողանան շարունակել իրենց մոլեգին հակադաշնակցական եւ խորհրդայնասիրական ընթացքը »:

Ո՞ՐՔԱՆ ԲԺԻՇԿ ԿԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

Թուրքիոյ մէջ ընդամէնը 2900 բժիշկ կայ: Բնակչութեան համեմատ առնուած 2 հազար հոգիի համար մէկ բժիշկ կ'իյնայ: Տակաւին 8500 բժիշկի պահանջ կայ: Այս պահանջը դոհացնելու համար, յառաջիկայ կրթ. տարեշրջանին Անգարայի մէջ բժշկ. ֆակիւլթէ մը պիտի բացուի, որուն համար 8 ու կէս միլիոն ոսկիի պէտք կայ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի **Chèque - postal**ի թիւն է **Paris 1678 - 63**, ինչպէս կ'երեւայ ճակատը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (296)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Սոնիայի սենեակէն լսուող ուրախ ձայները, չափորահարութեան հետեւանքով պահ մը լռած, ալ աւելի աղմուկով վերսկսան: Լեւոնը ոտքի մատներուն վրայ քալելով մօտեցաւ ու ականջը դրաւ դրան փեղկին:

— Այո,— Թաւ ձայնով աղամարդ մըն էր Ֆրանսերէն խօսողը,— վերջի պահուն ինծ իմացուցին թէ ընդհանուր խուզարկութիւն մը տեղի պիտի ունենայ այս գիշեր:

- Ինծ ալ քիչ առաջ միայն լուր տուին,— լսուեցաւ երկրորդ ձայն մը, — տիկիններուն հետ կը պատրաստուէինք կառք նստիլ, երբ ոստիկան մը կուսակալի նամակը բերաւ ...

— Բայց ինչո՞ւ համար նորէն այս խուզարկութիւնը,— Լեւոնը որոշապէս ճանչցաւ Սոնիայի ձայնը.— այս երկրին մէջ կ'երեւի խուզարկութիւնները վերջ չունին ... այս անգամուան խուզարկութիւնը ինչո՞ւ համար է:

— Սիրելի Սոֆիա Պետրովնա,— լսուեցաւ Թաւ ձայնով աղամարդու ձայնը, որ այս անգամ ռուսերէն պատասխանեց. — կառավարութիւնը հաստատ լուր ունի, որ յայտնի յեղափոխական Լեւոնը քաղաք մտած է : Անշ գիշեր զոյգին հանդիպելով՝ գինուորներէն մէկը սպաննած է եւ ոտքով գլխով աներեւութացած . Կառավարութիւնը ամբողջ Այգեստանը գինուորական ցանցի տակ առաւ ու հիմա տակն ու վրայ պիտի դարձնէ թաղերը: Վստահ եմ, որ այս անգամ մեկած կամ ողջ ձեռք պիտի անցնի այդ մարդը ...

— Եթէ այդքան վտանգաւոր մարդ մըն է այդ Լեւոնը, յաջողութիւն կը ցանկամ կառավարութեան,— Սոնիայի քրքջան ձայնն էր պատասխանողը

— Բայց ես, չիտակը շատ պիտի ցաւիմ, — լսուեցաւ կանացի մեղմ ձայն մը,— Ժողովուրդը ուղղակի կը պաշտէ այդ մարդը ... Ես խորապէս պիտի ցաւիմ ...

— Ատոր համար ալ ես քեզի կ'ըսեմ, որ դուն շատ սանթիմանթալ ես, — պատասխանեց ուրիշ աղամարդու մը յանդիմանական ձայնը — դուն երբեք պիտի չկրնաս մոռնալ հայ ծնողքներէ սերած ըլլալդ ...

Ցարդեւի հրապարակ պիտի դնանայ, որ մեր ամենամեծ տառապանքութիւնը սանթիմանթալ ըլլալն է,— Սոնիան էր խօսողը,— եթէ մենք ալ ձեզ՝ աղամարդոց նման չոր եւ տրամաբանող ըլլայինք, հաւատացէք, որ մեր դրաւչութենէն շատ բան կը կորսուէր . Չէ՞, տիկին, դուք ի՞նչ կ'ըսէք

— Անշուշտ այդպէս է,— լսուեցաւ նախկին խօսող կնոջ ձայնը,— յամենայն դէպս սարսափելի է մտածել, որ այս բոլոր մարդ ճակ մը վայրի գազանի նման կը հալածուի իր նմաններու կողմէն եւ որ այս պահուս կամ սպաննուած է եւ կամ սպաննուելու մօտ վիճակի մը մէջ:

Գիտէ՞ք ինչ, յարգելի տիկին, — կրկին Թաւ ձայնով մարդու ձայնը լսուեցաւ,— աւելի լաւ կը լինի, որ մեր այս ուրախ սեղանը չախբեցնենք նման հարցերու մասին խօսելով: Մեր Ռուսաստանի մէջ ալ այս յեղափոխական խելագարներէն շատ ունինք, անոնց ինչ պտուղ լինելը ինծ յայտնի է: Զարժեր անոնց մասին մտածել ... Այսօր մեր սիրելի հիւրընկալի ծննդեան տարեդարձն է, խնդրեմ բաժակները լեցնել ... Ձեր կենացը, յարգելի Սոֆիա Պետրովնա ... երջանիկ տարիներ ...

Երջանիկ տարիներ . . շատ տարիներ,— լսուեցան ուրիշ ձայներ եւ բաժակներու չխկոց:

Լեւոնը դրան մօտ յօնքերը կիտած՝ սկսաւ մտածել: Այս ի՞նչ նորութիւն էր, մարդ տարուան մէջ քանի՞ անգամ ծննդեան օր կ'ունենայ: Սոնիայի ծննդեան օրը Լեւոնը գիտէր որ յունիսի տասներկուքին է: Ինչո՞ւ այս խաղը: Ցանկարծ գաղափար մը միտքը լուսաւորեց. Սոնիան՝ Լեւոնի թաքստոցը ապահովելու համար՝ հնարած էր այդ ծննդեան նոր թուականը եւ անշուշտ խաղալական եւ ուսանական հիւպատոսներն էին իրենց տիկիններով կոչունքի կանչուած հիւրերը Լեւոնը անձայն սկսաւ ծիծաղիլ ու կուրծքը հպարտութեամբ ուռեցաւ : Չէ՛, Սոնիան շրջահայեաց, խելօք աղջիկ մըն էր ամէն մէկ քայլը հաշուող, ու գիտէր թէ ի՛նչ կ'ընէր: Լեւոնը չորեքթաթ մօտեցաւ անկողնին, առանց հանուելու երկնցաւ մահճակալի վրայ ու փորձեց քնել, վստահ որ դուրսը պահապան հրեշտակ մը կը հսկէ իր ապահովութեան վրայ:

Թէրեւս Լեւոնը քնեց, եւ կամ մտային այն վիճակին մէջ էր, երբ գիտակցութիւնը կը նուաղի ու մարդ կէս քուն կէս արթուն վիճակ մը կ'ունենայ: Մէկ ալ տան դրան զղուկը ընդոստ արթնցուց զինքը: Լեւոնը անմիջապէս ոտքի ցատկեց եւ զգուշութեամբ այգին նայող վարագոյրի ծայրը վեր բարձրացուց: Այգիի կողմէն ոչ թէ միայն Սոնիայի, այլ եւ շուրջի տները շրջապատուած էին զինուորներու շղթայով մը, որոնք ձեռան սպիտակութեան վրայ ետ ու առաջ կը չարժէին: Ապահովարար այդ պահուն այգիի դուռն էր որ կը ծեծէին : Լեւոնը ոտքի մատներուն վրայ քալելով՝ մօտեցաւ կողքի սենեակի դրանը:

Սոնիայի հիւրասենեակը գտնուող կոչնականները այնքան ցած ձայնով կը խօսակցէին, որ Լեւոնը անորոշ աղմուկէ զատ բան մը չկրցաւ լսել : Լեւոնը կը պատրաստուէր նորէն պառուհանին մօտենալ, երբ դէպի Սոնիայի սենեակը բարձրացող սանդուխի վրայ ծանր ոտնաձայներ լսուեցան, ու մէկ ալ սենեակի դուռը չնչալով բացուեցաւ այնքան ուժեղ կերպով, որ Լեւոնի կրթնած դուռը տեղէն երերաց:

Կողքի սենեակին մէջ խօսակցութեան չչուկը յանկարծ դադրեցաւ:

— Հազար ներողութիւն,— լսուեցաւ նոր ձայն մը. ապահովաբար դուռը բացողի ձայնն էր, որ Թուրքերէն կը խօսէր,— ձեր վսեմութեան ներադամութիւնը կը խնդրեմ ... Գիտէք, որ այգիներու կողմէն դժուար է ճշդորոշել թէ ո՞ր տունը որո՞ւ կը պատկանի ... Անշուշտ, եթէ գիտնայինք, որ տաքթոր Հանըմին տունն է, Աստուած չընէ, որո՞ւ մաքէն կ'անցնէր նեղութիւն պատճառել: Արդէն կուսակալ պէյն ալ այդ մասին մասնաւորաբար կարգադրած էր ... Կը խնդրեմ որ ներէք այսպէս յանկարծ ներս մտնելուս համար: Եթէ գիտնայի ...

— Քամիսէր էֆէնտի,— լսուեցաւ Թաւ ձայնով մարդու բարկացոտ ձայնը,— դուք պիտի չմոռնայիք որ բացի կուսակալի հրամանէն, տաքթոր հանըմը ռուսահպատակ է, ու առանց իմ համաձայնութեան դուք իրաւունք չունէիք գանէն ներս մտնելու : Կ'երեւի, Վանի մէջ այնքան ալ բարակը չէք փնտռեր. ես պիտի բողոքեմ ուր որ անկ է ... խնդրեմ անմիջապէս դուրս ելլէք ...

Կասկած չկար որ խօսողը Ռուսաց հիւպատոսն էր, մեծ ազդեցութեան տէր անձնաւորութիւն մը: Լեւոնը դրան կողքին կծկուած՝ բաւականութեամբ ինքն իրեն կը ժպտէր: Սոնիայի խորամանկութեան շնորհիւ Ռուսաց հիւպատոսն էր որ կը թեւարկէր յեղափոխական փախստականը, զոր ձերբակալելու համար այդ պահուն Այգեստանը տակն ու վրայ կ'ընէին :

— Հազար ներողութիւն կը խնդրեմ ... եթէ միայն գիտնայի,— կմկմող ձայնը կը լսուէր քոմիսարին, — խնդրեմ, ներէք, հանըմ էֆէնտի...

— Վայրկեան մը խնդրեմ,— լսուեցաւ Սոնիայի սիրալիր ձայնը,— պարոն հիւպատոսը ներողամիտ պիտի գտնուի, եթէ ըսեմ իրեն, թէ դուք ինծ նկատմամբ միշտ ուշադիր գտնուած էք ... ի՞նչպէս կ'երթայ ձեր խուզարկութիւնը, յաջողութիւն ունեցա՞ք:

— Հանըմ էֆէնտի, դժուար, շատ դժուար ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

— « Նուէօսաւլեւրոյ եւ Գերմանիոյ գործակցութիւնը, որ որոշապէս կ'արտայայտուի իմ այս այցելութեամբս, մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ներկայ ընդհ. կացութեան մէջ։ Այս գործակցութիւնը ազդակ մըն է, որ կրնայ դիւրացնել եւ փութացնել գոյութիւն ունեցող դժուարութիւններու լուծումը »։

Մամուլին արտայայտութիւնները

Պելկրատի կիսապաշտօնական թերթը, «Վրեմէ»ն, կը գրէ այս առթիւ.—

« Գերմանիոյ արտաքին նախարարը մեր այցելութեան կուգայ իր հեղինակութեան ամէնէն փայլուն շրջանին, Հիթլէրի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան շարք մը յաղթանակներէն վերջ ։

Եւրոպական ձախ մամուլը անմիջապէս ահազանգ կը հնչեցնէ, երբ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը կ'այցելէ հարեւան երկիր մը, կարծես թէ գերման ժողովուրդին ներկայացուցիչները իրաւունք չունենային քաղաքավարական այցելութիւններ տալու, իրենց համակրանքը յայտնելու այն ժողովուրդներուն, որոնք կ'ուզեն ապրիլ գերման ժողովուրդին հետ խաղաղ եւ համերաշխ.

Պելկրատի ժողովուրդը, որ 1915ին, տխուր պարագաներու տակ, այցելութիւնն ընդունեց Գերմաններուն, այսօր յարգանքով կ'ընդունի զանոնք իբրեւ խաղաղութեան առաքեալներ »։

Պերլինի մամուլը, ըստ « Իւմանիթէ »ի տեղեկութեանց, կը ցնծայ տեսնելով որ Նուէօսաւլաւիա եւս, Լեհաստանի նման, կը յարի «հակաբոլշեւիկեան պետութեանց ճակատին»։ Գերման թերթ մը բացէ ի բաց կը յայտարարէ. «Դանուբեան աւազանին մէջ կարելի է հետեւիլ միայն մէկ քաղաքականութեան,— Գերմանիոյ հետ, եւ երբե՛ք Գերմանիոյ դէմ»։ Ուրիշ թերթ մը յոյս կը յայտնէ որ շուտով Ռումանիան ալ պիտի ճշդէ իր դիրքը, յարելով նոյն ճակատին ։

*** Ֆոն Նէօրաթ, յանուն Հիթլէրի, գերմանական արծիւի շքանշանով պատուեց Սթոյատինովիչը։ Իսկ սերպ վարչապետը սպիտակ արծիւի պատուանշան տուաւ Ֆոն Նէօրաթի ։

Ֆոն Նէօրաթ երեքշաբթի մեկնեցաւ Սոֆիա ։

Կ'ըսուի թէ Սթոյատինովիչ, իր կարգին, Փարիզ պիտի գայ, բացատրութի՛ւն տալու թէ բարեկամական դաշինքը վերանորոգելու, յայտնի չէ ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ հետեւեալներուն, որոնք նուէրներ ըրին Մայիս 28ի վիճակախաղի եւ պիւֆէին համար։

Տիկիններ՝ Սաթենիկ Մալխասեան, Փարթամ, Արուսյակ Ալյաննան, Ադնիւ Թիրոյեան, Զուարթ, Մանիա Կարապետեան, Արուսեակ Պետրոսեան, Ալեր Իւրջաննեան, Անահիտ Զարմիսեան, Անդին Եափուջեան, Լենա Թորոսեան, Բնարիկ Մուրատեան, Խաֆէսեան, Հայկանուշ Աւետեան, Սոֆիկ Ամրատեան, Մելիք Գրիգորեան, Յակոբեան, Ադնիւ Ամրատեան, Լիա Արծրունի, Արմենուհի Եակոբեան, Հեքիմեան, Մարի Բուղաւրեան, Աւետիսեան, Մարեա Ներսէսեան, Մարօ Յակոբեան, Տիկին Զրուանդեան, Մուանէնեան, Իպրանեան, Ազատնի Ալլամանեան, Յովհաննէսեան, Խաչիկեան, Քինեան, Գարակէօզեան, Թեւանեան, Տէր եւ տիկին Եղամճեան, Աճէմեան, Աղասի Խաչիկեան, Սարաջեան, Օտապաշեան, Մարկոսեան, Քոսէեան, Ընծայում Նորիկեան, Նէտիկեան, Զաքարեան, Տիգրանուհի Թեւանեան, Նուարդ Զատէեան, Տէր եւ Տիկին Շիրինեան, Արշակ խան եւ տիկինը ։

Օրիորդներ՝ Տակաւեան, Խոնչակիւլեան, Տէրտէրեան, Օհանեան, Մնծատուրեան, Ջամալեան, Ալիքսանեան, Անահիտ Գեւանեան, Գապայեան, Օսմանեան, Տեմիրճեան ։

Պարոններ՝ Համբարձումեան, Քիւրքճեան, Տօնիկեան, Շիտիկեան, Նալպանտեան, Արամայիս, Յակոբեան, Հաւեան, Պայրքճեան, Գորգիկեան, Զատէեան Գեւորգ Փափազեան, Փանոսեան եղբայրներ, Էֆէյեան, Վարժապետեան, Յովակ, Հ. Սամուէլ, Զաքարեան, Եղիազարեան, Վարդանեան, Թորոսեան, Տամլամեան, Ոսկանեան, Մարուքեան։

Նպարավաճառներ՝ Անի, Սեւան, Հրաչեան, Թիւթիւնճեան, Հապեան ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՑԻ փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 12 Յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Խարխարճականի ցան մէջ, 8 rue Bossuet Փարիզ.

Ֆ Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոսի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները 12 Յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ազգային վարժարանի մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Թատերական ներկայացում Պոմոնի մէջ

ՊՈՄՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Վարանդեան Ակումբը

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՄԱՂԴԻ ԽԲԱԴ** (ՕՓԵՐԷԹ 3 ԱՐԱՐ)

ԵՒ **ՏԻԿԻՆ ԵՄ, ՏԻԿԻՆ** (ՔԱՒԷՇՏ)

Մուտք 4 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ամէն չարաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 – 4։ Իրաւագէտ-փաստաբան Գ. ՆՈՐԱՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի միութեանս կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պոսիէ, Փարիզ (10), իրաւաբանական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն.) մըն տալու, միութեանս անդամներուն եւ համակիրներուն ։

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ՍԵՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՄՕՆԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

20 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, **Salle Gaveau**ի մէջ

45 Rue La Boëtie, մէթրօ **Miromesnil**

Ժողովուրդի ընդ հ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ հնահատակներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԵՉՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ,

ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր։

Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.։ կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6).

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 11 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատեարով։

Կիւլէն

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները. այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ Վաղարշեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՈԼԻԿ սրահին մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

18 փոքրիկներու կողմէ ժողովրդային պարեր։

Խմբերգ. մեներգ. արտասանութիւն եւլն.

Տղաքներու համար մուտք՝ 1 ֆր.։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.—12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի Արդութեան խումբին կողմէ

12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ,

Շավիլ, rue Carnotի սրահին մէջ,

(rue Carnotի եւ rue Coteauի անկիւնը)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ Զ. ՎԱՐԴԳԻՍԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Հ. ՅԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ ՈՐԻՍ. ՕՐ. ԱՒՃԵԱՆ եւ տեղական ուժեր։ Կէս գիշերէն յետոյ պարերու Դիւրամատչելի պիֆէ։

Մուտք 4 ֆր.։

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— Առնել 1 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Puits sans vin, ուրկէ Լազարէն շոգեկառք իջնել Շավիլ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ռոմանվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան Եռնթակամխումբի

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 7.30

Սալ Կալմանի սրահին մէջ։

Կը նախագահէ ընկ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ եւլն.։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ընկեր Կայծ ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ։

13 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։

Գ. ՆԱՃԱՐԵԱՆի ագարակը, ՇԱՄԲԱՆԷԼ ՌՕԶԻՒՐ, ԼԸ ՓԷՆ ՏԸ ՊԱՍՏԻԹ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ։

ՇԱՆԹ թատերախումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ ընկ. Կ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆի։

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

Հաղորդ. միջ.— Փլաս տ'էքսէն առնել 26 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Օքթրուա, Սէնթ Անթուանէն մէկ կայարան վեր ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Համազգային»ի Փարիզի Վարչութեան կողմէ

11 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին,

Café Voltaireի սրահին մէջ, 1 Place de l'Odéon. Մէթրօ Օտէօն։

Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՓՐՈՖ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «Լեզուն որպէս ազգային կապակցութեան ազդակ»։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Գ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (արտաս.)

Մուտք 2 ֆր.։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականներու եկեղց. վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ կիրակի 13 յունիս Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան անուան տարեդարձին առթիւ, տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ վարդապետ Գազազեան հանդերձեալ է Ս. պատարագ մատուցանել եւ իր քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները ։

Այս առթիւ գաղութիս հին եւ նոր ննջեցելոց յիշատակին հանդիսաւոր պաշտօն եւ մատաղի բաշխում պիտի կատարուի.

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30-ին, պատարագ ժամը 10.30ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլ-լէ-կոնէսի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղս հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Յոքթ. Յիգրան Մէսթճեանի, որ երկու անգամով մեծահոգաբար դեղօրայք նուիրած է բուժարանիս եւ խոստացած է յետ այսու եւս նպաստել մեր բուժարանին։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւ Շրջանի «Յառաջդիմական» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

Յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր, Բոպինեոն, **Grand Arbre, Maison Fiquet**ի մէջ.

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ

(Երկրորդ անգամ ըլլալով. բազմաթիւ խնդրանքներու իբր գոհացում)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ **«ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ»**

կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ։

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին,

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ.

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՀԱՆԵԱՆի

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ

Գին 3 ֆրանք։

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Թերմինիւս։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 Յունիս. կիրակի օր. Մէօտոնի անտառը. պաղ աղբիւրին մօտ։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցին

13 Յունիս. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Սեվրի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ,

26 Rue Troyon, Sèvres. Մէթրօ Pont de Sèvres

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՇԵԼԻՓՆԻՐԸ**

Մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին եւ ղեկավարութեամբ դերասան ՌԻՉՕՒՆԵԱՆի։

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութեանս տարեկան Ցերեկոյթ—Պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ 27 Յունիսին, իր կեդրոնատեղին, **8 Rue Bossuet, Paris (10**

Նկատի ունենալ այդ թուականը

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԱՀԱՆԴԷՍ ՊԷԼ ԺԷՆ ԳԻՐԶԱԼԵԱՆԻ (Ջութակահար)

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, **Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris 8**

Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ ԳՕՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի

Փրոկրամ: Անժել պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՈՎԷՆԷՆ, ՄՕՑԱՐԹԷՆ, ՇՈՒՄԱՆԷՆ, ՇՈՓԷՆԷՆ, ՔԱՅՔՈՎՍԿԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԷ, ԱԼԳԻՆԻԶԷՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները։

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Սոլնայձորի Հայր. Միութեան կողմէ

13 Յունիս. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէնթ Անտրէի պարտէզը

Կը խօսի ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ

Նիւթ՝ Սալնոյձորի թիւ ու իրը։

Կը ներկայացուի՝ ՄԱՇԴԻ ԻԳԱՍ

Մնացեալ մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Քէօթահիոյ Հայրենակցական երկս. Միութեան կողմէ

13 Յունիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Իգնոսեան եղբարց ագարակին մէջ. Traverse Roi de Pique, Trois Lucs

Պարերը կը սկսին ժամը 3էն սկսեալ։ Ընտիր նուագ։ Անակնկալներ։ Գոնքուր տը Պոլ։ Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Տղաքներու մուտ ակցութեան համար 3 ֆր.։

ՃԱՄ. ՄԻՋ — Առնել 7 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջնի իր կայարանը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ,
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ աւրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 11 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3444

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

Ծանրակշիռ լուրեր կը հասնին դարձեալ Սուրիայէն:

Արդէն քանի մը շաբաթէ ի վեր Պէյրութի եւ Հալէպի թերթերը մանրամասնութիւններ կուտային այն հոգեկան ծանր կացութեան մասին, որուն ենթարկուած էին տեղացի ժողովուրդները՝ Սանճաքի խնդրին Ժընեւի մէջ քննուած օրերուն :

Հիմա այլեւս մթնոլորտը բոլորովին ելեկտրականացեր է եւ ջղագրգռուած մարդիկ խօսքէն գործի անցեր են: Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի մէջ Արաբներն ու Թուրքերը ընդհարեր են, երկուստեք քանի մը տասնեակ վիրաւորներ կան :

Կարգուսարքը վերահաստատելու համար, հոգատար պետութիւնը ստիպուեր է պաշարման վիճակ յայտարարել եւ զինուորներ միջամտած են՝ ընդհարումներուն վերջ տալու համար :

Կը տեսնուի ուրեմն որ Ժընեւի արհեստաւոր փոխանակ լուծելու Սանճաքի խնդիրը, զայն վերածեց թնճուկի մը: Բարիմիտներ կը յուսային թէ Իսքէնտէրուն-Անտիոքի հարցը Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ հանելով, ամէն ինչ կը կարգադրուի : Մինչդեռ հակառակը պատահեցաւ: Թուրքերը յաղթանա՞կ պոռացին: Իսկ Սուրիացիները՝ որոնց համար կենսական է Իսքէնտէրունի նաւահանգիստն ու ներքնամասը, իրար անցան եւ Սանճաքէն մինչեւ Հալէպ, անկէ մինչեւ Համա, Հոմս եւ Դամասկոս բոլոր փակեցին խանութներն ու դպրոցները իբր բողոքի նշան: Տեսակ մը ընդհանուր գործադուլ: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն ցոյցերը դադրած են եւ անդորրութիւնը վերահաստատուած :

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ Սուրիացիները զժգոհ են՝ հակառակ Ժընեւի պոլիտիկոններու խմբագրած զեկոյցին բանաձեւերուն, որոնց համաձայն Սանճաքը ամբողջական մասը կը կազմէ Սուրիական անկախ պետութեան, սուրիական դրօշը պիտի ծածանի Անտիոքի եւ Իսքէնտէրունի մէջ, արաբերէնը պաշտօնական լեզու պիտի ըլլայ Թուրքերէնին հետ միասին, Ֆրանսա եւ Թուրքիա պիտի պաշտպանեն Սուրիոյ հողային ամբողջութիւնը, վիճելի երկու գաւառակները Սուրիոյ պիտի մնան եւ այլն:

Այս անմեղ բանաձեւերուն նաեւ տեղացիները բան մը կը ըղձան, խաղ մը կը նախատեսեն անշուշտ՝ որ այսպէս խռովայոյզ մի ժամանուած են եւ ազմկալի ու հրապարակային ցոյցերով կը յայտնեն իրենց դժգոհութիւնը: Զղայրութիւնը իր գագաթնակէտին հասած է, երբ թրքական անթելի կայանէն հաղորդուած է թէ թըրքական բանակէն երկու զօրաբաժիններ ղրկուած են՝ Սուրիոյ սահմանագլուխը:

Սուրիա՝ ցարդ հոգատարութեան ենթակայ երկիր՝ սեփական բանակ չունի ճակատելու համար թուրք ուժերուն դէմ: Ֆրանսան ստանձնած է Սուրիոյ սահմաններուն պաշտպանութիւնը՝ իբրեւ հոգատար պետութիւն. իսկ անցեալ Սեպտեմբեր 9ին Փարիզի մէջ կնքուած Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով, դարձեալ Ֆրանսան է որ կը ստանձնէ Սուրիոյ հողային ամբողջութեան պաշտպանութիւնը արտաքին բոլոր յարձակումներու դէմ :

Ներկայ պարագային մէջ ալ, եթէ Թուրքերը փորձեն զինու զօրութեամբ գրաւել իրենց «Ալյամ — Լօրէնը», Ֆրանսային կը վիճակի անոնց դասը տալու պարտականութիւնը :

Սուրիոյ Խորհրդարանը մայիս 31ի նիստին մէջ, զբաղելով Սանճաքի հարցով, միաձայնութեամբ առած է կարգ մը որոշումներ, որոնք բացայայտօրէն կ'արտայայտեն ամբողջ երկրին միահամուռ զգացումները հանդէպ Իսքէնտէրուն-Անտիոքի շըրջանին, որ անբաժան մասը կը կազմէ Սուրիոյ: Խորհրդարանը որոշած է չընդունիլ այն բոլոր կարգադրութիւնները, որոնք կը քանդեն Սուրիոյ միութիւնն ու ամբողջականութիւնը :

Հիմա որ ընդհանուր ներումին հետեւանքով, Սուրիա վերադարձած են ազգայնական յայտնի վարիչներ Տոքթ. Շահպէնտէր, Սուլթան Աթրաշ, Էմիր Շէքիպ Արսլան եւ Իհսան Ճապրի, թունդ հայրենասիրական շունչ մը վարակած է բոլորը: Ներկայ ցոյցերը կազմակերպուած են Ազգային Պլոքին կողմէ, որ ընդդիմադիր է կառավարութեան : Այդ ցոյցերը այնպիսի համազգային բնոյթ առած են ամբողջ Սուրիոյ մէջ, որ կառավարութիւնը չի համարձակիր վաւերացնել Ժընեւի մէջ ընդունուած կարգադրութիւնները Սանճաքին մասին:

Այս հարցը Ժընեւ տարուեցաւ արդէն՝ առանց խորհուրդ հարցնելու բուն շահակից կողմին՝ Սուրիոյ: Թուրքը չոյելու ներկայ ընդհանուր քաղաքականութիւնը անտեսել տուաւ սուրիական նորաշատ պետութիւնը, որ առանց Սանճաքին՝ դժուար թէ կարենայ ապրիլ :

Փարիզի մէջ կնքուած Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով ամէն ինչ կարգադրուած էր, մէջն ըլլալով Սանճաքի հարցը եւ Սուրիոյ խորհրդարանը մեծ խանդավառութեամբ վաւերացուցած էր այդ դաշնագիրը, որ երեք տարիէն բոլորովին անկախ կը դարձնէր Սուրիան :

Ֆրանսական խորհրդարանը ուշացուց անոր վաւերացումը եւ թնճուկը առկէ ծնաւ :

Նոյնը պատահած էր Աէվրի դաշնագրին համար, զոր ուշացան վաւերացնել մե՛ծ դաշնակիցները, պատճառ դառնալով նահատակ ժողովուրդի մը կրկին մարտիրոսացման :

Սուրիական դատը արդար է. վստահ ենք թէ անիկա պիտի յաղթանակէ ի վերջոյ, իր առաջին քայլերուն մէջ ողեւորելով նորաշատ պետութիւնը :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԹՈՒԽԱՉԵՒՍՔԻ ՓԱԽԱՒ (?)

Բազմաթիւ ռուս զինուորական հրամանատարներ պաշտօնանկ

« Էկոյի Մէյյի» Թղթակիցը կը հեռագրէ Վարշաւայէն թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքի անհետացած է :

Թուխաչեւսքի, որ ազգային պաշտպանութեան փոխ-գործավար էր, վերջերս չնորհազրկուելով ղրկուեցաւ Վոլկայի շրջանը, իբրեւ զինուորական կառավարիչ: Երկու շաբաթ չանցած՝ լուր կը հասնի թէ մարաջախտը փախած է: Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարութիւնը, փախուստին մասին առանց որ եւ է ակնարկ ընելու, կը հաղորդէ թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքի պաշտօնանկ եղած է: Թուխաչեւսքիի տեղ, Վոլկայի շրջանի զինուորական կառավարիչ եւ զինուորական Սովետի անդամ նշանակուեցաւ Զօր. Էֆրէմով :

Թուխաչեւսքիի փախուստի լրոյցը որոշ մտահոգութիւն է առեղծած Մոսկուայի մէջ, որովհետեւ կ'ըսուի թէ մարաջախտը զինուորական դաւադրութեան մը հիմնը ըլլալէ վերջ անհետացած է: Ահա թէ ինչո՛ւ Կրեմլի պալատը տագնապով որոշումներ կուտայ եւ իրարու ետեւէ պաշտօնանկ կ'ընէ բանակին հրամանատարները: Այն համոզումը կը տիրէ թէ Սովետներու կառավարութիւնը քաղաքական իր մեծագոյն տագնապը կ'ապրի ներկայիս: Հակառակ գրաքննութեան եւ Զէկայի սարսափին, զրոյց կը շրջի թէ զինուորական դաւադրութիւն մը սարքուած է Մոսկուայի մէջ: Թուխաչեւսքի, Վոլկայի շրջանի զինուորական կառավարիչ նշանակուելէն վերջն անգամ, երկար ատեն չհեռացաւ մայրաքաղաքէն, եւ ահա յանկարծ կորսուած է հետքը,—մանաւանդ կը պնդեն թէ մարաջախտը Մոսկուայի մէջ գաղտնի տեսակցած է բարձրաստիճան սպաներու հետ եւ իր ծրագրին մասին կարմիր բանակին հրամանատարներուն համաձայնութիւնը առնելէ վերջ անհետացած է :

Զինուորական դաւադրութեան այդ սարսափին տակ է որ Կրեմլ իրարու ետեւէ պաշտօնանկ բրաւ բազմաթիւ հրամանատարներ :

Այսպէս պաշտօնանկ եղաւ Զօր. Եաքիր, Լէնինկրատի զինուորական կառավարիչը, որուն տեղը անցաւ Զօր. Դիբէնկօ :

Այս զօրավարը առկէ առաջ կառավարիչն էր Քիեւի շրջանին, ուրկէ փոխադրուեցաւ Լէնինկրատ՝ կարճ ժամանակ մը առաջ :

Պաշտօնանկ եղաւ նոյնպէս Սպիտակ Ռուսիոյ զինուորական կառավարիչը, Զօր. Ուբորեւիչ :

Մոսկուայի շրջանի զինուորական կառավարիչ եւ զինուորական Սովետի անդամ նշանակուեցաւ հեծելազօրաց բանակի քննիչ Պուտիէննի :

Պաշտօնանկ եղաւ Անդրկովկասեան շրջանի զինուորական կառավարիչ Զօր. Լեվանդովսքի :

Զօր. Բելով, որ նախապէս հրամանատարն էր Մոսկուայի պահակազօրքին, հրամանատար նշանակուեցաւ Սպիտակ Ռուսիոյ պահակազօրաց :

Դէպի զինուորական դիկտատուրա

Լոնտոնի հեռագրական գործակալութեան քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Ստալին կը խորհի բազաքական դիկտատուրայի փոխարէն հաստատել զինուորական դիկտատուրա: Կը նշանակէ թէ բանակը եւս վարակուած է ընդդիմադրութեամբ, ու Կրեմլ ներկայիս իր ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուցած է բանակէն ներս անցած-դարձածին: Այժմ սկսած է նոյն խիստ «մաքրագործումը» բանակին մէջ, ինչպէս երէկ վարչական մեքենային մէջ :

Զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած են Զօր. Այտէման, վարիչ քիմիական պատերազմի կազմակերպութեան, Զօր. Կորկ, հրամանատար Մոսկուայի պահակազօրքին, Զօր. Վոււսլ, պետ Մոսկուայի ոստիկանութեան: Ձերբակալուած են նոյնպէս մէկ քանի անդամներ Կէփէուէն :

Ձերբակալուած է Բալիցկի, Ուկրայնայի Կէփէուին պետը, որ այդ պաշտօնը կը վարէր 12 տարիէ ի վեր եւ մտերիմ բարեկամն էր Եակոտայի: Ամբաստանուած է թէ Ստալինի դէմ պայքար կը մղէր :

Ձերբակալուած են նաեւ ուկրէն կոմունիստ կուսակցութեան կարեւոր անդամներէն 32 հոգի :

Ասոնց ձերբակալութիւնը եթէ պաշտօնապէս չի հաստատուիր, խորհրդային ժամուլը կը հրատարակէ ցանկ մը, որ կը թուէ Արեւելեան Ռուսիոյ մէջ ձերբակալուած տասնեակ մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ հակայեղափոխական եւ լրտես՝ ի հաշիւ օտար պետութեանց .

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պիլպաօ դարձեալ ռմբակոծուած

60 օդանաւեր երեքշաբթի թռիչք մը կատարելով Պիլպաօյի վրայ, ռմբակոծեցին քաղաքը: Ռմբակոծութենէն մասնաւորաբար վնասուեցաւ Ջուրի շտեմարանը. Ազգայնականները ռմբակոծեցին նաեւ Պիլպաօյի պաշտպանութեան արտաքին գիծերը, որոնք կը կոչուին «երկաթէ գօտի»: Այսպէս Լեմոնայի եւ Կալտաքանոյի վրայ անընդհատ ռումբ տեղացին :

Հանրապետական կառավարութեան ազգ. պաշտպանութեան նախարարին յայտարարութիւններուն համաձայն, հանրապետական բանակը կը պատրաստուի ընդհ. յարձակողականի մը: Նախարարը կ'ընդունի, որ թուապէս քիչ են հանրապետական ուժերը, բայց լաւ կազմակերպուած : Մեծ թափով յառաջ կը տարուի բանակին կազմակերպութիւնը, շուտով կէս միլիոնի պիտի հասցուի զինուորներուն թիւը: Մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք ճարուած է : Մասնաւոր դպրոցներ կազմուած են՝ պատրաստելու համար օդանաւորդներ, հրետաձիգներ, հեռագրողներ, եւն. :

Մօտ օրէն յարձակում մը պիտի սկսի օգնելու համար Պիլպաօյի եւ «ազատելու համար» Մատրիտի :

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՆՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Չորեքշաբթիի թիւով հրատարակած էինք Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութեան ընդարձակ զեկոյցը օտար զինուորցու երիտասարդներու պարտաւորութեանց մասին: Այդ զեկոյցին մէջ կարեւոր վրիպակ մը սպրդած է :

Զեկոյցին մէջ կ'ըսուի.— Որոշուած է զործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ Զկանչել (վրիպակով մը՝ գրուած է Կանչել, ինչ որ սխալ է) այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 Յունուար 1էն առաջ: Բայց եթէ ասոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ'ուզեն հպատակութիւն ստանալ եւ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է իրենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ :

Ամբողջական զեկոյցը կարդալ ՅԱՌԱՋ, 9 Յունիս

Պէտք է ետ կանչել կամաւորները

Պելժ խորհրդարանին մէջ, երեքշաբթի, ընկերվարական երեսփոխան մը հարցապնդում ուղղեց կառավարութեան՝ Սպանիոյ դէպքերուն մասին: Ցանուն կառավարութեան, Սփաաք պատասխանեց .

— Կ'ուզեն որ վերջ դնենք ոչ-միջամտութեան հսկողութեան: Ընդհակառակն, մեր կարծիքն այն է թէ պէտք է զօրացնել հսկողութիւնը, ոչ միայն վերջ դնելու համար օտար կամաւորներու առաքումին, այլեւ աշխատելու համար որ ետ կանչուին անոնք: Մեր փափաքն է որ օտար կամաւորները հեռանան Սպանիայէն, թողլով որ Սպանիացիները իրենք իրենց մէջ կարգադրեն իրենց վէճերը: Կարեւորը արգիլելն է ընդհ. պատերազմը: Եւ կանխարգիլելու համար այդ մեծ աղէտը, պէտք է պարզուիլ անձնական համակրանքէ : Պէտք չէ թոյլ տալ որ Պելժիան անգամ մը եւս նետուի պատերազմի մէջ:

Անգլիա վերջերս Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ կ'առաջարկէր քննութիւն կատարել Սպանիոյ մէջ կատարուած վայրագութեանց մասին: Երկու կառավարութիւններ պատասխանեցին թէ անկարելի է այդ: Գերմանիոյ միակ առնելիքն է ուժ տալ իր մարդկայնական ձեռնարկներուն, ի նպաստ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին զոհերուն: Կը թուի թէ աշխարհ անտարբեր է այդ տառապանքներուն: Թերեւս անոր համար որ կը վախնայ բարդութիւններէ : Բայց այդ վախը չի կրնար անդամալուծել մեզ որ հրաժարինք առաջքէ դըժբախտ եւ վիրաւոր Սպանիոյ ցաւերը :

Ստալինի մայրը մեռաւ

« Զարիա Վոստոկա » թերթը կը հաղորդէ թէ Ստալինի մայրը, Տիկին Էկատէրինա Գէորգիեւնա Ճուղաշվիլի, մեռաւ երեքշաբթի :

*** Տիկին Ուլիանովա, Լէնինի քոյրը, ուղեղային արիւնահոսութեան մը հետեւանքով անդամալուծուած է,— Լէնին եւս մեռաւ ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւանքով :

Թուէզի ճառը Ժող. Ճակատի մասին

Չորեքշաբթի երեկոյ, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը մեծ հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր Փարիզի ամէնէն մեծ սրահներէն՝ Միւթիւալիթէի մէջ, որ լեցուած էր յոգնախուռն բազմութեամբ: Առաջ անցնելիք տեղ անգամ չկար: Սրահին պատշգամէն կախուած էր վերտառութիւն մը .— Սպանիոյ համար, Խաղաղութեան համար, Միջազգային միութիւն :

Բեմը զարդարուած էր եռագոյն եւ կարմիր դրօշներով: Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին համայնավար կուսակցութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերը:

Մօրիս Թորէզ, որուն մուտքը ողջունեցին « Ինթէրնասիոնալ»ով եւ ծափահարութիւններով, բեմ բարձրանալով՝ բարձրախօսին առջեւ կանգնեցաւ, բարեւեց կուսակցութեան առաջաւոր դէմքերը եւ սկսաւ իր ճառը, որ պատկերացումն էր Ժող. Ճակատի տարեկան գործունէութեան, համայնավարական ակնոցով.— Ֆրանսա ներկայիս այն երկիրն է, որ ճանչցաւ ուրախութիւնը եւ երջանկութիւնը: Դրամատիրական կազմակերպութիւնները թշնամութեամբ եւ նախանձով կը դիտեն Ժող. Ճակատին քաղաքականութեան բարիքները, միաժամանակ կը փորձեն հակայարձակում մը կատարել ընկերային օրէնքներուն դէմ, բանուորներու ազատութեան դէմ, գիւղացիներու եւ մանր առեւտրականներու յառաջդիմութեան ծրագրի մը իրականացումին դէմ:

Ժող. Ճակատի կառավարութիւնը կը շարունակէ իր առաքելութիւնը աշխատաւորներու բարօրութեան ուղղութեամբ: Ներկայիս կը մշակուի յանձնաժողով չինութեանց ծրագիր մը, ինչպէս եւ օրինագիծ մը հանգստեան թոշակ սահմանելու համար ծերացած եւ անկարող բանուորներուն :

Անշուշտ այս ամէն ծրագիրներուն յաջողութեան համար անհրաժեշտ են նիւթական աղբիւրներ: Համայնավար կուսակցութիւնը մէկ միջոց միայն գիտէ հայթայթելու համար այդ աղբիւրները,— գանձել հարուստներէն, պէտք է որ հարուստնե՛րը վճարեն, եւ պետութեան հայթայթեն անհրաժեշտ դրամը: Ժող. Ճակատի կառավարութիւնը եթէ չյաջողի իր միջոցներով գանել այդ դրամը, կը մնայ մէկ միջոց,— քննել համայնավար կուսակցութեան տեսակէտը, բացառիկ տուրքերու ենթարկել մեծ դրամագլուխները: Կարելի է քըննութեան առնել նաեւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան տեսակէտը, զոր պարզած է Ժուհօ,— ազգայնացնել Ապահովագրութիւնը:

Մօրիս Թորէզ յետոյ ակնարկ մը նետելով քաղաքական կացութեան վրայ, յայտարարեց թէ համայնավար կուսակցութիւնը աշխատած է եւ պիտի աշխատի որ անսասան մնայ օրուան կառավարութիւնը, միաժամանակ նպաստելով Ժող. Ճակատի ազդեցութեան տարածումին :

— Ժող. Ճակատը, ըսաւ Թորէզ, վերանորոգեց ժողովրդապետութիւնը, թարմացուց խորհրդարանը: Եթէ վաղը, սակայն, ձախողի օրուան կառավարութիւնը, այդ ձախողութեան պատասխանատուութիւնը չիյնար Ժող. Ճակատի վրայ :

Ներքին նուաճումներէն զատ, Ժող. Ճակատը պարտաւոր է աշխատիլ նաեւ միջազգային գետնի վրայ: Ֆրանսա, համաձայն Ժող. Ճակատի հանգանակին, պէտք է կանգնի խաղաղութեան դատին քաղաքական կազմակերպութեան գլուխ

Ցաւալի մեզ կ'ամբաստանեն, վարկաբեկելու համար համայնավար կուսակցութիւնը, թէ կը փափաքինք միջամտել Սպանիոյ դէպքերուն՝ պատերազմ մը պայթեցնելու յետին միտքով, ո՛չ, մենք կը կռուինք կեղծ-չէզոքութեան դէմ, որ յարձակողն ու զոհը կը դնէ հաւասար գծի վրայ, Մենք կը բողոքենք պաշարման քաղաքականութեան դէմ, եւ չենք ուզեր որ եղբայրական սխալի մը զարժանումին համար սպանիացի պրոլետարիատը թափէ իր արիւնը :

ՏԻԿ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆՄՈՌԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1937 Մայիս 28ին, Ժընեւի մէջ, հոգին աւանդեց Տիկ. Հայաստան Գէորգեան։

Տարաւ իր թարմ հողաթումբ մըն ալ աւելցաւ մեր այնքան բեկեալ սիրտերուն վրայ։

Ո՞վ էր այս արտակարգ խառնուածքով երիտասարդ հայ կինը։

Հայաստան ծնած է 1901 Յունուար 5ին, Շիրակի արգաւանդ դաշտի Դահարլի գիւղը։ Անիի եւ Ղօշավանքի պատմական յիշատակարանները, Աբաղածի քամիները, Ախուրեանի ծըփանքները, Մանթաշի եւ Արգինի խորհրդաւոր մեղեդիները օրօրոցն եղած են իր մանկութեան։

Ղօշավանքի մէջ ալ մկրտուած եւ առացած է Հայաստան անունը։

Մանուկ հասակին կորսնցուցած է իր մայրը եւ փոքրիկներու հոգը ծանրացած իր հօր՝ Թադէոս վարժապետի վրայ։

Գիւղի տարրական դպրոց աւարտելէ յետոյ իր ուսումը կը շարունակէ Կարսի աղջկանց գիմնազիոնը։ Դպրոցին մէջ, աստիճանաբար ի յայտ կուգայ իր բնաւորութեան հիմնական գիծերէն մին,— ըմբոստ ոգին։ Ուսուցչուհիներու փոփոխութեան առթիւ դասադուլներ կը սարքուին, խռովութիւններ կը ծագին, որոնց մէջ մեծ դեր կը ստանձնէ Հայաստան, իր բուռն խառնուածքի պատճառով։ Մէկ ամսով գիմնազիոնէն կը հեռացնեն զայն, ապա վերստին կ'ընդունին։ Գիմնազիոնը աւարտելէ վերջ, հակառակ իր հօր ընդդիմութեան կ'անցնի Թիֆլիս, հոն շարունակելու համար իր ուսումը։ Սակայն հոն ալ երկար չի մնար եւ կը վերադառնայ Դահարլի, հրկին նոր ծրագիրներ որոճալով։

Համաշխարհային պատերազմը կը բռնկի։ Կամաւորական գունդեր կը կազմուին։ Հայութիւնը անօրինակ եռուզեռի մէջ է։ Հայաստան կ'ուզէ ինք ալ կամաւոր արձանագրուիլ։ Առանց հօր թոյլտուութիւնն առնելու, փախուստի կը դիմէ։ Հայրը փնտռելով կը գտնէ զայն եւ կ'արգիլէ։ Բեկ-հալ տուն կը դառնայ։ Բայց հանգիստ չի կրնար մնալ։ Այս անգամ կը ծրագրէ Մոսկուա անցնիլ իր ուսումը շարունակելու։ Հայրը դարձեալ կ'ընդդիմանայ, նկատի ունենալով երկրի պատերազմական վիճակը։ Բայց Հայաստան կը մեկնի եւ Մոսկուայի մէջ ուսանողական ծանր օրեր կ'անցընէ։ Հօր թախանձանքներուն վրայ վերջապէս կը վերադառնայ եւ Ջալալ-Օղլուի տարրական դպրոցին ուսուցչուհի կը կարգուի, 1917ին.

Կովկասեան ճակատի տագնապալի օրերն էին։ Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն վերջ ռուս զինուորները տուն կը վերադառնային։ Վասպուրականէն, Երզնկայէն, Կարինէն անդադար արտասուք կոչեր կ'ըլլային, զինուոր ու մարդ կ'ուզէին։

Եւ ահա Հայաստան կը ձգէ դպրոցը եւ կ'ուզէ Կարին մեկնիլ։ Գաղտագողի կուգայ Կարս, ապա Սարիղամիշ։ Զինուորական մթերանոցէն զինուորի համազգեստներ ու զէնքեր կ'առնէ, կը ձգէ իր կանացի զգեստները եւ կը նստի գնացքին (երկաթուղի) ու ձիւն-ձմրան օրով, օրիորդներ Սօլաքեանի եւ Արէշեանի հետ կը հասնի Կարին։ Նախ առողջապահական բաժնին մէջ կը մտնէ, բայց իր հոգիին ու թեւերուն գոհացում չի գտներ հոն։ Երզնկայի եւ Բաբերդի մեր նահանջող զօրամասերը արդէն Իլիջա հասած էին։ Կ'որոշէ ռազմաճակատ մեկնիլ եւ գիշերով կը բռնէ Իլիջայի ուղղութիւնը։ Ճամբան չի գիտեր։ Ցուրտ-ձմեռ, մութ գիշեր է։ Եւ սակայն կը քալէ քաջ-քոտինքի մէջ։ Հեռուն լոյսեր կ'երեւան։ Կը յուսադրուի, սակայն չի գիտեր թէ հայկական զօրամասերո՞ւ թէ թրքական զինուորներու լոյսերն են։ Կը յառաջանայ։ Ճամբան երկու զինուոր կը պատահին։ Կը հարցնէ եւ իր ուղղութիւնը կը ճշդէ։ Արդէն Իլիջա է։ Կրակի ճարճատող բոցերուն շուրջ զինուորները բոլորուած են։ Հայաստան կը մօտենայ, կը խօսի անոնց հետ եւ զինուորները բնաւ չեն կասկածիր որ այդ նիհար երիտասարդը ծպտուած օրիորդ մըն է։

— Թօխա՛ (երեխայ), ե՛կ տաքցիր, կ'ըսեն։

Յետոյ կ'երթայ Զօր. Սեպուհի կայանը։ Սեպուհ մէկ ակնարկով իսկոյն կը հասկնայ որ փոքրիկ օրիորդ մըն է։ Հայրական հոգածութեամբ կը պատուիրէ զինուորներուն կերակրել եւ պառկելու տեղ տալ անոր։

Յաջորդ օրն արդէն Հայաստան Ազգային գնդացիրներու մէջն է։ Այդտեղէն կը սկսի իրեն համար կատարեալ տառապանք մը, իր փափուկ ուժերէն շատ վեր։ Սակայն, չի յուսահատիր։ Զինուորի յատուկ բոլոր պարտականութիւնները կը կատարէ։ Ե՛ւ պահակ է, ե՛ւ կռուող է եւ չորաչոր լեռներ մագլցող։ Նահանջի խուճապային օրերը կը սկսին։ Հայաստան մինչ Ա. գունդի մէջ է։ Անհուն չարչարանքներով կը հասնի մինչեւ Սարիղամիշ. Հայկական բանակը կը սկսի կոռուիլ կերպով դիմադրել։ Ա. գունդը Բէգլի-Ահմէտի մօտ մեծ կորուստներու կ'ենթարկուի։ Հայաստան գնդացիրներու, թնդանօթներու եւ հրացաններու դիւային որոտին մէջ է իր ընկերակիցներուն հետ։ Կռուի պահուն թրքական կրակի տակէն իր փափուկ ուսերուն վրայ գնդացիր մը կը փախցնէ թշնամի դիրքերէն եւ կը յանձնէ իր գունդի հրամանատարութեան։ Քիչ վերջ թնդանօթի ռումբ մը կը պայթի իրմէն քիչ մը հեռու եւ քարի խոշոր փշրանքներ կը նետէ իր ոտքին։ Ոտքը չի կրնար շարժել։ Ընդարմացած վիճակի մէջ կը մնայ։ Ինքզինք կը հաւաքէ գերագոյն ճիգեր գործ կը դնէ եւ կրակի գիծէն քաշքշուելով կը հեռանայ։ Հազիւ տանելի կերպով կազդուրուած դարձեալ կը նետուի կռուի մէջ։ Հայկական իւրայատուկ Ժան տ'Արք մըն էր դարձած Հայաստան։ Իր քնքոյշ հոգւոյն մէջ այդ օրերու ճակատագրական կռիւները խոր ակօսներ էին փորած։ Մոլեռանդ հայրենասէր մըն էր։

Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ-Ապարանի կռիւները սկսած էին արդէն։ Իրենց գունդը կը բռնէ Ղարաքիլիսէ-Դիլիջան գիծը։

Զինադադար է։ Մայիս 28ին Հայաստան անկախ է արդէն (այսինքն՝ մինչեւ այն օրը՝ երբ Տիկ. Հայաստան կը վախճանի)։

Հայաստան այդ կռիւներէն յետոյ, կը ձգէ բանակը եւ կը վերադառնայ տուն, իր կուրծքը զարդարած Ս. Գէորգի 4րդ աստիճանի խաչով։

Այժմ ալ ուրիշ մտասոգութիւններ կը պաշարեն զինք։ Կ'որոշէ արտասահման անցնիլ եւ իր ուսումը շարունակել։ Հայրը կ'ընդդիմանայ եւ կ'ըսէ. — «Բալա՛ս, ո՞ւր կ'երթաս, Թուրքը մեր դրանն է, եթէ պիտի մեռնինք, գէթ միասին մեռնինք». Հայաստան անդրդուելի է. Իր բռնած դիտաւորութիւնն ունի։ Ճարահատ կը փախչի եւ Ալեքսանդրապոլէն Թիֆլիս մեկնող շոգեկառքին մէջ թաքստոց մը կը մտնէ։ Հայրը ի զուր հարց ու փորձ կ'ընէ աջ ու ձախ... Գնացքը կը շարժի եւ կը հասնի Թիֆլիս։ Երկու օր վերջ հայրն ալ նոյնէն Թիֆլիս կը մեկնի։ Կը գտնէ Հայաստանը։ Յանդիմանութիւն, բարկութիւն. ոչինչ կ'ազդէ։ Հայաստան Թիֆլիսէն կը մեկնի Եգիպտոս։ Հոն խանդավառ հայրենասիրական դասախօսութիւն կը կարդայ Հայաստանի դէպքերու մասին։ Եգիպտոսէն կուգայ Փարիզ եւ Սորպոնի մէջ կը հետեւի գրականութեան։ Մեր 1920—23ի ուսանողական ժողովներուն յաճախ կը հանդիպէինք անոր։ Նոյնն էր։ Վառվռուն, կենսուրախ, խանդավառ եւ քաջասիրտ Կատարեալ հերոսուհի մը։

1923ին գնաց Գերմանիա եւ ամուսնացաւ Պ. Հանց Վիքլէրի հետ։ Գերմանացի սքանչելի երիտասարդ մը, որ Թիւպինկէնի համալսարանի դասախօս կարգուեցաւ յետոյ։ Հայաստան ինք ալ ռուս գրականութեան դասախօս էր նոյն համալսարանին մէջ։ Այդ օրերուն կը պրպտէ Թիւպինկէնի համալսարանի դիւանը եւ հոն կը գտնէ նախկին հայ ուսանողներու անուններ, որոնք ծանօթ դէմքեր էին դարձած արդէն մեր իրականութեան մէջ, ինչպէս Դաղբաշեան եւ ուրիշներ։

1927ին իր ամուսնոյն եւ փոքրիկ Հայկոյի հետ Փարիզ էին։ Ամուսնոյն եւ երկու զաւակներուն հայերէն էր սորվեցուցած։

Ամէն ազգէ բազմաթիւ ծանօթներ ու բարեկամներ ունէր։ Բժ. Արարատեան իրաւամբ կ'ըսէ թէ «ոչ ոք այնքան սիրեց խեղճ հայութիւնը, որքան Հայաստան. եւ ոչ ոք իր կեանքով այնքան սիրել տուաւ Հայը օտարին, որքան Հայաստան»։ Ջերմ սիրով կապուած էր մեր ժողովուրդին եւ հայկական գործօն ուժերու համադրութեան համոզուած պաշտպան մըն էր։

1927ին, հայրենիքի եւ ծնողներու կարօտէն մղուած կը մեկնի Հայաստան եւ ամիսներ վերջ կը վերադառնայ։ 1934ին կը հրատարակէ իր «Վիշապների աշխարհում» գեղեցիկ հատորը, որու մասին արդէն խօսած ենք իր ժամանակին։ 1936ի վերջերը Փարիզ էր եկած։ Անվերջ կ'ուսումնասիրէր, կը պրպտէր ու կը գրէր, հակառակ իր փխրուն առողջութեան։ Պատրաստած էր արդէն «Վիշապների աշխարհում»ի երկրորդ հատորը եւ ձեռնարկած երրորդին։ Իր եղերական մահով իր աշխատանքները կէս մնացին։

Հայաստանի յիշատակը սիրող բարեկամներու նուիրական պարտականութիւնն է նախ տարածել իր առաջին հատորը, որ դժբախտաբար քիչ է տարածուած, եւ ապա հրատարակել իր ձեռագիրները, իբրեւ թանկագին կոթող մը անոր տարագիր շիրմին։

Հողը թեթեւ, սիրելի Հայաստան։ Այս քանի մը տողերը թող ծաղկեփունջ մը կազմեն շիրմիդ վրայ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԴԻՆԱՄԻՏԻ ԶՈՀԵՐԸ

ԽՄԲ.— Կ'արտատպենք շնորհալի այլ տարաբախտ գրագիտուհի Տիկ. Հայաստան Գէորգեանի «Վիշապների Աշխարհում» գիրքէն այս գլուխը, որ զգայուն գրչով կը պատկերացնէ յեղափոխական մարտիկներու անձնուրացութիւնը։

Տանջալի՜ գիշերներ։ Անմոռանալի երկա՜ր գիշերներ, երբ դեռ փոքր եմ, վախենում եմ եւ մինչ առաւօտ ու հոգս եմ տեսնում չորս կողմը։ Նորից պառկած էի ես մօրս մօտ, լայն բաց արած աչքերով, երբ յանկարծ լուսամուտը կամացուկ խփեցին։ Առանց ճըրագը վառելու մայրս հարցրեց.— «Ո՞վ է»։ «Քոյրի՛կ, աչքդ լո՜յս, վարժապետը եկել է, նա առողջ է, բայց դժբախտութիւն է պատահել, նա ուզում է քեզ տեսնել»։ Մօրս չտեսայ, բայց զգացի նրա դողը։ Նա շատ շատ հագնուեց եւ դուրս եկաւ։ Մայրս այնքան յուզուած էր, որ ինձ չէր նկատում, չէր լսում, ինչպէս ես տաբորիկ եւ միայն մի շապիկով թեթեւ քայլերով գնում էի նրա յետեւից։ Սարսափից լուռ էի։ Դուրսը կանգնած էր Թեժանը։ Մայրս ոչինչ չհարցրեց, Թեժանը ցած ձայնով ինչ որ պատմում էր նրան։ Փոխանակ գիւղի գիւղը գնալու, նրանք իսկոյն գիւղի գերեզմանոց շտապեցին։ Ես մըսում էի, ոտքերս քարերին էին դիպչում եւ ցաւում էին։ Այն գիշեր ես չէի համարձակւում մօրս ձեռքից բռնել։ Մենք եկանք գերեզմանատուն։ Մի քանի ստուերներ, ցած, զգուշաւոր ձայներ։ Լուսին չկար, շատ մութ էր եւ չէի կարողանում տեսնել թէ ո՞վ էին ստուերները։ Մայրս բարեւեց եւ կանգ առաւ։ Ստուերներից մէկը մօտեցաւ մեզ. «Լաւ է, որ եկար Լուսիկ ջան, սկզբում չէի ուզում քեզ արթնացնել, բայց չհամբերեցի, այնքան կարօտել եմ քեզ, ինչպէս ես...»

«Հայրիկ ջան, սիրելի հայրիկ», կանչեցի ես նրա խօսքերը եւ փաթաթուեցի նրա ոտքերին

«Բալի՛կ ջան, դու այստե՞ղ. ի՜նչ անզգուշութիւն» ու նա գրկեց ինձ գուրգուրանքով, փաթաթեց վերարկուի մէջ։ Ես այնքան երջանիկ էի եւ ամէն ինչ ինձ երազ էր թւում։ «Սիրելի հայրիկ, ես քո դէմքը չեմ տեսնում, այրուա՞ծ ես թէ սեւ»։ Բոլորը ծիծաղեցին։

«Ճերմակ, ճերմակ, մինչ բամպակի քուլա, յիմարիկ, էդ ո՞րտեղից եկար» հարցրեց մայրիկս բախտաւոր։ Այդ բոպէին ուրիշ ստուերներ էլ մօտեցան։ «Բարեւ, տէրտէր ջան, լաւ է որ եկար, ասաց կամացուկ հայրս, ե՛կ, թաղիր էս խեղճ ընկերներին։ Նրանք ազնիւ եւ քաջ տղաներ էին. իրենց չինած դինամիտը անզգուշութեան հետեւանքով տրաքուել է եւ սպանել երկուսին էլ. հազիւ կարողացանք այրուած մարմինները փրկել»։ Տէրտէրը ոչինչ չպատասխանեց։ Գերեզմանը փորուած էր։ Մարդիկ վերցրին երկու արկղ գետնի վրայից եւ իջեցրին փոսի մէջ ու հողով ծածկեցին։ Մէկը հեկեկաց. «Ա՛խ, Ակօ ջան, է՞սպէս պէտք է մեռնէիր»։ Տէրտէրը թաղման արարողութիւնը վերջացրեց։ Հայրս դարձաւ նրան. «Տէրտէր ջան, այս հինգ հոգիները, որ գտնւում են այստեղ, կուսակցութեան մարդիկ են, մեր տըղերքից են նրանք, եւ հետները եկած կառապանները մեռելի նման կը լռեն այս անցքի մասին։ Կուսակցութեան աչքերը բաց են, նրա ականջները սուր, վա՜յ նրան, ով դաւաճանէ մեզ. Թեժանին ես հաւատում եմ ինչպէս ինձ, լաւ է որ գիւղի մօտերը նրա՛ն պատահեցի եւ ոչ ուրիշի. չնայած քահանայ ես, բայց ժամանակները վատ են, եկ երդուիր ձեռքիդ խաչի վրայ, որ այս գաղտնիքը քեզնից դուրս ոչ ոք չպիտի իմանայ»։ «Էդ ինչի՞ր ես ասում, վարժապետ ջան, ես քահանայ եմ եւ իմ պարտականութիւնն է լռել»։ «Թող այդպէս լինի, տէրտէր ջան, բայց դու երդուիր»։ Իսկ այս աղջիկ երեխան գաղտնիք կը պահի՞»։ «Կը պահի տէրտէր ջան, նա իմ աղջիկն է, իսկ եթէ չպահեց, լեզուն կը կտրեմ»։ Լըսիր ուրեմն, տղերքը այս գիշեր այս գերեզմանի վրայ մեծ քար կը դնեն, եւ ոչ ոքի մտքով չի անցնի, թէ նրա տակ նոր մեռելներ են թաղուած։ Գերեզմանը նման կը լինի շատերի գերեզմաններին, ոչ տապանագիր եւ ոչ խաչ կ'ունենայ նա։ Մեր գիւղացիք էլ խօմ միայն մեռելացին են գալիս այստեղ, իսկ այդ ժամանակը դեռ հեռու է։ Մենք պէտք է այս գործը այնքան ժամանակ գաղտնի պահենք, մինչեւ ռեսպուբլիկանութիւնը մոռանայ ամէն ինչ. ուրեմն երդուիր»։ Տէրտէրը երդուեց խաչի վրայ եւ վիրաւորուած, առանց «բարի գիշեր» մաղթելու տուն գնաց։

«Տղերք ջան, ասաց հայրս միւսներին, ի հարկէ մենք չենք կարող երկար ժամանակ գաղտնի պահել այս գերեզմանը։ Ես ուզեցի միայն տէրտէրին եւ նրա բարեկամներին, որոնք կուսակցութեան դէմ են, զգուշացնել։ Թող գիտնան թէ ո՞ւմ հետ գործ ունեն։ Գիւղը մեզ չմատնի։ Տղերք ջան, շատ կ'ուզէի պատմել ձեզ, բայց պէտք է զգոյշ լինենք, քարը գերեզմանի վրայ դցելուց յետոյ, նստէք կառքերը եւ հեռացէք, Թեժանը ամէն ինչում կ'օգնի ձեզ»։ Եւ հայրս ծնրադրեց գերեզմանի վրայ, համբուրեց թարմ հողը, յետոյ վեր կացաւ ասելով. «Բարի գիշեր, տղերք ջան, բարի ճանապարհ»։ Նա բռնեց մօրս ձեռքը եւ ինձ ամուր կրծքին սեղմած ծանր քայլերով վերադարձանք տուն։ Կէս քուն, կէս արթուն ես մնացի հօրս թեւերի մէջ։ Ես չէի ուզում հեռանալ նրանից եւ մի ականջով լսում էի այն, ինչ որ հացի ժամանակ նա շշուկով պատմում էր մօրս։

«Կուսակցութիւնը ինձ շատ աշխատանք էր տուել, դրա համար այսքան ուշացայ։ Երեք օր առաջ եկայ մեր քաղաքը, յաջողութեամբ զէնքերը եւ ռմբերը Բիւրոյին յանձնեցի եւ ուզում էի կառք նստել ու գալ տուն։ Երբ անցնում էի Միքայէլեան փողոցով, յանկարծ պայթիւն լսեցի. ամբողջ փողոցը դղրդաց, մարդիկ սարսափահար տներից եւ խանութներից դուրս փախան, շատերը վազեցին դէպի այն կողմը, որտեղից պայթիւնի ձայն էր եկել. Ես էլ վազեցի, ճանապարհին պատահեցի մի ընկերոջ. «Անպայման մեր դինամիտի արհեստանոցն է պայթել» ասաց նա։ Երբ մօտեցանք պայթիւնի տեղը, բանը բաներից անցել էր. երկու տուն բոցերի մէջ էին, ռումբերը դեռ շարունակում էին պայթել, կանանց եւ երեխաների լացն ու կոծը աշխարհ էր բռնել։ Մընում էր միջոցներ ձեռք առնել, որ նախ քան ոստիկանութեան գալը, ինչ որ դեռ կարելի էր ազատել՝ ազատէինք։ Մեր տղաներից մի քանիսը, մահը աչքերին առած, չնայած բոցերին եւ պայթումներին՝ մտան տների մէջ եւ դուրս բերին մեր ընկերների դիակները։ Միւսները անցան փողոցի երկու ծայրերը, որպէսզի ոստիկաններին պալուէն՝ նրանց այնքան զբաղեցնեն, մինչեւ տղերքը ամէն ինչ պահեն, պարտակեն։ Ես էլ կանգնեցի փողոցի ծայրում։ Քիչ անցած եկաւ ոստիկանապետը շրջապատուած մի խումբ ոստիկաններով։ Բայց դու գիտես թէ, որքա՜ն վախկոտ են այդ մարդիկ այս օրերին։ Մեր քաջ ահաբեկիչների գնդակները այնքան են ազդել նրանց վրայ, որ նրանք նոյնիսկ վախենում են խուզարկութիւն կատարել։ Անորոշ կանգնեցին անկիւնը, առանց համարձակելու մօտենալ այրուող տներին։ Ես բարեւեցի ոստիկանապետին եւ իբր թէ բանից տեղեկութիւն չունեմ՝ ուսադիրներս շտկելով, մանրամասնութիւններ հարցրի պատահարի մասին։ «Ես ինքս էլ չգիտեմ գործի եղելութիւնը, ասաց նա ուսերը թափահարելով, էդ անպիտան հայ սրիկաների գործերը կը լինեն, ընդդակահարել պէտք է նրանց»։ Միամիտ դէմքով, հանեցի գրպանիցս ծխատուփս եւ առաջարկեցի նրան ծխել։ Մինչ այս, մինչ այն, նրան շարունակ նոր հարցերով զբաղեցրի, իսկ մեր տղերքը դիակները դրել էին արկղների մէջ եւ չգիտէին ի՞նչ անել։ Փողոցը երկու կողմից շրջապատուած էր, ոչ կառք կարող էր անցնել, ոչ էլ մարդ։ Յանկարծ մի կին մօտենում է նրանց եւ ասում.— Թող դիակները բերեն դիմացի տունը եւ կարպետի դազգահի տակ պահեն։ Եւ իրապէս դիմացի դրան մէջ մի պառաւ է կանգնած լինում եւ արտասուքը աչքերին ձեռքով է անում։ Տղերքը իսկոյն պառկեցնում են արկղները դազգահի տակ, թելի կծիկներով ծածկում, ծածկոց քաշում վրան։ Պառաւը նստում է կարպետի դիմաց, ոտքերը դընում արկղների վրայ եւ կարպետ գործում։ Դիտմամբ դուռը եւ լուսամուտները բաց են թողնում, որ դրսից անցնողը տեսնի ներսում կատարուածը։ Ոստիկանները եկան, ամէն տեղ խուզարկեցին, սրա նրա վրայ կասկածեցին, երկու-երեք անմեղ մարդկանց ձերբակալեցին, բայց ոչինչ չգտան. ամէն ինչ ծածկուած, պահուած էր, միայն տուներն էին շարունակում այրուել։ Նրանք պտոյտ արին ամբողջ փողոցը, մտան եւ պառաւի տունը, որ հանգիստ նստած իր գործն էր շարունակում. նրա տունն էլ տակն ու վրայ արեցին, բայց դազգահի տակը, ուր դիակներն էին պահուած, չնայեցին։ Երեք օր նրանք փողոցը շրջապատուած պահեցին եւ երեք օր խեղճ պառաւը վախից ու վշտից դողալով, ոտքերը մինչ դիակների վրայ պահած գործեց ու գործեց։ Ոստիկանութիւնը նրա վրայ ոչ մի կասկած չտարաւ. Ի՜նչքան պառաւ եւ ջահել կանայք կան Հայաստանում, որոնք կարպետ են գործում։ Այսօր նրանք յոյսը կտրած հեռացան։ Իսկ Բիւրոյում արդէն վճռել էին որ մեռածներին ես վերցնեմ եւ քաղաքից հեռու, մեր գիւղում թաղեմ։ Երբ ամէն ինչ հանդարտեցաւ, այս գիշեր հինգ հաւատարիմ ընկերներով մտանք պառաւի տունը, վերցրինք դիակները եւ եկանք»։

«Աստուած հայ յեղափոխականների հետ է, ասաց մայրիկս, իսկ խեղճ պառա՞ւը»։

«Պառաւը, Լուսիկ, էն խեղճ պառաւը ... հօրս ձայնը դողաց, պառաւը, Լուսիկ ջան, ա՛խ, մեռնողներից մէկի մայրն էր»...

«Մա՛յրը, Միհրան»...

«Այո, մա՛յրը. իր միակ որդին էր ...»։

Երբ աչքերս բացի, առաւօտ էր։ Ես պառկած էի իմ անկողնում։ Սենեակում ոչ ոք չկար։ «Մայրի՛կ, մայրի՛կ», կանչեցի ես։

«Ի՞նչ է բալիկս»։ Հայրս էր. կռացաւ, համբուրեց աչքերս։

«Բալիկ ջան, այս գիշերից դու ոչինչ չգիտես, լսեցի՞ր. ոչինչ չես տեսել, ոչինչ լսել. բոլորը երազ էր. դու իմ անուշ բալիկն ես, չէ՞»...

«Հայրիկ ջան, ոչինչ չեմ տեսել, ոչինչ լսել. ամէնը մի վատ երազ էր»։

«Երդուի՛ր»։

«Քո արեւը ինձ վկայ, հայրիկ ջան»։

Հայրս ասաց. «Ա՜խ, բալիկ ջան, ինչո՞ւ դու աղջիկ ծնուեցիր։ Եթէ դու տղայ լինէի՜ր»...։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Գրասեղանիս վրա՛յ ծռած աշխատութեան մը պահուն կ'ընդունիմ այցելութիւնը Հայաստան Գէորգեանի, որուն հետ շուտով կ'ընտելանամ։ Իմ հարցիս՝ կը պատմէ, թէ ծնած է Անիի մօտիկ Ղօշավանքի (Հոռոմոսի Վանք) մօտիկ Դահարլու գիւղը, 1901 Յունուար 5—18ին։ Աւարտած է Կարսի գիմնազիոնը, եւ 1917 նոյեմբերին մըտած է (իբրեւ «երիտասարդ») հայկական կամաւորական բանակին մէջ։ Նախապէս եղած է թէլէֆոնիստ զինուոր, եւ յետոյ՝ Առաջին Հայկական Հրացանաձիգ գնդի միթրալյէզօր։ 1918 փետրուար 26ին՝ Իլիջայի կռուին մէջ առացած է, 16 տարեկանին, Ս. Գէորգի խաչի 4րդ աստիճանը

Իրեն բանակի ընկեր եղած են Նաեւ (ծպտուած) Աւորինէ Սօլաքեան, որ այժմ Փարիզ կ'ապրի, եւ Գայեանէ Արէշեան, ծնած Թիֆլիսի գաւառին մէջ, 1899ին. Գայեանէ իբրեւ զինուոր մասն էր հայկական առաջին հրացանաձիգ գնդի մէջ, որպէս առողջապահական զինուոր, 1918 յունուարին, եւ արժանացած Ս. Գէորգի խաչի չորրորդ աստիճանին։

Հայաստան Գէորգեան երբ իր «Վիշապների Աշխարհում» գիրքը հրատարակեց, ուզեց՝ իր գրքի մասին գրախօսական գրած ժամանակս՝ իր այս կարճ կենսագրականն ալ գրել, բայց նա մերժեց, չուզելով իր անուան շուրջ աղմուկ հանել։ Իր այս նամակը գլուխ գործոց մըն է, եւ կը խոստանամ հրատարակել։

Իր պատուական ամուսինը փրոֆ. Հանց Վիքլէր, հայերէն նամակ մը գրած է ինձ։ Թերեւս այս նամակն ալ հրատարակեմ օր մը։

Ունին սիրուն մանչուկ մը, որուն անունը դրած են ՀԱՅԿ, եւ աղջնակ մը, ի հեճուկս մեր Ժաք, Ժան եւ այլ օտար անուններու։

Հանգի՛ստ ոսկորներուդ, սիրելի աղջիկս, ինչպէս կ'անուանէի զինք։ Ցաւակցութիւններս ազնիւ ամուսինին։

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԱՆԻ ԲԱՐԱՆԴՈՒԶ ԳԱՒԱՌԻՆ ՄԷՋ

Թէհրանի Ալիքը կը գրէ.—

Արեւմտեան Ատրպատականի Ռեզայէ քաղաքի հարաւային կողմը, 30 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ բա[illegible] րձրանում են ... մէն դաշտում նախկին Հարսի ... ուած են մի տասնեակ գիւղեր, որոնցից հինգը հայաբնակ են։ Ռեզայէից դէպի Սուլդուզ-Միեանդուաբ երկարող ճամբէն ճեղքում անցնում է նոյն գաւառի գեղեցիկ սիրտը։

Բարանդուզ գաւառի արեւմտեան կողմում հրաշալի ... են երկու քոյրեր՝ Մարգաւառ եւ Թարգաւառ կոչուած ծաղկաւէտ հրաշագեղ սարերը, որոնք հեռուից դիտողի վրայ թողնում են շատ խոր տպաւորութիւն։ Գեղեցիկ եւ չքնաղ է տեսարանը այս գաւառի, շրջապատուած լեռնաշղթաներով, որ գարնան ... կանաչի եղանակին, ... ինչպէս նորահարս Զարդարւում ու զարդարւում է բազմաթիւ հազարաւոր բազմերանգ ծաղիկներով, նման եդեմական դրախտի։ Բազմաթիւ եւ բազմազան աղբիւրները, որոնք գլգլալով հոսում են սարն ի վար՝ եւ մի անխառն մեծ ... կազմում են փոքր գետը՝ Բարանդուզ անունով։

Այս գետի առատահոս ջուրը համարւում է աստուածային մի մեծ պարգեւ գաւառի համար։ Բարանդուզ գետը հպարտ ու անվախ ճեղքելով անցնում թափւում է Ուրմիոյ ծովամակ Կապուտան լիճը։

Քաղցր է ձմեռը վերյիշեցնող գարունի, երբ ալիտակ սաւանով ծածկւում են շրջակայ սարերը, ... դաշտերը, ծառերն ու ... ։ Հիւրասէր գիւղացիք խմբերով ... մած շրջապատւում են անհոգ, ... եւ խմում կարմիր գինին։

Նրանց սեղանի զարդն է ... խաղողը, բազմաթիւ տեսակի ... եւ օրհնուած գինին։ Հրապուրիչ է ... սարանը գարնան քաղցր եղանակին երբ զուգւում ու զարդարւում են այգիները եւ բազմատեսակ ... ծառերը։

Կենդանութիւն է տիրում ամէն տեղ մեծից փոքր, կին թէ տղամարդ ... ... նման թափւում են այգիները ... իրենց մշակութիւնը ինչպէս ... ջան մեղուն։ Սոխակները քաղցր ձայնով լցնում են այգիները եւ հրճուեցնում մարդու հոգին։ Գեղջուկ կանանց մեղմիկ ու միալար ձայները միախառնուելով սոխակի անուշիկ դայլայլին կազմում են մի կատարեալ խմբական յուզիչ ու տպաւորիչ երգ, մէկ խօսքով՝ Բարանդուզ գաւառը ցնծում ու հրճւում է գարնան զարթօնքից

Նոյն գաւառը արտադրում է բազմաթիւ տեսակի խաղող եւ դանազան բազմազան պտուղներ։ Ձմերուկն ու սեխը զովեմ են իրենց քաղցր համով։ Կնաւ, սալոր, ծիրան, ... ու խնձոր առատ է։

Բարանդուզ գաւառն ունի 5 հայաբնակ գիւղեր։ Ամենամեծ Բարանդուզ գիւղը զուտ հայաբնակ, ունի 61 ընտանիք՝ 257 շունչ։ Ունի եւ եկեղեցի Ս. Աստուածածին անունով։ Մօտիկ Սարգարաւ գիւղն ունի 25 տուն ընտանիք՝ 95 շունչով եւ հին Իրանեան հարեւան ժողովուրդ։ Բալուստ գիւղը զուտ հայաբնակ է եւ ունի 40 ընտանիք՝ 180 շունչ. եկեղեցին Ս. Գէորգ անունով։ Բալանիշ գիւղն ունի 25 տուն հայ բնակիչ, որոնք համերաշխ ապրում են իրենց հարեւաններին ... ունին եկեղեցի՝ Ս. Գէորգ անունով։ Դիլգամեա՛՝ խառն Ասորիների հետ ապրում են 24 տուն հայ բնակիչներ, ունեն իրենց փառաւոր եկեղեցին Ս. Սարգիս անունով։ Իզրաւա, Մարաքար, Լէկլին եւ Արզեալով գիւղերում էլ ապրում են Հայեր։ Վերոյիշեալ գաւառում ապրում են մօտաւորապէս 205 հայ ընտանիք՝ 700 շունչով։ Բարօրհնուած գաւառի հայ ժողովուրդը ... մեծ մասամբ կրթութեան ... սակայն արդար է ասել, որ նրանք իրենց աստիճանի հետեւող են նախնեաց աւանդութեանց

Հայի մաքուր եւ անբիծ հոգին ... է սոյն գաւառի բարեպաշտ եւ ... աշխատասէր ժողովուրդի մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով եւ մելանով։

ՖՐԱՆՍԱՐՆԱԿ ՀԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

—.—

Գաղթականաց Նէոր. Յանձնաժողովը պաշտօնապէս ունի հաստատելու համար՝ կ'րակլելու Ֆրանսայի հայ զինուորցու տարագիրներուն գործին մասին իր քաղած նորագոյն տեղեկութիւնները պաշտօնական աղբիւրէ.—

20 եւ 21 տարեկանէն վեր եւ մինչեւ 33 տարեկան տարագիրները (այսինքն 1904 յունուար 1էն մինչեւ 1915 մարտ 3 ծնածները) վերջնա կերպով տարի մնջացած տուած են հետեւեալ ցեկուցումը.—

«1936ին զինուորագրութեան մարդաժամերին արձանագրուեցաք (այսինքն խազաղնապահուածը) եւ զինուորական ծառայութեան (զինեալ) յարմար գտնուեցանք. Պատերազմական նախարարութեան 1937 փետրուար 24 թուակիր մէկ շրջաբերականին համաձայն, ոչ զինուորական որ եւ է զործօն ծառայութեան ենթակայ չէ՛ք։ Սակայն, եթէ ուզելու ըլլաք, օրինակի համար, ձեր Ֆրանսական հպատակութեան ձեւակերպութիւնները փութացնելու նպատակով, կրնաք 1937 հոկտեմբերին զինուոր երթալ՝ ձեր տարիքի դասուն Ֆրանսացիներուն պարտադրուած զինուորական գործօն ծառայութեան տեւողութեամբ (18 ամիս Սուրիա ենձ յայտնեցին, ներկայ քարթէր ինձ միջազգաւորապէս թղթատարով, թէ կ'ուզէ՞ք զինուոր երթալ. Այս քարթը պէտք է վերադարձնել 1937 յունիս 5էն առաջ»։

Ինչպէս այս զեկուցումէն անյայտ է, զինուորցուներուն աղատ կամքին թողուած է որոշել թէ կ'ուզեն զինուոր երթալ թէ ոչ։ Այս մասին որ եւ է հարկադրանք չկայ։ Պաշտօնական շրջանակներու մէջ տիրող տեսութեան համաձայն, մերժողական պատասխան տալը ենթակային համար անպատեհութեանց կամ պատասխանատուութեան աղբիւր չի կրնար ըլլալ. Անոնք սակայն որ կ'ուզեն ժամ առաջ Ֆրանսացի դառնալ, կրնան օգտուիլ իրենց ընծայուած այս պատեհութենէն։ Բանակին մէջ ժամանակ մը ծառայելէ յետոյ իրենց պետերուն կողմէ տրուած լաւ վկայական մը անկասկած պիտի դիւրացնէ Ֆրանսական քաղաքացիութիւն ընդունելու ձեւակերպութիւնները, որոնք ընդհանրապէս երկար տարիներ կը տեւեն։

Պետական շրջանակներուն մէջ տիրող փաստերն այն է որ այդ զինուորական ծառայութիւնը հայ տարագիրներուն կողմէ ընդունուի իբր պարտականութիւն մը իրենց հիւրընկալութիւն տուող երկրին նկատմամբ։ Միանգամայն, այս ծառայութիւնը պէտք է նկատուի ոչ միայն իբր պատիւ մը, այլ նաեւ իբր օգուտ։

Գալով 20 եւ 21 տարեկան հայ զինուորցուներուն, անոնք յառաջիկայ հոկտեմբերին զինուորական ծառայութեան պիտի կոչուին հետեւեալ պայմաններով.

1. Այն 20 տարեկան տարագիրները (1915 յունիս 1էն եւ վերջ ծնածները) որոնք 1935ին արձանագրուեցան բայց զինուորական ծառայութեան չկանչուեցան, մէկ տարի միայն զինուորութիւն պիտի ընեն։

(Անոնք ժամանակաւորապէս կը վերաբերի Թուրքերուն, որովհետեւ, ինչպէս յայտնի է, 1935ին Հայերը ընդհանրապէս զինուորական արձանագրութեան չկանչուեցան)։

2.— 21 տարեկանները (1916 մարտ 1էն մինչեւ 1917 յունիս 30 ծնածները), որոնք արձանագրուած եւ բժշկական քննութենէ անցած են, զինուոր պիտի կանչուին յառաջիկայ հոկտեմբերին, երկու տարուան համար։

3.— 1937 յուլիս 1էն մինչեւ 1917 դեկտեմբեր 31 ծնածները, որոնք արձանագրուած եւ զինուորական քննութենէ անցած են, 1938ին միայն զինուոր պիտի երթան

Պէտք է գիտնալ որ զինուորական արձանագրութենէ եւ բժշկական քննութենէ անցած են, 1938ին միայն զինուոր պիտի երթան։

Պէտք է գիտնալ որ զինուորական արձանագրութենէ եւ բժշկական քննութենէ անցած հայ զինուորցուները իրաւունք ունին փոխփոխելու խնդրելու, որ իրենց վկայական մը տրուի այս մասին։ Այսպիսի վկայական մը կրնայ մեծ օգտակար ըլլալ իրենց

Փարիզ, 4 յունիս 1937

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք այս զեկոյցը (որ, հակառակ իր հաւատարիմ ենք, նորութիւն չի բերեր՝ շարադրուած մեր խմբագրականին եւ Ազգ ․․․ երէկ այստեղ հրատարակուած զեկոյցին վերջ), ընդգծելու համար միաժամանակ որ խմբագրողը պարտաւոր է յիշատակել, առէն անգամ, «պաշտօնական աղբիւրին» անունը, քիչ մը աւելի պաշտօնականութիւն եւ արժէք տալու համար զեկոյցին, որովհետեւ զեկոյցը ո՛չ մէկ միայն կը դառնայ վաւերական մը, որուն կցուած՝ մեր զինուորցուները պիտի կարենան իրենց իրաւունքները։ Ու յետոյ վաւերականի բովանդակութիւն տալէ վերջ միայն իրենց զեկոյցներուն, «ազգի համար աշխատողները» կը հաստատեն իրենց աշխատանքը։ Մեր երիտասարդ բերդը, երբ աշխուժօրէն կը պահանջէ ամէնէն, նոր օրերու ոգիով, կը փափաքի որ ազնուութիւն մը ըլլայ արեւմտեան նախանին վրայ»։

«ՍԱՆՃԱՔԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐ ԴԱՌՆԱՅ»

—•—

Թուրք ժամուլի ընդհանուր վարիչին օգնական Գիւրհան Պէյէ, որ Պէյրութի ճամբով մեկնեցաւ Սուրիոյ մայրաքաղաքը, Թուրքիա վերադառնալէ առաջ հետեւեալ ուշագրաւ յայտարարութիւնը ըրաւ «Արաբական գործակալութեան», Դամասկոսի մէջ.

— «Թուրքիա կ'ուզէ իր յարաբերութիւնները կարգադրուած տեսնել Սուրիոյ հետ, Ալեքսանտրէթի խնդրին առթիւ, որ անցողական վէճ մըն է։ Մեր տեսակէտը, այս խնդրին մէջ, պայծառօրէն պարզուած է մեր վարչապետին Իսմէթ Ինէօնիւի կողմէ, Ազգային մեծ ժողովին մէջ. Սանճաքը Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ պէտք է ըլլայ գործակցութեան հիմք մը եւ ոչ թէ կռուախնձոր մը ․․․»։

Խօսելով Սուրիայէն ստացած իր տպաւորութեանց մասին ․․․

«Սուրիացիք տոգորուած են շատ բուռն հայրենասիրութեամբ մը որ արտայայտուեցաւ ազատօրէն, մասնաւորապէս քաղաքական աքսորականներու վերադարձին առթիւ։ Եթէ այդ հայրենասիրութեան միանայ նաեւ շինարար իրապաշտութիւն մը, Սուրիա մեծ յաջողութիւններ կրնայ ունենալ եւ արդարացնել իր առաջնութիւնը մերձաւոր Արեւելքի արաբական երկիրներու մէջ»։

Անդրադառնալով Թուրքիոյ յարաբերութեանց դրացի երկիրներու հետ, Թուրք ժամուլի վարիչը յայտարարեց.

«Թուրքիա ամէնէն անկեղծ համակրանքը կը տածէ իր դրացիներուն հանդէպ։ Ցատկապէս Իրաքի հետ մշակած մեր բարեկամական յարաբերութիւնները կը շարունակուին ․․․ հետզհետէ կ'ամրապնդուին 12 տարիէ ի վեր։

Ո՛չ եւ է արգելք չկայ որ յարենման բարեկամական յարաբերութիւններ մշակենք նաեւ Սուրիոյ եւ արաբական միւս երկիրներուն հետ։

Թուրքիա պիտի ջանայ ոչ միայն լաւ ապրիլ իր դրացիներուն հետ, այլ եւ գործակցիլ անոնց, մխանաբար բոլորին օգտակար գործեր կատարելու համար։

Կը յուսանք թէ այս ոգւովթեամբ ․․․ յարաբերութիւնները Սուրիոյ հետ, եւ այդ ․․․

Եկեղեցիին պատկերը գահն ալ կ'ուզեն

—.—

Պոլսոյ պատժական Ա. ատեանին առջեւ շարունակուեցաւ Ջանկի ատա․․․ ․․․ մէջ Ալղ․․․ ․․․ լոց եւ լուսաւորեայի առթիւ շրջագայած պնակներուն համար Գուրգէն քահանայի եւ լուսարարին ու ժամկոչին դէմ բացուած դատը։ Իրենց պաշտպան փաստաբանը՝ Խաչիկ Մարգարեան թէ դրաւոր եւ թէ բանաւոր իր պաշտպանողականը ըրաւ, բացատրելով որ հանդուրժողութեան ոչ մէկ համկամանք ունի եկեղեցիին մէջ ներկաներուն կամաւոր կերպով վճարած 10—20 փարայով հաւաքուած դրամը։ Օրինակ, տաղաւարի տօնին, ներկայ մը չէր կրնար իր 1—2 դրշ. ողորմութիւնը երթալ անձամբ ․․․ այդ կարօտ բանտարկեալներուն, ․․․ մէջ ․․․ մըն է լոկ։ Իսկ հիւանդանոցի եւ Լուսաւորեայի (մոմի) հասոյթները արդէն ուղղակի էվգաֆին ներկայացուած մատակարարութեանց մաս կը կազմեն, եւ որոնց վրայ 100էն 5 նոնական տուրք կը վճարուի էվգաֆին։ Նախագահը յայտնեց թէ մէկ երկու օրէն պիտի հաղորդուի վճիռը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28

—•—

ԼԻՈՆ, 7 յունիս.— Հայաստանի Անկախութեան 19րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ երեկոյ, Երրորդ Թող. սրահին մէջ, առատօրէն երիտասարդ տարբերէ բաղկացած բազմութեան մը ներկայութեան, որ հանդէսին կը հետեւէր լուռ ու կարգապահ։

Սրահին բեմին վրայ չինուած էր կամար մը, թարմ ծիղերով եւ ծաղիկներով պճնազարդուած, որուն աջ ու ձախ կողմերը զետեղուած էին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Ճակատը կը կարդացուէր «Կեցցէ Մայիս 28»։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյէզ»ով եւ «Մեր հայրենիքով», ընկերակցութեամբ դաշնակի եւ ջութակի։ Նախագահ Գ. Մոմճեան օրուան պատշաճ քանի մը խօսք ընելով, հրաւիրեց ժողովուրդը մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն, որոնք ինկան փառքի ճամբուն վրայ։

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին նուագախումբը մէջ ընդ մէջ գեղեցիկ եղանակներ կը նուագէր։ Տիկ. Գ. Աճարեան երգեց «Հայաստանս», ծափեր խլելով։ Այժմ Հաւ եւ Ուլուհոճեան արտասանեցին, առաջինը՝ Աճարեանի «Առաջնոր», երկրորդը՝ Վարուժանի «Գործաւորուհին», գլխաւոր չնչանեով։ Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ տեղւոյս S.F.I.O.ի Ներկայացուցիչը՝ քաղաքացի Պոռստ, համակրելի երիտասարդ մը, որ հայութեան մասին շատ գաղափար չունենալուն համար իր ցաւը յայտնելէ վերջ իր եղբայրական ողջոյնները հաղորդեց S. F. I. O.ի եւ մաղթանքներ ըրաւ Հայաստանի ամբողջական ազատագրման համար։ Օր. Թովինար Տէր Պետրոսեան երգեց «Հէ՛յ, ձեզ եմ երդուած» եւ հանդիսականներու բուռն փափաքին վրայ՝ «Հոյ Նարծ»։ Օր. Թովինարի մասին խօսիլ այլեւս աւելորդ է. ան մեր հանդէսներուն զարդը կը կազմէ եւ հետզհետէ կը զիմէ դէպի կատարելութիւն։ Գեղարուեստական բաժինը լրացած ըլլալով Գ. նախագահը բեմ հրաւիրեց ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, որ գրեթէ մէկ ժամ տեւող կուռ բանախօսութիւն մը ըրաւ, որուն հեւ ի հեւ կը հետեւէր ժողովուրդը։ Իր ճառը յաճախ կ'ընդմիջուէր ծափահարութիւններով։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 11ին, անկէ վերջ ժողովուրդը դիմեց Հ. Ց. Դ. Գրադարանի սրահը, որ ծայրէ ծայր լեցուած էր, ուրախանալու եւ ոգեւորութիւնը շարունակելու համար։

Ընջոյքին «Թամատա» նշանակուեցաւ Գ. Ա. Կիւլպէնկեան, որ ինքնատիպ եւ գեղեցիկ ճառով մը ոգեկոչեց Մայիս 28ի պատմական արժէքը, ձայնելով ուրացողներն ու թերահաւատները։ Ցետոյ երգեցին, ճառեցին, արտասանեցին, գրեթէ բոլոր ներկաները։ Խանդավառութիւն մը որ կը պոռթկար։ Հոս եւս խօսեցան ընկ. Միսաքեան եւ քաղաքացի Պոռստ, որ մնաց մեզ հետ, ոգեւորուած մեր երգերէն եւ ուրախութենէն, մինչեւ առտուան ժամը 2, երբ վերջ գտաւ խնջոյքը։

Ա.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉ

—.—

Սելանիկի Հորիզոնը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (3 յունիս).

— «Հայ Գթութեան Խաչի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանի Երդ պատգամաւորական ժողովը վերջացուց իր աշխատանքները, անցեալ գիշեր։ Մամուլին ․․․ տեղեկութիւններէն բաւական յայտնի է որ Հ. Գ. Խաչը, այս վերջացած տարեշրջանին ալ բալորած էր արդիւնաւոր գործունէութիւն մը։ Մասնաճիւղերը, իրենց պայմաններուն ներած չափով եւ հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ տարած են գնահատելի աշխատանք, վայելելով շուրջերու անվերապահ նեցուկն ու համակիր ժողովուրդի բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը

Եթէ նպատակի մը համար հաւաքուած դրամին քանակութիւնը այդ նպատակին հանդէպ նուիրատու հանրութեան ցոյց տուած հետաքրքրութեան չափանիշն է, պէտք ուրեմն պիտի եզրակացնենք, որ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանի վեց հայաբնակ քաղաքներուն մէջ, Հայ Գթութեան Խաչի նկատմամբ հայ ժողովուրդին ի յայտ բերած հետաքրքրութիւնը զանգուած է իր արժանի բարձրութեան վրայ եւ արտայայտուած է լաւագոյն արդիւնքներով։ Այդպէս եզրակացուց նաեւ պատգամաւորական ժողովը, երբ հաշուեկշիռները թիւեր շարեցին իր առջեւ։ Եւ այդ թիւերէն երեւան եկաւ, որ կազմակերպութեան նիւթական անկիւնաքարերը բոլորովին խախտուած են նաեւ վերջացած տարեշրջանի ընթացքին։

Տանք խօսքը այդ թիւերուն, որ պէտքի աւելի որոշ ըլլայ պատկերը ընթերցողի մտքին մէջ.—

Թեսաղոնիկէի մասնաճիւղը գումար հասոյթ ունեցած է 28.595 դրախմի։
Գավալայի մասնաճիւղը՝ 14,710։
Աղեքսանդրուպոլսոյ մասնաճիւղը՝ 12,090։
Քսանթիի մասնաճիւղը՝ 10.912։
Քոմոթինիի մասնաճիւղը՝ 7960։
Տրամայի մասնաճիւղը՝ 3910։

Այլ խօսքով, Հ. Գ. Խաչը, իբրեւ կազմակերպութիւն, այս շրջանին մէջ եւ մէկ տարուան ընթացքին ապահոված է 78,177 դրախմիի գումար մը։

Աւելցնենք նաեւ, որ ինչպէս ուրիշ տարիներ, այս վերջացած տարեշրջանին ալ, Հայ Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը (Ամերիկա) Հ. Գ. Խաչի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանին օժանդակած է 27,701 դրախմիի (250 տոլար) գումարով մը։ Հետեւաբար, ․․․ Հ. Գ. Խաչի գանձը մտած կ'ըլլայ այսպէսով 105-878 դրախմիի կարեւոր գումար մը, որ, աւելի քան 85 առ հարիւր համեմատութեամբ յատկացուած է շրջանիս կրթական եւ խնամատարական կարիքներուն

Այսինքն Հ. Գ. Խաչը, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ հայ ժողովուրդէն, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի իր բարեկամներէն ձախ ձեռքով ստացած գումարները, աջ ձեռքով եւ գրեթէ ամբողջութեամբ տրամադրած է Հ. Գ. Խաչի առաջադրած նպատակներուն եւ հանրային կարիքներուն, որոնք այնքան սուր կերպով զգուած են իր առջեւ։

Կ'ակնկալուի, որ նոր սկսած տարեշրջանին, մինչեւ 100,000 դրախմիի կը բարձրանան Հ. Գ. Խաչի հասոյթները այս շրջանին մէջ, նկատի ունենալով որ կրթական կարիքները մանաւանդ կրկնապատկուած են այսօր եւ հետեւաբար, մասնաճիւղերը բացառիկ ճիգ պիտի թափեն, որպէսզի կարենան իրականացնել իրենց համար ․․․ նախահաշիւները

Հայ Գթութեան Խաչի տարած դեռ բազանցապէս հայօգուտ եւ մարդասիրական գործին այսպէս ծանօթանալէ վերջ, կազմակերպութեան անդամանդամուհիներուն եւ երկսեռ համակիրներուն կը մնայ նոյնպէս կրկնապատկել իրենց նուիրման թափը, որպէսզի լաւագոյնս պատկուին ընթացիկ տարեշրջանին համար գոյութիւն ունեցող անկիւնաքարութիւնները։

Վերջին վեց տարուան փորձառութիւնն ու ձեռք ձգուած արդիւնքները, լաւատես ըլլալու իրաւունքը կուտան մեզի։ Հայ ժողովուրդը սիրեց Հայ Գթութեան Խաչը։ Որովհետեւ նկատեց զայն հանրային կ'արօտութեանց նուիրուած օգտակար, գործունեայ եւ սրացաւ կազմակերպութիւն մը։ Որովհետեւ գործնական արդիւնքներով եւ դրական, անժխտելի ապացոյցներով տեսաւ, որ անիկա, միլիմէթրի մը հեռաւորութեամբ իսկ չշեղեցաւ ցարդ իր ճամբէն, ամէնուն ծանօթ իր ուղղութենէն։ Չպիտի շեղի նաեւ այսուհետեւ։ Որովհետեւ Հ. Գ. Խաչը իր առաքելութեան եւ կոչման խոր գիտակցութիւնը ունեցող կազմակերպութիւն է։ Սնուցուած է ան ժողովուրդին համար եւ կը գործէ՝ նոյն այդ ժողովուրդին տրամադրած միջոցներով։ Անոր ժրաջան անդամուհիները իրենց ուժին առաւելագոյն թափը նետուած են տարերքը, բարի գործ մը տեսնելու համար։ Կաթիլ կաթիլ հաւաքուած գումարներով կեանքեր փրկած և դպրոցներ կանգուն պահած են։ Եւ յաջողած են իրենց ճիգերուն մէջ։ Ապրեցուցած են Հ. Գ. Խաչը եւ դարձուցած են զայն ժիր կազմակերպութիւն մը։

Հ. Գ. Խաչը պիտի ապրի նաեւ ասկէ վերջ։ Ու պիտի յարատեւէ՝ ամէն օր նորանոր նուաճումներ արձանագրելով։ Անիկա լայնօրէն տարածած է արդէն իր արմատները եւ այլեւս ցնցումէ չի վախնար։ Խաւանը աշխատելու տրամադրութիւնն է, ինչ որ կայ ուրեմն չափ։

Պատիւ՝ ուրեմն, բոլոր աշխատողներուն։

Ու պատիւ՝ այս աշխատանքին սատարողներուն»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

— Ուրեմն, դեռ ձեռք չձգեցի՞ք այդ տղամարդը ․․

— Ձեռք ձգուելիք պտո՞ւղ է որ, կատարեալ դեւ մը։ Կ'ըսեն կայծակի նման պատերէն վեր կը մագլցի, որպէս թէ դետնի վրայ կը քալէ ․․․ բայց այս անգամ ձեռքերնէս չի կրնար ազատիլ, ամբողջ թաղերը շրջապատած ենք ․․․

— Յաջողութիւն կը ցանկամ ձեզ,— լսուեցաւ Սոնիայի անհոգ ձայնը։

Սանդուղէն իջնող քայլերու ձայնը մարեցաւ։ Լեւոնը վերադառնալով անկողնի մօտ՝ երկնցաւ անկողնի վրայ ու աչքերը գոցեց։

ԵՐԲ ՍՈՆԻԱՆ ԵՒ ԼԵՒՈՆԸ ՄԻԱՍԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Յաջորդ օրը, երբ Սոնիան սովորական հիւանդները ընդունելէ վերջ վեր բարձրացաւ ընդունարանը, մտնեցաւ Լեւոնի սենեակին ու կամաց մը դուռը թխկացուց։ Անմիջապէս դրան սեմին վրայ երեւցաւ Լեւոնը։ Երկուքը միասին տեղաւորուեցան բազմոցի վրայ։ Նախ՝ Լեւոնը սկսաւ խօսիլ

— Կը շնորհակալեմ ձեզ, օրիորդ. հիանալի կերպով սարքած էիք ձեր երէկուան ծննդեան տարեդարձի խնջոյքը ․

— Ճի՞շդը կ'ուզէ՞ք իմանալ, երէկ իմ ծննդեան տարեդարձը չէր ․․․ բայց չարժեր այդ մասին խօսիլ։ Խօսինք գործէն։ Ձեր քաղաք մտնելը ինքնին շատ վտանգաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ․․․

— Գիտեմ։ Ոչ միայն ինծի համար, այլ եւ ուրիշներու։ Այդ մասին կ'ուզէի խօսիլ։ Ձեզ չվտանգելու համար ես այս գիշեր պէտք է մեկնիմ այստեղէն ․․

— Գիտէք, պարոն Լեւոն, մենք նախ գործի մասին պիտի մտածենք ու ապա մեր մասին։ Անշուշտ, կը խոստովանիմ, որ ձեր այստեղ գտնուիլը որոշ չափով մը կրնայ վտանգել իմ գործը։ Բայց այս պահուս ամբողջ Այգեստանի մէջ իմ տունէն աւելի յարմարաւոր թաքստոց մը չկայ ձեզ համար։ Հետեւաբար, գործի շահը ի նկատի ունենալով՝ անձնական նկատումները պատճառ պիտի չլլան, որ ձգէք եւ երթաք, երբ վստահ չէք, թէ տեղ մը պիտի կրնաք գտնել պատսպարուելու համար։ Ուրեմն այս մասին այսքան։ Ես կարեւոր տեղեկութիւններ ունիմ ձեզ հաղորդելիք։ Իտալական հիւպատոսի կինը, ինչպէս գիտէք, հայուհի մըն է։ Երէկ գիշեր պատուական մը գտնելով՝ ան վայրկեան մը ինծի առանձնացաւ ու գաղտնաբար յայտնեց որ մասնաւորապէս Վահէի նկատմամբ Պոլսոյ կեդրոնական կառավարութիւնը հրամայած է անմիջապէս ձերբակալել եւ վճիռ տալ, մինչեւ երկու շաբաթ, այսինքն՝ գործադրել Պոլսի մէջ տրուած վճիռը

— Իսկ այդ վճի՞ռը,— հարցուց Լեւոնը, որուն դէմքը անմիջապէս քարացած արտայայտութիւն մը առաւ ու ձայնը սառոյցի նման ու չոր դուրս ելաւ կոկորդէն։

Սոնիան ակամայ սարսռաց ու քովնտի նայեցաւ քովի նստողին, որ այնքան անտարբեր կերպով հարցուցած էր վճիռի մասին, որպէս թէ սովորական բան մը ըլլար բանը։ Սոնիան չփոթած քանի մը վայրկեան լռելէ վերջ, շրթունքները սեղմած՝ պատասխանեց.

— Կախաղան։

Երկար ատեն ոչ մէկը խօսեցաւ։ Սոնիան հոգիին մէջ պաղ կը զգար ու անոր կը թուէր, թէ ահագին սառոյցէ պատնէշ մը ղինքը կը զատէր Լեւոնէն։

Երբ Լեւոնը սկսաւ խօսիլ գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, Սոնիան զարմանքով նշմարեց, որ անոր դէմքը մահուանից գունատութիւն մը առացեր էր, երեսի պալարները կը դողային ու հաշմուած թեւը առէպ կծկումներ կ'ունենար, թէեւ իր արձանային դիրքը չէր փոխած, եւ ոչ ալ ձայնը իր մետաղական չորութիւնը։

— Այդպէս ալ սպասելի էր,— խօսեցաւ Լեւոնը միօրինակ ձայնով մը, աւելի շուտ բարձրաձայն խորհրդածելով,— կառավարութիւնը կ'աշխատի անվերջ խուզարկութիւններով, բանտարկութիւններով յուսալքել հայ ժողովուրդը։ Հիմա ալ կախաղանի սիւն մը կ'ուզէ տնկել հրապարակի վրայ ․․․ Դէշ հաշիւ չէ. սարսափը ամէնէն ազդու միջոցն է բարոյալքելու երկրուն հոգիները։ Գիտէի, որ դատաւորները կաշառելու միջոցով բան պիտի չշահէինք ․․․ անոնք պարզ խամաճիկներ են, Պոլսէն թելը կը քաշեն, անոնք հոս պարտաւոր են անոնց եղանակով պարել։ Կը մնայ որ ․․․

Սոնիան ամբողջովին ուշադրութիւնը լարած՝ մտիկ կ'ընէր։ Բայց Լեւոնը առանց նախադասութիւնը վերջացնելու՝ լռեց.

— Իսկ չըսի՞ք թէ ի՞նչ պէտք է ընել,— անհամբերձակ հարցուց Սոնիան, որ ինքզինքը սաստիկ շփոթած կը զգար այս տարօրինակ բնաւորութեան տէր երիտասարդի հետ խօսած ժամանակ։

Րոպէ մը երկուք՝ Լեւոնը լուռ մնաց, ապա ձեռքերը գլխէն վար առնելով՝ կրթնեցաւ բազմոցի յենարանին ու վճռականօրէն ըսաւ.

— Այս երեկոյ պէտք է դուրս գամ, թէկուզ նոյն իսկ երկու ժամուան համար ․․

— Բայց գիտէ՞ք որ այդ անկարելիութիւն է. մի՞թէ Ցակոբը կամ ես չենք կրնար օգնել։

— Դժբախտաբար, ոչ։ Ես պէտք է տեսնուիմ Մելոյի հետ։ Ցակոբը այս առտու լուր բերաւ որ Մելօն իր տանը մէջ թաքնուած է։ Ես պէտք է իր մօտ երթամ։

— Բայց այդ անկարելի է ․․․

— Օրիորդ Սոնիա,— Լեւոնի ձայնը կտրուկ ու չոր արտայայտութիւն մը ստացաւ,— մեզի համար անկարելիութիւն գոյութիւն չունի։ Ամէն գնով պէտք է փորձել։

— Չէ՞ք ուզեր ինծի յայտնել ձեր ծրագիրը ․․

— Ա՛, չէ՛, ինչո՞ւ համար ձեզմէ ծածկել։ Թէեւ երրորդ անգամն է որ կը հանդիպիմ ձեզ, բայց այդքանը բաւական եղաւ համոզուելու համար, որ դուք խելօք եւ անձնուէր ընկեր մըն էք ․․․ Չէ, մի՛ սխալիք, ես հաճոյախօսութիւն չեմ ըներ։ Ինչ որ է։ Ըսի, որ պէտք է Մելօն տեսնեմ, ան բազմաթիւ անգամներ բանտարկուած է, բանտի ծակ ու ծուկին ծանօթ է, բացի այդ ․․․

— Այո՛։

— Մելօն անցեալի մէջ նշանաւոր դող մըն էր, առաջնակարգ հոր փորող մը, մաքսանենգ մը, պատ ծակող մը. Շնորհալի յատկութիւններ չեն, բայց ներկայ պարագաներուն մէջ աւելի քան անհրաժեշտ։ Առ այժմ ուրիշ բան մը չեմ կրնար ըսել ծրագրիս մասին։ Ինծի համար ալ շատ պարզ չէ։ Անգամ մը պէտք է Մելօն տեսնել ․․․ Եթէ պիտի ընենք բան մը, պէտք է անմիջապէս ձեռնարկել, ժամանակ չունինք կորսնցնելու.

— Ուրեմն, անհրաժեշտ է որ դուք երթաք Մելոյի մօտ։

— Ինչպէս կը տեսնէք. քանի որ ան չի կրնար այստեղ գալ.

— Լաւ, ես լաւագոյն միջոցը ցոյց տամ,— Սոնիան առեն մը մտածելէ վերջ Լեւոնի կողմը դառնալով՝ ըսաւ. — Ես ձեզ հետ կուգամ, կամ աւելի ճիշդը, դուք Ցակոբի զգեստները կը հագնիք, ու որպէս ծառայ լապտերը բռնած՝ առջեւէս կ'երթաք։ Եթէ բան մը ․․․ հանդիպինք, ես գիտեմ անոնց հետ խօսելու կերպը ․․․ Այգեստանի գրեթէ բոլոր ոստիկանները զիս կը ճանչնան ․․․

— Լաւ միջոց է, բայց ձեզ համար վտանգաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ.

— Բայց քիչ առաջ դուք ըսիք, որ մեզ համար ․․․

— Իրաւունք ունիք, օրիորդ,— Սոնիայի խօսքը կտրեց Լեւոնը,— երբ խնդիրը Վահէն ազատելու կը վերաբերի, պէտք է ամէն միջոց փորձել։ Ուրեմն, ես իջնեմ վար ու պատրաստուիմ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Այսօր, Ժընեւի մէջ մեռաւ սիրելի կինս

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՎԻՆՔԼԷՐ

(ԾՆԱԾ ԳԷՈՐԳԵԱՆ)

եղաւ իր կարօտեալ հայրենիքի լեռներէն, երջանիկ օրերու իմ ջերմ ու վառվռուն ընկերը, վատ օրերու քաջասիրտ իմ նեցուկը, այս մեծ ու ազնիւ սիրտը:

Բարեկամներէս կը խնդրեմ յիշել զինքը եւ աղօթել:

ՀԱՆՑ ՎԻՆՔԼԷՐ եւ զաւակները՝ ՀԱՅԿՕ ԵՒ ԳՐԻՆՀԻԼՏ

28 Մայիս 1937

Կիւլեան, Աթանեան, Քէնտիրեան, Խարխըրեան, Պօղոսեան, ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր, քրոջ, եղբօր, կնոջ, զօրանչմօր, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԻՍԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ յունիս 6ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան: Թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ, 7 յունիս երկուշաբթի, առաւօտեան ժամը 9.30ին:

Մարսէյլ 8 Յունիս 937

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Սալնայ Զորի հայրենակցական միութիւնը, իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ այրի տիկին Ն. Պետիկեանի, Տէր եւ Տիկին Անտոն Պետիկեանի եւ իրենց զաւակներուն ու պարագաներուն հայրենակից՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ:

×

Արմենակ Յակոբեան եւ իր ընտանիքը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց հայրենակից՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ իր կնոջ, եւ իր եղբօր՝ Անտոն Պետիկեանի եւ զաւակներուն:

ՑՈՅՑԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. ԽԱՅԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամութիւնները 12 յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Թարխանօրծականի ցան մէջ, 8 rue Bossuet Փարիզ:

Յ. Հ. Կ. ԽԱՅԻ Գուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները 12 յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ազգային վարժարանի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 14 յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Տաճիրկեանի սրահին մէջ, 5 rue de l'Eglise. Մարսէյլ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղս հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Թ. Հերոյեանի որ իր երկու տարուան պաշտօնավարութեան ընթացքին աշխատած է հայեցի դաստիարակութիւն տալ դպրոց յաճախող պզտիկներուն: Պարտք կը համարենք յայտարարել որ յունիս 1էն սկսեալ դպրոցի ուսուցչութեան պաշտօնին կոչուած է Պ. Նուպար Գազազեան: Կը խնդրենք Տեսինի հայ բոլոր ծնողքներէն որ հեռու չի պահել իրենց զաւակները դպրոցէն: Վասն պահելու համար անոնց մէջ հայ ոգին եւ հայեցի դաստիարակութիւնը:

Նաեւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք Պ. Պ. Վահան Հաղվէրտեանի՝ Կիւլպէնկ Երիմեանի, Մանուկ Համբարձումեանի, Գասպար Արրահամեանի եւ ամէն անոնց որոնք ձմեռուան եղանակին դպրոցի ջերմութեան համար նուիրեցին 50ական քիլօ ածուխ:

Դպրոցը բաց առաջնոյն բաց է ամէն օր եւ բաց պիտի մնայ ֆրանսական դպրոցներու ընդհ. արձակուրդի միջոցին:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը ստանձնեմ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոփոխութիւն (թուղթ, ներկ, ելեկտրական զետեղում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւլն.: Մատչելի գին: Դիմել՝ Danielի, 40 rue Labat, Փարիզ (18): Հեռ. Montmartre 87-82:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 11 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավենիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատեսքով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ընկերահամակրական ժողովը 14 յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահը, 45 բիւ տը լա Ռեֆանս: Կը խօսի ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ (շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան):

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.—

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՈԼԻԿ սրահին մէջ,

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտրուած բաժին:

18 փոքրիկներու կողմէ ժողովրդական հիւսկոտ պարեր:

Խաղերը, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.:

Ռախսքերու համար մուտք 1 ֆր.

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.—12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական նոր բաժին:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.—

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի Ակնունի Ենթակոմիտէի, մասնակցութեամբ Սէն Մարկրիթի Հաւասարդ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի,

13 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

ընկ Լ. Խօթնեպույրեանի օդասուն ագարակին մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբը. Պատ. Միութիւնը եւ Կ. Խաչի սանուհիները:

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՄՈՂԴԻ ԻԲԱԴ

Խաղի ընթացքին կը նուագէ ջութակահար Պ. ՍԻՄՈՆ:

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ՝ փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Տարեցներու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր. փոքրիկներու 1 ֆր.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւ. Շրջանի «Յառաջդիմասէրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

Յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր.

Բանլիոնոյ, **Grand Arbre, Maison Fiquet**ի մէջ.

(Անծրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ

(Երկրորդ անգամ ըլլալով, բազմաթիւ խնդրանքներու վրայ զոհացում)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ»

կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ.

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին:

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ.

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՀԱՆԵԱՆի

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊՈՒՖԷ

Գին 3 ֆրանք

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Յ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցին

13 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Սեվրի Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ,

26 Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին եւ ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի:

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր

Թատերական ներկայացում

Յ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ

12 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, հայկական սրահին մէջ,

13 rue Boucherie (Թիւանդանոցին կից):

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ

Մուտք՝ 4 եւ 3 ֆր.:

Թատերական ներկայացում Պօմոնի մէջ

ՊՕՄՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Վարանդեան Ակումբը

Ղեկավարութեամբ դերասան Ե. ՂԱԶԱՐԵԱՆի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ ՄՈՂԴԻ ԻԲԱԴ (ՕՓԵՐԷԹ 3 ԱՐԱՐ)

ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԵՄ, ՏԻԿԻՆ (ԶԱՒԵՇՏ)

Մուտք 4 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք

Կ'ՈՒԶՈՒԻ լաւ գործաւորուհիներ գոնֆէքսիոն առդ կարող. Դիմել՝ Պ. Անանիկեանի, 3 Rue Nicolas Roret, Paris (13):

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի Արզումեան խումբին կողմէ

12 յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ,

Շավիլ, rue Carnotի սրահին մէջ.

(rue Carnotի եւ rue Coteauի անկիւնը)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ Զ. ՂԱՐԻԲԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Հ. ԽԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ ԱՐԻՍ, ՕՐ. ԱՎՃԵԱՆ եւ տեղական ուժեր: Կէս գիշերէն յետոյ պարեր: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք 4 ֆր.

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Առնել 1 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Puits sans vin, սէն Լազարէն շոգեկառք, իջնել Շավիլ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Անուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի

13 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 7.30

Սալ կալմանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ եւլն.: Հայկական եւ եւրոպական պարեր.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի:

13 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին:

Պ. ՆԱՃԱՐԵԱՆի ագարակը, ԳԱՄԲԱՆԵԸ ՌՕԶԷՐԻ, ԼԸ ՓԷՆ ՏԸ ՊԱՍՏԻԹ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ:

ՇԱՆԹ թատերախումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ ընկ. Կ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆի՝

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

Հաղորդ. միջ.— Փլաս տ'Էքսէն առնել 26 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Օքթրուա, Սէնթ Անթուանէն մէկ կայարան վեր:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Համազգային»ի Փարիզի Վարչութեան կողմէ

11 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին,

Café Voltaireի սրահին մէջ, 1 Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէոն:

Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՓՐՕՖ. ԱՂԱԶԱՆԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «Լեզուն որպէս ազգային նկարագրի ազդակ»

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Պ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (երգիչ.)

Մուտք 2 ֆր.:

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ Guide մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար:

GUIDE DES ETRANGERS

Որ կը պարունակէ Փարիզի օտար բոլոր հաստատութիւններու, վիճակագրութիւններու, կազմակերպութիւններու, հիւպատոսարաններու, միջազգային, ճամբորդական եւ հնագիտական գործակալութիւններու, ճաշարաններու, ակումբներու, եկեղեցիներու, գրավաճառներու, գրադարաններու, դրամատուններու, առեւտրական գրասենեակներու, թերթերու, երգահան թարգմաններու, միջազգային կազմակերպութիւններու, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հասցէներ, դասաւորուած երկիրներու կարգով:

Guideը կը պարունակէ նաեւ Փարիզի ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուներու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ:

Guideը ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար զբօսաշրջիկներու, որոնք հոն պիտի գտնեն իրենց հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները:

ԳԻՆ՝ 6 ՖՐԱՆՔ

Մինչեւ Յունիս 20 եղած ապսպրանքներու առաջման ծախքը մեր վրայ. Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին — «Guide des Etrangers» 13, Rue de la Colonie, Paris (13). Tél. Gobelins 11-40:

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9տարեկան)

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, **Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris 8** Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի

Փոքրիկն ԱՆԺԷԼ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՈՎԷՆ, ՄՈՑԱՐԹ, ՇՈՒՄԷՆԷՆ, ՇՈՊԷՆԷՆ, ՉԱՅՔՕՎՍՔԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԷ, ԱԼՓԷՆԻԶԷՆ, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգներ:

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Բէօթանիոյ հայրենակցական Երկ. Միութեան կողմէ

13 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Խգնոսեան եղբարց ագարակին մէջ, Traverse Roi de Pique, Trois Lucs

Պարերը կը սկսին ժամը 3էն սկսեալ: Ընտիր ճաշ: Անակնկալներ: Գոնքսուտ մը Պուլ: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Տարեցներու մասնակցութեան համար 3 ֆր.

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Առնել 7 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջնակէտը կայարանը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Սալնոյձորի Հայր. Միութեան կողմէ

13 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէն Թ Անտուանի պարտէզը

Կը խօսի ՏԷՐ ՆՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ

Նիւթ՝ Սալնոյձորի հերոսները:

Կը ներկայացուի՝ ՄԱՇԴԻ ԻՊԱՏ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Champs Elyséesի ՄՕՏ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԾԱՆՕԹ

Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

a l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԿԵՐՆԵՐ

ՄԱՔՈՒՐ, ԹԱՐՄ, ՀԱՄՈՎ. ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

ԿԱՐԱՊԵՏ Թ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50 71

• Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ. մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու՝ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործածենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ներմակեղէններու. Թրիքօթաժի, զուլպաներու եւլն.ի համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բաղդատաբար դեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գինները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆՐԹԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 12 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 12 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3445

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ

Ֆրանսայի Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութեան գէ-կոյցը, որ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի 9 յունիսի թիւին մէջ, վերջապէս յստակ կերպով կը լուսաբանէ «հայրենազուրկ» օտարականներու զինուորագրութեան խնդիրը, որուն շուրջ այնքան աղմուկ բարձրացաւ վերջին վեց ամսուան ընթացքին՝ մամուլի էջերէն եւ օրաներու բեմերէն :

Ցարդ կը պակսէին ստոյգ տեղեկութիւններ։ Բուն խնդիրէն կարելի չէր ըլլար որոշ բան իմանալ։ Ու դեռ մասը օր առաջ «զինուորցու»ներուն դրկուած հրմէնքը տարբեր բան կ՚ըսէր։ Կը նշանակէ թէ պաշտօնական իշխանութիւններն ալ որոշ բան չէին գիտեր եւ Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութիւնը նոր է որ յանգած է վերջնական եզրակացութեանց :

Ձեռնոյցը կուգայ փարատել բոլոր թիւրիմացութիւնները։ Վերլուծելով զայն, կ՚ունենանք հետեւեալ պատկերը ․

1.— Համաձայն 1928 մարտ 31ի օրէնքին 3րդ յօդուածին, որ ցարդ չէր գործադրուած, զինուոր պիտի առնուին այն օտարականները, որոնք չեն կրնար ապացուցանել թէ հպատակ են ո եւ է հանչցուած կառավարութեան մը։ «Նանսէնեան» Հայերը այս պատակարգին կը պատկանին :

2.— Ֆրանսական կառավարութիւնը երբեւիցէ չի նկատեր որ այս կարգի օտարականները վերջնականապէս կը զրկեն իրենց սկզբնական հպատակութիւնը։ Ընդհակառակն հնարաւորութիւն պիտի տրուի անոնց յառաջիկային վերստանալու իրենց նախկին հպատակութիւնը։ Այսինքն եթէ վաղը վերահաստատուի Հայաստանի Հանրապետութիւնը, անոնք պիտի կրնան Հայաստանի քաղաքացի դառնալ։

3.— Ֆրանսական կառավարութիւնը չի կրնար Ֆրանսական քաղաքացի նկատել զանոնք, պարզ այն պատճառաւ որ Ֆրանսական քաղաքացիութիւնը շնորհ մըն է եւ միայն այդպէս կամքով կարելի է ստանալ։ Այսպէսով բոլորովին ջուրը կ՚իյնայ «հաւաքական հպատակութեան» առասպելը, որուն շուրջ այնքան աղմուկ բարձրացուցին ամսն տղայութեան սպաները :

4.— Ֆրանսական հպատակութեան գիւրութիւններ պիտի տրուին անոնց որոնք զինուորութիւն կ՚ընեն։ Քաղաքացիութեան շնորհը պիտի տրուի միայն զինուորական ծառայութիւնը լրացնելէ վերջ :

5.— Անհայրենիք օտարականներէն զինուորական ծառայութեան զոհողութիւնը կը պահանջուի իբրեւ արդար եւ պատուաւոր փոխադարձութիւն մը այն առաւելութիւններուն՝ զորս անոնք կը վայելեն Ֆրանսայի մէջ (բժշկական ձրի խնամք, գործազրկութեան նպաստ, ձրի դպրոց, ընակութեան եւ աշխատանքի իրաւունք եւայլն)։ Եթէ ուրիշ օտարականներ նման առաւելութիւններ կը վայելեն, Ֆրանսա մասնաւոր պայմանագրութիւններ կնքած է անոնց պատկանած պետութեանց հետ, որոնց հետ կը հաշուեկցի այդ առթիւ իր ըրած ծախքերը :

6.— Զինուորական ծառայութեան չպիտի ենթարկուին այն անհայրենիք օտարականները, որոնք մնայուն բնակութիւն չեն ուզեր հաստատել Ֆրանսայի մէջ։ Այդպիսիներուն որոշ պայմանաժամ մը պիտի տրուի Ֆրանսայէն մեկնելու։ Այլ խօսքով, զինուորական տարիք ունեցող այն երիտասարդները, որ պիտի մերժեն զինուորութիւն ընել, պիտի հրաւիրուին Ֆրանսական սահմանէն դուրս ելլելու։ Այս մասին շուտով հրահանգ մը պիտի հրատարակուի :

7.— Զինուորական գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ չպիտի կանչուին 1914 յունուար 1էն առաջ ծնածները, այսինքն 22ուկէս տարեկանէն վեր եղողները։ Բայց եթէ աւելի վեր տարիք ունեցողներէն մէկը հպատակութիւն ստանալու համար, կ՚ուզէ զինուորական ծառայութիւն կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուի իրեն դասակարգի Ֆրանսացիներուն համար պարտաւորիչ ժամանակամիջոցով։ Օրէնքին ամէնէն կարեւոր կէտն է այս։ Շնորհիւ ատոր, կը փարատի շատերուն վրայ ծանրացող մղձաւանջը :

8.— 1937 հոկտեմբերին մէկ տարուան համար զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն երիտասարդները, որ ծնած են 1915 յունուար 1ի եւ 1916 փետրուար 28ի միջեւ, այսինքն 21ուկէսէն 22ուկէս տարեկանները :

9.— 1937 հոկտեմբերէն սկսեալ երկու տարուան ծառայութեան համար դրօշի տակ պիտի առնուին անոնք որ ծնած են 1916 մարտին։ Ու անկէ վերջ այլեւս ամէն տարի Ֆրանսացիներու նման զէնքի տակ պիտի կանչուին 20—21 տարեկանները :

10.— Զինուորցուները ազատ են ընտրելու իրենց զօրագունդերը։ Օտար զօրագունդերու մէջ պիտի առնուին միայն անոնք որ այդ փափաքը կը յայտնեն։ Միւսները պիտի մտնեն Ֆրանսական զօրագունդերու մէջ :

11.— Զինուորական նախակրթարաններէ վկայուածները պիտի կրնան աստիճանի բարձրացում ունենալ եւ պահեստի ենթասպայ ըլլալ :

12.— Կառավարութիւնը՝ Ֆրանսացիներու համար ըրածին պէս՝ նպաստ պիտի յատկացնէ այն ընտանիքներուն, որոնց նեցուկը զէնքի տակ կոչուած է, պայմանաւ որ անոնք Ֆրանսա բնակին :

13.— Զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարող օտարականը Ֆրանսացիի մը համահաւասար իրաւունքներ պիտի վայելէ :

14.— Հպատակութիւն չուզող երիտասարդը, գործօն ծառայութեան շրջանը աւարտելէ վերջ, պիտի ստանայ մասնաւոր ինքնութեան թուղթ մը, որով աշխատանքի վերաբերեալ խնդիրներու մէջ իբրեւ օտարական պիտի չնկատուի :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԵՂԱՒ ԹՈՒԽԱՉԵՒՍՔԻ

Փախա՞ւ, ձերբակալուեցա՞ւ, անձնասպա՞ն եղաւ

Եւրոպական մամուլը միաձայն կ՚ենթադրէ թէ Խորհրդային Միութիւնը կը գտնուի անակնկալ դէպքերու նախօրեակին։ Թուխաչեւսքիի անյայտացումը աւելի եւս կը զօրացնէ այդ ենթադրութիւնը։ Զանազան զրոյցներ կը շրջին «Կարմիր Նափոլէոն»ին ճակատագրին մասին,— կ՚ըսեն թէ ձերբակալուած է առանց դատ ու դատաստանի, կ՚ըսեն նաեւ թէ անձնասպան եղած է, բայց յամառ զրոյց մը կ՚ենթադրէ թէ մարաջախտը փախած է դէպի Սիպերիա, հաղորդակցութեան մէջ մտնելու համար մարաջախտ Պլիւխէրի հետ, որ նոյնպէս կասկածելի կը համարուի յաչս Մոսկուայի։ Եթէ երկու մարաջախտները համաձայնութեան մը գան, Պլիւխէր, իբրեւ հրամանատար Ծայր-Արեւելքի բանակներուն, կրնայ շարժման մէջ դնել 250,000 զինուոր, ինչպէս եւ սիպերիական բանակները, քալելու համար Մոսկուայի վրայ :

Մոսկուայի մէջ զրոյց կը շրջի աւեւ թէ Զօր. Եաքիր, որ ինչպէս Թուխաչեւսքի, պաշտօնանկ եղած էր վերջերս եւ անյայտացած, «Կարմիր Նափոլէոն»ին հետ կը գտնուին Կէյփէուին բանտը :

Այսպէս կամ այնպէս, մարաջախտ Գամարնիկի, որ հայրուկային կուսակցութեան իր մասնակցութեամբ հասաւ զինուորական բարձրագոյն աստիճաններու, երբ զինուորական հրամանատար կը նշանակուէր Մոսկուայի շրջանին, կը նշանակէ թէ Սթալին լուրջ վախեր ունի։ Նոր խռովութիւններու այդ վախը կը հաստատուի դարձեալ, երբ ազգ․ պաշտպանութեան գործավարութիւնը Լենինկրատի շրջանի զինուորական հրամանատար կը նշանակէ Զօր․ Դիբէնկօն, որով հարկ կը դառնայ ենթադրելու որ Սթալին կ՚ուզէ ապահովել Քրոնշթատի նաւաստիներուն հաւատարմութիւնը, արդարեւ, Զօր․ Դիբէնկօ շատ սիրուած է Քրոնշթատի նաւաստիներէն անոր համար որ 1917ին, այդ նաւաստիներուն գլուխն անցած, գրոհ տուաւ Ձմեռնային Պալատին վրայ եւ գրաւեց :

Միաժամանակ կը տեսնուի, որ Վորոշիլոֆ հետզհետէ հրամանատարութենէն կը հրաժարեցնէ այն բարձրաստիճան սպաները որ պատրաստուած են զինուորական վարժարաններու մէջ, փոխարինելով զանոնք, իրեն նման, բանուորային սպաներով :

ԹՈՒԽԱՉԵՒՍՔԻ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ԳԵՐ. ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՑԱՆ ԾՆՈՒԹ

«Թաս» հեռագրական գործակալութիւնը Մոսկուայէն կը հաղորդէր վերջին ժամուն թէ ներքին գործավարին հրամանագիրով ձերբակալուած են Թուխաչեւսքի, Եաքիր, Ուբորեվիչ, Կորք, Այտէման, Ֆէլտման, Պրիմակով, Փութնա, այն ամբաստանութեամբ թէ դրժած են իրենց զինուորական պարտականութեան, դաւաճանած են հայրենիքին, Խորհ․ Միութեան ժողովուրդներուն եւ կարմիր բանակին դէմ, ի հաշիւ օտար պետութեանց, որոնք բարեկամութիւն չեն տածեր Խորհ․ Միութեան։

Երէկ, Գեր․ Ատեանը սկսաւ դատել զանոնք :

48 ժամուան մէջ 200 սպայ ձերբակալուած

Ռիկալն կը հեռագրէն թէ 48 ժամուան մէջ Մոսկուայի կառավարութիւնը ձերբակալած է 200 բարձրաստիճան սպաներ, այս ձեւով կարմիր բանակին գլխաւոր հրամանատարները կը փոխուին։ Բազմաթիւ սպաներ ձերբակալուած են նաեւ դաւառներու մէջ։ Սահմանագլուխի վրայ գտնուած բանակներու հրամանատարները պաշտօնանկ եղած են գրեթէ առանց բացառութեան։ Հրամանատարութեան կոչուած են այն սպաները միայն, որոնք կը վայելեն Վորոշիլոֆի վստահութիւնը :

Սթալին, չափազանց զգածուած իր մօրը մահուամբ, քանի մը օրէ ի վեր դուրս ելած չունի Կրեմլի պալատին իր յարկաբաժինէն։ Ոչ ոք կ՚ընդունի, միայն Վորոշիլոֆն է որ կ՚այցելէ իրեն՝ զինք հաղորդակից դարձնելու համար վերջին դէպքերուն :

Կ՚ըսուի թէ ազգ․ պաշտպանութեան գործավար Վորոշիլոֆի ազդեցութիւնը հետզհետէ կ՚աւելնայ, այնքան որ բանակներու հրամանատարութեան վերջին փոփոխութիւնները կատարուած են իր ցանկութեամբ եւ հրահանգներով միայն .

Մոսկուայի օտար շրջանակներուն մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Վորոշիլոֆ իր ազդեցութեան տակ առած է նաեւ Սթալինը, եւ իր ազդեցութիւնն է որ կը տիրապետէ ոչ միայն բանակին, այլեւ Խորհ․ Միութեան արտաքին քաղաքականութեան վրայ :

«Մորնինկ Փոսթ» կը հաստատէ նաեւ այն լուրը, զոր քանի մը օր առաջ տուած էինք, թէ իրապէս ձերբակալուած են Գամարնիկ, Թողէնպէրկ, Քրեսթինսքի, Գուրեվիչ :

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ահա՛ ամփոփ տողերու մէջ այն գլխաւոր կէտերը, որոնք հիմը կը կազմեն Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութեան գէկոյցին :

Տարակոյս չկայ թէ մեր զինուորցու հայրենակիցները գոհունակութեամբ պիտի տեղեկանան այս կարգադրութեան, որ վերջ կը դնէ ամիսներէ ի վեր տեւող անստոյգ կացութեան եւ միտքերու մէջ առաջ եկած շփոթին:

Զինուորցուն այլեւս պարտաւոր չէ հպատակ դառնալու, Ֆրանսացիին յատուկ առաւելութիւնները վայելելու համար։ Մեր երիտասարդները աւելի շատ այս կէտին վրայ կը պնդէին : Ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն տեսակէտով գոհացում կու տայ իրենց պահանջներուն, որոնք խիստ արդար ու բանաւոր էին:

Հ.Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀՆՈՒԹ Ի ՎԵՐ ՎԻՐԱԲՈՅԺ

Թուրքիոյ Ազգ․ Մեծ Ժողովը, իր վերջին նիստին մէջ, ոգեկոչեց թրքական բժշկութեան նուանումները։ Անատոլուի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ բազմաթիւ երեսփոխաններ խօսք առին՝ յիշատակելու համար այն նպաստը, զոր թուրք գիտունները ընծայած են բժշկութեան զարգացման՝ Արեւելքի մէջ :

Շէվքէ Ուլուտաղ բսաւ թէ եօթը դար առաջ, Թուրքերը Փոքր Ասիոյ իւրաքանչիւր նահանգի մէջ հիմնած էին հիւանդանոցներ, ուր թուրք բժիշկներ ի գործ կը դնէին իրենց արհեստը եւ այսօր անոնց բժշկագիտական արժանիքներուն հետքերը գոյութիւն ունին դրացի երկիրներու մէջ,— Եգիպտոս, Սուրիա, որոնք երբեմն կցուած էին թրքական կայսրութեան։

Երեսփոխանուհի Ֆարմա Մէմիք եւ Հուրիէ Էօնիզ շեշտեցին բժշկութեան զարգացումը Թուրքիոյ հանրապետական վարչաձեւին տակ, եւ յիշատակեցին թուրք կնոջ նուիրումը բժշկական գիտութեան :

Այս ամէնը՝ որոշելու համար որ բժշկական վարժարան մը հիմնուի Էնկիւրիի մէջ :

Աչք չունիմ,— Թուրքերը կրնան իրապէս մեծ բժիշկներ տուած ըլլալ բժշկութեան պատմութեան, թերեւս թուրք բժիշկներն եղած ըլլան բժշկութեան հայրը։ Օսման Շէվքէ 1925ին հատոր մը հրատարակեց, *Թիւրք Թէպապէթի Թարիխի*, ուր առանց մեծ նիգի կը հաստատուի թէ մեծ բժիշկներու օրրանը կը գտնուի թիւրք օջախներու մէջ, նոյնիսկ ծաղկախտի դէմ պատուաստն ալ Թուրքերն են կատարած առաջին անգամ։ Այսպէս ըլլալով հանդերձ, դարերու կայսրութիւն մը ստեղծելէ վերջ երբ մէկ հատիկ բժշկական վարժարան մը հիմներ են (Պոլիս), ան ալ Հայու մը նախաձեռնութեամբ, ատիկա չի նշանակեր թէ բժիշկներ չունէին անկէ առաջ։ Անպայման պէտք է բժշկատո՞ւն երթալ, մեծ մայրս ալ քիչ թէ շատ բժիշկ էր։ Հետեւաբար Անատոլուի մէջ, դարեր, առաջ, եթէ Թուրքերը այնքան շատ բժիշկներ ունէին որքան հիմա չունին, մեծ-մայրիկս ալ գիտէ։

Ենկրորդ, ի՞նչպէս ուրանալ թուրք բժշկութեան գերազանցութիւնը, երբ մէջտեղն են Հայերը։

«Կեսարեան գործողութիւն» կը կոչուի վիրաբուժական եղանակ մը, որով մանկաբարձ բժիշկը կը ճեղքէ յղի կնոջ փորը եւ արգանդէն կ՚առնէ զաւակը, երբ կարելիութիւն չկայ բնական ճամբով առնելու :

Արդ, այս գործողութիւնը Թուրքերն են հնարած, եւ ի՞նչ ճարտար են այդ գործողութեան մէջ։ Ո եւ է Թուրք պէտք չունի բժշկական վարժարան երթալու եւ վիրաբուժութիւն սորվելու,— ի ծնէ գիտէ արդէն։ Ընդհ․ պատերազմին՝ քանի՜ քանի՛ Հայուհիներու արգանդը ճեղքելով զաւակ առին Թուրքերը :

Տրապիզոնի թրքական հիւանդանոցին բժիշկները ի՞նչ ապշեցուցիչ փորձեր կատարած են հայ երիտասարդներու վրայ,— թունաւորելով զանոնք՝ ուսումնասիրեցին զանազան հիւանդութիւններու զարգացման ընթացքը։

Վայլահի-պիլլահի-թիլլահի, մենք Հայերս կը վկայենք որ Թուրքերը լաւ վիրաբոյժներ են, թող ոչ ոք ուրանայ Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ։ Թուրքերը անգերազանցելի են վիրաբուժութեան մէջ, որովհետեւ ի ծնէ վիրաբոյժ են,— նախանձորդներն են միայն որ կը յամառին թրքական վիրաբուժութիւնը նմանցնել մսավաճառութեան :

ԱՐԱԶ

Մոսկուայի մէջ ձերբակալուած են 22 գերման կոմունիստներ

«Փոփիւլէր»ի մէջ կը կարդանք .—

Զինուորական ու քաղաքական բարձրաստիճան բազմաթիւ անձնաւորութեանց պաշտօնանկութենէն զատ, ոմանք բանտարկուած, ոմանք ալ գնդակահարուած, կը թուի թէ զտիչ շարժումը ուղղուած է նաեւ բազմաթիւ օտար (գերման, լեհ, աւստրիացի) համայնավարներու դէմ, որոնք արտասահմանի Ֆաշական հալածանքներէն նեղուած՝ ապաստան գտած էին Խորհ․ Միութեան մէջ

Այսպէս, «Տէյլի Հէրըլտ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը գրէ թէ բազմաթիւ տարագիր համայնավարներ վտարուած են Ռուսիայէն։ Իսկ 22 գերման համայնավարներ՝ բանտարկուած։ Այդ բանտարկուածներուն մէջ կը գտնուին Հայնց Նոյման, որ ընդհ․ քարտուղարն էր գերման համայնավար կուսակցութեան, 1929 — 1933 : 1934ին կը գտնուէր Ցուրիխ, ուր բանտարկուեցաւ պահ մը։ Հիթլէր պահանջեց զայն յանձնել գերման իշխանութեան, բայց Զուիցերիա մերժեց։ Նոյման Զուիցերիայէն անցաւ Մոսկուա :

Բանտարկուածներուն մէջ են նաեւ Հերման Ռէմմէլէ, գերման նախկին երեսփոխան, Վիլլի Լէօվ, նախկին նախագահ գերման համայնավար երիտասարդութեան,— այս վերջինը ձերբակալուած է Վոլկայի շրջանին մէջ, ամբաստանուելով իբրեւ «լրտես»։ Բանտարկուած են նոյնպէս Հէրման Շուպէրթ, նախկին երեսփոխան, Մոսկուայի մէջ ծանօթ՝ Ռիխթէր անունով, եւ Ֆրից Շթամպէրկէր, աւստրիացի համայնավար :

«Տէյլի Հէրըլտ», խօսելով օտար եւ ռուս համայնավարներու ձերբակալութեանց մասին, որոնք սովորաբար կ՚ամբաստանուին իբրեւ լրտես ի հաշիւ գերման եւ ճափոն պետութեանց, կը գրէ .—

Եթէ հաւատք ընծայենք պաշտօնական բացատրութիւններուն, պէտք է կարծել որ բազմաթիւ համայնավարներ, անոնց կարգին՝ հին պոլշեւիկ ղեկավարներ, գիջած են այն աստիճան որ դրամի փոխարէն ծառայեր են Գերմանիոյ եւ Ճափոնի, ընդդէմ Խորհ․ Միութեան :

Անհաւատալի չէ։ Սակայն եթէ ճիշդ է, եթէ ուրեմն այս է կոմունիստ կառավարութեան մը 20 տարիներու արդիւնքը կամ ազդեցութիւնը համայնավար փորձուած ղեկավարներու վրայ, պիտի կասկածէինք որ համայնավարութիւնը ազատագրութեան կ՚առաջնորդէ մարդկութիւնը։ Աշխատաւորական շարժումը, այս փաստէն մեկնելով, կը կարծէ թէ իրաւունք ունէր երբ մերժեց «ընկերվարութիւն կառուցանելու» Մոսկուայի ճամբով։ Իրաւունք ունինք այժմ կարծելու թէ Ռուսիոյ մէջ ոչ ազատութիւն կայ, ոչ ալ ժողովրդապետութիւն, ինչպէս իր ղեկավարներուն միջեւ՝ ոչ արդարութիւն, ոչ ալ խիղճ։ Իրաւունք ունինք այժմ մտածելու որ, տնտեսական եւ քաղաքական դժուարութեանց առջեւ նեղն ինկած ու տագնապի մատնուած սակաւապետութիւն մը կ՚ուզէ ինքզինք արդարացնել դասական եղանակով մը,— իր ձախողութիւնը վերագրելով իր հակառակորդներուն, անոնց ուղղելով ժողովուրդին դժգոհութիւնը :

*** Հավասի հեռագրական գործակալութիւնը կը հեռագրէ Մոսկուայէն թէ արդիւնաբերական, ճարտարարուեստական բազմաթիւ ձեռնարկներու վարիչներ գատի յանձնուած են այն ամբաստանութեամբ թէ չեն իրագործած ծրագիրները :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Գ.

Ջանացինք խտացած ձեւով մը տալ մանրամասնութիւնները նոր ելմտացոյցի գլխաւոր գլուխներուն:

Անտեղի չէ, կը խորհինք, ընդհանուր բնորոշումներ ընել, տրուած ըլլալով որ երկրի մը ելմտացոյցը հայելին է նոյն երկրի տնտեսական ու ելմտական կեանքին, տիրող պայմաններուն ու նոյն իսկ հիմնական ձըգտումներուն:

Այս տեսակէտէն մեկնելով, մեր առաջին եզրակացութիւնը այն է, որ Թուրքիոյ տնտեսական - ելմտական կեանքին մէջ փոփոխութիւն մը կայ ըէպի լաւը: Ծլղում մը, սակայն: Մեր այս եզրակացութիւնը չենք փորձուիր հիմնել ելմտացոյցի ընդհանուր գումարին յաւելեալ ըլլալու իրողութեան վրայ: Համաձայն տրուած պաշտօնական ծանօթութեանց, այդ յաւելումը եղած է վերջին օրերուն, երբ գտնուած է որ այս տարուան հասոյթները աւելի շատ են քան նախորդ տարուաներ: Այս բացատրութիւնը շատ ալ ընդունելի պէտք չէ նկատել, քանի որ պիւտճէի պատրաստութեան առեն առաջին ու հիմնական կէտը, զոր սորվըւած է նկատի ունենալ պատկան մարմինը, ձեռք ձգուած շօշափելի հասոյթներն են: Անըմբռնելի ու անհաւատալի է որ Թուրքիոյ ելմտական գործավարութիւնը մեծատասներորդ ժամուն սաստուած ըլլայ թէ անցնող ելմտական տարուան հասոյթները քըսան միլիոն չափ աւելի գումար մը ապահոված են գանձին: Անկախ ասկէ, անհաւատալի է, դարձեալ որ իրապէս այդքան յաւելեալ հասոյթ դոյանայ, երբ բացորոշ է որ բնակչութեան ճնշիչ առկոսը, որ գիւղացիներէ կը բաղկանայ, նիւթական - տնտեսական շատ աննպաստ պայմաններու մէջ կը գտնուի: Առոր անժխտելի ապացոյցն ալ այն է, որ ելմտացոյցի քուէարկումէն քանի մը օր առաջ Ազգ. Ժողովը կը քուէարկէր օրէնք մը՝ գիւղացիներու պարտքերուն վճարումները թեթեւցնելու մասին, հատուցման համար հինգ երկարատեւ պայմանաժամներ շնորհելով.

Հարկ է եզրակացնել, ուրեմն, որ ենիկերի պատճ է ուրիշ ձեւի հասոյթ մը: Մեր այս ենթադրութիւնը կը հիմնաւորուի, կարծէք, նաեւ այն կողմնակի յայտարարութեամբ, զոր ըրաւ, իր ճառին մէջ, հանրօգուտ շինութեանց գործավարը՝ Ալի Ջէթին-քայա, կարգ մը գիծերու եւ ձեռնարկներու աւարտումի մասին հաւաստիք տալով եւ յայտնելով թէ որ եւէ ձեւով պիտի ապահովէ անհրաժեշտ գումարները՝ զանոնք լրացնելու համար:

Եթէ այս բոլորին կցենք նաեւ «երկրին ապահովութեան» մասին ըլլալիք նոր կարգադրութիւնները եւ մանաւանդ հարաւային սահմաններու մասին վերջերս ցոյց տրուած հարկադրական կամ ծրագրային չեշտուած չահագրգռութիւնը, կը տարուինք խորհելու թէ ելմտացոյցի այդ յաւելումը ապահովաբար արդիւնք է վճռական ձեռնարկներու՝ հարաւային սահմաններուն վրայ, ուրկէ անդին կը սկսի Իրաքը: Հիմա, պահ մը անդրադարձէք նաեւ Իրաքի եւ Անգլիոյ յարաբերութեան, ինչպէս նաեւ վերջերս Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ հաստըւած աւելի սերտացող կապին ու նոյն իսկ զինական գործակցութեան, եւ թերեւս անհիմն չգանէք թէ երկաթի ու պողպատի … ասխնդի պաշտպանութեան ճարտարարուեստի — յատուկ գործարանի շինութիւնը բաստանձնող Անգլիան, վերջին օրերուն՝ համաձայնեցաւ վերջ Թուրքիոյ հետ՝ անոր տրամադրէ նաեւ գումար մը՝ երկրին պաշտպանութեան գործին եւ մասնաւորաբար քրտական այդ շրջանի մաքրագործումին համար:

Ընթերցողին անձնական հայեցողութեան յանձնելէ վերջ մեր այս անցողակի մատծումը, կ'ուզենք չեշտել թէ Թուրքիոյ ելմտացոյցը մեզ կը մըղէ մեր ընդհանուր ակնարկին համար ունենալ երկու չափանիշներ.

Առաջինը այն է, որ Թուրքիա, համեմատած իր պահանջներուն, իր թերթերուն, իր ծաւալին եւ իր խոշալական ծրագիրներուն, մասնաւորապէս վերջին տասնամեակի ընթացքին կատարած է շատ անբաւարար նուաճումներ: Իր դիրքը, իր յաւակնութիւնը, իր արտաքին պայմանները եւ իր յարաբերութիւնները կը պարտադրեն Թուրքիա մը որ ըլլայ կրկնապէս զօրաւոր, մշակուած բնակչութեամբ, առնուազն կրկին պիւտճէով, երկաթուղիի կրկին ցանցով եւ նորաչէն:

Բայց, եթէ նկատի ունենանք որ Քամալի վարչաձեւը սկսաւ ամէն տեսակէտէ քայքայուած վիճակի մը մէջ, 1922—1937, տասնըհինգ տարուան ընթացքին կատարածը անպայման որ շօշափելի ու անժխտելի արդիւնք մըն է:

Այսուհանդերձ, հարկ է ընդգծել որ Թուրքիոյ մէջ նուաճումը կամ վերականգնումը չընթանար համեմատական չափերով: Ըսել կ'ուզենք, քամալական Թուրքիան իր յառաջընթացը կը կատարէ նախասիրութիւններով, ոչ-բոնք, անշուշտ, ծնունդ են պարագաներու եւ հարկադրանքներու: Եթէ ապահովութիւն է՝ երկրի գոյութեան տեսակէտէն, դժբախտութիւն է, միանգամայն, որ Թուրքիա իր պիւտճէին շուրջ 70 տոկոսը կը յատկացնէ, առաջին իսկ օրէն, պաշտպանութեան գործին: Մարդ մարդ, ուրեմն, ինչ կերն կը սեղծուի անջրպետ մը որ պետական արդի գոյութեան համար երբեք նախընտրելի չէ: Ունենալ բանակ մը որ ժամանակակից թէքնիքի բոլոր նորութիւններով կը ջանայ օժտուիլ, եւ ունենալ բնակչութիւն մը, որուն երեք չորրորդը անգրագէտ է…

Երկրորդ ուշագրաւ պարագան այն է, որ Թուրքիա ի մասնոր - մշակութային մերձեցին մէջ եւս համեմատական ձեւով չընթանար: Օրինակ, այդ երկրին մէջ աւելի քան երեսուն հազար գիւղեր դպրոց չունին: Բայց, Իզմիրը, Պոլիսն ու Էնկիւրին օժտուած են բարձրագոյն կամ զանազան ձեւի երկրորդական վարժարաններով: Ներկայ ելմտացոյցի առթիւ եւս, կրթական գործավարը աւետեց, ծանրերու մէջ, թէքնիք կամ այլ վարժարաններու բացման ծրագիրը (Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ մէջ) ու իրմէ առաջ վայրկեան յետոյ երեսփոխաններն եղան, զանոն լութեան մը մէջ, դումելու թէ Անատոլու գիւղացի է նոյն իսկ 2—3 բաժանումներով վարժարաններէ …

Եւ որովհետեւ այս անպատեհ իրողութիւնը պիտի շարունակուի նոյն իսկ Էնկիւրիի կամքին անկախ, արդիւնքը այն պիտի ըլլայ, որ գլուխին ու մարմինին միջեւ պիտի ստեղծուի անկամրջելի տարբերութիւն մը, ինչ որ երբեք նպաստաւոր չէ: Երեւակայել որ այս տարի 35 միլիոն ոսկի աւելի կը յատկացուի երկրի պաշտպանութեան եւ երկաթուղիի կամ կամուրջներու շինութեան …

Երրորդ պարագան այն է, որ Թուրքիան, հակառակ այն ընդգծուած յայտարարութեանց թէ հասոյթները աւելցած են, բացառիկ տուրքերը չի նուազեցներ: Օրինակ՝ հաւասարակշռութեան տուրքը, որ արդիւնք էր լոկ ելմտացոյցին բացը գոցելու անհրաժեշտութեան, տուրք մը որու վերացման մասին խոստումներ եղան պաշտօնապէս եւ որմէ այնքան մեծ դժգոհութիւն կայ, կը պահուի, հակառակ անոր որ վերջին պահուն հաստատուած է թէ հասոյթները յաւելում են ունեցած: Արդ, ի՞նչ է այս հակասութիւնը: Եթէ հասոյթի յաւելում կայ, — ինչո՞ւ պահել պիւտճէի բացին համար հաստատուած տուրքը: Հաւասարակշռութեան ու տագնապի տուրքերը, որոնք երկուքն ալ նոր ու բացառիկ տուրքեր են, կը ճնշեն երկրին բոլոր տարրերը: Մինչեւ իսկ պաշտօնեաներ, որոնք իրենց ամսաթոշակներուն նկատելի մէկ տոկոսը կը թողուն գանձին: Այս երկու տուրքերը ոչ միայն անհատական ու նիւթական հոգեր են, այլ եւ ըդալիօրէն կ'ազդեն երկրին առեւտրական կեանքին ու չունչ առնել չեն տար բնակչութեան:

Թուրքիա, անցնող տարուան ընթացքին, նպաստաւորուեցաւ Ֆրանսական ֆրանքի անկումէն: Հանրային պարտուց վարչութեամբ արտասահմանին վճարուելիք պարտքէն տարին 3 200.000 չահ մը կ'ապահովէ ան:

Ելմտացոյցի առթիւ տրուած պաշտօնական ծանօթութիւններ քիչ մը տարօրինակ թիւեր ցոյց տուին ներածումի եւ արտածումի քանակի մասին:

Այսպէս, անցեալ տարի ներածումի ընդհանուր գումարը 101 միլիոն ոսկի աւելի էր արտածումի ընդհանուր գումարէն:

Համաձայն վերջին տարուան արձանագրութեանց, իրրեւ թէ այս տարուան ներածումը 25 միլիոն ոսկի աւելի է եղած արտածումէն:

Նկատի ունենալով այս բոլորը, կը տարուինք ենթադրելու թէ Թուրքիա կը շարունակէ կամայական թիւերով պիւտճէ մը ցոյց տալ, առաջնորդուած, անշուշտ, ներքին թէ արտաքին նկատումներէ:

Անջատ ասկէ, ճչուած գլուխներու օրինականութիւնը երբեք չի պահուիր եւ Էնկիւրի իր ծախքերը կ'ընէ իր առօրեայ դնահատումներուն համաձայն, մէկ մարզին յատկացուած գումարը ծախսելով ուրիշ ձեռնարկի մը համար, ինչպէս երեւան եկաւ վիճաբանութեանց առեն երեսփոխաններու վերապահ, բայց մատնող արտայայտութիւններէն

Կրթական գործին նման, անդարմանելի պիտի ըլլայ նաեւ առողջապահական հոգը: Գործավարին տուած ծանօթութիւններէն կը պարզուէր որ Թուրքիոյ մէջ 14.500 հոգիին մէկ բըժիշկ կ'իյնայ, թիւ մը որ սարսափելի է ապէտ, անկախ այն իրողութենէն որ համեմատաբար քիչ այդ բժիշկները բոլո կամ ցրուած են ու վայրեր կան ուր բժիշկ բնաւ չկայ: «Մեր նպատակն է, կ'ըսէր, երկրի հիւանդներու հարիւրին երկուքին անկողին ապահովել»… իսկ «Թան» գիտել կուտար թէ «այդ նպատակին քայլ առ քայլ մօտենալու սախդուած ենք»:

Թէեւ, ռազմական գետնի վրայ, Թուրքիա քառասմբակ կ'ընթանայ: Քեազիմ Էօզալփ, ազգային պաշտպանութեան գործավարը, «դոհունակութեամբ կը յայտարարէր» թէ «մենք այս մարզին մէջ որ եւ է մտատանջութիւն չունինք, եւ, մինչ մէկ կողմէ համաշխարհային դէպքերու զարգացման կը հետեւինք լռութեամբ, միւս կողմէ կը շարունակենք մեր պատրաստութիւնները: Մեր պատերազմական ճարտարարուեստի յատուկ հաստատութիւնները եւս լրացած են: Թնդանօթ, զէնք, վառօդ, ռազմանիւթ, օդանաւ եւն. մեր երկրին մէջ շինելու հնարաւորութիւնները ձեռք ձգած ենք: Կրնաք վստահ ըլլալ որ մեր բանակը ամէն բոպէ եւ ամէն ձեւով արժանաւորապէս պիտի պաշտպանէ մեր ազգին բոլոր իրաւունքները եւ բարձր շահերը: Ասիկա հպարտութեամբ կ'ըսեմ».

Այսպէս կամ այնպէս, Թուրքիա ելմտական իր նոր տարին կը թեւակոխէ միեւնոյն կորովով ու միեւնոյն թափով, ինչ կորովով ու թափով որ տասնըհինգ տարի անընդհատ քալեց, երկաթեայ ցանցով մը երկար տարածութիւններ իրարու կապելով, զինակցութեանց կամ բարեկամութեանց շնորհիւ գումարներ ապահովելով, իր բանակը օր օրի զօրացնելով, հոս ու հոն՝ թէեւ անբաւարար՝ բայց միշտ նոր ճարտարարուեստական ձեռնարկներ գլուխ հանելով:

Արդիւնքներ, որոնք, կը կրկնենք, բաղդատելով հինին, շօշափելի են ու անժխտելի, բայց դեռ շատ անբաւարար՝ երկրին համար: Ու շատ անհամեմատական մանաւանդ:

Այս պարագան կը խոստովանի եւ Ահմէտ Էմին Եալման, գրելով լէ՝ «Մեր գործերէն ամէնքին մէջ ալ միեւնոյն յաջողութիւնը ցոյց չտուինք: Կան գործեր, որոնք ընդհանուր չափին չեն յարմարիր»…

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԷԿ ԳԻՐՔ

ՍԱԼՈՆԻՔ ԱՅԼ ԹԵՍԱԼՈՆԻԿԻ

—·—

Աւետաւոր ... Թեթեւ ... Մի ... Միքիք'ին ... կ'իմացնէ թէ արտասահմանէ ... թղթատարական պարկերու վրայ այսուհետեւ պէտք չէ գրել «Սալոնիք», այլ, բոլոր լեզուներու մէջ պէտք է գործածել Մակեդոնիոյ մայրաքաղաքին հին հելլենական անունը, որ ԹԵՍԱԼՈՆԻԿԻ է:

Քաղաքին անունին կրած այս փոփոխութիւնը ուշադրութեան կը յանձնենք արտասահմանէն ղրկուած նամակներու, հեռագիրներու կամ ծրարներու աէրերուն, որպէսզի մոռնան այլեւս «Սալոնիք»ը կամ «Սելանիկ»ը եւ գրեն միայն ԹԵՍԱԼՈՆԻԿԻ (Thessaloniki):

ՈՒԿՐԱՅՆԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ուկրայնան Խորհ. Միութեան մէջ մտնող հանրապետութիւններէն ամէնէն մեծն է (Ռուսիայէն ետքը): Ունի մօտ 30—35 միլիոն բնակչութիւն, իսկ երկիրը օժտուած է բնական բազմատեսակ հարստութիւններով:

Այսօր Ուկրայնական խնդիրը դարձած է միջազգային խնդիր, որու մասին մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան թէ բարեկամները եւ թէ թշնամիները:

Մոսկուան ամէն գնով կ'ուզէ ամուր պահել իր ձեռքերու մէջ այս պատառնէս եւ տողանդաւորժողովուրդը, վախելով անոր հանդէպ կատարեալ ազգային քաղաքականութիւն մը, որ ուժասպառ կը դարձնէ երկիրը, թուլացնելով ժողովուրդին դիմադրական կորովը:

Ջկայ ռուսական կուսակցութիւն, որ հաշտուի Ուկրայնայի անկախ գոյութեան հետ: Շատ քիչ ռուս կուսակցութիւններ կան տարագրութեան մէջ, որ կ'ընդունին ուկրայնական ժողովուրդի առանձին գոյութիւնն իսկ: Ռուսերու մեծամասնութիւնը Ուկրայնացիները կ'ընդունին իբրեւ մէկ մասը «ռուս մեծ ժողովուրդին» եւ անոնց լեզուն կ'անուանեն ռուս լեզուի «գաւառաբարբառ»:

Ուկրայնան, դեռ Թ. եւ Ժ. դարերուն անկախ պետութիւն էր եւ կը կոչուէր «Ռուսիա»: Քրիստոնէութիւնը ընդունելէն վերջ, առեղծեց հոյակապ մշակոյթ, որ մասնաւոր փայլ բացուեցաւ մայրաքաղաք Քիեւի մէջ: Մոսկովեան պետութիւն կազմող Վելիկոռուսները (Ֆին-Թաթ. ծագումով) որ եւ է առնչութիւն չեն ունեցած ուկրէն ժողովուրդին հետ, որուն գլխաւոր տարրը կը կազմեն սլաւ ցեղերը (մինչդեռ Վելիկոռուսները շատ չնչին խառնուրդ մը կը կրեն Սլաւներէն):

Դարերու ընթացքին Ուկրայնան եւ Մոսկուան դարձան զատ զատ պետութիւններ, եւ Մոսկուայի հին պատմագիրները բազմաթիւ անգամ կը յիշեն ուկրէն պատդամաւորներու բանակցութիւնները Մոսկով կառավարութեան հետ:

ԺԷ. դարու Ուկրայնան (այլ անուամբ նաեւ բանակ Զապարոժեան), երկարատեւ պայքարներէ վերջ ինկաւ Լեհաստանի իշխանութեան տակ: Սակայն պայքարը չդադրեցաւ եւ ԺԷ. դարու կէսուն տեղի ունեցաւ ընդհանուր ապստամբութիւն, ղեկավարութեամբ Բոգտան Խմելնիցկիի, որով Ուկրայնա նորէն վերահաստատեց իր քաղաքական անկախութիւնը: Բոգտան Խմելնիցկի, պատերազմէ վերջ երկիր լեհական վտանգէն, սկսաւ դաշնակիցներ որոնել: Այդ առթիւ բանակցութիւններ կատարուեցան Մոսկուայի Ցարին եւ Թուրքիոյ Սուլթանին հետ: Վերջ ի վերջոյ, Բոգտան Խմելնիցկի, իբրեւ Ուկրայնայի հեթման (պետութեան գլուխը) միջազգային հողի վրայ դաշնակիր կնքեց Մոսկովեան պետութեան հետ, որով Ուկրայնան պահելով հանդերձ իր անկախութիւնը եւ իր հետմանը, կը մտնէր Մոսկով ցարին հովանաւորութեան տակ: Հետմանը կը խոստանար Մոսկուայի Ցարին հաւատարմութիւն, իսկ Մոսկուա կը համաձայնէր օգնելով իրրեւ դաշնակից պետութեան՝ Ուկրայնացիներուն ընդդէմ Լեհերուն, որոնք կ'ուզէին ամէն կերպով, Ուկրայնացիները կաթոլիկ դարձնել:

Դաշնագիրը կնքելէ վերջ, Մոսկովներր սկսան իրենց զիրենք եւս «Ռուս» անուանել, նոյն իսկ ստեղծեցին երկու անուն՝ «Փոքր Ռուսեր» (Ուկրայնացիներ) եւ «Մեծ Ռուսեր» (Մոսկովներ): Մոսկուայի ցարերը կը կրճատէին հետմաններու իրաւունքները եւ Ուկրայնայի անկախութեան սահմանները: Կ'օգտագործէին նաեւ ուկրայնական մշակութային ուժերը, շատ անգամ բռնի տեղափոխելով, Քիեւէն Մոսկուա, նշանաւոր դրագէտներ, գիտնականներ, նկարիչներ, եւն.: Երկու ժողովուրդներու յարաբերութիւնները կը սկսին լարուիլ, ի վերջոյ, Պետրոս Մեծի օրօք, ռուս-շուէտական պատերազմի ժամանակ, ԺԸ. դարու սկիզբը, Ուկրայնան կ'ապստամբի Մոսկուայի դէմ, ջանալով վերահաստատել իր անկախութիւնը եւ ազատութիւնը: Հետման Մազեպա իր զօրքերով անցաւ Շուէտներու կողմը եւ հերոսաբար կռուեցաւ Պետրոս Մեծի բանակին դէմ. Սակայն պատերազմի վերջացաւ Մոսկուայի յաղթանակով եւ ռուսական կայսրութեան ստեղծումով: Պետրոս Մեծը սարսափելի աւերի մատնեց ամբողջ Ուկրայնան, ոչնչացնելով քաղաքները եւ գիւղերը աքսորելով եւ մահուան պատժի ենթարկելով ժողովուրդին ղեկավարները:

Պետրոս Մեծէն ետքը, Ուկրայնան սատրաքանաբար զրկուեցաւ իր բոլոր քաղաքական եւ մշակութային իրաւունքներէն: Ուկրայնական ժողովուրդի մեծագոյն հանճարը, Շեւչենկօ աքսորուեցաւ Ցարը տասը տարի, բացարձակ արգիլուեցաւ — բանաստեղծը եւ նկարիչը իրաւունք չունէր գրելու, ոչ ալ նկարելու: Հալածանքի ենթարկուեցաւ ուկրայնական լեզուն: Ռուսական կայսրութեան ներքին գործոց նախարար Վալուեւ յայտարարեց — «Ուկրայնական լեզու չկայ, եւ չկար, եւ ոչ ալ կրնայ ըլլալ»: Ուկրաներէն լեզուով հրատարակուած գիրքերը կը բանտարկուէին, Ցեխոյ արգիլուեցաւ գործածել ուկրայնական տառերը, որոնք նման չէին ռուսականին: Արդէն քայլերով առաջ կ'երթար ռուսացումը: Ուկրայնական մտաւորականութեան մէկ մասը ռուսացաւ, շատ անգամ ցոյց տալով երկուութիւն (օրինակ, Գոգոլ հանճարեղ գրագէտը, գրած է ռուսերէն լեզուով, սակայն գրուածքներու նիւթերն իմաստը, կեանքի ըմբռնումը, կը մնան ուկրայնական հողին): Մտաւորականութեան միւս մասը լծուեցաւ յեղափոխական աշխատանքներու, ջանալով ռուս յեղափոխականներու հետ միասին առաջել ցարական իշխանութիւնը եւ ազատել Ուկրայնան: Վերջապէս մտաւորականութեան մէկ մասն ալ անցաւ, Աւստրիոյ տիրապետութեան տակ, Գալիցիա (այժմ Լեհաստան), ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմէին Ուկրայնացիները, որոնք ունէին որոշ ինքնավարութիւն, եւ ուր կը զարգանար ուկրայնական մշակոյթը:

Ռուսական առաջին յեղափոխութիւնը սարսեց ռուսական տիրապետութեան հիմերը եւ 1905—1907 թըւականները եղան ուկրայնական վերածնունդի տարիներ: Սակայն վրայ հասաւ Ստոլիպինեան ռէժիմը եւ նորէն Ռուսերու բռունցքին տակ առնուեցաւ ուկրայնական մշակոյթը:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Իր չոր հողին իսկ կարծես բեռ մը եղած ըլլար մարմնին վրայ.

Մշակներ, հովիւներ, ու բոլոր դաշտի աշխատաւորները, իրենց առօրեայ գործերը վրացնելով կամաց կամաց տուն կը վերադառնային: Ամայութիւնը եւ լռութիւնը պատեցին ամէն կողմ: Առեն առեն շուներու հաջոցի ձայներ կը լսուէին հեռուէն:

Իբրեւ գիշերային պատսպարան, Միքայէլ փառեցաւ արտի մը շուրջ խիտ կերպով իրար ղրկած մացառներուն մէջ: Անօթութիւնը արդէն կ'լլար բնախօսուն, միեւնոյն առեն ծարաւէն կը նեղուէր. Փոքրն վէրքը առեն առեն կը ցաւէր, գոնէ քովը մէկը ըլլար, խօսելով ժամանակը աւելի շուտ կ'անցնէր:

Խաղաղ ձայն մը հասաւ ականջին: Քանի մը վայրկեան վերջ ձայնը աւելի մօտէն լսուեցաւ: Միքայէլ բոլոր ուշադրութիւնը լարեց դէպի ձայնին եկած կողմը, շունչը բռնեց եւ պառկած տեղէն ելլելով վաղքի մրցումի մասնակցող մէկու մը կերպարանքով ոտքերուն վրայ նստաւ:

Վերջապէս լուսնի լոյսով կրցաւ նշմարել հեռուէն երկու հոգիի մօտենալը:

Եկողները կանգ առին արտին մէջ գտնուող ծառի մը տակ, որմէ 15—20 քայլ հեռու մացառներու մէջ պահուած էր Միքայէլ: Գաղանիքը շուտով պարզուեցաւ. Թուրք գիւղացի մը հայ աղջիկ մը առեւանգելով իրենց տունը տանիլ կ'ուզէր կնութեան առնելու համար, իսկ աղջիկը ամէն գնով կ'ընդդիմանար, հակառակ եղած բռնաբարութիւններուն

— Տակաւին հասատալ չե՞ս ուզեր, երբ կ'ըսեմ թէ բոլոր Հայերը պիտի աքսորուին ու պիտի ջարդուին, եւ քեզ հինուց ճանչնալուս ուղեցի քեզի բարիք մը ընել. մեր տունը շատ հանգիստ կեանք մը պիտի ունենաս, ամէն ինչ քու հրամանովդ պիտի շարժի, պատւոյս վրայ կ'երդնում որ քեզի ոչ մէկ չարիք պիտի պատահի:

— Ես ոչ հանգստութիւն կ'ուզեմ, ոչ փառք, ոչ քու կենդ կրնամ ըլլալ, եւ ոչ ալ ձեր տունը ոտք կը կոխեմ: Եթէ ծնողքս պիտի սպաննուին, ես ալ անոնց հետ թող սպաննուիմ:

Թուրքը ամէն միջոց փորձեց Հայուհին համոզելու. երբեմն աղաչելով, երբեմն պատիւներ խոստանալով բարուք ապագայի մը հեռանկարը կը պարզէր. երբեմն կը սպառնար կատղած գազանի նման, ու խեղճ աղջկան գլխուն հազար ու մէկ լուտանքներ կը տեղացնէր: Միայն այս վերջի դերին մէջ Թուրքը կարելի էր իր իսկական կերպարանքով տեսնել:

Ամէն միջոց անօգուտ եղաւ, Հայուհին նախընտրեց մահը քան թէ Թուրքին առաջարկը: Սակայն մարդը յուսահատիլ չէր գիտեր: Այս անգամ ալ ուրիշ միջոցներով ուզեց մօտենալ: Գազանային գաղափար մը ծագեցաւ մաքին մէջ, դարշելի ժպիտով մը փորձեց աղջկան երեսները, աւելիքները չոյել: — Նորէ՞ն ընդդիմութիւն:

— Այո, գիս մեռցուր ու գիակիս հետ վարուէ այնպէս ինչպէս որ կ'ուզես:

Միքայէլ պառկած տեղը գազան էր կտրած: Անօթութիւնը մաքէն շատոնց ելած, եւ վէրքն ալ ցաւէլ դադրած էր: Նազելիի մահուան եղերական պարագաները յիշեց, անոր վերջին խօսքը պատգամ էր իրեն համար, «Եթէ ողջ մնաս, մեր վրէժը չմոռնաս»: «Այո, պիտի չմոռնամ սիրելի Նազելիս, դուն որ հիմա ուրուականի կերպարանքով աչքիս առջեւ կեցեր ես, կը տեսնե՞ս այս դաշոյնը որ քու վերջի արդարութիւն մը պիտի գործէ»:

Միքայէլ դաշոյնը պատրաստած ձեռքին մէջ յարմար բոպէին կը սպասէր Թուրքին հաշիւը մաքրելու համար: Իսկ Թուրքը քանի մը վայրկեան եւս սպասելէ վերջ, երբ տեսաւ որ Հայուհին համոզել անկարելի է, ուժով ապտակ մը իջեցուց երեսին, մէկ երկու բռունցք եւս տալով բռնեց կոկորդէն ու ամուր մը սղմեց: Խեղճ ուժաթափ գետին ինկաւ:

— Հա, կեավուրի աղջիկ, քեզի հետ այս ձեւով վարուելու է, անուշ լեզուն քեզի օգուտ չըներ եղեր. քիչ վերջը կը տեսնենք թէ յամառութիւնը մարդս ուր ի՞նչ փորձանքներու կը տանի:

Թուրքը քուրձնի նման կապուած, միեւնոյն առեն գազանային ապիան-քին գոհացում տալու համար կը ջանար ոտքերուն տակ փռուած անպաշտպան աղջիկը պղծել: Աղջիկը ուշքի կանգնեցաւ, դիմացը անցնելով բռնեց թեւերէն, խրոխտ ձայնով մը ըսկաւ.

— Աչքերուս մէջ նայէ, կեավուրի աղջիկ, աչքերուս մէջ, հիմա հետդ միասին հաշիւի պիտի նստինք

Կրկին ձգեց թեւերը, եւ հագուստին օձիքէն բռնելով վերէն վար պատռեց:

Հայուհին մերկութիւնը պաշտպանելու ջանք մը փորձեց:

Դեռ ձեռքէս ազատելու յո՞յս ալ ունիս, հիմա ես քու հաշիւդ պիտի…

Ջկրցաւ շարունակել եւ ոչ ալ ճիչ մը արձակելու ժամանակ ունենալ: Փոխանակ Հայուհիին, իր հաշիւն էր որ մաքրուեցաւ եւ շնչասպառ մարմինը փռուեցաւ ոտքերու տակ:

Այս անակնկալ պատահարէն խեղճ աղջիկը շուարած եւ ակնապիշ Միքայէլին կը նայէր: Փրկարա՞ր մը, թէ ոչ նոր պատուհաս մը գլխուն, փախչիլ պատուհանէ փո՞րձ մը ընէր, թէ շնորհակալ ըլլար այս անծանօթին, ո՞վ էր այս երիտասարդը:

— Մի վախնար, քոյրիկ, ես ալ քեզի պէս Հայ եմ, ըսաւ Միքայէլ, երբ աղջկան դէմքի այլայլումն ու վախէն դողալը նշմարեց:

— Դուն Հա՞յ:

— Այո, Հայ:

— Ազատէ, հեռացուր զիս այս տեղէն, ողնիւ երիտասարդ, քու հասակիդ մատաղ, ա՜խ, զիս մօրս վերադարձուր, ան կը մեռնի երբ այս վիճակս տեսնէ: Շուտ, պարոն, շուտ փախինք ու երթանք աւելի հեռու ու պահով աշխարհ մը, այս գայլերուն հետ մենք չենք կրնար ապրիլ, գայլին դէմ պէտք է գայլ ըլլալ, որպէսզի կարենաս ինքզինքդ պաշտպանել

— Ի՞նչպէս այս մարդուն ձեռքը ինկաք:

Խեղճ աղջիկը չկրցաւ մէկէն պատասխանել: Խօսած ժամանակ յաճախ ուսելով սկսաւ լալ: Եթէ հայ երիտասարդը չըլլար, ի՞նչ պիտի ըլլար իր վիճակը, իսկ հիմա ի՞նչ պիտի ընէ ո՞ւր պիտի երթայ …

— Ես Խարբերդցի եմ, շարունակեց աղջիկը: Հայրս քաղաքին մէջ վաճառական է. իսկ գիւղն ալ կալուածներ ունի:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(9)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

(Տեղեկութիւններ թրք. թերթերէ)

— • —

Արտաքին գործավարութեան քաղաքական խորհրդական Նուման Մէնէմենճիօղլու, Ժընեւէն վերադարձին, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ Պոլսոյ լրագրողներուն, սանճաքին շուրջ գոյացած համաձայնութեան մասին.

— Կատարեալապէս անկախ Հաթայ մը հիմնուեցաւ: Թուրքերէնը իբր պաշտօնական լեզու ճանչցուեցաւ Սանճաքին մէջ. Այսուհանդերձ, կարգ մը պայմաններու տակ, արաբերէնն ալ պիտի կրնայ նոյն ձեւով գործածուիլ։

Մարդկօրէն ինչ որ կարելի է ըրինք. սրպէսզի Գայիրի եւ Գուճաքի գաւառակները եւս սանճաքի կցուին: Դժբախտաբար չկրցինք ձեռք բերել ատիկա, որովհետեւ յիշեալ գաւառակները 1921էն առջեւ իսկ Լաթաքիոյ կցուած էին:

Սակայն Գայիրի եւ Գուճաքի, ինչպէս նաեւ Սուրիոյ զանազան շրջաններուն մէջ մեծամասնութիւն կազմող Թուրքերը կատարեալ ազատութիւն ունին Թուրք լեզուն գործածելու:

Անկէ զատ Թուրքերէնի ուսուցումը պարտաւորիչ պիտի ըլլայ եւ նախադասութիւն պիտի ունենայ միւս լեզուներուն վրայ: Ոչ եւ է Թուրքի դատ դատարանին առջեւ Թուրքերէն պիտի տեսնուի:

Սանճաքին նոր սահմանադրութիւնը նոյեմբերին ի զօրու պիտի դառնայ, իսկ ընտրութիւնները պիտի կատարուին 1938ին:

Ալեքսանդրէթի նաւահանգիստին մէջ, Տուկոսլաւներուն Սէլանիկի մէջ ունեցածին նման Թրքական գօտի մը պիտի հաստատուի: Այդ գօտին երկու Թաղամիծով պիտի կապուի Փալասի երկու Թաղամիծին:

Թրքական ապրանքները Ալեքսանդրէթէն Թրանզիթ պիտի ըլլան Թրքական հսկակէտի տակ եւ այդ հսկակէտը յառաջիկային պիտի տարածուի նաեւ Իրաքի եւ Հարաւային Իրանի արտադրութեանց վրայ:

Այս մասին համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Թուրքիոյ եւ սանճաքի կառավարութեանց միջեւ: Թուրքիա անհրաժեշտ արտօնութիւնները պիտի կատարէ դէպի Ալեքսանդրէթ:

Սանճաքին խորհրդարանը պաշտօնական անուն մը պիտի որոշէ երկրին համար: Տարակոյս չունիմ թէ այդ անունը պիտի ըլլայ Հաթայ:

Ֆրանսայի հետ զանազան համաձայնութիւններ կնքեցինք սանճաքի մասին, որոնց արուած անկախութիւնը նոր շրջան մը կը բանայ Թուրքօ-սուրիական յարաբերութեանց մէջ:

Ես անձնապէս դոհ եմ ձեռք բերուած արդիւնքէն»:

ՀԱՑԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԿՑԻՆ, Կ'ԸՍԷՆ

«Սօն Փօսթա» խմբագրականով մը ալէս կ'անդրէ Ալեքսանդրէթի սանճաքին փոքրամասնութիւնները, եւ անոնց ապագայ դիրքը սանճաքին անկախ Թուրք կառավարութեան հանդէպ։ «Այս փոքրամասնութիւնները կը բաղկանան Արաբներէ, Ալեւիներէ (արաբախօս Թուրք բնակչութիւն մը, որ ալեքսանդրէթեան նմանող խալամական տարրեր աղանդի մը կը պատկանի, ըստ Թրքական թերթին), Չէրքէզներէ եւ Հայերէ:

Այս տարրերը որ եւ է խոչընդոտ պիտի չհանեն նոր կառավարութեան դէմ, որովհետեւ ճանչցուած են իրենց իրաւունքները: Արաբները պիտի համակերպին նոր կացութեան եւ որ եւ է դժգոհութիւն պիտի չյայտնեն: Ալեւիները իրենց Թուրք ծագումին պիտի գիտակցին եւ Թուրք մշակոյթը իւրացնելու փափաք պիտի յայտնեն:

Չէրքէզները թէեւ սուլթանութեան վերջին տարիներու դրդումներու հետեւանքով Թրքութեան դէմ դիրք բռնեցին, բայց իրենց պարագլուխները անհետացած եւ ցրուած ըլլալով՝ Թուրքերու հետ ունեցած վաղեմի բարեկամութիւնը վերահաստատեցին եւ սիրով կը կենակցին Թուրքերուն հետ:

Գալով Հայերուն, անոնք ալ նոր կառավարութեան հետ պիտի գործակցին առանց խոչընդոտ հանելու:

Խոչընդոտներ հանել պիտի փորձեն միայն Սուրիոյ Վաթանի կուսակցութիւնը եւ Հայ Դաշնակները: Վաթանիները Սուրիացի ծայրայեղ ազգայնականներն են, որոնք արաբական պղպջումներէ տարուած, բնաւ չեն հանդուրժեր որ իրենց կողմէ արաբական հողամաս նկատուած վայր մը անջատուի արաբական մարմինէն, որով երբեք մարսած չեն Հաթայի անկախութեան մասին Ժընեւի առած որոշումը:

Գալով Դաշնակներուն, անոնք ալ պիտի աշխատին հայ միտքերը պղտորելու եւ արգելք ըլլալու Հայեւթուրք բարեկամ յարաբերութեանց»:

ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՑԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— • —

Լոնտոն հրատարակուող անգլ. հանդէս մը, «Թուրքեւանգլիական բարեկամութեան խմատրեխորագրին տակ, կը գրէ

«Զանաքքալէն է այն ճակատը, ուր դէմ յանդիման կուգան անգլ. եւ գերմանական շահերը: Գերման ազդեցութեան մինչեւ այս ճակատը ընդլայնումին՝ կրնանք դիտողի դիրքին մէջ մնալ, առանց անհոգի կասկածներ ունենալու եւ երկիւղներու մէջ իյնալու: Գերմանիա, անուղղն տնտեսական տեսակէտէն երբ ընդարձակուելու կարելիութիւնը չգտնէ, պայթելու սահմանուած պիտի ըլլայ: Բայց Բրիտ. կայսրութեան համար, Միջերկրեայ Արեւելքի մէջ ախոյեանի դիրք խաղալիք պետութեան մը գոյութիւնը նախ քան պատերազմեան շրջանը շատ աւելի մեծ կարեւորութիւն ունի եւ նոյն իսկ կենաց-մահու հարց մըն է:

Անգլիա ոչ մէկ ատեն աչք չի կրնար գոցել Պերլին-Պաղտատ երկաթուղիի նախագծի նման գործի մը վերակենդանանալուն: Ահա թէ ինչու ժամանակակից արձանագրութեան արժանի է եւ մեծ կարեւորութիւն ունի Իտալի վերջերս Թուրքիոյ վարչապետին հետ ունեցած տեսակցութիւնը: Բրիտ. կայսրութեան վանատկանութիւնն ու ապահովութիւնը՝ Իտալիայէն շատ աւելի կախում ունի Թուրքիոյ բանալիք ընթացքէն

Հանրապետական Թուրքիոյ նախագահ Քամալ Աթաթիւրք իր անձին մէջ կը կրէ այն թանկագին յատկութիւնները, զորս ուրիշ պետերու մօտ տեսնել չենք վարժուած.— Համեստութիւն, արժանաւորութիւն, յաջողութիւն: Աթաթիւրք, առանց ձայնի ու շշուկի, առանց որ եւ է ցուցամոլութենէ տարուելու, Եւրոպայի «հիւանդ մարդէն» զօրաւոր Նոր Թուրքիա մը մէջտեղ բերած է: Ան եռեւեփող ազգայնականութիւն մը եւ միատամանակ յառաջադէմ բնոյթ մը տուած է այս երկրին որ նախասահմանուած է Միջն. Արեւելքի փոքր պետութեանց առաջնորդողը ըլլալ: Անոր խաղաղասէր եւ յարձակողական ձգտումներէ զերծ արտաքին քաղաքականութիւնը, որ կարեւոր ազդակ մը եղած է պալքանեան համաձայնութեան կազմութեան, Արեւելքի մէջ ալ Իրանի եւ Իրաքի հետ համաձայնութիւններ առաջ բերած է:

Ինչպէս կ'երեւի, Թուրքիա կուզէ կը կազմէ զօրաւոր չէզոք խմբակցութեան մը: Բացայայտ է որ, ինչպէս Թրքական բարեկամութիւնը ապահովութեան մէջ պիտի դնէ Անգլիոյ կենսական փոխադրութեանց գիծերը, նոյնպէս ալ Թուրքիա, Անգլիոյ հետ ունեցած այս բարեկամ յարաբերութիւններէն ոչ թէ վնաս, այլ օգուտ պիտի տեսնէ:

Լաւատեղեակ աղբիւրներէ գրաւոր թեամբ առացած մեր տեղեկութեանց համաձայն, Իտալի եւ վարչապետ Ինէօնիւի միջեւ տեղի ունեցած տեսակցութիւնը վերջին ծայր անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ կատարուած է եւ այս առթիւ երեւան եկած է որ Թուրքիա ալ կը փափաքի Անգլիոյ հետ սերտ եւ տեւական համաձայնութիւն մը կնքել: «Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի վերջերս ըրած հետեւեալ հարցումը, շատ մը անձեր մեծ շահագրգռութեամբ մը կը կրկնեն.

— Արդեօք մօտ օրէն պիտի տեսնե՞նք այն վինակցութիւնը որուն հիմերը անցեալ տարի դրաւ Էտուրտ Ը. Թագաւոր:

Մայիս 28

— • —

ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն յունիս 5ին շաբաթ երեկոյ Քաշանի Նորակառոյց քաղաքապետարանի սրահին մէջ տօնեց 19րդ տարեդարձը մեր անկախութեան: Իր կոչին պատասխանած էին մօտաւորապէս 250 հոգի, որոնց մէջ Ֆրանսացի ընկերվարականներ:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս. Ապա օրուան նախագահը ընկ. Լ. Զորմիսեան, նախ հայերէն բացատրեց օրուան տօնին իմաստը, յետոյ ֆրանսերէն լեզուով՝ ի պատիւ մեր հիւրերուն: Ընկ. Զորմիսեան կարդաց նաեւ Ֆրանսացի երիտասարդ եռանդուն երեսփոխան Փրէժանի մէկ նամակը, որով ներողութիւն կը խնդրէր իր բացակայութեան համար, հեռացած ըլլալով Փարիզէն: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ճանկէօզեան, որ գրաւոր գեղեցիկ ճառով մը ներկայացուց Մայիս 28ի իմաստն ու արժէքը (ԽՄԲ.— Այդ ճառը պիտի հրատարակուի առանձին): Փանեէօյի ընկերվարականներուն կողմէ ներկայ էր ընկ. Գաշէր, որ հակիրճ եւ բովանդակալից բանախօսութեամբ մը խրախուսեց ատուիճանաբար աւելի զարգացնել գործակցութիւնը մեր եւ իրենց միջեւ: Ընկերը իր բանախօսութեան ընթացքին քանիցս յիշեց մեր տարաբախտ ընկերը՝ Սեդրակ Սասունին:

Օր. Հրանուշ Գազազեան շատ գեղեցիկ շունչով մը արտասանեց Լիւսիէն Բոժէի Լը ռըբուռը, մինչ Գ. Ժորժ Շահ-Գարոնեան իր կախարդական Թառով կը մագնիսացնէր հանդիսականները: Գուսա Քոլոմպի մեր ընկերներէն Զ. Ղարիպեան արտասանեց «Մասիսը» Ա. Ահարոնեանի եւ Ե. Զարենցի «Հայաստանին»ը: Գ. Մէհտեկեան Թառի Թ ժորժի ընկերակցութեամբ երգեց «Անուշ»էն, ընկ. Ս. Նաւասարդեան եւս իր բաժինը բերաւ:

Ամէնէն վերջ խօսք տրուեցաւ Քաշանի ընկերվարական Սէքսիոնի քարտուղար ընկ. Լըմուանի, որ ըսաւ. «Ցանուած իր մասնաճիւղի 150 ընկերներուն կուգայ ողջունել Հայոց ազատագրութեան տարեդարձը»: Ազդուած ընկ. Զորմիսեանի մէկ նախադասութենէն, որ կ'ըսէր. «Հայ ժողովուրդը, հակառակ իր բազմակողմանի կարօտութիւններուն, այսօր հայմաթլոս է, երբ երկիր մը հալածուի, ու-րիշ ապաստան չի գտներ»: Ըսաւ որ՝ «ընկերվարականները միշտ դրկարաց տեղ ունին հայ ընչազուրկներու համար: Կը տեսնէ՞ք այս տունը,— ընկերվարականներունս կը պատկանի, հետեւաբար ձերը: Ոչ եւ է նեղութեան պարագային մենք ձեր կողքին ենք»:

«Միփանֆական քանի մը երիտասարդներ պարեցին հայկական տարազով, ինչ որ շատ հաճելի տպաւորութիւն գործեց գաղղիացի բարեկամներուն վրայ որոնք փափաք յայտնեցին իրենց հանդէսներու մէջ տեսնել զայն: Քանի մը խօսք եւս տեղւոյս մեր կազմին եւ ընկերվարականներու յարաբերութեանց մասին: Շնորհիւ ընկ. Զորմիսեանի աշխատանքին, այսօր Ֆրանսական վարող կուսակցութեան տեղւոյս մասնաճիւղին հետ, մէկ մարմին ըլլալու աստիճան մեր յարաբերութիւնները սիրալիր են: Փափաքելի էր որ նման յարաբերութիւններ ստեղծուէին ամէն շրջանի մէջ ինչ որ աւելի պիտի դառնար մեզ լաւագոյնս ծանօթացնելու, մեր իրաւունքները պաշտպանելու:

Կէս գիշերին հանդէսը վերջացաւ եւ սկսան պարերը, որոնք տեւեցին մինչեւ լոյս:

Լեւոն Տօնիկեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Մայիս 28

— . —

Հայ Սպայից Միութիւնը, կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ կատարել տուաւ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Ապարանի պատմական կռիւներուն մէջ ինկած սպաներուն եւ զինուորներուն եւ Հայաստանի սպարապետ զօրավար Թովմաս Նազարբէգեանի յիշատակին: Ներկայ էին Սպայից Միութեան անդամները ամբողջ կազմով, Միութեան նախագահ Զօր. Կորղանեանի գլխաւորութեամբ: Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ճաշկերոյթ տրուեցաւ, որուն հրաւիրուած էին նաեւ հիւրեր եւ երիտասարդական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Դժբախտաբար երիտասարդներէն արձագանգ տուած էին հրաւէրին միայն Հայ Արիներու ներկայացուցիչ ընդհանուր պետ Տոքթ. Գ. Մեծատուրեան եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբի ներկայացուցիչ Գ. Աֆանասեան: Իբրեւ հիւրեր ներկայ էին Լեւոն քահանան, Գ. Բալայեան (պատուիրակութեան ներկայացուցիչ), Գ. Գ. Զօպանեան, Բալայեան, Ա. Համբարձումեան, Ղուկասեան եւ Տ. Թէքէեան: Ճաշկերոյթը անցաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ: Սպայից Միութեան կողմէ ճառեր արտասանեցին գնդ. Շահխաթունի եւ Բժ. Գէորգեան, որոնք մանրամասնօրէն կանգ առին պատմական դէպքերուն վրայ, տալով անմոռանալի կռիւներու գնահատութիւնը: Սեղանի կառավարիչ Գ. Բալայեան հերթով խօսք կուտար ներկաներուն: Բոլորն ալ իրենց յարգանքի տուրքը տուին Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Ապարանի հերոսներու յիշատակին: Ամէնէն վերջ Լեւոն քահանան՝ յոտնկայս ներկաներու խոր լռութեան մէջ աղօթք կարդաց հերոս մեռելներու յիշատակին: Փակելով հանդէսը Գ. Բալայեան կոչ ըրաւ միշտ համախմբուած մնալ մեր հերոսներու յիշատակին շուրջ եւ ծափերու տակ առաջարկեց խմել Հայ ժողովուրդին կենացը: Խօսեցան Գ. Բալայեան եւ Զօպանեան, որոնք շեշտեցին այս պատմական կռիւներու նշանակութիւնը հայ ժողովուրդի համար:

Երիտասարդներու կողմէ Գ. Մեծատուրեան եւ Գ. Աֆանասեան արտայայտուեցան նոյն իմաստով, շեշտելով յատկապէս հայ երիտասարդներու անելիքը: Գ. Թէքէեան երկարօրէն կանգ առաւ Մուսա-Լերան, Կիլիկիոյ կռիւներուն վրայ, իբրեւ արտայայտութիւն հայ առնական եւ հերոսական ոգիի, որ միշտ հանդէս կուգայ ճակատագրական վայրկեաններուն՝ Հայոց մէջ:

Ս. Ա.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐԱՐՐԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, գրեց Հ. Գոզոսխաապալեան, տպ. Վիէննա, Մխիթարեան տպարան, 1927, գին 1 գ. ֆ.:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28

— • —

ՎԱԼԱՆՍ, 8 Յունիս (Ցառայ).— Անկախութեան 19րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ 5 յունիս Շաբաթ երեկոյեան Վալանսի պետական Թատերասրահին վերնայարկը, ի ներկայութեան կոկիկ բազմութեան մը: Ինչպէս միշտ, մեր անարժան հակառակորդները, այս անգամ եւս խաչաձեւեցին, վիրաւորելով ազատատենչ եւ հայրենասէր հայութեան սիրտը, ամն Տրդատ Նշանեանի յոբելեան մը սարքելով:

Նախագահը ընկ. Ե. Գասեան հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ փառաբանեց Երզնկայէն մինչեւ Սարտարապատ ու Ղարաքիլիսէ ինկած նահատակները:

Ու երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը յոտնկայս: Տիկին Օռէթ Միքայէլեան դաշնակի վրայ նուագեց «Մարսէյեզ»ը: Հանդիսականները դարձեալ ոտքի էին: Երկիւղածութեամբ մտիկ ըրին Մեծն Ֆրանսայի ազգային քայլերգը: Ցաջորդաբար արտասանեցին Մկրտիչ Դաւիթեան, Արմէն Խաչիկեան, Անդրանիկ Մարգարեան, պատանիներ Թոմա Եղիկեան եւ Զ. Գասեան, առաջինը Չարենցի «Հայաստանը», երկրորդը «Հայրենի դաշտերը»: Մեներգեցին Տիկիններ Վեհանուշ Մարգարեան եւ Զարուհի Մարգարեան: Ժողովուրդին խնդրանքով Տիկ. Վեհանուշ կրկին բեմ բարձրացաւ եւ երգեց «Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիան»: Լուռ էր սրահը, հանդիսականները մտիկ կ'ընէին ականջ կտրած, իսկ Կիլիկեան տեսողները պահ մը փոխադրուեցան, երգին հետ, Տաւրոսեան լեռները, զայրացած արցունքի կաթիլներ սահեցան հայրենակարօտ աչքերէ: Յաջորդաբար դաշնակի վրայ նուագեց աղնիւ Ֆրանսուհին «Լուսին լկարը», «Մայր Արաքսի» եւն.: Տիկին Օռէթ Միքայէլեանը հայերէն կը խօսի, այս պատճառաւ մեզի հետ կը բաժնէ մեր տխրութիւնները եւ ուրախութիւնները, ներկայ ըլլալով մեր բոլոր հանդէսներուն: Ցաճախ Ֆրանսական ընկերվարական Թերթերու մէջ յօդուածներ կը գրէ մեր մասին: Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը վերջացած ըլլալով բեմ ելաւ օրուան ատենախօսը, ընկ. Մ. Տ. Թովմասեան,— ընկերը խօսեցաւ 50 վայրկեան, յիշեց հայ ազգային-կրօնական ռահվիրաները, Հայր Ալիշանը, Խրիմեան Հայրիկը, Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանը, որոնք, նախ քան Յեղ. կուսակցութիւնները, արթնցուցին հայ ժողովուրդը ինքնապաշտպանութեան մղեցին թմրած ժողովուրդը զայն բերելով Մայիս 28ի յաղթանակին: Ընկերը ցաւ յայտնեց որ ժամանակակից կղերը բոլորովին հակառակ կը գործէ:

Ցետոյ կանգ առաւ Սուէտիոյ, Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի, Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն վրայ, ներկայացուց մանուկ Հայաստանի հանրապետութեան ծնունդը:

Նախագահին փակման խօսքէն վերջ երգեցինք «Յառաջ նահատակ»ը եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ անկախութեան անուշ բոցը հոգւոյն մէջ:

Սուրհանդակ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (398)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

——•——

Կէս ժամ վերջ երբ կարգին մթնած էր, Սոնիան եւ Լեւոնը փողոց դուրս եկան, եւ ուղղուեցան Խաչ Փողոցով դէպի Շան Թաղ, Թրքախառն փողոցը, որու ամենահեռաւոր ծայրը, Ցանկոյաններու գետակի մօտ կը գտնուէր Մելոյի խարխլած խրճիթը

Թոշոր լապտեր մը ձեռքը ու որպէս թէ ցուրտէն պաշտպանուելու համար գըլուխը լաւ մը փաթթած՝ երկու երեք քայլ առջեւէն կը քալէր Լեւոնը, ինչպէս սովորաբար կ'ընեն ծառաները: Բարեբախտաբար, Մելոյի տունը հեռու չէր գտնուեր: Հոն, ուր Խաչ փողոցէն Շան Թաղ պիտի ծռէին, վարէն վեր եկող տէվրիշ մը գէմերնին ելաւ:

— Բի մ'օ, (ո՞վ է ան), պոռաց տէվրիշը առջեւէն քալող սատիկանը.

— Կեցի՛ր, Ցակոբ եղբայր, ձայնեց Սոնիան ու անխռով սպասեց, որ ոստիկանը մօտենայ:

— Տօքթօր հանում, — բարեւելով մօտեցաւ ոստիկանը,— գիշեր ատեն այս ցրտին …

— Հիւանդը ցրտին չի նայիր, փոխն էֆէնտի: Դուք ալ այս ցուրտին ժամերով կը պտտիք փողոցները:

— Մեր գործը տարբեր է, հանըմ էֆէնտի, պարտականութիւն … ձեզ բարի ճանապարհ:

— Ձեզ ալ բարի ճանապարհ:

Ոստիկանը, առանց ուշադրութիւն դարձնելու Լեւոնի վրայ, որ երկու երեք քայլ հեռուն պատկառոտ դիրքով մը կայներ էր, ճամբան շարունակեց: Սոնիան ու Լեւոնը, առանց շատ դեգերելու, հանդարտ քայլերով բարձրացան Շան Թաղի վերի ծայրը, ուր փողոցը կը վերջանայ արդէն, եւ անկիւնի մօտ բակը մտան, որու դուռը գոցուած ալ չէր:

Բակի մէկ կողմը ցածկեկ Թոնրատուն մը կար, կուշտը քանդուած ախոռ մը, որու տանիքի մէկ մասը փըլած էր, ու անդուռ յարդանոց մը: Լեւոնը մօտենալով՝ Թոնրատան դուռը ծեծեց:

— Ո՞վ է,— լսուեցաւ ներսէն կինոջ մը խռպոտ ձայնը:

— Ես եմ, քա՛ց,— հազիւ լսելի ձայնով մը պատասխանեց Լեւոնը:

— Դուն վո՞վ ես …

Լեւոնը դժուարացաւ պատասխանել, բայց Սոնիան անմիջապէս մօտենալով դրան, ըսաւ.

— Ես եմ, Ուսաստանցի բժշկուհին՝ Ակոբի՝ հիւանդի մօտէն կուգամ … ճամբան ցրտէն սառեցայ. դուռը բաց, քոյրիկ, քիչ մը տաքնամ..

— Հա էդ որ դու ես … հիմա, հիմա բանամ:

Լեւոնը այնքան մօտ կանգնած էր դրանը, որ յստակօրէն կը լսէր Թոնրատան մէջ ինչ որ խորհրդաւոր շարժումի մը շշուկը: Վերջէն շշուկը դադրեցաւ, ու մէկը մօտենալով դրան՝ փականքի լեզուակը քաշեց:

Լեւոնն ու Սոնիան ներս մտան: Թոնիրի մօտ կեղտոտ աթոռակի մը վըրայ ձէթի ճրագ մը հազիւ կէս խաւար կը լուսաւորէր Թոնրատունը: Թաղիքի ազարմելի կտորի մը վրայ փոքր աղջնակ մը կը քնանար: Դուռը բացող կինը չորս կողմը նայեցաւ որպէս թէ աթոռներ գտնելու համար ու բաւականացաւ ազատ Թաղիքի կտոր մը նետելով Թոնիրի պտուկին.

— Նստէք, Թոնիրի մէջ դեռ տաքութիւն կայ …

— Քոյրիկ,— սկսաւ խօսիլ Սոնիան՝ հրաժարելով նստիլ,— ես եկած եմ շատ կարեւոր խնդրի մը համար Մելօն տեսնելու …

— Մելօ՞ն, վա՜յ քոռանամ ես, էս քանի մը ամիս եղաւ, մարդուս երեսը տեսած չունիմ …

— Բայց ես լսեցի, տուն եկած է. ինձմէ մի ծածկէք, կարեւոր խօսելիք ունիմ հետը, շատ կարեւոր …

— Վայ պապանձուի էդ սուտ խօսող տուողը. ես անոր պատանքը կարեմ: Սուտ է քուրիկս, էն ժամ պատարագ: էս երեք ամիս կայ, Մելոյի երեսը տեսած չեմ:

Սոնիան չփոթած՝ Լեւոնին նայեցաւ: Անշուշտ Ցակոբի տուած լուրը սխալ պէտք է լինէր. Թեզն կինը այնպէս սրտանց կ'անիծէր, երկիւղածութեամբ երեսը կը խաչակնքէր, որ Սոնիան կասկած չունեցաւ, թէ Մելօն իրօք ամիսներէ ի վեր տունը ոտք կոխած չէր:

— Հը՞, Զարուկ, ուրեմն Մելօն տանը չէ՞,— հեգնական կերպով հարցուց Լեւոնը՝ գլխի փաթթոցը կամաց կամաց արձակելով:

— Տիրամէրը աչքս քոռցնէ … Մելոյէն խապար չկայ, երեք ամիս եղաւ տան սեմէն ներս մտած չունի … Վա՜յ ես քու ատացը զուրպան էղնիմ, պարոն Լեւոն, էստեղ է, Մելօն էստեղ է … քա վո՜ւյ, էնպէս ալ գլուխը փաթթած … հէչ երեսը կ'երեւա՞ր որ … Նստի՛ր, նստի՛ր, քէ մեռնիմ … Հիմա, հիմա կանչեմ …

Մելոյի կինը կէկէան հաւի նման Լեւոնի շուրջը կը դառնար՝ ուրախութենէն ձեռքերը չփելով: Բոլորովին մոռցած էր որ ամուսինը պիտի կանչէր.

— Լաւ, լաւ, քուրուկ, մէկ Մելոյին ձայն տուր:

Թոնրատան եւեւի պատին մօտենալով՝ Զարուկը կիսաքանդ բուխերիկէն վեր երկնցուց գլուխը եւ պոռաց.

— Քա, մարդ, վար իջիր:

Քիչ անցած, բուխերիկին մէջ կախուեցան զոյգ մը ոտքեր, յետոյ իրան մը, ու ապա մրոտած դէմք մը երեւցաւ աղուէսի գունկի նման երկար: Կկզելով՝ մարդը դուրս եկաւ բուխերիկէն:

— Հը՛, Մելօ, Նարէն հին արհեստի՞դ դարձար,— ժպտալով Լեւոնը տեղ ցուցուց ընկերոջը, որ տեղաւորուեցաւ Թոնիրի կողքին:

— Է՜հ, երբեմն պէտք կուգայ … ի՞նչ խապար, պարոն Լեւոն,— ու Մելօն կասկածոտ հայեացքը դարձուց Սոնիայի կողմը:

— Խապա՞ր, վատ խապար Մելօ … կառավարութիւնը որոշած է երկու շաբթէն Վահէն …

Կարծես բան մը դէմ տուաւ Լեւոնի կոկորդին ու ձայնը խզուելով՝ չկըրցաւ շարունակել: Մելօն աւելի շուտ բնազդօրէն հասկցաւ իմաստը չըսուած բառին եւ հոգոց հանելով գըլուխը կախեց:

— Մելօ՛, մտիկ ըրէ, ինչ գնով լինի պէտք է Վահէն ազատել,— զսպուած ձայնով սկսաւ խօսիլ Լեւոնը,— պէտք է կերպ մը գտնել Վահէն փախցնելու..

— Աղջի Զարուկ, դուրս գնա ու աչքդ չորս բաց … հասկցա՞ր,— մինչ կինը դանէն դուրս անհետացաւ, Մելօն դարձաւ Լեւոնին,— քանի որ կ'ուզես խանումին քով խօսիլ, շատ լաւ: Մէկ օր ժամանակ տուր ինծ խորհելու, ես Զարուկի միջոցով խապար կը ճամբեմ …

— Մելօ՛, բայց մենք երկար ժամանակ չունինք …

— Ես այս իրիկուն իսկ գործի պիտի սկսիմ, դուն ինծի ձգէ. Զարուկը ո՞ւր կրնայ քեզ գտնել:

Լեւոնը գլխով Սոնիան ցուցուց: Մելօն թէեւ զարմացած, բայց գլխով հաւանութեան նշան մը ընելով բաւականացաւ: Եթէ պարոն Լեւոնը այդպէս կը կարգադրէր, այլ եւս իրեն խօսք չէր մնար ըսելիք: Անկէ վերջ Լեւոնն ու Մելօն ցած ձայնով շարունակեցին խօսակցութիւնը:

Սոնիան առանց խօսքի խառնուելու կը դիտէր կողք կողքի նստած ընկերները: Կատարեալ հակապատկերներ էին այդ երկու մարդիկը: Մելօն, որուն ընթերցողը հանդիպած է, երբ Գէորգի խումբը կ'առաջնորդէր դէպի Գործութ, տարիքը առած, նիհար մարդ մըն էր, դէմքը կնճիռներով ակօսուած: Ինչ որ անմիջապէս Սոնիայի ուշադրութիւնը գրաւեց, այդ՝ Մելոյի յարաշարժ աչքերն էին, փոքրը, խորամանկ աչքերը սատանի հոլի նման իրենց բունին մէջ դարձող:

Սոնիային սաստիկ զարմացուց Լեւոնի վերաբերմունքը: Այդ երիտասարդը, որու դէմքին, կարծես երբեք ժպիտ չէր ծաղեր, ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Մելոյի խօսքերուն, երբեմն միայն միզամձայն ընդդիմախօսելով:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Գերման արտաքին նախարարը Սոֆիայի մէջ

Պելկրատէն օդանաւ նստելով, գերման արտաքին նախարարը, Ֆոն Նէօ-րաթ, Սոֆիա հասաւ Չորեքշաբթի երեկոյ։

Սոֆիայի թերթերը դրուատալից յօդուածներ նուիրեցին գերման արտաքին նախարարին, իր այս այցելութեան առթիւ։ «Այս այցելութիւնը, կ՚ըսեն պուլկար թերթերը, պիտի բարձրացնէ Պուլկարիոյ նշանակութիւնը եւրոպական բեմին վրայ»։ «Դնեւ» թերթը խմբագրականով մը կը ներկայացնէ երկու երկիրներու բարեկամական կապերը.—

«Գերմանիա շատ մօտ է պուլկար նիւթական եւ իմացական մշակոյթին, որովհետեւ, Պուլկարիոյ ազատագրութեան յաջորդող տարիներուն, մեր ժողովուրդը իր պաշարը կը ստանար գերման գիտութենէն։

Ֆոն Նէօրաթի այցելութիւնը մեզի համար քաղաքական նշանակութիւն մը ունի։ Պատերազմէն վերջ, Պուլկարիա վերածուած էր զանցառելի քանակութեան մը։ Այսօր, բարեկամ Գերմանիան, մեր մօտ ղրկելով իր արտաքին նախարարը, ցոյց կուտայ այն փոփոխութիւնը, որ առնուած է մեր երկրին միջազգային կացութեան մէջ։ Պուլկարիա չի կրնար անտարբեր մնալ հանդէպ Գերմանիոյ այս շարժումին։ Մենք այժմ կրկնապատիկ ուրախութեամբ կ՚ողջունենք գերման մեծանուն ներկայացուցիչը, որովհետեւ անիկա մէկն է Գերմանիոյ առաջնորդներէն, որոնք յարատեւութեամբ աշխատեցան Գերմանիոյ վերականգնումին եւ յաջողեցան զայն դնել եւրոպական մեծ պետութեանց շարքը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ, հինգշաբթի, բուռն վիճաբանութեան տեղի տուաւ կառավարութեան մէկ ծրագիրը, որով լիազօրութիւն կ՚ուզէր մաքսային դրութիւնը փոփոխելու,— կը նախատեսուի մաքսային տուրքերու յաւելում, պայքարելու համար վաճառամարտին (տըմփինկ) դէմ։

ԳԵՐՄԱՆ ԵՒ ԼԵՀԱԿԱՆ սահմանագլուխին վրայ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ գերման եւ լեհ գիւղացիներու միջեւ։ 5 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան։

ՀԻՒՍ. ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ, «Աղդակ»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, «մորթային հիւանդութեան համաճարակ» մը մեծ աւերներ կը գործէ վրանաբնակներուն մէջ։ 10 հոգի մեռան մէկ գիշերուան մէջ։

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, երէկ բրիտանական, գերմանական, ֆրանսական եւ իտալական ներկայացուցիչները գրաղեցան ոչ-միջամտութեան նոր ծրագրին խմբագրութեամբ։ Ռուսիա բողոքեց որ ոչ-միջամտութեան կոմիտէին չներկայացուեցան այն խորհրդակցութիւնները, զորս Իտըն կատարեց՝ Գերմանիան եւ Իտալիան վերադարձնելու համար ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին մէջ։

Փարիզ

ԻՑԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ընկերաժամակրական ժողովը 14 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահը, 45 բիւ տը լա Ֆէֆանս։ Կը խօսի ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ (Հշարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան)։

Գիւղաս

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Եռաժանկ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ.

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականներու եկեղեց. վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ համայնքին կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ կիրակի 13 Յունիս Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան տօնական տարեդարձին առթիւ, տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ վարդապետ Պաղտասարեան հանդերձեալ է Ս. պատարագ մատուցանել եւ իր քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները։

Այս առթիւ զաղութիս հին եւ նոր ննջեցելոց յիշատակին հանդիսաւոր պաշտօն եւ մատաղի բաշխում պիտի կատարուի։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30-ին, պատարագ ժամը 10.30ին

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 12 Յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Փարիզահոգածական ցան մէջ, 8 rue Bossuet Փարիզ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 14 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեանի սրահին մէջ, 5 բիւ տը լ՚Էքլիբս, Մարսէյլ։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

4 — 10 Յունիս

ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ, Ա. Ջաղ.	— 35։
ՓԱՐԻԶ (18), Օր. Գ.	— 35։
ՎԷՐՆՕՆ, Մ. Եօրկ.	— 55։
ԿՐԷՄԷԼԻ, Հ. Նօտ. եղբ.	— 35։
ՊԷՍԷԺ, Մ. Տ.	— 105։
ՓՈՆ Տ՚ՕՊՆԱ, Յ. Կ.	— 70։
ՍԱՐՍԷԼ, Ղ. Ն.	— 70։
ՎԻՎԻԷ, Ա. Ա.	— 35։
ՇԱՄՊԷՐԻ, Ս. Գ.	— 140։
ՇԱՄՊԷՐԻ, Հ. Ա.	— 70
ՇԱՄՊԷՐԻ, Գ. Թ.	— 70
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր.	— 35։
ՊՕՄՈՆ, Գործ.	— 200։
ՇԱՎԻԼ, Հ. Ե. Վարչ.	— 20։
ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ.	— 476։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.	— 760։
ՊԼԻՍԱ, Գ. Ա.	— 425։ Կարգադրեցինք
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.	— 200։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ

Ստանալու համար ուղղակի դիմել հեղինակին՝ փոխարժէքին զատ ինչ տի ծախսերուն համար ղրկել 1 ֆր. Ֆրանսայի համար եւ 2 ֆր. արտասահմանի համար։ Գին 12 ֆր. Ֆրանսայի համար, 17 ֆր. արտասահմանի համար։ Հեղինակին հասցէն M. Aram Turabian, 3 rue Lémon, Paris (20), France.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue [illegible] PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՍՐԹՈՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ DIMANCHE 13 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3446

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

« ԴՊՐՈՑԻ ՕՐ »

Քանի՛ կ'երկարի մեր տարագրի կեանքը հայրենիքէն հեռու, այնքան պէտք է բազմապատկենք մեր ճիգերը «Հայը Հայ պահելու» համար :

Ինքնապաշտպանութեան բնազդին հետեւանքով է որ այս վերջին տասնամեակին գաղութներու մէջ ծնունդ առին զանազան «Օր»եր — «Դաշնակցութեան Օր», «Անկախութեան Օր», «Նահատակներու Օր», «Մշակոյթի Օր», «Կ. Խաչի Օր», «Հայ երգի Օր», «Մարտիկներու Օր», «Երիտասարդի Օր» եւայլն։

Բոլոր այս «Օր»երուն նպատակն է ազգային ոգին վառ պահել մեր մէջ, նոր սերունդին սիրցնել հայ հայրենիքը, հայ մշակոյթը, հայ երգը, անոր յիշեցնել իր պայքարները, նահատակները, ազգային խնդիրները, անոր ներշնչել հաւատք եւ յոյս՝ ապագայ լաւագոյն օրերու համար :

Բայց որպէսզի նոր սերունդը հասկնայ այս բոլոր «Օր»երուն նշանակութիւնը, անհրաժեշտ է ամէն բանէ առաջ անոր սորվեցնել իր մայրենի լեզուն, ազգային պատմութիւնը, տոհմիկ գրականութիւնը եւ անցեալի փառքերը :

Իսկ այդ կարելի է միայն հայկական դպրոցներով :

Կան գաղութներ, ուր նիւթապէս եւ օրինապէս հնարաւոր է բանալ ազգային նախակրթարաններ։ Այդ տեղերուն մէջ այլասերելու եւ կորսուելու վտանգը համեմատաբար պզտիկ է։

Բայց կան վայրեր, ուր ո՛չ պայմանները, ո՛չ ալ տեղական օրէնքները թոյլատու են նման դպրոցներ բանալու :

Մեր գուրգուրանքին առարկայ պէտք է դառնան այդ վայրերուն մէջ ապրող մանուկները, որոնք իրենց աչքերը կը բանան օտար երկիրներու տակ եւ հասակ կը նետեն օտար միջավայրի մէջ։

Փարիզի մէջ նախակրթարաններ բանալու անկարելիութեան առջեւ, զանազան կազմակերպութիւններ կը կոհանան չորեքշաբթական դասընթացքներ հաստատելով (հինգշաբթի, երբեմն ալ կիրակի)։

Զափահաս Որբերն էին որ յղացան եւ գործադրեցին այս գաղափարը, որ եօթն տարի նախանձով մը փոխանցուեցաւ Ֆրանսահայ Կ. Խաչին, Բարեգործականի Փարիզի մասնաժողովին եւ այլ Միութեանց :

Առ ի չգոյէ լաւագոյնին, այս դրութիւնը որոշ չափով լաւ արդիւնք կուտայ։ Մանաւանդ Փարիզի արուարձաններուն մէջ հարիւրաւոր մանուկներ հայերէն գրել - կարդալ եւ ազգային պատմութիւն կը սորվին :

Դժբախտաբար այս դասընթացքները չեն քաջալերուիր պէտք եղածին պէս։ Ծնողքներ կան որ անտարբեր են իրենց զաւակներու կրթութեան հանդէպ եւ կը դժկամակին նոյնիսկ չորաթական 2 ֆրանքի զոհողութիւն ընել այդ նպատակով։ Մինչդեռ անոնք չեն վարանիր ամէն օր նոյն գումարին քառապատիկը ծախսելու սրճարաններու մէջ՝ իրենց հաճոյքին համար։ Այսպիսիները երբ եւ իցէ պիտի զգա՞ն արդեօք թէ՝ ո՛րքան պատասխանատու են պատմութեան առջեւ :

Այս տխուր պատկերին քով բարեբախտաբար կան մխիթարական երեւոյթներ ալ։ Անոնց շարքին է Փարիզի Հարաւային Շրջանի « Ցառաջդիմասիրաց Միութիւնը, որ ութ տարիէ ի վեր շաբաթական դպրոց կը պահէ՝ ժողովուրդին լումաներով։ Ամէն տարի 80 — 120 աշակերտներ կը յաճախեն հոն։ Ծախքերը ծայրէ ծայրին կը-գոցուին անդամավճարներով եւ դպրոցական հանդէսներով, որոնք ջերմ ընդունելութիւն կը գտնեն ամէն անգամուն ալ :

« Ցառաջդիմասիրաց »ը այսօր կուտայ իր տարեկան դաշտահանդէսը՝ ի նպաստ իր դպրոցին։ Քաջալերական պարագայ մը որ կայ, այս Միութեան կ'անդամակցին բոլոր հոսանքներէ հայրենակիցներ, որոնք կրթական գետնին վրայ ձեռք ձեռքի առ-ած կ'աշխատին։ Թերեւս իրենց յաջողութեան գաղտնիքն ալ հոս է։ Միւս արուարձանները օրինակ պէտք է առնեն անկէ :

Այս առթիւ պիտի թելադրէինք, որ տարին մէկ անգամ, «Դպրոցի Օր » տօնուի բոլոր այն վայրերուն մէջ, ուր նման դասընթացքներ հաստատուած են։ Ներկայ եղանակը ամէնէն յարմարն է այսպիսի տօնակատարութեան մը համար։ Դպրոցական շրջանի վերջաւորութեան, աշակերտները տարուան ընթացքին իրենց սորվածներուն տեսակ մը քննութիւնը կ'անցընեն այդ առթիւ, քանի որ չկան Մրցանակաբաշխութեան հանդէսներ։ Ու ժողովուրդը « Դպրոցի Օր»ուան առթիւ բացառիկ նուիրատուութիւններ կ'ընէ՝ վարժարանին բայցը գոցելու եւ նոր տարեշրջանին դրամագլուխ ունենալու համար։

Ինչպէս ըսինք, մեր տօնած բոլոր « Օր »երը պիտի կրնան կենդանի ու անւական դարձնել միայն շնորհիւ « Դպրոցի Օր» — ուան։

Քաջալերե՛նք մեր հայերէնի դասընթացքները։ Գիտակցի՛նք անոնց կարեւորութեան։ Մատաղ հասակէն մեր զաւակներուն սիրցնենք հայութիւնը, ազգային ոգի ներշնչենք անոնց։

Հին սերունդը կը մեռնի հետզհետէ։ Նորը պէտք է յաջորդէ անոր՝ առողջ եւ կենսունակ, առոգրուած հայ հոգիով :

Հ. Ա.

ՖՐԱՆՔԸ նոր արժեզրկումի մը ենթարկելու մասին զրոյցներ շրջան ըրալով, նիւթական յանձնաժողովը կը հերքէ :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Միջազգ. Խորհրդաժողովին մէջ, որ գումարուած է Ժընեւի մէջ, Ֆրանսայի աշխատանքի նախարարը կոչ մը ուղղեց աշխարհի բոլոր կառավարութիւններուն, որ իրենք ալ գործադրեն շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի ծրագիրը, տեղի չտալու համար մրցակցութեան եւ նպաստելու համար աշխատաւորներու ֆիզիքական եւ իմացական զարգացման :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒԽԱՉԵՒՍՔԻ ԵՒ ԵՕԹԸ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ

«ԲՈՎԱՆԴԱԿ ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ԴՈՂԱՅ...»

Մոսկուայի մէջ 100,000 զինուոր համախմբուած

Սթալին եռապետութիւն կազմեց

« Թաս » հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.—

Խորհ. Միութեան Գեր. Ատեանը որոշեց բոլոր ամբաստանեալները զրկել իրենց զինուորական աստիճաններէն, ինչպէս Թուխաչեւսքի՝ մարաջախտութենէ :

Բոլոր ամբաստանեալները դատապարտուեցան գնդակահարութեան :

ԽՄԲ.— Գեր. Ատեանի դատավճիռը, համաձայն 1 Դեկտեմբեր 1934ին խմբագրուած խորհրդային պատժական օրէնագրքին, կը գործադրուի վճիռը տրուելէն անմիջապէս վերջ։ Այդ վճիռը անբեկանելի է, ներում չի շնորհուիր։ Այնպէս որ ոչ մէկ կասկած թէ ռուսական բանակին ամենամեծ հրամանատարները գնդակահարուած են արդէն այս պահուս :

Դէպքին կարեւորութեան պատճառով, ստորեւ կուտանք մահավճիռէն առաջ հասած հեռագրական տեղեկութիւնները. —

Ինչպէս երէկ, վերջին ժամուն, կը հաղորդէինք, մարաջախտ Թուխաչեւսքի եւ 7 բարձրաստիճան հրամանատարներ յանձնուած են Գերագոյն Ատեանին, այն ամբաստանութեամբ թէ անձնասպան Գամարնիկի հետ դաւադրութեան մը ձեռնարկելով՝ «կապ հաստատած էին օտար թշնամի պետութեան մը զինուորական մարմիններուն հետ»։ Ցետոյ ամբաստանագիրը կ'աւելցնէ թէ «Թուխաչեւսքի եւ իր ընկերները զինուորական մասնութիւն կ'ընէին ի հաշիւ այդ պետութեան, կանոնաւորաբար հաղորդելով կարմիր բանակին գաղտնիքները, եւ միաժամանակ կ'աշխատէին տկարացնել Խորհրդային Միութեան զինուորական ուժերը, ինչպէս եւ Խորհ. Միութիւնը յարձակումի ենթարկուած ժամանակ՝ յանձն առած էին կարմիր բանակը նահանջի մղել, որպէսզի տապալի խորհ. կառավարութիւնը՝ անոր տեղ հաստատելու համար մեծ հողատէրներու եւ դրամատէրներու իշխանութիւն մը» :

Ահա ծուլածոյ պաշտօնական ամբաստանութիւնը։ Այժմ յայտնի կը դառնայ որ Թուխաչեւսքի ձերբակալուած էր տակաւին Վոլկայի շրջանը չմեկնած, յետոյ ձերբակալուեցաւ Եաքիր, սակայն լուրը գաղտնի պահուեցաւ մինչեւ միւսներուն ձերբակալութիւնը։ Ասոր համար է որ պահ մը զրոյց շրջեցաւ Մոսկուայի մէջ թէ Թուխաչեւսքի եւ Եաքիր փախած են։

Այս ութ բարձրաստիճան հրամանատարներուն դատավարութիւնը սկսաւ ուրբաթ առաւօտ ժամը 11ին, գոնփակ, Գերագոյն Ատեանի Զին. Դատարանին առջեւ։ Դատարանին նախագահն էր Ուլրիխ, դատական կազմը կը բաղկանար հետեւեալներէն.— Ալքսնիս (աղգ. պաշտպանութեան փոխ - գործավար), Պուտիէննի (օդային բանակի հրամանատար), մարաջախտ Պլիւխէր, Շապօշնիկով (կարմիր բանակի ընդհ. սպայակոյտի պետ), Բէլով (Բելառուսիոյ շրջանին զինուորական ուժերու հրամանատար), Դիբենկօ (Լենինկրատի շրջանին զինուորական ուժերուն հրամանատար), Կաշիրին (Հիւս. Կովկասի զինուորական ուժերուն հրամանատար), Գորիաչեւ (խաղաղ հեծելազօրաց 6րդ բանակին հրամանատար) :

Ամբաստանեալները դատուեցան համաձայն Արտակարգ Դատարանի օրէնքներուն, որոնք խմբագրուած են 1 Դեկտեմբեր 1934ին, Կիրովի սպանութեան առթիւ։ Համաձայն այդ օրէնքներուն, հարցաքննութիւնը պէտք է աւարտել առաւելագոյն 10 օրուան մէջ, ամբաստանագիրը խմբագրել եւ յանձնել դատավարութենէ սկսելէն 24 ժամ առաջ։ Ամբաստանեալները իրաւունք չունին պաշտպան փաստաբան նշանակելու։ Դատավճիռը անբեկանելի է եւ ներում չի շնորհուիր։ Դատավճիռը կը գործադրուի անմիջապէս որ տրուի։

1 Դեկտեմբեր 1934ի այս օրէնքը մշակուած է յատկապէս պետական դէմքերու դէմ կազմակերպուած ահաբեկումի հեղինակներուն եւ յեղափոխութեան դէմ ոճիրի կազմակերպիչներուն համար։ Դատավճիռը միշտ մահապատիժ է — ահա թէ ինչո՛ւ յոյս չկայ որ Թուխաչեւսքի եւ ընկերները ազատին։ Կազմուած Գերագոյն Ատեանին կարեւորութիւնն իսկ կը մատնէ թէ ինչ արտակարգ դէպք մըն է որ տեղի կ'ունենայ, եւ Կրեմլի պալատին բնակիչներուն համար կը կազմէր ամենամեծ վտանգը։

« Տէյլի Էքսփրէս » կը գրէ. —

Բովանդակ Ռուսիան կը դողայ այսօր՝ իմանալով նոր մաքրագործումին լուրը։ Ապահովաբար այս անգամ մաքրագործումը վերջ պիտի չգտնէ մինչեւ վերջին [illegible] ջախջախումը

Նոր հասած լուրերու համաձայն, չարունակ Մոսկուա կը հասնին կարմիր բանակին ամէնէն ընտիր եւ հաւատարիմ զօրագունդերը, ի պաշտպանութիւն Կրեմլի պալատին։ Կառավարութիւնը մինչեւ այժմ Մոսկուայի շուրջ համախմբած է մօտ 100,000 զինուոր :

Սթալին կազմած է եռապետութիւն մը, որուն մէջ կը մտնեն Վորոշիլով, Եժով եւ Եգով։ Եռապետութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, առաջին իսկ ժամուն զսպելու համար ամէն ըմբոստութիւն որ ծագի Ռուսիոյ մէջ :

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, ամբաստանեալները արդէն խոստովանած են իրենց « ոճրային նպատակները » :

ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿԵԱՆՔԸ

Մարաջախտ Թուխաչեւսքի ծնած է 1893ին, ասպարէզով զինուորական է։ Հայրը աւարտած էր սպայից վարժարանը, ընդհ. պատերազմ ծագեցաւ։ Արեւմտեան ճակատին վրայ գերի ինկաւ Գերմանացիներուն ձեռքը։ Քանիցս փախուստի փորձ ըրաւ, բերդարգելութեան դատապարտուեցաւ, այսուհանդերձ փախաւ եւ Ռուսիա անցաւ։ 1920ին, երբ դեռ 27 տարեկան էր, հրամանատար նշանակուեցաւ Լեհաստանի դէմ արշաւող ռուսական բանակներուն ։ 1921ին զսպեց Քրոնշթատի նաւաստիներուն ըմբոստութիւնը։ Վերջերս ազգ. պաշտպանութեան փոխ - գործավար նշանակուած էր :

Զօր. Եաքիր ծնած է 1896ին։ Հրեայ է, 1917ին համայնավար կուսակցութեան շարքերը մտած։ Կազմակերպիչն է կարմիր պահակազօրքին։ Կռուած է Զօր. Դենիկինի դէմ։ Ընդհ. հրամանատար էր Ուկրայնիոյ զինուորական ուժերուն։ Երեք անգամ Կարմիր Դրօշի պատուանշանը ստացած է։

Զօր. Ուբորեվիչ ծնած է 1896ին։ Գիւղացի։ Ցարական սպայ։ Ընդհ. պատերազմին գերի ինկած է Գերմանացիներուն ձեռքը : Փախած եւ Ռուսիա անցնելով հրամանատար նշանակուած Վրանկէլի եւ Դէնիկինի դէմ կռուող բանակներուն։ 1920ին, երբ հրամանատարն էր Ծայր. Արեւելքի բանակներուն, Ճափոնցիները դուրս քշեց ռուսական հողերէն։ Վերջերս հրամանատար նշանակուած էր Սպիտակ Ռուսիոյ զինուորական ուժերուն :

Զօր. Այտէման, ծագումով Գերման (Լեթոնացի), ծնած է 1895ին։ Կազմակերպիչն է Սիպերիոյ յեղափոխութեան. Ջախջախած է Իրկուտսքի, Մախնոյի, Խրիմի ըմբոստութիւնները, վարած է արեւմտեան Սիպերիոյ նաւատորմը եւ Կրասնովի դէմ ղրկուած բանակը։ Վերջերս տնօրէնն էր օդային պատերազմի դէմ պաշտպանութեան կազմակերպութեան, որ ունի 13 միլիոն անդամ :

Զօր. Փութնա ծանօթ է իբրեւ Լոնտոնի ռուս. դեսպանատան զին. կցորդ։

Ինչպէս կը տեսնուի, առաջնակարգ զօրավարներ են որ ամբաստանութեան տակ կը գտնուին։ Գնդակահարել զանոնք, կը նշանակէ գլխատել ռուսական բանակը։ Արդարեւ ծանր հետեւանքներ կը նախատեսուին այս հրամանատարներուն մահով, ոչ միայն անոր համար որ շատ սիրուած էին կարմիր բանակին մէջ, այլեւ անոր համար որ Ռուսիա կը տկարանայ զինուորական տեսակէտով։ Եւ Ռուսիոյ տկարացումով կը խանգարուի նաեւ Եւրոպայի քաղաքական հաւասարակշռութիւնը :

Կրասնայա Զվեզտա, կարմիր բանակին պաշտօնաթերթը կը գրէ.—

Ֆաշական լրտեսներու կորիզը ջախջախուեցաւ։ Քաղքենի պետութեանց լրտեսական ձեռնարկը ձախողեցաւ, թշնամին խարուեցաւ։ Կարմիր բանակը կը մնայ անպարտելի եւ Վորոշիլովի առաջնորդութեամբ պիտի քալէ դէպի նորանոր յաղթանակներ։ Անէ՛ծք դաւաճաններուն։ Ոչ մէկ գթութիւն դաւաճաններուն եւ լրտեսներուն :

« Փրավտա », պատասխանելով գերմանական թերթերուն, որոնք ռուս մեծ հրամանատարներուն ձերբակալութեան մէջ կը տեսնեն խորհրդային կառավարութեան քաղաքական տագնապը, կ'ըսէ թէ այդ ձերբակալութեան մէջ պէտք է տեսնել օտար լրտեսական կազմակերպութեան ձախողութիւնը եւ կ'աւելցնէ թէ խորհ. լրտեսական կազմակերպութիւնը հետզհետէ կը զարգանայ եւ կը զօրանայ :

Մոսկուայի թերթերը սկսած են հրատարակել յօդուածաշարքեր, պատմելով օտար երկիրներու լրտեսական կազմակերպութեանց ձեռնարկները։

Կ'ըսեն թէ Սթալին կը տառապի սրտի կծկումէ եւ կը դարմանուի փրոֆ. Հանս Էփինկէրի կողմէ։ Երբեք դուրս չելլեր Կրեմլի պալատին ձախ թեւի իր յարկաբաժինէն, որ տեսակ մը բերդ է։ Ոչ իսկ մօրը յուղարկաւորութեան ուզեց ներկայ գտնուիլ։ Վորոշիլով եւս շրջապատուած է զինուորներով եւ չեկիստներով :

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, զսպելու համար որ եւ է ըմբոստութիւն կամ ցոյց անոնց կողմէ որոնք համակրութիւն ունին Թուխաչեւսքիի :

Թուխաչեւսքի չեկիստներուն ձեռքն ինկաւ իր մէկ տկարութեամբ, — Տոն Ժուանի պէս շատ կը սիրէր կիները։ Իր մէկ բարեկամուհին, որ կը գործէր ի հաշիւ օտար լրտեսական գործակալութեանց, ձերբակալուեցաւ եւ մատնեց Թուխաչեւսքին։ Դատավարութիւնը թէեւ տեղի ունեցաւ գաղտնի, սակայն կ'ըսուի թէ վկայութեան կանչուած են նաեւ Թուխաչեւսքիի եւ Փութնայի կիները, որոնք վախնալով որ սովետներու իշխանութեան վրէժխնդրութեան կ'ենթարկուին իրենց զաւակները, խոստովանած են որ Թուխաչեւսքի եւ իր ընկերները որոշած էին տապալել կառավարութիւնը ։

Դատարան տարուած առթեն, արդէն Թուխաչեւսքի եւ ընկերները զրկուած էին իրենց զինուորական աստիճաններէն։Անգլիական թերթերը կ'ընդունին որ Թուխաչեւսքի իրապէս կ'աշխատէր տապալել Սթալինը։

Ժամանակէ մը ի վեր հոտը ելած էր արդէն։ Արտակարգ եռուզեռ մը կը տեսնուէր Մոսկուայի իշխանութեան մէջ։ Ամէն մարդ կարծես կը վախնար խօսիլ։ Այդ օրերուն Լոնտոնէն Մոսկուա հեռախօսն անգամ փակուեցաւ, իբր թէ «խանգարումի մը հետեւանքով »։

Տարօրինակ վախ մը պաշարած էր իշխանաւորն ալ, սովորական քաղաքացին ալ,— բոլորը անակնկալ եւ մեծ դէպքեր կը նախատեսէին։

Եւ այդ անակնկալները տակաւին վերջացած չեն :

Նոր խախտումներ Ալեքսանտրէթի մէջ

Անտիոքէն կը հեռագրեն « Թան »ի 10 յունիս թուականով —

Բախում մը տեղի ունեցաւ, Սուրիոյ սահմանին վրայ, Քարպէտղ գիւղին մէջ. Կռուողները Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ համակիր Թուրքեր են։ Վիրաւորեալներուն թիւն է 8, բայց մէկը ծանրապէս է վիրաւորուած ։

Սանճաքին այլ վայրերուն մէջ խաղաղութիւն կը տիրէ։ Այստեղ ցաւ կը յայտնեն, որ Մերձ. Արեւելքի (ԽՄԲ.— Ըսել կ'ուզէ Թուրքիոյ) ժամուլը անհիմն լուրեր կը տարածէ, ուզելով ցոյց տալ որ Սանճաքին մէջ խառնակութիւնները անպակաս են :

Մարզպանը այսօր Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր թերթերուն մէջ հրատարակել տուաւ յայտարարութիւն մը, հերքելով այդ լուրերը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍ. ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ մէջ, Ուրբաթ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան կառավարական ծրագրին մասին, որ կը տրամադրէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքը պարտադրել նաեւ պանդոկապետներուն։ Սակայն պանդոկապետներուն բերնով՝ կարգ մը աջակողմեան ծերակուտականներ բուռն յարձակում մը գործեցին կառավարութեան վրայ,դայն ամբաստանելով որ կը խափանէ զբօսաշրջիկներու հոսանքը Ֆրանսայէն ներս։ Ընդդիմութիւնը այնքան խիստ եւ կազմակերպուած ձեւով ցոյց տրուեցաւ որ « Խօվա» կ'ըսէ թէ Ժող. Ճակատի թշնամիները յարձակողականի անցած են, ինչպէս Օփերայի կողմը գաղտնի հաւաքոյթի մը մէջ որոշած էին։

ԻՏԱԼԱՑԻ երկու օրագրողներ, հակաֆաշական, սպաննուած գտնուեցան Պանեոլ - տը - լ'Օռնի անտառին մէջ։ Սպանութիւնը հետեւանք է քաղաքական վրէժխնդրութեան ։

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔՆԵՐՈՒ տոմսակներուն գինը բարձրացնելու մասին խորհրդակցելու համար Փարիզի Քաղաքապետական Խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է 21 յունիսին։ Կը նախատեսուի իւրաքանչիւր տոմսակի վրայ 5 սանթիմի յաւելում ընել ։

ՆՈՐ ԼՈՔԱՐՆՕ մը ստեղծելու ծրագրին մասին Ֆրանսական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ղրկեց Լոնտոն։ Պելժ կառավարութեան կարծիքով վաղահաս է տակաւին մտածել այդ մասին, երբ արեւմտեան Եւրոպայի կացութիւնը անստոյգ է :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Ռումէն ականաւոր գիտնական, փրոֆ. Վլատ Պրնցեանու, Պուքրէշի Ցայլէս սրահին մէջ մայիս 23ին բանախօսութիւն մը ըրաւ հայ հին մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան մասին:

Ստորեւ մեր ընթերցողներուն կը ներկայացնենք ռումէն փրոֆէսէօրին ուշագրաւ բանախօսութեան ամփոփումը .—

Հայկական մշակոյթը, գոնէ այն ձեւով որ ծանօթ է մեզի, ինքն իսկ չարունակութիւն մըն է: Ան տեսակ մը համադրութիւնն է հին եւ նոր մշակոյթներու, որուն կազմութեան մէջ դեր ունեցած են զարեր եւ օտար ազգեր: Մեզի ծանօթ հայկական պատմութիւնը Քրիստոսէ առաջ Զ. դարէն կը սկսի: Այդ շրջանին է որ Արմէններ առաջին անգամ կը յիշատակուին Դարեհ Վշտասպեանի արձանագրութիւններուն մէջ: Բայց հայ քաղաքակրթութիւնն ու մշակոյթը ըմբռնելու համար պէտք է որոնել նաեւ Արմէններուն եկած ճամբան:

Բարեբախտաբար հին օտար պատմիչները, ինչպէս Հերոդոտոս, Եւդոքիս, Ստրաբոն, Քսենոփոն, եւն., մեզի կը մատնանշեն Արմէններու ցեղակցութիւնը Փռիւգիացիներուն հետ, եւ անոնց իրրեւ նախնական հայրենիք ցոյց կուտան Թրակիան: Ու աւելցնեմ այս առթիւ որ հոս ի յայտ կուգայ նաեւ մեր արեան կապը հայ ժողովուրդին հետ՝ մեր նախահայրերը Դակերը եւս ծագած ըլլալով Թրակեան ցեղէն:

Կը մնայ փնտռել թուականը Արմէններու խուժումին դէպի իրենց ապագայ հայրենիքը: Ոմանք Քրիստոսէ հազարամեակ մը առաջ կը դնեն այդ արշաւանքը, իսկ ուրիշներ մէկ կամ երկու դար աւելի կանուխ, երբ հնդեւրոպական Փռիւգիացիներն ու Արմէնները, Կիմմերներէն ու Թրակիացիներէն քշուելով, Վոսփորը անցան, ու եկան Փոքր Ասիա հաստատուիլ:

Այդ վայրկեանէն կը սկսի իրենց շըփումը երբեմնի մեծ կայսրութեան՝ Հիթիթներուն հետ, ու նաեւ առաջին շփումը երկու տարբեր քաղաքակրթութեանց միջեւ:

Ինչպէս փրոֆ Նարկիս ալ կը նկատէ՝ Արմէնները չկրցան մնալ Փոքր Ասիոյ իրենց առաջին կայքը, ու քշուեցան դէպի այսօրուան հայկական բարձրաւանդակը, որ երբեմն ծանօթ էր Ուրարտու կամ Նայիրի անունով: Ու ահա պատահեցաւ երկրորդ մեծ համադրութիւնը: Եկուոր Արմէնները ձուլուեցան իրենց մշակոյթով ալ:

Արմէնները անոնց պարտադրելով իրենց մշակոյթէն բազմաթիւ տարրեր, մանաւանդ լեզուն, եւ տեղացիները իրենց քաղաքակրթական տարրեր գիծերը, որովհետեւ մանաւանդ նիւթական քաղաքակրթութեան տեսակէտով յառաջացէմ երկիր մը եղած էր Ուրարտու: Հիւսիսման կը նկատէ որ Հայաստանի լեռնոտ գաւառներուն եւ քաղաքներուն անունները ուրարտական շրջանէն մնացած են, իսկ Լէհման Հաուփթ դժայլանքով կը խօսի հին Ուրարտուէն մնացած ոռոգման միջոցներուն, կամուրջներուն, փապուղիներուն մասին, թէ՛ քնիք ձեռնարկներ որոնք ներկայ 20րդ դարուն մէջ տինամիթի միջամտութեան եւ հանճարեղ ճարտարագէտներու կը կարօտին: Վանը, այդ տեսակէտով, պատմագէտներուն կը ներկայացնէ յուռթի թատր մը վաղեմի քաղաքակրթութեան մը մնացորդներուն:

Ուրարտուն բարեբախտաբար իր անցեալը պարզեց որոշ չափով մը՝ շնորհիւ Վանեան եւ Ասորեստանեան արձանագրութեանց, որոնք կարդացուեցան գիտնականներէն եւ որոնք բաւական են անցեալ մը վերաշինելու իր ընդհանուր գիծերուն մէջ: Կը հանդիպինք անոնց մէջ անուանը Արամէի, զոր Հայոց աւանդական պատմութիւնը Արամի վերածած է իբրեւ Հայկազանց շրջանի նահապետ, եւ Մենուաի որուն կը պարտի Վան իր հիմնարկութիւնը: Ան է որ շինած է Վանի բերդերը, ջրանցքները, ոռոգման ճամբաները, զորս աւանդութիւնը սխալմամբ կը վերագրէ Շամիրամի: Ցիչենք այս առթիւ, որ Ուրարտու ոչ միայն թէքնիք կատարելութեան մը հասցուցած էր իր քաղաքակրթութիւնը, այլ եւ յառաջացէմ էր զանազան ասպարէզներու, ինչպէս ձիարուծութեան մէջ: Համբաւաւոր էին Նայիրիի ստարներուն հայթայթած ձիերը:

Պէտք է ըսել որ հայկական աւանդութիւնները խառնուած են երբեմնի Ուրարտուի պատմութեան հետ, չփոթ կացութեան մը մատնելով հայկական նախապատմութիւնը՝ իր դէմքերով ու [illegible]: Այսպէս աստուածութեան մէջէն մեզի կուգան Տիգրանն ու Աժդահակը, Վահագնը, որ կիսաստուած պիտի դառնար յետոյ, եւ Վահէն՝ որ իրր թէ [illegible] Մեծն Աղեքսանդրի օրերուն: Ու Վահէի հետ կը վերջանայ արդէն առասպելներուն շրջանը, ու իրական պատմութիւնը կը սկսի, ուր հայ պատմիչներու յիշատակութիւններ եւ պատմագիրներու փաստեր զիրար կը գտնեն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Մարդուն չսիրածը Աստուծոյ չսիրածէն աւելի է

** Մարդ կայ լեզուով է որ կ'ինայ, մարդ ալ կայ՝ ձեռքով:

** Արթուն եղողը քնացողի համար թող չկենայ:

** Օձը որ օձ է, երբ ջուր կը խմէ, չեն սպաններ:

** Օրը կ'անցնի, չարը չանցնիր:

** Հաչող շունը տիրոջը հիւր կը բերէ.

** Կօշիկը մարդուս քալել կը սորվեցնէ, իսկ դրամը՝ խօսիլ:

** Հեռուէն մարդուն քար չի զարկեր, անպատճառ՝ մօտէն:

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՋՈՒՐ ԽՄԵԼՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

Շաւարշ Նարդունի ՀԱՅ - ԲՈՅԺի մէջ բժշկականօրէն եւ ՅԱՌԱՋի մէջ բանաստեղծօրէն քանի մը անգամ գըրեց ջուր խմելու արուեստին ու ջրապաշտութեան մասին

Ես ի ծնէ ջրապաշտ մը ըլլալով եւ ջրապաշտութիւնը կրօնքի մը եւ աստուածաբանութեան մը բարձրացուցած ըլլալով՝ կուզեմ իբրեւ մասնագէտ ընել քանի մը խօսք:

Ժողովուրդներ կան որոնք գիտեն ջուր խմելու արուեստը: Հայ ժողովուրդը անոնցմէ է: Անհատներ կան որոնք գիտեն ջուր խմել: Ես անոնցմէ եմ: Հայ ժողովուրդը ինչեր կերած է անոյշ, կծու, թթու, աղի, լեղի եւ տանոնց վրայէն ի՜նչ պաղ ջուրեր խմած է: Ես ալ, չատերու կողմէ, ի՜նչ պաղ ջուրեր խմած եմ: Եւ ապերախտ չըկոչուելու համար, ես ալ իմ կարգիս, ուրիշներու պաղ ջուրեր խմցուցած եմ:

Կ'ըսեն թէ Սպանիացիները մասնագէտ ջուր խմողներ են: Առ այդ իւրեք մը գաւաթ մը ջուր եւ հրամցուր ծերունի Սպանիացիի մը: Անիկա քանի մը կաթիլ բերանը դնելով պիտի ըսէ թէ ո՛ր գաւառին, ո՛ր աղբիւրին կը պատկանի այդ ջուրը եւ զայն ինչպէս պէտք է խմել: Ոսքի՞, նստա՞ծ, ուժով առ ո՞ւմպ թէ մէկէն: Իւրաքանչիւր ջուրի համար արարողութիւն մը կայ այդ երկրին մէջ:

Ու չէ՞ք կարծեր որ Սպանիոյ ներքին կռիւներէն վերջը, բոլոր կողմերը ամէն բան պիտի վերջացնեն մէկ մէկ գաւաթ ջուր խմելով մասնագիտօրէն:

Սպանիա գեղեցկութեան եւ կռուազանութեան երկիր է: Այդ երկու յատկութեանց աստուածութիւնները — Աստղիկ ու Վահագն — ջրածին են: Սպանիացին ջուր խմելով կըլլած կ'ըլլայ Աստղիկն ու Վահագնը:

×

Դպրոցական եղած շրջանիս, դասընկերներս լաւ կը յիշեն, դասը կ'ընդհատէր եթէ ուսուցիչը «ջուր» բառը արտասանէր: Անմիջապէս կը պապակէի, կը բռնուէի սաստիկ ծարաւէ ու ցուցամատս, ինչպէս նաեւ լեզուս, վեր կը հանէի:

Կրօնագիտութեան ուսուցիչը, որ մը [illegible] մէջէն [illegible]

— Եւ Յիսուս մօտեցաւ Ջրհորին քով կանգնած Սամարացի կնոջ ու ըսաւ. «Ջուր որ խմեմ կուժիդ ջուրէն»:

— Միւսիւ, ծարւեցի

— Ի՞նչ է...

— Թոյլ կուտա՞ք որ երթամ ջուր մը խմեմ, շատ ծարաւ եմ:

— Կորսուէ՛:

Աշխարհագրութեան ուսուցիչը, անգամ մը, կը խօսէր Հայաստանի մասին

— Թուրքերէն «Պինկէօլ» ու հայերէն «Բիւրակն» կը կոչուի այս վայրը, քանզի ունի բազմաթիւ ակեր որոնցմէ կը հոսին զուլալ, ականակիտ, մաքուր, անապակ եւ անմահական ջուրեր ...

— Միւսի՛ւ, միւսի՛ւ.

— Ի՞նչ կայ, շուտ ըսէ . .

— Ծարաւ եմ: Ջուր մը կ'ենա՞մ խմել ...

- Ժամանա՞կը գտար ...

Ուրիշ աշակերտներ ձայնեցին .

- Ճիշդ ժամանակն է, միւսիւ: Մենք ալ ծարաւեցանք. Ա՜հ, Բիւրակն..

Դասը շարունակել կարելի չեղաւ:

Ուրիշ հեղ մը, Թուաբանութեան ուսուցիչը գիս հանած էր գրատախտակին առջեւ ըսելով.

Եթէ մէկ տակառաչափ ջուրէն ..

— Բան մը կ'ենա՞մ ըսել, միւսիւ ...

— Խօսէ՛ ...

— Հրաման տայիք, խնդիրը լուծելէ առաջ պաղ ջուր մը խմել ...

Աշակերտութիւնը սկսաւ խնդալ:

Ուսուցիչը բարկացաւ ու ես պաղ ջուրի տեղ տաք տաք գէթօ մը ստացայ:

Անշուշտ շատ ազատօրէն, շատ ջուրեր խմեցի, դպրոցէն ելլելէս վերջը,

Ամէն ջուր խմելուս սակայն, նորավէպ մըն ալ հետը կը խմէի: Բացատրեմ: Շատ ծարաւ եղած ատենս երբ գաւաթ մը ջուրը ձեռքս առնէի, կ'երեւակայէի որ երկու օրէ ի վեր կորսուած եմ Սահարայի անապատին մէջ ու անտանելի կերպով կը տանջուիմ ծարաւէն: Ընդունած եմ արեւին բոլոր կիզիչ հարուածները եւ ռազմին մէջ կաթիլ մը ոյժ չկայ քալելու ովկէան մը աւազներուն վրայէն: Եւ յանկարծ, կ'երեւի արմաւենիներու գիւթական անտառ մը: Գերմարդկային ճիգով մը կը հասնիմ: Ովասիս մըն է: Ի՜նչ երանութիւն: Ցայտաբէկ եւ ծարաւաշատ կը մտնեմ այդ դալար ապաւէն ներս: Դրախտ մը ուր ծառերը իրենց վարսերը կախած են, եդեմական ծոց մը ուր աղբիւր մը կը պղպջայ արծաթ մեղեդիով մը, ուր ոսկի զօրջերը վրայ կանգնած են անապատի գեղահիներ:

— Ջո՜ւր, կը հեծեծեմ ու կ'իյնամ անոնց ոտքերուն առջեւ:

[illegible] թիւ, բիւրեղ ու պլացիկ բաժակ մը հաւտր, կը մատնայ ինծի: Անհուն շնորհակալութեան նայուածքով մը կ'առնեմ բաժակը ու հեթանոս հեշտանքով կ'ըմպեմ: Գետով մը ատենորակ՝ կը պարզէ հողիս եւ Ներաշխարհիս մէջի թմրչած բաղատներ կը թուսնայ. բաժակ մը եւս, ուրիշ մը եւս, ուրիշ մը եւս,— կրնամ մինչեւ քսանչորս գաւաթ խմել — կը կազմէ մէջս արծաթեղէն լճակ մը հանճոյքի, [illegible]

[illegible] լեռ մը, ծագը անդունդներով, որուն տարատատ մէկ կողին վրայէն յամրաբար կը հոսի աղբերակ մը, մէջը մը մէջ Մահուան քաշելով միայն կարելի է ստանալ իր ջուրը, որ սակայն համակ կեանք է, կազմուած սառի կաթիլներէ. Կէս ժամ պէտք է կանոյր մը լեցնելու համար: Եւ կանոյրը բերնէ բերան լի է, եւ սափորին պատերն անգամ սառած են: Եւ երկնային ձիրլ, կրլ. կրլ. կրլ...ով մը լերան ամբողջ զովութիւնը, առողջութիւնը, հանճարը մէջս կը հոսի, անխորտակելի երանութիւնով: Այդ վայրկեանը չեմ փոխեր ոչ մէկ թագաւորութեան, նոյն իսկ Անգլիոյ թագին հետ:

Շատ երկար պիտի ըլլար — հատոր մը կարելի է գրել եւ Ջրաւէտ ուղեղներ — մի առ մի ըսելու համար թէ ամէն անգամ ինչ տեսիլով կը խմեմ ջուրը:

Ըսեմ միայն որ օրուան վիճակիս կամ աշխարհի վիճակին համաձայն՝ կը փոխուի երեւակայութիւնս:

Իտալեւհապէշական պատերազմի ընթացքին, շատ անգամ, հետեւեալ ձեւով ջուր խմած եմ:

Կ'ենթադրէի որ կը գտնուիմ Եթովպիոյ [illegible] մարտակին մէջ, պաշարուած, կատաղի դիմադրութեան մը մէջ, [illegible] [illegible], գրկուած ջուրէ, օրերէ ի վեր: Անտանելի վիճակ: Փուժարտակին հըբամանատարը անթելով ջուր կը խնդրէ երեւան ժամէ ի վեր: Բոլոր զինուորները կը զալարուին ջերմութեան տակ պապակած: Վերջապէս [illegible] մը կ'երեւի մեր վերեւ: Համէշները թնդանօթները կ'ուզզեն երկինք: Սրտատմ եւ երկրաչարժ: Մեր հողին սպառուած մէջն է: Օդանաւը կը ճզնի մար իջնել: Վերջապէս կը յաջողի: Անկէ դուրս կը հանեն քանի մը տակառ ջուր: Մեծ է զինուորներուն ուրախութիւնը [illegible] բաժնուի բոլորին: Տակառներուն պարունակութիւնը եւ զինուորներուն քանակը սառուցիկ վերջ կը հաշուեն որ իւրաքանչիւրին կ'իյնայ երկուքական բաժակ ջուր եւ մէկ գաւաթ ջուր ալ կ'աւելնայ: Ո՛վ պիտի խմէ երեք գաւաթ, այսինքն մէկ գաւաթ աւելի ջուրը: Հրամանատարը կ'ըսէ վճռականօրէն.

— Նկատելով որ հերոսի պէս կռուած եւ իբրեւ ջրապաշտ ջուրի չդադրելէն ամէնէն աւելի [illegible] է Նշան Պէշիկի, մեր զինքի ընկերը՝ անոր պէտք է տալ գաւաթ մը աւելցող ջուրը:

Ու կը խմեմ — կարծես հիւսիսէն սառ կեա մը կ'իջնէ մէջս, հապէշական արեւուն տակ, երեք գաւաթ ջուր, երեք գաւաթ կեանք, երեք գաւաթ հով:

×

Ջուր խմել կը սիրէ ան՝ որ ունի իր հոգիին մէջ խանդավառութեան ջերմութիւնը եւ տարուշանքներու կրակը

Ջուր խմել կը սիրէ ան՝ որ ունի իր հոգիին մէջ աստուածային հուր ու բոց:

Ջուր խմել կը սիրէ ան՝ որ ունի իր հոգիին մէջ սրտ մը, ծաղկաստան մը, պարտէզ մը, այգի մը եւ սոյթ մը:

Իսկ «կինաց ջուր» խմել կը սիրէ ան՝ որ ունի իր հոգիին մէջ լո՜յս ջերմութի՛ւն [illegible]

Կրակապաշտութիւնը եւ ջրապաշտութիւնը յաւիտենական երկու քոյր կրօնքներ են ու անոնց միութեան է [illegible]:

×

Օ՜, հրաշք ջուրերուն ...

Երբեմն կը խորհիմ որ եթէ ծնած օրէս մինչեւ հիմակ խմած ջուրերս հնար ըլլար ի մի հաւաքել՝ անոնցմով ի՞նչ բարիքներ պիտի կարենայի կատարել:

Կարգ մը զրիչ բռնող դաճաններու ոտքերը ջուրը պիտի դնէի [illegible] բուանի իրենց հասակը:

Շատ մը փերիներու պիտի ընծայէի պաղ ջրի լողանք:

Աշխարհի վիճակի հողամասերը ծովու պիտի վերածէի սրպէսզի ազգերը հանդարտին:

Իսկ եթէ այդ ալ չօգնէր՝ օգնելով [illegible] գիշերներով, ամբողջ Եւրոպայի վրայ, ջրհեղեղ պիտի ընէի՝ մինչեւ որ կենդանիներով լեցուն [illegible] մը դուրս ելլէր խաղաղութեան պատանին

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ, ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Եարս է պառկեր ծառին տակ, Ջիւմպիւ՛լ, ծիծերն է բացեր,
Ջիւտր քաջ կրտըրճին ճամբուն գիծերն է գըծեր:
— Ա՛յ ձիաւոր, ի՞նչ կուլաս, ձիէդ մերի բար ես կախեր,
Թուրդ ինչո՞ւ ես ջախջախեր, թշնամիդ ու՞ր է փախեր:

— Ա՛յ մարդ, ծաղկած ծառին տակ ես ձիս կապած թողուցի.
Ծառին տակ եարս է պառկեր, ծիծերը բաց կայծեցի.
Ծիծերուն մէջ մեծ ծառէն բարակ տերեւ մ'է իներ,
Տերեւին գոյնն ոսկիով՝ պորտին վերեւ է ծագեր:

— Ա՛յ ձիաւոր, ձիդ բամբէ՛, ջախջախուած թուրդ ե՛լ շինէ,
Ծառն իր շուքով կուրծքն ի վար սէրըդ թել թել կը գրէ.
Շուքին մէջ եարդ այն ատեն արծաթ առուակ կը դառնայ,
Առուակն արծար կօշիկով քեզ հետեւակ կը դառնայ:

— Ա՛յ մարդ, ես ձիս բամբեցի, կոտրած թուրս ալ շինեցի,
Եարիս ծոցէն դուրս ցաթած լուսնակին դռ'ողը բացի,
Ծառին տակէն եարս առի, բամբին վրայ գիրկս առի,
[illegible] ծաղկած ծառին [illegible]

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն թեռնլի եւ մելանով:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՊՈԼՍՈՅ ԳԱՂՏՆԻՔԸ»

ՅԱՌԱՋի Լոնտոնի աշխատակիցը, ժամանակին, մանրամասն գրած էր այս գրքին մասին: Հարկ չկայ ծանրանալու անգամ մը եւս: Միայն ներկայացնենք շարժանկարը այնպէս ինչպէս կը ներկայացուի այժմ Փարիզի սինէմաներուն մէջ:

Գրքին եւ ժապաւէնին մէջ, եթէ բաղդատութեան դնենք, անշուշտ մեծ փոփոխութիւններ կան: Նախ եւ առաջ ըսենք որ մասնաւորաբար Հայերու մասին որ եւ է ակնարկ չկայ: Նիւթը կը դառնայ Պոլսոյ մէջ կը [illegible] [illegible] մեծ [illegible] եւ կը լսենք միաժամանակ անոնց լեզուով աղաւաղուած խօսակցութիւններ: Թուրքերէնն ալ տեղ կը գրաւէ:

Ժապաւէնը անգլիական է, ուստի խօսակցութիւնն ալ ընդհանուր առմամբ կը դառնայ անգլիերէն, բացատրութիւնը ֆրանսերէնով:

Արդեօք այդ ժապաւէնը պահած չէ՞ իր բնագրի հարազատութիւնը: Անշուշտ ամէն գիրք որ ժապաւէնի կը վերածուի, որոշ փոփոխութիւններ կը կրէ, սակայն ակամայ կը մղուինք հարցնելու թէ ո՞ւր է թրքասիրական գոյն կրող այդ գրքին բովանդակութիւնը, մանաւանդ որ ինչպէս հեղինակը կ'ըսէր, կարգ մը տեսարաններ եւ անցքեր Պոլիս դարձուած ըլլալով՝ աւելի թրքասիրական հովեր պիտի տրուէին ժապաւէնին: Բայց ոչ թէ թրքասիրական, այլ ընդհակառակն Թուրքերը նսեմացնող որոշ անցքերու կը հանդիպինք ժապաւէնին մէջ: Այսպէս խաղի հերոս անգլիացի էսթիմի ձերբակալութեան ժամանակ, Պոլսոյ մէջ, ոստիկանապետը երբ կը հարցնէ թէ ի՞նչ կը լուսանկարէ այդ փոքրիկ պատկերահան գործիքով, հերոսը ամենայն պաղարիւնութեամբ կը պատասխանէ. «Էշեր եւ մուրացկաններ»:

Ահաւասիկ առաջին անկեղծ պատկերացումը Բիւզանդիոնի արդի ակերուն: Իսկ իբր ընդհանուր եզրակացութիւն, գիտօղին միտքին մէջ այնպէս կը տպաւորուի թէ Թուրքերը, հակառակ իրենց վերջին տարիներու յեղաշրջումին, կը մնան նոյնը, անոնց մօտ ֆէսի տեղ գլխարկ զարծածելով հանդերձ կը տիրէ նոյն յետադէմ ոգին, մէկ խօսքով Թուրքը այն է ինչ որ էր առաջ, ոչ մէկ փոփոխութիւն հոգեկան եւ մտային գետնի վրայ:

Բռնակալութեան դէմ ընդվզումի տանող ժապաւէններու ճիշդ հակապատկերն է այս: Եթէ յեղափոխական ժապաւէններու մէջ սովորութիւն է պայքարի լծել գաղտնի կազմակերպութիւնները ազատութեան համար, այս ֆիլմին մէջ թրքական հին հոգեբանութեամբ գաղտնի կազմակերպութիւններ են որ կը ձգտին վերահաստատել նախկին կարգ ու սարքը, ֆէսն ու չարշաֆը:

Թրքական բնապղն է որ կը շարժի այս ֆիլմին մէջ:

Ճիշդ է որ ոստիկանապետը, Քասըմ պէյ, իսկական հերոսի մը դիմակին տակ կը ներկայացուի: Գրքին մէջ ինչպէս կ'ըսէր «Յառաջ»ի աշխատակիցը, հեղինակը իբրեւ Հայ կը ներկայացնէ զայն, բայց ժապաւէնին մէջ, չենք տեսներ որ եւ է ակնարկութիւն Հայու ծագման մասին: Գաղտնի կազմակերպութեան ղեկավարները, որոնք անծանօթ կը մնան ժողովուրդին, թրքական կառավարական բարձր անձնաւորութիւններ են, օրինակ Ալի փաշան որ կ'երազէ դառնալ Սուլթան: Ահա նիւթը, ըստ ժապաւէնին.—

Նախ պաստառին վրայ կը տեսնենք Ալի փաշան, որ Անգլիոյ մէջ, պարահանդէս է եկած: Այնտեղ է խաղին հերոսը, անգլիացի գնդապետ Էսթիմ (դերակատարութեամբ գրագէտ - դերասան Ֆրանք Վոսփէրի), որ թռուցիկ հարուածով մը գետին կը տապալէ Նարին Վահմութիւն Ալի փաշան, երբ այս վերջինը բռնի կը փորձէր համբուրել Սըր Ճօրճի աղջիկը՝ Տիանան:

Այդ պզտիկ միջադէպին պատճառաւ, Էսթիմ եւ իր մտերիմ ընկերը, երբ կը խորհրդակցէին՝ նախատեսելով իրենց պաշտօնանկութիւնը իբրեւ հետեւանք երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութեանց վրայ գործելիք ազդեցութեան, Սըր Ճօրճ ձեւով մը առեւտրական գործով կ'ուղէ Էսթիմը ղրկել Պոլիս, անօրէն կարգելով իր ծխախոտի գործարանին: Եւ ահա գնդապետ Էսթիմը մակոյկի մը մէջ, Վոսփորի վրայ:

Խաղը այլեւս մինչեւ վերջ կը դառնայ Պոլսոյ մէջ: Երիտասարդ տնօրէնը երեւան կը հանէ գաղտնի կազմակերպութեան մը դաւադրական աշխատանքները:

Մ[illegible] բնոյթը [illegible] դին է այդ կազմակերպութեան, իսկ ոստիկանապետ Քասըմ պէյ՝ պարագլուխներէն մին:

Կազմակերպութեան զինանշանն է դոյգ մահիկը: Ծխախոտի տնտուէններուն տեղ զէնքերն ու ռմբակոծները խնամքով զետեղուած են գործարանին գետնայարկը:

Էսթիմ աշխատանոցի քարտուղար Բէուֆի հետ յարաբերութիւն կը մշակէ եւ կը յաջողի անոր վստահութիւնը վայելել, Քասըմ պէյ սակայն կը հետեւի անոնց քայլերուն:

Բէուֆ չի ճանչնար իր պատկանած կազմակերպութեան պարագլուխները: Անոնք դէմքերնին կը հաւաքուին սանիքի մը վրայ, ուր կ'ապրին թրքական մթնոլորտի մը մէջ, իրենց պաշտօնէի ֆէսերը գլուխնին դրած: Այդտեղ քանի մը ժամ կ'ապրին հին յիշատակներով, եթէ դրացիի բարձրախօս առաւօտեան եւրոպական խանդավառ եղանակներով չխանգարէ զիրենք: Այդ տեղ է նոյնպէս այդ գիշեր Էսթիմը, Բէուֆի մօտ նստած: Յանկարծ ներս կը մտնէ Էսթիմի բարեկամուհին, սուլ նախկին իշխանուհի՝ Թանիան, զոր Քասըմ պէյի հրահանգով կը լըրտեսէ երիտասարդ Անգլիացին:

Թանիա սակայն համակրութիւն մը ունենալով այդ երիտասարդին հանդէպ, կը թելադրէ մեկնիլ այդ վայրէն: Մութին մէջ սակայն երկու խորհրդաւոր աչքեր կը հետեւին անցուդարձին...: Յանկարծ կը յայտնուի ոստիկանութիւնը: Իրար անցած՝ ներկաները իրենց ֆէսերը կը պահեն, Բէուֆ ժամանակ չունենար եւ հագուստին տակ կը պահէ ֆէսը: Ոստիկանութիւնը կը սկսի խուզարկութեան եւ կը գտնէ Բէուֆի ֆէսը: Խորհրդաւոր զոյգ աչքերը կը զայթակղին, Քասըմ պէյն է, որ ոստիկաններուն ձեռքէն կ'առնէ իր կազմակերպութեան անդամ Բէուֆը: Արդէն ժամանակին անուղղակի ազդարարութիւն մը ըրած էր, թէ չատախօսներուն եւ դաւաճաններուն կեանքը շուտ կը վերջանայ: Միթէ Բէուֆ բաւական շատախօսած չէ՞ր Անգլիացիին հետ: Ու Բէուֆին չենք հանդիպիր անգամ մը եւս, քոյրն ու եղբայրը կը հասկնան եւ ամէն գնով կ'ուզեն վրէժ լուծել:

Անգլիացի երիտասարդին հետ գործ ծի կը լծուին: Քասըմ պէյ ծուղակ ձգել կուտայ Անգլիացին, սուտ իշխանուհին կը կաշառէ, գիտէ Քասըմ պէյի մտադրութիւնը եւ տեղեակ՝ անոր սպաննել կամ անհետացնել տալու մտադրութեան, — ծովամոյն: Թանիա կը յաջողի կէս խեղդուած Անգլիացին ազատել եւ փոխադրել իր բնակարանը:

Անգլիացին ուշքի գալով, առաջին գործը կ'ըլլայ մեծ վեզիրին հաղորդել գաղտնի զոյգ մահիկաւորներու կազմակերպութեան աշխատանքները:

Սակայն երեւան կուգայ որ վեզիրն ալ այդ կազմակերպութենէն է, ինչպէս ծանօթ Ալի փաշան:

Որոշուած է յեղաշրջութիւն յառաջ բերել, զէնքերն ու ռմբակոծները կը փոխադրուին սակայն Անգլիացին ընկերը կը յաջողի ոստիկանութեան [illegible] լուր տալ: Կը սկսի կռիւը. Թեփելով կը վիրաւորուի Անգլիացին: Կը մեռնին Ալի փաշան եւ կողմնակիցները, իսկ Քասըմ պէյ, փախած ժամանակ խեղդամահ կ'ըլլայ, Բէուֆի եղբայրը յաջողած էր իր վրէժը լուծել:

Գայլատին աւերակներուն մօտ կանգնած վիրաւոր Անգլիացին եւ սուտ իշխանուհին կը մտածեն միասին փախչիլ այդ քաղաքէն ...

Եւ այսպէս կը վերջանայ «Պոլսոյ գաղտնիքը»:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴԸ ՄԱՐԴՈՒՆ ՄԷՋ

Բժիշկ էր, բայց զայն «Կոմս» կ'անուանէին այն աննկարագրելի, ժանեակ գոյնփոքրիկ բերդին համար զոր ունէր զառիվերի մը վրայ: Մեծ չարութիւն մը աչքերուն մէջ, վայրի կատուի մը յատուկ պեխեր, զոյգ մը կօշիկ մէկը ցեխոտ՝ նոյն իսկ ամառը, յայնեզր գլխարկ մը եւ գաւազան մը զոր կը բռնէր այնպէս, ինչպէս իր նախահայրերը պիտի բռնէին դեղարդը: Սանթա Մարիայի բժիշկը: Դուք ալ անոր մասին խօսուիլը լսած ըլլալու էք: Ան իր գաւակը կը լացնէր կային վրայ գլխարկի հարուածներով եւ կոմիթներով:

— Ի՞նչ ունի իր գաւակը որ կուլայ, պարոն Կոմս:

— Խնդրեմ, լուռ կեցէք: Այս պզտիկ աղջկան սիրահարուեր է, եւ զայն կ'ուզէ առնել տանիլ, անտառակը:

— Ո՜հ, խեղճը:

Ու գիւղացիները աքաղաղը կը հալածէին՝ զայն բժիշկին տղուն նուիրելու համար:

Իրբեւ բժիշկ, դէշ չէ: Փաստ որ Սանթա Մարիայի բնակիչներէն անոնք որ երկու թեւ ունին, փայտէ սրունք մըն ալ ունին:

Դիւցազնական ահռունդէ սերած, վերջին չառաւիղը ցեղի մը, որ բառ պատմածին, Իտալիոյ կէսը առաւ եւ կրակի տուած էր, վարձկան բժիշկ էր: Միջին դարու պատերազմիկի մը նման՝ կամ կը սպաննէր, կամ կուլէն դուրս կը քշէր: Իր Սանթա Մարիա պաշտօնավարութեան երեսուն տարիներու ընթացքին չփակած որքան պատերազմներու յաղթած էր, ամբողջ երեսնամեայ պատերազմ:

Իրիկուն մը, Ցրուզայլիոյ կէս ճամբուն վրայ, այն երրորդական պանդոկներէն մէկուն մէջ, կարմրադոյն եւ դուրսի ձեփերը թափած, պարհուբեսի երկինքներուն տակ, ուր բադերը այնքան կ'ախորժին, հին ժամանակի մը բայով կը խօսէր:

Ես պիտի փափաքէի իմ մէկ պատուոյ նման ըլլալ եւ ապրիլ այնպէս, ինչպէս կը մղէին այն կոխերը, որ նկարուած են չրջանակներու մէջ, ուրովհետեւ իմ մէջս կ'արձագանգէ դեռ ամբողջ անցեալ մը փառքի եւ արիւնի, պատերազմ փառքը եւ թշնամիներուն արիւնը: Մինչդեռ օրրութեան ժամանակներու մէջ կ'ապրինք, առանց զառնութեան, առանց համբաւի, առանց վտանգի: Արդ ո՞ւր են չորեք գինուպարտերը, գեղեցիկ ամրոցները, եւ սրինգները որ պատարագ կ'ընեն Թուրքի մը չողիներով պարեգօտի վար: Պէտք չեն գանգակատուններ, այլ աշտարակներ: Մեզի համար թոյլ տուր այսօր թող ըլլայ, սաղաւարտ՝ գլխարկ, եւ առաւօտուն աքաղաղը չըլլայ մեղ արթնցնողը, այլ փողը հովին մէջ: Արդ ո՞ւր են գեղեցիկ առասպելները, կատակները, վրէժխնդրութիւնները, բանաստեղծութիւնները: Ցեխի մէջ պատերազմ ըրինք, հիւանդութեան պատերազմ, առանց նշանի եւ առանց տարի: Անիկա կեանք չի կոչուիր, այլ [illegible]:

Բացի կռապաշտութենէ, սիրոյ մէջ առելութիւն չէր մնացած: Դառաբանին մէջ դատեր տեսնելու կողմնակից չէր, ըստ իրեն՝ վիճաբանութիւնը պէտք էր հասնէր մինչեւ յանցանքի ներմանը, հիւրասիրութիւնը՝ երեք հոգի մէկ անկողինի մէջ պառկելու, կինը, ամուսինը եւ հիւրը:

— Ի՞նչ ազուոր կ'ըլլայ,— կ'ըսէր — [illegible] դին մէջ չղթաներով կապկպուած կը մոնչէ եւ կը հանչէ:

Այդ պատճառաւ, տան մէջ իր թոյլ եւ հանդարտ շունը մեծ չղթայի մը կը կապէր, որպէսզի բանտարկեալի ձայն հանէ:

Անոր կատակ մը ընելու համար երբոր Ցրուզայլիացիներս այդ չունը նիւթինացուցինք, տասուէկ բարկութենէն ամիս մը չարունակ չեզուն ծամեց:

— Ամբողջ Ցրուզայլիացիները ըսպաննել կ'ուզեմ,— կ'ըսէր Սանթա Մարիայի բաղնիներուն

Եւ անոնք կը պատասխանէին.

— Ջանոնք խնամքով տակ առ:

Արդ, բժիշկը երկու չափահաս աղջիկ ունէր: Քորթէզիա եւ Սանկուինէթթա: Առաջինը Նանաօյին հետ կը սիրաբանէր, Սանկուինէթթան՝ ինծի հետ: Տղայական սէր, ճիշդ է, բայց վա՜յ մեզի, եթէ Սանթա Մարիացիք գիտցած ըլլային: Դաւաղին կիներուն հետ դաւաղին մարդիկը յաճախելու էին. Ապա թէ ոչ, կռիւ:

Կէս մը Բոմանիոյցի, Սանթա Մարիացիք տաքարիւն են:

Աղուխատափաճառներու երկիր: Անոնք են, որ մեր կաղնիի անտառին խոզերը կը խողխողեն, եւ դանակը կոկորդին մէջ՝ թող կուտան: Խեղճ խոզերը խանչելով կը փախչին դէպի մեր տուները, եւ կը խորտակեն ամէն արգելք, մինչեւ որ անձայն, դողդոջուն, իրենց ուժասպառ արեան մեխակներու մէջ: Տղոցմէն յաւագոյն զինին քացախն է: Մինչեւ իսկ կ'ըսեն որ մատրանապետը աղջամր հրացանի փառօք կը համբէ:

Մենք դարձեալ Սանթա Մարիա կ'երթայինք սիրաբանելու, բայց գիշերուան եւ դանակով: Կ'անցնէինք դաշտերը, կը ցատկէինք մացառներու եւ փանդակորմերու վրայէն, գլխարկը մեր աչքերուն վրայ իջեցուցած եւ գրպանին մէջ դանակ: Փոքրիկ ձայնէ մը վրդովուած, փոքրիկ չուքէ մը մատնութիւն:

Աստղերուն տակ, դրեթէ դրախտի մէջ, դողերու նման սիրաբանութիւն կ'ընէինք: Ջուարթութիւն եւ վախ: Շատ կամաց կը համբուրուէինք: Սիրոյ խօսքերը մութին մէջ միջատներու պէս կը ճզլային:

— Ի՞նչ է, Նանաօ, ի՞նչ կը ճռնչայ:

Դանակն էր: Իսկ Նանաօ կը պատասխանէր.

Սի՛րար, Քորթէզիա.

— Բայց ի՞նչ կը փայլի ձեռքիդ մէջ:

[illegible], օ՜, Քորթէզիա

Վերը աստղեր կը շողային սիրոյ առասպելին վրայ, կարծես հէքիաթի մէջ.

Մարտ ամսուան մէջ օր մը: Առաւօտուն, մեծ հրաւէրով՝ ճիւղերը ծաղկած էին, եւ անտառին մէջ ճնճղուկները տարփանքի մէջ էին:

Ի՜նչ ուրախութիւն դաշտին մէջ: Ճանճերը ծովու ալմուկ կը հանէին, եւ բլուրներուն տակ ծովը կը չառաչէր անտառի մը պէս: [illegible] տասը տարեկան մանուկի մը բարձրութեամբ գեղձենի մը ամբողջովին ծաղկած, կը ցայտէր:

Մարզուս փափաքը կուզար դիտել լայն, ժխտաքահայ ժապաւէն մը կապել անոր մէկ ճիւղէն եւ ծաղիկներուն վրայ նուրբ նշխար դնել: Անճառելի օրհնութիւն մը կը սփռէն զանգակներ, բարձրէն, տանիքներուն վրայ: Եւ Սանկուինէթթա ինծի կը սպասէր հոն վարը, ծովուն մօտ, Սանթա Մարիայի մէջ:

Ես ու Նանաօ վերջալոյսէն վերջ մեկնեցանք:

Երեկոյեան կարմրադոյն մեծ բատերներուն տակ, ամէն բան փոխուած էր: Մեր հոգիներուն մէջ, օդին մէջ, անբացատրելի տխուր նախազգացում մը կար: Հրացանաձգութիւններու ձայն մը օդին մէջ, եւ թռչուններու խուեւ որոդայթի [illegible]:

Փոտէն սոյլ մը: Ո՞վ գիտէ ով էր: Մերկացուցինք դանակները:

Կէս ճամբուն վրայ, Քորթէզիա եւ Սանկուինէթթա դոյնզգոյն հագուստներու մէջ դէպի մեզ վազեցին, գունատ եւ դողդողուն:

— Մի՛ երթաք: Կաղնիներուն ետեւ մարդ կայ: Տերեւներու չարժումը լսեցինք:

Բայց մենք յառաջացանք: Առանձին՝ պիտի փախչէինք, բայց աղջիկներուն հետ գիրկընդխառն՝ ո՛չ, վասն անգամ սիրահարին հետ՝ չի փախչիր:

Կաղնիներուն ետեւ, կանգ առինք դողդոջուն, առանց խօսելու: Վերջալոյսին բոցերուն մէջ, հոն վերը, ասթաճանաւորուած կաղնիները հսկայ էին: Եկեղեցիի մը չուքը ծառերու սիւներուն մէջ: Ամբոխի չշնչիւն մը թռչուններուն մէջ: Կաղնիները կը սպասէին որ ծովը ղրկէ իրենց, ինչպէս միշտ, հեռաւոր չունչը հովերուն, երեկոյեան երգերուն համար:

Թերասատուրին մէջ Նանաօ բանի մը չարժիլը տեսաւ: Դանակը ակռաներուն մէջ դրաւ եւ հողաբլուրին վրայ նետուեցաւ: Քորթէզիա անոր հետեւեցաւ: Աղաղակ մը լսեցինք: Քորթէզիա նուաղեցաւ:

— Սպաննեցի՞ն:

— Ո՞վ:

— Նանաօ՜, ճչաց Սանկուինէթթա:

Ուստի մենք ալ յառաջ նետուեցանք:

Կաղնիի մը կոթնած, ձեռքերը փորին վրայ, Նանաօ խնդալէն կը մեռնէր: Քորթէզիա զգայազիրկ, բանէ մը լուր չունէր այլ եւս:

Կաղնիի մը բունին ետեւ Կոմսը կար, [illegible] Կոմսը ամօթէն կաս-կարմիր կտրած եւ քրտնած՝ մեզի կը նայէր, մինչդեռ ան, գեղջկուհին, բոլորովին երանութեան մէջ, կիսամերկ ու արձակուած, ձեռքերով երեսը կը ծածկէր:

— Հայր,— պոռաց Սանկուինէթթա,— ինչ որ կ'ընես, ահռելի է, այդ բանին համար մայրիկը պիտի մեռնի վիշտէն:

— Ի սէ՜ր գթութեան,— կը յանձնարարէր Կոմսը — մայրիկին բան մի ըսէք, պէտք չէ որ բան մը ըսէք: Դուք համոզեցէք զանոնք որ լռեն,— ըսաւ ինծի եւ Նանաօյի,— դուք համոզեցէք զանոնք: Գիտեմ սխալեցայ, տկար ու կամազուրկ գտնուեցայ, բայց ի սէր գթութեան, լռեցէք: Ա՜հ, դուք չէք գիտեր տանս աւելի կոթին որքան կարծր ըլլալը, կինս չէք ճանչնար, իրեն եղունգները երբեք չէք փորձած, իր կանչուըռտուքը, իր գդրդումները, չէք լսած: Եթէ դեռ քիչ մըն ալ բարութիւն կը կամենաք ձեր հօրը, աղաչեմ զայն: Պիտի նախընտրէի անձնասպան ըլլալ քան թէ իր հարուածները վերստանալ:

Մինչեւ տուն անոր ընկերացանք: Քորթէզիա հազիւ սթափած, Նանաօյի բազուկին կը կռթնէր, եւ Սանկուինէթթա արմուկիս վրայ կուլար:

Պահն էր աշխարհահռչակներու ժամադրութիւններուն: Պահ մը երբ քաղքի պարոնները կը զուարճանան, եւ դանէն դուրս չողեկառքերը եւ [illegible] օձերու պէս կը սուլեն: Պա՜հ մը, երբ անողոք եկեղեցիներու վրայ, ինչպէս արեւը ցորեններուն եւ այգիներուն վրայ, ամենասուրբ մեծ խորհուրդը կը բարձրանայ, եւ կը հնչեն զանգակները գիւղին ու հացին վրայ:

— Գեղեցի՛կ երեկոյ, Գ. Կոմս:

Բայց Կոմսը չպատասխանեց: Այլ եւս առանց հոգիի, ոչ ալ արիւնի, Փիրանի գրասերին նման խեղճին կուգար:

— Անիկա կեանք չէ, չարչարանք է,— կ'ըսէր Կոմսը, երեք օր վերջ պանդոկին մէջ: Մեծն Երեմիայի ժամանակները ուրիշ ժամանակներ էին: Բանակի մը գլխաւորելու համար պատերազմիկ մը չատ էր, կէս մը կը բաւէր: Բաւեն մարդիկ առանց թեւութեան եւ առանց վախի, տատասնակին տակ մահուան հետ եւ կուրծքին մէջ սիրտ մը խռովայոյզ, ինչպէս առիւծ մը վանդակին մէջ, լեռդ մը ակճորի նման:

— Հասկցա՛յ, Կոմս, բայց վտանգները, վէրքե՞րը— կ'առարկէր ծաղրով:

— Ինչպէս վտանգները: Ի՞նչ բան են վտանգները, ձեռքին մէջ թուր մը բացաւալ եւ հատու, այնպէս ինչպէս դուրս կուզայ զարբինին ձեռքէն: Վէրքե՞րը: Ի՞նչ բան է վէրքը, եթէ այդ վէրքէն արեւու ճառագայթներ եւ յաղթանակի ձայներ կ'անցնին:

ՖԱԳԻՕ ԹՈՄՊԱՐԻ

Իտալ. թարգմ. ԱՐԱՄ ԽՈՒԽՈՒՆԵԱՆ

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼՈՅՍ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Հազիւ խաղի թուղթի մը մեծութեամբ՝ ճմոթկուած մագաղաթի մը գիւտը եւ ընթերցումը տակնուվրայ ըրաւ քրիստոնէութեան կանխագոյն պատմութեան չուրջ ինչ ինչ ծանօթութիւններ: Այս գրուածքը Նոր Կտակարանին յատուկ ձեռագիրներուն ամէնահինն է: Գիտունները համաձայն են թէ այս մագաղաթը կը վերաբերի Երկրորդ Դարուն առաջին կիսուն: 200 տարի աւելի հին է քան Սինայի Կանոնը կոչուածը, որուն համար Մեծն Բրիտանիա կէս միլիոն տոլար վճարեց Սովետ կառավարութեան, որ տէր եղած էր այդ Codex Sinaiticus ձեռագրին:

Այս գիւտը հիմա կը հանգչի Մանչէսթըրի Ճոն Ռայլէնտսի մատենադարանին մէջ, ուր զետեղած էր զայն հանգուցեալ փրոֆ. Գէրնըրս Փ. Կրէնֆէլ, Եգիպտոսէն իր ձեռք անցուցած տրցակ մը խառն պապիրոսներուն հետ: Վերջերս միայն գրադարանապետը տրցակը կարգի կանոնի տակ դրած միջոցին, նոյն մագաղաթին հանդիպեցաւ:

Ցուցարէն հատուածին մէկ կողմին վրայ բաւական թիւով բառեր գրուած են Յովհաննու Աւետարանէն քաղուած, Գլուխ ԺԸ. Համար 31—33, ի մասին Յիսուսի՝ Պիղատոսի առջեւ: Միւս կողմին վրայ կան նոյն գլուխին 37 եւ 38 համարները, որոնք կը պարունակեն Պիղատոսի ծանօթ հարցաքննութիւնը, որ դարէ դար հասած է մինչեւ մեր օրերը.— Ի՞նչ է ճշմարտութիւնը:

Այս երկկողմեան յարակցութիւնը գործնականապէս կ'ապացուցանէ թէ ասիկա նոյն Աւետարանին կանոնին մաս կը կազմէ, ոչ թէ պարզապէս Աւետարանէն մէջ բերուած բառ մը: Քննիչ գիտուններուն կարծիքը այն է թէ անիկա մաս չի կազմեր ամբողջ Ս. Գիրքին, այլ պարզապէս մէկ մասն է այն աւետարանին որ դաղափարուեցաւ Եգիպտոսի մէջ, հաւանաբար Աղեքսանդրիա, եւ յետոյ տարուեցաւ Վերին Նեղոս, ուր կլիման վերջին ծայր չոր է յարմարագոյն ձեռագիրներու անեղծ պահպանութեան:

Մր. Կրէնֆէլ, Օքսֆորտ եղած ատեն, դաղափար ունեցաւ թէ կարելի է պապիրոսի խոշոր հանք մը փորել գտնել Ֆայիւմի մէջ քաղաքներու աւերակոյտէն, Նեղոսի հովիտին մօտ: Ընկերոջ մը հետ հոն գնաց 1895ին եւ անմիջապէս հարուստ հունձքի մը առջեւ գտնուեցաւ: Հաւաքածոյի ձեւով անոնց մէջ կային «Բանք Յիսուսի կամ Յիսուսի Խօսքերը», որոնք հրատարակուեցան 1904ին: Վերջ ի վերջոյ այս գիւտերը նոյն Ռայլէնտսի գրադարանը գացին:

Իբրեւ ամենահին նկատուած հատուածին Թուականը կը վկայէ ըստ Յովհաննու Աւետարանին գոյութեան, սակէց զատ մասնագիտական նիւթ մը կը հայթայթէ ի մասին գիրերու ձեւին եւ գաղափարողին (դպիր) ընդհանուր ոճին: Գիտունները նկատի ունենալով գաղափարողին կամ ընդօրինակողին հասա, բոլորչի եւ զարդասէր ձեռքը, կը հասկնան որ եւ է դարու դրչութեան դրոշմը: Նոյն թըւականով ձեռագիրներ կան, որոնք համեմատութեան կամ բաղդատութեան միջոց կը հայթայթեն: Գիտուններու համար այնքան ալ մեծ դժուարութիւն մը եղած չէ ճշդելու թուականը Ռայլէնտսի մագաղաթին՝ որքան սովորական մարդու մը համար դըժուար չէ ձեռք բերել տարբեր չրջաններու մէջ գրուած երկվեցեակ մը նամակներ եւ վերապրել զանոնք հազիւ կէս դարու չրջանէ մը առաջ կամ վերջը, երբ գրուեր է այդ նամակներէն իւրաքանչիւրը: Գեղագրութեամբ ձեւեր եւ ոճեր այնքան կը զանազանուէին հին ժամանակներու մէջ որքան հիմա, ներկայիս:

Ռայլէնտսի գրադարանին կողմէ այդ մագաղաթին վրայ հրատարակուած տեղեկագրին մէջ Ռոպըրթս ինչ ինչ դլուչական [illegible] վերապահութիւններ կ'ընէ ի մասին անոր հնագոյն թուականին.— «Անիկա կրնայ առնչութիւն ունենալ բաց Յովհաննու Աւետարանին ամենահին բնագիրն է, այլ եւ յոյժ հաւանաբար ամենահին իրական ապացոյցը Աւետարանին գոյութեան:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԻ ՀԱՍՈՅԹԻ ԲԱՇԽՄԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՂՈՎԻՆ

Ձեր յանձնաժողովը, անցեալ աշնան, կարգ մը Միութիւններ զրկելով Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթի իրենց բաժինէն, համբերելու օրօրով մը կը յայտարարէր թէ յառաջիկայ բաշխումի գումարը մեծ պիտի ըլլայ եւ պիտի բաշխուի Միութիւններուն:

Այնուհետեւ ձեր յանձնաժողովը մամուլին չյայտարարեց թէ բաշխում կատարե՞ց թէ ոչ:

Զ. Ռ. Միութիւնը երկու անգամ նամակ գրեց ձեր դրադրին, որ կը կարծենք Յանձնաժողովին ամէն բանն է միաժամանակ, հրաւիրելով որ պատասխանէ մեզի թէ ձեր Յանձնաժողովը որ եւ է բաշխում կատարա՞ծ է այս տարի: Երկու նամակներուն ալ չպատասխանեց ձեր դրադիրը, որ թէեւ անկարող է ազգային գործ կատարելու, բայց անպայման կարող է նամակ մը գրելու չափ:

Երրորդ անգամ ահաւասիկ մեր հարցումը, քիչ մը տարբեր ձեւով.— Գիտենք որ բաշխումը կատարուած է, բայց կ'ուզենք որ պաշտօնապէս ձեզմէ իմանանք Կատարուա՞ծ է բաշխումը, եւ ինչո՞ւ չէք հրատարակեր բաշխումի ցանկը, երբ այնքան կ'աճապարէիք առաջ՝ հրատարակելու համար:

Այս առթիւ կը հաղորդենք ձեզի եւ չահագրգռուողներուն թէ Զ. Ռ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը լիազօր պատգամաւոր նշանակած է ընկերներ Շ. Նարդունին եւ Ա. Խանէտանեանը, որոնք յառաջիկայ ամիս կը մեկնին Ժընեւ, ներկայացնելու Զ. Ռ. Միութեան, ինչպէս եւ մեր Միութեան կապուած երիտասարդական Միութիւններու խօսքը: Թերեւս ասիկա նախագահը մը ըլլայ երիտասարդութեան համար, որ ինքզինք ներկայացնէ իր ուժերով, երբ այլ եւս ոչ մէկ հաւատք ունի Պոլսոյ կամ այլ օտար մեծ քաղաքներու հին մտաւորականութեան վրայ, արդէն պարպուած հոգեկան կորովէ եւ անհաղորդ մեր նոր օրերուն:

Զ.Ռ.Մ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ.

Յուստինոս Վկայ յայտնապէս կ'ըսէ թէ Աւետարանը Հռոմի մէջ ծանօթ էր դարուն կէսէն անմիջապէս վերջը եւ կարելի է որ Պապիաս, որուն գրութիւնները 135էն եւ 165էն միջեւ կ'ենթադրուին, կ'ակնարկէ անոր, թէեւ չի յիշատակեր յանուանէ: Ներկայ գիւտին հիման վրայ, կրնանք ենթադրել թէ այդ Աւետարանը Միջին Եգիպտոս չրջաբերութեան մէջ էր Երկրորդ դարուն Ա. կիսուն: Ասով թերեւակի աւելի կանուխ թուական մը տուած կ'ըլլանք յօրինումին համար, մանաւանդ եթէ ընդունինք կարծիքը քանի մը քննադատներու, թէ այդ Աւետարանը Եփեսոսի ընտրելագոյն դասակարգի մը չրջանակին համար պատրաստուած էր: Եփեսոսէն մինչեւ Միջին Եգիպտոս անանկ չուտով ձայն չի հասնիր, եւ Անծանօթ Աւետարանի պարագային՝ ամնուազն երեսուն տարի միջոց կ'ենթադրուի յօրինումին եւ մեզ դրադիցնող ձեռագրին միջեւ: Բայց ինչ որ ապահովաբար կրնանք ըսել, այն է թէ այս մագաղաթը ուժ կուտայ այն քննադատներուն, որոնք նոյն Աւետարանին յօրինումի համար հնագոյն թուական մը կը ջատագովեն (Ա. դարուն վերջերը կամ Բ. դարուն սկիզբները), փոխանակ այն քննադատներուն՝ որոնք նոյն Աւետարանը երկրորդ դարուն միջին տասնեակներուն գործ կը համարին:

Քսան տարի չարունակ Բրիտանական Թանգարանին տնօրէն եւ մատենադարանապետ Սըր Ֆրետերիք Քէնեոնի կարծիքով, այս մագաղաթին գիւտը վերջին գամը կը գամէ վերջին դարու կարգ մը գիտնականներու կողմէ ջատագովուած տեսութեան դագաղին, թէ Չորրորդ Աւետարանը (ըստ Յովհաննու) բաղդատաբար յետնագոյն գործ մըն է:

«Այս գիւտը», կը չարունակէ Սըր Ֆրետերիք, քաջալերական է նաեւ այն պատճառաւ որ կը նշանակէ թէ նոր լոյս մը միշտ կրնայ մէջտեղ գալ: Նոյն իսկ կրնայ կարծուիլ թէ կարելի է ձեռք բերել Ա. դարու Աւետարան մը, թէեւ առաջին դարը չվերջացած հաւանական չէ որ Եգիպտոս Աւետարան գտնուէր: Բայց Եգիպտոսի միջին եւ վերին մասերը իրենց կլիմային պահող պահպանող հրաշալի յատկութիւններով ամէն տեսակ գրական մնացորդներ Քրիստոսէ առաջ չորրորդ դարէն սկսեալ մինչեւ եօթներորդ դար Քրիստոսէ վերջ: Ուստի ալ աւելի հին Աւետարանի մը գիւտը հնարաւորութեան սահմանին մէջ է»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Իրաւ է, որ Սոնիան չատ անգամներ չէր հանդիպած Լեւոնին, բայց այդ քիչ հանդիպումներով կարծիք մը կազմած էր արդէն: Սոնիայի կարծիքով Լեւոնը մարմարէ չինուած մարդ մըն էր, դրեթէ անհոգի մեքենայ մը, որ նպատակի մը կը դիմէր առանց չուրջը նայելու, առանց ազդուելու դէպքերու բանիկէն, թափուած ու [illegible] Սոնիան միշտ [illegible] մը կը զգար Լեւոնին ներկայութեան:

Սոնիան, առանց ուշադրութիւն գըրաւելու, առաջին անգամ ըլլալով հընարաւորութիւն ունեցաւ ազատօրէն զայն դիտելու: Ճրագի երերուն լոյսը պղտոր դէմքին էր ինկած, հազիւ կէս խաւար՝ կը լուսաւորէր զայն: Անկասկած տպաւորիչ դէմք մըն էր: Եթէ չըլլար սարսափելի վէրքին ձգած աւերը, անտարակոյս նոյն իսկ գեղեցիկ դըրուխ մը կրնար համարուիլ: Բայց այդ վիճակին մէջ ինչպէս որ կար, այլ այլանդակուած դէմքը ծանր տըպաւորութիւն կը ձգէր տեսնողին վըրայ:

Թերեւս այդ է պատճառը, խորհեցաւ Սոնիան որ Լեւոնի մէջ առաջացուցած է դաժան բնաւորութիւն մը, անհաղորդ ըլլալով զայն քնքուշ զգացումներու, վերապահ դարձնելով դէպի չուրջինները: Ո՞վ գիտէ, թերեւս այդ սառնութիւնը արտաքին դիմակ մըն է վարագուրելու ներքին կրակը, ծածկելու բարախուն սիրտ մը: Ցամենայն դէպս, Սոնիայի համար Լեւոնը անլուծելի հանելուկ մը կը մընար:

Լեւոնն ու Միլօն համաձայնութեան մը եկած՝ ոտքի ելան:

— Ուրեմն, այս երեկոյ իսկ կ'անցնիս գործի,— ըսաւ Լեւոնը Միլոյի ձեռքը թօթուելով.— Ամէն օր Ջարուկը գործի ընթացքի մասին թող լուր բերէ, իսկ եթէ ես պէտք ըլլամ, կուգամ..

— Ձեզ կարծեր, թէ քեզի պէտք ունենամ: Քեանըեան Օհանէսը հետս կը վերցնեմ ... միւս չան գործը վերջացնելու է. քանի ան ողջ մնայ, մենք ազատ չարժիլ չենք կրնար ...

— Տեսնե՛նք,— պատասխանեց Լեւոնը ու յարդարը վառելով՝ Սոնիայի հետ դուրս ելաւ Միլոյի տնէն:

Այս անգամ առանց պատահարի տուն հասան:

Ընդհանուր խուզարկութիւնը, ինչպէս կրնայ ենթադրել ընթերցողը, անցաւ առանց հետեւանքի:

Ամբողջ Այգեստանը ենթարկուած էր մանրակրկիտ խուզարկութեան մը, բայց Լեւոնը չէր գտնուած: Ոստիկանութիւնը այդ անյաջողութիւնը բացատրեց անով, որ Լեւոնը թէեւ Այգեստան մտած, բայց անմիջապէս նորէն դուրս ելած է, դէպի գաւառները: Ոստիկանութեան այդ կարծիքը, ինչպէս նաեւ հիւպատոսներու ազդու բողոքը պատճառ եղան, որ խստութիւնները դադրին, փողոցներու հսկողութիւնը թուլնայ: Առաջուան նման Այգեստանի հայ բնակչութեան թոյլատրուեցաւ գիշերները դուրս գալ, իրարու այցելել, ընտանեկան հաւաքոյթներ ունենալ:

Այդ համեմատական խաղաղութենէն Լեւոնը գիտցաւ մեծագոյն չափով օգտուիլ: Ցաջորդ գիշերը, Ցակոբի ընկերակցութեամբ այգիներով գնաց Սաթենիկենց տունը:

Մայր ու աղջիկ կ'ապրէին երկու սենեակներէ փոքր տան մը մէջ: Տան այգիի կողմը դատարկ ախոռ մը կար: Սաթենիկի մայրը բակի մէջ պահակ կանգնեցաւ, իսկ Լեւոնը, Ցակոբը եւ Սաթենիկը մտան ախոռ, ու դուռը գոցեցին: Հետեւեալ տարած բարձրով ախոռի երկու փոքր պատուհանները թիմէլէ վերջ, ձէթի ճրագը վառեցին ու նախ եւ առաջ երկար ժամանակ ի վեր անգործածելի մնացած մսուրի վերի մասը մաքրեցին:

— Այս տեղէն կը բացուի թերմաը,— բացատրեց Սաթենիկ՝ ժամանչելով մսուրի եւ պատի անկիւնը:

Լեւոնն ու Ցակոբը գործի սկսան: Լեւոնը փոքր բրիչով մը, որ զինուորներուն յատուկ է, սկսաւ մսուրի մէջը քանդել՝ առանց կողին դպչելու, իսկ Ցակոբը դիզուած աղիւսն ու հողը մէկդի կը քաշէր: Մսուրի մէջ բացուած ծակը հետզհետէ խորունկնալով ախոռի մակերեսէն ալ վար անցեր էր, երբ Լեւոնի ձեռքի բրիչը զարնուելով գետնին՝ բութ ձայն մը հանեց:

— Սաթենի՛կ, ճրագը աւելի մօտ բեր,— խնդրեց Լեւոնը:

Երբ Լեւոնը ձեռքով մաքրեց բացուած ծակի յատակը, երեւան եկաւ հորիզոնական դիրքով փայտէ լայն չըրջանակ մը, չարժական խուփով մը, որու վրայ երկաթէ օղակ մը ամրացուած էր: Լեւոնը ոտքերը չրջանակի երկու կողքերուն դնելով՝ կռացաւ ու երկու ձեռքով օղակը բռնած ամբողջ ուժով վեր քաշեց խուփը, որ չատ հաստ ըլլալուն՝ ահագին ծանրութիւն ունէր: Սովորաբար երկու մարդով կը բացուէր այդ, բայց Լեւոնը արտակարգ ուժի տէր ըլլալով՝ առանց դժուարութեան խուփը տեղէն հանեց ու երկարեց Ցակոբին:

Մսուրի յատակը մութ ծակ մը բացուեցաւ, ուրկէ հողի անախորժ կծու հոտ մը դուրս ելաւ: Ձեռքերը չըրջանակի կողքերուն դրած՝ Լեւոնը ինքզինքը կախեց ծակէն ներս, մինչեւ որ ոտքերը գետին դպան:

Սաթենիկն ու Ցակոբը այլ եւս չէին տեսներ Լեւոնը, որ ամբողջովին կորած էր ծակէն ներս:

— Սաթենի՛կ, ճրագը ինծի տուր, ծակէն դուրս երկարեց Լեւոնի ձեռքը:

Լեւոնը իջած էր յեղափոխականներու պահեստներէն մէկուն մէջ, որու գոյութեան մասին ոստիկանութիւնը գաղափար չունէր, եւ ատոր համար ան անվտանգ մնացած էր: Քառակուսի սենեակ մըն էր, չորս տուաղած պատերէն ամէն մէկը ութ ոտք երկայնքով: Մանր գերաններով չինուած առաստաղը, որու վրայ ախոռի յատակը կը ծանրանար, վեր բռնուած էր երեք հաստ սիւներով:

Այդ գետնափոր սենեակի մէկ անկիւնը, յատակին դրուած տախտակներու վրայ խնամքով դարսուած էին յիսունէ աւելի զինկէ տուփեր, որոնք մօսինի փամփուշտ կը պարունակէին: Գետնափոր սենեակի մէկ ամբողջ պատը յատկացուած էր հրացաններու: Իրար կողքի պատէն վար կախուած էին քսանհինգ հրացաններ՝ ձէթոտած թղթերու մէջ փաթթուած: Լեւոնը հրացանի մը թղթին մէկ մասը պատռեց, ու դուրս ինկած հրացանի խողովակը ձեռք առնելով՝ ուշադրութեամբ քննեց: Խողովակի վրայ իւղախառն ժանգի հաստ չերտ մը նստած էր, երկաթը ժանգէ պաշտպանելու համար:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ընկերաճամակրական ժողովը 14 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահը, 45 թիւ տը լա Ռէփիւպլիկ. կը խօսի ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ (շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան):

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Անուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 7.30

Սալ Կալմանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ եւլն. Հայկական եւ եւրոպական պարեր,

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

Կազմակերպուած Անիէռ-Գօլ.-Բոլոնյի Սրամ ենթակոմիտէի կողմէ այսօր, կիրակի:

Ընկերներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 2—2.30 Արժանթէօյի կայարանը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Գօմոնի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ, Յունիս 20ին:

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Յ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցին

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Սեվրի Գէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ,

26 Rue Troyon, Sèvres, *մէթրօ* Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի գեղասանական խումբին եւ ղեկավարութեամբ գեղասան ՌԻԶՈՒՆԵԱՆԻ:

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.:

Թէյասեղան

Փարիզի եւ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները ներկայ գտնուիլ Միութեանս կազմակերպած թէյասեղանին, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի, 20 Յունիս, ժամը 2էն մինչեւ 8, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ 8 rue Bossuet, Paris (9), մէթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière

Գեղարուեստական բաժնին կը նուագէ ԹԱՌԻՍՏ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Տախսերու համար կը գանձուի 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր. 50:

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ,

ԱՆՍԱՄԲԼ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, **Salle Gaveau***ի մէջ*

45 Rue La Boëtie, *մէթրօ* **Miromesnil**

Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ նահատակներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԵՉՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ, ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր:

Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր. կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայաստ. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

Այսօր, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր,

Բալլէնվիլ, **Grand Arbre, Maison Fiquet***ի մէջ.*

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

ԿՓՐԱՍ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ղեկավարութեամբ Գ. Տ. ՕՀԱՆԵԱՆի

ՃՈՒԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ԳԻՒՖԷ

Գին 3 ֆրանք

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 օթօպիւսը եւ իջնել թէրմինիւս:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ,

20 Յունիս, կիրակի օր, Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութեանս տարեկան Ցերեկոյթ-Պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ 27 Յունիսին, իր կեդրոնատեղին, **8 Rue Bossuet, Paris** (10

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 17 Յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris

Կը դասախօսէ Գ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ՝ Նկարչութիւնը եւ արուեստը մէջ

Բացուած է

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ **Mairie d'Issy***ի ճիշդ դիմացը:*

Մասնագէտ քիթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՅԻՍ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՎ, ՕԴԱՆԱՒՈՎ, ՇՈԳԵՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ: ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** *(անփոփոխ)*

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Rue de la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-42

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով: Գծիկթականակին գրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն: Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները Հարաւային եւ Կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆոն Montmartre 69 - 70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՈՍՏԱՅԱԾ ՆՈՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԿԵՐՊԱՐՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ. Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280 -400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ չանթէգի տարատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գիշերային մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր առնել մուշտակագործ Տիկ. Հայկոյ Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 1 imitation martre. պայմանաւ որ գնորդը վերյիշեալ բաժանորդագրուի Յառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnière մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գինով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթունում:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով: Շատ նպաստաւոր գին: Դիմել Գ. JACQUES*ի,* 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ *մասնագէտ գործաւորուհիներ Լաքոսթ* (Lacoste) *եւ Սան Րէմօ* (San-Remo) *շըմիզներ կարելու համար (մաշին փլաթով): Լաւ վճարում, տեւական գործ: Դիմել՝* A. KRANCZER*ի,* 2 Rue d'Enghien, Paris (10).

ՎԱՐՁՈՒ Է *Փարիզի մօտիկ եւ հայաշատ կեդրոնի մէջ, գետնայարկին վրայ մէկ սենեակ եւ խոհանոց մը: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, պատշաճ ծառերով պարտէզ եւ բանջարանոց: Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. Բիւզանդ Աճէմեանի,* 43 Rue Surmelin, *Փարիզ* (20). *Հեռաձայն* Ménilmontant 78—41.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Գեորգեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անտոն Գեորգեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արզար Գեորգեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օգինեան, Այրի Տիկին Մելքոնեան եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղիկով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԳԵՏԻԿԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Արմենակ Մարգարեան եւ Տիկին Մարգարեանները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԳԵՏԻԿԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ, իր այրին եւ պարագաներուն:

Մոնփէլիէ, 10 մայիս 937

Յ. ՄԻՏԵՆԳ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Անիէռի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 16 յունիս, չորեքշաբթի գիշեր, ժամը ճիշդ 9ին, Café des Sports*ի մէջ:*

Պարտաւորիչ ներկայութիւն, անդամատոմսով

Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue [illegible]

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՑՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ Guide մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար:

GUIDE DES ETRANGERS

Որ կը պարունակէ Փարիզի օտար բոլոր հաստատութիւններու, եկեղեցիներու, կազմակերպութիւններու, հիւպատոսարաններու, օֆիսներու, նաւային, ճամբորդական եւ հեռագրական գործակալութիւններու, ճաշարաններու, ակումբներու, եկեղեցիներու, գրավաճառներու, գրադարաններու, դրամատուններու, առեւտրական գրասենեակներու, թերթերու, երգահանդէսներու, միջազգային կազմակերպութիւններու, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հասցէներ, դասաւորուած երկիրներու եւ ճիւղերու կարգով:

Guideը կը պարունակէ նաեւ Փարիզի ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուններու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ:

Guideը ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար դրօշակրիչներու, որոնք հոն պիտի գտնեն իրենց հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները:

ԳԻՆ՝ 6 ՖՐԱՆՔ

Մինչեւ Յունիս 20 եղած ապսպրանքներու առաքման ծախքը մեր վրայ: Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին.— «Guide des Etrangers» 13, Rue de la Colonie, Paris (13), Tél. Gobelins 11-40:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ **Pelletier** *կամ* **Cadet**

Աղանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստ ած անարատ իւղով:

Մասնաւոր սրահ հարսնիքի եւ հաւաքոյթի համար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton : 22 · 10

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50 71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւաբանական ամէն տեսակ խնդիրներու. Ապահարզանի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծանուցումներու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ.

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
15
ՅՈՒՆԻՍ
15 JUIN
1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3447

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՀԱՍԱԿԱՆԻ ՋՂԱՁԳՈՒՄՆԵՐ

Ուրիշ կերպ կարելի չէ որակել քաղաքական այն ծանր տագնապը, որուն ենթարկուած է՝ ատենէ մը ի վեր խորհրդային իշխանութիւնը։

Տակաւին չէին մոռցուած Զինովիեւ-Կամենեւի (1936 օգոստոս) եւ Պիատակով-Սերեբրիակովի (1937 յունուար) խմբակներուն ծիծաղաշարժ դատավարութիւններն ու անոնց յաջորդող անողոք գնդակահարումները, երբ աւելի զարհուրելի տրամ մը՝ իր չանթահարող արագութեամբ եւ անագորոյն խստութեամբ ցնցեց բոլորը, բուռն յուզում ու զայրոյթ առաջ բերելով բացի աշխարհի մէկ վեցերորդէն նաեւ մնացեալ հինգ վեցերորդ մասին մէջ։

Ասկէ առաջ պետական-քաղաքական դէմքեր էին զոհերը, մեծ մասամբ Սթալինի հին օրերու ընկերները, որոնք իրեն չափ եւ թերեւս աւելի վարիչ դեր ունեցած էին հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ծագումին եւ զարգացումին մէջ։ Լէնինի մահուընէն վերջ, Սթալին յաջողած էր արդէն վերջնապէս ասպարէզէն քշել անոր գլխաւոր աջակիցն ու Կարմիր Բանակի կազմակերպիչը Լէոն Տրոցկին, որ վտանգաւոր եւ ուժեղ մրցակից մըն էր իրեն համար։ Կրցած էր նոյնպէս ստուերի մէջ ձգել միւս առաջնակարգ վարիչները՝ Զինովիեւ, Կամենեւ եւ ընկերները, որոնք իրեն չափ իրաւունք եւ կարողութիւն ունէին՝ Կրեմլինի դիկտատորը դառնալու։

Ստալին շատ զղջացած է անշուշտ որ Տրոցկին ողջ ձգեց։ Այսօր իր ամբողջ մղձաւանջն է «տրոցկիզմ»ը, որ, ըստ իրեն, վարակած է Խորհ. Միութիւնը մէկ ծայրէն միւսը, քաղաքական վարիչ դէմքերէն սկսեալ մինչեւ կարմիր բանակի հրամանատարներն ու սպաները, մինչեւ մեր խեղճ հայրենիքը։

Եւ որպէսզի նոր «տրոցկիզմ» մը չստեղծուի, ուզեց միանգամ ընդ միշտ ձերբազատուիլ Զինովիեւի, Կամենեւի եւ ընկերներուն պէս զօրաւոր հակառակորդներէ։

Այս ձեւով բացատրուեցան անցեալ օգոստոսի եւ յունուարի խմբական գնդակահարումները։

Իսկ այս անգամուան գնդակահարումներուն ոչ ոքի խելքը հասաւ։

Իբրեւ դաւաճան կ'ամբաստանուին մարաջախտ Թուխաչեւսքի եւ զօրավար Կամանիկ (անձնասպան եղած), որոնք դեռ մինչեւ երէկ Խորհրդային Միութեան հոգին կազմող կարմիր բանակին վարիչ ուժերն էին։ Հայրենադաւ կը հռչակուին զօրավար Եաքիր՝ Ուկրայնիոյ եւ զօրավար Ուբորեվիչ՝ Սպիտակ Ռուսիոյ զինուորական վերին հրամանատարները, զօրավար Քորք՝ որ յեղափոխութեան առաջին օրերէն սկսեալ Սպիտակ Ռուսիոյ եւ Լէնինկրատի նման կարեւոր շրջաններու վերին հրամանատարութիւնը եւ ուրիշ պատասխանատու պաշտօններ վարած է, զօրավար Այտէման՝ որ 1917էն ի վեր անդամ է համայնավար կուսակցութեան եւ 1932էն ի վեր վարիչը՝ քիմիական եւ օդանաւային պաշտպանութեան ճիւղին, զօրավար Ֆէլտման՝ որ տասը տարի վարիչն եղաւ կարմիր բանակի սպաները նշանակող ու քննող պաշտօնատան, զօրավար Փրիմաքոֆ, որ Տէնիկինի եւ Գերմաններուն դէմ կռուեցաւ եւ Քիեւի շրջանին փոխ-հրամանատարն էր, զօրավար Փութնա՝ Լոնտոնի դեսպանատան զինուորական կցորդ։

Մինչեւ վերջին օրերս 160 միլիոննոց երկրի մը կենսական ջիղը իրենց ձեռքին մէջ պահող բարձրաստիճան զինուորականներ յանկարծ կ'ամբաստանուին իբրեւ հասարակ լրտեսներ, որոնք պատերազմական գաղտնիքներ հաղորդած են Խորհ. Միութեան գլխաւոր թշնամիին՝ Գերմանիոյ եւ ծրագրած՝ դրամատիրական վարչաձեւ հաստատել Ռուսիոյ մէջ...

Ստալինին երկրպագող ամէնէն ստրկամիտ համայնավարն անգամ դժուար թէ հաւատայ այս յերիւրանքին։ Գնդակահարուող զինուորականներէն շատեր Գերմանիոյ դէմ կռուած են եւ մահու չափ կ'ատեն զայն։ Նոյնինքն Թուխաչեւսքի որ մեծ պատերազմին գերի ինկած էր Գերմաններու ձեռքը, հինգ անգամ փորձեց փախչիլ գերանոցէն եւ դժուարաւ յաջողեցաւ։

Թուխաչեւսքի եւ ընկերները դեռ քանի մը շաբաթ առաջ պաշտօնապէս եւ հրապարակաւ կը հռչակուէին իբրեւ անխորտակելի պատուարները կարմիր բանակին եւ խորհրդային վարչաձեւին, արժանանալով զանազան պատիւներու եւ տիտղոսներու։

Յունիս 12ի գնդակահարումները սահմռկեցնող տպաւորութիւն առաջ բերին մանաւանդ անոր համար, որ 1919էն ի վեր — երբ Չեկան իբրեւ դաւաճան գնդակահարեց կարմիր բանակէն հինգ սպաներ — առաջին անգամ ըլլալով կը խօսուի զինուորականներու անհաւատարմութեան մասին։ Բայց ի՛նչ զինուորականներ ու ի՛նչ տեսակ անհաւատարմութիւն։

Ֆրանսական մամուլը հիասթափուած է։ Ձախերը վախ կը յայտնեն որ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին հակառակորդները այս առիթը պիտի շահագործեն՝ պայքարելու համար անոր դէմ։ Կարմիր բանակի ամենազօրութեան ջատագովները սկսած են յուսահատական խօսքեր ընել անոր իրական արժէքին մասին։ Ամէնէն պահպանողական եւ զուսպ լեզու գործածող թերթերն անգամ ողբանքով կ'արձանագրեն յեղափոխութենէն 20 տարի վերջ կատարուած նման անխմանալի արարքները։

Այս բոլորը օրհասականի ջղաձգումներ են պարզապէս։ Արեւելեան ճակատին վրայ նոր բան կայ։

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Կատաղի կռիւներ Պիլպաոյի առջեւ

Ազգայնականները ընդ. յարձակողականի անցան, շաբաթ օր, Պիլպաոյի ճակատին վրայ։

Պասք կառավարութեան մայրաքաղաքը պաշտպանուած է լեռներու բոլորաձեւ շղթայով մը, զոր Հանրապետականները ամրացուցած են ամէնէն արդիական ստատագիտութեամբ, «երկաթէ գօտի» մը կազմելով Պիլպաոյի մէջքին։ Ահա այդ երկաթէ գօտիին վրայ է որ տեղի կ'ունենան կռիւները։

Ազգայնականները հսկաձիգ հրետանիի ուժեղ, եւ բազմաթիւ օդանաւերու դժոխային կրակին պաշտպանութեամբ՝ գրոհ տուին երկաթէ գօտիին վրայ, շաբաթ առաւօտ։ Յառաջացող բանակին մէկ թեւը նախ իջաւ Թալվէկի հեղեղատը, կարելու համար թշնամիին նահանջը։ Առաջին իսկ վայրկեանէն, ազգայնականները դէմ առ դէմ եկան Հանրապետականներու կատաղի դիմադրութեան։ Իւրաքանչիւր մացառի կամ ծառախումբի ետեւ ամրացուած դիրք մը գնդացիրի կրակով արգելք կը հանդիսանար յառաջխաղացութեան։ Այնպէս որ ազգայնականները, իւրաքանչիւր հանգրուանի վրայ, ստիպուած էին ջոկատ մը հանել լեռն ի վեր, եւ շրջանցիկ շարժումով մը վտանգի մէջ ձգել ամրացուած դիրքերը։ Նախ լեռ բարձրանալ, յետոյ վար իջնել իրապէս տաժանելի գործողութիւն մըն էր, զոր յանձն առին ազգայնականները, մինչեւ որ յաջողեցան գրաւել պաշտպանութեան առաջին դիրքերը։ Ժամը 9ին ամպերը, որ ծածկած էին լերան գագաթը, վար կախուեցան հետզհետէ, մինչեւ Թալվէկի հեղեղատ։ Քայլ մը անդին տեսնել կարելի չէր. Ազգայնականները դադրեցուցին յառաջխաղացութիւնը։

Կէս օրին հով մը քշեց տարաւ ամպերը եւ յարձակումը վերսկսաւ։ Հանրապետականները աւելի խիտ ամրութիւններ շինած էին լերան վերի կողերուն վրայ։ Ծառէ ծառ, ժայռէ ժայռ հալածանք մը կատարուեցաւ նախկինին ծանր հրետանին լերան ստորոտէն իր պաշտպանութեան տակ առաւ յառաջացող ուժերը, մինչ օդանաւերը հանգիստ չէին տար լերան գագաթի ամրութիւններուն։ Ժամը 4ին Թալվէկի հեղեղատին գլխաւոր ուժերը դէպի ձախ շարժումով մը ետեւ անցան եւ սկսան բարձրանալ լեռն ի վեր։ Դէպի գագաթ վեր յառաջխաղացումը պէտք է կատարուէր գրոհով, կարճ ոստումներով, որովհետեւ Հանրապետականները գնդացիր հաստատած էին այդ ճամբուն վրայ։ Հրետանիին օգնութեան հասնելով՝ ազգայնականները երկար ատեն մը կատարեցին եւ մտան խրամներուն մէջ, որոնք արդէն ինկած ռումբերուն տակ [illegible] դատապարտուած էին։ Մինչեւ գագաթի խրամներուն գրաւումը բաւական գոհեր տուին յարձակումները։ Ժամը 5ին ազգայնականներու դրօշը կը ծածանէր Ուրքուլուի վրայ, մինչ Հանրապետականները կը նահանջէին լերան արեւմտեան զառիթափէն ի վար։ Երկու կողմերն ալ չեն խոստովանիր իրենց կորուստները։ Սակայն ամրութեանց ձեւը ցոյց կուտայ, որ մեծ են կորուստները։ «Երկաթէ գօտիին ամրութիւնները այսպէս են շինուած,— Պիլպաօն շրջապատող լեռներուն վրայ փորուած են խրամներու երեք գիծեր, իւրաքանչիւր խրամ ունի 2 մեթր խորութիւն եւ ստորերկրեայ ապաստաններ։ Խրամներու անկիւններուն վրայ զետեղուած են առաջնակարգ գնդացիրներ։ Խրամներուն առջեւ՝ երկաթաթելի հինգ ցանց, որոնք կը գտնուին գնդացիրներու պաշտպանութեան տակ։ Խրամներու զանազան հատուածներ իրարու կապուած են ստորերկրեայ ուղիներով։ Ֆրանքոյի բանակը անշուշտ մեծ գոհեր տալով միայն կրցաւ գրաւել այս դիրքերը, թէեւ պաշտպանեալներն ալ քիչ զոհեր տուին»։

Պասքերը, նահանջէն վերջ, դիրք գրաւեցին պաշտպանութեան երկրորդ գիծին վրայ, որ կը գտնուի Քորտիլէրիի լերան արեւմտեան կողմը բարձրացող բարձունքներուն վրայ, Ուրքուլուէն 1500 մեթր հեռու։

Վերահսկման համաձայնութիւն ոչ-միջամտութեան մասին

Երկար ու դժուարին բանակցութիւններէ վերջ, կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել ոչ-միջամտութեան անգլիական ծրագրին մասին, ընդմէջ Գերմանիոյ, Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն։

Ըստ այդ համաձայնութեան.

1.— Երեքշաբթի (այսօր) կոչ մը պիտի ուղղուի Սպանիոյ հանրապետական եւ ազգայնական կառավարութիւններուն, խնդրելով,

Ա.— Որքան կարելի է, ընդարձակել ապահովութեան գօտիները։

Բ.— Խօսք տալ որ պիտի զգուշանան սադրելէ այնպիսի միջադէպեր, որ տեղի ունեցան անցեալ շաբթուններուն (Տէօյչլանտ, Հընթէր, եւայլն)։

Գ.— Յարգել, ուր որ ալ գտնուի, օտար դրօշը։

2.— Այն պարագային, երբ Սպանիոյ ջուրերուն մէջ միջադէպ մը պատահի, հսկողութիւն կատարող չորս նաւատորմները անմիջապէս խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարեն՝ գործելու համար համերաշխ։

3.— Հետեւաբար, յիշեալ պետութիւններէն ոչ մէկը իրաւունք ունի անհատաբար պատժական միջոցի դիմելու։

4.— Այս վերջին յօդուածը երբեք չարգիլեր օրինական ինքնապաշտպանութեան դիմել՝ յարձակումի ընթացքին։

5.— Այս համաձայնագիրը ի յառաջագունէ ճշդած չէ զինուորական պատժական որ եւ է միջոց։

ԼԷՆԻՆԻ ՔՈՅՐԸ, Տիկին Ուլիանովա, որ անդամալուծուած էր ուղեղային արիւնահոսութեան մը հետեւանքով, մեռաւ Կիրակի օր։

ՏԻԿԻՆ ԼԻԹՎԻՆՈՎ, Ռիկայէն հասած լուրերու համաձայն, աքսորուած է Ուրալեան շրջանը։

ՌՈՒՍԻՈՅ ներքին գործավարին օգնականը, Ագրանով, իբրեւ մեղսակից Եակոտայի, շնորհազրկուելով զրկուեցաւ Վոլկայի շրջանը։ Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած է Պրոկոֆիեւ, որ նոյնպէս կը պաշտօնավարէր Եակոտայի գրասենեակին մէջ։

ԼԷՆԻՆԱԿԱՆԻ մէջ մեռած է Աստղեան, 87 տարեկան, հեղինակ բազմաթիւ գործերու։ Իր գրական բարոյականին, ինչպէս եւ մտաւորական արժէքին մասին՝ յառաջիկային։

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԸ

Թուրքերը դարձեալ կը լռեն մեզ, յետոյ կը սպառնան

Փայասէն կը հեռագրեն Պոլսոյ թրքական թերթերուն.—

Սուրիոյ մարզպանին պատուիրակը երկու թարգմաններով կառախումբով հոս ժամանեց Ատանայէն եւ ողջունուեցաւ դիւզախումբի անօրէնէն եւ այլ անձնաւորութիւններէ։ Պայարանին մէջ քիչ մը հանգչելէ Իսքէնտէրունէն եկած երկու ինքնաշարժներով մեկնեցաւ Ալեքսանտրէթ։ Ալեքսանտրէթէն հասած ստոյգ լուրերու համաձայն Հայոց միջեւ նոր շարժում մը սկսած է թրքութեան հանդէպ բարեկամութեամբ։ Հայերը կ'ըսեն — «Թուրքերը խիստ անկեղծ անձեր են։ Ֆրանսացւոց մեզի ըրածը չմնաց։ Ժամանակին երբ Թուրքիոյ հողերէն քշուեցանք, միայն 24 ժամ առաջ լուր տուին մեզի եւ մինչեւ այն ատեն ուզածնիս ընելու թոյլ տուին մեզ իրենց։ Մենք Թուրքերուն մէջ մեծցանք, անոնց հետ պիտի բարեկամանանք եւ պէտք է բարեկամ մնանք։ Մեզի այս վիճակին բերողները մեր փոլիթիքաճիներուն հետ մեզ իրենց քաղաքական գործիք ընող օտարներն են»։

Ի՞նչ կ'ըսեն Պոլսոյ թուրքերէն թերթերը —

Հաթայի մէջ Թուրքերու դէմ տեղի ունեցած ճնշումներուն եւ յարձակումներուն առթիւ, Թուրք մամուլը իր ցասումն ու վրդովումը կը յայտնէ եւ հետեւեալ կարգի սպառնական արտայայտութիւններ կ'ունենայ. «Եթէ Սուրիացիները շարունակեն անգիտանալ իրենց չափը, մենք գիտենք թէ ինչպէս պէտք է տալ անոնց դասը»։ «Եթէ շարունակեն ճնշումը, Սանճաքի մէջ ՋՆՋՈՒՄԻ անհրաժեշտ միջոցներուն պիտի դիմենք»։

Իսկ Արաբներուն զայրոյթը արդարօրէն կ'աճի.—

Կարգ մը արաբ ազգայնական շրջանակներ հետզհետէ աւելի զայրոյթ ցոյց կուտան Թուրքիոյ հանդէպ։

«Նիտա» թերթը հետեւեալ կերպով կ'արտայայտուի.—

Ալեքսանտրէթը գնաց մեր ձեռքէն։ Ահա օգնութեան եւ վիշտի այն աղաղակը, որ կը լսուի ամբողջ Սուրիոյ մէջ։ Ոչ պատուիրակութիւնները, ոչ ճամբորդութիւնները եւ ոչ ալ դաշնագիրները ո եւ է բանի չծառայեցին։ Հիմա ամբողջ աշխարհի եւ Թուրքիոյ սա կերպով պէտք է խօսինք.—

«Այլեւս Ալեքսանտրէթը մեզի չի բաւեր։ Մենք Ալեքսանտրէթէն աւելի հեռուն կը պահանջենք։ Կը պահանջենք այն վայրերը, զորս դուք Թուրքիա կը կոչէք եւ որոնք սակայն իրականութեան մէջ արաբական են. Եթէ այդ տեղերը Թուրքերուն իսկ պատկանին, դարձեալ կ'ուզենք, որովհետեւ մեզի պէտք են»։

Աթաթիւրք պտոյտի գնաց արեւելեան նահանգները

Աթաթիւրք, 8 յունիսին, «Իզմիր» շոգենաւով Պոլսէն Տրապիզոն մեկնեցաւ։ Այս ճամբորդութեան նպատակն է քննական պտոյտ մը կատարել Արեւելեան նահանգներ, տեղւոյն վրայ տեսնելու համար երկրին այս շրջանի պահանջները եւ փութացնելու համար անոնց գոհացումը։

Իրեն կ'ընկերանան ներքին գործավար եւ Հայքի ընդհ. քարտուղար Շիւքրիւ Գայա, Զօր. Ֆախրէտտին, Տրապիզոնի երեսփոխան եւ Ազգ. Մեծ Ժողովի Բ. Նախագահ Հասան Սագա։

Մեկնումի պահուն օդանաւորդուհի Գայան Սապիհա Կէօքչէն թռիչքներ կատարեց «Իզմիր» շոգենաւին վրայ, երբ բարի ողջերթի արտայայտութիւն։

*** «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Եօնուս Նատի հետեւեալ խմբագրականը կը գրէ Աթաթիւրքին արեւելեան նահանգներու ուղեւորութեան առթիւ.—

«Աթաթիւրք արեւելեան նահանգներու իր այս ուղեւորութեան կը ձեռնարկէ ծովի ճամբով։ Աթաթիւրքի Պոլսէն Սեւ ծով ամէն մեկնում կը յիշեցնէ մեզի 1919 մայիս 19ին իր Սամսոն պատմական ուղեւորութիւնը։ Այսուհանդերձ այդ օրերէն ամէն իմաստով հեռու ենք։ Նախ անկէ ի վեր 18 տարի անցած է։ Յետոյ, այս 18 տարուան մէջ մեր սիրելի հայրենիքն ու ազգը հարիւրապատիկ, միլիոնապատիկ եւ անհաշուելի անգամ փրկուած է այն սոսկալի աղէտներէն, որոնց ենթարկուած էր այն ատեն։

Աթաթիւրքին Սեւ ծով առաջին ուղեւորութեան եւ յետագայ ուղեւորութեանց միջեւ հեռաւորութիւնը այսքան մեծ ըլլալով հանդերձ, թրքական նոր վարչաձեւին բացորոշ մէկ յատկանիշը ի վեր հանած կ'ըլլանք յայտնելով որ Մեծ Առաջնորդին այս անգամուան ուղեւորութիւնը՝ արդար իմաստով՝ պտոյտի եւ հանգիստի ուղեւորութիւն մը չէ։

Աթաթիւրք կ'ուզէ որ մեր արեւելեան նահանգները արագ, ամուր եւ արդիւնաւոր քայլեր առնեն քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեան ճամբուն մէջ։ Այս անգամուան ճամբորդութեամբ Աթաթիւրք պիտի տեսնէ թէ կացութիւնը ինչ բարւոքում ունեցած է նոյն տեղերը, ու նպատակները փութով իրականացնելու համար, հարկ եղած միջոցները պիտի ճշդէ ու ըստ այնմ հրահանգներ պիտի տայ։ Այս տեսակէտէն Աթաթիւրքի ուղեւորութիւնը միեւնոյն նպատակին կը ձգտի։ Անոր հայեացքով, երկրին բարգաւաճման վրայ աւելցուած իւրաքանչիւր քար հայրենիքի բերդին վրայ աւելցուած նոր քար մըն է։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի առաւօտ ժամը 8.40ին արեւելեան ճեպընթացով Փարիզ հասաւ Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահ Էմիլ Էտտէն, որուն կ'ընկերանային Ազգային պաշտպանութեան եւ կրթութեան նախարար Պ. Հապիպ Ապի Շահլա, Հանր. նախագահի դիւանապետ Պ. Ժորժ Համարի, մամուլի ընկերակցութեան նախագահ եւ «Ահրար» թերթի խմբագրապետ Պ. Խալիլ Թաքիյի եւ Ֆրանսերէն «Օրիան» թերթի խմբագրապետ Պ. Նաքաշ։ Հանրապետական պահակներու ջոկատ մը զինուորական պատիւներ ըրաւ այս պատուիրակութեան։

Կայարանը դիմաւորելու եկած էին Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին եւ կառավարութեան ներկայացուցիչները, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպան Պ. տը Մարթէլ, Փարիզի Լիբանանեան գաղութի ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ Հայեր, Հ. Հ. պատուիրակութեան կողմէ ընկ. Ալ. Խատիսեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ ընկերներ Ա. Գիւլխանդանեան, Ս. Տէր Թովմասեան եւ Վիչապեան «Յառաջ»ի կողմէ Հ. Սամուէլ, Լ. Գեւոնեան եւ Վ. Համբարձումեան, Վենետիկի Մխիթարեանց աբբահայր Հ. Սրապեան վրդ. Ոսկեհոճեան եւ քանի մը Մխիթարեան հայրեր, Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին կողմէ Պ. Պ. Ա. Ջօպանեան եւ Մատթ. Նալպանտեան.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ

ՈՍԿԻՆ ԳԱՀԱԶՐԿՈՒԱ՞Ծ ԿՐՆԱ՞Յ ԸԼԼԱԼ
(ՎԵՐՋԻՆ ԽՈՒՃԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Մետաղ ոսկիին էական պաշտօնը տնտեսական կեանքի մէջ երբեւէ դրամ ծառայել է, այսինքն՝ դիւրացնել, եթէ ոչ անհատներու, գէթ ազգերու առեւտրական եւ ուրիշ տնտեսական փոխանակութիւնները։

1914էն առաջ խելահաս տարիքի մէջ գտնուող մարդիկ կը յիշեն անշուշտ դեռ այն կլորիկ, դեղին ոսկի սկաւառակիկները որոնք օսմանեան ոսկի, սթերլին, նափոլէոն, ֆլորին անուններով շրջաբերութեան մէջ էին տակաւին։ Այսօր անոնք քաշուած են հրապարակէն, անոնց դերը, ընդհանուր պատերազմէն ի վեր, դրամատուներն են որ կը կատարեն, բայց այս թուղթերուն ետին, վարագոյրի ետեւ, կը մնայ միշտ ոսկին։ Ծածուկ պահուած պետական դրամատանց նկուղներուն մէջ, մետաղ ոսկին չէ դադրած դեռ կատարելէ իր բուն պաշտօնը։ Ան երաշխաւորն է շրջաբերութեան մէջ եղող բոլոր արուեստական դրամներուն (monnaie fiduciaire)։ Վայ այն օրուան երբ ժողովուրդը իմանայ թէ պետական դրամատան ոսկիի մթերքը մեծապէս նուազած է կամ բոլորովին սպառած։ Իսկոյն բոլոր դրամատուները իրենց արժէքը պիտի կորսնցնէին եւ անոնց տէրերուն գնման կարողութիւնը պիտի չքանար, ուրիշ խօսքով՝ բոլոր ապրանքներու գիները տարապայման բարձրութիւններու պիտի հասնէին։ Աս է էնֆլասիոնի (inflation) ամէնէն խուճապ ձեւը, որուն օրինակները զանազան սաստկութեամբ պատերազմէն ի վեր տեսանք Ռուսիոյ, Աւստրիոյ, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Ռումանիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ մէջ, եւն.։

×

Յետպատերազմեան շրջանին կարծուեցաւ ատեն մը որ երկրի մը դրամական դրութիւնը հաստատուն հիման վրայ պահելու համար հարկ չկայ ոսկիի մեծ մթերք ունենալու։ Այս կարծիքը ունէին մասնաւորաբար անգլիացի եւ ամերիկացի տնտեսագէտներ։ Բայց, զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, ինչպէս պատահեցաւ որ, մանաւանդ սա վերջին տարիներուն մէջ, Անգլիան եւ Մ. Նահանգները եղած ըլլան ոսկիի ամենամոլեռանդ գնորդները։ Արդարեւ, անոնց ազգային դրամատանց եւ պետական արկղներուն մէջ է որ ամբարուած կը գտնենք աշխարհի ոսկի մթերքին մեծագոյն մասը։

Աւելի զատ ոսկին այնքան փնտռուած մետաղ մըն է դեռ որ անոր արտադրութիւնը տարուէ տարի կ'աւելնայ. սա վերջին քանի մը տարուան մէջ միայն, այս քանակութիւնը 30 միլիոն ունցէն (մէկ ունցը մօտ 32 կրամ է) անցած է 35 միլիոն ունցի, ինչ որ կը նշանակէ մօտ 15 առ հարիւրի յաւելում մը։ Եւ որքան ալ մեծ եղած ըլլայ ոսկիի համաշխարհային արտադրութիւնը, պատահած չէ բնաւ որ այս թանկագին մետաղը գնորդ գտած չըլլայ.

Սակայն, վերջացող շաբաթներուն մէջ, խուճապ մը առաջ եկաւ որ քիչ մնաց խախտէր ոսկիի ապագային վրայ հաստատուած հաւատքը։ Այս խուճապին հիմնական պատճառները կարելի է երկուքի բաժնել։

1. Ինչպէս յայտնի է, քանի մը ամիսէ ի վեր, ապրանքներու համաշխարհային գիները հետզհետէ աւելի բարձրանալու հակամիտութիւն ցոյց տուած են, մասնաւորաբար Մ. Նահանգներու մէջ։ Շահադիտական լայնածաւալ գործառնութիւններու եւ գիներու անարդարանալի բարձրացումներու հետեւանքով առաջ գալիք նոր տագնապէ խուսափելու համար, կարծուեցաւ թէ հարկ է սանձ դնել այս բարձրացումներուն, ու Նախագահ Ռուզվէլթի վերագրուեցաւ առանձնակի դիտաւորութիւն մը։ Այսպիսի քաղաքականութեան մը հետեւանքը ուրիշ բան չէր ըլլար, բայց միայն անկում մետաղ ոսկւոյ արժէքին եւ բարձրացում տոլարի արժէքին։

2. Երկրորդ պատճառը ռուսական ոսկին է։ Վերջին տարիներու մէջ, սովետ կառավարութիւնը մեծ ջանք տարած է իր ոսկիի արտադրութեան։ Եթէ հրատարակուած վիճակագրութիւններուն հաւատ ընծայել հարկ ըլլայ, կը տեսնուի որ մօտ ատենէն Ռուսիա ի վիճակի պիտի ըլլայ արտադրելու տարին մօտ 100.000 թոնօ ոսկի։ Ամէն պարագայի մէջ, սա ստոյգ է որ վերջին 4—5 տարուան մէջ այս երկիրը իր արտադրութիւնը քառապատկած է, մինչդեռ ուրիշ երկիրներու մէջ մօտ 20 առ հարիւր միայն աւելցած է։

Ահա Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի մէջ զանգուածային կերպով ծախու հանուած սովետ ոսկին է որ խուճապի մատնեց բոլոր անոնք՝ որոնք քանքարաթաքոյց եղած էին, այսինքն, իրենց հարստութիւնը, ներկայ խառնաշփոթ կացութեան վտանգներէն զերծ կացուցանելու համար, մետաղ ոսկիի վերածած եւ այս ոսկին ամբարած պահած էին իրենց արկղներուն մէջ, թոյլ չտալով որ ան կատարէ իր տնտեսական պաշտօնը։

Թէ ռուսական եւ թէ անհատական այս մատուցումները օրէ օր ծաւալ առին։ Ոսկի գնելու կարող ըլլալու երկու երկիր կայ. — Մ. Նահանգները եւ Անգլիա։ Մատուցուած ոսկին խուժեց ուրեմն այս հրապարակները։ Օրեր եղան որ Լոնտոնի մէջ ծախուած ոսկին հասաւ աննախընթաց քանակութիւններու. Յունիս 3ին մէկ օրուան մէջ ծախուեցաւ 900 կտոր (*) 2 միլիոն 533.000 անգլ. ոսկի արժէքով, յաջորդ օրը այս քանակութիւնը հասաւ 1493 ձողիկի, մօտ 4.200.000 անգլ. ոսկի արժէքով։

⁂

Այս մեծաքանակ մատուցումները քանի մը փէնի միայն իջեցուցին ոսկիին գինը որովհետեւ թէ Անգլիա եւ թէ Մ. Նահանգները հաստատապէս որոշած կ'երեւային գնել մատուցուած ոսկին, ինչ քանակութեան ալ հասնէր ան։ Ասիկա կը նշանակէր թէ որոշած էին չփոխել գնման ներկայ գիները (Անգլիոյ մէջ մօտ 141 շիլին, մէկ ունց ոսկիի համար, իսկ Մ. Նահանգներու մէջ՝ 35 տոլար մէկ ունցի համար)։

Առաջարկուած ոսկին գնելէ խուսափելու մէկ միջոց կար, որ է ոսկիին գնման գիները պակսեցնել, որով բնական բերմամբ, աւելցուած կ'ըլլայ տոլարին եւ սթերլինին արժէքը

Ահա ճիշդ աս է որ չուզեցին ընել ոչ Անգլիա եւ ոչ ալ Մ. Նահանգները հետեւեալ պատճառներով։

Անգլիա իր գաղթապետութեանց հետ այն պետութիւնն է որուն սահմաններուն մէջ կ'արտադրուի ոսկիի ամենախոշոր քանակութիւնը, ան ոսկի արտադրող երկիրներուն առաջինն է։ Ոսկիի գնման գինը պակսեցնելով, Անգլիա նախ ինքզինքին է որ վնասած կ'ըլլայ անուղղակի։ Եւ երկրորդ մեծ դժգոհութիւն պատճառած կ'ըլլայ ոսկեհանքի ընկերութեանց, որոնք բրիտանական կայսրութեան մէջ զօրաւոր տարր մը կը կազմեն։ Մնաց որ մետաղ ոսկիին գինը պակսելով, բնականօրէն կ'աւելնայ անգլիական թղթադրամին արժէքը. բան մը՝ որ դիւրին հակառակ է Անգլիոյ այս պահու հետեւած տնտեսական քաղաքականութեան.

Մ. Նահանգներու գալով՝ հոն ալ ոսկիի անկումը անշուշտ պիտի ունենար միեւնոյն հետեւանքը. բարձրացնել տոլարին արժէքը։ Արդ՝ հասարակ տեղիք դարձած է ալ ըսել թէ՝ որքան հակառակ է աս Ռուզվէլթի տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան որ աւելի էնֆլասիոնի վրայ հիմնուած է քան տէֆլասիոնի։

Ահա այս նկատումներն էին որ խուճապի առաջին եռուզեռները անցնելէ ետք, երկու օրէ ի վեր հանդարտութիւն առաջ բերին ոսկիի հրապարակներուն վրայ։ Երէկ, Լոնտոնի մէջ ծախուած ոսկին հասած է հազիւ 450 ունցի որ շատ դիւրութեամբ յաճախորդ գտած է։ Կը յուսացուի որ — եւ շատ ալ հաւանական է — քանի մը օրէն խուճապի որ եւ է հետք չմնայ. ոսկի ունեցողները պահեցին զայն, իսկ տրամադրելի դրամ ունեցողները կը գնեն զայն, այնքան փութկոտութեամբ որքան առաջ։

Վերջին խուճապը անգամ մըն ալ ցոյց տուաւ թէ ոսկին պիտի մնայ միշտ այն մետաղը՝ որ, իր բնական յատկութիւններուն շնորհիւ, հիմը պիտի կազմէ տակաւին անհատներու եւ ազգերու տնտեսական գործունէութենէն ծագում առնող բոլոր արժէքներուն։ «Ոսկեպաշտութիւնը» որով կ'ամբաստանուին շատ անգամ ոսկիի ապագային մասին լաւատես եղողները, կրօնական աղանդի մը մոլեռանդ նկարագիրը չունի. ան հիմնուած է տնտեսական իրականութիւններէ եւ մարդկային բնութենէն բխող անյեղլի կանոններու վրայ։ Ասիկա պիտի մնայ, դեռ շատ երկար ատենի համար, տնտեսական կուռքը եւ պիտի ունենայ իր անհամար երկրպագուները մինչեւ որ անոր դերը կատարող ուրիշ մետաղ մը կամ որ եւ է նիւթ գտնուի

ՀՐԱՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(*) Ոսկին կը ծախուի ձոյլ վիճակի մէջ գտնուող կտորներով որոնք barre եւ lingot անուններ կը կրեն։

ՈՒԿՐԱՅՆԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

(Գ. եւ վերջին մաս)

1917ին յեղափոխութիւնը այլ ժողովուրդներու հետ ազատագրեց նաեւ ուկրանացի ժողովուրդը։ Հետաքրքրական է այն պարագան, որ ռուսական յեղափոխութեան մէջ բախտորոշ դեր կատարեցին պահակազօրքի երկու գունդեր (Փեթերպուրկի մէջ), որոնք գրեթէ ամբողջովին կազմուած էին Ուկրանացիներէ։

Յեղափոխութեան սկզբնական շրջանին Ուկրայնան եւս կը մտածէր դաշնակցային կարգով կապուած մնալ Ռուսիոյ, սակայն պոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը իր այլանդակութիւններով եւ առաջ բերած աղէտներով, վերջնապէս խզեց Ուկրայնիոյ եւ Ռուսիոյ կապերը։ Ուկրայնան դարձաւ անկախ ժողովրդական հանրապետութիւն։ 1918ին գերմանական զօրքերը գրաւեցին երկիրը եւ վերահաստատեցին նախկին հեթմանութիւնը, հեթման կարգելով Զօր. Սկորոպադսկին։ Սակայն ժողովուրդը երկար չմնաց գերմանական լուծի տակ եւ ղեկավարութեամբ (յետագային ազգային հերոս դարձած) Պետլիւրայի, վերականգնեց ուկրայնական հանրապետութիւնը, որ արիւնալի պայքար բացաւ մղել պոլշեւիկներու եւ սպիտակ Ռուսերու դէմ։ Սպիտակ Ռուսերու հրամանատար Դենիկին փոխանակ միանալու Ուկրայնացիներուն եւ միացեալ ուժերով արշաւելու պոլշեւիկներուն դէմ, իր ուժերու մեծ մասը ուղղեց Ուկրայնայի վրայ, վերականգնելու համար Ռուսաստանի միասնականութիւնը։ Զօր. Դենիկինի այս անհեռատես քայլը շատ սուղի նստաւ իրեն։ Թէեւ պոլշեւիկները կը հարուածէին Սպիտակները ճակատի վրայ, բայց ուկրայնական գիւղացիութիւնը կը պայքարէր Դենիկինի դէմ

Պահ մը Պետլիւրա յաջողեցաւ դաշն կնքել Լեհաստանի հետ եւ մարաջախտ Փիլսուտսկիի եւ իր ղեկավարութեամբ լեհ-ուկրայնական միացեալ ուժերը ջարդեցին Ռուսերը եւ ազատագրեցին Ուկրայնան։ Սակայն քաղաքական պայմաններու աննպաստ դասաւորման շնորհիւ, Լեհերը հաշտութիւն կնքեցին Ռուսերու հետ, ապահովելէ յետոյ իրենց շահերը, ստիպուելով ձեռք քաշել Ուկրայնայէն։ Ուկրայնան վերջնապէս դարձաւ Խորհ. Հանրապետութիւն եւ յետագային մաս կազմեց Խորհ. Միութեան։ Ռուսական տարրին Ուկրայնան ունէր լայն իրաւունքներ մասնաւորապէս մշակութային ասպարէզի մէջ։ Զիջումներով պոլշեւիկները կ'ուզէին իրենց կողմը շահիլ Ուկրայնան, ուր միշտ անպակաս էին «պետլիւրական» ապստամբական շարժումներ

Ստալինեան բռնակալութեան եւ միւ- րանդուող ռուս ազգայնականութեան առաջին հարուածները իջան Ուկրայնիոյ վրայ։ Ազգային թեքումները առացան քրոնիկ հիւանդութեան նկարագիր եւ վերջացան Սկրիպնիկի անձնասպանութեամբ։ Այս անձնասպանութիւնը խոր տպաւորութիւն ձգեց ժողովրդի վրայ։

Այսօր Ուկրայնան հալածուած հանրապետութիւններէն մէկն է։ Ռուսերը ջանք չեն խնայեր ռուսացնելու համար երկիրը, հազարներով Ռուսեր կը տեղաւորեն երկրի մէջ, իսկ Ուկրայնացիները կ'աքսորեն Սիպերիա։ Բնորոշ է որ վերջերս Մոսկուա (ի հարկէ «ուկրայնական կառավարութեան» ձեռքով) արգիլեց ուկրայնական մէկ տառի եւ որոշ բառերու գործածումը։ Խորհրդային թերթերը կը շեշտէին, թէ ռուսական եւ ուկրայնական լեզուներու տարբերութիւնները «արհեստական» են եւ համայնավարները պարտաւոր են բոլոր միջոցները ձեռք առնել «մօտեցնելու այս երկու քոյր լեզուները»։ Ուկրայնական հարցին մէջ ալ, պոլշեւիկները գրեթէ տառացի կ'իւրացնեն նախկին Ռուսաստանի տեսակէտները եւ մեթոտները։

Այսօր Ուկրայնան (ինչպէս ժամանակին կը վկայէր ռուս բանաստեղծ Պուշկինը) խուլ խռովութեան մէջ է։ Հակառուս պայքարը շատ սուր կերպարանք առած է։ Ուկրայնիոյ համայնավար կուսակցութիւնը կ'ենթարկուի անվերջ մաքրագործումներու։ Վերջերս Մոսկուա ստիպուեցաւ ռուս քարտուղարներ ճամբել Ուկրայնա, բնաւ չվստահելով տեղական ուժերուն։

Ուկրայնական խնդիրը Խ. Միութեան մէջ ամէնէն սուր հարցն է։ 40 միլիոնոց տաղանդաւոր ժողովուրդ մը, փառաւոր պատմական անցեալով, բարձր մշակոյթով (ուկրայնական ժողովրդի մշակութային մակարդակը քանի մը անգամ բարձր եղած է, քան բուն ռուս մշակոյթը) եւ իր երկրի բնական հարստութիւններով չի կրնար մնալ երբեք ռուսական գաղթավայր։ Պայքարը կը շարունակուի եւ անոր վախճանը ճակատագրական եւ վճռական նշանակութիւն կ'ունենայ նաեւ միւս ժողովուրդներու համար։ Հարցը դրուած է այսպէս, — ռուս ժողովուրդը կրնա՞յ ռուսացնել Ուկրայնան։ 90 միլիոնը կրնա՞յ իր մէջ ձուլել 40 միլիոնը։ Ի հարկէ անկարելի է, եթէ մանաւանդ նկատի առնենք ժողովուրդին բուռն ձգտումը դէպի պետական անկախութիւն։ Այսպէս թէ այնպէս Ուկրայնան կ'անջատուի Ռուսիայէն եւ կը դառնայ անկախ պետութիւն։ Անկախութեան ուղղութեամբ կ'աշխատի նաեւ ուկրայնական տարագրութիւնը, որու մէջ կը գտնուի նախկին կառավարութիւնը, նախագահութեամբ Գ. Պրոկոպովիչի եւ ընդհանուր ղեկավարութեամբ Գ. Լեւիցկիի։ Իրենց տեսակէտները կը [illegible] Տրիզուբի մէջ։ Այդ կեդրոնէն զատ գոյութիւն ունին բազմաթիւ քաղաքական կուսակցութիւններ, բոլորն ալ, ամէնէն աջէն մինչեւ ամէնէն ձախը, կանգնած անկախութեան տեսակէտի վրայ. Անկախութեան գաղափարը կը տարածուի նմանապէս օրաթերթերու միջոցով, որոնց մէջ ամէնէն կարեւորը «Դիլօ»ն որ կը հրատարակուի Լվովի մէջ։

Կովկասեան ժողովուրդները տիրանալով իրենց անկախութեան, հիւսիսէն հարաւ պիտի ունենան ոչ թէ Ռուսերը, այլ Ուկրայնացիները եւ Կոզակները։ Մեզի Հայերուս կը մնայ աւելի մօտիկէն ուսումնասիրել ուկրայնական հարցը, քաղաքականապէս հաստատել Ուկրայնացիներու հետ բարեկամական յարաբերութիւններ, միշտ յիշելով որ Ուկրայնայի արդար դատին հետ խորապէս կապուած է Կովկասեան ժողովուրդներու եւ Հայերու դատը։

Ուկրայնայի անկախութիւնը կը նշանակէ վերջը ռուս աշխարհակալութեան։ Ուրեմն ազատագրութիւն կովկասեան ժողովուրդներու։ Միւս կողմէ ազատ անկախ Կովկասը բնական եւ արժէքաւոր դաշնակիցն է Ուկրայնիոյ, որ նոյնպէս, ինչպէս մենք, կը տառապի ռուսական լուծի տակ։ Ուժեղ Ուկրայնան եւ Կովկասը, միացած Կազակներու հետ, իրական քաղաքական ուժ կը դառնան, ուժ մը զոր հաշուի պիտի առնէ նաեւ Թուրքիան։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

Փարիզի մէջ հրատարակուող Կովկաս թերթին թիւ 41ին (մայիս 1937) մէջ Ձ. Դուրիալ յօդուած մը ստորագրած է, ուղղուած վրաց Ազգ. Դեմ. կուսակցութեան պաշտօնաթերթ [illegible] «Կոմունիզմի դէմ», «Կեդրոն եւ միասնութիւն» վերնագրով, ուր [illegible] այլոց կ'ըսէ.—

«Ինչ կը վերաբերի Ազրպէյճանի եւ Հիւս. Կովկասի Միութեան, պէտք է ըսենք որ այդ գաղափարին մէջ, ոչինչ կայ դատապարտելի, որ սրտնեղութիւն պատճառէր Կովկասցի իրական հայրենասէրներուն։ Ազէրի եւ Հիւս. Կովկասցի կարգ մը տարագիրներ, [illegible] տարագրութեան մէջ, [illegible] բռնելով նոյն վայրը եւ [illegible] վարուելով ընդհ. գործին օժանդակելու դիտումով, առաջադրած են [illegible] քննութեան նիւթ դարձուցած գործնական գաղափար մը, որ իր էութեան մէջ նոր չէ։ Եթէ իրականացած ըլլար այդ միութիւնը, այդ կ'ըլլար շարունակութիւնը Ազէրի-լեռնցի Միութեան, որ արդէն եղած էր Թիֆլիզի մէջ (ԽՄԲ.— 1920ին)։ Նման միութիւն երբեք կարելի չէ դատապարտել եւ նմանցնել «Հայ-Վրացական Միութեան», որ ունի անջատողական քաղաքականութեան նպատակ։ Ան [illegible] հրաժեշտ համարեց, արդարացնելու համար ինքզինք, դիմել պատմական փաստերու, կրօնական հիմերու եւ պաշտօնական յայտարարութիւններու հաստատուած եկեղեցական մաղթանքներով։ Անոր նպատակները մասամբ մը քօղարկուած են։

Եթէ այդ քաղաքականութիւն չէ ի՞նչը սորվեցուց վրացի փոքրամասնականները մինչեւ իսկ կրօնք ժխտող, մասնակցիլ եկեղեցական արարողութեանց Հայոց եկեղեցիին մէջ, որոնց մասին անդրադարձանք «Միութեան» [illegible]։ Հիմա, երբ ուրիշ հովեր կը փչեն, նկատելով անօգտակարութիւնը Հայ-վրացական անջատողական ձեռնարկին, նոյն փոքրամասնական մամուլը նահանջի փող կը փչէ, ձգելով Հայ Դաշնակները դոյզն մը Վրացիներու հետ։ Պէտք է յուսալ, որ Դաշնակները կը հանեն հարկ եղած եզրակացութիւնը իրենց հաւատակից փոքրամասնականներու խաղէն

Թոպալ Ջաղէն ալ թերեւս չէ [illegible] գած «Հայ-Վրացական Միութեան» եկեղեցիին մէջ, այսուհանդերձ իր ձայնը միացուցած է ընդհանուր խմբերգին, մեղադրելու համար ազէրի-լեռնական միութիւնը։

Ան համեմատելով վերջին Հայ-Վրացական Միութեան հետ, իր դատումներուն մէջ՝ դուրս կ'ելլէ Կովկասի սահմաններէն եւ նոյն գծին վրայ կը դնէ հիւսիսն ու հարաւը, ներկայացնելով երկուքն ալ վտանգաւոր կովկասեան անկախութեան համար։ Զափազանցուած իր համոզումին մէջ, ան կը յայտարարէ որ «Հայ-Վրացական Միութիւնը կը նպաստէ Ռուսաստանն ամրացնելու Կովկասի մէջ, ինչպէս «Ազէրի լեռնական Միութիւնը» վերջ ի վերջոյ, կամայ թէ ակամայ կը դառնայ պատճառ մասնատական պետութեանց միջամտութեան կովկասեան գործերու մէջ, հասկնալի է, որ ի վնաս Կովկասի անկախութեան։

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Գիւղի կոչուածի ամբողջ մատակարարութիւնը ձգուած է նոյն գիւղացի Հայու մը, ամառը գործ շատ եղած ժամանակ քանի մը ամսուան համար այս չանաստակ լեռին աշխատանքի կ'անցնի, ու յետոյ նորէն կ'արձակուի։ Երկու շաբաթէ ի վեր Հայրս ձերբակալուած ու բանտ է դրուած առանց որ եւ է յանցանքի։ Կ'ըսեն թէ բանտերը լեցուած են Հայերով, իսկ երկու օրէ ի վեր շատերը աքսորուած են անծանօթ ուղղութեամբ, անոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Հայրս . .

«Այս առաւօտ կանուխ այս չանստակը երբ մեր դրան շէմքին երեւցաւ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ տեսակ մը չար նախազգացում ունեցայ։ Մեր վիճակը հարցուց, մենք ալ հօրս ձերբակալումը, բանտ տարուիլը, յետոյ աքսորուիլը պատմեցինք։ Կեղծաւորը մեզի ամէն տեսակ հաւատարիք տուաւ թէ կացութիւնը քանի մը օրէն պիտի բարւոքի, բանտարկեալները ազատ պիտի արձակուին, ու ամէն մարդ նախկին դրութեամբ իր գործը պիտի շարունակէ։ Կէս օրուան ճաշը ուզեցինք որ միասին ընենք, առաջին անգամ ըլլալով մերժեց, առարկելով թէ կարեւոր գործեր ունի ու հեռացաւ գնաց։ Իրիկուան նորէն դուռը զարնուեցաւ։ Եկողը նորէն այս մարդն էր։ Երբ դուռը բացի սկսաւ ախպեխի եղանակով մը խօսիլ որուն կեղծաւորութեան վրայ ոչ մէկ կասկած կրնայինք ունենալ, որպէս թէ հայրս կրկին բանտ վերադարձուցեր են, բանտէն ազատուիլը օրերու խնդիր է եղեր, ինք կառավարութեան մէջ քանի մը հոգի ճանչնալով իրրեւ թէ անոնց հետ խօսած է, իսկ Հայրս իր աչքերով գացեր տեսեր է, հետը ժամանակ մըն ալ խօսած է եղեր, այս խնդրին յաջողութեան համար կուսակալը եւ քանի մը պաշտօնեաներ կաշառել պէտք է եղեր, Հայրս խնդրած է եղեր որ 25 ոսկիի գումար մը ղրկուի իրեն այս իրիկուն։ Ալ չեմ գիտեր, տեսակ տեսակ անվերջ խոստումներ, հաւատքներ։

— Եթէ դրամով հայրդ պիտի ազատուի, 25 ոսկին անոր եղունգին թող մատաղ ըլլայ, աւելցուց մայրս։ Եւ անմիջապէս դրամը պատրաստելով ուզեց այս մարդուն յանձնել, որպէս զի հօրս տանի։ Մարդը մերժեց առնել, առարկելով որ թէեւ մենք իրար հինէն կը ճանչնանք, իրարու կրնանք հաւատարմութիւն ունենալ, բայց երբ խնդիրը դրամի կը վերաբերի, չեմ ուզեր մինակս գործին մէջ մտնել, ու յարմար տեսայ որ ես իմ ձեռքովս տանիմ ու յանձնեմ հօրդ, իսկ ծառայութիւն մը բրած ըլլալու համար եթէ ուզէք ձեզի կ'ընկերանամ, ըսաւ։

«Այս արտայայտութենէն վերջ, եթէ դրամի մասին մայրս փոքր կասկած մը ունէր, այդ կասկածն ալ անհետացաւ գնաց։ Ա՜խ, որքան դիւրահաւան ենք ամէն ինչի կը հաւատանք, մանաւանդ երբ յոյսը նպաստաւոր է։

Սուրճ մը ուզեց խմելու, անմիջապէս սուրճը պատրաստուեցաւ, յետոյ սիկար մըն ալ վառելով, ըսաւ թէ աւաստօրէն մինչեւ հիմա հօրս խնդրին համար ամէն կողմ վազած է, նպաստաւոր արդիւնք մը ձեռք բերելու համար, եւ շատ ուրախ է եղեր յաջողելուն համար։

«Չեմ գիտեր ինչո՞ւ մարմինս սարսուռ մը պատեց եւ կասկած մը ծագեցաւ մէջս, երբ մայրիկէս հրաժեշտ առնելով ճամբայ ելանք հօրս մօտ երթալու համար . .

Դեռ կէս ճամբան չհասած սկսաւ իրենց ընտանեկան անհամար պատմութիւնները ընել, որոնցմէ ոչ մէկ բան միտքս մնաց։ Քիչ մը եւս քալեցինք, ճամբանիս ճիւղաւորուեցաւ։ Ախ, այդ վայրկեանին հայրս տեսնելու անձկս անանկ աւելցաւ, որ ամէն անկիւնի վրայ հօրս ստուերը կը ցցուէր առջեւս։ Անհրաժեշտ գործ մը ունենալը առարկելով, սկսաւ մեզ քաղաքէն բաժնող ճամբէն քալել։ Վախ մը ծագեցաւ սրտիս մէջ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ վախնալով մէկէն արագօրէն կը քալէի այս մարդուն հետ։ Քառորդ ժամ վերջ քաղաքը մեր ետեւը ձգեցինք, մութը սկսաւ տարածուիլ։ Ուզեցի վերադառնալ, մերժեցի իրեն այլ եւս հետեւիլ։ Այդ միջոցին հեռուէն ձիաւոր մը նշմարեցի, քաղաքի կողմէն արագօրէն մեզի կը մօտենար, իսկ այս լեռին չարունակ գիս խօսքի բռնելով ժամանակ շահիլ կ'ուզէր։ Ձիաւորը երբ մեզի մօտեցաւ կանգ առաւ ու ձիէն վար իջաւ, իրարու ծանօթ են եղեր, գիս բռնի ձիուն վրայ նստեցնելով առանց ժամանակ կորսնցնելու սկսան արագօրէն հեռանալ։ Ընդդիմութիւնս ոչ մէկ արժէք ունէր. կարեւորութիւն ալ տուած չունէին. ուզեցի պոռալ, օգնութիւն խնդրել . . . Բայց ձեռքերս ու բերանս կապեցին։ Հասանք աղբիւրի մը մօտ, ուր դարձեալ ճամբանիս երկուքի կը բաժնուէր։ Հոն գիս ձիէն վար իջեցնելով քովս գտնուած 25 ոսկին ձիաւորը առաւ եւ հեռացաւ գնաց, գիս ալ ձգելով այս մարդուն։ Հասկցայ թէ ինչու կէս օրին մեզի չճաշեց եւ քովս գտնուած դրամը եւ գիս բաժնեցին երկուքին մէջ . . . Իր խելքով գիս կնութեան պիտի առնէ եղեր կեանքս փրկելու համար։ Ճամբէն շեղելով սկսաւ արտերուն մէջէն քալել։ Յոյս ունէի թէ աղաչելով գութը պիտի կրնամ շարժել որպէս զի գիս մօրս քով վերադարձնէ. սկսաւ հետս հայհոյանքով խօսիլ, սպառնալ, ամէն հաւանականութիւն աչք առնելով կեցայ այս ծառին տակ ու մերժեցի իրեն հետեւիլ.

— Մնացեալը գիտեմ, մի շարունակեր, աւելցուց Միքայէլ

— Ի՞նչպէս թէ գիտես։

Միքայէլ համառօտ կերպով պատմեց թէ ինչ պայմաններով հոն կը գտնուէր եւ ուր պահուած էր.

Ուրեմն դուն մեզ կը լսէ՞իր [illegible] տեղդ։

— Այո, ամէն բան կը լսէի։

— Ի՞նչպէս երախտապարտ պիտի ըլլամ քեզի որ գիս մահուընէ ազատեցիր։ Ախ, հիմա մայրս կը խենթենայ, կը մեռնի մինակը, չե՞ս կրնար գիշեր գիս քաղաք վերադարձնել

Մի վախնար, հիմա շուտ մը ճամբայ կ'իյնանք, ու առտու չեղած մայրիկիդ քով կ'ըլլաս, բայց գիտե՞ս որ բոլոր Հայերը պիտի աքսորուին, որ [illegible] ջարդուին, դուք անտէր անպաշտպան էք, ըսէ ինծի քոյրիկ, ի՞նչ պիտի ըլլայ ձեր կամ մեր վիճակը, ի՞նչ

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(10)

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԻՐԱԿԱՆ ՈՅԺԸ

— . —

Անգլիա, որուն գրահաւորներուն ծուխը պիտի մարի, երկրագունտի վերջին մարդուն մահէն գոնէ քանի մը ժամ ուշ, մեր հաւատքը կասկածի փոխեց անցած 11 մայիսին իր գահակալին Թագադրութեան առթիւ։

Հո՞ն այդ հանդէսին, ճոխութիւնն ու հարստութիւնը ովկիանոսի ջուրերուն չափ հողիք վազցուցին աշխարհի բոլոր ազգերու բերնէն։

Այդ միջնադարեան խնջոյքին ներկայ էին բազմաթիւ ազգերու եւ երկիրներու գլխաւոր դէմքերը, կառավարութեան պէտք ունեցող Անգլիոյ վարչապետէն սկսած, ցոյց տուած Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, Ափրիկէի մերկասրուն ժողովուրդներուն չէյխերն ու մեծն Թուրքիոյ Իսմէթ զօրավարը, ինչպէս եւ Եթովպիոյ հայրաթիլոս դահակորոյս Նէկիւսը, որ իր Թագադրութեան յուշերը կը բաղէր անշուշտ, երախտապարտ ըլլալով ինքզինք Անգլիոյ ասպետական կառավարութեան որ Ափրիկէի խորքերէն ազատելով Լոնտոնի մէջ ապաստան տուած էր իրեն։

Մենք Հայերս զբաղած ըլլալով ազգային յուզիչ խնդիրներով, մանաւանդ մեր հայրաթիլոսի համեստութիւնը չվիրաւորելու համար, չկրցանք պատուել սոյն տօնը՝ այոչ բանելով ափրիկեցի չէյխերու եւ հնդիկ ցեղապետներու կողքին։

Բայց ողջ մնան ձայնասփիւռը եւ լրագրողները որոնց շնորհիւ հեռուէն վայելեցինք տեղի ունեցած խրախճանքը Պալասի մնացածն ալ Թերթերը լրացուցին։ Մինչեւ իսկ չէին մոռցած Լոնտոնի Ս. Պօղոս եկեղեցիին տիրացուները եւ միւսոնի ոսկի դդալը։

Շնորհակալութիւն բոլորին։

Այս Թաճուարհին մէջ, փնտռեցի նիւթ մը որ կրէր միտքս ու մտածումի մղէր զայն։

Եւ ահա հորատսակ արքային մէկ խօսքը, ամուր մը զարկաւ գլխուս պատուանին։

«Կ'ուզեմ կառավարել բոլոր գաղթավայրերը, համաձայն լինելով օ-

Դժուար չէ ենթադրել որ խօսքը մահմետական Թուրքիոյ մասին է, մինչդեռ ամէնուն ծանօթ է, որ Նոր Թուրքիան ընդունելով հանրապետական վարչաձեւը եւ ժամանակակից աշխարհական պետութեանց ձեւը, իր պատասխանատու գործիչներուն բերնով բազմիցս յայտարարած է, որ ինք չունի որ եւ է հողային պահանջք իր դրացիներէն եւ իր համակրութիւնն ու յարգանքը կը բերէ այն ժողովուրդներուն որոնք կը ձգտին իրենց քաղաքական անկախութեան։ Հետեւաբար խօսակցութիւնները Թուրքերու յարձակողական ձգտումներու մասին, վարպետօրէն կրօնական մօրաթ շալակած, որ Թանգարան է յանձնուած, միանգամայն անտեղի են, եւ անբաղդատելի աշխարհական Թուրքիոյ առնչութիւններուն հետ, որուն դէմ դար մը ամբողջ, իրեն անկախութեան համար, կռուած է Կովկասը եւ Ներկայիս ալ կը տառապի անոր Թաթին տակ։ Տարբական այդ բաներու մասին պարտաւոր էր գիտնալ Բասաւ Զադէն, ծնած Կովկասի մէջ եւ որոշ ժամանակ ալ կեցած ազատագրուած Նոր Թուրքիոյ մէջ։

րենց նախնական աւանդութիւններուն»։

Բարեբախտ եմ որ ներկայ չէի հոն, ապա թէ ոչ Գ. Միջազգային անդամի մը պէս պիտի կարմրէի, մօտէն լսելով աշխարհի ամենահզօր երկրի վեհապետին այսքան ցինիկ արտայայտութիւնը եւ տեսնելով Նէւտոնի, Շէյքսփիրի եւ Տարվինի հայրենակիցներուն՝ թագաւորի մը շուրջ [illegible]

Աւելցուր անոնց վրայ ափրիկեան չէյխերու հնդիկ ցեղապետներու մերկոտ չանաւած մազերն ու միրուքը եւ սատանի չափ փաթթոցները ...

Ինչպէս հաւատալ այս բոլորին որ տեղի կ'ունենային Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, որ տէրն է երկիրներու եւ երկիրներու, որուն ձեռքին է ծովերու բանալիներու տրցակը իրր համբիչ եւ որուն դրօշը գիշեր չի ճանչնար։

Հաւատալիք բան չէր։

Գանկ_նկատի առնէին Իսմէթ զօրավարին ներկայութիւնը, որուն կառավարութիւնը մէկ փչելով աւլած սրբած է կրօնքները, մոլլաները եւ փաթթոցները եւ բոլոր տեսակի նախապաշարումները։

Ինչ մեծ բարեբախտութիւն պիտի ըլլար ազգերու համար, եթէ Անգլիան փոքր ժամանակ մը Թուրքիոյ դիքէր իր երկրին ղեկը։

Բոլոր այդ ափրիկեցի եւ ասիացի մօրուսաւորները կը քաղաքակրթուէին, մօրուք ու փաթոյ բարձրացնելը գլխարկի կը փոխուէին եւ սրունքները տաբատի մէջ կ'ապաստանէին։

Կայսր ու Թագաւոր 150նոց ցանկը անցընելով Թագաւորական խոյրին վրայի Թանկարժէք քարերու փոխարէնուալ ալ զէն ու զրահ չուսան ու հաւթայան կը դնէին իրենց հովանաւորած ժողովուրդները քաղաքակրթելու եւ երջանկացնելու համար։

Ինչ տխրութիւն, յարգել օրէնքներն ու սովորութիւնները խեղճ ու կրակ ժողովուրդներուն, որոնք մէկ պարտականութիւն ունին, գետնատարած ազօթել ու ծափահար զովաբանել իրենց իշխանաւորին կամքը, չըհոր՛ նկատելով Աստուծոյ արեւէն [illegible]

Ինչո՞ւ Թոյլատրել այդ սայթներուն որ իրենց աղօթատեղիներուն մէջ մոմ վառեն ու խունկ ծխեն եւ իրենց մեռեալները հանդչին իրենց յատուկ գերեզմաններու մէջ։

Զօրաւոր եւ իր ուժին գիտակից պետութիւն մը, իր բռունցքը միշտ վեր կը բռնէ հպատակներուն գլխուն վրայ խնայելով անոնց պէտք առաջերը նախկին յաղթութիւնը։

Կը հակէ անոնց եկեղեցիներու մոմին եւ պնակի հասոյթներուն վրայ, առանց տեսնելու անոնց բոլոր սովորութիւնները եւ լեզուն։

Վայ անգլիական հզօր ազգին որ այս տարբերութիւններուն հակառակ կ'ապրի, եւ նոյն իսկ Հնդկաստանի մէկ քաղաքին քաղաքապետը ներկայ կ'ըլլայ ուրացան կայսրի մը ամուսնութեան հանդէսին ...

Ո՛վ գիտէ, որքան հմայաթափ եղաւ Իսմէթ Ինէօնիւի յաղթականը, այս բոլորը տեսնելով. մինչեւ իսկ չուզեց մնալ Փարիզ։

Ալ ո՞վ կը վախնայ բրիտանական զրահաւորներէն ...։

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

Պ. ՅՈՎՍԷՓ ՓԻՇՄԱՆ
ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

Վերջերս Ամերիկայէն Փարիզ հաստատ մեծանուն նկարիչ Յ. Փիշման իր ընտանիքով՝ կարճ ժամանակի մը համար։

Հ. Ա. Ա. Միութեան վարչութիւնը, Բարեգործականի Տան սրահներուն մէջ, ի պատիւ մեր հիւրին եւ տրուեստակցին՝ Թէյասեղանի հրաւիրեց մայրաքաղաքիս հայ արուեստագէտ եւ մտաւորական դասէն ծանօթ անձնաւորութիւններ։

Անկեղծ համակրանքի եւ գնահատութեան մթնոլորտ մը ստեղծուած էր մեծ արուեստագէտին շուրջ, որուն ատաղանդին գրուատիքը ըրաւ նախ Միութեան նախագահը՝ Պ. Շիշմանեան։ Ցիշեցուց նկարչին Փարիզ ապրած շրջանին կատարած անձնուէր գործունէութիւնը «Անիծրենկերութեան կազմակերպական գործին մէջ, գործ մը որ վերակենդանացաւ իր մեկնումէն ետքը, շնորհիւ աւելի երիտասարդ եւ յամառօրէն հաւատացեալ արուեստագէտներու գնահատելի ճիգերուն։

Բարի գալուստի եւ համակրանքի խօսքեր ըրին նոյնպէս Պ. Զօպանեան, Պ. Դուրեան բէկ, Պ. Մ. Գարագեան, Պ. Վ. Թաթուլ, Պ. Հ. Բալուեան եւ ուրիշներ։

Անոնք բացատրար ծանրացան Փիշմանի գործին խորհրդապաշտ յատկանիշներուն վրայ։

Արդարեւ — ոյառեղ բերելով իմ հիւացիկ գնահատանքս— Փիշման իբրեւ հետեւող «սոմբոլիստ», հիմնովին կը տարբերի բոլոր ազգի եւ ցեղի արուեստակիցներէն իր խառնուածքով եւ ոճերու յղացումներով իմաստասիրութեամբ։

Անոնք որ չեն տեսած իր մակերեսով փոքր, բայց խորհուրդով եւ երազով անսահման աշխարհներ դրկող կտաւները, անկարող են քանի մը տողերու մէջէն ըմբռնմարել այն գրեթէ անհիւթական գեղեցկութիւնները, որոնցմով օծուած է իր կտաւներէն իւրաքանչիւրին ամենափոքր անկիւնը, իւրաքանչիւր վրձինի հարուած տրուած է մտածումով։

Իր նկարներուն խորհուրդը, առակայն, այն խորհուրդը չէ, որուն կը կարենան մօտենալ շարք մը իմաստակներ, այլանդակելով բնութիւնը, յօշոտելով մարմինները եւ ձեւերը, գոյներու ճչացող եւ աչքերը վիրաւորող անհանուն խառնուրդի մը մէջ արտայայտել փորձելով իրենց անկեղծ կամ զիտաւորեալ՝ ճիգերը։

Փիշմանի իրական եւ ազնուական արուեստագէտի հոգիէն անցած պարզ մը կամ անօթ մը, եւ կամ Պուտտա մը, ճարտար մատներուն տակ կ'արտայայտեն իրենց խորունկ խորհուրդներն եւ անծանօթ գեղեցկութիւններ, ծածկուած ալիլինի նրբերանգներով, որոնք երազային աշխարհէ մը եկած կը թուին, մառախլի եւ իրական։

Փիշման չի նկարեր, այլ կ'երազէ։

Եւ իր երազները մէկ մէկ համանուագներ են, անսովոր ներդաշնակութիւններու Թանկագին հիւսուածքներով. Գոյներու եւ երանգներու աննկարագրելի մեծ դաշնակահարն է ան։

Այդ բոլորը ան կը պարտի իր ճըշմարիտ արուեստագէտի խորաթափանց նայուածքին, եւ բնութեան հաղորդականութեան արժանի հոգեկան մաքրութեան։

Մեր յարգելի հիւրը իր շնորհակալական խօսքերուն մէջ հանոյքով նկատեց, որ իր սկսած գործը այսօր կը շարունակուի շատ կենսունակ կերպով, նոր ուժերով ամրապնդուած։

Ցիշեց որ Գալիֆորնիոյ մէջ այցելած էր նշանաւոր վարդաստան մը՝ բուրումնաւէտ ու պերճափայլ։ Երկրորդ այցելութեան, սակայն, ապշահար նկատած էր, որ բոլոր վարդենիները կորատուած էին՝ գրեթէ արմատէն։

Իր բացատրութեան պահանջով, վերահսկիչը յայտարարած էր որ հարկ կար երբեմն այդ կորատումները ընել, յաջորդ տարիներուն աւելի շքեղ ու պերճ վարդեր ունենալու համար։

Եւ Փիշման նմանցնելով հայ ցեղը այդ վարդաստանին, իր հաւատքը յայտնեց թէ վայրագ Թուրքին ջարդը պատճառ մը չէ որ փճանայ հայկական վարդաստանը, այլ պիտի ուռճանայ նոր վարդերով, նոր գեղեցկութիւններով։

Ընդունելութեան ընթացքին Օր. Թանժէյեան արտասանեց, ֆրանսերէն, իր ստեղծագործութիւններէն «Սերֆայի լըռուած ձայնը», Օր. Շուշանիկ Թիւրապեան՝ դաշնակի կտորով մը արտայայտեց խտանալից արուեստագէտի մը յատկանիշները։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԶՈՅՆԵՐ ԳԻՒՂԷՆ
ԱՓ ՄԸ ՀՈՂԵՐ

ԳԼԷԺ (Կառ), 10 յունիս.— Զորս տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարեմ տեղւոյս մետաքսի մանարանին մէջ իբր քօնթրմէթր։ 110ի չափ տեղացիներ կ'աշխատին։ Մեր տեղը ըլլալով մեծ մասով գործաւոր դասակարգի կեդրոն, անշուշտ գործադուլներ եւն. տեղի ունեցան եւ մէկ երկու շաբաթ գործերու դադարումէ վերջ վերսկսաւ նոր կեանքը։ Գլէժի մէջ կայ հանքածուխ, երկաթէ խողովակի գործարան եւ մետաքսի մեր մանարանը։ Կը հաշուուի անգլեւ մէջ մօտաւորապէս 5—6 հազար ժողովուրդ։ Մեծամասնութիւնը S.F.I.O. եւ մաս մըն ալ համայնավար Քաղաքապետը ընկերվարական է։

Տեղւոյս մէջ Հայ ըլլալով Գէյլէրեան ընտանիքը կայ հինգ հոգիով, Անթապցի ընտանիք մը վեց հոգիով, եւ այրի կին մը (ամուսինը հոս մեռած) երկու անչափահաս մանչ զաւակներով։ Այս վերջինը ենկիւրիի կողմերէն ըլլալով կաթոլիկ է եւ ինքզինք օտար կը սեպէ, Հայերէն չի գիտեր։ Երկու մանչ զաւակներն ալ տեղացի ծեր օրիորդի մը հսկողութեան տակ գրած է, այնպէս որ ոչ հայերէն գիտեն եւ ոչ ալ կանոնաւոր տեղական լեզուն։

Մեր մանարանը կ'աշխատի L. Briand et ses Fils անունով, սակայն Պ. Գէյլէրեան թէ մանարանի տէրն է եւ թէ գործը կը դարձնէ ընկերովի։ Իսկ Լատժանթիէի եւ տեղւոյս մանարանը աշխատանոցի ընդհ. տնօրէնութիւնը կը վարէ Պ. Գէյլէրեան։

Բ.Բ.

ԿԻՐԱՄՈՒԼ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

— . —

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յունիս).

Մօտ է դպրոցական արձակուրդը։

Նորէն քննութիւններ, հանդէսներ, հրաժանարաններ, քիչ մը յուզում, իրարանցում, ճառ ու ծափ եւ, յետոյ, լռութիւն երկու - երեք ամիս։

Ամէն տարի նոյն երեւոյթը կը կրկնուի, առանց զգալի փոփոխութեան, ու մենք կը դիտենք երեւոյթը՝ իբրեւ եղանակի յատուկ բերք մը։

Հարցուցա՞ծ ենք, կամ կը հարցընե՞նք թէ տարիները ինչ փոփոխութիւն կը բերեն դպրոցներէն ներս, մեր կրթական կեանքին ու գործին մէջ։

Մեր դպրոցները ձգուած են ուսուցիչներուն, անոնց կարողութիւններուն ու բարեխղճութեան, տնօրէններուն բարեհաճութեան ու կորովին. հոգաբարձութեանց նիւթական միջոցներուն ու եռանդին եւ աւելի բարձր իշխանութեանց հետաքրքրութեան։ Ըսել կ'ուզենք, թէ մեր դպրոցները համեմատաբար աւելի լաւ կ'ըլլան, եթէ այս բոլոր տարրերը պատահօրէն ներդաշնակ ըլլան իրարու եւ իրարու աջակցին կրթական գործը բարգաւաճութեան տանելու համար։ Եւ դէշ կ'ըլլան, կամ նուազ լաւ՝ եթէ կրթական կազմածին մէկ կամ միւս անդամը անհամապատասխան ըլլայ։

Ունի՞նք ազգային, կրթական «քաղաքականութիւն» մը, որ պատասխանատութեան չձգէր մեր ժողովուրդի կենսական հաստատութիւններէն մէկը դպրոցը, եւ առաւելագոյն չափով ներդաշնակ պահէր զայն բարգաւաճ դարձնող տարրերն ու պայմանները։

Գիտենք թէ, երբեմն, միշտ պատահօրէն, փոփոխութիւններ կ'ըլլան մեր կրթական կեանքին մէջ. ուսուցիչի մը տեսուչի մը կամ հոգաբարձութեան մը փոփոխումով փոքրիկ շեղումներ կ'ըլլան «ընկալեալ» սովորութիւններէն, բայց, ընդհանրապէս, լճացած մեքենան կը շարունակէ դառնալ իրեն համար տարիներ առաջ գծուած ծիրին մէջ, առանց հիմնական ու մտածուած փոփոխութեան մը։

Ուշագիր պրպտում մը, իրձամիտ բաղդատութիւն մը՝ այսօրուան եւ մինչեւ իսկ երկու տասնեակ տարիներ առաջ եղած կրթական յարկերուն միջեւ, նշանակելի փոփոխութիւն մը պիտի մատնանշէ՞ր արդեօք ուսման մակարդակին, նիւթերու մշակման ոգիին, անձերու արժէքին ու ուսուցման մեթոտներուն միջեւ։ Կա՞ն նորութիւններ կամ նորոգութիւններ եւ ինչ են։

Թերեւս պզտիկ փոփոխութիւններ, յառաջդիմական փոքր քայլեր ցոյց տրուին, բայց որքան ծանօթ ենք, անոնք բոլորը մասնակի, անհատական ու պատահական նշանակութենէն անդին չեն կրնար անցնիլ։

Դժուար է պատասխանել թէ ի՛նչ կրթական ըմբռնում, ինչ «քաղաքականութիւն» կը կիրարկուի մեր դպրոցներէն ներս. քաղաքականութիւն մը՝ որ պատուղը ըլլար մեր առօրեայ մտահոգութիւններուն եւ ազգային տեւական ու կենսական հողերուն։

Որ՝ իր վրայ դրոշմը կրէր հաւաքական աշխատանքին ու ազգային ուժերու լարումին։

Տեղեակ ենք, որ կրթական Ցանձնախումբ մը շուրջ տասը ամիսէ ի վեր ծրագիր մը կը մշակէ Եգիպտոսի հայութեան բոլոր դպրոցներուն համար։ Ջենք գիտեր դեռ այս մշակումին արդիւնքը, որ անյայտ է, թէեւ լսած ենք եւլքի մասին, որքան ալ մէկ երկու անհամաձայն ու հիւանդ ձայներու արձագանգը հասած ըլլայ մեզի։

Պիտի սպասենք արդիւնքին համակրութեամբ։

Հաւանօրէն, դեռ ամիսներ պիտի անցնին մինչեւ աւարտի մշակումը եւ, թերեւս, տարի՝ մինչեւ ծրագրի գործադրութեան ձեռնարկուի։

Բայց, ինչ պիտի արժէ մշակումը, եթէ պայմաններ չկրնանք ստեղծել անոր արդիւնաւոր կիրարկութեան համար։

Անշուշտ, նախ, անհրաժեշտ է գործադրող իշխանութեանց մօտ կորով տեսնել, գիտակցութիւն ու լրջութիւն՝ կրթական կեանքը վերակազմելու եւ ըստ այնմ զոհողութիւններ ստանձնելու համար։

Երկրորդ՝ անհրաժեշտ է մինչեւ այդ ունենալ ուսուցչական լաւագոյն կազմ մը, արդիւնքի մը հասնելու համար։ Որովհետեւ, ինչ ծրագիր ալ ունենանք, ի վերջոյ, ուսուցիչն է գործադրողը։ Ան է ծրագրի մը ճակատագիրը. անոր յաջողութիւնն ու ձախողանքը։

Արդ, ունի՞նք այս կազմը. ունի՞նք նման պատասխանատու գործի մը յատուկ վարիչ ձեռքերը եւ անոնց աշխատակիցները։

Հիմնական խնդիր մը՝ որո՛ւն մասին պէտք է մտածել այժմէն իսկ։ Բայց, անհրաժեշտ պայմանով մը,— ուսուցչի նիւթական ապահովութիւնը»։

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԳԱՎՈՒՓՃԵԱՆ
եւ
Comte LATERRIE DE LORENCEZ
Ամուսնացած

Փարիզ, 10 Յունիս 1937

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՄԷՕՆ ԴՊՐԻ ԼԵՀԱՑԻՈՑ ՈՒՂԵԳՐՈՒԹԻՒՆ, Ուսումնասիրեց եւ հրատարակեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան, տպ. Վիէննա, Մխիթարեան, 1936, գին 4 գ. Ֆր.։

ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԵՒ ԻՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ (մատենագրական - պատմական ուսումնասիրութիւն), Գրեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան, Մասն Երկրորդ, տպ. Վիէննա, Մխիթարեան տպարան 1936 գին 4 Զ. Ֆր.։

ՄՈՎՍԷՍ Գ. ՏԱԹԵՒԱՑԻ, ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ՈՒ ԻՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ, Գրեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան, տպ. Վիէննա, Մխիթարեան, 1936, գին 4 Զ. Ֆր.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (983)

ՉԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Ուշացանք, Ցակոբ, անմիջապէս ճամբայ ելլենք Սամինեկ [illegible] հոս կրնանք հասցնել։

— Ես ոչ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնեմ,— պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը,— անշուշտ սովորական զգուշութիւնները ձեզ կ'առնենք.

— Լաւ։ Ես կուզամ մութը կոխելէն վերջ, դուք ազդը լուր կուտաս։

Կէս գիշերը վաղուց անցած էր, երբ Լեւոնն ու Ցակոբը վերադարձան։ Հայիւ բակի դուռը զարկելով՝ Ցակոբը քաշուեցաւ իր դռանայարկի սենեակը, իսկ Լեւոնը սկսաւ վեր բարձրանալ, երբ Սոնիայի սենեակի դուռը յանկարծ բացուեցաւ ու աղջիկը ունմին վրայ երեւցաւ։

— Շատ ուշացաք, սարսափելի մտատանջութեան մէջ էի

Լեւոնը՝ սիրած աղջկան մտահոգ դէմքը տեսնելով՝ վայրկեան մը ինքզինքը կորսնցուց։ Ձեռքերը երկնցուց զայն գրկելու ձեւով մը, մինչ Սոնիան զարմացած քայլ մը ընկրկեցաւ, բայց Լեւոնը անմիջապէս ուշքի եկած, իր սովորական սառնութեամբ պատասխանեց

— Ակամայ, [illegible] մինչեւ որ պահնորդի բերա՛լ լոյսերը, ի զուր սպասեր էք։ Գիշեր բարի ...,— ու Լեւոնը իր սենեակի դուռը բանալով ներս մտաւ։

— Գիշեր բարի,— հազիւ յուսցաւ Սոնիայի ձայ՞ը, որ դրան սեմին այ ձանցած մնացած էր։

Սոնիան անհնալի դուռը գոցելով՝ նստաւ անկողնի եզրը, բոլորովին մոլորած վիճակի մէջ։ Լեւոնի անսպասելի վարմունքը, թէեւ վայրկենական, այնպէս էր Սոնիայի հոգին Դիմբը [illegible], Սոնիա, [illegible] անտարբեր ուժգնութեամբ կը զարնէր։ Արեան տաք հոսանքը արագօրէն շրջան կ'ընէր՝ ջերմացնելով ողջ էութիւնը։ Թախանցիկ մշուշ մը կարծես վարագուրեց Սոնիայի աչքերը, կուրծքը հեւքով կը. բարձրանար ու կարօտի զգացում մը լեցուց հոգին։ Կարօտը՝ հին անցեալ օրերու, երբ ուրիշ մէկը այնքա՜ն ջերմօրէն թեւերը կը բանար, ու ինք սիրաշեղ՝ կը նետուէր անոնց մէջ։

— Վարդա՛ն, Վարդա՛ն,— հեծեծեց Սոնիան, ու արցունքի խոշոր կաթիլներ թերթեւանքներէն վար կախուեցան։

Սոնիան մինչեւ առաւօտ չկրցաւ քընանալ

Յաջորդ օրը, կէս օրէն վերջ, Թաթինէն այցելութեան եկաւ։ Ողբալի վիճակի մէջ կը գտնուէր զեղաւոր կինը։ Անոր գիշեր լուծ լինելով Պոլսէն եկած վերջնական վճռի մասին, ամբողջ գիշերը լալով անցուցած էր

Սոնիան նոր վերջացուցած հիւանդներու ընդունելութիւնը, իր սենեակը քաշուած էր, երբ Թաթինէն եկաւ այցելութեան։ Խեղճ կինը անմխիթարօրէն լալով, փաթթուեցաւ ընկերուհիին եւ հեկեկուր հեկեկուր սկսաւ լալ

Սոնիան մեծ դժուարութեամբ հազիւ կրցաւ քիչ մը հանգստացնել Թաթինէն, որ անհնարին զարհուրանքով կախաղանի մասին կը խօսէր։ Երբ Լեւոնը, որ մինչեւ այդ սենեակէն դուրս չէր ելած, ներս մտաւ դռնէն, Թաթինէն հանդարտած՝ կը լսէր ընկերուհիի յուսադրիչ խօսքերը։ Լեւոնը, առանց ծրագրի մանրամասնութիւններ յայտնելու, պատմեց Վահէն փախցնելու ձեռնարկի մասին, յուսադրելով ցաւէն կծկուած Թաթինէն, թէ ամէն ինչ՝ որ մարդկօրէն կարելի է ընել, ինք ու իր ընկերները պիտի ընեն Վահէն ազատելու համար։

Երբ նոր յոյսերով մխիթարուած Թաթինէն մեկնեցաւ, Լեւոնն ու Սոնիան առանձին մնացին։ Աղջի գիշերուան Լեւոնի վայրկենական ինքնամոռացումը, կարծես որ պատնէշ մը դարձած էր երկուքը իրարմէ զատող։ Վերապահ վերաբերմունք ունէին իրարու հանդէպ։ Սոնիան աչքի պոչով նայեցաւ Լեւոնին։ Տղան, ամէն ժամանակէ աւելի սառն, մտամփոփ դէմք մը ունէր։

«Կրիան պատեանին մէջ թաղնուած է», փայլակի նման այդ պատկերը անցաւ Սոնիայի մտքէն, որ սաստիկ կը նեղուէր տղու պահած լռութենէն, ու խօսակցութիւն մը բանալու համար, առանց Լեւոնին նայելու՝ ըսաւ.

— Սարսափելի հոգեկան տառապանք մը կ'ապրի խեղճ Թաթինէն։

— Բնական է,— առանց տեղէն շարժելու պատասխանեց Լեւոնը։

Լեւոնի յայտնած մտքէն աւելի բանալու սառն ձեւը վրդովեց Սոնիան։ Այդպէս անտարբեր կրնայ խօսիլ, մտածեց Սոնիան, միայն հազար օտար մը, մինչդեռ Լեւոնն ու Վահէն ընկերներ էին, հին սրտակից ընկերներ։ Լեւոնի հանելուկային դէմքը հետզհետէ կը վրդովէր Սոնիայի հոգին։ Ի՞նչպէս ուրախ պիտի լինէր, եթէ կեանքին մէջ անգամ մըն ալ չհանդիպէր այդ երիտասարդին, որ երբեմն մարդկօրէն ջերմ, երբեմն ալ սառոյցի նման պաղ ու անհաղորդ դիմակ մը կ'անցընէր դէմքին։

Բայց Սոնիան, հանգամանքները կըշռելով, ինքն էր սախպած Լեւոնը՝ մընալու իր յարկին տակ։ Այդ գիտակցութիւնը կը ստիպէր զինք, հակառակ Լեւոնի չորութեան, առանձինն գերը խաղալու, որքան ալ որ այդ դժուար կատարելիք դեր մը լինէր։ Ճիշդ այդ մտածումէն դրդուած, անախորժ լռութեան վերջ մը տալու համար, Սոնիան հարցուց.

— Կը կարծէ՞ք, որ ձեր ձեռնարկը յաջողութեամբ պիտի պսակուի ...

Լեւոնը առանց պատասխանելու ուսերը թօթվեց։ Ո՛վ գիտէ, թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ։

— Եթէ դժբախտութիւն մը պատահելու լինի,— կարեկցաբար շարունակեց Սոնիան,— այդ սարսափելի վիշտի ծանրութեան տակ պիտի խորտակուի Թաթինէն։ Կնոջ մը համար դժուար է այդ պարագաներու մէջ կորցնել սիրածը։

— Իսկ դուք, ի՞նչէն գիտէք այդ,— ժպտօրէն հարցուց Լեւոնը։

Այնքան մտերմօրէն, տաք զգացումով հնչած էր Լեւոնի ձայնը, որ Սոնիան ակամայ ցնցուեցաւ ու սկսաւ դիտել Լեւոնի դէմքը, որու վրայ հազիւ նշմարելի ժպիտ մը դծագրուած էր։

— Կին մը միայն կնոջ ապրումները կրնայ ըմբռնել ...

— Իսկ դուք ապրա՞ծ էք նման ծանր օրեր։

Սոնիան բոլորովին շփոթեցաւ։ Տըղու ձայնը մտերիմ ջերմութեամբ կը հնչէր։ Քաղցրութիւն մը կար այդ ձայնին մէջ, արտցաւ չէր մը, որուն չէր կրնար դիմադրել Սոնիան։ Անմիջապէս Վարդանի պատկերը գծագրուեցաւ աղջկան մտքին մէջ։ «Ալբ շզօք ինք ապրա՞ծ էր նման օրեր», ու դառն ժպիտ մը կծկեց Սոնիայի նուրբ շրթները։

Լեւոնը չորս բոլորը նայելով՝ դատնութեամբ դիտեց։ Որքա՜ն նմանապահեստներ կառավարութեան ձեռքը անցած էին։ Ի՞նչ սարսափելի հարուած էր յեղափոխական շարժման համար Դաւոյի դաւաճանութիւնը։ Թշուառականը տասնեակներով մեծ պահեստներու տեղերը ցոյց տուած էր կառավարութեան։ Անոնց քով Լեւոնի մօտ գտնուած պահեստը աննշան բան մըն էր։ Այդ փոքր պահեստը կը պարունակէր քանի հինգ զինուորի անհրաժեշտ պարագաները։

Լեւոնը ուշադրութեամբ քննեց այդ պահեստին մէջ գտնուող բոլոր իրերը։ Հրացաններու կողքին դրուած էին լեցուած փամփուշտակալներ, դարակներու վրայ դասաւորուած ջրամաններ, խզամաններ, չանթաներ, երեք հատ դիտակ, կողմնացոյցներ։ Լեւոնը գոհունակութեամբ գտաւ, որ բոլոր իրեղէնները անվնաս վիճակի մէջ մնացած էին։ Ամենավերջինը Լեւոնը մօտեցաւ մաճարի մէջ փաթթուած տասհարուածեան մաուզէր ատրճանակներուն եւ չորս հատը ջոկելով՝ ծակէն դուրս՝ Ցակոբին երկնցուց։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ինչպէս նաեւ Հայոց եկեղեցիի, Աղքատախնամի եւ այլ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

Ընկ. Ա. Խատիսեան բարեգալուստ մաղթեց Հանրապետութեան նախագահին՝ յանուն Հ. Հ. Պատուիրակութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ «Յառաջ»ի: Բոլոր ներկաները նախագահին ձեռքը սեղմեցին:

Հանրապետութեան նախագահը եւ հետեւորդները, որոնք կառավարութեան հիւրը պիտի ըլլան, պետական ինքնաշարժներով գացին Օթէլ Քրիյոն, ուր ժամանակաւոր յարկաբաժին մը յատկացուած է իրենց:

Ժամը 10ին նախագահը գնաց բիւ տ'Իւլմի Մարոնիներու եկեղեցին, ուր հանդիսաւոր պատարագ մատոյց, Լիբանանի Մարոնիներու պատրիարք Մոնսէնեօր Արիտա: Այս վերջինը Հռոմ եւ Վատիկան այցելէ վերջ Փարիզ հասած էր յունիս 5ին շաբաթ առաւօտ եւ նոյն պատիւներով ընդունուած: Ամսոյս 17ին հացկերոյթ մը կը տրուի ի պատիւ պատրիարքին.

Թուխաչեւսքիի եւ ընկերներուն գնդակահարութեան վերջ

Շաբաթ գիշեր, Մոսկուայի ժամուլին կը հաղորդուէր 3 տողնոց լուր մը, թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքիի եւ եօթը զօրավարներուն տրուած մահավճիռը գործադրուած է:

Ոչ մէկ տեղեկութիւն թէ մահավճիռը ո՞ր ժամուն եւ ո՞ր վայրին մէջ տրուեցաւ: Ամէն ինչ գաղտնի կը պահուէր, վախնալով հաւանական յարձակումէ մը Թուխաչեւսքիի համակիրներուն կողմէ. Գնդակահարուած զօրավարներուն մարմինները ալ չյանձնուեցան իրենց ընտանիքին, եւ այնպէս կ'ենթադրուի թէ այրեցին:

Այս զգուշութիւնները իսկ կը մատնեն այն վախը, որ պաշարած է Կրեմլի պալատին բնակիչներուն հոգին: Ամէնուն ուշադրութիւնը ուղղուած էր բանակին, այն անկարելի յոյսով թէ պիտի ընդվզէ՞ր արդեօք: Միայն Թուրքեստանի եւ Կովկասի շրջանէն է որ խռովութեան ձայներ կը հասնին, — Մոսկուա անմիջապէս լիազօրներ ղրկեց, անշուշտ «չանթահարելու համար»: Միւս կողմէ, Սթալին եւ Վորոշիլով կ'ուզեն իրենց դիրքն ամրացնել եւ բանակը սիրաշահիլ՝ իրենց թերթերուն տալով բանուորներու եւ զինուորներու բանաձեւեր, թէ կը գնահատեն կառավարութեան ցոյց տուած արթնութիւնը եւ մահավճիռներուն արդարութիւնը: Խորհրդային թերթերուն էջերը այժմ լեցուած են նման բանաձեւերով: «Շուները պէտք է սատկեցնել շուներու նման»:

Արտասահմանի մէջ գրեթէ ամէն քաղաքական դէմք այն տպաւորութիւնը կը կրէ թէ ռուսական բանակին էր որ գլխատուեցաւ: Ու կարծես այդ տպաւորութեան պատասխանելու համար Սթալին կը յայտարարէ. «Մեզի մարդ չի պակսիր, հազարներ ունինք, կը բաւէ միայն մէջտեղ հանել զանոնք եւ յառաջ մղել»: Եւ իբրեւ պատասխան «մաքրագործումի» վայրագութեան. — «Անցա՛ւ մարդ համոզելու շրջանը, այժմ հարկ է չանթահարել եւ բնաջնջել ժողովուրդին թշնամիները»:

Քաղաքական ընդդիմադիր շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ Սթալին ուզելով բնաջնջել իր վրայ շուք ձգող կուսակցական դէմքերը՝ կոթնեցաւ Կէփէուին, ուզելով բնաջնջել հետզհետէ զօրացող Կէփէուին ղեկավարները՝ կոթնեցաւ բանակին, այժմ բանակն է որ կը կրէ իր «չանթերը»: Ասոր համար է, որ անգլիական թերթերը կ'ըսեն թէ կարելի չէ բացատրել այս գնդակահարութիւնները որ եւ է ձեւով, բայց եթէ «յանկարծական խենթութեամբ»:

Երբ Թրոցքի իմացաւ գնդակահարութեանց լուրը, յայտարարեց «Սթալին, գլխատելէ վերջ կուսակցութիւնը եւ կառավարական կազմը, այժմ նոյն բախտին կ'ենթարկէ բանակը: Այսպէս իր գոյութիւնը պաշտպանելու համար կը զոհէ երկրին շահերը: Վերջին գնդակահարութիւններով սակայն, կը հաստատուի թէ մօտ է Սթալինի տապալումը»: Ըստ Թրոցքի կը յայտնէ թէ ռուսական բանակին մէջ ժողովրդականութեան տեսակէտով ոչ ոք կը հաւասարի Թուխաչեւսքիի, Եաքիրի եւ Կորկի, բացի Պլուխէրէն: Թէ Թուխաչեւսքի գահ կ'երթայ Վորոշիլովի հետ մրցակցութեան:

Գերմանական թերթերը ծիծաղելի կը գտնեն այն ամբաստանութիւնը թէ Թուխաչեւսքի կը ծառայէր գերմանական լրտեսական կազմակերպութեանց:

Վորոշիլով երկար ցնկոյցով մը կ'արդարացնէ գնդակահարութիւնները եւ կը յարձակի Թրոցքիի վրայ զոր կ'անուանէ ֆաշիստ. (ԽՄԲ. — Երբ ֆաշիստ է Թրոցքին ալ, ուրեմն ֆաշիստ եւ կոմունիստ միեւնոյն բաներն են):

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ ԵՒ ՊԼԻՒԽԵՐ ԱԱՍԱԾԵԼԻ (?)

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ սթալինեան վերջին «չանթահարումը» կը հաստատէ որ Ռուսիա 1917էն ասդին ամենամեծ տագնապն է որ կ'անցրնէ: Արդարեւ մաքրագործումները կը շարունակուին տակաւին:

Զրոյց կը շրջի թէ կասկածելի կը համարուին նաեւ Վորոշիլովը, գործավար Խորհր. Միութեան Ազգ. Պաշտպանութեան, Պլիւխէրը, ընդհ. հրամանատար Ծայր. Արեւելքի բանակներուն (մօտ 300,000 զինուոր), Եժովը, որ պետն է ներկայիս Կէփէուին:

Վերջերս մարաջախտ Պլիւխէր քննադատուեցաւ որ Ծայր. Արեւելքի բանակը քիչ մը շատ անկախ կը վարէ, ինքզինք դարձնելով Սիպերիոյ դիկտատորը: Ու կանչուեցաւ Մոսկուա, ուր Կրեմլի պալատին մէջ ծանր վիճաբանութիւն մը ունեցաւ Սթալինի հետ. Սթալին, խորամանկութեամբ, կը պատասխանէ թէ իր հաւատարմութեան փաստը տալու համար պէտք է մտնէ Գեր. Ատեանի մէջ, դատելու համար Թուխաչեւսքին:

Այս զրոյցներէն անկախ, Մոսկուայի ժամուլը կը գրէ թէ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եւ սպաներ ձերբակալուած են Սիպերիոյ մէջ, իբրեւ տրոցկիստ եւ լրտես:

Երբ խնդիրը այսպէս է, մինչեւ Պլիւխէրի ձերբակալութեան հասնիլը քայլ մը միայն կը մնայ:

Զանգուածովի ամբաստանութիւններու եւ ձերբակալութիւններու այս համաճարակը, բանակէն ներս, սկսած է արդէն բարոյալքել զինուորները: Ռոստովի, Կորքիի եւ այլ մեծ քաղաքներու մէջ, կ'ըսուի թէ բողոքի ցոյցեր եղած են Կէփէուին շէնքին առջեւ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ոստիկանական ընդհ. տեսուչին (Անգլիացի) դէմ մահափորձ մը կատարուեցաւ. Երբ իր պաշտօնատեղին կ'երթար, երեք անծանօթներ յարձակեցան կրակեցին ինքնաշարժին վրայ, զոր կը վարէր անգլիացի ոստիկան մը: Ինքնաշարժին վարիչը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, ընդհ. տեսուչը ազատեցաւ: Ոճրագործները փախան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղաւ Հաղորդակցութեան փոխ գործավարը, Ջիմին, որուն տեղ պաշտօնի կոչուեցաւ Պիննտիքթովիչ-Պաքաուլին:

ՊՈՒԻԱՆԻ արձանը կանգնեցին, կիրակի, արտաքին նախարարութեան շէնքին առջեւ: Ցուցատախտակին զանազան երեսներուն վրայ արձանագրուած են պարբերութիւններ Պրիանի ճառերէն: Բացման առթիւ ճառեր խօսեցան Փօլ-Պոնքուր, Թէոտոր Թիսիէ, Լէօն Պլում, արտայայտելով Ֆրանսայի կամքը՝ խաղաղութիւնը պահպանելու մասին

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 Յունիս, կիրակի օր. Pէստոնի անտառ. պաղ աղբիւրին մօտ:

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները եւ համակիրները, այս հինգշաբթի, 17 Յունիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Երրորդ Թաղապետարանի մատենադարանին մէջ:

ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Թուեր մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»էն

Ա. Շարք. Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1.— ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԽԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԽԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:

H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. ԽԱՂԻ Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 16 յունիս, չորեքշաբթի գիշեր, ժամը ճիշդ 9ին, Café des Sportsի մէջ:

Պարտաւորիչ ներկայութիւն, անդամատոմսով:

Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 17 Յունիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7 բիւ տէ Գէրմայէն, Փարիզ (5ր. Թրէսաթրէ՞): Նիւթական եւ բարոյական ճգնաժամութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն. Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Զառաջի Տօնիկ Էվճուկեանի աղջկան հօրեղբօր աղջիկները՝ Մէպիմիա եւ Արմենուհի Էվճուկեանները: 1924ին Յունաստանէն որբերու հետ միասին Եգիպտոս մեկնած են: Իմացնել Մարիամ Ղուկասեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, Seine, France: Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 17 Յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 Rue Bossuet, Paris

Կը դասախօսէ Պ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ՝ Նկարչութիւնը երաժշտութեան մէջ:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ Թիւ 1

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ» եւ «Հ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ», գրեցին տեղակալ՝ Յ. Սահակեան եւ գնդ. Տ. Բաղտասարեան

Հայրենակիցներ, յիշեցէք թէ ինչ հետաքրքրութեամբ եւ հեւիհեւ կարդացիք մեր մօտիկ ու փոթորկալից անցեալի այս յուզիչ եւ անոյշ յուշերը «Յառաջ»ի մէջ:

Արդ այդ բոլորը ամփոփուած, վերամշակուած ձեւի կը ներկայացուի սիրուն հատորի մը մէջ, տպագրուած մաքուր թուղթի վրայ եւ զարդարուած բազմաթիւ նկարներով եւ քարտէսներով:

Այժմէն իսկ բաժանորդագրուելու եւ ստանալու համար դիմել.—

ՖՐԱՆՍԱ, Միութեանս կեդրոնատեղին 163, Av. Jean Jaurès, Paris.

Պալքաններ՝ Յ. Սահակեան, St. Atelerilor N. 29, Constantza, Roumanie.

Սօֆիա՝ «Սասիս» Հրատարակչ. Ընկ. Ցար Սիմէոն, թիւ 72:

Իրաք—Սուրիա՝ Պ. Միւրմէնեան, New Street, Bagdad—Irak.

Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 Ֆր.:
Ամերիկա, Անգլիա, Իտալիա, Կիպրոս, Զուիցերիա	15 Ֆր

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ԾԻԾԱՌՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑի (Մելքոնեան)

Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 Ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H Samuel 51 rue Mr. le Prince, Paris.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Dumeunc, PARIS (15)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԵՐԿԱԹԷ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Վերջիններէ հանդէպ նա խիստ հակակրութիւն ունէր (այս խօսքերը ես իրենից եմ լսել): Ցատկապէս չէր սիրում Ազեւին, որի միայն տեսքը նրան զզուանք էր պատճառում: Գուշակե՞լ էր արդեօք նա Ազեւի իսկական դերը: Ի հարկէ, չէր գուշակել, ինչպէս եւ չէր գուշակել այն ժամանակ եւ ոչ ոք: Բայց կարո՞ղ է պատահել արդեօք, որ այդքան բանիմաց եւ փորձառու մի մարդ հաւատար, որ այդ բոլոր տեղեկութիւնները Ազեւը ստանում է կողմնակի միջոցներով, «կնոջ միջոցով», «Գերշունիի հետ ունեցած իր մտերմութեամբ», կամ թէ չէ «հէնց այնպէս», ձեւի համար յենլով մարտական կազմակերպութեան Հաւանական է, որ Լոպուխինը այդ մասին աշխատում էր չմտածել: Նրա հոգեբանութիւնը նման է բարձրաստիճան սպայի հոգեբանութեան, որ պատերազմի ժամանակ վարում է հակահետախուզութիւնը: Ցեղափոխական-ների հետ կռիւ է տեղի ունենում. հակահետախուզական խմբի վարիչը ժամանակ չի ունենում մտածելու իր եւ օտար գործակալների գործելու կերպի մասին:

Առաջին յեղափոխութեան ժամանակ Լոպուխինը ընդմիշտ թողեց կառավարական ծառայութիւնը: Ըստ երեւոյթին նա արդէն հէնց այդ ժամանակ հոգեկան մեծ յոգնածութիւն էր ըզգում. Նրա արտաքին տեսքն անգամ վկայում էր այդ: Իր վերջին պաշտօնի ժամանակ (էստլեանդական նահանգապետ) նա յայտնեց որպէս ազատամիտ: Գրաֆ Վիտտէն, որ նրան շատ էլ չէր սիրում, չներելով նրա մօտիկութիւնը Պլեւէյի հետ, Լոպուխինին կադէտ էր համարում:

1905 թուից սկսած Լոպուխինը, առանց յաջողութիւն ունենալու, աշխատեց լաւ յարաբերութիւններ ստեղծել ազատամիտ շրջանների հետ (այս տեսակէտից նա մնաց անզուգական մինչեւ իր ծառայողի վերջին օրերը):

VII

Ցանկանալով մերկացնել եւ ոչնչացնել գաղտնի գործակալներից ամենից կարեւորին, Բուրցեւը տեղեկութիւններ առնելու համար դիմեց մի մարդու, որ դեռ վերջերս առաջնակարգ դիրք էր գրաւում քաղաքական ոստիկանութեան մէջ. Միտքը, որ յղացել էր Բուրցեւը, արտասովոր էր իր համարձակութեամբ եւ պարզութեամբ:

1908 թուի ամառը Լոպուխինը ընտանիքով անց կացրեց Նոյհեյմում: Ոչ մի մերկացման մասին նա չէր մտածում, ինչպէս եւ չէր մտածում ընդհանրապէս քաղաքականութեան մասին Նա պատրաստւում էր մեկնելու Իտալիա: Բուրցեւի հետ ունեցած նրա հանդիպումը ճակատագրական եղաւ: Իտալիայի փոխարէն նա ընկաւ Սիբիր: Եւ շատ մարդկանց համար Բուրցեւի եւ Լոպուխինի խօսակցութիւնը ողբերգական հետեւանքներ ունեցաւ (եղան նոյնիսկ անձնասպանութեան դէպքեր): Այդ խօսակցութիւնը շատով իր վրայ հրաւիրեց ամբողջ աշխարհի հետաքրքրութիւնը եւ դարձաւ մեր դարի ամենէն աղմկոտ դատական գործերից մէկը:

Պատահմամբ իմանալով, որ Լապուխինը սեպտեմբերի սկզբին անցնելու է Կելնից Բեռլին, Բուրցեւը գնաց Կելն եւ սպասեց կայարանում

Սեպտեմբեր 5ին, ցերեկուայ ժամը 1ին Լապուխինը Նոյհեյմի երկաթուղու գնացքից դուրս եկաւ եւ նստեց Բեռլինի երկաթուղին: Բուրցեւը հետեւեց նրան. հազիւ էր երկաթուղին շարժուել, երբ նա մտաւ Լապուխինի խցիկը

Նրանց խօսակցութիւնը տեւեց 6 ժամ: Ոստիկանութեան նախկին վարիչին նեղը դցել Բուրցեւը, ի հարկէ, չէր կարող: Լապուխինից էր կախուած ցանկացած բոպէին վերջ տալ այդ խօսակցութեան: Ինչո՞ւ նա այդպէս չվարուեց: Նա չզգա՞ց արդեօք, թէ ինչպիսի անդունդ է բացւում իր ոտքերի տակ: Երկաթուղու մէջ տեղի ունեցած խօսակցութեան մանրամասնութիւնը դժուար է բացատրել: Բուրցեւի պատմածը, որ հրատարակեց ժամուլի մէջ, չի համապատասխանում Լապուխինի ցուցմունքներին՝ տուած քննիչին ցի համապատասխանում դրան նաեւ այդ խօսակցութեան ներկայ եղողների հետ ունեցած տեսակցութեան ժամանակի յուշերը. Բայց ընդհանուր պատկերը նոյնն է:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ուրիշ եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 16 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3448

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՕՖԻՍԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովը ութ տարի առաջ որոշած էր մինչեւ 1938ի վերջը հաշուեյարդարի ենթարկել «Նանսէնեան» կոչուած Օֆիսը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Ժընեւ եւ վարիչն է Պ. Միքայէլ Հանսոն (հանգուցեալ Նանսէնի հայրենակիցն ու յաջորդը):

Տարի մը առաջ Ընդհ. Ժողովը յանձնարարած էր Պ. Հանսոնի՝ ծրագիր մը պատրաստել՝ յայտնելու համար թէ ի՛նչ ձեւով կարելի է լուծել այս հիմնարկութիւնը, որ կը գործէ 15 տարիէ ի վեր՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ:

Պ. Հանսոն պատրաստած է արդէն իր ծրագիրը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը զայն ղրկած դանազան պետութեանց, որոնց սահմաններուն մէջ կ՚ապրին քաղաքական տարագիրներ եւ որոնք ունին «Նանսէնեան Օֆիս»ներ:

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի քննէ ստացուած պատասխանները: Նանսէնեան վարիչ մարմինը նոր տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ Ընդհ. Ժողովի յառաջիկայ նստաշրջանին: Որմէ ետք պիտի տրուի վերջնական որոշումը:

Մեր ձեռքը չունինք դեռ Պ. Մ. Հանսոնի ծրագիրը: Անոր ամփոփումը կարդացինք «Թայմզ»ի մէջ, որ խմբագրական մըն ալ նուիրած է այս խնդրին:

Պ. Հանսոն կ՚ըսէ թէ Օֆիսին ջնջումով լուծուած չըլլար գաղթականներու խնդիրը եւ թէ դեռ ընելիք շատ բան պիտի մնայ: Ու կ՚եզրակացնէ որ այդ մարմինը պէտք է շարունակէ իր աշխատանքները:

Պ. Հանսոն այս ուղղութեամբ պրոպագանդ ընելու համար պտոյտներ ալ կը կատարէ եւ ցարդ քանի մը երկիրներ այցելած է արդէն:

«Նանսէնեան» գաղթականներու ընդհանուր թիւը կը հաշուէ շուրջ 700,000,— Ռուս, Հայ, Սարցի, Ասորի, Ասորա - քաղդէացի եւ Թուրք: Այս թիւին մէջ են անոնք որ նիւթական օգնութեան կարիք չունին, սակայն որոնք Օֆիսէն, որովհետեւ կամ «ամբողջովին ձուլուած են եւ կամ իրենց հիւրընկալուած երկրին մէջ բաւական լաւ վերաբերումի առարկայ դարձած»:

«Սակայն եւ այնպէս տակաւին կը մնան խիստ կարեւոր թիւով գաղթականներ, որոնք լուրջ օժանդակութեան կը կարօտին եւ պիտի շարունակեն կարօտիլ նոյնիսկ 1938էն վերջ, եթէ երբեք անօթութենէ չմեռնին կամ յուսահատական միջոցներու չդիմեն՝ ապաւինելով հանրային ապահովութեան»:

Նանսէնեան Օֆիսի վարիչ մարմնի նախագահը չի ճշդեր այս դասակարգին թիւը, որ փոփոխական է՝ աշխատանքի շուկայի նեղութիւններուն համաձայն: Ցաւոք նաեւ իրենց չարքաշ աշխատանքին պատճառով, շատեր ժամանակէն առաջ կը կորսնցնեն իրենց առողջութիւնն ու աշխատելու ընդունակութիւնը:

Ու կ՚առաջարկէ միջազգային վճռականութիւն մը կազմակերպել՝ այս կարգի գաղթականներուն օժանդակելու համար:

Ներկայիս «Նանսէնեան ներկայացուցիչներ» կան 18 երկիրներու մէջ: Ցարդ միայն 7 երկիրներ համաձայնած են շարունակելու իրենց նիւթական օժանդակութիւնը: Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու, դրամական փոխատուութեանց եւ օժանդակութեանց, գաղթականներու տեղաւորման եւ կրթութեան, մասնաւորաբար անոնց հետզհետէ լուծման ու ձուլման հարցերը չօշափուած են խնդրոյ առարկայ ծրագրին մէջ: Բայց թէ ի՛նչ ձեւով, այդ մասին պիտի տեղեկանանք՝ երբ ստանանք ծրագրին պատճէնը:

«Հայմաթլոս» գաղթականներու հարցին վերջնական լուծում տալու համար երեք կարելիութիւններ նկատի առնուած են.— գաղթավայրի մը մէջ տեղաւորում, հայրենիք ներգաղթ եւ կամ գտնուած երկրի հպատակութեան ստացում:

Առաջինը կարելի չէ, քանի որ քաղաքականէն զատ, կլիմայական եւ դրամական դժուարութիւններ կան, հաշիւ եղած է՝ որ մէկ ընտանիքի տեղաւորման համար 22,000 ֆրանք պէտք է: Ընդհանուր ներգաղթ ալ կարելի չէ, քանի որ ներկայիս տակաւին իշխանութիւնը իրենց ձեռքն ունին այն կառավարութիւնները, որոնք խնդրոյ առարկայ գաղթականները երկրէն դուրս հանեցին: Կը մնայ ուրեմն հպատակութեան խնդիրը. «բայց ո՛չ մէկ կառավարութիւն, ըլլայ հիմա, ըլլայ ապագային դժուար թէ գանգատ ծայրին կերպով քաղաքացիական իրաւունքներ շնորհէ գաղթականներուն» (Թայմզ): Ֆրանսայի մէջ շատեր հպատակութիւն ըստացած են, ասկէ զատ հազարաւոր ռուս եւ հայ մանուկներ՝ ֆրանսական հողին վրայ ծնած ըլլալով կը մեծնան իբրեւ ֆրանսաքաղաքացիներ: Սակայն ուրիշ երկիրներու մէջ նման իրաւունքներէ զրկուած են անոնք եւ կ՚ապրին իբրեւ անհայրենիք՝ թշուառութեան մատնուած:

Այս բոլորը քննելէ վերջ, անգլ. թերթը կը յանգի մէկ կարծ եւ կտրուկ եզրակացութեան.— Գաղթականներու եւ անոնց զաւակներուն աստիճանական ձուլումը այն երկիրներուն մէջ՝ ուր անոնք բախտն ունեցած են օջախ մը գտնելու: Ծնողքներու վիճակը դժուար պիտի ըլլայ. միջազգային կլոր սեղանի մը շուրջ պէտք է հաւաքուին պետութիւնները՝ կարգ մը իրաւունքներ շնորհելու համար անոնց: Ասիկա «մարդասիրական մեծ գործ մը պիտի ըլլայ»:

Ծանրագլուխ «Թայմզ» այս առթիւ կը խոստովանի սակայն թէ «գաղթականները զոհեր են եւ խորհրդանշան մը Եւրոպայի անմխիթարութեան: Առաւել կամ նուազ չափով բոլոր Մեծ Պետութիւններն ալ, զանցառութեան եւ յանձնառութեան մեղքերով, պատճառ եղան՝ որ անոնք գաղթական դառնան»:

Եւ որպէսզի իրենց այս ծանր մեղքը քաւեն, պէտք է որ անոնք հիմա աշխատին ո՛չ թէ հայրենիք մը տալ իրենց այդ «զոհերուն», այլ կլոր սեղանի մը շուրջ հաւաքուին — մարդասիրակա՛ն գործ է վերջապէս — որպէսզի միջոցներ խորհին անոնց ձուլումն ու այլասերումը դիւրացնելու համար: Որովհետեւ եթէ գաղթական մնան, «անոնք պիտի երթան գան եւ խիղճեր խռովեն, դատարաններուն կամ ներգաղթի իշխանութեանց դուռեր ցուցնեն» : (Թայմզ, 10 յունիս):

Այս բոլոր փորձանքներէն ազատուելու միակ ելքն է ձուլումը:

Ահա՛ Եւրոպայի խիղճը:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ո՞ւ՞ր են որ պիտի դատուին եւ...

«Արիւն թափելը տարափոխիկ է», կ՚ըսէ Ստալին

«Թանի Թղթակիցը, Փիէր Պէրլան, կը գրէ Մոսկուայէն թէ խորհրդային մամուլը անխնայ կը հարուածէ «ժողովուրդին թշնամիները», տրոցկիստ լրտեսները, որոնք երկիրը ծախեցին գերման, ճափոն եւ լեհ աշխարհակալներուն»: Սակայն այդ «թշնամիներուն» մէջ շատ քիչեր ծանօթ անուն ունին:

Տպագիր թերթէն զատ, ինչպէս ամէն բռնապետական երկրի մէջ, գոյութիւն ունի նաեւ «խօսուն թերթը», որուն խմբագրատունը անծանօթ կը մնայ, բայց որուն աշխատակիցները ամէն տեղ են: Տպագիր թերթը կը վախնայ լուր տալ, մինչ «խօսուն թերթը» կը հաղորդէ քեզի այնպիսի տեղեկութիւններ, որոնք ամիսներ վերջ միայն կը դառնան պաշտօնական: Օրինակ, Մոսկուայի «խօսուն թերթը» 20 սեպտեմբեր 1936ին մեզի լուր կուտար թէ ձերբակալուած է Եագոտա, մինչ այդ լուրը պաշտօնապէս պիտի հաղորդուէր 8 հոկտեմբեր 1936ին միայն: Թուխաչեւսքիի շնորհազրկումը «խօսուն թերթէն» իմացանք անցեալ Յունուարին, մինչ լուրը պաշտօնական դարձաւ չորս ամիս վերջ միայն:

Արդ, Մոսկուայի «խօսուն թերթ»ը կը հաղորդէ թէ շուտով տեղի պիտի ունենայ նոր դատավարութիւն մը: Ձերբակալուածներուն անուանացանկը երկար է ու թերեւս պակասաւոր,— դեսպաններ, զօրավարներ, բարձրաստիճան սպաներ եւ պաշտօնատարներ: Ցիշենք Փօքէր, զօրավար ազգ. պաշտպանութեան, Կէքեր, վարիչ ազգ. պաշտպանութեան արտաքին յարաբերութեանց դիւանին, Գարախան, դեսպան, Բողէնպէրկ, դեսպան, Քրեսթինսքի, փոխ-զօրավար, Լօրով, փոխ - գործավար անտառային արդիւնաբերութեան, էյխամա, փոխ - գործավար թեթեւ արդիւնաբերութեան, Մուխլեւիչ, փոխ - գործավար ռազմական ճարտարարուեստի, Թուցուսակ, անդամ Քաղաքական Բիւրոյի, Բեխովսքի, բարձրաստիճան պաշտօնատար Կէփէուի, Շթէյն, բարձրաստիճան պաշտօնատար արտաքին գործավարութեան:

Թէ ի՛նչ ճակատագիր կը սպասէ այս դժբախտներուն, յայտնի չէ, ստոյգը այն է որ շնորհազրկումէն մինչեւ ձերբակալութիւն հեռաւորութիւնը այնքան է, որքան ձերբակալութենէն մինչեւ մահապատիժ: Ով որ դադրած է հաճելի ըլլալէ իր տէրոջ, կամ տրոցկիստ է կամ լրտես: Կրեմլի պալատը շատ բարակը չի փնտռեր: Ստալինի դէմ դաւադրութեան մը ամբաստանութիւնը կը քալէ: Եագոտէ, իր դատավարութեան ընթացքին, ըսաւ թէ իբրեւ դաւադրական կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի նաեւ երրորդ «զուգահեռ կեդրոն» մըն ալ, եւ աւելի տեղեկութիւն չկրցաւ տալ: Այդ կեդրոնէն Տրէյվեր գնդակահարուեցաւ անցեալ Օգոստոսին եւ գաղտնիքը հետը տարաւ: Ահա դաւադրական այդ խորհրդաւոր կեդրոնը երեւան հանելու ճիգով մը, անխնայ կը ձերբակալուին անոնք որ հաճելի չեն թուիր այլեւս: 1933ին, սարսափելի սով մը կը տիրէր երկրին մէջ, անոնք որ տնտեսական քաղաքականութիւնը քննադատեցին մտերմօրէն, անոնք անգամ կը ձերբակալուին:

1936 Օգոստոսի դատավարութենէն աւելին՝ ամէն ինչ մոռցնել կուտայ ֆրանսական յեղափոխութիւնը: Լէնին կը վախնար, որ բոլշեւիկները իրարու գլուխ կ՚ուտեն 1793ի ժաքոպէններուն նման,— այդ է որ տեղի կ՚ունենայ հիմա:

Սկիզբները Ստալին հաւատարիմ կը թուէր Լէնինեան պատգամին,— արդարեւ 1925ին, երբ տեղի կ՚ունենար կոմունիստ կուսակցութեան Դ. համագումարը, Զինովիեւ եւ Քամենեւ կը պահանջէին Բուխարինի գլուխը. Ստալին կը յայտարարէր.

— «Բուխարինի արի՞ւնը կ՚ուզէք: Պիտի չտանք ձեզի, ատիկա լաւ գիտցէք: Համակարծիք չենք, որովհետեւ անդամատելու քաղաքականութիւնը մեծ վտանգներ կը բերէ կուսակցութեան գլխուն, որովհետեւ արիւն թափելը վտանգաւոր բան է եւ տարափոխիկ, այսօր մէկուն գլուխը, վաղը ուրիշի մը գլուխը: Ու մարդ չի մնար կուսակցութեան մէջ: Մեր կուսակցութիւնն է, որ կը կառավարէ երկիրը, մի մոռնաք այս պարագան: Մի մոռնաք որ ղեկավարներուն մէջ ամէն տարակարծութիւն կը տկարացնէ մեզ երկրի, շրջելու համար արտասահմանի մէջ»:

Այսպէս կ՚ըսէր Ստալին 23 դեկտեմբեր 1925ին: Սակայն խղեց այդ քաղաքականութիւնը 1936ին, նախ գնդակահարելով Զինովիեւը, Քամենեւը: Ու չէ՞ որ «տարափոխիկ» է արիւն թափելը, գնդակահարութիւնները կը շարունակուին այնքան որ «մարդ պիտի չմնայ կուսակցութեան մէջ»:

Ստալինի եւ Վորոշիլովի յարաբերութիւնները

«Մաթէն» կը պնդէ այն լուրին վրայ թէ խուլ պայքար մը կը մղուի Ստալինի եւ Վորոշիլովի միջեւ: Գեր. Առեանի կազմին մէջ Վորոշիլովի բացակայութիւնն ալ կը հաստատէր այն կասկածը, զոր Ստալին կը տածէ մարաջախտին մասին: Կ՚ըսուի թէ Եժովի (Կէփէուին պետը) հրահանգ տրուած է պատրաստել Վորոշիլովի վերջին հինգ տարիներու «վարք բարուցը»:

Սկիզբէն ի վեր, արդէն, Վորոշիլով չէր ծածկեր իր զգացումները: Ցաւով ընդդիմացած է Ստալինը, որ թոյլ կուտայ քաղաքական պաշտօնեաներու միջամտել ըլլալ զինուորական խնդիրներու եւ բանակին վերաբերեալ հարցերու մէջ. Անգամ մը, 1931ին, Քաղաքական Բիւրոյի մէկ նիստին, Ստալինի երեսին կը նետէ բանակին դժգոհութեանց արձանագրութիւնը:

Այժմ Ստալին իր վրէժը կը լուծէ դժգոհ բանակէն, որուն հրամանատարները ընդդիմացած էին նաեւ իր «Թագաւորութեան», նախապէս ծրագրուած կատարել անցեալ մայիս 1ին:

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հաւաս կը հեռագրէ Մոսկուայէն թէ ազգ. պաշտպանութեան փոխ - գործավար նշանակուեցաւ Իվան Թէվոսեան: Զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած է Թէվոսեանի նախորդը, Միշէլ Քականովիչ, որ մինչ այդ՝ կը պաշտօնավարէր ազգ. պաշտպանութեան գործավարութեան մէջ: Միշէլ եղբայրն է հաղորդակցութեանց գործավար Լազար Քականովիչի, որ մտերիմն է Ստալինի: Դարձեալ զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած է Պալթեան նաւատորմին հրամանատարը, ինչպէս նաեւ Զօր. Լեվանտովսքի, զինուորական հրամանատար Անդրկովկասեան շրջանի

Թաս հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հաղորդէ թէ պաշտօնանկ եղած է արտաքին առեւտուրի գործավար, Ռոզէնկոլց, իբր թէ այլ պաշտօնի մը կոչուած

Հաւաս կը հեռագրէ թէ Խաբարովսկի շրջանին մէջ իբրեւ տրոցկիստ եւ ճափոնի ծախուած լրտես՝ գնդակահարուած են 28 հոգի: Նոյն շրջանին մէջ, 9 Մայիսին արդէն գնդակահարուած էին 44 հոգի, 15 Մայիսին՝ 11 հոգի, ընդամէնը մինչեւ այսօր՝ 83 հոգի: Իսկական սպանդանոց:

Լեհական թերթ մը կը կարծէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը, շեղելու համար արտաքին աշխարհի ուշադրութիւնը, որ այս պահուս կեդրոնացած է Ռուսիոյ վրայ՝ իբրեւ հետեւանք վերջին գնդակահարութիւններուն, զինուորական արկածախնդրութիւն մը կը պատրաստէ.

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պիլպաոյի վերջին օրերը

Ամենայն կատաղութեամբ կը շարունակուին կռիւները Պիլպաոյի դռներուն առջեւ: Ապստամբականները արդէն մտած են կարգ մը արուարձաններէ ներս: «Թայմզ»ի թղթակցին կարծիքով, սակայն, Զօր. Ֆրանքօ կ՚ուզէ գրաւել պաշտ մայրաքաղաքին բոլոր ճամբաները, պաշարել ամէն կողմէ եւ այնպէս մտնել քաղաք: Արդարեւ ապստամբականները շրջանիկ շարժումով մը իջան մինչեւ ծով եւ գրաւեցին Պիլպաոյի նաւահանգիստը, ինչպէս եւ հիւսիսային ճանապարհները:

Յառաջխաղացող բանակին գլուխը կը գտնուին խալացի լեգէոնականները, որոնք «Սեւ Նետ» կը կոչուին եւ լաւ սպառազինուած են:

Պահ մը զրոյց շրջեցաւ թէ Պիլպաոյի կառավարութիւնը լքեց քաղաքը եւ քաշուեցաւ Սանթանտէր: Սակայն կառավարական ցեկոյց մը կը հաղորդէ թէ իշխանութիւնը չէ հեռացած քաղաքէն եւ Պասք Ժողովուրդը կը կռուի հերոսական ճիգով մը: Զօր. Ֆրանքօ, որ ռազմաճակատին վրայ կը գտնուի, իր յաջողութիւնը կը պարտի որքան իր խիզախ ռազմիկներուն, նոյնքան հրետանիի եւ օդանաւային ուժերու գերազանցութեան.

Հրետանին կը գործէ անընդհատ եւ անխնայ, մինչ օդանաւերը հանգիստ չեն տար բնակչութեան: Երբեմն խմբովին եւ ցածէն թռչելով՝ գնդացիրի կրակին կը բռնեն բնակչութիւնը, որ չի համարձակիր դուրս ելլել ապաստաններէն:

Ֆրանսական հիւպատոսը հեռացաւ քաղաքէն, անգլիական հիւպատոսն ալ պիտի հետեւի նոյն օրինակին: Շատ դժուար թէ Պիլպաօ դիմանայ աւելի երկար: Ապստամբականներու խաղովակով հասած տեղեկութեանց համաձայն, քաղաքին ծայրամասի տուները արդէն ճերմակ դրօշ պարզած են: Իսկ Սէվիլլայի անթէնը կը հաղորդէ թէ քաղաքը կարելի է գրաւուած նկատել, փոքր կայմով ջոկատներ հետզհետէ կը թափանցեն արուարձաններէն ներս, բանակը կը պզուշանայ քաղաք մտնել, կասկածելով որ ուժանակ դրուած կ՚ըլլայ յառաջապահ զինագրոհներու կողմէ:

Արդէն ապստամբականները, վստահ իրենց յաջողութեան վրայ, կը ծրագրեն Պիլպաոյէն վերջ յարձակումը շարունակել Սանթանտէրի ուղղութեամբ:

Հանրապետական բանակը, շեղելու համար ուշադրութիւնը, յարձակողական անցած է այլ ճակատներու վրայ:

*** Լոնտոնի մէջ որոշ ջղագրգռութիւն մը կը տիրէր Պիլպաոյի կացութեան առթիւ ժամէ ժամ լուրի կը սպասէին: Հանրապետական կառավարութեան կողմնակիցներն անգամ գիրք պիտի փոխեն՝ երբ ապստամբականները գրաւեն Պիլպաօն: Զօր. Ֆրանքօյի տալով իրենց համակրութիւնը, անոնք անշուշտ կը խորհին անգլիական շահերուն մասին, որոնք մեծ են այս շրջանին մէջ: Եւ յետոյ Պասքեան ամբողջ ծովեզերքը իյնալէ վերջ ապստամբականներուն ձեռքը, Ֆրանքօյի նպաստաւոր փոփոխութիւն մը յառաջ պիտի գայ ոչ միայն Անգլիոյ, այլեւ մեծ պետութեանց պաշտպանութեան յարաբերութեանց մէջ:

ՓՈԼ ՖՈՐ ԿԸ ԽՕՍԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, միաժամանակ անպաշտօն նախարար, Փօլ Ֆօր, երկուշաբթի օր ճառ մը խօսեցաւ Լիոնի մէջ եւ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— Մեր ընկերներուն թիւը կ՚աճի ամէն օր, որովհետեւ դրամատիրութեան սպառնալիքը ակնյայտնի է ամէնուն: Մարգարէանալու օրերը անցած են, ահա մենք, ահա մեր գործը: Ընկերվարական նախարարները յարատեւ եւ յամառ գործունէութեամբ մը իրագործեցին մէկ տարուան մէջ մեծ մասը այն բարեփոխութիւններուն, որոնք արձանագրուած էին մեր հանգանակին մէջ: Շարունակենք մեր գործը եւ թող ամէն ընկերվարական ջանայ հաստատել թէ աշխատաւորներու եւ երկրին փրկութիւնը կը կայանայ միայն ու միայն ընկերվարական ժողովրդապետութեան մէջ: Թող ամէն ընկերվարական ըսէ ինքն իրեն.— «Եթէ գուն ան ես ինչ որ ես, պատճառն այն է որ եռեւդ կանգնած է անշահախնդիր քաղաքացիներու բանակ մը»: Կրկնապատկենք մեր հաւատքը կուսակցութեան վրայ:

Մեծ յեղափոխութիւն մը կ՚անցնի աշխարհի վրայէն: Ամէն ինչ վեր-վար շրջուած: Ժողովուրդները ճամբայ կ՚որոնեն իրենց համար: Անոնց կարելի պիտի ըլլայ գտնել իրենց ճամբան միայն ընկերվարութեան մէջէն: Մեր նպատակն է միշտ,— ընկերվարականացնել արտադրութեան եւ փոխանակութեան բոլոր միջոցները, ամէն հարստութիւն դնել ի սպաս ամէնուն: Համայնավարութիւն չէ այս, մենք կ՚ուզենք ազատ ժողովրդապետութիւն մը ազատ միջազգայինի մէջ: Եթէ հանրապետական կուսակցութիւնները կ՚ուզեն քալել

(Տեսնել շարունակութիւնը կարգալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ԳՈՐԾԸ

Վերջերս իտալացի բարեկամ մը մեզի կ'ըսէր. «Առիթը ունեցայ տեսնելու հայ թերթեր ու հանդէսներ, հարուստ ու հետաքրքրական մամուլ մը ունիք. Պակաս մը սակայն աչքի կը զարնէ, — կը գրէք միայն ձեզի համար»։ Սխալ չէ մեր բարեկամին դիտողութիւնը, սակայն մեր պակասը մասամբ արդարանալի է, եւ մենք ջանացինք զինքն ալ համոզել։ Յիշենք միայն մեծ պատերազմի ու զինադադարի շրջանները. Հայ ժողովուրդը միլիոններ ծախսեց եւ գրականութիւն մը ստեղծեց աշխարհին ծանօթացնելու համար հայ ազգը, իր արժանիքները, ծառայութիւնները, զորս մատուցած էր ու կը մատուցանէր մարդկութեան, պայքարները, զորս մղած էր վառ պահելու համար քաղաքակրթութեան կանթեղը ժողովուրդներու մէջ, որոնց կեանքի միակ իմաստը եղած էր ջարդը եւ կողոպուտը, եւ վերջապէս արիւնի տուրքը զոր հայ ժողովուրդը վճարած էր, դաշնակից բանակներու յաղթանակին համար։

Արդիւնքը այս զոհողութեանց բոլորին ծանօթ է։ Ոչ մէկը հասկցաւ հայ ազգին արժանիքները եւ ողբերգական վիճակը, եւ շատեր մեր արդար դատը լքեցին մեզ խաբելէ ետքը։ Շատ բնական էր, ուստի, որ Հայերը այս անողոքելի ու ցաւալի իրականութեան առջեւ յուսալքուած՝ քաշուէին իրենց պատեանին մէջ բուժելու համար իրենց վէրքերը. Այսպէս կը պարտադրէր ազգային արժանապատուութիւնը։

Բայցքի այս վեհանձն ու ազնիւ շարժումը եթէ հասկնալի ու արդար էր մինչեւ որոշ շրջան մը, այժմ արդէն անիմաստ է ու կը սկսի նոյն իսկ վնասակար ըլլալ, քանի մենք կ'ուզենք ապրիլ ու տեւել։

Պատերազմի շրջանին Հռոմ առիթը ունեցած էինք լսելու Պարալղեան, նշանաւոր իտալացի սաւառնորդը, որ իր քաջագործութիւններով հերոսացաւ։ Պարալղեան հայրենասէր ազատ մը, կ'ըսէր. «Մարդ խրամ մտնելու է, որպէսզի հասկնայ թէ ապրելու համար պէտք է նորոգուիլ»։

Կեանքը պայքար է, եւ մենք բոլորս կրնանք ըսել թէ խրամներու մէջ գիրք բռնած ենք։ Ընդունինք ուրեմն Պարալղեանի խօսքերուն ճշմարտութիւնը, եթէ կ'ուզենք ապրիլ, տեւել։ Փոխենք նորոգուիլ։ Մշակենք մեր ծրագիրները նոր հիմերու վրայ, չմոռնանք երբեք անցեալի փորձառութիւնները, լքենք ցնորքները, եւ լծուինք աշխատանքի, քանի դեռ ուշ չէ։ Աշխատանք կայ բոլորին համար եւ բոլորը կրնան իրենց բաժինը բերել։

Եւրոպայի քարտէսը փոխուած է, ծնած են նոր պետութիւններ, հիներէն ոմանք կորսնցուցած են իրենց նախկին ուժը, ուրիշներ ընդլայնած են իրենց սահմանները, եւ ազդեցութեան շրջանակները։ Ամէն երկրի մէջ զգալի կերպով պետական գործերու ղեկավարութիւնը կ'անցնի նորերու, մանաւանդ երիտասարդներու ձեռքը։ Նոր սերունդը միայն պատմական ծանօթութիւններ կրնայ ունենալ հայ ազգին մասին։ Այժմ այդ ծանօթութիւններն ալ կրնան սխալ ըլլալ։ Ի վնաս մեզի եւ ի շահ մեր թշնամիներուն։ Առանց հեռուները երթալու, ահա Իտալիան, երկիր մը որ լաւ կը ճանչնանք եւ այնքան մօտ է մեր սրտին։ Մեծ պետութիւն մը ըլլալով հանդերձ, զինադադարին, հայկական դատին լուծման առթիւ, չկատարեց այն դերը որ մենք բոլորս կը սպասէինք իրմէ, եւ սակայն այսօր հակառակ 52 պետութիւններու թշնամութեան՝ ստեղծեց իր կայսրութիւնը, ընդլայնելով քաղաքական գործունէութեան սահմանները։ Միջերկրականի արաբական երկիրներու եւ Պալքաններու մէջ Իտալիոյ ազդեցութիւնը եւ հմայքը ամէն օր կ'աւելնայ, եւ ըսել չէ թէ անցեալին բանածբացատական դիրքը պիտի բռնէ նաեւ ապագային։ Չմոռնանք նաեւ յիշել Հռոմ-Պերլին առանցքը, որուն կարեւորութեան վրայ մեր պարտականութիւնն է հրաւիրել հայ քաղաքական շրջանակներու ամենալուրջ ուշադրութիւնը։ Մեր շուրջը նայելով մեզի բնական կուգայ հարցնել թէ գոնէ Իտալիոյ հայ գաղութը ըմբռնա՞ծ է նոր կացութիւնը, եւ եթէ ըմբռնած է, ի՞նչ աշխատանք կը կատարէ փրոփականտի տեսակէտով։ Ներկայիս ալ այս երկրին մէջ ունինք բարեկամներ հին թէ նոր, — կը գրեն, կը խօսին, վերջապէս կ'աշխատին ի նպաստ հայկական դատին։ Ահա քեզի Նորբերէն Վարվիզ եւ մասնաւորապէս Մայինարաին, զոր միայն վերջերս ճանչցանք։ Պէտք է քաջալերել մեր բարեկամները, պէտք է աշխատցնել ոչ թէ շնորհակալութեան կամ երախտագիտութեան նամակներ գրելով միայն, այլ իրենց տրամադրութեան տակ դնելով միջոցներ, կազմակերպուելով, ենթարկուելով կարգապահութեան, եւ յօժարակամ ընդունելով անհրաժեշտ զոհողութիւնները։ Այդ ատեն միայն կարելի է կատարել լուրջ ու օգտակար գործ եւ այդ գործը պէտք է ըլլայ ի նպաստ Հայաստանին եւ Իտալիոյ, միակ ազնիւ ու պատուաւոր եղանակը, մեր անշահախնդիր բարեկամներուն յոգնութիւնը փոխարինելու համար։

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ԻՊՆԷ ՍԻՆԱՅԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԸ

Պատմութեան Թրք. ընկերութիւնը ձեռնարկած է պանծացնելու յիշատակը Թուրք մեծ բժիշկ եւ փիլիսոփայ Իպնը Սինային, անոր 900ամեակին առթիւ։ Առ այս կազմուած է կոմիտէ մը՝ նախագահութեամբ փրոֆ. Շէմսէտտին Կիւնալթայի։ Տարեդարձի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 21ին Պոլսոյ Իւնիվէրսիթէի կոնֆերանսի սրահին մէջ։ Թուրք եւ օտար գիտուններ դասախօսութիւններ պիտի տան՝ ի վեր հանելով գիտութեան մատուցած ծառայութիւնները Իպնը Սինայի կողմէ։ Կոմիտէն պատրաստած է նաեւ գործ մը մեծ փիլիսոփային կեանքին եւ գործին վրայ, ինչպէս եւ ցանկը անոր գործերուն։ Իպնը Սինայի գործերուն մէկ ցուցահանդէսը պիտի կազմակերպուի եւ Թուրք պատմ. ընկերութիւնը գունաւոր տպագրել պիտի տայ մեծ գիտնականին բնական մէկ մանրանկարը, որ կը գտնուի Թուրք եւ իսլամ գործերու Թանգարանին մէջ։

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ
ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. — Կուտանք ռուսէն փրոֆէսօրին ճառին Բ. եւ վերջին մասը.—

Հայաստան կը գտնուի ճամբաներու քառուղիի մը վրայ։ Եթէ այս պարագան յաճախ վտանգած է Հայաստանը՝ զինք կոխոտող արշաւանքներուն երեսէն, միւս կողմէ եղած է բարիք մը։ Ան եղած է թատրը զիրար խաչաձեւող ազդեցութեանց, հակընդդէմ մշակոյթներու եւ քաղաքակրթութեանց։ Հայ մշակոյթը խառնուրդը եղած է այս զանազան ազդեցութիւններուն, անոնցմով ստեղծելով երբեմն ինքնատպութեան վայրկեաններ իր պատմութեան մէջ, ինչպէս պիտի ըլլար հայ գրականութիւնը Զ. դարէն սկսեալ՝ մարսելէ յետոյ Դ. եւ Ե. դարերու ազդեցութիւնները, եւ ճարտարապետութիւնը Է. եւ Ժ. դարերուն՝ Բագրատունեաց օրով։ Հայ մշակոյթը մեծ շտեմարան մըն է փոխառութիւններու, բայց հայ ժողովուրդը կրցած է անոնց վրայ իր կնիքը դնել։ Արեւելքն ու Արեւմուտքը ներկայ են հայ ժողովուրդի մոգքի համադրութիւններուն մէջ, բայց հոգին առաւելապէս Արեւելքէն է որ կը քաղէ իր տարրերը։

Ժողովուրդի մը անցեալ քաղաքակրթութիւնը ըմբռնելու համար, ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է անոր երբեմնի կեանքը ճանչնալ։ Դժբախտաբար քիչեր զբաղած են հայ անցեալ բարքերու ուսումնասիրութեամբ։ Հայ պատմիչները մէյտ են այդ մասին ստուգաւոր տալու։ Ու այդ տեսակէտով ամէնէն բարեխիղճ պատմիչը Բիւզանդ Փաւստոս անտեսուած է երկար ատեն, իր պատմած անհամար բարքերուն համար։

Ժողովուրդի մը կեանքը իր կլիմայէն է որ կը սաղէ նախ։ Ու արդարեւ Հայաստանի կլիման ամէն յարմարութիւն ունի բարդուած մշակոյթ մը ստեղծելու։ Բարեխառն իր բազմաթիւ մասերուն մէջ, հարուստ ծաղիկներով, սաւեներով, արօտավայրերով, — ինչպէս կը նկարագրէր Քսենոփոն Ֆլակ, — ունի նաեւ ձմեռնային քաղաքակրթութեան տեւականները իր խառնուածքով ձմեռով, որուն ահաւոր նկարագրութիւնը կը գտնենք Քսենոփոնի մէջ։ Քրիստոսէ առաջ Դ. դարուն անցնելով Հայաստանէն՝ իր 10.000 նահանջող զինուորներով, Քսենոփոն Հայաստանի կը գտնէ բարօրութեան եւ առատութեան մէջ, նոյն իսկ հայ գիւղերէն ներս։

Հարուստ տափարակ մասերով՝ Հայերը ունեցած են բազմակողմանի արդիւնաբերութիւն։ Անուանի էին անոնց այգիները եւ գինիները։ Բայց երկրագործութիւնն էր անոնց ամէնէն յատկանշական առարկան։ Հայ մեհեաններ մեծ զարկ կու տային երկրագործութեան։ Կը յիշուի Վաղարշակը որ երկիրը աշխատանքի մղեց այդ ուղղութեամբ եւ նշանակեց պետական կալուածներու վերին հսկող մը որ հազարապետ անունը կը կրէր։ Ան ձեռնարկներ բրաւ ճահիճները եւ չորցնելու։ Կը խօսուի նաեւ հայ Թագաւորներու շինած փարթերուն մասին։ Փաւստոս եւ Ագաթանգեղոս անոր կութիւններ ունին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող ձկնարաններու մասին։ Իսկ օտար պատմիչներէն գիտենք որ Հայաստան ցորենի շտեմարան մըն էր Հռոմի համար։ Մեղուաբոյծը կը ճանչնային Հայերը, եւ անոնց մէջէն մէկն է որ Եւրոպա եւ Մալեգիւ կտան ան, ինչպէս կը հաւաստէ Մաքլէր։

Պարտէզներու համար տարուած խնամքն ալ գովեստով յիշատակուած է։ Տիրանը, զոր լատինները «հայկական սալոր» կը կոչէին, Հայաստանէն կը սերի։

Ինչպէս յիշեցինք՝ հին Հայերը ծանօթ էին ձիաբուծութեան։ Այդ մասնագիտութիւնը անոնք պահեցին յետոյ ալ։ Կը յիշուի որ Հայերը տարեկան 20 000 ձի կը հայթայթէին պարսկական բանակին։

Հայաստան հանքերով ալ հարուստ էր։ Աւելին, կը շահագործէր զանոնք։ Երկաթը, պղինձը, կապարը, աղը, արծաթն ու ոսկին գլխաւորներն են Հայաստանի շահագործուած հանքերուն։ Ու այդ պատճառով մեծ զարկ տուած էր մետաղագործութեան՝ ինչ որ ամենադասակարգէն մէկն է քաղաքակրթութեան։

Հին Հայոց Աստուածները բացի Վահագնէն, օտար ծագում ունին, ինչպէս Անահիտ, Արամազդը, Աստղիկը, Տիրը, Նանէն, Միհրը, Դեմետրը եւ Գիսանէն, որոնց համապատասխան տաճարները եւ արձանները կը գտնենք ուրիշ ժողովուրդներու մօտ ալ։ Անոնց արձանները կը գտնուէին Թիլ, Աշտիշատ, Երիզա, Բագաւան եւ Բագարիճ։ Հայ դիցաբանութեան մաս կազմող երկրորդականներն էին Ցաւալէզ, Դեւերը եւ Քաջերը։ Հայ քրմական դասը որոշ դասակարգ մըն էր հին Հայոց մէջ, իր սեփական իրաւունքներով, որոնք կը փոխանցուէին ժառանգաբար, եւ որոնք կորիզ էին հայ հեթանոս մշակոյթին, որուն հետքերը դժբախտաբար ոչնչացուց առաջին քրիստոնեաներուն մոլեռանդութիւնը։

Աւատական երկիր մըն էր հին Հայաստանը, եւ իրական ուժը կը գտնուէր տանուտէրներուն ձեռքը՝ որոնց ենթակայ էր նաեւ իրենց շրջանի զօրքը։ Թէեւ Թագաւորը պետն էր բոլորին, բայց անոնք յաճախ պայքար կը մղէին Թագաւորին դէմ, ինչպէս եւ իրարու միջեւ։ Մեծն Տիգրանի եւ Արտաշէսի օրով է միայն որ զօրացած է արքայական իշխանութեան դիրքը։

Ինչո՞ւ էր կեանքը հայ գիւղին մէջ։ Հայ գիւղերը կը գտնուէին կէս մը հողին տակ, ինչպէս կը պատմէ Քսենոփոն այնքան կենդանի գոյներով։ Ահա հասարակաց գիծ մը եւս Փռիւգիացիներու հետ։ Հայ գիւղական տան մէջ առատ էր բոլորին, անասուններ, եւ մանաւանդ ջերմ հիւրասիրութիւնը։ Ամբողջ գերդաստանը միակ տանիք մը մէջ կ'ապրէր, եւ մեծ ու պզտիկ բոլորը, բոլորը կոյր հնազանդութեամբ մը կը հպատակէին տան նահապետին. Պարզ եւ մաքուր էր հայ տունը՝ հակառակ կէս մը գետնին տակ ըլլալուն։ Կինը անձնուէր կերպով կապուած էր իր ամուսնոյն։

Քաղաքներու ազնուականութեան, մանաւանդ արքունիքին մօտ տարբեր էին անշուշտ բարքերը։ Արեւելեան ճոխութիւնը կը տիրէր հոն։ Նոյն իսկ հարեմ ունէին հայ վեհապետները։ Պատմիչները մեծ յափշտակութեամբ կը խօսին Մեծն Տիգրանի արքունիքին մասին, ուր չորս գերի Թագաւորներ կը կենային գահուն մօտ եւ ձիով որսի գացած միջոցին կը քալէին անոր ձիուն քովէն»։

Ռուսէն փրոֆէսօրը ծանրացած է նաեւ հայ ոսկերչութեան մասին՝ սկսելով տաճարու գիտէն, մինչեւ դպրոցներու բացումը, Թարգմանիչներու շրջանը, եւ ստեղծագործական աշխատանքները։

Թուած է քաղաքակրթական ձեռնարկները Դ. եւ Ե. դարերուն, երբ Հայաստանի մէջ կը շինուէին հիւանդանոցներ, որբանոցներ, ուրկանոցներ, ճամբորդի հանգստակայաններ եւն.։

Ի վերջոյ արագօրէն անցած է հայ թատրոնին, երաժշտութեան եւ մանրանկարչութեան վրայէն, պահ մը կանգ առնելու համար հայկ. ճարտարապետութեան վրայ, որուն մէջ է որ հայ հանճարը գտած է իր ինքնատպութիւնը եւ որուն ազդեցութիւնը մեկնած է Հայաստանի սահմաններէն դուրս, ինչպէս կը վկայեն Սթրզիգովսքի եւ Շարլ Տիլ, նշանակելով նոյն իսկ Թափանցման ուղիները։

Յետոյ ռուսէն փրոֆէսօրը եզրակացուց.

«Ի զուր չէ որ արծիւը՝ խորհրդանշանն է եղած հայ արքայական հարստութիւններուն, ինչպէս ան վերածուած հայ արուեստին մէջ, — արծիւը որ ճախրել գիտէ, եւ որ կրնայ տակ։ Հայկական արծիւր մեռած չէ. ան միշտ զոյ է իւր վերածնութեան վրայ սաւառնելու համար»։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 1 Յունիս.— Արաբ ղեկավար շրջանակներ լուրջ մտահոգութեան մատնուեցան այն լուրերուն համար, որոնք շրջան կ'ընեն քաղաքիս բոլոր խաւերուն մէջ, թէ Պաղեստինի կառավարութիւնը պիտի չարգիլէ որ եւ է Արաբի, եթէ ան ուզէ վաճառել իր հողը հրեայ գնորդին։

Ուրիշ լուր մը եւս, թէ լոտ ժամուլին, Լոնտոն խորհուրդ կուտայ Արաբներուն Պաղեստինէն անջատուելիք իրենց մասը կցել Անդրյորդանանի, որուն հետ միասին ենթարկուելու համար Իրաքի Թագաւորութեան։ Նուրբ ու փափուկ հարց արդարեւ։

Մինչդեռ Պաղեստինի Արաբներուն մէկ մասը կ'ուզեն որ իրենց երկիրը աստիճանին Թագաւորութիւն կազմէ եւ վեհապետ գտնուի մեծ Մուֆթին։

Անջատուելիք Պաղեստինը, որ ապագային իր չուրջը պիտի սեղմէ բարդ խնդիրներ, քանի որ Հրեան եւ Արաբը պատ պիտի ըլլան մէկը միւսին սահմանէն ներս տեղաւորուելու եւ հոն ..... գործերով զբաղելու, վերջապէս պիտի կամենան կալուածներու տիրանալ։

Հրեայ դրամատիրութեան հանդէպ պիտի չմնայ արաբ բնակչութիւնը, — առաջինը պիտի ուզէ արժանի արծաթել, իսկ երկրորդը պիտի չհանդուրժէ ուրիշներու տեղաւորումին իր տունէն ներս։

Ցուցիւն Լոնտոնէն պիտի հասնի Պաղեստինեան ..... չարիքը, եթէ կրկին չյետաձգուի դանդաղ պատճառներով

Թ. Դ. ԹԱԿԻԹ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԱՅԻՍ 28 ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

ՍՈՖԻԱ, 7 յունիս (Յառաջ).—Երէկ կիրակի, Սոֆիայի մէջ, Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը տօնուեցաւ իրապէս աննախընթաց շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ։ Նախաձեռնութիւնը առանձնած էր «Քրիստափոր» ընթերցարանը, իսկ իրենց ներկայացուցիչները բերած էին Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Գ. Խալի ու Մալխասեանները, Հայր. Միութիւնը։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ կէս օրէ վերջ, ժամը 4ին, «Ալլիանս Ֆրանսէզ»ի շքեղ սրահին մէջ։ Որոշուած ժամանակին սրահը ամբողջովին լեցուն էր։ Բայց, հետզհետէ՝ կարելի է ըսել՝ յորդեցաւ, միջանցքը եւ սրահին չորս կողմերն ու վերնատունը ամբողջովին խճողուած ըլլալով։

Նախագահ Լ. Գազանճեան բացումը կատարեց։ Շեշտեց թէ անկախութեան տօնը միաժամանակ տարեդարձն է Սարդարապատին, որ երկու արժէք ունի, — յաղթանակը Հայուն եւ պարտութիւնը Թուրքին։ Իսկ այս երկրորդը առաւել եւս կը շեշտէր անոր մեծութիւնը Յետոյ, հրաւիրեց խուռներամ բազմութիւնը յոտնկայս յարգել յիշատակը բոլոր այն թանկագին հերոսներուն որոնք ինկան Հայաստանի ազատագրութեան հզօր անձնչանքը իրենց կուրծքին տակ, կամ մեծ երազին ի խնդիր։ Նախագահի բացման խօսքէն վերջ «Քնար» երգչախումբը երգեց պաշտօնական ազգային ու ցարական քայլերգները ու «Մեր Հայրենիք»ը։

Օրուան բանախօսներէն Տոքթ. Մ. Թահթայրանեան խնամուած ճառով մը նախ ընդգծեց հայ բազուկին անմահելի դերը՝ հայ հայրենիքի ստեղծումին մէջ եւ բնորոշեց առհասարակ պետութեան մը երեք գլխաւոր տարրերը։ Հաւատաւոր ու ջերմ խօսքերով թելադրեց տօնը վառել անկախութեան գաղափարին եւ հաւատարիմ մնալ այդ գաղափարը արծարծողներու սրբազան կտակին։

Գեղեցիկ անակնկալ մըն էին Տիկ. Զ. Խաչատուրեանի մեներգները. «Ո՜հ ինչ անուշ», «Կռունկ ուստի կուգաս» եւն.։ Մարզուած ձայն մը, նուրբ ու կշռութաւոր դդայնութիւն, քնքուշ ու գեղարուեստութիւն մը որ քաղցր է մինդամայն եւ առանց սեթեւեթի Այս յայտնութիւնը վարձատրուեցաւ անշուշտ բուռն ծափերով։ Դիւցազնական Սիամանթօն իր եղերական ու որոտալից պատգամները խանդոց արդէն իսկ խանդավառուած սրահին, շնորհիւ Օր. Հ. Ազատեանի, իսկ Օր. Մ. Մանուէլեան, շնորհալի դաշնակահարուհին, երկու ընտիր ու յաջողապէս նուագուած կտորներու վայելք շնորհեց։

Յայտագրին Բ. մասը սկսաւ Կարօ Ղազարոսեանի ճառով։ Ան բնորոշեց նախ, խորհուրդները Մայիս 28ին, եռագոյնի սրբազան արժէքին, ընդգծեց դերը հայ մարտական ուժին, վեր առաւ անհրաժեշտութեան ոգին եւ պարզեց այն պայքարը որ կը մղուի «Հայաստանեան» ու «Արտահրդակայինեան» միջեւ։ Այս ճառի միջոցին ու վերջաւորութեան սրահին խանդավառութիւնը հասած էր իր գագաթնակէտին, երբ «Քնար» երգչախումբը տուաւ վայելք մը մեղեդիներէ, զոր երգեց քիչ ժամանակի մէջ ձեռք ձգուած ճշգրտութեամբ ու բծախնդիր ճշտութեամբ մը։ Անկէ յետոյ Օր. Սոնա Չէրչեան արտասանեց իր անմահելի արժանիքը անգամ մը եւս

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Նորէն սարսուռ մը պատեց ամբողջ մարմինը։ Պատահելիք անխուսափելի անակնկալները ընկճեցին իր բարոյական կորովը թէեւ իր կեանքը փրկող երիտասարդին քով ինքզինք ապահով կը զգար։

Արշալոյսէն առաջ տուն հասնելու համար քայլերնին արագացուցին։ Բարեբախտաբար լուսնի լոյսը իրենց ճամբորդութեան կ'օգնէր, երկուքը միասին կը քալէին քով քովի, առանց յոգնութիւն զգալու։

Աղջիկը տունէն մեկնելէն մէկ ժամ վերջ խեղճ մայրը սկսաւ մտահոգուիլ. պէտք էր մինչեւ հիմա վերադարձած ըլլար, կ'ըսէր ու միտքը կը փոխէր ու կը սկսէր տարբեր մեկնութիւններ տալ ինքնիրեն.— Աղջիկս իր հայրը շատ կը սիրէ, անպայման այս վայրկեանիս հօրը քովն է.

Քանի մը վայրկեան այս տրամադրութիւնով տարուելէ վերջ, միտքը նորէն կը փոխուէր, ու կը սկսէր մտահոգուիլ։ Ահա ժամ ու կէս է անցեր, աղջիկէն լուր մը չկայ։ Գնաց դրացիներուն լուր տալու։ Քանի մը կիներ մինչեւ բանտ երթալ եւ տուրգում կատարել յանձն առին։ Պարզուեցաւ որ բանտի աքսորեալներէն ոչ ոք է վերադարձեր եւ իրենք զուր գացած են կատարելու խուզարկութիւն մը։

Ժամ մը եւս սահեցաւ։ Դրացիներէն քանի մը հոգի հաւաքուած՝ չէին ուզեր մինակ ձգել խեղճ կինը, որ բոլորովին ընկճուած, եւ անկիւն մը կծկուած, անվերջ կը հեկեկար։

Որքան վայրկեանները սահէին, նոյնքան վիշտը կ'աւելնար։ Լուսնալէն վերջ ի՞նչ պիտի ընէ մինակը, ի՞նչ պատասխան պիտի տայ դուռ. դրացիին։ «Ես բերի այս փորձանքը քու գլխուդ, ախ աղջիկս, դուն դուրս ելլել չէիր ուզեր, ես ղրկեցի որ երթաս, որդ դրամը տանիս, որպէսզի հայրդ բանտէն ազատի, ահա հայրդ, ահա դուն, երկուքդ ալ գնաց էք Նաստր, գէհ, խօսէ, աղջիկս, մայրդ մի տառապեցներ...

Խեղճ կինը անվերջ կը խօսէր, կուլար, իր դրացիները սիրտ չունէին զայն մխիթարելու, տունին մէկ հատիկ աղջիկն էր, ուսումը առած, ծաղիկ հասակին հասած աղջիկ...

Տունին մէջ մեռելային լռութիւն տիրած էր եւ յանկարծ դուռը զարնուեցաւ։

«Աղջիկս դուռ զարնեց է» ըսելով մայրը մէկէն ոտքի ցատկեց, ու խելայեղ վազեց դուռը բանալու։ Բանալին ձեռքերուն մէջ դողդալ սկսաւ։ Արդեօք աղջի՞կն էր, թէ ուրիշ մէկը եկած էր սեւ լուր մը տալու։ Քովը գտնուող դրացիներն ալ իրենց կարգին մինչեւ դուռ եկած էին ու կը սպասէին որ եկողին ինքնութիւնը պարզուի։ Դուռը կամաց մը բացուեցաւ, մայրը աննկարագրելի ճիչ մը արձակելով նետուեցաւ աղջկան վիզը.

— Աղջիկս ...

— Մայրիկ ...

Մայր եւ աղջիկ իրար այնքան էին փաթթած, այնքան կ'արտասուէին, որ ներկաները չկրցան զսպել իրենց յուզումը։

— Ո՞ւր մնացիր աղջիկս, ո՞ւր է հայրդ։

Քովի կեցող երիտասարդը ցոյց տալով.

— Ահա հայրս, մայրիկ։

Բոլորը ապշած քրտական տարազով ծպտուած երիտասարդին երեսը նայեցան, իսկ այս վերջինը հազիւ թէ յուզումէն ինքզինքը կրնար զսպել։ Զարմանազան անակնկալները եւ հաւանական պատահելիք աղէտները աչքի առջեւ պատկերացնելով կեանքի բոլոր փորձութիւնները ճաշակողի մը ապուշութիւնը կ'առնէր Միքայէլ։

Ահա խոնարհ, համեստ բնակարան մը, որ մօտ ատենէն դատապարտուած է ոչնչանալու, ու դեռ այսպէս քանիներ, քանիներ ... Ամբողջ հայ ժողովուրդին կը սպասէ միեւնոյն տխուր վիճակը, դժբախտ ժողովուրդ, ինչո՞ւ այս զարհուրելի արհաւիրքը, դուն ի՞նչ մեղաւոր ես։ Ի՞նչպէս պիտի դիմագրաւես արհաւիրքը, ըմբոստանա՞լով, բայց ըմբոստութիւնը ծնունդն է արհաւիրքի ու բռնութեան։ Ըմբոստութիւնով յաճախ կարելի է խափանել շատ մը չարիքի աղբիւրներ, բայց ո՞վ պիտի կազմակերպէ այդ ըմբոստութիւնը, երբ ժողովուրդի ընտրանին լեցուած է բանտերը։ Խանդավառութիւնը, որ լեցուցած էր բոլորին սրտերը, աստղի մը կեանքը հազիւ ունեցաւ երբ Միքայէլ նկարագրեց այդ գիշերուան պատահարը, ու իր գլխուն պատահած աղէտները։ Նոյն աղէտը պիտի պատահէր նաեւ Խարբերդի եւ համայն հայութեան, ըլլայ այսօր կամ վաղը, չարիքը պէտք էր պատահէր..

×

Շնորհիւ այս ընտանիքին, քանի մը օր վերջ Միքայէլ անդաւորուեցաւ Թուրք ազայի մը քով իբրեւ ծառայ։ Սպան իր համեստութեամբ ու նկարագրով բոլորովին կը տարբերէր իր միւս պաշտօնակիցներէն։ Միքայէլը իր մօտ առնել պահելու առաջարկութիւնը սիրով ընդունեց, պայմանաւ որ Միքայէլ երեսանց թրքութիւնը ընդունէր, որովհետեւ ո եւ է Թուրք ընտանիքի արգիլուած էր հայ պահել։ Այսպէս Միքայէլը կոչուեցաւ Բէքիր..

Սպան նախանձոտ վերաբերմունք մը ունէր իր գեղանի կնոջը հանդէպ, առանց սպասուհիին՝ կինը պէտք չէր տեղը դուրսէն դուրս հանէր, պատրաս-ներու ընթացքին կամ գնումներու համար սպասուհին միշտ պէտք է միասին տանէր, պաշտօնի բերումով շատ անգամներ սպան քանի մը օրուան համար կը բացակայէր, ամուսնոյն բացակայութեան միջոցին կինը եթէ ուզէր, կրնար օգտագործել իր ազատութիւնը, բայց կը նախընտրէր մնալ այնպէս ինչպէս որ իր ամուսինը կը փափաքէր։ Անոր հոգեբանութիւնը շատ լաւ էր հասկցեր, չէր ուզեր երբ եւ իցէ կասկած արթնցնել։

Սպան իրաւունք ունէր կասկածոտ վերաբերմունք ունենալու իր կնոջ հանդէպ, երբ աչքի առջեւ պատկերացնէր ամուսնութեան նախօրեակին աղջկան ցոյց տուած ընդդիմութիւնը, եւ մանաւանդ երկուքին մէջ եղած տարիքի տարբերութիւնը։ Արդարեւ կինը հազիւ 20էն 22, իսկ ինքը 50ի մէջ. Կինը ամէն միջոցով գրեթէ մինչեւ վերջին օրերը ընդդիմացած էր այս ամուսնութեան, բայց վերջ ի վերջոյ ծնողքին հարկադրանքին տեղի տալով ակամայ տեղի տուած եւ ամուսնացած էր։

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(11)

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

ՍԵՐՄԵՐ ՈՐ ԿԸ ԾԼԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Յունիս — Պատահարով կը մտնեմ Պուլվար Օտտոյի ազգային վարժարանը, ուր հաւաքուած կը տեսնեմ Կ. Խաչի Թաղին սանուհիներէն մաս մը, ուրիշ աղջիկներու հետ հաւաքածոյ մը կազմած:

Քանի մը տասնեակ այդ դեռատի աղջիկները, ղեկավարութեամբ Կ. Խաչի երկու անդամուհիներու ձեռագործ կ'ընեն:

Օրը հինգշաբթի է: Դպրոցները գոց են եւ Կ. Խաչը կրցած է օգտագործել զայն թէ հաճոյալի եւ թէ արդիւնաւոր զբաղելու համար:

Փոխանակ փողոցներու պատերուն տակ խծկտելու կամ տուներու անկիւններուն մէջ ձանձրալի ժամեր անցընելու, հոս հաւաքուած են հայ աղջիկները իրենց յատուկ աշխատանքի մը եւ գործերու վարժուելու, ու կեանքի վաղուան պայքարին մասամբ մը պատրաստ գտնուելու համար:

Սխալ չունիմ թէ կապուտաչեայ Հայուհիները եղանակին տաքութենէն յոգնած են եւ քրտինքը պտուղ պտուղ կը ծլի անոնց մատաղատի այտերուն եւ ճակատներուն վրայ:

Լուռ են, կարգապահ ու հետաքրքիր իրենց բաժին ինկած գործերուն մէջ: Պահեր կը սահին, բայց յոգնութեան ոչ մէկ նշոյլ: Համբերատար են նաեւ վարիչները եւ ժրաջանօրէն կը ցուցնեն, կը բացատրեն ձեռագործի վերաբերեալ գործեր եւ խնդիրներ:

Մեղուներու փեթակ մը իրաւամբ, ուր ի յայտ կուգան եւ մայր թագուհին եւ մոմ պատրաստողներն եւ մեղր քեցնողները.

Ղեկավարնե՛ր... Բայց գիտե՞ն թէ ինչ բան է ընտանեկան հոգեր, զաւակներու խնամատարական պարտականութիւններ կատարել լիուլի եւ միեւնոյն ատեն ժամանակ ու տրամադրութիւն տրամադրել հանրային տնտեսագործ, շինարար աշխատանք կատարելու համար:

Ու եթէ դիւրին է, հապա ինչո՞ւ մեր բազմահազար հայ «փափկասուններ»ը նոյնպէս բան գործ չեն դարձներ Հայը Հայ պահելու սրբազան պարտականութիւնը:

Եւ ինչո՞ւ անտարբեր կը մնան հայ ձեռնահարուստ կիներ ու աղջիկները, երբ կարիքը այնքան մեծ է, պահանջը հրատապ:

Պուլվար Օտտոյի Կ. Խաչը իր կազմակերպութեան սկզբնաւորութենէն մինչեւ այժմ, իր ժրաջանութեամբ եւ կորովին համար, միշտ ալ Թաղեցիներու եւ Մարսէյլի հայ գիտակից տարրերու ուշադրութիւնը գրաւած է:

Անշուշտ բոլոր ձեռնարկները Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի եղող դասցող վարչութիւններու նախաձեռնութեանց եւ բոլոր անդամուհիներու որոշումներու եւ զոհողութեանց արդիւնքն են.

Ու եթէ մերթ այս ու մերթ այն վարչական անդամուհին մասնակի եւ խմբական աշխատանքները, գրի կ'առնուին, աւտոնք բոլորը արդիւնք են հաւաքականութեան ջանքերուն եւ նուիրումին: Հաւաքականութիւնն է որ կայ, կը մնայ եւ իրական գնահատանքի կ'արժանանայ:

Բաւական ատեն խորհրդածելէ ետք, կը դիմեմ այդ օրուան վարիչներուն ու կը պարզուի որ ձեռագործի դասընթացքի մնայուն ղեկավարներն են տիկիններ Ք. Արզումանեան, Արաքսի Սուքիասեան եւ Ե. Հայրապետեան, թէեւ վարչութեան միւս անդամներն ալ երբեմնակի կ'այցելեն ու կը մասնակցին զանազան աշխատանքներու:

Մօտ չորս ամիս է որ կը շարունակուին ձեռագործի այս դասերը:

Ձեռագործի բոլոր տեսակները կ'ուսուցանին ու դասերը կը տեւեն ժամը երկուքէն վեցը:

Աշակերտներէն ոմանք, ունեւորները, ամսական 5 Ֆ. կը վճարեն եւ այդ դրամները կը յատկացուին նիւթերու: Պարզ է թէ որչափ նիւթ կը սպառեն նոր սորվողները, երբ ձեռագործ կամ ձեռական աշխատանք կը դասաւանդուի.

Թաղեցիները առհասարակ գոհ են, ծնողները խիստ ուրախ եւ օրէ օր կ'աւելնայ աղջիկներու թիւը:

Ցարդ ոչ ոք այցելած է ձեռագործի այս փեթակը: Անտարբեր են նոյն իսկ գրոց բրոց «փափկասուններ»ը:

Ո՞վ բաւէ որ միայն քանի մը տասնեակ անդամուհիներու ճիգին պարտքն է իգական սեռին յատուկ գործերը:

Բայց կ'աշխատին մեր քոյրերը, որոնք բոլորն ալ անխտիր, համեստ ընտանիքներու կը պատկանին, մեծ մասամբ մայրեր են 4—5 զաւակներու տէր, գործաւորներու կիներ են եւ ծանր մտահոգութիւններ ու պարտականութիւններ ունին:

Կը դիտեմ, երկար, մեր աղջիկներու աշխատանքները, իրենք ալ կը նային ինծ ու կը զարմանան:

Կը զգամ որ անոնցմէ ոմանք մտովի կը կրկնեն. «Ի՞նչ կը հասկնայ այս պարոնը մեր ձեռագործներէն»: Եւ սակայն ուրախ եմ ու կը բաժնուիմ իրենցմէ լաւ տպաւորութիւններով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ցոյց տուաւ խոր ապրումով մը ոգեկոչելով Սիամանթօն եւ Երկաթաւեր ծախեր խելելով:

Տօնակատարութեան գեղարուեստական բաժինը փակեց նախագահը, յայտնելով որ յառաջիկան ըլլայ աւելի բարեդէպ ու մեր ժողովուրդը իր անկախութիւնը վերագտնէ՝ զայն տօնելով իր Հայրենիքին մէջ:

Անկէ յետոյ, մինչեւ կէս գիշեր, Ալիանս Ֆրանսէզի գոյց սրահներուն մէջ շարունակուեցաւ տօնակատարութիւնը, սեղաններու շուրջ, պարերով ու երգերով:

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԳՈՂԵՐԸ ԵՒ ԳՈՂՑՈՒՈՂՆԵՐԸ

Ֆրանսերէն թերթ մը իր յունիս 3 թիւին մէջ կը գրէ հետեւեալ քրոնիկը —

Սանկ փոքրիկ նուէրները բարեկամութիւն կը ստեղծեն: Կ'երեւի որ այդպիսի պարգեւներ վառ կը պահեն նաեւ ոստիկանութեան եռանդը: Գէթ վառ կը պահէին դեռ մինչեւ ասկէ քանի մը օր առաջ՝ երբ ոստիկանութեան արգիլուեցաւ պարգեւ ստանալը, եւ առոր որոշում տալու համար ալ գայթակղութեան բաւական լուրջ սկզբնաւորութիւն մը հարկ եղած էր:

Անցեալ շաբթու Սէնի Երդուեալներու ատեանին առջեւ եկած գոհարեղէնի վաճառատուի մը գողութեան եւ կրկին գողութեան «Կիրուն» գործին յայտնի կ'ըլլայ որ, որպէսզի ոստիկանութիւնը գողերը փնտռէ՝ պէտք է եղեր վառ պահել անոր եռանդը դրամական գումարներով որոնք, աւա՜ղ, այլ եւս հնչուն չեն: Բայց գողերը եւ գողութեան արդիւնքը երեւան ելլելէն վերջն ալ, որպէսզի քու ստացուածքիդ տէր ըլլաս, նորէն պէտք է «փոխեան», այսինքն նոր պարգեւներ ալ պէտք է տաս: Այս ամէնը, բնականաբար, արտաքուստ վարձատրութեա՛ն մը, բարեհաճական փոխեմ մը եւ գոհունակութեան ապացո՛յց:

Մնաց որ շատ կարելի է թէ սկզբնաւորութեան այդպէս եղած ըլլայ, եւ երբեմն ալ իրաւ այդպէս է: Երբ խոշոր գումար մը, մեծագին գոհարներ անհետացած կ'ըլլան, փոխմ մը կրնայ խոստացուիլ գողերը երեւան հանողին: Իմ կարծիքով, ասիկա գէշ մեթոտ է զանազան պատճառներով, բայց ամէն ժամանակ եւ ի յաւիտենից գոյութիւն ունեցած է այս մեթոտը: Մարդասպանութիւններու եւ ամէն տեսակ ոճիրներու համար ալ եղած է: Դժբախտութիւնը այն է որ այս մեթոտը կանոնաւոր ձեւ մը կ'առնէ եւ փորձութեան կը դրդէ խել մը մարդիկ, որոնք այնքան ալ յանձնարարելի չեն եւ ոստիկանութեան շուրջ կը դառնան եւ ոստիկանութիւնն ալ անոնց պէտք ունի — եւ ահա կը սկսի գայթակղութիւնը, երբ ոստիկանութիւնը, ինքն ալ, փոխմ ու վարձատրութիւն կը պահանջէ: Այն ատեն խեղճ գողցուողը կրկին փրկանքի հետեւութեան առջեւ կը գտնուի, թէ հարստութիւնը կ'երթայ եւ թէ վրան դրամ ալ պիտի տայ: Ասոր երեսէն կրնան ամէնէն անբարոյական կարգադրութիւններ առաջ գալ:

Անշուշտ որ պաշտօնական ոստիկանները եւ ոստիկանական քննիչներուն մեծամասնութիւնը շատ պատուական մարդոցմէ կը բաղկանայ, որոնք քաջասիրտ ալ են: Բայց ճիշդ այսպիսիները պէտք է պաշտպանել ուրիշներուն առաջ բերած արարքներուն կասկածին դէմ: Պէտք է նաեւ առիթ չտալ անոնց որ չափազանց եռանդ ցոյց տալով անընդունելի ստորութիւններու անձնատուր ըլլան եւ, ինչպէս տեսնուեցաւ, գայթակղութիւններու ալ պատճառ դառնան: Եթէ գեկուցիչներու հետ շփումը պէտք է, առողջ ընթացք չէ, որովհետեւ գեկուցիչ կոչուածները ընդհանրապէս «եպիսկոպոսներու զաւակներ» չեն, այսինքն երկինքէն դամբիւղով իջած չեն: Եթէ հարկ իսկ ըլլայ վարձատրել այդ մարդիկը, պէտք չէ ի վնաս գողցուողներուն ըլլայ, որոնք այս կերպով երկու անգամ գողցուած կ'ըլլան: Նոյն իսկ խնդիր է թէ ինչպէս այսքան երկար ատեն աչք գոցուեր է յատուկ անուէի մը սարսափելի ղեղծումին դէմ, մանաւանդ այդ անուէը լեցնելու համար գործադրուած այնքան բացառիկ միջոցներուն դէմ: Որովհետեւ, վերջապէս խնդիրը ընդհանուրին ապահովութեան վրայ է — եւ մենք տուրք վճարելով, վաճառականները փաթանթ վճարելով հանդերձ, ստիպուա՞ծ ալ պիտի ըլլանք միթէ մենք մեր ձեռքով մեզ պաշտպանելու գողերուն դէմ եւ անոնց դէմ, որոնց վճարում կ'ըլլայ ճշդիւ, գողերուն դէմ մեզ պաշտպանելու համար: Ուրեմն չի գիտցուիր այլ եւս թէ ուր կը սկսի ոստիկանութիւնը եւ ուր կը վերջանայ ոճիրը կամ յանցանքը:

Կարծեմ Լուի Պարթու էր որ օր մը Երեսփ. Ժողովին մէջ կը յայտարարէր թէ փտած բան մը կայ բարձր պաշտօնատարութեան կամ դատաւորութեան մէջ: Խիստ յաճախադէպ գայթակղութիւններ ցոյց կուտան որ այսօր ոստիկանութեան մէջ ալ փտած բան մը կայ, եւ ստիպողական է կարմրած երկաթը, այսինքն խարանը խոթել անոր մէջ — նոյն իսկ ի շահ շատ պատուաւոր մարմինին որ օժանդակ է արդարութեան: Ոստիկանութիւնը Կեսարի կնոջ պէս է. պէտք չէ բնաւ կասկածի ենթարկուի, որովհետեւ լաւ բան մը չէ որ քաղաքացիներու ապահովութիւնը նուազուրդի կամ աճուրդի դրուի եւ անիկա կախում ունենայ ո եւ է «սեւ դրամարկղի» մէջ դրամ ձգելու կարողութենէն:

ՓԻՒՆԻԿԵԱՆ ՄԵԾ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԻ ՄԸ ՀԵՏՔԵՐԸ

Հարաւային Լիբանանի մէջ, Ցիտոնեան Հայր մը՝ հնէաբանական հետախուզութիւններ կատարած միջոցին, հնադարեան նաւահանգիստ մը երեւան հանած է Տիւրոսի հարաւակողմը:

Նաւահանգիստի քարափին պատի հաստութիւնը մօտ 25 մեթր է: Կը կարծուի որ եթէ այս նաւահանգիստը վերաշինուի, կրնայ Միջերկրականի մեծագոյն նաւահանգիստներէն մէկը դառնալ:

Հնէաբան պատմագէտ յայտնի անձնաւորութիւն մը հետեւեալ յայտարարութիւն ըրաւ լրագրողներուն.

«Յայտնի է թէ ընդհանրապէս Փիւնիկեան քաղաքները օժտուած էին երկուքական նաւահանգիստներով, մին հարաւակողմը, իսկ միւսը հիւսիսակողմը, որպէսզի նաւերը ամէն վայրկեան հնարաւորութիւն ունենան հողմերէ զերծ մնալու:

Հին գրողներու համաձայն՝ Տիւրոս 2 նաւահանգիստ ունեցած է. Հիւսիսակողմի նաւահանգիստը ամրացուած է Խաչակիրներու կողմէ եւ մինչեւ այսօր գոյութիւն ունի ու կը գործածուի:

Ինչ կը վերաբերի հարաւակողմի նաւահանգիստին, աւաղով ծածկուած էր դարերու ընթացքին:

19րդ դարուն, բազմաթիւ գիտնականներ փնտռտուքներ կատարեցին այդ նաւահանգիստը երեւան հանելու համար եւ յաջողեցան անոր որոշ մասերը ի յայտ բերել ու ճշդել:

Հ. Փուատըպառ որ հանրածանօթ է անապատի մէջ կատարած իր օդային հետախուզութիւններով, երկու տարիէ ի վեր Ֆրանսական ծովակալութեան աջակցութեամբ եռանդագին փնտռտուքներ կը կատարէ Տիւրոսի հարաւակողմը, Փիւնիկեան հին նաւահանգիստին քարափները երեւան հանելու համար:

Ան արդէն ստուգած է քարափի մը գոյութիւնը ծովափէն քանի մը քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, ծովու մակերեսէն 10 մեթր խորութեան մը մէջ.

Այս քարափին երկարութիւնը մէկ քիլոմեթր, կերտուած է քարի խոշոր զանգուածներէ: Հ. Փուատըպառի կարծիքով այս նաւահանգիստը իր տարածութեամբ շատ ընդարձակ է եւ այս բնաւ զարմանալի չէ, տրուած ըլլալով որ Տիւրոս Փիւնիկեան շրջանին Միջերկրականի մեծագոյն նաւահանգիստն էր իր առեւտուրով ու ճարտարարուեստով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՅՕԽՈՐՏԱՆՔՆԵՐԸ

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (30 մայիս).

— Ժամանակէ մը ի վեր ռամկավար խմբագիրները, Պահրէյէն սկսած մինչեւ Պոսթըն, իրենց կաշիէն դուրս կուգան համոզելու համար ընթերցող հասարակութիւնը, թէ իրենք ոչ միայն համայնավարները կամ համայնավարութեան համակիրներ չեն, այլ եւ թշնամի են համայնավարներուն եւ համայնավարութեան:

Հետաքրքրական է, որ միեւնոյն ատեն նոյն ռամկավար խմբագիրները միամտութիւնն ունին զարմանալու եւ անկեղծութիւն ունին զայրանալու եւ զագտնելու, որ երբ թէ իրենց համակրանքն ու սէրը դէպի Հայաստանն է որ մենք համայնավարութիւն կը կոչենք եւ այդ համակրանքին ու սիրոյն համար է որ զիրենք համայնավարներու գործակալ կը նկատենք: Մինչդեռ ամէն մարդ գիտէ, թէ համայնավարներու գործակալ մենք կը կոչենք զիրենք ոչ թէ Հայաստանը, այլ խորհրդային կառավարութիւնը չափէն աւելի սիրելուն համար:

Ինչն է, սակայն, որ այժմ կը ստիպէ ռամկավար խմբագիրները ամէն ձեւով հաւաստացնելու, թէ իրենք ոչ համայնավար են եւ ոչ ալ նոյն իսկ համայնավարութեան համակիր:

Ինչո՞ւ ասկէ դեռ երկու երեք տարի առաջ անոնք ամէն ջանք կ'ընէին իրենց համակրանքը չծածկելու դէպի համայնավարներն ու համայնավարութիւնը. ինչո՞ւ անոնց հետ միասին հրապարակային ժողովներ կը սարքէին, հանգանակութիւններ կ'ընէին, փողոցային ցոյցեր կը կազմակերպէին եւ նոյն իսկ արիւնահեղ կռիւներ կը մղէին Դաշնակցութեան դէմ: Ինչո՞ւ նոյն իսկ դեռ անցեալ տարի չէին քաշուեր համայնավարներու հետ միասին նոյեմբերի 29ը «տօնելու»: Եւ ինչո՞ւ յանկարծ այսօր այնքան նախանձախնդիր դարձած են իրենց վրայէն ամէն կերպով թօթափելու համայնավարութեան փոշին. ինչո՞ւ այսօր կը մերժեն համայնավարներու հետ որ եւ է գործ ունենալ եւ ինչո՞ւ շարունակ համայնավարներու վրայ կը յարձակին՝ կրկնելով տարիներէ ի վեր մեր կողմէ բռնուածները, բայց իրենցմէ յամառօրէն հերքուածները:

Կը թուի թէ այս անակնկալ փոփոխութեան պատճառը ոչ միայն քաղաքական է, այլ եւ հոգեբանական:

Ճիշդ է, թէ քաղաքական հաշիւը մեծ դեր կը կատարէ հոս: Համայնավարներու հետ գործակցութիւնը դրական արդիւնք մը չտուաւ ռամկավարներուն. անոնց հետ միշտ կապուած կամ մօտ ըլլալը աւելորդ կը դարձնէր իրենց կուսակցութեան գոյութիւնը եւ համայնավարներու գիրկը կը մղէր իրենց շարքերը, մանաւանդ նոր սերունդը. աղէկ պատ՝ կը վարկաբեկէր, կը փակէր զիրենք դրամատէրական երկիրներու մէջ, ուր համայնավարներու բարեկամ ըլլալը շատ ալ ձեռնտու բան մը չէ:

Սակայն, աւելի եւ է նաեւ, որ վերջին տարուան ընթացքին, Խ. Միութեան, Անդրկովկասի եւ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած իրադարձութիւնները, մանաւանդ Ա. Խանջեանի «ինքնասպանութիւնը», այդ առթիւ խորհրդային իշխանութեան ցոյց տուած ամարդի վերաբերումը, ականաւոր խորհրդահայ գրողներու եւ գործիչներու ձերբակալութիւնը, խորհրդային նոր սահմանադրութեան շուրջն եղած մերկացումները, ցնցող ազդեցութիւն ըրած են մեր ռամկավար խմբագիրներու թանձր գլուխներուն վրայ, իսկ՝ անոնց մէջ առաջ բերելով հոգեբանական որոշ բեկում, որքան ալ անոնք աշխատին ծածկել այդ:

Ո՞վ չի գիտեր այժմ, թէ ռամկավարները մեծ յոյսեր էին դրած իրենց բարեկամութեան վրայ բոլշեւիկ Ա. Խանջեաններու հետ եւ այժմ ոչ միայն խորտակուած կը տեսնեն իրենց այդ յոյսերը, այլ եւ կը տեսնեն, որ, հակառակ իրենց այնքան տարիներու ծառայութիւններուն, իրենք եւս դասուած են խորհրդային կառավարութեան թշնամիներուն շարքը, իրենց ատելի Դաշնակցականներու կողքին.

Որոշ է նոյնպէս, որ ներքին, Նուպարաշէնի եւ Հայաստանի զանազան շինարարական ձեռնարկներու մէջ խորհրդային կառավարութիւնը չարդարացուց ռամկավարներու ամենահամեստ յոյսերն իսկ, եւ [illegible] որ ատեններուն մեր քննադատութիւնները այդ մասին անհիմն չէին:

Վերջապէս, կասկած չկայ, որ Հօկը եւ խորհ. կառավարութեան հովանաւորած զանազան ուրիշ կազմակերպութիւններ արտասահմանի մէջ նոյնպէս [illegible] ռամկավարներու հիասթափութեան, որովհետեւ՝ ցոյց տուին, որ ճիշդ էին անոնց մասին մեր բոլոր ըսածները, այն է՝ թէ անոնք համայնավար փրոփականտի համար կը վատնեն Հայաստանի շինարարութեան համար հաւաքուած հանրային դրամները եւ կ'աշխատին ամէն գնով քանդել բոլոր ազգային հայ կազմակերպութիւնները, Եկեղեցիէն սկսած մինչեւ Բարեգործականը, Դաշնակցութենէն սկսած մինչեւ ռամկավար կուսակցութիւնը:

Այս բոլոր յուսախաբութիւնները ունենալէ յետոյ, ռամկավարները բնականաբար չէին կրնար այլ եւս երես դարձնել համայնավարներէն, չէին կրնար անոնց դէմ «պատերազմ» չյայտարարել»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (983)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մօտ երկու հարիւր մաուզէրի փամփուշներ ու երկու փոքր պրաունինկ ատրճանակներ գրպանները դնելով, Լեւոնը դուրս ելաւ պահեստէն, խնամքով կափարիչը տեղը դրաւ, ու ժամանակաւոր կերպով ծածկեց պահեստի բերանը, մինչեւ որ յաջորդ օրը Յակոբը ցերեկով գար եւ առաջուան նման սուաղելով անյայտացնէր ծակի բերանը.

×

Եթէ միայն այդ երիտասարդը գիտնար իր ապրած ողբերգական կեանքը, եթէ միայն կարողանար տեսնել իր գրաւիչ արտաքինին տակ թաղնուած աւերակ սիրտը: Սոնիայի գլուխը կուրծքին ինկաւ:

— Ուրեմն, — շշնջաց Լեւոնը, — դուք ծանր ողբերգութիւն մը ապրած էք ...

Լեւոնի չոր ու վանողական ձայնը զարմանալի կերպով մեղմիկ ջերմութիւն մը ստացած՝ փոթորկեց Սոնիայի հոգին: Այդ անհրապոյր մարդը հարազատի կարեկցութեամբ կը խօսէր, քնքշօրէն կը վերցնէր աղջկան սիրտը ծածկող սեւ քօղը: Սոնիայի աչքերը արցունքոտեցան ու անբացատրելի պահանջ մը զգաց իր վիշտը պատմելու այդ մարդուն, որու սիրտ մը ունենալու մասին դեռ քիչ մը առաջ կը կասկածէր:

— Դուք ճիշդ գուշակեցիք, — հազիւ շրթները շարժելով խօսեցաւ Սոնիան, — ես տարիներ առաջ անդառնալի մեծ կորուստ մը ունեցեր եմ...

— Այո՞ ...

— Մենք երկուքս, — հազիւ լսելի ձայնով մը շարունակեց Սոնիան, — գրեթէ մէկ տան մէջ մեծցած երեխաներ էինք, իսկ մեր ծնողքը համագիւղացի սերտ բարեկամներ: Մանկութեանս միակ ընկերս էր ան, խաղընկերս, հովանաւորողս, սրտակիցս, վերջապէս ամէն ինչ՝ որ ինծի նման քմայքոտ աղջիկ մը կը պահանջէր, թէեւ ան, հազիւ երկու տարով մեծ ըլլար ինձմէ: Տարիներ անցան, ու տարիներու հետ մեր մանկական յարաբերութիւնը կերպարանափոխուեցաւ: Երբ ան պատանի մըն էր, ու ես աւարտական դասարանի մէջ, մենք արդէն կը սիրէինք իրար բուռն անշիջելի սիրով մը: Անոր համար ես ամբողջական տենչերս մըն էի, ինձմով կը ծաղկէր սիրտը, ինձմով կեանքը իմաստ մը ունէր: Իսկ ես ...

— Իսկ դո՞ւք ... շարունակեցէք, խնդրեմ:

— Ես, օ՛, ես յիմար աղջիկ մըն էի, ծնողքիս մէկ հատիկ շփացած զաւակը ... Անչափ կը սիրէի զայն, ինչպէս դեռատի աղջնակ մը կրնայ սիրել, բայց իմ սիրուս մէջ գնահատելու գիտակցութիւնը կը պակսէր: Վառ երազներ ունէի: Իմ խեղճ ծնողքս ալ թեւ կուտային իմ երազներուս ... Ու եղաւ որ օր մը հանդիպեցայ ռուս ազնուական երիտասարդի մը ... Մէկ երկու շաբաթէն նշանուեցանք:

Սոնիայի ձայնին մէջ արցունք ու անչափ տառապանք կար: Լեւոնը ետ ինկած բազմոցի յենարանին, խոհուն հայեացքը անորոշ կէտի մը ուղղած, երկիւղածութեամբ մտիկ կ'ընէր, որպէս թէ խոստովանահայր մը ըլլար այդ պահուն:

— Նշանուելով ռուս ազնուականին, կը թուէր թէ, — ձայնը հազիւ մեղմ շշուկ մը դարձած շարունակեց Սոնիան, — կը թուէր թէ երջանիկ էի, բայց երբեք, երբեք չէի յաջողեր մոռնալ առաջին սէրս, իմ մանկութեան ընկերը, որ երեւակայութեանս մէջ՝ կարծես միաձուլուած ըլլար նշանածիս հետ ... Այդ հոգեվիճակը շատ շուտով տառապանքի աղբիւր մը դարձաւ ինծի համար: Եղաւ ժամանակ, որ ես այլ եւս ինքզինքս չէի ճանչնար, յափռփռուն զգացումներու յորձանքը զիս ակամայ կը տանէր դէպի անորոշ ապագայ մը: Սիրտս մանկութեան ընկերոջս կը պատկանէր, մինչդեռ միտքս ու ապագայի մասին ունեցած փառասէր ձգտումներս զիս կը մղէին դէպի նշանածս...

— Իսկ ի՞նչ եղաւ ձեր մանկութեան սիրած տղան. ի՞նչ վախճան ունեցաւ, անշուշտ մէկ ուրիշ աղջիկ սիրեց, — հարցուց Լեւոնը կծքային լեցուն ցած ձայնով մը, որ սուր դանակի նման խրուեցաւ աղջկան սիրտը:

Սոնիան հոգիին մէջ անհնարին պաղ մը զգաց ու կծկուեցաւ, ինչպէս որսկան շներէ շրջապատուած եղէ մը: Գլուխը աւելի վար կախեց ու արցունքները, որոնք մինչեւ այդ յաջողած էր զսպել, առատօրէն սկսան երեսն ի վար կաթկթել:

— Զըսիք թէ ի՞նչ եղաւ այդ տղան, — յամառօրէն կրկնեց Լեւոնը:

Սոնիան ճիգ մը ըրաւ ինքզինքը զսպելու, թաշկինակը աչքերուն տարաւ ու հազիւ լսելի մեղմ ձայնով մը ըսաւ.

— Մեռաւ ...

Տիրեց ծանր մեռելային լռութիւն մը: Այդ փոքր սենեակի մէջ յանկարծ գերեզմանատան ճնշող խաղաղութիւն մը ծանրացաւ: Սոնիան ու Լեւոնը անշարժ նստած՝ կարծես կը վախնային շարժում մը ընել, ձայն մը հանել: Առաջինը՝ տղան սկսաւ խօսիլ, միապաղաղ անզգայ ձայնով մը.

— Օ՛, այդ վատ վերջաւորութիւն մըն է, ծանր խղճահարութեան պատճառ մը ձեզ համար, եթէ իրօք դուք եղած էք անոր մահուան պատճառը ..

Այնքան անհոգի ձեւով կը խօսէր Լեւոնը, որ Սոնիան առանց հասկնալու Լեւոնի այդ յանկարծակի փոփոխութեան պատճառը, սեղմուած բազմոցի անկիւնը, զարմացած աչքերով կը դիտէր քովի նստող երիտասարդը: Այդպէս կրնար խօսիլ միայն անխիղճ դատաւոր մը, առանց տեսնելու կամ տեսնել ուզելու դատապարտեալի հոգեկան տառապանքը:

Սոնիան աչքերը չորցուց, ու ինքզինքը հաւաքեց: Հիմա արդէն զղջաց ինքն իրմէ, որ այնքան հեշտութեամբ սիրտը բացաւ այդ երիտասարդին առջեւ: Լեւոնի կիսադէմը կ'երեւէր. երկարած, քարացած դէմք մը, որու վրայ ի զուր Սոնիան կը փնտռէր նախկին ջերմ հետաքրքրութիւնը, մտերիմ արտայայտութիւնը:

— Մենք բոլորս ալ, — ըսաւ Լեւոնը, կարծես քիչ առաջուան խօսքերուն ծանր տպաւորութիւնը ջնջելու համար, — մենք բոլորս ալ քիչ թէ շատ անգութ բան մը ըրած ենք մեր կեանքին մէջ ... Անշուշտ ծանր է ամէն ժամ հալածուիլ այն յիշողութենէն, չկրնալ մոռնալ: Ժամանակը, միայն ժամանակը կրնայ հին վէրքի մը հետքերը ջնջել: Թոյլ կուտա՞ք որ հարցում մը տամ:

— Այո, ի հարկէ, — պատասխանեց Սոնիան, թէեւ անմիջապէս զղջաց: Ո՞վ գիտէ թէ ի՞նչ պիտի հարցնէր այդ մարդը:

— Զըսիք թէ ինչպէս մեռաւ ձեր սիրած տղան ու ո՞վ էր ան ..

Սոնիան անմիջապէս չկրցաւ պատասխանել, բնազդօրէն ձեռքը կոկորդին տարաւ, ուր կարծես բան մը դէմ էր առած: Երբ սկսաւ խօսիլ, ձայնը զգացած յուզումէն կը դողար:

— Դուք կարծեմ լսած պիտի ըլլաք անոր մասին ... Գոնտոյեվսկին սպաննող երիտասարդը ...

— Ա՛, լսած եմ, որ վերջէն գաղտնի կերպով Պարսկաստան անցած ժամանակ Արաքսի մէջ խեղդուեցաւ կամ ասոր մօտ բան մը ...

Կղզիի մը վրայ ապաստանած էր երկու ընկերներով, երբ հետերնին տարած վառօդը կայծ առնելով կը պայթի ու Վարդանը

— Իրօք, տխուր պատմութիւն մըն է ... Կը ցաւիմ, պատճառ եղայ որ վերյիշէք.

— Միեւնոյնն է, ես երբեք չեմ մոռնար այդ դժբախտ դէպքը, մանաւանդ որ ես եմ միակ պատճառը անոր ողբալի մահուան ...

— Գիտէ՞ք ինչ, օրիորդ Սոնիա, ես կը կարծեմ թէ դուք կը չափազանցցէք՝ մեղքի ծանր բաժին մը վերցնելով ձեր ուսերուն վրայ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

մեր կողքին, պիտի շարունակենք մեր աշխատանքը Ժող. Ճակատին մէջ, այլապէս պիտի քալենք մինակ :

Ամէն երկիր կքած կը մնայ պատերազմական պարտքերու եւ զինուորական ծախքերու ծանրութեան տակ: Տնտեսական տագնապ մը անցաւ երկրէ երկիր, Միացեալ - Նահանգներէն վերջ Գերմանիա, յետոյ Անգլիա: Ամէնէն վերջ Ֆրանսան էր որ ինկաւ ելմտական եւ ճարտարուեստական տագնապի անդունդին մէջ: Բայց կը բաւէ որ ընկերվարականները եւ հանրապետականները ձեռք ձեռքի տան, որպէսզի վերականգնի երկիրը: Միլիոնաւոր աշխատաւորներ իրենց քուէն տուին Ժող. Ճակատին, սանդձելով ուժեղ շարժում մը: Այժմ պէտք է որ կազմակերպուին, կարգապահութիւն ցոյց տան աշխատաւորները, որպէսզի կարենանք ամրացնել մեր շահած նուաճումները: Յեղափոխութիւնը չի նշանակեր անկարգութիւն, այլ յօժար կարգապահութիւն եւ կազմակերպուած գործունէութիւն :

Գալով մեր արտաքին յարաբերութեանց, կը կրկնեմ այստեղ որ եթէ նոյնիսկ ապահով ըլլանք մեր յաղթութեան վրայ, դարձեալ պիտի չուզենք պատերազմ յայտարարել ուրիշին: Մէկ տարի առաջ, կը յիշէք, մազ մը մնաց որ Ֆրանսա պատերազմի մէջ նետուէր: Տեղի պիտի ունենար այդ պատերազմը, եթէ հրաշքով իշխանութեան գլուխ չգար Լէոն Պլումը, որ փրկեց ոչ միայն Ֆրանսական ժողովրդապետութիւնը, այլեւ Եւրոպան, համայն աշխարհը:

Մենք վստահ ենք թէ կատարեցինք մեր պարտականութիւնը, եւ այսօր ուրախութեամբ կը տեսնենք Ժող. Ճակատին առաջին տարեդարձը: Բայց կը զգանք որ դժուարութիւնները եւ թշնամութիւնները կը կրկնապատկուին մեր շուրջը: Հարկ է որ դանդուածները արթուն գտնուին եւ պատրաստ: Երբեք չենք խորհիր հրաժարիլ համայնավարներու եւ արմատականներու աջակցութենէն, անոնց հետ՝ մենք, ընկերվարականներս, ելմտական դժուարութիւններուն առջեւ որ գլուխ կը ցցեն, որոշած ենք խորհրդարանէն պահանջել այնպիսի միջոցներ, որ կարողանանք խորտակել դրամատէրներու երկաթէ օղակը մեր շուրջ: Դրամագլուխը խոյս կուտայ երկրէն, ճարտարարուեստի վարիչները արտասահման կը հաստատուին, գործատէրեր կան որ օտար երկիր կը փոխադրեն իրենց արդիւնաբերութիւնը, եւ ասո՞նք են որ մեր ժողովրդին սրտին կը խօսին: Խորհրդարանէն պիտի պահանջենք արագ միջոցներ վերջ դնելու համար այս հայրենադաւութեան :

Ֆրանսայի ելմտական նոր ծրագիրը

ՊԻՏԻ ՍՂԵՆ ԾԽԱԽՈՏԸ, ԼՈՒՑԻՆ, Կ՚ԶԸ. ՍՈՒՐՃԸ, ՇԱՔԱՐԸ

Ֆրանսական դահլիճը նիստ գումարեց երէկ առաւօտ եւ գրաղեցաւ ելմտական նախարարին ծրագրին քննութեամբ :

Վէնսան Օրիոլի ելմտական ծրագիրը կը տրամադրէ 10 միլիարի փոխառութիւն ուղել Գանք որ Ֆրանսէն, արտօնելով զայն նոր թղթադրամ շրջարկութեան հանելու: Կառավարութիւնը, այդ բացը գոցելու համար, պիտի աւելցնէ ժառանգութեան եւ աւելի քան 60.000 տարեկան հասոյթ ունեցողներուն տուրքերը: Պիտի աւելցուին նաեւ ծխախոտին եւ լուցկիին գինները: Տուրք պիտի դրուի ալքոլին, վառելանիւթին (էսանս), սուրճին, եղերդին (շիքորէ), շաքարին, երկաթուղիի փոխադրութեանց վրայ: Պիտի բարձրացուին ելեկտրականութեան, կազին, թղթատարութեան, հեռախօսին գինները : Պիտի աւելցուի մաքսային սակը :

Անոնց փոխարէն կառավարութիւնը կը խոստանայ ծերացած աշխատաւորներու համար հանգստեան թոշակ սահմանել եւ ուրիշ ընկերային բարեփոխութիւններ կատարել :

Այս ամբողջ ծրագիրը, միջնորդէս մշակուելէ վերջ պիտի ներկայացուի խորհրդարանին :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆԻ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ գլըչի առկը ... հարիւրէն բարձրացուց ... տարիքի :

ԺԸՆԵՒԻ նահանգը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկեց օրէնք մը, որ կ՚արգիլէ համայնավար կուսակցութեան գոյութիւնը նահանգին մէջ:

ԱԹԱԹԻՒՐՔ իր ամբողջ հարստութիւնը, մօտ 200 միլիոն ֆրանք, նուիրեց ազգին:

Փարիզ

ԳԵԼՎԻԼԻ «Թոստոմ» խումբի ընկերահաւաքական դասախօսութիւնը 18 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131 Faubourg du Templeի սրճարանը: Կը խօսի ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, օրուան հետաքրքրական հարցերու շուրջ:

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները եւ համակիրները, այս հինգշաբթի, 17 Յունիս, երեկոյեան ժամը 8,30ին, Երրորդ Թաղապետարանի մասնաժողովին մէջ:

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Նիւթ՝ ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 17 Յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, **8 Rue Bossuet, Paris**

Կը դասախօսէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ՝ Նկարչութիւնը երաժշտութեան մէջ:

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլ) Մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 13ին, աննպաստ օդերուն պատճառաւ յետաձգուած է Յունիս 20ին, կիրակի ամբողջ օրը, Գամբաներ Ռօզէրի լէ Բէն ալ Գաւթիա, Պ. Նաճարեանի ագարակը, Սէնթ Անթուան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԵՐԿՆԵՐՍ ԳԻՐՇԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Մի քանի ժամւայ ընթացքում Բուրցեւը չափազանց յուզուած բացատրեց Լապուխինին «Ռասկինի» իսկական դերը: «Ամէն մի նոր ապացոյցից յետոյ ես դիմում էի Լապուխինին եւ ասում. «Եթէ թոյլ կը տաք, ես ձեզ կ՚ասեմ այս գործակալի իսկական անունը: Դուք միայն ասացէք՝ այո կամ ոչ»: Լապուխինը լռել էր. լռել էր մէկ ժամ, երկու ժամ, հինգ ժամ: Համաձայն Բուրցեւի խօսքերին, նա «ցնցուել» էր: Ես հաւատում եմ դրան: Ի հարկէ, նա չիմացաւ նոյնիսկ մէկ հարիւրերորդ մասը այն դարհուրելի ճշմարտութեան, որ նրա համար պարզեց Բուրցեւի պատմածներից: Նրանց այդ տեսակցութիւնը շատ իւրայատուկ էր. Կուսակցականը դիմում էին իրենց տարօրինակ հարեւաններին: Կելն - Բեռլին երկաթուղու մէջ, մանաւանդ տարւայ այդ եղանակին, յաճախ կարելի էր հանդիպել Ռուսների: Ճամբորդների մեծ մասը Գերմանացիներ էին: Բայց Լապուխինը, անկախ պատահական հարեւաններից, լուրջ ուշադրութիւն չդարձրեց գաղտնիքի պահպանութեան վրայ: Բուրցեւը գրում է. «Ինչ առանձին ուշադրութիւն կարող էր Լապուխինը դարձնել այս խօսակցութեան վրայ: Մի՞թէ նա կարող էր երեւակայել, որ խօսքը կամարական գաղտնիքի մասին է... քանի որ նա լսեց Ազեւի գործունէութեան մանրամասն պատմութիւնը, նախ քան արտասանելը նրա (Ազեւի) անունը»: Եթէ Լապուխինը նշանակութիւն չը տար այդ խօսակցութեան, ապա նա չէր կարող «ցնցուած լինել»: Ինչպէս չհասկանալ, թէ ինչ արժէք Ազեւի անունը արտասանելը:

Երկար կանգ չեմ առնում այդ գործի հոգեբանական կողմի մանրամասնութեան վրայ: Կարծում եմ, որ առաջ նշանակութիւն ունեցան Լապուխինի համար Բուրցեւի այն խօսքերը, որոնք վերաբերում էին Թագաւորի դէմ «Ռասկինի» պատրաստած մահափորձին եւ այն արեան պատասխանատուութեան մասին, որ նա դեռ պիտի թափէր ապագային: Ցածենայն դէպս, վեց ժամւայ խօսակցութիւնից յետոյ, արդէն Բեռլինի մօտ, Լապուխինը կործանեց իր կեանքը, ասելով Բուրցեւին, որ ճարտարապետ Ազեւը Ոստիկանութեան գաղտնի գործակալն է:

Զարժէր կանգ առնել նաեւ այն բանի վրայ, թէ ինչքան ժամանակից յետոյ եւ ինչպէս երկաթուղու մէջ տեղի ունեցած ամբողջ խօսակցութիւնը յայտնի դարձաւ Ազեւին: Համաձայն քրէական օրէնսգրքի 102րդ յօդուածի Ոստիկանութեան նախկին վարիչը դատապարտեց տաժանակիր աշխատանքի, որ յետոյ փոխեց աքսորի՝ Սիբիր: Արդէն մնացածը յայտնի է: Դրանից յետոյ գալիս է Բուրցեւի դէմ բացուած դատը՝ Ազեւի դէմ իր արած բամբասանքների համար, դատապարտեալի ուշագրաւ պատմութիւնը՝ երկաթուղու մէջ Լապուխինի հետ ունեցած իր տեսակցութեան մասին, ապա — յեղափոխականներին հետապնդելը, Ազեւի ալիպների քննութիւնը, կուսակցութեան ներկայացուցիչների բացատրութիւնը Ազեւի հետ եւ վերջապէս մերկացած մատնիչի փախուստը :

VIII

Ազեւի մերկացումից յետոյ սոց.—յեղափոխական կուսակցութեան համար սկսուեցին նեղ օրեր: Մարտական կազմակերպութեան ղեկավարի դերի մէջ նրան փոխարինեց Բ. Վ. Սաւինկովը, որ չկարողացաւ այդ գործը տանել եւ որ բառ Կոլոսովի խօսքերի, որպէս «հարեւէշ կարող էր միայն լինել Ազեւի ծրագիրների գործադրողը:

Ազեւի վերաբերմամբ Բուրցեւի կատարած մերկացումները մեծ աղմուկ հանեցին ամբողջ աշխարհում, որ շատ լաւ կը յիշեն իմ սերնդի մարդիկ: Այն ժամանակ այն կարծիքն էր տիրում, որ կարող է գոյութիւն ունենալ հակակառավարական մարտական կուսակցութիւններ, առանց իրենց «ներքին կեանքը արտաքին աշխարհին պարզելու» եւ առանց մատնութիւնների: Բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնների պատմութիւններն էլ խճճուած են մատնութիւնների եւ դաւաճանութիւնների դէպքերով: Ռուսաստանում քաղաքական պայքարը արխիւտ բնոյթ ունէր :

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
... PARIS (12)

ՑՈՒՑԱՏԱԽՏԱԿ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Անիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 16 յունիս, չորեքշաբթի գիշեր, ժամը ճիշդ 9ին, Café des Sportsի մէջ:

Պարտաւորիչ ներկայութիւն, անդամատետրով:

Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՈՐԱՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ 17 Յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան սրահներուն մէջ, 7 Rue ..., Փարիզ (5): Օրակարգ՝ ... եւ բարոյական ... նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ.

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒՆԻՍ JEUDI 17 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3449

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ներկայիս Փարիզի մէջ Ֆրանսական կառավարութեան հիւրն է Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Պ. Էմիլ Էտտէ։

Նախագահը հոս պիտի մնայ շուրջ ամիս մը, արտաքին պաշտօնատան հետ բանակցութիւններ վարելու եւ մասնաւորաբար ապահովելու համար Ֆրանքօ-լիբանանեան դաշնագրին վաւերացումը ֆրանսական խորհրդարանին կողմէ։

Ինչպէս կը յիշուի, 1936 սեպտեմբեր 9ի ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրէն վերջ, անյապաղ նոյեմբերին ստորագրուեցաւ նման դաշնագիր մը Ֆրանսայի եւ Լիբանանի միջեւ։ Ըստ այդ դաշնագրին, երեք տարի ետք, ինչպէս Սուրիոյ, նոյնպէս Լիբանանի վրայէն պիտի վերջանայ Ֆրանսական հոգատարութիւնը եւ այդ երկու երկիրները իբրեւ անկախ պետութիւններ պիտի անդամակցին Ազգերու Դաշնակցութեան։

Մեծ պատերազմէն վերջ, Օսմանեան կայսրութենէն բաժնուած հողամասերը դրուեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ, իսկ Հիճազ, Եէմէն եւ Անդրյորդանան տեղական ինքնավարութիւններ ունեցան։

Իրաքն էր որ ամէնէն առաջ իր վրայէն նետեց հոգատարութիւնը եւ տարիներէ ի վեր կ՚անդամակցի Ժընեւի արիոպագոսին։ Պաղեստին կը մնայ ենթակայ անգլիական հոգատարութեան։ Արաբի ու Հրեայի կռիւը անւական կերպով խռովայոյզ վիճակի մէջ կը պահէ այդ երկիրը։ Վերջերս Լոնտոնի մէջ գումարուած անգլիական կայսերական համաժողովը կ՚երեւի թէ կարգ մը որոշումներ տուած է Պաղեստինի մասին, միանգամ ընդ միշտ լուծելու համար արաբա-հրէական խնդիրը։

Սուրիոյ եւ Լիբանանի Արաբները մշակոյթով, քաղաքակրթութեամբ եւ անցեալի փառքերով երբեք վար չեն մնար Իրաքի Արաբներէն։ Շատ բնական էր ուրեմն որ անոնք ալ ձգտէին անկախութեան։

Իր սահմանները պաշտպանելու համար Իրաք զօրաւոր բանակ մը չունենալով, Անգլիոյ հետ կնքեց դաշնագիր մը, որով այս վերջինը կը ստանձնէ Իրաքը պաշտպանել ներքին եւ արտաքին թշնամիներու դէմ։ Իրաք կը գտնուի Հնդկաստանի ճամբուն վրայ, Մուսուլի նաւթահորերը կը գտնուին Իրաքի սահմաններուն մէջ։ Հետեւաբար Անգլիա չէր կրնար բախտին ձգել այսպիսի կարեւոր երկրի մը պաշտպանութիւնը՝ մերձաւոր կամ հեռաւոր մրցակիցներու ոտնձգութեանց դէմ։ Անգլիա օդային կայաններ կը պահէ Իրաքի զանազան կէտերուն մէջ, այս նպատակով։

Այսօր, շնորհիւ հզօր Անգլիոյ հետ կնքած դաշնագրին, Իրաք կ՚աճի ու կը բարգաւաճի խաղաղութեան մէջ եւ շնորհիւ քարիւղին եւ կատարուած շինարար աշխատանքներուն, պատմական Միջագետքը՝ շտեմարան Արեւելքի՝ պիտի վերածնի ու ծաղկի ճիշդ ինչպէս Եգիպտոսը։

Պարագան մօտաւորապէս նոյնն է Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար։ Այս երկու երկիրներն ալ զուրկ ըլլալով կարեւոր բանակներէ, զօրաւոր դաշնակիցի մը պէտք ունէին՝ իրենց երկրի սահմանները պաշտպանելու համար արտաքին թշնամիներու դէմ։ Սուրիա հիւսիսէն սահմանակից է Թուրքիոյ, որ վերջերս սկսած է աշխարհակալական ախորժակներ ունենալ։ Սանճաքի խնդրին առթիւ, Էնգիւրիի վարիչները այլեւս նետեցին իրենց դիմակները եւ ինչ որ տարիներէ ի վեր թաքուն կերպով եւ վճարուած գործակալներու ձեռքով կը կատարէին, սկսան բացէ ի բաց գործադրել։

Նման թշնամիի մը դէմ պաշտպանուելու համար, Սուրիա պէտք ունէր զօրաւոր դաշնակիցի մը։ Ու Ֆրանսան եղաւ այդ դաշնակիցը, որ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով կը ստանձնէ պաշտպանել Սուրիոյ հողային ամբողջութիւնը։ Այս նպատակով որոշ կէտերու մէջ զինուորական ուժ պիտի պահէ։

Լիբանան ցամաքէն թշնամի չունի, բայց ծովէն կրնայ միջերկրականեան ո եւ է պետութեան մը յարձակման ենթարկուիլ։ Իր եզերքները պաշտպանելու համար նաւատորմէ զուրկ է։ Հոս ալ Ֆրանսան է որ կը ստանձնէ Լիբանանի եզերքներուն եւ ցամաքամասին պաշտպանութիւնը։ Մանաւանդ որ Մուսուլի քարիւղները կը թափին Տրիպոլիս, որ մաս կը կազմէ Լիբանանի։

Ուրեմն Փարիզի մէջ կնքուած երկու դաշնագիրներով Սուրիա եւ Լիբանան վայելելով հանդերձ Ֆրանսայի նման զօրաւոր պետութեան մը պաշտպանութիւնը, երեք տարի վերջ դիրք պիտի գրաւեն անկախ ժողովուրդներու շարքին մէջ։

Ֆրանսայի հանրային կարծիքին մէջ որոշ դժկամակութիւններ կան խնդրոյ առարկայ դաշնագիրներու վաւերացման դէմ։ Տեղական թերթերու մէջ այս օրերս պակաս չեն յօդուածաշարքեր, որոնց նպատակն է ցոյց տալ թէ՝ Ֆրանսայի քաշուելէն վերջ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ բնակիչները իրար պիտի ջարդեն։ Ցաւով կը յիշեն նաեւ թէ Ֆրանսա 18 տարիէ ի վեր միլիառներ ծախսեց հոն, ու հիմա պիտի քաշուի՝ առանց ո եւ է շահ ապահովելու։

Բայց արդէն Ֆրանսա իր կնքած զինուորական եւ բարեկամական դաշնագիրներով ընդմիշտ իրեն կը կապէ այդ երկիրները, որոնց վրայ դարաւոր հովանաւորութիւն ունի, հին սուլթաններու օրերէն սկսեալ։

Լիբանան միշտ բարեկամ եղած է Ֆրանսայի։ 1860ին Տիւրզիներու ջարդէն վերջ, 8000 Ֆրանսացի զինուորներ ցամաք ելան եւ Օսմ. պետութեան պարտադրեցին մասնաւոր վարչաձեւ մը լեռնային Լիբանանի համար։ Եօթը պետութեանց հաւանութեամբ, Լիբանան 1864 Սեպտեմբերէն ի վեր ինքնավարէր, Բ. Դրան կողմէ նշանակուած քրիստոնեայ կառավարիչի մը իշխանութեան տակ։ Վերջին կառավարիչն էր Յովհաննէս փաշա Գույումճեան։ Մեծ պատերազմին սկիզբը՝ 1914ին, Թուրքիա ջնջեց ինքնավարութիւնը եւ Դ. զօրաբանակի հրամանատար Ճէմալ փաշա Սուրիոյ փոխարքան՝ ամբողջ չորս տարի սովի եւ թշուառութեան մատնեց Լիբանանը։

1918 Սեպտեմբերին դաշնակիցներու մեծ յաղթանակին հետեւանքով, Լիբանանն ալ ազատագրուեցաւ, շնորհիւ անգլիական եւ ֆրանսական ուժերուն, այս վերջիններուն գլխաւոր յենարանն ըլլալով Հայկական լեգէոնը։

Հանգրուանէ հանգրուան, աստիճանական յառաջացումներով եւ առաջին օրէն իսկ իր ետեւ ունենալով մեծ պետութեան մը հեղինակաւոր պաշտպանութիւնը, Լիբանան այժմ կը մտնէ ազատ ազգերու շարքին մէջ։

Հայ ժողովուրդը ուրախ է այս առթիւ եւ անկեղծօրէն կ՚ողջունէ արշալոյսը այդ նորազատ երկրին, որուն սահմաններուն մէջ բազմահազար Հայեր խաղաղ ու շինարար աշխատանքի լծուած են, սպասելով այն երջանիկ օրուան՝ երբ պիտի երթան շէնցնելու իրենց պատմական հայրենիքը։

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ժող. Ճակատը մեծ ցնցում մը անցուց

Քիչ մնաց որ դահլիճը իյնար

Կառավարութիւնը լիազօրութիւն ստացաւ 346 ձայնով ընդդէմ 247ի

Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը երեքշաբթի մեծ տագնապի մը մատնեց կառավարութիւնը, որ «լիազօրութիւն» կը պահանջէր «ապահովելու համար երկրին տնտեսական զարգացումը եւ ելմտական վերականգնումը»։

Կառավարութեան ելմտական ծրագիրը, որուն գլխաւոր կէտերը տուինք երէկ, կը տրամադրէ յաւելեալ տուրքերու, թղթատարական սակերու, սուրճի, շաքարի, լուցկիի գիներու։ Այս ծրագիրը դժգոհութիւն պատճառած էր մասնաւորաբար Համայնավարներուն։ Կառավարութիւնը, սակայն, որ եւ է խորհրդարանային ընդդիմութեան չբախելու համար, կ՚առաջարկէր որ լիազօրութիւն տրուի իրեն, ուզած ժամանակ հրովարտակով մը օրէնքներ գծելու, յետոյ, առ առաւելն երեք ամիս վերջ խորհրդարանին վաւերացման ենթարկելու համար։

Բայց այս լիազօրութեան պահանջը ուրիշ պատճառներ ալ ունէր։ Խորհրդարանի կուսակցական խմբակները ջղագրգիռ վիճակ մը ունէին, բոլորը բացատրութիւն կ՚ուզէին լիազօրութեան պահանջին պատճառներուն մասին։

Տալատիէ խորհրդարանի արմատական խմբակին առջեւ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը [illegible] լիազօրութիւն պահանջել՝ իբրեւ հետեւանք Պօտուանի եւ Ռիսթի հրաժարականներուն, (այս երկուքը անդամ էին սակարանային հաւասարութեան յանձնաժողովին)։ Երկու փորձագէտներու պատճառաբանեալ հրաժարականը կը մատնէր ելմտական ծանր կացութիւն մը, որուն դարմանումը կը պահանջէր դիմել արագ եւ կտրուկ միջոցներու։ Թէ ի՞նչ պատճառներ ունէին փորձագէտները հրաժարելու համար, Տալատիէ մերժեց պատասխանել, ըսելով որ կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ հրապարակել զանոնք երբ յարմար գտնէ։

Իր կարգին, խորհրդարանի Համայնավար խմբակն ալ սկսած էր այդ ժամուն քննել կառավարութեան ծրագիրը։ Համայնավարները դէմ էին տուրքերու յաւելման, մանաւանդ որ քիչ կը մտնէին տրուած փոխարինութիւնները (տարիքն առած աշխատաւորներու հանգստեան թոշակ)։ Երկար խորհրդակցութենէ մը վերջ, Համայնավարները մամուլի ներկայացուցիչներուն տուին ցիկոյց մը.—

«Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն եւ խորհրդարանական խմբակը կը յայտարարեն թէ խորապէս կապուած կը մնան հացի, ազատութեան եւ խաղաղութեան Ժող. Ճակատին, իրենց զզուանքը կը յայտնեն ելմտական սակաւապետութեանց խաղերուն եւ շանթաժներուն առթիւ, որոնցմով կ՚ուզեն կառավարութեան պարտադրել ելմտական այնպիսի միջոցներ, որոնք հակառակ են ժողովուրդին կամքին, այնպէս ինչպէս արտայայտուեցաւ 1936 Մայիսին։ Համայնավար կուսակցութիւնը չի կրնար յօժարիլ թղթատարի, երկաթուղիի, ծխախոտի, լուցկիի գիներու աւելումին, որ պատճառ պիտի դառնայ ապրուստի սղութեան ի վնաս բանուորներու, գիւղացիներու եւ աշխատաւոր բնակչութեան, առանց սակայն երկրին ելմտական կացութիւնը վերականգնելու եւ պետութեան վարկը ապահովելու։ Համայնավար կուսակցութիւնը համոզուած է որ ելմտական դժուարութիւնները կարելի է հարթել գործադրելով Ժող. Ճակատի ծրագիրը եւ խորհրդակցելով Ժող. Ճակատը կազմող կուսակցութեանց հետ։ Համայնավար կուսակցութիւնը, յետադիմութեան կատաղի յարձակման առջեւ, կը յայտարարէ թէ պատրաստ է ստանձնելու ամէն պատասխանատուութիւն կառավարութեան մը մէջ, որ զօրացած է եւ կազմուած Ժող. Ճակատի պատկերով, յանուն փրկութեան Ֆրանսայի, ժողովրդապետութեան, խաղաղութեան»։

Ի՞նչ կը նշանակէին մանաւանդ այս վերջին խօսքերը։ Համայնավարները մինչեւ այժմ կը մերժէին մտնել դահլիճին մէջ, ուրեմն հիմա կ՚ուզեն որ տապալի՝ կառավարութիւնը, նոր մը կազմելու համար իրենց մասնակցութեամբ։ Դահլիճի տագնապի մը վախը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ։ Ուրեմն Համայնավարները քուէ պիտի չտան կառավարութեան։ Ներքին նախարարը անմիջապէս վազեց Համայնավարներուն մօտ, բայց Տիւքլօ, յանուն իր կուսակցութեան, յայտարարեց թէ չեն կրնար նոր որոշում մը տալ։

Միւս կողմէ, Համայնավարներու այս ընդդիմութիւնը ուրիշ նշանակութիւն մը կը ստանար կարգ մը զրոյցներով։ Համայնավարները այժմ կը փափաքին դահլիճին մէջ մտնել, որովհետեւ կ՚ուզեն որ Ֆրանսա ուղղակի միջամտէ սպանիական կռիւներուն, աւելի մտերիմ գործակցութիւն մը ստեղծուի Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ, ոչ միայն փոխադարձ օգնութեան համա-

(Լուրերու շարունակութիւնը նայիլ Գ. էջ)

ԵՐԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ, ԹՈՒՐՔԻԱ ՈՐՈ՞Ւ ԿՈՂՄ ՊԻՏԻ ՀԱԿԻ

Այս հարցումը խորագիր առած, «Փարի-Սուարի» աշխատակիցը, Քլօտ Պլանշար, կը գրէ Պոլիսէն.—

Եւրոպական նոր պատերազմ մը ծագելու պարագային, Թուրքիա ո՞ր պետութեան կամ ազգերու ո՞ր խմբակցութեան կողմը պիտի հակէր, դարձեալ Գերմանիոյ կողքի՞ն պիտի կենար.— ահա հարցումը որ կը կրկնուի յաճախ։

Առաջին ակնարկով, այնպէս կ՚ենթադրուի թէ իր դիկտատուրայի վարչաձեւը, քաղաքական համակրանքի օրէնքով, Թուրքիան պիտի մօտեցնէ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի։ Սխա՜լ. Ֆրանսական հանրային կարծիքը այնքան տեղեակ չէ թէ քէմալական Թուրքիան, հակառակ իր վարչաձեւին, որոշապէս հակաֆաշական տրամադրութիւններ ունի, միւս կողմէ նոյն ուժգնութեամբ մերժելով հանդերձ Մոսկուայի վարդապետութիւնները։ Եւրոպայի հետ իր քաղաքական շփումներուն մէջ, Թուրքիա միշտ հեռու կը մնայ վարդապետական հոսանքներէ։

Բայց Թուրքիա, իր յեղափոխութենէն ի վեր, արտաքին ազդեցութեան զանազան շրջաններէ անցաւ։ Երբ Քէմալ իշխանութեան գլուխ եկաւ, Սովետները քանի քանի անգամ փաստօրէն ցոյց տուին իրենց օժանդակութիւնը։ Դիկտատորը այդ շրջանին շատ հակառակ չէր համայնավարութիւնը ընդունելու։ Այդ շրջանէն խոր երախտագիտութեամբ կապուած է Ռուսիոյ, որ նիւթապէս օժանդակեց իրեն, անկախութեան պատերազմի վերջաւորութեան, երբ 1923ին ծով թափեց յունական գրաւման բանակը։

Քանի մը տարի ռուսական փորձին հետեւելէ վերջ, Քէմալ վախցաւ որ ի վերջոյ երկիրը քաղաքական ձեւով կ՚ենթարկուի Ռուսիոյ, ուստի յանկարծ ձերբակալեց իր կառավարութեան համայնավար անդամները եւ իր ներքին քաղաքականութենէն հեռու պահեց Մոսկուան։

Գերմանիա, առեւտրական յաւիտենական ճամբորդը, զգաց թէ եկած էր իր ժամանակը։ Եւ ապարդիւն իջաւ իր ճարտարագէտներով եւ վաճառքներով, սկսաւ կրցածին չափ նախանիւթ գնել իր ռազմական ճարտարարուեստին համար։ Այսուհանդերձ երբեք չփորձեց իր նացի փրոփականտը խառնել այս տնտեսական հովանաւորութեան, որ տեւեց հինգ տարի եւ խզուեցաւ յանկարծակի դեռ անցեալ տարի։ Այսօր գերման մասնագէտները անխտիր կը ճամբուին թրքական ձեռնարկներու մէջէն։

Յանկարծ ապարդիւն իջաւ երրորդ մրցակից մը։ Անգլիա նիւթապէս չէր հետաքրքրուէր կարծես Թուրքիայով։ Բոլոր պետութիւնները կը սակարկէին, խաղեր կը յարէին, տեղ գրաւելու համար Թուրքիոյ մէջ, իսկ բրիտանական առիւծը թարթիչներն անգամ չէր բարձրացներ։ Յանկարծ, անցեալ տարի, արթնցաւ։ Առանց աղմուկի, երկարեց իր թաւշապատ թաթը դէպի Էնգիւրիի կառավարութիւնը։ Եւրոպայի հանրային կարծիքը հազիւ թէ նշմարեց, բայց կառավարութեանց պետերը իրարու նայեցան զարմանքով. Ինչո՞ւ բրիտանական կայսրութիւնը ապարդիւն կ՚իջնէր այսպէս յանկարծակի։

Այստեղ է որ քաղաքականութիւնը կը դառնայ հետաքրքրական, ինչպէս փօքեր։ Տեղի ունեցած էր դէպք մը, որուն հետեւանքները մոռցուելիք չունին,— Իտալիա, սպառնալիք Միջերկրականի մէջ Անգլիոյ տառապանք կը հանէր խումբ ի խումբ։ Լոնտոն կ՚աշխատէր նեղուցներու տէրը՝ ընել հակ-իտալական իր խաղին մէջ, ամրութեանց թնդանօթները ուղղելով Միջերկրականի վրայ։ Թուրքիոյ հետ կնքուած բարեկամութիւնը, մանաւանդ նեղուցներու տեսակէտով, վնաս մըն է որ կ՚ուղղուի ֆաշական աշխարհակալութեան դէմ այս շրջանին մէջ։

Իտալիա արդէն լաւ յարաբերութիւններ չունէր Քէմալի հետ։

Մուսոլինի, իր ճառերուն մէջ, աղմկարար ձեւով մը ցոյց կուտար Փոքր Ասիան, իբրեւ ֆաշական աշխարհակալութեան ապագայ հողամաս։ Ներկայիս որոշ մեղմացում մը կը նշմարուի երկու պետութեանց յարաբերութիւններուն մէջ, սակայն իտալական աշխարհակալութեան ստեղծած վախերը մոռցուելիք չունին՝ հակառակ դիւանագիտական քաղաքավարութեան։

Կարեւոր դիրք մը գրաւելու նպատակով Թուրքիոյ մէջ, Անգլիացիները, որ ոչ իսկ շիլին մը տուած էին այս երկրին, այժմ կը տրամադրեն 25 միլիոն սթերլին — մօտ երեք միլիար ֆրանք — շինելու համար Քարապիւքի մէջ մետաղագործական հսկայ ձուլարաններ եւ գործարաններ, որոնք պիտի ծառայեն անշուշտ երկրին ճարտարարուեստին, այլ մանաւանդ սպառազինութեան։

Միւս կողմէ, Ռուսիա չուզեր իր ոտքերը կորել Արեւմուտքի այս սեմէն։ Ինչ վարչաձեւ ալ ունենան, Ռուսերը միշտ պիտի մտածեն Պոլսոյ մասին։ Ռուսիա պէտք ունի Նեղուցներուն, իր դերը խաղալու համար Եւրոպայի մէջ։ Նեղուցները, ինչպէս երէկ եւ այսօր, միշտ պիտի ներկայացնեն հսկայական կարեւորութիւն մը։ Օգնելով Թուրքիոյ որ ազատագրուի յունական լուծէն, ան կարծեց թէ իրաւունքներ ունի երկրին վրայ եւ ուզեց վարուիլ խնամակալի պէս։ Ան հաշուի չէր առած Քէմալը, որ չափազանց ինքնիշխան է։ Երբ Սովետները ուզեցին, Սպանիա ղրկելու համար, Նեղուցներէն դուրս հանել իրենց նաւերը, շատ դժգոհ մնացին՝ պարտաւորուելով հակակշռէ անցընել թրանզիթ ղրկուած զէնքերը։ Սակայն խզուած չեն յարաբերութիւնները երկու երկիրներուն միջեւ։ Այսուհանդերձ Ռուսիա ծանրօրէն կը ճնշէ սահմանագլուխին վրայ։ Եւ արեւելեան առածը, որ կ՚ըսէ, «Համբուրէ այն ձեռքը, զոր չես կրնար խածնել», Թուրքիոյ կը թելադրէ ճկուն վարուիլ յաղթանդամ դրացիին հետ։

Գալով Ֆրանսայի, որ հինէն ի վեր բարոյական եւ իմացական գերակշռութիւն մը ունէր Վոսփորի եզերքներուն վրայ, եւ որ ոչ մէկ պատճառ ունէր այդ գերակշռութիւնը կորսնցնելու Քէմալի ժողովրդապետականացնող — եթէ կարելի է այսպէս ըսել — դիկտատուրային տակ, ընդհակառակն գետին կը կորսնցնէ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին հարցով։ Թրքական տեսակէտով, Սանճաքին վէճը վտանգի կ՚ենթարկէ մեր բարեկամական յարաբերութիւնները երկրի մը հետ, ուր ամէն մարդ Ֆրանսերէն կը խօսի (ԽՄԲ.— ???) եւ ուր մեր մրցակիցներուն ազդեցութիւնը շատ տկար է։ Ինչ որ մենք կը կորսնցնենք, Իտալիան կը շահի, նոյն համեմատութեամբ։

Ահա, ինչպէս տեսնուեցաւ, Թուրքիա կանգնած է առանցքին վրայ կշիռքի մը, որուն նժարներուն մէջ դրուած են հսկայական շահեր։ Ուժեղ ճնշումներ կը կրէ, սակայն այս ժողովուրդը, իր ազգայնականութեան զարթօնքին մէջ, ամէն բանէ առաջ իր անկախութեան մտահոգութիւնն ունի։

ԹԵԹԵՒ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏՆ ՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Համաձայն Խորհ. Միութեան գործավարների խորհուրդի որոշման, Յունիսի 1ից թեթեւ ճարտարարուեստի արտադրած ապրանքների գները իջեցրուած են 5—15 տոկոսով: Այժմ խորհ. քաղաքացին, բացի սննդեղէնից, իր գործածութեան անհրաժեշտ բոլոր իրերը, երեխաների խաղալիկներից սկսած մինչեւ ճաշասրահի կահաւորումը, կարող է գնել աւելի աժան քան առաջ: Տրամաբանօրէն այս որոշումը պէտք է բարձրացնէ ժողովրդի գնողական կարողութիւնը և բարելաւէ նրա ապրուստի նիւթական պայմանները: Դժբախտաբար տրամաբանութիւնն ամէն անգամ դառնում է անարժէք բան, երբ նա կիրառւում է խորհ. կարգերին: Նոյնը եւ այս դէպքում: Շնորհիւ երկու ժողովուրդների թեթեւ ճարտարարուեստի ու ներքին առեւտրի վատառողջ ու թերի կազմակերպութեան՝ գների կրճատման ողջունելի երեւոյթը վեր է ածւելու իշխանութեան կողմից արուած խաբուսիկ ու գրաւիչ ցոյցի, առանց շօշափելի արդիւնքի բազմութիւնների համար: Լեռը մուկ է ծնելու, որովհետեւ գների սղութիւնը չէ, որ սահմանափակում է անկուսակցական բազմութիւնների սպառողական ձգտումները, այլ ապրանքների քանակի ու որակի անբաւարարութիւնը եւ նրանց մատակարարման քաոսային վիճակը: Ի՞նչպէս ուրախանալ օրինակ կօշիկի կամ հիւսուածեղէնի, էլ չենք ասում կարի մեքենայի կամ դաշնամուրի աժանացումով, երբ խանութներում գոյութիւն չունեն, իսկ երբ նրանք հրաշքով լինում են, արդէն գինը չեն հարցնում եւ յարձակւում են բոլէ առաջ գնելու կամ աւելի ճիշդ յափշտակելու: Գնել բառը իր տնտեսական հոգեբանական իմաստով սխալ կը լինէր գործ ածել այս դէպքում: Երբ լուսամուտից ապակին կամ դրանց փականքը կոտրած է եւ ամիսներով չես կարողանում նրանց փոխարինել, երբ դպրոցի երեխաների համար տետրակ չի ճարւում կամ օճառը հազուագիւտ է, եւ եթէ մի դիպուածով նրանց կարող ես ունենալ, գնի 10 առ հարիւր աւել կամ պակաս քեզ չի կանգնեցնի: Շատ ու շատ բաներից աշխատաւորները զուրկ են խորհ. երկրում. պատճառը նրանց կծծիութիւնն ու խնայողութիւնը չէ, այլ բուն էութեան հակընկերվարական ու հակաժողովրդական վարչաձեւի ընկերվարական տնտեսութիւն ստեղծելու անկարողութիւնը: Բամբակի հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստն այս տարուան առաջին եռամսեակին 60 միլիոն մեթր, իսկ կօշիկի գործարանները 230 հազար զոյգ աւելի պակաս են արտադրել քան ծրագրուած էր, բայց եթէ նրանք նոյն իսկ գերազանցած լինէին ծրագիրը, միեւնոյնն է այդ ապրանքների առատ չէր մնալու, որովհետեւ ծրագիրները կազմւում են ոչ թէ ժողովրդի պահանջի քանակական, այլ եղած գործարանների արտադրական կարողութիւնն ի նկատի ունենալով, օրինակ հիւսուածեղէններ 1932ին արտադրել են ամէն մի բնակչի մէկ զոյգ զուլպայ, 1936ին 170 միլիոն ազգաբնակութեան համար 304 միլիոն, իսկ 1937ին «պիտի» արտադրեն 393 միլ. զոյգ կամ մարդագլուխ երկու զոյգից քիչ աւելի: Ուրեմն իրականացած «պլաններով» իսկ անկարելի է միլիոնաւորների չապիկ հագցնել ու մերկ ոտքերը ծածկել: Աւելցնենք նաեւ, որ խորհ. թեթեւ ճարտարարուեստի միջին վարիչները, ենթակայ ապրանք պահանջողների թախանձանքին ու սպառնալիքին, մտահոգուած են նախ եւ առաջ իրենց հիմնարկութիւնների արտադրութեան քանակով եւ բնաւ որակով, այդ պատճառով խորհրդային [illegible] աթոռը, էլեկտրական ճրագը, սանտրը, բաժակը եւն. եւն., միշտ պիտի երկուքը մէկի տեղ հաշուել:

Խորհրդային մամուլում ինքնաքննադատութեան հրամանը գործադրուելուց ի վեր աններդաշնակութիւնը սովորական երեւոյթ է դարձել, մի սենեակում որ եւ է յաջողութիւն հարայ հրոց, իսկ կողքին ցցւում է ողբերգական «ինչուներից» մէկը. ինչո՞ւ թիւքօ չկայ, հարցնում են ժողկոմին տիկինները, չմոռնանք, որ խորհրդային երկրում կանայք աւելի արժէք ունին, քան տղամարդիկ, ժողկոմը չտապում է նրանց պատասխանել, թէ թիւքոյի գործարանը մանուածք չի ստացել, մանարանին բամբակ չեն տուել, բամբակ մատակարարողին երկաթուղու վարչութիւնը կառախումբ չի հասցրել, որովհետեւ ցարեն փոխադրողները ժամանակին չեն դատարկել վակոնները, այսպէս բոլորը պտտւում են անելի մէջ:

Աշխարհի անտառով ամենահարուստ երկրում ժողովրդի գործածութեան (եւ ոչ թէ պետական պրոպագանդի համար) թուղթի սով կայ. փաստահաւաններն են մեղաւոր, ասում են թուղթի գործարանների վարիչները, փայտահատները մեղադրում են բանուորական ուժ մատակարարողներին, որոնք՝ ելմտական վարչութեան եւն.: Միայն խորհ. թերթում կարելի է հանդիպել այսպիսի յայտարարութեան. «Գնորդ եմ մի ձեռք հագուստի բաւարար բրդի կերպասի, հեռախօսի համար ... Ցաճախ երեկոյեան Մոսկուայում»: Կարմիր բանակի երիտասարդ սպայ Լուկինի նամակը տպուած է «Իզվեստիայում».— «1936 թւին ես գնեցի լուսանկարչական եւ անթելի գործիքներ, հեծանիւ, որսորդական եւ նշանառութեան հրացաններ: Լուսանկարչական գործիքից չկարողացայ օգտուել, ոչ մի տեղ լուսանկարի ապակի եւ թուղթ չի գտնւում. հեծանիւս քանդեցի եւ մասերը հեղելուց յետոյ պահարան դրեցի, վրան եղած անիւի խիժաչերպը մաշուելուց յետոյ նրան փոխարինելու համար ուրիշը չկարողացայ գնել խանութներում գոյութիւն չունենալու պատճառով. անթելի մէկ ճրագը փճացաւ երեք ամիս յետոյ ու այդ գործիքն էլ մտաւ պահարան, ճրագները չափազանց հազուագիւտ են, հրացաններն իբրեւ թանգարանային իրեր կախուած են սենեակիս պատից, որովհետեւ փամփուշտ շուկայում չի ծախւում: Այսպիսով կարելի է ունենալ շատ օգտակար իրեր, բայց չօգտուել նրանցից, քանի դեռ լրացուցիչ կամ փոխարինող մասերի հարցը չի լուծուած մեզնում»:

Ներքին առեւտրի կազմակերպութիւնը թեթեւ ճարտարարուեստից աւելի խայտառակ վիճակի մէջ է: Խորհ. թերթերը լի են ապառաժից փաստերով: Բաւականանանք միայն խորհ. պաշտօնաթերթի եզրակացութիւններով — «Ժամանակ է պետական եւ կոոպերատիւ առեւտրի ցանցի մէջ վերջ տալու [illegible] դէպքերին: Պէտք է ազատուել վերջապէս գողերից, սրիկաներից ու դրամաչարթներից, որոնք օգտւում են խորհ. առեւտրի վարիչների անհոգութիւնից: Ներքին առեւտրի գործավարութեան մէջ տիրում է անտրցելի բիւրոկրատիզմ. անթիւ են սխալներն ապրանքների բաշխման ու գնահատման գործում: Մայրաքաղաքում իսկ նոյն ապրանքը տարբեր գներով է ծախւում քով քովի գտնուող պետական խանութներում, բարձր որակի ապրանքը յաճախ աւելի աժան է ծախւում քան վատ որակինը»: Իսկ մեղաւո՞րը: Մեղաւորը իրենք չեն, այլ ... տրոցկիստները, «Ներքին առեւտրի պաշտօնէութիւնները այն յարմար անկիւններն են, ուր բոյն են դրել մեր կուսակցութեան թշնամիներն ու վնասարարները»: Կատուն ինչպէս էլ ձգես, ոտքերի վրայ կ'ընկնի:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Այս տարի փառաշուք տօնուեցաւ Մայիս 28ը Պէյրութի եւ իր արուարձաններուն մէջ. Ուրբաթ 28ին, երեկոյեան, խումբերով, երկսեռ բազմութիւն մը լեցուած էր Պէյրութի հայ բողոքականներու ժողովարահը: Օրուան նախագահը՝ ընկ. Լեւոն Շանթ, բանախօսներ՝ Նիկոլ Աղբալեան եւ Թ. Թիւթիւնճեան. Մէջ ընդ մէջ երգ եւ արտասանութիւն: Նոյն ժամերուն, քաղաքի արուարձաններէն Անդր Նահրի Նոր Սիս աւանին մէջ, նախագահութեամբ տեղւոյն քահանային, կը խօսէին ընկերներ թժ. Բենեամին Գուլագեան, Մանուկ Տէօվլէթեան եւ Կարապետ Թաթուլեան: Դարձեալ նոյն ժամերուն, Հայաշէնի ժողովուրդը հրախաղութիւններով կը սկսէր Մայիսի 28ի տօնակատարութիւնը: Ժամանակէն առաջ, պատանիները փողոցը կը թնդացնէին մեր ազգերգներով: Երեկոյեան արդէն, երկսեռ բազմութիւն մը հաւաքուած մտիկ կ'ընէր ընկերներ Նիկոլ Նիկողոսեան եւ Փիլիպպոս Փեհլիվանեան:

Յաջորդ օր, շաբաթ երեկոյեան, Էշրաֆիէի մէջ խօսեցան ընկերներ Ղազար Զարդ, Արամ Սահակեան եւ Եդուարդ Տարօնեան, իսկ Քարանթինայի մէջ ընկերներ թժ. Բ. Գուլագեան, Թ. Թիւթիւնճեան եւ Գ. Գուտուլեան, որ Տրիպոլիէն հիւրաբար քաղաքս կը գտնուէր. Տրիպոլսոյ այս տարուան շրջանաւարտուհիներով, որոնք այցելելով քաղաքին ազգ. վարժարանները [illegible] են: Արփիարեան գերապայծառը անոնց տուած չքանշաններ:

X

Կիրակի, Մայիս 30ին, լուսաբացէն առաջ, քաղաքին եւ արուարձանի հայ [illegible], ինքնաշարժներով, հեծելանիւով եւ ապա շողեկառքով կը մեկնէր Նահր-Բէյրութի Հովասուն հովիտը, ուր տեղի պիտի ունենար խրախճանք, Մայիս 28ի առիթով:

Ահա, այս պատմական վայրին մէջ է որ, ժողովուրդը սեղաններուն շուրջ, մեր վերջին կէս դարու յեղափոխական [illegible] կ'ուրախանար, կը հրճուէր:

Խանդավառութեան այդ ժամերուն, ժամը 10ին, այցելութեան կուգայ Լիբանանի վարչապետ Խայրէտտին պէյ Ահտէպ ու կը հիւրասիրուի ընկ. Ներ թժ. Գուլագեանի, Թիւթիւնճեանի եւ Սասունիի սեղանը, ուր քիչ մը հանգչելէ ետք, ընկ. Թիւթիւնճեան, սեղանի մը վրայ բարձրացած, նախ հայերէն, ապա ֆրանսերէն վարչապետին յայտնեց ժողովուրդին զգացումները հանդէպ Լիբանանի եւ Սուրիոյ կառավարութիւններուն եւ աւելցուց.—

«Երբ մենք հալածուած էինք ամէնուրեք կողմէ, Սուրիան եւ Լիբանանը բազկատարած մեզ ընդունեցին, եւ աւելին, քաղաքացիներ արձանագրելով մեզ՝ հաւասար իրաւունք տուին: Եւ մենք իբրեւ քաղաքացիներ մեր երկրորդ հայրենիքին, պատրաստ ենք ոչ միայն նիւթական զոհողութիւններ ընելու, այլեւ հարկ եղած պարագային պատրաստ ենք տալու կեանքի մէջ ամէնէն սուղ բանը — մեր արիւնը»:

Ընկ. Թիւթիւնճեանի խօսքէն ետք, «Քնար» նուագախումբը հնչեցուց Լիբանանեան քայլերգը, որմէ վերջ, ներկաներ բուռն ծափերով փափաք յայտնեցին որ վարչապետը խօսի: [illegible] Ահտէպ բաժակը բարձրացնելով՝ Հայոց կենացը խմեց եւ յետոյ բուռն ծափերու տակ հրաժեշտ առաւ:

Կէս օրէ վերջ այցելութեան եկաւ Լիբանանի Ազգ. պաշտպանութեան եւ կրթական նախարար Ապիշահլան: Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներ ինչպէս եւ ընկերներ Թիւթիւնճեան եւ Գուլագեան դիմաւորելով Նախարարը առաջնորդեցին պարտէզի սրճարանին սեղաններուն վրայ, որ իր բարձրութեամբ կարելի կ'ընէր տեսնելու [illegible] ամէն կողմէ: Քիչ մը հանգիստէ ետք, ընկ. Թիւթիւնճեան ֆրանսերէնով ներկայացուց յարգելի հիւրը, թարգմանը հանդիսացաւ Հայոց զգացումին հանդէպ Լիբանանի եւ Սուրիոյ կառավարութիւններուն, անոնց ասպնջական ոգին, եւ երախտագիտութեան խօսք ուղղեց Լիբանանի նախագահ Էմիլ Էտտէին, յիշելով նաեւ անունը Ապիշահլայի: Ընկ. Թիւթիւնճեանի խօսքէն ետք, խօսք առաւ Նախարարը

«Սիրելի բարեկամներ, սիրելի քաղաքացիներ, շնորհակալ եմ այն խօսքերուն համար որ արտասանուեցան մեր երկրին, մեր սիրելի նախագահին Էմիլ Էտտէին եւ ինծ համար: Այսօր երջանիկ կը զգամ ինքզինքս որ ձեզ հետ, ձեր մէջ կը գտնուիմ: Մեր նոր կառավարութեան այս առաջին օրերուն, պէտք ունինք ձեզ նման եռանդոտ երիտասարդութեան մը: Տօնեցէք ձեր անկախութեան տարեդարձը, տարեկը ձեր տօնն է, ձեր օրն է: Ճառ խօսիլ չեմ սիրեր, բայց երիտասարդներ, երբ կը տեսնեմ ձեր այս խանդավառութիւնը, կը հարկադրուիմ ըսելու որ այս երկրին մէջ մենք դուք ենք, իսկ դուք՝ մենք: Այս է նաեւ մեր սիրելի նախագահին հաւատքը, որ ոչ միայն Հայերուդ բարեկամն է, այլ եւ սիրուած պետը մեր երկրին. Կը խմեմ երիտասարդներուդ կենացը, կը խմեմ հոս գտնուող բոլոր Հայերու կենացը եւ կը մաղթեմ իմ բոլոր սրտովս, որ եկող տարի ճիշդ այս օրը տօնէք Հայաստանի եւ Լիբանանի անկախութիւնը»: Այս ջերմ խօսքերուն յաջորդեց Քնարի կողմէ Լիբանանի քայլերգը: Ապա ծափերու տակ մեկնեցաւ Նախարարը.

Պետական բարձր անձնաւորութիւններու այս այցելութիւնները, որոնք առաջին անգամն է որ տեղի կ'ունենային ամբողջ 15 տարուան ընթացքին, անկասկած աւելի եռանդ պիտի տան մեր տղոց, որովհետեւ իրենք զիրենք զգացին աւելի ազատ եւ անկաշկանդ: Եւ հիւրերն ալ տեսան մեր ժողովուրդը, լսեցին մեր երգը: Երրորդ այցելուն էր Նախկին Նախարար Պ. Փէթրօ Թրատ, որ եկաւ անակնկալ ժամու մը:

Դարձեալ խօսք առնելով ընկ. Թիւթիւնճեան — «Ձեզ ուզեր չենք ներկայացնել իբրեւ կարող իրաւաբան, պետական մարդ, այլ այստեղ կը ներկայացնեմ իբրեւ Հայերու բարեկամ մը որ միշտ պատրաստ է մեզ պաշտպանելու: Մենք որ այս երկրին մէջ բազկատարած ընդունուած ենք, մենք իր ներկայութեամբ իրեն եւ Լիբանանի կառավարութեան կը ներկայացնենք մեր զգացումները»: Պ. Թրատ խօսք առնելով ըսաւ.

«Բարեկամներ, չեմ սիրեր ճառեր, բայց երբ երիտասարդութեան հետ եմ չեմ կրնար լուռ մնալ: Ես պատրաստ եմ ձեր որ եւ է մէկ խնդիրը մտիկ ընելու եւ պաշտպանելու: Դուք այս երկրին մէջ ձեր տունն էք, ապահով, որովհետեւ դուք այս երկրին որդեգիր զաւակներն էք: Համոզուած ենք որ դուք այս երկրին այնքան օգտակար էք, որքան Լիբանանցիները: Մենք կը հաւատանք նաեւ որ դուք [illegible] դեր մը ունիք այս երկրի վերելքին մէջ: Բաժակս կը վերցնեմ Հայոց կենացը»:

Պ. Թրատ հազիւ խօսքը աւարտած էր ու նստած, երբ եկան Նահր Բէյրութի [illegible] կառավարիչը ու հրամանատարը, որոնց իշխանութեան մէջ կ'ապրի աւելի քան 20 հազար հայութիւն, Նոր Մարաշ, Նոր Սիս, Սին էլ Ֆիլ, Թրատներու հող եւն.: Նուագախումբը հնչեցուց Լիբանանեան քայլերգը, բոլորն ալ ոտքի են: Տեղատարափ ծափերով ընդունուեցան հիւրերը, որոնք քիչ մը զուարճանալէ ետք մեկնեցան նուագախումբի առաջնորդութեամբ:

Այս այցելութիւնները նորութիւն էին մեզ համար, մանաւանդ մայիս 28ին եկան, տեսան ու հայ երիտասարդութիւնը [illegible] սիգարէին շուրջ նստած [illegible], դիտել օրուան տօնին իմաստին թափանցելով՝ ամբողջ օր մը անցընել ընկերական կարգապահութեամբ: Հայերներու բազմութիւն մը եւ ոչ մէկ վէճ, կռիւ, բախ բռաւ, բոլորն ալ ուրախ էին ու զուարթ:

Սրտագին կը շնորհաւորենք այս հանդէսին կազմակերպիչ մարմինը, որ լաւագոյն պատասխանն էր լեցնելու հրաւիրելու երկրին տէրերը: Մեզ համար հրճուանք էր տեսնել պետական այդ մարդոց մուտքը եռագոյնին ծալքերուն տակ, որ մուտքին վրայ կը ծփար աջին եւ ձախին լիբանանեան եւ ֆրանսական դրօշներով:

Մայիս 30ին, կիրակի ամբողջ օրը, հայ տարագիր ժողովուրդը, իր ընկավարներուն հետ, ապրեցաւ ուրախութեան եւ խրախճանքի ժամեր: Վերապրեցաւ անցեալը իր խաղերով ու պարերով, վերապրեցուց անցեալը իր գիւղականութիւններով — «Կէրգերով» ու ջան ֆէտայիները, «Գանձ գոնից կազմած Հայ պատանիներ» իրենց խիտ ու խիզախ չարքերով «Տալւորիկի լեռներուն մէջ շրջում էին անդադար» «Իբրեւ արծիւներ կը սլանային անոնք հայրենի լեռներու կատարէն ու [illegible] որոտացմներու, «պատուհանէն ինկած Թումպլաներ» պր յանեցան կարծէք ու անոնց արձագանքը [illegible] Շատախի ժայռերէն վրայէն եկան ու անցան «Սեբաստացի ըզկեր Մուրատներ», «Հայոց պաշտպան Քեռի»ն, «Համազասպը պանծալին» եւ այսպէս ամբողջ ֆէտայական խումբերն ու հայկական զօնդերը, եկան ու անցան Բասէնի դաշտէն, Սալնայ Ձորէն, Արարատեան դաշտէն, Սիփանայ սեզ սարէն Կարնոյ լեռները, ամբողջ Հայոց աշխարհը:

Եւ այդ երգերուն անձրեւին տակ հոգիները վերացած, թռիչք կ'առնէին դէպի Հայոց «Արիւնոտ երկիրը»: Սիրելի «Յառաջ», վառօդարամները ի՞նչ կ'ուզեն թող ըսեն, մենք կը հաւատանք ցեղին յարութեան, կը հաւատանք անոր վերադարձին:

Եւ մեր հաւատքը աւելի զօրաւոր է քան մամոնան:

ՇԱՀՐՈՋ

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳՈՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արագ.— Հայ լեզուն կը շարունակէ իր խորխը, անվեհեր գնացքը միջազգային կացութեան բոլոր անպատառ, նոյն իսկ հետզհետէ վաւանգալի, իրադարձութիւններուն մէջէն: Ան ալ իր օրհնութիւնը ունի: Եթէ բոլոր ատոնց կամ անոնց մէջ [illegible] լիք ձի մը չունինք, գոնէ մեր լեզուին դոռ չէշար ունինք, մեր անսասգութիւններուն մէջ ամենատոկուն յատկանիշը, յատկանի՞շ մը մեր կենդանութեան, մեր ներուժութեան: Եթէ չենք կրնար սանձել երկինքները մեքենաներով, մեր լեզուն սակայն չէ կորսնցուցած իր թռիչքը հնութենէն սնուցած թեւերուն, որոնք համակ ջիղ թափ կուտան աջ ու ձախ, իրենց ապուռները ցցած, մրցումի եկած [illegible] երեւակայելի լեզուի հետ:— Սիրելի Արագ, մի ակոսեր [illegible] Հանդցայ: Բայց իմ բրածս գրասխալ մըն է միայն, տեսակէն այն գրասխալներուն, որոնց այնպէս մոլութեամբ ամենաւոր եղած են հիմա բոլոր անոնք որ չեն սխալէր այլապէս բազմականութեան եւ մարդկայնականութեան անմոյն ոլորտներուն վրայ կենալէն: — Բան մըն ալ ըսեմ,— վերջացնեմ այս անառողջ պալարը մեր գաւին գոլորտին վրայ: Ինծի այնպէս կը թուի, թէ (արդեօք նախապաշարում չէ՞) մեր անուանեալ եւրոպական միծերուն լեզուները, քաղաքային եւ միջազգային անհատնում բարբառջանքներու թնջուկին մէջ բանուած ղարհուրելի միօրինակութեան մը ենթարկուած են ամէն կողմ սահիւնը հմբելու ալ պարտաւորուած, մինչ սա մեր գեղազարը, թխմուն, ալխոյժ, կը խոյանայ քառասմբակ, յիշեցնելով այն շրջանը ուր Ի. դարու մէջ նոյն ինքն, այն գեղազարը, Հերլէն ու յաւին դպրութիւններու մէջ կ'արշաւէր ահիպարանոց, ու Ֆեհմային իրարկեան արամերէնը Հայկեան բարբառին կը ձուլէր: Վերջացա՛ւ:

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱ՛Ն

Ինչպէս բոլոր, սպան քաղաքավարի ու հեզ վերաբերմունք ունեցողի մը տպաւորութիւնը ձգած էր: Ժողովուրդին բոլոր խաւերուն կը նայէր հաւասար աչքով, Հայր, Քիւրտը կամ Թուրքը զանազանութիւն չունէին իրեն համար, բոլորն ալ մարդ են եւ բոլորն ալ ապրելու եւ շնչելու իրաւունք ունին, կ'ըսէր:

Երբ Հայերու կոտորածի լուրերը սկսան, առանձին դիմումներ ըրաւ աւելի բարձր ու հեղինակաւոր պաշտօնատարներու մօտ, կիներ ու մանուկներ կամ հիւանդներ խնայելու յոյսով, ի հարկէ իր ըրած բոլոր դիմումներն ալ անցան ապարդիւն:

Ընդհանրապէս բոլոր ջոջանի Թուրքերը սովորոյթ դայլերու նման անհամբեր առիթի կը սպասէին: Կողոպուտէն ձեռք բերուելիք որ եւ է՛ բան սրած էր բոլորին ախորժակը: Սպային յուղորդները բոլորովին պարապ կ'անցնէին, իսկ ոմանք ալ զայն խենթի տեղ կը դնէին.

Արաբի եւ Ջարդի շշուկները օրէ օր սկսան շատնալ, ամէն Հայ վախի եւ դողի մէջ կ'ապրէր: Անորոշութիւնը եւ օրը օրին պատահած անակնկալ դէպքերը փոխած էին բոլորին տրամադրութիւնները: Ժողովուրդը բարոյալքուած վիճակ մը ունէր, ամէն գործ երեսի վրայ ձգուած, ամէն մարդ իր բախտին ապաւինած կը սպասէր..

Այս շրջանին էր, երբ Միքայէլ ծառայութեան մտաւ Թուրք ընտանիքին մէջ, փոխեց անունը եւ տարազը, տունէն դուրս ելլելու անպատեհութիւնը տեսակ մը բանտարկեալի կեանք ստեղծեց իրեն համար:

Պաշտօնի բերումով սպան ստէպ ստիպուած էր բացակայիլ տունէն 20 օրուան համար: Յաճախադէպ էին անոր երկու երեք օրուան բացակայութիւնները, բայց երկարատեւ բացակայութիւն շատ քիչ անգամ կը պատահէր:

Միքայէլ, նոր անունով Բիզա, ամէն օրուան պէս առաւօտ կանուխ ելլելով սկսաւ սովորական աշխատանքով զբաղիլ, տանը գործը 12 տարեկան պատանի մը իսկ պիտի կրնար դիւրութեամբ կատարել, այնպէս որ Միքայէլի պէս ուժով երիտասարդի մը համար եղածը գործ ըլլալէ աւելի խաղալիկ կարելի էր համարել: Տունի սպասուհին, քառասունընոց կին մը, անկեղծ մտերմութիւն մը ցոյց կուտար Սալիհէ Հանըմի նկատմամբ, այս էր սպային կնոջ անունը: Սպասուհիին համար պատոնիք մը չէին Սալիհէ Հանըմի ամուսնութեան պարագաները: Նախ քան ամուսնութիւնը, Սալիհէ Հանըմ ուսանողութեան շրջանին ծանօթութիւն էր հաստատած ուրիշ ուսանողի մը հետ: Սակայն իր ներկայ ամուսնոյն թեկնածութիւնը եկեր է խորտակելու ունեցած սիրային բոլոր կապերը: Անկէց ի վեր միշտ մռայլ էր, շատ չէր խնդար, ոչ ալ շատախօսութիւնը կը սիրէր: Որքան կը փափաքէր միշտ մինակ ըլլալ, խօսիլ իր սիրածին յիշատակներուն հետ: Միքայէլի երեւումէն ի վեր Սալիհէ Հանըմի դէմքին, շարժուձեւերուն մէջ փոփոխութիւն մը կը նշմարուէր: Որքան պիտի ուզէր որ ամուսինը ամիսներով բացակայէր երթար հեռո՜ւ, հեռու երկիրներ, կամ արկածի մը հանդիպելով՝ հաշմանդամ, անպէտ, անվնաս մէկը դառնար: Ամէն անգամ ամուսնոյն բացակայութեան միեւնոյն երազներով կը տարուէր, բայց ամէն անգամ ալ ամուսինը անվնաս կը վերադառնար:

Սալիհէ սովորականէն կանուխ ելաւ այդ առաւօտ, ինչ որ քիչ մը զարմանք պատճառեց սպասուհիին:

— Անհանգի՞ստ էք, Հանըմ էֆէնտի, ինչո՞ւ այսպէս կանուխ էք ելած:

— Չեմ գիտեր, այս գիշեր չկրցայ լաւ քնանալ

— Էֆէնտիէն լուր մը չեկա՞ւ:

— Երէկ հեռագիր մը առի, հանգիստ տեղ հասեր է:

Սպասուհին որքան որ տեղեակ էր Սալիհէ Հանըմի գաղտնիքներուն, ամուսնոյն հանդէպ ունեցած ատելութենէն բնաւ լուր չունէր: Սալիհէ անանկ հաւատացուցած էր թէ իր ամուսինը կը սիրէ:

Բայց ինչո՞ւ Միքայէլ չերեւցաւ, ինչո՞վ էր զբաղած, ո՞ւր կը գտնուէր, չէ՞ որ այդ առտու ինք դիտմամբ կանուխ ելած էր: Պատրուակ մը ստեղծելով վար իջաւ եւ սկսաւ չորս կողմը պտտիլ: Յայտնի էր, որ մէկը կը փնտռէր: Քանի մը անգամ հազը կեղծեց, սպասուհիին հետ խօսիլ ձեւացուց Ապարդիւն նախազգուշացում իրեն բաւէ որ պարտէզ երթայ: Կամաց մը դուռը բանալով ճնշողողի ներս մտաւ: Մէկէն սիրտը սկսաւ տրոփել: Բոլորովին անհետացաւ այն համարձակութիւնը, որ քիչ առաջ զինքը տիրապետած էր: Ուզեց ետ դառնալ, չերեւցաւ Միքայէլ. Ինչո՞ւ համար դժբախտ երիտասարդի մ ընդդին խառվէր: Անոր ցաւը, վիշտը արդէն իրեն կը բաւէին:

Մէկ քանի քայլ ետ քաշուեցաւ առանց տեսնելու Միքայէլին հեռացնելու:

Ուրեմն պիտի հեռանա՞ր, պիտի չուզէ՞ր հետը խօսիլ ... բայց ինչո՞ւ, պիտի ամչնար: Չէ՞ որ ամէն օր Միքայէլին հետ կը խօսէր: Այսօր ալ սովորականին պէս կրնար բաներ մը ըսել: Չէ, չէ, անպայման պէտք էր հետը խօսէր: Ա՜խ, Բիզան որքա՜ն կը նմանէր դպրոցական այն պատանիին.

— Որքա՜ն աշխատասէր էք, Բիզա, բնաւ պարապ կենալ չէք սիրեր:

— Սրտի նեղութեան հետեւանք է, անպայման փոքր գործով մը կ'ուզեմ պարապիլ:

— Գիտեմ, գիտեմ ձեզի պատահած դժբախտութիւնը, ի՞նչ ընենք, Բիզա, իմ եւ քու ձեռքէն ի՞նչ կուգայ:

— ....

Չկարծես որ դժբախտը միայն դուն ես, ես ալ քեզի պէս դժբախտ մըն եմ, այո, անիրաւօրէն զոհուած. Եւ սկսաւ հեկեկալ:

Սալիհէ պատրուակ ստեղծել կ'ուզէր, որպէսզի Բիզա իրմով հետաքրքրուի, հարցափորձէ իր անցեալը, ներկան, ինք պատրաստ էր ամէն գաղտնիք յայտնելու անոր:

Փղձկումը առիթ տուաւ Բիզային, որպէսզի իր կարգին քանի մը հարցումներ ընէ եւ մխիթարական քանի մը խօսք ըսէ:

- Ինչո՞ւ համար դժբախտ կամ զոհուած մըն էք, չէ՞ որ հանգիստ կեանք եւ բարի ամուսին մը ունիք, մեզի պէս Ջարդի, աքսորի, հալածուելու, նախատուելու վախ չունիք:

Սալիհէ քանի մը վայրկեան վարանելէ վերջ բաւական մանրամասնութեամբ սկսաւ պատմել դպրոցական կեանքէն մինչեւ ամուսնութիւնը:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(12)

Տղաքը ուզեցին, ես ալ զատապետէն խնդրեցի։ Դառնանք մեր իրականութեան. —

Մանրիկները, ըլլան գիր, կամ գիրի բաղադրութիւններ, ամէն լեզուի մէջ նշանալի դեր կը կատարեն։ Անոնք են որ կ'եզանակաւորեն իմաստը։ Երեւակայեցէք որ հարկ ըլլայ իմաստի մէն մի աւելի կամ նուազ կարեւոր փոփոխութեան կամ եղանակաւորումի համար նոր բառեր կերտելու — ինչ մեծ անպատեհութիւն մը պիտի ըլլար ասիկա եւ ճաչակի ի՜նչ ծանր պակասութիւն։ Ընդհակառակն, այդ գիրը կամ գիրերը աւելցնելով բառերուն սկիզբը կամ ծայրը, նորակերտ բառերու տարրուկէն, — ծանրաբեռնութենէն ոչ միայն կը պրծինք, այլ եւ թեթեւ ու մանր դնացքի յատկութիւն կ'ապահովենք լեզուին։ Այդ յատկութիւնը լիովին ունի Հայ Լեզուն, մանաւանդ եթէ քիչ մը աւելի ուշադրութեամբ եւ բանաւոր թոյլատուութեամբ մանրիկներու գործածութիւնը ընդհանրացընենք. Ճիշդ տեղն է որ առիթէն օգտուելով գիտել տանք, թէ երբ հիմա խորթ կը թուի եւ իբր աւելորդ կարգ մը մանրիկներուն գործածութիւնը ... կամ նա յայտնի դրողի մը կողմէ, պատճառը մանրիկին կամ մասնիկներուն յարակից նկրքին անպատեհութիւնը չէ, այլ անոնց տեսակ մը խորթութիւնը, որ յառաջ կուգայ անոնց ցորդ անգործածութենէն։ Այսպէս աանկւու համար ովի կամ ովին մանրիկը գործածուած ... անձրուած), ոչ ոք խորթ կամ անպատեհ կը գտնէ, զոր օր. լիովին։ Բայց երբ լսուի նաեւ «գլխովին», «քաղաքովին», լիովինին ընդունելութիւնը չեն գտներ, նոյն իսկ խորթ կ'երեւին։ Մակայն խորթ չեն բնաւ. ով գիտէ՝ «լիովինը» երբ առաջին անգամ երեւցաւ սամկորէնին կամ աշխարհաբարին մէջ, ինչ թթու երեսներ եղան։ Երբ «բոլորովին» կ'ըսենք, ինչո՞ւ չենք լսեր նաեւ «գլխովին», որ թարգմանութիւններու համար ալ գեղեցիկ բառ մըն է։ Ինչո՞ւ չկրնամ ըսել — «գլխովին սխալ է այդ մարդուն բառերը», փոխանակ «բոլորովին» միայն գործածելու։ «Քաղաքովին» քաղաքացիութեան ամէն իրաւունք պէտք է վայելէ, եւ կ'արժէ ալ, ինչպէս «ամեւովին», «կամովին»։ Վստահ եղէք որ մանրիկներու անգործածութենէն լեզուն կը մնայ թէ ճոխութեան եւ թէ ճաչակի տեսակէտով։ Կամովին ինչ գեղեցիկ կերտուած մը. բայց ե՞րբ եւ քանի՞ անգամ գործածուած է։ Գոհ պիտի մնայի՞ք արդեօք, երբ ակամայ այս երկու մանրիկով հրաշակերտ բառը թացնէինք լեզուին խանէն։ Գա՞ր, չէ՞, ամբողջովինէն։

Եթէ մեր լեզուն, իր կազմախոսական կամ — ներեցէք — իր մարդակազմական վիճակին բերումով, բարդ եւ անանց ընելու կամ չընելու կարողութենէն զուրկ ըլլար, պանծալի պիտի գործերուն իրաւունքը աւ յաւէտ պիտի զլացուէր մեզի։ Ճիշդ այս ճոխութեան եւ զանազանութեան մրասհդութեամբ է որ խոնարհաբար պիտի խնդրեմ ազգայ ականջներէն նկատի ունենալ այս պարագան [illegible] ժամանակներու մէջ (Ամէն), բազմապատկելու համար լեզուին շնորհները։

Երբ խօսս տաչերը մեղմանան եւ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ՖՈՆՏԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը [illegible] օդափոխութեան կայանը (1937ի ամրան) իրական դարձնել՝ բարիք մը հայրենաբեր հայ մանուկներու համար, չէ ուզած բաւականանալ իր սահմանափակ միջոցներով եւ հետեւեալ կոչը ուղղած է իր բարեսէր հայրենակիցներուն, խնդրելով անոնց աջակցութիւնը կայանի համար, կցելով իր իւրաքանչիւր դիմումին մէկ կամ երկու երեխայի ծախքին համապատասխան արժէքով նուիրատուներ։

Ցարգելի հայրենակից,

Կ'ուզէինք ամփոփ տեղեկութիւն մը տալ այն ձեռնարկի մասին որ կոչուած է փրկարար դեր մը կատարել Ֆրանսահայ գաղութին մէջ, արեւէ եւ օդէ զուրկ մանուկները պատսպարելով [illegible]։

1937ի ամրան Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը պիտի կազմէ օդափոխութեան կայան մը (Colonie de vacances) երրորդ անգամ ըլլալով, խումբ խումբ հայ երեխաներու համար, ամառնային, բնակարանի, սնունդի լաւագոյն պայմաններով։ Այս գործը որ երկու տարի (1935 եւ 1936) այնքան ձեռնհաս կերպով գլուխ հանուեցաւ, այնպիսի գեղեցիկ եւ քաջալերիչ արդիւնքով մը պսակուած է որ, Ֆր. Կ. Խաչը ամէն ճիգ պիտի թափէ զայն անխափան շարունակելու համար։

1935ի ամրան 40 հայ մանուկներ տարուեցան Նիս, ընտրուած գաղթականական կայաններէ, զօնկրու խրճիթներէն, բազմանդամ եւ անգործ ընտանիքներու [illegible]։ Այդ մանուկները ամիս մը վայելեցին ծովափնեայ շէնքի մը մէջ, յատուկ խնամքը եւ մայրական գուրգուրանքը մեր միութեան անձնուէր անդամուհիներուն, հայ ոգիով [illegible]

ցրուած զատարանէր կրկին իր ... գոյութիւնը գտնէ, ... պիտի ըլլայ մեզի համար մանրիկներու օգնականներով գոհացում տալ հետաքրքրութիւններուն։

Բառեր ունինք, որոնց վերջաւորութիւնը անդամ մասնիկ է, կամ միասնական մասնիկ կը ձեւացնեն. ինչպէ՛ս՝ գիրս, խիրդ, խիղը, եղծ, [illegible] համեղեած։

Միցրանինքը միտք պահենք։

ՏԻՐԱՑ

ՀԻՒԹ = ESSENCE

Ցիրեցի Տարազ.— Ֆրանսերէն essence բառին դեղագործական իմաստն որպէս յարմարագոյն բառն՝ խիտայ ձեր առաջարկած «Հիւթն է, փոխանակ գործածուած «հակաւթիւնի»։ Ես ժամանակ մը գործածած եմ «ոգի», երբ թարգմանութեան essence համար՝ huile essentielle բառի։ Բայց այժմ աւելի լաւ կը տեսնեմ «Հիւթը»։

Կը տեսնէք, որ միայն ԱՐԱՔը չէ որ պէտք ունի գրագէտներու նամակները կարդալու ու բռնելու, այլ ձեր [illegible]

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ազգային ներշնչում, հայ երգերով, պատմութիւններով ու խաղերով։

Իրենց տեսած մարմինները կազդուրուեցան հրաշափառ արեւէն, օդէն եւ լաւագոյն սնունդէն շնորհիւ ու վինուեցան տարուան մը իրենց դրկանքի կեանքին համար։

Այս 40 երեխաներուն համար մեր Միութիւնը ծախսեց 12.000 ֆրանք։

1936ի ամրան եւս, քաջալերուած նախորդ տարուան գեղեցիկ արդիւնքէն, 70 երեխաները զատուեցան մեծ մասով Փարիզէն, նոյնպէս Մարսէյլէն, Լիոնէն եւ ուրիշ գործարանական կեդրոններէ եւ Նիսի մէջ զրուեցան 2 խումբերով, մէկ մէկ ամիս տեւողութեամբ, դարձեալ Կ. Խաչի անդամուհիներուն խնամքին տակ, վայելելու կենսատու բարիքները բնութեան եւ մեր միութեան ջանքերով հայթայթուած բնակարանի եւ սնունդի առատութիւնները։

Այս երկրորդ շրջանին համար եւս Միութիւնը ծախսեց 20.000 ֆրանք։

Այսքան գեղեցիկ գործ մը որուն համար աջակից ունինք Նանսէնեան գրասենեակը, պիտի չուզէինք որ պատահականութեան մնար եւ սահմանափակուէր 1937ի ամրան, մանաւանդ մեր մանուկներով, երբ պէտքը հետզհետէ մեծցած է տնտեսական տագնապին պատճառով, դիմումները այժմէն հասած են կարեւոր թիւի մը եւ մեր միջոցները նուազած։

Ահա ինչու համար Ֆր. Կ. Խաչը ստիպուած է դիմել ազնիւ հայրենակիցներուն, ներկայացնելով գործին առանձին եւ կարեւոր հանգամանքը, խնդրելով որ պէտք եղած ուշադրութեամբ անդրադառնան մեր բախտաւոր Հայորդիները հայ թշուառ մանուկներու վիճակին, եւ միջոցը տան մեզի որ շարունակենք այս գեղեցիկ ձեռնարկը, փրկելով սերունդ մը բաքխտի աւերներէն։

Վստահ ենք որ այս կոչը բոլորին սրտին ու ազգային զգացումներուն ուղղուած, առաւելագոյն արդիւնքը պիտի տայ եւ այս ամառ 70ի տեղ 170 երեխայ պիտի առանան փրկարար արեւէն։

Այս կոչին ի պատասխան, շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ մեր Կայանի Ֆոնտին.— Տիկ. Նուարդ Գալուստ Կիւլպէնկեան 500 Ֆր., Գ. Վահան Խորասանճեան (Գրիւքսէլ) 500, Գ. Ներսէս Կիւլպէնկեան (Լոնտոն) 500, Տիկ. Նոյեմի Գափամաճեան 100, Տիկ. Շուշանիկ Ե. Գէնլեան (Լոնտոն) 100, Տիկ. Ալիս Ճէվա 100, Տիկ. Ազնիւ Տամլամեան 100, Տոքթ. Իսմիրլեան 100, Գ. Զօրայեան 100, Գ. Ամբիճեան 50, Աէն Ժէրոմի մեր մասնաճիւղը 50, Ամեր. Կեդր. Վարչութիւնը 215 (10 տոլար), ընդհ. գումար 2415 ֆրանք

Շրջ. Վարչութիւնս հրապարակաւ եւս կը յայտնէ իր խորին շնորհակալութիւնը վերոյիշեալ նուիրատուներուն եւ վստահ է որ իր բոլոր միւս դիմումները եւս հետզհետէ պիտի քաջալերուին սրտագին հայրենակիցներէ եւ այս ամառ շատ աւելի ընդարձակ եւ խնամուած կերպով պիտի կազմակերպուին մեր կայանները ի նպաստ չքաւոր հայ մանուկներուն։

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւն

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՕՏԱՐ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքերէն թան hevhev բաց ճամակն է ուղղած մամուլի ընդհ. տնօրէնին.—

Համաշխարհային դէպքերուն նայելու համար մենք միայն մէկ չափանիշ ունինք։ Այն ալ թուրք չափանիշն է։

Այսօր քարոզութեան մէջեւ կը գտնուինք։ Թերթերու վրայ կը տեսնան, աշխարհի չորս կողմերէն, քարոզչութեան լուրեր եւ նկարներ։ Ոչ ոք կրնայ առարկել որ ամէն մէկ երկիր նըման գործունէութիւն մը ցոյց կուտայ իր հայեցողութեան կերպը ցուցնելու համար։

Բայց, օտար անձ մը Թուրքիոյ մէջ գործունէութեան կեդրոն մը կը հաստատէ, թուրք հայեցողութեան տեղ եւ թուրք կնիքին ներքեւ կ'աշխատի իր տեսակէտը անցընելու.անհնարին է անչք գոցել ասոր։

Գերման լրատու կազմակերպութիւնը Պոլսոյ մէջ գրասենեակ մը եւ ներկայացուցիչ մը ունի։ Այդ գրասենեակէն մեր թերթին ղրկուած է գիր մը՝ «Համաշխարհային աւետուրի վերակառուցումը» խորագրով։ Ճիշդ չենք գտներ որ օտար քարոզչութիւնը այս ձեւով երկրին մէջ գործունէութեան սկսի։ Գրութեան հետ ղրկուած է նամակ մը, ուր կ'ըսուի.— «Այս յօդուածը յատկացուած է միայն ձեր թերթին. ան լոյս պիտի չտեսնէ տեղական այլ թերթի մը մէջ. կրնաք վստահ ըլլալ։ Հետեւաբար, այնպէս ցոյց տըւէք թէ յօդուածը ղրկուած է Պերլինի ձեր թղթակցէն։ Հարկ չկայ նաեւ որ յիշէք լրատու գրասենեակին անունը»։ Ասոր այժմ առնն առնն նման յօդուածներու թուրքերէն թարգմանութիւնը պիտի ղրկենք ձեր յարգելի թերթին՝ առանց որ եւ է փոխարժէքի. այդ մասին ձեր թոյլտուութիւնը կը խնդրենք»։

Ուրեմն, գերման լրատու գրասենեակը չի բաւականանար մեզի քարոզչական գիր մը ղրկելով։ Առանց ցոյց տալու այդ գրութեան աղբիւրը,— կը յանձնարարէ մեզի,—զայն ցոյց տուէք իբրեւ ձերը, որով, կ'ուզէ որ թուրք երկրին մէջ հիմնուի օտար տեսակէտ մը՝ կեղծ միջոցով։

Թուրք թերթ մը կրնայ միջոց ըլլալ մի միայն թուրք տեսակէտի ծառայումին։ Օտար տեսակէտները կրնան հրապարակուիլ լոկ լուրի ձեւով՝ ցոյց տալով անոնց աղբիւրը։ Թուրք թերթ մը եթէ օտար գրութիւն մը հրապարակէ իբրեւ իրը՝ գործիք եղած կ'ըլլայ օտար նպատակի։ Գերման լրատու գրասենեակը կը ճգնի մեզ որսալ եւ իր քարոզչութեան գործիք դարձնել։

Այնքան առեն որ մամուլը ձայն չբարձրացնէ, այս քարոզչական կազմակերպութիւնը իր գործունէութիւնը պիտի շարունակէ։ Անոնց այս գործունէութիւնները կասեցնող հրատարակութիւններ ընել մեզ համար հնարաւոր է։ Բայց, մենք աւելի յարմար նկատեցինք որ մամուլի ընդհ. տնօրէնութիւնը միջոցներ ձեռք առնէ այս մնասակար քարոզչութեանց դէմ։ Այդ պատճառով, առ այժմ անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելով կը բաւականանանք։

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ ԿԱՐԻՆԻ ՄԷՋ

Այս վերնագրով կը գրէ Ճումհուրիէթ»ի Կարնոյ թղթակիցը։

Կարին դարուն կը դիմաւորէ մեծ ոգեւորութեամբ մը։ Քաղաքին մէջ ու շուրջը բանուորական լայն շարժում մը կայ։ Չոգեկառք, Իրանի թրանզիթի ճամբան, կուսակալութեան խրճուղիները, ընդհանուր քննչութեան շինութիւնները եւ Կարնոյ շինարարական միութեան մեծ շինութիւնը ըսկսած է։ Հազարաւոր բանուորներ այս մեծ ձեռնարկներուն վրայ կ'աշխատին։

Նոր Կարինը արդիական շէնքերովն ու երկաթուղիով՝ որ քաղաքակրթութիւնը պիտի բերէ՝ 1938ին բոլորովին կերպարանափոխուած պիտի ըլլայ։ Քաղաքին մէջ մեծ կարեւորութիւն ընծայուած է ծառ տնկելու եւ հանրային պարտէզ մշակելու գործին։ Մասնաւորապէս Ենիչէհիրի մէջ մանկական պարտէզներ կը շինուին։ Կ'աշխատուի նաեւ գիտական կաթնագործութեան մասին։

Կարնոյ աշխատասէր կուսակալը Հալիմ Իչճան, ամէն մարզի մէջ ծրագրեալ աշխատանքի շարժում մը ստեղծած է։ Ցունիսի մէջ կիրարկուելի պիտի սկսի Կարնոյ կեդրոնի եւ շրջակայքի նոր պլանէն, ինչ որ շինարարական գործի զարկ տալու պիտի ծառայէ։

Օր օրի Կարինը կը բազմանայ եւ առնի տարածքը իր բոլոր ձեւերով կը շարունակուի։ Տարեկան կամ վեցամսեայ պայմանագրութեամբ, ու նոյն իսկ կանխիկ վարձքով առնուած ու բնակութեան համար մէջին աստիճանի տուն մը կարելի է առնել առնըւազն 250 ոսկիի։

Պետութիւնը, հաշուակալական դիւանի եւ Շինարարական Միութեան կողմէ այս պահանջը ի նկատի ունենալով խորհած է պաշտօնէից ամարթշմաններ շինել։ Այս տարուընէ գործի պիտի սկսուի։ Իբրեւ առաջին գործ ընդհ. քննչութեան թաղին մէջ արդիական պանդոկ մը պիտի շինուի։ Գիտի աւելցուին հաշուակալութեան տուները եւ Շին. Միութեան կողմէ ապարթըման մը պիտի կառուցուի։

Կարնոյ մէջ ապրուստը եւս աժան չէ։ Ոչխարի միսը 30 ղրշ.էն պակաս չ'ըլլար (քիլօ)։ Բանջարեղէնի նուազութիւնը անգամ մը եւս կը կրկնապատկէ կեանքի սղութիւնը։ Հանքածուխը զոր նոր սկսած են գործածել, մասամբ կը թեթեւցնէ վառելանիւթի տագնապը։ Հանքեր պրպտող հաստատութեան կողմէ Կարնոյ շուրջ գտնըւող եւ շատ հարուստ ...ածուխի մարզին մէջ պրպտում կը կատարուի։

ՄԵՐ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ

Կիրակի, Անկէնի Սալ տէ Ֆէթի ընդարձակ սրահին մէջ, Ֆրանսացիները մեծ հանդէս մը ունէին «Մայրերու Տօն» անունով, ուր ի մէջ այլոց մրցանակ տրուեցաւ բազմաթիւ մայրերու։

Հայերուս համար ամէնէն ոգեւորիչ երեւոյթն էր հայ խօսամնայի աղջկի մը յաջողութիւնը։ Անկէնի եւ շուրջի թաղային դպրոցներու մէջ շարադրութեան մրցում մը կատարուած էր 8—11 տարեկան աշակերտներու միջեւ եւ Անկէնի դպրոցին մէջ ամէնէն յաջողը եղած էր Ժիրայր Բարերդեանը, 9 տարեկան։ Կիրակի այդ առթիւ եւս մրցանակաբաշխութիւն տեղի ունեցաւ եւ Ա. grand Prixի մրցանակը տրուեցաւ այս ժրաջան հայ մանուկին, որ արդէն ամէն ամիս իր դասարանին առաջինը կը հանդիսանայ եւ առարկայ է իր ուսուցիչներու հիացումին։

Եւ Ժիրայրը միեւնոյն ժամանակ մաքուր հայերէն կը խօսի, կը գրէ եւ կը կարդայ, կատարեալ հայ տղայ մը։

Դիտող մը

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՃԱՌԸ

Շաբաթ օր կէս օրէ վերջ ընդունելութիւն մը կատարուեցաւ Ֆրանսական Կաճառի բարոյական եւ քաղաքական Գիտութեանց բաժնին մէջ, ի պատիւ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեակին։ Ներկայ էին Մխիթարեանց աբբահայրը, մեծաւոր Հ. Ցովհ. վրդ. Թորոսեան, տեսուչ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։ Կաճառի ընդհ. քարտուղար պարոն Իոնէսթ Սէյլիէր կարդաց Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի մասին գրութիւն մը, վեր հանելով 100 տարուան ընթացքին անոր կատարած դերը, մասնաւորապէս Ֆրանսական մշակոյթի տարածման մէջ։

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԹԵՄ. ԿՆՃԻՌ

Ամերիկահայ թերթերէն կը տեղեկանանք թէ կաթողիկոսական նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, Մ. Նահանգներու արեւելեան թեմին մէջ իր վարած ձախաւեր քաղաքականութենէն չէ խրատուած եւ նոյն մեթոտին կը հետեւի Քալիֆորնիոյ թեմին մէջ ալ։ Գործին եկած տեղը լիազօր է, կրնայ ընել ուզածը, բայց լիազօրուած չէ ընելու չուզածը։ Կ'արհամարհէ ժողովուրդը եւ ում կուտայ երեք չորս անձերու, որոնք առանց ժողովուրդէն իրաւունք ձեռք բերելու դաւադրական միջոցներով կրցեր են էջմիածնէն ճանչցուիլ իբրեւ Քալիֆորնիոյ Հայոց թեմին Կեդր. Վարչութիւնը։

Եղիպտոսի ռամկավար թերթին Քալիֆորնիոյ թղթակիցը յունիս 4ի թիւով կը գրէ. «Կարելի՞ է հարցնել թէ Երուսաղէմի Պատրիարքը ինչո՞ւ հոս չի կանչեր եւ չի սաստեր Գեղամ վարդապետը, որ պարագլուխն է Դաշնակցութեան կողմը անցած քահանաներու այս շրջանին մէջ»։

Քալիֆորնիոյ մէջ չկան եւ չեն եղած քահանաներ, որ Դաշնակցութեան կողմը անցած ըլլան։ Իսկ Գեղամ վարդապետ արդէն իսկ դիմափոխ եղած է ոչ - պատուաբեր չարժարժութիւններով եւ ներկայիս ի պատուի է անոնց կողմէ որոնք ժամանակին կ'անպատուէին զինքը անպատշաճ միջոցներով։ Նուիրակին Նիւ Եորքի մէջ կրած պարտութիւնը պիտի թեթեւնայ անշուշտ այս մխիթարական երեւոյթով — չիակելու համար ողբալի եւ ողորմելի։

Ներկայիս կայ միայն Ֆրէզնոյի հոգաբարձութիւնը, կառչած իր օրինական կոստէնթին, որ թոյլ չի տար բարձրագոյն իշխանութեան ի չարն գործածել իր հեղինակութիւնը եւ ջանալ օրինականացնել քմահաճոյքն ու կողմնակալութիւնը։

Գ.

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Երանի ձեր բանծը ճշմարիտ լինէր, — տխրօրէն ժպտեցաւ Սոնիան, — բայց ինչ որ ես գիտեմ, բաւական ծանր քեռ մըն է խղճիս վրայ ... Եթէ միայն ես այն ժամանակ կարենայի համոզել Վարդանը

— Ինչպէս կ'երեւի հետաքրքրական երիտասարդ մը եղած լինելու է ձեր մանկութեան ընկերը։

Սոնիայի մտայլ դէմքը յանկարծ պայծառացաւ. դեռ քիչ առաջ արցունքով թրջուած աչքերը ոգեւորութեամբ փայլեցան, ու Լեւոնին դառնալով՝ ան բսաւ հնչեղ ձայնով մը.

— Զարմանալի երիտասարդ մըն էր Վարդանը, ամբողջական կատարելութիւն մը եռանդով ու անձնուիրութեամբ լեցուն։ Հայրենիքի հանդէպ անոր ունեցած պաշտամունքը մոլեռանդութեան կը հասնէր, Հայաստանը իր սրբազնագոյն խորանն էր իր սրտին ... Դժբախտաբար այն օրերուն մենք այդ կէտի մէջ իրար չէինք հասկնար, կամ աւելի ճիշդը, ես զայն հասկնալու վիճակի մէջ չէի ... Եթէ միայն տեսած լինէիք Վարդանը, բարձրահասակ, կորովի, աղնական, գեղեցիկ գլուխ մը լայն ուսերուն վրայ

Սոնիան յանկարծ կանգ առաւ ու վերջացուց նախադասութիւնը՝ Լեւոնի դէմքի ցաւագին կծկումը նշմարելով։ Պէտք էր փափկանկատ լինել, բրոնիի մտածեց Սոնիան, հաշմանդամներու մօտ ուրիշի մը արտաքին գեղեցկութեան մասին խօսելու ժամանակ, ա՛յ, թէ Լեւոնի դէմքը ինչպէս ցաւէն կծկուեցաւ։

Իրօք, Լեւոնի այլանդակուած դէմքը անհնարին տառապանքով կծկուած էր։ Իւրովի սկամայ կը կրկնէր Սոնիայի այնքան ոգեւորութեամբ ըսած վերջին խօսքերը՝ «առնական, գեղեցիկ գլուխ մը ուսերուն վրայ»։ Ինչպէ՜ս չէ, առնական գեղեցիկ գլուխ մը ... Ու բնազդօրէն տղու ձեռքը գրնաց այլանդակուած դէմքին։

Քիչ անցած, երբ Ցակոբը դուռէն ներս մտաւ, սենեակը սկսած էր մթնել։ Սոնիան ու Լեւոնը բազմոցի վրայ միեւնոյն դիրքով նստած կը մնային, ամէն մէկը իր մտքերուն մէջ խորասուզուած։

— Շուտով պէտք է երթալ, արդէն սկսաւ մթնել,— Ցակոբը ձեռքի սամաւարը սեղանի վրայ դնելով խօսքը ուղղեց Լեւոնին։

— Ուրեմն, նստէք սեղանի մօտ,— տեղէն բարձրանալով ըսաւ Սոնիան, — ես անմիջապէս բան մը կը պատրաստեմ։

Ցակոբն ու Լեւոնը հապճեպով ըսկսան ընթրել։

— Ցակոբ, տեսնես քանի՞ հոգի եկած կը լինին, կոտր մը հաց ծամելով հարցուց Լեւոնը,— այս, օրիորդ, եթէ կարելի է բաժակ մըն ալ թէյ լեցուցէք ինծի համար։

— Ո՞վ գիտէ, թէ քանի հոգի կուգան,— տարակուսած ալ ուսը բարձրացնելով պատասխանեց Ցակոբը, — թերեւս մարդ ալ չգայ ... հիմա ամէնքն ալ իրենց շուքէն կը վախնան ..

— Ի՞նչու, Ցակոբ եղբայր,— Լեւոնին բաժակ մը թէյ լեցնելով հարցուց Սոնիան, — կը կարծէ՞ք թէ՝ մարդ չի դար. Այդ պարագային ամէն ինչ իզուր է։ Եթէ երիտասարդութիւնն ալ երես դարձնէ, ուրեմն պէտք է խաչ քաշել գործի վրայ ...

— Ես Ցակոբի տեսակէտը չեմ բաժներ, - յօնքերը կիտած երկաթի ծանրութեամբ խօսեցաւ Լեւոնը,— ո՛չ, չեմ բաժներ ... Եթէ այդ այդպէս լինէր, պիտի նշանակէր որ ազգային գիտակցութենէ զուրկ ժողովուրդ մըն ենք։ Ինչ որ է, շուտով յայտնի կը լինի։ Ցակո՛բ, ես պատրաստ եմ ...

Երկու ընկերները ոտքի ելան։ Դուռը կարգին մթնած էր ու ժամանակ՝ ճամբայ ելլելու։

Տունէն դուրս գալու պահուն, Լեւոնը մեղմօրէն խօսեցաւ Սոնիայի հետ։

— Մի մտահոգուիք եթէ ուշանանք։

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ԺՈՂՈՎԸ

— Սրտա ...

— Սրտա ... սրտա ...

Սաթենիկենց այգիի կողքէն անցնող ջրի խոր առուի մէջէն բարձրացաւ խորհրդաւոր գլուխ մը։ Առուի մէջ թաքնուած մարդը, պահ մը բոլորտիքը դիտելէ վերջ, կիսովին բարձրացաւ պառկած տեղէն, երբ այգիի ծայրէն զգուշաւոր քայլերով եկող մէկը մօտեցաւ իր թաքնուած տեղին։

— Արդէ՞ն ...

— Հա, ես եմ ... [illegible]

[illegible]

Առուին մէջ թաքնուած երիտասարդը կրկին [illegible]

[illegible]

խնամարդին հետ ու կը դիմէին դէպի Սաթենիկենց տունը, որ խաւարի մէջ կորած հազիւ կը նշմարուէր։ Այդ տան անլոյս պատուհանները դրսէն դիտողի մը ենթադրել կուտային, որ տնեցիք կամ տանը չեն եւ կամ՝ արդէն քնած։ Բայց իրողութիւնը այն էր, որ տան պատուհանները բարձր՝ բով ծածկուած էին, ու փոքր սենեակի մը մէջ իրարու կողքի նստած բազմաթիւ պատանիներ շշնջալով կը խօսակցէին իրարու հետ։ Նեղ ու երկար սենեակի մէջտեղը, ցածկեկ աթոռակի մը վրայ ձէթէ ճրագ մը կը պլպլար՝ շարժող ստուերներ ստեղծելով պատերու վրայ։

Դուռը զգուշութեամբ բացուեցաւ, [illegible]

[illegible]

սարդ մը քովը տեղ ընելով ընկերոջը։

— Բայց ի՞նչպէս չբերէք,— Նոյնպէս շշնջալով պատասխանեց երիտասարդը,— չէ՞ որ մեր խմբի անդամներէն է։

— Անշուշտ գիտեմ ... բայց այս երեկոյ մենք ուրիշ բանի համար հաւաքուած ենք ... ծծկեր երեխաներու տեղը չէ

Հետզհետէ նորեկները ներս կը մտնէին ու առանց աղմուկ հանելու սենեակի պատերուն տակ իրարու քով կը շարուէին։ Պատանիի մօտ ծունկ ծունկի նստած էր մէկ ուրիշը, որ տարեկից կը թուէր լինել անոր։ Երկուքը մօտ ընկերներ էին։

[illegible]

(Շար.)

ՄԱՆԱՍ(?)

ձախութեամբ, այլեւ վինակցութեան դաշինքով ։

Անգլիական ընկերվարական արմատականներն ալ ալեկոծութեան մէջ էին ։ Շօթան եւ Տալառիէ յուզիչ կոչեր արտասանեցին, յայտարարելով որ կրնայ նախարարական տագնապ ծագիլ, երբ այնքան կնճռոտ է միջազգային կացութիւնը ։ Ընկերվարական արմատականները որոշեցին 21 ձայնով (14 դէմ եւ 9 ձեռնպահ) ուժ տալ կառավարութեան, ժող. ճակատի քաղաքական պատասխանատուութիւնը ձգելով համայնավարներուն վրայ ։

Բայց կարելի չէր թողուլ որ համայնավարները առաջին դաւլիճը եւ քաղաքային ժող. ճակատը ։ Լէոն Պլում ամէն բան փորձեց համոզելու համար զանոնք ։ Յայտարարեց թէ երբեք բանուորական դասին շահերուն հակառակ հրամանագրեր պիտի չստորագրէ ։ Եթէ նախորդ դահլիճները վլիազօրութիւնը առած եւ չարաչար գործածած են՝ արձակուրդ տալով խորհրդարանին, ատիկա պատճառ մը չէ ենթադրելու թէ ժող. ճակատի կառավարութիւնն ալ պիտի չարաչար գործածէ տրուած լիազօրութիւնը ։ Համայնավարները անդրդուելի մնացին ։ Կացութիւնը յուսահատական էր, ամէնուն դէմքին վրայ ծանր մտահոգութիւն մը ։ Լէոն Պլում, ինչպէս լուսանկարներն ալ ցոյց կուտան, այդ բանակցութեանց ընթացքին, յոգնած եւ ընկճուած երեւոյթ մը ունէր, թէեւ կը յայտարարէր թէ պիտի կռուի մինչեւ վերջին վայրկեանը՝ փրկելու համար ժող. ճակատը քայքայումէ, փրկելու համար երկիրը ծանր անակնկալներէ ։

Լէոն Պլում հաւաստիքներ տուաւ միաժամանակ թէ պիտի պահէ ֆրանքին դիրքը ։

Ամբողջ գիշերը անցաւ այսպէս տենդային մթնոլորտի մը մէջ ։ Երեսփ. ժողովէն դուրս, կուսակցութեանց խորհրդարանական խմբակները չարու — նակ նիստ կը գումարէին ։ Չորեքշաբթի առտու, ժամը 5էն վերջ, համայնավար երեսփոխաններ ծերակոյտ անդամ ըլլալով կրկին խորհրդակցութիւն մը կատարեցին, — կը մասնակցէին նաեւ կեդր. կոմիտէի անդամները ։ Ի վերջոյ որոշեցին քուէ տալ կառավարութեան, «միշտ մնալով հակառակորդ անոր ծրագրին» ։

Ժամը 6-10ին, Երեսփ. ժողովը քուէարկութեան դրաւ կառավարութեան լիազօրութեան պահանջը ։ 346 քուէով, ընդդէմ 247 քուէի, լիազօրութիւն տրուեցաւ կառավարութեան ։

Կառավարութիւնը կ՚ուզէ լուսաբանել չրջանակները, անմիջապէս ձեռք պիտի առնէ հետեւեալ միջոցները —

1.— Բալնփոխութիւն մտցնել ծարտարարուեստին մէջ ։

2.— Պայքարիլ հարկային խարդախութեանց դէմ ։

3.— Բարեփոխութիւն մտցնել ապահովագրական ընկերութեանց մէջ ։

4.— Անմիջական դիմում ժնծագումար տուրքերու

5.— Հիմնական վերակազմութիւն երկաթուղիներու

6.— Պաշտպանել հանրային վարկերը ։

Ֆօն Նէօրաթ Լոնտոն, Զօր. Պէք Փարիզ

Գերման դիւանագիտութիւնը մեծ գործունէութեան մէջ է այս պահուս ։ Արտաքին նախարար Ֆօն Նէօրաթ որ Պալքաններ կը շրջէր, անգլիական կառավարութեան հրաւէրին վրայ Լոնտոն մեկնեցաւ ուր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Եւրոպան այս պահուս զբաղեցնող խնդիրներուն շուրջ ։ Օրակարգին վրայ կը գտնուի մասնաւորաբար արեւմտեան դաշինքի խնդիրը, Գերմանիոյ դարձը Ազգաժողովին մէջ եւ զինարշաւի սահմանափակումը ։

Միւս կողմէ գերման ընդհ. սպայակոյտի պետ զօրավար Պէք Փարիզ կը հասնի իբր թէ անպաշտօն հանգամանքով, այցելելու ցուցահանդէսը, սակայն իրականին մէջ դիւանագիտական այց մըն է այս, որոշուած Լոնտոնի մէջ, պահակալութեան տօնին, մարաջախտ Ֆօն Պլոմպէրկի եւ Ֆրանսայի ընդհանուր սպայակոյտի պետ Զօր. Կամըլէնի, արտաքին նախարար Պ. Տէլպոսի միջեւ ։

Կռիւը կը շարունակուի Պիլպաոյի շուրջ

Կատաղի ճակատամարտ կը շարունակուի Պիլպաոյի շուրջ, ուր ազգայնականները թէեւ յաջողութիւններ ունեցան բայց տակաւին քաղաքը գրաւուած չէ եւ կառավարութիւնը չէ լքած իր դիրքը՝ Ազգայնականները կը յայտնեն թէ գերի առնուած կառավարական զօրքերուն թիւը մօտ 10,000ի բարձրացած է, եւ թռուցիկներ նետած են քաղաքին վրայ, հրաւիրելով որ անձնատուր ըլլան՝ խուսափելու համար ապարդիւն արիւնհեղութենէ ։

Իտալական նոր զօրքեր Սպանիոյ համար

Մուսոլինի որոշած է երկու նոր զօրաբաժին (30,000 զօրք) ղրկել Սպանիա ամսուն վերջէն առաջ ։ Այս նոր բանակին զօրավարներն ու սպայակոյտը արդէն հասած են Սպանիա ։

Անգլիա որ կ՚ուզէ ամէն գնով վերջ մը տալ սպանիական հարցին, Ֆօն Նէօրաթի միջոցաւ պիտի աշխատի ազդել Իտալիոյ վրայ որ այս նոր միջամտութենէն հրաժարի ։ Անգլիական դիւանագիտութիւնը այս պահուս կը ջանայ տկարացնել Պերլին - Հռոմ առանցքը, դոհացում տալով Գերմանիոյ կարգ մը պահանջներուն, կ՚ըսէ ֆրանսերէն թերթ մը ։

Թուրքիոյ ճառը Սանճաքի մասին

Ժընեւէն կը հաղորդեն թէ արտաքին նախարար Իսմէթ Ինէօնիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ որ ուր ի մէջ այլոց ըսաւ.

« Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ տիրող համակրական ջերմ մթնոլորտին շնորհիւ այժմ մեր ձեռքն ունինք բոլոր անհրաժեշտ տարրերը Սանճաքի համաձայնութիւնը ուղղամտօրէն գործադրելու համար ։ Սանճաքին ամբողջականութիւնը ամէն միջոցով պահպանելու պաշտօնը կը պատկանի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի ։ Դաշնագրին բոլոր տրամադրութիւնները ամբողջ վերջ մաս կը կազմեն Ազգաժողովի իրաւասութեան որ կոչուած է հսկելու անոնց գործադրութեան ։ Կրնամ ըսել նոյնիսկ թէ Ազգաժողովին պատասխանատուութեան տակ կը դրուի այդ դաշինքը ։

Թուխաչեւսքի վաղուց զնդակահարուած էր

Թուսիոյ ներքին վիճակին վրայ հակասական ու զզայացունց լուրեր շրջան կ՚ընեն միշտ ։ Այսպէս, լեհական թերթի մը նայելով Թուխաչեւսքի եւ Եաքիր դատավարութենէն ութ օր առաջ գնդակահարուած էին արդէն ։ Թուխաչեւսքի իբր թէ սարքած էր դաւադրութիւն մը որ եթէ յաջողէր, ինք պիտի անցնէր Սթալինի տեղը եւ պիտի հռչակէր սահմանադրութիւն մը քուէի իրաւունք տալով բոլոր քաղաքացիներուն ։

*** Մոսկուա պաշտօնապէս կը հերքէ Սպանիոյ սովետական նախորդ դեսպան Ռոզէնպէրկի եւ Ճարոնի նախորդ դեսպան Իւրէնէվի ձերբակալման լուրը ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԵԼՕ - Քաշանի Արծիւ կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ ։

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութեան եւ Իթթիհատի յարաբերութիւնները անցեալին մէջ ։

ԲԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 18 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131 Faubourg du Templeի սրճարանը, կը խօսի ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, օրուան հետաքրքրական հարցերու շուրջ ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Յիամանթօ Ակումբը ։

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆի «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ վայրը ։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները եւ համակիրները, այսօր հինգշաբթի, 17 յունիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին, երրորդ թաղապետարանի մառանասրահին մէջ ։

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ ։

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Օրուան խնդիրները եւ մեր ուղեգիծը (Ֆրանսա, Խ. Միութիւն, Հայաստան եւ գաղութներ) ։

Պիտի խօսի նաեւ գինուորագրութեան շուրջ ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է ։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պօմոնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի

20 յունիս, կիրակի օր, ԹՐՈՒԱ ԼՈՒԻ, Խրիմեան եղբայրներու պարտէզին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԵՒ ՏԻԳՐԱՆ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Ճոխ գեղարուեստական բաժին ։

Մեներգ, արտասանութիւն, զաւեշտ եւ անակնկալներ ։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր

Կը նուագէ ծանօթ ջութակահար ԹՈՐԳՈՄ ։

Տիկիներու համար մուտք 2 ֆր. ։

ՆՇՈՒՄ — Քաղաքէն առնել 7 թիւ հանրակառքը ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի

20 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ,

ՍԷՆԹ Անտրէի պարտէզին մէջ ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԽԱՆՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. Ազատեան թատերախումբը կը ներկայացնէ

ՎԵՑՈՒԿԵՍ ՊՈՐՏԻ ԺԱՌԱՆԳ ՄՆԱՑԱԾ ՍՆՏՈՒԿԸ

ՃՈՒԱՄՈՒԱԾ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ։

Կ. Խայի սանուհիներու կողմէ հայկական տարազով հայկական պարեր

Զանազան անակնկալներ ընկ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆէ, Արեւելեան նուագ

Տիկիներու մասնակցութիւն 2 ֆր. ։

Քուռ Պէզօնսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,

Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ.

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԴՈԿՏ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԵՒ Պ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կ՚երգէ Տիկ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ՚արտասանեն՝ Պ. Պ. Հ. ԽԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ ։

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար ։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով ։

ՀԱՂ. ՄԻՋ. — Շոգեկառք Էնվալիտէն, իջնել վալ Ֆլէօռի ։ Մէթրօ Սէվրի տ՚Իսիէն առնել թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ, թափի վէռ ։

Ընտանեկան հաւաքոյթ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ իր հիմնարկութեան առաջին տարեդարձին առթիւ,

19 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Պ. Միրզայեանի սրճարանը,

45 րիւ տը լա Ցէփանս, Իսի լէ Մուլինօ ։

Գեղարուեստական բաժին մասնակցութեամբ Եփրատ նուագախումբի, Յ. Նահապետեանի եւ Միութեանս անդամներու կողմէ ։

Հիւրասիրութիւն շամպանեայով ։ Մուտք 5 ֆր. ։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ 17 յունիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան սրահներուն մէջ, 7 րիւ տը Պէլֆոնթէն, Փարիզ (5) ։ Օրակարգ՝ Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

RueCours Lafayette, angle Garibald

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ Լիոնի Յ... գրատներ

Փ Ա Ր Ի Զ Ի Լ Ե Ն

ՀՐԱՒԷՐ ԲՈԼՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Վիէնի Մ. ճիւղի վարչութիւնը դաշտահանդէս մը կազմակերպած է Փօնթ Էվէքի պաղ աղբիւրին մօտիկ, ծառաստաններու մէջ, յունիս 20ին, կիրակի ամբողջ օրը ։

Այս առթիւ վարչութիւնս իր սրտագին հրաւէրը կ՚ուղղէ Լիոնի, Տէսինի, Շասի եւ Վալանսի բոլոր Խարբերդցիներուն, ներկայ ըլլալու դաշտահանդէսին ։

Հայրենակիցներ, վստահ եղէք որ պիտի վերադառնաք սրտուրախ, քանզի առիթը պիտի ունենաք ծանօթանալու հարիւրաւոր Խարբերդցիներու, վերապրելու մեր ծննդավայրի յիշատակները, եւ հոգեպէս կազդուրուելու ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 18 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3450 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ազգային Պաշտպանութեան նախարարին զեկոյցը (Յառաջ, 9 *Յունիս*) *բաւարար չափով լուսաբանեց օտարականներու զինուորութեան խնդիրը, փարատելով շարք մը թիւրիմացութիւններ:*

Այդ զեկոյցէն վերջ, շաբթուս ընթացքին, փարիզաբնակ կարգ մը հայրենակիցներ, եւ իրենց զինուորագրութեան գրասենեակէն ստացած են հետեւեալ բազմագրուած տոմար(?), 12 *Յունիս թուակիր.*

« Ներկայիս ի զօրու եղող օրէնքները ձեզ զինուորական գործօն ծառայութենէ զերծ կը կացուցանեն. ձեզի պահեստիներուն մէջ ցուցակագրելու համար, կը խնդրեմ որ ստիպողաբար ինծի տեղեկացնէք.

1. Ձեր մականունը, անունը, ծննդեան թուականն ու վայրը, ներկայ հասցէն, արհեստը, մասնաւոր գիտելիքները (ելեկտրականութիւն, անթել, մեքենագրութիւն) եւ ընտանեկան վիճակը:

2. Ունի՞ք ինքնաշարժ վարելու արտօնագիր:

Ձեր պատասխանին միացնել բոլոր փաստաթուղթերը, պարզ թուղթի վրայ (ամուսնական վկայագիր, ձեր զաւակներուն ողջ ըլլալուն մասին վկայագիր, ձեր ինքնաշարժ վարելու վկայագրին վաւերացուած պատճէնը):

Իսկ եթէ ձեր հպատակութեան ձեւակերպութիւններն արագացնելու նպատակով կ'ուզէք գործօն ծառայութիւն կատարել (ձեզի տարեկից Ֆրանսացիներուն հաւասար պայմանաժամով) ինծի ղրկեցէք խնդրագիր մը, վաւերացնել տալով ձեր ստորագրութիւնը »:

Այս գրութեան առաջին նախադասութիւնը կը հաստատէ Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարին ծանօթ զեկոյցը, երբ կ'ըսէ թէ ներկայ օրէնքներով, այս հրաւէրն ստացող երիտասարդները ենթակայ չեն զինուորական գործօն ծառայութեան: Քանի որ, ըստ վերջին կարգադրութեան, զինուոր պիտի առնուին — յառաջիկայ հոկտեմբերէն սկսեալ — միայն անոնք որ ծնած են 1915 *յունուար 1էն վերջ:*

Ուրեմն զինուորութիւնը պարտաւորիչ չէ 22*ուկէս տարեկանէն վեր եղողներուն համար: Ոեւէ օրէնք չկայ՝ ստիպելու համար զանոնք որ զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարեն:*

Երկրորդ նախադասութեան մէջ, զինուորագրութեան գրասենեակը կը յայտնէ թէ՝ հրաւէր ստացող երիտասարդները թէեւ գործօն ծառայութիւն չպիտի կատարեն, սակայն պիտի արձանագրուին պահեստիներու ցուցակին մէջ: Ու այդ առթիւ տեղեկութիւններ կ'ուզէ խնդրոյ առարկայ պահեստի զինուորցուին տարիքին, մանաւանդ արհեստին մասին: Արհեստներու շարքին՝ յայտնապէս նախապատուութիւն կը տրուի անոնց որ ելեկտրագէտ, մեքենագրող կամ ինքնաշարժի վարիչ են:

Այստեղ որոշ տարբերութիւն կայ նախարարական զեկոյցին հետ բաղդատմամբ, քանի որ այս վերջինին մէջ երբեք խօսք եղած չէր պահեստիներուն մասին:

Պէտք է ենթադրել որ պահեստիներու մասին նախապէս առնուած որոշում մը կայ, որ բարեփոխուած չէ վերջին զեկոյցին հրապարակութեան առթիւ: Այնտեղ բարեփոխուած կէտերը երկու էին. 1. *Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ չկանչել այն երիտասարդները, որ ծնած են* 1915 *յունուար 1էն առաջ:* 2. *Հոկտեմբերին միայն մէկ տարուան համար զէնքի տակ առնել անոնք որ ծնած են* 1915 *յունուար 1ի եւ* 1916 *փետրուար 28ի միջեւ (ասոնք 1936ի հոկտեմբերին կանչուած պիտի ըլլային երկու տարուան համար):*

Ուրեմն բոլոր անոնք, որ 22ուկէս տարեկանէն վեր են (մինչեւ ֆրանսական օրէնքով պահեստի տարիք ունեցողները), պարզապէս պիտի ցուցակագրուին պահեստիներուն մէջ: Այսպիսինները զէնքի տակ կը կանչուին միայն ընդհանուր զօրաշարժի մը պարագային: Որով ցորչափ նման խնդիր մը չկայ, կրնան հանգիստ սրտով իրենց գործերը շարունակել:

Վերի հրաւէրին վերջին մասը կը հաստատէ նախարարական զեկոյցին այն հատուածը, ուր ըսուած է թէ 22ուկէս տարեկանէն վեր երիտասարդ մը՝ երբ կը փափաքի հպատակութեան ձեւակերպութիւններն արագացնելու համար գործօն ծառայութիւն կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուի իրեն տարեկից Ֆրանսացիներուն համար պարտադիր պայմանաժամով:

Ֆրանսական քաղաքացիութեան ստացումը բաւական դժուարացած է վերջին տարիներս: Շատեր, զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարելու տարիքին մէջ գտնուելով հանդերձ, տարիներ առաջ խնդրագիր ներկայացուցած են, սակայն յետ քննութեան, յետաձգուած է անոնց ընդունելութիւնը: Նոր օրէնքով, այսպիսիներուն առիթ մը կը տրուի՝ արագացնելու իրենց հպատակ դառնալու ձեւակերպութիւնները:

Հպատակութիւնը պիտի տրուի զինուորական ծառայութիւնը կատարելէ վերջ միայն եւ ոչ թէ դրօշի տակ կանչուած օրը, ինչպէս կը պահանջէին մեր զինուորցուները: Հպատակութեան շնորհին արժանանալէ առաջ, թեկնածուն ամբողջ իր զինուորական ծառայութեան ընթացքին հսկողութեան տակ պիտի մնայ: Անբաղձալի տարրերը չեն կրնար այդ շնորհին արժանանալ, որքան զինուորութիւն որ ալ կատարեն:

Պահեստիներու խնդիրը այս կերպով պիտի կարգադրուի ուրեմն:

Գալով բուն իսկ գործօն ծառայութեան ենթակայ զինուորցուներուն, այսինքն 22ուկէս տարեկանէն վար եղողներուն, անոնց ալ առաջին օրէն չպիտի տրուի քաղաքացիութեան շնորհը: Այդ՝ շրջանը լրացնելէ վերջ, երբ արժանի դառնան:

Բայց ասոնք այն առաւելութիւնն ունին, որ առանց ֆրանս. քաղաքացի ըլլալու, պիտի վայելեն քաղաքացիի բոլոր իրաւունքները, մասնաւորապէս աշխատելու, գործազրկութեան նպաստ ստանալու, ընտանիքին թոշակ կապել տալու եւայլ կենսական նշանակութիւն ունեցող բոլոր հարցերու մէջ: Տեսակ մը անպաշտօն քաղաքացիներ պիտի ըլլան, պահելով հանդերձ իրենց հպատակութիւնը (Հայերու պարագային՝ Նանսէնեան):

Նման հրաւէրներ ստացող հայ երիտասարդներուն կը մնայ գրութեամբ մը յայտնել իրենցմէ պահանջուած տեղեկութիւնները (անուն, մականուն, ծննդեան թուական եւ վայր ու արհեստ) եւ վկայագրեր (ամուսնութեան, ծնունդի, զաւակներու, ինքնաշարժ վարելու): Յիշեալ վկայագրերը ճարելու համար բաւական դժուարութեանց պիտի ենթարկուին մեր երիտասարդները: Լաւ կ'ըլլար որ մեր Գաղթական. Օֆիսները մասնաւոր սպասարկութիւն մը հաստատէին ասոնց համար, ժամանակաւոր կերպով:

Շ. Մ.

Յ. Գ.— Այս տողերը գրուած էին, երբ մեզի հաղորդեցին տարբեր բովանդակութեամբ գիր մը, ղրկուած նոյնպէս յունիս 12*ին Զինուորագրութեան 6րդ Գրասենեակէն:*

« Հաճեցէք տեղեկացնել ինծի 1937 յունիս 18էն առաջ թէ՝ կը փափաքի՞ք ձեր զինուորական գործօն ծառայութիւնը կատարել 1937 սեպտեմբեր – հոկտեմբերէն սկսեալ:

Եթէ այո, այն ատեն յայտնեցէք որ կ'ուզէք Օտար Լեգէոնի՞ թէ ուրիշ զօրագունդի մը մէջ ծառայել: Այս առթիւ ստիպողաբար ղրկեցէք ինծի խնդրագիր մը, ձեր ստորագրութիւնը վաւերացնել տալով ոստիկանութենէն:

Յայտնեցէք ձեր ծննդեան թուականը եւ ընտանեկան վիճակը (ամուսնացա՞ծ էք, քանի՞ զաւակ ունիք եւայլն):

Ինչպէս այս հրաւէրէն ալ կ'երեւայ, զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարելը պարտադիր չէ: Միայն անոնք որ կը փափաքին ծառայել (հպատակութեան ձեւակերպութիւնները կրճատելու նպատակով), պէտք է խնդրագրով մը դիմեն Զինուորագրութեան Գրասենեակին: Չփափաքողներուն համար օրինական ոեւէ պարտադրութիւն չկայ եւ անոնք ենթակայ չեն ըլլար ոեւէ խստութեան: Ամէն ոք ինք է պատասխանատուն իր տալիք որոշումին: Մեր պարտականութիւնն է պարզապէս մեկնել օրէնքը: Լաւագոյն ձեւը պիտի ըլլայ պատասխանել հետեւեալ ձեւով. «Կը հպատակիմ օրէնքի տրամադրութեանց»: *Իսկ օրէնքի տրամադրութիւնները բացատրած ենք վերեւ:*

Շ. Մ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Հաւաս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ Իզմիրէն.—

Թուրքիոյ հարաւ-արեւելեան շրջանի քիւրտ բնակչութեան մէջ ապստամբութեան ոգին դարձեալ արթնցաւ վերջերս: Ներկայիս ծանր կռիւներ կը մղէ քիւրտ եւ արաբ բնակչութիւնը թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին մօտ, Մարտինի եւ Ուրֆայի միջեւ:

Այս ապստամբութեան մասին բացարձակ լռութիւն կը պահէ թուրք իշխանութիւնը: Ձեռնարկուած է զինուորական զսպիչ ուժեղ գործողութեանց, որոնց կը մասնակցի Քոնիայի զօրաբանակը:

Ապստամբները վար ձգած են երկու զինուորական օդանաւեր:

ԽՄԲ.— Աթաթիւրքի ճամբորդութիւնը, դէպի արեւելեան նահանգներ, ապահովաբար կապ ունի որքան ռուսեւթրքական յարաբերութիւններու ցրտութեան, նոյնքան Քիւրտերու ապստամբութեան հետ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍ. ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ֆրանսական ծերակոյտի արտաքին յանձնաժողովը, նախագահութեամբ Պէրանժէի, Զորեքշաբթի նիստ գումարելով զբաղեցաւ տեղեկաբեր Լիւսիէն Հիւպէրի զեկոյցով, ի մասին Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Լիբանանի, Թուրքիոյ միջեւ կնքուած դաշինքներուն:

Հիւպէրի զեկոյցը կը չօշափէր կրկնակ հարցեր.— վերջ դնել հոգատարութեան, զոր Ֆրանսա ստացած էր Ազգերու Դաշնակցութենէն, 1919*ին: Համաձայնագիր մը կնքել Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ, Ֆրանսայի եւ Լիբանանի միջեւ՝ յետհոգատարութեան յարաբերութիւններու մասին:*

Տեղեկաբերը յետոյ գիտել տալով թէ հոգատարութեան սկզբունքն իսկ կը բովանդակէ վարչաձեւին առժամեայ հանգամանքը, կանգ առաւ այն իրաւունքներուն վրայ, զորս Ֆրանսա ունի Մերձ. Արեւելքի այդ երկու երկիրներուն մէջ,— պատմական իրաւունքներ, ֆրանսական շահեր, ինչպէս եւ կարգ մը յանձնառութիւններ, քրիստոնեաներու անդորրութիւնը որ սկսեալ Շարլըմանի օրերէն՝ կը հաստատէ Ֆրանսայի հեղինակութիւնը: Հիւպէր մեծ գնահատութեամբ խօսեցաւ Ֆրանսացի միսիոնարներու գործին մասին: Յետոյ ներկայացուց այն պայմանները, զորս հոգատարութեան ենթակայ պետութիւնը պարտաւոր է լրացնել գտնելու համար իր լիակատար ազատութիւնը եւ դուրս գալու համար հովանաւորութենէն Ազգերու Դաշնակցութեան, որ սակայն կը մնայ գերագոյն դատաւորը Ազգաժողովի մէջ ընդունելութեան ժամանակ:

Ֆրանսական դրամագլուխին շահերը, ըստ Հիւպէր, թէ կարեւոր են եւ թէ բարդ: Անշուշտ ազատագրուող պետութիւնը, ըստ հոգատարութեան պայմանագրին, պարտաւոր է վճարել դրամագլուխը որ փոխ տրուած է իրեն:

Շնորհիւ հոգատար պետութեան ջանքերուն, Տիւրզիները եւ Ալէվիները սիրով կապուած են սուրիական պետութեան: Այս փոքրամասնութեանց վայելած ինքնավարութիւնը, ինչպէս Ալեքսանտրէթի Սանճաքին տրուած ազատութիւնները անհաշտ չեն սուրիական միութեան հետ: Սուրիոյ պետութիւնը յանձն կ'առնէ ապահովել համայնքներու հանրային իրաւունքները համաձայն սահմանադրութեան տրամադրութիւններուն: Այս ապահովութենէն անկախ, հարկ է դաշնագրին մէջ դնել մասնաւոր տրամադրութիւններ, ի պաշտպանութիւն քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց շահերուն:

Յանձնաժողովին նախագահը յանուն իր աշխատակիցներուն շնորհաւորեց տեղեկաբերը, յետոյ որոշուեցաւ զեկոյցին մասին վիճաբանութիւններ կատարել գալ Զորեքշաբթի:

ԵՐԿՈՒ ԾԱՆՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ

Խոր ցաւով «Յուսաբեր»էն տեղեկացանք գոյժը, զոր Պոսթընի եւ Թաւրիզի թղթակիցները կը հեռագրէին միաժամանակ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկու երախտաշատ եւ սիրելի դէմքերը, Զաւէն Մաթիկեան՝ Ամերիկայի մէջ, Տոքթ. Ռուբէն Ստեփանեան՝ Թաւրիզի մէջ, անդարձ մեկնած են, առաջինը 3 Յունիսին, երկրորդը 4 Յունիսին:

Մշտապէս սիրելի Զաւէնի մահով կ'անհետի Ամերիկայի մեր կազմակերպութեան հնագոյն եւ ամէնէն սիրուած դէմքերէն մէկը: Տասնեակ տարիներ ան գործած է Դաշնակցութեան մէջ, յաճախ պատասխանատու դիրքերու վրայ:

Իսկ բժիշկ Ռուբէնը, թէեւ բաղդատաբար շատ աւելի երիտասարդ, Կազմակերպութեան ականաւոր դէմքերէն մէկն էր բարեկամ Իրանի մէջ:

Յառաջիկային կ'անդրադառնանք մեր այս զոյգ մը սիրելի ընկերներուն բեղուն կեանքին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ի՞նչ պիտի խօսին Նէօրաթ եւ Իտըն

Երէկ գրեցինք թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն հրաւիրուած է (գալ Զորեքշաբթի), կարծիքի փոխանակութիւններ ունենալու համար բրիտանական կառավարութեան հետ:

Ֆոն Նէօրաթի այս նոր ճամբորդութիւնը օրուան հարցն է դրեթէ: Արդարեւ, Ֆոն Նէօրաթ դիւանագիտական երկար ճամբորդութիւն մը ըրած էր վերջերս, նախ Վիէննա, յետոյ Հռոմ: Այնուհետեւ տարբեր ուղղութեան մը վրայ՝ Պելկրատ, Սոֆիա եւ Պուտափէշթ: Կը հաստատուի, որ Ֆոն Նէօրաթ առիթով մը խօսակցութեան մտած է Շուէտի, յետոյ Տանըմարքայի արտաքին նախարարներուն հետ:

Այս ամէնէն վերջ « կարծիքներու փոխանակութիւն » մը Լոնտոնի հետ անշուշտ պիտի գրաւէր ամէնուն ուշադրութիւնը: Պէտք է անմիջապէս ըսել որ հրաւէրը ղրկուած է Լոնտոնէն, ֆրանսական կառավարութեան կարծիքը առնուելէ վերջ:

Ներկայիս, Ֆոն Նէօրաթի ճամբորդութենէն քանի մը օր առաջ, քաղաքական թերթերը այս «հրաւէր»ով է որ կը զբաղին:

Ի՞նչ կ'ըսեն գերմանական թերթերը.—

Պերլինի մամուլը նախ գոհունակութիւն կը յայտնէ, որ այս հրաւէրով Լոնտոն կը հաստատէ Գերմանիոյ արժէքը, հեղինակութիւնը: Յետոյ կը նշանակէ թէ մասամբ մեղմացած է անգլիագերմանական ցրտութիւնը: Այնպէս կ'ենթադրուի որ այս խօսակցութիւններուն գլխաւոր նիւթ պիտի կազմէ Սպանիոյ հարցը, բայց Ֆոն Նէօրաթ պիտի ուզէ խօսիլ նաեւ ամէն բանի մասին: Գերմանիոյ արտաքին կացութիւնը, կ'ըսեն գերմանական թերթերը, բոլորովին ամրացած է ներկայիս, այն պարագան եւս կայ որ արտաքին նախարարը ծանօթ է Դանուբեան աւազանի պետութեանց տեսակէտներուն: Ինչ որ ալ խօսուի, երբեք հաւանականութիւն չկայ որ գերման կառավարութիւնը չեղի Պերլին - Հռոմ առանցքէն: Գերմանները կ'ենթադրեն նաեւ որ խօսք պիտի դառնայ արեւմտեան Եւրոպայի ապահովութեան, նոր Լոքառնոյի մը կազմութեան մասին: Այս հարցերուն կարգին, թերեւս Ֆոն Նէօրաթ խօսակցութեան նիւթ դարձնէ անտեսական խաղաղութիւնը, Գերմանիոյ անհրաժեշտ նախանիւթերու հայթայթումը եւ գաղութային հարցը:

Գերմանական թերթերը չեն մոռնար աւելցնել, որ Ֆոն Նէօրաթ Լոնտոն կ'երթայ իտալական կառավարութեան կարծիքն առնելէ վերջ,— այդ պարագան թերեւս առիթ ըլլայ որ Գերմանիա փորձէ նաեւ հաշտութեան եզր(?) մը գտնել Լոնտոնի եւ Հռոմի միջեւ:

Իսկ ի՞նչ կ'ըսեն անգլիական թերթերը.—

Լոնտոնի մամուլը կ'ըսէ թէ կարծիքի փոխանակութիւններ պիտի կատարուին եւ ոչ թէ բանակցութիւն: Ֆրանսա եւս համաձայն է որ երես առ երես խօսակցութիւն մը տեղի ունենայ Գերմանիոյ հետ, մանաւանդ որ Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելէն ի վեր՝ առիթները պակսած են նման խօսակցութիւններ ունենալու: Անգլիական թերթերուն ենթադրութիւնն ալ այն է թէ Լոնտոնի խօսակցութիւններուն նիւթ պիտի կազմեն 1.— Սպանիոյ հարցը, (Անգլիա կը փափաքի որ ամէն ձեւով ձեռք քաշուի Սպանիայէն եւ ետ կանչուին կամաւորները), 2.— Արեւմտեան Եւրոպայի խաղաղութեան դաշինք մը, տեսակ մը նոր Լոքառնօ, որ պիտի ծառայէր աւելի ամրացնելու ընդհ. խաղաղութիւնը:

Ասիական դաշինք Թուրքիոյ եւ հարեւաններու միջեւ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Բիւշտիւ Արաս մեկնեցաւ Պաղտատ, ուրկէ պիտի անցնի Թէհրան: Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարին այս ճամբորդութիւնը, կ'ըսեն թերթերը, գետին պիտի պատրաստէ կնքելու ասիական դաշինք մը ընդմէջ Թուրքիոյ, Իրանի, Աֆղանիստանի եւ Իրաքի:

ԽՄԲ.— Այս դաշինքին արժէքին մասին շուտով կուտանք պուլկարական « Սլովօ » թերթին խմբագրականը:

Ռուսական տագնապը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Վորոշիլով բանակի քաղաքական բաժնի տնօրէն նշանակեց Փիէր Ալեքսանտրովիչ Սմիրնովը, որ կ'անցնի անձնասպան Գամառնիկի տեղը:

Պաշտօնանկ եղաւ տնտեսական եւ ընկերային վիճակագրութեանց կեդր. վարչութեան տնօրէնը, Սթանիսլաս Սթրումիլին, որ դեռ նոր կոչուած էր այդ պաշտօնին:

**** Հռոմի թերթերը համակրանքով կը խօսին Սթալինի մասին, որ կ'աշխատի զօրացնել դիկտատուրան եւ պայքար կը մղէ տրոցկիզմի դէմ (Տրոցկի կը ներկայանայ իբրեւ ախոյեան համաշխարհային յեղափոխութեան): Հռոմի թերթերուն համաձայն, բոլշեւիզմը լաւ է՝ երբ դուրս չելլեր ռուսական սահմաններէն. « Թան »ի թղթակիցին համաձայն, Սթալինի հանդէպ իտալական թերթերուն համակրանքը կ'ենթադրէ ռուսեւիտալական համաձայնութեան կարելիութիւն մը:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ. ԾՈՒ ԲԱԺԻՆ

Այն պահուն, երբ ամէն երկիր իր պատմութիւնը վերակենդանութեան ենթարկելով՝ նոր ուղիներ կ'որոնէ, մեր ժողովուրդը տակաւին ծիւթ կը ծամէ: Երբ ամէն երկիր ասպարէզ կանչելով երիտասարդութիւնը՝ կը թարմանայ, մեր ժողովուրդը լալու աստիճան տխուր conformismeով մը ջաղացքէն կուգայ՝ իր ցամքած եզներուն կառքը նստած, տակաւի՞ն: Երբ երկիրներ կան որ արիւնով կը լուան իրենց մեղքերը, մեր ժողովուրդը կը պարէ ...

Արդարեւ, ի՞նչ կ'ընէ Հայոց ժողովուրդը:

Հանդէս, դաշտարշաւ, ճառախօսութիւն, արտասանութիւն, ու երգ մը, «Մարին տակը մանիշակ» ... Երանի՜ թէ վերանորոգութիւն մը փորձուէր գէթ այդ հանդէսներուն ու դասախօսութիւններուն մէջ: Բոլոր Միութիւններն ալ կը պարծին իրենց դասախօսին նորփնոր անունով եւ գեղարուեստական բաժնին «ճոխութեամբ», յետոյ քանի մը տող թերթին թէ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ. թէեւ մեր գիտցածն այն է թէ իրական գոհունակութիւնը կը զգան միայն Փրանսական սրահներուն տէրերը: Եթէ Փարիզի մէջ տրուած սա դասախօսական հաւաքոյթներուն վարձքը մէկ սնտուկի մէջ կեդրոնացուէր, կարծեմ շատ աւելի օգտակար գործեր կրնայինք ընել: Ջէ՞ք կարծեր որ հարկ է նախ ընդհ. ղեկավարութիւն մը ստեղծել, եթէ կ'ուզէք լաւ դասախօսութիւններ տալ:

ՑԱՐԴԳՌՂ գրական երիտասարդական Միութիւնն էր, որ քանի մը տարի առաջ հիմնեց ժողովրդային Համալսարան մը, մշակեց մասնաւոր ծրագիր, դասախօս նշանակեց ծանօթ հեղինակութիւններ, անոնց տալով պատշաճ ալ: Ես դասախօսութիւն առնել կ'ըսեմ,— ամէն մասնագէտ իր նիւթին տէրն էր, կը պատրաստուէր ու կուգար «նիւթ» տալու:

Այժմ ամէն Միութիւն «դասախօսութիւն» կուտայ, կ'երթաս մտիկ ընելու,— դասախօսը ոչ նիւթին տէրն է, ոչ ալ փորձեր է քիչ մը նիւթ հաւաքել: Մարդը խորհեր է որ այս ժողովուրդին համար բաւական է լեզու փարել, մխոսութիւններ ընել: Ինծի ծանօթ են մտաւորականներ, որոնք ժամանակին իրենց քթին անգամ չէին տանիր գրականութիւնը, բայց հիմա դասախօսութիւն կուտան գրական հարցերու մասին, այն պատճառաբանութեամբ թէ Թափուր գտած են գրական ամպիոնը: Ես ժամանակին այս ինքնակոչ դասախօսները նմանցուցած եմ կկու Թռչունին,— կկու Թռչունը բոյն չի շիներ, երբ պարապ առանձ Թռչունի մը բոյնը՝ կ'երթայ հաւկիթ կ'ածէ եւ կը փախչի:

Մեր մէջ յանցաւորը ան է որ հաւկիթ ածելու կը կանչէ պարապ բոյներուն մէջ: Ժամանակին, Զմռ Փարիզի մէջ հայերէնի դասընթացք մը բացած էր մանուկներու համար: Որբերեան կը գնահատէ ձեռնարկը եւ պզտիկ գումար մը կը նուիրէ Բարեգործականի խողովակով: Բարեգործականէն կը կանչեն Զմռի տղաքը,— «Ձեզի ամսէ ամիս 200 ֆրանք պիտի վճարուի, այդ դրամը պիտի յատկացնէք հայերէնի ուսուցիչին»: Ի՞նչ լաւ բան, կ'ըսեն Զմռեցիք: Սակայն Բարեգործականը կ'աւելցնէ.— «Պայմանո՞վ որ ...» (այս բառը արտասանել Հրեայի շարժումներով եւ ժպիտով, ու կ'ունենաք խօսողին դէմքը): Ի՞նչ պայման: Բարեգործականը ուսուցիչ մը կ'առաջարկէ: Այդ ալ լաւ: Վերջը կը հասկցուի, որ առաջարկուած ուսուցիչը, հանգստեան կոչուած՝ իր իմացականութեամբ եւ ֆիզիքական ուժով, ամսական որոշ գումար մը կը ստանայ եղեր Բարեգործականի «Մտաւորականներու Ֆոնտ»էն: Ուզեր են Բարեգործականը ազատել այդ ամսավճարէն, ու Զմռունեաց ձեռքով վճարել Որբերեանի դրամը: Բարեգործականին տեսակէտով՝ բոյնին մէջ կկո՞ւն է ածեր թէ սոխակը, կարեւոր չէ: Մէկու մը վճարում պիտի ըլլայ, թող դայ Թռչունը ածէ:

Ատոր մէկ ուրիշ փաստը:

Փարիզի մէջ Նուպար փաշա տուն մը շինեց,— Հայ Ուսանողներու Տունը: Ժամանակ մը հայ ուսանողներ կային այնտեղ, հիմա չեմ գիտեր: Օրին մէկը օգտակար կը համարուի դասախօսութիւններու շարք մը սկսիլ այնտեղ օթեւանած ուսանողներուն համար: Պիտի դասաւանդուի Պատմութիւն հայ գրականութեան եւ Պատմութիւն Հայոց: Ո՞վ կանչեն դասախօս: Զօպանեան եւ ... Բաշալեան: Խօսք չունինք Զօպանեանի մասին,— իր նիւթին տէրն է: Ո՞րը լսեր էք որ Բաշալեան զբաղած ըլլայ Հայոց պատմութեան ուսումնասիրութեամբ: Վերջէն հասկցուեցաւ որ Բարեգործականը ամսական կը վճարէ եղեր անոր՝ իբրեւ փրոփականտիսթի: Երբ փրոփականտի գործը կը փակուի, շարունակելու համար ամսականը՝ Բաշալեան կը հրաւիրուի ... հաւկիթ ածելու Հայոց Պատմութեան բոյնին մէջ,— ճիշդ կկուին պէս: Եւ մեր դասախօսը նոր սերունդին Հայոց պատմութիւն կը ծախէ ... մոն-շէռիզմի չփոթած պատմութեան վերպնթացութեան ոգիին հետ:

Թերեւս այստեղ նուազ մեղք ունի Բարեգործականը: Անուններ կան, որ համայնքներ շինած են: Այդ համայնքին խաբուած՝ ՑԱՐԴԳՌՂը օր մը դասախօսութեան կանչեց այս Բաշալեանը: Նիւթը ինք ընտրեց,— Հայկական տաղաչափութիւն: Երբ սպրդելու Թէոդիկ լսեց, խենթ կտրեցաւ,— երկու երիտասարդ գրողներու ոտքը ինկաւ. «Բա՞ն չփախցնէք, Բաշալեանին դասախօսութիւնը տարեցոյցիս մէջ պիտի դնեմ»: Սկսաւ դասախօսութիւնը, տղաքը թուղթ ու մատիտ բռնած՝ կը սպասեն որ նիւթին անցնի մեր պլպուլը: Կը դայլայլէ՜ դասախօսը, այնքան ներդաշնակ որքան իր մոն-շէռը: Կը սպասենք դեռ որ նիւթին անցնի: Ցանկարծ՝ մէջբերում մը «Նիւէռէ գալտըըրմաան չըէար իէէն ...»: Ցեռայ Զարինցի «արեւահամ» բառը եւ իր շողինքը: Վերջացա՜ւ: Ի՞նչ, ա՞յս էր դասախօսութիւնը, Թէոդիկի համար նօթագրողները դեռ կը սպասեն որ նիւթին անցնի դասախօսը: Երբ վար կ'իջնէինք, մէկը կ'ըսէր թէ դժուար չէր, իր պատիւը փրկելու համար, գիրք մը բանալ դասախօսութեան գալէ առաջ, քիչ մը ծանօթութիւն առնել նիւթին մասին,— մեղքցա՜նք վրան այդ գիշեր, երբ ան մեր քթին կը խնդար՝ հաւկիթ մը ածելով ՑԱՐԴԳՌՂի բոյնին մէջ, կկուին պէս:

Ոմանք կրնան մեղադրել զիս, ուրիշ մը պարապ բոյնին տեղը, երրորդ մը՝ պարապ բոյն իսկ: Կը խորհիմ թէ բուն մեղքը պէտք է ուրիշ տեղ փնտռել: Հին սերունդը չի ճանչնար մեզ,— ամէն անգամ որ մեզի կը ներկայանայ, կը կարծէ թէ իր անունը բաւական է յարգանքի հրաւիրելու համար մեզ: Տակաւին այն հին բարոյական ըմբռնումներն ունին թէ պէտք է նոր սերունդը խոնարհի իրենց առջեւ: Ատով կ'ենթադրեն որ ծուռ նստին թէ շիտակ, ոչ ոք պիտի քամահրէ զիրենք: Դեռ աւելին, կը պահանջեն որ նոր սերունդը անպայման աղուոր բաներ ըսէ իրենց ականջին(*): Այդ մտայնութեան էր որ կ'ակնարկէր Մենթի մէջ.— Ջաղացքին եւեւ հնդկահաւեր ունէինք. Սուլելու մասնաւոր եղանակով մը, որ կը շոյէր անոնց ականջը, կը հրաւիրէինք որ բանան իրենց դմակի փետուրէ հովահարը սիրամարգի մը պչրանքով: Խորթ սուլոցով մը եւս եւ կլու - կլու — կլու կը ցնցուէին՝ օրօրելով իրենց վզին կեռանները, մինչ մենք կը ճամթէինք խնդալէն: Այն օրերուն, կարճ տաբատով տղոց տարիքն ունէինք:

Հիմա հասած ենք կարճ տաբատներու: Այլ եւս սիրտ չունինք սուլելու հնդկահաւերու եւեւէն: Անգթութի՞ւն է ցնցել եւ արթնցնել, փոխանակ սուլելու՝ ըսել.— Կործանեցա՞ն մեր տուները եւ օջախները: Հիմա նոր տուն կը շինուի նոր ձեւով, նոր ատաղձով

X

Հանդէսներու գեղարուեստական բաժնին կազմակերպութեան մէջ եւս մեղաւոր են մեր հին արուեստագէտները: Կամ Օրէլյէն պատկեր մը, կամ ճաթած արտասանութիւն մը: Զմեղադրենք նաեւ անոնք որ կը կարծեն թէ ամէն տիկին կամ օրիորդ կրնայ երգել բան մը, քանի որ տիկին է կամ օրիորդ: Շատ բարակ չփնտռենք,— մեծ դերասան Սամսոնի պահանջները չեն որ կը հետաքրքրեն մեզ: Հինցած են մեր երգերը, արտասանելի տաղաւարները, ներկայացուած թատրախաղերը: Եւ մեր արուեստագէտները որ եւ է մտքի յոգնութիւն յանձն չեն առներ այս մասին:

Վերջերս ձեռքս հասաւ Սէլիմ Նուզհէթի մէկ գիրքը,— Թիւրք Թէմաշասը: Այս գործին մէջ հեղինակը կ'աշխատի Թուրք Թատրոնին պատմութիւնը հասցնել մինչեւ ժողովուրդին աւանդութիւնները: Ու կը պրպտէ հին մէտտահներու, քառասաններու, քըրատհաններու յիշատակները: Արդարեւ Թատրոնին պատմութիւնը գրելու համար, պէտք է երթալ գտնել ժողովուրդին մէջ առասպելախօսները, հէքեաթասացները եւ պատմիչները,— ի՜նչ հարուստ դիմախաղ, ի՜նչ հարուստ երեւակայութիւն: Ապահովաբար մենք ալ ունէինք մեր հէքեաթասացները, որոնց շարունակութիւնն են մամիկները: Երբ անոնք կը պատմեն, միաժամանակ կը կեղծեն հերոսին կերպարանքը, ձայնը, տառապանքը: Եւ ի՜նչքան կենդանի կը դառնան այդ պատմութիւնները: Ջէ՞ որ այդ պատմութիւններով մեծցեր ենք բոլորս, մեր մամիկներուն շրթներէն կախարդուած: Վերջերս հայկական Թատրոնին ծագումը գտնելու փորձով մը վէճեր կատարուեցան մեր մամուլին մէջ, բայց մէկը խելք չըրաւ իջնելու մինչեւ ժողովուրդը: Գրուած Թատերախաղերը չեն որ սկիզբ կը դնեն Թատրոնի պատմութեան, ու Թուրքերը հիմա, թրքական Թատրոնին պատմութիւնը գրելու ժամանակ, այլ եւս արժէք չեն տար Տիգրանեաններու ապարանքին մէջ հայ երիտասարդներու ներկայացուցած Թատերախաղերուն, որոնցմով կը պարծենայինք թէ Թուրքերէն առաջ սկսած ենք Թատերական շարժումը:

Մեր Թատրոնը, ինչպէս ամէն ազգի մէջ, կը սկսի ժողովուրդին ծոցէն: Ուսումնասիրել մեր հէքեաթները, անոնց մէջ գտնելու համար հայ Թատրոնին ծագումը,— ահա մեր արուեստագէտներուն առաջին գործը: Եւ առաջին առթիւ բեմ հանել հայկական հէքեաթները,— ի՜նչ գեղեցիկ պիտի ըլլար, երբ լաւ պատմող մը, լաւ արտասանութեամբ եւ հարուստ դիմախաղերով, հագուէր հին մեր մամիկներուն տարազով, նստէր բեմին վրայ, նախշուն բարձերու մէջ, աղուոր մանուկներու պսակ մը շուրջը, եւ սկսէր, գլուխը աջ ու ձախ շարժելով, աչքերը երեւակայութեան գինով, իր հերոսներուն ապրումները կեղծելով փոխն ի փոխ

— Կար ու չկար ...

Այո, վերանորոգել ոչ միայն դասախօսութեանց բովանդակութիւնը, այլ եւ գեղարուեստական բաժինները: Ես քարը նետեցի հին ու պարպուած գաղափարներու [illegible] արուեստագէտները նման պէս իրենց ծամածռ կրկին որոճալու ստորութեան մէջ՝ ցոյց տուի օրինակ մը բերել նորոգելու:

Խորհեցայ թէ օգտակար կ'ըլլան այս տողերը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Այդ սերունդը կարծուածին չափ ալ բարի չէ սիրտով: Երբ զլանայ իր սպասած յարգանքը, ամէնէն վատ ձեւով կը յարձակի երիտասարդ տկարութեան վրայ: Փաստ.— Երիտասարդ գրող մը, տարիներ առաջ, գործարաններու մէջ հալել - մաշելէն վերջ, օր մը ՅԱՌԱՋի խմբագրատունն իջաւ. Մեր խմբագրապետը խորհեցաւ որ կարելի էր Բարեգործականի «Մտաւորականներու Ֆոնտ»էն պզտիկ գումար մը փրցնել երիտասարդ գրողին համար: Խօսեցաւ Բաշալեանին, որ իր կարգին դիմեց Բարեգործականին: Պզտիկ նպաստ մը տրուեցաւ: Տարիներ վերջ երբ երիտասարդ գրողը կը քննադատէր Բարեգործականը, ամէնէն զզուելի ձեւով ընել կուտային իրենց Fonds շուններուն թէ այդ քննադատութիւնները կ'ըլլան անոր համար որ Բարեգործականը զլացած է իր նպաստը: Իրականութիւնը այն է որ ուրիշներ դիմած են գրողին անունով եւ Բաշալեան տարիկա չկրցաւ ըսել ի հեճուկս իր փաթթոցին: Երիտասարդութիւնը յոգնեցնելու եղանակին ճայեցէք: Բայց ոչ Բարեգործականը, եւ ոչ ալ հայ հարուստը հաց են ծամած իմ ականջիս,— վա՜յ զոհին:

ՄԻՋԱՂ

ԵՐԿՈՒ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

— Պարոն, ես ձեզի բարեկամաբար խրատ մը տամ: Երբ ձեր դասախօսութիւնը աւարտէք, ձեր ոտքին մատներուն վրայ քալելով անշշուկ հեռացէք

— Բայց ինչո՞ւ ոտքիս մատներուն վրայ քալեմ, չեմ հասկնար:

— Ժողովուրդը չարթնցնելու համար, պարոն:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂ.ՓԱՐԸ

Երկարատեւ եւ քայքայիչ ստրկութեան մը բազմապիսի արհաւիրքը դառնօրէն ճաշակելէ վերջ, հայ ժողովուրդը ահաւոր երկունք մը ապրեցաւ: Բազմահազար զոհեր տուաւ, փառայեղ հերոսամարտեր կերտեց: Եւ Արամի ցեղը, Արամի մը հզօր հրաւէրին ընդ առաջ երթալով արձանագրեց իր ամենամեծ Թուականը:

Հայաստանի ազատագրութեան արեւը, բոսորափայլ հրագունտի մը պէս, վեր բարձրացաւ հորիզոնէն, արեան ծովուն մէջէն, շողաց Արարատեան ոսկեփայլ երկնակամարին վրայ. Վերապրողներու յուսաբեկ հոգիները, կարօտի եւ հպարտութեան աղաղակներով, դիմաւորեցին զայն սիրագեղ սքանչացումով: Ցնծատօն էր, կը խայտար հայ ժողովուրդը եւ ոչ ոք անմասն չմնաց խանդավառութենէն.

Դուք գիտէք շարքը այն նախընթաց դէպքերուն որոնք յանգեցան Մայիս 28ի պատմական իրողութեան, Հայաստանի պետութեան հիմնարկին: Ի՞նչ հարկ կրկնել այդ դէպքերուն մանրամասն պատմութիւնը, հատոր հատորներ են գրուած, յուշեր ու վկայութիւններ են արձանագրուած: Ես ուզեցի այդ պատմութիւնը վերածել խորհրդապատկերի մը,— արեան ծովուն մէջէն ազատութեան արեւին երկունքը, ահա թէ ինչու այնքան նուիրական է օրը զոր կը տօնենք

Այս դէպքը ունի իր նիւթեղէն եւ հոգեկան կառուցուածքը: Մէկը արեւին տակ, միւսը մեր հոգիներուն մէջ. Հայաստանի ազատագրութեան փաստը ճառագայթեց հայ ժողովուրդի հոգւոյն մէջ Հայրենիքի նուաղած գաղափարը: Ցարութիւնը չկատարուեցաւ միայն պետական հիմնադրութեամբ, այլ եւ կերտուեցաւ մեր հոգիներուն մէջ հոգեկան Հայաստանը, որ անմեռ կը մնայ տակաւին այսօր, անկախ եւ անպարտելի, որքան ալ թշնամին ջանայ քանդել երկրին սահմանները. Մեծ է տօներուն ուժը, որովհետեւ հոգեկան կառուցուածք մըն է ան գաղափարի մը վրայ հիմնուած: Անոնց յիշատակը դարերուն հետ կը քալէ եւ յաջող ներշնչարան մը կը դառնայ, անհատի եւ հաւաքականութեան կեանքին մէջ: Օրինակ Վարդանանց տօնը: Գոյութիւն ունի այսօրուան Հայաստանը, որ իր պայծառ դիմագիծը կորանցուցած է դժբախտաբար, որովհետեւ պատահեցան չնախատեսուած դէպքեր, ոչ միայն մեզի, այլ եւ Եւրոպայի դիւանագէտներու համար: Ընդհակառակն ամբողջն կը կանգնի հոգեկէն չէնքը ազատ եւ միացեալ Հայաստանին, մեր հոգիներուն մէջ: Եւ այս երեւոյթն է, որ մեզ կ'ոգեւորէ, Հայ կը դարձնէ եւ կը խանդավառէ մեզ: Եւ անկախութեան անձնուէր կը բարախէ մեր էութիւնը: Անկախ ազգ դառնալու համար առաջին պայմանն է ունենալ յուսաւոր իտէալ, որպէսզի անոր ներզօր հմայքին ներքեւ լեցնէ ամբողջ էութիւնը, վառէ քեզ սրբազան կիրքով, խռովէ հոգիդ, կռանէ կամքդ եւ մէկ քեզ նուիրական զոհաբերութեանց, յանուն երկրիդ ազատագրութեան, ցեղիդ յարութեան:

Որքան խրացուցած է այս իտէալը մեր ժողովուրդը: Ոմանց մօտ, օրուան փաստը, թէ անուանական Հայաստան մը կայ, կը համապատասխանէ իրենց իտէալին, որովհետեւ անոնց ազգային ազատագրութեան տեսիլքը ձեւով է միայն ազգային: Անոնց հոգիներուն մէջ Հայաստան չկայ, բայց կայ: Ուրիշներու մօտ, թէեւ օրուան իրականութիւնը չի համապատասխաներ իրենց ցանկութեան, բայց հայրենասիրութիւն ծախած ըլլալ կը կարծեն՝ տարփողելով զայն: Ուղղութիւն չունեցող ամեհզուկ Թշուառականներ են անոնք: Բարեբախտաբար դանդաղելի քանակութիւն մը կը կազմեն մեր մէջ: Անոնց «ըլլալութիւնը» կը տոկայ իրենց ստացած նախատինքներուն: Կանք եւ մենք, ջահակիրը ազատութեան եւ անկախութեան, միացեալ եւ ինքնօրէն Հայաստանի գաղափարին: Կը պահենք յիշատակը անցեալին, կը ճգնինք վերստանալ կորսուած ազատութիւնը, կը դովաբանենք ազատագրութեան արձանին պատուանդանը կերտող մեր բիւրաւոր քաջերը, որոնք Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Ապարանի վճռական ճակատամարտներուն մէջ ինկան բոցաւոր: Պիտի զոհաբերենք մեր արիւնը ազատութեան եւ անկախութեան համար, մինչեւ որ կերտուի ամբողջական, ազատ եւ անկախ Հայրենիքը: Այլ խօսքով կ'ուզենք մարմնաւորել այն Հայրենիքը, որուն գեղաքանդակ եւ հրաշաձոյլ պատկերը կը կրենք մեր հոգիներուն մէջ: Այդ պարագայ պէտք է հռչակել այն Հայը, որ չողեւորուիր իր քաջամարտիկ հերոսներուն յաղթանակով, կ'անտեսէ հրաշափառ յարութիւնը իր ցեղին եւ ահաւոր ողբերգութեան մը տուած անվայրէջ կատաղութիւնը չի մոռանար իր հոգին: Այդ Թշուառ «Հայը» նախ կը խաթարէ իր հոգին, յետոյ Հայու դիմագիծը:

Եթէ քաղաքական դէպքերու դժբախտ դասաւորումով հարկադրուեցանք ընդունիլ օտարին լուծը, իբրեւ նուազագոյն չարիք, ատիկա բնաւ չի թէ այդ էր մեր իտէալը:

Անհասկնալի երեւոյթ է պաշտպանել նուազագոյն չարիքը: Ո՞վ կը համարձակի քիչ որ սաղմոսերգեն մեր դժբախտ ճակատագրին երեսէն կրած լուծի պատահար մը: Եւ անհեթեթ ստրկամտութեան յատկանիշ մը կատարել նոր: Կը բաւէ որքան ատեն ազգովին սուլթանին արեւշատութեան համար: Հարկ չկայ որ նոյն բարբառը ձեռք առնենք այսօր, անգամ ուրիշ վեհապետներու առջեւ:

Ատեն մը հայութեան բոլոր խաւերը միահամուռ կը տօնէին անկախութեան տօնը: Կ'ողջագուրուէր համայն հայութիւնը: Պոլիս եւ այլ հայկական կեդրոններ ազդովին կը տօնէին զայն: Արտախնդութիւն եւ գինովութիւն: Իսկ հիմա, կազ ու վէճ կայ անոր շուրջ: Ազատութիւն խորհրդանշող դրօշին շուրջ: Ոչ, Հայու հպարտութեան նմանօրինակ պատմական դէպքերու հետ շաղկապուած է: Անոնք ներցուին են քու գոյութեանդ եւ յարատեւութեանդ: Ու կը կազմեն փառքի էջերը քու շքեղուած պատմութեանդ:

Անկարելի է, կը խորհիմ, տալ նաեւ հակիրճ բաղդատական մը երէկի ու այսօրուան Հայաստանի վարչաձեւին մասին: Հայաստանի հանրապետութեան նախկին ձեւը ժողովրդավար էր. ձեւ մը որ կը հովանուի երկրին մէջ, եւ սակայն կը տարփողուի երկրէն դուրս, իսկ այսօրուանը՝ բռնապետութիւն: Երէկ անկախ էր, այն չափով որ անկախ են միւս ազգերը: Այսօր՝ ենթարկուած է Մոսկուային: Ե-

---

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

— Ուրեմն էֆէնտիէն դժգո՞հ էք:

— Կեանքի պայմաններուն ստիպուած պիտի համակերպիմ: Գիտէք, Րիզա, դուք այնքան շատ կը նմանիք գիւղացիական աշակերտին, որ նոր տեսած ժամանակս պահ մը շփոթեցայ, բռնելով որ գուցէ ծպտուած վիճակով գիտմամբ եկած էք:

— Այնքան շա՞տ կը սիրէիք այդ տղան:

Այո, Րիզա, այդ պատճառաւ գուցէ ... կ'ուզեմ որ միշտ մեր տունը մեր քովը մնաս: Ես այս մասին էֆէնտիին կը խօսիմ, որպէսզի ուր որ ալ երթանք, քեզ միասին տանինք: Արդէն մեր տունը միշտ մէկը պէտք է ...

— Ինչո՞ւ համար կ'ուզէք որ անպայման ես ձեր մօտը ըլլամ, չէ՞ որ ես Հայ եմ, կրնայ պատահիլ որ քանի մը օրէն զիս ձերբակալեն եւ աքսորեն:

— Ոչ, ոչ, քեզի մէկը բան չի կրնար ընել, քանի որ թրքութիւնը ընդունեցիր. Հիմա մեզի պէս Թուրք ես, մեզի պէս ազատ պէտք է ըլլաս:

Ասօրեայ գնումներու համար շուկայ երթալ պէտք էր, ժամանակը շատոնց եկած էր: Ու Միքայէլը մինակ ձգելով շուտով սպասուհիին մօտ գնաց գնումի համար պէտք եղած պատուէրները տալու.

— Ջէ՞ք ուզեր ինծի հետ դուրս ելլել, քիչ մը պտըտած կ'ըլլաք:

— Ոչ, այսօր ժամանակ չունիմ:

— Ինչո՞ւ համար յոգներ էք, հանըմ էֆէնտի, արդեօք ցա՞ւ մը ունիք:

Սալիհէ պահ մը շփոթեցաւ, բայց առանց կասկած արթնցնելու պատասխանեց թէ ակռան կը ցաւի:

— Երբէ՞ն ի վեր:

— Գիշերը մինչեւ լոյս:

— Ուրեմն այդ պատճառաւ այս առտու կանուխ ելաք:

Այս ... քիչ մը պարտէզը պտտեցայ կ'անցնի ըսելով

Հիմա ինչպէս է.

— Բաւական անցաւ ...

Սպասուհին մինակը շուկայ գնաց, խոստանալով վերադարձին ակռայի ցաւի համար դեղ բերել:

Գոնէ առտու մը համար Միքայէլ անզորրութիւնը գտած ըլլալ կը կարծէր, եթէ Սալիհէի յայտնութիւնը զինքը նոր անակնկալի մը առջեւ չդնէր: Ցայտնուած միտքը յուսադրութեան չէր կարօտիր, որուն եթէ հետեւանք տար, ուշ կամ կանուխ պէտք էր իմացուէր, այն ատեն մահուան վտանգը անխուսափելի էր.

Միքայէլ չէր կրնար հաշտուիլ այս մտքին հետ անոր համար որ ինք ներկայացուցած էր յայտնի հայ ընտանիքի մը կողմէ իբրեւ պատուական, ազնիւ երիտասարդ մը, իսկ սպան անզի տալով այս առաջարկին, մանաւանդ երիտասարդի մը կեանքը փրկած ըլլալու համար, ընդունած էր որ Միքայէլ քովերնին գայ: Ապահովութեան համար անունն ալ փոխած էր: Այս ընթացքէն չեղում մը արդար չէ՞ բերեր թէ իր եւ մանաւանդ զինքը ներկայացնող ընտանիքին: Բայց ես ի՞նչ յանցանք ունիմ, երբ Սալիհէ պատրուակ կը ստեղծէ: Կրնայ այսպէս քանի մը փորձեր եւս ընել, իմ կողմէ անտարբեր վերաբերմունք մը անշուշտ յուսախաբութեան պիտի մատնէ զինքը, եւ ստիպուած իր նպատակէն պիտի հրաժարի:

Ինքը հանգստութեան պէտք ունէր: Ջէր ուզեր հոգին որ եւ է խնդիրով խռովել: Ո՞ւր կարելի է գտնել նման հանգստութիւն, կ'ուզէր վանականի մը նման մենակութեան, առանձնութեան մէջ մնալ:

Կանչուած անգլէն չէր շարժած, երբ Սալիհէ նորէն երեւցաւ, այս անգամ աւելի ժպտուն, աւելի համարձակ, այս անգամ աւելի գեղեցիկ երեւցաւ աչքերուն.

— Մինչեւ որ սպասուհին շուկայ երթայ անպիտանը աչքերէս հասկցաւ որ լացեր եմ, ակռայի ցաւ մը պատրուակ բռնեցի. Շուկայէն վերադարձին խոստացաւ ակռայի ցաւի համար դեղ բերել: Խեղճը պարապ տեղը մինչեւ դեղատուն պիտի վազէ: Աւելի լաւ, ամէն առտու այս պատրուակով կանուխ կ'ելլեմ:

— Էֆէնտիին ներկայութեա՞ն ալ պիտի շարունակէք կանուխ ելլել:

Սալիհէ պահ մը շփոթեցաւ երբ թէ ամուսինը գաղտագողի զիրենք լսած ըլլար:

Ու խռոված ձայնով մը աւելցուց.

— Ահ, ոչ Րիզա, չեմ ուզեր որ այդ խնդրի շուրջ խօսակցութիւն բացուի. անոր գալը մօտենալէն քանի մը օր առաջ ակռայի ցաւը կ'անցնի

Իսկ երբ բացակայի՝ նորէն կը սկսի

Երկու երիտասարդներու խօսակցութիւնը անցաւ պանդխտութեան մասին: Մանաւանդ Սալիհէ ինքզինք որբ, օրինակ, պանդուխտ կը կարծէր այդ անծանօթ միջավայրին մէջ, ամիսը քանի մը անգամ Պոլիսէն եկած նամակները որքան ալ մխիթարական կամ զուարթ բովանդակութիւն ունենային, չէին կրնար իրեն սփոփանք տալ: Դպրոցական կեանքին մէջ բարեկամներն ազատ մեծցած եւ այդ գաղափարով սնուցուած մէկը, չէր կրնար մինչեւ երեկոյ տունին մէջ հարեմական կեանքին հետ հաշտուիլ, Սալիհէ գիտած էր որ ընդհանրապէս բոլոր Թուրքերը, աղքատէն մինչեւ հարուստը, գիւղացին կամ քաղաքացին եւ կամ մտաւորականը հաշտուած են այս անտանելի կացութեան: Դպրոցին մէջ փոքր գաղափար մը հայթայթած ունէր այս մասին: Իսկ ներկայիս ինքն ալ դատապարտուած էր ենթարկուելու այդ անտանելի կացութեան: Հայերու ապրելակերպին պարզութիւնը, կենցաղը իր նախանձը կը շարժէին, որքան պիտի նախընտրէր Հայ ըլլալ:

Այս պատճառաւ հայ երիտասարդի մը ներկայութիւնը յեղաշրջեց իր գաղափարները: Նոր մտայնութիւն մը եկաւ վրան, սկսաւ ինքնիրմէն տեսակ տեսակ ծրագիրներ որոնել, որոշումներ տալ եւ ... գործել:

Քանի մը օր վերջ Սալիհէ այնքան էր յափշտակուած մտածելով Հայերու աքսորի կամ ջարդի պարագան, որ Միքայէլին առաջարկեց միասին փախչիլ, երթալ ուրիշ երկիր, միասին ապրելու: Սալիհէ պատրաստ էր ընդունելու քրիստոնէութիւնն ալ, միայն թէ Միքայէլ վճռական պատասխաններ կուտար. բացարձակ մերժում մը կրնար Սալիհէի վրէժխնդրութեամբ վերջանալ:

Ամուսինին ժամանումէն հինգ օր առաջ Սալիհէ Միքայէլի հարցուց թէ կը սիրէ՞ զինքը:

— Կը սիրէի եթէ ...

— Եթէ ի՞նչ ...

— Ամուսնացած չըլլայիք.

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(12)

րէն մեր կառավարութիւնը Ամենայն Հայոց կառավարութիւն էր, այսօր-ուանը ենք ալ չի գիտեր թէ որու կառավարութիւն է. Երէկի կառավարութիւնը ազգային էր, այսօրուանը ապազգային Նախկին կառավարութիւնը ինքզինք կը համարէր Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի իշխանութիւն, այսօրուանը՝ Երեւանեան Նահանգի կառութիւն, սիրայօժար թողլով որ իր հողերը տրուին Վրաստանի, Ազրպէյճանի եւ բարեկամ Թուրքիոյ: Մեր՝ երկրի դռները բացինք բոլոր Հայերուն առջեւ, իսկ այսօր՝ ամբողջն փակուած են իսկական Հայերուն առջեւ:

Այսօր արտասահմանի մէջ անվերապահ եւ անկեղծ հայրենասիրութեամբ տոգորուած բազմութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է: Հայաստանով ան է որ կը հետաքրքրուի ուրիշ կազմակերպութիւններէ աւելի, առանց մոռնալու աշխատիլ Սփիւռքի հայութեան ամբողջութեան պահպանումին համար: Անոր համար կը վերապրեցնէ ազգային աւանդութիւնները, ուժ կուտայ մշակութային ձեռնարկներու, դրամական թեւն: Եւ վերջապէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կը հետապնդէ միջազգային դատը.

Անկախութեան տօնին մէջ հանդանակի նման տեղաւորած ենք այս սկզբունքները Ահա թէ ինչու դէմ են անոնք, որ պոռնիկ Հայեր են:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԼՕԶԵԱՆ

Գունաւոր պատկերներ

Նորոյթի հետեւելու մարմաջն ու ամբողջութիւնը ընդհանրացած. երեւոյթ է այժմ մարդկութեան կեանքի մէջ. Եւ այս երեւոյթը բոլորին ալ ցանկութեան առարկան է:

Ոչ միայն անհատական կամ ընտանեկան նիւթ ու կացի, ազգնեակներուն, այլ եւ հանրային եւ ընկերային կեանքի մէջ ալ փնտռուած եւ անհրաժեշտ դարձած է:

Ֆիզիքական կազմուածքը յարմարութիւն ունի թէ ոչ նորաձեւութեան, բնաւորեկան պարագաներդ եւ կացութիւնդ ներդաշնա՞կ են նորութեան, համոզումներդ, ըմբռնումներդ ու հոգեկան զգացումներդ կրնա՞ն յարմարիլ Նորոյթի վարդապետութեան, խնդիր չէ, կը բաւէ որ Նորոյթին հետեւիս, արդիական ձեւերու ամբողջութեան մը ճանչցուիս: Արժէք են այլեւս եւ չափերու հետաքրքրութեան առարկայ: Կեանքի բոլոր երեւոյթներուն մէջ, չափաւորութիւնը կը սիրեմ Այս պատճառաւ ալ, բարեկամներ, ծանօթներ ունիմ, մեր գաղութի մէջ ապրող եւ զանազան դասակարգի պատկանող շատ մը հայրենակիցներէ: Հայ բոլշեւիկ բարեկամ մըն ալ ունիմ, եւ յաճախ երբ իրար կը հանդիպինք, իրարու հայ ու խաթրը կը հարցնենք, փոխադարձաբար որ գաղափարակիցներ չենք.

Նորոյթի սիրահար բոլշեւիկ բարեկամս մեզի հետ տարաձայնութեան եւ առասպելանքի օրեր ապրած հայ գիւղացիի մը զաւակն է:

Հիմակ հոս, ժամանակէ մը ի վեր, ծովեզերեայ հանգստավայր է դարձեր: Հագիւ կարդալ-գրելու չափ ալ հայերէն գիտէ: Բայց բոլ, նորոյթի սիրահար է: Մարքսի, Լէնինի գործերը կարդացած, եւ մոլեռանդ բողոքական մը պէս, իր կարդացած գիրքերէն ամբողջ հատուածներ գոց ըրած է արտասանութիւն ընող աղու մը պէս: Երբ առեղ մը խօսքի, վէճի կը բռնուի, այդ բոլոր սորվածները տեղի անտեղի կ՛արտասանէ: Այդ բոլորէն բան մը կը հասկնայ թէ ոչ, կարեւոր չէ:

Այնքան կառչած բան մըն է որ, երբ բանակռուի ժամանակ նեղը մնայ, իբրեւ վերջաբան կ՛ըսէ — Ինչ կ՛ուզէք ըսէք, ինծի համար կայ երեք ճշմարտութիւն, «Հայր Սուրբ Մարքս, Որդին Սուրբ Լէնին եւ Հոգին Սուրբ Ստալին»: Զարմանալի յատկութիւն է: Կը կարծէ որ աշխարհի ամէնէն խելօք բաները միայն իր ուղեղին մէջ կրնան գոյութիւն ունենալ: Շատ տարօրինակ է: Գունաւոր պատկերներուս չղթան կազմող այս մարդը երեք զաւակ ունի, երեքն ալ մարդահասակ մօրեր չալկած եկեղեցին տարած եւ կնքել տուած է: Առտուան մի արդարութիւն, երեխաները առանց միւռոնի կը մեռնին: Ուղղափառ ըլլայ կը պահէ իրենց թաղի քահանային հետ, եթէ չըփոխուի պայմանը ու մատը ... օրերուն իրենց չայցելէ եւ օրհնութիւն չհարցայ: Ժամկոչին նուէր չի տար, եթէ կիրակի օրուան ժամը մինչեւ տուն չտանի:

Տան մէջ երեք Ս. Գիրք ունի: Ու գեղեցիկ ու խոշորատառ «Հայր մերն» մը ապակիին մէջ առնուած, մահճակալին քովէն կախուած: Սեղանին զլխուն վրայ կ՛երգնէ, բայց աւելի գործի երթալէ առաջ անպատճառ զլուխ մը Ս. Գիրք կը կարդայ: Եթէ ամէն կիրակմուտքի խունկի հոտով չօծուի տունը, ալ քառասուն հայհոյանքը մէկ փարայի կ՛ըսէ իր կնոջ: Ամէն տարի ծննդեան տօնին մատաղ մը եւ Զատկին ալ հոգեհանգիստ կը կարդացնէ ննջեցեալներուն համար: Այս տարի Համբարձման տօնին ալ ծնծղայ մը նուիրած էր թաղի եկեղեցին: Ամիսը չլմնցած համայնավար սէնտիքային կը վազէ, ամսականը տալու եւ կարմիր քարթը կնքել տալու:

Եւ այս բոլորէն ետք, եկեղեցւոյ թշնամանութեան ցանկին թիւ մէկ անխուսափելի թեկնածուն է: Արտառոց ու տարօրինակ չէ՞ այս մարդը: Բայց դեռ ի՞նչ գունաւոր պատկեր նեք կան:

ՀԵԹԱՆՈՍ

Անկախութեան տօնը

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 7 յունիս — Երէկ կիրակի, կէս օրէ վերջ քաղաքիս Ֆրէրներու զոլէճին ընդարձակ սրահը հայ երկսեռ ժողովուրդով կը յորդէր: Մայիս 28ի անկախութեան գաղափարը արմատացած է հայ ժողովուրդին հոգւոյն մէջ, ան խոր գիտակցութեամբ կը մօտենայ Հայաստանի հանրապետութեան հռչակման տարեդարձի տօնակատարութիւններուն: Հայ ժողովուրդը վեց դարերու տարկութենէն յետոյ ձարտական ուժով, հայ քաջերու բազուկին զօրութեամբ փրկած էր ազատութիւնը: Մեր պատմութեան վեց հարիւր տարիներու ամէնէն նուիրական օրը Մայիս 28ը քանդակուած է հայ ժողովուրդին սրտին մէջ եւ վերապրումի, ապրումի եւ կենդանութեան պահեր կ՛ընծայէ իրեն ամէն անգամ որ առիթ կը տրուի իրեն մասնակցիլ Անկախութեան տօնախմբութիւններուն:

Ծով էր երէկուան յայտագիրը: Հանդէսին նախաձեռնարկ եղած էր Հայ Կրթասիրաց «Սիոն» Միութիւնը: Սրահը զարդարուած էր հայկ. եւ անգլ. եռագոյններով: Հաւաքոյթին նախագահ Պ. Կարոլոս Ղազարեան ճառերից կերպով բացումը կատարեց եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Կոմիտաս նուագախումբը «Բամ Փորոտանով» ոտքի հրաւիրեց հայ ժողովուրդը:

Տեղի ունեցան արտասանութիւններ, մեներգ, հայկ. պարեր, նուագ սանթուրիով Պ. Արթինի կողմէ, նըւագ Կոմիտաս նուագախումբին կողմէ: Ունեցանք երեք բանախօսներ: Առաջին բանախօսը Պ. Ա. Այվազեան պատմականն ըրաւ հայ ժողովուրդին կացութեան պատերազմէն առաջ, անոր նախօրեակին ու վերջապէս 28ի ծնունդ տուող պատճառներուն, կատարուած զոհողութիւններուն եւ արդիւնքին: Երկրորդ բանախօսը Տոքթ. Գէորգ Փահճէճեան ամփոփ կերպով վերլուծեց Թուսահայաստանի եւ Թրքահայաստանի անչնչելի ժխտողութը եւ Դաշնակցութեան կատարած ազգանուէր դերը հայ ժողովուրդի ազատագրութեան ի խնդիր: Տոքթ. Փահճէճեան լեցուն տարիքով փորձառու անհատ մըն է, կուսակցական չէ եղած երբեք, բայց մօտէն հետեւած է հայ կեանքին ու գիտակցութեամբ եւ համոզումով պանծացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան առողջ աշխատանքը հայ ժողովուրդին ազատագրման մէջ: Ցեցուց նաեւ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծ նուիրում եւ ազգասիրութիւն ցոյց տուաւ երբ իշխանութիւնը խաղաղօրէն յանձնեց հայ համայնավարներուն, որոնք եկան Մոսկուայէն, բայց սկսան Թուրքին թերի ձգածը լրացնել. Ապա թելադրեց դաղթահայութեան վար առնել պայքարի զէնքերը, ի մի խմբուիլ կրկին տիրանալու ինքնավար եւ անկախ Հայաստանի: Իսկ երրորդ բանախօսը, Գէորգ Չէքիճեան, յատկապէս եկած էր Գահիրէէն: Խօսեցաւ խանդավառ տրամադրութիւն առեղծելով հանդիսականներուն մէջ: Ինչպէս բոլ մերթ ընդ մերթ նուագ ու արտասանութիւն կը համեմէին չքեղ տօնակատարութիւնը ապրումի հաճելի վայրկեաններ ընծայելով Երուսաղէմի թմրած հայ գաղութին:

Երեք ժամէ աւելի տեւեց հանդէսը: Դարձեալ օրուան նախագահը Պ. Կ. Ղազարեան կարճ բայց գեղեցիկ խօսքերով փակեց հանդէսը: Կոմիտաս նուագախումբը սկսաւ «Մեր Հայրենիքը» եւ ժողովուրդը յոտնկայս ընկերացաւ նուագախումբին:

Հակայ բազմութիւնը իրենց կուրծքերուն վրայ օրուան յատկանշական ժապաւէն՝ եռագոյն ժապաւէն՝ Հայկ. Նապոլոնի ժապաւէններով զարդարուն, մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ամիրտոլլուք եւ Ամասիացիները

Քանի մը օր առաջ բախտն ունեցայ ներկայ ըլլալու Ամասիացի հայրենակիցներու մէկ հաւաքոյթին: Առանց ճշգրիտ վիճակագրութիւն մը ունենալու ի ձեռին, Փարիզ եւ շրջակայքը, անոնց համրանքը թէ որակով եւ թէ քանակով, նշանակելի թիւ մը կազմելու է, կը կարծեմ: Ներկաները աւելի կամ երիտասարդ, անպայմանօրէն վերադարձած՝ ամէնքն ալ՝ փափաք յայտնեցին իրենց հայրենակից հայ բժշկապետին՝ Ամիրտոլլուքի մահուան հինգերորդ դարադարձը պատշաճ շուքով մը տօնելու: Այս նախաձեռնութիւնը կը ստանձնէ սերունդ մը, որ մահուան եւ կեանքի տարուբերումին միջեւ, ուրիշ դասափարակ չունեցաւ, բայց եթէ ամէն գնով կեանքին կառչելու բնազդն ու ոգորումն ու հայրենի յիշատակները, երբ անկէ բռնի խլուած չէր: Ափ մը, գրեթէ հրաշքով ողջ մնացած աղամարդիկ իրենց մեծ հայրենակցին յիշատակին ոգեկոչումով կ՛ուզեն աւելի սերտ կապ մը առեղծել այսպէս իրարու միջեւ, ինչպէս էր իրենց ծննդավայրին մէջ՝ ուր բոլոր Հայերը, մէկ բնտանիքի անդամներու պէս, կ՛ապրէին, կը գործէին: Բնութենէն այնքան օժտուած այդ հայաբնակ քաղաքին մէջ, հազիւ քանի հարիւր խլեակներ կը վերապրին դեռ: Դեռ երէկ փոքր Ասիոյ ամէնէն բարգաւաճ քաղաքն էր հարուստ տնտեսութեամբ, իր ծոցին մէջ կը հաշուէր մեր մեծագոյն առեւտրականները, ճարտարապետները, մեքենագէտներ, ամէն կարգի արհեստաւորներ, մտաւորականներ, կրթական բազմաթիւ հաստատութիւններ, եկեղեցիներ, հիւանդանոց, բժիշկներ եւ՝ դեղագործներ, եւ ամէն կարգի ժողովրդանուէր կազմակերպութիւններ: Անոնց չափազանցութեան կարելի է ըսել, թէ իր մեքենագէտները եւ ամէն կարգի արհեստաւոր վարպետները կրնային մրցիլ եւրոպական ո եւ է արհեստակցի հետ: Փոքր Ասիոյ մէջ իր տնտեսական բարգաւաճ վիճակը շատ քիչ հայաբնակ քաղաքներ ունէին: Ամասիացին զինքը ծնող մի ջամայրին պէս, զուարթ եւ կենսուրախ եղած է միշտ, որքան դրապաշտ, եւ նոյնքան աւելի թերեւս՝ զաղափարապաշտ հանրային կեանքին մէջ: Ուրախութեամբ է որ կը մատնանշեմ, քանի մը երիտասարդ հայրենակիցներու նախաձեռնութեամբ համագործակցութեան այս սկզբնաւորութիւնը, մէկտեղելու եւ միասին խորհրդածելու համար, ինչոր կը պարտադրէ իրենց պարտականութիւնը վերապրող նոր սերունդին հանդէպ: Ամասիացիները, թէեւ քիչ մը յապաղած, բայց հաստատուն հիմերու վրայ կառուցանելու մտահոգութեամբ է որ այսօրուան մը ուշ հրապարակ կուգան իրենց ալ հայրենակցականը կազմակերպելու, ի չարս այնքան ուրիշներու, ամէն ինչ հաշուի առած: Արդէն ամէն Ամասիացի կը սպասէր այսպիսի ձեռնարկի, որուն շուրջ պիտի բոլորուին, բոլոր համաքաղաքացինե-իր Վստահ եմ, թէ շատ չանցած՝ իրենց համերաշխ գործունէութեամբ եւ ... Ամասիան վերապրիլ պիտի տան մեզի, այս օտար ափերուն վրայ.

ԱՄԱՍԻԱՑԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ՏԵՐԵՒԱԹԱՓ»Ը

«Աշխատանք» խմբագրականով մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՛ընէ (21 մայիս).

Հայաստանէն հասած թերթերը կը հաղորդեն նորանոր անուններ, ամէնքն ալ ղեկավար շրջանակներէն, որոնք հեռղհետէ դուրս կը շպրտուին կոմկուսէն, իրենց պաշտօններէն եւ շունչերնին կ՛առնեն բանտերը:

Իրապէս ցաւալի տերեւաթափ մըն է տեղի ունեցածը, բայց ոչ սովորական ու բնական, այլ աշնանային: Տերեւաթափը տեղի կ՛ունենայ ոչ թէ հատ հատ, այլ աշնան ծառերու տերեւաթափին նման զանգուածօրէն, ամբողջական:

Տերեւաթափը սկսաւ Աղասի Խանջեանի եղերական սպանութիւնով եւ շարունակուեցաւ արագ թափով մը: Առանց չափազանցած ըլլալու կարելի է հաստատապէս ըսել, որ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան, մտաւորականութեան, գրողներու խմբակցութեան ղեկավարներէն ոչ մէկը մնացած է իր պաշտօնատեղին վրայ:

Հայաստանէն վերջերս եկած տեղեկութիւններէն կ՛իմանանք, թէ շնորհագրկուածներու ցանկին վրայ հետզհետէ կ՛աւելնան նորանոր անուններ: Կոմկուսի գործադիր մարմնոյ մարտ 23—27ի նիստերու ընթացքին, նոր քարտուղար Ամատունի բուռն կերպով յարձակած է «խերիմ թշնամիներ եւ դաւաճաններ ու որիկաներ» Դ. Շահվերտեանի, Ա. Երզնկեանի, Մ. Փիրումեանի, Դ. Սիմոնեանի, ապա Խանջեանի եւ նախկին վարչապետ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի վրայ:

Գետական Հրատարակչականի անդամ Ռ. Գասպարեան առանձնապէս քննադատած է նոյն հաստատութեան վարիչ Եղուարդ Ջափուրեանը:

Վ. Վարդապետեանը դատապարտած է նիմտական գործավար Եաղուբեանը.

Բոլոր յարձակումներու միջուկը միշտ միեւնոյն է, որ այս բոլոր հին ու նոր բոլշեւիկ ղեկավարները եղած են տրոցկիստ-նացիոնալիստ եւ իրենց այլայլիչներ գործակցեր են Դաշնակցականներուն եւ կամ առնուազն աչք լոցած են անոնց հակայեղափոխական արարքներուն:

Բուռն կերպով քննադատուած են Դաշտոյեան, Բալեան եւ Մարտիկեան, որոնք աւելի մեծ մեղք ունին, քան միւսները. «Անոնք ոչ միայն չեն նըկատած թշնամին, այլ նկատելով հանդերձ, իմանալով հանդերձ, ազատական, պաշտպանողական վերաբերմունք են ունեցեր»:

Ամբաստանուած է լուսաւորութեան գործավարութիւնը, ինչպէս եւ այլ բաժանմունքներ, որոնք իրենց մէջ գտնուած դաշնակցական-նացիոնալիստ տարրերու մերկացումէն յետոյ ալ անփոյթ գտնուած են անոնց հանդէպ:

Այլ առիթով մը, խստօրէն քննադատուած է հին բոլշեւիկ Սամսոն Աստուածատրեանը, Երեւանի թրամվէյներու վարիչը, «իբրեւ անհոգ եւ գործերուն մէջ Դաշնակներ հովանաւորող»:

Այս բոլոր յարձակումներու տակէն դուրս կուգայ շատ յատկանշական պարագայ մը, որ Դաշնակցականներն են եղած պետական գործերու ուղղութիւն տուողը: Իսկ բոլշեւիկ ղեկավարները եղած են անփոյթ կամ դաւանոնք հովանաւորողներ.

Ասիկա ի հարկէ ճշմարիտ չէ. ճշմարտութիւնը այն է, որ ժողովուրդի ղեկավարութիւնը առանձնող բոլշեւիկները, ըլլալով հանդերձ կատաղի թշնամի Դաշնակցութեան, հարկադրուած են եղեր պաշտպանելու ժողովրդային շահերը: Ասիկա խոտոր կը համեմատէր Մոսկուայի հաշիւներուն: Անոր հրամանովն է որ այս ամբաստանութիւնները կ՛ուղղուին վարիչներուն դէմ, զանոնք նախ շնորհազրկելու, յետոյ մեկուսացնելու կամ բանտարկելու համար:

Այլ եւս բոլորովին պարզ է որ Մասնաւոր ճիգ մը կը թափուի ամբողջապէս անդամալուծելու Հայաստանի ղեկավարութիւնը

Այս ճշմարտութիւնը որքան աւելի շուտ ըմբռնէ մեր ժողովուրդը մասնաւորապէս արտասահմանի մէջ, այնքան աւելի օգտակար պիտի ըլլայ մեր երկիրը անդամալուծութենէ փրկելու համար:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի շինութեան Կեդր. Ցանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ գումարները.

«Ցասալյի» Հանգանակութեան սիւնակէն 4րդ մասնավճար.	330
Տէր եւ Տիկ. Կար. Ցակոբեանէ	50
«Ցասալյի» Հանգանակութեան սիւնակէն 5րդ մասնավճար.	882
Պ. Միսաք Երանեանի միջոցաւ նուիրատուներու վաճառումէն	115
Գումար	1377.—
Նախորդ գումար՝	23.247.55
Ընդհ. գումար	24.624.55

Յ. Գ. — Զօր. Անդրանիկի ինչպէս նաեւ յուշարձանի նախաձեւին (մաքէթ) լուսանկարները հրապարակ հանուած ըլլալով, յանձնախումբս կը խնդրէ Ֆրանսայի եւ գաղութներու ազգային մարմիններէն եւ միութիւններէն, անոնց վաճառումին սատարել պարագ մը նկատելով, իրենց սպառումի կարգութեան չափով ուղել անոնցմէ, պաշտօնական թուղթի վրայ գրուած նամակով կնքուած եւ ստորագրուած գիրանքն:

Գրել Ցանձնախումբիս հասցէին.

Comité Central d'Initiative du monument du Général ANTRANIK, 144, Bld. Magenta, Paris (10)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Տաճատի աչքերը վայրագ խնդութեամբ փայլեցան:

- Սօ, իրա՞ւ ...

- Այդպէս կը խօսուի:

Լաւ, ուրեմն, եթէ պարոն Գէորգը չէ, հապա ո՞վ պիտի գայ:

Գարգենը շրթունքը Տաճատի ականջին մօտեցուցած՝ խորհրդաւոր ձեւով մը փսփսաց.

Մեր խմբապետը յայտնեց, որ պարոն Լեւոնն է եկողը ...

- Չէ հա,— ու Տաճատի աչքերը պարզեցին:

- Ինքն ալ հաստատ չի գիտեր. ուրիշէ մը լսած է ...

Ինչ որ է շուտով յայտնի կը լինի:

Անտառին մէջ ղալուած ձայնով ընդհ խօսակցութիւնը կը շարունակուէր: Շարաթներով իրար չտեսած ընկերները մէկ երկու պատմելիք շատ մը նորութիւններ ունէին իրենց ապրումներէն, իրարու յաջորդող դէպքերէն, Դաւոյի կատարած դաւաճանութենէն:

Դուրսը այգիի մէջ սպասող պատանին, որ հին պահակի տեղը բռնած էր, տուփի մէջ տափած՝ ցրտէն դողալով անհամբեր կը սպասէր ժամանակի լրանալուն: Այլ եւս երկար գացող չէր երեւար, ձիւնապատ այգիներուն մէջ շարժում մը զգալուած էր

Կողքի այգիի կիսաքանդ պատի ետեւէն գլուխ մը բարձրացաւ:

- Սօ՛, Հմայեակ

Առուի մէջ թաքնուած պատանին գլուխը բարձրացուց.

— Ի՞նչ է, Վահան:

— Ոտքերս փետացան, մ՞րբ պիտի փոխուինք

— Չեմ գիտեր ... իմ ոտքերս ալ ..

- Սրտո ...,— ու պատի ետեւէն երեւցող գլուխը անմիջապէս անյայտացաւ:

Հմայեակը գլուխը քիչ վեր բարձրացուց առուին թումբէն ու չորս բոլորը դիտեց: Այգիի խորքի կողմէն շատ բարձր պատ մը կը զատէր երկու այգիները իրարմէ: Այդ պատին վրայ մարդ մը նստած էր: Ինչպէս կ՛երեւէր, այդ մարդը ծռած մէկ կողմի վրայ՝ վեր կը քաշէր մէկ ուրիշը, որ չէր երեւնար: Մէկ ալ երկու տտուէրներ երեւցան պատին վրայ: Առաջին երեւցողը, որ բարձրահասակ մէկն էր, հեշտութեամբ վար ցատկեց ու օգնեց ընկերոջը վար իջնելուն: Երկուքը միասին առուի եզերքէն քալելով՝ բախսան մօտենալ:

Բարձրահասակ մարդը, որ առջեւէն կը քալէր, թեթեւ մը կը կաղար. աջ ձեռքին պատրաստ բռնած ան զգուշութեամբ չորս դին քննելով կ՛առաջանար: Մօտեցեր էին Հմայեակի թաքնուած տեղին: Պատանին պայմանադրական նշանը տուաւ.

- Սրտո ...

— Սրտո, սրտո,— պատասխանեց կաղացող մարդը ու ընկերոջ հետ շարունակելով ճամբան, ներս մտաւ Սաթենիկենց այգիի դռնէն.

— Հմայեակ,— լսուեցաւ պատի ետեւէն կողքի պահակի ձայնը,— ով քե՞ր էին անցնողները:

— Վահա՛ն, ան էր ... կաղալէն ճանչցայ

— Նրանք շուտով մեզ փոխարինելու գային: Մենք ալ ներս երթայինք.

— Հա, լաւ կը լինէր ... ոտքերս բոլորովին սառեցան:

×

— Ես անգամ մը տեսայ ան լուծը, — կատակութենէն փչչալով պատմեց երիտասարդ մը,— Համոսա Աղի Ղըլայի առջեւ կանգնած էր ոստիկաններու հետ: Չիս տեսնելուն՝ հեգնօրէն ծիծաղեցաւ ու գիս ծոյր կանչեց ...

Անտառի մէջ հաւաքուած պատանիներու փսփսուքը գագրեցաւ: Շանչերնին բռնած մտիկ կ՛ընէին:

— «Լակոտներ»,— ըսաւ ինծի՝ աւտրճանակը ձեռքին մէջ խաղցնելով,— ձեր մասին դէչ բաներ կը գրէք ձեր աշակերտական թերթին մէջ: Խելքերնիդ գլուխնիդ հաւաքեցէք, ինծի հետ կատակ ընել չըլլար, ինծի Դէհերցի Դաւօ կ՛ըսեն, ձեր խեղը կ՛անիծեմ ... Անգամ մըն ալ որ առդ մը գրէք, ձեզ բոլորդ ալ կը փտեցնեմ բանտի մէջ: Ամէնքդ ալ կը ճանչնամ: Այսպէս խապար տար ընկերներուդ: Տէ, կորսուէ աչքիս առջեւէն, լակոտ ... ձեզ բոլորդ ալ պիտի փտեցնեմ»,— ու անանց խօսեցնելու՝ մռնաց գիս.

Օրուան ամենակարող Դաւոյի իրենց հասցէին ուղղած սպառնալիքը ծանր թաթով ցոլքեցաւ անտառի մէջ: Ոմանք սարսափեցան, շատեր ալ ըրուեցքին սեղմած՝ կատաղութեամբ լռեցին: Ինչ բանէ չէր կրնար ընել Դաւօն, որ մէկ օրէն միւսը դաւաճանութեան գնով դարձած էր կառավարութեան աչքի լոյսը, ամենակարող գործակալը, որու խօսքը գետին չէր իյնար: Միշտ շրջապատուած ոստիկաններով ու բազմաթիւ զինուորներով՝ Դաւօն Խոչ Փողանի վրայ կ՛երեւէր, աջ ու ձախ սպառնալիքներ թափելով:

Տաճատը, որ նոյնպէս աշակերտութեամբ մտիկ ըրած էր, կամաց մը Գարգենի կողը մխեց: Ցայտնի էր, որ կ՛ուզէր հարցում մը տալ պատանիին, բայց չէր համարձակեր:

— Հը, Տաճատ, ի՞նչ է:

— Բան չկայ, Գարգէն, միայն կ՛ուզէի գիտնալ, թէ ..

— Եղ ի՞նչ կը խօսիք էդ անկիւնը, — հարցուց պատմող պատանին՝ Տաճատի իրեն յառած աչքերէն կասկածելով որ իր մասին կը խօսին:

— Հիչ, բան չկայ ... դուն քովդ տարեճանակ ունէ՞ս:

— Հա, ի՞նչ կայ որ ...

Տաճատի վայրագ աչքերը վայրկեան մը խաղացին իրենց բունին մէջ եւ անանց պատասխանելու՝ գլուխը անդին դարձուց:

Տաճատի պատասխան չտալն ու գլուխը անդին դարձնելը զայրացուց վերի անկիւնը նստած պատանին.

— Սօ, խլլտո, ի՞նչ ըսել կ՛ուզես ...

Հէչ, .. չոր կերպով պատասխանեց Տաճատը:

— Ինծի նայէ,— մատը թափահարելով սպառնաց պատանին,— կոչիկեդ վեր մի ելլեր ... տեղդ նստէ ու քիթդ մի կոխեր ուրիշներու գործի մէջ:

— Ինծի՞ կ՛ըսես:

— Հա, քեզի ...

Շուրջի ընկերները միջամտելով՝ հանդարտեցուցին երկու կռուողները, որոնք զայրացած տեղերէնէն բարձրացած էին: Անախորժ միջադէպը մոռցնելու մտօք, հաւաքուած պատանիներէն Գալուստը սկսաւ Դաւոյի մէկ ուրիշ քաջագործութեան մասին պատմել

— Կէս գիշերը անցած էր, երբ յանկարծ չորս կողմէն շրջապատեցին մեր դրացի Երկան Կարոյենց տունը: Նախ քան Կարոյենց տունը մտնելնին, շրջակայքի բոլոր տներու տանիքները բռնուեցան զինուորներու կողմէ. Անոնցմէ 5—6 զինուոր ալ մեր տան տանիքը բարձրանալով՝ դիրք բռնեցին: Ես արթնցած էի: Մօտեցայ պատուհանին ու վարագոյրի ծայրը բարձրացնելով՝ սկսայ դիտել փողոցի անցուդարձը: Գայծառ լուսինը ցերեկուան նման կը լուսաւորէր. Որոշ կերպով կարելի էր տեսնել, նոյն իսկ ճանչնալ մարդիկը: Տունը շրջապատող զինուորները դիրքեր բռնած՝ կը սպասէին. Ինչպէս կ՛երեւէր, կը սպասէին մէկու մը գալուն: Մէկ ալ փողոցը դառնող զինուորներու կողմէն երեւցան խումբ մը մարդիկ, որոնք արագ քայլերով կը մօտենային: Միրոտ սկսաւ մուրճի պէս զարնել: Ամբողջովին տեսողութիւն կտրած էի: Հասան մեր դրան մօտ ու կանգ առին Կարոյի դրան քով: Բոլորն միահասակ մարդիկ էին, միաձեւ հագուստներով, ուսերնուն գլուխներն ալ պաշլուխով փաթթուած՝ այնպէս որ ոչ մէկու դէմքը կարելի էր տեսնել:

— Այդ՝ դաւաճանի սովորական ծպտումն է,— Գալուստը ընդմիջեց Արտաշէր, - գիշերային խուզարկութիւններու ժամանակ, Դաւօն ինքնութիւնը ծածկելու համար, զինուորի համազգեստով կը պտըտի միշտ բազմաթիւ հետեւորդներով:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Նոր ձերբակալութիւններ

« Տէյլի Մէյլ »ի Թղթակցին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, ընդհ. կրգռութիւն մը կը տիրէ կարմիր բանակին մէջ,— մասնաւորաբար այն կարծիքը կը տիրէ թէ Թուխաչեւսքի ոչ դատարանի առջեւ հանուած է, ոչ ալ գնդակահարուած զինուորական օրէնքներու համաձայն, այլ ընկերներուն դատավարութենէն առաջ սարքանակով դաւադրաբար սպաննուած ։

Մոսկուայի մէջ ոստիկանութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած է փողոցները, որ եւ է համախմբում թոյլ չի տրուիր ։

Հեռաւոր գաւառներէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, զանգուածային ձերբակալութիւնները կը շարունակուին անընդհատ ։

Մինսքի մէջ, մայրաքաղաք Սպիտակ Ռուսիոյ, ձերբակալուած են 200 սպաներ, իբրեւ մեղսակից Թուխաչեւսքիի ։

Անձնապէս նոյն Սպիտակ Ռուսիոյ կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղարը, Ջերվիակով, երբ թէ ընտանեկան պատճառներով ։

Աւելցնենք որ վերջերս, նոյն հանրապետութեան գործավարներու խորհուրդին նախագահը, Գոլոտեդ, կրթական գործավարը, Դիակով, Հողային գործավարը, Բենեկ, յայտարարուեցան « ժողովուրդի թշնամի » ու ձերբակալուեցան անմիջապէս ։ Դարձեալ այս զինուորական շրջանի հրամանատարը, Ուբորեվիչ, գնդակահարուեցաւ Թուխաչեւսքիի հետ ։

Լենինկրատի մէջ կէսէն աւելի պաշտօնեաներն անգամ կը խուզարկէ բնակարաններ ։

Ծայր. Արեւելքի զօրամասի նախագահը, Կրուտով, Թոստովի շրջգործկոմի Նախագահը, Լարին, պաշտօնանկ եղան ։

Ճափոնական լուրերու համաձայն, ծանր խռովութիւններ պատահած են Վլատիվոսթոքի մէջ ։

Փոքր Համաձայնութիւնը խորհրդակցութեան մէջ

Պելկրատէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, ռումէն, չեխ եւ եուկոսլաւ պետութեանց ներկայացուցիչները այս օրերուս խորհրդակցութիւն կը կատարեն Պուքրէշի մէջ ։

Փոքր Համաձայնութեան այս խորհրդաժողովին մէջ քննութեան կ'առնուին հաւաքական ապահովութեան, ինչպէս եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց ու Դանուբեան աւազանի կառավարութեանց գործակցութեան հարցերը ։ Այս առթիւ Ստոյատինովիչ պիտի պարզէ իր տեսակցութեան արդիւնքը Ֆոն Նէօրաթի հետ ։

Հաւանական կը նկատուի, որ երեք պետութիւնները կարծիքի փոխանակութիւններ ունենան նաեւ ռուսական վերջին դէպքերուն եւ անոնց միջազգային անդրադարձումներուն մասին ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍ. ԴԱԼԱԴԻԷՆ լիազօրութեանց ծրագիրը ներկայացուցած ծերակոյտին. վիճաբանութիւնները վաղը ։

ՊԻՆԳԱՕ կ'ըսէ որ ճապոնական [illegible] ռազմանաւերը [illegible] քաղաքին զօրանոցին առջեւ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՓՐԱԴԱՅԻ Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ կիրակի, Ս. Սահակ - Մեսրոպի Տօնը կը կատարուի հանդիսաւոր արարողութեամբ ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթող. Պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին եպ. Յովսէփեան, նիւթ ունենալով « Հայաստանեայց Աշխ » ։ Ս. Պատարագի աւարտումէն ետք մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցիին համբարձող - բարերար Գ. Վահան Թորոսեանի ննջեցեալներուն յիշատակին ։

Ի գիտութիւն՝ Առնուվիլի եւ մերձակայ արուարձաններու հայ ժողովուրդին, կը ծանուցուի թէ Արնուվիլ լէ Կոնէսի Վարդապետ Ս. Աստ. եկեղեցիին մէջ յառաջիկայ 20 յունիսի կիրակին Շավիլի Հոգ. Հովիւ Տ. Հրմայեակ վրդ. Գալուստարեան հանդիսապետ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել ։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9, Ս. Պատարագ ժամը 10 ։

Հաղորդակցութեան միջոց — Կար տիւ Նորէն 8.05, 8.49, 10.05, 10.36, 11.05 ։

Հոգաբարձութիւն Վարդապ
Ս. Խաչ եկեղեցւոյ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ Արծիւ Ակումբին կողմէ, այս շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 22 րիւ Բիշէ, Փարիզ (9) ։ Կը խօսի՝ Գ. Խանդ — կալուստ ։ Նիւթ՝ Թաֆթիի կենսագրութիւնը ։ Մուտքը ազատ է ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

[illegible] Lafayette angle Gerhard

Թէյասեղան

Փարիզի եւ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները Ներկայ գտնուիլ Միութեանս կազմակերպած թէյասեղանին, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի, 20 Յունիս, ժամը 4էն մինչեւ 8, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ 8 rue Bossuet, Paris (9), մէթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière

Գեղարուեստական բաժինը կը նուագէ ԹԱՌԻՍՏ ԳԱՐԵԳԻՆ ։

Մուտքերու համար կը գանձուի 5 ֆր. փոքրիկներու 2 ֆր. 50 ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ց. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կազմակերպած դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ 27 Յունիս, կիրակի օր, ՌՈԲԻՆՍՈՆի մէջ ։

Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ ԱՆԹուանի (Մարսէյլ) Մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 13ին, անպատեհ օդերուն պատճառաւ յետաձգուած է Յունիս 20ին, կիրակի ամբողջ օրը, Գամբաներ Ռօզէրի լէ Բէն տը Գասթիա, Գ. Նաճարեանի ագարակը, Սէնթ Անթուան ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 – 4 ։ Իրաւագէտ-փաստաբան Գ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի միութեանս կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պօսիէ, Փարիզ (10), իրաւագիտական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն.) ձրի տալու, միութեանս անդամներուն եւ համակիրներուն ։

ՀԱՑԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը ստանձնեմ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոփոխութիւն (թուղթ, ներկ, ելեկտրական գետեղում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւլն. ։ Մատչելի գին ։ Դիմել՝ **Daniel**ի, 4 **rue Labat,** Փարիզ (18) ։ Հեռ. Montmartre 87-82 ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶի Պրօպագանտի յանձնախումբին ժողովը 22 յունիս, երեքշաբթի երեկոյ, ծանօթ հասցէին ։

ԳԱՆԵԷՕ - Թաշանի Արծիւ կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ ։

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութեան եւ Իթթիհատի յարաբերութիւնները անցեալին մէջ ։

ԳԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 18 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131 Faubourg du Templeի սրճարանը ։ կը խօսի ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ. օրուան հետաքրքական հարցերու շուրջ ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. Հ. Յ. Դ. Ցիամանթօ Ակումբը ։

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆի «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. ծանօթ վայրը ։

ՄԱՐՍԷՅԼի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 20 յունիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիզ, Մարսէյլ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ ։

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Օրուան խնդիրները եւ մեր ուղեգիծը
(Ֆրանսա, Խ. Միութիւն, Հայաստան եւ գաղութները)

Պիտի խօսի նաեւ զինուորագրութեան շուրջ ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է ։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գօմոնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի

20 յունիս, կիրակի օր, ԱՐՌԻԱ ԼԻԻՖ [illegible] պարտէզին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԿ ՄԵԼԻՔՆԱԽԻՒԼԵԱՆ

ԵՒ ՏԻԳՐԱՆ [illegible]

Ճոխ գեղարուեստական բաժին ։

Մեներգ, արտասանութիւն, զաւեշտ եւ անակնկալներ ։

Հայկական եւ կովկասեան պարեր ։

Կը նուագէ ծանօթ Ջութակահար ԹՈՐԳՈՄ ։

[illegible]

[illegible] — [illegible]

Դ[illegible]ԾՏԱ[illegible]ԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օտոսի Վռամեան ենթակոմիտէի

20 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ.

ՍԷՆԹ ԱՆտուանի պարտէզին մէջ ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԽԱՆՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. Ազգամեան թատերախումբը կը ներկայացնէ

ՎԵՑՈՒԿԷՍ ՊՈՐՏԻ ԺԱՌԱՆԳ ՄՆԱՑԱԾ ՍՆՏՈՒԿԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Գ. Խաչի սանուհիներու կողմէ հայկական տարազով հայկական պարեր ։

Զանազան անակնկալներ ընկ Ա. ՑԱԿՈԲԵԱՆէ ։   Արեւելեան նուագ ։

Մուտքերու մասնակցութիւն 3 ֆր. ։

Քուռ Պէգմուէն առնել 25 թիւ թրամվայը եւ իջնել վերջաւորութեան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 յունիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,

Մէտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ ։

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՓՐՈՓ. Տ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԵՒ Գ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կ'երգէ Տիկ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ. կ'արտասանեն՝ Գ. Գ. Հ. ԽԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ ։

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար ։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով ։

ՀԱՂ. ՄԻՋ. Շոգեկառք ԻՆվալիտէն, իջնել վալ ֆլէօրի. մէթրօ Մէրի տ'Իսիէն առնել Թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ, ցափի վէռ ։

Ընտանեկան ճաշախումբ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ իր հիմնադրութեան առաջին տարեդարձին առթիւ,

19 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Գ. Միրզայեանի սրճարանը,

45 Րիւ տը լա Ռէփիւպլիք. Իսի լէ Մուլինօ.

Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ Եփրատ նուագախումբի, Յ. Նաճարեանի եւ Միութեանս անդամներու կողմէ ։

Հիւրասիրութիւն շամպանեայով ։   Մուտք 5 ֆր. ։

Ց. Կ. Խաչի Լիոնի Մասնաճիւղին

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

20 Յունիս. կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ.

Ը լա Մուշի պաղ աղբիւրին մօտ ։

Սիրուն անակնկալներ. երգեր եւ խաղեր ։

Կ'արտասանեն՝ Գ.Գ. Ց. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԱ եւ լն.

Եւրոպական ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով ։

ՀԱՂ. ՄԻՋ. — Վիլ տը Լիոնի գործելիք ելեքթրօքիւմոթր կը մեկնին փլաս-Կիշառէն ժամը 9, 10, 11 եւ 18.30ին. վերադարձ ժամը 7, 8 եւ 9ին. երթ ու դարձի տոմսի գինը 4 ֆր. ։ Ցաքը տարեկաններէն վեր պզտիկներն ալ տոմսակ պէտք է ունենան

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի ։

ՀՐԱՒԷՐ ԲՈԼՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Վիէնի Մ. ճիւղի վարչութիւնը դաշտահանդէս մը կազմակերպած է Փոնթ Էվէքի պաղ աղբիւրին մօտիկ, ծառաստաններու մէջ, յունիս 20ին, կիրակի ամբողջ օրը ։

Այս առթիւ վարչութիւնս իր սրտագին հրաւէրը կ'ուղղէ Լիոնի, Տէսինի, Շասի եւ Վալանսի բոլոր Խարբերդցիներուն, ներկայ ըլլալու դաշտահանդէսին ։

Հայրենակիցներ, վստահ եղէք որ պիտի վերադառնաք սրտուրախ, քանզի առիթը պիտի ունենաք ծանօթանալու հարազատ Խարբերդցիներու, վերապրելու մեր ծննդավայրի յիշատակները, եւ հոգեկան կազդուրում ունենալու ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER [illegible]

17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԸՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 19 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 19 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3451

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբողջ երեք ամիս գաղտնի պահելէ ետք, Թուրք կառավարութիւնը ի վերջոյ խոստովանեցաւ թէ քրտական ապստամբութիւն մը ծագած է Տէրսիմի մէջ :

Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ Քամութայի (խորհրդարան) ատեանային արձակուրդէն առաջ գումարուած վերջին նիստին մէջ (յունիս 14), պաշտօնապէս յայտարարած է թէ՝ Տէրսիմի Քիւրտերը, ընդդիմանալով կառավարութեան բռնի ուժով պարտադրած կրթական եւ այլ բարենորոգումներուն, զէնքի դիմած են : կռիւներու ընթացքին Թուրք բանակէն 13 զինուոր եւ ոստիկան - զինուոր սպաննուած եւ 18՝ վիրաւորուած են : Եւ թէ կացութիւնը հանդարտած է այժմ :

« Թայմզ »ի Պոլսոյ Թղթակցին հաղորդած լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Տէրսիմի Քիւրտերուն ապստամբութիւնը շատ աւելի լայն ծաւալի վրայ տեղի ունեցած է եւ ծանրակշիռ հանգամանք մը կը ներկայացնէ :

Քրտական ապստամբութիւնը ծագած է երեք ամիս առաջ եւ Քիւրտերը առաջին առթիւ յարձակած են Թուրք զինուորական պահականոցի մը վրայ եւ քանդած՝ կամուրջ մը :

Ապստամբները կը պատկանին քրտական Քոյան, Ապպասուշայր, Հայտարան, Տէման եւ Լէյլան ցեղախումբերուն, որոնք կրցած են ոտքի հանել 5,000 հոգի եւ վերջնագիր մը ղրկած են Թուրք կառավարութեան, պահանջելով՝

1. Ո՛չ մէկ զինուորական կամ ոստիկան – զօրքի պահականոց հաստատել Տէրսիմի շրջանին մէջ: 2. Ո՛չ մէկ կամուրջ շինել հոն 3. Ո՛չ մէկ նոր վարչական բաժանումներ ստեղծել: 4. Ցեղախումբերը պէտք է պահպանեն իրենց զէնքերը: 5. Պէտք է շարունակեն վճարել տուրքերը՝ սակարկելով իրենց ցեղապետներուն հետ, ինչպէս անցեալին մէջ :

Այս վերջնագիրն ստանալով, Թուրք կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է 30,000 զինուոր: Ամբողջ Տէրսիմի շրջանը պաշարուած է, ապստամբները անառիկ լեռներու եւ քարայրներու մէջ ապաստանած են օդանաւերու ռմբակոծութեան չենթարկուելու համար: Ամիսներ տեւած են կռիւները :

Համաձայն Թրքական աղբիւրէ հասած հեռագրի մը, երեք ամսուան կռիւներու ընթացքին Քիւրտերու կորուստն է եղած 3000 (?) սպաննեալ եւ վիրաւոր: Ապստամբութեան վարիչներէն երեք հոգի յաջողած են փախչիլ: Օդանաւորդներու չարքին, Աթաթիւրքի հոգեզաւակ, 22 տարեկան Օր. Սապիհա Կէօքչէն՝ իր բեւ կամաւոր մասնակցած եւ քաջագործութիւններ ըրեր է: Այս աղջիկն է որ ռումբով մը սպաններ է ապստամբութեան վարիչներէն Սէյիտ Րիզան եւ ստացած՝ աղամանդակուռ շքանշան մը :

Միւս կողմէ, ինչպէս գրած էր երէկ «Ցառաջ», ապստամբական ուրիշ շարժում մըն ալ ծագած է Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին մօտերը, Մարտինի եւ Ուրֆայի միջեւ: Այս շարժումին կը մասնակցին բացի Քիւրտերէն՝ նաեւ տեղացի Արաբները : Ապստամբները յաջողած են արդէն վար առնել երկու Թրքական օդանաւեր: Դոնիայի զօրաբանակը ղրկուած է դէպի վայրը, ապստամբութիւնը զսպելու համար :

Կը տեսնուի ուրեմն որ, հակառակ 1931էն իվեր Թուրքերու ձեռք առած ամենախիստ միջոցներուն, քրտական հարցը չէ մարած դեռ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ եւ կառավարութիւնը հարկ տեսած է շարժման մէջ դնել 30,000 զինուորներ, թնդանօթներ ու օդանաւեր՝ զսպելու համար քրտական այս նոր ապստամբութիւնը :

Դեռ կը պակսին ստոյգ տեղեկութիւններ այս շարժումի իսկական հանգամանքին մասին: Ցարդ մեր ձեռքն ունեցած աղբիւրները ցոյց կուտան սակայն թէ Քիւրտերը ապստամբութեան դրօշ պարզած են միաժամանակ երկու ճակատի վրայ, Տէրսիմ եւ Մարտին - Ուրֆա: Տէրսիմը հանրածանօթ է արդէն իր հերոսական կռիւներով եւ անառիկ դիրքով: Տարիներէ ի վեր, Անգարայի վարիչները զանազան օրէնքներ քուէարկեցին՝ Քիւրտերու այդ արծուի բոյնը քանդելու համար :

Փոքրամասնութիւնները ձուլելու իրենց հետեւողական քաղաքականութեան մէջ, ամէնէն աւելի Քիւրտերու դէմ խստութիւններ ի գործ դրին, քանի որ հակառակ 1926ի և 1931ի կրկնակ ապստամբութեանց եւ անոնց յաջորդող արիւնահեղ դէպքերուն, քրտական ազգային զգացումը միշտ վառ ու կենդանի մնաց :

Արդիւնեցաւ քիւրտերէն լեզուի գործածութիւնը, քիւրտ բնակչութիւնը ամէն տեղ փոքրամասնութեան վերածուելու համար, քիւրտ վարիչները մինչեւ Թրակիա տեղափոխուեցան, Թուրք գաղթականներ տեղաւորուեցան քրտաբնակ շրջաններու մէջ, Թուրք երիտասարդ ուսուցիչներ կամաւոր գրուեցան՝ քրտական գիւղերու մէջ դասաւանդելու եւ քիւրտ նոր սերունդը Թրքացնելու համար :

Այս բոլորը սակայն կը թուի թէ աւելի եւս արծարծեցին Քիւրտերու ազգայնական զգացումները: Հալածանքը տարածանք է: Թուրքերը իրենց թթու ազգայնամոլութեամբ ստեղծեցին քրտական հարց մը, մինչ սուլթանները դարերով քիւրտ տարրը շոյած եւ իրենց կամակատարը դարձուցած էին:

Անգամ մը որ ազգային գիտակցութիւնը ծնունդ առած է Քիւրտին հոգիին մէջ, այլեւս դժուար թէ կարելի ըլլայ զայն մարել՝ բռնի միջոցներով :

Քանի մը միլիոն հոգիի հասնող Քիւրտերը միշտ սպառնալիք մը պիտի ըլլան Թուրքիոյ գլխուն: Փոքր ազգերը, որոնք այսօր ջախջախիչ լուծի տակ կը հեծեն, երբեք հանգիստ պիտի չտան իրենց հողերու բռնագրաւիչներուն, մինչեւ որ արդարութիւն չգործուի իրենց համար:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Աւելի քան 25,000 զինուոր Քիւրտերու դէմ

Պոլսէն կը հեռագրեն Փարիզեան թերթերուն.—

Տէրսիմէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, Քիւրտերու ապստամբութիւնը, որ արդէն կը շարունակուէր ժամանակէ մը ի վեր, շատ ծանր հանգամանք կը ներկայացնէ:

Արդարեւ, վերջին 3 ամսուան մէջ, կառավարական զօրքին դէմ, որոնց թիւը կ'ենթադրուի աւելի քան 25,000, իրենց մղած կռիւներուն ընթացքին՝ Քիւրտերը տուած են աւելի քան 3000 սպաննեալ եւ վիրաւոր :

Ապստամբներու ղեկավարներէն 3 հոգի կրցած են փախչիլ:

Ապստամբութիւնը ծագեցաւ իբրեւ հետեւանք թրքական կառավարութեան այն որոշման, որով կը փորձուէր զինուորականացնել Տէրսիմի նահանգին մէկ մասը, ինչպէս եւ իբրեւ հետեւանք կառավարութեան ծրագրած ընտանեկան բարեփոխութիւններուն:

Ասիական դաշինքը եւ Ըսմէթ Ինէօնիւ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Ըսմէթ Ինէօնիւ, Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ, յայտարարութիւն մը ընելով Ասիական Դաշինքին մասին, ըսաւ.—

Ասիական դաշինքը, որուն մասին շատ խօսուեցաւ վերջերս, համաձայնութիւն մըն է բնդմէջ Թուրքիոյ, Իրանի, Աֆղանիստանի եւ Իրաքի՝ ոչ յարձակման եւ խորհրդակցութեան հիմերով: Այդ դաշինքը ի նշան հաւանութեան ստորագրուած է արդէն, ներկայիս, երեք պետութեանց կողմէ: Դաշինքին մասին տեղեկութիւն տրուած է Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ, իբրեւ անմիջական հարեւան պետութիւններու: Ապահով ենք թէ այդ պետութիւնները նպաստաւոր ընդունելութիւն մը պիտի ընեն այդ դաշինքին: Թուրքիոյ եւ դաշնակցող պետութեանց միջեւ համաձայնութեան գետինը պատրաստուած էր արդէն այն դաշնագիրներով, զորս Թուրքիա կնքած է այդ պետութեանց հետ առանձին առանձին .

Բիւզոիւ Արաբի համբոզութիւնը, դէպի Պաղտատ եւ Թէհրան, ոչ մէկ կապ ունի այդ դաշինքին հետ .

Թուրք զինուորացուներ կը կոչուին

Մարսէյլի Թրքական հիւպատոսը ազդ մը հրատարակելով տեղական թերթերուն մէջ, անյապաղ հիւպատոսարան կը հրաւիրէ 1932ի (1916) զինուորացուները եւ բոլոր անոնք որոնց զինուորութիւնը յետաձգուած էր: Ազդը հրատարակուած է նաեւ Լիոնի թերթերուն մէջ:

Ռուսական տագնապը

Մոսկուայէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն որ կը շարունակուի տագնապը:

Ֆէտոր Ցիլգօ, Խորհ. Միութեան հող. գործավարը, պաշտօնանկ եղաւ :

Գնդակահարուած է Պելա Քունը, Մոսկուայի մէջ :

« Տէյլի Մէյլ »ի Թղթակիցը Վարշաւայէն կը հեռագրէ թէ Վլատիվոստոքի մէջ, հակառակ կատարուած ձերբակալութիւններուն եւ գնդակահարութիւններուն, կացութիւնը հետզհետէ կը ծանրանայ: Կէփէուի պետերուն եւ բանակի հրամանատարներուն միջեւ բախումները այնքան սաստկացած են, որ կռիւի յանգած են: Այս պատճառով Վլատիվոստոք նաւահանգիստին կապը խզուած է երկրին հետ :

*** Ճափոնի ռուսական դեսպանը, Եուրենեւ, Պերլին փոխադրուեցաւ :

*** Ռուսեւֆինլանտական սահմանագլուխը փակուեցաւ :

*** Ռուսեւճափոնական սահմանագլուխին վրայ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ ռուս եւ ճափոնցի զինուորներու միջեւ: Երկու կողմէն բազմաթիւ վիրաւորներ կան :

Կացութիւնը Ճէզիրէի մէջ

Ի՞նչ անկախութիւն է այս

«Աղդակ»ի Թղթակիցը կը գրէ Թէլ - Ապիատէն, 7 յունիս թուականով.—

Համաճարակին պատճառով, որուն լուրը տուինք անցեալ օր, Քարանթինան կը շարունակուի դեռ, առաջուընէ աւելի խստութեամբ: Դպրոցները կը մնան փակ: Առանց բժիշկի արտօնութեան կարելի չէ դուրս ելլել քաղաքէն: Տասը օրէ ի վեր կտրուած են նաեւ թղթատարական յարաբերութիւնները Հալէպի հետ: Ոչ կարելի է նամակ ստանալ, ոչ ալ ճամբել: Կը վախցուի թէ այս կացութիւնը կրնայ երկար տեւել :

Նոյն Թղթակիցը կուտայ նաեւ հետեւեալ տարօրինակ լուրը —

Կ'իմանամ, թէ Ճէզիրէի կարգ մը շրջաններուն մէջ, անպատասխանատու մարդիկ, առաջ կը քշեն Ճէզիրէի... Անկախութեան գաղափարը: Մեր հայրենակիցներուն կը թելադրենք չխաբուիլ մութ աղբիւրներու այդ դաւերէն եւ մնալ զգաստ: Ճէզիրէն սուրիական հող է եւ այդպէս ալ պէտք է մնայ: Այս է գոնէ Հայերուս դիրքը եւ տեսակէտը: Ո եւ է Հայ, իրաւունք չունի հայ ժողովուրդին անունով հակառակ տեսակէտ պաշտպանելու եւ վտանգաւոր մարդանքներ ընելու ...:

ՏՈՒՄԸՐԿ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախորդ նախագահը, մեռաւ երէկ առաւօտ

ԱԹԱԹՈՒՐՔ խանդավառ նամակ մը ուղղելով Ըսմէթ Ինէօնիւի, կը հաղորդէ 11 յունիս թուականով թէ կը վերադառնայ Պոլիս, քննութենէ անցընելէ վերջ Տրապիզոն - Էրզրում ճամբու շինութիւնները: Առանց արեւելեան նահանգները երթալու՝ շատ կանուխ վերադարձաւ Աթաթիւրքը :

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ թիւը կը նուազի, ինչպէս ցոյց կուտայ վերջին շաբթուան վիճակագրութիւնը: 6695 բանուորներ, գործազրկութեան նպաստ ստացողներէն, աշխատանք գտան անցեալ շաբթու :

Թուրք պատուիրակութիւն մը դէպի Սանճաք

Աթաթիւրքն ալ ..

Եգիպտոսի « Լա Պուրս Էժիփսիէն » թերթին Էնկիւրիի Թղթակիցը տալէ վերջ Ժընեւի համաձայնութեան թողած տպաւորութիւնը Թուրքերու վրայ, կ'ըսէ.—

« Թուրքերը Ժընեւի համաձայնութիւնը կը նկատեն քաղաքական մեծ յաղթանակ մը: Բազմաթիւ Թուրքեր կը պատրաստուին Սանճաք այցելել՝ երբ գործադրութեան սկսի դրուիլ համաձայնութիւնը : Հաւանական է որ Աթաթուրքն ու պետական այլ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւս այցելեն Սանճաքը, ինչպէս Հիթլէր այցելեց Սարը՝ երբ ընտրական յաղթանակը ապահովեց իր յաղթանակը այդ երկրամասին վրայ: Թուրքերը կը հաւատան որ, Աթաթուրքի այցելութիւնը դէպի Սանճաք, այդ շրջանի Թուրքերուն կորովն ու հաւատքը պիտի ամրացնէ »:

« Ուլուս » թերթը, որ կիսապաշտօնական օրկանն է Աթաթուրքին, կը գրէ թէ Թուրքիայէն բազմաթիւ պատուիրակութիւններ պիտի մեկնին Սանճաք, որոնց պիտի ընկերանան պետական պատասխանատու անձնաւորութիւններ :

Թրքական թերթեր ճնշումի դէտին մէջ

Անհաւասիկ ձեղի նմոյշ մը այն խորագիրներէն, զորս Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը տպեն առաջին էջի վրայ, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ Թուրքերու վիճակը ցոյց տալով աւելի քան ողբերգական եւ անհրաժեշտ... միջամտելու.

— Թուրք պաշտօնեաները կը սուինահարուին, ժողովրդական ղեկավարները կը պատուին: Թուրք դիւղ մը եւ պարտէզները թալանի տրուած: Իտալական հիւպատոսները քննութեան ձեռնարկեցին: Արաբները կը պարպեն իրենց խանութները, ինչ որ վախ կը պատճառէ թէ քաղաքը կրակի պիտի տան: Կառավարութիւնը անտարբեր է կացութեան, որ խիստ խառնակ է: Թուրք ներկայացուցիչը դժուարաւ փրկեց իր կեանքը Արաբներուն սուինէն: Ժողովուրդին զինեալ յարձակումը կը շարունակուի :

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Գաղ կռուը վտանգուած Պիլպաոյին

Ցուցահատ այլ հերոսական դիմադրութեամբ մը, Պասքերը կը կռուին տակաւին Պիլպաոյի առջեւ, որ կը գտնուի ազգայնականներու կրակէ գօտիին մէջ :

Քաղաքը գրեթէ ամբողջովին պաշարուած է եւ հաղորդակցութեան որ եւ է միջոց չունի արտաքին աշխարհի կամ Մատրիտի ուժերուն հետ: Հաղորդակցութեան վերջին գիծը չկտրուած՝ պասք կառավարութիւնը հեռացաւ Պիլպաոյէն եւ հաստատուեցաւ Սանթանտէր: Ազգայնականները իրենց հրետանիի կրակին տակ առին Պիլպաօ - Սանթանտէր ճամբան: Վերջին հեռագիրներու համաձայն, Պիլպաոյի կառավարութիւնը, հեռանալէ վերջ քաղաքէն, խնդրած է Զօր. Ֆրանքոյէն թէ ի՛նչ պայմաններ կը դնէ քաղաքին յանձնուելուն համար. Պիլպաոյի մարտիկները ուժանակով օդը հանեցին հսկայ կամուրջ մը, Պիլպաօ-Սանթանտէր ղծին վրայ, որուն շինութիւնը 60 միլիոնի նստած էր: Առով կ'ուզեն արգիլել ազգայնականներու յառաջացումը :

Ազգայնականները գրաւեցին այն նաւահանգիստները, որոնք կ'ապահովէին Պիլպաոյի պարենաւորումը: Օդանաւային յարձակումները կը շարունակուին, ինչ որ մեծ սարսափ կը պատճառէ քաղաքէն հետզհետէ հեռացող բնակչութեան: Պիլպաոյի մէջ, իբրեւ հետեւանք հրետանիի կրակին, պակաս չեն հրդեհները: Այսուհանդերձ, աւերակներուն ու կրակին մէջ հերոսաբար կանգնած՝ կը դիմադրէ պասք երիտասարդութիւնը : Մատրիտի տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Պիլպաօն պաշտպանող զինուորներուն թիւն է 50,000 :

Վալենցիոյ կառավարութիւնը ոչ մէկ միջոց ունի օգնութեան հասնելու համար Պիլպաոյի մարտիկներուն, որոնք ձգուած են իրենց բախտին, իրենց քաջութեան, իրենց մինչեւ մահ կռուելու կամքին: Այսուհանդերձ, թեթեւցնելու համար Պիլպաոյի վրայ կատարուած ճնշումը, հանրապետականները ուժեղ յարձակողականի մը անցած են այլ ճակատներու վրայ :

*** Վալենցիայէն կը հեռագրեն թէ Խայմ Ա. զրահաւորը, որ նորոգութեան համար կը գտնուէր Կարթագինէի նաւահանգիստին մէջ, պայթիւնի մը հետեւանքով մեծապէս վնասուեցաւ: 18 հոգի մեռան, աւելի քան 100 վիրաւորներ կան :

Ցուրծակում իտալական նաւի մը վրայ

Ճիպրալթարէն կը հեռագրեն « Թայմզ »ի թէ իտալական շոգենաւ մը, « Մասսա », 5181 թոն տարողութեամբ, յարձակման ենթարկուեցաւ երկու կառավարական օդանաւերու կողմէ: Շոգենաւը թեթեւ վնասներ կրած է, մարդկային զոհեր չկան: Իտալական թերթերը կատղած են: Քննութիւն կը կատարուի :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ առեւտրական նոր համաձայնութիւնը կնքուեցաւ յունիս 13ին եւ մեծապէս պիտի նպաստէ փոխանակութեանց յաւելման: Տեւողութիւնն է մէկ տարի եւ լռելեայն պիտի նորոգուի, եթէ չեղեալ հռչակուած չըլլայ երկու ամիս առաջ :

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ վրայ աշխատող բանուորները կէս օր գործադուլ պիտի ընեն երկուշաբթի, տարակարծութիւն ծագած ըլլալով երկու հակառակորդ սէնտիքաներու միջեւ :

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ յայտարարուի թերեւս, գալ Չորեքշաբթի, պանդոկի, սրճարաններու եւ ճաշարաններու աշխատաւորներուն կողմէ. Ինչպէս կը յիշուի, այս աշխատաւորներու սէնտիքային պահանջով, կառավարութիւնը պահանջեց Ծերակոյտէն, որ շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի ծրագիրը գործադրուի նաեւ աշխատանքի այս ճակատին վրայ: Ծերակոյտը, ուժ տալով հակառակորդ սէնտիքային պահանջներուն, սաստիկ ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ, այնքան որ վէճը տարուեցաւ մասնաւոր յանձնախումբի մը առջեւ: Սակարկելու ձեւով մը՝ գործատէրերու սէնտիքան կ'առաջարկէր ժամանակ մը եւս յետաձգել

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ

Նոր Թուրքիան Գերմանիոյ մէջ մեծ համակրանք կը վայելէ։ Ոչ միայն պատերազմի զինակցութեան յիշատակով, այլ եւ անոր համար որ նոր Թուրքիան, իբրեւ առաջինը պատերազմի պարտեալներէն, կրցած էր մէջքը շտկել եւ իր կամքը պարտադրել յաղթական պետութիւններուն եւ պատռել Սեւրի դաշնագիրը. Այսօր առեւտրական տնտեսական կապակցութիւնն է երկու երկիրներու միջեւ, որ առիթ կուտայ սերտ յարաբերութիւններ մշակելու ուրիշ մարզերու մէջ ալ։ Թուրքիա կը ձգտի ճարտարարուեստացումի, մեքենացումի քաղաքականութեան։ Գերմանիա իր առաջացած ճարտարարուեստով ի վիճակի է, իսկ շատ մը ճիւղերու մէջ միակն է որ գոհացում կրնայ տալ Թրքական պահանջներուն, մինչ ինք գնորդ կը հանդիսանայ Թուրքիոյ գիւղատնտեսական եւ հանքային արտադրութիւններուն։ Ապրանքի փոխանակութեան դրութիւնը երկրէ երկիր իր լաւագոյն օրինակը կը գտնէ Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն մէջ. Այն խակական համակրանքը որ ստեղծուած էր դեռ 19րդ դարու առաջին կէսէն, յիսուսեան նշանաւոր Մոլտկէի օրերէն սկսեալ գերման զինուորական, քաղաքական եւ տնտեսական վարիչ շրջանակներու մէջ Թուրքիոյ հանդէպ, այսօր ալ կը շարունակուի։ Իսկ ժողովուրդն ալ որ ընդհանրապէս տեղեակ է Թուրքիոյ մէջ Մ. Քէմալի կատարած ընկերային եւ մշակութային փոփոխութիւններէն, տեսակ մը ջերմ վերաբերում եւ հիացում ունի նոր Թուրքիոյ նկատմամբ։ Շաբաթ չանցնիր որ գերման մամուլին մէջ ամէնէն նշանաւորէն ամէնէն յետին թերթին կամ պարբերականին մէջ, պատկերազարդ յօդուած մը կամ յօդուածաշարք մը չերեւայ նոր Թուրքիան եւ իր Աթաթիւրքը փառաբանող։ Ոչ միայն գրչով այլ եւ խօսքով ալ առիթներ կը գտնուին ցոյց տալու համար նոր Թուրքիան եւ Աթաթիւրքը յատուկ լոյսի մէջ.

Այսպէս անցեալները տեղի ունեցաւ հետաքրքրական բանախօսութիւն մը փրոֆ. Գոթհարտ Եէկէի կողմէ Պերլինի մէջ, նիւթ ունենալով «Առաջնորդի կամք եւ ազգի կամք Թուրքիոյ մէջ», կազմակերպուած արտասահմանեան բարձրագոյն դպրոցին կողմէ, (որ Պերլինի համալսարանի նախկին արեւելեան լեզուներու ուսուցչանոցին նոր անունն է), «Պատմագիտութիւն եւ պետութիւն ուրիշ երկիրներու մէջ» ընդհանուր վերնագրին տակ։

Փրոֆ. Եէկը մօտ 45 տարեկան, միջահասակ եւ աշխոյժ իրաւաբան մըն է եւ դասախօս յիշեալ բարձրագոյն դպրոցին։ Իր ուսումնասիրութիւններուն մարզ ընտրած է նոր Թուրքիոյ քաղաքական եւ մշակութային պատմութիւնը։ Դեռ շատ երիտասարդ տարիքէն զբաղած է Թուրքիոյ քաղաքական կեանքով, եւ անգամ՝ այն ժամերին, որ կը գործէր համաշխարհային պատերազմի սկիզբը (1915էն) Պերլինի մէջ «Արեւելեան լուրերու դիւան» անունին տակ, որուն պաշտօնն էր գլխաւորաբար Թուրքիայէն հասած բոլոր լուրերը դասաւորել եւ յղել արտաքին գործերու նախարարութեան եւ մէկ մասն ալ հրատարակել եւ տարածել հանրութեան։ Փրոֆ. Եէկը ունի հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններ, ինչպէս Թրքական պատմութեան [illegible] (1918 — 1928էն մինչեւ 1932), Թուրք եւ հայկական սահմանը եւ Գիւմրիի (Ալեքսանդրապոլ) խաղաղութեան դաշնագիրը, Ազգայնականութիւն եւ կրօնք թրքական ազատագրական պատմութեան մէջ, եւն. որոնք ցոյց կուտան մեծ հմտութիւն դիւանագիտական թուղթերու եւ դաշնագրային փաստաթուղթերու։ Փրոֆ. Եէկը Թուրքերէն գիտէ, գտնուած է Թուրքիա եւ յաճախ քաղաքագէտներու հետ շփման մէջ գտնուած, ինչպէս հաւաքոյթին նախագահը շեշտեց իր բացման խօսքին մէջ։

Բուն բանախօսութենէն առաջ նախագահը ողջունեց Թուրք դեսպանը, որ մէկ քանի հետեւորդներով ներկայ էր, եւ բացատրեց թէ գերմաներէնի մէջ «Orient» արեւելք բառին գործածութիւնը բոլորովին սխալ է քանի որ «օրիան» կամ «օրիէնթալիշ» (արեւելք կամ արեւելեան) բառով վերէն վար նայած եւ տեսակ մը անարգական իմաստ տուած կ'ըլլանք մինչդեռ արեւելքի ժողովուրդներն ալ հաւասարազօր եւ բարեկամ ժողովուրդներ են մեզի, եւ պէտք չէ բնաւ այդ վիրաւորական ձեւով խօսուի։ «Օրիէնթ» բացատրութիւնը Գերմանիա մտած է միջին դարուն խաչակիրներու ժամանակ, երբ դեռ հասարակ եւ կենցաղի չնչուած տարբերութիւններ կային այնտեղի եւ Եւրոպայի ժողովուրդներուն միջեւ։ Միւս կողմէ Իտալացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն համար Orient կը նշանակէ «արեւելք», մինչդեռ գերմաներէնի մէջ կայ նոյն իմաստով Օսթըն։ Անհեթեթ են նոյնպէս «արեւելեան ազգեր» կամ «արեւելեան լեզուներ» բացատրութիւնները, որովհետեւ անոր արեւելքի մէջ կը գտնենք սեմական, արիական եւ այլ լեզուներ եւ ազգեր, որոնք մէկ կաղապարի մէջ կարելի չէ ձեւաւորել։ Ամէն ազգ պէտք է առանձին առնել եւ առանձին ուսումնասիրել։ Այս պատճառով ալ մէկզի դնելով «Արեւելեան լեզուներու սեմինար» անունը, անուանած է «արտասահմանեան բարձ. դպրոց» անունը։

Փրոֆ. Եէկի դասախօսութիւնը վերլուծական աշխատասիրութիւն մըն էր նոր Թուրքիոյ ծնունդին եւ մասնաւորաբար Աթաթիւրքի անձին եւ գործին մասին։

Այն որ, ըսաւ դասախօսը, 1918ի աշնան ելլէր եւ ըսէր Թուրք ժողովուրդին իր պատերազմով պիտի փրկէ Թուրքիան, խենթի տեղ պիտի դնէին, որովհետեւ ժողովուրդը իրարու յաջորդող պատերազմներէն յոգնած էր եւ բոլորովին անհետացման հանգրուան մօտեցած, եւ կը փափաքէր ամէն գնով խաղաղութիւն, ինչ գնով ալ ըլլար վերջը։ Նափոլէոնի տուած օրինակը լաւ կը յարմարէր Թուրքիոյ այն ատենի վիճակին։ Նափոլէոն կ'ըսէր.— Ժողովուրդը կը նմանի ջուրին, ինչ ամանի մէջ որ լեցնես անոր ձեւը կ'առնէ, բայց եթէ աման մը չըլլայ, հոս հոն կը հոսի»։ Պոլսոյ մէջ թէեւ հայրենասիրական խմբակներ կը կազմուէին, բայց անոնք անզօր էին ազգին նոր ճամբայ ցուցնելու։

Երբ Մ. Քէմալ Անատոլու կը ղրկուէր սուլթանական կառավարութեան կողմէ, իր առաջին նպատակը կ'ըլլայ Էրզրումի մէջ կազմակերպել տեղական ուժերը, այնպէս ցոյց տալով որ իբր թէ գաղտնի հրահանգ ունի Պոլսէն։ Ան նկատած էր որ ժողովուրդը ամէն տեղ կը պահանջէր պատերազմի կորստեան պատասխանատուներէն եւ կուսակցական եւ պետական վարիչներէն, բայց ոչ մէկը խօսք կ'ընէր սուլթան խալիֆային մասին։ Ժողովուրդին հոգեբանութիւնը նկատի առնելով եւ ուզելով շարժման մէջ դնել ջլատուած ուժերը, իր առաջին կարգախօսը բրաւ կռուիլ եւ ազատել սուլթան խալիֆան որ Անգլիացիներուն ձեռքը խաղալիկ էր. «Արեւելեան նահանգներու հայ տարրին մաքրագործումով ստեղծուած վիճակը ոչ մէկ գնով կ'ուզէր թոյլ տալ որ նորէն փոխուի, իսկ հայկական բաղձանքները վտանգ մը չէին ներկայացներ, քանի որ Հայաստանի հանրապետութեան ուժը անվնաս կը համարէր։ Միւս կողմէ Մուտրոսի զինադադարի պայմանադրով համաձայնականները հայկական վեց նահանգները չէին գրաւած, այլ անոնց գրաւումով սպառնացած էին միայն»։

Երբ 1919ին սուլթանը զինք ետ կանչեց, Քէմալ չգնաց, այլ կազմեց Սվազի քոնկրէն, ուր իր շուրջ համախմբուած երեսփոխաններուն յառկանչական երդում մը ընել տուաւ, թէ համաժողովին կը մասնակցին առանց որ եւ է անձնական ակնկալութեան, այլ միայն ազգին եւ հայրենիքին ծառայելու համար, թէ որ եւ է կուսակցութեան հետ կապ չեն պահեր եւ ոչ մէկ կուսակցութեան գործիք պիտի ըլլան։ Անոնք որ այս երդումէն ետքն ալ կը կարծէին թէ Միլլի շարժումը «Երիտասարդ Թուրքերու» շարունակութիւնն է, շատ կը սխալէին, ապացոյց՝ 1926ի կախաղանները։ Մ. Քէմալի յաջողութեան պատճառներէն է ին Վէնիզէլոսի մեծ սխալը, որ ուզեց գրաւել «Թրքական մեծամասնութիւն ունեցող հողեր», եւ Անգլիացիներու խաղերը Պոլսոյ կառավարութեան մէջ։ Եւ երբ Մ. Քէմալ յաղթեց Յոյներուն, յաղթած եղաւ Անգլիացիներուն, որոնք խորհրդատուներն էին Յոյներուն, եւ այս կերպով ամբողջ Թուրք ժողովուրդին համակրանքն ու վստահութիւնը շահեցաւ։

Մ. Քէմալ միշտ զգոյշ էր եւ թաքթով շարժեցաւ։ Իրեն նպատակ դրաւ այն բաները, որոնց վայրկեանին տրամադրելիներով կարելի էր հասնիլ։ Այսպէս «Ազգ. Ուխտի» սահմանները կ'ընդգրկէին գրեթէ միայն այն հողերը, որոնք այն ատեն չէին գրաւուած օտար ուժերու կողմէ. Ան խոհեմութիւնն ունեցաւ իր ծրագիրները տասնօրեայ չհրապարակելու թէ քաղաքական եւ թէ մշակութային վերանորոգման մարզին մէջ։ Այդ պատճառով ալ չարժանացաւ Ամանուլլահի բախտին։ Ընդհանրապէս կարծեր «Հայր Թուրքերու» (Աթաթիւրք)։ Բայց սխալ է կարծել թէ Մ. Քէմալ առաջին օրէն կը հրամայէր եւ իր հրամանները պէտք էր գործադրուէին։ Ունէր հակառակորդներ եւ մրցակիցներ։ Նոյն իսկ Սաքարիայի ճակատամարտին հրամանատարութեան յանձնելու մասին մինչեւ վերջին օրը բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած էին։ Մ. Քէմալի խօսելու յատկութիւնը իր յաջողութեան ազդակներէն մէկը հանդիսացաւ։ Թուրքերը տաղանդաւոր լաւ փրոփականտիստներ են։ Ասոր նոր փաստն ալ [illegible] կարգադրութիւնն է։ Այն օրէն ի վեր որ Իտալիա Հապէշիստանի վրայ քալեց, Անգլիա մեծ մտերմութիւն ցոյց տուաւ Թուրքիոյ, բայց առանց ներքին եւ արտաքին քարոզութեան՝ այս յաջողութիւնը ձեռք չէր բերուէր։

Թուրքիոյ քաղաքական ուղեգիծներէն մէկն է նաեւ կրօնական փոքրամասնութիւնները լուծել Թուրք մշակոյթին մէջ միատարր դարձնելու համար երկիրը։ Այդ նպատակով կը տեսնենք, որ Խալք կուսակցութեան վերանորոգուած ծրագրին մէջ անդամագրուելու համար պէտք չկայ այլ եւս «իսլամ» ըլլալու, կը բաւէ որ թեկնածուն Թրքահպատակ ըլլայ եւ ընդունի Թուրք լեզուն եւ մշակոյթը։

Բանախօսը տուաւ մանրամասն տեղեկութիւններ «Խալք էվի»ներու մշակութային գործունէութեան, լեզուական համաժողովին եւ Թուրք լեզուի մշակումին, նոր Թուրքիոյ վեց սկզբունքներուն մասին եւ շեշտեց քանիցս թէ նոյն ազգայնական սկզբունք կը մնայ «ազգին համար, ազգին միջոցաւ».

Թուրք եւ գերման ժողովուրդները ոչ միայն կապուած են տնտեսութեամբ իրարու, այլեւ նմանութեամբ երկու ժողովուրդներու ճակատագիրներուն միջեւ, որովհետեւ երկուքն ալ կ'ուզեն առանց դասակարգային խտիրի՝ ազգին յառաջդիմութեան եւ զարգացման, երկուքն ալ վստահութիւն ունին եւ կը հետեւին իրենց առաջնորդներուն։

Փրոֆ. Եէկի տուած այս դասախօսութիւնը մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցաւ մօտ 70 երիտասարդ ուսանող - ուսանողուհիներու եւ այլ հրաւիրեալներու կողմէ, լաւագոյն տպաւորութիւնը թողլով մեկնողներու վրայ, հանդէպ Թուրքիոյ եւ Աթաթիւրքին։

Իմ նպատակս էր այս յօդուածով ցոյց տալ տիրող գերման եւ Թուրք բարեկամական մթնոլորտը.

Մենք Հայերս աւելի քան որ եւ է ուրիշ ազգ պարտաւոր ենք ճանչնալ նոր Թուրքիան ոչ միայն իր պատմութիւնով եւ ձգտումներով, այլեւ ուրիշներու տեսակէտներով։

Տ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՀԱՅ - ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ

(ՍԻՐԵԼԻ ԶԱՏԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Յունիս 5ին հեռագիրը Պոսթոնից գուժում էր մահը դաշնակցական սիրելիներից Զատիկ Մաթիկեանի։

«Մեր Զատիկը», - այսպէս էր ճանաչուած նա ընկերների մէջ։

Ու թւում է՝ թէ «Մեր Զատիկը» պարծանք էր, որովհետեւ մերը դառնալուց առաջ՝ եղած էր Դաշնակցութեան Զատիկը։ Հանրօրէն իր բովանդակ էութիւնը շաղախուած էր Դաշնակցականութեամբ։ Միաձուլուած էր կուսակցութեան իր հոգեւոր եւ մտաւոր կեանքի բոլոր արտայայտութիւններով։

Ամերիկայի մեր հոյակապ կազմակերպութեան հնագոյն անդամներից էր։ Տարիքով սակայն։ Իր կենսուրախ նկարագրով, իր վառ հաւատքով եւ իր անխոնջ աշխատանքով մեր ընկերական կազմի ամէնէն երիտասարդ անդամներից էր։ Աւելի քան վեց տասնամեակների բեռ ունէր իր ուսերին,— մի սպիտակ ու քնքուշ կեանք, որի գիտակցական մասը գրեթէ ամբողջութեամբ բոլորած էր Դաշնակցութեան մէջ։

Անկարելի էր առանց յուզումի դիտել իր կեանքը առօրեայ արտայայտութեանց մէջ, լինի ժողովներում, լինի ընտանեկան յարկերի տակ, պարզ զրոյցների մէջ, իր գործի թէ ճաշի ժամանակ, իր հանրային թէ անձնական հոգերի շրջանակում։

Իր ամէն խօսքը սկսւում էր Դաշնակցութեամբ եւ վերջանում Դաշնակցութեամբ։

Զանազանցութիւն պիտի լինէ՞ր արդեօք, եթէ երբեք մեր սիրելի Զատիկի ազգային ծագումը ճշդելիս՝ մենք նրան ոչ թէ Հայ անուանէինք, այլ Հայ - Դաշնակցական։ Որովհետեւ այս վերջինը՝ Դաշնակցականութիւնը նոյնքան տարրացած էր իր էութեան — եւ պիտի ըսէի՝ իր արեան, — որքան իր Հայ ծագումը։

Խօսքս կուսակցական մոլեռանդութեան մասին չէ, բառի առօրեայ իմաստով, թերեւս եւ մոլեռանդ չէր իբրեւ կուսակցական. այլ ծնած էր Դաշնակցական, ինչպէս որ ծնած էր Հայ։ Եթէ ազգային ծագումը հոգեկան որոշ կնիք է դնում անհատի վրայ, ապա նոյն կնիքը — առաւել ազգային չափով — Զատիկի վրայ դրած էր իր Դաշնակցական ծագումը։ Եւ ինձ դժուար է ճշդել, թէ Զատիկը Դաշնակցական էր՝ որովհետեւ Հա՞յ էր, թէ Հայ էր՝ որովհետեւ Դաշնակցական էր։

Իր խօսակցութեան միակ նիւթը — Դաշնակցութիւնն էր, ուր եւ լինի, ինչ առիթով էլ որ լինի, եթէ Զատիկը պիտի մասնակցէր որ եւ է զրոյցի, եթէ կարծիք պիտի յայտնէր որ եւ է հարցի մասին, — պարտադրաբար իր նիւթը պիտի քաղէր Դաշնակցութեան կեանքից, նրա բարքերից ու սովորոյթներից, իր նահատակ ընկերների սրբացած յուշերից։ Ու թւում է ինձ, թէ այնքան կեանք ու հաւատք կար իր մէջ, որովհետեւ Դաշնակցականութիւնը — համակ հաւատք եւ կորով — այնքան տարրացած էր իր էութեան։

Հայ կեանքի ամէնէն դժնդակ օրերին նրան չլքեց հաւատքը, եւ կուսակցական կեանքի ամէնէն փոթորկոտ ժամերին նրան չլքեց իր կենսուրախ ժպիտը։ Մշտադալար երիտասարդ էր իր հոգով, իր ձգտումներով եւ երազներով։

Իր մահուան մանրամասնութիւնները չգիտեմ, վստահ եմ սակայն, որ մեռաւ կամ կուսակցական ժողովի մէջ եւ կամ ժողովից դարձին. եւ մեռաւ Դաշնակցութիւն բառը բերնին։ Այս բառից նա բաժանուեց իր վերջին շունչի հետ։

Հեռուից տեսնում եմ, թէ Ամերիկայի մեր կազմը ինչ խոր կսկիծով իր Զատիկին դնում է գերեզման։ Նրան պիտի չմոռանան եւ երկար տարիներ իր խօսքը — իբրեւ ուղեցոյց քարոզիչ — պիտի պատմուի ժողովից ժողով եւ տնից տուն։

Մեռաւ օտարութեան մէջ, սակայն կասկած չունիմ, որ հոգեպէս թաղուեց հայրենիքում։

Մի հայրենատէր եւս, իբրեւ ոգի եւ իբրեւ երազ, գնաց միանալու այն անհամար նահատակներին, որոնց արիւնով ներկուած է Հայոց Աշխարհը։

Վ. Ն.

Բազմաձայն պատարագ

ՊՐՈՒՍԷԼ.— Յունիս 13ի կիրակին տօնական օր մը եղաւ Պելճիոյ հայ գաղութին համար։ Պրիւքսէլի եւ Անվերսի մեր հայրենակիցները ժամադրուած էին Անկլիքան եկեղեցին, լսելու համար հանդիսաւոր պատարագ մը՝ կազմակերպուած գաղթային վարչութեան նախաձեռնութեամբ, եւ ի պատիւ [illegible] սրբազանի, որ յատկապէս Փարիզէն հրաւիրուած էր նախագահելու օրուան հանդիսութեանց։

Պատարագիչն էր Անթիլիասի միաբանութենէն Զարեհ վարդապետ, որ իբր Նուպարեան սան, տարիէ մը ի վեր կ'ուսանի Պրիւքսէլի ազատ համալսարանին մէջ։

Եկեղեցական երգեցողութիւնները կատարուեցան վեհաշուք փայլով մը, ղեկավարութեամբ յայտնի երաժշտագէտ Պ. Վ. Սարգսեանի, որ իր խումբը կազմած էր պելժ երգիչներէ, մասնակցութեամբ Պ. Պ. Ն. Զամքէրթէնի, Զ. Մաճառեանի եւ Լ. Սէֆէրեանի [?].

Եկմալեանի պատարագը, իր սկզբնական կառուցուածքով, բայց մանաւանդ խմբամիտ երգուածքի մը շնորհիւ կարող է գոհացում տալ լեցուն դաշնաւորումներու վարժ՝ եւրոպական ականջներու եւ ճաշակներու։ Բազմութեան մէջ պակաս չէին արդարեւ պելժ երաժիշտներ, երաժշտանոցի ուսանողներ եւ համակիր հիւրեր, որոնք սկիզբէն մինչեւ վերջ մնացին եւ հետեւեցան երգեցողութեանց հետաքրքիր ու լարուած ուշադրութեամբ։

Երգչախումբը, հակառակ փոքրաթիւ ըլլալուն, բաղկացած էր այնպիսի կոյս եւ միատարր ձայներէ, որ իրենց ժամկալ երանգներով, փոխն ի փոխ նուրբ թէ ուժեղ անցքերով, աստիճանաբար ծաւալող կամ նուաղող ելեւէջներով եկեղեցիի կամարները լեցուցին կուշտ ու կուռ, տեւականօրէն ճոխ ու ներդաշնակ հնչականութեամբ մը պղինձէ հոգեւոր համերգի մը պատրանքը տալով։

Պ. Պ. Սեւճիքեան եւ Մաճառեան, մէկը միւսէն աւելի սրտագրաւ իրենց մեներգներով, խաղաղ ու քաղցր պատարագին, լուռ խորհուրդներու մէջ առնչուած կամ կարօտալի յիշատակներու անձնատուր ունկնդիրներու հոգիէն ներս։ Հապա ի՞նչ ըսել պելժ երիտասարդ թէնոր Պ. Sirjacobի, որուն մեներգած պահուն ոչ ոք կրցաւ զատել օտար մը ըլլալը, այն աստիճան հայեցի էր ան, որքան իր առոգանութեամբ, նոյնքան եւ իր ջինջ ու պայծառ ձայնով։

Մեծագոյն զմայլանքը կը կարծէինք որ կը կայանար բառերու արտասանութեան մէջ։ Ի պատիւ պելժ երգիչներուն, պէտք է խոստովանիլ սակայն որ, գրեթէ անզգալի էր իրենց օտարական հնչումը։

Երբ նկատի ունենանք որ մեր մեծաքանչ գրաբարը, լատիններէն առաւելով կարդալ ու երգել, նոյն իսկ Հայերուս համար դիւրին գործ մը չէ, զարմանալի կը գտնենք այն արդիւնքը, որ հազիւ քանի մը փորձերով կրցած էր ձեռք բերել Պ. Սարգսեան, որուն ղեկավարի փորձուած տաղանդը պէտք չունի կը կարծենք նոր գովասանքի։

Վեր հանելիք մխիթարական երեւոյթն այն է մանաւանդ որ, մեր ազգային մշակոյթի ձեւերէն որ եւ է մէկ

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Եւ սկսաւ պատմել թէ ինչ անակնկալներ կրնան ծագիլ իրենց այս յանդուգն քայլով, ամէն ինչ կրնայ կարգադրուիլ, եթէ քիչ մը համբերութիւն ունենանք, ու խոհեմութեամբ շարժինք.

Սալիհէ ստիպուած էր համբերել եւ լռել։ Խարբերդի Հայերու աքսորի, Ջարդի շշուկները սկսան իրականութիւն դառնալ։ Ամէն օր բանտարկութիւններ՝, դնդակահարութիւններ, գիւղերէն ու քաղաքէն բոլոր աչքառու մարդիկ լեցուած էին բանտերը։

Խարբերդապետը արձակուրդէն նոր էր վերադարձած, որ տիրող այս ահաւոր կացութեան մէջ օգտակարութիւն մը չկարենալ ընելուն համար ինքզինքը անպատուուած կը զգար։

Կառավարական պաշտօնեաներ որսկան շուներու նման ամէն տուն մտնելու արտօնութիւն ունէին, առանց նախապէս տանտիրոջ կամքը առնելու։

Երբ Թուրք ոստիկանութիւնը տունէ մը ներս կը մտնէ նախապէս որոշած է իր կատարելիք գործը։ Ընդհանրապէս հարուստ եւ բարեկեցիկ ընտանիքներու հետ գործ ունենալ կ'ուզէին։ Պատահաբար իրենց գտնուած ո եւ է տուն իրենց տունը կը կարծէին։ Պէտք էր իրենց ուզած ճաշը պատրաստել, ճաշէ առաջ օղի, տեսակ տեսակ աղանդերներով, սուրճը, ծխախոտ եւ անհրաժեշտ ամէն ինչ իրենց բերնով կը պահանջէին, իբր թէ կատակի բերելով։ Իսկ տունէն մեկնելու ատեն ալ քանի մը [illegible] Թուրք պաշտօնէութիւնը կամ ոստիկանութիւնը շատ ճարպիկ են նման խնդիրներու մէջ։ Նախապէս սուտեր ու զրպարտութիւններ պատրաստած կ'ըլլան իրենց իջեւանելիք տան վրայ։ Այն տունը որ դժբախտութիւնը կ'ունենայ այս ինքնակոչ հիւրերուն այցելութիւնը ընդունելու, ամէն ինչ երեւակայութենէն կ'անցնի։ Քաղաքական այդ փափուկ կացութեան մէջ խեղճ տանտէրը ստիպուած է գոհացնել ամբարտաւան պաշտօնեային պահանջը. Պաշտօնեան սուտ չի խօսիր(?) որովհետեւ կառավարական գործակատար է։ Օրինակ կ'ըսէ, որ ստոյգ տեղէ լուր է առեր թէ իրենց տունը զէնք պահուած է։ Տանտիրոջ ամէն հաւաստիք ականջը չի մտներ՝ քանի գրպանի քսակը պարպուած չէ։ Եթէ տանեցին առանց դրամի կը ճամբէ իր հիւրը, քանի մը օր վերջ կասկածի վրայ տունը խուզարկելու կուգայ, այլ եւս իրեն ընկերացողները մէկ երկու չեն, ատրճանակ կամ դանակ պահած են իրենց գրպանին մէջ, խուզարկութեան միջոցին տանտիրոջ տունէն «գտած» ըլլալու համար։ Այս տեսակ խաղերու զոհ գացողներէն շատեր, որոնք չէին կրցած ոստիկաններու ակնկալած դրամը վճարել, իրենց մեղքը քաւած են բանտերով ու զանազան տանջանքներով։

Կրնաք երեւակայել խեղճ ժողովուրդին վիճակը։ Եւ այս ժողովուրդը քանի մը շաբաթէն պէտք է աքսորի ճամբան բռնէր նախապէս կողոպտուելէ վերջ ...

ԱՐԱԲԿԻՐ

Ինչպէս ամէն կողմ, Արաբկիրի մէջ ալ Թուրքերը իրենց ախորժակները սրած էին Հայերու կոտորածին իրենց մասնակցութիւնը բերելու համար։ Ամէն կողմ առիթը իրենց ձեռքն էր պէտք է օգտուէին։

Արաբկիր քաղաքը ունէր 20.000 բնակիչ, կէսը Հայ եւ կէսը Թուրք, քաղաքին ամենագեղեցիկ թաղերը կը գտնուէին Հայերուն ձեռքը. Շուկան, առեւտուրը, բոլոր արհեստաւորները անխտիր բոլորն ալ Հայեր էին։

Քաղաքը շատ տարածուած է, ամէն տուն իր կողքին ունի պարտէզ մը, գարնան եւ ամռան եղանակներուն չորս կողմը կանաչութիւն կը տեսնես։ Ունի ասոր վարժարան։ Այսքան շատ դպրոց ունենալուն պատճառը այն էր որ թաղերը իրարմէ հեռու էին։ Աւելցնենք նաեւ որ կան մէկ կաթոլիկ եւ երկու բողոքական վարժարաններ

Ընդհանրապէս գլխաւոր դպրոցները կը գտնուէին եկեղեցիին մօտ, միեւնոյն փողոցին մէջ։ Բոլոր դպրոցները լեցուած էին աշակերտներով։ Բարձրագոյն վարժարանին մէջ, որ ուսումնարան կը կոչուէր, կը տրուէին նաեւ անգլիերէն եւ ֆրանսերէն դասեր։ 100 հոգիէ բաղկացեալ երկսեռ մեծ երգչախումբ մը կար։ Կը տրուէին նաեւ երաժշտութեան դասաւանդութիւններ։

Շնորհիւ ուսուցիչներու ազնուութեան աշակերտութեան մէջ հետզհետէ սկսած էր արթննալ ու զօրանալ ազգային գիտակցութիւնը։ Մէկ կողմէ առեւտրական ու տնտեսական, միւս կողմէ կրթական տեսակէտով Հայերու այս յառաջդիմութեան՝ Թուրքերը նախանձոտ աչքերով կը նայէին, իրենք բթամիտ, ծոյլ, անընդունակ, ամէն արհեստի, գործի եւ ասպարէզի մէջ յետամնաց, դարձեալ իրենք կը վայելէին կառավարութեան օժանդակութիւնը եւ հովանաւորութիւնը, աւելի ազատութիւն ունէին զարգանալու եւ յառաջդիմելու, բայց աղտոտութեան ու թշուառութեան մէջ կը թաւալէին։

Թուրքիա, երբ համաշխարհային պատերազմին մէջ մտաւ ու զորակոչի ձեռնարկեց 20էն 45 տարեկանները, առանց ազգի խտրութեան, պէտք էր արձանագրուէին իրենց զինուորագրութեան մասնաճիւղին։ Արձանագրութեան [illegible] անկանոն ըլլալով զինուորներէն շատերը ամիսներով վերջնական կարգադրութեան կը սպասէին եւ անպատսպար կը թափառէին փողոցները։

Երբ զինուորներէն դասակարգ մը ուրիշ վայր փոխադրելու հրաման կը տրուէր, [illegible] բաղկացեալ խումբէն մինչեւ որոշեալ տեղը հազիւ 35 կամ 40 հոգի կը մնար։ Մնացեալները զանազան առիթներէ օգտուելով կը փախչէին։ Ամիսներով շատ անգամ տարիներով կ'ապրէին փախստական։ Զինուորներու փախուստի մասնաւոր պատճառներէն մէկը պէտք է նկատել բանակի պարենաւորման շահագանց անկանոնութիւնը, հագուստի, կօշիկի պակասութիւնը՝ շատ զինուոր շատ անգամ պարտաւորուած էր անօթի օրեր անցընել, շատ անգամ կարելի էր հանդիպիլ զանազան ձեւերով ու գոյներով հագուած զինուորներու, որոնք աղտոտութեան եւ ոջիլներու մէջ կը խեղդուէին։ Այս պայմաններու մէջ զինուորը անօթի մնալն ալ յանձն կ'առնէր։ Դեռ շատ անգամ ալ չնչին պատճառներով ենթարկուած էր ծեծի եւ խոշտանգումի.

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

կը, երբ կը յամենայ իր գեղարուեստական արժէքի իրական բարձրութեան մէջ, չէ կարող անտարբեր թողուլ մեր նորահաս սերունդը, այլ իր ապաւորիչ ուժով, երբ խայծ կը ծառայէ, լարելու համար նորերուն հետաքրքրութիւնը եւ աւելի առաջ ըղձացումներ արթնցնելու անոնց հոգիին մէջ։ Երաժշտութիւնը, հոգեւոր ըլլայ թէ աշխարհիկ, միեւնոյնն է մեզ համար, երբ կարող է նպաստել այս արդիւնքին։

Ահա թէ ինչու կը ցանկայինք որ տրուած աշխատանքը մէկ անգամի համար եղած չըլլար, այլ ուրիշ անգամներ եւս բախտը ունենայինք նոյնքան ներկայանալի եւ հոգեպարար երգեցողութիւն մը լսելու։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԶԱՏԻԿ ՄԱԹԻԿԵԱՆ

Ընկեր Զատիկ Մաթիկեանի մահուամբ, որուն գոյժը տուինք երէկ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի մեր կազմակերպութիւնը կը կորսնցնէ իր ամէնէն գործօն, նուիրուած եւ փառատակաւոր ընկերներէն մէկը։

Ծնած է Սեբաստիոյ նահանգի Ղավրաղ գիւղը (Կովտունի եւ Սեբաստիա քաղաքի մէջտեղ), 1878ին։ Դեռ պատանի՝ մեկնած է Պոլիս եւ աշակերտած Պէրպէրեան վարժարանին։ Շատ կանուխէն, իր աշակերտութեան օրերէն, բերած է իր գործօն մասնակցութիւնը յեղափոխական շարժման։ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած է, բայց օտար դեսպաններու միջամտութեամբ ազատ արձակուած եւ ապա անցած Փարիզ, ուր ուսանած եւ գործած է քանի մը տարի։ 1896ին անդամակցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ մինչեւ իր մահը եղած է անոր անխոնջ գործիչներէն մէկը.

1905ին անցաւ Ամերիկա եւ առաջին անգամ մասնակցեցաւ Նիւ Եորքի կոմիտէին։ Այնուհետեւ երկու անգամ կարճ ժամանակով, մեկնեցաւ Եւրոպա։ 1919ին, ժողովրդական ընտրութեամբ, իբրեւ Ամերիկահայ գաղութի չորս ընտրեալ ներկայացուցիչներէն մէկը, բոլորն ալ Դաշնակցական, ընկ. Մաթիկեան մասնակցեցաւ Փարիզի մէջ Ազգ. Պատուիրակութեան նախաձեռնութեամբ գումարուած Արեւմտահայ Համագումարին։ Փարիզէն պիտի մեկնէր Հայաստան՝ ընդմիշտ հոն հաստատուելու համար, երբ մեր քաղաքական կեանքի պայմանները անակնկալ կերպով փոխուեցան։

Ամուսնացած էր, կը թողու մէկ աղջիկ զաւակ եւ իր սիրելի այրին։

ԾԻԾԱՂ

Ճաշարանին մէջ

— Արդեօք, Տէր եւ Տիկին կը փափաքի՞ն որ սքանչելի լեզու մը բերեմ։

— Կինս բաւականէն աւելի լեզու ունի։

— Ուրեմն ուղեղ բերեմ։

— Այո, ինծի լեզու, տիկնոջս ալ ուղեղ բեր։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Բուլէնեանի դարաստաններու ծառերու տակ կատարուեցաւ անցեալ կիրակի օր, եղանակի ամէնէն գեղեցիկ եւ չքնաղ հանդէսը։

Դպրոցի հանդէսն էր։ Փարիզի Հաբաւ. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց»ի, ժողովուրդի գուրգուրանքով ու գորովանքներով սիրող, ուսանող, ուր տարուան անցեալ գործունէութեան բեղուն այդ Միութեան «Դպրոցի Օր»ը։

Պահ մը դիտեցէք խմբաւորումները։ Իւրաքանչիւր վայրի, ամէն մէկը իր երկրի, քաղաքի սովորութեան եւ ուտեստի զանազան ձեւերով։

Ծանօթացումներ, անակնկալ հանդիպումներ, կարօտի եւ սիրոյ խօսքերու փոխանակութիւններ, մրմունջներ, առանձին առանձին գոյներով, ստեղծած էին յատկանշական պատկերներ։

Վարչութեան ատենապետը բացուած կը յայտարարէ հանդէսը, ընդհանուր ակնարկ մը միութեան գործունէութեան մասին, ուր տարիներու տքնաջան աշխատանք, ամէն տարի 80է աւելի աշակերտներու հոգիին մէջ ճգնած է ստեղծել հայ գրի եւ գրքի հանդէպ պաշտամունք։ Պանծօ Քաղաքի հայ մանուկները կ'ուզեն հայ մնալ, պայմանաւ որ մենք զօրավիգ կանգնինք անոնց։ Խօսք կ'ուղղուի հայ երիտասարդներուն որ անոնք դառնան միացման գիծը հին եւ Ֆրանսայի մէջ ծնած ու մեծցած այս նորահաս սերունդին միջեւ։

«Հիւանդանոցի» ներկայացումը կ'անցնի կրկին անգամ ծիծաղներու եւ ծափերու մէջ։ Ուսուցիչ Պ. Նշան Փէշիկթաշլեանի այս գործը մը եւս ներկայացուցին, յաջող կերպով, «Յառաջդիմասիրաց»ի աշակերտ եւ աշակերտուհիները, իրենց հոյակապ խաղարկութեամբ, հանդիսատեսներու պահը կարգ մը անակնկալ թիւններու եւ սրահի ընդարձակութեան։

Անուրդ կը կատարուի։ Կ'արժէ յիշել մեր Միութեան պատուոյ անդամներէն Պ. Վահան Տէօքմէճեանի յայն մասնակցութիւնը։ Նուագը պարերու ընթացքին կը նուագէր։

Փարիզէն եւ արուարձաններէն եկած բարեկամներ կը յայտնեն իրենց տպաւորութիւնները եւ հիացումը։

— Կը սիրեմ Միութեան այս ձեւը, որովհետեւ մշակոյթի ճամբուն վրայ՝ բոլոր հոսանքներու համագործակցութիւնը միակ ճամբան է սերունդներու հայեցի դաստիարակութեան։

Ուրիշ մը աւելի հաւատաւոր գաղթած է այսօր եւ ժողովուրդի այս անհուն եւ խանդավառ ներկայութիւնը կը նկատէ ազգային գիտակցութեան ցոյց մը։

Կը մօտենամ հայ երիտասարդներու, որոնց ընդհանուր համոզումն է թէ հայ օրիորդներու հետ ամուսնութեան մէջ կը կայանայ իրենց իրական երջանկութիւնը։ Այդ օրը հանդիպեցայ շատերու հայ իրականութենէն, հայ կեանքէն ուծացածներու, որոնք յուզուած փառաւանքը կ'ընէին հայ մշակոյթին։

Ապրիս, «Յառաջդիմասիրաց» եւ մշտնջենական դառնաս մեր հայ իրականութեան մէջ, արձակած կայծերդ ու բոցերդ տարածուին, ուր որ հայ մը կայ, հայ համայնք մը ձեւաւորուած է, եւ այնտեղ ստեղծուին խարոյկներ եւ հայ կեանքի մշտավառ մոռցներ։

Ս. Գարակէօզեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անկախութեան տօնը

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 15 յունիս (Յառաջ). — Հայաստանի ազատագրութեան 19րդ տարեդարձը տօնեցինք ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեամբ։ Հակառակ հեղձուցիչ օդին, Արմոնի տը Սէնթ Էթիէնի լեցուն սրահը լեցուած էր երիտասարդներով։ Բեմին վրայ շինուած էր հսկայ կամար մը եռագոյն թուղթերով եւ եւ կանանչ ճիւղերով, մէջտեղէն կախուած էր Հայոց տարագիր դրօշը, առջեւը լայնանիստ Արարատը, կամարին վրայ երկու «Հ. Հ.» գիրերուն մէջ հանրապետութեան զինանշանը։ Վարագոյրը բացուելուն՝ արուեստական բոցեր կը ժայթքէին աւիւնին եւ արծիւին բերնէն, իսկ պենկալեան կարմիր բոց մը խորհրդաւոր կերպարանք կուտար բեմին, մինչ Կ. Խաչի երգչախումբը սրահը կը թնդացնէր «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով։ Ներկաները լուռ եւ երկիւղածութեամբ կը դիտէին ու կ'ունկնդրէին.

Նախագահ ընկ. Ա. Գօլիկեան օրուան նշանակութեան շուրջ քանի մը պատշաճ խօսքեր ընելով անցաւ յայտագրի բաժնին։ Արտասանութիւններ բրին Թագուհի Ստեփանեան՝ «Նայիրի աղջիկը» (Արամ Գառօնէ), Սարգիս Փիլիկեան՝ «Յարգանք քեզ», Նրջանիկ Թաշճեան, փոքրիկն Մարգարիտ Երիմեան եռագոյնին նուիրուած քառեակ մը, Անահիտ Ստեփանեան «Վրէժ»ը։ Հայերէն գեղեցիկ կտորներ երգեցին Տիկ. Լիլի Տէմիրճեան (Ֆրանսուհի) եւ ընկ. Արամ Տէմիրճեան (Ս. Շամոնէն), ինչպէս նաեւ Արշալոյս Սեդրակեան։ Ուղերձ մը կարդաց Ս. Շամոնէն ընկ. Ս. Ընտրիկեան։ Գէորգ Չաւուշին ձօնուած արտասանութիւն մը բրաւ Օր. Հռիփսիմէ Մարտոսեան։ Խանդավառ ծափերով բեմ եկաւ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան։ Ընկերը մէկուկէս ժամուան կուռ բանախօսութեամբ մը պարզեց Մայիս 28ի պատմական ու նուիրական արժէքը հայ իրականութեան մէջ եւ ձաղկեց մեր անարժան հակառակորդները, որոնք պատմութիւնը փերիվայր շրջելով կ'ուզեն իրենց գործածել։ Մէջ ընդ մէջ Կ. Խաչի երգչախումբը երգեց «Դարձեալ փայլեց», «Զէյթունցի ենք» եւ ուրիշ երգեր, խանդավառութիւն եւ ոգեւորութիւն ստեղծելով ժողովուրդին մէջ։

Հանդէսի վերջաւորութեան ներկայացուեցաւ ընկ. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը, որ յուզումով համակեց ներկաները։ Ժամը 7ին անկախութեան գաղափարով հաղորդուած հանդիսականները մեկնեցան սրահէն։

** Յաջորդ երեկոյ ունեցանք ընկերական ժողով, ուր ընկեր Շ. Միսաքեան ընդարձակ զեկուցում մը տուաւ կուսակցական ներքին եւ արտաքին կեանքին շուրջ։ Օգտուելով ընկերոջ ներկայութենէն երեկոյթի երեկոյ սարքեցինք հրապարակային դասախօսութիւն մը։ «Յառաջ»ի խմբագիրը խօսեցաւ միջազգային քաղաքականութեան մասին եւ ծանրացաւ հայրենիքի ներկայ կացութեան վրայ, մանրամասնօրէն բացատրեց Հայաստանի աւելի քան 35 ղեկավարներու եւ բազմաթիւ մտաւորականներու ձերբակալութիւնն ու բանտարկութիւնը։ Խօսեցաւ նաեւ զինուորագրութեան շուրջ։ Եղան հարցումներ, որոնց ընդարձակօրէն պատասխանեց։

Հարցանցի

ՔԷՄԷՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ

ԹՈՒԼՈՆ — Մեր հայ գաղութն ալ բարեբախտութիւնը ունեցաւ վայելելու մեծատաղանդ քէմէնչիստ Ռուբէնի հմայիչ նուագը։

Վենետիկի Ռափայէլեան վարժարանի շրջանաւարտներէն Ժ. Գամպուրեան գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը բացատրեց եւ պարզեց հայ համբաւաւոր արուեստագէտին արժէքը, իբրեւ արուեստի փրոփականտիստ մօտ վաթսուն պետութիւններու քաղաքներուն մէջ։ Հայ աշուղը, իր սիրական քէմէնչէի լարերուն կախարդանքով ներկաները երեւակայութեամբ փոխադրեց հայ բնաշխարհը։

Հանդէսին յայտագիրը շատ ճոխ էր։ Արուեստագէտը նուագեց 15 կտորներ, որոնց մէջ Ա. Տիգրանեանի «Անուշ» օփերան ու իրեն եղանակուած «Հովիւին երգը», «Հայրենի կարօտը», «Յուշք Հայաստանին», որոնք ծափեր խլեցին.

«Վոլգա Վոլգան» սքանչելի էր։ «Արարական աղօթքը» յուզիչ։ Հիանալի էր «Միրանի ծառը» (Կոմիտաս), բայց ո՞ր գոհարը յիշեմ, մէկը միւսէն գեղեցիկ։

Սրահը թնդաց գնահատանքի ինքնաբուխ արտայայտութիւններով, երբ Տիկին Ռուբէնը առաւ փառաւոր ծաղկեփունջ մը Թուլոնի հայ գաղութին կողմէ։

Սոյն նուագահանդէսին յաջողութեանը մեծապէս նպաստեցին Պ. Պ. Թորոս Տօրունեան, Արամ Սանտուրեան, Մաքսուտ, Տաղլեան։

Թղթակից

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Մեր նահատակ ընկերներէն Գարմէնի զաւակը, Վիգէն, որ կ'ուսանէր Ժընեւի մէջ, փիլիսոփայութեան առաջին մրցանակը շահեր է անցեալ շաբթու, ինչպէս կը տեղեկանանք «Ժուռնալ տը Ժընեւ»էն։ Այս համալսարանական մրցումներուն կը մասնակցէին մեծ մասով օտար փրոֆէսէօրներ, բժիշկներ եւ տեղացիներ, իսկ հայ ըլլալով՝ երիտասարդ Վիգէնը, որ լուրջ ուսումնասիրութիւն մը պատրաստած էր։ Եւ ահաւասիկ տաղանդութիւնը կը շահի Հայը, այնքան օտարներու մէջ։ Բարոյական փայլուն յաջողութենէն զատ, Վիգէն իբրեւ մրցանակ ստացած է 400 զուիցերիական ֆրանք (2000 ֆրանսական ֆրանք)։

Մեր խնդակցութիւնները իրեն եւ մայրիկին (Տիկին Իսկուհի Գարմէն)։

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յունիս)։

— «Սանճաքի վերջին դէպքերը բերած են ծանրակշիռ դառնալ։ Արդէն իսկ 17 վիրաւորներ կը գտնուին Անտիոքի հիւանդանոցներուն մէջ ու շրջանը կը հաշուէ Արաբ ու Թուրք՝ մէկ քանի մեռեալներ։

Մէկ կողմէ Թուրքերու անսահման ուրախութիւնը եւ ամբարտաւան կեցուածքը, միւս կողմէ արաբ եւ քրիստոնեայ տարրին բեկումը՝ պատճառ կը դառնան ահա վիճակի մը որ ոչինչ ունի մխիթարական ու կրնայ հետզհետէ աւելի լուրջ եւ աւելի բարդ կացութեան մը առջեւ դնել շրջանը։

Աւելորդ է ըսել, թէ տնտեսապէս անբաղձալի կացութեան մը մէջ գտնուող այս շրջանը, որուն ժողովուրդը ընդամէնը երկու տասնեակ տարիներ առաջ կրեց պատերազմին բոլոր դառնութիւնները, ծայր տուող ներքին խառնուրթիւններէն ալ աւելի կը տուժէ ու կ'ենթարկուի նիւթական քայքայման։

Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին կարգադրութիւնը հեռի է գոհացնելէ Սուրիան մասնաւորապէս ու Սանճաքի ոչ թուրք ազգաբնակչութիւնը առանձնապէս։

Կարկտանի մը համազօր հաւանքը, կը դառնայ ու պիտի շարունակէ աւելի յետոյ եւս դառնալ կռուախնձոր նոր կնճռոտութեան ու բարդութիւններու։

Զատուած շրջան մըն է այժմ Անտիոք — Իսքէնտէրուն հողամասը։

Ներքին անդորրութիւնը հոն հաստատուած չէ տարրերու փոխադարձ համագործակցութեան սկզբունքին վրայ։ Թուրք տարրը Էնկիւրիի միջոցով ձեռք բերուած արդիւնքէն գոհ՝ արդէն իսկ ցուցակը ցցել սկսած է ու բարձրապաղակ կը հայհոյէ թէ Արաբին եւ թէ Ֆրանսացիին։

Ան իր դասը կը սորվի հեռուէն, հակնայի եւ զօրաւոր կապերով կապուած է սահմանամերձ Թուրքիոյ ու հարիւր առ հարիւր հաւատացած է որ Սանճաքը օր մը պիտի միանայ Թուրքիոյ ու դառնայ անոր անբաժանելի մասը։

Իրենց կարգին «Վաթանի»ները, անոնք որ նոր Սուրիոյ մաս կը դառնան այն շրջանը՝ հասած են այն եզրակացութեան, թէ Ազգաժողովին կարգադրութիւնը անարդար էր ու անցած են հրապարակային բողոքներու։

Աւելին, անոնք համոզուած են թէ ծայրայատուկ նստելով պիտի նպաստեն Սանճաքի խաղաղ թրքացման, ուստի բողոքի թափօրներով, ցոյցերով, գործադուլներով ու հեռագիրներով կ'աշխատին երկիրը չհանել ձեռքէ։

Կայ եւ ծայր տուող քաղաքական հասուն տեսակէտի մը արդիւնք բեկումի պարագան նոյնպէս։

«Եթէ օդանաւեր ու հրասայլեր ունենայինք» կը մտածեն Սուրիացիները եւ տենդագին կը մղուին ահա աշխատանքի։

Իրաւագրկուած ըլլալու, իրենց հայրենիքին հանդէպ աղաղակող անարդարութիւն մը գործադրուած ըլլալու Սուրիոյ եւ Սանճաքի արաբ տարրին հոգեբանութիւնը արդէն պիտի բաւէր, որ վէճեր ու խնդիրներ անպակաս ըլլային Իսքէնտէրուն-Անտիոք տարածութեան վրայ։

Կ'ըսենք աւելի, փաստօրէն Սուրիոյ արաբ ազգաբնակչութիւնը, իր քաղաքական բոլոր հոսանքներն ու ղեկավարները յանգած են այն եզրակացութեան թէ Թուրքիոյ նուաճողական ձգտումները Սանճաքով պիտի չվերջանան երբեք։

Սանճաքը դժբախտ մէկ չուիկէտն է, ուրկէ նոր ակնկալութիւններով պիտի մեկնին Թուրքերը, հետզհետէ հողային նոր պահանջներ հրապարակ դնելու համար։

Ընդունինք առանց ճշմարտութիւնը, ախորժակը ուտելով կը բացուի։ Ու մանաւանդ՝ մարսելով։ Սուրիոյ քաղաքական երիտասարդ ղեկավարութիւնը կը զգայ ատիկա, կը զգայ եւ Սանճաքի արաբ տարրը, որուն հոգին այս պահուս փոթորկած է ահա։

Շրջանը կը զգայ թէ մայր հայրենիքը պէտք ունի իրեն, ու փոխադարձաբար։

Կապը կը շարունակուի ամուր կերպով միացած մնալ Սանճաքի եւ Դամասկոսի միջեւ։

Նոյնը կ'ընէ Էնկիւրի, որ գործակալներու միջոցով կուտայ շրջանի թրքութեան հետեւելիք ուղղութեան վերաբերեալ անհրաժեշտ հրահանգները։

Ու արիւնը կը հոսի ահա երկրի մը մէջ, որ պէտք ունի ինքնամփոփուելու եւ նուիրուելու ներքին շինարարական աշխատանքի։

Կը թուի սակայն, որ դեռ ծայրն ենք ծրարին։

Սկսուած խուլ պայքարը պիտի շարունակուի, որքան ատեն որ վերջնականապէս շրջանը բաղկացնող դժգոհ տարրերը հաշտուած չեն կատարուածին հետ։

Այս պայմաններուն մէջ ամէն օր աւելի ծանրակշիռ դէպքեր կրնան վրդովել Սանճաքի տեւական ապահովութիւնը եւ ստեղծել անբաղձալի քաոս մը։

Կը թուի թէ կայ փոխուած հիմնական գիծ մը ժողովուրդներու հոգիին մէջ։ Մարդիկ այլեւս չեն ուզեր կարծես տէքրէթներով պարտադրուած կարգադրութեանց հպատակիլ։ Արդարութիւնը ուրիշ բան կը փնտռէ ահա, ու զայն երբ չի գտներ, կը սկսի հազար ձեւի պայթումներով պոռթկալ։

Ո՞ւր կրնան յանգիլ դէպքերը, ոչ ոք չի գիտեր, մէկ բան միայն յստակ է, կացութիւնը դեռ երկար պիտի մնայ երերուն Սանճաքի մէջ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (386)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ա՜խ, երանի անգամ մը գէթ դիմաց հանդիպէի այդ սրիկային, — հոգոց հանելով փսփսաց Գարգէնը Տաճատի ականջին. — Ես գիտեմ թէ ինչ կ'ընէի. .

Տաճատը ատամները սեղմած՝ նայեցաւ ընկերոջը, քիթը տրորեց բռունցքով, աչքերը պղպղացին ու գլուխը շարժեց, որպէս թէ ըսել ուզէր՝ ես ալ գիտեմ թէ ինչ կ'ընէի.

Յանկարծ սենեակի դուռը բացուեցաւ եւ սեմին վրայ երեւցաւ Լեւոնի բարձր հասակը։ Սենեակին մէջ հաւաքուած քսանէ աւելի պատանիները մէկ մարդու նման ոտքի ցատկեցին ու երբ Լեւոնը կաղալով ներս մտաւ, հաւաքուած տղաքը ուրախութենէ ցնծացող դէմքերով շրջապատեցին զայն։ Իրարու խառնուեցան. Պատանիներէն ամէն մէկը կը մօտենար Լեւոնի ձեռքը թօթվելու։ Կային որ ուրախութենէ կ'արտասուէին։ Կարծես առաջնորդ մը ըլլար Լեւոնը, շրջապատուած հոգեւոր զաւակներով, որոնք կորսնցուցած էին իրենց առաջնորդը ու ահա յանկարծ կը գտնէին զայն։

Յուզուած էր եւ Լեւոնը՝ ինքզինք զսպելով այդ պատանիներու հաւաքոյթին մէջ։ Չորս դին բոցավառ աչքեր, անձնուիրութեան պատրաստ լուրջ դէմքեր, հին օրերու հաւատաւոր վերաբերմունք։

— Նստեցէք, տղաք, — խնդրեց Լեւոնը, — անցնինք գործի։

Պատանեկան երկու խումբերու միացեալ հաւաքոյթն էր այդ։ Դաւոյի դաւաճանութենէն վերջ, երբ յեղափոխական խումբերը հետզհետէ կը քայքայուէին, հին, փորձառու ընկերները կը քաշուէին հրապարակէն, շատեր իրենց գլուխը ազատելու համար կը լքէին շարքերը, նոր սերունդը՝ դպրոցական պատանեկութիւնը հրապարակի վրայ մնաց, ամէն ժամանակէ աւելի գործելու եռանդով, պատրաստ ամենածանր զոհաբերութեան։ Կը պակսէր միայն ղեկավար ձեռք մը, կամք մը՝ ուղղութիւն տալու, առաջնորդելու զանոնք։ Յեղափոխական ղեկավարներէն Վահէն էր պատանեկան խմբերու խորհրդական ոգին, եւ ուժ տուող գործիչը։ Անոր աշխատանքով եւ գուրգուրոտ վերաբերմունքով հետզհետէ կազմակերպուած էին դպրոցներու բարձր դասարաններու աշակերտները, հոգեպէս կապուելով անոր հետ։

Լեւոնը աւելի գործնական աշխատանքներով տարուած՝ անցեալի մէջ հազիւ ժամանակ ունեցեր էր աշակերտներով զբաղելու։ Բացի այդ հանգամանքէն, որ Վահէն կը ղեկավարէր աշակերտութիւնը, Լեւոնին շատ ալ չէր զբաղեր տեսական հարցերով զբաղիլը այդ պատանիներուն հետ, որոնց միտքը նոր փնտռտուքներու եռուէն ու եռուզեռի մէջ էր։ Սակայն, սարսափելի աղէտէն վերջ, երբ հինները քաշուած էին, Վահէն ձերբակալուած, հրապարակը ամայի, յոյսի վերջին բեկոր մըն էին այդ պատանեկան խմբերը։ Լեւոնը յուսահատ մարդու մը նման՝ կառչած էր այդ խումբերուն։

— Ժողովը բացուած է, — Լեւոնի մօտ տեղաւորուելով խօսեցաւ համակրելի դէմքով պատանի մը։

Սենեակին մէջ փսփսուքը դադրեցաւ։ Այդ պատանիները, որոնցմէ շատեր դեռ մեծ երեխաներ կրնային համարուիլ, լուրջ, կեդրոնացած դէմքերով սկսան խօսիլ զանազան կարեւոր հարցերու մասին, որոնցմէ ամենագլխաւորն էր դաւաճան Դաւոյի խնդիրը։ Լեւոնը լուռ մտիկ կ'ընէր, երբեմն միայն մէկ երկու բառով բացատրութիւն մը կուտար, կամ տրուած հարցին շուրջ մէկու մը նկատողութիւն կ'ընէր։ Հետզհետէ ձայները կը բարձրանային։

Պահակները փոխուեցան, ու Հըմայեակը ընկերոջ հետ ներս մտաւ ցրտէն կիսովին սառած վիճակի մէջ։ Ատեն մը լուռ մտիկ ընելէ վերջ, Հըմայեակը, շատ նիհար պատանի մը, գոյն մազերով, երկարած դէմքով, յանկարծ փոթորկեց ժողովը, իր անզուսպ, ոգեւոր ճառով։ Փրփուրը բերնին կատաղութենէն դողալով կը խօսէր ան՝ շեշտելով իրենց պատրաստակամութիւնը ամենածանր զոհաբերութիւններ կատարելու, եթէ իրենց միջոցներ տրուին, եթէ իրենց քայլերը ղեկավարուին։

Լեւոնը համբերութեամբ կը լսէր բոլորի արտայայտած մտքերը, առանց խօսքի խառնուելու, պարզ հանդիսատես մը ըլլար կարծես այդ ժողովին մէջ։ Եթէ Լեւոնը չէր արտայայտուեր, բայց միտքը լարուած մեքենայի մը կանոնաւորութեամբ կը գործէր, թափանցող հայեացքը ուղղած շրջապատող տղայոց դէմքերուն։ Այդ տղաքներէն ո՞րը խօսքերէն մինչեւ գործը կրնար անցնիլ՝ այս ծանր միտքն էր որ կը զբաղեցնէր Լեւոնը։ Պայծառ, ինքնավստահ դէմքեր, ոգեւորութեամբ վառուած աչքեր, պատրաստակամ պատանիներ բոլորն ալ, եւ սակայն Լեւոնը կը դժուարանար որոշ տղաք ընտրելու։

Առաւօտեան ժամը երեքը անցած էր։ Պատանիները անսովոր ոգեւորութեամբ կը շարունակէին դեռ խօսիլ բանտարկեալներու, պահեստները փոխադրելու, դաւաճանի շահատակութիւններուն վերջ մը տալու մասին։ Սակայն, ցրուելու ժամը կը մօտենար։ Ժամհարի կոչնակէն առաջ պէտք էր որ իրենց տուները հասնէին։ Ոմանք թէեւ մօտաւոր, բայց շատերն ալ Արգաստանի ամենահեռաւոր թաղերէն եկած էին։

Լեւոնը ամբողջ գիշերը աւելի մտիկ րրած էր քան թէ խօսած։ Բաւականաչափ կը հետեւէր պատանիներու ոգեւորուած խօսակցութեան, իւրովի մտածելով, որ կորիզը առողջ մնացած էր, որ համատարած յուսալքումի օրերուն իսկ, նոր երիտասարդութիւնը, գործելու, անձնուիրաբար ծառայելու տրամադրութիւն ունի։

Երբ ցրուելու ժամանակը հասաւ, Լեւոնը մատնանշելով երեք պատանիներ՝ խնդրեց որ դեռ ժամանակ մը մնան իրեն հետ։ Այդ պատանիներէն մէկը՝ Տաճատն էր։

Լեւոնը չէր մոռցած, որ Աւետ Գեւոն ու Թոփալ Սաատեան Ս. Խաչ վանքը իրմէ լուր մը կը սպասէին։ Պէտք էր կարգադրութիւն մը ընել անոնց մասին։ Պատանիներէն մէկը Փաշի փողոցը կը բնակէր։ Մօտը նստեցնելով զայն՝ ցած ձայնով մը սկսաւ անոր հետ խօսիլ։ Պատանին դրական միտքով գլուխը կը շարժէր։

— Ուրեմն, այդպէս, վաղը գիշեր աչալուրջ կը հսկես, — հրահանգեց Լեւոնը, — եթէ գան, եթէ՝ կ'ըսեմ, որովհետեւ հաստատ չեմ գիտեր, թէ պիտի կրնան ապահով կերպով անցնիլ։ Ուրեմն, եթէ գան, ձեր տունը կը պահես, ու անմիջապէս կ'իմացնես Սաթենիկին։ Ան լուրը ինծի կը հասցնէ. Տէ, երթաս բարով, փողոցներով զգոյշ անցիր ...

Մնացին Յակոբը, երկու պատանիները եւ Լեւոնը։ Մօտաւորապէս ժամ մը խօսեցաւ Լեւոնը, ցած, հազիւ լսելի ձայնով մը. երկար բարակ բացատրեց, ցուցմունքներ տուաւ, մինչ պատանիները անոր շրթներէն կախուած՝ չորցած սպունգի նման կը ծծէին անոր խօսքերը։ Խօսքը վերջացնելով՝ ամէն մէկուն մաւզէր ատրճանակ մը եւ պրաունինկ մը տուաւ։

Ժամանակ էր որ մեկնէին։

Պատանիները ջերմօրէն Լեւոնի ու Յակոբի ձեռքը սեղմեցին եւ դուրս եկան սենեակէն.

— Խելքս շատ բան չի կտրեր, — ըսաւ Յակոբը, որ ամբողջ գիշեր բերանը չէր բացած։

— Ինչո՞ւ, Յակոբ ...

— Դժուար գործ է։ Մարդ այդպիսի գործ մը կատարելու համար՝ տաք ու պաղ ջրերէն անցած պիտի ըլլայ. Շատ մը նոր հայդուկներ տեսած եմ, որոնք առաջին կռուի մէջ, հրացան արձակած ժամանակնին, երկու աչքերը մէկանց գոցեր են ... Միայն արիւն տեսած մարդ մը կրնայ պաղարիւնով գործել ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ձգել ծրագրին գործադրութիւնը եւ շաբաթը 45 ժամ աշխատանքի արտօնութիւն տալ ։

Կառավարութիւնը դիտել տուաւ թէ գրեթէ տարի անցած է որ 40 ժամուան շաբաթական աշխատանքի ծրագիրը ընդունուած է, եւ տակաւին կը վիճին, եւ տակաւին ժամանակ կը պահանջեն։ Կը թուի թէ համաձայնութիւն կարելի չեղաւ գոյացնել, այնպէս որ անխուսափելի կը համարուի գործադուլը։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ մէջ՝ կառավարական «լիազօրութեանց» ծրագրին քննութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար երէկ, օր մը եւս յետաձգուեցաւ։ Ելմտական յանձնաժողովը կարգ մը լուսաբանութիւններ պահանջեց կառավարութենէն ։

Երկրին ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է, ներկայիս, այն վիճաբանութիւններուն վրայ, որոնց ենթարկուած է կառավարութեան «լիազօրութեան ծրագիրը»։ Ի՞նչ պիտի ընէ Ծերակոյտը, պիտի մերժէ՞, փոփոխութի՞ւն պիտի առաջարկէ։ Մերժումի պարագային՝ մենամարտ մը տեղի պիտի ունենայ Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին մէջ։

Տէր եւ Տիկին Միհրան Ֆէրհատեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Իւթիւճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մխաքեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Այրի Տիկին Փափազեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Բաբաեգեան, Տիկին Զէյթունցեան, Այրի Տիկ. Ֆէրհատեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Ֆէրհատեան, Այրի Տիկին Գանթարճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թուլուկեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկ. Քիւրքճեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի քրոջ, մօրաքրոջ, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՖԷՐՀԱՏԵԱՆԻ

(Ծնեալ Մխիթարեան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 16ին 64 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, 19 յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին իր բնակարանը, 15 բիւ Փասքէօր, Բաճի սու Պուա, ՍԷՆ.

Հաղորդակց. միջոցներ — Կար տը լ'Էսթէն շոգեկառք ժամը 14·30ին, օթոպիւս 118, Փլաս Բէպիւփլիքէն եւ Փորթ Վէնսէնէն թիւ 121, Փորթ Մոնթրէօյէն, իջնել Ռօնի սու Պուա ։

ԾԱՆՕԹ — Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՓՐԱԴԱՅԻ Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ կիրակի, Ս. Սահակ - Մեսրոպի Տօնը կը կատարուի հանդիսաւոր արարողութեամբ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ կաթող. Գատուղիկ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին եպ. Խաչատուրեան, նիւթ ունենալով «Հայաստանեայց Աջը»։ Ս. Պատարագի աւարտումէն ետք մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցիին հիմնարկու - բարերար Գ. ՎԱՀԱՆ ԽՕ-ՐԱՍԱՆՃԵԱՆի ննջեցեալներուն յիշատակին ։

Ի գիտութիւն՝ Առնուվիլի եւ մերձակայ արուարձաններու հայ ժողովուրդին, կը ծանուցուի թէ Առնուվիլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ յառաջիկայ 20 յունիսի կիրակին Շավիլի Հոգ. Հովիւ Տ. Հմայեակ վրդ. Պաղտասարեան ։ ․․․ դերձակ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել ։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9, Ս. Պատարագ ժամը 10։

Հաղորդակցութեան միջոց — Կար տիւ Նորէն 8·05, 8·49, 10·05, 10·36, 11·05։

Հոգաբարձութիւն Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ Արծիւ Ակումբին կողմէ, այս շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 22 րիւ Բիշէ, Փարիզ (9)։ Կը խօսի՝ Գ. Խոնդկարեան. Նիւթ՝ Ռաֆֆիի կենսագրութիւնը։ Մուտքը ազատ է ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկ. Փոսդիկեանի իր ամուսնոյն մահուան առթիւ

✕

Մարսէյլի Սալնոյծոլի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ծայրենակից ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՊՆՏԻԿԵԱՆի Դժբաղդաբար մահուան առթիւ (որ երիտասարդ հասակին զոհ գնաց եղեռնական ոճիրի մը) իր այրիին, իր եղբօր Գ. Անտոնի, քոյրերուն Աբգարի եւ պարագաներուն։

ՆԱՍԱԿԱՑՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

11 — 18 Յունիս

ՊԱՆԵԷՕ, Մագ. — 35։
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Գեար — 70
ՓԱՐԻԶ (10), Մինթ. — 17 50
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գարծ — 810։
ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ, Ս. Մ — 35։
ԳՐՈՆ, Տիկին Մ — 82։
ՍԷՆԹ ԱՐՈՄԱՆ, Ա. Թ — 35։
ԼԻՈՆ, Գ. Մկրտ — 70
ՄՕՐԼԷՍԹԷԼ, Գարտ — 35։
ՓԱՐԻԶ (20), Խաչ. — 150։
ԼԱՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՄԷՐ, Ս. Կ — 35։
ՇԱՍ, Ապր — 25։
ՆԷՕՅԻ, Օր. Զ — 35։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր գրասենեակին մէջ, 6bis Bld. Rodin։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայրենակցական Միութիւնը կը տօնէ Վարդավառը Յուլիս 18ին, Բալլնսոնի անտառը։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

Matinée Prolongée

կազմակերպուած Carlo Cantiի եւ իր օրքէսթրին կողմէ

վաղը, կիրակի ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր.

Restaurant Marigny, 24 Cours Marigny, (Վէնսէնի քաղաքապետարանին դիմացը) մէթրօ Château de Vincennes.

Կը մասնակցի յայտնի ռուս ջութակահար M. Veintroube.

Զանազան անակնկալներ — Պիւֆէ մատչելի գիներով.

Մուտք 10 Ֆր.։

Սրահը կը գտնուի օդասուն պարտէզի մէջ։

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ,

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 150 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Salle Gaveauի մէջ

45 Rue La Boëtie, մէթրօ Miromesnil

Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ նահատակներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳՉԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ,

ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր։

Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.։ Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6)

Հ. Յ. Դ.

Դասախօսութիւն

ՓԱՐԻԶԻ Գրոպականի ցանձնախումբին ժողովը 22 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ, ծանօթ հաւաքատեղին.

ՊԱՆԵԷՕ - Քաջանի Արծիւ կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութեան եւ Իթթիհատի յարաբերութիւնները անցեալին մէջ։

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը 19 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. ծանօթ վայրը՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 20 Յունիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Ճաճիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'Էգլիզ, Մարսէյլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ իրիկուան ժամը 8,30ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ։

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Օրուան խնդիրները եւ մեր ուղեգիծը

(Ֆրանսա, Խ. Միութիւն, Հայաստան եւ գաղութներ)

Պիտի խօսի նաեւ գիծուրագրութեան շուրջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պօմօնի (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի

20 Յունիս, կիրակի օր, ԹՐՈՒԱ ԼԻՒԹ, Իփնոյեան եղբայրներու ագարակին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԵՒ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԳՈՅԵԱՆ

Ձրի վերջարուեստական բաժին

Մեներգ, արտասանութիւն, զաւեշտ եւ անակնկալներ

Հայկական եւ կովկասեան պարեր

Կը նուագէ ծանօթ ջութակահար ԹՈՐԳՈՄ։

Մանչերու համար մուտք 2 ֆր.

ԾԱՆՕԹ — Քաղաքէն առնել 7 թիւ հանրակառքը՝

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Պուլվառ Օտտոր Վռամեան Ենթակոմիտէի

20 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ.

Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԽՈՒՆՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. Ազատեան թատերախումբը կը ներկայացնէ

ՎԵՑՈՒԿԷՍ ՊՈՐՏԻ ԺԱՌԱՆԳ ՄՆԱՑԱԾ ՍՆՏՈՒԿԸ

ԽՆԱՄՈՒԽԾ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ.

Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ հայկական տարազով հայկական պարեր

Զանազան անակնկալներ ընկ. Ա. ՑԱԿՈԲԵԱՆէ. Արեւելեան նուագ.

Մանուկներու մասնակցութիւն 2 ֆր.

Քուռ Պելզիւնսի առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 Յունիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,

Սէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԴՈԿՏ. Յ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԵՒ Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կ'երգէ Տիկ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ'արտասանեն՝ Գ. Գ. Հ. ԽԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ։

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար։

Ձրի պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք Էնվալիտէն, իջնել Վալ Ֆլէօրի. մէթրօ Սէվր ա'րսիէն առնել Թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ, կափի վէռ։

Ընտանեկան Հաւաքոյթ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ իր հիմնարկութեան առաջին տարեդարձին առթիւ,

19 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Գ. Միրզայեանի սրճարանը,

45 րիւ տը լա Ռեփանս, Իսի լէ Մուլինօ։

Գեղարուեստական բաժին մասնակցութեամբ Նվիրատ նուագախումբի, Յ. Նաճարեանի եւ Միութեանս անդամներու կողմէ։

Հիւրասիրութիւն շամպանեայով

Մուտք 5 ֆր.

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի Մասնաճիւղին

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

20 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ.

Ա լա Մուշթ պաղ աղբիւրին մօտ.

Սիրուն անակնկալներ, երգեր եւ խաղեր։

Կ'արտասանեն՝ Գ.Գ. Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւլն.

Եւրոպական ընտիր նուագ, ձրի պիւֆէ մատչելի գիներով։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Վիլ տը Լիոնի գեղեցիկ էլէքթրօպիւսները կը մեկնին փլաս-Պիշառէն ժամը 9, 10, 11 եւ 13.30ին. վերադարձ ժամը 7, 8 եւ 9ին։ Երթ ու դարձի տոմսի գինը 4 ֆր.։ Տասը տարեկանէն վեր պզտիկներն ալ տոմսակ պէտք է ունենան։

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 — 4։ Իրաւագէտ-փաստաբան Գ. ՆՇԱՆ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի միութեանս կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պօսիէ, Փարիզ (10), իրաւագիտական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն.) տալու, միութեանս անդամներուն եւ համակիրներուն ։

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՒԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, կիրակի, ժամը 15ին

26 Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

Կաճառին պաշտօնական պատուիրակութիւններ, Գ. Գ. GEORGES GOYAU, ԶՕՐ. WEYGAND, HENRI BORDEAUX, CHARLES DIEHL եւ ուրիշներ ներկայ պիտի ըլլան իրենց համակրանքով, ինչպէս նաեւ քաղաքապետական, համալսարանական եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ։

Մուտքը ձրի՝ մասնաւոր հրաւիրատոմսով։

ԾԱՆՕԹ. Նկատի ունենալով այս աննախընթաց յարգանքը եւ ուղղակի գոհացում տալ ժողովուրդի փափաքին, որոշուեցաւ ծայնասփիւռ զետեղել վարժարանին պարտէզներուն մէջ, որպէսզի ներկաները կարենան ունկնդրել ճառերն եւ երաժշտական բաժինը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,

ՌՈԲԷՆՍՈՆ, Maison Fiquetի դղեակին պարտէզին մէջ.

(անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)։

Կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆԻ խաղական ընտիր ճազը.

Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.

ՁՐԻ ՊԻՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ

Մուտք 3 ֆր.

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթոպիւսը, իջնել Թէրմինիւս.

Թէյասեղան

Փարիզի եւ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները ներկայ գտնուիլ Միութեանս կազմակերպած թէյասեղանին, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի, 20 Յունիս, ժամը 2էն մինչեւ 8, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ 8 rue Bossuet, Paris (9), մէթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière

Գեղարուեստական բաժին կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆ։

Մեծերու համար կը գանձուի 5 ֆր. փոքրիկներու 2 ֆր. 50։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ ԱՆԹուանի (Մարսէյլ) Մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 6ին, անպատեհ օդերուն պատճառաւ յետաձգուած է Յունիս 20ին, կիրակի ամբողջ օրը, Գամբանեը Ռօզէրի լէ Բէն տը Գաւթիւ, Գ. Նաճարեանի ագարակը, Սէնթ Անթուան

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»ներէն

Ա. Տետր. Երեք երգ դաշնակի բաժինով։

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք։

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ։

H. Malakian, Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով։ Շատ նպաստաւոր գին։ Դիմել Գ. JACQUESի. 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ Հայ երիտասարդ կին մը նպարավաճառատան մէջ աշխատելու համար, նպաստաւոր պայմաններով։ Կ'ուզուի նաեւ չափահաս կին մը որ մօր մը գուրգուրանքով խնամէ երկու երախաներ։ Պայմաններու համար գրել Գ. Դաւիթի, David, 21 Rue Malakoff, Asnières, Seine.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

կարի մեքենայի վրայ աշխատող վարժ եւ լաւ գործաւորուհիներ էնտէմայեապլի համար։ Աշխատանքը արհեստանոցի մէջ կամ իրենց բնակարանը։

Դիմել՝ ARAX, 8 Rue Tracy, երրորդ յարկ, մէթրօ Réaumur Sébastopol.

ՎԱՐՁՈՒ Է Փարիզի մօտիկ եւ հոյաշատ կեդրոնի մէջ, շատ աժան գինով մէկ սենեակ եւ խոհանոց մը։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, պզտաւոր ծառերով պարտէզ եւ բանջարանոց։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. Բիւզանդ Աճէմեանի, 43 Rue Surmelin, Փարիզ (20). Հեռաձայն Ménilmontant 78—41.

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թիթեղեայ, զուլպաներու եւլն.ի համար։

Առնելու ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշներ եւ գիները։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՑԱՅՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

RueCours Lafayette, angle Garibald

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ,

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 20 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3452

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԽՆԴՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Երէկ նոր տեղեկութիւններ չստացուեցան քրտական ճակատէն:

Բայց ցարդ հասած տեղեկութիւնները բացորոշ կերպով ցոյց կուտան թէ շարժումը բաւական լուրջ եւ կազմակերպուած հանգամանք ունի: Միայն այն փաստը թէ՝ Թուրք կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է 30,000 կանոնաւոր զինուորներ, իրենց ամբողջ կազմածներով, թնդանօթներով եւ օդանաւերով, կը հաստատէ կացութեան ծանրութիւնը:

Ուրեմն, տարիներէ ի վեր Արեւելեան Նահանգներուն մէջ կատարուած «բարենորոգումները», այդ շրջանի մարզպան Իպրահիմ Թալիի օրով սկսուած եւ իր յաջորդին անմիջական հսկողութեան տակ շարունակուած խստութիւնները մեծ արդիւնք մը չունեցան:

Քրտական շարժումը կը պոռթկայ այնպիսի ժամանակ մը, երբ Անգարայի վարիչները ամէն օր եւ ամէն տեղ խաղաղութեան մասին կը ճառեն եւ «սառայիչ պէքքէժմալ տըր» կը պոռան:

Տարօրինակ երեւոյթ է, որ երեք ամիսէ ի վեր Թուրքիոյ սըրտին վրայ 30,000նոց բանակ մը զինուորական կարեւոր գործողութիւններ կը կատարէ, ու հոս՝ Եւրոպայի մէջ մամուլը մէկ տող իսկ չի գրեր այդ մասին:

Ու ըսե՛լ թէ արագութեան դարուն մէջ կ'ապրինք: Անթելը վայրկեանը վայրկեանին կը տեղեկացնէ աշխարհի միւս ծայրը անցած-դարձած բաները: Նոյնիսկ ամէնէն աննշան լուրերը: Ճափոնի կամ Չինաստանի մէջ պատահած պզտիկ ընդհարում մը անգամ արձագանգ կը գտնէ եւրոպական ամենայետին թերթին մէջ: Մինչդեռ ինքզինքը եւրոպական երկիր նկատող Թուրքիոյ մէջ երեք ամիսէ ի վեր արիւն կը թափուի, 3000 Քիւրտեր կը սպաննուին, օջախներ կը քանդուին, ընտանիքներ կը փճանան եւ ոչ ոք կ'իմանայ հոս: Տեղական թերթերը տարիէ մը ի վեր ամէն օր սիւնակներ, նոյնիսկ էջեր կը յատկացնեն սպանիական հարցին, բայց չեն գիջանիր տող մը իսկ գրելու Թուրքիոյ մէջ պատահած արիւնալի դէպքերուն մասին: Նոյնիսկ Հավասի հեռագիրը, որ կը հաղորդէր 3000 Քիւրտերու սպանութիւնը, քանի մը թերթեր միայն բարեհաճած էին հրատարակել, միւսները քարլռութիւն պահեցին եւ կը յամառին պահել դեռ:

Շատ յատկանշական է «Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակցին 16 յունիս թուակիր հեռագիրը, որ կը սկսի հետեւեալ բառերով.

«Հիմա որ վարչապետը պաշտօնական յայտարարութիւն մը ըրաւ Տէրսիմի շրջանի ապստամբութեան մասին, կարելի է քիչ մը տեղեկութիւններ տալ այնտեղ կատարուած զինուորական գործողութեանց մասին»:

Ուրեմն եթէ Ըսմէթ փաշան դեռ շարունակէր գաղտնի պահել երեք ամիս առաջ սկսած քրտական ապստամբութեան լուրը, «Թայմզ»ներու թղթակիցներն ալ չպիտի համարձակէին «քիչ մը տեղեկութիւններ տալ այնտեղ կատարուած զինուորական գործողութեանց մասին»:

Այս ո՛րքան սարկամութիւն է եւ Թուրքին դիմաց ի՛նչ անըմբռնելի հաճոյակատարութիւն: «Թայմզ»ները առաջին օրէն իսկ գիտէին անշուշտ այս շարժումին մասին, բայց անոնք լռութիւն պահեցին, որովհետեւ չուզեցին գէշ մարդ ըլլալ Թուրքին հետ:

Հեռագիրը կը հաղորդէր թէ 3000 Քիւրտեր սպաննուած են գործողութեանց ընթացքին: Տարակոյս չկայ թէ սպաննուածներուն մեծագոյն մասը կիներ եւ անմեղ երեխաներ են: Քիւրտերը յաջողած էին ապստամբական շարժման համար ոտքի հանել 5000 ռազմիկներ: Անառիկ դիրքերու եւ անմատչելի բարձունքներու եւ քարայրներու մէջ կռուող այս մարտիկները անկարելի է որ այդքան զոհ տան: Օդանաւը իր բոլոր առաւելութիւններով մէկտեղ վճռական դեր մը չի կրնար խաղալ այդ լեռնային շրջանին մէջ կռուողներուն դէմ: Թուրք օդանաւորդներու գլխաւոր քաջագործութիւնը կրնայ ըլլալ ռմբակոծել բաց գիւղեր եւ ջարդել անպաշտպան կիներ ու մանուկներ:

Երեսուն հազար զինուորներ Տէրսիմը պաշարելով, ուզած են միանգամ ընդ միշտ քանդել քաջամարտիկ Քիւրտերու այդ միջնաբերդը, որ օսմանեան կայսրութեան օրերէն սկսեալ միշտ կիսանկախ վիճակ ունեցած է, եւ ուր ոտք չեն կրցած կոխել Թուրք հարկահաւաքն ու ոստիկան-զօրքը: Ճիշդ ինչպէս մեր անմոռանալի Զէյթունն ու Սասունը:

Ինչպէս 1925ին եւ 1930ին, այս անգամ եւս տարակոյս չկայ թէ Թուրքերը պիտի յաջողին ջախջախել քրտական ապստամբութիւնը, շնորհիւ իրենց մե՛ծ դրացիներուն բարեացակամ աջակցութեան:

1930ին Թուրքերը դժուա՛ր թէ կարենային գլուխ ելլել Արարատեան շրջանի քիւրտ ապստամբներուն հետ, եթէ երբեք հինգ կարեւոր պետութիւններ չօժանդակէին իրենց: Ինչպէս միշտ, այդ անգամ եւս Թուրքիոյ աջակցողներուն գլուխը կը գտնուէր Խորհրդային Միութիւնը: Մոսկուա բացէ ի բաց մէկ կողմէ զինուորական օգնութիւն տուաւ Թուրքիոյ, միւս կողմէ արգիլեց քիւրտ ապստամբներուն խորհրդային սահմանէն ներս ապաստանիլը: Շնորհիւ այդ կարեւոր օժանդակութեանց, Թուրքը կրցաւ ճզմել շարժումը, սակայն չկրցաւ Քիւրտին հոգիէն խլել անկախութեան եւ ազատութեան գաղափարը: Ընդհակառակն այդ գաղափարը հետզհետէ հող կը գտնէ, կ'ուռճանայ ու կը զարգանայ, փաստ՝ ներկայ ապստամբութիւնը:

Քիւրտերու ընդհանուր թիւն է երեք միլիոն, համաձայն 1925 յուլիս 16ին հրատարակուած պաշտօնական տեղեկագրի մը, պատրաստուած Մուսուլի խնդիրին առթիւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Արեւելք ղրկուած յանձնաժողովին կողմէ:

Երբ անկախութեան գաղափարը բոյն դրած է ազգի մը հոգին մէջ, երբ Մերձաւոր Արեւելքի առաւել կամ նուազ չափով քաղաքակրթուած ժողովուրդները իրարու ետեւէ կ'ազատագրուին, կարելի չէ բռնի միջոցներով կաշկանդել այլեւս անոնք որ ցարդ հանդուրժած են օտարի լուծին:

Անոնց ալ ժամը պիտի հնչէ:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՄԵՆԱՄԱՐՏ

ՖՐԱՆՍ. ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԵՒ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԻՋԵՒ

Ելմտական լիազօրութեանց ծրագիրը, զոր վաւերացուց Երեսփ. Ժողովը՝ երկար վիճաբանութիւններէ եւ բանակցութիւններէ վերջ, պահ մը նոյնիսկ սարսելով Ժող. Ճակատին կազմը եւ կառավարութեան դիրքը, անմիջապէս ղրկուեցաւ Ծերակոյտին, որ Ուրբաթ օրը պիտի ենթարկէր զայն վիճաբանութեան: Սակայն Ծերակոյտը, ինչպէս ծանօթ է, ընդդիմադիր դիրքի մէջ ըլլալով հանդէպ կառավարութեան, փորձուեցաւ նախապէս կարգ մը բանակցութիւններով եւ բարեկամական միջամտութիւններով՝ հաշտութեան գետին մը գտնել: Այսպէս մէկ օր յետաձգուեցաւ քննութիւնը որ պիտի կատարուէր ծերակոյտին մէջ: Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովին կողմէ առաջարկուեցաւ կառավարութեան, որ ինքն իր ձեռքով քիչ մը «տաշէ» ծրագրին սուր կողմերը: Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը կը փափաքէր, որ կառավարութեան ելմտական լիազօրութիւնը սահմանափակուէր, ճշդուէր կէտ մը որմէ անդին չանցնէր: Կառավարութեան կողմէ, Վէնսան Օրիոլ հասկցուց թէ իրենք կ'ուզեն որ Երեսփ. Ժողովին վաւերացուցած ծրագիրը ընդունուի այնպէս ինչպէս որ է: Այն ատեն ելմտական յանձնաժողովը ինք ձեռնարկեց գործի, մշակեց հակածրագիր մը, որ՝ բոլորովին անճանաչելի կը դարձնէ կառավարական ծրագիրը.

Յանձնաժողովը իր հակածրագիրը Ծերակոյտին ներկայացուց երէկ. կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին:

Յանձնաժողովին տեղեկաբերը, Ապէլ Կառոէ պաշտպանեց հակածրագիրը, Վէնսան Օրիոլ պատասխանելով մերժեց որ եւ է որոշագրութիւն իրենց ծրագրին վրայ:

Շարաթ առաւօտ, քաղաքական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէր թէ ճառերու մենամարտ մը տեղի պիտի ունենայ,— Վէնսան Օրիոլի դէմ Ժօզէֆ Քայեօ, եւ ի վերջոյ կառավարութեան համակիր ծերակուտականի մը պաշտպանութիւնը, քուէի դրուելէ առաջ:

Այսահով թէ ծերակոյտը ուժ պիտի տայ յանձնաժողովին հակածրագրին, Լէոն Պլում ճարտար ռազմավարութեամբ մը՝ փոխանակ անմիջապէս վստահութեան հարց բարձրացնելու, խնդրեց Երեսփ. Ժողովի Նախագահէն, որ նիստը հրաւիրէ իրիկուան ժամը 9ին, վերստին վաւերացնելով կառավարական ծրագիրը՝ ուժ տալու համար դահլիճին: Երեսփ. Ժողովին տրամադրութիւններուն մէջ, սակայն, շարաթ օր որոշ փոփոխութիւն մը կը նշմարուէր: Երբ կառավարութեան մաքսային լիազօրութեանց ծրագիրը կը քուէարկուէր, արմատականները միացան փոքրամասնութեան: Հետեւաբար Երեսփ. Ժողովին երէկ իրիկուան նիստէն կարելի չէր սպասել որ քուէներու նո՛յնմեծամասնութեամբ վաւերացուի կառավարական ծրագիրը: Քիչ մը նուազ քուէով, այլ սակայն մեծամասնութիւն շահած՝ կառավարական ծրագիրը, մաքոքի պէս, դարձեալ պիտի վերադառնայ անշուշտ Ծերակոյտին: Սակայն չի կրնար երկար տեւել այս: Միւս կողմէ թէ ի՛նչ ձեւով պիտի վերջանայ Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին մենամարտը, ոչ ոք կրնայ նախատեսել:

Երկու կողմերն ալ ամբօրէն կառչած են իրենց առաջարկներուն,— Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը կը տիրապետէ Լիւքսէմպուրկի մէջ (իր հակառաջարկը առացած է 6ի դէմ 18 ձայն), մինչ կառավարութիւնը կռթնած է Երեսփ. Ժողովի մեծամասնութեան:

Ի վերջոյ, Լէոն Պլում վստահութեան հարց պիտի դնէ՞ Ծերակոյտին առջեւ,— ատիկա սակայն խոստովանութիւն մը պիտի ըլլար պարտութեան, ու պիտի զօրացնէր կարգ մը դրոյցներու ստեղծած տրամադրութիւնը: Արդարեւ, դրոյցներ կը շրջին «ամբողջացնելու» Ժող. Ճակատի կառավարութիւնը: «Խօսք» իր ճակատին վրայ, մեծատառ արձանագրութեամբ մը, կը հարցնէ թէ արդեօ՞ք պիտի կազմուի Ժող. Ճակատի «ամբողջական» կառավարութիւն մը, որ եթէ չստեղծուեցաւ 1936 Յունիսին, պատճառն այն էր որ համայնավարները չուզեցին մտնել կառավարութեան մէջ:

*** Ծերակոյտի նիստին մէջ Ժօզէֆ Քայեօ, խօսելով երկու ելմտական փորձագէտներուն, Պոտուանի եւ Ռիսթի հրաժարականին մասին, ըսաւ թէ հրաժարականին պատճառները ծանր են,— երկու փորձագէտները կը գտնեն որ անբաւարար են այն միջոցները, որոնք պիտի ապահովեն Ֆրանքին պաշտպանութիւնը, ինչպէս եւ շատ ուշացած է ելմտական վերականգնումի փորձը:

Եւ սկսաւ բուռն վիճաբանութիւն մը: Ամէն հոսանք կ'աշխատէր իր հակառակորդին կռնակը բեռցնել պատասխանատուութիւնը: Ի վերջոյ, սակայն, որոշուեցաւ հանրութեան չհաղորդել փորձագէտներուն հրաժարականի պատճառաբանութիւնը, չյուզելու համար երկրին ժողովուրդին միտքը:

Կացութիւնը Ալեքսանտրէթի սանճաքին մէջ

Անտիոքէն կը հեռագրեն «Թան»ի թէ ինքնաշարժի վարիչները գործադուլ յայտարարեցին, որովհետեւ կարգ մը գիւղերու մէջ ցոյցերու եւ թշնամական վերաբերմունքի կ'ենթարկուէին, իբրեւ հետեւանք թուրքեւարաբական ընդդիմամարտութեանց: Հաղորդակցութեան միջոցներու կանգ առնելով՝ պարենաւորման եւ պտուղի փոխադրութեան գործը դժուարութեան բախած է: Դիմում կատարուեցաւ իշխանութեան, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնուին, փոխադրելու համար պտուղները որ պիտի փճանան:

Ըր եւ է նոր միջադէպ չարձանագրեր «Թան»ի հեռագիրը, այսուհանդերձ Թրքական թերթերը կը շարունակեն այնպիսի լուրեր տալ, որ միտքերու գրգռութիւնը տեւէ եւ Սանճաքին խաղաղութիւնը չվերահաստատուի երբեք: Ջուր պղտորելու այս քաղաքականութեան նպատակը յայտնի է սակայն ամէնուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒԹ Կ'ՈՒՏԵՄ...

Թէհրանէն թութ ղրկեր էին ինծ.

15 տարիէ ի վեր թութ չէի կերած: Թութը որ տեսայ, ըսի թէ հիմա, այս ամառն, հասած կ'ըլլան թութերը եւ աչքիս առջեւ կանգնեցան մեր գիւղին թութի ծառերը, եւ իրենց անուններն ըսին ինծի կարգով — Կարմիր թութ, չաքըր թութ, խլէզ թութ, աշլամա թութ, սեւ թութ: Ու միտքս ինկան մեր գողութիւնները: Թութի գողութեան մասին չէ խօսքը, — Ի՞նչպէս թութի գողութիւն ըսես՝ երբ գողութիւնը կ'ենթադրէ դժուարութիւն մը: Աշխարհի վրայ չկայ աւելի դիւրին բան քան թութ թափել, տիրոջը ներկայութեան անգամ կրնաս գողնալ իր թութը: Տեսէ՛ք թէ ի՛նչպէս,— գիւղերու մէջ անգիր օրէնք է որ ինքնաբերաբար գետինը թափած թութը կը պատկանի հասնող ուտողին, կրնաս նոյնիսկ տէրը քիչ մը անդին երթալ եւ թափած թութը ուտել: Այդ, Աստուած, այն տարիքին՝ երբ դեռ վախնալ չէր տուած մեզի, առանց սակայն մեզ զրկելու սատանան խաբելու չափ կտոր մը խելքէ, երբեմն կը թելադրէր որ երթայինք հանգչէինք թութին շուքին տակ: Ի՞նչ համով է,— գիտէ՞ք արդեօք, դուք՝ քաղքցիներդ,— թութին շուքը: Թութ չտուող թթենին ռումաթիզմ կուտայ, կ'ըսեն: Մենք ալ, չհիւանդանալու համար, թութ տուող թթենիի շուք կը փնտռէինք: Կը նստէինք, նոյնիսկ պահապան աչքին հէքեաթ կը խօսէինք: Մեր մէջէն էն ուժովը կը նստէր՝ կռնակը տուած թութին ծառին: Հէքեաթին մէջ յանկարծ զմէչ մը կը հեռսանար, աջ ու ձախ կը սպառնար, կ'երթար պատին քսել կռնակը, ճիշդ ինչպէս հէքեաթ պատմողը ծառին կը քսէր կռնակը: Ծառը կը ցնցուէր ու թութ կը թափէր երկինքէն: Հրամմէ՛, Աստուած է որ թութ կը թափէ: Վստահ եղէք որ թութի գողութիւն չէր այդ, որովհետեւ մեր եռաքած թութէն 4 — 5 հատ ալ բաժին կը հանէինք թութին տիրոջ աղջկան:

Թութ ուտելու ուրիշ ձեւ մըն ալ կայ: Կ'երթաս բարեւ մը տալու թութին պահապանին,— մեզի պէս խլէզ մը: Ցանկարծ ընկերդ կուգայ եռուէն, սուտ մեղադրութիւն մը, եւ կը սկսի կռիւը: Կը բռնեն մէջքէն, ու կատաղօրէն կը երեր թութին ծառին վրայ, մէջքը կոտրելու սպառնալով կը զարնեն ծառին: Ու թութ կը թափի, անշուշտ Աստուծոյ հրամանով որ հաշտուինք: Ու, հաւատացէք, վայրկենական կը հաշտուինք ու թութ կ'ուտենք:

Թութին պահապանը եթէ տարիքոտ է, ծանօթ է մեր արհեստին, շատ չի մօտեցներ մեզ թթենիի շուքին: Արեւին տակ կանգնած՝ կարօտի աչքերով կը նայինք թութերուն, — ա՜խ, ի՜նչքան ագուռցած կ'ըլլան, յամպարի պէս դեղին, շաքարը խէժի պէս կը յորդի արդէն, հրեշտակի մատներու կը նմանին: Պահապանին խազար սուտ կը ծախենք, օգուտ չըներ: Եթէ մեր բերնին մէջ շատցող թուքը չնեղէ մեզ, վազ պիտի անցնինք թութէն,— բայց ի՞նչպէս դիմանանք, եղբա՛յր, անյայմման թութ կ'ուզէ այս պզեր — տիկ բերանը: Ի վերջոյ օգնութեան կը հասնի Եանպաշեան Մանուկը,— կոր տղայ մըն է, մայրը իր ուսերէն վար կասէ շալիկ մըն է կախած՝ քիչ մը հնազանդելով Ադամ եւ Եւայի աւանդութեան, որ կը յանձնարարէ թզենիի տերեւ գործածել: Մանուկ օժտուած էր մեծ երաժիշտ մը դառնալու ձիրքերով,— երբեմն մեզի նուագախմբել կուտար՝ փոխն ի փոխ կեղծելով մեզի ծանօթ բոլոր անասուններուն ձայները: Գոմէշի պէս սը պռա՞ր Օձին Աղբիւրէն, Եանպաշեան կնիկը կաթին ամանը բռնած՝ դուրս կը վազէր սուլէն: Ու կը մայէր ոչխարի պէս, մօրը կը կանչէր ուլիկներուն ձայնով, կամ կը դայլայլէր սոխակի պէս: Մենք քանի՛ քանի՛ անգամ բացած ենք իր բերանը եւ նայած, ի՞նչ կար արդեօք բերնին մէջ, — կոկորդին խորը երկու կարմիր կենտանիներ կային, կ'ըսեր թէ, կ'ըսէինք, այդ կարմիր գնդիկները իրարու կը փոխնեն եւ այդպիսի ձայներ կը հանեն: Թռչուններուն լեզուէն կը հասկնար, թռչուններն ալ՝ իր լեզուէն:

Այսպէս, այն պահուն, երբ արեւին տակ կանգնած, անմեղ հրեշտակներու պէս կամ գլուխնիս ծուռ, կը նայէինք թութերուն, կը հանէր Մանուկը եւ թռչունի այնպիսի ձայներ կը հանէր, որ կը բաշէին կուգային թռչունները, թութ ուտելու, թութ թափելու: Իսկ մենք կրակ կը ծգէինք թութին տիրոջ սիրտը.— Թութդ պիտի ուտեն հաւերն:

— Քը՛շ - քը՛շ, կ'ըսէր պահապանը, ծափ կը զարնէր, քար մըն ալ կը նետէր, մենք ալ լիսեն օգնելու համար՝ հօրը քար կը նետէինք, եւ գետինը կը ծածկէր թութով: Ու թէ ծեծ կ'ուտէինք, թէ թութ:

Թութ ուտելու ուրիշ ձեւ մըն ալ կայ.—

Եթէ պահապանը Ուսկուկ Ապլան է, խօսք քայլ հեռուն չի տեսներ: Ջայնիրէն է որ կը հասկնայ: Մեզմէ մէկը կը զբաղեցնէր զինքը, ուրիշ մը կը շուլլուէր ծառը կ'ելլէր: Քիչ ետք կը նստէինք Ուսկուկ Ապլային ծունկերուն տակը, որպէսզի հէքիաթ պատմէ: Մեր ընկերը վերէն մէկիկ մէկիկ թութ կը ձգէր մեր վրայ,— թռչունը թութ ձգեց բռնելով կ'ուտէինք հանդարտ եւ համբերատար, մինչեւ որ կշտանայինք:

Աս չյաջողեցաւ, ան չյաջողեցաւ, գիւղէն դուրս՝ պարտէզները կ'իջնէինք.— ի՜նչ թութեր, ի՜նչ թութեր, մեղրով կաթագի պէս: Խլէզ թութը երկար կ'ըլլայ, ձեռքի կը նմանի բայց անուշ է, չաքըր թութը նազարին կարմիր աչքերուն պէս է, սեւ թութը՝ մելանի պէս:

Տնօրհակալութի՛ւն, Թէհրանի բարեկամ, որ մտածեր ես իմ մասիս, թութի չամիչ ես պատրաստեր՝ եւ ղրկեր ինծի, առով ձեր ու մեր գիւղը անգամ մըն ալ յիշեցուցիր ինծի:

Եւ տարիք՝ որ անգամ մը եւս անիծեմ Թուրքերը...

ԱՐԱԶ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պատերազմը «մարդկայնացնելու համար»

Ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը, որ 28 Մայիսէն ի վեր նիստ չէր գումարած, 18 Յունիսին սկսաւ իր խորհրդակցութիւններուն՝ մասնակցութեամբ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն:

Խնդրոյութիւնը սաստկացնելու համար նոր միջոցներ ճշդելէ վերջ, քննութեան առաւ 27 պետութեանց առաջարկը, ուղղուած՝ ազգայնական եւ հանրապետական բանակներուն, քիչ մը «մարդկայնացնելու համար» պատերազմի բարբարոսութիւնները: Ահա թէ ի՛նչ կ'առաջարկուի.—

1.— Պաշտպանել ոչ կռուողները (կին, երեխայ, ծեր): 1.— Վերջ դնել զանգուածային գնդակահարութիւններու: 3.— Պատանդներուն եւ գերիներուն հետ վարուիլ մարդկային սկզբունքով: 4.— Հրաժարիլ պատանդ վերցնելու եղանակէն: 5.— Ազատ արձակել այն գերիները, որոնք մասնակցած չեն կռիւի: 6.— Մարդկօրէն վարուիլ անոնց հետ, որոնք հակառակորդ բանակին համակիրներ են: 7.— Զքանդել գիւղերն ու քաղաքները, երբ զինուորական անհրաժեշտութիւն չկայ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՏԷՔԱՐԹ,- ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Ա.

Մեր երիտասարդ մտաւորականնե-րը շատ քիչ կը հետաքրքրուին փի-լիսոփայական հարցերով, վէպերու կազմած իմացական հորիզոնէն ան-դին վերջ գտնէր կարծես մաքի աշ-խարհը: Սխալ, առնուազն նախնական կը համարիմ այն տեսակէտը թէ շատ իսկ է, մեր ժողովուրդին իմա-ցական ստամոքսին համար, կարկան-դակ - վէպը կամ մանկապարտէզի ո-տանաւորը: Ժողովուրդներու մտա-յին տարիքը, ինչպէս կ'ըսէ Տոքթ. Թուլուզ, սովորութիւն չէ չափել գր-րել - կարդալ չգիտցողներու քանա-կով, — Ֆրանսացիներուն մէջ գրել-կարդալ չգիտցողներ չկա՞ն: Մեր մա-սին, Ե. դարուն՝ երբ դեռ խժալուր բարբառ մը կը խօսէին Հայաստանի սահմանային գաւառները, հայ «ե-ռամեծ փիլիսոփան», Դաւիթ Ան-յաղթ, Արիստոտէլի եւ Պղատոնի պարտէզը կը մշակէր մեր մէջ ու պայքար կը մղէր pyrrhonismeի դէմ, այնքան որ միջնադարին համբաւի հասեր էր: Ու մեր օրերուն, էրնսթ Հէքէլի կենդանութեանը՝ monismeի վարդապետութիւնը հայերէնի կը թարգմանուէր ու կը տպուէր, — ուշադրութի՛ւն, — Կիրասոնի մէջ:

Կարելի է խօսիլ, ուրեմն, Տէքար-թի մասին ալ, նոյն իսկ հիմա, երբ գիւղին գրականութիւնը եւ ազգանր նոյն արժէքն ունին:

Փիլիսոփայութեան պարտէզին մէջ, — ո՞վ սրբապղծութիւն, — Տէքարթ շատ քիչ յարգանք կը ներշնչէ ինձ, եւ եթէ այստեղ կը փորձեմ տալ իր դիմագիծը, ատիկա՝ պարտքս հատուց-ցանելու համար այժմէութեան:

Արդարեւ Տէքարթի մէկ գրքին ե-րեքհարիւրամեակը կը տօնուի այս տարի:

Ինծի զարմանք պատճառեց Ֆրան-սացի համայնավարներու գիրքը, — 31 Դեկտ. 1936ին, երկու համայնա-վար երեսփոխաններ կառավարու-թեան կ'առաջարկէին տօնել, այս տարուան մէջ, Ճառ. Մեթոտի մասին (*) գրքոյկին երեքհարիւրամեակը: (Կառավարութիւնը ընդունեց, հան-դէսներ ու դասախօսութիւններ կազ-մակերպուեցան, Տէքարթի դիմանը-կարով դրոշմաթուղթեր տպուեցան (*), անոր վարդապետութեան մասին ուսումնասիրութիւններ լոյս տե-սան): Իմ զարմանքս անոր համար որ Տէքարթ շատ հեռու է համայնավար-ներուն յարգանքի եւ պաշտամունքի փոփոխականութիւնը արդարացնելէ, դէթ ինչպէս դիտել կուտան մարք-սիստները (*), — բայց այդ մասին յետոյ, երբ ներկայացնենք Փոլ Ժա-նէի, Էմիլ Պուէհիէի, Ալֆրէտ Ֆույ-եէի աշխատութիւնները Տէքարթի մասին.

×

Ռընէ Տէքարթ ծնած է 30 Մարտ 1596ին, Լա Հէյի մէջ: Ծնունդէն շատ քիչ վերջ մայրը մեռաւ: Տը-կարակազմ, բժիշկները կ'ըսէին թէ չի դիմանար, շուտ կը մեռնի: Հայրը չուզեց, հետեւաբար, աւելի յոգնե-ցնել ու տկարացնել իր զաւակը դպ-րոցական աշխատութիւններով: Սա-կայն եւ այնպէս, վաղահաս իմացա-կանութեամբ օժտուած, Տէքարթ իր տարօրինակ հարցասիրութեամբ կը նեղէր քովինները, դեռ 8 տարեկա-նին: «Փոքրիկ փիլիսոփան» կ'անուա-նէին արդէն զինք: 1604ին մտաւ Ֆլէ-շի քոլէժը, որ Եւրոպայի ամէնէն համբաւաւոր վարժարանն էր այդ շր-ջանին:

Նախ կը տարուի բանաստեղծու-թեամբ, (մինչեւ իր մահը կը սիրէր ոտանաւոր գրել): Այնուհետեւ կը հետաքրքրուի պատմութեամբ: Կը կարդայ անընդհատ եւ կատաղօրէն: Փիլիսոփայութեան առաջին դասե-րուն, իր մէջ կը ծնի տարակոյսը, ո-րուն վրայ պիտի հիմնէր, վերջը, ամ-բողջ վարդապետութիւն մը: Տարա-կոյսն էր, որ զինք մղեց վերլուծելու, ճշմարտութիւնը փնտռելու: Ընդվզե-ցաւ ընդունելութեան դէմ որ մութ բառից մը կը ստեղծէր, փոխանակ լուսաւորելու: Սիրեց մաթեմաթիքը, որ կը սորվեցնէր լուծել խնդիրները: Սակայն քանի լեցաւ իր միտքը, նոյն-քան տարակոյսը նեղեց զինք, — ու տարօրինակ զղջանք մը հեռացուց զինք ուսումէն: Ձգեց դպրոցը, եկաւ Փարիզ, ինքզինք տուաւ հաճոյքի եւ զուարճութեան: Շուտով ձանձրացաւ ու կարծես քէն բռած՝ արուարձանի մը մէջ տուն մը վարձելով, քաշուե-ցաւ աշխարհէն: Կ'ապրէր երկու ծա-ռաներու հետ, ոչ ոք գիտէր իր մե-նարանին տեղը, ոչ ընտանեկան պա-րագաները, ոչ ալ բարեկամները, (ահա նախանշանները այն հիւանդու-թեան, որուն պիտի անդրադառնանք վերջը): Երկու տարի կ'ապրի մեկու-սացած, ինքզինք կը նուիրէ խորհր-դածութեան եւ ընթերցումի: Պատա-հաբար, ամայի փողոցի մը մէջ, օր մը իրեն կը հանդիպի բարեկամներէն մին, եւ այս հանդիպումը առիթ կը պատնայ, որ դարձեալ մտնէ մարդոց մէջ:

Երբ տակաւին կը յաճախէր Ֆլէշի դպրոցը, իր տկարակազմութեան պատճառաւ՝ արտօնուած էր անկողի-նին մէջ անցընել առաւօտեան ժամե-րը, ու Տէքարթ, մինակը, մտամո-լոր, կը մտածէր ու կը խորհրդածէր: Հոգեկան այդ վիճակն էր, որ պիտի ապրէր Փարիզի իր մեկուսարանին մէջ, քիչ մը աւելի չնչուած ձեւով:

Հազիւ թէ դուրս ելած էր իր մե-կուսարանէն, երբ ձգեց Ֆրանսան, սկսաւ ճամբորդել երկիր երկիր՝ ըր-ջանն ընելով Եւրոպայի, Հոլանտա-յէն Գերմանիա, — նախ բանակ մտաւ եւ մասնակցեցաւ քաղաքաբեւ պատե-րազմներու: Պավարիոյ մէջ, ձմրան եղանակին (1619), մենութիւնը դար-ձեալ պաշարեց հոգին, — ժամերով կը նստէր ու կը մտածէր, այնքան որ պահ մը սկսաւ ուրուականներ տես-նել, ձայներ լսել, — ձայները զինք կը հրաւիրէին ճշմարտութիւնը փն-տռելու: Կը հաւատար թէ երկինքէն կուգային այդ ձայները եւ խոր կրօ-նասիրութեամբ ու միսթիսիզմով հա-մակուեցաւ:

Իր կենսագիրներէն ոչ ոք կը կաս-կածի հոգեկան տաժին մասին, բո-լորը միաձայն կը վկայեն թէ Տէ-քարթ մարդիկը կ'ուսումնասիրէր՝ երբ կը ճամբորդէր, իրերը կ'ուսում-նասիրէր՝ երբ կ'առանձնանար: Ոչ ոք կը խօսի Տէքարթի cyclothymieին մասին, որ նախ մենութեան եւ երա-զանքի, ձանձրոյթի եւ մելամաղձու-թեան մէջ կը նետէ փիլիսոփան, յե-տոյ՝ հաճոյքի եւ զուարճութեան, ռազմասիրութեան եւ զբօսապտոյտի մէջ:

Արդարեւ, Տէքարթ կ'իջնէ դէպի հարաւ, Հունգարիա, Իտալիա, յե-տոյ դարձեալ դէպի վեր, Պալթիկի ե-զերքը եւ Անգլիա. Ամբողջ Եւրոպա-յի մէջ, միայն Սպանիա եւ Փորթու-կալ չէ տեսած:

Այս ճամբորդութիւններուն ընթաց-քին, երբեմն երկբայութիւնն է գրաւեցուցած իր միտքը, երբեմն ըն-նադիտութիւնը, վերջապէս գլուխ զարկած է բոլոր գիտութիւններուն, — բժշկական, ակնագիտական, մե-քենագիտական, աստղագիտական, օդերեւութաբանական, երաժշտագի-տական եւն.: Յանկարծ կը խանդա-վառուէր գրահաշիւով, բայց կը ձանձրանար անմիջապէս ու տարօ-րինակ նախասիրութիւն մը ցոյց կու-տար երկրաչափութեան համար՝ չու-զում լքելու համար զայն եւս: Այսպէս ալ քաղաք կը փոխէր անդադար, եւ քաղաքին մէջ՝ բնակարան:

32 տարեկան էր, երբ խաղաղու-թիւն մը իջաւ իր հոգւոյն վրայ: Ո-րոշեց հաստատուիլ Հոլանտայի մէջ, երկու պատճառով, (իր խոստովա-նութեամբ, ինչ որ շա՜տ հետաքրք-րական է) — Որովհետեւ Հոլանտայի կլիման աւելի զով է քան Ֆրանսայի կլիման, այն կարծիքով թէ օդին տա-քութիւնը կը բորբոքէ իր երեւակա-յութիւնը, եւ յետոյ Հոլանտայի մէջ դիւրին է մեկուսանալ.

Ու բնակութիւն հաստատեց Հոլան-տայի մէջ՝ մերժելով հասցէ տալ իր բարեկամներուն ու ծնողքին: Իր մէկ բարեկամն էր, որ կը ստանար նա-մակները եւ կը զրկէր իրեն, իսկ Տէ-քարթ, երբ պատասխանէր, տարբեր քաղաքի մը անունը կը գրէր նամակ-ներուն գլուխը: 20 տարի դուրս չե-լաւ Հոլանտայէն, սակայն միշտ ըն-նակավայրփոխեց, ընդհանրապէս բնա-կելով գիւղեր եւ գիւղին մէջ՝ ծայ-րամասի մեկուսի տուներ:

Հետաքրքրական նամակ մը ունի, ուղղուած Պալզաքի: Այնտեղ գովքը կը հիւսէ գիւղին խաղաղութեան, առ-ուին որ իր կարկաչով ներշնչումի կը կանչէ, հովիւին որ իր մենութեամբ կախարդանքի մէջ կը ձգէ: «Ամէն օր կը պտտիմ մարդոց բազմութեան մէջ այնքան խաղաղօրէն, ինչպէս դուք ծառուղիներուն մէջ, — մարդիկ որոնց կը հանդիպիմ, վրաս կը թողուն այն տպաւորութիւնը զոր պիտի զգայի դիտելով անտառին ծա-ռերը կամ ձեր գիւղերուն ոչխարի [illegible]

Ձեզ դիտեր ինչո՞ւ, — իր այս տա-րօրինակութիւններո՞ւն պատճառաւ, — հօրմէն զատ՝ ընտանիքին մէջ ոչ ոք կը սիրէր զինք: Իր մէկ կենսագի-րը կը վկայէ թէ կարեւորութիւն չէ-ին տար իրեն, զայն կ'անուանէին «փիլիսոփայ» այս բառին մէջ ընե-լով անարգական իմաստ մը. (մեր մէջ եւս, սովորութիւն է փիլիսոփայի վրայ տեսնել «պակաս» մը, որ անուշ ծիծաղի նիւթ է յաճախ), ու կ'աշ-խատէին չյիշել իր անունը, կարծես թէ ամօթ բերէր [illegible] գերդաստանին. Կենսագիրները կը քննադատեն իր եղ-բայրը, որ հօրը մահէն անգամ չիմա-ցուց եւ աշխատեցաւ ժառանգէն բա-ժին չհանել Տէքարթի: Սոսկ է, սա-կայն, որ Տէքարթ ալ իր կարգին չէր սիրեր եղբայրը եւ նիւթական իր լայն միջոցներուն մէջ անգամ՝ չա-փազանց ժլատ գտնուեցաւ [illegible] անոր:

Ընտանիքին կողմէ յարգանքի պա-կասին մէջ դեր ունէի՞ն իր տարօրի-նակութիւնները, — չենք գիտեր: Սա-կայն ինչպէս բոլոր, իր տարիքի հասունութեան մէջ, խաղաղութիւն մը զգացած էր այլ եւս հոգին: Ու [illegible] փիլիսոփայի պէս լատին բանաստեղծին խօսքը նշանա-բան ընտրած. Bene qui latuit, bene vixit (մեկուսացած ապրիլ կը նշանակէ երջանիկ ապրիլ): Այսուհանդերձ այս ճգնաւոր շատ կը սիրէր կինե-րը: Կ'ըսէին թէ գաղտնի ամուսնա-ցած է, բայց իր խոստովանութեան համաձայն՝ աղջիկ մը ունեցած է իր մէկ բարեկամուհիէն. Այդ աղջկան տուած էր իր անունը, Ֆրանսին Տէ-քարթ, եւ խանդակաթ հօր մը պէս կը մեծցնէր զայն, բայց 5 տարեկանին մեռաւ: Տէքարթ երբեք չմոռցաւ մո-նալ իր աղջկան սուգը: 11 Փետր. 1650ին, մեռաւ ինքն ալ, Թոքային բորբոքումի մը հետեւանքով, Սթոք-հոլմի մէջ: Թագուհին բժիշկ բժիշկի ետեւէ զրկեց, երբ իմացաւ թէ հի-ւանդ է փիլիսոփան: Բժիշկները որո-շեցին արիւն առնել, սակայն Տէքարթ մերժեց. «Պարոննե՛ր, խնայեցէք ֆր-րանսական արիւնին»: Ի վերջոյ տե-ղի տուաւ, բայց ուշ էր:

16 տարի վերջ, իր աճիւնը փոխա-դրուեցաւ Ֆրանսա եւ ամփոփուեցաւ Սէնթ Ժընըվիեւի եկեղեցիին մէջ:

Իր գործերուն եւ փիլիսոփայու-թեան մասին՝ յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Փարիզի հայերէն թերթերէն մին, յառաջապա՞հ բանալէն, Մեթո-տի ճառ կը թարգմանէր Discours de la méthodeը, զոր մենք կը թարգմանենք Ճառ Մեթոտի մասին: Ուշադրու-թիւն նրբերանգին:

(*) Դրոշմաթուղթերուն վրայ գր-ուած էր Discours sur la méthode, — Տօ-բելի թերթը Ֆրէիզով ողջունեց այս սխալը, որ շուտ սրբագրուեցաւ: Պէտք է դիտել տալ, որ Թուխա, երբ կը գրէ Տէքարթի կենսագրութիւնը, Ճառ Մեթոտի վրայ անունով կ'ար-ձանագրէ ծանօթ գրքոյկը:

(*) LENINE.— Matérialisme et empiriocriticisme, էջ 368

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բարեկամ մը կ'ըսէր.

— Օր մը, խումբ մը բարեկամնե-րով նստած էինք ու կը շատախօսէ-ինք զանազան հարցերու մասին Մօ-տաւորապէս տասը հոգի կային: Հե-տեւեալ հարցումը ուղղեցի. «Եթէ ստիպուած ըլլաք ընտրութիւն մը ը-նել ոճրագործութեան, գողութեան եւ մուրացկանութեան մէջ՝ ո՞րը կ'ընտրէք: Բարեկամներս ամէնքն ալ մուրացկանութիւնը նախընտրե-ցին: Այլայլեցայ եւ յուզուեցայ մարդ-կային ինկածութեան վրայ: Ես եր-բեք այդ յիշեալ երեքէն մուրացկա-նութիւնը պիտի չնախընտրէի: Գո-ղութիւնը աւելի ազնուական է քան մուրացկանութիւնը որ մահն է ար-ժանապատուութեան: Կը կարծէի որ ոճրագործութեան խնդիրը կարգ մը ինկածներու գործն է ու ճշմարիտ մարդը նախամեծար պիտի համարի գողնալ, խղճմտութեամբ գողնալ եւ ապրիլ վտանգուելով՝ քան թէ ապա-հով կերպով մուրալ, ինքնասպանու-թիւն գործելով բարոյապէս: Գողնա-լը մարդկային է իսկ մուրալը ստո-րին անկում: Անշուշտ խօսք չի կրնար ըլլալ ոճրագործութեան մասին որ հրէշային է: Մարդիկ ընդհանրապէս պիտի նախընտրեն՝ մուրացկանու-թիւնը: Ի՞նչ կը մտածէք այս մասին. Բարեկամ մը պատասխանեց.

— Մարդը չի կրնար իյնալ քանի որ ինկած մըն է արդէն: Կրնայ բարձրա-նալ անշուշտ: Դժուար է բարձրացու-մը ու քիչերն են որ կը յաջողին: Ա-մէն մարդու մէջ ալ կայ թէ՛ ոճրա-գործ, թէ՛ գող եւ թէ մուրացկան: Մարդուն չափ յանցաւոր է ու ոճրա-գործ, գող եւ մուրացկան Օրէնքը եւ Կրօնքը: Մարդոց մեծամասնութիւնը վատ է, զուրկ քաղաքացիական քա-ջութենէ՝ որով մուրացկան: Եթէ պաշտօնական եւ անպաշտօն պատիժ-ները չըլլային՝ մարդը պիտի սպան-նէր ու գողնար: Միշտ յանցանքի մաս ունին անհաւասարութիւնները, պա-րագայ պայմանները եւ օրէնքները ո-րոնք շինուած են հզօրներուն կողմէ՝ հզօրներուն համար: (Հզօր քաջ չի նշանակեր). Ու ոճրագործ [illegible] պէտք չէ հասկնալ միայն դէնքով մարդ սպաննողը: Գող ըսելով պէտք չէ հասկնալ գաղտնօրէն խլողը. Ինչ-պէս մուրացկան ըսելով պէտք չէ հասկնալ միմիայն ափը բացողը: Ի՜նչ անզէն, չխլող ու ափ չկարկառող ոճ-րագործներ, գողեր եւ մուրացկան-ներ կան ...

Այս խօսակցութենէն քանի մը օր վերջ հետաքրքրուեցայ մուրացկան-ներով եւ անոնցմէ մէկուն հետ հե-տեւեալ խօսակցութիւնը ունեցայ.

— Գո՞հ ես արհեստէդ:

— Առաջ մը լաւ էր: Գործերը գէշ կ'երթան ժողովրդական ճակատի կա-ռավարութիւնը հաստատուելէն ի վեր:

— Ինչո՞ւ համար:

— Նախ ամէն բան սղեց: Մեզի ա-ռաջ ինչ որ կուտային ողորմութիւն՝ նոյնը կուտան հիմա ալ: Անկէ զատ՝ միջակ դասակարգը մեզի կ'ողորմէր. մինչ հիմակ ինք կարօտ է ողորմու-թեան. Պրոլետարիան որ՝ անաստուած է ու ողորմութիւն չի տար: Վէրքս բացիք: Աղէտալի վիճակի մէջ ենք:

— Գործադուլ մը կազմակերպեցէք եւ յաւելում պահանջեցէք:

— Մոլեռանդ կաթոլիկ երկրի մը մէջ կը յաջողէր ձեր ըսած գործադու-լը. այստեղ սակայն ոչ մէկ յոյս կայ յաջողութեան: Աղէտը կատարեալ է:

— Քեզի բան մը ըսե՞մ, ծերուկս. գործաւորութիւն ըրէ

— Պարոն, ես քառասուն տարուան մուրացկան մըն եմ:

- Քառասո՞ւն տարի: Ցորեկան մը ապրելու է ուրեմն:

— Ես խոնարհ մուրացկան մըն եմ ու թէ «մեծապատիւ մուրացկան» մը:

— Հանգստեան թոշակի մը իրա-ւունք ունենալու ես:

— Մուրացկաններուն համար հան-գիստ չկայ: Անդադար պիտի մուրանք որպէսզի հաւատացեալները արքա-յութիւն երթան:

— Արքայութիւն կա՞յ:

— Կայ կամ չկայ՝ ատիկա մեր գիտնալիք բանը չէ: Կը բաւէ որ քր-իստոնեաներուն համար կայ եւ ա-տանց մեզի չեն կրնար դէպի հոն ճամբորդելու յոյս ունենալ:

— Ի՞նչ կը մտածէք ողորմաւորնե-րու մասին:

— Մեզի ողորմութիւն տուողները համակրելի տխմարներ են:

— Կա՞ն համակրելի տխմարներ:

— Ինչպէս կան հակակրելի խելա-ցիներ՝ նոյնպէս ալ կան համակրելի տխմարներ:

— Ըսէ տեսնեմ, ի՞նչ կը շահիս ներ-կայիս, օրական, միջին հաշիւով.

— Օ՛, սեւ թշուառութիւնն է հիմակ Օրական հազիւ յիսուն ֆրանք.

— Իսկ առա՞ջ:

Մինչեւ երկու հարիւր ֆրանք շահած եմ, օրական.

— Կարելի բան չէ:

— Ոչ մէկ պատճառ ունիմ ստելու. Առաջին անգամն է որ կը խոստովա-նիմ: Կեանքս լիուլի ապահոված եմ

— Ի՞նչ մտադիր ես ընել:

- Դժուար է բաժնուիլ օրական շահէն: Աղահ եղած եմ չիտակը ըսել [illegible] քաշուիլ եւ ապ-րիլ հանգստօրէն: Ծերացած ըլլալուս համար սակայն՝ մարդիկ հիմակ ա-ւելի [illegible] էին ողորմիլ ինծի, երբ ժողովրդական ճակատը եկաւ. Հիմա որոշած եմ հարստութիւնս մեծ գումարի մը հասցնել ու անկէ վերջ հրաժեշտ տալ ասպարէզիս: Յոյս ու-նիմ որ երկու տարիէն կ'աւարտեմ ա-[illegible]

— Կեանքիդ մէջ բնաւ չե՞ս աշխա-տած:

— Երբեք: Շատ անգամ, միամիտ-ներ գործ առաջարկած են ինծի, տա-րիներ առաջ, առանց գիտնալու որ ես իրենց տալիք օրականին գրեթէ տասն անգամը աւելի կը շահէի, չը-[illegible] Միլիոններ անշուշտ յոգ-նած եմ, ըլլալով խուլ, համր, կոյր որը զաւակաց հայր, լուսնոտ, եւ [illegible] Արուեստագէտի մը յաջողութեամբ կը խաղայի դերերս:

Եթէ օր մը դառնաս քաշուիս պի-տի ողորմի՞ս մուրացկաններուն

— Ես տանձ չեմ:

— Քեզի ողորմողները տա՞նձ են

— Նոյնը չէ: Անոնք կը հետեւին պատուիրանի մը. — «Տուէք միշտ, տուէք անդադար»: Մուրացկանու-թիւնը այնքան ընթացիկ արհեստ է որ պէտք չունի մուրացկանին ողոր-մութեան:

— Ձեր մէջ ալ չքաւորներ կա՞ն.

— Անշուշտ մեր մէջ ալ կան դասա-կարգեր: Ու, սակայն, երբեք մի հա-ւատաք մուրացկանի մը չքաւորու-թեան:

— Ի՞նչ ըսելով կը մուրայիր

— Կ'ըսէի. «Նայեցէք, ողորմեցէք թշուառիս: Եօթը հիւանդութիւն ու-նիմ»:

— Որո՞նք էին այդ եօթը հիւան-դութիւններդ:

— Բղջախոհութիւն, որկրամոլու-թիւն, արծաթասիրութիւն, ագահու-թիւն, ալքոլամոլութիւն, ծուլութիւն եւ ստախօսութիւն:

Ցեխեցի մուրացկան մը որ ողոր-մութիւն կը խնդրէր աղաղակելով.

— Հինգ զաւակի տէր եմ. Նայեցէք ողորմեցէք

Մուրիկ մըն ալ տեսած եմ, մահ-մետական երկրի մը մէջ, որ կ'աղա-ղակէր.

— Երեք կիներու տէր եմ. Նայեցէք ողորմեցէք:

Շատ հաւանաբար օր մը — եւ մօտ է այդ օրը — երբ մուրացկանուհի մը բերնէն պիտի լսէք հետեւեալ աղա-ղակը

— Չորս ամուսինի տէր եմ. Նայե-ցէք, ողորմեցէք:

Ու հետաքրքրական է գիտնալ թէ մարդիկ ի՞նչ չափով ու ի՞նչ ձեւով պի-տի ողորմին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳԻՒՂԵՐԱՑԻ՝ ԱՅԳԵՄՈՒՏՔ

Հայկական գիւղեր: Օր կ'ըլլայ որ մասող տեղ իրեն՝ չես նշմարեր, այնպէս խաւար է ահաւոր: Իսկ ա-տեն ալ կայ, վերը լադուարթ, կան-թեղ մըն ալ կախ, — առեղ կրնաս ան-ցնիլ

Այդպէս յուռնակ գիւղեր է: Աստուա-ծածնայ օրհնուած խաղողին ողկոյզ-ները սարփինաներուն վրայ զիրար կը գգուեն, սեւ ու ճերմակ, ու գոյնե-րու կռիւ չունին:

Սեւուկ մարնոտը, մեծ ու պզտիկ ձագուկները ըրկած, վերը երկարեր է վարդ-վարդ շարուած նդան պտուղին գիրկը Մայրաղջնայքին պէս [illegible], ու կը մրմնջէ հին պատմութիւն մը, թէ ինչպէս ինք առաջին անգամ ծնած է Արարա-տի կողերէն, անարեմարդ Նոյի աղ-ջիկներուն ստինքներէն վազած կա-թէն, երբ հայ կանդերը կը սուրային արդէն լերան բարձունքէն:

Այգիի պահնորդ տղան խուցը լը-քեր՝ առէջները համտեսի է եղեր աղ-ջիկտեսի պէս: Զոյգ մը համբոյր մէ-կէն, «առ ինչ քաղցր է», հասա մը միւսէն «շաքարի պէս», ճուտ մը սա-կէ «սիրտ կը զովացնէ», կուտ մը քո-վէն «այնպէս ալ անո՛ւշ», ճթիկ մը վերէն «մեղր» զոն կը նմանի», կապ մը վարէն: Ողկոյզ մըն ալ խաղ-եղեր աջին, հաճնեպով դէպի ցանկը կը վազէ: Մի բաժ, ողնի մը խելք ը-րեր պտուտ պտուտ քաղեր պտուղները, գոգնոց չունի՝ վար է թափեր գետի-ն, ի՞նչպէս տանի իր ձագերուն, պտուկը դարձեր է՝ փորը լուսնին — ամօթ իրեն —, շատեր իր սուր նի-ղակներուն, ու իր բաժինը առեր կը քալէ. Ինք քի՞չ աշխատեր է այգին: Դեռ քանի՞ օր եղաւ, երբ քարբանքին վրայ քարին արիւնաքամ իր մէջքին զալարումով անոր փուշերը ցաւցուց: Խլուրդները սոսկումով իրենց ծակե-րէն դուրս ցելան: Անպիտան կազայթ ճանճերը որսալով սիրտ հասցուցած է, ի՞նչ կ'ըլլայ, ողկոյզ մը խաղող ալ թող ինք ուտէ, մանաւանդ որ չա-տոնց Հրէին աղջկան պտուկները Ա-րարատի բասր ծաղիկներու միւռո-նով օծուած են, բայինի պէս ժամուն սեղանին վրայ: Ո՞վ է դրան սողնակը խառնողը: Մազոտ թաթ մը ի դուր կը փորձէ գոնէ դրան գաղտնիքը լու-ծել:

Զեփիւռ բուռ բուռ ասուղեր կը թափէ, ու թզենին նախանձէն կը պայթի ինչպէս եւ իր նորահաս պը-տուղները, — «ի՞նչու խաղողները ի-րենցմէ քաղցր ըլլան, մանաւա՞ն էր տակառ»: Տերեւները կը խնդան կաթ-նուկ տունկին, մարդին վրայ թօթ-վըտող, լօղանքին նյող պտուներուն պէս.

Զեփիւռ, հայ աղջկան քալուած-քով, կուսպայ բոյրով ու երգով: Սա դիմացի ծառը ինչո՞ւ այդչափ կը դո-ղայ՝ թեւը երկարած այգիին դուրս:

Մի բաժ, աքլ մը զոդ դուռը ձգեր ինքնակոչ հիւրի մը պէս ծառին թե-ւէն բռներ՝ ներս կը մտնէ: Զարի ճլուրը ուտելէն ձանձրացած՝ խաղող չսելու եկեր է հոս:

— Ինչ կայ չկայ, աքլ աղբար, հը-րացանի ձայնը շատոնց է որ չես լը-սեր, չըլլա՞յ թէ բոլորս մեռած կար-ծեցիր:

Հազիւ անունը լսեց, Բիւրատի մը պէս վրան ցնեց, ցանկը ճեղքեց ու փախաւ: Ճամբուն վրայ քանի մը ճը-ուեր իրենց գինին վազցուցին անոր տապանին տակ, ոչինչ, ապա եթէ Թուրքի պէս անցնէր.....:

Լուսնակը բարակ շղարշ մը եփե-ռեն՝ չտեսնելու կուգայ: Բոլորն ալ հայ գիւղին զաւակներն են, այդպէս բարի լուս գիշերով հրացանն ինչո՞ւ արթննայ, ինչո՞ւ երկունքը խանգար-ուի. Ու գիշերուան խաղաղութիւնը վայրկեան առ վայրկեան կ'այլափոխ-ուի:

Այգին մեծ օրօրոց մըն է դարձեր, օր-օր, օր-օր, ու լուսածին մանուկ մը յուշիկ մշիկ անոր մէջ կը քնանայ Անկինէ անկին շուրթ ու ցնծղայ կը ցնծերգեն, ծիծաղն ու ժպտունքը կը տարածուին ամէն կողմ ներդաշնակ, ներդաշնակ

Բոյլ մը կայծոռիկներ ծառերէն վար կ'իջնեն արփացող տերեւներու հետ եւ ակօսներուն մէջ կը պահուին: Լուսնակը կալ կը մտնէ հասած ցո-րեններու խուրձերուն մէջ: Երփնե-րանգ ծաղիկներ կամ են նստեր ու կը դառնան:

Հոյլ մը թիթեռնիկներ խըռուր կը փորձեն շղարշ մը պատռել, ասկէ փո-չի կը մաղեն երէն: Դողով ու ցողով այգին կը լողնայ. եւ այգեստանը կ'արթննայ արդասաբեր խոնջէնքով:

Մանուկ մը աքաղաղի պէս գիլ-գիլ կը կ'աղաղակէ:

Փրփուր ու պղտոր ջուր կը հոսի կաւաճէն եւ եղերքի անեռելները կ'ո-ղողէ:

Բլուրին վրայէն լուսինը հազիւ կ'ե-րեւայ հիմա, ձեռքը դրած բերնին, ափսոսալով որ զեղի մարդիկ քուն չունին: Գիշեր մը կը վերջանայ ու գիշեր մը կը սկսի:

Այգին երանդ կը հագնի եւ անհան-գիստ ջերմով կը տառապի, ակնէրէն դարձող փարչուռը աղջիկներու պէս ամփկելով:

— Ո՞վ պիտի ըմպէ գլգլացող կար-միր փարչէդ:

— Ո՞վ իմ ծաղիկներուս անուն մը-չակեց:

— Որո՞ւն բաժակն է, որ պիտի լե-ցընես մեղրահամ ջրէդ:

— Կարին բաղկին ոսկի բաժակը:

Երնէկ, երնէկ այն շրթներուն, ո-րոնք պիտի ըմպեն ձեզմէ ծորող գի-նին, երնէկ:

Յանկարծ կուժ մը շողշողացող ու-սէ մը վար կ'իյնայ ու կը փշրուի, ինչպէս խոշոր, մարգարտային նուռ մը կարմիր: Հատիկները կը ցրուին այգիին մէջ ամէն կողմ, արեւով անձ-րեւի պէս: Ու ծիրանի գօտի մը կը փայլատակի թումբէ թումբ: Ջուր ու գինի կը խառնուին աառուշանի մը ծուխ ու բոցին պէս, ու շատրուան-ներ կը ժայթքին, ու գետինը պապա-կած շրթներ կը գգուեն:

Միջատ մը նուագը շալկած ճիւղէ մը վեր կը մագլցի: Վերէն զոյգ մը թռչուն կտուց կտուցի թուփերուն մէջ կ'իջնեն կը պահուին: Նապաստ-ակ մը խոզաուղի բունուէն ծանր ծանր կը ոքայ:

— Երատ ըլլայ քեզի, ամէն չգիտ-ցած արժատ չկրծես: Անդիէն մարդ է թէ թռչուն, անոր ցաւը կը ծաղրէ. ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ: Գիշերուան լռու-թիւնը յամրաբար տեղի կուտայ ծա-ռեր ականջ տնկեր մարիկ կ'ընեն Բարտի մը նախ անկողնէն նոր ելլ-ողի մը պէս կը կոտրտուի ու գլուխը կը շարժէ աջ ձախ, «գիշերը ինչե՛ր տեսայ». Վիզը երկայն մանր գլուխ-գաղտնիք պահել չե՞ս գիտեր: Ես ալ տեսայ, ծառերն իրար գրկեցին սո-սափելով, պահնորդ տղան քովի այ-գին նոր վերադարձաւ շրթունքները ծծելով:

Աս իրիկուան տղա՞ն է, Լուսնակն արեւի կարօտով մաշեցաւ: Բոցեղէն անձրեւի մը մէջէն արծիւ մը լայն թեւերը թափահարելով բլուրին կա-տարէն վեր կը բարձրանայ:

Արշալոյսին նուագկոտ, այգիի մարմար հնձանէն ողկոյզ առ ողկոյզ գինի կը քամուի՝ կարմիր, ճերմակ յորդահոս: Պահնորդ տղան մինչեւ պորտը գետին փռուեր անյագօրէն կը ծծէ, մինչ սպառազէն նժոյգ մը դէ-պան աջեւ անհամբեր կը փրնչէ.

Խ. ԱՐԱՄԱՆ

ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ, ԵԱՐԱԶ ԵՐԳԵՐ

— Լըճա՛կ, ինծմէ մի՛ փախիր, մեղկ ոտքերով մի՛ փախիր.
Ես դըժբախտ մարդ եմ եղեր, բարկ կայծերով լի մոխիր.
Ամէն մարդ ինձ վէրք տուեր, վէրքէս ծաղիկ է բուսեր.
Ծաղիկիս դէմ ամէն օր աչքէդ շաղիկ է հոսեր:

= Որ քեզ ըլլամ սիրուհի, որ իր հետ քեզ ալ վառէ,
Ա՛յ տըղամարդ, ինձ լըսէ, պայման մ'ունիմ կատարէ՛,
Կ'երթաս սեւ ձիդ կը հեծնես, երկինքն ի վեր կ'արշաւես,
Արեգակն ու լուսընկան ինծի նուէր կը բերես:

Արեգակն ու լուսընկան շալիկիս մէջ կը բերես,
Ապարանջան կը շինես՝ երկու ձեռքիս կ'անցընես,
Սիրոյ նըշանն այդ կ'ըլլայ, լինձ ալ քեզի եար կ'ըլլայ,
Ոսկի ծունկիս ոսկի սիրտն՝ ադու վէրքիդ ճար կ'ըլլայ:

— Կը հեծնեմ ձիս, ա՛յ լըճակ, երկինքն ի վեր կ'արշաւեմ,
Արեգակն ու լուսընկան քեզի նուէր կը բերեմ,
Որ չըկըրնամ քեզ բերել, սեւ ձիէս ես վար կ'իյնամ,
Խորունկ գըրկիդ մէջ, իմ եա՛ր, ոսկի ծունկիդ վա՛րմ կ'ըլլամ:

×

Ձիւմպի՛լ, մի՛ գար, մի՛ բախեր, դուռիս սըրտին մի՛ զարներ.
Դուռիս սիրտն իմ սըրտի՛ս պէս, դուն իր խայթին մի՛ զարներ,
Սըրտին կարմիր վարդն եկեր անգութ եարն է արիւներ.
Արիւն պըցունք է եղեր, քալլիքէն վար է կաթեր:

Ձիւմպի՛լ, տեսա՞ր, ո՞վ անցաւ, կէս գիշերին եա՞րս անցաւ.
Հեռաւոր տանս երդին տակ՝ վիրաւոր հարս մը լացաւ.
Լուսնէն նըրմակ շող քաղեց՝ արծաթ քալլիք մը շինեց.
Եարիս արծաթ լըճակէն՝ գըռնակս ալիք մը ծեծեց:

Ձիւմպի՛լ, եկո՛ւր այս գիշեր, մէհրէմ շաղուէ դուռիս տակ.
Սուր մըկրատով քուրդ քաղէ ճակտէն զառիս բըպիտակ.
Խորունկ խորէն գիշերուան՝ ոսկի դայլով կուպր հանէ.
Լուսնին դեղին փեթակէն դեղին թելով մեղր հանէ:

Ծունկի՛ եկուր, ցած ձայնով աղօթք ըսէ դուռիս տակ,
Որ սատանին խաղերէն չըմոլորիս շարունակ.
Մէհրէմն ադու խըմորով սըրտիդ սանդին մէջ ծեծէ,
Դուռիս սըրտիկն աղէկնայ, թող մուրին մէջ չըհեծէ:

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՌԱԿՆԵՐ

ԽՄԲ.— Հետեւեալ առակները քաղուած են Վարդան Այգեցիի «ԱՂՈՒԵՍԱԳԻՐՔ»էն: Հայկական Կիլիկիոյ այս տաղանդաւոր զաւակը, Վարդան, որ վանքէ վանք եւ ճգնարանէ ճգնարան քարոզ տուաւ իր կեանքը մինչեւ ԺԳ. դարու սկիզբը, անմահացած է իր այս առակներով, որոնց առաջին ժողովածուն տպագրուած է 1668ին Ամստերտամի մէջ, երկրորդ անգամ՝ Մարսէյլի մէջ (1676), երրորդ անգամ դարձեալ Մարսէյլի մէջ (1683), չորրորդ անգամ Լիվոռնոյի մէջ (1698):

Վարդանի առակագիրքին մասին կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը ունի Ն. Մառ: Երկու տարի առաջ Ա. Բակունց եւս հրատարակութեան տուաւ այդ առակները արեւելեան բարբառով եւ ներածականով մը: Գիրքը սքանչելի նըկարներով զարդարուած էր Յակոբ Կոջոյեանի:

Ճաշակ մը տալու համար առակներուն մասին, կու տանք այստեղ քանի մը հատ: Յառաջիկային, բաղդատութեան մը համար, պիտի տանք քանի մը նմոյշներ ալ հելլենական եւ լատինական հին առակներէ.—

ԱՌԻՒԾԸ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍԸ

Առիւծ մը կորիւն մը ծնաւ եւ կենդանիները հաւաքուեցան՝ տեսնելու կորիւնը եւ ուրախանալու: Աղուէսն ալ եկաւ եւ բազմութեան մէջ, խնջոյքի պահուն, բարձրաձայն անարգեց առիւծը, թէ ասիկա՞ է զօրութիւնդ, որ միայն մէկ կորիւն կը ծնիս եւ ոչ բազմաթիւ:

Առիւծը հանդարտութեամբ պատասխանեց.

— Այո, ես ծնայ միայն մէկ կորիւն, բայց առիւծ ծնայ եւ ոչ թէ քեզի նման աղուէս:

ԱՌԻՒԾԸ, ԳԱՅԼԸ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍԸ

Առիւծը, գայլը եւ աղուէսը եղբայրացան եւ որսի ելան: Գտան խոյ մը, մաքի մը, գառ մը:

Ճաշի ժամուն, առիւծն ըսաւ գայլին.— «Բաժնէ՛ որսը բոլորիս»:

Եւ գայլն ըսաւ.— «Ո՛վ, թագաւոր, Աստուած արդէն բաժներ է՝ խոյը քեզի, մաքին ինծի, գառն աղուէսին»:

Եւ առիւծը բարկանալով, ապտակ մը իջեցուց գայլին ծնօտին: Դո՛ւրս թռան գայլին աչքերը: Եւ ան նստաւ ու դառնօրէն լացաւ:

Եւ դարձաւ առիւծն ըսաւ աղուէսին.— «Բաժնէ որսը բոլորիս»:

Եւ աղուէսն ըսաւ.— «Ո՛վ, թագաւոր, Աստուած արդէն բաժներ է, խոյը քեզի՝ ճաշի համար, մաքին քեզի՝ հրամմեցէքի համար, գառը քեզի՝ ընթրիքի համար»:

Եւ առիւծն ըսաւ.— «Ո՛վ խորամանկ աղուէս, քեզի ո՞վ սորվեցուց այսպէս ճիշդ բաժնել որսը»:

Եւ աղուէսն ըսաւ.— «Ինծի սորվեցուցին գայլին աչքերը, որ դիմէն դուրս թռան քիչ առաջ»:

ՈՒՂՏԸ, ԳԱՅԼԸ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍԸ

Ուղտը, գայլը եւ աղուէսը եղբայրացան եւ ճանապարհ ինկան: Ճամբան՝ հաց մը գտան եւ իրարու ըսին թէ ո՛վ որ տարիքով աւագ է, ան պէտք է ուտէ: Եւ սկսան ըսել իրենց տարիքը. Աղուէսն ըսաւ.— «Ես այն աղուէսն եմ, որուն անունը Ադամն էր որ դրաւ»: Գայլը ըսաւ.— «Ես այն գայլն եմ, զոր Նոյ իր տապանին մէջ առաւ»: Ուղտը տեսաւ, որ երկուքն ալ իրմէ աւագ դուրս եկան եւ հացը պիտի առնեն: Հացը բերանը առաւ եւ բարձրացնելով ըսաւ.— «Մի՞թէ ես երէկուան տղան եմ, երբ այսչափ մեծցուցեր են սրունքներս»: Եւ սկսաւ ուտել հացը: Իսկ աղուէսն ու գայլը ցատկռտելով հանդերձ իր չուրջը, փշուր մը չկրցան առնել եւ անհետացան:

ԷՇԸ ԹՈՌ ՈՒՆԵՑԱՒ

Էշուն աւետիս բերին.— «Ցնծա եւ ուրախացիր, եւ մեծ ընծայ տուր, որովհետեւ թոռ մը ծնաւ քեզի»:

Եւ էշն ըսաւ.— «Վա՜յ ինձ, բարեկամներ, եթէ հարիւր թոռ ալ ունենամ, դարձեալ չի թեթեւնար քամակիս բեռը»:

ԱՅՐԻ ԿԻՆԸ ԵՒ ԽՈՐԹ ՈՐԴԻՆ

Այրի կին մը կով մը ունէր, իսկ իր խորթ զաւակը՝ էշ մը: Եւ խորթ զաւակը կը դողնար կովուն կերը՝ կուտար իր էշուն: Եւ այրի կինը աղաչեց Աստուծոյ, որ էշը սատկեցնէ: Բայց սատկեցաւ կովը եւ այրին լալով ըսաւ.— «Ո՛վ Աստուած, չկրցա՞ր էշն անգամ զանազանել կովէն»:

ԳՈՂ ՔԱՀԱՆԱՆ ԵՒ ԱՅՐԻ ԿԻՆԸ

Քահանայ մը դողցաւ կնոջ մը կովը եւ տարաւ կապեց ախոռին մէջ: Եւ կինը իմացաւ ու քահանային ըսաւ.— «Տէր Հայր, մահուան ժամս հասաւ, երթանք միասին որպէսզի խոստովանիմ մեղքերս»: Եւ այն ժամանակ քահանան տարաւ ներսի տուն, այնտեղէն ժամատուն, եւ այնտեղէն եկեղեցի: Եւ կինն ըսաւ.— «Տէր Հայր, վերջին խոստովանութիւնը մահէս առաջ կ'ուզեմ կատարել եկեղեցիին մէջ»: Եւ քահանան կովը սեղան բարձրացուց եւ վարագոյրը քաշեց: Երբ եկեղեցի մտան եւ նստան, այն ժամանակ կինը բարձրացուց վարագոյրը եւ ըսաւ կովին.

— «Ո՛վ զարշելի, ես քեզ կով գիտէի, բայց ո՞վ պատարագիչ ըրաւ քեզ»:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երկու գերիրապաշտ քերթողներ, Անտրէ Պրըթոն եւ Փօլ Էլիւար, գրքոյկի մը մէջ հաւաքեցին իրենց տեսակէտները բանաստեղծութեան մասին: Քաղուածաբար փոխենք մը անոնցմէ:

** Գիրքերը ունին նոյն բարեկամները զորս մարդիկ,— կրակը, խոնաւութիւնը, անասունները, ժամանակը: Եւ իրենց բովանդակութիւնը:

** Մտածումները, յուզումները երբ բոլորովին մերկ են, այնքան հըզօր են որքան մերկ կիները: Հարկ է ուրեմն զանոնք մերկացնել:

** Մտածումը սեռ չունի, չի կրնար սերնդագործել:

** Բանաստեղծին մէջ, ականջը կը խօսի, բերանը կը հայհոյէ.

Իմացականութիւնը կամ զարթօնքն է որ կը սպանէ:

Քունն է որ կ'երազէ եւ կը տեսնէ յստակ:

Տեսիլքն է, զգայազգածութիւնն է որ կը խփեն աչքերը:

** Բանաստեղծութիւնը փորձն է ներկայացնելու կամ վերականգնելու,— աղաղակներով, արցունքներով, գգուանքներով, համբոյրներով, հառաչներով կամ առարկաներով,— այն բաները կամ բանը, զոր կ'աշխատի մթագին արտայայտել բանաւոր լեզուն, ամէն բանի մէջ որ կենդանի երեւոյթ ունի կամ ենթադրեալ գծագրութիւն:

Այդ բանը կարելի չէ սահմանել այլապէս:

** Կատարելութիւնը ծուլութիւն է:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂ. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

Լիվիու Ռուսու, գրականութեան դասախօս ռումանական համալսարանի, երկու տարի առաջ հրատարակեց հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը ֆրանսերէն լեզուով.— Գոյութեան իմաստը ռումէն ժողովրդական բանաստեղծութեան մէջ:

Հեղինակը, որ ծանօթ է նաեւ ուրիշ նոյնքան կարեւոր գործով մը, Փորձ արուեստագիտական ստեղծագործութեան մասին (ֆրանսերէն), գիտել կուտայ թէ շատ քիչ ուսումնասիրուած է ռումէն ժողովրդական բանաստեղծութիւնը,— բանաւէճները եւ պատմաբանները են որ գրաւած են ընդհանրապէս, բայց փիլիսոփայական քննութեան ոչ մէկ փորձ կատարուած է: Այդ աշխատանքն է որ կը կատարէ ինք, մէջբերելով ժողովրդական բազմաթիւ երգեր, ըմբռնումը ամբողջական ձեւով: Ահա քաղուածք մը կիսովին կամ ամբողջապէս թարգմանուած երգերէն.—

Օ՜ տոյնա, տոյնա, քաղցրանձուն երգ, երբ մտիկ կ'ընեմ քեզի, ալ չեմ կրնար շարունակել ճամբաս:

Օ՜ տոյնա, տոյնա, հրաբորբոք երգ, երբ դուն կը թնդաս, կանգ կ'առնեն ոտքերս:

Կը փչէ գարնանային հովը.— Ես տոյնա կ'երգեմ բաց օդին մէջ, ծաղիկներուն մէջ, առուակներուն մէջ:

Կուգայ ձմեռը բուք ու բորանով ու... ուած, ես տոյնա կ'երգեմ տանս մէջ փակուած, մխիթարելու համար օրերս ու գիշերներս:

Երբ առաջին տերեւները կը բողբոջին անտառին մէջ, ես կ'երգեմ հայդուկներուն տոյնան: Տերեւները կը թափին, ես կ'երգեմ սուգի տոյնան: Տոյնա կ'ըսեմ, տոյնա կը հառաչեմ, ես կ'ապրիմ միայն տոյնայով:

Հիմա սա փոքրիկ գոհարը, հայրենադարձութեան անհնարին ցաւով մը բաբախուն.—

Ցանկա՜լ կը ցանկամ բարձրանալ ծաղկած լեռն ի վեր, ինծի քոյր ընել թուփերը եւ եղբայր՝ երկար սօսիները, որպէսզի ստուերներուն մէջ չըրգամ ինքզինքս, ինչպէս ծաղիկ մը՝ փուշերուն մէջ: Եթէ խեղճ հայրիկս գիտնայ թէ ի՛նչ կեանք կ'ապրիմ այստեղ, իր աչքերը՝ թափած արցունքով առուակներու պիտի նմանէին, ինչպէս իմ աչքերս:

Եւ ահա սիրոյ տաղ մը, Երգ - Երգոցեան պատկերներով.—

Ընկուզենիի կանանչ ծիլ, աղջիկները իմ մըրովին կ'երթան դաշտերը եւ անտառները, թուփ ու եղակ ժողվելու:

— Ըսէ՛, իմ սիրականս, քու քովէդ աւելի գեղեցիկ եղակ կա՞յ միթէ, որ եւ է տեղ: Քու աչքերէդ աւելի քաղցր բան տեսա՞ր ես դուն մեր երկրին մէջ:

Սիրոյ երգ մը եւս.—

Ա՛յ, ա՛յ, ափսո՛ս, իմ սիրականս շատ փոքր է դեռ, կ'ուզէի սպասել որ մեծնար, բայց սէրս անհամբեր է:

Ա՜խ, ո՞րքան գեղեցիկ է ան, նման է սիրուն ծաղիկի մը:

Երբ կը նայիմ իր աչքերուն որ թուխ կը նմանին, սրտիկս կ'էրի:

Երբ կը նայիմ իր այտերուն, որ շուշանի կը նմանին, չեմ կրնար զսպել հառաչանքներս:

Երբ զինք կը տեսնեմ շուրջ - պարի մէջ, սիրոյս կրակէն կը հալիմ:

Չեմ գիտեր դեղախոտ մը որ վէրքիս վրայ դնէի, մեղմացնելու համար սիրոյս կրակը, որպէսզի սպասէի իր մեծնալուն:

Իրապէս հրաշալի է սա երգը, որ կը պատմէ պատանի հովիւի մը մահը, լերան մը վրայ կայծակնահար.—

— Երբեք ծաղիկով կանանչ տերեւ, պատանի հովիւ, ո՞ւր զարկաւ մահը քեզ:

— Բա՛րձրը, լերան գագաթը, եղեւնիի մը ճիւղերուն տակ, ուր հովը կը փչէ:

— Ի՞նչ մահով մեռար:

— Կայծակը զարկաւ ինծի եւ այնպէս մեռայ:

— Բայց, ա՛յ իմ պզտիկս, ո՞վ լացաւ վրադ:

— Թռչնիկները դայլայլեցին եւ անձրեւ սգացին վրաս:

— Բայց, ա՛յ իմ պզտիկս, ո՞վ լըւաց մարմինդ:

— Անձրեւ մը տեղաց եւ անձրեւը լուաց զիս:

— Բայց, ո՞վ իմ պզտիկս, ո՞վ կապեց սպաստանդ:

— Լուսնկան եկաւ, իր շողերով պատանքեց զիս:

— Ո՞վ վառեց սուգի մոմերը:

— Արե՛ւը, երկնքին խորէն:

— Բայց, ա՛յ իմ պզտիկս, ո՞վ թաղեց քեզ:

— Ինկան երբ մեծ եղեւինները, ու զիս թաղեցին:

— Իսկ սրինգդ ո՞ւր թողուցիր:

— Եղեւինին ճիւղերուն մէջ, երբ հովը փչէ՝ իմ սրինգս կը նուագէ, ոչխարներս կը հաւաքուին ու կուլան վրաս:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ

ՃՌՌՈՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

— Կ'երգէի՞ր դուն, հա՞, ամառուան այն տաքին,
Հիմա գնա՛ պարէ— ցաւդ է՝ ցնծագին»,
Պատասխանեց մրջիւնն ագահ՝ ճռռուին:

.. ..

Տուն էր շիներ ոսկի եզնակն քիչ անդին:
Լսեց աղբրան ու ցաւերը Երգիչին,
Շուտ ներս կանչեց հին բարեկամն իր անգին:
— «Արդար վաստակ՝ ես քակորի դէզ ունիմ,
Ինչո՞ւ երթաս աղաչես գող մրջիւնին,
Ամբողջ ձմեռ հիւր կը մնաս իմ գլխին»,
Ըսաւ, ելաւ կանչեց դրկից - դրացին,
Հրաւիրեց որ խնջոյքին մասնակցին,
Եւ երգելին երգովն Անոր սրինգին,
Ինչպէս պայծառ արեւափառ Յուլիսին,
Գեղ - գեղակամք կ'աշխատէին - տքնէին
Երբ կը հնչէր երգ ու նուագ կենսածին:
Բզէզն, բզէզ, զառիկ, ցատիկ լսեցին,
Ամէն մէկը նուէր մ'բերաւ անուշին,
Մեծ Երգիչին պատիւ տալու վազեցին:
Եւ ուխտեցին՝ մինչեւ Մայիս, միասին,
Պալատ շինել, Երգի կոթող թանկագին,
Ի հեճուկս սա վաշխառու մրջիւնին:

Խ. Կ. ՎՀՏՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (387)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ըսածդ ուղիղ է, թէեւ այս՝ պարզապէս մեր ձեռնարկներէն մէկն է... միւսներու մասին յետոյ քեզի կը խօսիմ: Մէկ ձայն տայիր Սաթենիկին, անոր ըսելիք մը ունիմ:

Երբ Սաթենիկն ու Յակոբը կողքի սենեակէն ներս մտան, Լեւոնը եկած ժամանակ Սաթենիկի տուած տոմսը ձեռքը բռնած՝ խօսքը ուղղեց մանկամարդ աղջկան:

— Սաթենիկ, դուն գիտե՞ս թէ ինչո՞ւ զիս տեսնել կ'ուզեն այդ աղջիկները...

— Ոչ, պարոն Լեւոն, չուզեցին յայտնել. ըսին՝ շատ, շատ կարեւոր խնդրի մը համար կ'ուզեն քեզ տեսնել, եւ եթէ ես տեղդ գիտեմ, քեզ յանձնեմ իրենց տոմսակը:

— Հը՜, ու Լեւոնը սկսաւ մտածել:

— Թէեւ ես կը կարծեմ որ...

— Հը՞, ի՞նչ կը կարծես, Սաթենիկ:

— Կը կարծեմ, որ դաւաճանի խնդրի մասին կ'ուզեն անձամբ հետդ խօսիլ.

— Շատ լաւ, Սաթենիկ, կ'ըսես իրենց, որ վաղը իրիկուան կողմ թող Յակոբը տեսնելու գան: Չմոռնաս, որ զիս հոն պիտի գտնեն:

Շատ լաւ, պարոն Լեւոն:

Սաթենիկը այլեւս դուռը բացաւ, Ու ոք չէր երեւար: Յակոբն ու Լեւոնը [illegible] պատրաստ բռնած՝ մեկնեցան:

Երբ տուն հասան եւ Լեւոնը բարձրացաւ իր սենեակը, թէեւ պատուհանները մութ էին, բայց Սոնիայի սենեակէն յուշիկ քայլերու ձայն մը լսուեցաւ: Հակառակ Լեւոնի հաւատացումին, Սոնիան չէր քնած ու կը սպասէր երկուքի վերադարձին:

Լեւոնը նետուեցաւ անկողնին վրայ, գլուխը թաղեց բարձին մէջ, մինչեւ կոկորդը բարձրացող հեծկլտանքը խեղդելու համար:

— Ձեզ համար հեշտ է մինչեւ Կուռուպաշ երթալը, որպէս թէ հիւանդի մը պէս այցելէք. Այդ ձեւով Յակոբը հնարաւորութիւն կ'ունենայ Պաղտոյի հետ տեսնուելու... Այդքանը բաւական է, ուրիշ ըսելիք չունիմ: Պաղտոն լաւ կուտայ վանքի աղջ: Շատ կը ցաւիմ, որ ձեզ ակամայ վտանգաւոր գործերու մէջ խառնեցի, բայց ներկայ պայմաններու մէջ.

— Այդ մասին չխօսինք, ամէն մէկս իր պարտքը պիտի կատարէ: Ե՞րբ կ'ուզէք որ երթամ:

— Որքան կանուխ մեկնիք, այնքան լաւ:

Սոնիան ու Լեւոնը տատու կանուխ, նախաճաշի սեղանի քով նստած, իրարու հետ վերեւի խօսակցութիւնը կ'ունենային: Երկուքն ալ յոգնած երեւոյթ մը ունէին գիշերային երկար սպասումի պատճառով ու, կը խուսափէին շիտակ շիտակ իրարու նայելէ: Սոնիան ինքն ալ չէր կրնար բացատրել դէպի այդ չոր երիտասարդը ունեցած խառն զգացումը. մերթ կ'աշխատէր խուսափիլ անոր ներկայութենէն, կը զգար սակայն, որ ներքին հոգեկան կապ մը հետզհետէ կը կաշկանդէր զինք:

Առջի գիշեր, մինչեւ Լեւոնի եւ Յակոբի վերադարձը Սոնիան ջղային վիճակի մէջ սենեակը չափչփելով սպասած էր ժամերը, անկարող նստելու կամ որ եւ է կերպով հանգստանալու: Հոգեկան այս վիճակը խոսապէս կը վրդովէր Սոնիան: Կ'աշխատէր ինքզինքը համոզել, որ Լեւոնի վտանգաւոր վիճակն էր պատճառը իր ջղային անհանգստութեան: Կ'աշխատէր ինքզինք համոզել թէ՝ Լեւոնի մասին ունեցած անհանգստութիւնը պիտի ցուցնէր ուրիշներու ալ, եթէ անոնք ալ միեւնոյն պայմաններու մէջ գտնուէին: Առօր մէկտեղ Սոնիան զարմանալի բաւականութիւն մը կը զգար Լեւոնի համար տառապելով: Այդ տառապանքը հետզհետէ կը ջերմացնէր աղջկան սիրտը անորոշ քաղցրութեամբ լեցնելով զայն:

- Ուրեմն, կ'ըսէք որ անմիջապէս ճանապարհուեմ.

— Այո, միայն զգոյշ եղէք, ձին չսահի, ճանապարհը շատ վատ է, սառոյցը...

— Անհոգ եղէք. լաւ ձիավարժ եմ: Ուրեմն, դուք մինչեւ վերադարձս ձեր սենեակէն դուրս չէք գար: Գիտէք, աղախինը երբեմն սենեակս կը բարձրանայ, խեղճը գաղափար իսկ չունի որ դուք իմ մօտ թաքնուած էք: Ուրեմն ես գացի, ցտեսութիւն:

Սոնիայի ու Յակոբի մեկնելէն վերջ, Լեւոնը քաշուեցաւ իր սենեակը՝ բանալին դարձնելով: Առջի գիշեր գրեթէ չէր քնացած: Երկնցաւ անկողնին վրայ եւ ի զուր փորձեց աչքերը գոցել: Վահէն փախցնելու ձեռնարկը, դաւաճան Դաւոյի հարցը, վտանգուած պահեստներու խնդիրը, քայքայուած խումբերը վերակազմելու հոգը պաշարած էին Լեւոնի միտքը: Բայց որ եւ է հարցի մասին մտածած ժամանակ անսպասելիօրէն Սոնիայի պայծառ դէմքը կուգար խաչաձեւելու այդ խորհուրդները՝ միրականօրէն եա վանելով ուրիշ ամէն մտածում:

Սոնիայի յանկարծական երեւումը տակնուվրայ ըրած էր Լեւոնի անդորրութիւնը, կոտրած՝ անոր պողպատէ կամքը: Մասնաւորապէս Սոնիայի մօտ ապաստանելէ վերջ, Լեւոնի հոգիին մէջ վերակենդանացած էին հին օրերը, երբ դեռ ինք Թիֆլիս էր, ու Սոնիան՝ իր երազներու թագուհին

— Պէտք է չուտով հեռանալ այս տեղէն,— ինքնիրմէ դժգոհ, խօսեցաւ Լեւոնը,— այս վիճակը արդէն պիտի լինի աշխատանքիս:

Կէս օրէն հազիւ ժամ մը անցած՝ Սոնիան ու Յակոբը վերադարձան: Բակի մէջ սովորական հիւանդներու խումբ մը կը սպասէր: Սոնիան անմիջապէս գործի անցաւ, մինչ Յակոբը վեր ելաւ յայտնելու Լեւոնին, որ Կուռուպաշ պէտք եղածը կարգադրուած էր:

Հաւաքուած կիներէն շատեր, ինչպէս սովորաբար, եկած էին օտարական հարուստ խանումէն օգնութիւն խնդրելու: Անոնցմէ ազատուած՝ Սոնիան Յակոբի սենեակի մօտ գտնուող փոքր սենեակը մտաւ, ուր կ'ընդունէր հիւանդները: Երկու աթոռ, սեղան մը, բազմոց մը եւ դեղերու պահարան մը կը կազմէին ամբողջ կահաւորումը այդ սենեակին: Հիւանդները մէկիկ մէկիկ ներս մանել ըսկսան: Բակի մէջ, պատի տակ Սոնիան նկատած էր երկու կիներ, որոնք իր սովորական հիւանդներէն չէին: Անոնց հագուստներէն ենթադրեց որ անոնք Վանի գիւղերու ցեղին կը պատկանէին, բայց առանց մասնաւոր ուշադրութիւն մը դարձնելու անոնց վրայ, ներս մտած էր՝ հիւանդները ընդունելու:

Երբ վերջին հիւանդը դուրս ելաւ, ու Սոնիան կը պատրաստուէր ձեռքերը լուալու, մէկ ալ երկու գիւղացի կիները համարձակ քայլուածքով դուռնէն ներս մտան ու իրարու կողքի նստան յատակի վրայ: Ճահիլ կիներ էին այդ գիւղացիները ու երկուքն ալ չափազանցուած ձեւով ձիւթ կը ծամէին՝ երբեմն գետնի վրայ թքնելով:

— Տօքթօր խանում,—ըսաւ մէկը, միջահասակ նիհար աղջիկ մը,— կ'ուզե՞ս բախտդ նայիմ... բաժակ մը ջուր բաւական է... բաց դրքի նման ապագադ մէջը կը կարդամ. կ'ուզես քար նետեմ,— ու գիւղացի կինը Սոնիայի լռութիւնը հաւանութեան համարելով ծոցէն կարմիր թաշկինակ մը հանեց ու գետին փռելով՝ ափին մէջ սկսաւ շարժել զանազան գոյնի եւ մեծութեան քարեր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Այս առաջարկները ընդունուեցան միաձայնութեամբ, միայն թէ Ռուսիոյ ներկայացուցիչը արձանագրել տուաւ իր դիտողութիւնը թէ Վալենցիոյ կառավարութիւնը, միակ օրինաւոր իշխանութիւնը Սպանիոյ, երբեք ռմբակոծած չէ բաց քաղաքները :

*** Պիլպաոյի շուրջ կռիւները կը շարունակուին այնքան արիւնալից, որքան առաջին օրերուն։ Ազգայնականները քայլ առ քայլ կը յառաջանան, սեղմելով պաշտպանները։ Հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ ազգայնական նաւատորմը կը գրաւէ բոլոր այն նաւերը, որոնք յատկացուած են Պիլպաոյի բնակչութեան պարպումին :

Գաղթական դրամագլուխներու վիճակը

Շատ վիճակի մատնուած են գաղթական դրամագլուխները։ Ճիշդ ինչպէս ժողովուրդները, դրամագլուխներն ալ դարձած են հայմաթլօս :

Ֆրանսական մեծաթիւ դրամագլուխներ փախած են արտասահման,— առոնց դէմ կառավարութիւնը ձեռնարկած է խիստ պայքարի մը։ «Փոփիւլէր» կը սպառնայ գործածել բռնի դրամագլուխին։ Միւս կողմէ, Նիւ-Եորքէն կը հեռագրեն թէ Միացեալ-Նահանգներու կառավարութիւնը խոստացած է օժանդակել Լէոն Պլումի, երկիր վերադարձնելու մղելով փախստական դրամագլուխները։ Այսպէս, ծանր տուրքեր պիտի դրուին օտար դրամագլուխներու վրայ, որ կը պահուին ամերիկեան դրամատուներու մէջ, եւ Ֆրանսական կառավարութեան պիտի հաղորդուին այն դրամագլուխները, որոնք եկած են Ֆրանսայէն :

Այսպէս դրամագլուխներն ալ Fարբ տ'իտանթիթէի ցանկեր պիտի ունենան շուտով, մեղի պէս։ Բայց չէ՞ որ այդ դրամագլուխը կերաւ մեր գլուխը, աշխարհակալութեան ծրագիրներ հիւսելով,— հիմա լալու կարգը իրն է։

ՃԱՆԱՃԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէջ ձերբակալուեցան 50 համայնավարներ :

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ ձերբակալուեցան 250 տրոցկիստներ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը, ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովէն կը խնդրէ օրակարգի նիւթ դարձնել օտար կամաւորները Սպանիայէն ետ կանչելու իր պահանջը։

ՊԵՐԼԻՆԻ մամուլը կատաղի յարձակում մը կը գործէ ներկայիս Չեխոսլովաքիոյ վրայ, պատճառաբանելով որ Գերմանացիները կը հալածուին Չեխիոյ մէջ։ «Անցա՞ւ այն շրջանը կ'ըսեն, երբ անպատիժ կը հալածուէին Գերմանները»։

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ Զօր. Եաքիրի կինը կ'անարգէ իր ամուսնոյն յիշատակը «Փրավտա»յի մէջ հրատարակուած նամակով մը :

ՏՈՒՄԷՐԿԻ մահուան լուրն առնելէ վերջ կառավարութիւնը հարցուց Տիկին Տումէրկի թէ կը յօժարի՞ ազգ. յուղարկաւորութիւն կատարել :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ 20 Յուլիսին պիտի այցելէ Միւնիխ, արուեստի տան բացումին առթիւ, Հիթլէրի հրաւէրով :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտ... ընդհ. ժողովը 22 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ, ծանօթ հասցէին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը,

Ռօպէնսոն, Fiquetի զովասուն պարտէզներուն մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 Յունիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,

Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Փ'ՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ**

ԵՒ **Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ**

Կ'երգէ Տիկ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ'արտասանեն Պ. Պ. Հ. ԽԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ։

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՀԱՂ. ՄԻՋ. —Շոգեկառք Էնվալիտէն, իջնել վալ ֆլէօռի Մէօտոն մէթրօ Մէտի տ'իսիէն առնել թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ. թափի վէռ։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայրենակցական Միութիւնը կը տօնէ Վարդավառը Յուլիս 18ին, Րօպէնսոնի անտառը։ կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԾԱԽՈՒ Peugeot ՕԹՕՄՕՊԻԼՆԵՐ

Անոնք որ կը փափաքին գնել նոր կամ քիչ գործածուած օգտագործ PEUGEOT օթօմօպիլ մը, կամիոն կամ ապարիկ, կրնան ամենայն վստահութեամբ դիմել Պ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆի 65 կամ 67 Ave. Champs-Elysées, Փարիզ։ Հեռաձայն Elysées 66—28 կամ 66—29

ԱՅՑԵԼՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ' Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton . 52 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

Բացուած է

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը։

Մանուկներու, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5- 7

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Տ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,

ՌՕՊԷՆՍՕՆ, **Maison Fiquet**ի զովասուն պարտէզին մէջ.

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը նուագէ ԹԱՌՈՒՍ ԳԱՐԵԳԻՆԻ խումբը, Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.։

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ

Մուտք 3 ֆր.

ՀԱՂ.-ՄԻՋ.— Փորթ տ'օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը, իջնել Թէրմինիւս:

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **Պ. ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆԻ**

(Երեսփոխան եւ Նախկին Նախարար)

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ՍԵՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, **Salle Gaveau**ի մէջ

45 Rue La Boëtie, մէթրօ **Miromesnil**

Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ Նահատակներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԵՀՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ, ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր։

Տոմսեր 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր. կը փնտռուին Հրաչեա ...ի քով, 51 rue Mr. le Prince եւ գրատուն ... 36 rue Montholon:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Քուրթուա) 45 47 Rue de la Boëtie

մէթրօ Miromesnil

29 Յուլիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐՈՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(11 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ Պախ Պուզօնիէն, Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Ֆօրէէն, Շումանէն, Կապրիէլ Բիէռնէէն եւ Լիստէն։

Գիներ.— Ա. կարգ 20, Բ. կարգ 15 եւ Գ. կարգ 10 ֆր. Պատշգամ 5 ֆր.

ՊԱՐԱՆ ՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

27 Յունիս, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, իր կեդրոնատեղին.

8 Rue Bossuet, Paris

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ։

Այս առթիւ հանդիսատեսպէս պիտի բաշխուին թէնիսի խաղերու մրցանակները։

Մուտք ոչ անդամներու 10 ֆր., անդամներու 7 ֆր :

Matinée Prolongée

Կազմակերպուած **Carlo Canti**ի եւ իր օրքէսթրին կողմէ

Այսօր, կիրակի ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր.

Restaurant Marigny, 24 Cours Marigny, (Վէնսէնի քաղաքապետարանին դիմացը) մէթրօ Château de Vincennes.

Կը մասնակցի յայտնի ռուս ջութակահար M. Veintroube.

Զանազան անակնկալներ — Պիւֆէ մատչելի գիներով.

Մուտք 10 ֆր :

Սրահը կը գտնուի օդասուն պարտէզի մէջ.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՌԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով։ Շատ նպաստաւոր գին։ Դիմել Պ. JACQUESի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

SAUVETEURS VOLONTAIRES DE DECINES

Տեսինի Կամաւոր Ազատարարներու Միութիւնը իր եզրայրական ողջոյնը հաղորդելով իր հայ բարեկամներուն, կը խնդրէ աջակցիլ իրենց լողորդական հանդէսին, որ տեղի կ'ունենայ կիրակի, 27 յունիս:

Տոմսակին գինն է 2 փրանք :

Դիմել' Կարօ Օհաննեանի սրճարանը, եւ Պ. Յակոբ Գարոյեանի:

MONTAGNIER

(Փոխ - Նախագահ)

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

18 — 24 Յունիս

երեկոյները ժամը 8.30

Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Eddie Cantor

dans

Cent Blagues

et Toni avec les vedettes Dangèle

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք.

Նիւթական յաջողութիւնը ապահովելու կը պահի 2 ժամուն ... գինով

ԴԱՆԻԷԼ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

ԺԱՄԱԳՈՐԾ եւ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ

54 rue Petite St. Jean, Մարսէյլ

Ի գիտութիւն Հայ հասարակութեան կուգամ ծանուցանել որ 54 ՐՒԻ ՓԸԹԻԹ ՍԷՆ ԺԱՆ նոր բացած խանութիս մէջ կը ծախեմ ամէն տեսակ գոհարեղէններ, նշանտուքի մատանիներ, ... նաեւ, որոնց եւ կանանց թեւի ժամացոյցներ եւլն նպաստաւոր գիներով։ Կը կատարեմ անթերի ամէն տեսակ նորոգութիւններ։ Կը գնեմ փլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ' «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Հայաստանի Յառաջի ...

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER HAGOPIAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. ՃԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74 51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆԱՒ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

կարի մեքենայի վրայ աշխատող վարժ եւ լաւ գործաւորուհիներ էնտէմայեապլի համար։ Աշխատանքը արհեստանոցի մէջ կամ իրենց բնակարանը :

Դիմել' **ARAX, 8 Rue Tracy**, երրորդ յարկ. մէթրօ **Réaumur Sébastopol**.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

P É R A

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Աղանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով։

Մասնաւոր սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50 71

Կը ծախենք' գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք' պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Ruede la République
Tel Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-42

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով։ Գաղթականական վաւերացուած կառավարութենէն։ Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris 18

Մասնաճիւղ' 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆոն Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր զեղչեր իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՍԵՐԺԵՐԸ հագուստներ 2 փորձով, ... 280—400 ֆր. Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գերմակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ ... Տիկ. Հայկուհի Կիւլպոլեան, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ ... բաժանորդագրուին ցառաջին ... վերոյիշեալ պայմաններէն ... կայացնել ցառաջի կտրոնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք ... à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթուանում։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆՈՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՅՈՒՆԻՍ — MARDI 22 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3453

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Տագնապալից նիստեր եւ բանակցութիւններ

Ժողովրդական ճակատը անխախտ կը մնայ

Կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը, Ծերակոյտը մերժեց իրաւախոհութեան բանաձեւն ալ, որ ներկայացուեցաւ վաւերացման համար: Առաւօտեան դէմ, ժամը 2.30ին, դահլիճը նիստ գումարեց եւ որոշեց Հանրապետութեան նախագահին ներկայացնել դահլիճին հաւաքական հրաժարականը:

Ահաւասիկ պատկերը այն յուզումնալից նիստերուն, որոնք տեղի ունեցան, որոշ ջղագրգռութիւն ստեղծելով ամէն կողմ, նախ քան դահլիճին հրաժարականը.—

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ծերակոյտն ու Երեսփ. Ժողովը դէմ առ դէմ կանգնեցան շաբաթ եւ կիրակի օր,— կիրակի օրուան թիւով տուեր էինք արդէն վէճին սրամարտական զարգացումը եւ ճշգրիտ դիրքերը:

Խորհրդարանական բոլոր վարպետութիւնները ցոյց տրուեցան, որպէսզի կառավարական տագնապի մը չյանգի դահլիճին պահանջը ելմտական «լիազօրութեանց» մասին: Ուրբաթէն Շաբաթ յետաձգելով իր նիստերը՝ Ծերակոյտը աշխատեցաւ որ Ելմտական յանձնաժողովը իրաւախոհութեան մը գայ կառավարութեան հետ: Ու եւ է արդիւնքի չյանգեցան Ծերակոյտի ելմտական տեղեկաբերին (Աբէլ Կարտէ) եւ ելմտական նախարարին (Վէնսան Օրիոլ) խորհրդակցութիւնները: Այն ատեն ելմտական յանձնաժողովը, բոլորովին ձեւափոխելով ելմտական լիազօրութեանց ծրագիրը, զոր Երեսփ. Ժողովը վաւերացուցեր էր, ներկայացուց Ծերակոյտին: Վիճաբանութիւնները սկսան Շբ. կէսօրէ վերջ: Կառավարութիւնը վստահ էր թէ Ծերակոյտը պիտի մերժէ «լայն լիազօրութիւն» տալ եւ պիտի առաջարկէ յանձնաժողովին մշակած ծրագիրը: Որպէսզի կառավարութեան եւ Ծերակոյտի միջեւ ստեղծուած վէճը պատճառ չդառնայ դահլիճին անկումին, Լէոն Պլում խնդրեց Երեսփ. Ժողովէն, որպէսզի Շաբաթ երեկոյ նիստ գումարելով՝ կրկին քուէարկէ իր ծրագիրը եւ պաշտպանէ զայն ընդդէմ Ծերակոյտին: Ասով, Ծերակոյտը կը կանգնէր Երեսփ. Ժողովին դէմ:

Շաբաթ կէսօրէն վերջ, ճառախօսական մենամարտը սկսաւ նախ Աբէլ Կարտէի եւ Վէնսան Օրիոլի միջեւ, յետոյ Լէոն Պլումի եւ Ժոզէֆ Քայեոյի միջեւ:

— Մենք, կ'ըսէր վարչապետը, կ'ուզենք երկիր վերադարձնել այն դրամագլուխները, որոնք արտասահման փախան: Այս երկրին մէջ անկարելի է ելմտական հաւասարակշռութիւն ստեղծել, քանի ազգային դրամագլուխի հսկայական թիւ մը կը գտնուի արտասահման եւ շրջաբերութեան մէջ չի դրուիր երկրին բարօրութեան համար: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ նոր զոհաբերութիւններ կատարէ երկիրը, երբ ֆրանսական հարստութեան կարեւոր բաժին մը կը խուսափի կատարելէ իր պարտքը:

Ու Լէոն Պլում, ակնարկելով այն առաջարկին, որով կ'ուզէին սահմանափակել կառավարութեան «լիազօրութիւնը», յայտարարեց.— Մենք կը պահանջենք գործելու լիակատար ազատութիւն:

Ժոզէֆ Քայեօ, իր կարգին բեմ ելլելով ըսաւ.

— Ընդունեցէք որ, 20 տարիէ ի վեր, Ֆրանսա կ'ապրի իր կարողութենէն վեր միջոցներով: Ճիշդ է որ ելմտացոյց մը պատրաստելու համար բաւական չէ մէկ տարին, սակայն երբ կը ձեռնարկէք ելմտական վերականգնումի, անհրաժեշտ է որ քիչ մըն ալ խնայողութիւն կատարէք, օրինակ թոյլ չտաք որ 1937ի ցուցահանդէսը մէկ միլիար արժէ պետութեան, երբ նախորդ ցուցահանդէսները շահ ձգած են: Դուք 5 միլիառ տուրք կը պահանջէք, առանց համապատասխան խնայողութիւն կատարելու: Ի՞նչպէս պիտի կրնաք կանգուն պահել ֆրանքը: Պանք տը Ֆրանսի ոսկիո՞վ: Սակայն այդ ոսկիները կենսական անհրաժեշտութիւն մըն են ազգային պաշտպանութեան համար, հանեցէք չմոռնալ ատիկա: Ձեր ներկայացուցած ծրագիրով՝ դուք ոչ թէ կը վերականգնէք, այլ աւելի ծանր կացութիւն մը կը ստեղծէք:

Այս ծանր վիճաբանութենէն վերջ, քուէի դրուեցաւ Երեսփ. Ժողովին ընդունած ծրագիրը,— մերժուեցաւ 72ի դէմ 188 ձայնով: Անմիջապէս քուէարկուեցաւ Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովին ծրագիրը, որ սահմանափակելով կառավարութեան «լիազօրութիւնները», իրաւունք կուտար միայն պայքար մղելու շահադիտութեան դէմ, 52ի դէմ 238 քուէ:

Շաբաթ գիշեր, Երեսփ. Ժողովը, յուզումով լսելէ վերջ թէ Ծերակոյտը մերժած է իր ծրագիրը, անմիջապէս քուէարկութեան ձեռնարկեց: Ընդդիմադիր մը խօսք ուզելով աշխատեցաւ քննադատել Երեսփ. Ժողովին ընդունած ծրագիրը: Երեսփոխանները չէին ուզեր ճառ լսել,— քուէ՛: Լէոն Պլում, յոգնած եւ յուսաբեկ, չուզեց միջամտել: Քուէարկութիւնը կատարուեցաւ, Երեսփ. Ժողովը գրեթէ նոյն մեծամասնութեամբ, 346 ձայնով ընդդէմ 248ի, կը վաւերացնէր իր ծրագիրը:

Այսպէս Ծերակոյտ եւ Երեսփ. Ժողով, անսասան իրենց դիրքերուն վրայ, կը կանգնէին դէմ առ դէմ:

Կիրակի առաւօտ ընդհ. ջղագրգռութիւն մը ամէն կողմ: Ի՞նչ ելք պիտի գտնէ այս տագնապը: Որոշ բացատրութիւններ աւելի կը սաստկացնեն ջղագրգռութիւնը,— Ծերակոյտը՝ կառավարութեան դէմ, բայց կառավարութիւնը չի հրաժարիր: Ծերակոյտը՝ երկրին դէմ, քանի որ կառավարութիւնը կը ներկայացնէ Ժող. Ճակատը: Կիրակի ժամը 3ին նիստի հրաւիրուած էր Ծերակոյտը: Անհրաժեշտ էր որ այդ նիստէն առաջ ելք մը գտնուէր, չգահավիժելու համար տագնապը: Ծերակոյտը իր նիստը կը յետաձգէ մինչեւ ժամը 6: Քամփինչի եւ Հիմանս կ'աշխատին պատրաստել իրաւախոհութեան բանաձեւ մը, զոր կը ներկայացնեն Երեսփ. Ժողովի ձախերու պատուիրակութեան: Ահաւասիկ այդ բանաձեւին գլխաւոր կէտերը.—

1.— Պաշտպանել ֆրանքը, 2.— Պաշտպանել հանրային վարկը, 3.— Աշխատիլ երկրին ելմտական վերականգնումին: Առանց սակայն, 1.— Մաքսային արգելք դնելու օտար արժեթուղթերու վրայ, 2.— Նոր ապառարկութիւն եւ պաշտօն հաստատելու, 3.— Հանրային պարտքերը ծանրացնելու:

Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը կ'ուզէր կարգ մը փոփոխութիւններ կատարել այս բանաձեւին մէջ եւս: Լէոն Պլում ներկայացաւ Յանձնաժողովի նիստին, աշխատելով գէթ փրկել իրաւախոհութեան բանաձեւը: Քայեօ խնդրեց, որ Աբէլ Կարտէ եւ Վէնսան Օրիոլ խորհրդակցին, կարծիքներու փոխանակութիւն կատարեն նախ քան Ծերակոյտին նիստը: Բայց այդ խորհրդակցութիւնն ալ անօգուտ անցաւ: Կիրակի երեկոյ, ժամը 6ին Ծերակոյտը սկսաւ իրաւախոհութեան բանաձեւին քննութեան:

Լէոն Պլում պաշտպանեց այդ բանաձեւը եւ հեղինակաւոր արտայայտութեամբ մը ըսաւ.— Երեսփ. Ժողովը որ սկիզբէն ի վեր դէմ է եղած «լիազօրութեանց», մեզի տուաւ իր վստահութիւնը, իսկ Ծերակոյտը որ այնքան առատաձեռն եղած է հանդէպ այլ դահլիճներու, կը զլանայ մեզի:

Ծերակոյտը լեցուած էր աննախընթաց բազմութեամբ: Երեսփոխանները մեծ մասամբ ներկայ էին այս վիճաբանութիւններուն:

Ի վերջոյ բեմ ելաւ Քայեօ եւ քննադատելէ վերջ կառավարութիւնը, ըսաւ.

— Ըսէք մեզի, թէ ի՛նչ միջոցներ ծրագրած էք՝ դուրս ելլելու համար այս անելէն, ծրագիր մը ներկայացուցէք մեզի, ըսէք ճշմարտութիւնը երկրին առջեւ:

Քիչ վերջ քուէարկութեան դրուեցաւ իրաւախոհութեան բանաձեւը, որ մերժուեցաւ 96ի դէմ 168 ձայնով: Լէոն Պլում իր պաշտօնակիցները խորհրդակցութեան հրաւիրեց Օթէլ Մաթինեօն, այնտեղ որոշեցին Հանրապետութեան Նախագահին ներկայացնել դահլիճին հաւաքական հրաժարականը:

Ով պիտի կազմէ կառավարութիւնը

Լէոն Պլում կոչով մը հանդարտութիւն թելադրեց երկրին ու քաշուեցաւ: Ու մինչ, առաջին պահուն, ամէն ոք կը մտածէր թէ ի՛նչպէս վերջ պիտի գտնէ կառավարական տագնապը, Մորիս Թորէզ հեռախօսով հաղորդակցութեան մէջ մտաւ Մոսկուայի հետ, ինչպէս կը տեղեկացնէ անթէլը:

Ընդհանուրին կարծիքն այն է թէ Ժող. Ճակատը կը մնայ ամուր, Լէոն Պլումի դահլիճին անկումը չի կրնար ազդել Ժող. Ճակատին վրայ, քանի որ Լէոն Պլում վստահութեան խնդիր չհանեց եւ Ծերակոյտին մէջ չտապալեցաւ, այլ հրաժարեցաւ՝ անկարելի գտնելով իրաւախոհութեան գալ: Հետեւաբար Ժող. Ճակատը կրնայ կառավարութեան գլուխ բերել, ընկերվարական պետի մը տեղ, արմատական մը՝ կազմելով դարձեալ Ժող. Ճակատի կառավարութիւն մը, միայն թէ այս անգամ կ'ենթադրուի որ նոր կառավարութիւնը քիչ մը աւելի դէպի աջ հակումով պիտի երեւայ: Կուտան գլխաւորաբար Շոթանի անունը,— արդարեւ Շոթանն էր որ աշխատեցաւ իրաւախոհութեան գետին մը գտնել Ծերակոյտին եւ ձախակողմեան տարրերուն միջեւ: Կը յիշուի նաեւ Տալատիէի անունը, ինչպէս եւ Էռիօ, Սարօ: Երբ կ'ուզեն իմանալ Քայեոյի կարծիքը, կը պատասխանէ.

— 76 տարեկան եմ, այլեւս չեմ կրնար նման բեռներու տակ մտնել:

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ.— Հանրապետութեան նախագահին հրաւէրին վրայ, երէկ կէսօրին՝ Շոթան սկզբունքով ընդունեց կազմել դահլիճը:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պիլպաօ ինկաւ

Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.40ին Պիլպաօ ինկաւ հերոսական երկար դիմադրութենէ մը վերջ:

Երբ տեսնուեցաւ որ ամէն դիմադրութիւն անօգուտ է, պաշտպանողները օդը հանեցին կամուրջները որ նետուած են Ներվիոն գետին վրայ եւ իրարու կը միացնեն հին ու նոր քաղաքները: Պասքերը քաշուեցան նոր քաղաքին մէջ: Քաղաքին արեւմտեան կողմէն, անոնք որ թշնամի են Ֆրանքոյի բանակին, սկսած են խոյս տալ դէպի Սանթանտէր, սակայն Սանթանտէրի իշխանութիւնը կը յայտարարէ թէ քաղաքը չափազանց խճողուած է եւ կարելի չէ այլեւս նոր փախստական ընդունիլ: Փախստականներուն կացութիւնը յուսահատական է: Ֆրանսական եւ անգլիական նաւերը, որոնք կը փորձեն այլուր փոխադրել փախստականները, դժուարութեան մատնուած են խուճապին պատճառով:

*** Պիլպաոյի գրաւման առթիւ Հիթլէր եւ Մուսոլինի շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեցին Ֆրանքոյի:

Անգլիական քաղաքի մը մէջ, ուր կը պատսպարուին 500 երեխաներ Սպանիայէն փոխադրուած, երբ լուր հասաւ թէ գրաւուած է Պիլպաօն, 500 երեխաները փախան իրենց օթեւաններէն,— այնքան սարսափած են Ֆրանքոյի բանակէն, որ կարծեցին թէ Պիլպաոյի գրաւումով իրենց օթեւանն ալ կ'իյնայ Ֆրանքոյի բանակին ձեռքը: Փոքրիկ փախստականները կարելի եղաւ գտնել մօտիկ անտառի մը մէջէն:

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը եւ Գերմանիոյ բողոքը

Գերման կառավարութեան ներկայացուցիչը, Ֆոն Ռիպպենթրոփ, Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին ներկայացուց բողոքագիր մը, ամբաստանելով Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը, որ իր սուզանաւերով կը շարունակէ յարձակում գործել գերմանական մարտանաւերուն վրայ: Այսպէս, «Լայփցիկ» զրահաւորը Միջերկրականի մէջ 4 անգամ ենթարկուած է անծանօթ սուզանաւի մը թորփիլահարումին, առանց վնասուելու: Զրահաւորին ձայնագիր գործիքը կրցած է արձանագրել նետուած թորփիլներուն ուղղութիւնը:

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը քննութիւն կը կատարէ այդ մասին:

Տորիօ ծանր պարտութիւն մը կրեց

Սէն Նահանգի քաղաքապետական խորհուրդներուն մէջ թափուր կը մնային 3 աթոռներ: Կիրակի կատարուեցան ընտրութիւնները:

Փարիզի 10րդ թաղամասի ընտրութիւնները արդիւնքի մը չյանգեցան: Համեմատականի մնացին բոլոր թեկնածուները, որոնց մէջ ամէնէն շատ քուէ ստացած է ազգ. ճակատի թեկնածուն, Փիւղէ:

Փարիզի 13րդ թաղամասի ընտրութիւններուն մէջ շահեցաւ Մոնժովէ, համայնավար:

Սէն-Տընիի ընտրութիւններուն մէջ ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Քիւրտերու տեղահանութիւնը Հայերուն նման

Ըսմէթ Ինէօնիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Յունիս 14ին, Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, երբ կը վաւերացուէր Թուրքօ-ֆրանսական համաձայնագիրը Աղեքսանտրէթի Սանճաքին մասին: Պոլսոյ թերթերը ամբողջութեամբ կը հրատարակեն այդ «պատմական» ճառը:

Իր ճառին մէջ, որ Թուրքիոյ ամբողջ հորիզոնին վրայ նետուած ակնարկ մըն է, Ըսմէթ Ինէօնիւ, յայտարարելէ վերջ թէ ոչ եւ է ցրտութիւն չկայ Թուրքիոյ ու Ռուսիոյ միջեւ, կ'անցնի քրտական ապստամբութեան.

— Ընկերնե՛ր, արտաքին խնդիրներէն վերջ այժմ մէկ երկու տեղեկութիւն տամ մեր ներքին քաղաքականութեան վրայ:

Ներքին քաղաքականութեան մասին, իբր միակ խնդիր կ'ուզեմ նախապէս մեր Տէրսիմ կոչած Թունճէլիի կուսակալութեան դէպքերուն հիմը եւ այսօրուան կացութիւնը պարզել ձեր ներկայութեան՝ հանրային կարծիքին:

Ազգ. Մեծ Ժողովին յայտնի է թէ կառավարութիւնը երկու տարիէ ի վեր Թունճէլիի շրջանակին մէջ կը գործադրէ բարենորոգման մասնաւոր ծրագիր մը: Այս ծրագիրը, այդ շրջանակը քաղաքակրթելու համար ամէն միջոցներով եւ մասնաւոր տրամադրութիւններով, աշխատանքի լայն մանրամասնութիւն մը կը պարունակէ: Մինչեւ հիմա «էշքիյա»ները լաւ ընդունելութիւն մը չըրին [illegible] բարենորոգման ծրագրին ընդդիմութիւն ընել. Աւիկա, խուժանը ճիշդ չեմ կրնար ըսել, մարտի վերջերը եւ ապրիլին սկիզբները հարկադրեց զին. մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնելու: Հոն սա խորհեցանք: Ի՞նչ պէտք է ընենք այն շրջանակին մէջ որ կը դիմադրէ կառավարական բարենորոգման ծրագրին դէմ:

Մինչեւ հիմա Տէրսիմի մէջ եղած փորձերուն համաձայն, հոն կառավարութեան մէկ հրամանին անսաստելուն պէս, կարեւոր ուժ մը կը հաւաքուէր, ու այդ շրջանակին մէջ [illegible] միջոցներ ձեռք կ'առնուէին. Աւիկա կոչեցինք «հեղեղի արշաւանք»: Մենք սա համոզումը գոյացուցինք թէ երկրին մէկ կողմը դէպք մը ծագելուն պէս, ո եւ է օգուտ չկայ որ ան ուժգին կերպով եւ հեղեղի վիճակին մէջ անցնի երթայ: Ընդդիմութիւն բռնողներուն դիմադրութիւնը խորտակելէ յետոյ, մենք էական պարտականութիւն մը նկատեցինք մեր ծրագիրը գործադրել, երբ թէ բան մը եղած չըլլար:

Ահա՛ այսօրուան կացութիւնը.— Կատարելապէս վերահաստատուած են ժանտարմըրիի եւ կառավարական ուժերը: Թունճէլիի համար մեր պատրաստած ծրագրին համաձայն՝ միջոցներ ձեռք կ'առնուին անընդհատ: Ճամբայ կը շինենք, դպրոց կը կառուցանենք, պահականոց կը շինենք: Այս գործերը վերսկսան (?) այն տեղերը, ուր մէկ-երկու ամիս ընդհատուած էին անոնք:

Լսածիս համաձայն, կարծողներ կան թէ մինչեւ հիմա հոն կատարուած շարժումներու եւ ցոյց տրուած գործունէութեան ընթացքին ծանր ընդհարումներ ու մեծ կորուստներ առաջ եկած են: Ուստի կ'ուզեմ ձեզի ըսել մեր կրած բուն կորուստները մինչեւ հիմա, այսինքն երեք ամսուան շարժումներու ընթացքին: Յունիս 14 թուակիր ստացած տեղեկագրիս համաձայն, ցարդ եղած կորուստներն են, զինուոր եւ քաղաքապահ ըլլալով, 13 նահատակ, 18 վիրաւոր: Ատոնց մէկը սպայ է, Թէկմէն անուն: Կը տեսնեմ որ այս կորուստները մեզի միշտ կը պատճառեն ու Ազգ. Մեծ Ժողովին ալ շատ ցաւ կ'ազդեն: Սակայն, կ'ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել սա կէտին վրայ թէ դէպքին կարեւորութեան, մասնաւորաբար չափազանցուած հրատարակութիւններու հանդէպ կատարուած զոհողութիւնը մեծ չէ:

Ընկերներ, կը կրկնեմ թէ ոստիկան-զինուորները եւ կառավարութիւնը կացութեան տէրն են: Բաւարար թիւով զինուորական ուժ կը գտնուի հոն: Բարենորոգումներու ծրագրին գործադրութիւնը կը շարունակուի:

Ձեր ներկայութեան խօսած պահուս՝ կ'ուզեմ որ երկրին ու տեղւոյն վրայ գտնուող բոլոր հայրենակիցները լսեն իմ խօսքերս: Հանրապետական կառավարութիւնը իբր զարդ եւ փափաք հոն չտարաւ բարենորոգումներու ծրագիրը. Որքան ալ դժուարութիւններ ըլլան, օդերը որքան ալ դէշ ըլլան, մենք այդ ծրագիրը պիտի գործադրենք ամառ թէ ձմեռ:

Ո եւ է խնդիր Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ ընդունուելէ ետք, մինչեւ հիմա սովորութիւն չենք ըրած ընկրկիլ փոքր ընդդիմութեանց եւ դժուարութեանց հանդէպ: Ուստի Ազգ. Մեծ Ժողովին որոշումը գործադրելէ ետք պիտի չկենանք

Կարծեմ թէ այս համոզումը պիտի դիւրացնէ մեր գործերը, ու տակաւին խելքերնին գլուխնին չեկած պարագլուխներն ալ պիտի համոզէ ժամ առաջ իրենց փրկութիւնը փնտռելու կառավարութեան զօրաւոր ու նոյնքան արդարացի եւ կարեկից գրկին մէջ:

Ընկերներս, ինչպէս կը տեսնէք, բոլոր խնդիրները ձեր առջեւ պարզեցի բացայայտօրէն: Անկէ ետքը, Ազգ. Մեծ Ժողովին օրակարգին մէջ գտնուող խնդիրները մէկ մէկ կենդանի օրինակ են, կառավարութեան ընդհանուր գործունէութեան վրայ խօսելու համար»:

*** Ֆրանսերէն թերթի մը ստացած հեռագրին համաձայն, Էնկիւրիի կառավարութիւնը որոշած է տեղահանել ամբողջ քիւրտ ժողովուրդը իր բնաշխարհէն, ճիշդ ինչպէս Հայերը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒՄԷՐԿԻ ազգ. յուղարկաւորութեան համար տրուեցաւ 200.000 ֆրանքի վարկ մը

ՅՈՒԼԻՍ 14Ը աննախընթաց եղանակով մը տօնելու համար այս տարի, հսկայ գումար մը քուէարկուեցաւ:

ՌՈՒՍ 3 օդանաւորդներ, հիւս. բեւեռէն անցնող գծով մը, փորձեցին Մոսկուայէն թռչիլ մինչեւ Սան-Ֆրանսիսկօ (9.530 քիլոմեթր): Օդանաւորդները եթէ չյաջողեցան Սան-Ֆրանսիսկօ իջնել, գէթ իջան ամերիկեան հողի վրայ:

ԾՈՐՃԹԱՈՒՆԻ մէջ (Ամերիկա) կառավարութիւնը փակեց գործարանները, վերջ դնելու համար բանթող աշխատաւորներու կռիւներուն Իսկ Եունկսթաունի մէջ բանթողներու եւ ոստիկաններու միջեւ ծանր բախում մը տեղի ունեցաւ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 14 Յունիս (Յատուկ). — Անցեալ շաբաթ օր, Պերլինի Հայ Գաղթային Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած էր հանդիսաւոր ձեռնարկութիւն մը, Հայաստանի անկախութեան հռչակման 19րդ տարեդարձին առթիւ: Հանդէսը տեղի ունեցաւ արտասովոր չքեղութեամբ մը, Պերլինի ընդարձակ հաւաքավայրերէն մէկուն՝ Շուպերթ սրահին մէջ: Ներկայ էին բազմաթիւ հայրենակիցներ եւ օտար հիւրեր, վերջիններու թիւին շատ մը Գերմանացիներ, Վրացիներ, Ազրբէջանցիներ, Ուկրայնացիներ եւ Թաթարներ: Սրահը զարդարուած էր հայկական եւ գերմանական ազգային դրօշներով եւ Հայաստանի Հանրապետութեան կազմակերպիչներէն Արամի մեծադիր ու ախրուն մէկ պատկերով:

Հանդէսին բացումը կատարեց գաղութիս Նախագահ Տոքթ. Ա. Աբեղեան, գերմաններէն լեզուով ողջունելով բոլոր ներկաները եւ ի մասնաւորի օտար հիւրերը ու բացատրեց օրուան նշանակութիւնը: Ապա հայերէն ճառով մը ան իր խօսքը ուղղեց գաղութիս անդամներուն, ակնարկ մը նետելով հայ ազատագրական շարժումներուն եւ մասնաւորապէս Մայիս 28ի հետ կապուածդէպքերուն վրայ որոնց արդիւնքն եղաւ հայ պետականութեան վերահաստատումը, դարերու սարկական կեանք մը յետոյ: Հայաստանի անկախութիւնը ձեռք բերուեցաւ հայ ժողովուրդին եւ անոր ընտիր զաւակներուն անօրինակ զոհաբերութեանց եւ հերոսական քաջագործութեանց գինով: Դժբախտաբար, 1920ին մանուկ Հայաստանի անկախութիւնը վտանգուեցաւ հարաւի եւ հիւսիսի թշնամիներուն միացեալ ուժերուն յարձակումով: Եւ սակայն, չնայած բանախօսը օրինակ բերելով ուրիշ ազգերու ազատագրական պայքարները, սակաւին երիտասարդ է հայ ժողովուրդին ազատագրութեան պատմութիւնը, վստահ պէտք է հաւատքը եւ յոյսը հայրենիքի վերջնական ազատագրման:

Տոքթ. Աբեղեանէն յետոյ, խօսեցաւ Հայ Գաղթային Միութեան նախագահ Տոքթ. Թոհրրալս: Վեր հանելով հայ ժողովուրդին մշակութային եւ քաղաքական անցքերը, բազձանք եւ յոյս յայտնեց որ Հայաստան վերստանայ իր ազգային անկախութիւնը: Օրուան հանդէսին առթիւ, խօսեցաւ նաեւ Տ. Թյունճեան, «Երիտասարդ» Միութեան կողմէ:

Բանախօսութիւններէն վերջ, տեղի ունեցաւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը որուն սիրալիր կերպով իրենց մասնակցութիւնը բերած էին քանի մը գերման եւ հայ արուեստագէտներ: Այսպէս, Օր. Աւանեանի ղեկավարութեամբ իր դպրոցին աշակերտուհիները խաղացին քանի մը պարեր՝ առնուած երաժշտական ներկայացումէ մը: Օր. Անգա Ներսիսեան մասնաւոր թատերական գեղարուեստական պարերու, հանդէս եկաւ գնչուհիի պարով մը: Տոքթ. Ալօս Ֆունսթման, գերման ծանօթ երգիծաբան գրող եւ բեմախօս, արտասանեց իր նորագոյն գործերէն մին: Օր. Շ. Տէր Մարտիրոսեան երգեց թաւջութակի, իսկ Օր. Թ. Ցարութիւնեան՝ դաշնակի վրայ: Օր. Մ. Դաւիթխանեան, Պերլինի գերասանական վարժարանէն ընթացաւարտ նոր ու խոստմնալից ոյժ մը, արտասանեց հայերէն «Առ Հայաստան» (Մ. Շահինեանի) եւ գերմաներէն թարգմանութիւնը «Արաքսի արտասուքը» ծանօթ ոտանաւորին. Տիկ. Թուղան կարդաց «Մայիս 28» ոտանաւոր մը՝ անյայտ երիտասարդի մը կողմէ յօրինուած օրուան առթիւ: Բոլոր մասնակցողները յաջող կերպով եւ ըննորհալիօրէն կատարեցին իրենց բաժնեհանուած կտորները, գեղարուեստական անխառն հաճոյք պատճառելով ներկաներուն:

Գեղարուեստական բաժինով վերջացաւ հանդէսին պաշտօնական մասը որ եւ փակուեցաւ «Մեր Հայրենիքը»ով եւ գերման ազգային քայլերգներով, զորս երգեցին բոլոր ներկաները, յոտնկայս:

Ապա տեղի ունեցան եւրոպական ու կովկասեան պարեր: Հայ տիկինները պատրաստած էին ճոխ պիւֆէ մը: Հանդէսը տեւեց մինչեւ լոյս, գոհ ձգելով ամէնը:

×

Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան վարչութեան կազմակերպած դասախօսական հաւաքոյթներուն 5րդը նուիրուած էր Րաֆֆիի: Բանախօսը՝ Տոքթ. Ա. Աբեղեան ամփոփ կերպով ներկայացուց Րաֆֆիի կեանքը եւ գրական գործունէութիւնը, բաժնելով զայն երկու շրջանի: Համառօտ ակնարկ մը նետելով Րաֆֆիի գրական ժառանգութեան վրայ եւ վեր հանելով մշակութային ու ազգային արժէքը, բանախօսը Րաֆֆին քնորոշեց իբրեւ ամէնէն մեծ դէմքը 19րդ դարու հայ գրականութեան:

Յաջորդ 6րդ դասախօսական հաւաքոյթին խօսեցան գաղութիս հոգեւոր հովիւ Հ. Գր. վրդ. Շահլամեան, նիւթ ունենալով «Հայ եկեղեցին գիրը պատմութեան մէջ»: Բանախօսը հայ եկեղեցին ներկայացուց իբրեւ ամենակարեւոր ազդակներէն մին անցեալին մէջ: Այլ եւ ներկայիս, բսաւ, ան կը շարունակէ կատարել իր պատմական դերը, մասնաւորապէս գաղութներու հայապահպանման գործին մէջ:

Դասախօսական 7րդ հաւաքոյթը նուիրուած էր «Պերլինի հայ գաղութը 25 տարի առաջ» նիւթին: Բանախօսն էր Պ. Հ. Տէր Օհանեան, որ ներկայացուց Պերլինի հայ ուսանողական կեանքը պատերազմէն առաջ (երբ հայ գաղութ տակաւին գոյութիւն չունէր Գերմանիոյ մէջ), ապա պատերազմի եւ յետպատերազմեան տարիները, հայ փոքրիկ գաղութին սկզբնաւորութիւնը ու յարակից խնդիրներ: Միեւնոյն ժամանակ, բանախօսը վեր հանեց Պերլինի անուան հետ կապուած շարք մը դրուագներ Հայոց Նորագոյն պատմութենէն:

Ինչպէս միշտ, դասախօսական այս հաւաքոյթներէն վերջ եւս տեղի ունեցան մտքերու փոխանակութիւն, ուրոնց մասնակցեցան շատ մը հայրենակիցներ տալով հարցումներ եւ կամ լրացումներ կատարելով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— Ե —

Սիրելի Արազ. — Կան մասնիկը բառերու ի՛նչ-կարութիւններ ծածկած է իր գեղեցիկ պատրուակով, — լծկան, լալկան, ծծկան, այլովքն հանդերձ: Թող որ հասարակ ռամկօրէն մէջ նոյն կան մասնիկը բովանդակէ իմաստ կուտայ, — տալուկան, երթալուկան, առնելուկան (թէեւ գրականին մէջ իբրաւմբ անգործածելի, բայց ժողովրդական բարբառին համար անհրաժեշտ):

Ի՞նչ բառ աւելի խօսուն, աւելի կենդանի կրնար ցոյց տալ քան կան մասնիկը՝ կռուազան բառին ծայրը: Թեթեւակի, ուղղակի, կողմնակի, չեղակի, ինչ կենդանի բառեր են ակի վրահով: Փառացի, ձեռամբացի, տաքացի, ացի գէնքով: Աեսլորդ է ըսել կամ կրկնել ցու, ացու մասնիկին ոյժը մարտացու, մատաղցու, եւ ուրիշ այս կարգի բառերուն համար: Ն գիրը իբրեւ մասնիկ ի՛նչ-կարութիւններ ծածկած է, իր կարգին, նմանապէս արդ (ձեւ) մասնիկը, որուն վրայ ոլորուելով կը խաղան տասնեակներով բառեր, նրբաշնակ եւ ուժեղ: Կը սպասէ՞ միթէ դրուատիքը ի մասին մասնիկներուն, որոնցմէ ամենամեծ մասը առանձին անիմաստ ու անիմաստ բայց, հրաման վրայ, կուգան գեղաջօրէն յարմարիլ-ապակիլ հաղարաւոր բառերու վրայ՝ նիշ, երանգ տալով անոնց: Ահա ալդոյ կամ ալդու (ոյ, ու մասնիկով), ալդել բային արմատին վրայ, բայց իբր այն՝ աւելի ալդեցիկ, աւելի ազդուրիչ իմաստով: Ի՞նչ գեղեցիկ է իկ մասնիկը ոստանիկ, դինեցիկ, ալդեցիկ բառերուն վրայ, բաց ի նաեւ այն պարագային որ փափուկ, փոքր (փափկիկ, փոքրիկ) իմաստ ալ ունի:

Հետաքրքրութիւնը սթափ պահելու համար (քանի որ կանոնական աւելի կարեւոր դասերը յետաձգեցինք աւելի զով օրերու), չե՞նք կրնար արդեօք նոյն նկատել «Թշուառ» ու «դժուար» բառերը, գիրերու (յաճախ լծորդ) փոփոխութեամբ (այս պարագային՝ դ. թ, ծ, շ. բ, ռ,): — Սիրելի Արազ, մեր ալպեր կը հաւանի՞ն արդեօք որ բանք, թէ կող բառն է որ արմատական է կողմ, կողք բառերուն (կողք, ձիւղ, ատա ծառին կողմնակի մասերը): Կը գիտէ՞ք արդեօք դեղեցկութիւնը «արեղակնակ» բառին, որ կը նշանակէ պատշգամ (պալքօն) արեւակին վրայ ակ մասնիկով կատարուած պատուաստին շնորհիւ: Գեղեցիկ չէ՞ նաեւ «ըմպանակ» — գաւաթ, մասնիկի ուժով յարդարուած: Քղանցք բառին արմատը աւելի քան հաւանական է որ ըլլայ «քուղ» բառը, — կար, դերձան. Զէ՞ որ լուսանցքը եկած է լոյսէն, ահա ուրեմն քղանցք եւ լուսանցք հօրամօրյն բառեր: Զէ՞ որ «էջ»ը իջնելէն է: Համբուրել, համբերելու միեւնոյն արմատով, իմաստի եղանակաւորումով Թմբիր ը գիրը ինկած թմբիլ բային մէջէն — թմրութիւն թմրրութիւն ինչպէս՝ «արժան» բառին ր գիրը ինկած ու եղած «աժան», «բարժանել» եղած բաժնել, բարժին — բաժին (partage): Մեր հետեւողները գիտեն անշուշտ Արազին յանձնարարած մեթոտը՝ որով կը սիրենք մերթ կրկնել, տարբեր ձեւերով, հին դասերու նիւթերը: — Ո՞ւրկէց ուր, երբեմն մեր լեզուին բառերը նոյն իսկ Ֆրանսերէնին մէկ մօտիկ համազօրին տաջեւ կը գտնենք, ինչպէս դաս (tâche, անգլ. task), ինչպէս՝ մեր ումպը, ըմպանակը՝ գերմաներէն Humpenին հետ: Ընթերցողները կը գիտեն անշուշտ որ սատէ ռատ այս ընդոստ շարժումը նպատակ ունի թեթեւացնի, գիւրացնի ընծայելու ամառնային տաքը: Եւրունք ուշադրութիւնը վերադարձնելով գրաբարու դաստիարակութեան: Ուստ ընդոստ բառերուն նոյնաձեւութենէն քաջալերուած ինչո՞ւ չըսել թէ նոյն (ստանալ, ցատկել) արմատէն է նաեւ ըմբոստը: Ըմբռնել է արմատը բռնել բային, եւ նեէ ուշադիր ըլլանք «ըմբռնել» եղած է «առնել» բայէն (ըլլալով նախ բռնել, ապա ըմբռնել): — Գիտէք արդէն ստ, ուստ մասնիկը՝ որ առատութիւն ցոյց կուտայ (բայց աւելի յոռեգոյն իմաստով, péjoratif) եղ մասնիկին պէս: Այս ստ մասնիկին եւ բուն բառին միջեւ երբեմն դրուած կամ սպրդած կը տեսնենք չ (կամշոտ), կ (ծիծաղկոտ, ցասկոտ), դ (կենդոտ) գիրերը, չէ՞: Պերլինի մեր ուշիմ հետաքրքիրը դիտա՞ծ է արդեօք մեր «վաշխ» (անիրաւ տոկոս) եւ գերմ. wucher բառերուն զրեթէ նոյնութիւնը, մեր «կա» — րի» (խիստ շատ) եւ գերմ. gar (Ֆրանս. guère) բառերուն նոյնութիւնը, նաեւ գերմ. karieren եւ հայերէն «ճկարել» բառերուն նմանութիւնը. — Կը խնդրեմ մեր հետեւողներէն որ այս ամէնը բնաւ ... բանասիրական չնկատեն, խորհելով որ բանասիրութենէ քաջ ի բաց կը գտնուի իրենց տրուպ ուսուցիչը, որ աւելի ... բանդիտութիւն ծախել կ՚ուզէ քան բանասիրութիւն.

Կուրծքը, մանաւանդ կանացի կուրծքը պինդ ու կայուն պահելու գործիքը շատ հին է, հնուց մնացած է, corset: Բուն հայկական բառը մոռացութեան տրուելով, հնարուած է բաւական առաջ «սեղմիրան»: Խնդիրը այս բառին անյարմարութեան վրայ չէ հոս, այլ պէտք է գիտնալ թէ ունէինք ճիշդ նոյն իմաստով «պախճաւանդ», որուն օղակները կը կոչուէին «ճորիծ» եւ օղակներէն անցնող ժապաւէնն ալ «խրացք»:

Քիչ մը զովացանք, չէ՞

ՏԱՐԱԶ

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ՕՏԱՐԻՆ ՄԱՐԴՈՒՆ ՄԷԿԸ...

Առեն մը «ողային» հեգնանքի կը կոչնէին այն մարդոց կեանքը որ, փոխանակ կալի ծեծելու կամ կերպաս չափելու, թուղթ ու գրիչի հետ կը խաղային կամ հասարակական գործի պոչ կը բռնէին:

Այսօր, երբ օդը իր ոլորտներուն մէջ առած է գազանամռունչ սաւառնակը եւ փիթխարի ցէփլինը եւ շիւղի մը պէս կը տարուբերէ այդ հսկաները իր թեւերուն մէջ, քաղաքակիրթ ժողովուրդները յարգանքով եւ քիչ մըն ալ վախով կը նային օդին:

Անոնք գլխագրով կը գրեն «օդային» բառը եւ հոմանիշ կը նկատեն հերոսութեան:

Արձաններ ու յիշատակարաններ կը ցցեն՝ օդի պարտեալներուն եւ յաղթականներուն պատուին:

Մենք, արեւելքի քաղաքակրթութեան ջահակիր Հայերս, տակաւին կը մնանք հոն ուր որ էինք, եւ երբ ուզենք մէկը ծաղրել եւ արհամարհել «օդային մարդուն մէկն է» կը պիտակենք զայն քանի որ մերինները տակաւին գետնախնձորի պարկէն կամ քարջի հակէն վեր չեն կրցած ելլել: Եւ հոն այդ «բարձրութենէն» միայն կրնան դիտել աշխարհն ու մարդիկը:

— Ո՞վ է այդ մարդը որ քաղեւեցիր..

— Վարժապետ մըն է:

— Երեւոյթէն յայտնի է: Եղբայր որքան շատ ունինք այս թիփերէն: Մեր ազգին բախտէն է, առնել չէնք շնորհք մարդու քիչ կը հանդիպիս:

— Գէշ մարդ չէ սակայն:

— Ուֆ, թող գէշ մարդ ըլլայ, գործի մարդ ըլլայ

Ես միշտ փախուստ կուտամ այս տեսակներէն, մարդուս վնաս կը հասցնեն առանք, գրագէտ, վարժապետ, մտաւորական ... լեցուն, աչքդ գոցէ բանէ

Հայ վաճառականի կամ խանութպանի համար խոտելի է գրիչ բռնողը եւ գիտութիւն հերկողը:

Գրականութիւնն ու գիրքը, պեխաւոր մարդոց համար պարապ ժամու խաղալիկ է նկատուած:

Ափ մը բացառութիւններ թող ներս քաշուին մնացածներուն համար, ամբարտաւանութիւնն ու արհամարհանքը առաքինութիւն են դարձած:

Այս ստամոքսի փիլիսոփաները արհամարհանք կը թքնեն մտքի եւ սրտի գործաւորներուն վրայ:

— «Վարժապետ մարդ է ձգէ» ...

Շիտակ է, քանի որ չի գիտեր սոխ ու սխտորով գինովնալ:

Ինչքան ալ յանձնապաստան են իրենց ազխուութեան մէջ:

Կրպակին փեղկը զարդարած քանի մը կունտ օճառով, երկու կոթ աւելով կամ հինգ տասը ծրար քուրջով, արհամարհոտ եւ յօնքերը պատած՝ վերէն կը չափեն սա «Թուղթ մրտող»ը:

— Գործի մարդ եղիր, տղաս, պօշ բաներէն վազ անցիր

Կը խնայեն նոյն իսկ պօշ թուրքերէն բառին հայերէնը:

Այս կուտապաշտները, խոշոր չափով զաղափար ունին իրենց խելքի ...պակին վրայ, որ կը գտնուի որ — աէն մար, հոն ուր մարդ արարածը կը ցեղակցի ու կ՚եղբայրանայ կենդանիներուն հետ:

Սատմա՞քս, ահա իրենց գանկը ուր կը գտնէ եւ իրենց ուղեղը:

Դարերով իրենց փերեզակի խուրճինը լեցնելով զրադիկ նոյը, օր մը Թուրքին արմաղան ընելով եկած են արեւմուտք իրենց խոտելի առաքինութիւնները շալկած:

Այսօր, այս մարդիկն են կրկին, որ իրենց սրկուրին կակոռցովը կ՚ադմկեն ...

Ափի մեծութիւնով եղի կաշիի կամ ... անոնց առաքինութիւնը:

Իրենց սափրիչ չտեսած կզակէն վար կախ ինկած է ճենճոտ զղնոց մը, որ ճանճերուն իսկ զանանք կուտայ, իրենց նկուղանման կրպակին մէջ, ուր փոշին անկախութիւն հռչակած է եւ մուկերը հարանիք են սարքած, կը յոխորտան սա միւս պարապ մարդոց դէմ, որոնք իրենց ուղեղին սպառումով լոյս եւ գիտութիւն կը ջամբեն այս մարդոց զաւակներուն եւ վեր կը բռնեն հայ պատիւը:

«Գործի մարդ»: Ժամացոյցի ամէն մէկ թիք - թաքին սուտ մը կը ծրտէ, խարդախութիւն մը կը պճռթէ:

— «Պարապ մարդուն մէկն է»:

Երկու բառ իրարու քով բերելու կամ երկուքը շարքին վրայ բարդելու համար կը կարօտի այս «պարապ մարդոց» խելքին:

Հասցէ մը գրել տալու համար, իւղոտած պահարան մը ձեռքը դուռնէ դուռ «օդային» մարդ կը փնտռէ

Դրամ ունի: Եւ այդ դրամը սատամոքսին ու պորտին միջնուեղը վառելած է վախէն:

- Մարդ եղիր տղաս, գործի մարդ:

Այս «մարդ ըլլալը» իրենց համար կը նշանակէ լոլիկին փտածները յաճախորդին կլլեցնել կամացուկ մը:

Սակայն անիրաւ չեն այս եղկելիները, երբ «պարապ մարդը» կ՚ածականեն մտաւորականները, քանի այս վերջինները գլխահակ կ՚ընդունին այդ պատիւը:

Յաճախ կ՚ամչնան իրենց այդ հանգամանքէն, եւ կարծես թէ համակերպած են այդ «պակասութեան»:

Փորձելու համար կանչեցէք զիրենք «Էյ պարապ մարդ» որակումով

Բնազդօրէն ետեւ կը դառնան տեսնելու համար թէ ով է զիրենք կանչողը...

Եւ մեր Դրաբուները, այս ձեւով կ՚ամբանան իրենց ազխուութեան մէջ

Տգիտութիւն մը որ հազիւ կրնայ երկու տող բարեւագիր շարադրել եւ որուն տակը իր կիրակնօրէութիւնը կը ստորագրէ Օով եւ Ցով:

Կ. ՊԵՏՐՈՍ

Անժէլ Նիզամեանի

Յուշատետրէն

— Ժ —

Փոքրիկ Րաֆֆիէն վերջ փոքրիկ Անժէլը:

Ո՞վ պիտի կրնայ բացատրել սա երեւոյթը, որ արուեստագէտները ամէնէն քիչ գնահատող եւ սիրող ազգի մը ծոցէն կը ծլին շարունակ, բնական օրէնքի մը թափով, նոր նոր ծիլեր արուեստի անդաստանին մէջ, օտարուած մեծնալու, բարդաւաճելու, գեղարդիւնելու բոլոր յատկութիւններով՝ նոյն իսկ խստամբեր եւ անբարեացակամ պայմաններու տակ:

Երկու հակասական երեւոյթ:

Փոքրիկ գաղափարական-հրաշքին յատկութիւնը դրական եւ նշանակելի երեւոյթ մըն է արդարեւ:

Կովկասի սրահին մէջ Հայ եւ Ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ ծափահարուող եւ գնահատուող գեղարուեստի արուեստագէտուհին արժանի է մասնաւոր ուշադրութեան եւ անվերապահ քաջալերութեան

Փոքրիկ Նիզամեան օժտուած է երաժշտական արուեստին պահանջած բոլոր յատկանիշներով՝ զգայուն ականջ, մատներու նշանակելի մեքենականութիւն, յիշողութիւն եւ ինքնավստահութիւն:

Զգացումի եւ խորութեան բացակայութիւնը կը բացատրուի կեանքի ապրումներուն դեռ անծանօթ ըլլալու հանգամանքով:

Հոգեկան արտայայտութիւններ վերարտադրելու համար պէտք է ապրիլ եւ տառապիլ:

Գիտակից արտայայտութեան միակ երակն է ան:

Փոքրիկ Անժէլի ցուցադրած արժանիքները սակայն շատ ուշագրաւ են:

Իր յայտագրին մէջ նշանակուած դասական մեծ վարպետներու փոքրիկ եւ դիւրին կտորները անվարան եւ բաւարար կերպով նուագուեցան:

Կարելի չէ անշուշտ տաղանդաւոր

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Տղէտ ու անուս զինուորականներ զինուորը չարչարելուն մէջ կը տեսնէին իրենց փառասիրութիւնը: Շատեր ապայ դարձած էին կամ կաշառք տալով, կամ աւազակային քանի մը գործեր կատարած ըլլալով: Աքսորի մէջ ծանօթացայ հարիւրապետի մը, որ ոչ միայն կարդալ, այլ ստորագրութիւնն իսկ գնել չէր գիտեր. Սպան ունէր քարտուղար մը, որ թղթակցութիւնը կ՚ընէր, ստորագրութեան պաշտօնական ատան մատը մելանին մէջ թաթխելէ վերջ կը դրոշմէր գրուած նամակին տակը:

Հայ զինուորը այս պայմաններուն տակ էր որ պիտի երթար ու զինուորութիւն ընէր «բարեխնամ» կառավարութեան դրօշին տակ:

Զօրակոչի թուականէն 5—6 ամիս վերջ զինուորական տարիքի մէջ գտնուող 20էն 45 տարեկան բոլոր Արաբկիրցի Հայերը կը գտնուէին զինուորական ծառայութեան մէջ:

Որովհետեւ Թուրքը որոշած էր հայկական կոտորածներ կազմակերպել, պատրուակ առնելով սկսաւ հայ զինուորներու ձեռքէն հրացանները հաւաքել, զանոնք աշխատցնել ճամբաներու շինութեան, տաժանելի պայմաններու մէջ:

Հայ զինուորը զինուած վիճակի մէջ պահելը վտանգ մըն էր իրեն համար, հրէշային արարքը պիտի ձախողէր: Ահա թէ ինչու երէկուան զինուած հայ զինուորը մէկ օրէն միւսը դարձաւ տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուած բանուոր մը, որ օրն ի բուն ապէտ եւ անխիղճ զինուորականներու հրամանին տակ պիտի աշխատէր անօթի ու ծարաւ: Հայ զինուորին վիճակը որքան ալ դառն եւ անտանելի ըլլար, բողոքելու իրաւունք չունէր, ամենապարզ դիտողութիւն մը, որքան ալ արդարացի ըլլար, միշտ անպաստ արդիւնքով կը վերջանար, միշտ բողոքողը կը պատժուէր: Կացութիւնը հետզհետէ սկսաւ անտանելի դառնալ, անօթութիւնն ու հիւանդութիւնը սկսան աւերներ գործել, այս կացութիւնն ալ երկար չտեւեց, մէկ վայրէն միւսը փոխադրելու պատրուակով սկսան տասնեակ առ տասնեակ անզէն հայ զինուորները ամայի վայրեր փոխադրելով հրացանազարկ ընել.

Պատերազմի շրջանին երբ այս էր հայ զինուորին վիճակը, ժողովուրդն ալ կ՚ապրէր աքսորի մղձաւանջին տակ: Իւրաքանչիւր կուսակալութիւն հրաման ստացած էր տեղահան ընել եւ ոչնչացնել հայ ժողովուրդը:

Ապրիլեան օր մըն էր: Արաբկիրի կառավարիչը բոլոր տեղացի, Հայ թէ Թուրք, ծանօթ մարդիկը կառավարատուն հրաւիրեց: Հայերուն թիւը կը հասնէր 70ի. Թուրքերը աւելի քիչ էին: Կէս ժամ վերջ կառավարիչին՝ ներկայանալով յայտնեց որ հրաման մը ունի հաղորդելիք, բայց վերջնական պատասխանը եկած չըլլալուն՝ դեռ քիչ մը պէտք է սպասել: Ու նեղութիւն խնդրելով ներկաներէն հեռացաւ:

Քիչ վերջը նորէն ներկայանալով յայտարարեց որ «հրամանը եկած չըլլալուն դեռ ամէն ինչ ազատ է, կրնայ մեկնիլ»: Այս անգամ դուռին առջեւ երկու կարգի վրայ սուինաւոր զինուորները շարուած կը սպասէին, դուրս ելլելու համար պէտք էր շարուած զինուորներու մէջտեղէն անցնիլ: Թուրքերը ազատօրէն դուրս ելան, իսկ Հայերուն արգիլուեցաւ դուրս ելլել, եւ առաջնորդուեցան քովի բանտը: Նախապէս կազմած չարթնցնելու համար, կառավարիչը դիտումնաւոր կանչեր էր Թուրքերը

Լուրը քաղաքին մէջ ամէն կողմ տարածուեցաւ, ամէն մարդ իր հասկցած ձեւով սկսաւ մեկնութիւն տալ, բոլորին սրտին մէջ չարագուշակ կասկած մը արթնցած էր: Յաջորդ օրը տեղական քահանաներէն՝ Կորիւն քահանայ, ուրիշ երկու հոգիի ընկերակցութեամբ կառավարիչին ներկայանալով բացատրութիւն պահանջեց կատարուած դէպքին մասին:

Կառավարիչը յայտարարեց որ կասկածելի շարժումներ տեսած ըլլալով, պէտք տեսած է քանի մը օրուան համար՝ արգիլափակել կանչուած Հայերը:

— Քէյ էֆէնտի, մենք երեքս ամէն կերպով երաշխաւոր կ՚ըլլանք որ հոս բանտարկուած Հայերէն ոչ մէկը վնասակար տարր է: Բոլորն ալ պատուաւոր ընտանիքի տէր հայրեր են: Շատ պիտի խնդրենք որ այս խեղճերը ազատ արձակէիք եւ մեզ բանտարկէիք անոնց տեղը. Ամենափոքր կասկած մը որ գտնէք, մենք պատասխանատու ենք, մեզ պատժեցէք, գնդակահարեցէք, ըրէք ինչ որ կ՚ուզէք, միայն թէ թիւրիմացութեան հետեւանքով բանտարկուած այս անձերը ազատ արձակեցէք: Քահանան յուզուած կերպով խօսքերը վերջացուց եւ նպաստաւոր պատասխանի մը կը սպասէր:

— Քանի որ այդքան յուզուած կ՚երեւիք, եւ ժողովուրդին մէջ տեսակ մը անհանգստութիւն կը տիրէ, պատուոյ խօսք կուտամ որ երեք չորս օր վերջ բոլորն ալ ազատ կ՚արձակեմ, մտահոգուելու եւ իբրեւ անցնելու պատճառ մը չկայ ըսելով, կառավարիչը ճամբեց պատգամաւորները:

Երեք օր վերջ բանտարկուած 70 անձերը գիշերանց ճամբայ հանուելով առաջնորդուեցան Եփրատի եզերքը 70 հոգիէն միայն մէկ հոգի ազատած էր:

Շաբթուան մէջ օկտան խմբական ձերբակալութիւնները, դատակարգի տարիքի կամ դասանանքի մէջ տարբերութիւն չկար, բոլորն ալ ձերբակալուած ձեւով կը չարչարէին բանտը: Իսկ բանտին մէջ տրուած չարչարանքները կարելի չէ նկարագրել: Կառավարութիւնը պաշտօնի կոչած էր բազմաթիւ ... աչխէթարջտեր ... որոնք իրենց հետեւորդները ունէին, եւ իրենց ուզած ձեւով կը չարչարէին բանտարկեալները: Արաբկիրի շրջանի բոլոր հայաբնակ գիւղերն ալ Թուրք եւ ... ջմահաճոյքին ենթարկուած էին, զէնք փնտռելու պատրուակով սարսափները ամէն տունի մէջ խուզարկութիւններ կը կատարէին: Բոլորէն զէնք կը պահանջէին, պահանջուած զէնքը բնական է չունենալու համար դատապարտուած էին ծեծի ու խոշտանգումի: Ծեծէն ազատելու մէկ միջոց կար, պէտք էր ոստիկաններու քսակը պարարտացնել, վայ անոր ոչ զէնք ունէր, ոչ ալ նիւթական կարողութիւն:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(14)

փոքրիկին մօտենալ խստապահանջ արուեստագիտութեամբ, տրուած ըլլալով սկսնակի եւ դժուարին արուեստի մը ճամբուն վրայ իր առաջին քայլերը ընող պարագան: Այդպէս, եթէ Մոցարթի «Մարշ Թիւրք»ը եղաւ քիչ մը հապճեպ եւ խճճուած, Շումանի երկու կտորները սակայն «Շանսոն փօփիւլէր»ը եւ «Շանսոն ռիւսթիք»ը արտաբերուեցան հնչականութեան եւ յաջող նուագածութեան արժանիքներով:

Աւելի գնահատելի էր Ալպէնիզի Malagueñaն, սպանիական մթնոլորտի ճիշդ վերարտադրութեամբ, որուն կրկնումը պահանջեց ժողովուրդը ջերմ ծափերով:

Իր մեծատաղանդ ուսուցչուհին՝ Օր. Գ. Ղազարոսեանի, երկրորդ դաշնակի մը վրայ, ընկերակցութեամբ կատարուած Կոմիտասի երկու պարերը (Էռանկի եւ Մառալի) հնչականութեան եւ կշռոյթի տեսակէտով յաջող եւ հաճելի էին:

Փոքրիկ դաշնակահարուհին փորձած է նաեւ ստեղծագործել.

Անշուշտ երեք պարերը որ նուագեց, կը կրեն սպանիական կամ փրանսական ծանօթ պարերու ազդեցութիւններ եւ տպաւորութիւններ:

Իմ կարծիքով ստեղծելու այդ տրամադրութիւնը պէտք չէ քաջալերել առ այժմ, ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու համար նուագածութեան պահանջած արժանիքները խորացնելու խնամքին վրայ.

Ցանկալի էր նաեւ որ այս հաճելի յայտնագործումէն վերջ, փոքրիկ Անժէլը նուիրուէր այդ տարիքին համար մնայուն ծափերէն հեռու լուրջ, շարունակական եւ յամառ աշխատանքի, անշուշտ պետական երաժշտանոցին մէջ, մեծ վարպետի մը խնամքին տակ:

Պիտի մաղթէի որ հայ տաղանդին չափահասութեամբ նախանձախնդիր անձեր գնահատէին նորածիլ տաղանդը, որուն արդի կազմաւորումին մէջ Օր. Ղազարոսեան ունի մեծ բաժին մը:

Ան իր դաշնակահարուհիի եւ նուագահանդէսի մեծ եւ իրական արուեստէն ներարկած է այնքան, որքան կրնար տանիլ Անժէլի գիտակի ուժը: Թէեւ բաժին եղած շնորհաւորական արտայայտութեան մը մէջ ըսուեցաւ որ իր ուսուցչուհին անոր տուած էր իր բովանդակ արուեստը:

Բարեմտօրէն եւ զուարթանալու համար՝ հրապարակային ձեւով արտաբերուած նմանօրինակ արտայայտութիւնները, մանաւանդ երբ կը խօսուի արուեստի մասին, իրենց սխալ գնահատութեամբ վնասակար, կրնան պատճառ ըլլալ չեղելու անհատական յատկութիւնները եւ դիւրաբեկ արժանիքները:

Համակրանքի եւ քաջալերանքի ցոյցերու մէջ փոքրիկ դաշնակահարուհին նուիրուեցան բազմաթիւ ծաղկեփունջեր:

Փուշմանի յիշած վարդաստանը կը մտաբերեմ:

Հայ վարդաստանին մէջ նոր կոկոն մը բուրումնաւէտ, պերճ վարդ մը ըլլալու կոչուած է:

Սրտագին մաղթանքներս որ ան չխամրի ...

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԻՄ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՍ

Անժէլ Նիզամեան, ինննամեայ աղջնակ մը, իր առաջին ելոյթը ունենալով երեւցաւ Կավոյի սրահներէն մէկուն մէջ շուշանային անմեղութեամբ, ունկնդրել ուզող հասարակութեան մը ծափերուն տակ: Ու փոքրիկ արուեստագիտուհին իր փոքրիկ ոտքերը անդաւորելով աթոռակի մը վրայ, սկսաւ նուագել ինքնավստահ եւ համարձակ Bach, Beethoven, Mozart, Schumann, Chopin Tchaikovsky, Albeniz, Բարխուդարեան, Կոմիտաս եւ... Նիզամեան: Վարպետներու գործերուն մէջ դրաւ հասկացողութիւն, ըմբռնում, հիանալի յիշողութիւն, եւ մատներու ճարպիկ խաղարկութիւն: Առաջին մասը հազիւ աւարտած, արդէն իսկ ստացած գեղեցիկ ծաղկեփունջերը չէր կրնար երկար պահել իր փոքրիկ թեւերուն մէջ

Բ. մասը սկսաւ իր իսկ հեղինակութիւնով, զուարթ, կայտառ, անհոգ երեք պարերով, որոնց մէջ մանկունակ իր իսկ հոգիին բխումը կ'արտայայտէր: Բարխուդարեանի արեւելեան պարն ալ շատ տպաւորիչ նուագեց: Իսկ Կոմիտասի երկու, դաշնակի համար իր ուսուցչուհիին կողմէ գրի առնուած երկու պարերուն «Էռանկի եւ Մառալի» չափականութիւնը պահեց, մեծ ուրախութիւն պատճառելով իր ուսուցչուհիին:

ԱՐԱՔՍԻ ՄՆՍՐՈՎԵԱՆ

Յիսնամեակ մը

Ֆրանսայի աստղագիտական ընկերութիւնը որ հիմնուած էր հանգուցեալ նշանաւոր աստղագէտ հայասէր Քամիլ Ֆլամարիոնի կողմէ, յունիս 16ի գիշերը իր հանդիսաւոր յիսնամեակը տօնեց Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, ներկայութեամբ Հանրապետութեան նախագահ Զ. Լըպրէնի: Օտար աստղագիտական ընկերութեանց պատուիրակները ընկերութեան վարչական անդամներուն հետ բեմը գրաւած էին: Սրահը լեցուն էր խուռն բազմութեամբ մը, ուր կը նշմարուէին բազմաթիւ ֆրանսացի եւ օտար աստղագէտներ, գիտնականներ, ուսանողներ եւայլն: Ներկայ էին նաեւ հայ աստղագէտ Պ. Լեւոն Աշոտուրեան, հայ լրագրողներ եւ բազմաթիւ Հայեր:

Աստղ. ընկերութեան գործունէութեան վրայ խօսեցաւ իր նախագահ Պ. Ժիւլ Պայեօ, իսկ փրոֆ. Ֆապրի ըրաւ շահեկան դասախօսութիւն մը:

Խանդավառ ընդունելութիւն մը եղաւ Ֆլամարիոնի գործունէութեան մասին ցոյց տրուած ֆիլմին եւ ջերմապէս ծափահարուեցաւ Տիկին Ֆլամարիոն որ արժանաւոր յաջորդն է իր ողբացեալ ամուսնոյն եւ գործօն մէկ ուժը նոյն ընկերութեան:

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին մը եւ Ֆիւլլէրի զմայլելի պալէթները վերջ տուին այս փառաւոր հանդիսութեան:

Տ.

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Հայաստանի անկախութեան 19րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը կատարուեցաւ այստեղ եւս, Սէքրըլը Կաթոլիկ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Հանդէսը բացուեցաւ ճիշդ ժամանակին: Հակառակ օրուան կիզիչ արեւին, ներկայ էր անսովոր բազմութիւն մը, մեծ մասամբ երիտասարդներ: Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյն դրօշները: Օրուան նախագահ Հ. Կ. Տէրմոյեան քանի մը հակիրճ խօսքերով բացաւ հանդէսը եւ ըսաւ.— «Աշխարհի վրայ չկայ ժողովուրդ մը որ կարողանայ ապրիլ առանց հայրենիքի: Մայիս 28ը այն օրն է երբ վերջապէս մենք ալ ունեցանք մեր սեփական հայրենիքը: Մենք այս օրը պիտի տօնենք տարագրութեան մէջ, մինչեւ որ օր մը բոլորս հաւաքուինք մեր ազատ հայրենիքին մէջ եւ այն ժամանակ պիտի տօնենք ոչ թէ այս ձեւով, այլ զինուորական տողանցքներով»: Յետոյ Տիկ. Գարմէն Քէչիչեան ջութակի վրայ նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը ընկերակցութեամբ Պ. Ա. Ալէքսանեանի եւ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Կարգով արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Յակոբ Մաթոսեան եւ Մովսէս Կարապետեան, օրիորդներ Շնորհիկ Ճղիկեան, Հերմինէ Փանոսեան: Գեղեցիկ մեներգ մը Օր. Փայլիկ Թէրզեանի կողմէ, յաջող արտասանութիւն մը փոքրիկն Սիրվարդ Մաթոսեանի կողմէ: Հանդէսին երկրորդ բաժինը սկսաւ դարձեալ Տիկ. Գարմէն Քէչիչեանի ջութակով (նուագեց «Կիլիկիա»ն): Տիկ. Գարմէն թէեւ Ֆրանսուհի մըն է, բայց խոր զգացումով կը նուագէ հայկական կտորներ:

Այս տարի Մայիս 28ը տօնուեցաւ շատ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Խանդավառութիւնը ծայր աստիճանի հասաւ, երբ սկսան հայկական պարերը: Ու ահա բեմին վրայ կ'երեւան խումբ մը պարուհիներ, բոլորն ալ ճերմակ զգեստներով, մաքուր հագուած, վառվռուն դէմքով, նման մեր Նայիրեան աղջիկներուն,— Օր. Շաքէ Գէյլէրեան, Շնորհիկ Ճղիկեան, Հերմինէ Փանոսեան, Գերճուհի Մաքինաճեան, Մարի Գարոնեան, Շաքէ Մկրեան եւ Փայլիկ Թէրզեան, որոնք Պ. Ա. Ալէքսանեանի նուագի առաջնորդութեամբ՝ յաջողապէս պարեցին քանի մը հայկական պարեր եւ մէկ ալ ֆրանսական պար: Այս առաջին խումբէն վերջ ահա զոյգ զոյգ բեմ կուգան աւելի փոքրիկներ, 18 հոգինոց պարախումբ մը այս անգամ տիկ. Աննա Զօպոյեանի առաջնորդութեամբ: Օրերով աշխատանք թափուած էր այս 18 փոքրիկները վարժեցնելու համար: Շատ գնահատուեցան բոլորին կողմէ: Բեմին վրայ հաստատուած է երկար ձող մը, որուն չորս կողմերէն կախուած են երկար եռագոյն ժապաւէններ, կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն: Դրօշակ հիւսելու պար: Բոլորին աչքերը ուղղուած են դէպի բեմ: 18 Հայկակներ եւ Հայկուհիներ, կարգապահ զինուորներու պէս զոյգ զոյգ շարուած են ձողին բոլորը: Իրենք ալ հանդիսականներուն չափ անհամբեր կը սպասեն իրենց ղեկավարին ազդանշանին: Հազիւ թէ ազդանշանը կը տրուի գիտակից իրենց դերերուն՝ իւրաքանչիւրը բռնած երկու երկու ժապաւէններ, հայկական դրօշին գոյնը երգելով կը դառնան ձողին շուրջ ու քանի մը վայրկեանէն ցցուած ձողը կը դրօշազարդուի վերէն վար կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն: Սրահը կը ցնցուի ծափերու տեղատարափին տակ: Ահա շնորհիւ Կ. Խաչի դպրոցին եւ թափուած ջանքերուն, մեր փոքրիկները այսօր զարդը կը կազմեն մեր հանդէսներուն եւ երեկոյթներուն

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Շ. Միսաքեան, որ ամէնէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ բուռն ծափերու տակ: Ընկերը մօտ մէկուկէս ժամ տեւող կուռ բանախօսութիւնով մը փառաւոր պարզեց Մայիս 28ի պատմական արժէքը: Խօսելով նաեւ Հայաստանի ներկայ կացութեան մասին, համառօտակի թուեց այն դէպքերը, որ տեղի կ'ունենան ներկայիս մեր հայրենիքին մէջ եւ ներկաներուն յիշեցուց իրենց պարտականութիւնները հանդէպ Հայաստանի եւ արտասահմանի հայութեան:

Յետոյ հանդէսը փակուեցաւ «Տալւորիկի զաւակ» երգով եւ ներկաները մեկնեցան վառուած մեր ազատ եւ անկախ Հայաստանի մասին իրենց հաւատքը աւելի ամրացուցած:

** Տեղւոյս հայ պատանիներու սկաուտական խումբը, օգտուելով ընկ. Միսաքեանի այցելութենէն, նոյն օրը երեկոյեան սարքած էր խնջոյք մը ռամկավարներու սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Խնջոյքը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր սեղանապետութեամբ Հ. Կ. Տէրմոյեանի: Երգուեցան բազմաթիւ ազգ. յեղափոխական եւ գեղջկական երգեր: Աճուրդի դրուեցաւ շիշ մը շամփանեա եւ նապաստակ մը, զորս շահեցաւ Պ. Թոմաս Կիւնճեան 10 Ֆր. վերջին անգամ նուիրելով: Այստեղ եւս խօսք առաւ ընկ. Միսաքեան եւ բացատրեց թէ ինչպէս ծագում առած է սկաուտիզմը եւ ի՞նչ է անոր բուն պարտականութիւնը: Յետոյ խրախոյսի եւ հաւատքի խօսքեր ըսելով, ներկաներուն առաջարկեց իրենց գաւաթները պարպել հայ ապրող ժողովուրդին կենացը: Այսպէս մօտ երեք ժամ ապրեցանք մեր պատանիներուն հետ, ուրախացանք եւ ուրախացուցինք կոկիկ գումար մը ձգելով իրենց զանազան կարիքներուն համար:

Գայուէի

ՈՐՊԷՍԶԻ ԿԱՆԳՈՒՆ ՄՆԱՅ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ (Մարսէյլ).— Հայ երիտասարդներէ կազմուած Լոռաբնական Երկսեռ Միութեան անդամները գեղեցիկ նպատակ մը յղացած էին Ս. Ժէրոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ պարտուց հատուցման համար հանդէս մը կազմակերպել եւ հասոյթը յատկացնել նոյն նպատակին: Հայ երիտասարդը, միշտ նախանձախնդիր հայ ազգային, կրթական եւ մշակութային հիմնարկութեանց պահպանման, այս օտար ափերու վրայ եւս կրնայ արժեցնել ինքզինք, եւ գիտէ զոհաբերել հայ աւանդութիւններուն պահպանման համար, գիտէ պաշտպանել ու հոգալ իր եկեղեցին ու դպրոցը: Այսպէս Լոռաբնական Միութեան «Արարատ» թատերական խումբին կողմէ ներկայացուեցաւ «Թալէաթի անկումը»: Պարտուց հանգանակիչ յանձնախումբին կողմէ խօսք ըրաւ Թաղականութեան ատենապետ Պ. Բարսեղեան, պանծացնելով հայ ժողովուրդի ճիգն ու ջանքը, կորովն ու անկուն եռանդը, ապացոյց Հայ Լոռաբնական Միութեան տարած անուրանալի աշխատանքը ազգային հիմնարկութեան պարտուց հատուցման համար: Ներկայացումը անցաւ բաւական յաջող, հակառակ բեմի անյարմարութեան: Իրենց դերերուն մէջ էին Պ. Հ. Համբարձումեան (Թալէաթ), Պ. Գեղամ (Սողոմոն), Պ. Յ. Դաւիթեան (Զաւէն պատրիարք), Պ. Յովհ. Սիմոնեան (Համօն պէյ), լաւագոյն կերպով իրենց դերերը կատարեցին «Բողոքականը», Սողոմոնի նշանածը, քոյրը, մայրը, Ոգի Հայաստանի եւն.: Դ. արարուածին պզտիկ ուլ մը աճուրդի դրուեցաւ եւ գոյացաւ 375 ֆրանք, նոյն նպատակին յատկացնելու համար: Կը յուսամ որ Ս. Ժէրոմի Լոռաբնական Միութեան այս ձեռնարկով կլոր գումար մը հաւաքուեցաւ եւ յանձնուեցաւ պարտուց հանգանակիչ յանձնախումբին.

Թղթակից

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, 18 Յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կազմակերպած երկրորդ թատերական ներկայացումը, Ա. Շիրվանզադէի «Թիապարտ» տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ: Ինչպէս առաջին ներկայացման, սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ մը: Երկու անգամուան այս խուռն բազմութիւնը ապացուցող փաստ մըն է որ հակառակ տարիներէ իվեր կարգ մը ապազգայնացած տարրերու մղած պայքարին եւ տարած աշխատանքին, Տէսինահայութեան մէջ դեռ չէ մեռած ազգային ոգին եւ վառ մնացած է իր ազգային յեղափոխական դիմագիծը:

Խաղարկութիւնը այս անգամ եւս անցաւ յաջող եւ ներկաները մեկնեցան գոհ սրտով: Պ. Պ. Պ. Տէր Գոգոսեան (Ներսէս Արծրունի), Կ. Գոտուրեան (Հազարապետ եւ Գէոս), ընկերներ Ա. Միքայէլեան (Լութֆի), Թ. Հերոյեան (Վանական), Վ. Հիւսեան (Գառնիկ եւ Միրօ - ախպար), Օր. Օր. Լ. Գոստանեան (Սէյվի եւ Լուսիա), Մ. Գասմաճեան (Մեծ-հանըմ), Գ. Գասպարեան (Լալեզար եւ Հռիփսիմէ), Ա. Գէորգեան (Գառնիկի մայր), Ա. Արապեան (կախարդ կին), Մ. Շառեան (հայ աղջիկ մը), Պ. Պ. Յ. Յովսէփեան (Սիրվարդ), Վ. Աթմաճեան (մարտիկ), Գ. Շաթրեան (Աւետիսեան), Ժ. Գառաւեան (հիւպատոս), Մ. Խոբէնեան (չէյխ), Փ. Փանոսեան (Զէքի), Գ. Գօյաճեան (յուշարար), բոլորն ալ յաջող խաղացին իրենց դերերը, եթէ նկատի չառնենք բեմի անյարմարութեան պատճառաւ կարգ մը փոքրիկ թերութիւններ: Գնահատելի է Տէսինի կոմիտէն, որ տքնաջան աշխատանքով յաջողեցաւ գլուխ հանել երկու յեղափոխական ներկայացումներն ալ, ստեղծելով հետաքրքրութիւն մը Տէսինի հայութեան մէջ: Շնորհաւորելի են նաեւ ներկայացման մասնակցողները:

*** Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը օգտուելով գնդ. Տ. Բողոսասարեանի Մարսէյլէն Փարիզ անցնելու պատեհութենէն, սարքած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը: Սակայն գնդապետի Տէսին ուշ հասնելու պատճառաւ, որոշուած ժամէն կէս ժամ առաջ ժողովրդի մէջ լուր տարածուած էր թէ՝ գնդապետը պիտի չգայ, որով ամէն մարդ աւելի անդին պտոյտի ելած էր եւ պէտք եղած բազմութիւնը չկար սրահը: Բանախօսութիւնը, տեղի ունեցաւ սերտ շրջանակի մէջ, ներկայութեամբ Տէսինի ֆրանսական Les Médaillés Militairesի 717 մասնաճիւղի վարչութեան 2 անդամներուն, որոնք ի վերջոյ հիւրասիրուեցան սրահէն դուրս կամաւորներու կողմէ:

Վ. Խեւմի

ԿՈՉ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ

Մարսէյլ — Գամփանեը — Ֆրէյզի Մուրատասար Ս. Կարապետ եկեղեցիի Թաղ. Խորհուրդը պարտք կը նկատէ Ֆրանսայի եւ արտասահմանի հայ բարեկար եւ հաւատացեալ ժողովուրդին ուշադրութեան յանձնել այն որ իր ծանրածանր ճիգերով տարիներէ ի վեր կանգուն պահած տաճարը լուրջ նորոգութեան կը կարօտի, փրկուելու համար փլուզման ստոյգ վտանգէն:

Եւ կոչ կ'ընէ բոլորին, որ հաճին իրենց կարողութեան չափով մասնակցիլ եկեղեցին նորոգելու համար անհրաժեշտ դարձած ձեռնարկին, խորհուրդս հաւատքին ուղղելով իրենց նիւթական օժանդակութեան բաժինը, որուն համար, յանուն Թաղեցիներու, շնորհակալութիւն կը յայտնենք անոնց որ ուխտավայր այս եկեղեցիին փրկութեան կ'ընծայեն իրենց աջակցութիւնը, անոր պահպանման եւ պայծառացման ազնիւ նախանձախնդրութեամբ:

Ի դիմաց Թաղական խորհրդոյ ատենապետ՝ Օհաննէս Վարօնեան, ատենադպիր՝ Մ. Օհաննէսեան:

Յ. Գ.— Նուիրատուութիւնները կը խնդրուի ղրկել հետեւեալ հասցէին.— O. Varonian, 34, Chemin du Pradel, Campagne Freize, St. Antoine, Marseille:

ՄԻՄԱՅ

— Մաքի, աղօթքներուդ մէջ խոստովանեցա՞ր այսօրուան անառակութիւններդ.

— Բայց, մայրիկ, առանց բաները թող մեր երկուքին մէջ մնան, օտարները ինչո՞ւ գիտնան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (388)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Սոնիան աղջիկ բերան զգացած զարմանքէն չէր կրցած խօսիլ: Զինքը աւելի շփոթողը այդ կնոջ գործածած շատ մաքուր հայերէնն էր, մինչդեռ վանի ցիկանները բացի իրենց լեզուէն միայն Թուրքերէն կը խօսէին: Բնականաբար առաջին մտածումն այն եղաւ, որ այդ կիները լրտեսներ էին, Թերեւս կառավարութեան կողմէ ճամբուած: Սոնիայի դէմքը մռայլուեցաւ, յօնքերը կիտեց, ու ոտքի ելլելով՝ բարկացած պոռաց.

— Դուրս, խնդրեմ դուրս ելէք, ինծ բախտ ըսող հարկաւոր չէ: Կարծեցի թէ հիւանդներ էք: Յակոբ եղբայր ...

— Խանում, ան վերն է,— գլուխը ներս կոխելով ըսաւ Մարիամը,— կ'ուզե՞ս վեր ելլեմ կանչեմ:

— Չէ՛, չէ՛, չուզեր,— դող ելած ըսաւ Սոնիան, գիտնալով որ Յակոբը Լեւոնի հետ է,— ես ինքս կը կանչեմ,— ու առանց այլ եւս ուշադրութիւն դարձնելու ցիկան կիներու վրայ՝ հապճեպով դուրս ելաւ եւ բարձրացաւ վեր:

Իրօք, Յակոբը Լեւոնի մօտ անկողնին վրայ նստած էր: Երկուքն ալ այնքան տարուած էին իրենց խօսակցութեամբ, որ նոյն իսկ չնկատեցին Սոնիայի սենեակ մտնելը: Բայց երբ ան յուզուած ձայնով սկսաւ խօսիլ, զարմացած ոտքի ցատկեցին.

— Վարը ցիկան լրտեսներ եկած են,— այլայլած ըսաւ Սոնիան,— վստահ եմ որ կառավարութեան կողմէ ղրկուած են: Թէեւ ցիկանի զգեստներով՝ բայց պարզ է, որ ծպտուած են, հայերէն կը խօսին...

— Հայերէ՞ն,— դէմքը երկարած հարցուց Լեւոնը:

— Եւ շատ մաքուր հայերէն. վախնամ փորձանք մը պատահի,— յուսահատութեամբ ձեռքերը ճմլելով ըսաւ Սոնիան:

— Յակոբ,— վայրկեան մը երկու մտածելէ վերջ կարգադրեց Լեւոնը,— մէկ վար իջիր, տես ինչպիսի՞ են .. Օրիորդ, մի վախնաք, սիրտերնիդ պինդ պահեցէք ...

— Օ՜, ես իմ մասին չեմ մտածեր .. Տէր Աստուած, եթէ բան մը պատահելու լինի ձեզ ... — ու Սոնիան չաւարտած՝ լռեց:

Լեւոնը որպէս թէ չլսեց Սոնիայի վերջին խօսքերը եւ կաղալով սկսաւ ման գալ սենեակի երկայնքին, թեթեւ մը սուլելով: Արդեօք ո՞վքեր էին այդ կիները, կը մտածէր Լեւոնը, երբ սանդուղի վրայ մէկէ աւելի ոտնաձայներ լսուեցան: Յակոբը դուռը բանալով նախ ցիկան կիները ներս մտցուց ու վերջէն ինքն ալ սենեակը մտաւ եւ դուռը գոցեց:

— Ահա, պարոն Լեւոն, քեզի երկու չարաճճի բոշա կիներ,— ծիծաղելով ըսաւ Յակոբը,— ատամանները լաւ յարմարցուցեր են:

— Ա՜յ թէ ինչ ցիկաններու կը հանդիպիմ,— ձեռքը պարզած ծիծաղելով նորեկներուն մօտեցաւ Լեւոնը,— լաւ վախցուցիք զեզ ... Օրիորդ Սոնիա, ասոնք մեր փորձուած, լաւ ընկերուհիներէն են: Եղ մէկը Համասփիւռն է, միւսը՝ Աննիկը: Նայէք, բոշա աղջիկներ, էս բարեկենդանային ծպտումը ինչո՞ւ համար է...

— Կրնա՞մ ազատօրէն խօսիլ ...

— Անշուշտ, հոս օտար մարդ չկայ: Օրիորդ Սոնիան մեր ընկերներէն է:

— Պարոն Լեւոն, կ'ուզէինք ձեզ հետ խօսիլ կարեւոր խնդրի մը մասին,— ինքնավստահ ձեւով սկսաւ խօսիլ Համասփիւռը,— քանի մը օր առաջ մեր խմբական ժողովը ունեցանք: Ձեր քաղաք վերադառնալու մասին գաղափար չունէինք այն ատեն: Ընկերուհիներու մեծամասնութիւնը ներկայ էր: Որոշեցինք, որ ...

— Այո, որոշեցիք որ ... — ու Լեւոնը իր սովորական լրջութեամբ, հարցական նայեցաւ Համասփիւռին, որ քիչ մը շփոթած՝ մէջքի գօտիին հետ կը խաղար,— որոշեցիք, որ ի՞նչ..

— Որ մեր վրայ վերցնենք դաւաճանը սպաննելու գործը,— այտերը շառագունած, բայց հաստատուն ձայնով մը պատասխանեց Համասփիւռը՝ ուղիղ Լեւոնի աչքերուն նայելով:

— Ա՜,— Լեւոնի յօնքերը կիտուեցան, ու քիչ առաջուան ծիծաղկոտ դէմքը խոհուն արտայայտութիւն մը առաւ:

Կը ճանչնար այդ աղջիկը, որ երբեմն յեղափոխական վտանգաւոր յանձնարարութիւններ կատարած էր, եւ կանանց ու աղջիկներու խմբերու առաջնորդը կը համարուէր: Մտացի աղջիկ մըն էր, ուժեղ կամքի տէր, համարձակ ու անվախ բնաւորութեամբ:

Սոնիան անկիւն մը կանգնած՝ զարմացած կը նայէր այդ աղջիկներուն, որոնք եկած էին խնդրելու, որ իրենց թոյլ տրուի դաւաճանը ահաբեկումի ենթարկելու: Դեռ քանի մը վայրկեան առաջ կը կարծէր, թէ անոնք թրքական լրտեսներ էին: Սոնիան մօտեցաւ ու Համասփիւռի կողքին նստելով՝ գրկեց զայն:

— Քաջ աղջիկ մըն էք դուք, հիացած եմ ձեզմով ...

— Չէ՛, ի՞նչ քաջ ... դաւաճանը մեր ամբողջ գործը պիտի քանդէ. մէկը մահը աչքի առնելու է՝ զայն վերջացնելու համար: Օրինակ, մենք երկուքս պատրաստ ենք.

— Իսկ ի՞նչ ձեւով կը յուսաք անոր մօտենալ,— հարցուց Լեւոնը,— գիտէ՞ք որ միշտ բազմաթիւ մարդերով շրջապատուած կ'երեւնայ հրապարակի վրայ:

— Այդ, այնքան ալ դժուար չէ մանաւանդ երեկոները, երբ ժողովուրդը քաղաքամէջէն կը վերադառնայ Այգեստան: Հրէշը Խաչ Փողանի վրայ, պահակատան առջեւ կը սպասէ եկող գացողը տեսնելու, ոմանց սպառնալու, բարեկամ համարուածներուն հետ մէկ երկու խօսք փոխանակելու ..

— Շարունակէ, յետո՞յ ...

— Բոշաներու վրայ ուշադրութիւն դարձնող չկայ, անոնք կառավարութեան հաւատարիմ շները կը համարուին: Մեզի համար դժուար պիտի չըլլայ՝ առանց կասկած հրաւիրելու մեր վրայ, մօտենալ զինուորներուն՝ անոնց բախտը նայելու պատրուակով ու մինչ Աննիկը զինուորները կը զբաղեցնէ, ես պիտի մօտենամ դաւաճանին ու պիտի կրակեմ ...

— Իսկ վերջը՞ ...

— Վե՞րջը,— երկու աղջիկները իրարու նայեցան ու բնազդօրէն մօտենալով իրար գրկեցին:

Պատասխանը աւելի քան պերճախօս էր: Յակոբն ու Սոնիան յափշտակութեամբ կը նայէին այդ երկու ճահիլ աղջիկներու վրայ, որոնք եկած էին խնդրելու թոյլտուութիւն զոհաբերելու իրենց կեանքը: Լեւոնը գլուխը կախած՝ ատեն մը ման եկաւ ու ուղիղ Համասփիւռի առջեւ կանգնելով ըսաւ.

— Լաւ, հիմա ի՞նչ կ'ուզէք:

— Նախ ձեր համաձայնութիւնը, եւ երկրորդ՝ երկու փոքր ատրճանակներ..

— Ինչո՞ւ համար երկու, մի՞թէ մէկը բաւական չէ:

— Այո, ի հարկէ; բաւական է .. բայց մենք,— ու Համասփիւռը խորհրդաւոր հայեացք մը նետեց ընկերուհիին վրայ,— մենք հաստատ որոշած ենք .. կենդանի չիյնալ Թուրքերուն ձեռքը ...

— Հասկցայ, ի հարկէ, այդ ձեւը լաւագոյն վերջն է: Միայն կը թուի թէ աններելի չարալութիւն մը պիտի լինի ձեզ պէս երկու արժէքաւոր աղջիկներ զոհել ...

— Ինչո՞ւ համար որ,— ինքնասիրութիւնը վիրաւորուած զգալով ջերմութեամբ ընդդիմախօսեց Համասփիւռը,— եթէ պէտք լինի, գիտեմ որ դուք կանգ չէք առներ զոհերու քանակի առջեւ, միայն թէ սատկի այդ հրէշը: Եթէ տղամարդիկ կրնան զոհուիլ, պատճառ մը չկայ որ հայ աղջիկը հայրենիքի համար կեանքը չզոհէ, մանաւանդ որ ներկայ պայմաններու մէջ մենք աւելի գործ կրնանք տեսնել, աւելի հեշտութեամբ կրնանք մօտենալ հրէշին ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Տորիօ, որ այս կացութեան առջեւ հրաժարեցաւ նաեւ իրեափոխանութենէ, բոլորովին նուիրուելու համար «հակաբոլշեւիկեան պայքարի»: Իր կուսակցութեան ուղղած շրջաբերականի մը մէջ, Տորիօ կառաջարկէ յարձակում մը կը գործէ Մոսկուայի «վարձկաններուն» եւ «մարդասպաններու կառավարութեան» վրայ, որուն է ազդեցութիւնը հետզհետէ կը զօրանայ Ալնի շրջանին մէջ »

Րիւշթիւ Արաս ճաշէպի մէջ

Հալէպ կը հեռագրէ Հալէպէն

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Րիւշթիւ Արաս, ընկերակցութեամբ ազգ. անտեսութեան գործավարին, Իրաք անցնելու համար Հալէպ եկաւ: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

Գաղտատ կ'երթանք, յետոյ պիտի անցնինք Թէհրան ու Մոսկուա, մեր կառավարութեան բարեկամական ողջոյնը հաղորդելու համար այդ երկիրներուն, առանց պաշտօն ունենալու մասնաւոր բանակցութեանց, ոչ իսկ գրաւելու համար արեւելեան դաշինքով: Ընկերս Գաղտատի մէջ, անտեսական գետնի վրայ, խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարէ Իրաքի կառավարութեան հետ: Գալով Սանճաքի հարցին, Ժընեւի համաձայնութիւնը պիտի գործադրուի առանց յետին-միտքի: Մենք հետեւեցանք լաւագոյն մեթոտին՝ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնելով վէճին կարգադրութիւնը: Այդ կարգադրութեան մէջ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա աշխատեցան սատարել սուրիական ժանուկ հանրապետութեան զարգացման, դիւրացնել անոր ընդունելութիւնը Ազգերու Դաշնակցութենէն ներս, պաշտպանել սահմանները: Այս պարագան կը կազմէ խաղաղասիրութեան անուրանալի երաշխիք մը:

Մանուկ Մանուկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մանուկեան (Գավայեօն), Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մանուկեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Սէվկիւլ Արշակունի եւ զաւակունք (Զահլէ), Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Եղիա Արշակունի, Տէր եւ Տիկին Վահան եւ Եղիա Ավշարեան եւ զաւակունք, Տէր Կիրակոս Քհնյ. եւ Երեցուհի Ներսէսեան եւ զաւակունք (Ցունաստան), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Բէթէնեան, Մինաս Բէթէնեան, Տէր եւ Տիկին Աստուր Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մաղաքեան եւ զաւակունք (Կարտան), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ազիրեան (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Միսակ Ազիրեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Ազիրեան եւ զաւակունք (Լարնաքա), Այրի Տիկին Եւա Տաշտապանեան (Գրրրգեան), Տէր եւ Տիկին Գամճեան (Պոլիս), Տիկին Գուլֆաեան (Արթ), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Գադանճեան (Ամերիկա), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի արիկոջ, հարսին, զարմիկին եւ ազգականին

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Ծնեալ ԱՎՇԱՐԵԱՆ, Սիս)

վաղահասէս մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 18ին, 33 տարեկան հասակին, Գավայեօնի հիւանդանոցը: Ցուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ, Կիրակի, 20 յունիս, առաւօտեան ժամը 9.30ին, Գավայեօնի հիւանդանոցին մէջ:

Գավայեօն, 21 յունիս 1937

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ Գ. Ե. ՊԱԼԹՐՈՒՇԱՅԹԻՍԻ

Հայ մտաւորականներու Ակումբը ընդունելութիւն մը սարքած է յառաջիկայ Ցունիս 30ի չորեքշաբթի իրիկունը, ժամը 9ին, Օթէլ Լիւթէսիայի մէջ, ի պատիւ Գ. Ե. Պալթրուշայթիսի, հայկական ճարտարապետութեան եւ մասնաւորապէս կրթական արուեստին հայկական ծագման մասին հրատարակած ուսումնասիրութեանց առթիւ Փարիզի հայ գաղութին երախտագիտութիւնն ու յարգանքը արտայայտելու համար:

Մասնակցութեան ծախքն է 10 ֆրանք:

Փափաքողներէն կը խնդրուի իրենց մասնակցութիւնը ծանուցանել Գ. Հ. Պէրպէրեանի, 10, Պուլ Տըլըսեր, Փարիզ, 16րդ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջանի մեր բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնենք ընկեր Ջոտիկ ՄԱԹԻԿԵԱՆԻ Ամերիկայի ընկերներէն) եւ ընկ. բժիշկ ՌՈՒԲԷՆԻ (Փարիզի ընկերներէն) մահուան առթիւ իրենց պարագաներուն եւ ոյն շրջաններու մեր ընկերներուն:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրոպականտի Յանձնախումբին ժողովը այսօր երեքշաբթի երեկոյ, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ պրոպագանտի յանձնախումբի ընկերները, Ուրբաթ (25 Յունիս) երեկոյեան ժամը 8ին, «Հանրիկեան» սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վահագն» խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեանի սրահին մէջ, 5 Rmede l'Eclipse.

կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Դրա համար էլ Ազեւի պատմութիւնը մի խակական ողբերգութիւն էր: Նա շատ թանկ արժեց սոց.—յեղափոխական կուսակցութեան: Այդ կուսակցութեան փոթորկոտ պատմութեան մէջ հակաժողովրդական այդ երկրորդ դէպքն էր, որ քաժին ընկաւ նրան:

1909 թ. յունուար 29ին Լ. Մարտովը գրում է Ա. Ն. Պոտրեսովին. «Այստեղ ամէն ինչ լի է Ազեւի գործով: Այն բոլորը, ինչ հրատարակել է այդ դէպքի մասին, գլխաւորապէս սոց.—կուսակցութեան կենտրոնի միջոցով, արմատապէս խորտակում է սոց. — յեղ.-կուսակցութիւնը:

Այս հաստատութեան հետ գործ ունենալը աւելի վատ է, քան դուք կարծում էիք Գերշունիի գործի մասին գրած ձեր յօդուածով:

Եթէ դուք այնտեղ գրել էիք, որ մարտական կազմակերպութիւնը հաւասար է Գերշունիին, ապա նրանք համուլով ընդունեցին, որ ոչ միայն մարտական կազմակերպութիւնը, այլ եւ կենտրոնական Կոմիտէն եւ ընդհանրապէս կուսակցութեան գլուխը հաւասար է՝ Գերշունի Ազեւ: Նրանք, աւելի շատ Ազեւը, քան Գերշունին, իրենց կողմը գրաւեցին Գարզենինին (Չերնով) եւ Գոցին, նրանք «Յեղափոխական Ռուսաստանը» դարձրին կենտրոնական օրգան եւ յայտարարեցին կուսակցութեան գոյութիւնը »:

Ազեւի պատմութիւնը, բացի սոց.-յեղափոխականների շրջանից, ամէն տեղ էլ վատ տպաւորութիւն թողեց: Դրամատիքական գասի համար շատ վատ կը լինէր, եթէ յեղափոխականները առէին «գրամատէք գասակարգին այնպէս, ինչպէս նրանք առում են իրար:

Շատ երկար հալածանքի ոկսեցին ենթարկել սոց.-յեղ. կուսակցութեան ղեկավարները իրենց կուսակցութեան կողմից: Ոմանք մեղադրում էին կենտրոնական կոմիտէին, ուրիշները՝ մարտական կազմակերպութեան: Ոմանք կարծում էին, որ դէպի անհարկէլութիւնը չափազանց շատ հրապարակեցին, իսկ ոմանք էլ կարծում էին, որ դէպի անհարկէլութիւնը անբաւարար ուշադրութիւն է դարձուած:

Ցատկապէս զայրոյթ առաջ բերեց այն, որ Ազեւին հենց տեղնուտեղը «չան պէս չսատկեցրին»: Այդ բանի մէջ գլխաւորապէս մեղադրում էին Սաւինկովին (Տիւտչեւը եւ գերման Լապատինը): Ոմանք Ազեւի փախուստի յաջողութիւնը բացատրում էին նրանով, որ «Սաւինկովը վախեցաւ»: Դա, ի հարկէ, ճիշդ չէ: Անհամարձակութեան մէջ մեղադրել Սաւինկովին՝ շատ դժուար է, որովհետեւ հենց այն տրամադրութեան մէջ, որ տիրում էր Եւրոպայում, Ազեւի սպանողի համար ապահովուած էր արդարացում:

Ինքը Սաւինկովը առում էր, որ ձեռքը չյարձրացաւ իր նախկին ընկերոջ եւ առաջնորդի վրայ. «Այդ ժամանակ ես նրան սիրում էի եղբօր պէս»: Իրականի մէջ Ազեւին չսպանեցին, որովհետեւ բոլորն էլ գլուխները կորցրել էին: Եւ դա էլ ահա թէ ինչու:

սոց. - յեղափոխականներից ոմանք Ազեւի մերկացման հետեւանքով «իրենց կեանքի ամբողջ ընթացքում բարոյապէս սատկած ընկճուեցին», ուրիշները հեռացան կուսակցութիւնից, եղաւ եւ անձնասպանութեան դէպք:

Ազեւի մերկացումից յետոյ, 1909 թուի յունուարին, Փարիզում կայացաւ յայտնի սոց. յեղափոխականների ժողովը, որի ժամանակ Վ. Մ. Չերնովը պատմեց մարտական կազմակերպութեան ղեկավարի դաւաճանութիւնը: Այս ժողովի մանրամասնութիւնը Գարտինը Լանդէլյինը հետագայ անմիջապէս յայտնեց Պետերբուրգի ոստիկանութեան վարիչին:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Posta. Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Բելգիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 23 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3454

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Արասի Պաղտատ եւ Թէհրան այցելութեան առթիւ, կրկին օրակարգի վրայ դրուած է Ասիական կամ աւելի ճիշդ է ըսել Արեւելեան դաշինքը, որուն մասին կը խօսուի երկու տարիէ ի վեր :

Չորս իսլամ պետութիւններ՝ Թուրքիա, Իրան (Պարսկաստան), Իրաք եւ Աֆղանիստան շուտով պիտի կնքեն բարեկամութեան, խորհրդակցութեան եւ ոչ-յարձակման դաշինք մը :

Նկատի առնելով դաշնագիր կողմերու իսլամ ըլլալու հանգամանքը, շատեր կը տարուին մտածելու թէ Աթաթիւրքի Թուրքիան արդեօ՞ք յետադարձ ոստում մը կ'ընէ՝ նոր համիսլամական քաղաքականութեան մը հիմերը դնելու համար, քաղաքականութիւն՝ որ այնքան սիրելի էր Կարմիր Սուլթանին եւ որուն շնորհիւ Օսմանեան կայսրութիւնը կրցած էր իրեն գրաւել ոչ-թուրք իսլամ ժողովուրդներու համակրանքը՝ Ադրիական ծովէն մինչեւ Հնդկաց Ովկիանոս :

Ապտիւլ Համիտի համիսլամական քաղաքականութեան ուժ կուտար նաեւ Գերմանիոյ Վիլհելմ Բ. կայսրը, որ 1898ին դէպի Պոլիս, Դամասկոս եւ Երուսաղէմ կատարած իր զբօսագին այցելութեան առթիւ՝ ինքզինքը համայն իսլամական Իսլամներու հովանաւոր ու պաշտպան կը հռչակէր, կատղեցնելով Մեծն Բրիտանիան, որ այդ տիտղոսը իր մենաշնորհը կը նկատէր :

Համիսլամական քաղաքականութիւնը ջուրն ինկաւ 1908ի Օսմանեան Սահմանադրութեամբ, երբ Իթթիհատականները նոր նշանախօսք մը նետեցին հրապարակ,— Թուրանականութիւն :

Ազգի եւ ցեղի գաղափարը աւելի ճիշդ պաշտամունքը — առաւելի մէջ ձգեց կրօնական ըմբռնումը, որ այլեւս ժամանակավրէպ մը դարձած էր քսաներորդ դարու քաղաքակրթութեան արբալուր յորձանքին մէջ :

Սահմանադրական Թուրքիան իր գահին վրայ պահեց Սուլթան-Խալիֆան եւ առերեւոյթս Օսմանեան բոլոր տարրերու եղբայրութիւն քարոզեց, ծածկելով իր թաքուն միտքը, որ համաթրքական քաղաքականութիւնն էր :

1914ի աշնան, երբ Թուրքիա մասնակցեցաւ Մեծ Պատերազմին, Իթթիհատը Գերմանիոյ դրդումով փորձեց համիսլամական շարժում առաջ բերել : Սուլթան Րէշատ՝ իր Շէյխիւլ իսլամի ֆէթվային վրայ յենած՝ « Ճիհատ » հռչակեց Դաշնակիցներուն դէմ՝ Թուրքիոյ կողքին զէնք բռնելու հրաւիրելով աշխարհի բոլոր Իսլամները :

Այս « Նուիրական պատերազմ »ը ոչ մէկ արձագանգ գտաւ իսլամական աշխարհին մէջ : Ընդհակառակն Թուրքիա՝ Տարտանէլի, Պաղեստինի, Իրաքի եւ Արաբիոյ ճակատներուն վրայ իրեն դէմ գտաւ հնդիկ, ափրիկեցի եւ արաբ իսլամ զինուորներ, որոնք աւելի կատաղի կերպով կը կռուէին քան թէ իսկ քրիստոնեայ զինուորները :

Ուրեմն համիսլամութիւնը ընդմիշտ թաղուեցաւ պատերազմի թոհուբոհին մէջ : Ու նոր Թուրքիոյ առաջին յեղափոխական գործերէն մէկն եղաւ խալիֆայութեան, Շէրիաթին եւ շէյխիւլ-իսլամութեան ջնջումով կրօնքին ու պետութեան բաժանումը :

Արեւելեան Դաշինքին հիմը կրօնքը չէ ուրեմն, հակառակ իր արտաքին երեւոյթին :

Անոր հիմը Թուրանականութիւն ալ չի կրնար ըլլալ, քանի որ բացի Թուրքիայէն՝ ուրիշ Թուրանական ցեղ չկայ դաշնագիր կողմերուն մէջ, Իրանը արիական է, Իրաքը՝ արաբ, Աֆղանիստանը՝ պարսկախօս :

Նկատելով որ այս Դաշինքին գաղափարը յղացողն ու գլխաւոր դերակատարը Թուրքիան է, շատ թափանցիկ է անոր միտ բանին :

Ասիական դաշինքին հիմնական նպատակն է՝ արգիլել քրտական շարժումը Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ — քանի որ միւս երկիրներու Քիւրտերը ոչ մէկ անջատողական ծրագիր կը մշակեն — եւ պահպանել Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը (նոյնպէս միւս երկիրներու հողերուն վրայ ո՛չ մէկ ներքին կամ արտաքին թշնամի աչք ունի) :

Ծնդրոյ առարկայ դաշինքին ծրագիրը կազմուեցաւ 1935ին Ժընեւի մէջ : Դաշնագիր կողմերը ոչ-յարձակողական, բարեկամական եւ խորհրդակցական դաշինք մը կնքելով, կը յայտարարէին թէ նպատակ ունին Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի մէջ խաղաղութիւնը պահպանել, Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Պրիան-Քէլլոկի Ուխտերու հիման վրայ : Կողմերը յանձնառու կ'ըլլան չմիջամտել իրարու ներքին խնդիրներուն, փոխադարձաբար յարգել իրենց հասարակաց սահմանները եւ մէկը միւսին դէմ առանձին կամ հաւաքաբար ո եւ է յարձակողական շարժում չկատարել : Եթէ կողմերէն ո եւ է մէկը միւսին դէմ յարձակողական արարքի մը մէջ գտնուի՝ դաշինքը չեղեալ կը նկատուի յարձակող կողմին համար :

Իսկ ամէնէն կարեւոր կէտն է հետեւեալը, որ կը հաստատէ մեր վերի ենթադրութիւնը.— կողմերը յանձնառու կ'ըլլան ամէն կերպով արգիլելու իրենց հողերուն վրայ կազմութիւնը խռովարար խումբերու կամ քաղաքական ընկերակցութեանց, որոնց նպատակը պիտի ըլլար խաղաղութիւնը վրդովել դաշնադիր պետութեանց ո եւ է մէկուն հողին վրայ :

Այս հատուածը ուրիշ մեկնութեան չի կարօտիր :

Վերջին լուրերուն համաձայն, դաշինքին տրամադրութիւնները ո եւ է կերպով չեն խանգարեր այն յանձնառութիւնները զորս կողմերը առանձնաբար ստանձնած են իրարու հանդէպ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն :

Ասիկա կ'ակնարկէ այն երկկողմանի անջատ դաշինքներուն, զորս Թուրքիա եւ Իրան, Թուրքիա եւ Աֆղանիստան եւ միւսները կնքած են իրարու միջեւ :

Երկու տարիէ ի վեր կարելի չէ եղած ստորագրել այս դաշինքը, անոր համար որ սահմանային վէճեր ունէին Թուրքիա եւ Իրան, Իրան եւ Աֆղանիստան ու Իրան եւ Իրաք : Առաջին երկու վէճերը կարգադրուած են արդէն : Կը մնայ Իրանի եւ Իրաքի վէճը, զոր կարգադրելու նպատակով է որ ներկայ ճամբորդութեան ձեռնարկած է Թ. Րիւշտի Արաս : Իրեն կ'ընկերանան Թուրքիոյ Տնտեսութեան գործավար Ճէլալ Պայար, Իրանի եւ Իրաքի դեսպանները եւ թուրք տնտեսագէտներ : Տնտեսութեան գործավարը Պաղտատի մէջ պիտի բանակցի իր ճիւղին վերաբերեալ խնդիրներու մասին :

Իրանի եւ Իրաքի միջեւ ծագած վէճը կը վերաբերի Շաթ-էլ-Արապի,— Եփրատ եւ Տիգրիս գետերու միացած մասը : Այս գետը կը գտնուի երկու երկիրներու սահմանագլուխին վրայ : Համաձայն Երզրումի դաշնագրին, այս նաւարկելի մեծ գետին ջուրերուն գերիշխանութիւնը կը պատկանէր Թուրքիոյ, հակառակ անոր որ այդ գետին ձախ ափը՝ Մոհամմէրայէն մինչեւ Պարսից ծոց կը գտնուի պարսիկ հողի վրայ : Իբրեւ ժառանգորդ հանդուցեալ օսմանեան կայսրութեան, օրինապէս Իրաքի փոխանցուեցաւ այդ գերիշխանութիւնը : Իրաքանին մէջ սակայն, Իրանեան մարտանաւեր ազատ երթեւեկ ունին այդ ջուրերուն վրայ. այժմ Րիզա Շահ կը փափաքի որ օրինական ձեւ ստանայ Իրանի ազատ երթեւեկի իրաւունքը : Իսկ Իրաք կը դժկամակի տալ այդ իրաւունքը՝ առարկելով թէ Շաթ-էլ-Արապը իր միակ ճամբան է դէպի ծով :

Այս խնդիրը 1934ին եւ 1935ին երկու անգամ դրուեցաւ Ժընեւի արիսպագոսի սեղանին վրայ, առանց կարգադրուելու : Այժմ վէճը պիտի կարգադրուի ուղղակի բանակցութեամբ եւ երկու կողմերուն համար ալ գոհացուցիչ կերպով : Րիւշտի Արաս միջնորդի դեր պիտի կատարէ եւ կը յուսայ յաջողիլ :

Այդ յաջողութենէն վերջ միայն պիտի կնքուի ասիական դաշինքը, որուն իրենց հաւանութիւնը տուած են Լոնտոն եւ Մոսկուա : Արդէն Րիւշտի Արաս իր ճամբորդութիւնը պիտի շարունակէ դէպի Մոսկուա :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԱՀԼԻՃԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ինչպէս կը գրէինք երէկ վերջին պահուն, Հանրապետութեան Նախագահը Շօթանի յանձնեց դահլիճ կազմելու պաշտօնը : Շօթան անմիջապէս ձեռնարկեց աւանդական խորհրդակցութեանց :

Որոշ է թէ նոր կառավարութիւնը պիտի ներկայացնէ դարձեալ Ժող. Ճակատը, այս անգամ այն տարբերութեամբ որ արմատական ուղղութիւն պիտի ունենայ, ինչպէս Լէոն Պլումի կառավարութիւնը ունէր ընկերվարական ուղղութիւն

Նոր կառավարութեան իբրեւ անդամ կը ներկայացուին հետեւեալ անունները — Տալատիէ պիտի մնայ Նախարար ազգ. պաշտպանութեան, Քամփինշի՝ ծովային, Տէլպոս՝ արտաքին : Ելմտական նախարարութեան համար կը յիշատակուին Ալպէլ Կարոէի, Փիէթրիի, Փօլ Ռէյնոյի անունները : Թերթ մը կը գրէ թէ Շօթան հեռախօսով հաղորդակցութեան մէջ մտաւ Ժորժ Պոնէի հետ, որ Ուաշինկթընի Ֆրանսական դեսպանն է :

Այս խորհրդակցութիւններուն արդիւնքին մասին արտայայտուելու համար, պէտք պիտի յաջողի՞ կազմել նոր դահլիճը, Շօթան ժամանակ խնդրած էր մինչեւ երէկ կէսօրէ վերջ : Մամուլին տուած իր յայտարարութեան մէջ, Շօթան կ'ըսէ թէ կ'աշխատի կազմել կառավարութիւն մը, որ ներկայացնէ Յեղափոխական Ժողովի մեծամասնութիւնը՝ վայելելով հանդերձ Ծերակոյտին վստահութիւնը :

Դահլիճին հրաժարականէն վերջ, որ եւ է թշնամական ցոյց տեղի չունեցաւ Փարիզի եւ գաւառներուն մէջ :

Համայնավար կուսակցութիւնը, յանուն Հացի, Ազատութեան եւ Խաղաղութեան, յարձակողական կոչով մը կը հարուածէ Ծերակոյտը, որ, կ'ըսէ, կ'աշխատի եւ առնել շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի, վճարեալ արձակուրդի եւ ընկերային բարօրութեան վերաբերեալ բոլոր աշխատաւորական նուաճումները :

Իսկ ընկերվարական կուսակցութիւնը կոչով մը կը յորդորէ պաղարիւն մնալ եւ ամբողջն կառչիլ Ժող. Ճակատի հանգանակին : «Փօփիւլէր» կը հրատարակէ աշխատաւորական բազմութեանց ազդակը, որով կը պահանջուի դարձեալ իշխանութեան գլուխ բերել Լէոն Պլումը :

Ժող. Ճակատի կեդր. կոմիտէն յայտարարութեամբ մը կ'ողջունէ Լէոն Պլումի կատարած անհուն գործը, կը շնորհաւորէ ընկերվարական կուսակցութեան պետը, որ ցոյց տուաւ ժողովրդապետութեան պատիւը եւ առեղծագործ ուժը : Ու կ'աւելցնէ թէ Ֆրանսայի մէջ ներկայիս կրնայ գործել միայն մէկ հանգանակ, մէկ մեծամասնութիւն, Ժող. Ճակատի մեծամասնութիւնը, Ժող. Ճակատի հանգանակը :

Ժող. Ճակատի Փարիզի շրջանի կոմիտէն կ'առաջարկէ կեդր. կոմիտէին միթինկ մը կազմակերպել Փարիզի մէջ, պահանջելու համար որ երբեք տկարութիւն ցոյց չտրուի Ժող. Ճակատի հանգանակին գործադրութեան մէջ :

ՋՂՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԸ ԳՐՈՒՔԵՐ հրաժարեցաւ Բ. Միջազգայինի նախագահութենէն :

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ պիտի յայտարարուի ամբողջ Միացեալ Նահանգներուն մէջ, եթէ ճարտարարուեստական կազմակերպութեան սկսած բանուորական շարժումը ձախողի :

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՉԷ ԶՍՊՈՒԱԾ

Ըսմէթ Ինէօնիւ Տէրսիմ կը մեկնի

Թուրքերը ձեռնարկած են պաշարման

Պոլսոյ թրքական թերթերը բացին իրենց բերանը եւ սկսան մանրամասնութիւններ տալ զինուորական գործողութիւններուն մասին, որ տեղի կ'ունենան ներկայիս Տէրսիմի մէջ : Ահա թէ ի՛նչ կը գրեն թրքական թերթերը.—

Ըսմէթ Ինէօնիւ, ընդհ. սպայակոյտի պետին հետ խորհրդակցելէ վերջ, մեկնեցաւ Էլ-Ազիզ, անկէ ընդհ. քննութեան համար՝ պիտի անցնի Տէրսիմի շրջանը

ԷԼ-ԱԶԻԶ, 16 Յունիս — Թրքական ջոկատները գրաւեցին Տէրսիմի ցեղախումբերու գործօն կեդրոն՝ Տէնիմանի գիւղերը, որոնք անառիկ եւ բարձր դիրքերու վրայ կը գտնուին : Ժողովուրդը կառավարական ուժերուն անձնատուր կ'ըլլայ ու կը խոստովանի որ չէյխերու սպառնալիքին ու դրդումին տակ միայն ապստամբած է :

ԱՆԳԱՐԱ, 16.— Վերջին պահուն հոս հասած լուրերու համաձայն, Տէրսիմի զինուորական գործողութիւնները կատարող մեր զօրախումբերը ապստամբներուն վերջին ապաստանարանը՝ Պուլթու Տէրէն եւ Սուլթանպապա լեռը պաշարած են : Եւ հոն սկսած՝ մաքրագործման գործողութեան : Ապստամբները 140 — 150 քառ. քիլոմեթր գետնի մը վրայ սեղմուած մնացած են, կը շարունակուի ապստամբներուն անձնատուութիւնը կարաւան կարաւան : Առանց պարագլուխը Սէյիտ Րիզա այս վերջը մնացած մասին հետ է : Այս ապստամբներուն թիւը կ'ենթադրուի 1000—1500 հրացան : Հողամասին խիստ ժայռուտ, եւ Սուլթանպապա լերան բարձրութիւնը բաղդատմամբ Պուլթու-տէրէին՝ 3000 մեթր ըլլալուն, գործողութիւնները կամաց կամաց տեղի կ'ունենան : Մեր զօրքերէն ոչ մէկ նահատակ եւ վիրաւոր կայ. Մեր վարչապետին Թունճէլիի ուղեւորութիւնը այն համոզումը կը ներշնչէ թէ Տէրսիմի մէջ յաջողութեամբ վերջացած զին. գործողութեանց պիտի յաջորդեն մարչական գործողութիւններ : Վերջին օրերս մեր օդանաւերը շատ յաջող գործունէութիւն ցոյց տուին :

ԽԱՐՊՈՒԹ, 16.— Տէրսիմի արկածախնդիրներուն դէմ կատարուած զին. գործողութիւնը կը դադրի առանց արիւնհեղութեան : Ապստամբներէն Հայտարանցի Քամէր Հրօր, Տէմէնանցի Ճիպրայիլ, Եուսուֆանցի Գամպէր Րէհպէր անձնատուր եղած են :

Միւս թափթփուկները ապաստանած են Պուլթուտէրէ : Այս ամբողջ շրջանը խիստ պաշարման մը տակ առնող չլթան հետզհետէ կը նեղնայ : Աշիրէթապետներէն գատ օրը հարիւրաւոր զինեալ ապստամբներ անձնատուր կ'ըլլան : Դեռ անձնատուր չեղած երկու աշիրէթապետ կայ : Անձնատուր եղողները կը յայտնեն թէ խաբուած են եւ կ'ապաւինին հանրապետական կառավարութեան գթութեան : Որոշ կը նկատուի որ մնացեալներն ալ մէկ երկու օրուան մէջ անձնատուր պիտի ըլլան : Ամէն գնահատումէ վեր է մեր զինուորի բանակին ցոյց տուած մեծ քաջութիւնը եւ զինուորական կարողութիւնը վերջին ատենն սեղ եւ ժայռուտ հողամասերու մէջ :

ԳԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱԼ ԳՈՐԾ ԿԱՅ...

« Գուրուն » խօսելով Տէրսիմի ապստամբութեան մասին, կը գրէ.— «Յառաջիկայ գարնան, կարգը պիտի գայ Տէրսիմի տակաւին կառավարական կազմակերպութեան տակ չառնուած ուրիշ մասերուն : Եթէ այդ կողմերու ժողովուրդը այս տարուան զինուորական շարժումներէն ազդուած է, բնական է որ առանց ընդդիմութեան պէտք եղած տեղերը պահականոցներ, կառավարական պաշտօնատուններ եւ դպրոցներ պիտի հաստատուին եւ պէտք եղած թիւով ոյժ պիտի դրուի անդորրութեան պահպանման համար : Իսկ եթէ հակառակ ակնկալութեան դարձեալ ընդդիմութիւն պատահի, առանց ընկրկումի բուռն միջոցներ պիտի գործադրուին : Կարճ խօսքով, քանի մը տարուան մէջ, Թունճէլի, երկրին միւս մասերուն նման, ամէն կարգի օրէնքներու եւ կանոններու հպատակող նահանգի մը պիտի վերածուի :

« Ճումհուրիյէթ » իր խմբագրականին մէջ կը գրէ.— Կառավարութիւնը Թունճէլիի լեռնական Պէյլերներուն կը հասկցնէ սա ճշմարտութիւնը թէ այլեւս անցողակի հեղեղի արշաւ չկայ. կամ պէտք է համակերպին եւ կամ այդ յեռնէն ելնեն :

Միակտուր Թուրք հայրենիքին մէջ փոքր արատ մը ձեւացնող այդ տեղը իր սովորութիւններով ու աւանդութիւններով պիտի թաղուի պատմութեան մէջ, ու այդ սեպ լեռներուն ժողովուրդին ձեռքով դուրս պիտի գայ վարդի պէս ապրող հայրենիքի հողամաս մը :

Թուրքերը ինչպէս կը պատմեն քիւրտերուն ծագումը

« Ճումհուրիյէթ » կը գրէ.—

Քանի ամիս է, որ հանրային կարծիքը տեղեկութիւն ունէր այս դէպքերէն : Բայց երկրին մամուլը կը սպասէր ձեռնհաս նշանի մը եւ լռութիւն կը պահէր՝ նկատի ունենալով զինուորական շարժումները : Հիմա որ վարչապետը թուրք ազգին պարզեց իր ճառով՝ դէպքին իսկութիւնը, այլեւս մամուլը պարտք կը համարի իրեն հաղորդել դէպքին մանրամասնութիւնները :

Էլազիզի մեր թղթակցին յաջորդաբար ղրկած թղթակցութիւնները ցոյց տալով հանդերձ ապստամբութեան շրջանակին մէջ ժողովրդեան որքան միամտաբար համոզուիլը, կ'ապացուցանեն թէ հանր. ուժերը հայրենիքին վերաբերեալ դէպքերու մէջ ո՛ր աստիճան արթուն են եւ ի հարկին որքան տէր են կացութեան : Նշանաւոր Տէրսիմի դասական դարձած ապստամբութիւնն ու յեղուզակութիւնը Ըսմէթ Ինէօնիւի ձեռքով պատմութեան մէջ կը թաղուին այլեւս : Այդ շրջանները, որոնց մինչեւ վերջին ժայռը շղթայի տակ առնուած է, անպայման պիտի քաղաքակրթուին :

ԷԼԱԶԻԶ, 8 մայիս — Զինուորական շարժումներուն պարտադրած վերջին կացութենէն առաջ, անսահման անդորրութեան մէջ գտնուող Թունճէլիի այսօրուան ապստամբական կացութեան պատճառ եղող դէպքերը բացատրենք, ինչ որ օգտակար պիտի ըլլայ :

Վաղուց, անապահովութեան ամէնէն ցաւալի տիպարը կազմող այդ շրջանին մէջ անրնական համարուելու աստիճան չափազանց ապահովութիւն մը կը տիրէր Դ. ընդհանուր քննիչ եւ Թունճէլիի կուսակալ-հրամանատարը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՐԿՆԱԿԱՄԱՐԸ ՄԹԱԳՆԱԾ...

Խորհրդային Ռուսիան անտարակոյս անկիւնադարձի մը վրայ է. Սթալին կեցած է այդ անկիւնադարձին կեդրոնը: Բացայայտ է որ անոր նոր քաղաքականութիւնը կը տանջի մեծ ընդդիմութեանց՝ Լէնինի հաւատարիմ հետեւորդներուն կողմէ. Եր չանցնիր, որ Մոսկուա չհաղորդէ հրաժարեցուած «Թրոցքիականներ»ի մը անունը: Կը հաղորդուին նաեւ, առեն առեն, զանազան ինքնասպանութիւններ, ինչպէս օրինակ Կամարնիկը,— պատերազմական գործավարի փոխանորդը, որ նախապէս անդամ էր Կեդր. Կոմիտէին: Հեռագիրները հաղորդեցին, անկէ վերջ, ձերբակալութիւններ՝ զինուորական ղեկավարութենէն եւ արտաքին գործավարութեան շրջանակէն Ցեւոյ՝ կուսակցութեան վարիչ տարրերէն:

Այս ձերբակալութիւններէն, պաշտօնանկութիւններէն եւ գնդակահարութիւններէն դուրս կուգայ, որ Սթալինի նոր քաղաքականութիւնը, իբրեւ թէ ազգային սկզբական, յառաջ է բերած հակազդեցութիւն մը եւ ընդդիմութիւն մը աղանդաւորներու մօտ:

Ձմոռնանք, որ Ռուսիա 170 միլիոնոց պետութիւն մըն է, իսկ համայնավար կուսակցութիւնը կը համրէ առաւելագոյն 2—3 միլիոն անդամներ: Այդ կուսակցականները կը կազմեն «քաղաքականացեալ» տարրը Ռուսիոյ, կամ «քաղաքական Ռուսիան», որուն կը պատկանին նաեւ Սթալինի հակառակորդները:

Կասկած չկայ, որ ռուս քաղաքացիներու հսկայ մեծամասնութիւնը պիտի կանգնի Սթալինի կռնակը, կամ, առնուազն,— որովհետեւ ան է պետութեան գլուխը,— այդ զանգուածը պիտի պահէ կրաւորական դիրք մը: Նախկին առնեն «քաղաքական Ֆրանսային» հանրապետութեամբ եւ անոր շնորհիւ պարտադրեց ինքզինքը:

Կը թուի թէ Սթալին եւս, նոր սահմանադրութեան եւ կուսակցական բնաբուծութեանց շնորհիւ, կը հակի դէպի մեծ ու պզտիկ նախաձեռնականներու հանրապետական քաղաքականութիւն: Պետական իշխանութեան շնորհիւ, կուսակցական մեքենան եւ ժողովրդային զանգուածները քովէն պիտի ասդէ չահարկել անոնց միջոցաւ ինքզինքը պարտադրելու համար քաղաքական բոլշեւիզմին,— քաղաքային ըլլայ թէ զինուորական:

Սթալին, այս կամ այն պատճառաւ իր հակառակորդներու ֆիզիքական ու բարոյական մաքրագործման կը դիմէ: Իրեն համար այլ եւս կասում չկայ ու չի կրնար ըլլալ: Ան պիտի շարունակէ գնդակահարումի այս ճամբան, որպէսզի չինչ, ու ընդդիմադիրներէն վերջ կարգը գայ կասկածելի ու ենթադրեալ թշնամիներուն:

Բազմաթուրեան համայնավար կուսակցութիւնը, որուն կը յենուր ինք, այժմ կը քայքայէ նաեւ կարմիր բանակի սպայակոյտը, որուն կը յենուր Խորհ. Միութիւնը:

Սթալին որո՞ւ յենուլ կը խորհի վաղը.

«Անկուսակցական բոլշեւիկներո՞ւն», ինչպէս կը կոչէ ան: Ոչ մէկ կասկած, որ այդ անկուսակցականներու շարքին մէջ կան շատեր, որոնք կարմիր բանակին նայած են իբրեւ միակ նեցուկին ռուսական պետութեան: Ահա թէ ինչու այդ անկուսակցական բոլշեւիկները այսօր չեն կրնար անկեղծօրէն ըլլալ Սթալինի հետ: Անկէ զատ, սովետականին նման վիթխարի բանակ մը, ներկայի թէքնիք կատարելութեանց լրջանին, չի կրնար ղեկավարուիլ կիսապատրաստ հրամանատարութեամբ մը:

Ուրեմն, կարելի է նախատեսել թէ ինչ պիտի ըլլայ ինքը՝ Սթալինը: Իսկ թէ ինչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը ռուս պետութեան,— այդ է որ մութ ու մռայլ է առ այժմ: Ռուսական երկինքը կրկին մթագնած է:

Ռուսիոյ մէջ ինկան նաեւ 8 զօրավարներ: Երբ կը մտածենք այս գնդակահարութիւններու մասին, որքան մեծ նմանութիւն կը տեսնենք բոլոր յեղափոխութիւններուն միջեւ: Յեղափոխութեան դաւաճանելու եւ լրտեսութեան մեղադրանքները առնոք կ՚ընէր եւ Ռոպէսփիէր՝ իր ընդդիմադիրներու հասցէին: Ու, իրարու ետեւէ զանոնք կը ղրկէր կառափնատ: Նման մեղադրանքներ լսեցինք նաեւ Մոսկուայէն՝ ընդդէմ Պուխարինի եւ Ռիքովի, իսկ այժմ՝ մարաջախտ Թուխաչեւսկիի ու եօթը զօրավարներու:

Տարիներ առաջ, դարձեալ Մոսկուայի մէջ, տեղի ունեցաւ դատավարութիւն մը՝ այսպէս կոչուած «ճարտարարուեստական կուսակցութեան» համար: Մեղադրեալները դատապարտուեցան իբրեւ լրտեսները Փուանքարէի ու Ֆրանսայի: Այն ատեն Խորհրդային Ռուսիան լաւ յարաբերութիւններ չունէր Ֆրանսայի հետ, իսկ այժմ լաւ չէ Գերմանիոյ հետ: Այդ պատճառաւ, Թուխաչեւսկի եւ իր ընկերները դարձան Գերմանիոյ «լրտեսները»... :

Անկարելի է, անշուշտ, հաւատալ որ բոլշեւիզմի ղեկավարները, որոնց մէ մնացին միայն Սթալինն ու աքսորեալ Թրոցքին,— իրապէս լրտեսներ եղած ըլլան: Ահաւոր բան է, երբ մարդ իշխանութիւնը խլէ յեղափոխութեամբ եւ հասնի դիկտատորութեան: Անոր քունը չի կրնար հանդարտ ըլլալ: Ամէն կողմ կը տեսնէ դաւադիրներ եւ ամէն ոք իրեն կը թուի ոճրագործներ ու թշնամիներ: Երբ մահուանդ դիկտատորը կը սկսի մէկիկ մէկիկ մաքրագործել իր ընդդիմադիրները: Ու որքան շատ կը սպաննէ, այնքան շատ դաւադիրներ կ՚երեւակայէ:

Մարդ ի՞նչ կարծիք կրնայ կազմել բոլշեւիզմի բարոյական դիմագիծի մասին — երբ անոր բոլոր ղեկավարները իրարու ետեւէ կը մեղադրուին ու կը սպաննուին իբրեւ յեղափոխութեան դաւաճաններ եւ թշնամի պետութեանց լրտեսներ: Այսհովարար, եթէ ողջ ըլլար Լէնինը, որ ատենին անցաւ գերմանական զինուորական գիծերէն՝ Փեթրոկրատ հասնելու համար, այսօր պիտի մեղադրուէր իբրեւ գերման գործակալ:

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին Ռուսիոյ մէջ տեղի ունեցող փոփոխումներն ու նոր սահմանադրութիւնը նկատի ունենալով, մարդ կը տարուէր խորհելու թէ Խորհրդային Ռուսիան կ՚ընթանայ դէպի խաղաղ յեղաշրջում: Այդ ենթադրութիւնը աւելի խորացաւ ու դարձաւ նոյնիսկ — թէեւ կեղծ ու պատրանաւոր,— համոզում, երբ սահմանադրութիւնը հրատարակուեցաւ եւ ի զօրու դարձաւ:

Քաղաքական դատավարութիւններ, սակայն, որոնք իրարու կը յաջորդեն եւ որոնց վերջը չերեւիր տակաւին, կը ժխտեն այն բոլոր յոյսերը թէ Ռուսիա կ՚ընթանայ դէպի բնական յեղաշրջում: Մանաւորապէս վերջին գնդակահարութիւնները խոր յուսահատութեան մատնեցին Խորհրդային Ռուսիոյ համակիրները եւ նոյնիսկ ընդդիմադիրները, անժխտելի վկայութիւն ներքին խոր ցնցումներու. Աւելին,— այդ գնդակահարութիւնները բոլորովին կը փարատեն յեղաշրջման բոլոր յոյսերը եւ կը ստեղծեն մութ անակնկալներու մեծ մտահոգութիւն մը:

Պատմութենէն ծանօթ է որ Տանթոն, պետական պահանջներէ մղուած, եւ ի նպաստ յաղթանակի մը՝ թշնամիներուն վրայ որոնց դէմ Ֆրանսա կը պայքարէր իր բոլոր սահմաններուն վրայ, յեղափոխական դատավարութիւնը կազմակերպեց՝ սեղմելու համար ներքին ընդդիմադիրները: Այն ատեն, դատավճիռները կը տրուէին լսելէ վերջ վկաներն ու դատապարտեալները: Ռոպէսփիէր հռովարտակով մը վերցուց մեղադրեալներու այդ իրաւունքը: Ու վերցուց այն ատեն, երբ Ֆրանսայի ամբողջականութիւնը գրեթէ ապահովուած էր: Դատավարութիւններուն չթոյլատրեց վկայութիւններ, ոչ ալ պաշտպանութիւն: Տանթոն պայքարի սկսաւ պետութեան համար այլեւս անպէտ գնդակահարութեանց դէմ: Իսկ Ռոպէսփիէր, յեղափոխական դատարաններով, կը հետապնդէր հասարակական նպատակներ:

Ռոպէսփիէրի օրէնքը հռովարտակը շատ կը յիշեցնէ այն օրէնքը, որ հրատարակուեցաւ Ս. Ռուսիոյ մէջ՝ Կիրովի սպանութենէն վերջ (Լէնինկրատ). Ըստ այդ օրէնքին՝ թոյլ չի տրուիր վկաներ ու պաշտպանութիւններ ունենալ ու կը նախատեսուի միայն մէկ պատիժ,— մահ: Այն ալ՝ 24 ժամ վերջ:

Ռոպէսփիէր թէ Սթալինի օրէնքները գործիքներ են քաղաքական պաշտօնական սպանութիւններու:

[illegible] պետական գաղափարի եւ ժողովրդապետութեան ներկայացուցիչն է Տանթոն, որ, իր բացառիկ պայմաններուն ներած չափով, ի նկատի ունէր Մոնթէսքիէօյի եւ Գիրիկէի քաղաքական վարդապետութիւնները:

Կարծողներ կան թէ Թրոցքի կրնար լինալ Ֆրանսայի Տանթոնը: Ու սակայն, Թրոցքիի «ժողովրդապետութիւն»ը բոլորովին այլ բան է, բայց երբեք ժողովրդապետութիւն՝ խօսուած իմաստով: Թրոցքի այնքան ժողովրդապետական է, ինչքան Սթալինը: Ի դժբախտութիւն Թրոցքիի, սակայն, Սթալին խլեց բիրը...: Եթէ զայն խլած ըլլար ուրիշ մը կամ նոյնինքն Թրոցքին՝ մենք պիտի ունենայինք միեւնոյն պատմութիւնը, թերեւս աւելի լայն գիծերով ու աւելի մռայլ [illegible] համար..

Վ.

«ՄԱԺԻՆՈՅԻ ԳԾԻՆ» ՎՐԱՅ
ՖՐԱՆՍ. ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Զինուորական ուսանողութիւններն ու զէնքի եղբայրակցութիւնը միշտ վառ պահելու մտքով, Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու Լիկը ամէն տարի զինուորական արշաւներ կը կազմակերպէ դէպի նախկին գլխաւոր ռազմավայրերը: Այս տարուան համար ընտրուած էր Մէց բերդաքաղաքը եւ իր շրջակայքը:

Հայ Մարտիկներու Միութիւնն եւս հրաւէր ստացած ըլլալով մասնակցելու այս արշաւին, Փարիզի շրջանէն 5 հոգիով ընկերացանք Ֆրանսական խումբին.

Յունիս 13ին, առաւօտեան ժամը 6.30ին համախմբուած ենք Կառ տը լ՚Էսթի կայարանը: Մեզի կը սպասէ նոր օթօ — ռայ վակոն մը, որ քիչ յետոյ կը սուրայ ինչպէս քամին, կտրելով ժամական 90 քիլոմեթր:

Փարիզեան շրջանէն դուրս գալէ անմիջապէս վերջ, կը սկսին այն ռազմավայրերը, ուրտեղ 22 տարի առաջ Ֆրանսացիները վերջին եւ գերագոյն պայքարը մղեցին, իրենց հայրենիքի փրկութեան համար:

Ահա Մօ, Շաթօ – Թիէռի եւ այն բոլոր ալիքաւոր հողամասերը, որոնք այնքան նպաստաւոր են զինուորական շարժմանց եւ կրակի ահաւոր աղդեցութեան: Ձախ թեւի վրայ կը մնայ Ջօր. Կալիէնիի արձանը, մեծ ու ճարտար զինուորը, որ, Փարիզի բոլոր փոխադրական միջոցները համախմբելով՝ ճիշդ ժամանակին եւ ճիշդ վայրը կրցաւ հասցնել պահեստի թարմ [illegible] թշնամիէն: Աւելի հեռուն Պէլլոյի սիրուն անտառը, ուր առաջին անգամ կրակի գիծ մտաւ ամերիկեան Ա. զօրաբաժինը, իր արիւնը սրսկելով այդ հողերուն վրայ եւ ուր կանգնած է հիմա փառաւոր յուշարձան մը, որ իր սպիտակ ու սիրական գիծերով կը գրաւէ մեր բոլորին ուշադրութիւնը:

Իսկ Մառնը ... Իր ոլոր մոլոր ու պղտոր ջուրերը մեր Արաքսը կը յիշեցնեն ինծի: Ան ամբողջ այս հողամասերը կ՚ակոսէ եւ ամէն ուղղութեամբ: Ինչ ահաւոր պայքար մղուեցաւ իր ափերուն վրայ եւ անթիւ զինեալներ ծուարեցան իր ծոցին մէջ.

Կը յառաջանանք միշտ բարձրանալով: Լօթարինգիոյ լեռնադաշտն ենք, որ կը կազմէ Ջրերու հեռաւոր բաժանման գիծը: Մէկ կողմը Ալէնի եւ միւս կողմը Մէօզի հովիտները: Անմիջապէս ձախակողմէն սկիզբ կ՚առնեն Արկոնի նշանաւոր անտառները: Երկաթուղիէն ոչ շատ հեռու, ծառերու եւ կանաչութեան բնդմէջէն կը նշմարուի սպիտակ գիծով մը—Փուանքարէի սեփականութիւնը— որ նոյնպէս գերմանական ռումբեր ընդունելու պատիւն ունեցած է:

Աւելի առաջ, երկաթուղին երկուքի կը բաժնուի, մեր աջին կը թողունք Նանսի եւ Սթրազպուրկ տանող գիծերը եւ կ՚իջնենք դէպի Վուապրի դաշտը, բնդարձակ, միշտ կանանչաւէտ ու ծառազարդ, հրաշալի եւ հրապուրիչ է ողջ բնութիւնը: Հեռուն, հորիզոնին վրայ կ՚ուրուագծուի Մոն-Սէք եւ Սէն-Միշէլ: Գերմանացիներ բռնած էին այդ տիրապետող բարձունքները, իսկ Ֆրանսացիները բոտիպուած էին բաց դաշտի վրայ խրամներ փորել եւ յամառօրէն մնալ հոն, մինչեւ վերջին մարդը: Դեռ մինչեւ այսօր կը մնան ռումբերու բացած հսկայ փոսերը, այդ դառն — մարտի կատաղութեան չափը յիշեցնելով մեզի: Մոն - Սէքի վրայ եւս կը նշմարուի սպիտակափառ յուշարձան մը — յար եւ նման Պէլլոյի անտառին մէջ տեսնուածին — շինուած դարձեալ Ամերիկացիներու կողմէ, ի պատիւ այնտեղ ինկած իրենց նահատակներուն:

Հետզհետէ կը մօտենանք Մէցին.

Կ՚անցնինք Նովէան, հին՝ 1870ի սահմանը: Կը հանդիպինք հսամէնական բերդերու աւերակներուն: Կ՚եզերենք Մոզէլ գետը: Աջ կողմին վրայ է Գերմանացիներու շինած ցէփլիններու հսկայ հանկարը, որ այժմ կը ծառայէ Ֆրանս. օդանաւերուն: Ճիշդ մեր դէմ ցցուած է Մայր Տաճարին բարձր գմբէթը, եւ ահա վերջապէս կը մտնենք կայարանը, շինուած դարձեալ Գերմանացիներուն կողմէ, ամուր, հսկայ, տիրական:

Կ՚այցելենք Մայր - Տաճարը, գոթական աքանչելի շինութիւն: Դիմացը կառավարչատունն է, շինուած 1771ին: Իսկ մէջտեղը Մէցի պաշտպան, մեծ ու անձնուէր զինուորին մարաջախտ Ֆապէրի արձանը:

Լիկի փոխ - նախագահ աբբայ Միւլլերի կողմէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուելէ վերջ, չորսական զօրաշարք կազմած՝ դրօշներով եւ ծաղկեփունջերով, կ՚ուղղուինք դէպի Անծանօթ Զինուորին դամբարանը: Կ՚անցնինք խափլանատի հրապարակէն, մէկ կողմը երկու զօրանոցներ, որոնցմէ մէկուն մէջ այրուեցան [illegible] գունդերուն դրօշակները, Բազէնի անձնատուութեան ժամանակ: Մէկ կողմը կանգնած է Նափոլէոնի այնքան սիրած քաջ ու յանդուգն Ջօր. Նէյի արձանը, իսկ միւս կողմը «Անծանօթ Զինուորի» յուշարձանը: Պարզ, բայց հմայիչ ու խորհրդաւոր գործ մը: Իր առջեւ կը տարածուի կանաչ եւ ծառազարդ սիրուն դաշտ մը, ոռոգուած Մոզէլի ջուրերով: Հեռուն հորիզոնին վրայ Սէն - Քանթէնի անտառապատ բլուրները:

Ամբողջ խումբով յուշարձանին առջեւն ենք երկիւղած: Լիկի նախագահ Փ. Ֆուտնին յուզուած շեշտով Մէցի ազատագրումը կը պատկերացնէ, յիշելով թէ ինչպէս ճիշդ այս միեւնոյն վայրին մէջ կանգնուած գերմ. կայսեր արձանը եւ սարկաւութեան ցուցանիշները խորտակուեցան եւ այսօր «հանգիստ ու հպարտ ենք մեր միացեալ հայրենիքով»...

Ո՛վ չափեց արդեօք հոգեկան խռովքը եւ ներքին փոթորիկը հայ սամբիկներուն, ի տես այս խորհրդաւոր [illegible]

Իսկ մեր միացեա՞լը ... Ե՞րբ պիտի իրականանայ: Ե՞րբ մեր գերութեան շղթաները պիտի խորտակուին, որպէսզի մենք ալ մեր «Անծանօթ Զինուորին» յուշարձանը բացուժաւորենք ...

Կէս օրուան ճաշէն վերջ, տեղաւորուեցանք մեզի տրամադրուած չորս օթեւաններու մէջ: Մեզի ընկերացաւ տեղական սպայակոյտէն պլխապետ մը, որուն առաջնորդութեամբ ամբողջ չորս ու կէս ժամ թափառեցանք Մէցի ռազմավայրերը, սահմանագլուխ եւ «Մաժինօ» գծին երկայնքին ու լայնքին:

Այցելեցինք նոյնպէս գերմանական Ֆոնիկօժակէքս ամրոցը, շինուած 1908ին, որու աշտարակին վրայ պահակ կեցած է այժմ Ֆրանսացի զինուորը եւ որուն հրետանիին փողերը ուղղուած են դէպի ... Սառ: Բախտի խաղեր:

Աւելին իրաւունք չունիմ գրելու պաշտպանողական այս հսկայ աշխատանքներու մասին, սակայն անոնցմով կ՚արտացոլայ Ֆրանսական ռազմական մտքի բարձր հանճարը:

Մեր վերադարձը անցաւ նոյնպէս շատ հաճելի: Եւ անկասկած լաւագոյն յիշատակներ պիտի պահենք այս դաստիարակիչ արշաւէն:

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԱՍԻԱԿԱՆ ՈՒԽՏԸ

ԽՄԲ.— Պուլկարերէն Սլովօ թերթը հետեւեալ առաջնորդողը հրատարակած է.—

Մեր հարաւային դրացին, Թուրքիա, յաջողութիւն յաջողութեան ետեւէ ձեռք կը ձգէ, իր արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ. եւ, ինչո՞ւ ծածկենք,— այդ բոլորը կուգան կազմով ու գաղափարաբանութեամբ միատարր կառավարութեան մը գործակցութեամբ:

Երեւակայեցէք որ, Փոքր Ասիոյ, արշաւանքէն վերջ,- որմէ ասդին 17 տարիներ են անցած— կառավարութիւնը կրէր անկայունութեան դրոշմը: Երեւակայեցէք որ, այդ 17 տարիներու տեւողութեան իբրեւ արտաքին նախարարներ իրարու յաջորդէին շատ մը անձեր: Այդ բանը չպատահեցաւ: Ուրեմն ինչո՞ւ նախանձինք թ. Արասի յաջողութիւններուն: Անոնք միայն իրենները չեն: Անոնք յաջողութիւններն են կանխամտածուած ու կորովի կերպով հետապնդուած քաղաքականութեան մը, որ արդիւնքներ տուաւ ու յառաջիկային եւս պիտի տայ:

Հանրապետական Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը, չլացած իր յաջողութիւններէն եւ յաջողած քաղաքական բոլոր սակարաններու մէջ կ՚ուզէ յաջողութիւններ ձեռք ձգել նաեւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Նոր Թուրքիան տոգորուած է իսլամական աշխարհին ղեկավար դառնալու գաղափարով: Իսլամական աշխարհին, որ տարածուած է Եփրատի ու Տիգրիսի հովիտներէն եւ Պաղեստէն մինչեւ Թէհրանի սարահարթերը: Եւ ինչո՞ւ չէ, ո՞վ պիտի կարենար առարկել թրքական այս յաւակնութեան, երբ ծանօթ է որ նիւթական կարելիութիւններով եւ ձեռք ձգուած միջազգային իր հեղինակութեամբ՝ Թուրքիան է որ կոչուած է խաղալու այդ դերը, եւ ոչ Իրանը, բայց մանաւանդ Սուրիան, ուր Լիբանանի վերջերս առանձնաշնորհեալ դիրք մը ապահովեց իրեն:

Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի միջեւ բարեկամական կապերը օր օրի աւելի սրտագին կը դառնան, որուն փաստացումը պիտի տեսնենք մօտ օրերուն, քանի որ արդէն իսկ հաղորդուած է Թ. Ռիւշտի Արասի այցելութիւնը Պաղտատ: Բարեկամական այս կապերը սիւրրն են պատրաստուած այն ուխտին, որ պիտի կրէ Ասիական Ուխտ անունը: Եթէ հարկ պիտի ըլլայ հաւատալ Թուրք կառավարական մամուլին, աւելի բնական քայլ մը չկայ, քան կնքումը ուխտի մը՝ բնդմէջ երեք իսլամ պետութեանց: Ուխտ

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՌԱՆ ՏՂԱՆ

Թուրք դատարկապորտ մը, Արաբկիրի գիւղերէն [illegible], կը կոչուէր Կիւչիւք աղա:

[illegible] 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր խօրինէն մէջ: Տասը տարի բանտ մնալէ վերջ ներման արժանացած:

Կիւչիւք աղա կարճահասակ, գէր, փոքր մօրուքով եւ բաւական ուժով մէկն էր: Տարիքը 55ը անց, դէմքին ու մարմնոյն զանազան մասերուն վրայ դանակի վէրքերու սպիներ կային: Ամէն անգամ որ բանտային պատմութիւն մը սկսէր, պիտի յիշէր թէ ո՞ր կռիւին մէջ ստացած էր այդ վէրքերը. Երբ կը ժպտէր, կապոյտ ու խոշոր աչքերը չար արտայայտութիւն մը կ՚առնէին, դժուար չէր ժպիտին կեղծաւորութիւնը հասկնալ: Աքսորի շրջանին այս դատարկապորտ կառավարութեան կողմէ լիազօրութիւն ստացաւ կազմակերպելու համար Արաբկիրի շրջանի կարգ մը հայկական գիւղերու կոտորածը: Կիւչիւք աղա մինակը չէր, ուրիշ բազմաթիւ աւազակներ պաշտօնի կոչուած էին: Ո՞ւր պիտի գտնէիր այդպիսի առիթ, մարդասպանութիւն ըրէ, աւազակութիւն ըրէ, կողոպուտ ըրէ, մտիր Հայերու տուները, բռնաբարութիւն ըրէ, ոչ հաշիւ պահանջող կար, ոչ ալ արդելք հանդիսացող:

Արաբկիրի ամենատխպար եւ դուռ հայաբնակ գիւղերէն մէկը կը կոչուէր Ծաղ գիւղ: Տիրան Ջրաքեանի (Ինտրա) ծննդավայրը, որ կը բաղկանար 100 տունէ:

Գիւղացիներուն հրաման տրուեցաւ երեք օրէն պատրաստ ըլլալ աքսորի համար: Երեք օրուան մէջ ինչ որ ունէին կրնային ծախել, փոխանցել, շարժուն ամէն ինչ հետը տանելու ազատութիւն ունէին:

Քանի մը օրուան ընթացքին Հայաբնակ գիւղը լեցուեցաւ հազարաւոր Թուրք խուժանով, բոլորն ալ դրացի շրջակայ գիւղերու Թուրքերն էին, որ գնումի համար հայ գիւղը եկած էին: Գիտնալով որ աքսոր երթալու համար չորքոտանի կենդանիի պէտք կայ, Թուրքերը իրենց ծերացած ձիերը եւ դանդաղաշարժ էշերը առնելով, եկած էին հայ գիւղացիին հետ «առեւտուր» ընելու, այդ կենդանիները զանազան ապրանքներու հետ փոխանակելու համար:

Մէկ ոսկի արժող էշուն երեք չորս ոսկի տալէդ վերջ, պիտի տայիր տունիդ կարասները, անկողինները, տեսակ տեսակ արժէքաւոր ապրանքները, պահարանները, գործերը մէկ երկու եզ, այծ կամ կամ ոչխար: Դեռ գոհ չէին: Եթէ ոտքդ նոր կօշիկ եղ հագած, կօշիկդ ալ կը պահանջէին, գուլպադ ալ եւ մէկ ձեռք հագուստ: Այս ամբողջը ծերացած էշ մը գնելու համար:

Երեք օրուան մէջ գիւղը թալանուեցաւ: Ամէն ոք կրցածին չափ աւելիք առաւ, եւ տուտուն կանուխ պատրաստուեցաւ դաղթելու չարաչուք բողէին:

Ուրիշ հրաման մըն ալ տրուած էր գաղթը կազմակերպող յանձնախումբին կողմէ: Այն ընտանիքը որ 15 հնչուն ոսկի դրամ կուտայ, գերծ պիտի մնայ աքսոր երթալէն: Ունեւորներէն 20—25 ընտանիք որոշեալ ժամուն այդ գումարը տուած ըլլալով առաջին օրուան աքսորէն ետ մնացին: Այս գործը տեսակ մը խորամանկութիւն էր կազմակերպող խմբակին կողմէ: Մէկ կողմէ բացառիկ գումար մը բռնած կ՚ըլլային, միեւնոյն ատեն բոլոր ունեւորներուն այս միջոցաւ կը ծանօթանային, յետագային իրենց ուզած եղանակով վարուելու համար:

Գիւղին մէջ տասը տարեկանէն վեր այր մարդ չէր մնացած: Բոլոր հայ գիւղերու այրերը հաւաքելով, Եփրատի եզերքը ամայի վայր մը՝ Առնաւուտ Խան կոչուած մթայարկանի տունին մէջ, մէկ գիշերուան ընթացքին սպաննեցին բոլորը եւ յանձնեցին Եփրատի ալիքներուն ...

Այս բարբարոսութիւնը կատարուած էր գիւղին աքսորէն 12 օր առաջ: Ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէ Եփրատէն ազատած գծախտ մը՝ Կարապետ Գարագաշեան.

«Երբ մեզ առաջնորդեցին Առնաւուտ Խան, արդէն մութը կոխած էր ու գիշերուան խաւարը բոլորիս արտին մէջ շարաշուք կասկած մը արթնցուց. Հարիւրաւոր ոստիկաններ դուռին առջեւ երկու կարգի վրայ շարուած, խոժոռադէմ դէմքերով մեզի կը նայէին: Ոստիկաններու շրջթան դուռէն սկսելով կը վերջանար ճիշդ Եփրատի եզերքը: Եզերքի խումբը աւելի շատ էր, բոլորն ալ զանազան հրացաններով զինուած՝ կը սպասէին, իսկ Խանի տանիքին վրան ալ ջարդարարները զինուած՝ մեզի նախատական խօսքեր կ՚ուղղէին անհամբերութեան նշաններ ցոյց տալով:

Կէս ժամ վերջ ուրիշ հայ գիւղի մը կարաւանն ալ մեզի միացաւ: Երբ հասկցուեցաւ որ նոր գալիքներ չկան, դուռին առջեւ սպասողներէն ութեակ մը դուրս կանչեցին: Բոլորն ալ իրարու կապուած էին: Ժողովուրդը ութական կամ տասնական հոգի իրարու կապուած էր: Խանին մէջ գտնուողներս բոլորս ալ հետաքրքիր կը սպասէինք արդիւնքին: Առաջին ութեակը ուղղակի առաջնորդուեցաւ Եփրատի եզերքը: Քանի մը հոգի սկսան անոնց վրան խուզարկել,— դրամ, ժամացոյց, մատանի, ինչ որ վրանին գտան՝ առին: Նոյն իսկ սափրիչին ու ճաշուստները ալ հանեն: Երբ կողոպուտի գործողութիւնը լրացաւ, քոկորը մէկ կարգի վրայ շարեցին ու մէկ աղդանշանի վրայ հրացանները պարպուեցան: Սպաննուողներուն դիակները բռնելով յանձնեցին Եփրատի ալիքներուն: Երբ դէպքը մեզի յայտնի եղաւ, Խանին մէջ ահագին աղմուկ մը, իրարանցում մը փրթաւ. Փոքր պատանիները սկսան լալ, ոմանք կ՚աղօթէին, ոմանք կը հայհոյէին: Դժբախտաբար բոլորիս թեւերն ալ կապուած ըլլալով՝ զրկուած էինք ինքնապաշտպանութեան ամէն միջոցներէ. Մեր ներքին իրարանցումը Թուրքերը հեղնանքով կը դիտէին, մինչ շարան շարան դէպի Եփրատ առաջնորդելով գնդակահարումը կը շարունակուէր: Կարգը եկաւ ինծի: Մեր խմբակն ալ առաջնորդեցին ջուրին եզերքը, կողոպտեցին, մերկացուցին, երբ կարգը եկաւ հրացանաձգութեան, հրացանները պարպուելէ առաջ գետին փռուեցայ, կարծեցին որ յանկարծամահ եղայ:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Շար.)

...մը որով չեն հետապնդուիր քաղաքական նպատակներ, այլ միայն աւելի սերտ համագործակցութիւն մը՝ երեք պետութեան տնտեսական շահերուն բարեկարգին վրայ յենած։

Ճիշդ է որ, ինչ կը վերաբերի ուխտի քաղաքական կողմին, առժամ բարեկամական յարաբերութենէ կը բաղկանայ, յարաբերութիւն մը որ դարու մը խանգարուած էր։ Բայց, առժամ յատուկ է միայն դաշնագիրներու ներքին յարաբերութեանց։ Կը մնայ գիտնալ թէ ուխտը կոչուած չէ՞ արդէն շահեր հետապնդելու։ Առաջինը,— Ծառանալու Իտալիոյ անող ազդեցութեան Միջերկրականի մէջ։ Այս հարցերը չեն յարուցուիր երեք պետութեանց ժամուլներուն մէջ, բայց առժամ բացառելի է։ Թուրք մամուլը յետ անդ կուտայ այն տնտեսական ու յաջողութեան շահերուն, որոնք կը յարին երար երեք բալամ պետութիւններուն ու մասնաւորապէս կը չխօսէր թէ ուխտը երաշխիք մըն է Մերձաւոր Արեւելքի մէջ խաղաղութեան պահպանման։ Ի՞նչ պէտք է հասկնալ այս նախադասութենէն, երբ ծանօթ է որ Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի միջեւ խաղաղութիւնը որ եւ է պարագայի չէր կրնար վտանգուիլ։ Ոչ միւս կողմէ՝ ոչ մէկ պատճառով։ Ցրանսական որոշ իրազեկ շրջանակներու կարծիքին համաձայն, Թուրքիա՝ ասիական ուխտի կնքումով կը փնտռէ նախապահովում մը՝ այն պարագային, երբ կռիւ մը ծագի Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ։

Ինչ կը վերաբերի տնտեսական շահերուն, անոնք աւանդապէս Թուրքիան կը շահագրգռեն,— Իրաքի մէջ են քարիւղի հանքերը։ Թուրք կառավարութիւնը, համաձայն ստորագրուած համաձայնագրի մը, սուրիական (?) կառավարութենէն ստացած էր սահմանայ շահագործումէն իր մասնակցութեան բաժին մը Քարիւղի տիեզերական շահագործումէն միլիոններ կը գոյանան ու կառքան չկայ, որ յաղորդ կիրարկուի պիտի ապահովէ իր շահերը՝ Նորաղէդով եւ պայմանական թուղթերով յիշատակելով իր մասնակցութիւնը։

Միջակութային շահերու մարզին մէջ զարմանալ Թուրքիան է որ ամէն գնով կուզէ ծովէ առանձնաշնորհեալ դիրք մը՝ որպէս ամէնէն միջակեալ երկիրը Մերձաւոր Արեւելքի։ Թուրքերը շատ դրած են որ իրենց բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ երկու երեք տարին ի վեր կ'ուսանին Իրաքցին եւ Իրանցին երկող ուսանողներ։ Եւ իրաւացի է յաւուանդնիլ «Ուլուս»ը, որ Բ Արաւսի Գաղատա այցելութեան առթիւ կը գրէր— «Միջակութային մարզին մէջ, մեր կապերը օր օրի կը սերտանան, Թուրք եւ իրաք երիտասարդութիւնը, իրար ճանաչելով, պիտի ըլլայ ամէնէն ապահով խթանը՝ երկու երկիրներու ապագայ բարգաւաճման։ Թուրքերն ու Սուրիացիները երկու ազգեր են, որոնց գիտեն յաւագոյն հասկցուիլ եւ որոնք ըմբռնած են թէ իրենց շահերը կը նոյնանան։ Մեր արտաքին նախարարին համբողջութիւնը պիտի ըլլայ արտայայտութիւնը Թուրքեւսուրիական համաձայնակամութեան՝ խաղաղութեան պահպանումին ի խնդիր»։

Բ. Արասի Գաղատա այցելութենէն վերջ, պիտի մեկնի Իրանի մայրաքաղաքը՝ Թեհրան։ Այս այցելութիւնը Թուրքիա կը պարտի Իրանին, վասնզի։ Ծանօթ է, որ 1934ին Իրանի Շահը այցելեց Էնկիւրի՝ Թուրք հանրապետութեան նախագահին, ու անկէ առաջին կնքուեցան երկու համաձայնութիւններ՝ Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ, մէկը՝ առեւտրական յարաբերութեանց կարգաւորումին համար իսկ միւսը բարեկամական։

Այս այցելութիւններէն վերջ, պիտի տեսնուի թէ Թուրք շրջանակներէն ոմանց փափաքը պիտի իրականանա՞յ Աֆղանիստան եւս մասնակից տեսնելու ասիական ուխտին։ Այն ատեն իբրաւ ուխտը պիտի ըլլայ ասիական, որովհետեւ պէտք է անցնի Մերձ. Արեւելքի սահմանները՝ մերձենալու համար Հնդկաստանի սահմաններուն։

Վերջացնելէ առաջ, յիշենք այն ցանկութիւնը զոր յայտնեց վերոյիշեալ Թուրք թերթը.— «Մենք երջանիկ պիտի ըլլանք տեսնելով այս երազին իրականացումը, յուսանք որ ասիական ուխտին կնքումը պիտի գնահատուի խաղաղութեան բոլոր բարեկամներէն ու գլխաւորաբար պալքանեան մեր բարեկամներէն»։

Թէ ինչ օգուտ կրնան ունենալ պալքանեան պետութիւնները ասիական ուխտէն, պիտի տեսնենք ապագային։ Առ այժմ միայն Թուրքիան կը շահագրգռէ։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ (Ցառաջ).— Կիրակի կէս օրէ վերջ Սուրբ Մեսրոպեան վարժարանի Գէչիկթաշլեան թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի կազմակերպած ներկայացումը, «Ղարաբաղի մեկենները» կամ «Գրիգոր Պուղին», գեղարուեստ. գլխաւորութեամբ ընկ. Ուզունեանի եւ իր թատերախումբին։ Հակառակ ձմեռը օդին եւ կէրիչ արեւին, Իսիէն եւ Շամիլէն խումբ խումբ հայրենակիցներ եկան քաջալերելու Կ. Խաչի ձեռնարկը։ Ընկ. Ուզունեան առանձնած էրգրիգ-Պուղիի դերը զոր շատ յաջող խաղաց, կուզա ու կուռ ինդացնելով ներկաները։ Դերակատարները առհասարակ յաջող էին։ Յանկալի է որ ընկ. Ուզունեան պահէ իր այս խումբը եւ այսպէս ներկայացումներ տայ շարունակ։ Նման թատերախումբի մը պակասը զգալի է Փարիզ եւ շրջաններու մէջ։ Թատերախումբի նման գիտակից վարիչ մը, այսպիսի զուարճապարակիչ ներկայացումներով, կրնայ վերջ դնել «Արշին մալ ալանն»երուն կամ «Մաշադի Իբադ»ներուն։ Թատրոնը տեսակ մը դպրոց է, եւ լաւ է ներկայացնել բարոյական եւ պատմական խաղեր, ինչպէս «Ղարաբաղի Մելիքները»։ Ի՞նչքան թելադրիչ էր, երբ վերջին արարին կը միանային իրարու հետ թշնամացած հայ մելիքները։ Արդեօք Ղարաբաղի մելիքներուն օրինակը դաս մը չէ՞ կրնար ըլլալ մեր քաղաքական կուսակցութիւններուն, որ միասնաբար գործեն ազատ եւ անկախ Հայաստանի մը գոյութեան համար։

Երջ. Թղթակից

ՂՐՈՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

ՏԷՍԻՆ.— Այս տարի ալ սօսար երկինքներու տակ տօնեցինք Մայիս 28ը. Այս անգամ ալ եկած էր հաւասարաբար հիւանդաբանութիւնը զէթ քանի մը ժամ ապրելու համար մեր նոր օրերու նոր «Վարդանանց»ը։ Հանդէսը կազմակերպուած էր տեղւոյս Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ, Հ. Յ. Դ. ընդարձակ չէնքին մէջ։ Կը նախագահէր ընկ. Հիւսեան։ Իբրեւ բացում երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը, յոտնկայս, բոլոր ներկաներու կողմէ։ Մայիս 28ի դէպքերուն ամփոփ պատմականն ըրաւ ընկեր Նախագահը։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Մարիցա Գասմանեան (Մազկոց մը տամ), Գ. Նուպար Գաղազ (Զարենցի «Հայաստանին»), Օր. Թաթուլեան (Ես լըսեցի մի անուշ ձայն), Օր. Լիւսի Գասանճեան Մայիս 28ի առթիւ ոտանաւոր մը, եւ Գ. Ռ. Կէնճոյեան Պելեկոն ու ժողովուրդի փափաքին վրայ՝ ուրիշ կտոր մը։

Այս խանդավառ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկ. Ծ. Միսաքեան։ Պիտի չկարենամ տալ ընկերոջ խմաստալից ճառին ամբողջութիւնը, որ տեւեց մէկ ու կէս ժամ։ Ակնարկ մը նետեց այն դժբախտ օրերուն վրայ, երբ հայ ժողովուրդը երիտասարդէն սկսած մինչեւ ծերունին, մէկ մատ ծում միայն ունէին — փրկել հայրենիքը։ Այսպէս դէպքերու թուումն ու վերլուծումը ընելով հասաւ մեր օրերուն։ Եւ հաւատք ներշնչեց այն յոյսով թէ աւելի դժբախտ պայմաններու տակ ցող այս ժողովուրդը կրնայ ապրիլ եւ ոգեւորել դարձեալ իր հայրենիքին ազատութիւնը։ Բուռն ծափերու տակ բեմէն իջաւ ընկերը։ Նախագահը քանի մը խօսքով փակեց հանդէսը ուշ գիշերին։

Հ. Քայատշեան

×

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ակնունի ենթ.-խմբակի ձեռնարկով տօնուեցաւ Հայաստանի անկախութեան 19րդ տարեդարձը։ Առաւօտէն սկսեալ ժողովուրդը մեծով պզտիկով, իրենց ճաշերով, զանգագանդ կը բարձրանար ընկ. Լ. Նօթենկրայրեանի օդասուն ագարակը, լսելու եւ հաղորդուելու հայ ժողովրդի պահակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքով։

Կէս օրէ վերջ դաշտավայրը լեցուած էր մօտ 450 հանդիսականներով։ Բացումը կատարուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ «Մարսէյլէզ»ի եղանակին վրայ Փորթուգալեանի մէկ երգով, որոնք երգուեցան տեղւոյս Կ. Խաչի սանուհիներուն կողմէ։

Օրուան նախագահը հրաւիրեց հանդիսականները մէկ վայրկեան ոտքի կանգնիլ յարգելու համար ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած յայտնի եւ անյայտ հերոսներու յիշատակը։

Բացման խօսքէն վերջ, Գաւ. Միութեան եւ Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ եղան օրուան պատշաճ արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ եւ կենդանի պատկեր մը։ Անոնցմէ դուրս թափիս երիտասարդները արտասանեցին՝ Գ. Գ. Ցոլաքեան, Վ. Եկքավանեան, մեներգեցին Օր. Գէնկոեան եւ ընկ. Ա. Սարգիսեան։ Բոլորն ալ յաջող էին եւ գնահատելի իրենց արտայայտութիւններով։

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ա. Մարտիրոսեան որ ճեղի պատկերացուց անցեալին դէպքերը, հայ ժողովուրդի աննկուն կամքը, զոհողութիւնը որով կերտեցին մեծ օրը՝ Մայիս 28ը։ Տեղւոյն «Վահան Խորէնի» թատերախումբին կողմէ ներկայացուեցաւ ուրախ օփերէթ մը։ Խաղը անցաւ բաւական յաջող։ Խումբէն դուրս իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Գ. Գոզոսեան եւ Անուշեան։ Ներկայացումէն վերջ օրուան նախագահը փակուած յայտարարեց հանդէսը։

Սկսաւ խրախճանքը սեղաններու շուրջ,— երգ, պար, ոգեւորութիւն, որ տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 10ը։

Գ. Փիլիկեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՐԶ. ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— o —

Բաչխի Ներսիսեան նշանակուեցաւ Հայաստանի անտառային արդիւնաբերութեան վարժավար։

Վարդգէս Վարդապետեան նշանակուեցաւ արուեստի վարչութեան պետ։

** «Պրաւդայ»ի մէջ լոյս տեսաւ Երեւանէն գրկուած թղթակցութիւն մը որ կը քննադատէ Երեւանի վարիչները այն մեղադրութեամբ որ ուժ չեն տար «ինքնաքննադատութեան»։ «Պրաւդայ»ի խմբագրութիւնը, թղթակցութեան տակ ծանօթութիւն մը աւելցնելով՝ կը փակէ Ամատունիի օձիքէն.— Մայիս 7ին եւ 17ին «Պրաւդայ»ի մէջ տպուած էին թղթակցութիւններ, որոնք կը հաստատէին թէ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնը «ազատուած է խորթ մարդոցմով», ինչպէս եւ այն որ ինքնաքննադատութիւնը ճնշումի ենթարկուած է Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին կողմէ։ Կը յուսայինք որ Կեդր. Կոմիտէն կը սրբագրէր այս սխալները, ընդհակառակն ընկ. Ամատունին բանեց սխալները ծածկելու եւ քննադատութիւնը արհամարհելու ուղին»։ (ԽՄԲ.— Այս հաշիւով, Ամատունին ալ կասկածելի կը դառնայ)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐԱՏԻՆ ՄԱՆՈՒԿԻ ԽՆԱՄՔԸ, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ (Գաւկերազարդ), ռուսերէնէ թարգմ. Ցովհ. Թաշեանեան, գին 15 ֆրանք։ Դիմել Թարգմանչին Ave. Paris, Manzil Danialoff. Téhéran (Iran).

LE CAUCASSE, Organe de la pensée nationale indépendante, Juin, Paris.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

— • —

«Ցուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (10 յունիս).

—«Մեր հարեւանները գրեթէ բոլորը — սեփական լեզուներով բազմաթիւ պարբերականներ կը հրատարակեն։ Անոնք բոլորը Թուրք, Վրացի, Ազէրի, Լեռնական, Քիւրտ եւն. դանազան առիթներով յաճախ կ'անդրադառնան նաեւ մեր հարցին։ Իրենց բոլոր արտայայտութեանց մէջ մեր հարեւանները գրեթէ միշտ մեզ կը ներկայանան իբրեւ դաւաճանու։ Հազուագիւտ է տեսնել, որ անոնցմէ որ եւ է մէկը խօսէր մեզ հետ իբրեւ աչակերտ։ Այսինքն, ոչ միայն ուսուցանէր մեր ժողովուրդին, այլ եւ ուսանէր անկէ։ Անգամ Ազէրին՝ որ տակաւին երէկ բեմ իջաւ իբրեւ առանձնատիպ ժողովուրդ, անգամ Լեռնականները, որ մեզ բաղդատմամբ միայն աղօտ հետքեր պահած են իրենց ազգային դանձերէն. անգամ Քիւրտը, որ զուրկ մնաց իր այբուբենէն,— այս ժողովուրդներն իսկ, երբ բերան կը բանան մեր մասին, կը սիրեն խօսիլ իբրեւ դաստիարակ։

Այս անհամեստութիւնը երկու աղբիւր ունի. առաջին՝ մեր հարեւաններու տգիտութիւնը, երկրորդ՝ մեր լռիկութիւնը։

Մեր հարեւանները անտեղեակ են մեր անցեալին, անծանօթ են նաեւ մեր ներկային. ինչ որ գիտեն մեր մասին՝ մեր լացն է։

Տարօրինակ նկարագիր ունինք մենք. մեր աչքին մեզմէ դուրս եղած ազգերը իրենց դարաւոր արիւնոտ պայքարներուն մէջ միայն «մուտքի» բաժին ունին (առանց «ելքի» բաժիններու). անոնք կը կռուին, գրեթէ միշտ շահելով, առանց երբեք կորսնցնելու։ Եւ ընդհակառակն. երբ խօսք կ'ըլլայ մեր մասին, մեր համոզումով ազգային մեր դարաւոր պայքարները միայն «ելքի» բաժին ունին (առանց «մուտքի» բաժիններու). մեր կարծիքով, մենք կը կռուինք՝ գրեթէ միշտ կորսնցնելով, առանց երբեք շահելու։

Ու մեր հարեւանները, որ բաղդատաբար նուազ լալկան են, միշտ մեր այս լացը լսելով եւ անծանօթ ըլլալով մեր անցեալին եւ ներկային, ակամայ եւ անվիճակցաբար կը տարուին խորհելու, թէ իրենց ազգային պայքարին մէջ — հիները՝ դարերով, իսկ նորերը՝ մերձաւոր անցեալին մէջ — մեզմէ աւելին շահած են։ Ու՝ «փաստէն իմաստութիւն քաղելով՝ արդարօրէն անոնք կը տարուին եզրակացնելու, թէ մեզմէ աւելին շահած են, որովհետեւ մեզմէ աւելի հմուտ, աւելի ձեռնհաս, աւելի քաղաքագէտ, աւելի սրի եղած են։

Պատրանքնիրէ ծնունդ առած այս համոզումով է, որ մեր հարեւանները մեր մասին խօսած ատեն մեր նկատմամբ կը դառնան ճշմարիտ դաստիարակներ։ Կասկած չունինք, որ եթէ անոնք, դէթ ընդհանուր գծերով, ծանօթ ըլլային մեր հազարամեայ պայքարներու զոյգ բաժիններուն, ոչ միայն «ելքի» (որու մասին կը սիրենք միշտ խօսիլ), այլ «մուտքի» (որու մասին չենք սիրեր խօսիլ, մանաւանդ օտարներուն), այն ատեն, անոնք այդ բաժինները բաղդատելով իրենց «ելքի» եւ «մուտքի» բաժիններուն հետ, պիտի տեսնէին, որ մեր նկատմամբ ոչ միայն դաստիարակ ըլլալու իրաւունքը, այլ եւ աշակերտ ըլլալու պարտականութիւնը ունին։ Պիտի համոզուէին, որ ինքնատիպ եւ ուշագրաւ ազգ մըն ենք, որուն ոչ միայն կարելի է ուսուցանել, այլ եւ որմէ հարկ է ուսանիլ։

Մեր այս գիտողութիւնը լրիւ կերպով կը վերաբերի նաեւ մեր ժողովուրդին։ Նոյն պիտաւոր երեւոյթը, անշուշտ աւելի նուազ չափերով, նաեւ մեր կեանքի մէջ։

Հայը անծանօթ է իր հարեւաններու անցեալին, ան յստակ գաղափար չունի նաեւ անոնց ներկայ կացութեան մասին. իր գիտցածը թռուցիկ տեղեկութիւններ են միայն, եւ այն ալ գրեթէ բացառաբար անոնց ազգային պայքարներու «մուտքի» բաժիններէն։ Աւելին։ Հայը անծանօթ է նաեւ իր սեփական անցեալին. ատոր կերպով ոչ իր անցեալը գիտէ, ոչ ալ իր ներկան։ Եւ որովհետեւ բաղդատութեան համար ստոյգ տուեալներ չունի — մինչ հին է խօսքը՝ թէ միայն բաղդատումով երեւան կուգան արժէքները,— ուստի Հայը կը դառնայ լալկան իր նկարագրով, կը մնայ աշակերտ՝ իրեն աշակերտելու արժանի ազգերու նկատմամբ, եւ իր կարծիքներու եւ եզրակացութեանց մէջ շարունակ կը նետուի սխալէ սխալ։

Պիտի պայծառանար մեր ժողովուրդի հոգին, պիտի ամրանար իր կորովը, հայութիւնը պիտի լեցուէր արդար հպարտանքով եւ տոգորուէր անխորտակելի հաւատքով, եթէ երբեք իր ձեռքը տրուէր ազգերու պատմութեանց բաղդատական ուսումնագոյց մը։ Գիրք մը, ուրկէ Հայը կարենար անվիճելի տեղեկութիւններ քաղել իր եւ ուրիշներու մասին՝ գիտութեամբ ազգային իր դարաւոր պայքարներու վաստակներն ու կորուստները այլոց կորուստներուն եւ վաստակներուն հետ բաղդատելու համար։

Արդար չէ մեր յոռետեսութիւնը։ Մէկն ենք այս աշխարհի հնագոյն եւ յաղթանակած ազգերէն. Ինչ որ կորսնցուցած ենք (մեր անկախութիւնը)՝ բաղդատաբար դիւրին է ձեռք բերել, սակայն ինչ որ հազարամեակներու ընթացքին շահած եւ պահած ենք մինչեւ այսօր (մեր ինքնատիպ ազգութիւնը)՝ շահած ենք մեծ ճիգերով եւ պահած՝ «արութեան» բազմաթիւ գործեր կիրարկելով։

«Ծանիր զքեզ»— եթէ այս իմաստութիւնը ոչ միայն յորդոր մնար, այլ եւ գործ դառնար, ինքնաճանաչումի կաղղուրիչ լոյսին տակ պիտի հոգեփոխուէր հայութիւնը եւ պիտի կրկնապատկուէր իր կորովը»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՎԱՐԹՕՆԻ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

— Սխալ հասկցար զիս,— ներողամտաբար ժպտելով հանդարտօրէն պատասխանեց Լեւոնը, որ Համասփիւռի հետ կը վարուէր, ինչպէս պիտի վարուէր ընկերոջ մը հետ,— սխալ հասկցար զիս։ Անշուշտ ես չէ որ այդ աղջկան զոհաբերութեան ոգին պիտի չգնահատեմ, նոր չէ որ կը ճանչնամ քեզ, գիտեմ երկուքիդ արժէքը. Ոքան ալ որ ձեր զոհաբերութիւնը մեծ է, մերժելու իրաւունք չունիմ։ Ամէնքս՝ հայրենիքի համար։ Բայց ձեր երկուքի միասնաբար զործելը աւելորդ շռայլութիւն մը կը համարիմ։ Գործեցէք անկախաբար, ամէն մէկդ առանձին։ Տարբեր մի ճիգներ ալ ձեռք առնուած են։ Երանի մէկն ու մէկը յաջողի, ու ժողովուրդը ազատի այս անօրինակ պատուհասէն։

Սկսած էր մթնել, երբ Համասփիւռն ու Աննիկը այգիի դռնով դուրս ելան Սոնիայի տունէն։ Երկու ժամէ աւելի մնացին Լեւոնի հետ։ Ամէն հնարաւոր արգելքները կշռելով վերջնական ծրագիր մը կազմած էին։ Աղջիկները բարձր տրամադրութեամբ կը քալէին այգիներով՝ զօտիներու մէջ խրուած տարձանակներու կարծրութիւնը ըզգալով իրենց մարմնի վրայ, որ առանձին ինքնավստահութիւն մը ներշնչած էր իրենց։

Այդ գիշեր Լեւոնը մեկնեցաւ Սոնիայի տունէն։ Գիշերը Սաթենիկենց մօտ մնաց, իսկ առաւօտեան շատ կանուխ Փաշի փողոցի պատանին եկաւ իմացնելու Սաթենիկին, որ Առիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սատանան ապահով կերպով հասած են իրենց տունը։

Դեռ ժամանակ կար շարժելու։ Լեւոնը պատանիին հետ ճամբայ ելաւ, երբ ժամհարը կոչնակը զարնելով՝ կը սկսի մօտ զալ Այգեստանի փողոցները՝ հաւատացեալները առաւօտեան աղօթքի հրաւիրելով։

×

— Վայլահ, էլ չեմ ապաեր։

— Չէ, ախպէրս, «մէկ շաբաթ բացակայէք» պատուիրեց մեզ պարոն Լեւոնը։ Դեռ երկու օր ալ ունինք. եթէ խապար մը չելաւ, այն ատեն շատ լաւ, ճամբայ կ'ելլենք։

— Սարսափ սարսափ կը խօսիս,— բարկացաւ Առիւծ Գեւօն,— մէկ շաբթին ալ անցաւ, երկուքն ալ։ Փառք Աստուծու. ես ալ խելք ունիմ, հաշիւ բռնել գիտեմ ...

— Գեւօ, Աստուածդ սիրես, մենք հինգշաբթի գիշեր եկա՞նք թէ չէ ...

— Հա, հինգշաբթի գիշեր։

— Որ էդպէս է, ուրբաթ մէկ, շաբաթ երկու, կիրակի երեք, երկուշաբթի չորս, երեքշաբթի հինգ, էս օր էլ չորեքշաբթի ..

— Ծօ, աւանակ, ինծի Առիւծ Գեւօ կ'ըսեն, դո՞ւն ինծի հաշիւ ընել պիտի սորվեցնես, ծօ՛, քեզի որ կ'ըսեմ օխթը, ութ օր անցաւ, ութեմն անցաւ, հասկցա՞ր, տղ բերանդ չբանաս. Բայց որ կ'ուզես երկու օր մըն ալ սպասել, քու խօսքդ թող էղնի։ Աստուած պէկլադ տայ, քեզի ընկեր չուզեին ինծ, գլխուս փորձանք տուին, կատղով փորձանք։ Ի՞նչ ընեմ, ձուխս մեղքն եմ, ճար չունիմ՝ պիտի քաշեմ ...

Լեւոնի Սուրբ Խաչ վանքէն մեկնելու օրէն իսկ, Առիւծ Գեւօն ու Թոփալ Սատանան անվերջ չուն ու կատու խաղցեր էին։ Մարագի մէջ իրարու կողքի երկնցած՝ Առիւծ Գեւօն գիշերները կը լուացնէր անընդհատ ծխելով եւ հայհոյելով Թոփալ Սատանային, որ յարդի վրայ երկնցած՝ հանգստօրէն կը խռկար։ Մեր Առիւծ Գեւօն մարագի մէջ բանտարկուելու անսովոր, կը պնդէր երթալու մասին։ Ան իւրայատուկ կերպ մը ունէր օրերը հաշուելու, որ աւորական թըւաբանութեան հետ նմանութիւն չունէր։ Երկրորդ օրէն սկսած՝ կռիւը փրթաւ երկու ընկերներու միջեւ։

— Ծօ ... մեռելի աղայ, շաբաթը չատո՞ւց անցաւ, կ'ըսէր Առիւծ Գեւօն՝ երկար բեխերը ոլորելով,— ի՞նչ նստեր ենք, երթանք Հայոց Ձոր Մոկսի քով։

Թոփալ Սատանան մառներու վրայ օրերու հաշիւը բռնելով՝ վերջ ի վերջոյ կը համոզէր ընկերը դեռ օր մըն ալ սպասելու։ Այդ օր սակայն, Առիւծ Գեւօյի համբերութիւնը մազլցեր էր սանդուղի ամենավերջի աստիճանը, այլ եւս Թոփալ Սատանայի մասի հաշիւներն ալ չէին զօրեր զայն համոզելու։

— Որ գիշեր եղաւ, հայտա՛, ճամբայ կ'ելլենք, հասկցա՞ր, Սատանայ։ Ալ բերանդ չբանաս, վայլահ ձեռքէս փորձանք մը կ'ելլէ ... էս քանի՜ շաբաթ եղաւ, նստեր՝ վանքի հացը կ'ուտենք։

Թոփալ Սատանային կը մնար համաձայնիլ ընկերոջ պահանջքին, ալ աւելի զայն չգրգռելու համար։ Սակայն կէս օրուան մօտ, Կուռուպաշի Գաղտօն անակնկալօրէն յայտնուեցաւ վանքի մէջ։ Առիւծ Գեւօյի հետ հին ընկերներ էին։ Գաղտօն յայտնեց, որ Լեւոնէն լուր կայ, որ այդ գիշեր իսկ պէտք է Այգեստան անցնին։

— Տեսա՞ր,— խօսքը Առիւծ Գեւօյին ուղղելով ինքնավստահ շեշտով, ըսաւ Թոփալ Սատանան,— որ կ'ըսէի սպասենք ...

— Ծօ, ձէնդ կտրէ՛,— թունդ բարկացաւ մեր Գեւօն,— իմ հաշիւովս հինգ վեց օր եղաւ դալկըներս, առհա մէկ երկու օր ալ ունէինք ... Ալ բերանդ մի բանար, Թոփալ։ Հա Գաղտօ, ուրեմն այս գիշեր կ'երթանք։

— Մթնելուն ես կուգամ, ձեզ առաջնորդելու։ Հիմա մէկ՝ վանահօր մօտ երթամ։

Քաղաք երթալու լուրը առնելով, այլ եւս Առիւծ Գեւօյի քէֆին քէֆ չէր հասներ։ Փափախը ծռեց ու յանկարծ բուռնցքի ուժեղ հարուած մը իջեցուց Թոփալ Սատանայի մէջքին.

— Հը՛, Թոփալ, որ կ'ըսէի համբերենք, քիչ մըն ալ սպասենք, անշուշտ խապար մը կ'ելլէ մեր պարոն Լեւոնէն։ Մէրը չմեռնի անոր. աշխարհ տակնուվրայ ընես, նորէն մէջտեղ կ'ելլէ։ Հայաս ի՞նչ գիտցար, մենք հին յեղափոխականներս էդ թաւուր մարդ ենք։ Ծօ, մեզի գերեզման ալ դնեն՝ նորէն չհաւատաս, օխտը օր չանցած, անկէ ալ դուրս գալու կերպը կը գտնենք։ Հէ՜յ, հէ՜յ, տակէ աւելի ծանր օրեր տեսած է Առիւծ Գեւօն. ծօ, աս օրերը ի՞նչ են որ։ Երբ որ մեծ Ջարդի տարին ... Ծօ՛, բերանդ չբանա՞ս, ի՞նչ ես անլեզու հայվանի նման նստեր երեսիս կը նայիս. Հայը Աբրահամի կնի՞կը դարձար ...

— Ղոմափ կնիկը,— ընկերոջ սխալը ուղղեց Թոփալ Սատանան։

— Ծօ քեզի ալ, Ղոմափին ալ, Աբրահամին ալ բան մը պիտի ըսէի, մեղայ, մեղայ ... բերանդ բաց, երկու խօսք խօսէ։

— Ախպէր, մարդու կա՞րգ կուտաս խօսելու ... Մէկ սաղ սալամաթ Այգեստան հասնէինք ...

— Հա՛յ հո՛յ, ծօ, Այգեստան ալ կ'երթանք, աշխարհի ծէրն ալ. բաւական է որ Առիւծ Գեւօյի հետ ես ... փափախդ ծռէ, քեզի էնպէս ապահով Այգեստան մտցնեմ որ ինքդ ալ չիմանաս ...

— Եանի ճամբան գիտե՞ս,— տարակուսած հարցուց Թոփալ Սատանան։

— Ճամբա՞ն մի,— Առիւծ Գեւօն ինքնավստահ կերպով ձախ ձեռքի ափը պարզեց ու աջի ցուցամատով բոլորակ գիծ մը քաշել ափին մէջ,— ծօ՛ Թոփալ, էս մեր վանքն է, էս ըսէ, էս լէ Հաճի Գէքիր Ղշլան է, ախպօրս ըսեմ, էս լէ ճամբան, հասկցա՞ր։

— Է՜, լաւ, ըսենք թէ հասկցայ։

— Արդէն դուն որ խելք ունենայիր դրում գլխուդ մէջ, էդ պոյին չէիր մնար։ Ես ալ մարդ դառայ՝ չունէ կը հասցնեմ քեզի համար ... Ծօ, հայվան, էս Ղշլան է, էս լէ Խոշապու ճամբան։ Ղշլան չհասած՝ քիչ մը ալ կը ծռինք, յետոյ չիտակ Այգեստան, պրծաւ գնաց ... հիմա հասկցա՞ր ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

գործի սկսելուն պէս։ Այս կացութեան հանդէպ, այդ տեղերը լաւ գիտցող մասնագէտներէն ոմանք կ՚ըսէին թէ վարչութիւնը ցոյց տուած էր իր կարողութիւնը, իսկ ուրիշներ ալ կը յայտնէին թէ Հանրապետութեան զօրութիւնը հասկցնելու համար, այդ տեղերը հանդարտած էին։ Ըստ ոմանց ալ կային թէ ծածկամիտ ընթացքի մը կը հետեւէին, մինչեւ որ կառավարութեան գործելակերպը հասկցուէր ։

Եթէ երբեք ամէն կարծիք նկատի ունենանք, դէպքերը կարճ եզրակացութեան մը կրնանք յանգեցնել։ Նախ, Թունճէլիի ժողովուրդը թուրք ցեղէ ըլլալուն (?), եւ անձնապէս բնաւ հաւանական չեն գտներ որ երբ անջատ ազգ՝ օտար գաղափարական մը կը հետապնդէ։ Աւշեմկրնար երկաւակայել թէ կեանքը աւազակութեամբ անցընող եւ նախահայրերէն սկսեալ ինքզինքը թուրք նկատող ժողովուրդին այս միջավայրը տարբեր գաղափարականով մը առգրաւուած ըլլալուն պատճառ եւ ուժ կը գտնուի։ Ուրեմն, անիկա զէնք գործածելու հակում ունի խիստ բնաւորութեան մը հետեւանքով, եւ այդ հակումին խառնուած աւազակութեամբ աւելի դիւրաւ կը շահի եւ կ՚ապրի։Թունճէլիի օրէնքին հրատարակութիւնը իսկոյն մեծ ազդեցութիւն յառաջ բերած է այդ միջավայրին մէջ։ Ցեառյ զօրավարին գործի սկսիլը եւ մէկ քանի Թունճէլիցիներուն Էլազիզի փողոցներուն մէջ կախաղան հանուիլը ուժեղ ազդեցութիւն գործած է։ Ասոր վրայ, ամէնէն վաղեմի աւազակապետները, ամէնէն կատաղի աշիրէթներն իսկ սկսած են անզէն պտտիլ, անձնատուր ըլլալ եւ իրենց պատիժները յետաձգել տալ։ Զօրավար Ալփ Տօղանի հետապնդած վարչական եւ քաղաքական գործելակերպը այդ միջավայրին մէջ այնքան յաջողութիւն գտած է որ ժողովուրդը սկսած է զօրավարը սիրել ու յարգել հօր մը պէս ։

Այս վիճակը շարունակուած ատեն, ոմանց զօրաւոր պնդումին համաձայն, կարգ մը լրտեսներ հարաւի սահմանէն անցնելով գրգռութիւններ ըրած ու գործը ծայրայեղութեան մղած են։ Անոնց ըրած հետեւեալ տարօրինակ առաջարկները Տէրսիմցիներու կողմէ ընդունուելու յանցանքը գործուած է ․

Ա․— Մեր մէջ պահականոցներ չպիտի չինէք ։ Բ․— Կամուրջ չպիտի ձգէք։ Գ․— Գիւղախումբի եւ գաւառակի նոր կեդրոններ չպիտի հաստատէք։ Դ․— Մեր զէնքերուն չպիտի դպչիք ։ Ե․— Մենք ալ ըստ առաջնոյն մեր տուրքերը պիտի վճարենք ոսկարկութեան եղանակով ։

Ներելու եւ անհօգութիւն ցոյց տալու հնարաւորութիւն չկար, եթէ ենթադրենք որ թուրք յեղաշրջումին եւ Հանրապետութեան դէմ այդ լիրբ յանդգնութիւնը եւ ընթացքը ցոյց տուած են Սղուզ Խանի պղտիկ զաւակները։Մեր հարաւային սահմանի զ՚էպքերուն նախօրեակին, Թունճէլիի մէջ սա դէպքերը պատահած են․

Ա․— Արեւմտեան Տէրսիմի Խնի պահականոցին վրայ գիշերային յարձակում գործուած է։

Բ․— Հարչիք ջուրին վրայ, Նահ եւ Գաւմուտ գիւղախումբերը իրարու միացնող փայտաշէն կամուրջը կրակի տրուած է եւ ամէն կողմէ ինքնապրուխ յարձումներ յառաջ եկած են ։

Իսկոյն հարկ եղած միջոցները ձեռք առնուած են, ու այդ շրջանի ընդրատութեան հակամէտ տեղերուն մէջ պահակազօրք հաստատուած է։ Համախումբ յարձակումներ եղած են Նազմիէի եւ Մալազկերտ գիւղախումբին վրայ։ Նաեւ ուզած են յարձակումներ գործել մեր կարգ մը ջոկատներուն վրայ։ Բայց արդիւնքն եւ զօրաւոր զէնքերով փոխադարձութիւն եղած է իսկոյն։ Ըմբոստ լեռնցիները ամէն կողմ կորուստ տալով տախպուած են խոյս տալ ։

Կը կարծուի թէ ըմբոստներէն շատեր անձնատուր եղած են։ Առաջին շարժումին ատեն, ընդհանուր համաձայնութիւն մը եւ միաբանութիւն մը տեսնուած է անոնց մէջ,սակայն կացութեան ծանրակշիռ ըլլալը հասկցող աշիրէթները ստիպուած են իսկոյն անձնատուր ըլլալ։ Խական շարժումներ բնկրուսկրուած ենք։ Ամէն կողմէ ղրկուած զինուորական ուժը եւ ջոկատները ամբողջովին պաշարած են Թունճէլիի լայն շրջանը, ու միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի դուրսի հետ ամենափոքր շփում մը յառաջ չգայ ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Այժմ դէպի Սանթանտէր

Պիլպաոյի գրաւումէն վերջ, պառք մարտիկները տակաւին կը դիմադրէին հին քաղաքին մէջ։ Իբրեւ նահանջի ճամբայ՝ ունէին, արեւմտեան կողմէն, Պիլպաոյի հանքային աւազանը, որուն գրաւումը եւս բաւական ներութիւն պիտի պատճառէ ապստամբականներուն։ Ճիշդ է որ ապստամբականները կը յառաջանան դէպի Սանթանտէր, բայց տակաւին չեն գրաւած Փորթուկալէթէն։ Կիրակի գիշեր, Պիլպաոյի համալսարանական թաղին մէջ սարսափելի պայթիւն մը տեղի ունեցաւ,— ուժանակ մը դրուած ըլլալով՝ օդը ելաւ թաղին հիւանդանոցին մէկ թեւը ։

Ոչ-Միջամտութեան յանձնաժողովի զեկոյցը

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը, իր 44րդ նիստէն վերջ, զեկոյց մը հրատարակեց։ Ըստ այդ զեկոյցին, Լորտ Փլիմութ, յանուն բրիտանական կառավարութեան, ցաւով կը յայտնէ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին որ հսկողութեան համար ձեռք առնուած միջոցները անօգուտ են։ Սպանիոյ կռուող երկու կողմերն ալ կանոնաւոր զէնք եւ ռազմանիւթ կը ստանան արտասահմանէն, մեծ թիւով օտար կամաւորներ կը գտնուին կռուող բանակներուն մէջ ։

*** Գերմանական « Լայփցիկ » զրահաւորին կրած յարձակումին մասին կասկած կը յայտնուի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ, ու Գերմանիոյ պահանջները նկատի չեն առնուած ։

Այս պատճառով գերման կառավարութիւնը յետաձգեց արտաքին նախարար Ֆոն Նէօրաթի ճամբորդութիւնը դէպի Լոնտոն։ Մեծ յոյսեր կապուած էին այս ճամբորդութեան։ Լոնտոնի մամուլը ցաւ կը յայտնէ որ անգլիա-գերմանական իրերահասկացողութեան առիթ մը կը կորսուի այս ձեւով ։

«Մաքրագործում» կը շարունակուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղաւ Վրաստանի գործավարներու խորհուրդին նախագահը, Մախարաշվիլի։ Պաշտօնանկ եղած են նոյնպէս դատական գործավարութեանէն կարեւոր պաշտօնատարներ, իբրեւ «ժողովուրդին թշնամի», ապահովարար ձերբակալուած։ Կ՚ըսուի թէ խափանարարութեան եւ դեղծումի կարեւոր դէպքեր տեղի ունեցած են Վրաստանի մէջ։

Մոսկուայի պաշտօնաթերթին հաղորդած տեղեկութիւններուն համաձայն, « ժողովուրդին թշնամի » յայտարարուած են Սպիտակ Ռուսիոյ հողային գործավարը, Բենէկ, կրթական գործավարը, Դիակով, երկաթուղիներու տնօրէնը, Վլատիմիրսկի, (որ չոգեկառքի բազմաթիւ արկածներ պատրաստած է), անտառային արդիւնաբերութեան տնօրէնը, Թողէն, (որ այրած է գործարանները), մանարանի տնօրէնը, Տուրովսքի, (որ թունաւորած է բանուոր մը), պետական նաւարկութեան տնօրէնը, Գոլովանով։

Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են նաեւ Ղրիմի մէջ, դեղծարարութեան ամբաստանութեամբ ։

ԲԵՐԻՆ» Նկարագրական կտորը։ Ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր։
Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 Ֆր.։ Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince եւ գրատուն ծէրար 36 rue Montholon։
Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամանակին։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովը 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանը, Առնուվիլ։

Կը խօսի՝ Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՇԱՎԻԼԻ «Աղբյութեան» խումբի ժողովը 26 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԱՆԻԷՌ - ՔՈՒՐՊԵՎՈՒԱՅԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Կ. Կ.ի Ներկայացուցիչը ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երջ. Նախ. ժողովի եր ճիշդ ...

ՄԱՐՍԷՅԼ «Վահագն» խումբի ... ժողովը տեղի կ՚ունենայ 27 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ... սրահին մէջ. 5 Rue de l'Eclipse.

Կարեւոր օրակարգ։

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ տարեդարձը կը տօնուի Շավիլի մէջ, Յուլիս 25ին, Կիրակի օրը։
Նկատի առնել այդ թուականը։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ մէջ Պ. Քէշիշեանի վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ յունիս 20ին եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 321 էջֆէլի աշտարակը, 211 տուփ մը, 380 շրջանակ մը, 515 խաչ մը։ Ստանալու համար դիմել Պ. Ե. Գարակէօզեանին արձարանը ։

Le Gérant: H. STEPHAN
17 Rue Damesme, PARIS
Imprimerie A. DER HAGOPIAN,

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 24 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3455

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՇՈՒՐՋ

Աւելի քան մէկ տարի տիրականօրէն կառավարելէ վերջ, Լէոն Պլումի դահլիճը պարտաւորուեցաւ հրաժարական տալ :

Ժողովրդական Ճակատը, որուն արտայայտիչն էր հրաժարող կառավարութիւնը, անցեալ շաբթուան ընթացքին ուշագրաւ ձեղքուածներ ունեցաւ :

Պատճառը դահլիճին պահանջած նիւթական լիազօրութիւնն էր: Առաջին հակառակորդները եղան համայնավարները, որոնք չէին ուզեր որ կառավարութիւնը՝ նիւթացոյցին բացը գոցելու համար՝ անուղղակի տուրքերն աւելցնէ: Այդ նոր տուրքերը զգալի թանկութեան մը պատճառ պիտի ըլլային: Արդէն ամէն ինչ սղած է եւ գործաւորներու աշխատավարձքին յաւելումը անիմաստ կը դառնայ գրեթէ :

Համայնավարները յունիս 16էն 17 լուսցող գիշերը, երեսփոխանական ժողովին մէջ բուռն դիմադրութիւն ցոյց տուին եւ չուզեցին կառավարութեան պահանջած լիազօրութիւնը քուէարկել : Սակայն, ի վերջոյ անպայմանօրէն իրենց բոլորին հետեւանքով անդիմադրելի վիճակին, վճռեցին լիազօրութիւն տալ կառավարութեան, որ երեսփ. ժողովին մէջ 346 քուէ առաւ, ընդդէմ 247ի: (Չար լեզուներ կ'ըսեն թէ Մոսկուա վերջին պահուն արտօնեց տալ Պլումի ուզած լիազօրութիւնը):

Այս ձեւով առաջին ճեղքուածքը գոցուեցաւ. անկէ վերջ կատարուած քուէարկութեան ընթացքին ալ, կառավարութիւնը կրկին 346 քուէ ստաւ ի նպաստ իրեն:

Երկրորդ ճեղքուածքը բացին Ծերակոյտին մէջ արմատական ընկերվարականները, գլխաւորութեամբ նախկին վարչապետ Ժոզէֆ Քայեօյի, որ մեծ մասնագէտ մըն է նիւթական խնդիրներու :

Ծերակոյտը, այս երկրին մէջ, միշտ պահպանողական եղած է եւ միշտ իր հակակշիռը ի գործ դրած՝ երեսփոխանական ժողովի քուէարկած օրէնքներուն վրայ: Արդէն սահմանադրական երկիրներու մէջ Ծերակոյտին բնական դերն ալ այդ է:

Կառավարութիւնը լիազօրութիւն կ'ուզէր այս անգամ՝ նիւթական կացութիւնը շտկելու համար :

1937ի համար սովորական նիւթացոյցին բացը կը հաշուուի 9 միլիառ Փրանք: Սակայն կայ արտասովոր նիւթացոյցը, որուն ծախքերու բաժինը տուրքերով չէ որ կը ծածկուի, այլ փոխառութիւններով: Արտասովոր նիւթացոյցին մաս կը կազմեն սպառազինութիւնները, մեծ հանրօգուտ ձեռնարկները եւայլն, որոնց համար պէտք է 20 միլիառ Փրանք: Ասոնց վրայ աւելցնելով յարակից նիւթացոյցներու բացերը — մեծ երկաթուղիները, թղթատար — հեռագրական սպասարկութիւն եւն., — ընդհանուր բացը կը հասնի 40 միլիառ Փրանքի:

Սովորական նիւթացոյցին մուտքն ու ելքը 48 միլիառ է: 48 միլիառ հասոյթի փոխարէն՝ 88 միլիառ է ծախքը: 40 միլիառի բացը կարելի չէ սովորական միջոցներով ճարել: Կառավարութիւնը կ'ուզէր այդ կարեւոր բացը գոցելու համար արտակարգ ազդիւներէ դրամ ճարել, իր յարմար նկատած ձեւով: Ցաւելում պիտի ընէր կարգ մը անուղղակի տուրքերու վրայ, պիտի աւելցնէր երկաթուղիներու սակը, յետոյ մասնաւորապէս խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնէր շահադէտներուն դէմ, որոնք ոսկեդրամ կը փախցնեն արտասահման, պակսեցնելով Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի պահեստը:

Երբ երկրի մը նիւթական կացութիւնը կը ծանրանայ, դրամատէրներու վստահութիւնը կը վերնայ եւ անոնք աւելի ապահով երկիրներ կը փնտռեն՝ իրենց դրամները պահելու համար :

Ֆրանսա սակաւաթիւ երկիրներէն է, որ արգելք չդրաւ դրամագլուխի ազատ շրջաբերութեան, արտածման ու ներածման դէմ: Հետեւաբար ըստ օրէնքի չէր կրնար արգիլել դրամներուն արտասահման փոխադրութիւնը: Շատ չատ կրնայ չահաւոր խայծեր ցոյց տալով զանոնք կրկին ներս բերել — ինչպէս եղաւ ամիսներ առաջ — եւ կամ գեղչի սակը բարձրացնել՝ ոսկիի գնումը անշահաբեր դարձնելով : Այս միջոցին ալ դիմեց շաբաթ մը առաջ. երբ տեսնուեցաւ որ նոյնիսկ Փրանքին գինը պահպանելու համար յատկացուած կարեւոր գումարը մեծապէս պակսած է արդէն, ահազանգը հնչեցուցին Փրանքի պաշտպանութեան հսկող մարմնի մասնագէտներէն երկուքը, հրաժարական ներկայացնելով:

Ֆրանսայէն արտասահման փոխադրուած դրամին ընդհանուր գումարն է 60 միլիառ Փրանք, ինչպէս կը յայտարարէր նախարար Վէնսան Օրիոլ, աւելցնելով որ դեռ Ֆրանսական դրամագլուխին արտագաղթը կը շարունակուի, ամէն օր ատրճան մը աւելի ծանրանալով կացութիւնը :

Սովորական ժամանակներուն, արդէն 25 — 30 միլիառ Փրանք կը գտնուի արտասահման, նախանիւթերու եւ օտար արժեթուղթերու գնման համար: Ներկայ անստոյգ կացութեան բերումով, Ֆրանսայէն հանուած դրամագլուխին գումարը կրկնապատկուած է ուրեմն :

Տագնապը, որուն ենթարկուած է այս երկիրը, նոր չէ: Մեծ պատերազմը իր անհաշիւ մսխումներով, ծանր պարտքերու տակ դրաւ Ֆրանսան: Ներքին փոխառութիւնները մեծապէս ուռեցուցին Հանրային Պարտքը, որ ներկայիս կը կլանէ սովորական նիւթացոյցին 100էն 21-30ը:

Հանգստեան կոչուած պաշտօնեաներու եւ պատերազմի ընթացքին սպաննուած կամ վիրաւորուածներու ընտանիքներուն յատկացուած թոշակները կը կազմեն նիւթացոյցին 100էն 20-32ը:

Այս ծախքերը կարելի չէ կրճատել: Ընդհակառակն ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ գործազուրկներուն յատկացուած օժանդակութիւնը, որ տարեկան կարեւոր գումարի մը կը հասնի:

Նիւթացոյցի բեռը աւելի ծանրացաւ այս տարի, պատերազմի -նութեանց համար քուէարկուած բացառիկ վարկերուն պատճառաւ :

Աւելի զատ, վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ՝ Ֆրանսայի արտածումները զգալի կերպով նուազած են, իսկ ներածումները աւելցած, որով օտար դրամ չի մտներ երկրէն ներս ; Նոյնպէս զբօսաշրջիկներու թիւը նուազած է: Այս տարի Միջազգային Ցուցահանդէսը որոշ չափով պիտի դարմանէ այդ պատճառով առաջ եկած կորուստը :

Կառավարութիւնը լիազօրութիւն կը պահանջէր, այս կացութեան դարման տանելու համար: Ծերակոյտը ուզեց սահմանափակել այդ լիազօրութիւնը, վախնալով կարգ մը յախուռն ձեռնարկներէ — դրամատուններու եւ ճարտարարուեստական ու առեւտրական մեծ հիմնարկութեանց ազգայնացում եւայլն :

Այդ մտավախութիւնն էր որ առաջ բերաւ տագնապը :

Նոր կառավարութեան գործը պիտի ըլլայ Ժողովրդական Ճակատին կողմէ մէկ տարուան ընթացքին շահուած յաղթանակները պահել, երկրին մէջ վստահութիւնը վերահաստատել եւ խախտուած նիւթական կացութիւնը շտկել :

Շատ ալ դիւրին չէ այս բոլորը յաջողութեամբ գլուխ հանել:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՕԹԱՆ ԿԱԶՄԵՑ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Երկու օրուան բանակցութիւններէ վերջ, երեքշաբթի երեկոյ՝ Շօթան կազմեց իր դահլիճը, այսպէս. —

Շօթան՝ վարչապետ, Լէոն Պլում՝ փոխ-վարչապետ, Տալատիէ՝ նախարար ազգ. պաշտպանութեան, Տէլպօս՝ արտաքին, Վէնսան Օրիոլ՝ դատական, Տորմուա՝ ներքին, Ժորժ Պոնէ՝ նիւթական, Քամփինշի՝ ծովային, Փիէռ Քօթ՝ օդային, Զէ՝ կրթական, Շափսալ՝ առեւտրական, Մոնէ՝ հողագործական, Մութէ՝ գաղթային, Ռիւքար՝ առողջապահական, Քէօյլ՝ հանրօգուտ շինութեանց, Ֆէվրիէ՝ աշխատանքի, Լըպա՝ թղթատարական — հեռագրական, Ռիվիէր՝ պետական թոշակներու :

Իբրեւ խորհրդական՝ արտաքին նախարարութեան մէջ կը մտնէ Տը Թէսսան, Պրիւնէ՝ նիւթական, Օպօ՝ ներքին, Պլանքօ՝ պատերազմական նաւատորմի, Անտրօ՝ օդային, Լակրանժ՝ մարմնակրթութեան, Ռամատիէ՝ հանրօգուտ շինութեանց, Թասօ՝ առեւտրական նաւատորմի, Հիմանս՝ առեւտրական, Լիօթէ՝ հողագործական, Մոնէտվիլ՝ գաղթային, Ֆ. Սէր՝ աշխատանքի:

Կազմուած դահլիճին մէջ կը տիրապետեն արմատականները, — Շօթանի դահլիճը ունի 17 արմատական եւ 14 ընկերվարական նախարար, մինչ Պլումի դահլիճը ունէր 18 ընկերվարական եւ 14 արմատական նախարար :

Անմիջապէս որ դահլիճը կազմեց, Շօթան իր նախարարներով, կէս գիշերին, ներկայացաւ Հանրապետութեան նախագահին: Խորհրդարանին պիտի ներկայանայ դալ երեքշաբթի, սպասելու համար նիւթական նախարարին՝ Ժ. Պոնէի, որ երկուշաբթի Փարիզ կը հասնի Նիւ-Եորքէն: Ինչպէս գրած էինք, Շօթան հեռախօսով քանիցս հաղորդակցութեան մէջ մտաւ Ժորժ Պոնէի հետ, որ Ուաշինկթընի Ֆրանսական դեսպանն է: Երբ Պոնէ համաձայնեցաւ մտնել դահլիճին մէջ, անմիջապէս նաւ նստաւ օր առաջ հասնելու համար Փարիզ

Շօթան երկար խորհրդակցութիւններ կատարեց նաեւ Լէոն Պլումի հետ, ընկերվարական կուսակցութեան համաձայնութիւնը եւ օժանդակութիւնը ապահովելու համար կանխաւ: Ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը նիստ գումարելով քննութեան առաւ այն հարցը թէ պէ՞տք է մասնակցիլ նոր դահլիճին : Լէոն Պլում եւ Փօլ Ֆօր յուզիչ ճառեր արտասանեցին, թելադրելով մասնակցիլ՝ հետապնդելու համար Ժող. Ճակատի նուաճումները : 2972 ձայնով ընդդէմ 1369ի, որոշուեցաւ մասնակցիլ կառավարութեան, հաշուի թէ ան ունենար արմատական ուղղութիւն: Եւ սակայն հարկ դատուեցաւ բանաձեւին մէջ արձանագրել հետեւեալ պայմանները. —

1 — Պէտք չէ թողուլ որ դահլիճին մէջ մտնեն այն երեսփոխանները, որոնք դէմ քուէարկած են Պլումի կառավարութեան :

2 — Պէտք է գործադրուի Ժող. Համախմբումի բանաձեւած հանգանակը:

3 — Պէտք է պահուին ընդունուած բարեփոխութիւնները, (Պլումի կառավարութեան նուաճումները).

4 — Պէտք է ապահովել համաժողովրդական կամքին գերիշխանութիւնը ընդդէմ դրամատիրական սակաւապետութեան :

6 — Պէտք է պայքարիլ խաղաղութիւնը պահպանելու համար :

7 — Պէտք չէ երբեք հակիլ Ժող. Համախմբումէն դուրս կազմուած որ եւ է գոյնի մեծամասնութեան կողմ, այլապէս Ընկերվարական կուսակցութիւնը պիտի պահանջէ իշխանութեան գլուխ գալ դարձեալ :

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պիլպաոյի հիւսիս արեւմուտքը, քաղաքէն 10 քիլոմեթր հեռու, հանքային աւազանին մէջ, 2 գունդ պասք մարտիկներ անձնատուր եղան իրենց զէնքերով, առով, կ'ըսեն ազգայնական թերթերը. Ֆրանքոյի բանակը աւելի դիւրին պիտի կրնայ յառաջանալ մետաղագործութեան այդ կարեւոր շրջանին, Ներվիոն գետին հիւսիսային հովիտին մէջ: Իսկ օդանաւերը կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը: Սանթանտէր քաղաքին վրայ նետեցին հազարաւոր թռուցիկներ, անձնատուութեան հրաւիրելով բնակչութիւնը: Հետեւակազօրքը յառաջացաւ դէպի Փորթուկալէթէն, որով Պիլպաոյի հիւսիսը, ճարտարարուեստական շրջանը, գրեթէ մեծ մասամբ կ'իյնայ ազգայնականներու տիրապետութեան տակ:

Ազգայնականները կը հաղորդեն թէ օդանաւ մը, որ հանրապետական նախարար մը կը փոխադրէր Սանթանտէրէն դէպի Ֆրանսական սահմանագլուխ, ստիպուեցաւ վար իջնել մեքենայի խանգարումի մը հետեւանքով, — ազգայնականները ձերբակալեցին նախարարը :

*** Գերմանական նաւատորմը սկսաւ հաւաքուիլ Ալճեզիրայի առջեւ, — չորս զրահաւորներ Ճիպրալթարէն անցան եւ մտան Միջերկրական :

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ)

ԶՈՒԱՆՈՎ ՈՒ ՍԱՆԴՈՒԽՆԵՐՈՎ ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՆ ԼԵՌՆԷՆ ՎԵՐ ԵՒ ԿԱՄՈՒՐՋ ԿԸ ՆԵՏԵՆ ՀԵՂԵՂՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԷԼԱԶԻԶ, 20 Մայիս. — Մեր զինուորական բոլոր շարժումները մեծ յաջողութեամբ առաջ կը տարուին: Սեղմ եւ պողպատէ շրջանակի մը մէջ առնուած ըմբոստութեան շրջանակը հետզհետէ կը նեղնայ: Ըմբոստներէն անջատ հրոսախումբեր մէկ քանի գիշեր մեր բանակին ետեւէն յարձակելով ուզած են քանդել իրենց նահանջի գիծը կազմող Մալայկիրտի, Բէրթէքի եւ Հարչիքի կամուրջները: Վերջին անգամ ցոյց տրուած այս անկարեւոր գործունէութիւնը ամլութեան դատապարտուած է: Ամէն կողմէ, ըմբոստներուն հետ սեղմ շփումի մը մէջ մտած ենք, ու ազդու կրակին դէմ իրենց դիմադրութիւնը խորտակուած Թունճէլիցիները սկսած են ապաստանիլ իրենց ամրացած միակ վայրը՝ Գութուտէրէ: Գրեթէ 5000 զինեալներէ բաղկացած ըմբոստներէն շատ մը պարագլուխներ վիրաւորուած, մեռած են, եւ մասամբ անձնատուր ըլլալու ստիպուած են :

Նետուած թռուցիկները կ'ըսէին, որ եթէ ըմբոստ ժողովուրդը կառավարութեան անձնատուր չըլլար, վստահ՝ անոր գթութեան եւ վեհանձնութեան, անողոք բնաջնջումի մը պիտի ենթարկուէր: Իսկ եթէ անձնատուր ըլլար, իբր մէկ մէկ պատուաւոր հայրենակից, պիտի ապրէր: Թռուցիկները նաեւ կը յայտնէին անձնատուութեան կեդրոնները: Ասոր վրայ, քիչ յետոյ, զէնքը առած մաս մը ժողովուրդ, իր պաւակներով սկսած է անձնատուր ըլլալ: Անոնց հետ անձնատուր եղած է նաեւ Եուսիֆան աշիրէթին պետ Գամէր Աղա : Այս վերջինը էլազիղ գրկուիլով ազատ ձգուած է :

Զինուորական շարժումները սկսած են յաջողութեամբ ու արագութեամբ յառաջանալ: Մեկուսի հրոսախումբերուն օրհասական շարժումները խեղդուած խորտակուած են: Արեւմտեան եւ արեւելեան Տէրսիմի ըմբոստութեան մասնակցող բոլոր աշիրէթները իրենց զաւակներով ապաստանած են Գութուտէրէ, որ 500 տարիէ ի վեր, իբր ամրավայր ծառայած է այդ շրջաններուն: Անոնք ապաստանած են նաեւ Սուլթանպապա լեռները 3000 մեթր բարձրութեան վրայ, սեպ ժայռերէ բաղկացած այդ շրջանակը շատ կը դժուարացնէ շարժումները, ու մէկ մասը լեցուն է անտառներով, քարայրներով եւ ձորերով : Ուժանակներով, ռումբերով եւ այլազան զէնքերով ապառազինուած քանի մը ջոկատներ կազմուած են, չուանով եւ սանդուխով ելլելով այդ քարայրները խուզարկելու համար: Հեղեղի պէս հոսող ջուրերուն վրայէն անցնելու համար, կամրջաշէն ջոկատները ամրացուած են օգնական ուժերով :

Գութուտէրէի եւ Սուլթանպապայի մէջ վերջին դիմադրութեան եւ կռիւ մը կը սպասուի: Այս շրջանակին վերջին կռիւը Տէրսիմի վերջին շարժումը եւ հոգեվարքը պիտի ըլլայ: Լուր առնուած է որ Տէրսիմի ալաքը համարուող Սէյիտ Րիզա եւ աշիրէթը հիւսիսէն հարաւ ուղղուելով միեւնոյն տեղը ապաստանած են: Արեւելեան Տէրսիմի միակ զինեալ աշիրէթը Տէմանի գիւղերը մեր զինուորներուն կողմէ գրաւուած են: Ըմբոստութեան գլխաւոր պարագլուխներէն Հայտար Բէժօ եւ իր զաւակը ծանրապէս վիրաւորուած են: Ջախ թեւը ջախջախուած Հայտար Բէժօ ըմբոստներուն կողմէ լեռնոտ շրջանակը փախցուած է:

Հարաւէն եկած անծանօթ չորս քօմիթէճիներ Բէրթէք գաւառակը հասնելով եօթը կնիքներ շինել տուած են: Անոնք Թունճէլիի ներսերը երթալէ յետոյ, ապստամբութեան նշաններ երեւան եկած են: Կիւմիւշմատէնի շրջակայքը ձերբակալուած է կասկածելի երիտասարդ մը: Լրտես կարծուած այդ մարդը էլազիղ տարուած է:

Սայիհա Կէօքչէն իր օդանաւով Թունճէլիի մէջ յաջողութեամբ կը շարունակէ իր յարձակումները: Մօտաւորապէս 25,000 զինուորներով սկսուած Թունճէլիի շարժումները վերջ դտնելուն կը սպասուի, առանց արիւնալի կռիւներու :

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԵՆ 4000 ՄԵԹՐ ԲԱՐՁՐ ԼԵՐԱՆ ԳԱԳԱԹԸ

ԷԼԱԶԻԶ, 6 Յունիս. — Թունճէլիի զինուորական շարժումները կը շարունակուին: Ըմբոստներուն եւ աւազակներուն ամրացած վայրը՝ Գութուտէրէ եւ 3500—4000 մեթր բարձրութեան վրայ Սուլթանպապա լեռները ու Գութուտէրէն շրջանակող լեռնաշղթան մեր զինուորներուն կողմէ ամբողջովին պաշարուած են: Մեր զինուորներուն կողմէ գրաւուած է Գըզըլտաղը, որ յեղուզակներուն շարժման ամէնէն կարեւոր խարիսխն էր: Կը կարծուէր թէ դժուարաւ կարելի պիտի ըլլար ձեռք անցընել արեւելեան Տէրսիմի Հարչիք ջուրին վրայ նայող եւ ըմբոստութեանը կեդրոններէն մէկը համարուող Գըզըլտաղը: Լածխ նայելով, ըմբոստ աշիրէթները հետեւեալներն են. — Գալան, Ապպասուշաղի, մասամբ Պահթիյարուշաղի, Հայտարան, Տէմնան, Լօլան, կարգ մը փոքր ցեղեր եւ փոքր հրոսախումբեր :

Անշարժութեան մատնուած այդ աշիրէթները հիմակուընէ ապրուստի նեղութեան մատնուած են: Ծանր ընդհարում չկայ: Սպառման շրջանի մը մէջ կ'ապրին: Պաշարուած ժողովուրդին հնարաւորութիւն կ'ընծայուի անձնատուր ըլլալու : Շատ մը ապստամբներ անձնատուր եղած են: Ըմբոստներուն գլխաւոր պարագլուխներէն համարուած Սէյիտ Րիզա, որ յաջողած է իր ախտաւոր առանձնութիւնը շարունակել, մէկ կողմէն կառավարութեան հրամատարութեան հետ կը թղթակցի, միւս կողմէ ըմբոստներուն բարոյական կորովը զօրացնելու կ'աշխատի :

Կատարուած վերջին քննութեան համաձայն, ըմբոստութեան պատճառը կարելի է սապէս ամփոփել. —

Ըմբոստներուն պետերը աշխատած են սա ստայօդ լուրերով խաբել ժողովուրդը, եւ յաջողած ալ են: Իբր թէ Սէյիտ Րիզայի նամակ մը եկած է չեմ գիտեր ուր տեղէն: Այդ նամակին մէջ հետեւեալը գրուած է եղեր. —

« Ով Տէրսիմցիներ, ինչպէս կ'ըլլայ որ առանց զինուորի եկող Ապտուլլահ փաշայի անձնատուր կ'ըլլաք. դուք որ երեք — չորս հարիւր տարիներէ ի վեր ոչ մէկուն անձնատուր եղած էք »:

Սէյիտ Րիզա այդ յերիւրածոյ նամակը աշիրէթապետներուն ղրկած է, աշիրէթներուն վրայ բարոյական ազդեցութիւն ունեցող ակյիտներու միջոցաւ : Այդ նամակը կարդացուած է, ու յետոյ հաւաքուելով տեղական սովորութեան համաձայն, երդում ըրած են որ իրարմէ չպիտի բաժնուին, վերջերս հոս հոն

(Ստորեւ շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ՁԱՏԻԿՆ ՈՒ ԲԺ. ՌՈՒԲԷՆԸ

Երկու ծանր կորուստներ կը սգայ [illegible] Ձատիկ Մաթիկեան եւ բժ. Ռուբէն Ստեփանեան:

Գաղափարական միեւնոյն ընտանիքի [illegible] ներքին էին անոնք:

Երկուքն ալ Ամերիկայի մեր կազմակերպութեան սեան անդամներն էին:

Ձատիկի գործունէութեան դաշտը գրեթէ բացառաբար եղաւ միայն ամերիկահայ իրականութիւնը եւ մնաց դաշնակցական խօսքը իր շրթներուն վրայ: Իսկ Ռուբէնը սկսաւ Ամերիկայէն, 1915ին Հայաստան եկաւ, հոն գործեց, հոն աշխատեցաւ եւ տակաւին երիտասարդ իր հոգին աւանդեց Աստրախանի մէջ.

Անոնք որ պատեհութիւն ունեցած են հեռուէն ու մօտէն ճանչնալու եւ գործակցելու մեր այս երկու լաւագոյն ընկերներուն հետ, յաւէտ անջնջելի պիտի պահեն անոնց յիշատակը իրենց կուրծքի տակ:

Դիտաւորութիւն չունիմ անոնց կենսագրական լրիւ պատկերը տալու: Սակ, հաւաքել տպաւորութիւններ է որ գրի կ'առնեմ անոնց նուիրական հողաթումբին առջեւ:

Ձատիկը ծնած էր Սեբաստիոյ Ղավրազ գիւղը, 1872ին: Բազմանդամ ընտանիքի մը զաւակ էր: Հողագործութեամբ կը պարապէին իր ծնողները, ինչպէս սահմանակից Ակիսի վերին հատւի բոլոր գիւղերը,— Կոմառն, Ձերառնա, Ցաղթ, Խանձառ, Կամխ, Կամրա, Փոչհրադ եւն.: Մանուկ հասակէն Ձատիկը կը ձգէ գիւղը եւ կուգայ Պոլիս,— պարիսպներու քաղաքը: Կը մտնէ Պէրպէրեան վարժարանը եւ տակաւին դպրոցական նստարաններէն կը յարի Հ.Յ.Դաշնակցութեան: Պոլսոյ ցոյցերուն եւ Պանք Օթոմանի դէպքին Ձատիկն ալ կը բռնէ իր մասնակցութեան բաժինը: Կը ձերբակալուի եւ ծանր դատապարտութեան [illegible] Ամերիկա:

Անկէ քանի մը տարի առաջ յայտնուած են Ձատիկի [illegible] մեր մամուլին մէջ, Պոլսոյ դէպքերու մասին:

Ձատիկ իսրայնասուն խառնուածքի տէր ընկեր մըն էր. Բնաւորութիւններ կան որ չեն ծերանար երբեք եւ կարծես կը հեղնեն ժամանակը: Ձատիկ այդպիսիներէն էր: Կենսուրախ, խանդավառ, զուարճապատում եւ խիստ ընկերական: Ձատիկի ներկայութիւնը ուր եւ է ընկերական եւ բարեկամական շրջանակի մէջ կը փնտռուէր: Հայկական [illegible] կը ճառագայթէին.

Լաւ ժողովրդական հռետոր էր: Գիտէր զանգուածներու հոգին շարժել, խօսքի անկեղծութիւն եւ ջերմութիւն ներշնչել: Ամերիկայի մէջ կատարուած բոլոր ձեռնարկները,— կամաւորական շարժման, բանակի հանգանակութեան, եղբայրական օգնութեան եւն.— շատ բան կը պարտին մեր Ձատիկին.

Անձնման էր ան իբրեւ ընկեր: Երբեք չէր զգացներ իր տարիքի բեռն ու զգածր իր խօսակցին: Երիտասարդի հետ՝ երիտասարդ, ծերի հետ՝ ծեր էր: Ես տարակոյս չունիմ որ Ամերիկա [illegible] ժողովները եւ բազմաթիւ ընկերները հարիւրաւոր դրուագներ ունին Ձատիկի անուան հետ կապուած.

Հրապարակախօսն ու հանրային գործիչը Ձատիկի մէջ խարանող էր, հեգնող ու ծաղրող. Ան երկար տարիներ եղած է Կ. Կոմիտէի անդամ, գործիչ, Փրէս-Բիւրոյի վարիչ ու գործակից: «Հայրենիք»ի մէջ յաճախ կ'երեւար [illegible] ստորագրութեամբ.

Մահը կուգայ մեր սիրելի Ձատիկը մեզմէ խլելու ճիշդ այն պահուն, երբ ան դարձեալ կուսակցական գործօն աշխատանքի էր լծուած, դարձեալ [illegible] քաղաքէ քաղաք, նահանգէ նահանգ

X

Բոլորովին այլ խառնուածք ու կոչում ունէր բժ. Ռուբէնը: Անիկա ոչ կը գրէր եւ ոչ ալ կը խօսէր: Լուռ, համեստ եւ անձնազոհ գործիչ մըն էր:

Ծնած էր Խարբերդ: Հազիւ յիսուն տարեկան կըլլար: Բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ էր: Իր նախնական կրթութիւնը կը ստանայ Խարբերդի մէջ, ապա կը մտնէ Կարնոյ Սանասարեան վարժարանը: Պոլիս դեղագործական դպրոց կը յաճախէ եւ յետոյ կ'անցնի Ամերիկա: Հոն դարձեալ կը հետեւի դեղագիտութեան եւ բժշկութեան, միաժամանակ իր գործօն մասնակցութիւնը բերելով Հ.Յ.Դաշնակցութեան.

1915ին, երբ ամէն կողմէ կամաւորական խումբեր կը հասնէին Հայաստան, Ռուբէն կը լքէ Ամերիկան եւ խումբ մը կամաւորներու հետ կուգայ Հայաստան.

Ժամանակ մը Իշխանի գունդի առողջապահական բաժնի վարիչն էր: Ցետոյ Բաղաբներու Միութեան եւ «Արեւմտահայ Օգնութեան» մարմնի [illegible]

Կամաւորական գունդերու լուծումէն վերջ, Ռուբէն կը նուիրուի կուսակցական – հանրային աշխատանքի:

1917–18ին, խումբ մը բժիշկներու հետ ճամբայ կ'ելլայ դէպի Կարին. Անդրանիկ նահանջը արդէն սկսած էր: Ռուբէն կը միանայ Մուրատի եւ Սեպուհի գունդին թէ իբրեւ բժիշկ [illegible]

Սարդարապատի ծանր օրերուն կը միանայ Անդրանիկի զօրքերուն եւ այնուհետեւ անոր հետ կը մասնակցի Նախիջեւանի, Զանգեզուրի եւ Սիւնիքի բոլոր կռիւներուն.

Բժ. Ռուբէնը միաժամանակ յաւ բանագնաց էր: Բաղուի մէջ, անոր [illegible] գրութիւններու հետ վարած է խիստ պատասխանատու յանձնարարութիւններ.

1919ին, Երեւանի մէջ, Ամերիկայի Նիր Իսթ Րիլիֆի կողմէն նշանակուած էր հայկական որբանոցներու ընդհանուր վարիչ:

Այդ ծանր օրերուն համակ աշխատանք ու անձնուիրութիւն էր դարձած ան: Գիտէք էր անհնի՜ թէ ան ինչպիսի խոր յուզումով ու արցունքով կը գուրգուրար մեր պայծառ ու ծնողազուրկ որբերուն վրայ: Յաճախ խիստ բախում կ'ունենար ամերիկացի պէտերէ ներկայացուցիչներուն հետ, որոնք անտեղի վերաբերումներ կ'ընէին հայ ժողովուրդի [illegible]

Երեւանի Հ.Յ.Դ. «Հրապարակ» խումբի գործօն անդամներէն էր:

1921ին, Փետրուարեան ապստամբութենէն յետոյ, բժ. Ռուբէնն ալ կը բռնէ տարագրութեան ճամբան եւ կը հաստատուի Թաւրիզ: Հոն ալ Ռուբէն, իր բժշկական աշխատանքներէն զատ անվերապահ եւ հաստատուն մասնակցութիւն կ'ունենայ հանրային [illegible] բեներ եղած է Աստրախանի Կ. Կ.ի անդամ:

Բժ. Ռուբէնը անդամակ ԳՈՐԾԻ մարդ էր:

Իր մահով Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը ընդհանրապէս եւ Աստրախանի մեր կազմակերպութիւնը մասնաւորապէս ծանր կորուստ մըն է որ կը [illegible]

X

Ահա երկու թանկագին գործիչներ, որոնք յաւիտենապէս կը բաժնուին մեզմէ, հայրենիքի ջերմ կարօտը իրենց սրտին:

Սիրելի Ձատիկ ու Ռուբէն, ձեր հնամեայ ընկերներն ու բարեկամները, որ միշտ մօտ են եղած, երբեք չպիտի մոռնան մաքուր ու բիւրեղ ձեր յիշատակը.

Յարգա՛նք ձեր հաւատաւոր գործին եւ հանգիստ ձեր ոսկորներուն:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Գործածուած բացատրութիւնն է այս խորագիրը: Բացատրութիւն մը, սակայն, որ չի տար լրիւ պատկերը անոնց փոխյարաբերութեան: Որովհետեւ, այդ կերպով, մենք բնազդաբար կը տարուինք ըմբռնելու Եւրոպայի մաս կազմող երկու երկիրները

Իրականին մէջ, բրիտանական ու հռովմէական կայսրութեանց յարաբերութիւնն է, սակայն, զոր նկատի պէտք է ունենանք: Հին ու նոր երկու ուժերու, որոնք իրարու կը հանդիպին իրենց տիրակալութեանց եւ ձգտումներու ճանապարհին վրայ:

Ճիշդ չէ ըսել թէ այդ երկու պետութիւնները իրենց պայքարը բռնկած Եթովպիոյ գրաւումին առթիւ [illegible] անկէ վերջ. Վասնզի, մինչեւ այդ՝ կար միայն Իտալիան: Ուրեմն, պայքարը ծնաւ հռովմէական կայսրութեան հետ, ու առանց անոր Անգլիան կամ նոյն իսկ Մեծն Բրիտանիան ու Իտալիա որ եւ է լուրջ պատճառ չունէին մրցակիցներ դառնալու: Ընդհակառակն, անոնք աւանդական բարեկամներ էին: Իտալիա դաշնակից էր դարձեր Մեծն Բրիտանիոյ՝ դաւաճանելով երրեակ դաշնակցութեան: Ու կը նկատուէր Անգլիոյ աւանդական բարեկամը: Լոնտոն յաճախ զօրավիգ կ'ըլլար Հռոմին, առաւելաբար Միջերկրականի մէջ [illegible] համար ընդդէմ Ֆրանսայի.

Այսօր, Միջերկրականը հարցում չէ հռովմէական կայսրութեան համար՝ ինչպէս էր Իտալիոյ համար: Այլ՝ ճամբայ մը կամ մէկնակէտ մը, որ կը տանի իր նոր գաղութականութեան: Երէկուան Իտալիան ցամաքին կը նայէր: Այսօրուան հռովմէական կայսրութիւնը կը նայի ծովուն. Իսկ այդ ծովը իր մէջ կ'ընդգրկէ լայնատարած շրջագիծ մը, որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Մեծն Բրիտանիոյ:

Երեւութապէս՝ ոչինչ կայ այս երկու մեծերուն միջեւ: Բայց, իրականին մէջ, անոնք կը մղեն խուլ պայքար մը, որ առեն առեն կ'անդրադառնայ իրենց պաշտօնական փոխյարաբերութիւններուն.

Եթովպական արշաւանքի օրերուն, Մեծն Բրիտանիան Միջերկրականի ջուրերը զրահապատով ու երկինքը ծուխով ծածկեց. Հռոմ, որ դեռ «Իտալիա» էր միայն, անվարան ու վճռական ձեւով վերցուց ձեռնոցը, – զօրաբանակ Եգիպտոսի սահմանին վրայ եւ ընդծովեաներու արագ զօրաշարժ. «Մաղ մնաց» որ փաթթուէին իրարու: Ցետոյ եկաւ «Ջէնթլմէնական համաձայնութիւնը»: Միջերկրականեան ուխտը անդոյ դարձաւ: Կարծուեցաւ պահ մը, որ Մեծն Բրիտանիա կլլած է լեղի դեղահատը: Բայց, աննախընթաց պիւտճէ մը եկաւ ժխտելու այս ենթադրութիւնները.

Անկէ վերջ, սկսաւ կամ շարունակուեցաւ հակադիր դիրքերու ամրացումը: Եգիպտոսը ամրացուց Մեծն Բրիտանիան: Սուէզի մէջ միջոցներ ձեռք առաւ: Ծովային խարիսխները զօրացուց եւ նորեր ստեղծեց: Կարմիր ծովու մէջ, ինչպէս նաեւ մինչեւ Եաֆա պաշտպանութեան բոլոր միջոցները ձեռք առաւ: Կարելի է ըսել առաւել թափով փոխադարձեց Հռովմէական կայսրութիւնը: Ան եւս, իր կարգին, ամրացուց ու դեռ կ'ամրացնէ Միջերկրականի մէջ. Գրեթէ անանցանելի դարձուց Սիկիլիա-Աֆրիկէի միջեւի նեղ անցքը: Զօրացուց իր դիրքը Կարմիր ծովուն մէջ գրաւելով կղզի ու ամրացնելով զայն [illegible]: Զօրացուց նաեւ, Լոնտոնի քուէարկած մեծ պիւտճէին իբրեւ պատասխան, [illegible] անդադար կը շարունակէ պատրաստութիւնը, ինքնամփոփութեամբ, [illegible] Սա նաեւ՝ անլիբերալ ու անփոխադարձ [illegible] Մեծն Բրիտանիա, Թերեւս առաջին անգամ ըլլալով, իր համաշխարհային հեղինակութիւնը այս տարածուն անտեսող պետութեան մը կը հանդիպի. «Արդէն, եւ քեզմէ չեմ վախնար»— կարծէք այս է Մուսոլինիի կեցուածքին մէջ բանին. Հիմնուո՞ւ է իր այս ինքնավստահութիւնը, կե՞ղծ է, քաղաքական խա՞ղ, փորձի դրուած թե՞ւլ մը,— կախեալ այն է, որ ան կեցած է անանցանելի կերպով, . . երբեք չի վարանիր փոխադարձելու կամ առնելու քայլեր, որոնք կրնան թեյր փրցնել.

Լոնտոնէն եւս կանչեց իր թղթակիցները ու չմանակցեցաւ Թագաւ [illegible] Մեծն Բրիտանիան հրաւիրած էր նաեւ «Եթովպիոյ» ներկայացուցիչը: Լոնտոն կը ցանկար, որ Թագադրութեան հանդիսութիւնը կատարուէր կայսրութեան ներքին ու զօրեղ անդորր ու հաշտ տարածքներու մէջ: Պոլսուին, Հանգատորդներուն առջեւ չփարանեցաւ իրենց այդ ցանկութիւնը յայտնելու: Հռոմ ահաբեկեց Լոնտոնի այդ փափաքը, տեղեակ ըլլալով նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ մեծագոյն օրը: Նոյնը ըրաւ Լոնտոնը՝ չմասնակցելով Հռոմի մեծագոյն օրուան,— կայսրութեան հիմնումի տարեդարձին Անկէ յետոյ Հռոմ ներկայ չեղաւ նաեւ Լոնտոնի կազմակերպած մարտանաւային մեծ տողանցքին:

Աւելին,— Սպանիոյ զինուորական ու անտեսական ամենակարեւոր մասը կը նկատուի Գիպզաօն եւ շրջակայքը Ֆրանքօ, իտալական ուժերու օգնութեամբ, մեծ յարձակում մը գործեց: Մեծն Բրիտանիա ջանաց ծովէն արգիլք ըլլալ եւ, «մարդկային» նկատառումներով միջամտեց իր մարտանաւերով: Ու անգամ մը եւս ջղայնացաւ Հռոմ: Առօր փոխարէն Ֆրանքօ եւ Մուսոլինի, կայսրութեան տարեդարձին առթիւ իրենց փոխանակած հեռագիրներով բացայայտ կերպով բախն թէ միասին կ'ընթանան, ինչ որ քաղաքական ցոյց մըն էր Մեծն Բրիտանիոյ դէմ.

Անտարակոյս, նոյն պատճառաւ է որ Հռոմը անգամ մըն ալ գործակցութիւն մը հաստատած է Պերլինի հետ: Հռոմ - Պերլին առանցքը իրականին մէջ «հակարոլշեւիկ ճակատ» մը չէ, ինչպէս փորձեցին ներկայացնել: Թուղթէ փամփուշտ մը դարձան այդ բացատրութիւնները եւ արդէն իսկ ցնդեցան. Հռոմ, որ Պերլինի ամէնէն [illegible] ընդդիմադիրն էր, պատճառելով այնքան ձեռք երկարեց [illegible] Բերլինի զինուորական ձգ[illegible] Այս [illegible] Իտալիան Եւրոպայի թէ Գաղութներուն մէջ, զանազան ասպարէզներով միշտ բացէ անոր հետ, ընթացք չառաւ, անոր նման, նոր Լոքառնոյին, ու նոյն իսկ չմասնակցաւ զինուորական զործակցութեան զիծերու:

Գերմանիկի այցելութիւնը Իտալիա եւ ներկայութիւնը հռովմէական ուժերու տողանցումին կամ ստորադիրը [illegible] միջոցներէն մին է, առ Իտալիա կը յաղթահանէ կամ կը [illegible] Փարիզ սորվէութիւնէն կամ բարե[illegible] յութեամբ զօրացած զինուորական գործակցութեան ուզածի պատասխան մըն էր Գերմանիկի Հռոմ այցելութիւնը, որ Հռոմ - Պերլին զինուորական գործակցութիւնը կը հիմնաւորէր.

Ի՞նչ եւս կ'ունենայ այս հակամարտութիւնը: Այս երկու կայսրութիւնները կը բախի՞ն իրարու, կամ՝ [illegible] կը դառնա՞ն իրենց միջեւ [illegible] է որոշ բան մը ըսել: Ան այժմ, սոսկ է միայն որ երկուքն ալ անզիջանալի շահեր ունին, անդրեզդ կը շանուին եւ անվարան կերպով կը պատրաստուին ոչ միայն աչքը չըլլալու, այլ գիմացինէն աւելի ուժով ըլլալու

Անհաւանական չէ որ այս պրկուած կեցուածքը՝ ճակատ ճակատի բախումով մը գտնէ իր լուծումը:

Թէեւ, անհաւանական չէ նաեւ որ ճիշդ այս լարուածութիւնը առիթէ հաշտեցողութեան ու նոյն իսկ մերձեցման հարաբերութիւններ.

ՎԱՀՐԻՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՅՑ ՄԸ ՃԻՊԷՅԼԻ ԹՌՉՆՈՑԻՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ. - Ճիպէյլը պատմական Պիպլոսն է: Փիւնիկեան մեծ քաղաք մը եւ միեւնոյն ատեն նաւահանգիստ մը: Եօթը տարբեր քաղաքակրթութիւններ եկեր եւ անցեր են. Այս օրերուն անդադրում աշխատանք կը կատարուի պեղումներով ի յայտ բերելու հնութիւններ, որոնք ալ միայն կը ձօխացնեն անցեալին պատմութիւնը անոր աստ նիւթ[illegible] Թայթէլով, այլ եւ կը հարստացնեն երկրիննաբանական թանգարաններ որ քոյական զանձերով. Ահա, այս պատմական քաղաքին անմիջական կից, քիչ մը ցած հողամասին վրայ կը կառուցին Ճիպէյլի որբանոցին շէնքերը: Այս որբանոցի պատմութիւնը մեր միւս որբանոցներուն բաղդատմամբ, բացառիկ տեղ ունի: Այնտեղէն եկեր եւ անցեր են հազարաւոր Հայ որբեր, այնքան պաշտօնեաներ են նաեւ տասնեակներով հայ ուսուցիչներ, որոնք կրցան զարթնել հայ որբերու միտքը: Այս եւ նման շատ մը զեղծերնոցու վրայ Ճիպէյլ անմոռցելի կը մնայ — երբեք չի նմանիր, օրինակ Անթիլիասին:

Երբ 1926ի ատենները այս որբանոցը բոլորովին պարպուեցաւ, ժամանակ մը պարապ մնաց, յետոյ գնուեցաւ Տանիմարքեան միսիոնարական ընկերութեան մը կողմէ, որ նոյնը ամառուայ օրերուն իսկ Սայտայի բլուրներէն մէկուն վրայ կը պահէր Birds Nest (Թռչնոց բոյն) որբանոցը Ուրեմն երբ գնուեցաւ Ճիպէյլի ընդարձակ հողը, իր մեծ շէնքերով այն ատեն Սայտայի «Թռչնոց բոյնը» փոխադրուեցաւ Ճիպէյլ:

Յունիս 6ին, կիրակի. Ճիպէյլի նախկին որբերէն քանի հոգի, «Թռչնոց բոյն»ի պաշտօնեայ Ճիպէյլ՝ անոնցմէ 10—12 տարիներէ ի վեր ծրգած մեր տունը, «Թռչնոց բոյնին» թռչունները եւ օր մը ամբողջ անոնց հետ անցնելով վերադառնալ անցեալի [illegible] կենդանի յիշատակներով:

Ինքնաշարժը, կիրակի օրուան նաւթաց ալիքին հետ, ճամբայ կ'ելլէ [illegible] եւ ծառերու ցանկով քաղաքին պողոտաներուն վրայ: Այդ ուղեւորութեամբ, երգով ու ծափերով կ'անցնինք արուարձանի հայկական թաղամասերէն, [illegible] կարգով ճամբան եւ բոլորով հետզհետէ կ'անցնի Ճիպէյլէն, Ձէլ - ըլ - Տիպէն, Անթիլիասէն, Նահր Քելպէն, Ճունիէն, Մամլթէյնէն եւ երեսուն քիլոմեթր ճամբորդութենէ մը ետք կանգ կ'առնէ Նահր Իպրահիմի արճարաններուն առջեւ: Հոս ալ ժամանակին մեծ որբանոց մը հիմնուեցաւ, բայց վրդովմոխաղարար վայրին սխալ ընտրութիւնը մեծ դժբախտութիւն մը եղաւ մեր հարիւրաւոր որբերուն համար, որոնք երկար ատեն տառապեցան մալարիայէն Նահր Իպրահիմ, նոյնքան յիշատակելի տեղ մը մեզ համար, ինքնաշարժէն վար իջնելով՝ կը տարածուինք գետափին կառուցուած գեղեցիկ արճարաններուն առջեւ, նախաճաշ ընելու: Մօտ երկու ժամ այդտեղ ուրախանալէ ետք կը շարունակենք մեր ճամբան ու 15 քիլոմեթր ճամբորդութենէ ետք արդէն Ճիպէյլ

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Սատիկան մը սուլեցաւ.— «Եթէ վրան կես հոգի մնաց, այդ բաժինն ալ [illegible] անոր հետ մաքրէ»: Երբ հրացանաձայնութիւնը վերջ գտաւ, ձեռքերնիս քակելով մէկ առ մէկ նետեցին Եփրատին մէջ. Ալիքներուն հետ սկսայ մաքառիլ: Գիտի կրնայի՞ զիմադրել ալիքներուն թէ պիտի յաղթուէի. Գահ մը կռնակի վրայ պառկած՝ սկսայ լողալ: Անմիջապէս հրացանաձայնութեան ձայներ հասան ականջիս. Վրաս հետզհետէ թուլութիւն մը, յոգնութիւն մը սկսաւ գալ: Գահ մը ալիքը զիս գլխուց, խորտակուելու ջուրին յատակը: Մոռնալով՝ երես ելայ, սկսայ դարձեալ լողալ: Ձեռքս բանի մը զպաւ: Ցամաք կարծեցի. Երկու ձեռքերովս փաթթուեցայ, կարծեցեալ ցամաքը դիակ մըն էր: Ալիքը անզամ մըն ալ զիս յատակը տարաւ, հազիւ երես ելած էի, նորէն յատակը իջայ. Ինքզինքս տարելի աշխատելի [illegible] կենս, զաւակներս, բոլորը պատկերացան աչքիս առջեւ, կարծես զիս անձնելով վազեցին մօտս, հայրական ժպիտով մը զանոնք գրկել, համբուրել ուզեցի, այդ միջոցին երկիւր խաւարեցաւ, մթութիւն, ամայութիւն տիրեց ամէն կողմ, եւ ես այդ ամայութեան մէջ անկիւն մը ուժասպառ զետին ինկայ: Երբ աչքերս բացի ինքզինքս գտայ Եփրատին մէջ զետնուած կղզեակի մը վրայ. Արշալոյսին սառող զիս նոր էր ծագեր, այդ ամայի վայրին մէջ ինձմէ զատ ոչ մէկ կենդանի էակ կար, ոչ մէկ ձայն կը լսուէր բայց ալիքներէն

Վրաս հագուստ չկար, մերկ էի: Սկսայ խորհիլ թէ ի՞նչ պիտի ընեմ, երբ արեւը ծագի: Կղզեակին չորս կողմը պտտելով, տեսայ որ եղերքին մօտ կը զտնուիմ, հետեւաբար ցամաքը եղեր ոչինչ բան մըն էր: Բայց ին[illegible] մարմինիս վրայ երբեմն [illegible] քութիւն մը կը զգայի Ձեռքս բնազդաբար զլխուս տարի եւ ալիքին մէջ [illegible] տեղէ վիրաւորուած էի: Բարեբախտաբար վէրքը մակերեսային էր, գլուխս սկսայ լուալ, որքան կը մաքրէի, այնքան արիւնը կը շատնար: Ծարաւէս թաղուեցի որ ուղածին չափ փայլ

Երբ օրը լուսցաւ, տեսայ որ կղզիին եղերքը դիակներով լեցուած է, բոլորն ալ կը ճանչնայի, սկսայ մէկ առ մէկ քննել, վէրքերուն նայիլ, կարծես թէ պիտի կրնայի բժշկել, լալ ուզեցի, չկրցայ լալ: Սկսայ խենթի պէս վրանին պտտիլ: Բոլոր ուժովս կը կանչէի, մէկիկ մէկիկ անուններ տալով. Հէ՛յ, հէ՛յ, ձեզի եմ, ձեզի, իմ թանկագին եղբայրներս, մեռա՞ծ էք թէ ողջ: Եթէ ողջ էք, մի վախնաք ելէք, ձայն տուէք, ձայն, ես հոս եմ, կ'օգնեմ ձեզի Այո, խենթի պէս կը պտտէի ջուրի ալիքներուն խաղալիկ դարձած դիակներուն:

Ցանկարծ մեզի զրացի փոքր պատանիի մը դիակը հանդիպեցաւ աչքիս: Ներկայեց վրան վազեցի, գրկելով ծունկերուս վրայ դրի եւ սկսայ մանուկի պէս լալ, աղաչել որ հետս [illegible] մանկութիւն [illegible] նիները խեղճ ողերին զանեն էին ջախջախուած: Ի՞նչ պէտք է ընէի այս փոքրիկին զիակը, նորէն ջուրին մէ՞ջ նետէի,չէ՛, չէի կրնար. Ձեռքերովս հողը սկսայ ճանկռտել, քանի մը մատնաչափ փորեցի, եւ աւազներուն մէջ թաղեցի Եթէ մենք չափահա— [illegible] ունէինք, քու յանցա՞նքդ ինչ էր, սիրելի պատանի, որ քեզի ալ չխնայեցին.

Միակութիւնս ծածկելու համար դիակներուն վրայ զտնուած հագուստներէ հանելով՝ արեւը փռեցի որ չորնան. Գլուխս ալ չաղիկով մը կապած էի:

Այդ օրը մինչեւ իրիկուն համարձակութիւն չունեցայ տեղէս շարժելու: Մութը իյնալէն վերջ լողալով անցայ միւս եղերքը եւ սկսայ ուտելիք փնտռել, վայրի պտուղներէն ... խոտերէն զատ ուրիշ ոչինչ կարելի էր գտնել ամբողջ 10 օր այս միջոցաւ սնանեցայ: Ցորեկները լրա սկսաւ գող մը գալ: Իսկ գլուխս վէրքը բոլորովին անխնամ մնացած ըլլալուն՝ սկսած էր զիս նեղել Փորս երբեմն ցաւէն կը սկսէր ու ցորեկ ատեն յաճախ աչքերս կը մթնէին: Այդ օրը գլուխս չափէն աւելի ցաւ պատճառեց: Վէրքին մէջ որդ կար: Լուրջ դարմանի կարօտ էր, ամէն հաւանականութիւն աչք առնելով՝ որոշեցի գիւղ վերադառնալ: Այդ գիշերն իսկ ճամբայ ինկայ:

Կէս գիշերը շատոնց անցած էր, գիւղ հասայ: Գաղտագողի մեր տունին մօտենալով դուռը կամաց մը զարկի, չպատասխանեցին: Անշուշտ այդ ժամուն բոլորն ալ քնացած էին, կը մտածէի: Քանի մը անգամ եւս զարկի, ամէն բոպէ աչքս ճամբուն Երկու ծայրն էր, չէի ուզեր որ ատեն մանելս մէկը նշմարէր: Թող զիս ալ մեռած կարծէին ուրիշներուն պէս: Բայց ես ինչո՞ւ համար ողջ մնացի, այդ գիշերը հարիւրաւորներ գնդակահարուեցան՝ ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ ես ալ անոնց պէս մեռած ըլլայի: Դուռը կրկին զարկի, այս անգամ ներսէն ձայներ մը լսեցի, յայտնի էր որ կինս եւ զաւակներս արթնցած էին, եւ համարձակութիւն չունէին գիշերուան յառաջացնել այդ ժամուն մինչեւ դուռ գալ եւ ով ըլլալը հասկնալ: Թրքական զաւազրութիւն, ֆարդ ու կոտորած ամէն կողմ, աւարառութիւն, կողոպուտի շրջան, ինչպէ՞ս պիտի կարծէին որ այդ ժամուն դուռ զարնողը ջարդի մէջէն ողջ մնացած իրենց հայրը, ամուսինը ըլլար: Ուրի ձայնէն հասկցայ, որ մէկը դաղտագողի դրան մօտեցաւ. Հասկցայ որ կինս էր, կամկածը չերկարելու համար կամաց մը ըսի որ ես եմ, Հեղնա՛յ, ես, դուռը բա՛ց: Զաւակներս ճանչցած էին, երբ դուռը բացին, բոլորն ալ հազուած վիճակի մէջ կը սպառէին վախի տպաւորութեան տակ: Երբ զիս տեսան, բոլորը մէկէն թափեցան վրաս, պատալ, լալ սկսեցին: Բնական է չթողուցի, եւ ճանդարտեցնելով ներս տարի: Առանց մեզի պատահած աղէտին մանրամասնութեան մէջ մտնելու, գլուխիս վէրքը մաքրել ու լուալ տուի: Կինս յայտնեց որ աքսորի հրաման տրուած է, երեք կամ չորս օրէն պէտք է պատրաստ ըլլանք գաղթելու: Ուրեմն գիւղի այրերը սպաննելէ վերջ կիները ալ պէտք է աքսորէին: Այլ եւս չէի կրնար մինչեւ վերջ պահուած մնալ: Որոշեցի դրացի Թուրք գիւղը երթալ ծառայութեան համար, եթէ յաջողէի՝ զուցէ ընտանիքս ալ փրկէի:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Շար.)

(16)

գիւղի շուկային մէջ ենք, կ'երդինք Լիբանանի աղէ. քայլերգը եւ ապա որբանոցի պատերուն տակ՝ «Յառաջ նահատակաց»: Քիչ մը եւս, արդէն վար կ'իջնենք: Որբերը աղօթքի են: Կ'ունկնդրենք աղօթառնդին: Կէս ժամ ետք պատուելին կ'առաջնորդէ իր խումբ Որբ-որբուհի զուրս կ'ելլեն Միս Ճէյքըպսըն, Տանիմարքացի, Հայ Թոշակներուն մայրիկը, ժպիտը դէմքին, եկ կը դիմաւորէ [illegible] արգանոք կը մօտենանք ու մեր ա-նունները կը ծանօթանանք

Յետագային երբ դրուի գաղութներու պատմութիւնը, անկասկած մի-մի խօսուի նաեւ որբանոցներու մասին. եւ ուրանդ պէտք է տեղ տրուի նաեւ այս մայրիկին, որ անդադրում, փրցուցած մեր ցեղին խաչը, հարազատ մօր մը նման կը հոգայ ցեղին պէյպիները, որոնք իրեն քով կուգան երբ 1—5 տարեկան են ու կը մեծնան իր ձեռքին տակ, իր շունչով:

Միս Ճէյքըպսըն, մեզի բարի գալուստ մաղթելու համար, կը կանչէ որբանոցին երգչախումբը, բաղկացած փոքրիկներէ եւ մեծերէ, որոնք կ'երգեն, այնքան ներդաշնակ, նախ անգլիերէն երգ մը, ապա «Հայաստան», յետոյ «Իրրեւ արծիւ» ու կը վերջացնեն անգլիերէն երգով մը:

Դուրս գալով սրահէն կը պտտինք որբանոցը:

Ահա մեր դասարանը:

Երթանք մեր ննջասենեակը, քե-լի ցուցնեմ իմ պառկած տեղս:

— Պանտիկեանին դասարանն, աս ալ Տարսոնինին դասարանն է:

— Ահա խոհանոցը, ճաշարահնե-րը, մթերանոցները

Այս շէնքերուն հիմա դրած ա-տեննիս՝ ինչե՞ր քաշեցինք:

Եւ այսպէս անգլիերէն գիրք մը կը բացուի մեր առջեւ ուր կը կարդանք որբին կեանքը:

Տղաքը մաս մը հաղուած են տանրժարքեան արիներու տարազով, եւ աչխոյժ քայլերով մեզ կ'առաջնորդեն: Կան նաեւ ուրիշներ, փոքրիկ ազոնք, որոնք շրջապատած մեզ՝ կը բացատրեն, կը խօսին, շատ կը խօսին մանաւանդ իրենց այս տարուան ամառանոցի մասին, կը խօսին որդանոցի հաւերուն, կովերուն, էշուկին, խոզերուն, հնդկահաւերուն, պզտիկ ագուէսին մասին: Թոշակներու պէս կ'ատասանէն նիւթէ նիւթ: Յաջորդաբար կ'այցելենք «աղէյպիներու ննջասենեակը: Մաքուր է դետինը, ճերմակ ներկուած են փոքրիկ մահճակալները, սպիտակ ասաւնններով, մաքուր անկողիններով Կ'այցելենք ետ եւ մեծերուն ննջասենեակները մաքրութիւնը ամէն տեղ կը ցոլայ: Նոյն մաքրութիւնը նաեւ զուգարը: Ոչ մէկ տեղ աղբ, թուղթի կտոր կամ աւելորդ իր մը: Կ'այցելենք նաեւ որբանոցին հիւանդանոցը: Մէկ երկու տարեց աղջիկներ իրենց պառկած վիճակին մէջ կ'ամչնան եւ իրենց գլուխը վերմակին տակ կը ծածկեն: Կը մօտենանք «պէյպիներուն», որոնց մէջ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, անկողնին մէջ խեղճիկ մը նստած Արբուհին, հազիւ չորս տարեկան, գը-

րաւիչ, կլոր դէմք մը, սեւուկ աչուկներ այնքան նման բոլոր Հայկուհի-ներուն աչուկներուն. Անկասկած անուշ լեզու ունէր, թոթով բառեր իր մանկական պզտիկ բերանին մէջ: Խօսեցանք հետը, բայց ամչցաւ, միայն շատ մեղմ ձայնով մը անուն ըսաւ, այսքան:

Կը դիտենք փոքրիկները կայտառ են եւ աշխոյժ, ցեղին խաղ են: Կը վազվզեն մեր չորս կողմը: Կը բարեւեն բոլորն ալ, ձեռք երկարելով, ու ձեռքը կը լեցուի տասը, քսան մանրամասն ափերով, բոլորն ալ 2—5 տարեկան, իրենց ծիծեռնակի աչուկներով կ'ուզեն ձեռք թոթուել: Կը խօսինք բոլորին հետ, կը խօսինք իրենց ուսուցիչներին, հանգստեան կարիքներուն մասին, բոլորն ալ գոհունակութիւնով ու հիացումով կ'արտայայտուին: Պէյպիները ու քիչ մը տարէցները կը համբուրեն ու կը լուսանկարուինք,— արժէքը մեծ հաճոյք պատճառեց իրենց:

Կէս օր է: Ճաշի զանգը կը հնչէ Բոլորս ալ տեղաւորուած ենք, բացօթեայ չարուած, սպիտակ սփռոցներով սեղաններու շուրջ Կ'ըսեն թէ,— մրուկի, լոլիկի եւ գդումի լիցք, թան, պտուղներ՝ վարունգ, պղպեղ ու ծիրան, եւ այդ ամէն օր, ինչպէս հիմա բոլորիս:

Գրգռուած ախորժակով կ'ուտենք յետոյ կը խմենք թանը եւ գինին: Ինքը, մաման ալ սեղանին վրայ է որբերուն հետ, ուրախ եւ զուարթ, կը ճաշէ: Ճաշը հազիւ լրացած, մաման կ'առաջարկէ մեզի որ երգենք: Ծի-պէյլի նախկին որբերէն, նշանաւոր Արմենիկը, եղէգը իր շրթունքներով կը թրջէ եւ «Յառաջ նահատակ», յետոյ «Գնդակ որոտաց»: Փոքրիկ-ներու կողմէ արտասանութիւններ: Աշունք իրենց թոթով լեզուով՝ հայկական անուշ բառերով կ'արտասանեն արժակ եւ համարձակ: Հոս տեղին է խոստովանիլ որ, ամբողջ օրուան ընթացքին չլսեցինք ոչ մէկ թուրքերէն խօսք կամ բառ, մաման ինքն ալ կը խօսի շատ մաքուր [illegible] հայերէն: Մէջ ընդ մէջ կը շարունակուի երգն ու արտասանութիւնը Պէյպիները [illegible] երգեր կ'երգեն, քիչ մը տարէցները՝ ազգային: Երգին կարգը նորէն մեզի կուգայ.— «Պանք Օթմանն», յետոյ յանկարծ «Բամ փորոտան», «Մեր [illegible]

Այս երգերէն ետք կ'երթանք հնութիւնները տեսնելու: Արար պաշտօնեան փրանսերէնով կը բացատրէ: Կ'անցնինք փիւնիկեան եւ եգիպտական տաճարներուն մէջէն, ուր են իրենց աստուածները, ննջեցեալը յուղարկաւոր: Կը մօտենանք արքայական գերեզմանատան, հոն են հոկայ դամբանաքարերը, կը մտնենք քարայրը, ուր կան ուրիշ դամբանաքարեր: Յետոյ անցնելով պարսկական տաճարի աւերակներուն առջեւէն, կը բարձրանանք Թաչակիրներու շինած բերդը, աստիճաններուն քով կը տեսնենք մարտկոցները, կը տեսնենք կամարակապ սնր, որ տիրող դիծն է ամբողջ բերդին: Մեր առաջնորդ արար պաշտօնեային առաջարկով կ'երթանք Լիբանանի քայլերդը, երբ բերդին

տանիքն ենք, ուր կը լուսանկարուինք: Կ'իջնենք վար: Կ'այցելենք Միս Ճէյքըպսընին բնակարանը. Կանանչներուն մէջ նստած իրեն կը բացատրենք [illegible], Յարդանքով ասոր ենք: Կրկին անգամ բարեգալուստ կը մաղթէ ու կը նստի: Վաթսուն տարեկանի մօտ է, կ'ըսեն, բայց երբեք չի ցուցներ, կը պահէ իր կորովը, աշխուժութիւնը ու կը խօսի որբերու մասին, իր ծրագիրներուն մասին, իր դժուարութիւններուն մասին: Կը խօսի 14 տարեկան տղոց տարիքի վերաբերեալ խնդիրներու շուրջ, կը խօսի չափահաս աղջիկներու մասին եւ այդ ամէնուն մէջ կը տեսնէք անկեղծութիւնը, կը տեսնէք ճշմարիտ մօր մը հոգածութիւնը: Երբեմն բողոք ունի, մանաւանդ այն աղջիկներուն համար, որոնք որբանոցէն կ'ելլեն:

— Կ'երթան դուրս, կը գտնեն մէկը եւ կ'ամուսնանան: Առաջին օրերուն լաւ են, երբ օր մըն ալ դժբախտութեան մը հանդիպին, կը վազեն մամային, այն ատեն մաման լաւ է, բարի է: Կը ցաւիմ անշուշտ իրենց վիճակին, բայց կը նեղուիմ ալ, որովհետեւ ինծի խորհուրդ չեն հարցուցած որ ես ալ իմ կարգին տղան տեսնէի, կարծիքս տայի: Ի՛րաւունք ունիմ, ես կը մեծցնեմ զիրենք, 4—5 տարեկանէն մինչեւ ամուսնութեան տարիքը

Այս խօսքերուն մէջ կը տեսնէք բոլոր մայրերուն բողոքը: Մեզ կը հիւրասիրէ պաղ օշարակով: Հարցումներ կուտանք, բոլորին ալ հանգարտ հանդարտ կը պատասխանէ, յետոյ մեր կարգին շնորհակալութեան խօսքերով կը բաժնուինք

Տղաքը կ'իջնեն ծով: Ժամ մը ետք արդէն պատրաստ ենք մեկնելու: Մանչերն ու աղջիկները կը շրջապատեն ինքնաշարժը: Ծափերու եւ հուռաներու տեղատարափին տակ՝ ինքնաշարժը կը շարժի: «Յառաջ նահատակ»ի բառերը կրկին անգամ կը տարածուին որբանոցին շուրջ: Գիւղին [illegible] պտըտած ենք: Տարէց աղջիկներն ու մաս մըն ալ փոքրիկներ իրենց մայրիկին [illegible] [illegible] ինքնաշարժին եւեւէն թաշկինակ կը շարժեն:

Երգով ու ծափով կը հասնինք Մամըլթէյն, ուր ինքնաշարժը կը կեցնենք, կը բարձրանանք բուժարանը մեր հիւանդները տեսնելու: Քանի մը վայրկեանով կը շրջինք բոլորին առջեւէն ու կը դառնանք մեր կառքը.

Զայնէրնիս մարած կը հասնինք քաղաք:

Փափաք ունինք յունիս 6ի կիրակին ճիպէյլի Որ հոշակելու: Ամէն տարի նոյն օրը այցելութեան երթալու եւ մէկ օր որբերու հետ ապրելու համար:

Ս. ԲԱՍՏԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրե՛լ թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով.

«ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ»

Այս տարի ցուցահանդէսին առթիւ Փարիզ կը գտնուին միջազգային երաժշտական ծանօթ դէմքեր, Պերլինի, Վիէննայի, Սթօքհօլմի, Վարշաւիոյ եւ այլ մայրաքաղաքներու ներկայացուցիչները, իրենց ազգային երաժշտութեան փրափականութիւն համար, ամէն ջանք կը թափեն յաջողութեան մրցանիշը խլելու: Անշուշտ հրապարականալու առիթ մըն է մեզի համար, որ հայ երաժիշտ մը միջոց եւ ժամանակ կը գտնէ, այս ընդհանուր շարժումին մէջ, օր մը գրաւելու եւ նուագահանդէս սարքելու համար:

Մեր խօսքը Արա Պարթեւեանի յառաջիկայ նուագահանդէսի մասին է, որուն նախագահութիւնը հաճած է ստանձնել Պ. Լուի Մարէն, նախկին նախարար եւ երեսփոխան, որ ծանօթ է իբրեւ հայասէր Ֆրանսացի: Իրենց ներկայութիւնն ու հովանաւորութիւնը խոստացած են նաեւ, ինչպէս այս առթիւ հրատարակուած յայտագրէն կ'երեւի Պ. Ֆրէտէրիք Մաքլէր, հայագէտ յայտնի ուսուցիչը, Պ. Ալիփ Ժան Պէնար, միջազգային հեղինակներու ընկերութեան ընդհ. տնօրէնը, եւ այլ ծանօթ անձնաւորութիւններ:

Տասներորդ անգամն ըլլալով՝ մեր երիտասարդ երգահանը բեմ պիտի բարձրանայ, թէ պատասխանատու յայտագրով եւ թէ համեմատաբար բնտիր բազմութեան մը առջեւ: Այս առթիւ արդար է վեր հանել անոր գործին կարեւոր մասերը:

Անցեալին մէջ կը նախընտրէինք թատրոնը քան նուագահանդէսը: Եւ չափազանցութիւն չէ ըսել որ եթէ շատ անգամ արուեստագէտի մը տաղանդը կը սպառէին դալն քաջալերելու կամ չմերժելու համար, նոյնը չէ հիմա: Այժմ ժողովուրդ մը կայ, որ կը սպասէ իր ազգային նուագահանդէսին, իրապէս ունկնդրելու եւ ճաշակելու համար երաժշտութիւնը:

Այսպէս, 1932էն ի վեր Պարթեւեան հիմը դրած է հայ սէնֆոնիկ նուագահանդէսներու շարքի մը:

Այս տարուան յայտագիրը, որուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ «Հանդիսաւոր Պատարագ»ը նուագախումբի ընկերակցութեամբ,— որուն մէկ մասին ծանօթացանք անցեալ տարի, մեր երաժշտական կամ եկեղեցական պատմութեան մէջ իր նախընթացը չէ ունեցած: Մեր մէկ միլիոն հայ նահատակներու յիշատակին ձօնուած է այս գործը, որպէսզի անոնց անմահութիւնը երգուի, ինչպէս Եւրոպացիները ունին իրենց մեռելներու պատարագը կամ զինուորական պատարագը

Թուղէ պատշաճ պիտի ըլլար նուագել այս հանդիսաւոր պատարագը, ամէն տարի մեր Ապրիլ 11ի ոգեհանգստեան առթիւ. Պէտք չէ խորհիլ որ տօնձզութիւն մը պիտի ըլլար մեր եկեղեցական արարողութեանց դէմ, որ առ այժմ շատ հեռու է ընդունելի ջութակի, փողի եւ թմբուկի գործածութիւնը: Բայց արուեստ եւ աւանդութիւն յաճախ քալած են տարբեր ճամբաներէ, առաջինը յառաջդիմական է, երկրորդը պահպանողական է: Որքան յանդուգն ձեռնարկ է ուրեմն առանց երկուքին համաձայնութեամբ կերտուած գործ մը հասարակութեան հրամցնելը.

Ամէնուն յիշողութեան մէջ է դեռ «Քրիստոս պատարագեալ»ին մեծաշուք ունիդ երաժշտութիւնը, որուն պիտի գան աւելնալ անշուշտ յաջորդ մասերը, մինչեւ «Եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ»: Զօհարերութեան առջեւ չընկրկող մեր տաղանդաւոր արուեստագէտներէն մէկն է Պարթեւեան: Պէտք է գիտնանք գնահատել զայն.

ԼԵՒՈՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՕԳՏԱԿԱՐ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Պէտք է գնահատել եւ քաջալերել բոլոր այն ձեռնարկները, որոնք նպատակ ունին հայ մշակոյթը եւ հայ գեղարուեստը օտարներուն ծանօթացնելու: Այդ ուղղութեամբ շատ քիչ աշխատանք կը տարուի մեր կողմէ, եւ եթէ կան անձնաւորութիւններ, որոնք ինքնաբերաբար կ'աշխատին այդ նպատակին համար, շատ անգամ անուշադրութեան կը մատնուին եւ ժողովուրդին լայն խաւերը անգիտակ կը մնան կատարուած աշխատանքին:

Այդ պատ տեսու, ուրախութեամբ պէտք է մատնանշել այն գեղեցիկ եւ օգտակար միտքը, զոր մօտաւորապէս երեք տարիէ ի վեր ունեցած են Նանսէնեան գրասենեակի ներկայացուցիչ Պ. Փան եւ իր տիկինը, պարբերաբար [illegible] կազմակերպելով իրենց բնակարանին մէջ: Այդ հաւաքոյթներուն նպատակն է տարբեր ազգութիւններու պատկանող գաղթականներուն ծանօթացնել իրենցփոխադարձ պատմութիւնն ու մշակոյթը, միեւնոյն ժամանակ առիթներ ընծայելով Ֆրանսայի եւ օտար անձնաւորութիւններու ծանօթանալու այդ ժողովուրդներու մշակոյթին եւ պատմութեան հետ:

Հաւաքոյթներուն մեծ մասը, որոնց միջա ներկայ կ'ըլլայ Ֆրանսացի եւ օտար ընտրանի մը, յատկացուած էր Հայ գեղարուեստին եւ մշակոյթին:

Տէր եւ Տիկին Փանի վերջին ընդունելութեան, որ տեղի ունեցաւ յունիս 14ին, հրաւիրեալները լսեցին մեր անմոռանալի երգիչ Բաֆֆիկ Գեւորգեանը: Մեր փոքրիկ հայրենակիցը կըցաւ իր գարմանալի տաղանդով գրաւել Ֆրանսացիներէ, օտարներէ եւ Հայերէ կազմուած գիտակից հասարակութիւն մը: Ան տիրապէս նուագեց Շումանի «Արաբէսքը» եւ Շոփէնի «Էթիւտ»ը, իսկ Ֆոռէի «Նոքթիւրնը» եւ Փիւրինէի «Էթիւտ»ը քնքշօրէն բացառիկ նրբութեամբ եւ կատարեալ հասկացողութեամբ կրցաւ արտայայտել: Բոլոր կտորներն ալ ընդունուեցան ոգեւորութեամբ եւ [illegible]

Օտար գիտակից հասարակութեան մէջ մեր հրաշք-մանուկին տարած բացառիկ յաղթանակէն անշուշտ շատ մըն ալ կ'իյնայ այն ժողովուրդին վրայ, որ կրցած է այսպէս զարմանալի տղայ մը հանել իր ծոցէն:

Գ. Բ.

« ԱԶԳԵՐՈՒ ՏՕՆԸ » ՌԷՆՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 12 եւ 13ին տեղի ունեցաւ Ռէնն քաղաքին մէջ «Ազգերու տօնը» յոգնախուռն բազմութեան մը ներկայութեան:

Ինչպէս ամէն տարի, Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան պարի խումբը, բաղկացած 14 երիտասարդ, երիտասարդուհիներէ, ամսոյս 12ին մեկնեցաւ դէպի Ռէնն, ներկայացնելու համար հայկական պարը եւ երգը:

Նոյն իրիկունը տեղի ունեցաւ Ռէնի նորաշէն եւ շքեղ թատրոնին մէջ Ազգերու տօնին առաջին ներկայացումը: Աւստրիական եւ պուլկարական ուրախ եւ երբեմն երգիծախառն պարերուն յաջորդեցին յունական գիւղական պարերը, իսկ Հունգարացիներու խումբը մեծ վարժութեամբ պարեց «Զարտաշ»ը: Յետոյ երբ կարգը եկաւ Հայերուն, Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան նախագահ Պ. Ծ. Թիւրապեան ներկայացուց հայկական խումբը եւ քանի մը խօսքով պարզեց իրենց կատարելիք յայտագիրը: Եւ անոնք սկսան պարել մեր հին պարերը, մեր տարազներով, սահեցնելով քանի մը վայրկեանի համար հայկական գիւղի մը արեւոտ հրապարակին մթնոլորտը:

Հայկական խումբին կը մասնակցէր այս տարի համակրելի երգչուհի Օր. Աստղիկ Աւագեան, որուն ներկայութիւնը մասնաւոր փայլ մը տուաւ յայտագրին: Օր. Աւագեան իր գրաւիչ ձայնով արժանացաւ բուռն ծափահարութեան, ինչպէս նաեւ Օր. Զարիկ Ծամկարեան, Ուս. Միութեան խումբի առաջին պարուհին, որ նուրբ ճաշակով մը պարեց «Անուշ տարան»: Եւ երբ «Հոյնար»ի ուրախ եւ արագընթաց քայլերով մեր երիտասարդները բեմէն հեռացան, սրահը երկար ծափահարութիւններով իր գոհունակութիւնը կը յայտնէր:

Յետեւեալ առաւօտ, բոլոր օտար խումբերը, իրենց ազգային տարազներով հագած, անծանօթ զինուորի յուշարձանին այցելեցին ու յետոյ [illegible] Ռէնի քաղաքապետարանին մէջ: Կէս օրէն վերջ երկար թափօր մը կազմեցին ու Ռէնի գլխաւոր փողոցներէն անցնելով հասան քաղաքին հանրային պարտէզը: Թափօրին անցած փողոցներու երկու կողմի մայթերը գրաւուած էր խուռն բազմութիւն մը, մեծ հետաքրքրութեամբ կը դիտէր երփնագեղ տարազները: Ամէնէն շատ ուշադրութիւն գրաւողը հայկական զգեստներն էին եւ մանաւանդ մեր օրիորդներու ճաշակաւոր եւ ճոխ հագուստները: Նորութիւն էին անոնք Ռէնի ժողովուրդին համար, որ Հայերը կ'ողջունէր Vive l'Arménie բացագանչութիւններով: Երբ թափօրը պարտէզ հասաւ, ժողովուրդին մէկ մասն ալ այնտեղ կը սպասէր: Յունիս 12ին իրիկուան յայտագիրը կրկնուեցաւ նոյն յաջողութեամբ: Այն դիշեր օտար խումբերը մեկնեցան դէպի Փարիզ, ուր հրաւիրուած են պարելու ամսոյս 26ին եւ 27ին Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին մէջ:

Յովհ. Ս. Եղիազարեան

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Հա, հա, ախպերս, հասկցայ, — կարճ կապելու մտքով Գեւոյի հետ համաձայնեցաւ Սատանան՝ ընկերոջ բարկացած տրամադրութենէն վախնալով, որ Աւրիծ Գեւօն չուտով ըրունդքի աժանդակութեան պիտի դիմէր, բամբը հասկցնելու համար:

Հազիւ մթնած, մեր երկու բարեկամները Գաղտոյի հետ ճամբայ ելան ու առանց պատահարի հասան Այգեստան, Փաշի փողոցը ու թաքնուեցան այն պատանիի մօտ, որու հետ նախօրօք խօսած էր Լեւոնը: Առաւօտ լուսը հրացուած՝ Լեւոնը եկաւ ընկերներուն քով:

Այդ երեկոյ հազիւ մթնել սկսած, Մելօն եկաւ Լեւոնի մօտ, եւ երկուքը միասին դուրս ելան փողոց: Մանտասոււի մէջէն անցնելով՝ քիչ ատենէն հասան Կլոր Դարի թրքական փողոցները, քայլերնին ուղղած դէպի Քաղաքամէջ:

Այդ շրջանի փողոցները բոլորովին ամայի էին: Մելօն հետաքննութեամբ այդ ճամբան ընտրած էր: Ընդհանրապէս թրքական թաղերուն մէջ զինուորական հսկողութիւն գոյութիւն չունէր, եւ ինչո՞ւ էր պէտք հսկողութիւնը, երբ Թուրքերը փախչողի հոգեաուն պաւակներն էին, առանձնաշնորհեալ դիրքի մէջ, իսկ հայ յեղափոխականներն ալ որ եւ է ատեն այդ շրջաններով չէին անցներ:

Լեւոնն ու Մելօն, ամայի փողոցներով կէս ժամէ աւելի քալելէ վերջ, մօտեցան Հայկավանք կոչուած վայրին, որ առնօք հայկական գերեզմանատուն մըն էր, ուր դեռ մէկ երկու տապանաքարեր կ'երեւէին

Հիմա պէտք է զգուշութեամբ շարժիլ, կը մօտենանք արդէն,— շըշնջալով խօսեցաւ Մելօն, Օհաննէսը անշուշտ մեզի կը սպասէ: Ես առաջ կ'անցնիմ: Հինգ տասը քայլ միայն հետեւէ ինծի. ես ինչ որ ընեմ, դուն ալ միեւնոյնը կ'ընես:

Մելօն առաջ ինկաւ: Բաւական յառաջանալէ վերջ, ելան Աղդեայի Ջաղացէն: Մարդ մարդասան չկար: Խաւարի մէջ կ'երեւէր քաղաքի արեւելեան պարիսպը: Հող ճանապարհը ուղիղ եւսանկիւն մը կազմած՝ երկու մասի կը բաժնուէր: Մէկ թեւը կ'երկարէր դէպի հիւսիս, Դաւրէժի Դուռ եւ Արանց դիւղը, գլխաւոր նաւահանգիստը Վանայ ծովու վրայ, իսկ միւսը՝ գլխաւոր թեւը շեղակի կ'իջնէ դէպի Թաղա Դարկեախ կամ Նոր Դուռ ըսուած փողոցը, որու ձախ կողմը պետական շէնքերն են, կառավարչատունը, ոստիկանատունը, իսկ աջ կողմի վրայ քաղաքամէջը եղերող պարսպը, պետական բանտը, որ ուղիղ քաղաքամէջի հարաւ-արեւելեան անկիւնը կը գտնուի, արեւելեան պարսպի [illegible]

Ժամանակով Վան քաղաքը ամբողջովին շրջապատուած էր հողէ շինուած ժանիքաւոր շատ հաստ պարսպով մը: Դարերու ընթացքին հարաւային պարիսպը քանդուած էր՝ հետզհետէ մեծցող քաղաքին տեղ բանալու համար: Արեւմտեան կողմը դեռ կը մնար պարսպի կտոր մը, իսկ Արեւելեան պարիսպը, կամ Դաւրէժի Դրան կողմը, զարմանալի կերպով անվթար մնացած էր: Քաղաքը շրջապատուած հիւսքանդ պարիսպով, իր կարգին պարիսպն ալ շրջապատուած էր լայն փոսով մը: Այդ փոսը ջրով կ'ողողէին քաղաքացիք, երբ թշնամին մօտենար քաղաքի պարիսպներուն:

Ուրբաթ Առուն՝ Այգեստանը եւ Կլոր Դարը կարելով անցնելէ վերջ, քաղաքի արեւելեան պարիսպէն տասնեակ մը քայլ հեռաւորութեամբ կ'երկարի, ու Թաղա Դարկեախ փողոցը լայնքէն կտրելով՝ կ'երթայ կը միանայ Կուռուպաշի գետակին.

Աղդեայի Ջաղացէն եկող մը, որ շուտեր Դաւրէժի դռնով քաղաք մտնել, անպատճառ պիտի անցնի այն տեղով, ուր Ուրբաթ Առուն՝ պարսպին քառելուն կամուրջի տակէն կ'անցնի: Այդ կամուրջը միացման կէտն է Աղդեայի Ջաղացէն եւ Թաղա Դարկեախին, միեւնոյն ժամանակ արեւելեան պարսպի հարաւային ծայրը: Ուղիղ այդ կէտի վրայ պարսպէն ներս շինուած է պետական բանտը, միայարկ ընդարձակ շինութիւն մը:

Ինչպէս ըսինք, Մելօն առջեւէն կ'երթար: Մէկ ալ Լեւոնը նկատեց, որ ընկերը չորեքթաթ՝ ատեն մը առաջանալէ վերջ, փոսի մը մէջ անյայտացաւ: Լեւոնը հետեւեցաւ Մելօյի օրինակին: Երբ մօտեցաւ փոսին, որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ Ուրբաթ Առուն, Մելօյի գլուխը բարձրացաւ փոսի մէջէն ու լսուեցաւ անոր շշնջոցը.

— Զգոյշ վար ցատկէ, այս կողմը սարսափելի տղմուտ է:

Կուզէ կուզ, իրարու ետեւէ սկսան առուի հունով առաջանալ, մինչեւ որ հասան կամուրջին:

— Է, հիմա՞,— հարցուց Լեւոնը:

Մելօն չպատասխանեց եւ ընկերոջ ձեռքին բռնած՝ մտաւ կամուրջի թանձր մթութեան մէջ:

— Ծօ, Օհաննէս,— շշնջաց Մելօն, — Ծօ, Օհաննէս...

— Խտեղ եմ, Մելօ, ինչո՞ւ ուշացար, էդ հետինդ ո՞վ է ...

— Պարոն Լեւոնը ... տէ, մի տնտնար, տնաքանդ, արդէն ուշացած ենք, շուտով ներս մտիր:

Կամրջի տակ սաստիկ մութ էր, Լեւոնը չէր կրնար բան մը զանազանել, նոյն իսկ Օհաննէսը, որու ձայնը սակայն շատ մօտէն կուգար:

— Հետեւէ ինծի,— լսուեցաւ Մելօյի ձայնը,— հա էդպէս, փէշէս բռնէ, հիմա ծունկի եկուր, գլուխդ վար պահէ, չորեքթաթ ծակէն ներս մտիր ... շուտով ծակը կը լայնանայ...

Լեւոնը մեծ դժուարութեամբ Մելօյի քղանցքը բռնած՝ ծակէն ներս մտաւ: Գարշելի հոտ մը կար հոդ: Գրեթէ սողալով նեղ անցքէն, թերեւս տասնըհինգ քայլաչափ առաջանալէ վերջ, Լեւոնը աւելի ազատօրէն բակա շարժիլ

— Հիմա հանգիստ կրնաս կանգնիլ,— լսուեցաւ Մելօյի ձայնը,— ծօ, Օհաննէս մոմպատը կպուր:

Սեւ ծիւթի նման թանձր խաւարը յանկարծ զունաթափուեցաւ, երբ Յովհաննէսը լուցկի մը զարնելով՝ մոմպատը վառեց. Քիչ քիչ Լեւոնի աչքերը վարժուեցան՝ կէս խաւար լոյսով շրջապատը տեսնելու:

Երկարաւուն ընդարձակ սենեակ մըն էր գտնուած տեղը: Ոչ մէկ պատուհան կար, միայն առաստաղէն օդի պաղ հոսանք մը զուշակել կուտար, թէ վերէն բացուածք մը գոյութիւն ունի: Սենեակի մէկ կողմը, յատակի վրայ, նոր փորուած հողի կոյտեր թափուած էին իրարու վրայ: Երբ Լեւոնի աչքերը աւելի պարզօրէն քակեան տեսնել, ան նոր միայն նկատեց որ այդ սենեակի հակադիր կողմերուն վրայ երկու անցքեր բացուած էին: Անշուշտ առանցմէ մէկով ներս մտած ըլլալու էին, մտածեց Լեւոնը, բայց թէ ո՞րն էր մուտքի ծակը՝ այդ զժուար էր ըսել

— Ես ո՞րտեղ կը գտնուինք,— զարմացած հարցուց Լեւոնը:

Մելօն ու Յովհաննէսը գրաւած էին գետին թափուած քնանքեանի գործիքները հաւաքելով եւ պարկի մը մէջ լեցնելով:

— Ինչ ըսի՞ր,— հարցուց Մելօն:

— Ես ո՞րտեղ ենք:

— Քաղաքի հինաւուրց պարսպի մէջ. Էսպէս շատ ուրիշ սենեակներ ալ կան ... Էս անցքը մեր բացածն է, դէպի բանտի բակի տակը կ'երթայ. Հիմա էս կողմը վերցուր եւ հետեւէ մեզ: Ծակը լայն բացեր ենք, կըկքելու պէտք չունիս, համարձակ կրնաս քալել

— Իսկ ինչո՞ւ արտաքին մուտքը այնքան փոքր բացեր էք:

— Զնկատուելու համար: Երբ ամէն ինչ պատրաստ կը լինի, մէկ երկու ժամուան աշխատանք է լայնացնելը: Տէ երթանք, արդէն ուշ մնացեր ենք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Նպաստաւոր կարգադրութիւն մը

ԼԻՈՆ, 22 Յունիս.— Այս շաբաթէն սկսեալ Լիոն մեր անգործ հայրենակիցները տեղացիներու հաւասար նպաստ ստացան: Մինչեւ հիմա, երբ օտարական օրական կը ստանային 3 ֆրանք 45 սանթիմ, փոխանակ 7 ֆրանքի: Այժմ տեղացիներուն հաւասար պիտի ստանան օրական ութ ֆրանք եւ յառաջիկայ շաբաթէն սկսեալ 10 ֆրանք: Այս նպաստաւոր կարգադրութիւնը ձեռք ձգուեցաւ շնորհիւ մեր անգործ հայրենակիցներուն ջանքերուն: Անցեալներ, խումբ մը անգործ հայրենակիցներ, գործի ձեռնարկեցին եւ քանի մը ժողով գումարեցին, յետոյ 5 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկեցին քաղաքապետ Գ. Էռիոյի մօտ: Քաղաքապետը ուշադրութեամբ լսեց խնդրանքը: Ուրախ ենք յայտնելու, որ առանց յապաղման ընթացք տուաւ:

Այս առթիւ աւելցնեմ որ, մեր անգործ հայրենակիցներուն տրուեցան միանուագ գումարներ: Ոմանք 500, ոմանք 1000, նոյնիսկ 1500 ֆրանք միանուագ ստացողներ եղան, իբրեւ «յետնեալ նպաստ»: Մեր իմացածին նայելով, այս նպաստը պէտք էր տրուէր վեց ամիս առաջ, բայց յետաձգուած է: Եւ որովհետեւ որոշումը տրուած է ժամանակին, հիմա իւրաքանչիւր թաղամասի մէջ հայ անգործներուն վճարեցին սովորական նպաստէն զուրս 8 ֆրանքի հաշուով գումար մը: Օրինակ, հայ անգործ մը մինչեւ հիմա կը ստանար 3,45. վեց ամիսներու ընթացքին պէտք էր ստանար օրական 8 ֆրանք փոխանակ 3.45ի, եւ որովհետեւ այդ գումարը չէր տրուած, այժմ միանուագ կը վճարեն:

Կատարեալ օրհնութիւն մը եղաւ այս կարգադրութիւնը մեր հայրենակիցներուն համար: Մ. Մ.

տեղաւորուած զօրախումբերու վրայ պիտի յարձակին, կամուրջները եւ պահականոցները պիտի քանդեն: Այս երգումը տեսակ մը դաւինքի զօրութիւն ունի: Եղած դրդութիւններէն մէկն ալ աս է.— Եթէ կառավարութիւնը զինուոր ունենայ, չատոնց պիտի գար ան: Եթէ հոս զինուոր ղրկուի, Անգլիա եւ Ֆրանսա պատերազմ պիտի բանան, ու մեզ պիտի ազատեն: Արաբներն ալ միջի հետ են:

Սուրիա Կէօքչէն լաւ նշանառութեամբ ռմբակոծած է Սախա Բիղայի տունը: Մեր օդանաւորդներուն շատ անծանօթ եղող Թունճէլիի յարափոփոխ երկինքին վրայ Սապիհա Կէօքչէն շատ յաջող թռիչքներ կատարած է, ռմբակոծութեան եւ խորտորնկէցի կրակին մէջ մեծ յաջողութիւն ցոյց տուած է:

Ցարձակման հրաման տրուած չըլլալուն, տեղաւորուած զինուորները կը սպասեն հրամանի:

Գերմանիա կը սպառնայ խզուիլ ոչ—միջամտութեան կոմիտէէն

Գրած էինք թէ գերմանական «Լայփցիկ» զրահաւորը թորփիլահարումի փորձ մը անցուցած է Միջերկրականի մէջ, երբ կը հսկէր Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ,— եւ այս՝ համաձայն գերմանական աղբիւրներու: Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը, որուն ներկայացուեցաւ խնդիրը, երկարօրէն զբաղեցաւ այս հարցով եւ Գերմանիոյ պահանջներով: Հասած տեղեկագիրները կը հաստատեն որ իրապէս թորփիլ արձակուած է «Լայփցիկ»ի դէմ, թէեւ վրիպած: Միայն թէ ստուգուած չէ թէ ո՞ր պետութեան կը պատկանէր յարձակող սուզանաւը:

Գերման կառավարութիւնը կը պահանջէ նաւային ցոյց մը կատարել, չորս մեծ պետութեանց նաւատորմներուն մասնակցութեամբ, Վալենցիայի առջեւ, առնէ դատ չէզոքացնել Սպանիոյ կառավարական սուզանաւերը նաւահանգիստի մը մէջ:

Գերմանական պահանջը, որուն ուժ կուտար Իտալիոյ ներկայացուցիչը, բուռն վիճաբանութեան բախեցաւ: Անգլիական եւ ֆրանսական ներկայացուցիչները միաձայն կ'ընդդիմանային գերմանական պահանջին: Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը 4 նիստ նուիրեց այս հարցին, սակայն որ եւ է համաձայնութեան կարելի չեղաւ յանգիլ: Ի վերջոյ ֆրանսական ներկայացուցիչը առաջարկեց ծանուցագիր մը ուղղել Սպանիոյ կռուող կողմերուն, յայտարարելով որ հսկողութեան յատկացուած զրահաւորներէն մէկուն դէմ իրենց կողմէ յարձակում մը փորձուած պարագային, չորս պետութեանց նաւատորմները հաւաքաբար պիտի ձեռնարկեն զինուորական միջոցներու ընդդէմ յանցապարտ կողմին: Անգլիոյ ներկայացուցիչը ուժ տուաւ այս առաջարկին, բայց Գերմանիոյ ներկայացուցիչը կը պահանջէր դարձեալ նաւային ցոյց կատարել:

Ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին խորհրդակցութիւնները վերջ չեն գտած տակաւին, բայց յոռետեսութիւն կը տիրէ նկլին մասին:

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Հիթլէր օդանաւով Պերլին վերադառնալէ վերջ դասաւէն, կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները պատերազմական, օդային եւ ծովային նախարարութեանց հետ: Զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր կը սպասէ ոչ – միջամտութեան յանձնաժողովին խորհրդակցութեան վերջանալուն, որոշելու համար թէ ինչ միջոց ձեռք պիտի առնէ ընդդէմ Սպանիոյ: Հռոմէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն թէ Իտալիա եւս պիտի գործակցի Գերմանիոյ, երբ Հիթլէր ձեռնարկէ պատժական միջոցներու, ընդդէմ Վալենցիայի կառավարութեան: Գերման արտաքին նախարարը, Ֆոն Նէօրաթ, որ Լոնտոն պիտի երթար խորհրդակցելու համար բրիտ. կառավարութեան հետ «ամէն բանի մասին», պիտի չմեկնի այլեւս, ինչ որ ոչ միայն ցաւ պատճառած է Անգլիոյ կառավարութեան, այլ եւ մտահոգութիւն՝ քաղաքական շրջանակներուն, իբրեւ նախանշան մը թէ Գերմանիա պիտի գործէ իր պատասխանատուութեան տակ, հեռանալով ոչ-միջամտութեան յանձնախումբէն, եթէ գոհացում չստացուի իրեն Լոնտոնի Զօրաւոր կոմիտէին մէջ:

Այս մտահոգութենէն մեկնելով, կ'ըսուի թէ ոչ – միջամտութեան յանձնաժողովը խնդրած է Միացեալ - Նահանգներու կառավարութենէն արտայայտել իր կարծիքը ու դիրքը այս կացութեան մասին: Նկատի ունենալով, սակայն, Ամերիկացիներու «դիտողի» քաղաքականութիւնը, յոյս չկայ որ դուրս ելլեն չէզոքութեան սահմանէն եւ միջամտեն եւրոպական վէճերու:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, պանդոկներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու աշխատաւորութիւնը ընդհ. գործադուլ պիտի յայտարարէ չաբաթ օր:

ՀԱՅ մը, Ասքանազ Եալմաթալեան, վաճառական, 37 տարեկան, ձերբակալուեցաւ անցի օր Սէն – Ժէրմէնի պուլվարին վրայ, հնազանդած չըլլալով տրոտաքսումի հրամանագրին, ինչպէս կը գրէ «Փթիթ Փարիզիէն»:

ՄԱՆՉՈՒՔՈՒՈՑԻ կայսրը, Փու - Եի, անձնասպանութեան փորձեց: Վիճակը ծանր է: Թէեւ կը հերքուի այս յուսահատական փորձը, սակայն կը կարծուի որ,— եթէ հոգեկան պատճառներ չունի (Մայր. Արեւելքի մէջ անձնասպանութեան համաճարակ մը կը նշմարուի երբեմն),— հետեւանք է Մանչուքուոյի եւ Ճափոնի միջեւ ստեղծուած անհամաձայնութեան:

Հ. Ց. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. դաստիարակչական ժողովը 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանը, Առնուվիլ:

Կը խօսի՝ Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդարութեան» խումբի ժողովը 26 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԲԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ Կ. Կ.ի Ներկայացուցիչը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երզ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ պրոպագանտի յանձնախումբի ընկերները, Ուրբաթ (25 Յունիս) երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վահագն» խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 Rmede l'Eclipse.

Կարեւոր օրակարգ.

Հ. Ց. Դ. ԼԻՈՆի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները յառաջիկայ 25 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Զարդարեան գրադարանը, 181 Քուր Լաֆայէթ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,
ՌՈՊԷՆՍՈՆ, Maison Fiquetի գովասան պարտէզին մէջ.
(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ):
Կը նուագէ ԹԱՌԻՍՏ ԳԱՐԵԳԻՆի խոալական ընտիր նուագը.
Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.
ՃՈՒ ԳԻՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ
Մուտք 3 ֆր.
ՀԱՂ.ՄԻՋ.—Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը, իջնել Թէրմինիւս.

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Ց. Դ. Վալանսի կոմիտէին
եւ Փօն տ'Օպնայի կոմիտէին խումբի
27 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Ց. Դ. Վալանսի կոմիտէին եւ տեղւոյն խումբին
26 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Ց. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 6էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8
Սէն Փէրէ անտառին մէջ
Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Հրապարակային բանախօսութիւն

Կազմակերպուած ՎԻԷՆԻ Հ. Ց. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ
3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պետական Թատերասրահին մէջ
Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները անգլոյն վրայ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐԳՐԻՏ ԲԱՔԱՅԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
28 Յունիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.45ին Schola Cantorum,
2 9rue Saint Jacques. Փարիզ(5)
Եւրոպական եւ հայկական երգեր.
Խալքերու ժամանակցութեան համար 5 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ
26 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին
Երբորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն
Պիտի ըլլան արտասանութիւններ, արամախօսութիւններ, երգեր
«Համազգային»ի չափահաս աշակերտներու կողմէ
ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ
Մուտքի տոմսակը պարգեւաւոր է.

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ. — 25 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին:
ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ.— 26 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին:
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ.— 2 Յուլիս, Ուրբաթ եւ Կիրակի, 4 Յուլիս, ժամը 9ին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԳԱԼ ԿԻՐԱԿԻ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ
Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 33 (ՅՈՒՆԻՍ)

Բովանդակութիւն. ՃՈՎ ԳԱՑԷՔ (Տոքթ. Ա. Աչճեան), ՏՈՔԹԷՕ'Ր, ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՄ ՄԱՐՍԵՐ (Տոքթ. Ռ. Գլընտէլ); ՃԱՐԱՀԻ ԵՄ (Տոքթ. Ց. Գարբիէլեան); ՄԱՐՉԱՆՔԻ ՈՐ ՁԵՒԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼ (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան); ՊՏՈՒՂ ԿԵՐԷՔ (Տոքթ. Շ. Այվազեան); ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13). Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ
27 Յունիս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ
Լա Մուշ կոչուած պաղ աղբիւրին վերեւի ծառաստանին մէջ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մարզական խաղեր եւ հաճելի անակնկալներ
Ճոխ պիւֆէ եւ ըմպելիքներ ժողովրդական գիներով
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Վարձուած են Վիլ առ Լիոնի էլէքթրօպիւս կառքերը որ կը մեկնին Փլաս Կէշառէն առաւօտեան ժամը 9ին, 10.30ին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1,30ին:
Երթուդարձի համար 3 ֆր. 50.

Ընտանեկան նուագահանդէս

ՎԱՍՊ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ
Իր հիմնադրութեան Երր. տարեդարձին առթիւ
27 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ եղբայրներու պարտէզին մէջ, Սէնթ Անթուան
Կը խօսի Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Կը ներկայացուի ԱՆԻՒՆ ՆԱԽՈՒԵՑԱՒ
Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին
Զօրպաճեան եղբայրներուն կողմէ կովկասեան պարեր
Հանդիսավայրը բաց է առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ, փափաքողները կարող են ճաշերնին միասին բերել: Մուտք 2 ֆր.

Մրցանակաբաշխութեան հանդէս

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԻԷՌԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆԻԷՌԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
Նախագահութեամբ Պ. ՕՆՆԻԿ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ
Կիրակի. 27 Յունիս, կէսօրէ վերջ, ժամը 2,30ին
Գուաքոլոմպի Թաղապետական սրահը (րիւ տէ Հալ)
Հարուստ արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ, ներկայացում եւ հաճելի անակնկալներ
Անիէռի, Գուաքոլոմպի. Քոլոմպի եւ շրջանի կրթասէր հայութիւնը սիրով կը հրաւիրուի
Մուտք 3 եւ 5 ֆրանք

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԹՐԹՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	300 »	160 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 25 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3456 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ

Սպանիական տագնապը, որ երկար ատենէ ի վեր դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած է « խաղաղասէր » Եւրոպայի գլխուն վերեւ, յանկարծ վտանգաւոր փուլի մը մէջ կը մտնէ :

Քաղաքային կռիւներու առաջին օրերէն իսկ, վախ կար որ պէտք է ամբողջ Եւրոպան բռնկի :

Համաշխարհային նոր աղէտի մը առաջքն առնելու համար, մեծ պետութիւնները համաձայնեցան չմիջամտել Սպանիոյ գործերուն եւ ստեղծեցին ոչ-միջամտութեան յանձնաժողով մը :

Բայց արդէն մինչեւ այդ մարմնին ստեղծումը, ամէն պետութիւն «միջամտած» էր համաձայն իր հայեցողութեան: Ժողովրդավար պետութիւններն ու Մոսկուա կ'աջակցէին հանրապետական կառավարութեան, իսկ Գերմանիա եւ Իտալիա՝ ապստամբներուն: Վերջին երկու պետութիւնները կանուխէն ճանչցան ապստամբներու պետ զօրավար Ֆրանքոյի կառավարութիւնը :

Հակառակ ոչ-միջամտական այս ռազմախաղերուն, Սպանիոյ մէջ կռուող կամաւոր կամ կանոնաւոր զինուորներու մեծ մասը կը պատկանի այն պետութեանց, որոնք պաշտօնապէս յանձնառու եղած են չխառնուելու քաղաքային պատերազմին: Հոն գործածուած ռազմանիւթերն ու պատերազմական գործիքները — օդանաւ, հրասայլ եւայլն — նոյնպէս հայթայթուած են խնդրոյ առարկայ պետութեանց կողմէ: Կարելի է ըսել թէ Սպանիոյ մէջ այլեւս տեղացի ժողովուրդը չէ որ երկու ճակատի բաժնուած իրարու դէմ կը կռուի, այլ քաղաքական եւ ընկերային երկու տարբեր հոսանքներու միջազգային ներկայացուցիչներ ռազմադաշտ վերածած են այդ երկիրը :

Նշանակուած էր որոշ պայմանաժամ մը, որմէ վերջ այլեւս ոչ մէկ զինուոր կամ կամաւոր պիտի մտնէր Սպանիա, որուն սահմանագլուխներն ու ծովեզերքները հսկողութեան տակ առնուեցան: Եւ սակայն այդ պայմանաժամը լրանալէ վերջ եւ դեռ մինչեւ այսօր պատերազմիկ կողմերը կը շարունակեն ստանալ զինուորական օժանդակութիւն, պարէն, օդանաւ ու ռազմանիւթ :

Իսկ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը Լոնտոնի մէջ նստած, հանդիսաւոր ժողովներ կը գումարէ եւ որոշումներ կու տայ, թերթերն ալ կ'արձանագրեն այդ բոլորը, ժողովուրդներու աչքին փոշի ցանելու համար :

Քանիցս տարակարծութիւններ ծագեցան յանձնաժողովին մէջ, խորհրդային ու գերմանեւիտալական պատուիրակներուն միջեւ :

Օր մըն ալ, սպանիական կառավարական օդանաւեր կրակ բացած ըլլալով, գերմանական «Տէօյչլանտ» մարտանաւին վրայ, գերման նաւատորմը, առանց ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին կարծիքն առնելու, ռմբակոծեց Ալմէրիան, քաշուեցաւ յանձնաժողովէն, իր հետ քաշելով նաեւ Իտալիան, որուն հետ համախորհուրդ կը գործակցի Սպանիոյ խնդրին մէջ :

Եւրոպայի խաղաղութիւնը վտանգի տակ էր: Անգլիա ու Ֆրանսա շատ աշխատեցան, մինչեւ որ համոզեցին Գերմանիան ու Իտալիան վերստին գրաւելու իրենց աթոռները յանձնաժողովին մէջ: Ու յունիս 2ին կնքուած համաձայնութեամբ, կողմերը յանձնառու եղան հաւաքական կերպով հսկողութեան տակ առնել Սպանիոյ ամբողջ եզերքները եւ պատիժի ենթարկել պատերազմիկ կողմերէն այն որ սպանիական ջուրերուն մէջ պահակ պտըտող մարտանաւի մը վրայ յարձակում կը գործէ: Այս ձեւով կազմուեցաւ «Զորսերու Խորհուրդը» :

Արդ, Գերմանները կը պնդեն որ յունիս 15ին եւ 18ին սպանիական կառավարական սուզանաւի մը կողմէ յարձակում գործուած է գերմանական « Լայփցիկ » յածանաւին վրայ: Սակայն արձակուած թորփիլները չեն հանդիպած: Սուզանաւը տեսնող ալ չէ եղած: Միայն յածանաւին շարժագիր մեքենան արձանագրած է սուզանաւին մերձենալը :

Գերմանիա պահանջեց «Զորսերու Խորհուրդ»էն, հաւաքական նաւային ցոյց մը կատարել Վալէնցիոյ առջեւ, իբրեւ պատասխան « Լայփցիկ »ի դէմ կատարուած յարձակման :

Անգլիա եւ Ֆրանսա խստիւ հակառակեցան այս պահանջին եւ առաջարկեցին քննութիւն մը բանալ հաստատելու համար թէ իրապէս կառավարական սուզանաւ մը յարձակում գործա՞ծ է « Լայփցիկ »ի վրայ: Եթէ հաստատուի, հաւաքական պատիժը կը գործադրուի, ըստ յունիս 12ի համաձայնութեան: Վալենցիոյ կառավարութիւնը բացարձակապէս հերքեց սուզանաւի յարձակման պատմութիւնը եւ նոյնպէս քննութիւն պահանջեց :

Այս կարգադրութիւնը չընդունուեցաւ Գերմանիոյ կողմէ, որուն ձայնակցեցաւ նաեւ իտալական պատուիրակը:

Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ֆոն Նէօյրաթ որ Լոնտոն պիտի այցելէր յունիս 23ին, այս դէպքին պատճառաւ ետ կեցաւ իր ճամբորդութենէն: Հիթլէր հապճեպով Պերլին վերադարձաւ, ուր երկարօրէն տեսնուեցաւ ծովակալ Ռէօտէրի եւ մարաջախտ Պլոմպէրկի հետ: Զինուորական մեծ խորհուրդ մը գումարուեցաւ Հիթլէրի նախագահութեամբ: Լոնտոնի գերման դեսպան Ֆոն Րիպէնթրոփ Պերլին վերադարձաւ, պաշտօնապէս յայտնելէ վերջ թէ Գերմանիա վերջնականապէս կը քաշուի Զորսերու Խորհուրդէն եւ հաւաքական հսկողութենէն կը հրաժարի վերստանձնելով իր գործելու ազատութիւնը սպանիական ջուրերուն մէջ: Նոյնն ըրաւ Իտալիա: Երկուքն ալ կը շարունակեն սակայն մնալ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ:

Ու հիմա մթնոլորտը ելեկտրականացած է արդէն: Անոնք որ ձեռքի տակէ եւ գաղտագողի կ'օժանդակէին, այժմ բացէ ի բաց պիտի գործեն: Վերջին շաբթուան ընթացքին 10,000 իտալացի զինուորներ ցամաք հանուած են Սպանիոյ եզերքները, ինչպէս կը հաղորդեն անգլիական աղբիւրք: Պիլպաօյի անկումը օտար օժանդակութեանց շնորհիւ ձեռք բերաւ Ֆրանքօ:

Պզտիկ միջադէպեր ալ սկսան պատահիլ սպանիական ջուրերուն մէջ: Անգլիական երկու նաւեր խուզարկութեան ենթարկուեցան առջի օր, մէկը իտալական, միւսը ապստամբ մարտանաւի մը կողմէ :

Անգլիա Ճիպրալթարի, Ֆրանսա Մարոքի մէջ կենսական շահեր ունին: Թոյլ չպիտի տան որ Գերմանիա եւ Իտալիա սանձարձակ գործեն այդ ջուրերուն մէջ :

Կողմերէն մէկուն յախուռն եւ անհաշիւ մէկ քայլը կրնայ խիստ ծանր հետեւանքներ ունենալ: Համաշխարհային հրդեհը, որմէ այնքան կը սարսափին պետութիւններն ու ժողովուրդները, կրնայ բռնկիլ կայծէ մը :

Անհրաժեշտ է փարատել հորիզոնին վրայ կուտակուած մութ ամպերը :

Հ. Ս.

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

Թուրքերը կ'ըսեն թէ ապստամբութիւնը զսպուած է Բայց.. կը շարունակուին կռիւները

Մեր այս բոլոր տեղեկութիւնները կը քաղենք թրքական թերթերէ, որոնք կը պնդեն թէ զսպուած է ապստամբութիւնը, սակայն իրենց այդ զեկոյցներուն մէջ տողեր կան, (մենք ստորագծած ենք), որոնք կը մատնեն կռիւներու գոյութիւնը :

Նախապէս կը հեռագրեն թէ, յաջողութեամբ կը շարունակուի Տէրսիմի մէջ սկսուած բարենորոգման գործը: Այսպէս, մօտ 60 հազար քառակուսի Թուրքեր (ԽՄԲ.— Խօսքը Քիւրտերու մասին է?), բարենորոգման ծրագրի գործադրութեան շնորհիւ, Թուրք քաղաքակրթութեան լոյսով եւ գիտութեամբ զօրացած, ընկերային եւ մշակութային նոր կեանք մը պիտի ստանան :

Տէրսիմի ժողովուրդը ասկէ յետոյ պատմութենէ ժառանգ մնացած աշիրեթական կեանքէն, աղաներու եւ շէյխերու գերի ըլլալէ պիտի ձերբազատուի, ազատ ու աշխատասէր քաղաքացի պիտի ըլլայ :

Պարզուած է որ այս շրջանակի տեղական վերջին ընդդիմութիւնը ամբողջովին աղաներուն եւ շէյխերուն գործն է եւ աղէտ ժողովուրդը խաբուած է անոնց կողմէ: Այնպէս որ, տեղ տեղ սկսած են անձնատուր ըլլալ լեռնական Թուրքերը, երբ ըմբռնած են իրականութիւնը: Այս ընդդիմութեան գրգռիչներուն մէկ մասը զինուէ սմբած է, միւսներն ալ սկսած են յանձնուիլ: Ցանձնուողներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Գուրէշյանի շէյխերէն Հասօ:

Թուրք դիւցազն զինուորները, որոնք կը մագլցին ժայռոտ սեպ լեռները, կը շարունակեն մաքրել յէլուզակներուն բոյները: Հաւաքական դիմադրութիւն մը չկայ, այլ երեւան կուգան տեղ տեղ պահուըտած յէլուզակներու քնդդիմութիւններ, որոնք շուտով կը խորտակուին :

Ըմբոստներուն գլխաւոր պետերէն Սէյիտ Րիզա եւս սկսած է նամակներ գրել կառավարութեան, յայտնելով թէ պիտի հպատակի: Իր յանձնուելուն կը սպասուի: Թէեւ միւս կողմէ անոր այս ընթացքը կասկածելի ալ կը նկատուի, խորհելով որ ան ժամանակ շահելու խորամանկութիւնը ցոյց կու տայ :

Զօր. Ալփ Տօղան, որ իր հետեւորդներով Թունճէլիի մէջ (Տէրսիմ) քննական պտոյտի մը ելած էր, վերադարձած է :

Այս գաղողական շարժումը, որ կը կարծուէր թէ երկարատեւ պայքարի եւ ընդհարումներու պիտի կարօտի, իրեն սկզբնաւորութիւն ունեցաւ փառաւոր եւ առանց արիւնի ձեռք բերուած յաջողութիւն մը, շնորհիւ հանրապետական կորովի բանակին արտակարգ ռազմավարական ընդունակութեանը, որով բացարձակ է թէ կարճ ժամանակի մը մէջ ամբողջովին վերջ պիտի գտնէ այս շարժումը :

Մաքրագործումը կը շարունակուի եւ ամէն կողմ ժողովուրդը սկսած է իր խաղաղ կեանքին եւ դաշտային աշխատանքներուն :

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԱՒԵԼԻ ԶԿԱՐԵՆԱԼՈՎ, ՑԱՐԱԶԱՆԱԼ,
ԿԱՇԽԱՏԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄՈՎ ՆԵՂԵԼ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

« Ճիւմհուրիյէթ » կը գրէ (20 Յունիս).—

Տէրսիմը, որուն հիմա «Թունճէլի» անունը կու տանք, Արեւել. Նահանգներուն վերջին մնացորդն է, ուր հանրապետական վարչաձեւին պատշաճ բարենորոգմանց շրջան մը պիտի սկսի :

Այս մասին պետութիւնը հետեւեալ ծրագիրը գործադրել որոշած է.—

1.— Լեռնոտ վայրերուն մէջ ճամբաներ շինել, ամէն տեղ պահականոցներ հաստատել եւ անդորրութիւնը ապահովել, եւ չքաւորութեան պատճառաւ յէլուզակային կեանքի վարժուած ժողովուրդին գործ հայթայթելու միջոցներ ընծայել, պարտաւոր կերպով իրենց ապրուստը ապահովելու համար :

2.— Եթէ այս որոշումին ընդդիմացողներ գտնուին, մինչեւ վերջ հետապնդել զիրենք եւ անշարժութեան մատնել:

3.— Այս պարագային իսկ կառավարութիւնը գթութեամբ պիտի վարուի: Խնդիրը ամբողջ բնակչութիւն մը բնաջնջել չէ(?), այլ անոնց պարգեւել քաղաքակիրթ կեանքի վայելքներ :

Ահա այս ծրագիրը պիտի գործադրուի, միեւնոյն ժամանակ ապստամբներուն ցոյց տալով թէ պետութիւնը կարող է ցվերջ զանոնք հետապնդել: Արդէն ասոնք այս պարագան ըմբռնած ըլլալով անառիկ վայրեր խոյս տալ սկսած են: Բանակը, զանոնք պաշարումի ենթարկելով, խաղաղ վայրերուն մէջ բարենորոգումները գործադրելով պիտի զբաղի :

Պետութիւնը օգնականներէն ննջուած յայտարարութիւններով այս պարագան տգէտ ժողովուրդին ծանուցած է եւ խոստացած ներել անձնատուր եղողներուն: Այս յայտարարութեանց վրայ, հազարաւորներ այսօր կառավարութեան գթութեան ապաւինելով անձնատուր կ'ըլլան :

Կրնանք ուրեմն եզրակացնել թէ, մէջտեղը Թունճէլիի խնդիր մը չկայ եւ այդ գաւառին մէջ բնականոն կեանք մը սկսիլը քանի մը տարուան խնդիր մըն է միայն :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՔԱՇՈՒԵՑԱՆ

Չորեքշաբթի առաւօտ, խոր անձկութեամբ, ամէն մարդ կը սպասէր Հիթլէրի խորհրդակցութեանց վախճանին: Ինչպէս ծանօթ է, «Լայփցիկ» զրահաւորին միջադէպին առթիւ, Գերմանիա կ'առաջարկէր նաւային ցոյց մը կատարել Վալէնցիոյ նաւահանգիստին առջեւ չորս մեծ պետութեանց նաւատորմին մասնակցութեամբ: Գերմանիոյ ուժ կու տար Իտալիա, իսկ Անգլիա եւ Ֆրանսա կ'ընդդիմանային: Հիթլէր խորհրդակցութեան հրաւիրեց ծովային, ցամաքային եւ օդային բանակներու հրամանատարները, ինչ որ խոր մտահոգութիւն պատճառեց ամէն կողմ: Պահ մը վախ յայտնուեցաւ, որ Հիթլէր իր պատասխանատուութեան տակ կը ձեռնարկէ նաւային ցոյցի մը, կամ կը հրամայէ ռմբակոծել սպանիական երկրորդ քաղաք մը, կամ կը գրաւէ Սպանիոյ հանրապետական դրօշով առեւտրական նաւերը, եւ կամ օդնական ուժ եւ ռազմամթերք կը ղրկէ Սպանիոյ ապստամբական բանակին :

Եւ ղարձեալ պատերազմի մը վախը սաւառնեցաւ Եւրոպայի վրայ:

Ժամէ ժամ կը սպասուէր Հիթլէրի որոշման: Չորեքշաբթի, երեկոյեան դէմ, Ֆոն Րիպպենթրոփ ներկայանալով Անգլիոյ արտաքին նախարարին՝ հաղորդեց թէ գերման կառավարութիւնը կը հրաժարի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին Զորսերու տուած հսկողութեան պարտականութենէն: Կը նշանակէր թէ Գերմանիա չի լքեր ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը, այլ միայն կը քաշէր իր զրահաւորները, որոնք պաշտօն ունէին հսկելու Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ:

Նոյնիմաստ հաղորդագրութիւն մը ըրաւ Իտալիոյ դեսպանը՝ ներկայանալով Իտընի :

Այսպէս, յանուն ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին՝ Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ հսկող չորս պետութեանց նաւատորմներէն իտալականն ու գերմանականը կը քաշուին: Ի՞նչ անդրադարձ կ'ունենայ այս որոշումը, անբացայտ է. թերթերը կ'արձանագրեն միայն որ Չորեքշաբթի օրուան վախը փարատած է առ այժմ: Ներկայիս անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմներն են միայն, որ պիտի կատարեն հսկողութիւնը: Գերմանական եւ իտալական զրահաւորները, սակայն, չեն հեռացած Միջերկրականէն, իրենց հաշւոյն՝ կը հետեւին անցուդարձերուն սպանիական ջուրերու վրայ: Այդ պարագան նոր վախեր կը ներշնչէ, որովհետեւ ծանր միջադէպեր կրնան ծագիլ՝ երբ նեղը դնեն Սպանիոյ հանրապետական նաւերը :

Սպանիոյ հարցը անգլ. խորհրդարանին մէջ

Չորեքշաբթի, անգլիական խորհրդարանը զբաղեցաւ սպանիական հարցին ընթացքով: Իտըն պատասխանելով երեսփոխանի մը, յայտարարեց թէ Զօր. Ֆրանքօ դիմում կատարած է բրիտանական կառավարութեան, խնդրելով ճանչնալ պատերազմիկի իր հանգամանքը, (Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը, ինքզինք միայն ճանչնալով իբրեւ օրինաւոր տէրը երկրին, ապստամբ կը հռչակէ Զօր. Ֆրանքօն): Իտըն աւելցուց, որ Զօր. Ֆրանքոյի դիմումը քննութեան առարկայ է ներկայիս :

Հէնտէրսըն յետոյ լուսաբանութիւն պահանջեց «Լայփցիկ»ի միջադէպին եւ գերմանական ու իտալական կառավարութեանց դիրքին մասին հանդէպ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան :

Իտըն յայտարարեց թէ կարելի չեղաւ համաձայնիլ Գերմանիոյ հետ, որ կը պահանջէր նաւային ցոյց կատարել իբրեւ պատասխան « Լայփցիկ»ի դէմ կատարուած յարձակումին: Ասոր վրայ գերմանական եւ իտալական կառավարութեանց դեսպանները հաղորդեցին թէ իրենց զրահաւորները կը հրաժարին հսկողութեան համար իրենց տրուած պաշտօնէն: Այսուհանդերձ կը մնան ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ: Պերլինի բրիտանական դեսպանին միջոցով հարցուեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին թէ որ եւ է ուրիշ ձեռնարկի պիտի դիմե՞ն: Ապահովութիւն տրուեցաւ որ Գերմանիա որ եւ է ուրիշ միջոցի պիտի չդիմէ ընդդէմ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան: Իսկ այն հարցին թէ, գերմանական եւ իտալական զրահաւորներուն քաշուելով՝ կը դժուարանայ Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութիւնը, ուստի հարկ է, հսկողութեան համար, խնդրել այլ պետութեանց զրահաւորներուն օժանդակութիւնը,— այդ մասին խորհրդակցութիւն կը կատարուի :

Լոյտ Ճորճ հարցուց թէ գերմանական եւ իտալական կառավարութիւնները, քաշելէ վերջ իրենց զրահաւորները, պիտի չխորհի՞ն զինուորական օգնութիւն հասցնել Զօր. Ֆրանքոյի բանակին: Իտըն պատասխանեց թէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հաղորդագրութիւնը կը վերաբերէր միայն հսկողութենէ հրաժարելու մասին :

Գերմանիա մարտանաւ կը ղրկէ Միջերկրական

Ճիպրալթարէն կը հեռագրեն թէ գերմանական բազմաթիւ մարտանաւեր, որոնք խարիսխ նետած էին Ալճէզիրասի դէմ, Չորեքշաբթի մեկնեցան անծանօթ ուղղութեամբ: Միւս կողմէ Պերլինէն կը հեռագրեն թէ « Ամիրալ Կրաֆ Սփէ » զրահաւորը Միջերկրական ղրկուեցաւ, «պաշտպանելու համար գերմանական շահերը»: Ներկայիս Միջերկրականի մէջ կը գտնուին « Լայփցիկ », «Նիւրէմպէրկ», «Քարլսրուհէ», « Լուխս », « Քէօլն », « Լէոփարտ » մարտանաւերը

Գերմանական մարտանաւերու այս համախմբումը մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ: « Իվզ » կ'իմանայ թէ Իտըն խիստ ազդարարութիւն մը ուղղած է Ֆոն Րիպպենթրոփի, որ Պերլին մեկնեցաւ անմիջապէս, Հիթլէրի հաղորդելու համար անգլիական կառավարութեան արամադրութիւնները :

Միւս կողմէ, նոյն թերթը կը գրէ թէ Միացեալ-Նահանգներու Պերլինի դեսպանը եւս խիստ ազդարարութիւն մը ըրած է գերմանական կառավարութեան: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կացութիւնը լուրջ մտահոգութիւն կը ներշնչէ, ինչպէս կարելի է հետեւցնել այն իրողութենէն որ Իտըն ներկայացած է Ճորճ Զ. Թագաւորին՝ պարզելու համար կառավարութեան մտահոգութիւնը :

*** Ճիպրալթարէն կը հեռագրեն թէ 10,000 իտալացի զինուորներ Մալական հասան: Մօտ ատենէն Իտալիա պիտի ղրկէ 15,000 զինուոր եւս:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՇԱՐՔԸ Կ'ԵՐԿԱՐԻ ՄԻՆՉԵՒ ԶՈՒԲԱՐ ԵՒ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Այն ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ Խորհ. Միութեան մէջ, կ'երեւի սակաւին սկիզբն է երկանց:

Քսան տարի վերջ, Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը կարմիր ժանիքներով ինքզինք կը փարատէ:

Ծայրագաւառը անթափ հոսք մը նման կը հեռուի կեդրոնին եւ «ինքնաքննադատութեան» ու «մերկացումներ»ու պիտակին տակ սարսափ կը ցանէ իր շուրջը: Այսօրուան իշխանաւորը վաղը դաւաճան է, տրոցկիստ, հակայեղափոխական, նացիոնալիստ եւ Դաշնակ: Բոլոր ծիրանաւորները կը դողան իրենց աթոռներուն վրայ. «Համայնավար բարոյականը» վարակիչ մանրէներու պէս կը տարածուի երկրէ երկիր, գիւղէ գիւղ, տունէ տուն եւ մարդէ մարդ:

«Մոսկուայի աչքերը» արթուն կը հսկեն ամենուրեք: Բաւական է փոքրիկ զանցառութիւն մը, թերացում մը եւ անուշադիր վերաբերմունք մը, որպէսզի այսօրուան ամենազօրը զնդանի մութ պատերուն մէջ դառնայ անզօր հառաչող մը:

Խորհ. Հայաստանը չէր կրնար խուսափիլ «զիջումներ» ընել. Ազդանշանը կուտայ «Պրաւդայ»ի Երեւանի «թղթակից» Մ. Կոտլիարովը: Մայիս 7, 17 եւ 26ի «Պրաւդայ»ի մէջ խիստ դժգոհութիւններ կը յայտնուին Երեւանի տեղական ղեկավարութեան հանդէպ, ուր ծաղկեր է «լիբերալ վերաբերմունք ժողովրդի թշնամիներին եւ ինքնաքննադատութեան չլսուած ճնշում: ... Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութեան ղեկավարները սխալները կոծկելու, քննադատութիւնն արհամարհելու գիծը են բռնել» («Ժ. Հ.», 27 մայիս):

Ուրեմն, ակներեւ է դժգոհութիւնը եւ եղած ձերբակալութիւններն ու մերկացումները անբաւարար են Մոսկուայի աչքին:

Եւ անմիջապէս Մ. Կոտլիարով «հարուածային կրակի տակ» կ'առնէ Երեւանի Քաղկոմի քարտուղար Վարդգէս Վարդապետեանը եւ Հայաստանի Կ(բ)Կ Կենտկոմի քարտուղար Ամատունին:

—«Հայաստանի կուսակցական կազմակերպությունն աղտոտուած է խորթ մարդկանցով, որոնք աղաւաղել են նոյն իսկ Հայաստանի Կ(բ)Կ Կենտկոմի ապարատը: Բացի դրանից, մատնանշուել էին («Պրաւդայ»ի 26 մայիսի թիւին մէջ) ինքնաքննադատութեան ճնշման փաստեր: Պէտք էր սպասել, որ Երեւանի քաղաքային կուսակցական կոնֆերանսում, Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի եւ Երեւանի Քաղկոմի ղեկավարները կը գլխաւորեն ինքնաքննադատութիւնը եւ բոլոր անհրաժեշտ հետեւութիւնները կ'անեն թոյլ տրուած ամենակոպիտ սխալներից: Սակայն ընկեր Ամատունին բռնեց սխալները կոծկելու եւ քննադատութիւնը արհամարհելու ուղին, որի մասին պերճախօս կերպով վկայում է հրապարակուող թղթակցութիւնը» («Ժ. Հ.», 27 մայիս):

Եւ կը խոստովանի, որ Երեւանի քաղաքային կուսակցական ժողովին մէջ ստեղծուեր է «ստորաքարշութեան, ի պատիւ տեղական ղեկավարների արտասանուած հրճուալից ճառերի մթնոլորտ ․․ եւ ուղղած հեղինակութիւնների առջեւ ստրկապաշտութեամբ երկրպագելու մթնոլորտ.

— «Մեկուսի ռստած է, կ'ըսէ թղթակիցը, քաղաքի կենտրոնական ռայոնի պատգամաւորութիւնը, ռայկոմի քարտուղարն է Վարդգէս Վարդապետեանը, որ ժամանակին յարել է տրոցկիստական օպպոզիցիային» («Ժ. Հ.», 27 մայիս):

Արդ, կասկածելի էին ոչ միայն «Երզնկեան, Շահվերդեան, Դ. Տ. Սիմոնեան եւ Չայկեան», այլ եւ կասկածելի են Ամատունին, որ «սխալները կոծկելու» քաղաքականութիւն է որդեգրեր, Վարդապետեանը, որ ժամանակին յարել է տրոցկիստական օպպոզիցիային»

Սակայն կասկածելիներու շարքը, ըստ Մ. Կոտլիարովի, տակաւին չէ վերջացած:

Կայ նաեւ մէկ ուրիշ «համբաւաւոր» մը, Եղիշէ Զուբար, «Խ. Հայաստան»ի խմբագիրը, որ մերկացուած է կոնֆերանսի մէջ ոմն Գինօ Շաղզամեանի կողմէ: «Շաղզամեանը, կ'ըսէ թղթակիցը, մերկացրեց կուսակցութեան մէջ սողոսկած Դաշնակ Զուբարին, որը չգիտես ինչո՞ւ, մինչեւ այժմ էլ գտնւում է հանրապետական թերթի, Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմի օրկանի խմբագրի պաշտօնում: Այդ Զուբարն արտասահմանում յարաբերութիւնների մէջ էր լինում Դաշնակների լրտեսների հետ, որոնք այժմ ձերբակալուած են» («Ժ. Հ.», 27 մայիս):

Գինօ Շաղզամեանն իր այս յանդուգն ելոյթին համար «դասակարգային թշնամու ձայնափող» են կոչեր.

Տերեւաթափը տակաւին չէ վերջացած, սակայն: Քաղկոմի ժողովին մասնաւորապէս մեծ արտօնութիւններ են վայելեր «քծնող ճառախօսները», «մանր բուրժուական շողոքորթութեան մրցորդները ... եւն.»: Մի՞թէ կարելի՞ բան է խորհրդային դրութեան մէջ հանդուրժել այդպիսի անխախտալի երեւոյթներու․․․:

Այդ նոյն ժողովին մէջ, ոմն Աղաբաբով կը պոռայ,

— «Ո՞ւր է քննադատում մեր պանծալի ղեկավարութիւնը»:

Եւ անոր ի պատասխան, ոմն Բադիկեան եւ Սիմոնեան, [illegible] նախապատրաստուած կ'ըսեն

— «Միմիայն Դաշնակները»:

Կատարեալ խորհրդային բարեկենդան:

Եւ այսպէս օրն ի բուն «քծնող ճառախօսները» ամէն տեղերէ եւս կը տեսնեն Դաշնակները եւ Դաշնակցութեան գաղափարական սարսափը: Անդադար կը ժխտեն, անդադար կը «մերկացնեն», նոյն իսկ իրարու կեանքի թել քաշելով, որպէսզի Մոսկուան գոհ մնայ, որպէսզի «ժողովուրդներու հանճարեղ առաջնորդը» իր [illegible] չհարէ.

Մէկ ուրիշ յատկանշական երեւոյթ եւս:

Կուսակցական փաստաթղթերու վերաքննութիւնը սկսած է շուրջ մէկ ու կէս տարի առաջ: Սակայն ի՞նչ է եղած արդիւնքը: Արդիւնքը եղած է չնչին.

— «Այդ ժամանակամիջոցին ոչ մի մարդ չի ընդունուել: Դրա փոխարէն վտարուել են (միմիայն վերջին տասնօրում) աւելի քան հազար հոգի» («Ժ. Հ.», նոյնը):

Ուրեմն, աւելի քան հազար հոգի մաքրելէ վերջ, տակաւին մաքրուած չէ Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւնը եւ կասկածելիները կը վխտան օրուան իշխանաւորներուն մէջ: Աւելի ցաւալի բան դժուար է երեւակայել:

Իսկապէս այնքան «աղտոտուած է խորթ մարդկանցով», որ անկարելի է մաքրագործել առանց ջնջելու ․․․: համայնավար կուսակցութիւնը:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՎԱՌՆԱ.— Կեցցես, Վառնայի Հօ-Մէն-Ըթ-Մէն: Հայաստանի Անկախութեան Օրը, Մայիս 28ը, տօնեց փառայեղ եւ աննախընթաց հանդէսով մը: Ազգային այս մեծ տօնը, մէկ քանի տարիէ ի վեր, Վառնան տօնած չունէր, որովհետեւ ռամկավար Ազգ. Միութիւն կոչուած խրտուիլակին քէյֆը անանկ կ'ուզէր: Անոնք ոստիկաններու միջոցաւ արգելք հանդիսացած էին, որպէսզի տարագիր ժողովուրդը տօնէ իր երէկի անկախութեան թուականը ու չապրի վաղուան ազատագրման յոյսով ու հաւատքով:

Երբեւիցէ տեսնուած չէ այսքան ստրկամտութիւն, նոյն իսկ Տէր Զօրի կիզիչ անապատին մէջ, ուր հայ գաղթականը միշտ կապուած մնաց իր ազատութեան յոյսին:

Անոնք ժամը խանութի վերածած են, կը բանան միայն պնակ բռնելու եւ «անտես մի առնէք» աղաղակելու համար: Այդ պաշտօնը, անշուշտ, շատ յարմար է իրենց նկարագրին,—անոնք սորված են «անտես մի առնէք» բռնել Բարեգործականի դռներէն: Երանի թէ գոհանային իրենց այդ պաշտօնով: Բայց կարծես չբաւէր պնակ բռնելը, կ'ուզեն արգիլել նաեւ անկախութեան տօնը տօնել: Արդարեւ անցեալ տարի Մայիս 28ը պիտի տօնուէր, հակառակ ամէն արգելքի, բայց ճիշդ օրը, վերջին պահուն, երբ թափօրը կազմ ու պատրաստ զինուորական նուագախումբով ճամբայ պիտի ելլէր դէպի անծանօթ զինուորին գերեզմանը՝ ծաղկեպսակ դնելու, ոստիկանական տեսուչին կողմէ արգիլուեցաւ, ափ ի բերան ձգելով նուագախումբը, բազմութիւնը եւ կազմակերպիչները: Հրամանը վերէն էր եկած, անշուշտ Թեմական խորհուրդի կողմէ (իմա Զաքարեան Նշան):

Այս տարի սակայն չկրցան եւ պիտի չկրնան բան մը ընել: Որովհետեւ ժամանակը փոխուած էր:

Այսպէս Վառնայի Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ սկաուտներու նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան 19րդ տարեդարձը շուքով ու պատշաճ ձեւով:

Առաւօտուն, Հայոց եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ, ժամը 11ին, բոլոր Միութիւններու պատուիրակները, իրենց ծաղկեպսակներով առաջնորդութեամբ հայկական եւ պուլկարական մեծածաւալ եռագոյններուն, զորս կը կրէին [illegible] նախկին կամաւորներ եւ 100է աւելի սկաուտներով, զինուորական նուագախումբը առջեւէն, քաղաքին գլխաւոր պողոտաներէն անցնելով, գացին ծովային պարտէզը, ուր ծաղկեպսակները դրին պուլկար Անծանօթ Զինուորին շիրմին վրայ:

Ճամբու ամբողջ ընթացքին, հայ ժողովուրդի սրտագին մասնակցութիւնը եւ տեղացի հասարակութեան ամբոխին հետեւիլը, օրուան մեծ տօնին առթիւ, մեր ներքին թշնամիներուն համար լաւագոյն դաս մը եղաւ: Անկէ աւելի գործնական պատասխան կարելի չէր տալ բոլոր այն վայրերուն մարդոց, որոնք մութին մէջ կամ ոստիկանութեան կռթնած, Մայիս 28ը արգիլելով, շնական քրքիջներ եւ սատանայական ժպիտներ կը նետէին կաշկանդուած եւ ազատութեան կարօտով տառապող ժողովուրդին:

Ինչպէս չյուզուիլ ի տես այն հրաշալի, ծածանուող հայ եռագոյնին, իր որբացած ցեղին ուսերուն վրայ, որ հովի ծփանքէն՝ կարծես կաշկանդուած Մայր-Հայաստանի հեծկլտանքը կը սփոփէր:

Թափօրը կանգ առաւ Անծանօթ Զինուորի շիրմին մօտ, այնտեղ կը սպասէին մեր գաղութեան, զինուորական վաշտ մը, ինչպէս նաեւ պահեստի սպաներու, ենթասպաներու, Մակեդոնական, Թրակիացիներու եւ Տոպրուճացիներու ներկայացուցիչներ:

Պահակազօրաց հրամանատարին փոխանորդը մէկ երկու խօսքով իր յարգանքն արտայայտեց, հազիւ աւարտած, հնչեցին զինուորական փողերը եւ բազմութիւնը երկիւղածութեամբ մէկ վայրկեան լուռ մնաց:

Այդ խոր լռութեան մէջ քաղաքիս համակրելի երիտասարդ բժիշկ. Տոքթ. Գերճ Համօյեան, օրուան տօնին առթիւ գեղեցիկ ճառ մը խօսելով, ի մէջ այլոց ըսաւ. «Պուլկար Անծանօթ Զինուորին շիրմին վրայ դնելով այս ծաղկեպսակները, մենք սովորական պարզ ձեւակերպութիւն մը չէ, որ կ'ընենք, այլ այսպէսով կ'ուզենք մեր սրտագին երախտագիտութիւնը յայտնել եղբայրական պուլկար ժողովուրդին, իր ասպնջական եւ մարդկային վերաբերմունքին համար, որ միշտ ցոյց կուտայ մեզի [illegible] Հայ եւ պուլկար երկու ժողովուրդներն ալ, անցեալին մէջ ճակատագրով իրարու միացած են ընդդէմ բռնակալութեան: Մենք Պուլկարիան կը նկատենք մեր երկրորդ հայրենիքը եւ միշտ պատրաստ իր կոչին՝ երբ փողը հնչէ: Հայը պուլկար զինուորին հետ կողք կողքի եղած է եւ հերոսաբար ինկած Պուլկարիոյ պատւոյն համար, որ մեր ալ պատիւն է»:

Ճառեր խօսեցան նաեւ պուլկար զանազան ընկերակցութիւններու ներկայացուցիչները, որոնք բոլորն ալ գովեցին եւ գնահատեցին ազատատենչ հայ ժողովուրդին կամքն ու կորովը:

Հանդէսը փակուելէն վերջ, թափօրը նոյն կազմով եւ զինուորական նուագախումբով, վերադարձաւ Բաբկէն Սիւնիի Ակումբը, յետոյ ցրուեցան, օրուան մեծ տօնին ոգիով համակուած, եւ լաւագոյն օրերու յոյսով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԷՐՍԻՄ
ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Թուրքերէն Թան կը գրէ.—

Տէրսիմ 6300 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունի: Երկարութիւնն է 70 քիլոմեթր, լայնութիւնը՝ 90 քիլոմեթր: Տէրսիմը կը շրջանակեն հետեւեալ երկրամասերը. Հիւսիս արեւելքէն՝ Էրզրում, Դերջան, Մամախաթուն, հիւսիսէն՝ Երզնկա, Քէմախ, արեւմուտքէն՝ Քէմալիէ եւ Արաբկիր, հարաւէն՝ Էլազիզ, Քէմալմատէն, մասամբ Բալու, արեւելքէն՝ Երզնկա, Քղի:

Եօթը միլիոն մեթր հողամասին մէկուկէս միլիոնը մշակելի է: Կէս միլիոն մեթր տեղ արօտատեղի եւ անտառ է: Հինգ միլիոն մեթր տեղ ապառաժներէ կը բաղկանայ: Սակայն, մշակելի հողերէն շատ քիչ կ'օգտուին: Անոնք մասամբ իբր արօտատեղի կը գործածուին:

Կ'ենթադրուի որ 65—75.000 հոգի բնակչութիւն մը ունի.

Տէրսիմի նախկին բնակիչները բոլորովին Թուրք են (?), ինչ որ կը հաստատուի [illegible] անուններէն: Ցեղով հոն հաստատուած արեւմուտքի Տէրսիմցիները կը պնդեն որ իրենք Խորասանէն եկած են, Զազաները՝ Միջին Ասիայէն: Իրենց զանկին կազմութեան եւ բնաւորութեան նայելով, ամէնքն ալ Թուրք են ՚նախնական կրօնքներէ վերջ մասամբ Շաֆի եւ Ղզլպաշ դարձած են:

Շատ տարօրինակ է որ Թանզիմաթէն ի վեր, այդ տեղերը փոխանակ երկրին մօտենալու, ընդհակառակն հեռացած են անկէ: Տէրսիմի լեռները [illegible] մէկ բերդի կը նմանին: Տէրէպէյութեան ամէնէն նախնական ձեւը պատասխանատու եղած է պետական ազդեցութեան դէմ: Անպատճառ դարձած է որ Թուրք [illegible] Համիտիէ [illegible] առանձնաշնորհումներ անգամ մը եւս զօրացուցած [illegible] չարժամբ:

[illegible] Տէրսիմի լեզուի անաւատ կէտով հարիւրին 70, իսկ [illegible] հարիւրին 20 քրտացած է այսօր. Սակայն Թուրք լեզուն ոչ մէկ կողմ կորսուած է: Գործադրուելիք [illegible] հուժկու լեռնցիները քիչ տանէն սիրտ [illegible]:

Եթէ Տէրսիմի մէջ բնակողներ միճակ մը տիրէ, երկու միլիոն արտավարներ արտերը եւ արօտատեղիները գիւղացի պիտի կրնան անուցանել 60—70 հազար հոգի բնակչութիւնը: Սակայն, աղաները հարիւր տարիէ ի վեր յաջողութեամբ ընդդիմացած են ճամբաներու շինութեան, ինչպէս նաեւ ապահովութեան եւ քաղաքակրթութեան հոն տեղաւորուելուն: Ասոր համար է որ ապրուստի շատ նեղ միջոցներ ունին: Ամէնէն նախնական շրջաններուն մէջ իսկ, փոխադրութեանց ծառայող անիւները Տէրսիմի կեանքին մէջ մուտ չեն գործած դեռ: Շատ մը մասերու մէջ արահետներ չկան, որպէսզի հոնէ անիւ անցնի: Փոխադրութիւնները գրաստներով միայն կը կատարուին, ինչ որ շատ սուղի կը նստի: Բուրդ, մորթ, բամպակ, պանիր, քիլիմ, չուլխա, տաղ, մեղր, մեղրամոմ, իւղ, ընկոյզ, փայտ, անուխ շատ քիչ քանակութեամբ կը ղրկուին Էլազիզ եւ ուրիշ կեդրոն տեղեր: Վաճառականները չեն կրնար մինչեւ Տէրսիմ երթալ, այդ բերքերը առնելու համար: Փոքրաքանակ վաճառականութիւնն ալ մինչեւ վերջերը վաշխառուներու ձեռքը կը գտնուէր:

Եթէ ճամբայ շինուէր, ապահովութիւն հաստատուէր, հունձքը մեծ չափով շուկայ ղրկուէր, Տէրսիմի ազգաբնակութեան գրգապատճառ եղող ապրուստի նեղութիւնը պիտի անհետանար: Հաւանական է որ այդ տեղերը գտնուին ոսկի, արծաթ, արծաթախառն կապար, մանկանէզի եւ ուրիշ նիւթերու թանկագին հանքեր: Սակայն, մինչեւ հիմա լուրջ հետազօտութիւններ չեն կատարուած: Այդ հանածոները պիտի կրնան դիւրացնել ժողովուրդին ապրուստը: Տէրսիմը ճանչցողները կ'ըսեն թէ այդ գեղեցիկ լեռնաշղթան Թուրքիոյ [illegible] մը յառաջ պիտի բերէ մօտաւոր ապագայի մէջ:

Երկրին ամբողջ հողերը եւ հունձքերը աղաներուն ձեռքը կը գտնուին: Աշխատաւորներուն կուտան այնքան ուտելիք որքան պէտք է ապրելու համար: Ժողովուրդը կ'ապրի կորեկի հացով եւ չորթանով: Սակայն, այդ լեռնոտ երկրամասին մէջ [illegible], առողջապահական մակարդակը բարձր է:

Աւատականութիւնը բնական սարսափ մը դարձած է: Շրջակայ գաւառները այլ եւս ձանձրացած են ասոնց սովորական դարձած յարձակումներէն. Այդ տեղուանքը, 150 հազար հայրենակիցներ տարիներէ ի վեր անապահովութեան մէջ կ'ապրին եւ լեռնականներու յարձակմանց կ'ենթարկուին:

193[illegible]ին, Քէմալիէի [illegible] պատրաստած մէկ տեղեկագրին համաձայն, միայն մէկ ամսուան ընթացքին, հոն 60.000 ոսկիի վնաս առաջ եկած է աւազակութեան հետեւանքով:

Տէրսիմի ժողովուրդը փոքր աշիրեթներու բաժնուած է, որոնք իրարու հետ չեն ապրիր բնական կերպով. Անոնք ունին արեան անվերջ դատեր եւ աւելի մնացած [illegible] հաշիւներ: Սակայն, լեռներուն կատարները գտնուող աւազակներու որջերը արտաքին յարձակման կ'ենթարկուելու պէս, աշիրէթները իսկոյն կը միանան, ու բնաւ չեն վարանիր անոնց, որոնք կառավարութեան հաւատարիմ մնալու դերը կը կատարեն:

Քանիցս ձեռնարկներ եղած են Տէրսիմի բնակիչները դաշտավայրերուն մէջ տեղաւորելու համար: Դաշտավայրին ժողովուրդը լաւ աչքով չի դիտեր այդ բանը, վախնալով որ լեռնական գողերը ձեռքէ կ'ելլեն: Մէկ կողմէն, բողոքներ կը տեղացնէին կառավարութեան թէ Տէրսիմցիները կը քրտացնէին դաշտավայրի գիւղերը, իսկ միւս կողմէ դաշտավայրերուն մէջ տեղաւորուած Տէրսիմցիներուն մէջէն կառավարութեան ձեռնարկներուն դէմ գէշ [illegible] կ'ընէին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Յաջորդ առտու Թուրքին գիւղն էի: Ներկայացայ գիւղապետին: Ըսի որ վերջնականօրէն թրքութիւնը ընդունած եմ, հետեւաբար կ'ուզեմ հոն հաստատուիլ իբրեւ ծառայ: Ամբողջ գործերը կ'ընեմ առանց վարձատրութեան, միայն թէ կ'ուզեմ ընտանիքս ալ բերել:

Գիւղապետը ընդունեց առաջարկս: Յաջորդ օրը ընտանիքովս միասին հաստատուեցայ թրքական գիւղին մէջ:

Գիւղապետին կինը շատ բարի կին մը ըլլալուն՝ իր ձեռքերով ամէն օր վէրքս կը խնամէր, մէջի որդերը կը զատէր, միշտ դեղը կը փոխէր: Երեք ամիս վերջ վէրքս բոլորովին աղէկցաւ:

Յարգելի ընթերցող, այս գիւղապետը ուրիշ մէկը չէր, եթէ ոչ մեզի ծանօթ Կիւչիւք աղան, Եփրատի եզերքը գտնուող Առնաւուտ Խանի կոտորածի գլխաւոր հերոսներէն մին:

Գիւղերու այս մարդիկը կոտորելէ վերջ, հիմա ալ աքսորի գործը կազմակերպելու պաշտօնը իրեն պէս քանի մը ջարդարարներու տրուած էր:

Ինչպէս ըսինք, Կիւչիւք աղայի կինը շատ բարի կին մըն էր, ամուսինը արտօնեց կ'առնէր, որքան պիտի ուրախանար եթէ վրէժխնդիր մէկը ելլէր ու [illegible] ընէր: Կիւչիւք աղա միայն դրամով եւ ապրանքով գոհացող մարդոցմէն չէր, անպայման որոշած էր Հայուհի մըն ալ առնել իրեն կին, ո՞վ իրեն արգելք պիտի հանդիսանար:

Լրտեսութեան համար գիւղին մէջ մէկ Հայ ողջ մնացեր էր, որուն անունն էր Քէօր Առաքել,— փակագծի մէջ ըսենք որ Թուրքերը Քէօր Առաքելը ողջ թողուցին մինչեւ գիւղին երկրորդ աքսորը:

Այն ընտանիքները որոնք 15 ոսկի տուած էին աքսորէն զերծ մնալու համար, մէկ ամիս վերջ աքսորուեցան, անոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ Քէօր Առաքել: Հազիւ երեք չորս ժամ ճամբայ կը քալէին, ամէնէն առաջ լրտեսը խումբէն զատելով, 50 քայլ հեռաւորութեան վրայ կը սպաննեն, ըսելով որ «դուն քու ազգիդ օգուտ չունեցար մեզի բնաւ չես կրնար օգուտ ունենալ»:

Քէօր Առաքել, Կիւչիւք աղային կին մը մատնանշած էր արդէն, ըսելով որ գիւղի ամէնէն հարուստ ու համեստ կիներէն մէկն է: Օր մը երկուքը մէկ մատնանշուած հայ կնոջ տունը ներկայանալով իրենց նպատակը յայտնեցին ու բացէ ի բաց ըսին որ պէտք է իր աղջիկը [illegible] Կիւչիւք աղային կին ըլլալու:

— Իմ աղջկանս ասկէ վերջ ամուսնութի՞ւն. անկարելի է, եթէ անոր ամուսինը սպաննեցիք, թող աղջիկս ալ սպաննեցէք, ես ալ սպաննուիմ, զաւակներս ալ, մենք ոչ Թուրք կ'ըլլանք եւ ոչ ալ այդ առաջարկը կ'ընդունինք:

Այս մերժումը պատճառ մը չէր, որ անխիղճ տարրերը միեւնոյն տունը նոյն առաջարկով ներկայանային: Այս անգամ խօսողը Կիւչիւք աղան էր, կէս մը սպառնական ձեւով:

— Երէկ մեզի տուած պատասխանիդ վրայ բաւական խորհեցայ, ըսաւ դէմքին վրայ ժպիտ մը կեցնելով, եւ այն համոզման եկայ որ այդ որոշումը չեմ կրնար ետ առնել: Անպայման պէտք է գործադրեմ: Եթէ անուշութեամբ առաջարկս կ'ընդունիս, յանձն կ'առնեմ փրկելու թէ քու, թէ աղջկանդ եւ թէ իր զաւակներուն կեանքը. Իսկ եթէ մերժես, աքսորի կարաւանին մէջէն աղջիկդ բռնի կերպով կրնամ առնել ու հեռանալ, ձեզ ալ ձգելով բոլորովին անպաշտպան: Աւելի բան խօսիմ ձեզի, քանի մը օր ճամբորդութենէ վերջ ձեր ամբողջ ունեցածը կողոպտուելէ վերջ, կէսէն աւելին ալ սպաննուած կ'ըլլան, աքսոր ըսուածը ուրիշ բան չպիտի ըլլայ, միայն կողոպուտ եւ ջարդ:

Կիւչիւք աղայի խօսքերը բացարձակ ճշմարտութիւն էին: Խեղճ կինը կեցած տեղը քար էր կտրած: Ի՞նչ պէտք էր ըսէր: Եթէ ոչ ըսէր, մարդը զարհուրելի որոշումը պիտի գործադրէր, աղջիկը բռնի պիտի խլուէր, ինք պիտի մնար չորս թոռնիկներուն հետ առանձին, անպաշտպան, ամայի լեռներուն գլուխը: Ի՞նչպէս պիտի խնամէր, կամ ի՞նչպէս պիտի ճամբորդէր այդ անհնարին պայմաններով: Իսկ եթէ այո ըսէր, ի՞նչպէս ընդունիլ պիտի տար այդ [illegible] ...

Գիւղին կարաւանը աքսոր եկած օրը Կիւչիւք աղա քանի մը ձի ղրկելով իր տունը փոխադրել տուաւ Քէօր Առաքելի յանձնարարած կինը, իր մայրը եւ զաւակներուն հետ: Կինը Արաբկիրի դպրոցներուն մէջ երգի եւ երաժշտութեան ուսուցիչ Միհրան Տէր Պետրոսեանի կինն էր:

Քանի մը ամսուան մէջ Կիւչիւք աղա հարստացաւ, տեսակ տեսակ ոսկիէ եւ արծաթէ ժամացոյցներ, մատանիներ, ապարանջաններ, գոհարեղէններ, հազարներով ոսկի դրամ, ամէն տեսակ ապրանք կերպասեղէն, երեխայի խաղալիկներ, աթոռներ, ժահճակալներ, գորգեր եւն., անասուններուն քանակը բազմապատկուած, որոնք բոլորն ալ հայ գիւղացիներէն յափշտակուած էին:

Կիւչիւք աղա գործը գիտցող մարդ էր: Աւազակութեամբ ահագին ապրանք ձեռք ձգեց: Յետոյ ուզեց օգտուիլ թշուառութեան կամ անելի մատնուած հայ երիտասարդներէն, խոպան ու ջախջախուած կալուածներ ունէր, ուզեց մշակել: Հայերէն զատ ո՞վ յանձն պիտի առնէր կատարել այդ գործը: Այս պատճառաւ ամէն ուր, երբ առոյգ եւ կայտառ հայ երիտասարդի մը կը հանդիպէր, կեանքը փրկելու խոստումով կը բերէր իր մօտ եւ առանց որ եւ է վարձատրութեան՝ գերիի նման կ'աշխատցնէր: Ատեն մը այս կարգի հայ գործաւորներուն թիւը բարձրացաւ 12ի: Այս խեղճերը առաւօտ, արեւը ծագելէն շատ կանուխ գործի կը սկսէին, մինչեւ երեկոյ, երբ մութը լաւ մը նստած կ'ըլլար:

Անվերջ դաշտային աշխատանք, ամառ թէ ձմեռ: Օրին մէկը երիտասարդ մը եւս բերած էր, որուն կայտառ ու հպարտ քալուածքը բոլորին ուշադրութիւնը կը գրաւէր:

Եկած էր այս երիտասարդն ալ կատարելու ամենադժուար աշխատանքը, միայն թէ իր երիտասարդութեան խնայէին: Այս նորեկ երիտասարդը մեզի ծանօթ լեռան տղան՝ Միքայէլ Շահինեանն էր, որ Խարբերդի մէջ Թուրք անունով կոչուած էր Րիզա:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Շար.)

(17)

Ռաֆֆիկ Պետրոսեան

— • —

Ռաֆֆիկ Պետրոսեան, տաղանդէկ — ժեալ մեր հրաշալի արուեստագէտը. Յունիս 29ին նուագահանդէս ունի, Կաւօ սալ Փուաթոր սրահին մէջ:

Ռաֆֆիկը պիտի ներկայանայ բարձրագոյն ու բարդ յայտագրով մը՝ ցուցնելու իր հրաշքը ունկնդիրներուն:

Յաճախ չափազանցութիւն, յաճախ ալ խանդավառութիւն եւ ազգասիրութիւն է կարծուած մեր արտայայտութիւնները Ռաֆֆիկի մասին. Այդ կասկածը ունեցողները բաւական եղած է որ սէկ անգամ ունկնդրեն հրաշք տղուն՝ փոխելու համար իրենց կարծիքը եւ նոյն իսկ քիչ գտնեն մեր գնահատութեան չափը:

Ո՞ւր է, սակայն, Ռաֆֆիկի մեծութիւնը, ըստ իր աշխարհահռչակ ուսուցչին եւ հայ ու օտար երաժշտագէտներու: Ո՞ւր է անոր բացառիկ կարողութիւնը:

Ժամանակ է որ դնենք այս հարցումը շատ չիտակ կերպով:

Փոքր տարիքի մէջ դաշնակահար լինելը երեւոյթ մը չէ: Հազարաւորներ կան վեց, եօթը, ութ, տասը տարեկան, որոնք կը դաշնակահարեն խորունկ ծանօթ հեղինակներէ:

Թիպէրժը ու իր նման հռչակաւոր դաշնակահարներ փոքր տարիք ունեցող երկսեռ աշակերտութիւն մը ունին միշտ

Ռաֆֆիկ իրեն հասակակից դաշնակահարներու մեծ խումբի մը մէջ է գրեթէ միշտ:

Ո՞ւր է վերջապէս իր աչառարակումը, իր թռիչքը, իր անօրինակութիւնը, իր հրաշքը

Քանզի ընտրեալ մըն է ան. ...եալ ծնունդով, բնութենական արտակարգ մէկ խմորումով, օծուած եւ օծուած ամբողջ էութեամբ երաժշտական աւազանին շառայլներով:

Բան մը կայ իր մէջ անսովոր: Այդ ըմբռնել բանը անպակաս է, մի է, բոցուն է իր մէջ. Այդ բանն է սկիզբն արուեստին որ կ'երկարի մինչեւ անվախճանութիւն:

Երբ ան կը դաշնակահարէ, մեծութեան համայնապատկերներ, տեսիլքներու ողկոյզի մը նման, կը բանկին միջոցին մէջ: Խանդավառութիւնը կը համբուրէ հոգիէ հոգի, ջահակիր եւ յաղթական: Երբ ան կը նուագէ հասուն տարիքով արուեստագէտի մը ըմբռնումը, տաքցած մարզու մը ըղձայնութիւնը, մտքի մը զօրքը ունի:

Ու միշտ դժգոհ է ինքզինքէն: Ու միշտ անհերքող է ինքզինքին հանդէպ: Ամէն օր իր մէջ նոր ոգի մը կը ծնի եւ կը մահանայ հինը: Այս դժուարահաճութիւնը ժառանգ իր ստեղծագործութիւններուն հանդէպ: Ամէն մը տարիքի մէջ, ամէն գնահատութենէ վեր է իր որոնումը, կատարելութեան ձգտումը եւ ստեղծուածին վրայէն անհուն գիծ քաշելու իր անդադրելի տենդը.

Ու անգամ մըն ալ դառնալով իր եզակիութեան՝ ըսենք որ իր յայտագիրը բաւական է ցոյց տալու համար թէ մինչեւ ուր կը սուզի, մինչեւ ուր կը թեւածէ, ինչ լոյսով կը պսակէ վիհերը եւ ինչ լուսապսակով կը պաշտպանէ: Ռաֆֆիկ շատ մը ամենադժուար կտորներու կարգին կը դաշնակահարէ Լիզթի «Քօնսէրթօն», Ֆօռէ «Նօքթիւրնը», Շոփէնի «Էթիւտները եւ «Սկէրցօն», Պէթհովէնի «Սոնաթ փաթէթիքը». եւ Պախ - Պըզոնի «Շագոնը», որ աշխարհի մեծագոյն արուեստագէտներուն փորձաքարերէն մին է, ըլլալով երաժշտական առեղծուածային կառոյց գործ մը, որուն նուագածութիւնը 15 վայրկեան կը տեւէ:

Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, անուանի նուագապետ մը Թէլիքս Վայ – Փէս, ունկնդրելէ վերջ Ռաֆֆիկը՝ կը յայտարարէր բառ առ բառ. «Ըսելիքս պարզ մեծարանք մը չէ: Յիսուներհինգ տարեկան եմ ու լսած եմ աշխարհի մեծագոյն նուագողները: Դժուար է զիս ցնցել կամ յուզել: Սակայն այս փոքրիկը ապշեցուց զիս եւ կարծես կը հարուածէր զիս: Կեանքիս մէջ այսքան տպաւորուած ըլլալս չեմ յիշեր»:

Իսկ Թիպէրժ կ'ըսէր. « Հին ու նոր աշակերտներուս մէջ երբեք չեմ ունեցած Ռաֆֆիկի չափ օժտուած դաշնակահար մը: Ու կ'աւելցնէր. «Քիչ մը աշխատութիւն եւս եւ ան կոչուած է դառնալու երաժշտական աշխարհի մեծագոյն արուեստագէտներէն մին»:

Ուրեմն յանուն ազգասիրութեան չէ որ կը հիանանք Ռաֆֆիկին վրայ: Ու յանուն բարեկամութեան չէ որ կ'որոշենք իր արժէքն ու տեղը: Ոչ, եւ հազար անգամ ոչ: Արուեստը գերագոյն կրօնք մըն է, որուն մէջ կեղծիքը անպայման կը փոխուի: Ոչ ոք կրնայ խուսափիլ եթէ իրական ոսկի չէ — արուեստին հարուածէն:

Ու իմ կարողութենէս վեր է, յանուն ազգասիրութեան կամ բարեկամութեան, կեղծ ոսկի մը քսել, հրապարակին վրայ:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 Յունիս.— Մարսէյլի մէջ հայրենակցական միութիւններ իրարու հետեւէ կը շարունակեն դաշտահանդէսներ սարքել: Եղանակն ալ յարմար է: Գրեթէ ամէն կիրակի 4 — 5 տեղ դաշտահանդէսներ կը տրուին:

Սալնոյ Ձորի Հայրենակցական Միութեան դաշտահանդէսը եւս տեղի ունեցաւ 13 յունիս կիրակի, Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ.

Սալնոյ Ձորցի եւ համակիր հայրենակիցներ իրենց ընտանեկան պարագաներով եւ մեծ պատրաստութեամբ, կանուխէն եկած էին դաշտահանդէս: Մեծամասնութիւն կը կազմէին Տարօն Տուրուբերանցիները եւ Վասպուրականցիները որոնք եկած էին յարգելու Սալնոյ Ձորի նահատակ հերոսները ու որոնց յիշատակին կազմակերպուած էր հանդէսը:

Պարտէզին դրան եւ բեմին երկու կողմերը իրար կը զգէին դոյգ եռագոյնները: Կեդրոնը զետեղուած էր Աղբիւր - Սերոբի եւ զինակիցներուն մեծադիր նկարը:

Հանդէսը բացուեցաւ « Ով որ քաջ էր երգով, զոր նուագեց նուագախումբը:

Յետոյ օրուան նախագահը Գ. Բենիամին Աւիկեան պարզեց հանդէսին նպատակը:

Թոմաս Աստուրեան ուղերձ մը կարդաց հերոսներուն յիշատակին: Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին նաեւ Օրիորդ Վարդուհի Ձէօրէօքեան, Գ. Գ. Աշոտ Յակոբեան, Գրիգոր Մանուկեան, Արամ Մուրատեան, Արտաշէս Միրունեան, Գէորգ Գէորգեան, Գառնիկ Տիրօեան, Աշոտ Վարդանեան եւ ուրիշներ:

Օրուան բանախօսն էր Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, որ ներկայացուց հերոսական Սալնոյ Ձորի կատարած դերը հայ յեղափոխութեան մէջ եւ անոր տուած մեծ յեղափոխականը, Սերոբ Աղբիւրը, յիշատակեց անոր անմահ ընկերները սուրբ Ասօ, Փալապեխ Կարապետ, Աշոտ Երկաթ, Ջուլումաթ Յովհաննէս, Առաքել Մուշեղ, Դէլէմար, Դանիէլ, Աստուր, Աշոտ Լեւոնեան, Գասպար Սարգիս, Մորուք Յակոբ, Մուրատ Արթօ եւ ուրիշներ:

Յետոյ ամբողջ գրուեցաւ դառնուկ մը որ կլորիկ գումար մը ձգեց :

Ի վերջոյ դերասան Ղազարեան եւ Տիկին Միրուշ իրենց խումբով ներկայացուցին ուրախ օփերէթ մը: Ներկաները շատ գոհ մնացին եւ դաշտէն բաժնուեցան ուշ ատեն:

Ա. Ց.

ՔԱՂԱՔՆԵՐԷՆ ԴՈՒՐՍ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քասիս կը գտնուի Մարսէյլէն 21 քիլոմեթր հեռու: Ունի մօտաւորապէս երեք հազար բնակչութիւն, մեծ մասամբ ձկնորս: Քաղաքապետ ընկերվարական: Ծովեզերեայ այս քաղաքը ամառուան այս օրերուն իր մէջ կ'ընդունի այլազգի զբօսաշրջիկներ, գրեթէ Եւրոպայի բոլոր կողմերէն:

Վերջերս պատեհութիւնն ունեցայ կարեւոր գործով մը այս քաղաքը այցելելու: Օտարոտի նայուածքներու տակ, տարագիր հոգիս ընկճուած, լուռ եւ գլխիկոր կը քալեմ փողոցներէն, դիտելով կապոյտ Միջերկրականը: Աւելի եւս մտերմանալու համար այս անծանօթ քաղաքին՝ կը բարձրանամ զառիվերը բնութեան ծոցին մէջէն դիտելու համար իրապէս հաճելի եւ գեղատեսիլ Քասիսը, որ երկու լեռներու մէջ սեղմուած, կը մնայ կապոյտ ծովին մէջ :

Կ'իջնեմ քաղաքին մէջ: Յանկարծ պտոյտի ժամանակ կը հանդիպիմ տարէց երիտասարդի մը, որուն արտաքինէն կը կռահեմ որ Հայ է: Բարեւելով կը մտնենք սրճարան մը :

— Ո՞ր տեղացի էք:

— Խարբերդի կողմերէն:

Անծանօթ հայրենակիցս սկսաւ պատմել.— «Հոս մինակ եմ, իմ ընտանիքիս հետ, ունիմ երկու պզտիկներ, որոնք տեղական դպրոց կը յաճախեն: Ես շատ հոգերով ծանրաբեռնուած եմ, ժամանակ չունիմ անոնց հայերէն սորվեցնելու: Ինծի կը ցուցնէ սափրիչի խանութ մը: Տես, երեք տարիէ ի վեր հոս իյնած եմ, հազիւ հաց օրապահիկ մը կը ճարեմ ինծի եւ ընտանիքիս համար : Տեղացիներէն շատ գոհ եմ, շատ լաւ վերաբերմունք ունին մեզի հանդէպ: Կը սպասեմ «Յառաջ» օրաթերթը:

Դուրս կուգանք սրճարանէն, եղբայրացած նոյն հոգերով: Կը քալենք փողոցներէն, աւելի մօտէն ճանչնալու համար զբօսաշրջիկներու քաղաքը, Քասիսը: Ընկերս կը պատմէ թէ ինչպէս տօնական օրերուն, մանաւանդ յուլիս 14ի եւ օգոստոս 15ին, տեղացի ժողովուրդը խանդավառ կը տօնէ եւ կը հպարտանայ իր փառքերով եւ հերոսներով, իսկ մե՞նք:

Երեկոյեան ուշ ատեն լաւ օրերու մաղթանքներով կը բաժնուինք Քասիսէն, գոհ եւ ուրախ տրամադրութեամբ

Կ. Տէրտէրեան

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

« Զուարթնոց »ի խմբագրութիւնը, ինչպէս անցեալին, ներկայիս ալ Տարեգրքի ձեւին տակ գտած իր ընդունելութենէն քաջալերուած, մօտ օրէն կը հրատարակէ անկախ տարեգիրքէն եւ անոր կից՝ « Զուարթնոց » ամսաթերթ մը: Ա. թիւը հրապարակ կ'ելլէ յառաջիկայ Յուլիսին, օրաթերթի ծաւալ, առայժմ վեց էջ, պատկերազարդ եւ գեղարուեստական շքեղ տպագրութեամբ :

Առաջին թիւը, երկու մեծադիր էջերով, կը սկսի ներկայացնել Փարիզի միջազգային մեծ ցուցահանդէսը սեփական լուսանկարներով եւ բազմաթիւ վիճակագրական տուեալներով :

Կ'աշխատակցին Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Ե. ԱՅՎԱԶԵԱՆ, Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ, Ա. ԵՐԵՄԵԱՆ, ԿՐՕՆ ՉԱԼԸԳԵԱՆ, Ե. ՍԻՄՔԷՇԵԱՆ եւայլն: Անտիպ էջ մը՝ ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԵԱՆԷՆ: Բազմաթիւ գրախօսականներ, արուեստի նօթեր, գեղարուեստական նամականի եւն.:

Տարեկան բաժանորդագրութիւնը կ'արժէ 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 ֆրանք: Հատը ձեռքէ 2 ֆրանք: Դիմել Հ. Բալուեանի.— 1, Rue de l'Aqueduc, Paris (10):

ԾԻԾԱՂ

Խորհ. Միութեան մէջ .

Լէնին հրամանագիր մը կը հրատարակէ, որուն համաձայն բոլոր ուղտերը պէտք է պայտուին:

Նապաստակներուն մէջ խուճապ – ցուցում կ'իյնայ եւ ամէնքը մէկ հաւաքուած փախուստ կուտան դէպի Իրանի սահմանագլուխը.

Սահմանագլուխի պահակը կը կեցնէ փախչողները եւ կը հարցնէ.

— Ո՞ւր կ'երթաք այսպէս քափքրտինքի մէջ:

Անոնցմէ մէկը առաջ կը նետուի եւ կ'ըսէ.

— Նոր հրամանագիր է ելած, որ բոլոր ուղտերուն Խորհ. Միութեան մէջ պէտք է պայտ զարնուի:

— Ձեզ ի՞նչ, կ'ըսէ պահակը, դուք ուղտ չէք, նապաստակ էք:

Նապաստակը կը պատասխանէ՝

— Խորհ. Ռուսաստանի մէջ մինչեւ որ հասկցնենք անոնց թէ ուղտ չենք, մեզի պայտ կը զարնեն արդէն .

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ

— . —

Սեղանիկի Հորիզոնը այս խորագրով հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (17 յունիս).

— «Երեք շաբաթ առաջ Ժընեւի մէջ մեռած հայ հերոսուհի եւ շնորհալի գրագիտուհի Տիկին Հայաստան Գէորգեան Վինքլէրի գրականութիւնը անակնկալ մը եղաւ գրեթէ մեր բոլոր ընթերցողներուն համար: Շատերէ լսեցինք հիացումի արտայայտութիւններ

— Ի՞նչ համով կը գրէ եւ որքա՜ն սահուն, հաճելի, դիւրահասկնալի ու միանգամայն գեղեցիկ ...Ի՞նչպէս մինչեւ հիմա չէինք իմացեր, որ այսպիսի արժէքաւոր գրագիտուհի մը ունինք ... Կուտայի՞ք անգամ մը «Վիշապների աշխարհում» գիրքը, որպէսզի ամբողջը կարդայինք ...

Արդարեւ, բոլորովին անակնկալ յայտնութիւն մը եղաւ ընթերցող հասարակութեան համար շնորհալի գրագիտուհին եւ անոր գրականութիւնը: Մատի վրայ համրուող քիչեր միայն լսած էին Տիկին Հայաստանի անունը, իսկ աւելի քիչ էր թիւր անոնց, որ կարդացած էին անոր առաջին գիրքը: Գրագիտուհին պէտք է մեռնէ՞ր, որպէսզի խօսուէր իր մասին եւ մարդիկ վայելէին ճաշակ մը անոր գրականութենէն: Պէտք էր մեռնէր, որպէսզի սիրուէր հանրութենէն եւ արժանանար անոր գնահատանքի, անոր հիացման ...

Ինչո՞ւ սակայն հայ հասարակութիւնը մինչեւ հիմա տուած չըլլար իր աջակցման տուրքը այս գրագիտուհիին եւ անոր մահէն վերջ միայն հասկնար, թէ այդ մահով, հայ գրականութիւնը արժէք մըն է որ կը թաղէ, այնքան վաղահասօրէն: Ինչո՞ւ համար ըլլա մեռնիր, եկուր սիրեմ»ը պատշաճէր նաեւ այս տիկնոջ, որ գոնէ, իր ապրուստին համար հայ գրականութենէն եւ հայ գրասէրներէն սպասած բան մը չունէր: Ինչո՞ւ անտեսուէր եւ անծանօթ մնար մինչեւ այսօր:

Եթէ առ հասարակ, այսպիսի պարագաներու մէջ, հասարակութիւնն է գլխաւոր մեղաւորը, հայկական արժէքներու նկատմամբ ցոյց տրուած անտարբերութեան համար, այս գրագիտուհիին պարագային, սակայն, այդ միեւնոյն հասարակութիւնը մեղք մը չունի: Վաղամեռիկ գրագիտուհիին անտեսուելուն, անծանօթ մնալուն եւ անոր գրականութեան հանրային լայն խաւերու սեփականութիւնը չըդառնալուն պատճառները ուրիշ են: Մեղքի բաժին մը կը վիճակի ապահովարար գրագիտուհիի համեստութեան: Վասնզի, ինչպէս զայն ճանչցողները պատմեցին, այս արժէքաւոր Հայուհին չէր սիրեր ուրիշները խօսեցնել իր հերոսական անցեալի մասին: Չէր ուզեր աղմուկ ստեղծել իր շուրջը: Իսկ այսքան համեստ եղող մէկը անտարբեր պիտի գտնուէր անշուշտ նաեւ այն կէտին նկատմամբ, թէ ինչ կը խորհի հանրութիւնը իր գրական արժանիքներուն մասին: Եթէ գրագիտուհին, անձնական պրոչ նախաձեռնութեամբ ուզէր գոնէ քիչ մը ծանօթացնել իր գրականութիւնն ու գիրքը գրասէր հասարակութեան, մենք վստահ ենք, որ յետ մահու իր հասցէին ուղղուած գնահատանքն ու հիացումը կ'իմանար ի կենդանութեան:

Մեղքի բաժին մը, այս պարագաներու ներքեւ, կ'իյնայ նաեւ մեր մամուլին վրայ, որ նոր հրատարակութեանց մասին գրախօսական գրելու մասնաւոր ժլատութիւն մը ունի, առ հասարակ: Նոր գիրքեր լոյս կը տեսնեն եւ մամուլը, ընդհանրապէս, պարզ «Ստացանք» մը հրատարակելով կը բաւականանայ: Նոր հրատարակութեանց կէսն իսկ գրադարաններու բաժին չանցնիր. Կարծիք չի յայտնուիր անոնց մասին: Չեն գնահատուիր կամ քննադատուիր. Եթէ կարգ մը թերթերու համար աշխատակիցներու պակասն է այս ժլատութեան պատճառը, ուրիշներ սակայն, ունին գրագէտ արժանիք ունեցող աշխատակիցներ, որոնք կրնան ընթերցողներուն ծանօթացնել նոր հրատարակուած գրքերը: Ընթերցողը, մամուլի միջոցով կրնայ ծանօթանալ հրատարակութեան մը արժէքին: Առեւտրական ռէքլամն ալ կրնայ միեւնոյն դերը ունենալ, բայց ուրիշ է գրախօսականներու դերն ու կարեւորութիւնը: Ռէքլամը կրնայ երբեմն մոլորանքի տեղի տալ եւ չարժէքը քշել հրապարակի վրայ արժէքին տեղ: Մինչդեռ հեղինակաւոր գրագէտի մը կարծիքը Կեսարինը կուտայ Կեսարին եւ Աստուծոյն՝ Աստուծուն:

Այստեղ ալ, սակայն, հրատարակիչներուն վրայ կ'իյնայ մեղքի ուրիշ բաժին մը: Այն՝ որ անոնք, կանոնաւոր կերպով չեն ղրկեր իրենց հրատարակութիւնները թերթերու խմբագրութեանց: Կը ղրկեն պատահօրէն: Ու կը ղրկեն մէյմէկ օրինակ, որ ընդհանրապէս կը մնայ խմբագրական գրադարանին մէջ եւ նոյն քաղաքը կամ ուրիշ տեղ բնակող գրագէտ-աշխատակցին ձեռքը չանցնիր: Այդ մէկ օրինակն ալ, սակայն, յաճախ չի ստացուիր: Հրատարակիչներ կամ հրատարակչականներ կան, որոնք հաշի՞ւ կ'ընեն փօսթի ծախքը: Կամ գրքին անուանական արժէքը: Մինչդեռ, իրենց հրատարակութեանց կանոնաւոր առաքումներով, իրենք պիտի շահէին ամէնէն առաջ, քանի որ այս միջոցով եւ մասնաւորապէս գրախօսականի ձեւին տակ, այդ հրատարակութեանց ռէքլամն էր որ պիտի ըլլար մամուլի էջերէն:

Ահաւասիկ, այս եւ այս կարգի պատճառներու մթութեան մէջ մնացած էր նաեւ վաղամեռ գրագիտուհին՝ Տիկին Հայաստան Գէորգեան Վինքլէր: Այլապէս, կը կրկնենք, որ անիկա անծանօթ չէր մնար եւ իր գրական արժանիքներուն շուրջ յետ մահու յայտնուած գնահատանքը կ'արտայայտուէր իր ողջ եղած ժամանակ, իր գողտրիկ գրքի ունենալիք սպառման շնորհիւ, ամէնէն առաջ»

** ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ Սպանիոյ մէջ պայքարող ռազմականներու 25րդ կիսաբաժինին 3րդ գումարտակը կը կրէ Ստալինի անունը եւ կը հրատարակէ ֆրանսերէն շաբաթաթերթ մը՝ Ստալին անունով.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Լեւոնը կողովը չալկած՝ հետեւեցաւ ընկերներուն: Ծակը շեղակի բառականի մը վար իջնելէ վերջ՝ հորիզոնական ուղղութիւն մը կը ստանար: Տասը քայլ անդին սակայն, բացուած անցքը կը վերջանար: Մելօն ու Յովհաննէսը մօտեցան, քլունկով եւ կարճ փետատով սկսան աշխատանքի: Հողը կարծրացած գանգուածի առանց դժուարութեան կը քանդուէր, երբեմն միայն խոշոր քարեր գործը կը դանդաղեցնէին: Լեւոնը չարունակ կողովը կը լեցնէր հողով ու պարապի մէջի սենեակը վերադառնալով՝ կը դատարկէր յատակի վրայ:

Հինգ ժամ անընդհատ աշխատեցան արիւն քրտինք մտած՝ առանց հանգստանալու: Անցքը վեց արշինով երկարած էր:

— Է, էս օրուան համար այսքանը բաւական է,— ժամացոյցը նայելով ըսաւ Մելօն,— երեք օրէն պարոն Վահէի սենեակի տակ կը հասնինք: Աստուծով հինգ վեց օրէն ...

— Իսկ հիմա ո՞րտեղ կը գտնուինք,— հարցուց Լեւոնը՝ ճակատի քրտինքը սրբելով:

— Բանտի բակին կէսը հասանք: Այդ բակի վրայ կը բացուին չորս դռփուշներու պատուհանները, թէեւ մուտքերը հակառակ կողմը կը գտնուին: Երրորդ դռփուշի մէջ բանտարկուած է պարոն Վահէն:

— Բայց չէ՞ որ առանձին չէ:

— Ի հարկէ, չէ. իրեն հետ այդ միեւնոյն դռփուշին մէջ են քիչը քսան երեսուն հոգի մըն ալ գտնուելու են

. Ի՞նչ կրնանք ընել. այդ մարդիկն ալ ուզենք չուզենք՝ պիտի ազատուին Վահէի շնորհիւ

— Այդ մասին մտածել իսկ չարժէ . . Թող միայն Վահէն ազատուի, հետն ալ քանի մը բանտարկեալ. Թերեւս այդ բանտարկեալները աւելի փոքր չարագործներ են, քան դրսի ազատութեան մէջ գտնուողները:

— Երթանք, ուշացանք,— գործիքները հաւաքելով ըսաւ Մելօն,— շատ ճամբայ ունինք երթալիք մինչեւ կօշնակի զարնելը:

Եւ երեքը միասին դուրս եկան անցքէն՝ սենեակին մէջ ձգելով գործիքները եւ մտան մուտքի նեղ անցքին մէջ:

Գետնափոր անցքին մէջ երկու օր աշխատելէ վերջ, Լեւոնը այլ եւս հնարաւորութիւն չունեցաւ այդ աշխատանքին մասնակցելու: Ստիպուած էր հեռանալ Փոշի փողոցէն, ուր իր եւ երեք ընկերներուն ներկայութեան լուրը բերնէ բերան տարածուած էր : Այժմ ալ իր ներկայութիւնը Այգեստանի կեդրոնական թաղի մը մէջ անհրաժեշտ դարձած էր: Հարցն այն էր, որ դաւաճանը, դիտցած պահեստները կառավարութեան մատնելէ վերջ, աջ ու ձախ սպառնալով ահաբեկած էր ժողովուրդը եւ գտած ու կառավարութեան յանձնած էր երկու նոր պահեստներ եւս, որոնց գոյութեան մասին, ինք առաջուց գաղափար իսկ չունէր:

Այդ պայմաններու մէջ, ամէն բանէ առաջ, հրամայական անհրաժեշտութիւն մը դարձաւ հրէշի գործը վերջացնելը: Լեւոնը կը դիտակցէր, թէ ինչ գնով ալ լինէր, պէտք էր այդ խնդիրը կարգադրել

Փաշի փողոցը Այգեստանի ծայրը՝ մեկուսացած հանգամանք մը ունէր : Լեւոնը իր ընկերներով եւ երկու նոր զինուորներով, որոնք պատանեկան խումբին կը պատկանէին, փոխադրուեցաւ Փոքր Քէնդրճիի վրայ նայող տուն մը: Տան պատուհանները կը բացուէին ուղիղ Սղնախի Ջաղացի վրայ:Այդ տունը յարմար դիրք մըն էր հսկելու դաւաճանի քայլերուն,որ շըրջապատուած զինուորներով, ազատ համարձակ կը պտտէր Սղնախի Ջաղացի վրայ, թէեւ Այգեստանի ներքին փողոցները մտած ժամանակ ծայրայեղ զգուշութիւն կը բանեցնէր. նոյն իսկ կը ծպտուէր:

Առիւծ Գիւօն ու Թոփալ Սասանեան հրացանները կողքերնին դրած՝ նստած էին պատուհաններու քաշուած վարագոյրներու ետեւ եւ անոնց արանքէն ուշադիր կերպով փողոցի անցուդարձի վրայ կը հսկէին: Դաւաճանը եթէ երեւար, առանց այլ եւայլի պիտի կրակէին: Այդ էր Լեւոնի կարգադրութիւնը.

— Տօ, Թոփալ, էս օր աչքս կը խաղայ ... Վալլահ, էս օր խապար մը պիտի ելլէ...

— Աջ աչքը որ խաղայ՝ խէր է կ'ըսեն, ձախն որ խաղայ՝ չառ է:

— Տօ, աջ աչքս էր, առտու երկու անգամ խաղաց, վալլահ, էս օր խեր բան մը պիտի ելնի:

— Անօթի հաւը երազին մէջ կուտ կը տեսնէ,— յօրանջելով փիլիսոփայեց Սասանեան,— էս երկրորդ օրը եղաւ արձանի նման նստեր ենք ... ոչ եկող, ոչ գացող ...

— Պարոն Լեւոնը ի՞նչ կ'ընէ ներսը:

— Ի՞նչ պիտի ընէ. նստեր՝ երկան երկան նամակներ կը գրէ ... Գիւօ, գիտե՞ս քաղաքին մէջ ի՞նչ կը խօսին...

Առիւծ Գիւօն ընկերոջը նայեցաւ հետաքրքրութեամբ:

— Հա՛ տօ, ի՞նչ կը խօսին:

— Կ'ըսեն թէ պարոն Վահէն ... լեզուս վրայ չերթար՝ որ ըսեմ . .

— Հա, ես ալ լսեր եմ ...,— Առիւծ Գիւօն երկար ա՜խ մը քաշեց,— Թոփալ էս չունը մեր մէջէն կորեց Տօ Վասակի ծնունդ, ա՜խ, մէկ մը դէմս ելլէր:

— Է, ի՞նչ կ'ընէիր: Շատ ° չատ կիւլլէ մը ...

— Չէ հա, տարտախ, կիւլլէն մարդու համար է, դէմդ կռուող դուշմանի համար. էդ Վասակը ծէրը արուցած դաղլախի վրայ պէտք է նստեցնել ...

— Որ ի՞նչ ...

— Որ քառասուն օր չարչարուելէ վերջը սատկի: Տահա ատ ալ քիչ է ... Հէ՜յ, հէ՜յ, դաւաճան Դաւօ, որ մէկ ձեռքս անցնէիր, մէկ դագխ մը արցնէի, մէկ դագխ մը սրցնէի ..

— Սուս Գիւօ, աչքդ բաց,— վարագոյրի բացուածքին մօտեցնելով դէմքը՝ շնչեց Թոփալ Սասանեան,— զօրք կ'անցնի:

Սասանեանի բռնած պատուհանը, տան անկիւնի մօտ բացուած լինելով, հնարաւորութիւն կուտար անոր, Ջաղացի երկայնքով դէպի Համուտ Աղայի կողմը իջնող ընդարձակ տարածութիւն մը տեսնելու :

— Տղայ ... պատանի նոր զինուորներէն մէկուն ուղղելով հրամայեց Առիւծ Գիւօն,— շուտ գնա, պարոն Լեւոնը կանչէ ... Տօ, Թոփալ, շատուո՞ր են ...

— Տասը տասներկու մը կան: Հրացանները պատրաստ, աչքերնին աջ ու ձախ տնկած՝ կամաց կամաց կը շարժին ... օհօ՜ .. օհօ՜ . . բան մը կայ ..

— Տօ, ի՞նչ կայ .. համբերութիւնս հատցուցիր, շան զաւակ ..

— Ջօրքի ետեւէն բեռցուած սէլ մը կուգայ ...

- Թոփալ, բե՞ռը ինչ է, դուն անկէ խապար տուր:

— Հեռու եմ, չեմ կրնար ջոկել ... համբերէ, սէլի ետեւէն ալ զինուորներ, տասը - քսան հատ մըն ալ անոնք..

Լեւոնը այդ գիշեր հազիւ լուսցուցած՝ նստեր էր նամակներ գրելու Գիծային ու Գէորգին: Մանրամասնօրէն նկարագրելով քաղաքի կացութիւնը, բանտարկուածներու վիճակը, Վահէի սպառնացող կախաղանը, դաւաճանի չահատակութիւնները, ժողովուրդի յուսալքուած վիճակը՝ Լեւոնը երկարօրէն կ'անդրադառնար գործունէութեան նոր ուղղութեան մը որու ծանրութեան կեդրոնը անհրաժեշտօրէն պիտի փոխադրուէր գաւառ՝ Կառկառ կամ Շատախի շրջանը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

*** Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ այն պարագային, երբ Գերմանիա եւ Իտալիա գործնապէս ճանաչցին Սպանիոյ պատերազմիկ, Միացեալ — Նահանգներու կառավարութիւնը պիտի աշխատի իր չէզոքութեան գաշինքին մէջ առնել այլ պետութիւններ :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԻՒՍԷԼԻ մէջ ծանր բախումներ տեղի ունեցան նախկին պատերազմիկ — ներու եւ ոստիկաններու միջեւ, առաջիններուն կազմակերպած ցոյցին առթիւ : Բազմաթիւ վիրաւորներ կան :

ԹՈՒՍԱԿԱՆ սուզանաւեր տեսնուած են Միջերկրականի մէջ, ըստ Ջօր - Ֆրանքոյի օդանաւերու տուած տեղեկութեանց :

ԹԱԴԻԿ ազատ արձակուած է, կը գրեն Վարշաւայէն, վարձատրելու համար զինք որ հրապարակած էր Թուխաչեւսքիի դաւադրութիւնը :

ՋՕՐ - ՖՐԱՆՔՕՅԻ բանակը յարձակման անցաւ Սանթանտէր քաղաքին վրայ,— օդանաւերու եւ հրետանիի սաստիկ ռմբակոծութիւն մը կը կատարուի միաժամանակ :

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ կը հեռագրեն թէ 35 առ հարիւր տուրք դրուած է այն օտար դրամագլուխներուն վրայ, որոնք կը պահուին ամերիկեան դրամատուներու մէջ :

ՓԱՐԻԶԻ Միջազգ. Ցուցահանդէսին համար, օտար լրագրողներու տրուած տեւական մուտքի կապոյտ քարթերը, յունիս 18էն սկսեալ, կորսնցուցած են իրենց արժէքը,— Նորոգելու համար դիմել Սէրվիս տէ Փարթ տը լ'Էքսփոզիսիոն, Քէ տ'Օրսէ :

Մահտեսի Մաքսուտ Կոստենեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կոստենեան, Տէր եւ Տիկ. Աբրահամ Կոստենեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Այրի Տիկ. Մարիամ Ալիքսանեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկ. Եւգինէ Ցովնանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Գասպարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկ. Շապուհ Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկ. Նուպար Ալիքսանեան, Տէր եւ Տիկ. Օ. Ալիքսանեան, Տէր եւ Տիկ. Գասն. Սերոբեան եւ զաւակունք, Գ. Յարութիւն Կոստենեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Մարիամ Փափազեան (Պոլիս), Տոքթ. Օննիկ Փափազեան (Պոլիս), Այրի Տիկ. Կատարինէ Ալիքսանեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Բիւզանդ Տէրեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սիմոնեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Սիմոնեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Վարսենիկ Թապուրեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Սուլթան Տ. Աբրահամեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Մ. Զարեհ Եղիաեան եւ զաւակունք (Ռումանիա), Այրի Տիկին Քրիստինէ Համբարձումեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Իսկուհի Թօլեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Նարինեան ցաւօք սրտի կը գանուցանեն

ՏԻԿ. ԿԻՒԼԻՒՋԱՐ ԿՈՍՏԵՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ. Նիկոմիդիացի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 22ին, առաւօտեան ժամը 8ին, իր բնակարանին մէջ, Սէն Ժէռոմ, 11, Պուլվար Նէօֆ, 54 տարեկան հասակին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 23 Յունիս, չորեքշաբթի ժամը 2.30-ին Սէն Ժէռոմի եկեղեցին : Մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Ժէռոմի Գերեզմանատունը :

Թատերական Ներկայացում

Գօմոնի ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ, դումն

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՁԵՐՇԻԼԸ ՍՐԹԻՆ ԱՂԱ**

Մուտք 3 ֆրանք

Ընկերական դաշտահանդէս

կազմակերպուած Պանեօ-Բաշանի Արծիւ Ենթակոմիտէի կողմէ

27 Յունիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՀՕՐԱՔԻ պարտէզին մէջ

Rue Traversière, Պանեօ

Իւրաքանչիւր ընտանիք իր ուտելիքը միասին կը բերէ: Խմիչքը տեղւոյն վ բայկարելի է ունենալ:

— 0 · 0 —

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

27 Յունիս, կիրակի, առաւօտեն մինչեւ իրիկուն, Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **ԴՈԿԹ. Յ. ՊԸՂՏԱՍԱՐԵԱՆ**

ԵՒ Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կ'երգէ ՏԻԿ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ'արտասանեն Գ. Գ. Հ. ԽԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ:

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար: Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՃԱՄ. ՑՈՅՑ.—Ցօգնկառք ընվալիտէն, իջնել վալ ֆլէօրի մէօտօն մէթրօ մէտր տ'իսիէն առնել թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ. [illegible]

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ՄԱԽՈՒ ԵՒ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐԻ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ԹԻՒԵՐԸ

6րդ. 7րդ. 8րդ. 9րդ. 10րդ. 11րդ. 12րդ. Բոլորն ալ լման տարեկանը 50 ֆր.: վճարումը կանխիկ: փոստի ծախքը գնողին վրայ:

Դիմել.— Hatchikian Nerses. 124 rue Lafayette (coiffeur) Vienne (Isère) France.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Յունիս 26 շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր դպրոցին մէջ, 6 bis bld. Rodin.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղի վարչութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, համակիրները եւ պատուակալ անդամները շաբաթ, 26 Յունիս երեկոյեան ժամը 8.30ին իր սրահը, 2 rue Colbert, Bar de la Poste.

Օրակարգ.— Տարեկան գեկուցում, հաշուետուութիւն, Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Միջակա Թային միութ. ընդհ. անդամական ժողովը 28 Յունիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Նահիրկեան» սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclips».

Կարեւոր օրակարգ:

ԴԻՏԵՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼՒՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibald

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Լիւոնի Ցառաջի գրասեն[illegible]

Le Gérant: H. STEPHAN

17 Rue Damesme, PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԲԱՐԻՆ» Նկարագրական կտորը։ Ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր։ Ցոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.։ կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince եւ գրատուն ժէրար 36 rue Montholon։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամանակին։

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՍԻՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. **ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆԻ**

(Երեսփոխանն. Նախկին Նախարար)

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԱԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՄԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին,

Salle Gaveauի մէջ,

45 Rue La Boëtie, մէթրօ **Miromesnil**

Ծողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ Նահատակներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԷՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ. «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆԱՅԵՄ»

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովը 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանը, Առնուվիլ:

Կը խօսի՝ Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՇԱՎԻԼԻ «Արզութեան» խումբի ժողովը 26 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՆԻԷՌ - ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ Կ. Կ.ի Ներկայացուցիչը :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր, ՌՕՊԷՆՍՈՆ, **Maison Fiquet**ի զովասուն պարտէզին մէջ.

(Անձրեւի պարագային բնդալ ծակ սրահ).

Կը նուագէ ԹԱՌԻՍՏ ԳԱՐԵԳԻՆԻ խուլական ընտիր ճազը Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ

[illegible]

ՃԱՄ.ՑՈՅՑ.— Փորթ տ'օրլէանէն առնել 128 Թիւ օթօպիւսը, իջնել Թէյմինիւս

ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ ՏՕՆԸ

ՓՕՆ Տ'ՕՄԱՅԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէին եւ Փօն տ'Օմայի Նորքին խումբի

27 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէին եւ տեղւոյն խումբին

26 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐԳՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

28 Յունիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.45ին Schola Cantorum, 269 rue Saint Jacques. Փարիզ(5)

Եւրոպական եւ հայկական երգեր

Աշակերտներու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Բուաթիէ) **45 - 47 Rue de la Boëtie**

մէթրօ Miromesnil

29 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐՈՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(11 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ Պախ Պուզոնիէն, Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Ֆօրէէն. Շումանէն, Կասբրիէլ Բիէռնէէն եւ Լիստէն:

Գիներ.— Ա. կարգ 20. Բ. կարգ 15 եւ Գ. կարգ 10 ֆր.: Պանք 5 ֆր:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

27 Յունիս, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ:

Այս առթիւ նանգիստաւորապէս պիտի բաշխուին ֆէնիսի խաղերու մրցանակները:

Ընտիր ճազ ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար Գ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ

Մուտք ոչ-անդամներու 10 ֆր., անդամներու 7 ֆր.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

26 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Երրորդ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, Լիոն

Գիտի ըլլան արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ, երգեր «Համազգային»ի չափահաս աշակերտներու կողմէ

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆ

Մուտքի տոմսակը պարգեւաւոր է:

Ընտանեկան դաշտահանդէս

ՎԱՍՊ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

27 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ եղբայրներու պարտէզին մէջ, Սէնթ Անթուան

Կը խօսի Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը ներկայացուի ԱՆԻՆ ԾԱՒՈՒԽԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ծոխ եւ խնամուած բաժին

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ, փափաքողները թող ճաշերնին միասին բերեն: Մուտք 2 ֆր.:

ԿԱՐԻՋՕՒԻՆ Ներկայացուցիչներ փարիզի ցուցահանդէսին մէջ յօգուտ ծախելու համար: Պարտաւորիչ է հայ կական տարազ հագնիլ եւ խօսիլ ստիպուն կերպով: Դոհացուցիչ վճարում. գիմել կամ գրել Տիկին Յասմիկ Պապազեանին Confiserie Marmara. H. Papazian 49 57 rue Raspail. Alfortville. Seine. Tél. Entrepôt 16 06

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Լոյս տեսաւ Guide մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար :

GUIDE DES ETRANGERS

Որ կը պարունակէ Փարիզի օտար բոլոր հաստատութիւններու, հիմնարկութիւններու, կազմակերպութիւններու, հիւպատոսարաններու, օֆիսներու նաւային, համբորդական եւ հեռագրական գործակալութիւններու, ճաշարաններու, ակումբներու, եկեղեցիներու, պրավճառներու, դրագարաններու դրամատուներու, առեւտրական գրասենեակներու, թերթերու, երդուեալ թարգմանիչներու, միջազգային կազմակերպութիւններու, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հասցէներ, դասաւորուած երկիրներու եւ ցիւրերու կարգով :

Guideը կը պարունակէ նաեւ Փարիզի ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուններու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ :

Guideը ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար պրօֆեսիոնելներու, որոնց հոն պիտի գտնեն զիրենք հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները :

ԳԻՆ՝ 6 ՖՐԱՆՔ

Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին.— «Guide des Etrangers», 13, Rue de la Colonie, Paris (13), Tél. Gobelins 11-40:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50 71

Կը ծախէնք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին ա եւ խղճմտօրէն:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

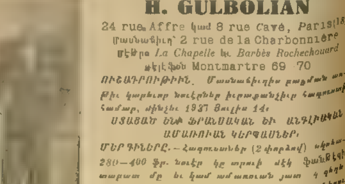

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Հեռաձայն Montmartre 69 70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. Մասնաճիւղիս բազմաթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատ 4 գոյն ցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր տալ ամառնական Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերջամեայ բաժանորդագրուի Յառաջին: Ցուցադրուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն օգտուելու համար ներկայացնել Յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը տրուին գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ թրծուածք:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ, — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 26 ՅՈՒՆԻՍ [redacted] 26 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3457

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Բ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

— — o —

Երէկ Փարիզի մէջ բացուեցաւ Ընկերվարական Բանուորական Միջազգայինի (Բ. Միջազգային) Գործադիր Յորհուրդի լիակատար ժողովը, քննելու համար նախ իր դիւանի հրաժարման պատճառները, յետոյ նաեւ՝ քաղաքական կացութիւնը, մասնաւորապէս Սպանիոյ խնդիրը: Ժողովին կը մասնակցի նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը :

Մինչեւ 1934ի յուլիսը, ընկերվարական եւ համայնավար Միջազգայինները (Բ. եւ Գ.) իրարու հետ հակառակորդի դիրքին մէջ կը գտնուէին: Երրորդ Միջազգայինը՝ բազմած Մոսկուայի մէջ՝ կը յոխորտար կոկորդալից՝ իրեն մենաշնորհ դարձնելով ընկերվարական սկզբունքները: Գ. Միջազգայինի նախագահ հանգուցեալ Զինովիեւներու եւ յաջորդներուն համար՝ աշխարհի բոլոր ընկերվարականները «սոցիալ - դաւաճաններ» էին եւ ընկերվարական կուսակցութիւնները՝ հլու կամակատարներ քաղքենի դրամատիրական սիստեմներու:

Ամբողջ 17 տարի Մոսկուա այս քաղաքականութիւնը ջատագովեց ու վարեց, հսկայական գումարներ տրամադրեց եւ քարոզութիւններ ըրաւ՝ քայքայելու համար ընկերվարական կուսակցութիւնները, ու յաջողեցաւ սանց ծոցէն խլելու համայնավար կուսակցութեանց վարիչներ ու շարքայիններ:

Ցիշելու համար միայն Ֆրանսան, ծանօթ է արդէն թէ ինչպէս 1920ի աշնան Թուրի ընկերվարական համագումարին մէջ, կուսակցութիւնը երկուքի բաժնուեցաւ: Ձախ թեւը քաշուելով կազմեց համայնավար կուսակցութիւնը, Մարսէլ Քաշէնի եւ Ֆրոսարի գլխաւորութեամբ, որոնք Մոսկուայէն վերադարձած էին: Ձինադադարի վաղորդայնին, բանուորները՝ որոնք տարիներով ճակատին վրայ կռուած էին եւ այլեւս յոգնած պատերազմէն, խանդավառուած էին համայնավար յեղափոխութեամբ, որ Երկրային դրախտ կը խոստանար մարդկութեան:

Յանդգնութեան այդ ալիքը վարակած էր ամէնէն առողջ ընկերվարական շարքերը:

Մոսկուայի գործակալները օգտագործեցին այդ առիթը եւ պառակտեցին ընկերվարական կուսակցութիւնը: Համայնավարները իրենց հետ տարին նաեւ ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ «Իւմանիթէ»ն, հիմնուած մեծ Ժօռէսի կողմէ:

Այնուհետեւ ինչպէս Ֆրանսայի, նոյնպէս զանազան երկիրներու մէջ պառակտումի եւ հակառակութեան համայնավարական քաղաքականութիւնը աւերներ գործեց:

Գերմանիոյ մէջ Համայնավարները կարեւոր յաջողութիւններ ձեռք բերին, Ռայխսթակին մէջ իսկ կարեւոր դիրք մը գրաւելով: Մինչեւ որ Հիթլէր եկաւ եւ մէկ հարուածով հրապարակէն քշեց համայնավարներն ու գերման Սոցիալ - Դեմոկրատիան, որ արդէն կարեւոր դեր մը կը խաղար 1914էն առաջ եւ որ պատերազմէն վերջ ալ երկրին մէջ գլխաւոր վարիչ ուժը դարձած էր:

Հիթլէրի այս հակահամայնավար եւ հակընկերվարական քաղաքականութիւնը ահազանգի մը պէս հնչեց Մոսկուայի մէջ, որ յետադարձ շարժում մը ըրաւ եւ ձեռք երկարեց ընկերվարութեան: Մոռցաւ երկրորդ Միջազգայինին՝ զոր մինչեւ այդ վայրկեանը կ'արհամարհէր:

Այդ ձեւով է որ հիմը դրուեցաւ երկու Միջազգայիններու գործակցութեան, 1934 յուլիսին կնքուած դաշինքով մը:

Ժողովրդական ճակատը, որ այսօր տիրական դեր կը խաղայ Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին մէջ, արդիւնքն է երկու Միջազգայիններու գործակցութեան:

Ֆրանսայի ընկերվարութիւնը յարած է Միացեալ Ճակատի գաղափարին եւ կը գործադրէ զայն:

Սակայն Երկրորդ Միջազգայինի մէջ կան ուրիշ երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւններ ալ, որ հակառակ են Երրորդ Միջազգայինի հետ գործակցութեան: Ասոնց գլուխը կը գտնուին Անգլիացիները, իրենց հետ ունենալով Հոլանտայի եւ Սկանտինաւեան երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւնները:

Անցեալ շաբաթ Աներմասի մէջ հանդիպում մը ունեցան երկու Միջազգայիններու դիւանները, մասնաւորապէս զբաղելու համար սպանիական խնդրով: Սպանիոյ համայնավարներն ու ընկերվարականները իրենց շարունակական դիմումներով կը պահանջէին երկու Միջազգայիններէն կարուկ եւ ազդու կերպով միջամտել Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ, որպէսզի քաղաքացիական կռիւներուն վերջ տայ եւ ապստամբները զսպէ:

Այս խնդրին առթիւ քանիցս զբաղեցաւ արդէն Միջազգայինի Գործադիր Յորհուրդը: Սակայն իր ամբողջ գործունէութիւնը բանաձեւ քուէարկելէն անդին չանցաւ: Կարգ մը երկիրներու ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւններն ու արհեստակցական միութիւնները դրամ հանգանակելով զէնք, ռազմանիւթ եւ պարէն յաջողեցան ղրկել Սպանիա, երբ դեռ արգելք չկար:

Աներմասի հանդիպումէն վերջ, Բ. Միջազգայինի Գործադիր Յորհուրդի նախագահ տը Պրուքէր հրաժարական ներկայացուց, իրեն հետեւեցան դիւանի քարտուղար Ֆրից Ատլէր եւ գանձապահ Վանտէրվէլտ: Պատճառը՝ Անգլիոյ եւ սկանտինաւեան երկիրներու ընկերվարական կազմակերպութեանց բռնած անհաշտ դիրքն է Մոսկուայի հետ գործակցութեան խնդրին մէջ:

Երկրորդ Միջազգայինը ներկայիս կ'անցընէ տագնապ մը: Այդ տագնապը կապ ունի սպանիական խնդրին հետ, որ նոյնպէս քաղաքական տագնապ ստեղծած է եւ կը մտատանջէ ներկայիս ամբողջ մարդկութիւնը:

Ընկերվարական տագնապը կը լուծուի՝ երբ փարատի քաղաքական տագնապը: Մէկը միւսին հետ կապուած է անքակտելի:

Ցանկանք որ Միջազգայինը գտնայ այն մեծ ուժը, որ կարենայ իր հզօր ազդեցութիւնը գործել՝ լուծելու համար քաղաքական տագնապը:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԻՐՔԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութիւնը կատարելէ հրաժարելով հանդերձ, գերմանական եւ իտալական նաւատորմը չի հեռանար Սպանիոյ ջուրերէն: Եւ որքան ալ ապահովութիւն տրուած ըլլայ թէ Գերմանիա ինքնագլուխ ուրիշ պատժական որ եւ է միջոցի պիտի չդիմէ՝ իբրեւ պատասխան «Լայփցիգ»ի միջադէպին, այսուհանդերձ մտահոգութիւնը փարատած չէ քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ քաշուելով՝ բաց կը մնայ, Միջերկրականի մէջ, Ֆրանսական սահմանէն մինչեւ Մալակա ծովեզերեայ գիծը, որուն հսկողութիւնը յանձնուած էր գերմանական եւ իտալական նաւատորմներուն: Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը չի խորհիր օժանդակութեան հրաւիրել այլ պետութեանց նաւատորմները, ու կը թողու ֆրանսական եւ անգլիական նաւատորմին՝ հսկել այդ բաց մնացած գծին վրայ: Սակայն այդ գիծը բաց մնալով է որ աւելի մտահոգութիւն կը ներշնչէ: Որովհետեւ այդ գիծը կը պատկանի հանրապետական կառավարութեան, որ եթէ օգտուի հսկողութեան պակասէն՝ գերմանական եւ իտալական նաւատորմը, այդ պարագային, պիտի օգնէ Ֆրանքոյի կառավարութեան:

Հեռագիրները առ այժմ որ եւ է նորութիւն կամ միջադէպ չեն հաղորդեր, Ֆրանսական թերթերը կը գոհանան մեկնութիւններով եւ արձագանգ տալով Պերլինի, Հռոմի եւ Լոնտոնի մամուլին արտայայտութեանց:

Պերլինի մամուլը կը պնդէ թէ գերմանական նաւատորմը չէր կրնար շարունակել այլեւս հսկողութիւնը, երբ Զօրսերուն մէջ համերաշխութեան ոգի չկայ եւ տակաւին «Լէյփցիգ» ոգի ցոյց կը տրուի: Ըսել կ'ուզեն թէ ամէն ինչ կը պարտադրուի Գերմանացիներուն, բայց չեն լսուիր գերմանական պահանջները: Գերմանիա պահանջած էր ցոյց մը կատարել, մինչդեռ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կ'առաջարկեն քննութիւն կատարել միջադէպին մասին: Երբ գերմանական կառավարութիւնը կը բանաձեւէ իր պահանջները, չի կրնար այլեւս ետ վերադառնալ իր որոշման վրայ,— պատեհ հարց է: Հրաժարելէ վերջ հսկողութենէն, ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ մնալը փաստ մըն է թէ Գերմանիա չուզեր սատանձնել ընդհ. պատերազմի հրձիգի դերը, եւ եթէ իր նաւատորմը կը պահէ Միջերկրականի մէջ, պատճառն այն է որ կ'ուզէ պաշտպանել իր առեւտրական նաւերը:

Իտալական մամուլը ուժ կուտայ գերմանական այս պատճառաբանութեան:

Ընդհակառակն, անգլիական եւ Ֆրանսական մամուլը հակասութիւն մը կը տեսնէ Գերմանիոյ ընթացքին մէջ,— մնալ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ եւ հրաժարիլ այդ յանձնաժողովին պարտականութենէն, որ կը կայանայ հսկողութեան մէջ: Եւ յետոյ ինչո՞ւ մեծ թիւով մարտանաւ կը համախմբէ Սպանիոյ ջուրերուն մէջ:

Քաղաքական միջազգային մեքենան համր է այսօր,— ծանր մտահոգութիւնը պահ մը փարատեցաւ, բայց «խաղաղութեան շաբաթը կարճ է միշտ» կը գրէ թերթ մը, խաղաղ օրերը շուտ իրիկուն կ'ըլլան:

Հայ գաղութին յնդունելութիւնը
Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ

Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Փարիզի քաղաքապետութիւնը հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը սարքած էր հայ գաղութին համար, Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեակին առթիւ:

Ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ քաղաքապետարանի շքեղ հանդիսասրահներուն մէջ: Ներկայ էին հայ գաղութի բոլոր դասակարգի ներկայացուցիչներէն քանի մը հարիւր հոգի, համախմբուած Վենետիկի Մխիթարեանց Աբբահայր Հ. Սրապեանի եւ Սէվրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի վարիչներուն շուրջ: Ներկաներուն մէջ էին Զօր. Պրէմօն, Հալէպի հայ - կաթոլիկ առաջնորդ գերապայծառ Հինտիկէ եւ հայ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ

Փարիզի քաղաքապետական ժողովի նախագահ Ռ. Լօրան խօսք առնելով գնահատեց Մխիթարեանց կատարած գործը եւ բացատրեց Հայերու կատարած ծառայութիւնները Ֆրանսայի, որուն հողին վրայ հիւրընկալուած են անոնք, գարկ տալով Ֆրանսական առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի զարգացման: Իր խօսքերը ջերմ ծափերով ընդունուեցան:

Յետոյ Սէվրի վարժարանի վարչական մարմնին կողմէ խօսեցան Գ. Գ. Ֆիէյ եւ Ժօրժ Փիքօ, առաջինը յիշելով Հայերու կատարած դերը Արեւելքի մէջ ինպաստ Ֆրանսական ազդեցութեան, իսկ երկրորդը՝ պատմեց թէ ինչպէս Պոլսոյ դեսպան Փօլ Քամպօն 1896ի ջարդերուն առթեն պաշտպանեց հայկական դատը՝ ի հեճուկս արտաքին նախարարին հրահանգներուն:

Յետոյ քաղաքապետարանի Ռոկեմատեանին մէջ ստորագրեցին ներկայ կարեւոր անձնաւորութիւններ: «Յառաջ»ի անունով ստորագրեց Հրանտ-Սամուէլ

Ընդունելութենէն վերջ, քովնտի սրահի մը մէջ շամփանիայով եւ զովացուցիչներով պատուասիրուեցան ներկաները:

———

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, 150,000 աշխատաւորներ, պատասխանելով Ժող. Համախմբումի կոմիտէի կոչին, Հինգշաբթի երեկոյ հաւաքուեցան Նասիոնի հրապարակը, արտայայտելու համար իրենց կամքը թէ պիտի պաշտպանեն Ժող. Ճակատի կառավարութեան նուաճումները:

ԷՏՄՈՆ ԺԱԼՈՒ, որ ակադեմական ընտրուած էր բայց ակադեմականի պատմուճանը պատրաստ չըլլալով՝ չէր մասնակցեր Անմահներու նիստին, հինգշաբթի ընդունուեցաւ Անմահներու կամարին տակ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՓԱՌՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՆԴԻՆ

— . —

Ի վերջոյ շատրուանի մը կը նմանցնեմ հայ ժողովուրդը, — ձեզի ծանօթ են անշուշտ ջուրերուն խաղերը, ջուրի երակ մը կարկաչելով կը ցատկէ հողին մէկ շիթունքէն, քայլ մը կը դնես վրան, եւ ահա երթը քայլ մը ետ - ռուէն դարձեալ վեր կը ձնտռի ջուրը, անուշ ձայնով բրբջալով եռեւէղ որ խարխլ ֆեզ, կը բարկանաս եւ կը սկսիս կոխկրտել, ամէն ծակ ու ծուկ կը փակես, կ'ըսես, ա՛լ թաղուեցաւ, բայց յանկարծ կ'ոստէ՝ փը՜շշ, եւ տեւ կը դառնաս, ի՞նչ տեսնես, ջուրն է նորէն, որ շատրուան է շիներ, երկինք կը ցայտէ շուշանի մը ցօղունին պէս, օդին մէջ նրկճղելով, կարծես արեւին շողերը բռնելով խաղցնելու համար աչքիդ դէմ:

Այսպէս է հայ ժողովուրդին տաղանդն ալ,— Լէնկթիմուրը կուգայ կը կոխկրտէ Հայկեան հանճարին ծաղիկները, կը սատկի կ'երթայ ինք՝ բայց յանկարծ մեր ժողովուրդն է դարձեալ որ աշխարհի առջեւ կը բանայ իր մշակոյթին հրաշքները: Կու գայ Թուրքը, կը կտրէ կը քանդէ հայկական վաղդատամը, բայց յանկարծ կը տեսնես որ Թուրքին նախանձոտ աչքին դէմ կը բացուի հայ գրականութեան եւ արուեստին հրաշափառ տեսիլքը: Եւ կուգայ Ռուսը, կը նրնջէ, կը ցամքեցնէ ամէն բան, բայց եւ այնպէս կենդանի է հայ արուեստը, որովհետեւ յաւիտենական:

Փա՜ռք:

Տարագրութեան մէջ ենք: Ազգերու եւ ժողովուրդներու ոստեսական եւ քաղաքական տագնապներու մէջ կը խաշինք: Տխո՜ւր է նաեւ մեր կացութիւնը, եւ սակայն ի՜նչ ծաղիկներ բացինք, ի՜նչ արուեստագէտներ տուինք օտարութեան մէջ: Ամէն շաբաթ գեղարուեստական երեկոյթ մը:

×

Ահա երիտասարդ երաժիշտ մը, Արայ Պարթեւեան, այս երեկոյ կուտայ նուագահանդէս մը, Սալ Կավոյի մէջ: Իր տասնեակով նուագահանդէսն է այս, որուն կամարակապը կը հանդիսանայ իր Նոր պատարագը, ոճիրուած մեր Այրիկեան նահատակներուն յիշատակին:

Մեր եկեղեցին ունի առանձական իր պատարագը, որ քրիստոնէական մաշած պատմութեան մը յաւերժացումն է երաժշտական շքեղ պատմութեան մէջ: Եւ կ'ողջունեմ վերանորոգումի ամէն փորձ,— պէտք է ազգայնացնել այլեւս կրօնական երաժշտութեան մոթիֆները: Մեր ռոկեդարին յատկանիշն է արտայայտութիւնը հայ ժողովուրդին այն կարողութեան, որ միշտ գիտք հագած եւ իր վրայ արշաւող քրիստոնէութիւնը առած, իւրացուցած, ազգայնացուցած, հայացուցած է գրականութեան, կրօնական արուեստի եւ հայ մշակոյթին մէջ: Այժմ ես հայկեան հանճարը պէտք է ստեղծագործէ նոյն ուղղութեամբ,— մեր ժողովուրդը կը զարգանայ օրուան շունչով: Եւ օրուան շունչը կը պահանջէ որ իր ապրումները յաւերժացուին ներմուծուելով հայ մշակոյթէն ներս: Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք էերգել մե՛ր նահատակները, ոչ թէ խաչին ստորոտը կերկերածայն ողբացող Մագդաղենացիներու եղանակով, այլ Շ. Գարահիսարի բերդին, Վասպուրականի լեռներուն, Տարօնի աշխարհին սարերուն, Ուրֆայի պատնէշներուն եւ Մուսա - Տաղի գագաթին վրայ պայքարող, իր արիւնովը ազատութիւն գնող ժողովուրդին ցաւի, յոյսի եւ յաղթութեան աղաղակներուն երաժշտութեամբ, թնդանօթի որոտումով, սուրերու շխաչիւնով, գնդակներու սուլոցով, փողերու գոչիւնով: Ֆրանսացին իր սուրբերուն կարգը անցուց Ժան տ'Արքը եւ անոր արձանը կանգնեց իր եկեղեցիներուն մէջ՝ եկեղեցական աւանդապաշտներու պայքարին,— մենք ես կ'ուզենք որ մեր եկեղեցիներէն ներս լսենք Սերոբ Աղբիւրներու, Անդրանիկներու, Մուրատներու երգը ոչ պատկերը, գէթ անոնց ազատութեան խոյանքին, անոնց արծուային սաւառնումին ու թեւաբախումին երաժշտութիւնը: Մենք կ'ուզենք նոր Աստուածներ, մե՛ր Աստուածները եւ անոնց անեղծածայն պատգամը:

Պարթեւեան յաջողա՞ծ է,— այս երեկոյ իր նուագահանդէսին մէջ միայն պիտի բացուի այդ:

×

Եւ Հայկեան հանճարին շատրուանը մտարերելով դարձեալ, ահա տեսէք սա շուշանի մը հասակով աղջիկը, Ռաֆֆիկը, — հայկական տաղանդին ծիածանումն է ան, որ հետզհետէ կամար կը կապէ, երկինքները կը քանէ, պաշտութեան եւ հիացումի զգայութիւններ անձրեւելով հոգիներու վրայ: Երեքշաբթի կը տեսնէք զինք:

Ցիշատակենք նաեւ, որ մեր վաստակաւոր երաժշտուհին՝ Մարգարիտ Բաբայեան Եղիշէ եւ տաղանդաւոր արուեստագէտներու խոյլ մը կը ներկայացնեն երկուշաբթի երեկոյ, Փալիցի մէջ

Ի փառս հայկական հանճարին, ժողովուրդ Հայոց, առէք կանգնէք երպատուօրէն եւ ծափահարէ՛:

ԱՐԱԶ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

— • —

Քիւրտերը նեղուած բռած են կռուիլ ցմահ

ԷԼԱԶԻԶ, 17 Յունիս — Թունճէլիի զին. գործողութիւնները յաջողութեամբ կը շարունակուին: Մօտ 1000 — 1500 զինեալ ապստամբներ ամբողջովին համախմբուած են Թութօւաքէրէ: Այս տեղը 3000 մեթր բարձրութիւն ունի, եւ մասամբ անտառոտ է: Ցարդ այս շրջանակը, պատմութեան ոչ մէկ շրջանին, չէ գրաւուած պետութեան զօրքերէն. Անձնատուր եղած ապստամբներուն մէկ մասը իրեն հետ մեր ուժերուն կը յանձնէ նաեւ զինքը ապստամբութեան մղողները՝ անոնց ձեռքերը, թեւերը կապած վիճակի մէջ:

Այս շրջանակին Թունճէլի անունին տակ զին. վարչութեան մը հաստատման կացուցուելուն եւ լայն չափով բարենորոգմանց սկսուելուն վրայ՝ հոն բաղդատական հանդարտութիւն մը հաստատուած էր: Ժողովուրդէն բնիկ տարրը առնող, իրենց հանդիպած անձերը կողոպտող եւ սպաննող այս լեռը շէյխերը եւ իրենց աբրանեակները հանրապետական վարչութեան կառակ չվերցնող կարգապահական շարժման վրայ՝ սեղմած մնացած էին, բայց վերջերս այս աշիրէթապետները որոշած են ապստամբիլ այն կրգութեանց հետեւանքով որ, կը պնդուի թէ, հարաւէն եկած են: Նոյնպէս, տեղեկածին համաձայն, այս շէյխերն ու աշիրէթապետները Յօզաթ-Օվաճըգ ճամբուն վրայ՝ Սարըսալթըգ թիւրպէին մէջ գաղտնի գումարում մը կատարած են եւ երդում ըրած կառավարութեան դէմ ցվերջ պայքարիլ: Ասոնք են երդում ընող աշիրէթները. — Շամիլլի, Քուրէշլան, Հօրմէք, Արթիլլի, Շէյխ - Հասան, Հայտարանլը, Լօլան, Տէմէնան, Պախթիար, Եօքարը Ապպաս Ուշաղը, Աշաղը Ապպաս Ուշաղը, Լաչին, Քօչուշաղը, Շամուշաղը, Բէյամիէք, Քօրադան, Քալան, Եօքարը Գարապէլլի, Ֆէրհատուշաղը, Ապտուշաղը, Մազգիտուշաղը:

Ակէ ալ հաւկցուածին համաձայն, ապստամբութեան սկզբնաւորութեան, ապստամբներուն թիւը շատ մեծ էր: Բայց կառավարութեան ձեռք ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԸՆԴՀ. ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական թերթէ մը թարգմանաբար —

Տեղեկութիւնները, որոնք Մոսկուայէն կը հասնին, կը պարզեն կացութիւն մը, որմէ կրնան ծնունդ առնել ամէնէն անսպասելի դէպքերը։ Ամէն ինչ ցոյց կուտայ, որ Ռուսիոյ մէջ բոլորովին վերցած է փոխադարձ վստահութիւնը, առանց որուն անկարելի է ապահով ու ամուր կառավարութիւն մը ունենալ։ Մոսկուայի դատավարութեանց ամբողջ պատմութեան մէջ ի յայտ կուգայ պայքարը գերակայութեան եւ տիրապետութեան, ինչպէս սովորաբար տեղի կ'ունենայ ամէն մէկ յեղափոխութեան եւ դիկտատուրայի ժամանակ։

Ստալին յաջորդաբար մաքրագործեց ամէնէն առաջ կոմունիստ կուսակցութիւնը՝ ձերբազատուելով անոր ղեկավարներէն, որոնք Լենինի ընկերները եւ 1917ի յեղափոխութեան հեղինակներն էին։ Ցետոյ մէջտեղէն վերցուց Ձախային անբաղձալիները, հարուածելով Եակոտան, ի վերջոյ, կարմիր եկաւ զինուորականութեան։ Կամարնիք անձնասպան եղաւ, իսկ մարաջախտ Թուխաչեւսքի եւ 7 կարմիր զօրավարներ ընդակահարուեցան։

Եւրոպական թերթերը իրաւացի գիտել տուին, որ եթէ եղած ամբաստանութիւնները ճիշդ են, ապա ուրեմն սովետ բանակին մէջ կը տիրէ քայքայում ու կազմալուծում. քանի որ բարձրագոյն գիրքերու հասած անձեր — ինչպէս Թուխաչեւսքին եւ պատերազմական փոխ-գործավար Կամարնիքը — այնքան ստորնացած էին, որ կը ծառայէին օտար պետութեանց եւ կը մոռնային իրենց սեփական պարտականութիւնը հանդէպ Ռուսիոյ եւ կոմունիզմին։

Իսկ եթէ մեղադրանքները ճիշդ չեն, ապա ուրեմն քայքայում գոյութիւն ունի ոչ թէ բանակին, այլ երկրին ղեկավարութեան մէջ։ Այսպիսով գոյութիւն ունի պայքար մը գերակայութեան ու մենատիրութեան, որուն երկրորդ հանգրուանը ղեկավարներու ընդդակահարումը եւ հաստատուած զինուորական դիկտատուրայի,— ինչպէս տեղի ունեցաւ Ֆրանսական յեղափոխութեան ժամանակ։ Միայն թէ՝ Ֆրանսական Թերմիտորը շատ կարճատեւ էր։ Նապոլէոն շատ արագ վերջացուց իր մենատիրութիւնը, մինչ Խորհրդային Միութեան մէջ այդ մենատիրութիւնը դեռ կը շարունակուի եւ վախճանը տակաւին կը մնայ անյայտ։

Ֆրանսայի մէջ՝ ահաբեկումի առենն՝ ղեկավար անձերէն ոչ ոք ինք — զինքը ապահովուած կը զգար։ Նոյնը կը տեսնենք այժմ Խորհրդային Միութեան մէջ։ Այն առեն, Ֆրանսայի մէջ, կառափնատէն անցան յեղափոխութեան ամէնէն անուանի գործիչները։ Ռուսիոյ մէջ, այժմ, դահիճներու փամփուշտներով կ'իյնան ու պիտի իյնան հոկտեմբերեան յեղափոխութեան մեծագոյն դէմքերը. իսկ վերջին օրերուն՝ բանակի ղեկավարները։ Բացառութիւն կազմեցին, յարդ Թրոցքին, որ շատոնց աքսորուած է, եւ Ստալինը՝ որ մենատէրն է Խորհրդային Ռուսիոյ։

Կոմունիստ կուսակցութեան մաքրագործումը Ստալինի հակառակորդներուն կողմէ կը նկատուէր մենատիրական քաղաքականութեան ամրացում, ինչպէս նաեւ ամրացումը Խորհրդային Ռուսիոյ կացութեան։ Այսօր, սակայն, երբ պայքարը փոխադրուած է բանակին մէջ, դժուար է պահել այդ կացութիւնը։ Սովետական բանակը կը զրկուի իր ղեկավարներէն, որոնք առնուազն այնքան մոլեռանդօրէն ծառայեցին բոլշեւիկ յեղափոխութեան ու զայն պաշտպանեցին քաղաքացիական պատերազմներու ընթացքին, իսկ մինչեւ վերջերս անոր պատուանդանը կը կազմէին։ Թրոցքի, Մեքսիկայի իր աքսորավայրէն կը յայտարարէ թէ Ստալին ու Վորոշիլով կը դիտեն վերական բանակը ամրացնելու համար իրենց անձնական դիրքերը, իբր ղեկավարներ Խորհրդային Ռուսիոյ։

Արեւմուտքի մէջ հետզհետէ կը խորանայ այն մտահոգութիւնը թէ ռուսական տագնապը կրնայ մեծ անակնկալներ առեղծել Եւրոպայի մէջ։ Մասնաւորապէս Փարիզի մէջ խոր է մտահոգութիւնը, որովհետեւ ամբողջ Ֆրանսական արտաքին քաղաքականութիւնը կը հիմնուի ռուս-ֆրանսական դաշնակցութեան վրայ, որուն ապահովութիւնը կախում ունի սովետական բանակէն։ Եթէ այդ բանակը քայքայուի, կ'անհետանայ նաեւ պատերազմին յաղթանակը։

Որովհետեւ, ինչքան ալ խօսուի խաղաղութեան մասին, պատերազմի ոգին կը յածի Եւրոպայի վրայ։ Խաղաղութիւնը այսօր կը պահուի ոչ այնքան դէպի պատերազմը ատելութեամբ, այլ առաւելապէս հաստատուած զինուորական հաւասարակշռութեան շնորհիւ, ինչպէս եւ այն անապահովութեան պատճառաւ թէ ինչ դիրք պիտի բռնեն, պատերազմի մը պարագային, Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի պետութիւնները։

Երբ առնուի այն համոզումը թէ բոլշեւիկեան Ռուսիան, իբրեւ զինուորական ուժ, կորսնցուցած է իր արժէքը՝ բանակին մէջ տիրող ու շարունակուող պայքարին պատճառով, խաղաղութիւնը լուրջ փորձութեան պիտի ենթարկուի։ Որովհետեւ, մենք կ'ապրինք ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ ազգերը կասկածով կը նային իրարու։ Միջազգային ապահով կացութիւնը, որու մասին կը խօսէր անցեալները Լէօն Պլում, Գրիանի յիշատակին սարքուած հանդիսութեան առթիւ, դժբախտաբար գոյութիւն չունի հիմա։ Այսօր գոյութիւն չունի նոյնիսկ այնքան՝ որքան գոյութիւն ունէր այն շրջանին, երբ Գրիան կը պարզէր համեւրոպայի իր ծրագիրը։

Այնպէս որ ռուսական դէպքերը կ'ազդեն ոչ միայն ներքին կեանքին, այլեւ Եւրոպայի միջազգային կացութեան վրայ։

Այն փաստը թէ բոլշեւիկեան մամուլը կը մեղադրէ գնդակահարեալ զօրավարները իբրեւ դաւաճաններ՝ ի նպաստ «գերմանական եւ ճափոնական աշխարհակալութեան», ցոյց կուտայ թէ ինչ հոգեվիճակ կը տիրէ Մոսկուայի մէջ։ Խորհ. Ռուսիոյ մարտարարօրէն մեղադրանքներ կ'ուղղուին երկու մեծ ուժերու հասցէին, մինչ Հիթլէր Թէկէնպուրկի մէջ խօսած իր ճառով կը պատասխանէր թէ բոլշեւիկները հիւանդական ուղեղներ են։

Ամէն պարագայի տակ ոչ միայն Խորհրդային Միութիւնը, այլեւ եւրոպական խաղաղութիւնը կը գտնուի քառուղիի վրայ։ Եթէ Ռուսիոյ ներքին պայքարը խաղաղի եւ պահպանուի միջազգային հաւասարակշռութիւնը, հաւանականութիւն կայ որ խաղաղութիւնը տեւէ. իսկ եթէ, ընդհակառակն, Ռուսիոյ մէջ խռովքը եւ քայքայումը շարունակուին, այդ երկիրը դիւրաւ պիտի դառնայ արշաւանքի ենթակայ՝ նման բոլոր երկիրներուն, որոնք կը կորսնցնեն իրենց ազգային կարգապահութիւնը։ Սովետներուն ուժը բանակին մէջ էր։ Անոր քայքայումը կրնայ վախճանին տանիլ ոչ միայն սովետական վարչաձեւը, այլեւ նոյնիսկ Ռուսիան։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ապահովաբար ճիշդ է Մեծն Բրիտանիա, ոչ թէ Մեծ Բրիտանիա։ Մեծն մակդիր է, ոչ թէ պարզ ածական։ Կ'ըսենք, կամ ըսուած է Մեծ կամ Բարձր Հայք, ցոյց տալու համար բուն Հայաստանի բարձրաւանդակը կամ մեծագոյն մասը, քանի որ կայ Փոքր Հայք, բուն Հայաստանի դէպ իր սահմանները օտարամերձ մասերու անունը։ Մեծն Բրիտանիա բուն իր անունն է միայն, մեծով, բարձրով, փոքրով։ — Կ'ըսենք, կամ ըսուած է Վերին Եգիպտոս, Միջին Եգիպտոս, ինչպէս Կապոյտ, Կարմիր (կամ դեռ ինչ գոյն որ կ'ուզէք) Նեղոս։ Կրնանք նոյն իսկ այս ածականներն ալ մակդիր նկատել, բայց առով խախտած չենք ըլլար Բրիտանիոյ «Մեծն»ը։ Անհատ անուններ կան, պատմութեան կամ ժամանակակիցներուն կողմէ իրենց տրուած մակդիրով, Քաջն Վարդան, Ուրացողն Վասակ, Մեծն Պետրոս, Առաքեալն Հեթանոսաց (Պօղոս Առաքեալ)։ Այն ձեւով մակդիրներ են անոնք, որ մինչեւ իսկ կարելի է, ինչ ինչ պարագաներու մէջ մակդիրը միայն տալ առանց անհատին՝ որուն յատուկ է, եւ կը հասկցուի անհատը։ Այսպէս յաճախ «Ուրացողն» միայն ըսուած է եւ անմիջապէս Վասակը հասկցուած, Ոսկին Բերան կ'ըսուի, Յովհաննէս Առաքեալը կը հասկցուի։ Այսպէս տասնեակներով պատմութեան մէջ։— Ֆրանսայի Գորթայներ փոքր գաւառին իբրեւ մեծը ցոյց տալ Մեծն Բրիտանիան — չենք կարծեր որ բանի գործի գայ այս պատճառաբանութիւնը. Արդէն Մեծն գլխագիր Մէնով կը գրուի թէ անգլիերէնի թէ ֆրանսերէնի մէջ։ Հզօր պետութեան մը անունն է այն, զոր պէտք է որակել իբրեւ մակդիր եւ երկրին յատուկ անունը։ Ֆրանսերէնի մէջ յատուկ անձի անուններուն մակդիրը, անձէն վերջ կը դրուի յօդով, իսկ յատուկ երկրի անուններուն առաջ.— Pierre le Grand, la Grande Bretagne։ Թերեւս այս ծանօթութիւններուն մինչեւ Մանթէվիտէօ երթալը՝ ովկիանոսի հովը փճացնէ զանոնք, բայց այս այս է, ցնոր անօգնութիւն։

** Համ մասնիկ մըն է համազօր համ մասնիկին, որ կը նշանակէ կից. համախմբել։ Հանդիպիլ — բուն բառն է դիպիլ — դէպք։ Համբերել — բուն բառն է բերել, որ արդէն առանձինն կը նշանակէ համբերել։ Հանդէս — շատ հաւանաբար՝ տեսարան ընդհանուր (համ մասնիկ, դէն մէկ ձեւը «տեսն»ին, բառ դիպած այսպէս փոխակերպուած)։ Բնականաբար կարելի չէ հանդիպութիւնը կամ նմանութիւնը ապացուցանել համ մասնիկով զուգորդուած բոլոր բառերուն։ Բայց տարակոյս չկայ որ բոլոր համ մասնիկով եղած բառերուն վրայ կրնանք պաշտպանեցնել այս տեսութիւնը, արմատականները կարելի ըլլայ գտնել կամ ոչ։ Զոր օր. թէեւ չենք գիտեր ճշդիւ թէ «համբարել» բային արմատը ո՞րն է (թերեւս ամբարելն եղած է համբարել), կամ «բարել» ուրկէ՞ եկած է, բայց անշուշտ որ համ մասնիկն է մեր հոս տեսածը, ինչպէս Լատիներէնի մէջ ինչպէս համոզել, համոզել ձեւին մէջ (թերեւս արմատը հոս «ուզել»)։ Հանգամանք — նոյնն է նաեւ համ հոս, ծայրն ալ ամք յոգնաձայն (յոգնակի ընտր) մասնիկը — անդին կը մնայ գամ արմատը եւ հոս կը կենանք։ Հանգամանքը պարագայն է (դայք եւ պար, շրջակայքին պէս — շուրջ եւ կայք)։ Համապատիւ — բնաւ տարակոյս չկայ հոս թէ պատիւ է արմատը, ինչպէս հանգունակ (միեւնոյն, կից, նոյն գոյնով բան մը)։ Ֆրանսերէն synthèse — յատինական բառ — ըրած ենք, ճշդիւ եւ համազօր, «համադրութիւն», synthétique, համադրական, syntaxe, համաձայնութիւն — ուրեմն syn, համ, համ։

Հաս կարծես աւելորդ չէ յիշեցնել մեր հետեւողներուն, թէ ֆրանսերէնը ամենամեծ մասամբ իւրացուցած է այս եւս, ինքնայատուկ բառերու ճեւով, հելլենական եւ լատինական մասնիկներ եւ բառեր բեւր չափով։ Մենք համազօր, համարժէք բառերը ունինք եւ, ի հարկին, կը կերտենք։ Այս մասին մեր լեզուին հասնող է գերմաներէնը։ Առեւտրական, գիտական - բժշկական, քերթողական - փիլիսոփայական բոլոր բառերը եւ առումները որոնք հելլէն կամ լատինական դրոշմ կը կրեն ֆրանսերէնի մէջ, գերմաներէնը զանոնք մեր բռածին, մեր նախնիներուն բռածին նման ազգայնացուցած է եւ շատ իւրացուցած։ Հետեւաբար, Երեւանի եւ հետեւորդներուն կողմէ մէջ բերուած այն առարկութիւնը, թէ «համաշխարհային» բառեր են անոնք եւ պէտք է մնան, պարզապէս տգիտութիւն է եւ մտաթափութիւն։ Երեւանի բազմահմուտ ազգագրականները պէտք է գիտնան, թէ բոլոր նոյնպէս (առեւտրական, գիտական — բժշկական, քերթողական - իմաստասիրական մինչեւ արհեստագիտական, մասնագիտական) բառերը ռուսերէնի մէջ գերմանականին եկամուտներն են։ Արդ, ինչո՞ւ իւրաքանչիւր լեզու, որ իր առանձնութիւնը, անյատուկ ճոխութիւնը ունի, չունենայ իր բառերուն յատուկ խանձարուրքը, եւ հետզհետէ որձեւէգ, աղճատ, եղծումեղծ, վիժած հրէշի մը վերածեն հայկեան հարազատ, ընդոծին բարբառը, Արարատեանը, ատամնիկը, որուն բոյնին այնքան մօտիկ կ'ապրին, որ կարող է իրմով պատուաստել ամէն ընձիւղ եւ ձուլել ամէն նորոյթ իւրայատուկ բնոյթովը։ Ի՞նչ կը բանին ուրեմն հոն ի նպաստ լեզուին։ — Եւ ի՞նչ է իրենց հատորներով բառարաններն նպատակն ու գործնականութիւնը։

Առաջքէն, սիրելի Արազ, եթէ Երեւանի ճարտարապետութիւնը, արմատականութիւնը պիտի յաղթէ, «ողորմելի եմ քան զամենայն մարդիկ»

Բայց, բարեբախտաբար հայերէն լեզուն յարալէզ ոգի մըն է, նաեւ կը կքի այլ չի կտրիր այս եղէգը.

ՏԱՐԱԶ

ՏԵՐՍԻՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տէրսիմցիները զինուորութեան ու տուրքի մասին իրենց պարտքերը կատարելապէս չեն հատուցած կառավարութեան։ Մինչեւ Թանզիմաթ, որ եւ է ձեռնարկ չէ եղած հոնկէ զինուոր եւ տուրք առնելու համար։

1875ին, Տէրսիմցիները անպատասխանի ձգած են պահեստի վաշտին զինուոր տալու մասին եղած դիմում մը։

1877 78ի պատերազմին առթիւ Կազի Ահմէտ Մուխթար փաշա Տէրսիմցիներէն պահանջած է 10000 քաղաքապահ զինուոր, բայց անոնք մերժած են, ու պատերազմէն առաջ շինուած առաջին զօրանոցներն ալ քանդած են։

Սահմանադրական շրջանի, կառավարութիւնը մուտ գործած է Տէրսիմի հարաւակողմը։ Սակայն, համաշխարհային պատերազմին առեն՝ նախորդ վիճակը վերահաստատուած է։ Զինուորութիւն ընողներուն համեմատութիւնը. — Բէրթէքի եւ Չմշկածագի մէջ՝ հարիւրին 80, Մալազկերտի մէջ՝ հարիւրին 60, Նազմիէի մէջ՝ հարիւրին 24, Տէրսիմի միւս կողմերը՝ հարիւրին 10։

Գալով տուրքին, 1903ին, Տէրսիմի գաւառին Խարբերդի Մէճլիսին մէկ ատենագրին համաձայն, Տէրսիմէն 50 հազար ոսկի, իսկ բարենորոգում ի գործ դրուելէն վերջ 80.000 ոսկի տուրք պիտի կրնար գանձուիլ։ Սակայն սահմանուած տուրքերուն մեծ մասը անվճար մնացած է։ Առեն մը առաջարկուած է տասը տարի տուրք չառնել Տէրսիմէն, ճամբաներու շինութեան փոխարէն, բայց առ ալ ապարդիւն եղած է։ Տէրսիմցին միշտ փախցած է ճամբաներէ։ 1860ին, առաջին քայլը նետուած է Տէրսիմի մէջ ճամբայ շինելու համար։ Այդ թուականէն յետոյ ձեռնարկները շարունակուած են, բայց միշտ կառավարութիւնը ակարութիւն ցոյց տուած է։

1931ին, հինգ գաւառակներէ 99.244 ոսկի տուրք առնուած է, այս գումարէն 48.045 ոսկի համրանքի տուրք գանձուած է։ Առոր ալ 20515 ոսկին առնուած է տուրքի մասին օրէնքի պարտաճանաչ Բէրթէքէ։ Մնացեալ 37.530 ոսկին գանձուած է միւս չորս գաւառակներէն։ Այս հասոյթին փոխարէն, միեւնոյն տարուան մէջ, Տէրսիմի վարչական կանոնաւոր ծախքը եղած է 185.650 ոսկի։ Հաշիւը հաւասար ոսկիի յանձնել պարտք կայ։

Տէրսիմցին դարերէ ի վեր չէ հատուցած արեան եւ տուրքի պարտքը։

1854էն ի վեր, Տէրսիմի բարենորոգման խնդիրը պետութեան գլխաւոր հոգերէն մէկն է։ Այդ թուականէն եկած է առաջին վարչական կազմակերպութիւնը, Խոզաթը կեդրոն ընտրուելով։ Նախապէս 40—50 տնուոր Խոզաթ գիւղը քիչ ատենէն 1600 տնուոր գիւղաքաղաք մը դարձած է։

Վաղուց շինուած կառավարչատուն մը կայ, որուն տակ կը գտնուի բանտը։

Այն ատենէն ի վեր շատ մը ձեռնարկներ եղած են բարենորոգումներու համար։ Այդ առեղը մերթ ընդ մերթ գաւառակ եղած է, ու գաւառակները մերձակայ կուսակալութեանց կապուած են։

Առաջին քայլը առնուած է՝ աշիրէթապետները զայմագամ կարգելով, սակայն կառավարական ուժ չունենալուն, տարբեր արդիւնք մը չէ տուած։

Այդ տեղերուն մէջ դպրոցներու ալ կարեւորութիւն չէ տրուած սկիզբէն ի վեր։ 1891ին, Տէրսիմ կը գտնուէին 750 աշակերտներ, 9 նախակրթարան եւ 170 աշակերտներ, 6 մեդրէսէ։ Դպրոցներու մէջ աշակերտներ հաւաքելու համար, ամէն տարի իւրաքանչիւր տղու կը տրուէին ենթարի մը, զօտի մը, ֆէս մը, ամէն օր հարիւր դրամ ցորենի հաց։ Ընտանիքներէն ոմանք կ'ընդունէին այս նուէրները, բայց միւս կողմէ՝ իրենց ձեռքէն ետ կ'առնէին, դպրոցը ամլութեան դատապարտելու համար։

1863ին, բաւական քաջութիւն ցոյց տրուած է։ Այն ատենի ամէնէն մեծ ռէֆէգիէին Հիւսէյին աղէյը Վիտին աքսորուած է։

1892ին ալ բաւական զօրաւոր զօրական շարժում մը կատարուած է։ 1893էն 1905, մերթ խառնաշփոթութիւններ ու զաւառական շարժումներ առաջ եկած են։

1896ին, Շաքիր փաշա եւ Դ. զօրաբանակի հրամանատար Զէքի փաշա միանալով պատրաստած են զաւառին բարենորոգմանց ծրագիր մը։ Սակայն, Զէքի փաշա յետոյ միտքը փոխած է, ու խնդիրը անկախ մնացած է։ Այդ ծրագրին համաձայն, կարող հրամանատարի մը ղեկավարութեամբ 25 վաշտերէ բաղկացած ուժ մը շարժման մէջ պիտի դրուէր, աշիրէթներու միութեան արգելք պիտի ըլլային, ընդդիմացողները Եմէն ու Տրիպոլիս պիտի աքսորուէին, աքսորման վիճակ ու զինուորական ատեաններ պիտի հաստատուէին ու զայմագամութիւնները զինուորականներու պիտի յանձնուէին։

Զէքի փաշա Հայկական Խնդիրը աչքի առջեւ ունենալով այդ ուղղութենէն ետ կեցած է, եւ ընդհակառակն, Համիտիէ զօրագունդեր կազմած է։

1907ին ալ, 20.000 զինեալ մարդիկ ապստամբած են։ Այն ատեն ջանացած են ժամանակ շահիլ, եւ հանդարտեցուցիչ միջոցներ ձեռք առնել, որովհետեւ կարելիութիւն չկար զօրք վաշտ զրկելու։ 1908ին ալ շարունակուած է ըմբոստութիւնը։ Այս միջոցին սահմանադրութիւն հռչակուած ըլլալով, այլ եւս վերջ տրուած է զին. գործողութիւններու, որպէսզի արիւն չթափի։

1909ին եւս, Հայտարանլըները ըմբոստութիւն հանած ու զսպուած են։ Միւշիր Իպրահիմ փաշա այդ միջոցին մտած է Հայտարանլըներու Աղջանակը, ուր կարելի չէր եղած թափանցել վաթսուն տարիներէ ի վեր։ Ցետոյ, ատեն մը հանդարտութիւն տիրած է։

1911ին, 1912ին, 1914ին ըմբոստութեան եւ զսպումի շարժումներ եղած են։ Պատերազմի առեն գործերը վատթարացած են։ Մինչեւ այդ առեն Տէրսիմի զէնքերը հաւաքելու խօսք կ'ըլլար, սակայն պատերազմի առեն զէնք մտցուած է Տէրսիմ։ Ռազմա -

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Խարբերդի մէջ հինգ վեց ամիս աշխատելէ յետոյ, աղան կը տեղափոխուի ուրիշ քաղաք։ Հակառակ պայի կնոջ թախանձանքին, Միքայէլ չուզեր իրենց ընկերանալ, ու վերջնականօրէն կը բաժնուի, կրկին ձեռք առնելով թափառականի ցուպը։

Այն քաղաքին մէջ Կիւչիւք աղա կը ծանօթանայ Միքայէլի եւ կ'առաջարկէ իրենց գիւղը տանիլ, ըսելով որ մեր տունը քիչ մը 10—12 հայ երիտասարդներ կան, բոլորն ալ հանգիստ եւ գոհ են, իրենց կեանքն ալ ապահով է։ Բաւական հաւատիք տալէ վերջ կը յաջողի Միքայէլը համոզել ու հետը բերել։ Միքայէլ շատ ուժով ու հպարտ տղայ մըն էր։ Իր ընկերակցութիւնը խումբի տղոց ալ աշխատելու աւելի եռանդ ու աշխուժութիւն կուտար կարծես։ Միշտ կը կատակէր ու երգել շատ կը սիրէր։ Սակայն պահեր ունէր, երբ կ'իյնար խոր մտածմունքի մէջ։ Կատակախօս տղան կը դառնար տխրախօս։ Ու կը սկսէր մելամաղձոտ երգ մը երգել։

Նազելիս պատկեր է,
Ծանր կը տեսայ
Չորս կողմը կը նայի
Հայր ու մայր չկայ ·

Եւ կամ աքսորի երգեր կ'երգէր։

Աքսորի մասին Հայերը շատ մը երգեր յօրինած կ'երգէին, դժբախտաբար բառերը մեծ մասամբ թրքերէն էին. Թարգմանաբար ստորեւ երկուքը

Բարձր լեռներ, բա՜րձր,
Ի՞նչ վնաս ունիմ
Եարս կորսնցուցի եմ,
Կ'այրիմ կը վառիմ։
Ապրիլը մեզի
Մե՞ղք է, յանցա՞նք է,
Գոնէ ազատ թողուցէք
Երգելով մեռնիմ · ·

Մարդկութենէ այլ եւս յոյսը կտրած, լեռներուն, բարձր լեռներուն հետ սկսած էր խօսիլ հայ գաղթականութիւնը։

Երբեմն շատ անգամ մարդուս տրամադրութիւնը կը փոխէ, երգը թէ միշտ կ'աւելցնէ, թէ կը փարատէ։ Երգը մարդուս աշխուժութիւն ու քաջութիւն կուտայ։ Հայ ժողովուրդը ամէն ինչ կորսնցնելէ վերջ երգին մէջ կը գտնէր իր մխիթարութիւնը, կարծես ուզէր երգելով մեռնիլ։

Գիւղացի Թուրքերը ..., հայատեաց, իւրաքանչիւր տուն անմասն չէր մնացած Հայերու կողոպուտէն։ Բոլորն ալ իրենց կարողութեան ու ճարպիկութեան չափով օգտուած էին։ 150ի չափ տուն համրող թրքական գիւղ մըն էր, ուր կ'ապրէին 12ի չափ հայ երիտասարդներ ու մէկ քանի ընտանիքներ։

Բոլոր Հայերն ալ իբրեւ Թուրք, ձեւականօրէն իրենց անունները փոխած, շատ անգամ օրուան աղօթքներէն ալ ետ չէին մնար, Ապտէսթ առնելու տաղտկալի ծիսակատարութենէն վերջ։

Թուրքերը ի հարկէ ուրախ էին նոր «իսլամացած» Հայերու ձեւապաշտութիւնը տեսնելով։ Շատ չատեր հաւատացած էին թէ բոլոր Հայերն ալ իսլամութիւնը ընդունած են։ Այս պատճառաւ իրենց կրօնական խնդիրներով կը սկսէին գլուխ ցաւցնել։

Միքայէլ եղած էր նորէն Բիզա։ Շատեր այնքան ալ լաւ աչքով չէին նայեր, ոչ անոր համար որ Բիզայի դաւանափոխութեան կը կասկածէին, այլ անոր ունեցած ուժին ու առնականութեան համար։ Որքան ալ այդ Հայը իսլամացած նկատէին, դարձեալ չէին կրնար ներել որ իսլամացած Հայու տղայ մը ֆիզիքական առաւելութիւններով օժտուած ըլլար։ Գիւղին մէջ չկար մէկը որ զօտեմարտութեամբ անոր կռնակը գետին բերած ըլլար։ Ահա թէ ինչու համար Բիզա փողոցէն անցած միջոցին, Թրքուհիները գաղտագողի անոր նայիլ կ'ուզէին։

Կիւչիւք աղա իր կարգին բաւական ուժով մէկն էր։ Անմիկ հաւատացած էր որ գիւղին մէջ իրմէն ուժով չկայ։ Մօտէն իսկ անցնիլ չէր ուզեր, որ Բիզա կրնայ իրեն յաղթել, որքան ալ անոր մասին աջէն կամ ձախէն գովասանական բառեր լսէր։

Ամառ երեկոյ մը կալին մէջ տղաքը հաւաքուած խօսակցութեան բռնուած էին, երբ մէկէն Կիւչիւք աղա երեւցաւ ու ժպտադէմ քանի մը կատակի խօսքեր փոխանակեց տղոց հետ։ Ցետոյ խօսքը փոխելով սկսաւ խօսիլ ուժի եւ զօտեմարտութեան վրայ։ Ցանկարծ առաջարկեց Միքայէլի թէ կ'ուզէ՞ կամ կրնա՞յ հետը զօտեմարտիլ։

— Եթէ կ'ուզես փորձ մը կ'ընենք, աղա.

— Շատ լաւ։

Ցայտնի եղաւ որ Կիւչիւք աղա եկած էր Միքայէլի հետ զօտեմարտելու նպատակով։ Երկու ախոյեանները պատրաստուեցան եւ անցան դէմ դիմաց, քանի մը անգամ գիրկընդխառնուեցան ու զատուեցան։ Կարծես իրարու ուժ հասկնալու փորձ մըն էր, որ կը կատարէին։ Նորէն իրարու մէջք բռնեցին, իւրաքանչիւրը իր կողմ քաշել տալով զգետնել կ'ուզէր հակառակորդը։

Շուտով յայտնի եղաւ որ Միքայէլ պիտի տանի յաղթանակը, բայց տղաքը կ'ուզէին որ յաղթողը Միքայէլը չըլլար, այլապէս յառաջիկային այդ յաղթանակը սուղի կը նստի Բիզային։ Կիւչիւք աղա պատիւին չէր կերցներ յաղթուիլը, մանաւանդ Հայու մը ուժէն։

Մեր ախոյեանները զօտեմարտութիւնը կը շարունակէին դեռ։ Այնպէս ճարպիկութեամբ մը Միքայէլ Կիւչիւք աղայի մէջքէն բռնեց եւ օդը հանեց, որ գետին զարնելը այլ եւս բոպէի խնդիր եղաւ։ Տղաքը Միքայէլին հասկցուցին, որ պէտք է յաղթուի։ Միքայէլ ինքն ալ աչքով նշան ըրաւ որ նկատի առած է այդ պարագան, սակայն նախ քան յաղթուիլը իր ուժէքը պէտք էր անոր հասկցնէր։

Մէկ երկու վայրկեան վերջ Միքայէլ իբր թէ ուժասպառ եղաւ ու յաղթուեցաւ։

Ինչպէս ըսինք Միքայէլ շատ ուժով մէկն էր, ամենածանր գործերը իրեն համար խաղալիկ էին։ Ցոգնիլ բնաւ չէր գիտեր։

Տարին սահեցաւ եւ անցաւ։ Ինչքան ալ շուտ, հայ տղաքը որոնք տարբեր տարբեր շրջաններէ հաւաքուած էին, բոլորն ալ սիրով կ'ապրէին ու կը գուրգուրային իրարու վրայ։ Երկու եղբայրներ եկած էին Թրիփոլիէն, մէկ ընտանիք Կիրասոնէն, ընտանիք մը Կէրճէնիսէն, Հռոփիկէն, Տիվրիկէն, Արաբկիրէն, Սեբաստիայէն, Ծագ գիւղէն։ Բոլորն ալ կ'աշխատէին միայն իրենց կեանքի ապահովութեան համար։

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

նիւթերու փոխադրութեան առեն առնոց կարեւոր մէկ մասը Տէրսիմ փախցուցած են: Նահանջներու առեն ամէնէն արդիական զէնքերը ձեռք անցուցած եւ առաջուընէ աւելի ամրացուցած են իրենց դիրքերը:

Թուածքը քաշուելէ յետոյ, Քիւրտերը քիչ մը սմքած են: Զինադադարին նորէն ոտքի ելած են: 1926ին, պատժական գործողութիւն մը կատարուած է: 1927ին, տեսնուած է որ օտար մարդիկ Տէրսիմ կ'երթեւեկեն: 1928ին եւ 29ին աւարառութեան դէպքեր պատահած են: 1930ին, Բլիւմէրի մէջ պատժական գործողութիւն կատարուած է: 1931ին, օտար մարդիկ հոն սպրդելով աշխատած են աշիրէթները իրարու հետ հաշտեցնել եւ քրտական շարժումին ծառայել:

Բոլոր այս փորձերուն հետեւանքով Տէրսիմի շարժման մասին հիմնական ծրագիր մը պատրաստուած է: Այդ ծրագրին համաձայն, Տէրսիմի մէջ բարենորոգումներու կազմակերպութիւն պիտի ըլլայ բարձր իրաւասութեամբ, մայր ճամբաներ պիտի շինուին, զէնքերը պիտի հաւաքուին, ապահովութեան համար ճակատ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, ամէնէն լաւ պաշտօնեաները գործի գլուխ պիտի դրուին, Թուրքերէնը ամէն միջոցներով պիտի տարածուի, ու հողեր պիտի տրուին գիւղացիներուն:

Այս ծրագրին գործադրութեան շնորհիւ, 6300 քառակուսի քիլոմեթր ընդարձակ երկրամաս մը եւ 70.000 հայրենակիցներ պիտի շահինք, ու շրջակայքը բնակող 150 հազար հայրենակիցներու կրօնքը եւ ինչքերը տեւական ապահովելիք ու վտանգէ պիտի պատին.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ «Քուրուն» Թան կը գրէ.—

Էմիր Ն. Վսեմութիւն Ապտուլլահ այսօր Էնկիւրի հասաւ: Թուրք ազգը շատ անկեղծ մաղթանք մը ունի բոլոր այն երկիրներու մասին որ նոր են հիմնուած նախկին օսմ. կայսրութեան հողերուն վրայ, այդ մաղթանքը՝ անոնց արագ յառաջդիմումն է, խաղաղութեան եւ զարգացումի ճամբուն վրայ:

Այդ երկիրներէն այն որ կը գտնուի Էմիր Ապտուլլահի լուսաւոր առաջնորդութեան տակ, շատ մեծ բարգաւաճում մը ունեցած է: Էմիրը, շատ դժուարին պայմաններու մէջ, յաջողած է ներքին ու արտաքին խաղաղութիւնը ապահովել եւ երկրին մէջ ըստեղծած է քաղաքակրթական տարրեր:

Էմիր Ապտուլլահ մինչ անկեղծ բարեկամի վերաբերում ունեցած է մեզի հանդէպ: Այդ բարեկամութիւնը մեր երկրին մէջ եւս իրական փոխարինութիւն մը գտած է: Էմիր Ապտուլլահ միայն իր երկրին նախագահը չէ: Ան դաւակն է ընտանիքի մը որ մեծ դեր կատարած է արաբական անկախութեան համար, ու հիմնադիրն է արաբական ընդարձակ աշխարհին: Օսմանեան կայսրութեան ժեծագոյն սըխալներէն մին այն էր որ առենին չըտեսաւ արաբական ազգային շարժումին արդար ըլլալը, չգնահատեց զայն, եւ հեղեղին դէմ անպէտ ու վնասակար ընդդիմութիւն մը ցոյց տուաւ: Այսօր այդ աշխարհը, անջատ անջատ մասերու վրայ, իր գոյութեան տէրն է դարձած, առով ալ չի բաւականանար ու ներքին մերձեցման ձեռնարկած է. Բայց, առիկա ոչ մէկ մոտիկ նպատակ կը հետապնդէ: Առաջին նպատակն է մշակոյթի մարզին մէջ գործակցիլ:

Գալով երկրորդ նպատակին, Թուրքիա եւս նոյն խաղաղասիրական եւ յառաջդիմութեան ձգտող ճամբորդն ըլլալուն համար, մեր ու մեր արաբ դրացիներուն միջեւ նպատակներու կատարեալ զուգորդութիւն մը կայ: Այս ճամբուն վրայ մեր ու արաբ աշխարհին միջեւ հաղհետէ պիտի հաստատուի, անկասկած, անկեղծ ու սերտ բարեկամութիւն մը: Առեն մը, կարգ մը դրդիչներ, Հաթայի գործը աշխատեցան դարձնել Թուրք — արաբ վէճ մը: Գործին նման գոյն մը տալ կը նշանակէ պարզապէս արտաքին կարգ մը շահագրգռեալներու հացին իւղ քսել. Որբեք անարդար չէ նման գրգռիչ շարժումներուն եռեւ օտար մատ մը տեսնելը: Հաթայը աակախ մնացած գործ մըն էր օսմ. կայսրութեան հաշուեյարդարին մէջ: Մերձ. Արեւելքի գոյավիճակի պահպանումի տեսակէտէն ան պէտք էր օր մը անպատճառ վերջնական ձեւ մը առնէր: Այդ գործը եղած լմնցած է: Եթէ նոյն իսկ պահ մը իրարմէ բաժնուած իսկ ըլլան Սուրիան եւ Թուրքիան, ի վերջոյ գոյացած համաձայնութիւնը երկու երկիրներու միջեւ՝ Ֆրանսան ալ միասին՝ բարեկամութեան կամուրջի դեր պիտի կատարէ: Կասկած չունինք աւար, ինչպէս նաեւ այն մասին թէ Սուրիա եւս մօտերս պիտի միանայ Թուրքիոյ հետ բարեկամական եւ փոխադարձ վստահութեան յարաբերութիւն հաստատող արաբ աշխարհին:

Էմիր Ապտուլլահ, անկասկած, գիտէր արդէն մեր բարեկամական եւ խաղաղասիրական զգացումները: Բայց, տարածութիւնը արդէնք մըն է անշուշտ: Երբ մեր մօտ կուգայ՝ այդ պարագան աւելի մօտէն կը տեսնէ եւ դրացի պետութիւններու պիտի տեղեկացնէ: Մեր արժէքաւոր հիւրին այցելութիւնը այս տեսակէտէն քննելով, զայն կը նկատենք նրջանիկ դէպք մը Մերձ. Արեւելքի խաղաղութեան ի նպաստ:

ՉԻՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 22 Յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիէնի կոմիտէն, օգտուելով «Յառաջ»ի խմբագիր ընկ. Շ. Միսաքեանի այցելութենէն, անցած շաբաթ երեկոյ կազմակերպած էր հրապարակային դասախօսութիւն մը, որ տեղի ունեցաւ ռամկավարներու սրահին մէջ: Ճիշդ ժամանակին ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը բոլոր խաւերէն: Ամէնքը խիստ լարուած ուշադրութեամբ եւ առանց շշունկի հետեւեցան ընկերոջ դասախօսութեան: Օրուան նախագահ ընկ. Ս. Գալուստեան բեմ հրաւիրեց ընկ. Միսաքեանը

Ընկեր դասախօսը խօսեցաւ ճիշդ երկու ժամ:

Այս շահեկան դասախօսութիւնը սկսաւ ընդհ. ակնարկով մը քաղաքական անստոյգ հորիզոնին վրայ, յետոյ պարզեց Թուրքիոյ ներքին քաղաքական տագնապը, եւ անոր անդրադարձումը Հայաստանի վրայ, ուր երեկուան իշխանաւորը յանկարծ կը դառնայ «դաւաճան», «լրտես», վերջապէս կ'ենթարկուի ամէնէն տարօրինակ ամբաստանութիւններուն եւ կ'աքսորուի կամ կը բանտարկուի: Ընկերը Հայաստանի կացութիւնը ներկայացուց Խորհ. Հայաստանէն կատարուած քաղուածքներով, ու թիւն անհերքելի փաստերով: Յետոյ անցնելով մեր օրուան կեանքին, լուսաբանութիւններ տուաւ զինուորցուներու վիճակի մասին:

Ընկեր Միսաքեանի այս հրապարակային դասախօսութենէն առաջ ունեցանք ընկերական ընդհ. ժողով, ուր ընկերը լայնօրէն տեղեկութիւններ հաղորդեց մեր կուսակցութեան ընդհանուր կեանքին մասին, եւ պատասխանեց ընկերներուն կողմէ եղած բազմաթիւ հարցումներու: Փոխադարձաբար ընկերը ինքն ալ իր կարգին հարցումներ ուղղեց մեզի, հետաքրքրուեցաւ մեր գաղութին կեանքով:

Գարուն

ՌՈՒԲԷՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԹՈՒԼՈՆ.— Ռուբէնի երեւումը մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերաւ Թուլոնի եւ շրջակայ գաղութին մէջ: Խանդավառութիւնը այն աստիճանին հասած էր, որ ինքնաբերաբար յանձնախումբ մը կազմուելով երկրորդ նուագահանդէս մը կազմակերպուեցաւ Սալ Փէյլէնիի մէջ: Ներկայ էին Հայերու հետ նաեւ օտարներ, որոնց մէջ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ երաժիշտներ: Երկրորդ նուագահանդէսին բացումը կատարեց տեղւոյս երաժշտանոցի դասատուներէն Mlle Sibon: Ամբողջ գաղութը մէկ սիրտով կը բաբախէր Ռուբէնի կախարդական նուագին տակ: Երկու նուագահանդէսներուն ալ ապրեցանք իրական գեղարուեստական վայելք: Հպարտութեամբ կը լեցուէին մեր սիրտերը տեսնելով օտարները, որոնք մեծ խանդավառութեամբ կը ծափահարէին: Գաղութին կողմէ շքեղ ծաղկեպսակ մը տրուեցաւ Ռուբէն ամոլին:

Շնորհակալութեան արժանի են Թուլոնի եւ Լաւէյնի գաղութը եւ յանձնախումբի անդամները, որոնք առիթ տուին մեզի եւ օտարներուն գնահատել հայ մեծ աշուղը:

Թ. Տօրումեան

ՐԱՖՖԻԿԻ

ՆՈՐ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

— օ —

Րաֆֆիկ Պետրոսեան այն վազահաս եւ օժտուած արուեստագէտներէն է, որ հակառակ իր փոքր տարիքին՝ մեզի կը ներկայանայ ճոխ եւ դժուարին յայտագրով մը եւ զայն կը գործադրէ հասուն, լաւ պատրաստուած, խղճամիտ եւ իմաստալից տաղանդաւոր երաժշտի մը ինքնավստահութեամբ: Րաֆֆիկի արուեստը կրնայ գոհացնել ամէնէն դժուարահաճ քննադատները, առանց զիրենք ստիպելու որ իր տարիքը կամ ուրիշ մեղմացուցիչ պարագաներ նկատի առնեն: Արուեստը ընդհանրապէս եւ հայ ազգը մասնաւորապէս կրնան պարծիլ Րաֆֆիկով: Ես վստահ եմ որ փարիզահայութիւնը ամսոյս 29ին, Կավօյի սրահին բոլոր աթոռները գրաւելով՝ պիտի ուզէ հասկցնել որ ինք եւս կրնայ պարծիլ իր Րաֆֆիկով:

Շատեր՝ անարդարօրէն եւ հրապարակաւ զանգատ կը յայտնեն, որ մեր ժողովուրդը չի գնահատեր արուեստն ու արուեստագէտները:

Ես հակառակին խորապէս համոզուած եմ: Փաստ որ Րաֆֆիկ սիրուած եւ գնահատուած արուեստագէտ մըն է:

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Օգտուելով ընկ. Շ. Միսաքեանի ներկայութենէն, Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն սարքած էր դասախօսական ժողով մը Թաղապետարանի գրադարանին մէջ: Սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր: Ընկեր խմբագիրը դասախօսեց Ռուսաստանի եւ Հայաստանի վերջին դէպքերուն մասին:

Հայաստանի ներքին կեանքին մէջ ստեղծուած խայտառակ բարքերուն կարգին չմոռցաւ նաեւ տալ «խորհրդային» կոչուած հայ գրողներու բարոյական պատկերն ալ: Անդրադարձաւ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած երրորդութեանց հակադրեցութեան՝ արտասահմանի մէջ, մասնաւորաբար Հօկերուն վրայ:

Մէկուկէս ժամէ աւելի տեւող այս գեղեցիկ դասախօսութենէն վերջ, տրուած հարցումներուն սիրով պատասխանեց ընկերը:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՈՒՐԱԼԵԱՆ շրջանի Կիվէլ փոքրիկ քաղաքին մէջ կ'ապրի Իսահակ Ֆէդորով անունով ծերունի մը, ծնած 1802ին: Ֆէդորով աշխատիլ սկսած է 8 տարեկանին, եւ հանգստեան կոչուած՝ 124 տարեկանին ստանալով կենսաթոշակ խորհ. կառավարութենէն: Ունի 17 զաւակ, մէկը մեռաւ վերջերս 102 տարեկան հասակին մէջ, ամենափոքր աղջիկը 70 տարեկան է: Թոռները արդէն թոռներ ունին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Գեղարուեստական թատրոնը Յուլիսին կամ օգոստոսին պիտի գայ Փարիզ քանի մը ներկայացումներ տալու: Իր հետ կը բերէ անհրաժեշտ բոլոր կահաւորումները: Այս թատրոնը հին եւ նոր Ռուսաստանի առաջին թատրոնն է եւ ունի համաշխարհային հռչակ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՍԿՍՆԱԿՆԵՐԸ

— . —

Թէհրանի Ալիքին մէջ, այս խորագրին տակ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կը կատարէ աշխատակից մը (8 յունիս).—

Հնուց սովոր ենք մեր մշակութային օջախները եւ գրականութեան ասպարէզը նկատել սրբազան հաստատութիւններ, թերեւս ուրիշները քուն ենն նուիրական այն վերաբերումը դէպի իրենց գիրն ու գրականութիւնը, ինչ որ մեր մէջ տիրական է շատ հասկանալի պատճառներով: Դարերի հոլովոյթով են կազմաւորուել այս հասկացողութիւնները մեր մէջ: Այդպէս են ըմբռնել հինները՝ սկսած մեր գրականութեան ոսկեդարից մինչեւ նորերը, մինչեւ երէկուայ մեր աւելի նոր սերունդը՝ աշխարհի բոլոր ծագերում:

Փաստաւորո՞ւմ է արդեօք ու նուիրական այդ ըմբռնումը վերջին մի քանի տարուայ ընթացքում մեր գրական ասպարէզը ոտք դնող սկսնակների մօտ: Պատասխանը ժխտական է: Տեղից վերկացող ամէն մի գրաճանաչ փորձում է բանաստեղծ դառնալ: Թերեւս սխալ գործածեցի բառը. ոչ թէ փորձում է, այլ յաճախ օրէն ինքն իրեն արդէն նկատում է բանաստեղծ, գրող, եթէ գրել է կամ ինչպէս նման դէպքում ընդունուած է ասել՝ թխել է մի երկու ոտանաւոր, կատարել է մի սովորական թարգմանութիւն կամ յօրինել է մի մանկամիտ պատմուածք: Ու տեսնում էք, դրանից յետոյ անուրն ու անարուն «բանաստեղծների» շարանն սկսում է երկարել, շարքերն ստուարանալ եւ փորձում մեր գրական բոլոր շրջանների մրցանիչը կոտրել:

Այդ տպաւորութիւնն են ստանում մեր պարբերաթերթերի եւ օրաթերթերի խորացող ընթերցողներն ու դասրն մտածումների մէջ խորասուզուած ի տես այս վիճակի: Ոմանք մի քանի բառ սերտելով յաւակնութիւն են ունենում «գրող» դառնալու, յատկապէս ոտանաւոր գրելու: Միայն պէտք է անհաշիւ յանդգնութիւն՝ գըրուածքը ծրարելու եւ որ եւ է օրաթերթի կամ պարբերականի ուղարկելու համար:

Յաճախ, հոգ չէ, եթէ առաջին անգամ ուղարկած «ստեղծագործութիւնը» չտպուի կամ կը տպուի այնպիսի փոփոխութեամբ, որ ինքը՝ սկսնակը նոյն իսկ չփոթութեան կը մատնուի, չի հաւատայ իր աչքերին, եթէ ստորագրութիւնը չտեսնի:

Այսպէս չէր անցեալում, նոյն իսկ մօտիկ անցեալում: Հինները, ինչպէս եւ երէկուայ նորերը, իրենց սկսնակութեան շրջանում կարդում էին, սովորում, շատերը գիտէին որ եւ է օտար լեզու, որով հաղորդակից էին դառնում ընդհանուր գրականութեան, իսկ եթէ միայն գիտէին իրենց մայրենի լեզուն, կատարելագործում էին այն եւ նրա միջոցով ծանօթանում մեր հին, միջնադարեան, նոր, եւ իրենց ժամանակակից ինքնուրոյն ու թարգմանական գրականութեան: Նրանցից ոմանց ստեղծագործութիւններն եթէ ազդեցութիւններ էլ կրում էին ուրիշից, բայց եւ այնպէս, իրենց խորքի մէջ, ինքնուրոյն էին միանգամայն:

Սկսնակը կարդում էր իր գրածը, անտղում, փորձեր կատարում, յաճախ իր ապրումները ձեւակերպում զանազան փոփոխակներով եւ յետոյ միայն համարձակւում էր հրապարակել այն՝ մամուլի միջոցով: Սակայն, այսուհանդերձ ինչպիսի ամաչկոտութեամբ, ներքին վախով ու յուզումներով էր հրապարակ գալու այդ փորձը անում:

Իսկ քանի քանի օրինակներ կարելի է յիշել մեր գրականութեան անցեալ շրջանից, երբ հաւատաւոր, կոչում ունեցող եւ իրօք շնորհալի որ եւ է գրող մնում էր անյայտ, մինչեւ որ մի խուզարկու դրասէրի, ուսուցչի պրպտումների կամ որ եւ է դիպուածի շնորհիւ հրապարակ էր քաշւում, յաճախ նոյն իսկ բանաստեղծի կամքին հակառակ:

Նոյնպէս քանիսներին կարելի է յիշել, որոնք իրենց հոգին այրող ներքին հուրը արտացոլելուց յետոյ իրենց ստեղծագործութիւնները նուիրական մասունքի պէս պահել են այնքան զգոնապահութեամբ, անճանաչ մնացել երկար տարիներ, եւ մեր գրականութեան մէջ հրապարակուել այն ժամանակ միայն, երբ արդէն իրենք չկային:

Իսկ նրանք, ովքեր մասամբ համարձակ են եղել, անհրեւակայելի հոգածութեամբ թաքնուել են գրական կեղծանունների տակ, գրել երկար տարիներ, նոր միայն ճանաչուել:

Մինչդեռ այսօրուայ մեր սկսնակները չունեն սխատեմաթիկ կրթութիւն, շատերը զուրկ են նոյն իսկ միջնակարգ կրթութիւնից, հայերէն գիտեն այնքան, որքան ամէն մի գրաճանաչ անհատ: Իսկ նրանք, ովքեր գիտեն իրենց մայրենի լեզուն, չեն փորձում ճոխացնել իրենց միտքը, բառապաշարը, ձեռք բերել ընդհանուր, լայն զարգացում, անհաղորդ են ոչ միայն օտար գրականութեան, այլ եւ մեր հին, միջին, նոր եւ նորագոյն գրականութեան: Նրանց նոյնքան անծանօթ է Եղիշէն, Շնորհալին, Նարեկացին, Քուչակն ու Ս. Նովան, որքան Մ. Աբովեանը, Րաֆֆին, Յ. Յովհաննիսեանը, Յ. Թումանեանը, Իսահակեանը, Գ. Դուրեանը, Արփիարեանը, Թէքէեանն ու աւելի նորերից՝ Կ. Զարեանը, Համաստեղը, Շ. Նարդունին, Զարեանը, Զօրեանը, եւ իրենց ժամանակակից տաղանդաւոր գրողները: Յատկապէս խօսքս մասնաւորեցնելով մեր շրջապատի սկսնակների մասին, չափազանցութիւն արած չեմ լինի, եթէ ասեմ, որ շատերը ծանօթ են միայն Վ. Տէրեանի բանաստեղծութիւններին, այն էլ ոչ նրա ամբողջական գործերին, որոշ չափով անգիր գիտեն նրա բանաստեղծութիւնները, Գ. Դուրեանից՝ «Տրտունջք»ը, Սայաթ Նովայից՝ «Մի խօսք ունիմ»ը (հանդէսներում ու հաւաքոյթներում շատ երգուած լինելու շնորհիւ), Ա. Իսահակեանի ու Յ. Թումանեանի մի քանի բանաստեղծութիւնները (նոյնպէս երգուած երգեր): Ու ահա, այսքանով լրանում է նրանց մտաւոր պաշարի ակն ու աղբիւրը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՔԱՐԹՕՆԸ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Նամակները վերջացնելով՝ Լեւոնը քովը կանչեց տան փոքրիկ աղջիկը, հազիւ վեց տարեկան, Արտամետի խնձորի նման կարմիր թշերով պստիկ մը, ու վար ճամբեց, որ թոնրատան մէջ սպասող պառաւ կինը իր մօտ ճամբէ: Փոքրիկը ցատկոտելով դուրս ելաւ սենեակէն, ու քիչ վերջ դրան մէջ երեւցաւ պառաւ կին մը, ճմռթկուած դէմքով, հազիւ մերկութիւնը ծածկած հազար գոյնի ցնցոտիի մէջ:

Այդ պառաւը ընթերցողի նախածանօթ Բերդակցի Ալմաստ մօրքուրն էր:

— Հա, քէ մեռնիմ, պարոն Լեւոն, — ձեռքի փայտին վրայ կքելով մօտեցաւ պառաւը,— նամակները հա՞զր են ...

— Վերջացաւ, մարէ: Հիմա ճամբայ կ'ելլես, էս գիշեր կը մնաս Արտամետ կամ Սուրբ Վարդան, մէկ էլ օր կը հասնիս Ախավանք ... Նամակները կը յանձնես Աղթամարի նաւավար Մակարին: Հասկցա՞ր, ուրիշ մարդու չտաս ...

— Ողորմի հօրդ, Ալմաստ մօրքուրդ էգքա՞ն ալ խելք չունի-գործից նալէ, դուն լաւ բան. ես յայլապուն կը հասկնամ:

Լեւոնը, երբ կը խօսէր Ալմաստ մօրքուրի հետ, պառաւի ձեռքէն փայտն առաւ, վարի ծայրի խցանը հանեց, նամակները ոլորելով կոխեց բացուած ծակին մէջ, դարձեալ խըցանով ծակը գոցեց եւ փայտը երկարեց պառաւին.

— Աստուած հետդ, մարէ, ...մա ճամբայ ել:

— Աստուած քէ պահի ... ես էդ նիմ չեղնիմ որ ի՞նչ, դուն անուշ մընաս, ազգն անուշ մնայ:

Հազիւ թէ պառաւը մեկնած, Լեւոնը սկսաւ նոր նամակ մը գրելու պատրաստուիլ, երբ Առիւծ Գեւոյի զրկած պատանի զինուորը ներս մտաւ՝ յայտնելով որ փողոցի մէջ արտակարգ շարժում մը կը նկատուի եւ որ զինք կը կանչեն կողքի սենեակէն:

Վայրկենաբար ցանթան հաւաքելով Լեւոնը մտաւ ընկերներու գտնըւած սենեակը:

— Ի՞նչ կայ:

Թոփալ Սատանան առանց պատասխանելու աչքով փողոցի կողմը ցուցուց: Լեւոնը երկար նայելու պէտք չունէր՝ հասկնալու համար սայլի եւ անոր ընկերացող զինուորներու նշանակութիւնը: Անշուշտ այդ գիշեր դաւաճանը նոր պահեստ մըն ալ ձեռք անցուցած էր:

— Տղաք, շանթանները,— կարգադրեց Լեւոնը Թոփալ Սատանայի տեղը բռնելով,— կապկպեցէք, բան չըձգէք ... թերեւս Դաւօն ալ ըլլայ շրջապատող զօրքի մէջ գտնուի:

Առիւծ Գեւոն, անմիջապէս շանթան մէջքին կապելով, նորէն նախկին տեղը գրաւեց: Հին հայդուկը, հրացանը ափին մէջ սեղմած, վարագոյրի ծայրը քիչ վերցուց եւ կատաղի հայեացքով փողոցի անցուդարձին հետեւեցաւ: Ա՞խ թէ Դաւօն մօտեցող զինուորներու մէջ գտնուէր. Առիւծ Գեւոն թերեւս աղօթեց ալ, որ իր ենթադրութիւնը ուղիղ դուրս գար: Մինչ այդ, իր դիրքի պատճառով, մեր Գեւոն մօտեցող ոչ սայլը եւ ոչ ալ զինուորները կրնար տեսնել: Մէկ ալ երեւցան փողոցի յանկարծ ցրուած զինուորները, հրացանները պատրաստ բռնած, աչքերնին տան պատուհաններուն, շարքով կուպային, ամէն պատահականութեան պատրաստ վիճակի մէջ:

Զինուորներուն տեսքը այն աղդեցութիւնը գործեց Առիւծ Գեւոյի վըրայ, ինչ որ անսպասելի մօտեցող շուն մը, անկիւն մը սեղմուած կատուի վրայ կ'ունենայ: Անօրինակ կատաղութեամբ վառուեցան Գեւոյի աչքերը, դէմքը սպրթեցաւ, ու ատամները կճրտացնելով, հրացանի բունը սեղմեց ափին մէջ:

— Շան զաւակներ, շան ծնունդներ, — կը քրթմնջէր ինքնիրեն, վարի շրթունքը արիւնելու աստիճան խածնելով:

Բայց երբ զինուորներէն վերջ սայլը մտաւ Առիւծ Գեւոյի տեսողութեան սահմանին մէջ, բեռնաւորուած հրացաններու խուրձով, փամփուշտներու յատուկ ցինկէ տուփերով, ջրամաններով, փամփշտակալներով, մեր բարեկամի կատաղութիւնը չափ ու սահմանը անցաւ: Առիւծ Գեւոյի աչքերուն առջեւ կանաչ կարմիր կայծեր երեւցան, աւելի շատ բնազդօրէն առանց ինքնիրեն հաշիւ տալու, հրացանը կոթնցուց ուսին ու նշան բռնելով սայլը քշող զինուորի վրայ կըրակեց:

Այդ մէկ հատիկ հրացանի պայթիւնը աննկարագրելի իրարանցում մը առաջ բերաւ: Փողոցի զինուորները, իրար անցած սկսան աջ ու ձախ կրակել ու փախչիլ դէպի ետ, սայլը ճամբու մէջտեղ ձգելով: Պահ մը չփոթութեան պատճառ չեղաւ տեսնելով հրացանի պայթիւնը սենեակի մէջ գտնուողներուն՝ մասնաւորաբար Լեւոնի համար, որ Թոփալ Սատանայի հետ ծունկ չոքած անկիւնի մօտ գտնուող պատուհանի առջեւ, վարագոյրի արանքէն զինուորներու անցքը կը դիտէին, դաւաճանը անոնց մէջ գտնելու յոյսով:

Առաջին մէկ երկու րոպէին ոչ ոք հասկցաւ կատարուածը: Սայլէն քանի մը քայլ անդին երկու զինուորներ ինկած էին, իսկ մնացածներէն մաքրուած էր փողոցը: Մէկ ալ Լեւոնը գլուխը ետ դարձուց, ու տեսաւ Առիւծ Գեւոն: Դէմքը այլակերպուած՝ անվերջ հայհոյանքներ մրթմրթալով, Առիւծ Գեւոն կը շարունակէր կրակել, ծառերու արանքէն փախչող զինուորներու ետեւէն:

— Գեւօ՛, զաղբեցուր,— տեղէն ցատկելով գոռաց զայրացած Լեւոնը, — այս ինչ յիմարութիւն ըրիր, — եւ սակայն անմիջապէս զղջաց, որ բարկանալու ժամանակը չէ, որ եղածը եղած է արդէն եւ պէտք է առիթէն օգտուիլ

— Թոփալ, անդէդ մի շարժիր. տըղաք, եռեւէս, սայլի ապրանքը,— ու Լեւոնը դուրս թռաւ սենեակէն:

Բայց Առիւծ Գեւոն կանխած էր Լեւոնը: Առանց փափախի, արծաթախառն մազերը հովին տուած, ան երկու ստիւնով հասաւ սայլի քով եւ ձախ ծունկը գետին դրած՝ փախչող զինուորներուն վրայ սկսաւ կրակել:

Լեւոնն ու ընկերները երկ երկու ցինկէ տուփեր գրկելով՝ տուն մտան եւ իրենց բաժինը թողած մէկ անկիւնը դրին: Երբ կրկին անդամ փողոց վազեցին նորերը բերելու, Լեւոնը տան սեմին վրայ արձանացած կանգ առաւ: Զարհուրելի պատկեր մըն էր աչքին առջեւ պարզուած տեսարանը: Կողքի տուներէն կին, երեխայ, նոյն իսկ պառաւ մամիկներ փողոց թափած էին, ու ինկած սայլին վրայ: Քրքջալով, իրարու օգնելով, սայլի մէջ դիզուած ապրանքը կը կըրէին տուն: Նոյն իսկ Լեւոնի թաքնուած տան փոքրիկ աղջիկը, երկու փամփշտակալ շալկած՝ բեռան ծանրութեան տակ օրօրուելով, ուրախ ուրախ տուն կը վազէր:

— Վարդուհի, էդ ի՞նչ կ'ընես, աղջիկ, — որպէս թէ խոժոռած հարցուց Լեւոնը:

Երեխան վայրկեան մը չփոթած՝ նայեցաւ Լեւոնի դէմքին, շրթները վըրայ բերաւ եւ պիտի սկսէր լալ, երբ Լեւոնի դէմքի վրայ մեղմ ժպիտ մը նկատելով՝ շրթները երկարած, թոթով լեզուով բսաւ.

— Ալէմ Թէքէլու գլուխը ... մեր ապլանքն է, ո՞ւր կը տանին,— եւ հեւ ծիծաղով գունէն ներս փախաւ:

Հազիւ մէկ երկու րոպէ անցած՝ սայլը բոլորովին դատարկուած էր եւ միայն մեծ թիթեղէ տուփ մը կը մնար վրան: Թէեւ քանի մը կիներ փորձեցին այդ տուփն ալ շալկած փախցնել, բայց շատ ծանր լինելուն, թողուցին եղած տեղը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

առաջ լուրջ եւ արմատական միջոցներուն վրայ, այս հասաքականութիւնը խոկոյն ցրուեցաւ է ։

ՈՒ՞Վ Է ՍԷՅԻՏ ՐԻԶԱ

Այսօր Գուրթուտէքէի մէջ պաշարուած ապստամբներուն գլուխը գտնուող Սէյիտ Րիզա անուն արկածախնդիրը Տէրսիմի աշիրէթապետներուն էն ազդեցիկն է եւ երեւելին ։ Սէյիտ Րիզա իր «տէտէ»ներէն իրեն փոխանցուած չէյխութեան եւ աշիրէթապետութեան շնորհիւ ամբողջ Տէրսիմի շրջանակին մէջ երկիւղով կը յիշուի. Կողոպտիչ եւ լիրբ մարդ մը եղող Սէյիտ Րիզա ասկէ առաջ Սուլթան Համիտի վարչութեան դէմ ալ ըմբոստացած է եւ այն ատենէն ի վեր ՛նենգութեամբ, սատանայութեամբ եւ աւազակութեամբ զբաղած ։

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԳԱՐԱ, 17 Յունիս.— Երկու օր առաջ անձնատուր եղող Նազուֆխանցի աշիրէթին ու աշիրէթապետին հետ, երէկ Հայտարանցի Քամէր Հրսոր, Տէմէնանցի Ծիպրայիլ եւ արբանեակները անձնատուր եղան ։ Գուրթուտէքէի Տէրսիմցիներուն մէկ մասը ապստամբած է իր պետերուն դէմ եւ անոնցմէ ոմանք սպաննելով եւ ոմանք ալ կապելով միասին բերած են եւ անձնատուր եղած ։ Ժողովուրդը մեծ ուրախութեամբ կ'ողջունէ մեր զօրքերը եւ Սէյիտներուն ու պէյերուն իրր բանտ գործածած մէջնադարեան բերդերու նմանող տուները ու շէնքերը կը քանդեն եւ կ'այրեն ։ Մեր օդանաւերը Գուրթուտէքէ եւ Սուլթան-Պապայի վրայ թռիչքներ կատարած են ։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ «ԳՈՒՐՈՒՆ»

«Գուրուն» կը գրէ Թէթունճէլիի բարենորոգման ձեռնարկը մէկ քանի շաբաթուան կամ մէկ քանի ամսուան մէջ աւարտելիք գործ մը չէ ։ Կանոնաւոր ծրագրով մը 2 տարիէ ի վեր շարունակուող այս բարենորոգումը ամառ եւ ձմեռ կանգ պիտի չառնէ եւ շարունակ դպրոց, պահականոց, կառավարչատուն եւ ճամբայ պիտի շինուի քաղաքակրթական կեանքէ զերծ այդ տեղերուն մէջ ։

*** «Թան» կ'ըսէ թէ Գուրթուտէքէի մէջ 3, Սուլթան-Պապայի եւ Գըզըլտաղի մէջ 5 — 7,000 են պաշարուած ապստամբները ։

ՏԷՐՍԻՄ ՊԻՏԻ ՊԱՐՊՈՒԻ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՊԻՏԻ ԱՔՍՈՐՈՒԻՆ

ԱՆԳԱՐԱ, 17 Յունիս.— Վարչապետը Տէրսիմի բարենորոգման ուղեգիծները անձամբ պիտի տայ տեղւոյն վրայ ։ Տէրսիմի համար պատրաստուած եւ գործադրուելիք ակնկալուածն համար ընդգրկումութեան քաղած ծրագիրը պիտի գործադրուի մինչեւ իր վերջին կէտը.—

1.— Տէրսիմի մէջ պիտի շինուի ճամբայ, դպրոց եւ կամուրջ ։

2.— Զինուորութեան եւ տուրքի գործերը պիտի կանոնաւորուին ։

3.— [illegible] պիտի [illegible] եւ քանդակներուն ինչքերը պետութեան պիտի անցնին ։

4.— ՎԵՐՋԱՊԷՍ ՏԷՐՍԻՄԸ ՑԵՂՈՒՋԱԿՈՒԹԵԱՆ ԲՈՅՆ ԴԱՐՁՆՈՂՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԵՒ ՀՈՆ ԲՆԱԿԵՑՈՒՑՈՒԵԼՈՎ պիտի վերածուին պատուաւոր եւ արդարօրէն հայրենակիցներու ։

5.— ՏԷՐՍԻՄ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՊԻՏԻ ՊԱՐՊՈՒԻ ԵՒ ՀՈՆ ՈՉ ՈՔ ՊԻՏԻ ԲՆԱԿԻ ԿԱՄ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻ ԱՌԱՆՑ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՐՏՕՆՈՒԹԵԱՆ ։

6.— ԵՐԿՐԻՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԿԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԱԾ ՏԷՐՍԻՄՑԻՆԵՐԸ ՏՈՒՆ ՏՈՒՆ ՊԻՏԻ ՑՐՈՒՈՒԻՆ ։

Այս կերպով ի րնէ թուրք, հարազատ թուրք եւ Թիմուրլէնկին ավելէն փախչելով Խորասանէն եկած Թուրքեր եղող Տէրսիմցիները պիտի արժանանան իրենց բուն շրջանակին, հայրենիքի քարտէսը 7000 քիլոմեթրնոց տեղ մը, եւ երկրին բնակչութիւնը 70,000 հայրենակից պիտի շահի ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՕԹԱՆԻ պահլեճը, հինգշաբթի, իր առաջին նիստը գումարելով գրաղեցաւ դաշլէճի նիւթին ծրագրին քննութեամբ եւ կառավարական յայտարարութեան խորհրդութեամբ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ տարենագը կը շարունակուի ։ «Իզվեստիա»յի խմբագիրներէն ձերբակալուեցան 12 հոգի, որոնց մէջ Միչալսքի, կեդրոնական լաբինոքա, որ մամուլի բարեկամն է եղած Լէնինի ։ Վրաստանի գործավարներու խորհրդին նախագահը, որ պաշտօնանկ եղած էր, ձերբակալուեցաւ 38 Վրացիներու հետ, որոնք ամբաստանուած են թէ կ'աշխատէին Վրաստանը անջատել Խորհ. Միութենէն եւ կազմել Անգլիովկաական Դաշնակցութիւն մը ։

ՖՐԱՆՍ. պաշտօնաթերթը հրատարակեց հրովարտակ մը, որով դործադրութեան մէջ կը մտնէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագիրը որըճարաններու, ճաշարաններու եւ պանդոկներու մէջ ։ Գործատէրերը ժողով մը գումարելով յայտարարեցին որ եթէ տատուցի գործադրուի հրովարտակը, պիտի փակեն իրենց վարած որճարանները, ճաշարանները եւ պանդոկները ։

ՍԱՆԹԱՆՏԷՐ, ուր ապաստանած են պասք մարտիկները եւ կառավարութիւնը՝ Պիլպաոյի անկումէն վերջ, կը դիմադրէ տակաւին ։ Ապպայնական աղբիւր մը կը հաստատէ թէ քաղաքը մօտ է անձնատուր ըլլալու ։

ԱՄԱԱՐԱՑԷՆ կը հեռագրեն թէ արծիւ մը առեւանգած է մէկ ամսու թուրք երեխայ մը, որ կը քնանար տան մը եզերքը, յաթ լուացող մօրը կողքին ։ Արծիւը յետոյ երեխան անվնաս գետին դրեր է բլուրի մը գագաթը, երեխային ծոցէն առնելով ... ապուխտ մը կտորը ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Քուաթոր) 45—47 Rue de la Boëtie Մէթրօ Miromesnil

29 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(11 տարեկան)

Կը գաշնակահարէ կտորներ Պախ-Պուզոնիէն, Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Ֆօրէէն, Շումանէն, Կասբրիէլ Բիէռնէէն եւ Լիստէն

Գիներ.— Ա. կարգ 20, Բ. կարգ 15 եւ Գ. կարգ 10 ֆր.։ Պանք 5 ֆր.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը Ֆրանսական Ճանրապետական կառավարութենէն արտօնութիւն ստացած ըլլալով վիճակահանութիւն մը կազմակերպելու ի նըպաստ Համազգայինի վարժարաններուն, կարօտ ուսանողներուն, եւ իր մշակութային այլ ձեռնարկներուն, գործադրութեան դրած են 3 ֆրանք արժէքով 30000 տոմսեր, եւ մեծարժէք առարկաներ եւ իրեր տրամադրուած են շահողներուն. որոնց համեմատութիւնը պիտի ըլլայ հարիւրին 10. օրինակի համար պիտի շահուին մեծ եւ շքեղ նկար մը մեծատաղանդ նկարիչ Գ. Խաչատուրեանէն, Արեւելեան գորգեր, յուշանկարի գործիքներ, անթել ընդունիչի գործիք մը. Ազգային վիճակահանութեան տոմսեր, թերթերու բաժանորդագրութիւն, գիրքեր. եւն. եւն

Տոմսեր գնելու համար դիմել Համազգայինի կեդրոնական գրասենեակ Պ. Եր. Ցարութիւնեանի, 13, rue d'Orsel, Paris (18).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Աֆօրվիլէն Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Մինասեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ Փ. Բուստուլիկեան եւ զաւակը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պարի Տիկ. Պէաթրիս Քէպապճեանի. Քէպապճեան ընտանիքին եւ պարագաներուն Պ. ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ նիս։

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Հ. Կ. Խաչի Նիսի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Յունիս 26 շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր դպրոցին մէջ, 6 bis bld. Rodin

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղի վարչութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, համակիրները եւ պատուակալ անդամները շաբաթ, 26 Յունիս երեկոյեան ժամը 8.30ին իր սրահը, 2 rue Colbert. Bar de la Poste.

Օրակարգ.— Տարեկան զեկուցում, հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Le Gérant: H. STEPHAN 17, Rue [illegible] PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 27 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3458

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՎԱՌԱՐԱՆԸ

Փարիզի քաղաքապետութիւնը հինգշաբթի օր քաղաքապետարանի հանդիսասրահներուն մէջ պաշտօնական ընդունելութիւն մը ըրաւ Փարիզի հայ գաղութին, Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեակին առթիւ :

Որքան գիտենք, առաջին անգամն է որ այսպիսի պատիւ մը կ'ընծայուի Հայերուն այս լոյսի ոստանին մէջ :

Երկու շաբաթ առաջ ալ Ֆրանսական Ակադեմիայի քաղաքական եւ բարոյական գիտութեանց կաճառը իր մէկ նիստին մէջ հանդիսաւորապէս փառաբանեց Մխիթարեան հայրերու կատարած հսկայ եւ դարաւոր գործը՝ կրթ. եւ գրական մարզերու մէջ :

Իսկ անցեալ Կիրակի Սէվրի վարժարանին մէջ Ֆրանսացի ակադեմականներ ու ականաւոր մտաւորականներ գրուատեցին Վենետիկի Միաբանութեան անմոռանալի աշխատանքները :

Հինգշաբթի օրուան պաշտօնական ընդունելութիւնով վերջ կը գտնեն հարիւրամեակի հանդէսները, որոնք սկսած էին անցեալ տարուան օգոստոսին Վենետիկի մէջ, ուր փութացած էին երթալ մեր հայրենակիցները զանազան երկիրներէ, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու մեր գիտնական հայրերուն : Ս. Ղազարի վանքը իսկական ուխտատեղի մը դարձաւ այդ առթիւ :

Ու շատեր, որոնք հնարաւորութիւն չեն ունեցած այցելելու Իտալիոյ հրաշագեղ երկինքին տակ, խաղաղ ու կապոյտ ջուրերու վրայ խարիսխ նետած այդ պաշտելի մենաստանը, պակաս մը կը զգան իրենց սրտին մէջ :

Ամէն հայրենասէր Հայ նուիրական ուխտ ունի՝ մեռնելէ առաջ անգամ մը տեսնելու այդ կղզեակը, որ հայ ժողովուրդին պարգեւած է՝ անմահն Մխիթարի շունչով ու հոգիով սնած ու մեծցած հսկայակազմ դէմքեր, որոնց անունները հայ մշակոյթի, հայ գրականութեան ու բանասիրութեան պատմութեան մէջ ոսկի տառերով արձանագրուած են :

Այսօր բոլորս ալ պաշտամունքով կը յիշենք մեծ քնարերգակ Հ. Արսէն Բագրատունին, որ անմահ «Հայկ Դիւցազն»էն զատ մեզի տուաւ հին եւ նոր մատենագրութեան հրաշակերտներուն ռամկօրէն լեզուով թարգմանութիւնները, Հոմերոսի «Իլիական»ը, Վիրգիլիոսի «Մշակականք»ը, Միլտոնի «Կորուստ Դրախտին»ը, Գոսեէի «Դամբանականք»ը, «Ծաղիկք հին եւ նոր ողբերգութեանց» եւ «Հելլէն եւ լատին ճարտարախօսաց»։ Բոլորն ալ հոյակապ գրաբարով մը, որուն նմանը Ե. դարէն ի վեր շատ քիչեր միայն փորձած էին տալ։ Իսկ իր Ի պէտս Զարգացելոց քերականութիւնը մինչեւ այսօր ալ իբրեւ աղբիւր կը ծառայէ հայերէնի ուսուցիչներուն :

Նոյն շրջանին ինքնագիր երկերէ զատ դասական գրականութեան թարգմանութիւններ տուին Եդուարդ եւ Գէորգ Հիւրմիւզեան արքեպիսկոպոսները, ինչպէս Վիրգիլիոսի Ենէականն եւ Հովուերգութիւնք ու Թուլէնի Ճառախօսութիւնք։ Հ. Վրթանէս Ասկէրեան եւ Հ. Մանուէլ Ջախջախեան թարգմանեցին Ռոլէնի Պատմութիւն Հռովմէականը, 6 հատոր։ Ռափայէլ Ղարամեանց իր կտակին առթիւ գլխաւոր պայման դրած էր Ռոլէնի այս գործերուն հայացումը :

Յիշենք անմոռանալի Հ. Միքայէլ Չամչեանը, որ երեք մեծադիր հատորներով մեզի տուաւ Հայոց Պատմութիւն մը, տպուած 1781 – 86 տարիներուն եւ որ ահագին նիւթ կը պարունակէ, օգտագործելի մինչեւ այսօր :

Իսկ Բառգիրք Նոր Հայկազեան լեզուին, որ ծանօթ է երից վարդապետաց (Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան, Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեան եւ Հ. Մկրտիչ Աւգերեան) անունով, ցարդ անհաւասարելի մնացած է՝ իբրեւ ճոխ գանձարան եւ անհուն շտեմարան հայ մեծասքանչ լեզուի։

Ո՞ր հայրենասէր Հայը պաշտամունք չունի անզուգական Ալիշանի հանդէպ, որ իսկական համայնագիտարան մը եղաւ։ Իր Նուագքով ճոխացուց հայ բանաստեղծութիւնը, հայ բանասիրութեան տուաւ թանկագին գանձեր. իր Այրարատը, Հայապատումը, Շիրակը, Սիսականն ու Սիսուանը այնպիսի հրաշակերտներ են, որոնք առանձին առած հեղինակի մը անմահութիւնը ապահովելու բաւական էին։ Իսկ Հ. Ղեւոնդ Ալիշան քառասուն հոյակապ երկեր տուած է, տասներկու օտարալեզու կարեւոր գործեր հայերէնի վերածած է, առէ զատ լատիներէն, իտալերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ գերմաներէն լեզուներով հրատարակութիւններ ըրած է՝ Հայը ճանչցնելու համար Եւրոպացիին :

Այս բոլորէն զատ Ալիշան իր հայրենաշունչ գրութիւններով գլխաւոր ռահվիրաներէն եղած է հայ ազատագրական պայքարին, ու սերունդներ սնած են իր շունչով։ Իր Բամ Փորոտանը մինչեւ այսօր ալ թունդ կը հանէ բոլորիս սրտերը։

Սակայն ո՞ր մէկը յիշել Վենետիկի Մխիթարեանց գիտնականներու փաղանգէն։ Կարելի՞ է մոռնալ Հ. Ղուկաս Ինճիճեանը՝ որուն Հնախօսութիւն Հայաստանեայց եռահատոր գործը միշտ պիտի փնտռուի. Հ. Գարեգին Զարբհանէլեանը, որուն Հայ Մատենագրութեան պատմութիւնը, մանաւանդ Հայկական Մատենագիտութիւնը խորաթափանց մտաւորականի աշխատանքի անհրաժեշտ գործիքն է :

Երկա՛ր է շարքը, որ կը հասնի մինչեւ Հ. Արսէն Ղազիկեանը, բազմաթիւ դասական գործերու թարգմանութիւններով եւ Մատենագիտութիւնով, որ կիսատ մնաց իր անակնկալ մահով :

Հայ ժողովուրդը երախտագէտ է Մխիթարեան Միաբանութեան (մէջն ըլլալով Վիեննայի քոյր Միաբանութիւնը) եւ անոր կը ցանկայ նորանոր հարիւրամեակներ, որպէսզի հայ Մշակոյթի վառարանին հուրը անշէջ մնայ յաւիտեան :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՆԳԼ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ուրբաթ օր, անգլիական խորհրդարանին մէջ, ազատական երեսփոխանի մը հարցադրումին ի պատասխան, վարչապետ Չէմպըրլէյն ներկայացուց բրիտանական կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը, մանաւանդ իր դիրքը սպանիական հարցին մէջ։

Ըստ Չէմպըրլէյնի, Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն ծանր եւ բարդ հանգամանքը կը կայանայ այն տեսակէտին մէջ, զոր ունին եւրոպական կարգ մը պետութիւններ։ Անոնք այնպէս կ'ընդունին թէ Սպանիոյ ներքին կռիւը կը ներկայացնէ քաղաքական երկու վարդապետութիւններու, ժողովրդավար եւ բռնավոր վարչաձեւերու պայքարը,— անոնք որ համակրանք ունին մէկ կամ միւս հոսանքին, կ'ուզեն իրենց օժանդակութիւնը բերել անոր յաղթանակին։ Ասկէ կը ծագի միջազգային այն ծանր բարդութիւնը, զորս միջադէպերը ցոյց կուտան։ Ահա այդ ըմբռնումին դէմ է որ, յանուն Եւրոպայի խաղաղութեան, կազմուեցաւ ոչ-միջամտութեան տեսակէտը, որ ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ սահմանափակել պատերազմը Սպանիոյ մէջ։ Ոչ ոք կ'ուզէ որ պատերազմը ծաւալի եւ բռնկի Եւրոպան, բայց ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը դժուարութիւններ կը ներկայացնէ։ Ահա թէ ինչու՛ կացութիւնը լուրջ մտավախութիւն կը պատճառէ, առանց սակայն բոլորովին յուսահատական ըլլալու։ Լեռներուն վրայ երբ ձիւնը կը նստի առատօրէն, անշուշտ վախ կը ծագի ձիւնի հիւսերու կազմութեան, ուժեղ բացականչութիւն մը կամ փոքրիկ աղմուկ մը, եւ ահա ձիւնի հսկայ դէզը կ'իյնայ վար՝ տապալելով, իր անցքին վրայ, խրճիթներն ու գիւղերը :

Այսպէս է կացութիւնը քաղաքական ներկայ վայրկեանին։ Անհրաժեշտ է որ պահենք մեր պաղարիւնը, խոհեմ շարժինք, որպէսզի չբռնկի Եւրոպան :

Բրիտանական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ գերմանական եւ իտալական նաւատորմին քաշուելով՝ միջադէպերը նուազ պիտի պատահին այսուհետեւ։ Գերմանիոյ կառավարութեան ընթացքը ուրիշ իմաստ չունի, բայց եթէ զգուշանալ նոր միջադէպերու ծագումէն։ Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ միջազգային ստուգութեան դերը, զոր կը կատարէին Գերմանիա եւ Իտալիա, այսուհետեւ պիտի կատարուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ։ Միւս կողմէ, բրիտանական կառավարութիւնը չի գոհանար միայն միջադէպերը կանխելով, այլեւ կը փափաքի երկիր վերադարձնել օտար կամաւորները Սպանիոյ ռազմաճակատէն :

Չէմպըրլէյնի այս յայտարարութիւնները շատ գոհ չթողուցին ազատականները եւ աշխատաւորականները։ Լոյտ Ճորճ կատաղի յարձակում մը կատարեց բռնավոր պետութեանց դէմ, պաշտպանելով ժողովրդավար պետութեանց օժանդակութեան անհրաժեշտութիւնը, միւս կողմէ էթլի առաջարկեց վերջ դնել ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան :

Ի պաշտպանութիւն ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան, արտաքին նախարար Իտըն հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ .

— Կը կարծէք թէ, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան ջնջումով, Հանրապետական Սպանիան շա՞տ պիտի նպաստաւորուէր։ Պէտք չէ մոռնալ, նախ, որ բրիտանական կառավարութիւնը գրաւած է իր ապառազինութեամբ եւ ըստ իր կնքած պայմանագրութեանց՝ պատերազմական պիտոյք հայթայթելով կարգ մը օտար պետութեանց, որով չի կրնար օգնել կամ հրասայլ ծախել Սպանիոյ։ Գիտէք որ Միացեալ-Նահանգները արգելք դրին ռազմանիւթի արտածութեան վրայ։ Ֆրանսա չի կրնար մեծաքանակ ռազմանիւթ ծախել։ Որով պատերազմական պիտոյք կրնան ծախել կամ արտածել միայն բռնավոր պետութիւնները,— Ռուսիա, Իտալիա, Գերմանիա։ Այս պարագան նպաստաւոր չէ անշուշտ Սպանիոյ, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը ջնջուելէ վերջ։ Եւ երբ պատերազմիկի իրաւունքներն ալ վայելեն կռուող կողմերը, դարձեալ պիտի չնպաստաւորուէր Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը, որովհետեւ Զօր. Ֆրանքօ պիտի գրաւէր, ծովուն իսկ վրայ, բոլոր ռազմանիւթերը որ Վալենցիոյ կառավարութեան կը ղրկուին, անոր համար որ Զօր. Ֆրանքօ նաւային ուժերու կողմէ աւելի զօրաւոր է քան իր հակառակորդը։ Եւ յետոյ մի՛ մոռնաք որ Ռուսիա մեծ քանակութեամբ օդանաւ, հրասայլ եւ ռազմանիւթ հասցուցած է Վալենցիոյ կառավարութեան :

Ի՞նչ է բրիտանական կառավարութեան ուզածը, — սահմանափակել պատերազմը, զերծ պահել Եւրոպան։ Մենք պիտի փորձենք ամէն բան որ մեր ուժերուն մէջ է, որպէսզի ընդհ. պատերազմ չծագի .

Քաղաքական մթնոլորտը կը մեղմանա՞յ

Լոնտոնէն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, որոշ մեղմացում մը կը նշմարուի քաղաքական մթնոլորտին մէջ։ Անգլիա եւ Ֆրանսա այսուհետեւ իրենք մինակ պիտի կատարեն հսկողութիւնը Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ, եւ իրենց մարտանաւերուն մէջ պիտի առնեն մէկ-մէկ չէզոք «դիտող»ներ :

Ֆրանսական նաւատորմը պիտի հսկէ Ատլանտեանի մէջ, անգլիականը՝ Միջերկրականի մէջ։ Դարձեալ, Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի աշխատին ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ ընդունիլ տալ որ ետ կանչուին օտար կամաւորները։

Զրոյց կը շրջէր նաեւ թէ Ֆոն Նէօյրաթի այցելութիւնը, որ

(Սուներու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

ԷԼԱԶԻԶ, 19 Յունիս.— Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ երէկ գիշեր Շէֆքաթլը կայարանը մասնաւոր կառախումբին մէջ անցընելէ ետք, այս առտու ժամը 8ին քաղաք մտաւ։ Եւ առանց սպասելու, իր հետեւորդներով ու առողջապահական գործավարին հետ գնաց Թունճէլի :

Վարչապետը զօրական շարժումը մօտէն պիտի քննէ եւ ժողովուրդին հետ շփման մէջ մտնելով, վերջին դէպքերու ազդակներուն վրայ հիմնական ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ, քննելով պզտիկ շրջանի մը մէջ առնուած յետոյ յանձնումը, ցրուիլ սկսած հրոսախումբերուն վերջին կացութիւնն ու դործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ տակաւին անձնատուր չեղած ապստամբապետներուն վերջին դիմադրութեան ազդակները :

Լուր առնուած է որ ձիւնով ծածկուած Գութուտէրէի մէջ ապաստանած աւազակները սկսած են ուտելիքի նեղութիւն կրել եւ շատ ահռելի կացութեան մը մատնուած են այդ ձիւնակոյտերուն մէջ :

Ուտելիք չգտնող յիլուգակները սկսած են ձիւներուն տակ բուսնիլ սկսող վայրի խոտեր ուտել։ Անոնց ձգած հունձքերը մեր զօրաց ձեռքն են։ Արեւածագէն մինչեւ վերջին մէկը ընդհարման մէջ զարնուած է եւ անոր գլուխը փախցնելու համար եղած ջանքերը գիմարուորուած են մեր կրակով։ Կը հասկցուի որ յուսահատ վիճակի մը մատնուած վերջին ապստամբները իրենց վախճանին հասած են։ Մեր զօրքերը ամէն կողմ կացութեան տէրն են եւ շփման մէջ մտած ցեղերը շատ չերեւցող աւազակներուն հետ։ Հետագօտական կանոնաւոր թռիչքները կը շարունակուին :

*** Զօր. Ապտուլլահ Ալփտօղան որ զօրամի գործողութիւնը կը վարէր, վերադարձաւ Էլազիզ։ Հինգ ապստամբապետներ անձնատուր եղած են։ Շէյխ Րիզա ալ փախուստ յայտնած է զէնքերը վար դնելու :

Վարչապետը որ Էլազիզ կը գտնուի, պիտի քննէ բարենորոգման ծրագիրը որ պիտի գործադրուի Տէրսիմի մէջ, ուր բնակիչներու հալածանքէն փրկուած 60,000 Թուրքեր պիտի օգտուին քաղաքակրթութեան բարիքներէն :

ԱՆԳԱՐԱ, 20 Յունիս.— Վարչապետ Թունճէլիի ուղեւորութենէն զատ Տէրսիմը քաղաքակրթելու համար վերստին կարեւոր որոշումներ պիտի տայ։ Կառավարութիւնը մասնաւորաբար այդ շրջանակին մէջ կարեւորութիւն կ'ընծայէ կրթութեան։ Կրթական գործավարութիւնը, յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին գործադրուելու պայմանով, կը խորհի Թունճէլիի համար կրթական նոր ծրագիր մը հետեւիլ։ Բացուելիք մասնաւոր դասընթացքներու համար պիտի հասցուին ուսուցիչներ, որոնք կարենան պաշտօն ստանձնել այդ շրջանակին խիստ պայմաններուն մէջ :

ԷԼԱԶԻԶ, 20 Յունիս.— Ըսմէթ Ինէօնիւ երէկ եւ այսօր իր հետեւորդներով Թունճէլիի մէջ քննեց հիւսիսային Պէյլաղտայի, հարաւային Գըզըլթաղի գօտիները։ Տեսակցեցաւ գիւղացիներուն հետ։ Զօրական շարժումը մօտէն քննեց։ Թունճէլիի բնական ցեղերու կեցութիւնները ... քաղաքակրթութեան արժանացնելու համար հարկ եղած բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են։ Սէյիտ Րիզա կարելիութիւններ կը փնտռէ անձնատուութեան համար։ Ապստամբներու շարժումը կատարելապէս կասած է, գրեթէ հոգեվարք վիճակի մէջ։ Աւազակները մասնաւորաբար անգործութեան երեւէն շատ ահռելի վիճակի մէջ են :

Զինուորի մը հետ վարչապետին խօսակցութենէն հասկցուածին համաձայն, մէկ ամիս վերջ այդ շրջանակները պիտի արժանանան բացարձակ եւ յաւիտենական հանդարտութեան :

×

Ֆրանսական մամուլը երբեք արձագանգ չտուաւ քրտական ապստամբութեան, միայն մէկ-երկու թերթեր սիւնակի մը տակ քանի մը կարճ տողերով լուր տուին թէ Քիւրտերը ապստամբած են դարձեալ, եւ այսքան :

Անգլիական թերթերը քիչ մը աւելի հետաքրքրութիւն ցոյց տուին։ Այսպէս ընկերվարական օրկան «Տէյլի Հէրըլտ» գրեց թէ աշխարհի ամէնէն գաղտնի պատերազմը տեղի ունեցած է վերջին երեք ամիսներու ընթացքին Թուրքիոյ մէջ։ 25,000 զինուորներ պատերազմած են քրտական ցեղախումբերու դէմ։ Ապստամբութիւնը սահմանափակելէ եւ ճզմելէ վերջն է միայն որ լուրեր հաղորդուած են մղուած պատերազմին մասին։ Նոյն թերթը կը գրէ թէ հասկցուեցաւ որ Տէրսիմի քրտ. ապստամբութիւնը կը ղեկավարեն Հայէր Պէքիճօ եւ իր տղան, որոնք ծանրօրէն վիրաւորուած են եւ իրենց մարդոց կողմէ փոխադրուած լեռները։ Ապստամբութեան պատճառը հետեւեալն է.— Կառավարութիւնը որոշած էր քրտական շրջաններու մէջ նոր պահակատուներ հաստատել եւ զինաթափ ընել ժողովուրդը։ Երբ գործադրութեան դրուեցան այդ որոշումները, դժգոհութիւնը սաստկացաւ Քիւրտերու մէջ եւ յանգեցաւ ապստամբութեան։ Քիւրտեր ռումբերով օդը հանեցին կամուրջները եւ գրաւեցին պահակատուները։ Քիւրտ պարագլուխներ յայտարարած են որ Արաբներ, Ֆրանսացիներ եւ Անգլիացիներ կ'օգնեն իրենց :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ պանդոկապետներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու տէրերը կը դիմադրեն կառավարական որոշման,— շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագրին։ «Էօվր» կը թելադրէ պետականացնել պանդոկները, դաս մը տալու համար պանդոկապետներուն, ուրիշ խօսքով՝ դրամատէրներուն :

«ԱՅՐՈՂ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ»

ԹԻՖԼԻԶ, ՊԱՔՈՒ ԵՒ ՀԱՅ-ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Ա.

Այս խորագիրով, 1934ին, Գերլինի պատկերազարդ շաբաթաթերթներէն «Նոյէ Եուգէնդ»ի մէջ, Գուդիյար կը հրատարակէ ընդհանուր պատերազմի իր յուշերը։ Գալթիկցի մըն է։ Ռուսահպատակ, եւ սպայ՝ 1916ին։ Կը վիրաւորուի եւ դարմանուելու համար կը տարուի Ցարսկոյէ Սէլոյի հիւանդանոցը, ուր ցարին երկու աղջիկները կը ծառայէին իբր հիւանդապահուհի։ Հանդէսի մը պահուն յանկարծակի ներս կը մտնէ ընչանաւոր Ռասպութինը։ Իր ընկերը զայն տեսնելուն պէս՝ բարձրաձայն կը հրամայէ դուրս ելլել։ Արդիւնքը կ'ըլլայ այն որ երկու օր վերջ ճակատ կ'ուղարկուին։ Գալթիկցի Գերմանացիին համար դէշ չըլլար այս կարգադրութիւնը։ Ընդհակառակն քիչ ետք ցարին կրտսեր աղջկան հետեւորդ կը նշանակուի, վասնզի ցարուհին ալ Գերմանուհի էր եւ շատ կը համակրէր անոր։ Բայց յեղափոխութեան յաղթութեամբ եւ ցարին ձերբակալութիւնով ամէն բան կը փոխուի։ Կը վերադառնայ իր բանակատեղին, ուր ամէն ինչ կը տեսնէ քայքայուած վիճակի մէջ։ Իրեն կ'առաջարկուի քանի մը ընկերներով Գերմանիա փախչիլ, բայց կը մերժէ։ Քերենսկիի կառավարութեան ճիգերը կը ձախողին։ Եւ երբ բանուորներու եւ զինուորներու Խորհուրդներուն յաղթանակի լուրը ճակատ կը հասնի, ամէն ինչ տակն ու վրայ կ'ըլլայ։ Կ'որոշէ փախչիլ Կովկաս։ Գիւղական կայարանի մը մէջ, կարմիր թեւկապ անցուցած, կը մտնէ շոգեկառք, ուր կը գտնէ իրենց բանակէն երկու սպաներ։ Բոլշեւիկեան շրջուն ճառախօս մը զինուորներուն ուշադրութեան կը յանձնէ թէ իրենց «ամէնէն մեծ թշնամին կը կազմեն սպաները, ուր որ անոնց հանդիպիք, սպաննեցէք»։ Փնչերը հանգիստ կ'անցընեն եւ քով քովի կը քնանան, բայց առաւօտուն զէնքի կոթի հարուածներով կ'արթննան։ Օրերով չլուացուած եւ չածիլուած ըլլալնին կ'օգնէ որ չզանազանուին սպայ զինուորէն, կը սկսին իրենք ալ հայհոյել միւսներուն պէս ...։ Այդ քարոզիչներուն գործունէութիւնը այն արդիւնքը կ'ունենայ, որ յանձնախումբ մը կը կազմուի մէջտեղ հանելու համար ծպտեալ սպաները։ Հինգ քննիչներ այս երեքին շուրջ կեցած կը սկսին հարցուփորձել։ Քարոզիչները բաւ է ըսին, որ սպաները կարելի է ճանչնալ անոնց ձեռքի փափկութենէն։ Երբ քունի մէջ էին, քննած էին արդէն անոնց ձեռքերը եւ շատ կասկածելի գտած։ Սպան կ'ըսէ թէ ինք «Չինատանի կայարան է. գրողը տանի ձեզ, աւազակներ, ձգեցէք որ պառկիմ եւ յոգնած պրոլետարները քնանան։ Կ'երեւայ թէ դուք ծպտուած սպաներ էք եւ կ'ուզէք այս կերպով կասկածը ուրիշներու վրայ հրաւիրել։ Այս տեսակ բաներ մենք շատ տեսած ենք։ Ցոյց տուէք նայինք ձեր թուղթերը ... »։

Այս խօսակցութենէն վերջ յանձնախումբը կը հեռանայ բարեկացայտ ապացուցութիւններ ստանալէ ետք։ Լուր կ'առնեն որ այս յանձնախումբը 5—6 սպաներ եւ բժիշկ մը սպաննել տուած են ճամբու ընթացքին։

Սոլոթոն Նոչա կայարանի մէջ երկու ընկերները կ'իջնեն վար Քիեւ երթալու համար։ Ինք կը մնայ առանձին։

Ճամբորդութեան շարունակութեան ընթացքին պայմանները կը լաւնան, որովհետեւ կը հեռանար տակաւ պատերազմի ճակատէն, ուր ենթակայ էր ճանչցուելու վտանգին եւ գնդակահարուելու իբրեւ սպայ։ Բայց այնքան լաւ ծպտուած էր Վոլկացի գաղթականի եւ գրագրի դերին մէջ, որ կը հաւատան եւ համեմատաբար քիչ դժուարութիւն կը յարուցանեն իրեն։ Քանի կը մօտենային Դոնի շրջանին եւ մայրաքաղաք Ռոստովի, այնքան կը պակսէր ճամբորդներու թիւը։ Խօսակցութիւններէն կ'իմանար թէ Ռոստովի մէջ քանի մը հազար զինուորականներ, պատերազմական դպրոցի ուսանողներ եւ Ցաղախներ քշած էին մեծամասնականները քաղաքէն դուրս եւ հիմնած «ճերմակ կուսակցութիւն» մը։ Վերջապէս միս մինակ կը մնայ իբր ճամբորդ եւ կը վախնայ որ շոգեկառքն ալ կանգ առնէ ճամբան, եթէ յաջորդ կայարաններէն մէկուն մէջ կարմիրները հակառակէին։ Բարեբախտութիւն մը կ'ըլլայ այն պարագան, որ վայրաշարժին վարիչը, Կուբանցի Ցաղախ մը, ամբողջ կացութիւնը ըմբռնած էր եւ կայարաններուն մէջ կանգ չէր առներ ժամ առաջ իր հայրենիքը հասնելու մտքով։ Կառախումբը հրացանազարկի կը բռնուի, բայց կը շարունակէ ճամբան. Շատեր հայհոյելով, անիծելով եւ վիրաւորուելով ինքզինքնին գծին քովի խրամներուն մէջ կը նետէին, իրենց տուները երթալու համար։

Կը հասնին վերջապէս Ռոստով, ճերմակ կղզին որ լեցուն էր ջախջախուած եւ ընկղմած երկրին գաղթականներով, զօրավարներով եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներով։ Հարիւրներով էին այս վերջինները։ Բազմահազար զինուորականներ եւ ուսանողներ ժուռ կուգային իրենց զէնքերով։ Զարմանալի էր միայն որ այս մարդիկը անխախտ կամքով մը որոշ տրամադրութիւն եւ նպատակ չէին հետապնդեր։ Քաոս մը, ուրկէ չէնք-շնորհք բան կարելի չէր սպասել։ Ամէն ոք կ'ուզէր հրամայել։ Աստիճանի վէճեր եւ խառնաշփոթ։ Զինուորականութիւնը կարելի էր համարել ինքն իր մէջ կործանած։ Նոր պետական ձեւի մը, միակամ վարչութեան մը մասին բնաւ կարելի չէր խօսք ընել։ Լեցուն էին միայն զբօսավայրերը։ Մարդիկ կը ճեմէին եւ կը սիրաբանէին Սադովայի պողոտային վրայ ..

Ոչ, շատ օտար կը զգար ինքզինք այս մարդոց մէջ, որոնք թէեւ նոյն հին համազգեստները կը կրէին, բայց չէին զգար կացութեան անհրաժեշտ լրջութիւնը։ Այսպէս ինքզինք կ'ազատէր զինուորական երդումէն եւ կը դիմէր դէպի Կովկաս, որ ըստ տարածուած լուրերուն՝ ապաստան էր համայնավարներէն. Կը հասնի Վլադիկովկաս, ուր զրոյց կը շրջէր թէ լեռնական ցեղեր ապստամբած են եւ կառախումբերու վրայ կը կրակեն, բայց վրացի պաշտօնեայ մը կը փսփսայ թէ կարելի է շուտով կառախումբ մը ճամբայ հանել։ Պէտք է պատրաստ ըլլալ։ Իրաւ ալ մութը կոխելուն պէս վայրաշարժը երեք կառք կապած ճամբայ կ'ելլէ առանց ազդանշանի։ Ոչ մէկ կարգ կանոն ոստիկանութեան, երթեւեկութեան եւ հեռագրական հաղորդակցութեան գործերուն մէջ։ Ճամբորդներուն մէջ՝ երկաթուղիի պաշտօնեաներ Տէրբէնդէն, քանի մը թաթար բանուորներ, երկու հայ հոգեւորական Բագուցի եւ երեք բազմանդամ հայ ընտանիք Երեւանցի։ Կայարաններէն կ'անցնին առանց կանգ առնելու։ Լուսնալու մօտ՝ երբ կը յուսային թէ Կասպեան ծովը պիտի տեսնեն, շոգեկառքը յանկարծակի կանգ կ'առնէ եւ ամբողջ խումբը իրարու վրայ կ'իյնայ։ Ակնթարթ մը կատարեալ լռութիւն, յետոյ իրարանցում։ Հրացանաձգութիւն։ Ամէն մարդ գետին կը փռուի։ Երկու հարիւրի չափ ձիաւոր եւ զինուած խումբ մը Ինգուշներ, կառք մը քշած գծին վրայ եւ ճամբան գոցած, կը կրակէին օդին մէջ եւ կը սպասէին հեռուն։ Սպասարկողներէն ոչ ոք կ'երեւէր։ Կառքերը մեռելի պէս ինկած էին գծերուն վրայ։ Կառախումբէն քսան քայլ հեռու, քանի մը Ինգուշներ գիծին երկաթները կը հանէին, որպէսզի ետ երթալն ալ անկարելի դառնայ, ինչ որ մտադրեր էին ընել կառավարիչները։ Գերմանացին առանց երբեք ժամանակ կորսնցնելու կ'առնէ ...շոր մը Հայուհիներէն եւ վար իջնելով կը բանայ զայն իբրեւ յանձնուելու նշան։ Հրոսախումբը կը դադրեցնէ հրացանաձգութիւնը եւ կը սկսի մօտենալ։ Ծեր Ինգուշ մը, ճերմակ եւ երկար մօրուքով, աւազակապետը, խելոյն ձիէն վար կը ցատկէ իր չորս-հինգ հետեւորդներուն հետ։ Խիստ ձայնուածքով մը քննելէ վերջ՝ մօրուքը արագ-արագ կը խառնէ եւ ոգեւորուած ճառ մը կը խօսի, որմէ ոչ մէկ բառ կը հասկնայ Գալթիկցին։ Հետեւորդներէն մէկը դէշ ռուսերէնով մը կը թարգմանէ իր մեծաւորին խօսքերը. «Ալլահը մեծ է եւ Մուհամմէտ անոր մարգարէն։ Ինք նշանաւոր մարտիկ մըն է եւ միշտ այդ շրջանին անկախ տիրակալը։ Ինչ որ իր իշխանութեան ենթակայ վայրերուն մէջ կը գտնուի, իր սեփականութիւնն է, — այս պարագային նաեւ կառախումբը մէջիններով »։

Այս խօսքերը կ'ընդհատուին կառախումբէն լսուող ճիչերով, որովհետեւ այս «ողջոյնի» խօսքերը արտասանուած ժամանակ Ինգուշները կառքերուն մէջ մտած, կապոցներուն եւ գրպաններուն վրայ յարձակած էին։ Իրենց աւարը կը նետէին պատուհաններէն դուրս եւ ամէն ինչ որ հաստատուն չէր, տիրակալին եւ հետեւորդներուն սեփականութիւնը կը համարուէր։ Մինչեւ իսկ հագուստները մարդոց, տղոց եւ ...կիներուն։ Իր գրպանները ալ դուրս կը դարձնէ երկարահասակ թարգմանը եւ նկատելի յուսախաբութեամբ մը կը հարցնէ թէ Ռո՞ւս է, համայնավա՞ր է։ Կը պատասխանէ հանդարտութեամբ թէ Գերման է։ Այս բացատրութիւնը մեծ ազդեցութիւն կը գործէ։ Երբ հրոսապետ կ'իմանայ, խոնարհութիւն կ'ընէ եւ ձեռքը ճակտին եւ սրտին կը տանի, ըսել տալով թարգմանին թէ «Ինքը հաւատարիմ բարեկամ մըն է մեծ կայսր Վիլհէլմի եւ ամէն ինչ որ գերմանական է՝ կը յարգէ եւ կը սիրէ։ Մանաւանդ Լէմերու (Գերմաններու) կրօնքը իսլամականին այնքան... նման է։ Բայց Ռուսերն ու Հայերը, մանաւանդ Հայերը սատանան առնի իր հազար հետեւորդներով ... »։ Ինքնակր երթալով բարեկամ եւ մեծահոգիկ կը դառնայ եւ կը խնդրէ որ բարի ըլլայ իր ողջոյնները հաղորդելու Վիլհէլմ կայսեր եւ առաջարկելու զինակցութիւն, վասնզի «վերջ ի վերջոյ իրական եղբայրներու պէս էին երկուքն ալ, ինքը՝ Ինգուշներու չէյխը, Թուրքերուն եւ Հայերուն դէմ կը կռուի հարազատ, մինչ Վիլհէլմ նոյնը կ'ընէ հիւսիսը »

Գուդիյար անշուշտ կը խոստանայ բարեւները հաղորդել եւ կարելին ընել որ այսպէս սկսած յարաբերութիւնները երկու զինակից եղբայրներու միջեւ ծաղկին եւ զարգանան։ Ասոր վրայ հրաման կ'ընէ պետը կայսեր եւ իրեն համար քանի մը նուէրներ վերցնել... աւարին բլուրէն։

Այն պատճառաբանութեամբ որ կըտաւը շատ հազուագիւտ բան մըն է Գերմանիոյ մէջ, կայսեր համար կը գտնէ հայ կիներուն ամենագեղեցիկ ճերմակեղէնները եւ իրեն համար՝ գլանիկի տուփը հայ քահանաներէն մէկուն, որովհետեւ տէր Հայրը շատ նեղացուցած էր զինք, չհասկնալ ձեւանալով իր ծխելու փափաքն ալ եւ ծխած էր քթին տակ ինքնասիրաբար։

Վերջապէս կը լրանայ ամբողջական գրաւումը իրեղէններուն եւ ամէն ձեւականութեան, որ կը ձգտէր մասնաւորաբար անարգելու մոլեռանդօրէն ամբողջ Հայերը եւ ամէն ինչ որ հայկական էր։ Կը վերցուի երկաթուղիին վրայ դրուած արգելքը եւ կը շարունակեն ճամբան։

Տխուր վիճակ կը տիրէր ներսը։ Ամէնքը իրենց ճերմակեղէններով մնացեր էին։ Գէշ աչքով կը նայէին իրեն, բայց կը բարեփոխուի կացութիւնը երբ կիներուն կը վերադարձնէ հագուստներու փրկուած մասը եւ քահանային՝ իր ծխատուփը, թէեւ առանց ... պարունակութեան, որպէսզի հիմա ալ ան հեռուէն գիտէ թէ ինչպէս կը ծխեն ինքնասիրաբար։

Տէրբէնտ։ Կասպեան ծով։ Քանի մը ժամ վերջ ուրիշ կառախումբով մը Բագու։ Հին բարեկամներ կ'ընդունին զինք իրենց մէջ

ԱՐՄԷՆ ՏՕՀՄԻԿ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԱՆՄԱՀՆ

ՆՈՒՊԱՐ ԱՆՄԱՀԱԿԱՆԵԱՆ

Թատերախաղ՝ քառորդ արար։ Տեսարան՝ Հիւրասենեակ։ Գործող անձեր՝ հայրիկը, տանտիրուհին, քառասնամեայ օրիորդը, տիկին Զարուհի անուն հիւր մը եւ պարոն Սմբատ, նոյնպէս հիւր

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Շիտակը ըսելով Գ. Անմահականեանը թուրքի մարդ է։ Անդուլ անդադար կը յառաջանայ։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Ա՛հ, մամա, կ'արժէ տեսնել զինքը իր գործունէութեան ընթացքին։ Ի՜նչ խանդ, ի՜նչ եռանդ. ինչ չէնչող անձնուիրութիւն։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Կ'երեւակայեմ, աղջիկս. Աշխատութեան ու տաղանդի մարդ է պարոն Անմահականեանը։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Ա՛հ, ա՛հ, տիկին Զարուհի, տեսնէք, ի՜նչ ճաշակով դասաւորուած է ամէն ինչ։ Ի՜նչ բուրգեր, ի՜նչ կամարներ։

(Ներս կը մտնէ Սմբատ)

ՍՄԲԱՏ.— Բարեւ ձեզ։ (Տիկին Զարուհիին) Ձեր ամուսնոյն հետ էինք։ Քառորդէ մը հոս պիտի ըլլայ։ Ներեցէք ինծի որ մինչեւ իր գալը զբաղիմ կարգ մը թուղթերու ընթերցումով։ Կը խնդրեմ որ, եթէ արգելք չեմ, շարունակէք ձեր խօսակցութիւնը։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Բարի եկաք։ Երբեք արգելք չէք մեզի։ Դուք ձեր գործով զբաղեցէք։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Ի՞նչ կ'ըսէի ... Ա՛հ, այո, ճաշակաւոր մարդ է Գ. Անմահականեանը։ Ֆրանսացի մը հազիւ թէ կարենայ մրցիլ իր հետ՝ ճաշակի, մաքրութեան եւ խղճմտութեան կողմէ։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Թո՛ւղթը, իր թուղթը ... Մոռցար ըսել որ թեածող է։

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ.— Մօտաւորապէս տասը տարի կայ որ չեմ տեսած զինքը։ Առաջ ծոյլին ու խարխրային մէկն էր կ'ըսէին։ Կարծեմ քիչ մըն ալ Տոն Ժուան։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Զարգացէ՞ս չարախօսութիւն. Նախանձի եւ չկամութեան արդիւնք։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Կ'արժէ որ անգամ մը այցելէք իրեն։ Պիտի զմայլիք, հիանաք ու շնորհաւորէք զինքը։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Բոլոր ծանօթ ազգայինները կ'այցելեն իրեն մտերմաբար։

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ.— Երջանիկ էք որ մօտ էք իրեն։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Ամուսինս ալ ճիշդ այդպէս կ'ըսէ. Վստահ եմ որ ամուսինս հիմա իր քովն է։ Երբեմն տասը վայրկեանի համար կ'երթայ եւ ժամ մը իր քով կը մնայ։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Որովհետեւ շատ հմուտ մարդ է։ Կը խօսի ամէն նիւթի մասին։ Գիտէ բժշկութիւն, պատմութիւն, փիլիսոփայութիւն եւ քաղաքագէտ իսկ է։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Անուրանալի կերպով բազմակողմանի տաղանդ մըն է։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Մեր թաղը իրմով չէն է։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Ինչ որ գտնէք իր աշխատանոցին մէջ, մէյմէկ գըլուխ գործոցներ են։

ՍՄԲԱՏ.— (Աշխատանքը կը դադրեցնէ եւ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի խօսակցութեան)։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Ձեւի, գոյնի, համաչափութեան, համ ու հոտի տեսակէտով մարդ երանութիւն կը ստանայ իրեն այցելելով։

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ.— Իր գիները ի՞նչպէս են։ Անշուշտ շատ բարձր են։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Անտարակոյս, սակայն, ամէնէն առաջնակարգը կը ստանաք իրմէ։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Հարուստ տուներ իրմով կը զարդարուին, հիւրասենեակ, ճաշասենեակ։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Ես մասնաւորապէս կը սիրեմ իր երգերը, անոնց գոյնի նրբութիւնը։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Մամա, կը մոռնաս իր քաղցրութիւնները, իր արբեցութիւնները։

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ.— Այս ի՜նչ յուզումով եւ խանդավառութեամբ իր մասին կը խօսիք։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Անշուշտ քանզի գլուխ մը եւ արուեստագէտ մըն է [illegible]

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ.— Լէոնար տը Վինչիի նման։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Կրնաք չափազանցութիւն նկատել՝ բայց ես կը նախընտրեմ զինքը իտալական բոլոր Վինչիներէն։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Այդ ճիւղին մէջ թէեւ Իտալացիները առաջնակարգ են, բայց մեր Գ. Անմահականեանը գլած անցած է զիրենք։ Անիկա արուեստագէտին հետ ունի նաեւ բովանդակ արժէքը. Ի՜նչ համեմներ։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Ամէն ազգէ անձեր կը յաճախեն իրեն ու կը գնեն անդադար։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Իր գործին մէջ հանճար է։ Մի՛ զարմանաք եթէ ըսեմ որ չենք կրնար ապրիլ առանց իրեն։

ՍՄԲԱՏ.— Ներողութիւն, ո՞ր նկարիչին մասին կը խօսիք . .

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Նկարի՞չ

ՍՄԲԱՏ.— Արձանագործի՞ մասին կը խօսիք

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Արձանագո՞րծ.. Բայց, Գ. Սմբատ, բան չեմ հասկնար ձեր ըսածէն ...

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Ո՞վ խօսք ըրաւ նկարիչի կամ արձանագործի մասին ..

ՍՄԲԱՏ.— Գիտնականի՞ մը մասին կը խօսէիք .

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Բայց երբեք, բնաւ երբեք, Գ. Սմբատ։

ՍՄԲԱՏ.— Կ'աղաչեմ, մի՛ շփոթեցնէք զիս. քիչ առաջ, անդադար, կը խօսէիք հմուտ մտաւորականի մը մասին ...

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Այո, եթէ կ'ուզէք, սակայն նկարիչի կամ արձանագործի մասին բնաւ չխօսեցանք ...

ՍՄԲԱՏ.— Անմահականեանն չէ՞ անունը։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Բայց այո՛ ...

ՍՄԲԱՏ.— Ո՞վ է սա Անմահականեանը, ի՞նչ գործ կ'ընէ ...

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ.— Մեր թաղին նպարավաճառն է

ՍՄԲԱՏ.— Եւ ալ կ'ենթադրէի որ մեծ, բացառիկ արուեստագէտի մը մասին կը խօսիք ոգեւորութեամբ։ Սխալեր եմ, բոլորովին սխալեր։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Բայց երբեք ալ սխալած չէք։ Ճիշդ է ձեր ենթադրութիւնը ... «Ճաշակ» նպարավաճառատան տէր ու տնօրէն Գ. Անմահականեանը բացառիկ կարողութեան տէր մէկն է։ Ահաւասիկ իր քարթը։ Այցելութիւն մը բաւական է համոզուելու եւ իրեն կապուելու համար։ Ունի եւրոպական եւ արեւելեան ամէն տեսակ նպարեղէններ։

ՍՄԲԱՏ.— Ոչ մէկ կասկած ունիմ այդ մասին։ Գ. Անմահականեանը յաճախորդները իրեն կը կապէ։ Եթէ իրեն ալ չկապէ, առնուածը կը կապէ եւ կամ կապուելու պատճառին կը բերէ ...

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Պէտք է խոստովանիլ որ պարոն Անմահականեանը դիւրաւ բռնուող կամ ըմբռնուող մէկը չէ։

ՍՄԲԱՏ.— Ձեր խօսակցութեան ընթացքին՝ ձեր գործածած բառերէն եւ ձեր արտայայտութիւններէն դատելով ես կարծեցի թէ հայ գեղարուեստի մէկ մեծ մշակին մասին կը խօսիք։ Ձեր խանդավառութիւնը գոհունակութիւն պատճառեց ինծի։ Բայց քիչ ըլլար կարծես նպարավաճառատուն-խօսարաններու մէջ տեղի ունեցած ասուլիսները, տան մէջ ալ կը շարունակուի այդ բանաստեղծական ոգեւորութիւնը։ Մեր մէջ, բանահիւսութեան տեղը բռնած է նպարավաճառութիւնը։ Ասիկա պատիւ կը բերէ ցեղին որ գիտէ տօլմա՛ փցնել քերթուածով, հաւուն փորը ուռեցնել բանաստեղծութեամբ ու նպարավաճառ նստեցնել Ողիմպոսի գագաթը, անկէ վար առնելով անպիտան քերթողները։ Կը փափաքիմ իմանալ Գ. Անմահականեանի փոքր անունը։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Նուպար է։ Մենք, սակայն, կրճատելով Նպար կ'ըսենք։ Աւելի գգուական պիտի ըլլայ եթէ քիչ մըն ալ կարճցնելով Պար ըսենք, անանկ չէ՞, մայրիկ։

ՍՄԲԱՏ.— Բայց դուք նպարավաճառ Նուպարը ո՛չ Նպար, ո՛չ ալ Պար կոչելու էք, այլ «Ար», ֆրանսական իմաստով՝ այսինքն «արուեստ»։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Հանճարեղ գաղափար է։

ՀԱՅՐԻԿԸ.— (Ներս մտնելով) Նուպարէն անմահական վարունգ մը գնեցի ..

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Արէն վարունգ մը գընեցի, ըսէ՛, պապա։ (Վարագոյր)։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳԵՂԵՆԱԿԱՆՔ

ԱՀԱՒԱՍԻԿ ՄԵՍԻԱՆ

Նաւարկելէն խոր երազէն անանց դարձեալ,
Որոնեցին տատուածարեալ մարդն յարուցեալ,
Եւ ափերուն վրայ կեանքի պղտոր գետին,
Կառուցին Ցոյսն, իբրեւ մեհեան ցայգամրքին.

Իրենց զանկերն արիւնարբու ջահ շինեցին,
Ու վազեցին գեհենածին մեծ աստուածին.
— Պիտի պատռենք երկինքն, ըսին, իբրեւ բեհեզ,
Եւ պիտի մեր պարզենք կուրծքերն անհուննակեզ:

Տառապանքի ծովին յատակն օր մը շաղաց
Խորհրդաւոր լոյսն, արցունքի մէջ շաղախած.
Նաւապետներն երանութեամբ ընկղմեցան
Ծա՛ղը ծովին, ծիածանով լուսածաման:

— Ահա՛ւասիկ, ահա՛ւասիկ մեր Մեսիան.
Մրմնջեցին խոր ջուրերէն բազմազունեան,
Ու բոցարշաւ կառքին լծուած նոր արեւին
Ծովահէններն երգ երգեցին, ե՛րգ հոգեւին:

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԳԻՒՂԻ ՍԻՐՔԵՐ, ՆԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Լերան մէջ ծառ ձրգեցի, ծառէն մեծ տաշտ շինեցի,
Այն օր մեղքերս արձակած՝ Աստուծոյ հետ հաշտ գացի.
Կարմիր յարով չափդ առի, հասակդ այնտեղ գըծեցի,
Ջիւմպիւլ, հասակդ երկնի գիծ՝ գիծդ ես եօթն հեղ սիրեցի:

Ա՛յ տաշտ, անմա՛շ եղիր միշտ, ծոցդ ալ տաքուկ ջուր վրկիտ,
Ջուրին մէջ եարս ալ լոգնայ, մատա՛ղ ըլլամ ես խաչիդ.
Ա՛յ տաշտ, ճերմակ ձի՛ եղիր, հոգիս չէկ թամբ վրադ դիր,
Մերկ եարս հոգուս վրայ կապած՝ լեռն ի վեր քամքս թռիր:

Ջուրը շատ տաք մի՛ ընել, Ջիւմպիւ՛լ, վախով կը մրսես,
Աղբիւրէն ջուր ոչ բերես՝ տաքը պաղով կը մարես,
Տաշտին խոյրունքն ալ իջնես՝ սրտիս հրրդեհ կը վառես,
Տաշտը քրնար, դառն լար ես, ես կ'արտասուեմ կիթառես:

Լեռ, Ջիւմպիւ՛լ, պաղ աղբիւր, աղբիւրէն ջուր կը բերեմ,
Տաշտս երդիկին է բռնեց, բացն ես ի գա՛ւր կը մարեմ,
Վայրիս կրակն է իմկեր՝ տաք ջուրէն դուրս կը հանեմ.
— Ջիւմպի՛լ, մարմնիդ դրախտան դեռ ես թերուս տըգամ եմ:

ՖՐԻԿԻ ՄԱՍԻՆ

Միջնադարեան հայ մեծ բանաստեղծ Ֆրիկի լաւագոյն ստեղծագործութիւնները (Գանգատ, Ընդդէմ ֆալաքին, եւն.), թէ իրենց բովանդակութեամբ եւ թէ արուեստով կապուած են ժողովրդական բանահիւսութեան զուլալ ակունքների հետ։ Եւ դա բնական ու հասկանալի է միանգամայն։ Լինելով աշխարհական եւ ինչպէսուրի մարդ, Ֆրիկը չէր կարող անտեղեակ մնալ աշխատաւորական խաւերի ծոցից ելած՝ ժողովրդական անանուն երգիչ—գուսանների ու ասացողների բանաւոր ստեղծագործութիւններին։ Մինչդեռ հայ հին կղերական գրողներից շատերը, ոչ միայն չեն օգտագործում ժողովրդական բանահիւսութիւնը, այլ անգամ յիշատակելով ժողովրդական քնարական երգերի մի քանի տեսակներ, բացին խնայում պարսաւելու համար վերջիններս «հեթանոսական», «պիղծ», «ճիւաղային» եւն.։ Ֆրիկը միջնադարեան մեր մի քանի լաւագոյն բանաստեղծների (Կ. Երզնկացի, Գ. Աղթամարցի, Մ. Նաղաշ եւն.) նման, ոչ միայն չի խորշում ժողովրդական ստեղծագործութիւնից, այլեւ սիրում եւ տեղին օգտագործում է վերջինս, համարելով այն՝ «խելօքնուն ասած մասալ» կամ «խելօքնուն խրատ»:

Մտիկ լեռներուն արա՛,
Խելօքնուն ասած մասալ է,
Այն որ բարձր է ձիւն ունի,
Այն որ ցածն ի՞նչ խոշ կանանչ է:

Կամ՝

Մտիկ լեռներուն արա՛,
Խելօքնուն խրատ հերիք է,
Ուր բարձր լեռ, հոն ձիւն կայ,
Այն որ ցածն՝ ի՞նչ խոշ կանանչ է՛.

Ժողովրդական բանահիւսութեան տարբեր տեսակներից Ֆրիկն ամէնից աւելի օգտագործել է առածներն ու ասացուածքները։ Վերջիններիս միջոցով նա ընդգծել է իր շրջապատում տիրող անհաւասարութիւնները, արտայայտել է իր վերաբերմունքը՝ դըգերն ու մտորումները, հասարակական, բարոյական եւ այլ խնդիրների առթիւ։

Մէկն ի պապանց, պապենորդի,
Մէկն ի խարանց մուրող լինի,
Մէկին հազար ձի եւ ջորի,
Մէկին ոչ մի ուլ մի, ոչ մաքի:
Մէկին հազար դեկան ոսկի,
Մէկին ոչ փող մի պղղընձի,
Մէկին ոչ ուլնիկ մի այիկի ...

Ժողովրդական բառ ու բանին ծանօթ ընթերցողը, կարդալով Ֆրիկի

Հուշակաւոր Դանգառի այս տողերը, չի կարող չմտաբերել ժողովրդական ասացուածքները.— «Որին ատար, որին խաւար, Որը ուտի Շաքի Շիրվան, որը չունի խնդումլու չուան, Որին կատաա Նախջւան, որին չէս տայ չարխի չուան, որոնց մէջ այնքան սեղմ ու պատկերաւոր, արտացոլուած է հարստահարուած ժասսայի տրտունջն ու բողոքը՝ տիրող ընկերային անհաւասարութիւնների եւ նրանց կարծեցեալ հեղինակ՝ Աստուծու դէմ։ Որ Ցրիկի ապրած ժամանակ կարող էին լինել նման ասացուածքներ, որոնցից օգտուէր նա, բնաւ անհաւանական չէ։ Չէ՞ որ այդ նոյն դարաշրջանին են վերաբերում՝ Վ. Այգեկցու եւ Մ. Գօշի անուններով մեզ հասած գրքային եւ ժողովրդական ծագում ունեցող միջնադարեան մեր առակները, որոնց մէջ յաճախակի խօսւում է ունեցուածքի անհաւասարութիւնների, ճնշող ու ճնշուած դասակարգերի եւ նրանց միջեւ տեղի ունեցող դասակարգային խուլ պայքարի մասին։

Այնուհետեւ, ժողովրդական ասացուածքի մի նմոյշ գտնում ենք Ցրիկի Ընդդէմ Ցալաքին վերնագրով յայտնի տաղի մէջ։

Աղքատն իմաստուն լաւ է,
Քան հազար անգէտ զանձաւոր...
որը յիշեցնում է՝ Աղքատ իմաստուն... Եր. անգէտ հարուստից հազար անգամ լաւ է ժողովրդական ասացուածքը։

Մի այլ նմոյշ գտնում ենք Ցրիկի վասն Արդուն դաշին եւ Բուղայլին վերնագրով, պատմական նիւթ ունեցող ընդարձակ պօէմ - տաղի մէջ։ Յօսելով դաժան եւ չար հարկահաւաք Բուղայի կողմից նիւթուող գաւառի մասին, Ցրիկը տեղին օգտագործում Հոր փորողը ինքը կ'ընկնի հորատով ժողովրդական յայտնի ասացուածքը, գրում է.

Ով ամենայն նոր կը փորէ,
Ինքն անկանի ի մէջ գինի։

Ժողովրդական ասացուածքներով ու առակներով է համեմատած նաեւ Ցրիկի վերագրուող Կ'ուզես որ ազնիւ կենաս... տաղը։ Վերջինիս մէջ, մի տեղ՝ պանդխտութեան գնացող յայտնութեան մասին նախազգուշացնում խելքի ու համեստութիւնը հաւաքելով, Ցրիկն ասում է.

Մարդն, որ ի դարիպութին երթայ,
Պէտ ամեն տեղ կայ պիտենայ,
Քան զամենն ցած կենայ,
Հապա թէ իւր բանն կու լինայ։

Եւ անմիջապէս աւելացնում է.

Մտին գուն ծախին արա,
Թէ քաջին հինին կայ խօս,
Այն հինը որ զպտուղն տայ,
Քան զպտուղ հէ՞ր ցած կու կենայ։

Այս էլ յիշեցնում է՝ Շատը քաջին բար (պտուղ) շատ ունենայ, գլուխը կախ կը ցցի ժողովրդական ասացուածքը։

Մի այլ տեղ, խօսելով խելքի եւ անխելք մարդկանց մասին, եւ այն գիտակցութեամբ մասին, որ ունեն առաջինները վերջինների համեմատութեամբ, Ցրիկ գրում է.

Զանգէտ անզգամ մարդոյն հետ
Երթալն խիստ դժար է...
Կամ՝
Հետ անգէտին մի դատիր,
Թէ խօսք որ գինց կու սիրէ...
որ յիշեցնում է՝ Խելօք մարդու հետ քար կրելը լաւ է, քանց գժի հետ փըլաւ ուտելը, Իմաստունի հետ քար կրի, յիմարի հետ կերուխում մի անի ժողովրդական ասացուածքները։

Բացի վերոյիշեալ ժողովրդական ասացուածքներից, Ցրիկի տաղերում գտնում ենք նաեւ մի շարք ժողովրդական համ վերքիներ ողունն հարազատ առածանման ասոյթներ, անեծքներ, օրհնէնքներ։

Սակայն ժողովրդական ստեղծագործութիւնը Ցրիկի համար չի եղել լոկ բովանդակութիւն, «Ժեղջիւնոյն խօսքին կամ «Ժեղջիւնոյն առած ձա...» Իրբեւ «Հարտարեւ յանուանեալ (այլպէս է անուանում Ցրիկն իրեն) նրա ուշադրութիւնից չէին կարող վըրիպել ժողովրդին յատուկ արտայայտչական միջոցները, առանձնի ու առասացուածքների հարուստ նմանահնչիւնութիւններն ու ներքին յանգերը, ռեւերի ու ասույթների հակիրճ ու պատկերաւոր լեզուն, ժողովրդական երգերի բազմազան ու ռիթմիկ չափերը։ Եթէ առաջին խնդրի (ժողովրդական ասացուածքների եւ այլ արտայայտչական միջոցների օգտագործման) վերաբերմամբ, բաւարարւում ենք լոկ համանման ձեւերով, ապա վերջին խնդրի (ժողովրդական երգերի տաղաչափական ձեւերի օգտագործման) համար ունենք Ցրիկի անժխտելի վկայութիւններ։ Իր տաղերի մէջ նա մի քանի տեղ իրեն համար գըրում է՝ «Ձեռաւ մի հայերէն խօսել է յօրինել, լաւ հայերէն ձեւով ու առաձ աւել։ Ինչպէս յայտնի է, «Հայերէն» կամ «Հայրեն» եղել է մեր ժողովրդական երգերի հնագոյն չափը, որը սիրուած է եղել մեր գուսանների ու ժողովրդ. երգիչների կողմից եւ որը օգտագործել են նաեւ մեր միջնադարեան աշխարհիկ բանաստեղծները մի քանիսը (Գ. Աղթամարցի, Մ. Նաղաշ եւն.)։

Ցրիկի ուշադրութիւնը գրաւել է «Հայրէնների» ռիթմիկ երաժշտական ոտանաւորը (կարճ 7 եւ 8 վանկանի տողերով եւ նոյնայանգ կամ տողընդմէջ նոյնայանգ տներով), որի հետեւողութեամբ է նա յօրինել եւ իր յաւաղոյն տաղերից մի քանիսը։

Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՑԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ

Ծանօթ երաժիշտ Մարգարիտ Բաբայեանի աշակերտները երգահանդէս մը կու տան, վաղը, Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8-45ին, Սալլա Քանթորոմի մէջ (269, Rue St.Jacques)։

Յայտագիրը երեք մաս է կը բաղկանայ, որոնց արեւելեան բաժնին կը մասնակցին Տիկ. Արմէնուհի Գեւոնեան՝ իր երկու նոր երգերով, Օր. Արպան՝ Օր. Ղազարոսեանի նոր հեղինակութիւններով, Օր. Գիւլպիւլեան՝ հրէական եւ հայկական երգերով։

ԹՈՒՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

Այս պատմուածքով ձեզի պիտի ներկայացնեմ մեր փողոցը։

Մեր փողոցին մէկ կողմը կը բարձրանային հսկայ պալատներ։ Այս մեծ պալատներուն մէջ,— որոնք, իրենց թափած ծեփերով բայց կանգուն ճակատներով կը նմանէին ինկած Երբեմնի հարուստներուն,— կը բնակէին միջակ դասակարգի ընտանիքներ։ Միւս կողմը կը գտնուէին երեք աւերակ խրճիթներ եւ մեծ՝ հին ձեւով շինուած քանի մը տուներ։ Այդ խրճիթները նախկին խանութներ էին, որոնց փրթած փեղկերուն տեղ գրեր էին կոտրած տախտակներ, ծակերը փակեր ու քանի մը աղքատներ պատսպարեր էին։ Այդ երեք խրճիթներուն բնակիչները լուռ էին ու խելօք։ Բայց, բոլոր աղքատներուն նըման, ունէին անչուշտ յանցանքներ, որոնք անհանդուրժելի էին փողոցին։ Ես իսկ՝ երբ տուն կուգայի՝ աճապարանքով կը հեռանայի դանոնք եւ կ'ուզէի անմիջապէս ներս մտնել։ Որով հետեւ, այդ խրճիթներէն մէկուն մէջ կը բնակէր կարճահասակ ծերունի մը, որ ունէր նոր ծնած կատուներ, հաւաքած տեղը որ ինք կարօտ էր օգնութեան։ Անոր կից կը բնակէր գիրուկ հայ լուացարարուհի մը։ Ես կը վախնայի որ ծերունին կատուներէն չուզէր կը դառնայ, իսկ հայ լուացարարուհին, անհոգօրէն իր կոնքը պարզելով փողոցին մէջտեղը, վրաս գլուխս կը քշէր։

Ամէն անգամուն ալ կը տեսնէի աղջիկ մը, որ նստած կ'ըլլար խրճիթներուն մէջտեղ պատին առջեւ, ցած ու յարդ կը մնար մը վրայ՝ բոլորովին անշարժ։ Ամբողջ խնդիրը կը դառնար անոր այս աղջկան չուրջ։ Ան զերծեցէ՛ կը թէ տղա՝ չէմ գիտեր։ Իր երկար ու սեւ մազերը, ցցուն պարանոցին վրայէն, մինչեւ ուսերը անփութօրէն իյնող ցիցերը ազատ ու անկաղապար՝ մարդուն այդ արենք պիտի վրայ աչքը ժժեր։

Ծնողքը, ասկէ ալ անդին, նոյն փողոցին լրիւ զաւակներէն էր։ Աչքերը, կոպերը... Իր երեսը ու բերանը, Սէթէ կը կարծէր թէ բոլոր ատուինք կարող՝ կը թէ մեղկ ու կոմաւոր մնար։

Տեսնելով իր բաց թեւերն ու կուրծքը, իր կապոյտ զարեմ պլոճը եւ, հագնուած իր չպարին, այլ թեւին, իր գեղեցիկ ինքնամփոփ կեցուածքով կորուսած... ինձի այդ տուն կ'ուզէր աճմեղ։

Ուրեմն, եթէ հաւատ ընծայուէր փողոցի ըսի բամբասանքներուն, այս աղջիկը, հակառակ իր անշուք մարմինին եւ տգեղ դէմքին, վերջին օրերուն մէջ վիճ մը մտած էր, եւ մեր փողոցի ջինջ մթնոլորտը աւելցուցած էր խրճիթի տխրութիւն։

Ավրին երկար աւան ը դէր փողոցին հակառակ խօսելով էր։ Ջերմեռանդ եւ տղեկ մը ծնողները վրայէն անդ սիրեցին, հոյլ նոյն կեանքի պատմութեան։ Փողոցի բնակիչները հաւաքուեցան ու հետաքրքրուեցան։

Ամէն պղտոր եւ ձեւեր ձեռք։ Աղջիկ մը, իր մէկ կնոջ։ Այդ օրեն կը մեղուներու կակուղ ձեռքերով իր կոտրէր։

Մէջ ոչ անեծքով կը խօսէր անոր մասին։

Օր մը, առկայծ լոյսի մը տակ գըրասէր աղջիկ մը՝ մէկ կողմ նստեր էր։ Աշխարհի լոյս վրայ... կարծէր զատկ, պատշաճ կոնքեր ու գեղեցիկ ձեռք մը տեսնել։

Այդ երեք աղքատ խրճիթներու միակ պատճառ կորսնցուցին։ Ենթակ կը մնար։

Երբ լսեցի թէ քաղին մէջ վէճեր կան այդ աղջկան շուրջ, չափազանց ուրախութիւն մը զգացի։ Այս աղջիկան հանդէպ ունեցած համակրանքս ալ աւելի մեծցաւ։

Իրիկնադէմ մըն էր։ Տուն կը վերադառնայի։

Երբ մեր փողոցը մտայ, ուշադրութիւնս գրաւեց մը։

Հիմա մեր դրացիները շատ հանգիստ են։ Որովհետեւ խրճիթները այլեւս ոչ ոքի պիտի տրուին։ Եւ կարելի չէ որ զացողներն ալ վերադառնան։

Մանաւանդ կարուհին ...

ՖԻՐԻՏԷ ՃԷԼԻԼ

Թարգմ. Վ. Ի.

ԱՍՏՂԻԿԻ ԿԵԱՆՔԸ

Գրեցինք թէ Մայիս 27ին Լէնինականի մէջ մեռաւ Աստղիկ, բուն անունով Սարգիս Մուրադեանեան։ Ծընած է Կարս, 1850ին։ Միջնակարգ կրթութիւնը ստացաւ Պոլսոյ մէջ, յետոյ անցաւ Կովկաս։

Գրել սկսած է 80ական թուականներուն։ Ունի պատմագիտական եւ հընագիտական ուսումնասիրութիւններ, — Խալիփաք, Իմամաթ, Կալւածական խարցերը Ատրպատականում, եւայլն։ Աստղիկ գրած է նաեւ դրամագիտութեամբ եւ ...գիրքի փոխանակութեամբ։ Ունի նորավէպեր, ոչ այնքան արժէքաւոր։

Իր գրական բարոյականին եւ նկարագրին մասին շատ քննադատութիւններ կատարուած են։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԻՋՕՐԵԱՅ ԼՈՅՍԸ Ս. ՊԵՏՐՈՍԻ ՎԵՐԵՒ

— . —

(Հռոմի պատմական հրաշակերտը)

Քու հրաշքդ է այս, գեղեցկոլորդ
գըմբէ՛թ,
Երբ լիալիր լոյսն տարածէկ քու վերեւ

Կանգնի, շողին մէջ դողդողուն
երերին,
Ու ծանրութիւնդ իյնայ քու քար
փանգուածէդ։

Լոյսն երերուն, եւ արեւն ալ
փողփողուն,
Կումբըդ շողայ սարսռուն օդին
շունչին հետ։

Քարն ըսպիտակ, ամուր ագոյցքդ
ալ թեթեւ։
Շուքն անհետի ամէն ծերպէ,
խորը յոկ

Թաքչի մութ... Կ'ոսկեզօծէ միջօրէն
Տառանումով ազօտ շողը գագաթիդ։

Եւ կապարեայ ծածկոյթն անա
զանգուածիդ
Անզախորտիդ կը պրսպըղայ լուսաբեմ։

Շառայլ, չարժում կ'ըլլայ հրաշքի
յոյսին մէջ
Հանդարտ ոյժըդ թըրթռուն շողի
կը լուծուի...

Բայց խուսափուկ ժամը ոչինչ
չի զօրեր
Յաւէրժութեանդ հըպին, դուն լուռ
բոյլգանձ։

Դէպ անմարմին կապոյտն, հեռի՛
ամբոխէն,
Քու մարմնացած գեղոյդ ոյժը
կ'արձակես։

Կ'արձակես զայն, դաշտէն մութ
լեռն ալ սողոսկ,
Եւ դէպ ի ծովը պաղպաջուն։
Ամէն կողմ

Գրաւէ նայուածքն հըզօր պատկերդ,
հեռալո՛յս,
Մեծ զերդ արեւ, ջինջ զերդ գիշերը
լուսին։

Անհզրութի՛ւն... Ոչ ծանր հիմա,
երբ նօթիս
Լուռ զերդ երազ, եւ գեղեցիկ
զերդ նըսիի,

Մեր առօրեայ քայլերէն վեր
խայտալով
Յաւերժական Հռոմին վրայ։

Թրգմ. Գեղմ. ԵՏԱՆ

ՄԱՏԵԱՆՔ

GUIDE DES ETRANGERS, Տպ. Փարիզ, 1937։ Ամբողջովին ֆրանսերէն, կը պարունակէ օտարականներու եւ ցուցահանդէսին առթիւ Փարիզ այցելողներու համար օգտակար եւ անհրաժեշտ բոլոր հասցէները։ Գինը 6 Ֆրանք։ Դիմել 13, Rue de la Colonie, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (393)

ՎԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Լեւոնը կարծես պարզ հանդիսատես մը լինէր։ Առաջին անգամ սայլի քով վազելէն վերջ, դըրան կշտին յենած, տեղէն չէր շարժած։ Մինչ տեղացի երկու ընկերները կիներուն կ'օգնէին, Լեւոնը կը մտածէր հետեւեալին մասին։ Ամիսէ Գեւոն կարծես սայլէն չէր ուզեր բաժնուիլ, անիւին կից գեղ բռնած՝ հոն ալ զանուէր մեռած էր։ Արդեօք վիրաւորուա՞ծ է, ինչպէ՞ս մտածեց Լեւոնը ու հապա ին երկու քայլ առաւ անոր քով երթալու, երբ փողոցի վերի եւ վարի կողմերէն բազմաթիւ հրացաններ պայթեցան, ու օղը լեցուեցաւ գնդակներու փըչողի անախորժ ձայնի բով։

— Գեւօ, - ինկեր՝ը գրան մէջ նետուելով գոռաց Լեւոնը,— Գեւօ՛։

Ամիսէ Գեւոն՝ սայլէր արագօրէն լեցուած՝ վայրկեան մը նայեցաւ Լեւոնին, ապա՝ թէ հասկցած չլլալու կ'ուզէ որ անիւին կառչած իմանալը ու գոռացուցած տասի ոտքը մեթին անմիջապէս։

— Հա՛, ըսաւ...

— Գեւօ՛, չ՛ըլա ...

Գեւոն բոլորովին հանդարտօրէն հնգանոց թիթեղ մըն ալ ամրացնելով հրացանի պահեստին՝ բթամատովը փամփուշտները վար մղեց եւ առանց ալ երարու վրայ կրակելէ վերջ, ծանր ու մեծ բարձրացաւ տեղէն ու անհոգ քայլուածքով մը դէպի դուռը ուղղուեցաւ, մինչ բազմաթիւ գնդակներ վզզալով կողքէն կ'անցնէին։

— Գեւօ՛, չըլլա՜։

— Հա՛, պարոն Լեւոն։

Հազիւ թէ դրան շեմքին էր մեր Ամիսէ Գեւոն, երբ Լեւոնի ոտքերուն մօտ ձեռքը զանգեց։

Թերեւս թեւին մը ձեռքը պարզեց, ձեռքը ներս քաշեց։

Կիները ամէն մէկը քար մը վեր ցնեցին եւ Լեւոնին եղան։

Ժամանակն էր որ Լեւոնը վեր բարձրանար։ Սանդուխին միւս կողմ. Ամիսէ Գեւօն ըսաւ։

Հիմա արդէն կանանոցը երեւցան եւ սայլին եւ ձիերուն չորս կողմը պատուհանէն փամփուշտներ կը տեղային, բայց Լեւոնը վազեց, ու գիտէր որ տանիքին վրայ ուղեւորներ չկային, ու փողոցի մէջ ամէնքը կը տեսնէին իրար։

Սայլի ձիերը ու անոր յօժարութիւնը ձեռք կատարած էին եւ մերթ ձեռքի կը մօտենային ու պահ մը կը նային։ Բախտաւոր եւ մերթ ալ, ինչպէս կը նայէին, եւ ինչ ձայն պիտի ելլէր։

Ամիսէ Գեւոն երեւակելու մօտենալով անոր հետ խօսեցաւ։

Ավրիտ Գեւօն երեսնէ դարձաւ ամէն մէկ պատուհանին առջեւ։

Լեւոնը անօթեւան։

Արտաքին ձայները պատուհանէն կը հասնէին։

Լեւոնը ոտքի վրայ, երբեմն մէկ մը կը նայէր, ու ձեռքի կը մօտենար։

ալ աւելորդ հետեւելով զօրքի շարժումներուն, որոնց մասին պատասխանը տալու ժամանակ չունէր, փողոցի հակառակ կողմը կը մօտենային։

Մէկ ալ փողոցի մէջ ընդհանուր զանգ մը փրթաւ, ու զօրքը երկու կողմէն եկած թնդանօթ մը կը բերէին։

Ցանկարդ կարծես ամբողջ բարիքը դուրս հանուած։ Ձարհուրելի ուղղութեամբ զօրքը պատերազմ ձայն մը հանեց, փողոցի վրայ գնդակներ տեղացին։

Լեւոնը անակնկալ պատին քով ապաստանեցաւ։ Փողոցին կոծ, ժամը, Ամիսէ Գեւոն եւ ընկերը, որոնց դիրքը ճիշդ սայլին դիմաց էր։

Ամիսէ Գեւոն չըլլա՛ յորդորեց։

— Վա՛յ, գարկուեցայ ... մեռայ ... վա՜յ...

Գայթիւնին հետեւեցաւ զարմանալի լռութիւն մը։ Ոչ մէկ հրացանի ձայն։ Ամբողջովին թաթախուած փոշիի մէջ, էն առաջ Լեւոնը ինքզինքը գտաւ եւ ոտքի ցատկեց, չորս բոլորը նայելով։

— Գեւօ՛ ...

— Ախ, պարոն Լեւոն, ես մեռայ, ես զարկուեցայ։

— Գեւօ ջան,— Լեւոնը երկու ոստումով ցատկեց Գեւոյին մօտ, զգաց որ անոր բաճկոնը արիւնով ներկուած է, — բան չկայ, Գեւօ՛, ոտքդ զնաց՝ բան չկայ։

Ամիսէ Գեւոյի ճակատէն արիւնը առատօրէն կը հոսէր։

Թոփալ Սամսոն, որ պարզապէս չըլլաս, ինչու տեղէն երեւցաւ։

Լեւոնը Գեւոն, ըսաւ։

— Սօ, Թոփալ, ես մեռայ, — աղջիկ մը գոռաց։

— Չէ, հա,— Գեւոյի ճակատէն վարած արիւնը տեսնելով, վաղած պահ ու Թոփալը, ցանկեց ընկերով։

մօտ ու զրկեց զայն,— Գեւօ, Գեւօ ջան ...

— Գլխէս զարկուեցայ ...

— Ջինդ կեցիր, Գեւօ ջան, բան չըկայ ...

— Ես պիտի մեռնիմ, Սամսոն ...

— Գեւօ՛ ...

— Դիւրէն գլխու զարկը, արդէն ... Օ՛ֆ, ես մեռայ, կ'ըսէր ...

— Զար աչքս չէր, Գեւօ, դուն ը...

— Չէ, մեռնի էր ...

— Այդ բանը ...

— Օ՛, ես ...

Բայց ու մէջ բարձրացած բռունցք մը վերջնական ...

— Օ՛, աստուած, կատակ կ'ընէր, Գեւօ, ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

յետաձգուեցաւ « Լայփցիկ »ի միջադէպին հետեւանքով, պիտի կատարուի դարձեալ դէպի Լոնտոն, ինչ որ յոյս կը ներշնչէ քաղաքական մտահոգութիւնը փարատելու: Հիթլէր դարձեալ մեկնեցաւ իր լեռնային մենատանը՝ հանգչելու: Կ'ըսուի թէ միմնորդական խաղաղեցումին նպաստած է Միացեալ-Նահանգներու Գերլինի դեսպանին կատարած ճնշումը:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ տագնապը կը շարունակուի: Ձերբակալուեցաւ Երիմի կառավարութեան անդամներէն գործավարուհի Տիկ. Զիմպիլովա, որ պետութեան դրամը «գէմպիլ»ով էրկանը կը յանձնէր: Ուզբեկիստանի մէջ եւս « ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուեցաւ եւ ձերբակալուեցաւ գործավարներու խորհուրդին նախագահը, — իր հետ ձերբակալուած են նաեւ բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ:

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ վարձքերու օրէնքը, որուն պայմանաժամը կը լրանայ այս յուլիսին, կառավարութեան նախաձեռնութեամբ դարձեալ պիտի երկարաձգուի մինչեւ յունուար:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ
Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 33 (ՅՈՒՆԻՍ)

Բովանդակութիւն.— ԾՈՎ ԳԱՑԷՔ (Տոքթ. Ա. Աշճեան): ՏՈՔԹԷՕ'Ր, ԻՆՉՈ'Ւ ՉԵՄ ՄԱՐՍԵՐ (Տոքթ. Ռ. Պլոնտէլ). ԾԱՐԱՒԻ ԵՄ (Տոքթ. Յ. Գաբրիէլեան): ՄԱՐԶԱՆՔԻ ՈՐ ՁԵՒԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼ (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան): ՊՏՈՒՂ ԿԵՐԷՔ (Տոքթ. Շ. Այվազեան): ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

ԶԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
[illegible]
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒՆԻՍ MARDI 29 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3459

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԽՄԲՈՒՄՆԵՐ

»»»» օ ««««

Ռումանիոյ Կարոլ Թագաւորին Վարշաւա այցելութիւնը օրուան կարեւոր դէպքերէն մէկն է:

Վերջին ամիսներու ընթացքին Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպան դիւանագիտական այցելութեանց եւ քաղաքական սակարկութեանց արգասանդ դաշտ մը եղաւ:

Ամէնէն ուշագրաւը Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ֆոն Նէօյրաթի կատարած ճամբորդութիւնն էր՝ դէպի Պելկրատ, Սոֆիա եւ Փէշթա:

Ռումանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ պատասխանատու վարիչներն ալ ճամբորդեցին զանազան ուղղութեամբ, իմանք ալ իրարու փոխադարձ այցելութիւններ տուին:

Ռումանիոյ Թագաւորը հիմա փոխադարձ այցելութիւն կու տայ Լեհաստանի Հանրապետութեան նախագահ Մոշիցքիի, որ երեք շաբաթ առաջ Պուքրէշ գացած էր՝ ընկերակցութեամբ արտաքին նախարար գնդապետ Պէքի:

Երկրէ երկիր բոլոր այս այցելութիւնները մէկ բան ցոյց կու տան որոշակի՝ թէ փոքր պետութիւնները հետզհետէ կը ձգտին ձերբազատուիլ մեծերու խնամակալութենէն եւ իրենց համար քաղաքական անկախ ուղի գծել:

Այս ձգտումը չէշտուեցաւ մանաւանդ քանի մը ամիս առաջ, երբ Եուկոսլաւիա անջատ համաձայնութիւններ կնքեց իր երկու դրացիներուն՝ Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ:

Ու քանի կը շարունակուի անկախ գործունէութեան այս դրութիւնը, այնքան հող կը կորսնցնէ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը, այնքան ալ կը տկարանայ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Խորհրդային Միութեան :

Փոքր Համաձայնութիւնն ու Պալքանեան Համաձայնութիւնը՝ Լոքառնոյէն վերջ հաւաքական ապահովութեան գլխաւոր կռուաններն էին:

Հիմա որոշ չափով խախտած է Փոքր Համաձայնութիւնը, որ օրէ օր աստիճան մը աւելի կը հեռանայ Ֆրանսայի ազդեցութենէն եւ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքէն:

Երբ որ Եուկոսլավիա համաձայնեցաւ Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ, կատարուած եղաւ խզում մը առջեւ դրաւ Չեխոսլովաքիան, Ռումանիան, Յունաստանն ու Թուրքիան, որոնց հաւանութիւնը չառած երաւունք չունէր քաղաքական ո եւ է յանձնառութեան տակ մտնելու օտար պետութեան մը հետ:

Այս ձեւով հետզհետէ ի պատուի կ'ըլլայ պետութենէ պետութիւն զինակցութիւն կնքելու սկզբունքը, որուն գլխաւոր ջատագովներն են Գերմանիա եւ Իտալիա:

Անդրադառնալով Ռումանիոյ Թագաւորին կողմէ Լեհաստանի մայրաքաղաքը կատարուած այցելութեան, քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի ատոր:

Ինչպէս կը յիշուի, 1924ին Լեհաստան եւ Ռումանիա զինուորական համաձայնութիւն մը կնքած էին, ուղղուած Խորհրդային Միութեան դէմ: Այդ համաձայնութիւնը շատոնց մոռացութեան տրուած է արդէն:

Այս անգամ շատ աւելի ուժեղ զինակցութիւն մը կը կնքուի երկու երկիրներուն միջեւ: Լեհաստանի արտաքին նախարար գնդապետ Պէք երեք անգամ Պուքրէշ այցելեց՝ այս զինակցութեան գետին պատրաստելու համար: Ռումանիոյ սպայակոյտի պետն ալ Վարշաւա գնաց անցեալ դեկտեմբեր 10ին: Երկու երկիրներու պատասխանատու զինուորականներուն միջեւ որոշուեցան նոր զինակցութեան բոլոր մանրամասնութիւնները:

Անգլիա եւ Ֆրանսա տեսնելով այս բոլորը, բացատրութիւն պահանջելու համար հաւաքական դիմում մը կատարեցին Պուքրէշի եւ Վարշաւայի կառավարութեանց, որոնք ապահովութիւններ տուին:

Բայց անկէ ի վեր պատահեցան զանազան դէպքեր, որոնք փութացուցին Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ զինակցութեան կնքումը: Այդ դէպքերուն գլխաւորն էր Խորհրդային Միութեան զինուորական տագնապը,— Կարմիր Բանակի հրամանատարներուն գնդակահարումը — որ նշան մը կը համարուէր թէ ներքին խլրտումներ կը նիւթուին այդ երկրին մէջ, ուր հաւանաբար քաղաքային պատերազմ մը ծագէր: Երկրորդ դէպքն էր Պիլպաոյի գրաւումը՝ որ յոյս կը ներշնչէր Ֆրանքոյի վերջնական յաղթանակին մասին: Երրորդը՝ Ֆրանսական դահլիճի տագնապն էր, որ շնորհիւ իր արագ լուծումին՝ բազմաթիւ չարակամ յոյսեր ի դերեւ հանեց:

Լեհ եւ ռումէն զինակցութիւնը, ըստ արժանահաւատ լուրերու, պաշտպանողական եւ յարձակողականէ աւելի բան մը պիտի ըլլայ: Երկու երկիրները փոխադարձաբար իրարու պիտի օժանդակեն, ոչ միայն երբ իրենցմէ մէկը յարձակման ենթարկուի օտար պետութեան մը կողմէ, կամ երբ իրենցմէ մէկը յարձակի երրորդի մը վրայ, այլեւ երբ ներքին անդորրութիւնը խանգարուի մէկ կամ միւս երկրին մէջ:

Այսպէս ուրեմն նոր խմբումներ տեղի կ'ունենան կեդրոնական Եւրոպայի եւ Պալքաններուն մէջ: Լեհաստան քանի մը տարիէ ի վեր ազատուած արեւմտեան պետութեանց, մանաւանդ Ֆրանսայի հովանաւորութենէն, իրեն համար անկախ քաղաքականութիւն մը կը վարէ, նոյնիսկ ղեկավարի դեր ստանձնելով: Երեւոյթները ցոյց կու տան թէ կ'ուզէ փոքր պետութեանց օղակ մը կազմել Խորհրդային Միութեան շուրջ: Այս քաղաքականութիւնը կը համապատասխանէ Գերմանիոյ հետապնդած ուղղութեան եւ հակառակ է Ֆրանսայի, մանաւանդ Չեխոսլովաքիոյ շահերուն:

Այս դէպքերը ցոյց կու տան թէ Գերմանիա հետզհետէ իր ազդեցութեան կ'ենթարկէ կեդրոնական Եւրոպայի եւ Պալքանի պետութիւնները:

«Պերլին - Հռոմ առանցքը» հետզհետէ կը զօրանայ ի հեճուկս «Լոնտոն - Փարիզ» առանցքին:

Եւրոպայի մէջ իրարու դէմ կը ճակատին երկու գլխաւոր խմբաւորումներ: «Լոնտոն-Փարիզ»ը կը ջանայ իր կողմը շահիլ Միացեալ Նահանգները, Նժարը ընդմիշտ իր կողմը հակեցնելու համար: Մոսկուան սկսած է մտահոգութիւն ներշնչել այս «առանցք»ին:

Նոր խմբումները շատ յատկանշական են: Բայց դեռ Եւրոպան իր վերջնական ձեւը չէ գտած:

Շատ բան կախուած է սպանիական եւ խորհրդային տագնապներու լուծումէն:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

»»»» օ ««««

ԷԼ ԱԶԻԶ, 21 Յունիս.— Թունճէլիէն վերադառնալով, վարչապետը Էլ Ազիզի մէջ կեցութիւնը անգամ մըն ալ քննելէ ետք հիմնապէս, պտտեցաւ օդային բանակետը եւ երիկուան իր հետեւորդներով Էնկիւրի մեկնեցաւ:

Երբ Էնկիւրի հասաւ, կայարանին մէջ, զինք դիմաւորող ելմտական զօրավարին ըսաւ.— «Ձեզի հասոյթի նոր աղբիւրներ բերի»:

ԷԼ ԱԶԻԶ, 21 Յունիս.— Վարչապետը 24 ժամ տեւող քննական այցելութեան միջոցին տուաւ կարեւոր հրահանգներ, որոնց անմիջապէս գործադրութեան ձեռնարկուեցաւ:

Թունճէլիի մէջ անդորրութիւնը հաստատուած եւ դէպքը քանի մը պարագլուխներու մէջ սահմանափակուած է: Գուզուճէրէի ներսը եւ Տըզըլտաղի գագաթը բարձրացած հետզօտիչ ջոկատները կը հաւաքեն ապստամբներու հատուկոտոր մնացորդները: Պարագլուխներէն Սէյիտ Րիզայի եւ անոնց հետեւողներէն զատ, Տէրսիմի մէջ հանրապետական օրէնքներուն սրտովին չհամակերպող մարդ չէ մնացած:

Օդային ուժերը Թունճէլի հասնելէ վերջ, հոն գտնուողները պռռացած են. «Քէմալի թռչունները» կուգան:

ԷԼ ԱԶԻԶ, 22 յունիս.— Տէրսիմի շրջակայից մէջ յեղուզակներուն ապաստանած կարեւոր դիրքերէն Գըզըլտաղ, Եիրմիպէշչինճի եւ Պէյապտաղ մեր հետեւակազօրաց ձեռքը անցած են: Գըզըլտաղ գրաւուած է: Մուհաֆըզ գօրագունդը պաշարած է Եիրմիպէշչինճին: Յեղուզակներուն գլուխներէն Սէյիտ Րիզա նամակ մը գրելով անձնատուր ըլլալ ուզած է: Դեռ յայտնի չէ թէ ի՛նչ պայմաններ կան նամակին մէջ: Այս պարագան ցոյց կու տայ որ յեղուզակներուն վիճակը դէչ է: Րէյիսներէն զատ հաղարաւորներ կան անձնատուր եղած: Շարժումը ամէն կողմէ կը յառաջանայ: Շրջած գրոյցի մը համաձայն յեղուզակները իրենց թշնամութիւնները պահելու պայմանով, առ այժմ, միութեան համար Գուզուճէրէի մէջ բրած իրենց երդումը խզած են:

Թունճէլիի զատարանը սկսած է պատրաստուիլ դատելու յեղուզակներուն պարագլուխները: Առջի օր ձերբակալուած ցեղապետը արգելափակուած է:

×

Փարիզի «Ժուռնալ» թերթը 27 յունիս թուականով կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրը Էնկիւրիէն, անշուշտ թրքական փրոփականտի գիծէն.—

Կիսապաշտօնական աղբիւրէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Տէրսիմի ապստամբները պաշարման տակ առնելու գործողութիւնները յաջողութեամբ շարունակուեցան երէկ, մանաւանդ Գուզուճէրէի շրջանին մէջ, Էլ-Ազիզի հիւսիս-արեւելեան կողմը, 75 քիլոմեթր հեռու:

Այս շրջանին մէջ տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին, Քիւրտերը մօտ 40 սպաննեալ ձգեցին կռուին դաշտը, եւ Թուրքերուն ձեռքը ինկան բազմաթիւ գերիներ, որոնց կարգին երկու քիւրտ ցեղապետներ: Գերիները ղրկուեցան Էլ-Ազիզ, դատուելու:

Միւս կողմէ, այնպէս կ'ենթադրուի թէ Փոքիրի լեռնաշղթայի կիրճերուն մէջ ապաստանած ապստամբները անձնատուր պիտի ըլլան մօտ օրէն:

Տը Պրուքէր եւ ուրիշ հրաժարականներ

»»»» օ ««««

Գրած էինք թէ Բ. Միջազգայինի նախագահ Տը Պրուքէր հրաժարեցաւ եւ իրեն հետեւեցան քարտուղարը, Ֆրէտէրիք Ատլէր, գանձապահը, Վան Ռօօզպրոք.

Ուրբաթ եւ շաբաթ Միւթիւալիթէի մէջ Բ. Միջազգայինի Գործադիր Կոմիտէն ժողով գումարեց եւ զբաղեցաւ այս հրաժարականներու հարցով: Գործադիր կոմիտէն մերժեց ընդունիլ հրաժարականները: Տը Պրուքէր բացատրութիւն տուաւ իր հրաժարման պատճառներուն մասին: Տը Պրուքէր մանաւանդ ըսել տուաւ որ Բ. Միջազգայինի կարգ մը հատուածներ, ինչպէս նաեւ ընկերվարականներէ կազմուած կառավարութիւններ, արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերու մէջ, համերաշխ չեն ընթանար Բ. Միջազգայինի վերին մարմնոյն հետ:

Գործադիր Կոմիտէն, վստահութիւն յայտնելով Նախագահութեան քաղաքականութեան մասին, խնդրեց ետ առնել հրաժարականները, միաժամանակ բանաձեւով մը դատապարտեց այն բռնարարք վերաբերմունքը, որոնց ենթարկուած է հրէութիւնը Լեհաստանի մէջ, յետոյ այն ահաբեկումները, որոնք, Ազգերու Դաշնակցութեան կամապրկութեամբ, վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծած են Տանցիկի մէջ, եւ ի վերջոյ զգուշութեան հրաւիրեց ժողովրդավար կառավարութիւնները այն ձեռնարկներուն դէմ, զորս Վան Զէյլանտ կը կատարէ Ուաշինկթընի մէջ, աշխատելով որ վարկ բացուի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ, որպէսզի այդ փոխառութիւններուն վրայ երկու պետութիւնները հետեւին առեւտրական ազատական քաղաքականութեան մը, միաժամանակ կրճատելով իրենց սպառազինութեան ծախքերը: Բ. Միջազգայինի Գործադիր

(Շարունակութիւնը նախորդ Գ. Էջ)

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» օ ««««

Զօր. Ֆրանքօ կատաղի յարձակում մը ձեռնարկեց Խարամայի ճակատին վրայ: Օդային տորմիղ մը թռոններով ռումբ տեղաց Մատրիտէն Վալենցիա մեկնող ճամբաներուն վրայ: 50 հրասայլեր քանի մը քիլոմեթրի վրայ մաքրագործումի ձեռնարկեցին այդ ճամբաներուն եզերքը: Կ'ըսուի թէ այս յարձակողականին նպատակն է ձեռք անցընել Մատրիտը ծովուն կապող վերջին ճամբան, ու միացնել Մարանոզայի, Սան Մարթէնի եւ Վաչիամատրիտի շուրջ կռուող ուժերը: Արդարեւ քանի մը օրէ ի վեր Զօր. Ֆրանքօ շարունակ զինուոր կը համախմբէր այս շրջանին մէջ, սկսելու համար իր յարձակողականը:

Միւս կողմէ ազգայնական բանակը յամրօրէն կը յառաջանայ դէպի Սանթանտէր, որ հետզհետէ կը պարպուի:

«Գերմանիա կ'ուզէ ապրիլ խաղաղութեան մէջ»

»»»» օ ««««

Վուրցպուրկի Նացիներու շրջ. ժողովին մէջ ճառ մը խօսելով կիրակի օր, Հիթլէր յայտարարեց ի մէջ այլոց.

— Նացի Գերմանիան մէկ ցանկութիւն ունի, ապրիլ խաղաղութեան մէջ եւ բարեկամաբար գործակցիլ բոլոր պետութիւններուն հետ, պաշտպանելով իր սեփական շահերը: Այսուհանդերձ իրաւունք ունինք կասկածելու տրուած խոստումներու եւ միջազգային երաշխիքներու վրայ:

Լոնտոնի մէջ կրնան վստահ ըլլալ որ վերջին դէպքերու մեզի տուած փորձառութիւնը պիտի չմոռցուի երբեք: Նման դէպքերու մէջ, այսուհետեւ, մենք պիտի պաշտպանենք մեր ապատութիւնը, մեր անկախութիւնը, մեր պատիւը եւ մեր երկրին ապահովութիւնը մեր սեփական միջոցներով: Փառք Աստուծոյ, բաւական զօրաւոր ենք հիմա, այդ պաշտպանութիւնը կատարելու համար: Կատուն մէկ անգամ կ'այրէ իր պոչը, ինչպէս ամէն մարդ մէկ անգամ կ'իյնայ սխալի մը մէջ: Յիմարներն են միայն, որ կը կատարեն նոյն սխալը երկու անգամ: Ո՛չ ես, ո՛չ ալ գերման ժողովուրդը ցանկութիւն չունինք երկրորդ անգամ մը եւս մեզ վտանգի ենթարկելու:

Ոչ-միջամտութեան խաղախականութիւնը

»»»» օ ««««

Վերջին հեռագիրները կը հաղորդեն թէ գերման նաւատորմին մեծագոյն ուժերը մեկնեցան Միջերկրականէն, անցնելով Ատլանտեան: Այս պարագան նշան մըն է, կ'ըսեն թերթերը, թէ միջազգային քաղաքական հորիզոնը քիչ մը աւելի կը պայծառանայ: Այսուհանդերձ գերմանական եւ իտալական մամուլը թշնամական վերաբերում մը ցոյց կու տայ անգլօ-ֆրանսական առաջարկին, որ այսօր պիտի դրուի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովի օրակարգին վրայ,— Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կ'առաջարկեն Սպանիոյ ծովեզերքներուն ամբողջ հսկողութիւնը յանձնել անգլօ-ֆրանսական նաւատորմին: Այս երկու պետութեանց առաջարկին դէրը գոհացուցիչ չեն գտներ Պերլինի եւ Հռոմի մէջ:

Թուրքերը ռազմանիւթ կը փոխադրեն Սուէյտիա

»»»» օ ««««

Դամասկոսի «Ֆէթէլարապ» թերթը կը գրէ.— Թրքական առագաստանաւ մը եկած է Սուէտիայի ծովեզերքը: Խարսխած է Թիւրքմէնտաղի Մաղարաճէօյի մօտ: Տեղին Արաբներուն ուշադրութիւնը գրաւած է այդ առագաստանաւը: Անոնք ուզած են նաւուն մօտենալ, բայց առագաստանաւը պարպելէ յետոյ բեռը՝ դէպի բաց ծով ելած է: Մեր իմացածին նայելով, այդ առագաստանաւին ընկերացած է Ապտուլլահ պին Էլ-Շէյխ Մարուֆ-էլ-Հալէպի: Այդ մարդը Թուրքիա գացած եւ ռազմանիւթ բերած է: Ապտուլլահ պին Մարուֆ իր ինքնութիւնը ծածկած է, Արաբներուն վրէժխնդրութենէն վախնալով: Կը կարծուի թէ ռազմանիւթը գիւղերուն մէջ պահած է: Այդ մարդը մօրուքն ալ ածիլած է: Ոստիկանները քննած են թրքական կարգ մը ինքնաշարժներ եւ անոնց մէջ գտնուած հրացանները եւ ռազմանիւթերը գրաւած են:

Ռուսիոյ խաղախական տագնապը

»»»» օ ««««

«Մաթէն» կը գրէ թէ Ռուսիոյ ներքին քաղաքական տագնապը կը շարունակուի նոյն խստութեամբ: Վերջ գտած չեն ձերբակալութիւնները, պաշտօնանկութիւնները, գնդակահարութիւնները, աքսորները, ոչ ալ... անձնասպանութիւնները: Օրուան կարգախօսն է,— հալածել լրտեսները: Եւ բովանդակ երկրին մէջ, մէկ ծայրէն միւսը, ամէն կոմունիստ ստիպուած է լրտեսել իր շուրջը: Ու եւ է ձախողութիւն կը վերագրուի «լրտեսի» մը գոյութեան:

Այսպէս Կովկասի մէջ գիւղատնտեսական ծրագիրները ձախողեցան,— պատճառը լրտեսութիւնն է եւ ձերբակալութիւն: Ծայր Արեւելքի մէջ, ձկնորսութեան պետական ծրագիրները չիրագործուեցան,— պատճառը ճափոնական լրտեսներն են եւ ձերբակալութիւն: Խրիմի մէջ, հսկայ գործարան մը չի կրնար ժամանակին աւարտել ծրագրուած արտադրութիւնը, եւ գործարանին տնօրէնը կը հրամայէ ածիլել բոլոր բանուորներուն գլուխները, որպէսզի ... արգիլել ձեռնարկութիւնը աւելնայ: Ու ծանր բախումներ տեղի կ'ունենան գործարանին մէջ: Կը ձերբակալուին գործարանին վարիչները, այն ամբաստանութեամբ թէ չարժած են փաշական լրտեսներու հրահանգով:

«Իզվեստիա» կը գրէ թէ Խաբարովսկի մէջ ձերբակալուեցան բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ, որոնք կը գործէին ի հաշիւ դրացի պետութեան մը որ աչք ունի Խորհ. Միութեան արեւելեան հողամասերուն եւ կ'ուզէ գրաւել առիթով մը:

Կը հաղորդուի զարմանալ թէ պաշտօնանկ եղած է Զեփքին, որ վարիչն է գիւղատնտեսական բարձր. վարժարաններու: Ձերբակալուած են նաեւ երկաթուղիի վարչութենէն բարձր պաշտօնատարներ, որոնք ամբաստանուած են թէ Սիպերիոյ երկաթուղիներուն գաղտնիքը կը հաղորդէին օտար պետութեան մը:

«ԱՅՐՈՂ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ»

ԹԻՖԼԻԶ, ՊԱՔՈՒ ԵՒ ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Բ.

Պաքու, մէջը հաշուելով Նաւթային քաղաքամասերը՝ Սաբունճի, Բալախանի, Բիբի-Էյպաթ, Սուրախանի, բաց Գուդիյարի այն ատեն ունէր 500 հազար բնակիչ: 50,000ը Ռուս էին, մնացեալը կէս առ կէս Հայ եւ Թաթար: Կային նաեւ քանի մը Անգլիացի, Ֆրանսացի եւ Սկանտինաւեան երկիրներէ եկած մարդիկ, որոնք կը գործէին քարիւղի ճարտարարուեստին մէջ: 1905-ի Հայ-Թաթարական կռիւներէն վերջ, վէճը դադրած էր, բայց յարաբերութիւններու իրական բարելաւում մը չէր յաջողած: Ատելութիւնը, իբր մոխիրի տակ թաղուած կրակ, կը մնար: Առաջուան պէս Հայերն ու Թաթարները իրարմէ բաժնուած կ'ապրէին իրենց թաղամասերուն մէջ եւ այս բաժանումը՝ ոչ միայն քաղաքին մէջ, այլ եւ ամբողջ երկրին մէջ: Անկարելի էր երեւակայել որ Հայ մը թաթարական գիւղի մէջ կամ Թաթար մը հայկական գիւղի մէջ հաստատուէր:

Ռուսական տիրապետութիւնը այլ եւս ձեւականօրէն միայն գոյութիւն ունէր եւ կը ներկայացուէր Քերէնսկիի շրջանի մնացորդներուն կողմէ իբրեւ ժամանակաւոր միջին ուժ մը, մինչեւ որ մէկը կամ միւսը ինքզինք զօրաւոր զգար եւ վարչութիւնը ձեռք առնէր: Կար նաեւ համայնավար կուսակցութիւն մը, որ օրէօր կը զօրանար եւ կը ձգտէր կառավարութեան տիրանալ: Ամէն կուսակցութիւն իր կողմը կը քաշէր եւ հանրային կեանքը դեռ իր հին ձեւով կը շարունակուէր, բայց միայն ցերեկը: Գիշերը պէտք էր հաշուի առնել կողոպտուիլը մինչեւ մերկացում: Ոստիկանութիւն չատոնց չկար: Կացութիւնը աւելի ծանրացաւ երբ Հայերը, Թաթարները եւ համայնավարները սկսան հրապարակ գալ լաւ զինուած եւ մեծ խումբերով: Ասոնք երբ իրար տեսնէին, ճամբանին կը փոխէին, վասնզի հրացանի հարուած մը բաւական պիտի ըլլար վառօդի տակառը պայթեցնելու: Քանի մը շաբաթ վերջ յարաբերութիւնները անտանելի դարձած էին: Թուախայէն ոչ մէկ լուր: Ամբողջ Կովկասը յեղափոխութեան մէջ էր:

Այդ օրերուն, դեռ ուժանակը չպայթած, բարեկամներս ծառայութիւն մը կը խնդրեն Գուդիյարէն: Ունէին բամբակի դաշտեր եւ այգիներ Պաքուի եւ Թիֆլիսի միջեւ գտնուող տափաստանին վրայ, շոգեկառքի գծին քով, որ կը կտրէ Անդրկովկասը արեւմուտքէն արեւելք: Աղտափէն եկած լուրերու համաձայն, այնտեղի վիճակը անտանելի դարձած էր: Թաթար բնակչութիւնը սկսած էր կենդանիները եւ անշարժ ստացուածքները դուրս կրել: Ագարակին վարիչը անկարող էր, զօրաւոր ձեռք մը պէտք էր: Գուդիյար կ'ընդունի առաջարկը, բայց ինչպէս դուրս ելլել Պաքուէն: 500 քիլոմէթր ճամբայ էր: Պէտք էր շոգեկառք առնել եւ ատոր համար ալ ամէն օր կայարան քալել եւ բախտ ունենալ:

Շաբաթը այսպէս կ'անցնի, երբ շոգեկառքի պաշտօնեայ մը կը յայտնէ թէ այդ իրիկունը կառախումբ մը դէպի Թիֆլիս ճամբայ պիտի ելլէ: Թէ որքան առաջ պիտի կրնայ երթալ, կարելի չէր ըսել, քանի որ Պաքուի եւ Թիֆլիսի միջեւ տարածուած տափաստանն ալ յեղափոխութեան մէջ էր: Ամբողջ թաթար ժողովուրդը շարժումի վրայ էր՝ ռուսական վերջին խումբերուն ձեռքէն առնելու համար զէնքերը: Կռիւներ տեղի ունեցեր էին արդէն: Բայց պէտք էր գտնուիլ կայարանը, որպէսզի շոգեկառք կարենար նստիլ: Կապոցները առնելու համար տուն գացած պահուն, կը հանդիպի «Հայ Երիտասարդ Կազմակերպութեան» վարիչներէն մէկուն, որ նախապէս ռուսական տեղակալ էր եւ ծանօթ էր իրեն կանուխէն. Ան նայի փայլփլուն աչքերով եւ կը մրմնջէ. «Ձեզի խորհուրդ մը պիտի տամ, լաւ կ'ընէք որ հեռանաք Պաքուէն, գիտեմ որ դուք կրնաք գաղտնապահ ըլլալ եւ այստեղ ապրողներու հետ կապ չունիք: Այս տասը Ռուսերուն հետ համաձայնեցանք, որ Թաթարներու եւ մեր միջեւ հաւանական ընդհարումի մը ժամանակ, անկողմնակալ չէզոքութիւն պահեն եւ զէնք տալով մեզի օգնեն: Հիմա, այս իրիկուն վերջապէս 1905-ի վրէժը պիտի լուծենք: Թէ ի՛նչ կ'ըլլայ վերջը, համայնավարութիւն թէ անիշխանութիւն, այդ միեւնոյնն է: Թերեւս ալ կը յաջողի խաղը եւ Պաքուն կը դառնայ մեծ եւ ազատ հայկական քաղաք մը»:

Յարհելով որ վերջին վայրկեանը հասած է, զարմեալ անխուսափելի համայնավարութեան հաստատումէն առաջ Գուդիյար կ'աճապարէ, ժամանակ որ կը գտնուէր սեւ ցանկին մէջ եւ ստացած էր սպառնալից գանկերով եւ կախաղաններով նկարուած... Իր կարգին կը զգուշացնէ իր ծանօթները, բայց ատիկա աւելորդ իսկ էր, քանի որ ամբողջ քաղաքը կը զգար մօտալուտ պատահարը: Կայարանի պաշտօնեայէն կը խնդրէ կառախումբը ցոյց տալ: Ընդամէնը երկու կառք կապուած էր վայրաշարժը, եւ պատրաստ մեկնելու: Արդէն իբրեւ ճամբորդ կային մէկ քանի Վրացիներ եւ երկու ռուս երկաթուղիի պաշտօնեայ՝ իրենց կիներով: Ոչ մէկ Թաթար կամ Հայ կ'երեւէր: Երկու պաշտօնեաներ, իրենց ձեռքին մէջ քարիւղի աղօտ լոյս մը, կը մտնեն, դռները կը բանան եւ ճամբորդները տեղ կը բռնեն: Մութ կառքին մէջ շփշփելով նստարան կը փնտռեն: Լոյս պէտք չէր վառել, որպէսզի Թաթարները զէնք չպարպէին շոգեկառքին: Ամէնէն առջեւի բաժանմունքին՝ կը յուսար միանակ մնալ: Դուռը կը հրէ եւ պայուսակը կը նետէ ներս... մէկուն վրայ, որ այնտեղ նստած կը մնա՞ր: Ձեռքը ատրճանակին կը տանի: Ով էր այդ կառքին մէջ: Հարցում ռուսերէն լեզուով: Ոչ մէկ պատասխան: Միայն կը լսուէր հեւալ մը: Գրպանի լամբը վառելով կը տեսնէ... նոյն հայ քահանան, որուն ծխատուփը առած եւ գլանիկի պաշարը գրաւած էր այն օրը, ինչպէս տիրական բարեխնամ օժանդակութիւնով:

Հայ քահանան գոհունակութիւն կը յայտնէ Աստուծոյ, որ ներս մտնողը Թաթար չէր: Խօսակցելով կը յայտնէ որ մութէն օգտուելով կոտրած պատուհանէ մը ներս է մտեր, քաջ գիտնալով, որ ոչ մէկ պարագայի Հայ մը միասին պիտի առնուէր: Թիֆլիս կ'ուզէ երթալ: Երբ կը հարցնէ թէ դուք թաթարական բնակչութիւն ունեցող հարիւրաւոր քիլոմէթր ճամբայէ անցնելէն չէ՞ք վախնար, քահանան անփութօրէն կը պատասխանէ թէ ինք շատ լաւ տեղեակ է անցքերուն, գիտէ որ ողջ չի հասնիր Թիֆլիս, բայց նոյնքան եւ աւելի վստահ է, որ այդ օրը պիտի սկսին ջարդերը Պաքուի մէջ: Քահանան գիտէր թէ առաջին գնդակի հարուածէն 24 ժամ ետք ճամբու երկայնքին ոչ մէկ Հայ ողջ պիտի մնայ, բայց հակառակ ատոր՝ հպարտաւոր եմ, կ'ըսէր, կեանքս վտանգի տակ դնելու, ոչ թէ ինծի համար այլ շա՜տ շատերու համար...»:

Քահանան խօսքը կը կտրէ պէտք եղածէն աւելին ըսած ըլլալու վախէն: Շոգեկառքը ճամբայ ելած էր: Գուդիյար կ'առաջարկէ քահանային վերի անկողինը պառկիլ: Բայց պատասխան կը ստանայ որ եթէ մասնաւոր կարեւորութիւն մը չունէր, ինք կը նախընտրէր վարը պառկիլ: Գուդիյար վեր կը ցատկէ, եւ ատրճանակը բարձին տակ կը դնէ եւ կ'երկննայ:

Վարէն կլկլոց մը կը լսուի.— «Կ'արտօնէ՞ք որ քնանալէ առաջ ձեզի քօնեակ մը տամ, ես միշտ կ'առնեմ.»

Կը խմէ փոքրիկ գաւաթով խմիչքը եւ կը քնանայ...:

ԱՐՄԷՆ ՏՕՀՄԻԿ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԿԻՊՐՈՍԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ

Երբ դեռ Կիպրոս կղզին բիւզանդական կայսրութեան մաս կը կազմէր, մեծաթիւ հայ գաղութ մը կ'ապրէր այս պատմական կղզիին մէջ: Այն շրջանին, երբ Կիպրոսի վերջին յոյն կառավարիչը, Իսահակ Կոմնենոս, որ ինքզինք «կայսր» հռչակելով ուրացաւ Բիւզանդիոնի տիրող վեհապետութիւնը, պատերազմեցաւ երրորդ խաչակրութեան մասնակցող Անգլիոյ Ռիչարտ Առիւծասիրտին դէմ (1191), Կիպրոսի հայ գաղութը օգնեց Կիպրոսի Յոյներուն, իսկ Կիլիկիոյ Հայերը օգնեցին՝ Անգլիացիներուն ու խաչակիրներուն:

Մինչ Հայոց իշխանապետ Լեւոն Բ. 1192ին Կիպրոսի մէջ կնքահայր կը ներկայանայ Անգլիոյ թագաւորին ամուսնութեան հանդէսին, Կիպրոսի Հայերը Ցունաց միացած՝ Իսահակ Կոմնենոսի յաջորդ մը կը հռչակէին իբր «Կայսր Կիպրոսի»:

Երբ Լուսինեանները հաստատուեցան Կիպրոսի մէջ (1192 - 1489), Հայերը մեծվստահութիւն կը ներշնչէին անոնց արքունիքին մէջ: Ամուսնական կապերով հաստատուեցան Կիպրոսի եւ Կիլիկիոյ արքունիքներու յարաբերութիւնները, ու Կիպրոսի Լուսինեանները Հայոց տուին երկու թագաւորներ:

Կիպրոսի երկու ծաղկեալ քաղաքներուն մէջ, Նիկոսիա ու Ֆամակուստա, Հայերը ունէին իրենց եկեղեցիները ու թեմակալ երկու եպիսկոպոսները՝ բազում վարդապետներով ու քահանաներով: Կղզիին ընդարձակ տափաստաններուն մէջ կային բազմաթիւ հայկական գիւղեր, որոնցմէ «Արմէնոհորի» ն' ցարդ կը պահէ իր անունը: Այս հին շրջանէն մնացած՝ իր գոյութիւնը կը պահէ նաեւ Կիպրոսի Հայոց միակ վանքը, Ս. Մակար, որ կը գտնուի հիւսիսային լեռնաշղթային գեղարար լանջերուն վրայ, ու շատ գեղեցիկ տեսարաններով պճնուած: Ըստ աւանդութեան՝ հոս այցելած է Հայոց Թորոս Բ. իշխանապետը, իսկ յետագայ դարերուն, այս վանքի մատրան մէջ տեղի ունեցած էր եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն մը, ձեռամբ այցելու Հայոց Պիծակ կաթողիկոսին:

Երբ վերջ գտաւ Հայոց թագաւորութիւնը (1375), Կիպրոսի լատին արքաները, իբրեւ Լեւոն Ե.ի ազգակից եւ արենակից, իրենք զիրենք «Հայաստանի թագաւոր» հռչակեցին մինչեւ 1489 թուականը: Այս տիտղոսաւոր թագաւորութիւնը կը շնորհուէր հայ եպիսկոպոսներու ձեռքով, որոնք Կիպրոսի հայակալ տաճարներուն մէջ հայկական միւռոնով թագաւոր կը պսակէին Կիպրոսի թագաւորները:

Լուսինեաններէն վերջ Կիպրոս նախ ենթարկուեցաւ Վենետիկցիներուն տիրապետութեան (82 տարի), յետոյ գրաւուեցաւ Թուրքերու ու Անգլիացիներու կողմէ: Այս շրջանին հայ գաղութը երթալով պակսեցաւ, եւ երբ Թուրքերը յաղթական մուտք գործեցին Նիկոսիոյ մէջ, խումբ մը Հայեր Լալա-Մուսթաֆա փաշայէն եկեղեցի մը խնդրեցին իրենց համար: Թուրք փաշան Հայոց նուիրեց լատինական Notre Dame de Tyr ի եկեղեցին, որ ցարդ Հայոց կը պատկանի (1570էն ի վեր) ու կը կոչուի «Սուրբ Աստուածածին»:

Կիպրոսի հայ արդի գաղութը կը բաղկանայ 4.000 անձերէ, բայց ունի թեմակալ արքեպիսկոպոս մը եւ 3-4 քահանաներ: Նիկոսիոյ ու Լառնաքայի մէջ գոյութիւն ունին հայ եկեղեցիներ, ու ջանքեր կը թափուին եկեղեցիներ շինելու Կիպրոսի գլխաւոր միւս քաղաքներուն մէջ ալ:

Նիկոսիոյ ու Լառնաքայի գլխաւոր հայկական ակումբներուն մէջ կան գեղեցիկ գրադարաններ, որոնցմէ կ'օգտուի ընթերցասէր հայ երիտասարդութիւնը: Նիկոսիոյ մէջ կայ նաեւ Հայուհեաց Միութիւնը, որ մըրաջանութեամբ լծուած է օգտակար ձեռնարկներու: Կիպրոս ունի Ազգա[illegible] մարմին մը եւ Բարեգործականի մասնաճիւղ մը, իսկ Նիկոսիայէն հազիւ մէկ ու կէս ժամ հեռու՝ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը:

Կիպրոսի հայ գաղութը ունի քանի մը կալուածատէրներ (Մելիքեան, Երամեան, Կիւմէյշեան ու Յակոբ Գոյաճեան), բազում վաճառականներ (երկու Գոհճայեաններ, Ծիվէլէկեան, Մելիքեան, Մոսածումեան, Մկրեան, Գուլյումճեաններ, Համբուշեան, Այիրեան, եւայլն), բժիշկներ (Կէօրճեան, Մանկոյեան, Թումայեան ու Գալայճեան), ատամնաբոյժներ (Բ. Թագւորեան, Ս. Մուրատեան, Ձ. Կիրակոսեան, Ց. Սարեան, Ց. Թէօկճեան ու Մաթոսեան) եւ հոյլ մը կառավարական պաշտօնեաներ ու պատուաւոր արհեստաւորներ:

Ազգային վարժարաններ գոյութիւն ունին Նիկոսիոյ, Լառնաքայի, Լիմասոլի, Ֆամակուստայի եւ Ամիանտոսի մէջ, ուր կը յաճախէ հարիւրաւոր հայ երկսեռ աշակերտութիւն մը: Անցեալ տարուան առաջին եւ ամենափայլուն շրջանաւարտուհին էր Վարսենիկ Գոյա[illegible] մարտին մասնակցող [illegible] Յակոբ Գոյաճեանին:

Կիպրոս կղզին նախ պատկանեցաւ Եգիպտոսի փարաւոններուն, յետոյ կարգաւ զայն գրաւեցին՝ Յոյներ, Ասորիներ, Պարսիկներ, Փիւնիկեցիներ, Պտղոմեան Յոյներ, Հռովմայեցիներ, Բիւզանդացիներ, Արաբներ, Լուսինեաններ, Վենետիկցիներ, Թուրքեր ու ամէնէն վերջը Անգլիացիները (1878):

Կիպրոս ունի հետեւեալ բնակչութիւնը

Յոյներ 300,000.— Թուրքեր 66,000. — Մարոնիներ 1,800.— Հայեր 4,000. — Եւրոպացիներ 3,000:

Կիպրոսի պաշտօնական լեզուներն են՝ անգլիերէն, յունարէն ու թուրքերէն:

ԿԻՊՐԱՑԻ

ՆԱՐՕ՛Տ ՀԱՅՐԵՆԻ...

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԱՄԱԿԸ

ՍԵԼԱՆԻԿ.— Սիրելի՝ Ատափազարցի, Եղիշէ —

Փնտռած մարդդ էս էմ: Հաճի Վարդերես աղան: Նէ մատուրական էմ, նէ գրոց-բրոց, նէ ալ ըլլալու միտք ունիմ: «Այբը տեսնեմ նէ Մելքոնցիկենց գոմէշներուն [illegible] կը կարծեմ»: Բայց նամակդ ստացած վախթս, էս ալ, ճիշդ պաճլիին քօրտէկներուն պէս, սանկ տալմըշ մը եղած էի մինչեւ Ատափազար. Ամա ի՜նչ ըսեմ քի, Թիւյլու-փետուրս խռում ըլլած դուրս էկայ Արուն-քրտինքի մէջ մնացի: Մեր քաղաքին այնքան քաղցր յիշատակները խոցեցին սիրտս:

Է՜յ կիտի Ատափազար, է՜յ...: Ի՞նչպէս մոռնամ քեզ, ինչպէ՞ս մոռնամ Ջուրճի Մինացը իր անրամտան թենէքէներով, դաղէթէններուն մէջ գրող Սիրունիին պապան՝ Ճօլօլենց Առաքելը, որ դարկին յետոյ, գինով Հայրիպը, Խենթ Կակին, Դամարարը, Քէօսէյէճի բոբոտ Պէյրոսը, Թուլումպաճի Խուլ Խազարը, պատերազմի ժամանակ թրքացած Հաճի Հաննէսը, Քէօր Մինացին տղան՝ Ուչուրթմաճի [illegible], Վլեքիտալրը, որուն անունը փոխանցուած էր նաեւ իր եղբօր, Իսի Մինացը, քըխ քըխ ընող Ղուլյումճի Խարէնը, Ղալիպճի Նշանը, Ցօմպուլենց Հաննէս աղան, Ալթը-պարմախէնց փրկիչցու Խենթ Արմենակը, Ամերիկայէն էկած Ճամճի Արթինը, Պոլլինները թրաշ բրած՝ պանքէ սուրաթով Փսորեանի մեծխօսիկ Ներսէսը, Զարմենց էգաճի Անդրանիկը, Օննիկ էֆէնտին, Փանփարին մէջ էյիֆօթը հնչեցնող զօպուճի տափակութիւն Մնացականը, Եղմէքճի Կոլօղլու Տաթ. Զարուհին, բարտաշատ եկմէնեճի Սանդր աղբարը, Այխէնց Հաճի մարը, յարաթապան մեծ... Արբուկ տուտոն...

Ինչպէ՞ս մոռնամ Դըրըր-պէյլիկը՝ իր թթուամարաններով, Արաբին արտըրխը, Հորօլէրը, Ս. Հրեշտակապետ թաղը, Քէմերը Պազարը, Նէմաէյլէրը, պատուական «Ծառուէ՛ն» ջը:

Ինչպէ՞ս մոռնամ հեռաւոր Պէյ-Քէօփրին, ուր Գուշախները Կեդրոնականցիի մը դաշտը կերան, Սախտոյին ճամբան, Չախին Չայրները, Անտոնիկին աչքմէնը, Այդային Բաղները, Օզանլարը, Միզարլըքները, բոստանները ժողովարանը, Սէֆա օթէլինէքէնները, Ճէնտէկը եւ իր կեռասներով, Թուղթերով ու... կնիկներով նշանաւոր Սարգուղանը:

Որո՞ւ մաքէն կ'ելլէ Գամճօղ Թախաման, Տաշճի Ներսէսը, Չէնէն, պէյվէճի էրկան Դաւիթը, Ղարդըքին տակի պախալ Աստուրը, Շիշօ Թէօփիլոսը եւ ուստա Մինացը՝ որ կնիկէ պէս խոշոր կուրծքեր ունէր:

Նամակիդ պատասխանելով, սակայն, աղէ՞կ ըրի: Հիմա սիրտդ նորէն ճըրըր-ճըրը չէ՞ըրի:

Կ'երեւի թէ դուն ալ փիւ-փիւթին մէնակ էս ատեղ: Մենք նորէն հոս էփէյի մը կանք: Այծի-մօրուքը հոս է Աշըրենց Մելքոնը, Քիւրճէնց Վարպետը, Թէքզի Պարուրը (դեռ կարգուած չէ), Մխըճենց Տամանի Ակոբը, Ուստա Զաքարը, սաըը Օհանիկը, Վանլըենց Գէվորքը, Մազաքենց Նարդուէլը, Մակարենց Արմենուհին, Աչըրենց Թագւորը, Մուրատենց Ներսէսը, Թեւսոյ Թիւֆէնկճին, մանչ Վարդանուշը, Թահմիզ Պօղոսը: Ո՞ր մէկը յիշեմ սակայն: Կարծես թէ չաւրուած ու չաւրուելիք կարօտ մը կայ հոս Ատափազարէն Ուլէյունին փոխուած է, ոչ ալ սովորութիւնները: Անցեալ կիրակի Սանտալեաճի Զիշնիկ պապային տունը գացի: Լէմա՛ն Ատափազար... Միզըճենց մաճէն: Տանտիկին Լօրիսը անունով մը կը խօսէր ատափազարցիերէնը, որ հոգիդ վեր կ'ելլէր: Ամբողջ Ատափազարով լեցուեցայ նորէն Ցրչեցի իր փոշոտ կամ ցեխոտ փողոցները, փայտաշէն տուները, խախտամ[illegible] պարտէզները՝ իրենց ծէնէրիկի ծառով, թզենիով եւ անխուսափելի... նոցով, ուր օր մը թաղուեցաւ Ծրալապեանին շշման թնիկը. մինչեւ պօղոզը

Ահա Սարաֆենց ղօս-ղօճաման Ղարա-Գօզօսը, որ կ'անցնի մեր խանութին առջեւէն ու խանութ կը մնէ. Ահա բրախին ջուրի պէս կոնծող Ղալիպճի Արմենակը, Կէվէկլենց Ղօճաշաշ Ահարոնը եւ Կապօճի Արթինը, որուն տղան պլիթները ուտելու համար ամէն օր 2-3 շիշ կը կոտրէր, պապային գաղտուկ: Ինծի նայող ու քերի տեսնող Գոյաճի Վահմանճապուհը, որ հանրային ճեմիշները [illegible] նիքով մաքրելէ զատ, ասղին անոթ տղցեր կը փակցնէր շիրիշով ու մլխին Թատրոններուն նոյնքան շքեղ ուղղումները կը պատցնէր փողոցէ փողոց, զանգակ զարնելով: Տախտակի պէս չիտակ քալող, բոլորն ու շէլխի հաւկիթ ծախող Համբարձում աղբարը, որ կը պնդէր, թէ Միքսէին հացին մէջ պահած չխաշուած հաւ սուրճ փախցնելով ցանած է պորտը ու հրաշալի արդիւնք ստացած: Ափսոս սակայն, որ մոռցած է ակոսին [illegible] դար դնել եւ բերքը ամբողջութեամբ խարկած է: Այլապէս, Առափարար հիմա փաթթէյէն, միսէքէն եւ իր հռչակաւոր դդումներէն զատ սուրճ ալ պիտի արտադրէր:

Ահա՛ նաեւ Պէզիրճեան Աստուրը, մեր թէնէքէ զօլէճին տէրն ու պարոնը, որուն կրակոտ ու հզօր աչքերը փոխանակ քնանալու՝ քնացուցած էին գինիքը քնացնել փորձող օխխապալը: Ո՞ր մէկը յիշել, սակայն: Ուսմանենց Սուրէ՞նը, ընկուզի գող Շիխենց Հաննէ՞սը, որուն ձեռքերը միշտ դեղին էին, արհեստի՞ն բերմամբ, Ջուրճի Մինացին տղան չէ՞լ Աղի՞ւը, Ակոպենց պաղ սուրաթ Կարապե՞տը, Շան

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Աշխատանքը որ կը կատարէին, անտանելի էր: Առաւօտ կանուխ բահն ու բրիչը ուսերնին առած՝ քանի մը քիլոմէթր պիտի քալէին, եւ արեւը չծագած, աշխատանքի սկսէին:

Կէսօրուան դադարը հազիւ կէս ժամ կը տեւէր, ճաշէն անմիջապէս վերջ նորէն պէտք է գործի սկսէին, մինչեւ որ օրը լաւ մը մթնէր:

Տարիներու աշխատանքին շնորհիւ ամայի ու խոպան վայրերը մշակելի դարձան, ծառեր ու որթատունկեր տնկուեցան, սակայն այս աշխատանքը չէր կրնար Կիւչիւկ աղան գոհ ձգել: Օրինակ, մէկ երկու պատանիներ չէին կրնար գործը պէտք եղած աշխուժութեամբ կատարել: Կիւչիւկ աղան առիթը չէր փախցներ ծեծով ու նախատական խօսքերով վարձատրելու խեղճ տղաքը:

X

Միքա՛յէլ յաճախ մելամաղձոտ էր: Մէկ երկու հոգիէ զատ, ուրիշներուն հետ գաղտնի խօսակցութիւն ունենալ չէր ուզեր: Կը տեսնէր անարդարութիւնները, վայրագութիւնը եւ ողորմելի կեանքը այն մարդուն, որու մօտ կ'աշխատէր: Այս մարդը մէկն էր շրջանի հայութեան ջարդին կազմակերպիչներէն, թալանիչներէն: Եւ այսօր ալ տասնեակ մը տղաք գերիի նման աշխատցնելէ վերջ, դարձեալ հայհոյանք, նախատինք եւ սպառնալիք:

Այս բոլորէն զատ այդ տան մէջ, երբ ամէն անգամ հալած ու մաշած հայ կնոջ ներկայութիւնը կը տեսնէր, Նազելին միտքը կ'իյնար եւ անոր վերջին վայրկեանները: Վերջին խօսքը, կտակը կը յիշէր.— «Եթէ ողջ մնաս, մեր վրէժը չմոռնաս»: Ան ալ այս կնոջ նման բռնաբարուած դժբախտ մը պիտի չըլլա՞ր, եթէ Քիւրտերը յաջողէին զայն առեւանգել: Միքայէլ կ'երեւի շատ կը սիրէր իր նշանածը, շարունակ խօսակցութիւն բանալ կ'ուզէր նշանտուքի օրերէն մինչեւ այդ նուիրինը, թերեւս տասը անգամ պատմած էր, ամէն անգամին ալ աչքերը արցունքով կը լեցուէին ու կը սկսէր իր սովորական երգը:

X

Տարի մը եւս անցաւ:

Թուրքին կողոպուտը շատ շուտ փըճացաւ: Իրենք զիրենք հարուստ կարծողները ինկան թշուառութեան, անօթութեան եւ աղքատութեան մէջ

Կացութիւնը աւելի ծանրացաւ օր ըստ օրէ, անօգ Թուրք գաղթականներու խճողումով, որոնք կուգային Բարձր Հայքի շրջաններէն, ռուսական բանակի յառաջխաղացութեան հետեւանքով:

Կեանքը չափազանց սուղ: Ուտելիքին հետ դրամն ալ սպառեցաւ: Ժողովուրդը ինքզինքը գտաւ սովին դիմաց: Հաց չկայ, գործ չկայ, դրամ չկայ: Հայ ալ չմնաց, որ կողոպտէին: Մէկ կողմէ անտանելի տաղնապ, միւս կողմէ ռուսական բանակի յառաջխաղացութիւն, Թուրքերը մատնուած էին լուրջ եւ իրական տաղնապի մը: Կարին, Տրապիզոն, Երզնկա, իրարու ետեւէ Ռուսերու ձեռքն էին անցած: Քէմախը վտանգի տակ էր, թնդանօթին ձայները ամէն կողմէ լսուելով սարսափ կը տարածէին բնակչութեան մէջ: Ամբողջն փախիլ կ'ուզէին, բայց ո՞ր կողմը պէտք էր երթային:

Թուրքերը Ռուսերէն չէին վախնար այնքան որքան հայ կամաւորական գունդերէն եւ անոնց վրէժխնդրութենէն:

Ամբողջ ընտանիքը, հարստութիւնը, տուները, օճախը կորսնցնող հայ կամաւորին չէ կարելի խօսք հասկցնել: Բոլորը զգայուն են կոտրած: Մենք մեր ձեռքով Հայերը մեզի թշնամացուցինք. մենք եղանք անոնց դժբախտութեան ու թշուառութեան պատճառը: Մենք ոչնչացուցինք անոնց կիները ու երախաները: Հիմա անոնցմէ գո՞ւթ, մարդասիրութի՞ւն կը սպասենք: Ինչ որ ցանեցինք նոյնը պիտի հնձենք:

Այսպէս կ'ըսէին դառնացած սրտով եւ օրէ օր սաստկացող թուրք գաղթականները:

Ռուսերու յառաջխաղացումը մէկէն կանգ առաւ: Թուրքերը ռազմագիտական խաղ մը կը կարծէին ու կը սպասէին նորանոր անակնկալներու: Դժբախտաբար իրականութիւն էր: Ռուսական բանակը կանգ էր առած, որովհետեւ Լէնինի վարդապետութիւնը քայքայած էր զինուորներուն կարգը: Անիշխանութիւն կը տիրէր ամէն կողմ: Տարիներու պայքարով ձեռք բերած յաջողութիւնը, անամօթաբար կրկին թշնամիին յանձնելով՝ սկսած էին նահանջ լքել ու քաշուիլ երկրին ներսերը: Լէնինին իր վարդապետութիւնով յեղաշրջեց ամէն ինչ: Անդունդին ծայրը հասած Թուրքը կանգնեցաւ ոտքի: Համայնավարութիւնը ռուսական բանակին հետ քանդեց նաեւ հայ ժողովուրդին բաղձանքները:

X

Հարեւան Հայու գիւղին 600 բնակչութենէն հազիւ 40 հոգի վերապրողներ կային, ասոնք բոլորն ալ հետզհետէ ծանօթացան Կիւչիւկ աղայի քովը աշխատող հայ տղոց: Գիւղին կալուածները կը շահագործուէին Կիւչիւկ աղայի ու իրեն նման քանի մը ջարդարարներու կողմէ: Հայ տղաքը օրերով, շատ անգամ շաբաթներով, ստիպուած էին գիշերել այդ գիւղին մէջ:

Այդ օրը Միքայէլ սովորականէն տարբեր թուեցաւ աշխատանքի պահուն, քովը աշխատող ընկերոջ կամաց մը մօտենալով.

— Այսօր կարեւոր եւ գաղտնի բան մը պիտի ըսեմ քեզի:

— Ըսէ՛, տեսնեմ, գաղտնիքներու տղան եմ, անունն ալ պիտի մնայ.

— Դէ՛հ, կատակը մէկդի: Պէտք է հեռանամ Կիւչիւկ աղայի քովէն.

— Ինչո՞ւ համար:

— Այս մարդուն քով այլեւս պիտի չկրնամ աշխատանքս շարունակել.

— Ի՞նչ է ծրագիրդ:

— Նախ քան քովէն հեռանալս, իրեն պիտի իմացնեմ ամուսնանալու ցանկութիւնս. պիտի ըսեմ որ ամուսնանալէս վերջ պիտի ուզեմ ընտանիքիս հետ առանձին ապրիլ:

— Ուրեմն պիտի ամուսնանա՞ս:

— Այո:

— Որո՞ւ հետ:

— Այս գիւղացի Մ...ին հետ. Իրարու խօսած եւ համաձայնած ենք...

— Դէ՛հ, չըսես, որ ամուսնութիւնդ օրերու խնդիր է, սկսաւ կատակել ընկերը:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(19)

Հակի՞թը …:

Ընտո՞ր է, արխաաշ, նամակէս հազ առի՞ր: Բայց կայնէ, դեռ օխտը երէս չեղաւ: Ես քեզի ուրիշ բան մը խակ ալ եթէ չըլլար, ես ասիկա ըղաւ ըսեմ ոտ, լաւ մը մտածէ վրան: Նաթէն տըսէ՛ս…

Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, եթէ մենք ալ սանկ Մարաշցիներուն պէս բան մը ընենք: Այսինքն ձեռք ձեռքի տանք եւ հատորի մը մէջ ամփոփենք Աստուծաշերի կորսուելու վրայ եղող պատմութիւնը: Հիմա աղէկ գէշ հին ակռունդէն մարդիկ կան դեռ, որոնք ամէն բան մանրամասնօրէն կը յիշեն: Հապա եթէ վաղը միւս օր անոնք ալ երթան,— ո՞վ պիտի յիշէ Աստուածարեալ քաղաքը.

Մէյ մը, սա Փարիզ տօքթօրի դաշխէէ Հանող Արմաշցի սեւուլեկ մանչուն ականջը թըխըրցուր: Աստաֆագար մեծցած ու ամէն բանին ըսէկըծրեկըր գիտէ: Եթէ ծախքի փարան ապահովուի, պատրա՞ստ է սանկ գործի մը լծուելու: Կ'ուզես նէ Ճօլօյենց Առաքելին տղուն ալ գրէ մէյ մը, ինչպէս նաեւ Կէնճենց Անդրանիկին ու Թաշճենց Բենեամինին:

Ի՜նչ, պիտի սրբուի՞ ուրեմն մեզի յաջորդող սերունդի հոգիին մէջ «ժառանգէնքին» գմայլելի նկարը եւ Ջաւիփ ջուրին բիւրեղ խոխոջը պիտի դադրի՞ արձագանգելէ: Երեք հատ գառա-պայի՞ն ալ չպիտի կրնայ գնել յաջորդող սերունդը Ղաղրճիին տակէն… Ոչ իսկ տէժէտ մը մաառել ու փիչ մը կանայ առ՞ն…:

Ո՞ւր ես, մեծապա՛նծ ոգիդ ատափարեան, Սամօնեան չարժօ՛ւմ մը ևս, ու յետոյ փըի՛ր…:

Ջաւիփին ջուրին պէս անուշ համբոյրներով

Քոյդ՝

ՀԱՃԻ ՎԱՐԴԵՐԵՍ

Ընդօրինակեց՝ Բէօմիւյ — Պազարը դաշճայի ղիմացի բաւ մից Պօղոսին սպուն՝

ԳԷՅՐՕՍ

ՆԱՄԱԿ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

Դասախօսութիւններ

ԱԼԻՇԱՆԻ ՄԱՍԻՆ.— Երուսաղէմի [illegible] մէջ 13 Յունիսի կիրակին Ֆրէրներու քոլէճին սրահին մէջ դասախօսեց Մխիթարեան Միաբաններէն Հ. Քերոբէ Վ. Զրաքեան (տնօրէն Աղեքսանդրիոյ Մխիթարեան վարժարանի) նիւթ ունենալով «Հայր Ալիշանի կեանքն ու գործը»: Սրահը գրեթէ լեցուած էր երկսեռ բազմութեամբ: Մէկ ժամ, պատրաստուած կուռ դասախօսութեամբ մը Հ. Զրաքեան ներկայացուց Ալիշանը իբրեւ կրօնաւոր, բանաստեղծ, գրագէտ եւ մատենագիր ու Թուեց անոր ազգասիրական բուռն տենչերը հայրենիքին եւ անոր ապագային համար:

Ժողովուրդին վրայ խոր տպաւորութիւն թողուց այս դասախօսութիւնը:

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՇՈՒՐՋ.— Հայ Կրթասիրաց Սիոն Միութեան սրահին մէջ Յունիս 15ին խօսեցաւ Գ. Գասպար Իփէկեան. պատկերացուց Սանճաքին հարցը, անոր ճակատագիրը, վերջապէս կացութիւնը, որուն ենթարկուած են Ալէքսանտրէթի ժողովուրդները: Ներկաները մէկ մարդու պէս դասախօսին շրթներէն կախուած մտիկ ըրին անոր տուած փաստացի տեղեկութիւնները, նկատի ունենալով որ սանճաքին մէջ հայ բազմութիւն մը ունինք: Ժամ մը տեւող այս կարեւոր հաւաքոյթը ապահովաբար իր օգուտը պիտի ունենայ:

Հաւաքուած ունկնդիրները երբ իմացան թէ Գ. Գասպար Իփէկեան պիտի խօսի յաջորդ օրն ալ, աւելի ընդարձակ սրահի մը մէջ, ուրախացան: Արդարեւ Յունիս 16ին ամերիկեան շքեղ սրահին մէջ խուռն բազմութեան առջեւ Իփէկեան կրկին խօսեցաւ:

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ.— Իր խօսքին մէջ կարեւոր, Հայը Հային կապելու, օգնելու միակ միջոցը գաղութները իրարու ճանչցնելն է: Գ. Իփէկեան որ պարզ, հասկնալի, ժողովրդական լեզուով, մէկիկ մէկիկ առաւ Իրանը, Իրաքը, Սուրիան, Եգիպտոսը, Պալքանները մինչեւ Չինաստանը, Ճափոնը, Ֆրանսան, Իտալիան, Գերմանիան, Ամերիկան, պարզեց հայութեան անտեսական, մշակութային կեանքը ամփոփ մանրամասնութիւններով:

Ես ալ զարմացայ թէ մէկ ժամէն քիչիկ մը աւելի կարճ ժամանակամիջոցին, շարժանկարի ժապաւէնի նըման, ի՜նչպէս ներկայացուց մեզի գաղութի հայութիւնը այնպէս ինչպէս որ է: Առանց ուսուցիկ եւ փքուն խօսքերու, բառերու կոյտի, հայ գաղութները մեր առջեւն էին իրենց անտեսական, մշակութային եւ ընկերային կեանքով, այնքան յստակ: Առաջին անգամն ըլլալով լսեցի Իփէկեանը, դիտողի եւ զատողի սուր աչքով օժտուած:

Այս դասախօսութիւնները եւս խոր տպաւորութիւն թողուցին մեր գաղութին մէջ, դէթ անոնց վրայ որոնք ներկայ էին՝ Հայու խօսքին կարօտով, ազգային կեանքի մասին իրենց հետաքրքրութեամբ:

Տ. Լ.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 23 Յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գուլվար Օտտոյի Վասմէեան ենթակոմիտէն գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր դաշտահանդէսով մը յաւերժացնել հայ հերոսներուն յիշատակը: Հանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի Սէնթ Անտրէի ծառախիտ պարտէզին մէջ: Երկսեռ խուռներամ բազմութիւն մը եկած էր տեղ գրաւելու հայկական եւ ֆրանսական դրօշ եռագոյններու հովանիին տակ:

Սիրելի «Յառաջ», դժուար եւ երկար պիտի ըլլար խումբերու բաժնըւած հայրենակիցներուն խօսակցութիւնները հոս գրի առնել, միայն այսքանը ըսեմ, որ ամէն հայրենակից այդ օրը պահ մը մոռցած իր ներկայ վիճակը, կ'ապրէր իր վերյիշումներով, իր հայրենի յիշատակներով, կը հպարտանար իր հերոս զաւակներով, եւ վաղուան ծաղկէփ արեւին համար իր արեան վերջին կաթիլը տալու երդում կ'ընէր:

Հանդէսը բացուեցաւ Կ. Խաչի Սանուհիներու «Մեր Հայրենիքով», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Օրուան նախագահ ընկեր Թանոյեան դրուատեց հայ հերոսներու կեանքը եւ անոնց զոհաբերութեան մեծ ոգին, կոչ ըրաւ հայ մայրերուն, որ իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութիւն տան պատրաստելու համար ազատութեան նոր հերոսներ: Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Գ. Հիւսեան, որ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ, շարժանկարի նման պարզելով, ժողովուրդին առջեւ, մեր վերջին կէս դարու ազատագրական պայքարը եւ անոր ղեկավար դէմքերը, սկսելով Գամառ Քաթիպայէն, Խրիմեան Հայրիկէն, Րաֆֆիէն մինչեւ Ահարոնեանի գրականութիւնը յանուն ազատութեան, Կուկունեանի, Գոլոշեանի եւ ուրիշներու երկիր մուտքը, ապա Խանասորի, Պանք Օթթոմանի, Սասունի, Զէյթունի, Մուսա լերան, Վասպուրականի, Տարօնի, Շապին-Գարահիսարի, Ուրֆայի հերոսամարտերը: Երկար կանգ առաւ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Ապարանի ռազմաճակատին վրայ ուր հայ հերոսը մղեց գերմարդկային կատաղութեամբ եւ անձնուիրութեամբ, բանակելով Օսմանեան մեծազօրը, հայ ազատ եւ անկախ պետականութեան հաստատութիւնը: Յետոյ ընկերը հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել անմահներու յիշատակը: Ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ:

Ընկերը իր գեղեցիկ բանախօսութիւնը վերջացուց, ըսելով.— «Եթէ հայ հերոսը չըլլէր, վաղուան Մեր Հայաստանի կորիզը՝ այսօրուան Հայաստանը գոյութիւն չէր ունենար: Եթէ հայ հերոսը չըլլէր աշխարհ այսօր մեր հայ անունը կը մոռնար»:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւն բերած էին Կ. Խաչի Սանուհիները իրենց խմբերգներով եւ արտասանութիւններով: Տիկին Ք. Արզումանեան եւ Օր. Է. Տէրտէրեան եւ Գ. Ս. Բրուտեան երգեցին եւ արտասանեցին գեղեցիկ կտորներ:

Ամէնէն վերջ Հ.Յ.Դ. Գուլվար Օտտոյի Աղամեան թատերական խումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ընկեր Գ. Քէնտիրեանի, ներկայացուեցաւ «6 ու կէս պորտի ժառանգ մնացած սնտուկը»: Բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ: Մեր այս հանդէսներուն յաջողութիւնը տեսնելով, հակառակորդները պիտի գիտնա՞ն թէ ապառակ մըն է իրենց:

Ա. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒՆ. ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի «Յառաջ», հայկական առածը կ'ըսէ լաւ է, ուշ քան երբեք: Թէեւ ուշացած՝ կուգամ ներկայացնել մեր գաղութը… պատմութեան համար: Սէն-Լու-Կրան Փէն, Մարսէյլ քաղաքէն 5 քիլոմէթր հեռու, դէպի հարաւ-արեւելք, լերան ստորոտը շինուած, հայաշատ արուարձան մըն է:

Նախքան Հայերու հոս հաստատուիլը, կատարեալ անապատ էր, (իր անունը արդէն փաստ է, «մեծ սոճիներ»:) Ունի 63 հազար քառ. տարածութիւն: Այս տարածութեան վրայ շինուած են 182 տուներ, 132ը Հայերու սեփականութիւն, իսկ 50ը ֆրանսացի, իտալացի, սպանիացի, ինչպէս յոյն եւ հրեայ դրացիներու: 1923ին առաջին անգամ ըլլալով թաղին հիմը դրած են Կիլիկիացի չորս ընտանիքներ, Փիլոյեան եղբարք, Մ. Մարկոսեան, Կ. Ինճէեան եւ Յ. Չէօրէքճեան: Ներկայիս բնակչութիւնը կը բաղկանայ (վարձակալներով միասին) 420 ընտանիքներէ, 340ը լուսաւորչական, 15ը բողոքական, 3ը կաթոլիկ, 62ը այլազգիներ: Ընդհ. բնակչութեան թիւն է 2,100: Այսինքն 1765 լուսաւորչական, 75 բողոքական, 12 կաթոլիկ եւ 248 օտար ազգեր: Վերը յիշուած 132 հայ տուներու շինութեան համար ծախսուած է 6,500,000 Ֆր., իւրաքանչիւր տան շինութեան նուազագոյն ծախք հաշուելով 50,000 Ֆր.: Բոլորովին պարտքէ ազատ են 106 սեփականատէրեր, պարտք ունին այս կամ այն ընկերութեան 23 հողատէրեր, 10էն մինչեւ 30 հազար ֆրանք: Դատական ճամբով ծախուած են երեք տուներ:

1927ին շինուած է թաղիս մատուռ-մանկապարտէզի շէնքը, նուազագոյն ծախսուած է 130,000 ֆրանք, բայց երկրորդ անգամ, դատական ծախքերինք 42 հազար ֆրանք (ժամանակին այս մասին գրուած է «Յառաջ»ի մէջ): Այս հաշիւով մեզի արժած է 172 հազար Ֆր.: Մեր գաղութին մէջ մեծամասնութեան կարգով կուգան. Կիլիկեցիները, Խարբերդցիները, Սեբաստացիները, Իզմիրցիները եւ Քղեցիները: Ընդհանրապէս հայերէն կը խօսին, մեր թրքախօս հայրենակիցները բաւական սորված են հայերէնը, անոնց միակ փափաքն է որ իրենց զաւակները եւս մայրենի լեզուն խօսիլ վարժուին.

Բաղդատմամբ 1929էն մինչեւ 1935ի տարեշրջանին, այս վերջին երկու տարիներուն՝ մխիթարական չէ հայ դպրոցին վիճակը: Ներկայիս ունինք երկու մանկապարտէզներ, գրեթէ հաւասար աշակերտութեամբ, (թէ ինչո՞ւ երկու, այդ մասին կ'անդրադառնանք ուրիշ առթիւ): Մէկը Ազգային, ուր կը պաշտօնավարեն մանկապարտիզպանուհի Օր. Սիրանուշ Վիճանեան եւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւը, Երիցէ քահ. Մխիթարեան, իսկ միւսը՝ Արոյեանի ձեռքին տակ Ազատ Մանկապարտէզ անունով: Երկուքը միասին ունին մօտ 142 աշակերտներ, 83ը մանկապարտէզ, իսկ 59ը գիշերային դասընթացքի հետեւողներ: Վերջերս ամերիկեան Փորտ ընկերութեան կողմէ շինուեցաւ ժողովարան մը մօտ 125 հազար Ֆր. արժէքով: Հոս եւս տեղի կ'ունենան գիշերային դասընթացքներ, ուսուցչութեամբ Գ. Յ. Քիւրքճեանի:

Սեփական հաստատութիւններ.— 1 բաղնիք, 3 սրճարան, 9 նպարավաճառատուն, 4 մսավաճառանոց, 3 հացագործ, 10 սեփական ինքնաշարժ ունեցողներ:

Արհեստաւորներ.— 4 սափրիչ, 7 կօշկակար, 3 դերձակ, 2 ածխավաճառ, 1 երկաթագործ եւ 1 ոսկերիչ:

Ուրիշի հաշւոյն աշխատող արհեստաւորներ.— 56 կօշկակար, 22 ռայոնի, 9 սափրիչ, 4 դերձակ, 22 կին դերձակ, մնացեալը գործարաններու մէջ աշխատող բանուորներ են:

Ուրախ ենք ըսելու որ բաղդատմամբ անցնող երեք տարիներուն, այս տարի հազիւ 15էն 20 անգործներ ունինք, որոնք կ'օգտուին կառավարական նպաստէն, (բացի 3էն, որ սուրիական հպատակ են):

Գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւնները.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Հ. Կ. Խաչ, Կ. Խաչի Սանուհիներ, Պատ. Միութիւն, Հայ Արի, «Մասիս» մարզական, Հօկ, Կիլիկիոյ Վերաշինաց, Քղիի Հայրենակցական եւ Վերաշինաց: Թուականէս 1—2 տարի առաջ կային ուրիշներ ալ, որոնք այսօր դադրած են գոյութիւն ունենալէ:

Ազգային ոգին միշտ բարձր է թաղիս մէջ եւ տիրապետող, շնորհիւ այդ ուղղութեամբ աշխատող կազմակերպութիւններուն:

Այս վերջերս Մայիս ամսուան ընթացքին տեղի ունեցան շարք մը հըրապարակային եւ ընկերական դասախօսութիւններ, ուր խօսեցաւ Ընկ. Ս. Վրացեան, նիւթ ունենալով «Հայաստան եւ հայ գաղութները»: Ընկերը մանրամասն մեզի պարզեց թէ ի՛նչ չափով կարելի է օգտակար դառնալ Հայաստանին, կամ Հայաստանը՝ հանդէպ արտասահմանի, ներդաշն, ինքնապաշտպանութեան միջոցներ, եւ այս ուղղութեամբ մեր կատարելիք դերը գաղութներու մէջ:

Ընկ. Վրացեան խօսեցաւ նաեւ տեղւոյս Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ սարքուած մէկ հաւաքոյթին, ուր յստակօրէն պատկերացուց հայ կնոջ դերը երէկ եւ այսօր, և թէ ի՛նչ պէտք է ըլլայ վաղը: Այս զոյգ դասախօսութիւնները խոր տպաւորութիւն ձգեցին շրջանիս բոլոր խաւերուն վըրայ:

ԳՐԻԳՈՐ ՓԻԼԻԿԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱԶՄԻԿԻՆ ՓԱՌՔԸ

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան պաշտօնաթերթը, ՌԱԶՄԻԿ, իր նոր թիւով կը գրէ վերի խորագրին տակ.—

«Քանի երկար տեւէ տարագիրի մեր դառն կեանքը, ստիպուած ենք խանդավառութեան եւ ներշնչման նոր աղբիւրներ գտնել, հաւատքը միշտ կենդանի պահելու համար հայկական արտասահմանի մէջ:

Այդ նախանձախնդրութեամբ է որ, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը յաճախ նախաձեռնողն ու ալին կը հանդիսանայ մեր հերոսամարտներու եւ ռազմական գործերու տօնակատարութեանց:

Փարիզեան շրջանի հայութիւնը դեռ չէ մոռցած այն շքեղ ու աննախընթաց հանդիսութիւնները, զորս կազմակերպած էր Կեդր. Վարչութիւնը Ճէպէլ-Մուսայի եւ Ուրֆայի հերոսամարտներու առթիւ:

Այս անգամ ալ Մարսիլիոյ մեր Շրջանային Վարչութիւնը կազմակերպած էր Ատրպատականի հերոսամարտի տարեդարձը:

Եթէ կան ռազմական փայլուն գործեր, որոնցմով հայ ժողովուրդը կրնայ պարծենալ, անկասկած առաջին գծի վրայ կարելի է դասել Ատրպատականի հերոսական պայքարը:

Հեռու մենէ ամենափոքր կասկածն անգամ նսեմացնելու Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի պատմական ճակատամարտները: Սակայն եթէ բաղդատութեան դնենք երկու ռազմաբեմերու աշխարհագրական եւ ռազմական պատկերը, պիտի նկատենք որ անհամեմատ շատ աւելի ծանր եւ դաժան եղած է Ատրպատականի պայքարը:

Արարատեան դաշտին մէջ մղուող ճակատամարտին լծուած էր ամբողջ հայկական հաւաքականութիւնը, իր ֆիզիքական, նիւթական եւ մարտական բոլոր միջոցներով: Արարատեան բանակը գոնէ թիկունք մը ունենալ կը յուսար — Նոր Բայազէտ - Զանգեզուր - Դարալագեազ: Մինչդեռ Ատրպատականի մարտնչող զօրամասերը բոլորովին կտրուած արտաքին աշխարհէն եւ սեղմուած Ուրմիոյ լըճին աւազանին շուրջ, գերագոյն հերոսութիւն եւ մարտական յամառութիւն ի յայտ բերին, փրկելով մօտ 75 հազար հայ եւ ասորի ազգաբնակութիւն:

Հայ ժողովուրդի զինուորական առաքինութեանց եւ հայ ռազմիկի հերոսութեան մասին շատ մը յայտարարութիւններ լսած ենք մեր օտար բարեկամներէն: Բայց լաւ կ'ըլլար յիշել եւ մեր թշնամիին մէկ քանի խոստովանութիւնները: Վանէն, անպատիւ կերպով փախչելէ յետոյ, Ճէվտէթը երկտող մը ձգած էր իր սեղանին վըրայ.— «Հիմա կը հասկնամ թէ ինչքան դժուար է եղած, խավեալ երկիր մը կառավարելը»:

«Ասոնք մեր գիտցած սովորական գեաւուրները չեն, ուրիշ տեսակ Հայեր են ասոնք», կ'ըսէր Ատրպատականի Թուրք զօրաց հրամանատար Ալի Իհսան փաշա: Իսկ Ուրֆան պաշարող ու Հայերու կատաղի դիմադրութենէն յուսահատած Ֆախրի փաշան կը բացագանչէր. «Ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը, եթէ քանի մը հատ Ուրֆաներ ունենայինք մեր դէմ»…

Ահա այստեղ է ռազմիկի հպարտութիւնը եւ փառքը: Այդ բոլոր ոգիականները մեր խանդավառութեան, մեր հաւատքի, մեր ներշնչման եւ մեր փրկութեան ակնաղբիւրներն են:

Այսպէս դաստիարակուած ենք, ու պիտի ջանանք այդպէս ալ դաստիարակել մեր նոր սերունդը:

Ականջ չենք կախեր մեր գլուխլի հակառակորդներուն, որոնք Փաշա-կան եւ այլ դռնաւորումներով կը պատկերացնեն մեզ: Այո՛, մենք ամէն բանէ վեր եւ ամէն բանէ առաջ մեր փոքրիկ «ածուի» մասին կը մտածենք, ոչ թէ «տինկերքի»ն: Եթէ յանցանք է այս, թող ողջ հայ ժողովուրդը նզովք կարդայ մեզ: Եթէ ոչ, — եւ համոզուած ենք որ այդպէս է — մենք բաւական ճամբայ կտրած ենք ու պիտի շարունակենք կտրել առանց ընկրկելու…»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39.)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Կառքի հետքն իսկ չէր մնացած. Ճամբու վրայ խորունկ փոս մը կ'երեւար միայն, որ առաջ չկար, ու շըրջակայ ծառերու ճիւղերէն կախուած՝ թշուառ եզներու պատառ պատառ եղած մորթը, փորոտիքը:

Փողոցը բոլորովին ամայի էր: Թուրք զինուորներու մէկ մասը Համուտ Աղի զլլան ապաստանած էր, միւս մասը՝ շունը առած թաչ փողոցի պահականոցը.

— Մենք քաշուինք,— կարգադրեց Լեւոնը.— քանի զօրքը սահմռկած է, հեռանանք: Տղաք փամփուշտի դատարկ կեղեւները հաւաքեցէք, հետք մը չմնայ: Տէ՛, Գեւօ, առաջ անցիր:

ԴԱՒԱՃԱՆԻ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այգեստանի մէջ օրը ցերեկով, առաջին անգամն էր, որ զինուած խումբ մը կ'անցնէր այգիներով: Լեւոնն ու ընկերները, Խաժուր Քէսէնէն քիչ վար, տան մը փողոցի դուռը բանալ տուին անցնելու: Վեր ու վար նայելէ վերջ, երբ ապահովուեցան, որ փողոցը ամայի է, արագ քայլուածքով մը անցան Գուռնաղի նեղ փողոցը: Հազիւ երկու հարիւր քայլ մը առաջացած այդ փողոցով, ձախ թեւի վրայ գտնուող տան մը դուռը զարկին:

Զարմանալի հոգեկան յեղաշրջումով, դեռ երկու երեք օր առաջ այնքան անբարեացակամ ընտանիքները, որոնք դռները պինդ մը փակած, չէին ուզեր որեւէ աջակցութիւն ցոյց տալ, այժմ խնդումերես կը դիմաւորէին մեր փախստական հինգ ընկերները, ճամբայ կը ցուցնէին, կ'օրհնէին անոնց երեւումը:

Փոքր կռիւ մ'էր տեղի ունեցածը, բայց այդ՝ ժողովուրդի տրամադրութիւնը զարմանալի կերպով յեղաշրջեց: Այդպէս է ժողովուրդը: Եթէ միայն դաւաճանութեան առաջին օրերուն կռիւ մը փրթէր, թէկուզ կատաղի, արիւնալի կռիւ մը, շատ շատեր, որոնք իրենց անցեալը ցեխոտեցին դաւաճանութեամբ կամ դասալքումով, պատնէշներու վրայ կանգնած, հերոսաբար պիտի կռուէին ու թերեւս մեռնէին, առանց վայրկեան մ'իսկ տատամսելու.

Այգիէ այգի անցնելով, վերջապէս Թերլեմէզենց այգիի մէջ կանգ առին Լեւոնն ու չորս ընկերները: Քէօշկի առջեւն ու մէջը իրարու վրայ թափթփած էին սայլի վրայէն վերցուած ապրանքները. Թաղի կիներն ու երեխաները իրենց յանձնուած գործը լըրվին կատարած էին:

Հող թափուած ապրանքը ցերեկով չէր կարելի շարժել, կը մնար որ Լեւոնն ու ընկերները այդ շրջանին մէջ, մօտաւոր տան մը մէջ թաղնուէին, մինչեւ որ կատարելապէս մթնէր.

— Մեր ընկերներէն Հմայեակի տունը, հոս շատ մօտը կը գտնուի,— ըսաւ տեղացի կամաւորներէն մէկը,— քանի մը ժամ հոն կրնանք մնալ:

Ուրիշ ճար չկար: Տեղացի զինուորը առաջ ինկաւ, ու քանի մը այգի անցնելէ վերջ, տան մը այգիի դուռը բանալով ներս մտաւ: Հմայեակը տանն էր: Մայրը, ինքն իր վրայ կըքած խեղճ կին մը, սենեակի դուռը բացաւ: Մեր բարեկամները տեղաւորուեցան քիւրսիի չորս բոլորը: Հմայեակի փոքր քոյրը, շիկահեր մազերով ութ տասը տարեկան աղջնակ մը, սենեակի մէկ անկիւնը կծկուած, սարսափէ ու հետաքրքրութենէ աչքերը խոշոր բացած, կը դիտէր այդ օտարականները, որոնց մասին այնքան առասպելական պատմութիւններ լսած էր:

Լեւոնն ու ընկերները հոս պէտք է սպասէին մինչեւ մթնելը: Հազիւ կէս օրուան մօտ լինէր: Հմայեակը քովը նստեցուցած, Լեւոնը կարգադրեց, անմիջապէս դուրս գալ իր խմբի անդամներուն լուր տալու, որ երեկոյեան հաւաքուին իր մօտ, կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար: Պէտք էր Թերլեմէզենց այգիի մէջ թափուած զէնքերն ու պարագաները այդ գիշեր իսկ փոխադրուէին ապահով վայր մը, Հմայեակի ընկերներու օգնութեամբ:

— Վերադարձիդ՝ Փոքր Քէնտիրչիի մօտով անցիր,— խօսքը վերջացուց Լեւոնը,— տես, ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ, ի՛նչ կը խօսուի:

Հմայեակը դուրս մազերը հովին տուած, ուրախութեամբ տնէն դուրս թռաւ: Մէկ երկու ընկերներու տները հանդիպելով՝ յայտնեց եղած կարգադրութեան մասին ու անցաւ Փոքր Քէնտիրչիի կողմը: Պայթումէն ի վեր երկու ժամէ աւելի անցած էր: Երբ Հմայեակը մօտեցաւ այդ տեղին, ուր պայթիւնը տեղի ունեցած էր, տեսաւ դռներու վրայ հաւաքուած կիներու եւ երախաներու բազմութիւն մը, որոնք զանազան մեկնաբանութիւններով կը պատմէին դէպքի մանրամասնութիւնները: Ամէն մէկը իր հասկցած ձեւով բացատրութիւն մը կուտար պայթումը առաջացնող պատճառներու մասին:

— Քա, աղջիկ,— դրան սեմին վրայ նստած կին մը կը բացատրէր դրացի կնոջ մը,— պտուկը թօնիրի կուշտը դրած, թանապուրը կը խառնեմ, որ տակը չառնէ. մէկ ալ, աղա՛ր… երկինք գետին ժամք եկաւ: Քա՛, կ'ըսեն մեր տղաքը դումպարա նետեցին տակերի վրայ: Էն թավուր ձէն… Քոռնամ ես, քիչ մնաց ծծկերս գրկէս վար իյնար…

— Հա՛, ես ալ քիւրսիի տակ կը կնքվարտէի,— կ'ըսէր պառաւ կին մը,— մէկ ալ… էն ի՛նչ ձէն էր… տանոնէմ տան պատերը երերացին… վարջով ջուրը քիւրսիի վրայէն վար ինկաւ: Թօզն ու դուխանը աշխարհ բռնեց: Հը՞, աճապ չներէն քանի՞ հոգի սատկեցան..

— Մէրս, հաշի՞ւ կայ… սատկողը սատկեցաւ, սաղ մնացողներն ալ էնպէ՜ս փախան… Ժամ մը անցաւ, մարդ մարդասան չերեւցաւ Զաղոփ վրայ: Մէկ ալ պատերու տակերէն շուներէ աւելի աւելար թափեցան, սողալով փողոցի վերէն ու վարէն տուները մտան, ճամբու վրայ բացուած փոսը քննեցին եւ հայտէ գնաց որ կ'երթան: Աստուած տայ, նոր կըռիւ մը չսկսի…

— Աղջիկ, սիրերդ «անոնցմէ» է, դուն կը գիտնաս, զո՞րթ որ պարոն Լեւոնը նորէն քաղաք մտած է…

— Քա՛ չտեսա՞ր, էն պէտ պէտ մա՞րդը… Աժդահա կը նմանէր…

Հմայեակը հոս ու հոն կանգ առնելով, զանազան փողոցներ պտտելէ վերջ, ուրախ ուրախ ներս մտաւ դունէն եւ տեսածն ու լսածը մանրամասնօրէն պատմեց Լեւոնին:

Լեւոնը աւելի քան ուրախ էր: Առիւծ Գեւոյի ինքնաբերաբար արձակած գնդակը, բարեբախտաբար, ծանր հետեւանք մը չունեցաւ: Շատ չաւ՝ քանի մը օր եւս զինուորական խասութիւնները պիտի շարունակուէին ու ամէն ինչ կրկին պիտի մոռցուէր, ինչպէս մոռցուած էին նման շատ մը դէպքեր

Մթնելու մօտ, անգամ մ'ալ Հմայեակը դուրս ճամբուեցաւ: Անոր երթալէն կէս ժամ անցած էր: Առիւծ Գեւօն, որուն վէրքը Լեւոնը լուացեր ու վիրակապով փաթթեր էր, քիւրսիի վրայ, Թոփալ Սատանայի հետ թրիֆ կը խաղար: Տեղացի երկու զինուորները անոնց մօտ նստած, ուշադրութեամբ խաղին կը հետեւէին, իսկ Լեւոնը քիւրսիէն քիչ հեռու նստած՝ չանթան որպէս սեղան գործածելով նամակ կը գրէր:

— Ծօ 100,— զսպուած ձայնով մը ձեռքի թղթերը նայելէ վերջ՝ բաւ Առիւծ Գեւօն.

— 120, Գեւօ՛.

— Խերդ կ'անիծեմ, Թոփալ… 150:

— Ա՛ռ, նայիմ ինտո՞ր մէջէն պիտի ելլես:

— Ծօ՛, ինծի Առիւծ Գե…

Բայց Գեւօն նախադասութիւնը չկըրցաւ վերջացնել:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

կամխաչն կ՚ըսէ թէ անհարկի էր այդ պետութեանց տրուած եւրոպական ժամանակութիւնը պիտի նպաստէր անոնց բռնութեան եւ ազգամտնչութեան ։

*** Հազիւ ընդունուած էր այս բանաձեւը, յանուն Գ. Միջազգայինի՝ Տիմիթրով կը հռչակէ թէ իրենք տարբեր բան կը սպասէին Բ. Միջազգայինէն քան ինչ որ բանաձեւուած էր։ Հեռագիրը ղրկուած էր Թորէզի ձեռամբ ։ Տը Պրուքէր պատասխանով մը, որ տպուեցաւ «Փոփիւլէր»ի մէջ, կը յայտարարէ թէ Բ. Միջազգայինը հաւատարիմ կը մնայ Անդրմասի խորհրդակցութեան ընթացքին յայտնուած տեսակէտներուն, չմոռնալով աւելցնել թէ Բ. Միջազգայինը չէ թերացած իր առաքելութեան մէջ՝ պահանջելով ֆաշական զինուորներու եւ կանչուիլը Սպանիայէն եւ գործադրութիւնը միջազգային իրաւունքին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքին ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ հայ գաղութին մասին խօսելով, աշխատակից մը «Փըթի Փարիզիէն»ի մէջ կը ներկայացնէ հայկական համրանքը եւ անոր պատմութիւնը, աւելցնելով որ Հայերը երէկ առանց մէկ սուի եկան, բայց այսօր բարեկեցիկ գաղութներ ունին Սէն Լուի եւ Սէն Ժէրոմի մէջ, երէկ աշկերտ էին առեւտրական ձեռնարկներու մէջ, այսօր դարձած են գործատէր ։

ՊԱՆԴՈԿԱՊԵՏՆԵՐՈՒ, սրճարանատէրերու եւ ճաշարանատէրերու աէն-տիքաններու համադաշնակցութիւնը որոշած է փակել սրճարանները, ճաշարանները եւ պանդոկները, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, գալ չաբաթ օր, եթէ կառավարութիւնը գործադրէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագիրը ։ Միւս կողմէ աշխատաւորական սէնտիքան կը պահանջէ անյապաղ գործադրել օրէնքը։ Երկու ճակատներն ալ կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ։ Շօթան համերաշխութեան կոչ մը ըրաւ ։ Կը շարունակուին բանակցութիւնները ։

ՇՕԹԱՆԻ դահլիճը նիստ գումարեց երէկ կէս օրէ վերջ, եւ դրաղեցաւ իր յայտարարութեան վերջնական խմբագրութեամբ, ինչպէս նաեւ ելմտական կացութեան քննութեամբ։ Ելմտական նախարարը, Ժորժ Պոնէ, որ երէկ առաւօտ Փարիզ հասաւ, ներկայ էր դահլիճի նիստին։ Այսօր կառավարութիւնը կը ներկայանայ Երեսփ. Ժողովին ։

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ դէմ պայքարը կը շարունակուի ձախակողմեան կազմակերպութիւններու կողմէ։ Ընկերվարականները եւս կ'առաջարկեն փոխել սահմանադրութեան այն գլուխները, որ լայն իրաւասութիւններ կուտան։ Ծերակոյտին։ Աջակողմեան թերթերը դիտել կուտան, որ Տումէրկ ձախակողմեան թերթերու քննադատութեան ենթարկուեցաւ, երբ ուզեց վերափոխել սահմանադրութիւնը ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը,

Ռոպէնսոն, **Fiquet**ի գովասուն պարտէզներուն մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 6էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8

Սէն փէրէ անտառին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը։

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կազմակերպուած ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԼ կողմէ

3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պետական Թատերասրահին մէջ

Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ կրթական եւ Հրատարակչական ընկերութեան Ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը ֆրանսական ճանրապետական կառավարութենէն արտօնութիւն ստացած ըլլալով վիճակահանութիւն մը կազմակերպելու ի նպաստ Համազգայինի վարժարաններուն, կարօտ ուսանողներուն, եւ իր մշակութային այլ ձեռնարկներուն, շրջաբերութեան ճանուած են 3 ֆրանք արժէքով 3000 տոմսեր, եւ մեծարժէք առարկաներ եւ իրեր տրամադրուած են շահոյներուն, որոնց համեմատութիւնը պիտի ըլլայ ճարիւրին 10։ Օրինակի ճամար պիտի շահուին մեծ եւ գեղեցիկ նկար մը մեծատաղանդ նկարիչ Գ. Խաչատրեանէն, Արեւելեան գորգեր, լուսանկարի գործիքներ, անթել հեռաձայնի գործիք մը, Ազգային վիճակահանութեան տոմսեր, Թերթերու բաժանորդագրութիւն, գրքեր, եւն. եւն.։

Տոմսեր գնելու համար դիմել Հրանտ Սամուէլ գրատան. «Յառաջ»ի արչութեան, Գ. Եր. Յարութիւնեանի, 13, rue d'Orsel, Paris (18e).

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռոպէնսոնի Grand Arbre Maison Fiquetի գովասուն պարտէզը

Անծրեւի պարագային ընդարձակ սրահ։

Կը նախագահէ ԱՇՈՏ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ՏՔԹ. ՔԻՒՖԻՒԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԿԱԶԱՋԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ) Մ. ՕՍՄԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն), կը նուագէ Եաւիստ Գարեգին։

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Սեթանայի Հայր. Միութեան կողմէ

11 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

երգ, պար, եւ ջազ.

Ծոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

Նկատի ունենալ այդ Թուականը։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Մայ տէ Գոււլոթը) 45—47 Rue de la Boëtie

Մէթրօ Miromesnil

29 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին.

(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐՈՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(11 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ Պախ-Պուզոնիէն, Պէթհովէնէն, Շոպէնէն, Ֆորէէն, Շումանէն, Կայրիէլ Բիէռնէէն եւ Լիստէն։

Գիներ.— Ա. կարգ 20, Բ. կարգ 15 եւ Գ. կարգ 10 ֆր. Զանր 5 ֆր։

ԳԱՏԱՐԱԳ ՍԷՆԹ ԺԻՒՐԻԱՆ ԳԱՄՓԱՆԸ ԾՐԷԶ

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

— . —

Հոգաբարձութիւնս կը ծանուցանէ հայ եկեղեցասէր հասարակութեան թէ յառաջիկայ Յուլիս 4ի կիրակի օրը, Տօն Վարդավառի, Թարիս Ս. Կարապետ եկեղեցիի առ նախմրութեան առթիւ յատկապէս հրաւիրուած է Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանելու եւ քարոզելու։

Սիրով կը հրաւիրենք Մարսէյլի եւ շրջակայքի երկսեռ հաւատացեալ հասարակութիւնը ... նալ այս հանդիսաւոր արարողութեան եւ մխիթարուիլ հոգեւորապէս։

Սկիզբ ժամերգութեան 8ին. Ս. Պատարագ ժամը 10ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Ժէնոմի (Մարսէյլ) կրթ. ցիկ-նանց վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Գ. Մարտուս կոտաւեանի եւ պարագաներուն իր տիկնոջ՝ ցիկ. ԽԻԼԻԽԻՋԱՐ ԿՏԱՒԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Գ. Զատիկ Միրզայեանի տունը, 45 բիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։ Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Ֆրանսայի ամէն ... ուն

... ...

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 Ֆրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւրուա Բերել	8 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Դ.Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնչ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳՈՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մաքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՋԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ԳՐԱԿ. ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ԳԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Գ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ.Յ.Դ.(հրատ.)Յեղափոխականներ (Վ.Փափազեան եւ Յ. Արգութեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 33 (ՅՈՒՆԻՍ)

Բովանդակութիւն.— ԾՈՎ ԳԱՑԷՔ (Տոքթ. Ա. Աչճեան)։ ՏՈՔԹԷՕ'Ր ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՄ ՄԱՐՍԵՐ (Տոքթ. Ռ. Գլընտէլ)։ ԾԱՐԱՒԻ ԵՄ (Տոքթ. Յ. Գաբրիէլեան)։ ՄԱՐՋԱՆՔԻ Ո՞Ր ՁԵՒԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼ (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան)։ ՊՏՈՒՂ ԿԵՐԷՔ (Տոքթ. Շ. Այվազեան)։ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Այդ ըսկուցման մէջ կարդում ենք. «Երբ Չերնովը վերջացրեց իր ճառը, ժողովին նախագահող Ցունդաձինա-կին (Բունակով) եւ ներկաներից շատերը լաց եղան. ուրիշները նստած էին գլխիկոր եւ ոչ մի խօսք չասացին»... Գարունեան ունենալով զգայուն հոգի, դէպքը մի քիչ տխուր գոյներով էր նկարագրել. ինձ պատմեցին այդ ժողովի մասին տարբեր ձեւով։ Բայց սոց. յեղափոխականների շրջաններում ցնցումը զարհուրելի էր։ Ժողովականներից երեք հոգի կտրուկ կերպով պահանջում էին Ազեւի անմիջական սպանութիւնը։ Վ. Մ. Զենզինովն ասում է. «Մի ամբողջ տարւայ ընթացքում չեղաւ ոչ օր կամ գիշեր, որ ես նրա մասին չըմտածեմ»...

Եւ համարեա նոյն ժամանակում հակառակորդ բանակի մէջ Լ. Ն. Թուտայեւը գրում է ոստիկանութեան տեսչին. «Միայն դուք կը հասկանաք, թէ ինչքան ծանր է ինձ համար հաւատալ Ազեւի դաւաճանութեան մէջ։

Նա ինձ չօշափելի այնքան փաստեր է տուել իր ծառայութեան անկեղծութեան վերաբերեալ եւ նրա տուած տեղեկութիւններն այնքան էին գերազանցում իրենց անթերի ճշգրտութեամբ, որ ինձ հրէշային թւաց այն, որ նման պայմանների մէջ մարդ կարող է լինել չարագործ եւ կրկնակի մատնիչ»։ Ուրիշները բոլորովին չէին հաւատում դրան։ Այն միտքը, թէ Ազեւը կրկնակի մատնիչ է, չէր հաւատում եւ նախարարական խորհրդի նախագահ Ստոլըպինը, որ նրան պաշտպանում էր կառավարական խորհրդի ամբիոնից։ Իսկ յայտնի յեղափոխական Բուրցեւը, արդէն մերկացումից յետոյ է, սպառնում էր սպանել իր կուսակից այն ընկերներին, որոնք կասկածում էին, թէ մարտական կազմակերպութեան ղեկավարը ծառայում է ոստիկանութեան մէջ ։

IX

Այդ ժամանակներում յայտնի մատնիչ Ազեւի մասին բոլորովին տարբեր լուրեր էին տարածուած։ Թերթերի թղթակիցները միաժամանակ նրա հետքը գտնում էին Եւրոպայի գրեթէ բոլոր երկրներում։ Մի քանի մարդիկ նոյնիսկ անցանկալի պատահարների ենթարկուեցին, Ազեւի հետ ունեցած իրենց նմանութեան հետեւանքով ։

Եւ իսկապէս Ազեւին եւրոպական մայրաքաղաքներում գտնելը շատ դժուար էր, որովհետեւ նա իր ամսական ճամբորդութիւնն էր կատարում ։

Ազեւը 1907 թուի վերջերին Պետերբուրգի «Աստորիայի» մէջ ծանօթացաւ քաֆէ-շանթանի գերմանացի երգչուհի Գ.ի հետ(*)։ Այդ ծանօթութիւնը փոխուեց սիրոյ կապի, որ շարունակուեց մինչեւ Ազեւի կեանքի վերջը։ Այս կինը հետեւեց նրան դէպի արտասահման։ Այն ժամանակ, երբ Բուրցեւի դէմ յեղափոխական դատ սկսուեց, Ազեւը այդ Գերմանուհու հետ գտնւում էր Բիարիցում եւ հրաշալի ժամանակ էր անցկացնում, զբաղուելով ձկնորսութեամբ եւ ճամբորդելով Սան - Սեբաստիանօ եւ Մադրիդ

—

հանդիպեց Բ. Ի. Նիկոլայեւսկին եւ նրա պատմածների եւ թղթերի հիման վրայ գրեց իր «Ազեւի վախճանը» շատ հետաքրքրական աշխատութիւնը ։

(Շար.

(*) Այս Գերմանուհուն վերջերս

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant. H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (ACOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 30 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3460 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Մերձաւոր Արեւելքի կացութեան մէջ որոշ փոփոխութիւն առաջ եկաւ վերջերս ։

Երկար ատենէ ի վեր անստոյգ վիճակ մը կը տիրէր մանաւորապէս արաբախօս երկիրներու մէջ։ Վերջին ժամանակներս իրարու ետեւէ կնքուած երեք կարեւոր դաշնագիրներ փարատեցին այդ անստուգութիւնը եւ այժմ դիրքերը վերջնապէս ճշդուած են։

Առաջինը Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ կնքուած դաշնագիրն էր, որուն մասին դրած ենք ժամանակին եւ որ վերջնական դարձուց փարաւոններու հնադարեան երկրին անկախութիւնը։ Մոնթրէօյի մէջ կնքուած համաձայնագիրն ալ ջնջեց քափիթիւլասիոնները՝ որոշ պայմաններով եւ Եգիպտոս արդէն բազմեցաւ Ժընեւի արիսպագոսին մէջ իբրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն։ Եգիպտոսի ազգայնականներուն տարիներէ ի վեր անդրդուելի կամքով մը փարած ազատագրական պայքարը ի վերջոյ յաղթանակով պսակուեցաւ։ Ներկայիս Եգիպտոս նոր պահանջներ չունի այլեւս Անգլիայէն, որ կարեւոր դեր մը խաղաց Եգիպտոսի տնտեսական զարգացման ու վերելքին եւ վերաշինական աշխատանքներուն մէջ ։

Երկրորդ կարեւոր դաշնագիրը կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ ։ Ֆրանսա 1919էն ի վեր պաշտօնապէս հոգատարութիւն ստացած է այս երկրին վրայ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Այս վերջինը հոգատարութեան դրութիւնը ստեղծած էր՝ նորազատ ժողովուրդները դէպի ազատ եւ անկախ կեանք առաջնորդելու համար։ Ուրեմն հոգատարութիւնը ժամանակաւոր հանգամանք պիտի ունենար։ Որոշուած չէր սակայն թէ քանի՛ տարի պիտի տեւէ ։

Իրաք, որ Անգլիոյ հոգատարութեան տակ դրուած էր նոյն պայմաններով, աւելի կանուխ գտաւ իր անկախութիւնը։ Սուրիա քաղաքակրթապէս Իրաքէն վար չէր մնար, հետեւաբար շատ բնական էր որ ան ալ նոյն ձգտէր անկախութեան ։

Գահիրէ եւ արտասահման նստած սուրիացի հայրենասէրներ այդ է որ կը պահանջէին։ Իրաքի օրինակը զիրենք արդարօրէն կը մղէր բարի նախանձի ։

Այժմ, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով այդ հարցն ալ լուծուած է. սուրիացի ազգայնական վարիչներ, որոնք ժամանակէ մը ի վեր հեռու կը մնային իրենց հայրենիքէն, այժմ վերադարձած են եւ լծուած՝ երկիրը պատրաստելու նոր վարչաձեւին։ Ինչպէս կը յիշուի, դաշնագրին վաւերացումէն երեք տարի վերջ միայն Սուրիա պիտի ստանայ իր անկախութիւնը եւ անդամ դառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան ։

Դժբախտաբար Սանճաքի խնդիր մը ծագեցաւ անակնկալ կերպով եւ մտատանջութեան մատնեց սուրիացի հայրենասէրներուն հետ նաեւ տեղւոյն փոքրամասնութիւնները, որոնք իրենց անվերապահ համակրանքը ցոյց տուին հանդէպ սուրիական պետութեան ։

Ժընեւի մէջ Սանճաքի խնդիրը լուծուեցաւ ի նպաստ Թուրքիոյ կարգ մը զիջումներով, ինչ որ գէշ կերպով ազդեց արաբ ազգայնականներուն վրայ ։

Մերձաւոր Արեւելքի կացութեան մէջ միակ խոցելի կէտը այս հարցն է, որ դեռ կը զբաղեցնէ պետական վարիչ մարմինները ։ Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ պէյ եւ ֆրանսական մարզպան կոմս տը Մարթէլ քանի մը օր առաջ Անգարա երթալով տեսակցութիւններ ունեցան Թուրք պետական գէմքերու հետ, որոնք բացարձակ հաւաստիք տուած են իրենց բարեկամական զգացումներուն մասին՝ հանդէպ Սուրիոյ։ Նոյն զգացումները յայտնած էր անցեալ շաբաթ Հալէպի մէջ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Արաս, դէպի Գաղատա իր ճամբորդութեան ընթացքին ։

Ցանկալի էր որ այդ հաւաստիքները անկեղծ ըլլային եւ Սուրիան իր առաջին քայլերուն մէջ խոչընդոտներու չհանդիպէր ։

Երրորդ դաշնագիրը կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Լիբանանի միջեւ։ Այս վերջինոյն Հանրապետութեան նախագահ Պ. Էմիլ Էտտէ ներկայիս հիւրն է Ֆրանսական կառավարութեան, որուն հետ կը բանակցի՝ փութացնելու համար ֆրանքօ-լիբանանեան դաշնագրին վաւերացումը ֆրանսական խորհրդարանին կողմէ։

Լիբանանի ժողովուրդին բարեկամական եւ երախտագիտական զգացումները հանդէպ Ֆրանսայի՝ ծանօթ են արդէն։ Ֆրանսա՝ իբրեւ Արեւելքի քրիստոնեաներուն պաշտպան՝ 1860ի Լիբանանեան ջարդերէն վերջ յաջողած էր ինքնավարութիւն ձեռք բերել Լիբանանի համար։ Անկէ ի վեր իր ազդեցութիւնը հետզհետէ ծաւալեցաւ այդ շրջանին մէջ, ու ներկայիս նոյն երախտագիտական զգացումը կայ հոգատար պետութեան հանդէպ ։

Այստեղ ալ սակայն փոքրիկ տարակարծութիւններ կան իսլամի եւ քրիստոնեայի միջեւ։ Այս վերջինները կողմնակից են անկախ Լիբանանի հանրապետութեան, մինչ առաջինները կը փափաքին որ Լիբանան եւ Սուրիա միանան եւ երկուութիւն չստեղծուի արաբական աշխարհի այդ կէտին վրայ ։

Այս տարակարծութիւնները արդէն փարատելու վրայ են ։ Սուրիա եւ Լիբանան իբրեւ քոյր երկիրներ ձեռք ձեռքի տուած պիտի քալեն ։

Այս բոլորին մէջ Պաղեստինի խնդիրն է որ ամէնէն աւելի կը մտատանջէ արաբ հայրենասէրները ։

Արաբներու եւ Հրեաներու ծանօթ ընդհարումներէն վերջ, անցած տարի անգլիական կառավարութիւնը քննիչ մարմին մը ղրկած էր Պաղեստին, կացութեան մասին տեղեկագիր պատրաստելու եւ ծրագիր ներկայացնելու համար ։

Քննիչ մարմինը ամիսներով պտըտեցաւ երկրին մէջ եւ պատրաստեց իր տեղեկագիրը, որ անցեալ ամիս քննուեցաւ Բրիտանական Կայսերական Համագումարին կողմէ։ Այնտեղ տրուած որոշումները ցարդ գաղտնի կը պահուին։ Կը կարծուի սակայն թէ Հրեայի եւ Արաբի վէճը միանգամ ընդ միշտ լուծելու համար, երկու մասի պիտի բաժնուի Պաղեստինը, մէկ մասը դարձնելու համար « Հրէական Օջախ »։

Այս կարգադրութեան հակառակ են արաբ ազգայնականները, որոնք չեն ուզեր որ իրենց հողերը բաժանումի ենթարկուին ։ Անոնք իրենց հեռաւոր ծրագիրն ունին, որ ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ Համարաբական-Դաշնակցութեան կազմութիւնը ։

Երբոր բոլոր արաբախօս երկիրները, երեք տարի վերջ գտնեն իրենց անկախութիւնը, դժուար պիտի չըլլայ ստաիճանական կերպով եւ համադաշնակցային կապերով իրարու միացնել զանոնք, Իրաքէն մինչեւ Հիճազ, անցնելով Սուրիայէն ու Անդրյորդանանէն։

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊՐԿՈՒԻՆ

»»»» o ««««

« Փըթի Ժուռնալ » կը հրատարակէ Սոֆիայէն հասած հեռագիր մը, 28 Յունիս թուակիր, որ կը հաղորդէ թէ Ըսմէթ Ինէօնիւի ճառը, արտասանուած, վերջերս, Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, աւելի եւս սաստկացուց այն խիստ դժգոհութիւնը, զոր պատճառած էր Աթաթիւրքի մէկ հեռագիրը, ուղղեալ Ըսմէթ Ինէօնիւի, երբ վերջինս Աթէնք կը գտնուէր եւ հացկերոյթի մը ընթացքին կարդացեր էր ամէնուն առջեւ։

Ահաւասիկ այդ հեռագրին բնագիրը .—

« Պալքանեան դաշնակից պետութեանց սահմանները կը կազմեն մէկ պետութեան սահման։ Անոնք որ աչք տնկած են այդ սահմաններուն, պիտի ենթարկուին արեւին կիզիչ ճառագայթներուն, եւ ես խորհուրդ կուտամ իրենց որ զգուշանան։Այս սկզբունքին վրայ հիմնուած՝ պալքանեան բարեկամութիւնը պիտի հասնի իր լրութեան, առոր մէջ կը կայանան արդէն իր մարդկայնական եւ քաղաքակրթական նպատակները »։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԱՂՈՒԹ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

»»»» o ««««

Երկուշաբթի առաւօտ, Պերլինի Օփերային մէջ բացուեցաւ Միջազգային Առեւտրական Սենեակի իններորդ համաժողովը, որուն կը մասնակցէին աւելի քան 1600 պատգամաւորներ, այսինքն 40 երկիր,— առեւտրական, ելմտական եւ ճարտարարուեստական աշխարհի ներկայացուցիչները։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն թիւն էր 80, նախագահութեամբ Ռընէ Տիւշմէնի ։

Բացման ներկայ էին Հիթլէր եւ իր կառավարութեան անդամները, ինչպէս նաեւ օտար դիւանագիտական ներկայացուցիչները։

Կը նախագահէր Աբրահամ Ֆրովայն, պատուոյ նախագահ միջազգային առեւտրական սենեակի, նախագահ Գերմանիոյ առեւտրական սենեակին։

Ֆրովայն, ողջունելէ վերջ պատգամաւորները, իր բացման ճառին մէջ ըսաւ թէ համաշխարհային տնտեսական տագնապը կարելի չէ դարմանել նուազեցնելով արտադրութիւնը, ընդհակառակն տագնապին յաղթելու համար պէտք է արտադրել, շարունակ արտադրել ։

Ցետոյ բեմ բարձրացաւ Կէօրինկ, որ յանուն գերման կառավարութեան բարեգալուստ մաղթեց պատգամաւորներուն եւ աւելցուց որ Միջազգային Առեւտրական Սենեակին համաժողովը, գումարուելով Պերլինի մէջ, առիթ պիտի ըլլայ ճանչնալու նացի Գերմանիան։ Ցետոյ անցնելով խաղաղութեան գաղափարին, ըսաւ .

— Աշխարհի մէջ ոչ ոք կրնայ կասկածի ենթարկել Գերմանիոյ դիրքը հանդէպ խաղաղութեան։ Առաջնորդը քանիցս եւ շատ յստակ արտայայտած է այն խոր եւ պարկեշտ սէրը, զոր գերման ժողովուրդը կը զգայ խաղաղութեան մասին։ Նոր փա՞ստ կ'ուզէք Գերմանիոյ խաղաղասիրական կամքին,— փաստը այն դիրքն է զոր Գերմանիա բռնեց, վերջերս, կարմիր Սպանիոյ գործունէութեանց հանդէպ։ Գերմանիա կոպտի եւ ուժգին եղանակով մը փոխադարձեց եւ այդ պատիժով գոհացաւ։ Այնուհետեւ պահեց իր պաղարիւնը այնպիսի պահու մը, երբ դիւրին էր նոր բարդութիւններ ստեղծել։ Այսպէս նպաստեց միջազգային քաղաքական տագնապի մեղմացումին։

Թերեւս հարցնէք,— հապա ինչո՞ւ այս սարսափելի զինարշաւը որուն լծուած է Գերմանիա, սպառազինուելով հետզհետէ աւելի։ Այս հարցումին դիւրին է պատասխանել, ինչպէս պատասխանուած է յաճախ։ Ոչ մէկ երկիր ուզեց զինաթափուիլ, եւ Գերմանիա, իրաւունքի հաւասարութեամբ, չէր կրնար անոնցմէ ետ մնալ սպառազինութեան մէջ։

Սակայն Գերմանիա, իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքէն մեկնելով, կը պահանջէ տնտեսապէս բարգաւաճելու կարելիութիւն։ Ծանօթ են Գերմանիոյ տնտեսական պահանջները։ Վստահ եղէք որ պիտի չհրաժարինք երբեք ամէնուն ուշադրութիւնը հրաւիրելէ գաղթային հարցին վրայ, քանի գոհացուած չեն մեր պահանջները այդ ուղղութեամբ»։

» Համաժողովին մէջ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Տօքթ. Շախթ, տնօրէն պետական դրամատան եւ նախարար ազգ. տնտեսութեան, որ ըսաւ թէ ընկերային հարցը, աշխատանքի եւ օրուան հացի խնդիրը որքան մօտ կազմեն, որ եւ է երկրի մէջ, ներքին քաղաքականութեան, դարձեալ կը ճնշեն նոյն այդ երկրին արտաքին քաղաքականութեան վրայ։ Երբ միջազգային քաղաքականութիւնը չապահովեր երկրի մը կենսական պահանջները, ապարդիւն կ'անցնի ամէն ճիգ որ կը ձգտի բարելաւել համաշխարհային տնտեսական յարաբերութիւնները ։

Ազգայնականութիւնը արտայայտութիւնն է ոչ թէ մարդկային կամքին, այլ աստուածային կամքին։ Երբ դուք յաջողիք հաց եւ աշխատանք հայթայթել ժողովուրդներուն՝ նախանիւթերու արդար բաշխումով, մահացու հարուած մը կուտաք տնտեսական ազգայնականութեան ։

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ

»»»» o ««««

Երէկ առաւօտ, Լոնտոնի մէջ նիստ գումարեց ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը, օրակարգ ունենալով անգլօ-ֆրանսական առաջարկը,— անգլօ-ֆրանսական նաւատորմով հսկել Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ, ստանձնելով այսպէս Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ձգած բաց դիրքերուն հսկողութիւնն ալ ։

Աս առաջարկին գտած ընդունելութենէն կախում ունի, կ'ըսեն քաղաքական շրջանակներու մէջ, ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան բախտը ։ Արդարեւ երկու առանցքները կը կռուին դէմ առ դէմ ,— « Հռոմ - Պերլին » առանցքը խիստ քննադատութիւններ կը կատարէ Լոնտոն - Փարիզ առանցքին դէմ, այս վերջինոյն առաջարկին մէջ տեսնելով Սպանիոյ արտ. հսկողութիւնը իրենց մենաշնորհ դարձնելու ձգտում մը, Սպանիոյ ճակատագրին ուղելով տալ իրենց դրոշմը։ « Ճիօրնալէ տ'Իթալիա» կ'ըսէ թէ առանց Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հաւանութեան, կարելի չէ նման մենաշնորհներ տալ որ եւ է պետութեան ։ Իսկ Լոնտոնի մէջ, Իտըն, հարցումի մը պատասխանելով կը յայտարարէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը ամէն գնով պիտի աշխատի շարունակել ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը, այդ նպատակով ալ պիտի ստանձնէ, ֆրանսական կառավարութեան հետ, երկուքով կատարել միջազգային ոստիկանութիւնը Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ, փոխան չորսի ։

Ինչու՞ զնդակահարուեցան Թուխաչեւսքի եւ ընկերները

»»»» o ««««

Լոնտոնի թերթերուն քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Սթալին ֆրանսական կառավարութեան յանձնած է այն դիւանաթուղթերը, որոնք կը վերաբերին Թուխաչեւսքիի եւ իր եօթը ընկերներուն դաւադրութեան։

Ինչպէս յայտնի է, Մոսկուայի թերթերը կը պնդէին, որ Թուխաչեւսքի եւ իր ընկերները ձերբակալուեցան եւ գնդակահարուեցան այն ամբաստանութեամբ թէ լրտեսութիւն կ'ընէին ի հաշիւ գերման բանակին՝ անոնց հաղորդելով Ռուսիոյ զինուորական գաղտնիքները։ Ֆրանսական կառավարութիւնը, ռուսօ-ֆրանսական դաշինքով Ռուսիոյ կապուած, հետեւաբար մտքէն չահագրգռուած, լուսաբանութիւն պահանջեց ռուսական բանակի մեծագոյն հրամանատարներուն կատարած դաւաճանութեան մասին։

Սթալին յարմար դատեց ուղղակի ֆրանսական կառավարութեան յանձնել ամբաստանագիրը եւ վկայութիւնները ։

Լոնտոնի թերթերուն քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Թուխաչեւսքիի եւ եօթը ընկերներուն դաւադրութեան փաստերը պակասաւոր են, այսու հանդերձ կը հաստատեն թէ որոշ չափով ճշմարտութիւն կայ ամբաստանութեանց մէջ։ Այսպէս կը հասկցուի որ ընդդիմադիր շարժումը ուրիշ նպատակ չունէր, բայց եթէ մէջտեղէն մաքրել Սթալինը։ Դաւադիրները դէմ չէին սովետական իշխանութեան։ Ուրիշ նորութիւն մը եւս,— դաւադրութեան ղեկավարը ոչ թէ Թուխաչեւսքին էր, այլ Զօր. Կորկը, որ ծրագրած էր նախ գրաւել Կրեմլինի պալատը զինուորական ուժով։ Իսկ մարաջախտ Թուխաչեւսքիի համար կ'ըսուի թէ հաղորդակցութեան մէջ էր գերմանական բանակին հետ, ու թերեւս Թուխաչեւսքիի միջոցաւ Պերլինի իշխանութիւնը տեղեակ էր կազմակերպուած դաւադրութեան ։

Անգլիա եւ Ֆրանսա կողք կողքի

»»»» o ««««

Չէմպրլէյնի իշխանութեան գլուխ գալով, պահ մը կարծուեցաւ թէ Անգլիա պիտի հակի Գերմանիոյ կողմը, նոր վարչապետը ճանչցուած ըլլալով իբրեւ գերմանասէր ։

Զօր. Սփիրս, որ կը նախագահէ Փարիզ գտնուող անգլիական խորհրդարանական պատուիրակութեան մը, խօսելով Եւրոպայի խառնակ կացութեան եւ խաղաղութեան վտանգներուն մասին, ըսաւ.

— Աւելորդ է վախը զոր կ'արտայայտեն ոմանք, խորհելով թէ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ մերձեցումի փորձերը կը մատնեն փոփոխութիւն մը մեր արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ Եթէ մենք յաջողինք լուծում մը գտնել Եւրոպան տագնապի մատնող հարցերուն, վստահ եմ որ ամէն մարդ երախտապարտ պիտի ըլլայ մեզի ։ Բայց առով ոչինչ կը փոխուի մեր քաղաքականութեան մէջ, պաշտօնապէս բանաձեւուած։ Կը յայտարարեմ,— ով որ յարձակի ձեր սահմաններուն վրայ, կը համարինք յարձակում մը մեր սահմաններուն վրայ։

Իտըն յայտարարեց վերջերս թէ ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ Կեդր. Եւրոպայի մէջ, չի կրնար անտարբեր թողուլ մեզ։ Իմ անձնական համոզումս է, որ ամէն նախայարձակ պետութիւն, ուշ կամ կանուխ, իր ճամբուն վրայ պիտի գտնէ Անգլիան ։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Զօր. Ֆրանքօ կը պատրաստուի ընդհ. յարձակողականի մը, երեք ռազմաճակատներու վրայ միաժամանակ։ Այս յարձակողականով, կ'ուզէ օր առաջ հասնիլ իր նպատակին, ձմեռը վրայ չհասած եւ կանխելու համար ընդհ. դժգոհութիւնը, որ ծնունդ կ'առնէ երկար պատերազմի մը տեւողութենէն ։

Այդ երեք ռազմաճակատներն են Մատրիտ, Ալմերիա եւ Սանթանտէր ։

Առաջին ճակատին վրայ սկսուած յարձակողականին նպատակը պիտի ըլլայ կտրել Մատրիտի եւ Վալէնցիոյ հաղորդակցութեան ճամբան։ Այս ձեւով մայրաքաղաքը պիտի մատնուի պաշարման եւ սովի ։

Պաշարողական շարժումէն զատ, մայրաքաղաքի պաշտպանութիւնը նեղը պիտի դրուի կատարելապէս սպառազինուած հարուածային վաշտերով եւ օդնաւերու դժոխային ռմբակոծութեամբ։ Այս յարձակողականին նախերգանքն սկսաւ արդէն Խարամայի ճակատամարտով, որուն ռազմական ծրագիրը կ'ըսեն թէ պատրաստուած էր Զօր. Պատոլլիոյի կողմէ։

Երկրորդ ռազմաճակատին վրայ, Ֆրանքոյի բանակը յարձակողականի պիտի անցնի Մալակայի հիւսիսէն, Մոթրիլէն, ուղղուելով դէպի Ալմերիա։ Այս ճակատին վրայ եւս կռիւները սկսած են զարգանալ այնպիսի ձեւով մը, որ կը մատնեն ազգայնականներու նպատակը։ Ըստ կառավարական տեղեկատուութեանց ,8000իտալացի զինուորներ ցամաքհանուած են այդ շրջանին մէջ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

>>>> o <<<<

ԽՄԲ.— Մինչեւ այժմ տուինք այն տեղեկութիւնները, զորս Թուրքերը կը հաղորդէին, անշուշտ զգուշութեամբ անցընելէ վերջ: Այս անգամ կուտանք «Յուսաբեր»ի թղթակցութիւնները.—

... 6 ՅՈՒՆԻՍ.— Ստոյգ աղբիւրներէ կը տեղեկանանք, որ Թուրքիա, օգտուելով քաղաքական աշխարհի մէջ տիրող խառնակ կացութենէն, որոշեր է Տէրսիմի քրտական օճախը վերջնապէս քանդել:

Ենկիւրի պատկառելի քանակութեամբ զօրքեր կուտակած է Տէրսիմի մէջ եւ ձեռնարկած կանոնաւոր զինուորական գործողութիւններու:

Մեր ունեցած տեղեկութիւններով՝ թրքական զօրքերու թիւը կը հասնի 45,000ի: Քրտական ամրութիւնները կը ռմբակոծուին 25 օդանաւերու եւ լեռնային թնդանօթներու կողմէ:

Քիւրտերը կը դիմադրեն արտակարգ հերոսութեամբ:

Վերջին մէկ ամսուան ընթացքին Թուրքերը հինգ անգամ յարձակում գործած են՝ ընդհանուր գրոհով Տէրսիմի տիրանալու համար, սակայն միշտ ալ կորուստներով նահանջած են դէպի իրենց նախնական դիրքերը:

Առաջին անգամ Թուրքերը ունեցած են 75 սպաննուած եւ 125 վիրաւոր, երկրորդ անգամ 40 սպաննուած եւ 80 վիրաւոր, երրորդ անգամ 62 սպաննուած եւ 93 վիրաւոր, չորրորդ անգամ 25 սպաննուած եւ 37 վիրաւոր, հինգերորդ անգամ 175 սպաննուած եւ 270 վիրաւոր:

Բոլոր վիրաւորները փոխադրուած են Խարբերդ:

Հինգ յարձակումներուն Քիւրտերը տուած են 110 սպաննուած եւ 65 վիրաւոր:

Ամբողջ Տէրսիմը միացած եւ ընդհանուր ճակատ յարդարած է Թուրքիոյ դէմ, անոնք որ նախապէս Թուրքերու հետ էին, այժմ եկած եւ ամբողջութեամբ փարած են իրենց հայրենիքի պաշտպանութեան գործին:

Քիւրտերու հերոսական դիմադրութիւնը տեսնելով՝ Էնկիւրի փորձած է դաւադրաբար սպառնալ ժողովուրդը, «բարեկամաբար»... հաշտութիւն առաջարկելով:

Այս զաւը անցած է, ի հարկէ, ապարդիւն:

Տէրսիմը կ'ապրի իր կեանքի ճակատագրական շրջաններէն մին:

... 7 ՅՈՒՆԻՍ.— Քրտական կատարածները անակնկալի բնոյթը ունին մեր ընթերցողներուն համար. իրականին մէջ այդպէս չէ, ի հարկէ: Էնկիւրի լուրջ նախապատրաստութիւններ կը տեսնէր քիւրտ ժողովուրդը ջարդելու համար տակաւին խալիւհատէչ պատերազմը չսկսած: Այդ անակնկալ պատերազմը պահ մը յետաձգել տուաւ նախատեսուած ջարդը, զայն այսօր գործադրութեան դնելու համար:

Մարտի՝ սկիզբները կառավարութիւնը կ'որոշէ տեղահանել Ղարլ-Ճօզի քրտութիւնը (Հարաւային Սասուն). զինուած Քիւրտերը լեռներէն կ'իջնեն, կը սպաննեն Ղարլ-Ճօզի գայմագամը եւ ոստիկանութեան պետը՝ ընդդիմանալով ժողովուրդի տեղահանութեան: Կռիւը յամառ եւ արիւնալի բնոյթ կը ստանայ՝ երկուստեք բաւական ղոհեր պատճառելով: Լեռներէն եկած Քիւրտերը ի վերջոյ կը յաջողին առնել իրենց հետ ժողովուրդը եւ բարձրանալ լեռները: Քրդութեան համար այլեւս որոշ կ'ըլլայ որ Էնկիւրին ծրագրած է քիւրտ ժողովուրդը ջարդել: Տեսնելով, որ քրդութիւնը զէն ի ձեռին պիտի ընդդիմանայ կառավարութեան, Էնկիւրի կ'որոշէ ննջութեան դիմել եւ խաբուսիկ խոստումներով պառակտել քիւրտ ժողովուրդի զինուած ույժերը: Մարտի վերջերը Մուֆարգիի մէջ (Տիգրանակերտի նահանգ) կը խմբուին Սղերդի, Բիթլիսի, Մուշի եւ Տիգրանակերտի կուսակալները, իբրեւ թէ «բարեկամաբար» քննութեան կ'առնեն ստեղծուած կացութիւնը եւ յանուն «եղբայրութեան» կ'առաջարկեն քիւրտ պետերուն զինաթափ ըլլալ, վստահիլ կառավարութեան եւ լծուիլ խաղաղ աշխատանքի: Քիւրտերը, որոնց պետերէն շատեր նման խոստումներով խաբուած էին թրքական թակարդը եւ ոչնչացուած (ամէնէն թարմ օրինակը Թաչիոտ գնդակահարումը Մարտին, Ատանայի մէջ), հաւատք չեն ընծայեր այս խոստումներուն եւ կ'առաջարկեն, որ կառավարութիւնը ազատ արձակէ իրենց պետերը, զօրքերը ետ քաշէ եւ զինաթափութեան պահանջ չդնէ: Տեսնելով քրտութեան այս ընդդիմութիւնը, Թուրք զօրքերը լայն ճակատով յարձակում կը գործեն քրտաբնակ վայրերու վրայ եւ կատաղի կռիւները կը ծաւալին Սասնոյ, Մալաֆայի եւ Մաքթուկի շրջաններուն մէջ:

Այս դէպքերու կապակցութեամբ Ապրիլի կէսերուն արիւնալի կռիւ մը կը պատահի Փրէ Թաչէ կամուրջին քով (Տիգրանակերտի վիլայէթին մէջ), Թուրք զօրքերու եւ զինուած Քիւրտերու միջեւ: Ամիսներ առաջ Քիւրտերը նկատած էին արդէն, որ կառավարութիւնը այս շրջանին մէջ զօրքերու կասկածելի տեղափոխութիւններ կը կատարէ՝ ռազմական կարեւոր դիրքեր գրաւելով: Փրէ Թաչէի դէպքէն յետոյ կառավարութիւնը կը յաջողի շրջանին մէջ քիւրտ աղաներէն 125 հոգի ձերբակալել եւ բոլորն ալ ջարդել: Սպաննուած աղաներու մէջ են՝ Փարղինցի Զիա պէկ, Նուրի Խաճոյ, Համայի Հաճի Հարէզ, Ալէ Թըշէ, Շէյխ Գասըմ, Ահմատի Շէյխ Մուսա, Հաճար, Գաչոյ, Մահմուտ Ահմէտ, Զաչան, Սուլէյման, Շէյխ Մուսա, Սալոյ Զինէ (կին), Սոֆի Իսա եւ ուրիշներ:

Այսպէս ջարդելէ ետք, կառավարութիւնը իբրեւ թէ քննիչ յանձնախումբ մը կը նշանակէ, Ըսմէթ փաշայի պլխաւորութեամբ, դէպքին պատասխանատուները ճշդելու համար: Այս քողարկուած «քննութեամբ», իրականին մէջ ան նպատակ ունէր ասդմապէս ճշդել ծրագիրը այն մեծ կոտորածին, որուն ձեռնարկած է այսօր:

Այլ եւս անկասկած է, որ Թուրքիա նոր Ապրիլ 24 մը կը պատրաստէ քրտութեան համար:

8 ՅՈՒՆԻՍ.—Հին է Տէրսիմի խնդիրը: Բազմաթիւ անգամներ Թուրքիա փորձեր ըրած է — մերթ զէնքով, մերթ նենգ խոստումներով— քրտական ապստամբական այս անառիկ բերդը խորտակելու:

Վերջին անգամ հարցը կարգադրուած կը նկատուէր 1935ի քիւրտեւթուրք համաձայնութեամբ: Ըստ այդ համաձայնութեան, Խոզաթի մէջ պիտի նստէր միայն Թուրք հրամանատարութիւնը եւ Խոզաթը պիտի ներկայանար միայն վարչական կեդրոն. կառավարութիւնը ոչ զօրանոցներ պիտի կառուցանէր Խոզաթի մէջ եւ ոչ ալ հոն զօրքեր պիտի կեդրոնացնէր: Միաժամանակ, ըստ նոյն համաձայնութեան, կառավարութիւնը ձեռք պիտի չառնէր քրտական կենցաղին եւ աշիրէթական վիճակը պիտի պահէր նոյնութեամբ:

Կարճ ատեն մը վերջ Էնկիւրի իր այս խոստումը դրժեց: Արդէն 1936ի սկզբին ինքը Քէմալը Ազգ. Մեծ Ժողովի մէկ հանդիսաւոր նիստին կը յայտարարէր, որ կառավարութիւնը ծրագրած է «բարենորոգումներ» մտցնել Տէրսիմի մէջ, շրջանը վարչականօրէն փոփոխութեան ենթարկելով եւ զայն զուտ նահանգի մը վերածելով: Կառավարութիւնը միաժամանակ կ'առաջարկէր, որ ժողովուրդը լեռներէն իջնէ եւ տեղաւորուի Բալու եւ Տէրսիմի դաշտավայրը:

Այս «բարենորոգումը» տարբեր բան չէր, բայց եթէ նախածրագրուած կոտորած մը, Տէրսիմէն՝ Հայաստանը խոր-տակելու համար:

Զարասնճագի եւ Խոզաթի մէջ կառավարութիւնը կը յաջողի տեղահանել ժողովուրդը եւ զայն առժամաբար տեղաւորել դաշտային մասին մէջ: Վերահաս վտանգը տեսնելով՝ Քիւրտերը կը յարձակին Խոզաթի Թուրք զօրանոցներուն վրայ, ջարդ մը կուտան զօրքին եւ զայն խուճապահար կը ջնջեն շրջանէն:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այսօր, շարունակութիւնն է այս անցքերուն:

Եւ որովհետեւ բաղդատաբար շատ աւելի ծանր է կացութիւնը Տէրսիմի մէջ, քան Սասունի, ուստի Էնկիւրի մաս մը պատժիչ զօրամասերէն, որոնք ողակած էին Սասունը, առած եւ տեղափոխած է դէպի Տէրսիմ:

Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանամ, որ Տէրսիմի շուրջ կռիւներու ընթացքին թրքական բանակը մեծ կորուստներ ունեցած է: Քանի մը կարեւոր դիրքեր Քիւրտերը վերագրաւած են Թուրքերէն, ամբողջ նռնակներ պատառոտելով թուրք զօրքին:

Քիւրտերը կը կռուին արտակարգ հերոսութեամբ: Տէրսիմը կարելի պիտի ըլլայ ընկճել՝ միայն Տէրսիմի բովանդակ ժողովուրդը բնաջնջելով՝ մանուկներէն մինչեւ ծերերը:

Կառավարութիւնը շրջաններէն նոր նոր զօրքեր կը տեղափոխէ դէպի Տէրսիմի շրջանը: Եթէ դէպքերը այսպէս ընթանան, ամբողջ ամիսներուն արիւնով պիտի ներկուի բովանդակ Քիւրտիստանը:

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

—•—

Թուրքիոյ ներքին գործավար եւ Հալքի ընդհ. քարտուղար Շիւքրիւ Գայա, պիտի մեկնի Մոսկուա, ուր պիտի գտնուի Յուլիս 11ին, երբ Թէհրանէն Մոսկուա հասած պիտի ըլլայ նաեւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Արաս:

Ներքին գործավարին այս ճամբորդութեան կ'ընկերանան Սվազի երեսփոխան Հիւսէյին Րահմի, Գաւթէմունիի երեսփոխան Շիւքրիւ Շէնօզան եւ արտաքին գործավարութեան պաշտօնեաներէն Շէրէֆէտտին:

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

— o —

Ֆրանսացի գրող մը, Թալոն, որ ամիսներ առաջ Ալեքսանտրէթի Սանճաքը խորագրով հայանպաստ ընդարձակ յօդուած մը ստորագրեց Լիոնի En Terre d'Islam հանդէսին մէջ, այս անգամ Վէրֆէլի գործին ֆրանսերէն թարգմանութեան առթիւ, միեւնոյն հանդէսին յունիսի թիւին մէջ, կը գրէ.—

Գաբրիէլ Բագրատեան կը սերի Բագրատունեաց երեւելի գերդաստանէն, որ Հայաստանի վրայ թագաւորեց նախ քան Կիլիկեան անկախութեան շրջանը: Քաղաքակրթութեան եւ աշխարհային կեանքի իր ճաշակին բերումով, Գաբրիէլ ատեն մը ապրեցաւ Փարիզի մէջ եւ հոն ամուսնացաւ Ֆրանսացի երիտասարդ աղջկան մը հետ: Պալքանեան պատերազմին, իր ընտանեկան շահերը եւ իր Թրքահպատակութեան հանգամանքը մղեցին զինք ծառայելու Սուլթանին բանակներուն մէջ: Ան կը պահէր գաղտնի կապ մը Արեւելքի իր հողերուն եւ Մուսա Լեռան իր բնաշխարհին հետ, ուր 1914ի ամառը գնաց այցելութիւն մը տալու:

Պատերազմը վրայ հասաւ: Ծովային յարաբերութեանց անապահովութիւնը ստիպեցին Գաբրիէլ Բագրատեանը որ հաստատուի Մուսա Լեռը իր կնոջ եւ Ստեփան զաւկին հետ, որոնք Լիբանանի մէջ կը մնային: Այդ ատենէն կը սկսի նախ Բագրատեանի անձնական, յետոյ իր կողքի Անատոլուի հայ ժողովուրդին դիւցազներգութիւնը:

Պոլսոյ մէջ, Էնվէր փաշա, Հակամարդկային սատանայութեամբ որոշեց հայ ցեղին բնաջնջումը: Գերլինի եւ Պոլսոյ մէջ, Տոքթ. Լեփսիուսի կատարած կրկնակի դիմումները չկրցան զագարեցնել, ոչ ալ գոնէ մեղմացնել, Հայերու տարագրութեան հրահանգը:

Անձնուէր հավիւին միջամտութիւնը կը հաստատէ այս իրողութիւնը, ասոր, այնքան ճշմարիտ: Ասիկա կը մնայ ամբաստանութեան մը ամէնէն աւելի աղաղակողը, կատարուած մէկուն հանդէպ որ կառավարութեան գլուխը կը գտնուէր:

Արտօրի պատրաստուելու համար հրաման կը տրուի նաեւ Մուսա Լեռան հայ բնակիչներուն: Վտանգը դիմելու համար Գաբրիէլի շուրջ, որ կը կրէր արիւնը Բագրատունեաց տոհմին, եւ որուն պատմական կոչումն է առաջնորդել եւ պաշտպանել իրենց ժողովուրդը:

Գաբրիէլ Բագրատեան կը նախատեսէ ամէն պատահականութիւն եւ բառ առ բառ կը մշակէ եւ կ'ընդարձակէ իր ծրագիրը: Քանի որ խնդիրը մեռնելու վրայ է, նախընտրելի է կռուիլ քաջաբար, քան քշուիլ անապատներու թշուառութեան մէջ, կարելի է իբրեւ ապաստան դիրք բռնել Մուսա Լեռան ցից կատարը եւ այնտեղ պաշտպանուիլ երկար ժամանակ: Ով գիտէ, թերեւս պատերազմը շուտով լրանայ եւ Համաձայնականներու բանակներուն գալը չուշանայ:

Հայը անվեհեր ցեղ մըն է, եւ երբեք չի հրաժարիր իր արիութենէն: Ան կը պայքարի անւականօրէն եւ չի վաղարիր կռուելէ մինչեւ իր մահը: Մուսա Լեռան եւ Ճէպէլ Աքրայի հայ գիւղացիները միեւնոյն ոգիով էր, որ պատասխանեցին Բագրատեանի հրաւէրին: Անոնք դարձան աւելի զօրականներ քան զինուորներ, ասպետներ Հայաստանի, ուրկէ կ'անցնի Վարդաններու, Մուշեղներու եւ Վահաններու հոգին: Անոնց այս քաջութիւնը կը փառաւորուի ամէն կարգի թուրք յարձակումներու դէմ, կազմակերպութեամբ եւ հրամանատարութեամբ Բագրատեանի: Այս միջոցին, ոչ պատերազմիկ ժողովուրդը, ծերեր, կիներ եւ մանուկներ հիւղակներու քաղաք մը կը շինեն եւ կը հաւաքուին այնտեղ, մատուռի մը շուրջ, ուր կը հսկէ հոգեւոր հովիւը, երկրաւոր բարձր հեղինակութիւնը Հայկազուն քահանայ: Անշուշտ որ այս մէկէն կազմուած զաղութին սպառնացող վտանգին դէմ պայքարի իրադարձութիւնները ոչ թէ կը ստեղծեն գժտութիւն, անփութութիւն, թերացում, այլ ընդհակառակն կը յիշեցնեն իրենց փառաւոր պատմութեան մէջ կրկնուած հերոսական դէպքերը, որոնցմով կ'ոգեւորուին, կը զօրացնեն իրենց միութիւնը, իրենց մարթը պաշտպանելու հարկադրանքին տակ:

Վերջապէս, վճռական ճակատամարտի մը նախօրեակին,— որովհետեւ Թուրքերը բերած են հրետանիներով եւ գնդացիրներով զինուած կանոնաւոր բանակ մը,— հեռուն, ծովուն բացերը կ'երեւին Ֆրանսական նաւերը, որոնց անձկութեամբ սպասեր էին քառասուն օրերէ ի վեր:

Գաբրիէլ Բագրատեանի առանձնած պատասխանատուութեամբ, անկրկնելի ձեռնարկին յաջողութիւնն ու փրկութիւնը այս էր անշուշտ:

Այս գործին մէջ, սակայն, նպատակաւոր տեղ չի բռներ ամուսնական սիրոյ նուիրուած մասը, որ կը պահանջէ պատշաճ վայելչութիւն մը Հայաստանի վաւերական խչխանին համար, որ անմասնց պիտի մնայ երիտասարդ հերոսի արժանավայել մահուան մը գաճ իր որդւոյն Ստեփանին գերեզմանին վրայ:

Մեր բոլոր արանչացումին հետ պարտինք ընկերացնել մեր դիտողութիւնը թերութեանց մասին:

Այս գործին մէջ Մուսա Լեռան դիւցազներգութիւնը կ'երեւի ինքնին իբրեւ հաւաքական կռիւի մը յաղթերգութիւնը, իբրեւ հայկական անխոնջ արիութեան մը նոր յայտնութիւնը շատ յստակ կերպով: Կը ներկայացնէ նաեւ հետաքրքրական պատկեր մը հայկական գիւղաքաղաքին, եւ անոր կ'ընկերացնէ բնակչութեան սովորութիւններուն, կենցաղին այնքան արժանի նկարագրութիւնը: Բայց այսքան ուժեղ նիւթի մասին մենք կը ցաւինք որ հեղինակը ուզած է իր գործին մէջ մտցնել հասարակ կոչուելու առարկան ոչ-հաւատարիմ սիրահարական դրուագ մը, ինչ որ կ'անշքացնէ պատմութեան գաւառը դրուագները եւ կը վիրաւորէ անձնամ ապրումները:

Այս գիրքը կրնայ կոչուիլ գլուխ գործոց մը ոչ միայն Հայերուն, այլ եւ օտարներուն համար: Ասիկա ճշմարտութիւն է: Մարդ գժուարութիւն պիտի կրէր «ապգային» նման շարժում մը գտնել բոլորովին անջատ քաղաքական նպատակներէ: Այս գործը յստակօրէն լոյսին առջեւ կը դնէ հայ անվեհեր ցեղին առաքինութիւններուն եւ թերութիւններուն ամբողջութիւնը: Աւելին, ան, հայկական ջարդերու ցաւագին պատմութեան հետ, պիտի պահէ նաեւ պատերազմական աքանչելի դիւցազներգութեան մը յիշատակը »:

Թարգմ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

ՏԷՐՍԻՄ ԹՐՔ. ԱԿՆՈՑՈՎ

—•—

« Ճիւմհուրիյէթ » կը գրէ.—

Հարիւր տարիէ ի վեր, Տէրսիմի մէջ, քաղաքակրթութեան ու յետադիմութեան միջեւ մղուած պայքարը քաղաքակրթութեան կողմէ շահուեցաւ: Այժմ ձեռնարկուած է վերջնական հաշուեյարդարի: Թանզիմաթի շրջանէն ի վեր, գործի գլուխ անցած ամէն կառավարութիւն անկարող մնացած է Տէրսիմի աղէտին հանդէպ: Բայց շնորհիւ Հանրապետական կառավարութեան պատրաստութեանց եւ ծրագրային միջոցներուն, դրական շրջանի մը մէջ մտնելու վրայ ենք: Ամէնքս ալ կը կարծենք թէ Տէրսիմին ինչ ըլլալը գիտենք: Բաներ մը լսած ենք Տէրսիմի ըմբոստութեան, զաղական շարժումներու, բարենորոգմանց ձեռնարկներու մասին: Սակայն շատ քիչեր կատարելապէս գիտեն թէ Տէրսիմ բառը որքան յետադիմութիւն եւ նախնականութիւն կ'արտայայտէ:

Երկրին դրեթէ ամէն կողմերուն մէջ գիտեն թէ ինչ կը նշանակէ ելեկտրականութիւն, ռատիօ, օթոմոպիլ: Տէրսիմ այնքան նախնական վիճակի մէջ կը գտնուի, որ մարդկային ամէնէն հին գիւտը՝ անիւն իսկ փոխադրութեանց մէջ չի գործածուիր հոն:

Տէրսիմի մէջ ճամբայ չկայ: Անիւաւոր փոխադրութեան միջոց չկայ: Դպրոցին, վաճառականութեան եւ երկրագործութեան անունը կայ, ինքը չկայ: Աւազակութիւնը ապարակալանութեան ու հովուութեան պէս ասպարէզ մըն է:

Եղանակը զոլոն պէս, աւազակները դաշտերուն մէջ կը տարածուին: Զէնքի ուժով կը հաւաքեն իրենց ձմեռնային պարէնը: Ցետոյ իրենց որջերը կը քաշուին, ձմեռը անցընելու համար:

Աւազակութիւնը ազաներուն հաշուին ի գործ կը դրուի: Ժողովուրդը ամէն իրաւունքէ զուրկ գերի մըն է: Տգիտութեան ու վախի մատնուած, անասունի վայել կեանք մը կ'անցընէ:

Հանրապետական կառավարութիւնը հիմնական կերպով քննեց խնդիրը, ու զարմանումի եղանակը փնտռեց:

Զօրավար Ապտուլլահ այս տեղերուն ընդհանուր քննիչ անուանուելէ յետոյ, հազարաւոր Տէրսիմցիներու գործ գտաւ Սըվազ-Երզրում երկաթուղին շինութեան մէջ: Տէրսիմցիներու մէկ ուրիշ մասին համար գործ պատրաստեց Տէրսիմի ճամբաներու շինութեան մէջ: Ցետոյ ձեռք զարկաւ Տէրսիմցի արդիւնաբերողին ամէնէն մեծ ցաւին, որ սա էր.— Տէրսիմցի գիւղացին եւ քաղաքին միջեւ վաճառականութեան կատարող մակաբոյծ դասակարգ մը կար:

Իրր թէ չէր բաւեր աշիրէթապետին ու աղային գերին դառնալ, Տէրսիմի գիւղացին վաճառականին ալ գերին էր:

Քաղաքին մէջ 70 զրուշի ծախուելիք իւղը այդ միջնորդին կը ծախէր 5 զրուշ ու 10 զրուշի առնուելիք նիւթը 30 — 40 զրուշի կը գնէր անկէ: Բընական էր թէ վաճառականին շահը կը պահանջէր որ գիւղացին չգիտնար քաղաքին ճամբան: Կառավարութեան հանդէպ միշտ վախու մէջ կը պահէր զայն: Այսպէս, Տէրսիմցին թէ կառավարութեան թշնամի կը մնար, եւ թէ իր ապրանքին մէկ շատ փոքր փոխարժէքը միայն կը ստանար: Ընդհանուր քննչութիւնը արգիլեց վաճ-

---

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

—•—

Կիւչիւք աղայի այնքան գիւր չեկաւ Միքայէլի մասպրութիւնը: Սկսաւ աւելի թշնամական վերաբերմունք ցոյց տալ, աւելի ծանր գործերու լծել, բոլորովին պարապ տեղը պոռալ, բարկանալ: Միքայէլ ստիպուած էր ատեն մը եւս համբերել:

Առաւօտ մը Կիւչիւք աղա երբ Բիզան արթնցնելու գնաց, զայն անկողնին մէջ չգտաւ:

Միքայէլը գիշերանց փախած էր:

Քանի մը ամիս վերջ յայտնի եղաւ, որ ուրիշ թրքական գիւղի մը մէջ, ուրիշ աղայի մը քով գործ է գտեր: Իսկ այս վերջինին հետ Կիւչիւք աղա տարիներէ ի վեր թշնամութեան մէջ էր:

Անպատուած զգաց ինքզինքը, երբ իր քովի աշխատաւորը զինք լքելով իրեն հակառակորդ մէկու մը քով ապաստանիլը իմացաւ: Թշնամական միտք մը ծագեցաւ մէջը: Արդեօք չէ՞ր կրնար Միքայէլը մէջտեղէն անհետացնել:

Միքայէլի երկրորդ աղան կ'երեւի աւելի գթասիրտ մէկն էր, Միքայէլի ցանկութիւնը լսելէ վերջ կը հաւանի անոր ամուսնութեան եւ ընտանիք կազմելու գաղափարին:

Կացութիւնը նկատի առնելով Միքայէլ հասկցած էր որ բոլորովին պատուած վիճակի մէջ պիտի չկրնայ հանգիստ ապրիլ: Այս պատճառաւ իրեն յատուկ ծրագիր մը պատրաստած էր, առնել կինը եւ անցնիլ Տէրսիմի նահանգը: Քիւրտերը այդ շրջանին լաւ վերաբերմունք սկսած էին ցոյց տալ փախստական Հայերու հանդէպ:

Մանչ զաւակով մը ամիսէ մը վեր, Միքայէլ հայր ըլլալու պատիւն էր ունեցած: Դժբախտաբար սնունդի պակասը կը նեղէր խեղճ մայրը, որ իր զաւկին կաթ հայթայթելու համար չէր գիտեր թէ ի՞նչ ընէր: Օրը՝ անգամ մը ցամաք հաց ուտելով չորցած էին ստինքները: Երեխան պարապ տեղը կը ծծէր ցամքած ստինքը:

— Ա՜խ, զաւակս, ի՞նչպէս կերակրեմ, ի՞նչպէս սնունդ տամ քեզի, խեղճ կինը կը շարչարուէր, կը զալարէր, հազար միտք ու գաղափար կը յղանար, սակայն տուն կը պտտէր իր ցաւը հասկցնել կ'ուզէր: Դժբախտաբար միշտ յուսախաբ կը վերադառնար ու կը շարունակէր մնալ անօթի եւ քաղցած, որովհետեւ դրացիներն ալ որ եւ է միջոց չունէին օգտակար ըլլալու, երբ իրենք ալ օգնութեան կարօտ էին:

Օրին մէկը մայրը զաւակը գրկելով որոշեց երթալ Կիւչիւք աղայի մօտ եւ քիչ մը օգնութիւն ուզել, գուցէ մեր այս վիճակը տեսնելով մեղի գթայ ըսելով՝ երեխան գրկած ճամբայ ինկաւ: Մէկ ժամուան լեռնային ճամբան հետիոտն քալելով հասաւ թրքական գիւղը:

Երեխան անօթութենէն նեհարցած, աչքերը շարունակ գոց վիճակի մէջ կը պահէր: Ատեն ատեն կէս մը կը բանար, քանի մը րոպէ ալ ձախ կը պտտցնէր ու նորէն կը խփէր:

«Անշուշտ ոչ թէ ինծի, այլ երեխայիս վիճակին վրայ պիտի խղճան», կը յուսար մայրը: Մաշած հագուստները քիչ մը կարգի բերելով, անհամարձակ շարժումով մը դուռը կամաց մը զարկաւ, գրեթէ տուած հարուածին ձայնը իրմէ զատ ոչ ոք լսեց:

Փորձեց երկրորդ անգամ եւս զարնել, երեխան ճիչ մը արձակեց, ու մէկ քանի անհանգիստ շարժումներ ըրաւ մօրը գիրկին մէջ, միշտ աչքերը բանալով ու գոցելով:

Այս անգամ դուռին քիչ մը աւելի ուժգին զարկաւ, զարկին հետ արդէն սարսուռ մը անցաւ, մարմինը փուշ փուշ եղաւ: Բացուեցաւ դուռը: Կիւչիւք աղայի աղան էր, որ զինուորական արձակուրդով տունը կը գտնուէր:

— Դուն հո՞ս, կատաղի կերպով դոռաց խեղճ կնոջ վրայ:

— Ես ... ես ինծի համար չէ որ եկեր եմ, աղա, այս փոքր զաւակիս համար, սա անօթի է, ողորմած պիտի ըլլայ, խղճա՛ այս փոքր երեխային վրայ, պտուռ մը կաթ զաւակիս ...

Խեղճ կինը աչքերը գետին յառած, դեռ քանի մը բառ ունէր ըսելու, երբ Կիւչիւք աղայի աղան բռունցքի ուժգին հարուածով մը խեղճ կինը գետին տապալեց: Երեխան ինկաւ ոտքերուն տակ:

— Ահա քեզի օգնութիւն, ահա քեզի անունդ, ահա քեզի գթութիւն, ըսելով սկսաւ ոտքերով հարուածել խեղճ կինը:

— Ներէ ինծի, աղա, ես բան մը չըրի, օգնութիւն ուզեցի, եթէ չես տար կ'երթամ, ուրիշ բան չեմ ուզեր, ա՛խ, զաւակս, դժբախտ զաւակս, անօթի պիտի մեռնիս ...

— Չէ, զաւակդ անօթի չի մեռնիր, ըսելով ձեռքերուն մէջ առաւ, արգահատական նայուածք մը ձգելով վրան: Երեխան մէկէն բոլոր ուժովը նետեց դէպի մօր կողմը, որ իրմէ տասը քայլի չափ հեռու կը գտնուէր: Մայրը ճիչ մը արձակեց, բռնել ուզեց զաւակը, չկրցաւ: Չէր կարծէր որ այդ աստիճանի վայրենութիւն ցոյց պիտի տար երեխայի մը հանդէպ, այլապէս ուշադրութիւն կ'ընէր, կը բռնէր երեխան, չէր թողուր որ գետին իյնայ:

«Հերոսը» դուռը ամուր մը փակելով ներս գնաց, իսկ խեղճ կինը վիրաւոր երեխան գրկելով հեռացաւ:

Երկու օր վերջ մեռած էր խեղճ մանկիկը ...

Համաձայն իր ծրագրին, Միքայէլ երկու անգամ Տէրսիմ անցած ու պէտք եղած կարգադրութիւնները ըրած էր ընտանիքին փոխադրութեան համար, նոյն իսկ երկրորդ վերադարձին Միքայէլ ոչ ոք ճանչցած էր քրտական տարազով:

Երեխային եղերական մահը շատ խոր ազդեցութիւն գործեց իր վրայ: Զափահասի մը հանդէպ գործուած բարբարոսութիւնը ընդունինք պահ մը որ ներելի է, բայց ի՞նչ յանցանք ունէր մէկ ամսուան երեխան: Ցանցանքը Հայու զաւակ ըլլա՞լն էր: Փոթորկուեցաւ միտքը ու որոշեց վրէժ լուծել: Միքայէլ որոշած էր մաքրել Կիւչիւք աղան կամ իր աղան: Որոշումը գործադրելը այնքան ալ դժուար չէր, որովհետեւ Կիւչիւք աղա շատ անգամ կը բացակայէր գիւղէն ու կը շրջագայէր մօտակայ գիւղերը:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(20)

խառուէին գործունէութիւնը եւ գիւղացիին սորվեցուց քաղաքին ճամբան։ Ուստի, թէ սկսաւ Տէրսիմ դըրամ մտնել եւ թէ կառավարութեան հանդէպ թշնամութիւնը անհետացաւ։

Աղաները եւ վաշխառուները՝ բնաւ գոհ չմնացին, տեսնելով որ ժողովուրդը գերութենէ կ'ազատի եւ քաղաքակրթութեան ճամբուն մէջ կը մտնէ։ Վերջին դէպքերը այդ դժգոհութեան արդիւնքը եղող օրհասական շարժում մըն է։

Շատ քիչ ատենէն, Տէրսիմ երկրին ամէնէն ապահով տեղերէն մէկը պիտի ըլլայ։ Հեռու չեն այն օրերը, երբ Թուրքիոյ Զուիցերիան պիտի ըլլայ այդ տեղը։

Տէրսիմ նաեւ թուրիզմի ամէնէն գեղեցիկ կեդրոններէն մէկը պիտի ըլլայ, շնորհիւ իր լեռներուն, լիճերուն եւ անտառներուն։ Մնձուրի լճին խայտաձուկը ուտողները կ'ըսեն թէ աշխարհի ամէնէն համեղ ձուկն է։

Մինչ[illegible]ւ այսօր, այդ գեղեցիկ վայրերը յետ[illegible]ագէմ մարդոց աւազակութեան որջ դ[illegible]արձած են։ Այդ եղկելիները քաղաքա[illegible]կրթութեան դէմ ընելու ցանկութեա[illegible] մը, ինքզինքնին կերած են, սեւ[illegible]ուտղներէ ի վեր։

ՄԵՐ ԵՐԿՈՒ ՍԻՐԵԼԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքը կորսնցուց երկուքը իր լաւագոյն զաւակներէն։ Հեռաւոր Թաւրիզի մէջ մեռած է մեր սիրելի բժիշկ Ռուբէն Տէր-Աստուածատուրեանը, անդին, Հիւս. Ամերիկա, մեռած է մեր կենսուրախ Ջաւէն Մաթիկեանը։ Տարբեր խառնուածքներ՝ երկուքն ալ գաղափարական դէմքեր էին, որոնք իրենց անձնական ապրումները ներդաշնակած էին Դաշնակցութեան կեանքին ու գործունէութեան հետ։ Մէկը՝ ժլատ խօսքի, բայց հարուստ Դաշնակցականի խառնուածքով ու գործով — բժ. Ռուբէնը հաւատքով եւ անձնազոհութեամբ ծառայած էր Դաշնակցութեան ու հայ ժողովուրդի դատին եւ Ամերիկայէն մինչեւ Հայաստան ու Ատրպատական բերած էր իր եռանդն ու աշխատանքը իր սիրած ժողովուրդին ու կուսակցութեան։ Միւսը՝ փայլուն ու զուարթախօս բեմերու վրայ եւ բազմութեան մէջ՝ նոյնպէս իր կեանքի եւ ուժի մեծ մասը նուիրած էր ազգային դատին ու Դաշնակցութեան։ Երկուքն ալ բարոյական մեծ գրաւականներ դըրած են Դաշնակցութեան գանձին մէջ։ Կը խոնարհինք անոնց յիշատակին առջեւ եւ կը հրաւիրենք մեր բոլոր ընկերները յարգանքով ներշնչուիլ անոնց գործով եւ հետեւիլ անոնց օրինակին։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Բժ. Ց. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ, Գ. ԲԱԼԱՑԵԱՆ, Լ. ԳԵՒՌՆԵԱՆ, Ս. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Հ. ՍԱՄՈՒԷԼ, Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

« ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՐԵՒԵԼՔ Կ'ԵՐԿԱՐԻ,— ԱՐԹՈՒՆ ԸԼԼԱՆՔ »

Այս խորագրով, թուրքերէն Թան կը գրէ.—

« Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Պելկրատէն յետոյ Սոֆիա անցաւ։

Գերմանիան, ընդհանուր պատերազմէն առաջ դէպի Պաղտատ քաղաքականութիւն մը կը հետապնդէր։ Այսօր եւս քայլ առ քայլ նոյն քաղաքականութեան կը հետեւի։ Այդ ճամբուն վրայ կը գտնուին Պելկրատ ու Սոֆիան։ Գերման արտաքին նախարարը նախ Պելկրատ, անկէց ալ Սոֆիա անցաւ։ Այս այցելութիւնները դէպի Պաղտատ գնացքին առաջին քայլերը կը կազմեն։

Գերմանիա գաղթավայր չգտնելով, դէպի Արեւելք երկարելու եւ այս տեղերը կիսա-գաղթավայրեր ապահովելու հարկին տակ կը գտնուի։ Ճամբուն վրայ, տարօրինա՞կ է, եթէ դէմ է գտած Իտալիան։ Որովհետեւ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ թէեւ համակցութիւն մը կայ, բայց անոնք իրարու ընդդիմադիրներ են Պալքաններու մէջ։ Իտալիա աշխատած է իրեն կապել Եուկոսլաւիան եւ Պուլկարիան։ Գերման արտաքին նախարարը Պաղտատի ճամբուն վրայ ցցուող այս մրցակիցը վերցնելով ճամբայ բանալու համար այցելած է։ Գերմանացիներուն այս յարձակողական քաղաքականութեանց դէմ՝ Պալքանեան բոլոր երկիրներուն հետ մենք եւս արթուն ըլլալու ենք։

Պուլկարիա շահ ունի Գերմանիոյ հետ համակցելուն մէջ։ Որովհետեւ ան եւս, կոթնելով Գերմանիոյ, կը ցանկայ նէօյի պայմանագիրը պատռել եւ իր բոլոր դրացիներուն նման զինուիլ։ Ֆոն Նէյրաթ Պելկրատէն եւս պարապ ձեռքով չդարձաւ։ Գերմանացիք Պելկրատի մէջ հաստատած են կեդրոն մը որ ամբողջ Պալքաններու տնտեսական գործունէութիւնը պիտի վարէ։ Այդ կեդրոնը պիտի ուժեղացնէ Պալքաններու մէջ Գերմանիոյ ազդեցութիւնը եւ պիտի ջանայ յառաջացնել գերման տնտեսական գրաւումը Պալքաններու մէջ, որ տարիներէ ի վեր տեղ գտած է հոն։

Գերմանիա քաղաքականօրէն եւ տնտեսապէս դէպի Արեւելք կ'երկարի։ Արթուն ըլլանք »։

ՀԱՅ ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՒԱՌԻՆ ՄԷՋ

Ռէնսէն վերջ, ուր կատարուած հանդիսութեանց մասին խօսուեցաւ վերջերս «Յառաջ»ի մէջ, Ազգերու Տօնի յաջորդ հանդէսը տեղի ունեցաւ էգս լէ Պէնի մէջ, նոյնքան յաջողութեամբ։ Հայ Ուս. Միութիւնն էր, ըստ սովորութեան, որ ղեկավարութեամբ իր նախագահ Գ. Թիւրապեանի, յանձն առած էր ներկայացնել հայկ. ժողովրդական պարերն ու երգերը։

Շաբաթ երեկոյ եւ կիրակի ցերեկ, ներկայացումները տեղի ունեցան Վիլլա տէ Ֆլէօրի ընդարձակ սրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, իսկ կիրակի իրիկուն Կրան Սէրքլի գեղեցիկ թատրոնին մէջ։ Շատ հոծ էր յաճախորդը։ Հրաւիրուած ազգերու խումբերը տուին իրենց ամէնէն շահեկան ժողովրդական ըստեղծագործութիւնները։

Ներկայացան Շուէտացիները բարձրահասակ եւ առողջ՝ իրենց կենսունակ եւ աշխոյժ պարերով։ Զուիցերիացիները՝ սիրուն եւ այնքան յատկանշական լեռնային երգերով։ Գերմանացիները՝ զարմանալի կերպով տըգեղ, սակայն համակրելի, իրենց գիւղական պարերով։ Պելժիքացիները՝ տարօրինակ հագուստներով, որոնք կը յիշեցնեն ռոմանթիք շրջանի Ֆրանսական քաղքենի դասուն զգեստները, ուշադրութեան արժանացան մարզըւած եւ ներդաշնակ երգերով։ Հունգարացիներու գիւղական շքեղ տարազը, արտակարգ աշխուժութիւն եւ աշխարհահռչակ «Զարտաշը» մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեցին։ Եւ վերջապէս Հայերը՝ որոնց տասը հոգիէ բաղկացած փոքր խումբը անմիջապէս արժանացաւ ամէնուն համակրանքին եւ գնահատութեան։ Հայկական սիրուն եւ ճոխ տարազները, Հայուհիներու ժպիտը եւ նազելի շարժումները, գիւղական շուրջպարերը, Թառիստ Աբգարի եւ Բենոյի ընկերակցութեամբ, մեծ յաջողութիւն գտան։ 21 Յունիսի թիւով տեղական թերթ մը կը գրէ թէ հայկական խումբը իր շնորհալի պարերով եւ տարազի գեղեցկութեամբ ամէնէն աւելի գնահատուեցաւ։ Օր. Զ. Ժամհարեան կատարեալ յաջողութեամբ առանձին պարեց հայկական պարեր, նուրբ շարժումներով, թեթեւ վարպետ խաղով եւ դէմքի արտայայտութեամբ՝ ան կրցաւ խորհրդանշել երիտասարդ Հայուհիի հոգեկան ապրումները, սիրազեղ սակայն զուսպ զգացումներու արտայայտութեան մէջ։

Կիրակի առաւօտ, զանազան խումբեր իրենց տարազներով, սովորական այցելութիւնը տուին վերջ էգս լէ Պէնի նահատակներու Յուշարձանին, ընդունուեցան քաղաքի ներկայացուցիչներուն կողմէ։

Պէտք կը զգամ աւելցնել որ Ուս. Միութիւնը արժանի է ամէն գնահատութեան, որովհետեւ այս Միութիւնն է, որ յարաբերութեան մէջ է օտար շրջանակներու հետ եւ կ'աշխատի, կարելիութեան սահմաններուն մէջ ծանօթացնել հայ մշակոյթը։

Արմէն Բաբախեան

Դ'ԻՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 26 Յունիս.— Շաբաթէ մը ի վեր Վալանսի գաղութը անհամբերութեամբ կը սպասէր Տէր եւ Տիկ. Ռուբէնի նուագահանդէսին, որ վերջապէս տեղի ունեցաւ Ուրբաթ երեկոյ Թաղապետութեան սրահին վերնայարկը։ Ներկայ էր Վալանսի ընդարձակ գաղութը, սպասուած բազմութենէն աւելի։ Առաջին անգամն է որ Վալանսի հայութիւնը այսքան կարգապահ եւ անաղմուկ կը տեսնէինք։

Երեկոյթին շնորհալի նախագահուհին՝ Տիկ. Օտէթ Միքայէլեան (Ֆրանսուհի) ֆրանսերէն գրաւոր ճառով մը ներկայացուց զոյգ արուեստագէտները, ապա հայերէն լեզուով։

Ժողովուրդին մէջ կը նշմարուէին՝ նախանդամակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Տիկ. Կոպէն եւ այլ օտարներ։

Ռուբէն Վալանսի համար բաւական ճոխ յայտագիր մը կազմած էր։ Կը բաղկանար 15 եղանակներէ։

Տաղանդաւոր քէմանչիստը իր նուագահանդէսին բացումը կատարեց իր հեղինակած Արարատ կտորով, զոր ունկնդրեցինք յափշտակութեամբ։ Յետոյ Հով արէք սարեր։ Ռուբէն իր քէմանչէի թելերով մեզ փոխադրեց հայրենիք, վայրկեան մը մոռցնելով օտարութիւնը։ Ամէն գովեստի արժանի էին իր «Ցորժամ»ը, «Հայ հովիւին սրինգը»ը, որ կրկնուեցաւ, «Կըռունկ»ը եւ բայց ո՞ր մէկը յիշել, բոլորն ալ մէկը միւսէն յուզիչ։ Կը ցանկանք ի սրտէ, որ անոնք տարածեն հայ երգը եւ հայ երաժշտութիւնը երկրէ երկիր, նոր յաղթանակներ շահելով։ Գաղութը ծափահարութիւնով մը իր յարգանքը յայտնեց արուեստագէտ ամոլին։

Շահան

ՊԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Անթուանի Կ. Խաչի ենթամասնաճիւղը յունիս 20ին, կիրակի, դաշտահանդէս մը սարքած էր Նաճարեան օդասուն եւ գեղեցիկ պարտէզին մէջ։ Հայ պատմութիւնը խիստ ժլատ է եղած հայ կիներու դերը արձանագրելու մէջ, կարծես թեթեւ բաղդատելով կնոջ ընկերային արժէքը։ Ահա սակայն Կապոյտ Խաչը կուգայ իր արժէքին բերելու հայ կինը եւ ըսելու թէ ան միայն խոհանոցի զարդ չէ։

Այս ենթամասնաճիւղը որ կազմըւած է երկու տարի առաջ ինը համեստ եւ աշխատասէր հայ կիներու կողմէ, այժմ եօթանասուն երկու անդամուհիներ կը համրէ։

Բացման խօսքը ըրաւ նախագահուհի Տիկ. Սիրանոյշ Բագիկեան, թուելով այն դժուարութիւնները որոնց դիմագրաւած են մէկ քանի խալուհիներ, իրենց անձնուէր եւ յամառ կամքով, տանելով ծանր բեռը իրենց ուսերուն վրայ, հաստատելով մանուկներու համար հայերէնի դասընթացքներ, փրկելու համար մեր մատաղ սերունդը ուծացումէ եւ այլասերումէ։ Հաճելի էր լսել 4—15 տարեկան մանուկներու երգերը, արտասանութիւնները եւ դիտել հայկ. պարերը, մանկական խաղերը եւ կենդանի պատկերները։

Հանդիսականներուն խանդավառութիւնը անսահման է, ի սրտէ շընորհաւորելի Կ. Խաչուհիները, որ այնքան խնամքով եւ խղճմտօրէն աշխատած են մեր մանուկներու հայեցի կրթութեան համար։

Այդ օրը թէեւ Մարսէյլի արուարձաններուն մէջ 3—4 դաշտահանդէսներ կային, բայց եւ այնպէս կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու Կ. Խաչի ձեռնարկը։

Օրուան պատշաճ բանախօսութիւն մը ըրաւ Տիկ. Ն. Քիպրիթճեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր այս մանկական հանդիսութեան, եւ ի մէջ այլոց ըսաւ « թէ մինչդեռ ուրիշ ազգեր պետական օժանդակութիւններով հազիւ կրնան կանգուն պահել իրենց նըման ձեռնարկները, հայ կինը, հայ խալուհին, իր անխոնջ աշխատանքով, աշխարհի չորս ծագերուն Կ. Խաչի ցանց մը հիւսած է»։

Համառօտակի թուեց Մարսէյլի եւ արուարձաններու մէջ Կ. Խաչի կատարած գործը, Տոմինիքէն փողոցի բուժարանը, Տոքթ. Արզումանի հսկողութեան տակ։ Պուլվ. Օտտոյի, Սէն Ժէռոմի, Լավիստի գաղութները։ Իսկ Փամփայնէր Ֆրէզը 15 սանուհիներ կը պահէ։ Այս կազմակերպութեան հարուստներ չեն որ կ'օժանդակեն, հայ կինն իր հանգիստի ժամերէն կը զոհէ եւ չունեցածէն կուտայ։ Պատիւ հայ կնոջ։

Սուրհանդակ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անմահ վիպագիր Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի յոբելենական հանդիսութեանց Ելեւմտական Մասնախումբը, հանդէսի պատրաստութեան եւ վիպագրին կեանքին ու գրականութեան նուիրուելիք հատորին հրատարակութեան համար նուիրատուութեանց ցանկը պաշտօնապէս բացուած կը յայտարարէ։ Անոնցմէ 15 ֆրանքի նուիրատուութիւն ընող ամէն անհատ նուէր պիտի ստանայ հատոր մը։

Մասնախումբիս գանձապահին հասցէն է Պ. Տիգրան Ներսէսեան, 17, Rue Cadet, Paris (9e), որուն պէտք է ղրկել նուէրները եւ կամ հայ թերթերու խմբագրութիւններուն։

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Ա. Ցանկ

Հ. Բ. Ը. Միութիւն 700 ֆրանք, Տիկին Մարի Կիւլպէնկեան 200,— «Համազգային» Ֆր. Կեդր. Վարչ. 200,— Ժիրայր Խամէրեան 200,— Վահան Խամէրեան 200,— Լ. Կիւմիւշկէրտան 100,— Գ. Աղաթօն 100,— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչ. 100,— Թուղլաճեան (Պէրկ-փլաժ) 100,— Տիգրան Ներսէսեան 100,— Վահան Եարճանեան 100,— Տէր Լ. Քհնյ Տէր Արսլանեան 50,— Ա. Խասիսեան 50,— Տիկին Շ. Միսաքեան 50,— Ա. Զօպանեան 50,— Հ. Բալուեան 50,— Դաւիթ Պէկ 50,— Ընդհանուր գումար 2400 Ֆր.։

ԿՆԻՔ

ՄԱՄՈՒԼ

« ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐՈՒ ՊԱՏ »ԷՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐԻՄԸ

Եգիպտոսի «Արեւ»էն կ'առնենք (18 Յունիս) խմբագրականը, վերի խորագրով, առանց մեկնաբանութեան.—

« Ֆրանսահայ համայնավար կուսակցութեան Փարիզի հայկական հաստուածին թերթին մէջ կարդացինք մեծադղորդ յայտարարութիւն մը, որ կը կրէր, ի մէջ այլոց, հետեւեալ վերնագիրները.— «Բոլորդ դէպի Կոմունարներու պատը», «Այս ամթիւ պիտի այցելենք նաեւ Անդրանիկի շիրիմը»։

Նկարագրութեան մը մէջ, որ հրատարակուած է այդ թերթին յաջորդ թիւով, կ'ըսուի թէ ինչպէս «Փարիզի համայն հայ աշխատաւորութիւնը» պանծացուցած է «Կոմունայի յիշատակը», որ տեղի ունեցած է 30 Մայիսին «Պէռ Լաշէզ»ի գերեզմանատան մէջ։ Նկարագրողը, կ'ըսէ թէ ինչպէս թնդած է «Հայ աշխատաւորութիւնը համայն մարդկութեան աշխատաւորութեան հետ նոյնացնող» երգը, երբ «Կոմունարների պատ»ին առջեւ հասած է թափորը։ «Եւ նորից թնդում է հայերէն երգը՝ այնքան սրտաբուխ, այնքան հարազատ — «դու զոհ գնացիր, ահեղ կռուի մէջ»։

Հայ երգը՝ սրտաբուխ եւ հարազատ, որովհետեւ հնչեր է անոնց համար որոնք «զոհ գնացին, ահեղ կռուի մէջ...»։ Կարելի՞ էր որ արդեօք հայ երգը նոյնքան սրտաբուխ եւ հարազատ ըլլար, եթէ անիկա թնդար ոչ թէ Փարիզի «Կոմունայի պատ»ին առջեւ ինկած քանի մը հարիւրներու, այլ «Հայաստան աշխարհ» կոչուած երկրին մէջ «ահեղ կռուին զոհուած» քանի մը հարիւր հազարաւորներու համար։ Չենք տեսած, այդ միեւնոյն թերթին եւ իր նմաններուն քով, միեւնոյն հարազատ եւ սրտաբուխ յուզումը այս վերջիններուն յիշատակին առջեւ եւ անոնց համար թնդացող հայ երգին ի լուր։ «Կոմունարներու Պատ»ին առջեւ « ջախջախուած » կամ «ջախջախուելիք» կապիտալիզմի մահացու թշնամի այս «հայ աշխատաւոր»ները ոչինչ ունին ըսելիք միւս «կապիտալիզմ»ին զոհերուն համար։

Եւ սակայն ահա թէ ինչպէս կը գահազործուի անունը Անոր, որ Հայաստան աշխարհը արիւնով ներկած թշնամիին դէմ «ահեղ կռւ»ին մէջ «զոհ գնացող»ներուն առջեւէն քալեց, « որպէս արծիւ սաւառնեցաւ սարէ սար » եւ ինկաւ, վերջապէս օտար երկինքի տակ, օտար հողի վրայ, ուր անոր շիրիմ մը կանգնելու բարեհաճութիւնը ունեցաւ Փարիզի Հայութիւնը, « ողջ հայ աշխատաւորութիւնն » ալ միասին։

Եւ ահա թէ ինչպէս կը շարունակէ իր նկարագրութիւնը, մեր ակնարկած թերթին աշխատակիցը.

«Կոմունայի պատից յետոյ տողանցքը կազմակերպօրէն ցրւում է։ Հայ աշխատաւորներն ու մտաւորականները, սակայն, շարունակում են իրենց երթն ու այնտեղ Կոմունայի Պատից ոչ հեռու գտնւում է Անդրանիկի գերեզմանը։ Թումբը շրջապատում է գերեզմանը։ ...ի կողմից ընկեր ...ը հակիրճ ճառով բացատրում է ներկաներին Անդրանիկի կեանքի պայքարը, բաժնելով այն երկու մասի։ « Եթէ մեզ համար ընդունելի չէ Անդրանիկի կեանքի առաջին շրջանը, հապա մենք չպէտք է մոռանանք, որ Անդրանիկը իր կեանքի վերջին տարիներուն անողոք պայքար էր մղում մեր քաղաքական հակառակորդների դէմ եւ կանգնած էր Խ. Հայաստանի կողքին»։

Եթէ «Կոմունարների Պատ»ին ճամբան է որ հայ աշխատաւորութիւնը պիտի տանի դէպի Անդրանիկի շիրիմը, այդ ճամբան պէտք չէ կարճ ըլլայ, քանի մը տասնեակ մեթր, «Պէր Լա Շէզ»ի գերեզմաններուն մէջ կորսուած։ Այլապէս ի՞նչ արժէք պիտի ունենայ, թէ «Կոմունան յաղթած է Հայ աշխատաւորութեան հայրենիքին մէջ »։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (395)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Յանկարծ Այգեստանի խաղաղ մթնոլորտը ցնցելով պատռեցաւ հեռուէն արձակուած հրացանի մը սուր ձայնէն։ Լեւոնն ու ընկերները ընդոստ ցնցուեցան ու իրարու նայեցան հարցական հայեացքով։ Ի՞նչ հրացանի ձայն էր լսուածը։ Սակայն, ժամանակ իսկ չունեցաւ այդ մասին բերան բանալու։ Քանի մը վայրկեանէն, անկանոն հրացանաձգութեան մը գոռոցը յաջորդեց առաջին հրացանի ձայնին։ Անշուշտ նոր կռիւ մը փրթած էր, բայց ո՞ւր, ո՞ւ հետ, եւ ինչո՞ւ հրացանի ձայները Թրքական թաղերու կողմէն կուգային։

Ինչպէս անակնկալ կերպով սկսած էր, այնպէս ալ յանկարծ դադրեցաւ հրացաններու որոտը, երեք չորս րոպէ մը շարունակուելէ վերջ։

Ու հիմա կարծես աւելի ծանր խաղաղութիւն մը տարածուեցաւ Այգեստանի վրայ։ Ճնշող լռութիւն մը, քարի նման ծանր, հոգեմաշ հանդարտութիւն մը, որ չես գիտեր թէ ի՞նչ ունի իր ծալքերուն մէջ պահուած։

Սենեակի մէջ հաւաքուած ընկերները, որոնք հրացանաձգութեան ձայնը առած՝ ոտքի ցատկած էին, ամէն մէկը հրացանը դրկած, կամաց մը անկիւններն նստան։

— Հը՞, տեսնես ի՞նչ պատահեցաւ, — ինքնիրեն քրթմնջաց Թոփալ Սատոեան,— ձայները Թրքական մասէն կուգային։

— Ինծի կ'նպէս կուգայ, որ... հանդիսաւոր շեշտով մը սկսաւ խօսիլ Առիւծ Գեւոն, բոլորի ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացնելով,— ինծի այնպէս կուգայ որ, ըհը՛մ,— բայց անոնց ըսելու թէ ի՞նչ կը մտածէր, կամ ինքն ալ հաստատ չգիտնալով ինչ մըտածելը, բարկութեամբ քիթը սրբեց ու այդքանով բաւականացաւ, անոնց նախադասութիւնը վերջացնելու։

— Գեւօ, դուն ալ որպէս թէ բան ըսիր,— հեգնեց Թոփալ Սատոեան։

— Ըր դուն չես հասկնա՞ր...

— Ծօ, ի՞նչ ըսիր որ հասկնայի։

— Հա՛, ծամծմ բերա՛նդ գոցէ... արդէն եթէ դուն խելք ունենայիր... Ծօ՛, որ հրացանի ձէներ կան, ուրեմն կռիւ կայ... հասկցա՞ր։

Լեւոնը ինքն ալ որեւէ կերպով չէր կրնար բացատրել հրացանաձգութեան պատճառը։ Քաղաքին մէջ դրուէն եկած մարդ՝ միայն ինքն էր ու իր հետ եղածները։ « Կ'երեւի, պատահական հանդիպում մը փախստականի մը հետ », մտածեց Լեւոնը ու նորէն չանթան ձեռք առնելով՝ սկսաւ կիսատ ձգած նամակը շարունակել։

Առիւծ Գեւոն ու Թոփալ Սատոեան ալ դարձան իրենց կիսատ ձգած խաղին, որ Գեւոյի սիրած ժամանցն էր։

Առիւծ Գեւոն ժամերով կրնար խաղալ այդ խաղը առանց ձանձրանալու։ Շատ անգամ գրեթէ բռնութեամբ կը սոփէր ընկերները, գիշերուան որեւէ ժամուն քնած տեղէ ելլելով թղթի խաղալ։ Չեն գիտեր ո՞րտեղէն Առիւծ Գեւոն ճարած է խաղի թղթերը։ Սարսափելի կերպով աղտոտ ու եղոտած խաղաթղթերը խնամքով փափախին մէջ կը պահէր ու վայ անոր, որ անոնց իր գիտութեան ձեռք տար այդ թղթերուն։ Ընկերները այդ փորձանքէն ազատուելու համար՝ անգամ մը գողցան խաղի թղթերը։ Բայց մեր պատուական բարեկամը այնպիսի աղմուկ մը փրցուց, որ ճարահատ, թղթերը մէջտեղ հանեցին ու անգամ մ'ալ չփորձեցին խաղ խաղալ Առիւծ Գեւոյի հետ։

— Ծօ, Թոփալ, 150...

— Հարիւր եօթանասուն...

Այսպէս կը շարունակուէր թրիֆը։ Քանն բաղէն աւելի անցեր էր։ Մեր բարեկամները նոյնիսկ մոռցած էին քիչ առաջուան հրացանաձգութիւնը, երբ յանկարծ տան դրան դուռը շըխկալով բացուեցաւ, ու Հմայեակը շնչասպառ սենեակ ինկաւ, դէմքը կաս կարմիր կտրած, գլխու ֆէսը ծոցէն բռնած՝ օդին մէջ շարժելով։

— Զարկին... զարկին... Սըդկայի Ջաղաի վրայ...

Արտասանած երկդիմի խօսքերէն աւելի, Հմայեակի ուրախութենէ ճառագայթող դէմքէն սենեակի մէջ գտնուողները գլխի ինկան, որ զուրցը անակնկալ նորութիւն մը պատահած էր։ Թոփալ Սատոեան թղթերը քիւրսիի վրայ դրաւ ու բերանը բաց՝ նայեցաւ Հմայեակին։ Առիւծ Գեւոն աշխուժով ոտքի ցատկեց։ Լեւոնը չանթան մէկ կողմ դրաւ ու հանդարտօրէն հարցուց.

— Ի՞նչ պատահած է, ո՞վ զարկին... մէկ չունիս ա, Հմայեա՛կ, հանդարտեցիր...

— Դաւաճանը... պարոն Լեւո՛ն, դաւաճան Դաւօն զարկին բաղնիքի առջեւ...,— բառերը իրարու խառնելով վրայ տուաւ պատանին։

— Ծօ՛, ի՞նչ ըսիր։

Գոռացողը Առիւծ Գեւոն էր, որուն դէմքը վայրկենաբար կաս կարմիր կտրեցաւ հնդկահաւի կատարի նման, հաստ վիզը առաջ երկարեց, կարծես աւելի լաւ լսելու համար։

— Հա՛, շունը սատկեցաւ... բաղնիքի առջեւ զարկին... մեր Տաճատն է սպաննողը...

Յանկարծ անօրինակ կատաղութիւն մը բռնեց մեր Առիւծ Գեւոյին, սենեակի մէջ սկսաւ խելառ պար մը պարել, որ սովորական պարերու ձեւը չունէր։ Թէ՛ կը խնդար, թէ՛ կուլար։ Արցունքի խոշոր կաթիլներ այտերէն վար կը վազէին, մինչդեռ սեղմուած բռունցքներով օդը կը ծեծէր։ Մէկ ալ ձեռքը բարձրացնելով բամբեց Թոփալ Սատոեանի գլուխը, որու փափախը մինչեւ աչքերը իջաւ։

— Լա՛ւ, Գեւօ, հանդարտեցիր։ Հըմայեակ, լուրը բոլորովին ստո՞յգ է,— հարցուց Լեւոնը՝ իր յուզումը խեղդել ջանալով։

— Կատարեալ Յովհաննէսը,— արդէն հանդարտած պատասխանեց Հըմայեակը,— Յովհաննէսը աչքով տեսեր է... Քաղաքամէջէն վերադարձած ժամանակ տեսեր է Դաւօն եւ Տաճատը խօսքի բռնուած Թրքերու բաղնիքին առջեւ։ Քանի երեսուն քայլ մը յառաջացած՝ մէկ ալ հրացան մը պայթեր է ետեւէն։ Հազիւ ժամանակ ունեցեր է ետին նայելու։ Տեսեր է դաւաճանը արիւնլուայ գետին ինկած, իսկ Տաճատը աջ ու ձախ կրակելով փախեր է... Հիմա ամբողջ Այգեստանը գիտէ... Ժողովուրդը փողոց թափած՝ իրարու աչքի լոյս կուտան...

— Իսկ Տաճատի մասին ի՞նչ կը խօսուի։

— Փախեր է... բայց ոչ ոք չէ տեսեր ուր երթալը։

— Լաւ, սիրելիս։ Այդ այդպէս ուրեմն։ Իսկ այս երեկոյեան համար ընկերներուդ լուր տուած ես անշուշտ։

— Ի հարկէ, պարոն Լեւոն։

— Ե՞րբ կը հաւաքուին։

— Երբ որ մթնայ։ Պատուիրեցի անոնց՝ որ մեր տունը հաւաքուին։

— Այդ շատ լաւ է։ Ուրեմն, կէս ժամէն...

Երբ Լեւոնը կրկին իր կիսատ ձգած նամակը սկսաւ շարունակել, Առիւծ Գեւոն Հմայեակի թեւէն քաշելով մօտը նստեցուց ու իրարու վրայ քանի մը անգամ պատմել տուաւ անոր՝ ինչ որ լսեր ու տեսեր էր փողոցներու մէջ։

Լեւոնը աշխատանքը վերջացնելով չանթան հաւաքեց ու մէջքը տուած բարձին՝ սկսաւ մտածել, մինչ գոհունակ ժպիտ մը կը խաղար դէմքին վըրայ։ Ի զուր չէ, որ ինք Տաճատը ընտրած էր այդ վտանգաւոր ձեռնարկին համար։ Այդ պատանիի աչքերուն մէջ ինչ որ յանդուգն, անզսպելի կըրակ մը կը վառէր, երբեմն վայրագ կայծկլտուք մը կ'երեւար՝ գազանի կայծակի նման փայլատակող։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

մասնակցելու համար յարձակողականին :

Երրորդ ռազմաճակատին վրայ, արդէն օրերէ ի վեր կը շարունակուին կռիւները՝ գրաւելու համար Սանթանտէրը : Այս ճակատին վրայ եւս կը կռուին բազմաթիւ Իտալացիներ : Գասք մարտիկները կատաղօրէն կը դիմադրեն, այսուհանդերձ ազգայնականները կը յառաջանան՝ թէեւ դանդաղ : Արդէն պաշարած են Վալմասետան, որ կը գտնուի Պիլպաոյէն 25 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք եւ ճարտարարուեստական կարեւոր կեդրոն մըն է :

Գասքերը լաւ ամրացուցած են Սանթանտէրը, սակայն թշնամիին յարձակումէն աւելի սովն է որ կը սպառնայ իրենց : Արդարեւ բնակչութիւնը շատ կը նեղուի ուտելիքի, դեղօրայքի (մասնաւորապէս ալքոլ եւ էթէր) պակասէն, — վիրաբուժական գործողութիւնները կը կատարուին քանանի զգայազրկութեամբ :

*** « Էօվր » կ'իմանայ թէ Հիթլէր իր վերջին ճառին մէջ, զոր մասամբ տուինք երէկ, յայտարարած է թէ Գերմանիա պէտք ունի պաշեան չրջանի երկաթի հանքերուն, — խաղաղութեան գառին համար միջազգային գործակցութիւն մը պայմանաւորուած է Գերմանիոյ յանձնելով այդ հանքերը :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Թագաւորը, Կարոլ, որ Վարշաւա կը գտնուի ներկայիս, Յուլիսի մէջ պիտի այցելէ Փարիզ, անցնելով Պրիւքսէլէն եւ Լոնտոնէն :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց 550 միլիոնի հասցնել իր սակարանային հաւասարութեան հիմնադրամը, — այս հիմնադրամը ստեղծուած է 1932ին, սկիզբները 150 միլիոն էր :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց դրաւ արժեթուղթերու սակարանային վաճառքին վրայ, ցնոր տնօրինութիւն :

ՊԱՆԴՈԿԱՊԵՏՆԵՐՈՒ, սրճարանատէրներու եւ ճաշարանատէրներու ընդդիմութիւնը, — այս շաբաթ օր փակել պանդոկները, սրճարանները, ճաշարանները ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, — կը մնայ տակաւին : Շօթանի ներկայացաւ, երէկ, պատուիրակութիւն մը, բայց կարելի չեղաւ համաձայնութեան մը գալ : Վաղը նոր տեսակցութիւն մը եւս տեղի պիտի ունենայ կառավարութեան եւ գործատէրերու միջեւ :

ՇՕԹԱՆԻ դահլիճը երեքշաբթի ներկայացաւ Երեսփ. Ժողովին, ուր կարդացուեցաւ կառավարական յայտարարութիւնը :

ՏԱՐՏԱՆԵԼԷՆ անցած տարին բախում մը տեղի ունեցած էր իտալական եւ սպանիական (կառավարական) երկու փոխադրանաւերու միջեւ : Իտալական նաւը մեծ վնաս կրեց : Թուրք կառավարութեան կատարած քննութեանց համաձայն, պատճառը մառախուղն է : Թուրք կառավարութիւնը կը խնդրէ որ իտալական կառավարութիւնը ուրիշ վերադրում չընէ դէպքին :

Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՆԵՃՕ ՔԱՇԱՆԻ « Արծիւ » եթակոմիտէի ընկերահամախմբական դասախօսութիւնը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ :
Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. Հայդուկային կռիւները :

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԽՕԹՆԵՂԵԱՑԵԱՆ» խումբին կողմէ
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԷԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ
4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9
Ռօպէնսօնի Grand Arbre Maison Fiquutet օդասուն պարտէզը
(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)
Կը նախագահէ ԱՇՈՑ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը խօսին ընկերներ
ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին սիրայօժար կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԴԱՃԱՃԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԱՃԵԱՆ (երգ) Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն). կը նուագէ Թառիստ Գարեգին:
Եւրոպական պար ղեկավարութեամբ Carie Cantiի նուագախումբին
պիւֆէ Դիւրամատչելի գիներով
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— փոքր սթ'օպլէատէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թէրմինիւս:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 6էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8
Սէն Փէրէ անտառին մէջ
Ներկայ կըլլայ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կազմակերպուած ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ
3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պետական Թատերասրահին մէջ
Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Մրցանակաբաշխութեան հանդէս

Ալֆորվիլի Հ. Բ. Ը. Մ. դպրոցին
4 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թաղապետական սրահին մէջ
148, Rue Villeneuve. Ալֆորվիլ
Ճոխ յայտագիր։ Գիներ 5 եւ 3 ֆր., աշակերտ երախաներու 1.50։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Գ. Խաչի Սանուց Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Մասնաճիւղի Վարչութեան
10 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ
Կը նախագահէ ՏՈՔԹ. ԿԻԼԻԿԵԱՆ
Կը ներկայացուի «ԽԵՆԹԵՐՈՒ ՊԱՐԸ»
Խմբերգ. արտասանութիւն, մեներգ եւ հայկական պար
Մուտք մեծերու 3 ֆրանք. փոքրիկներու 1 ֆրանք:

ՊԼԵՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շավիլի եւ շրջակայից եկեղեցական վարչութիւնը իգիտութիւն ազգայիններու կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, 4 Յուլիս, Վարդավառի տօնին առթիւ, գաղութին հոգեւոր հովիւ Տ. Հմայեակ վրդ. Պօստալեան հանդիսապետ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել։

Այս առթիւ Ս. Հաւատարիչ Մատրան բարերարներէն Աքթիւ Բաղալեան Գաբրիէլ Փափազեանի նուիրած Ս. Պատարագի ծանրագին զգեստին օրհնութիւնը կը կատարուի։ Հոգեհանգիստ կը կատարուի Գ. Փափազեանի գերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին։

Երգեցողութիւնը պիտի կատարուին գլխաւորութեամբ Գ. Կոպեան Բագաբանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական կարող ուժերու մասնակցութեամբ։ Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9ին. Ս. Պատարագ 10.30ին:

Իսի լէՄուլինոյի Սթանոպի Հայր. Միութեան վճռականապէս չահած են հետեւեալ թիւերը
201 պողպատ. 464 ժամացոյց, 306 մէկ շիշ օտը քոլոներ, 499 ձեռագործ բարձ. 151 ինքնահոս գրիչ, 28 ձեռագործ թաշկինակ։
Ստանալու համար դիմել Գ. Գէորգ Հաճի Դանիէլեանի 10 bis bld. Rodin, Issy les Moulineaux (Seine).

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյի «Դրօշակ» Դրադարանը փոխադրուած է Գ. Զաւիկ Միրզայեանի տունը, 45 բիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։ Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)   Imprimerie A. DER AGOPIAN